

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TBMM - XV. DÖNEM
(1973 - 1977)

I. CİLT

Prof. Dr. H. Emre BAĞCE

TBMM KÜLTÜR, SANAT VE YAYIN KURULU YAYINLARI No.: 148

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TBMM - XV. DÖNEM
(1973 - 1977)

I. CİLT

YASAMA

Prof. Dr. H. Emre BAĞCE

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ ARAŞTIRMA GRUBU

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 09 - 7 (Tk. No.)

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 10 - 3 (1. Cilt)

ÖNSÖZ

Parlamentolar, ülkelerin siyasi tarihlerinin oluştuğu demokratik merkezî kurumlardır. Şüphesiz her ülkenin siyasi tarihi ve parlamento geçmişi aynı zamanda, ülkelerin demokratikleşme süreçlerinin panoramik görünümleridir. Bu bakımdan, Türk parlamento tarihi, yaşanan tecrübelerle ayrı bir önem taşır.

1876’da Kanun-ı Esasi’nin kabulünden sonra (1877) kurulan iki meclisli (Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Âyân) Meclis-i Umumi, ilk anayasalı ve demokratik nitelikli parlamento hayatına geçiş denememizdir. Elbette bu olay, Türk parlamento tarihinin de başlangıcını teşkil eder. Türkiye, bu anayasanın kabulü ve kurulan meclisle parlamenter sistemle tanışmış ve ilk kez millet, siyasal iktidara ortak olmaya çalışmıştır.

Ancak bu ilk parlamento, modern siyasi rejimlerde karşılığını bulan tam bir yasama organı görevini yerine getirmemiştir. Yine de sürekli açılıp kapanmalar dolayısıyla kesintiye uğramasına rağmen, bir ‘parlamento geleneği’ oluşmasına az da olsa katkıda bulunmuştur.

Ülkemizde parlamento geleneği, bütün kurum ve kurallarıyla ancak, Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla oluşmaya başlamıştır.

İstanbul’dan Meclis-i Mebusan üyelerinin de içinde bulunduğu, Ankara’da 23 Nisan 1920’de kurulan Büyük Millet Meclisi ile Türk parlamento tarihi, önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Kurtuluş Savaşı’nda oluşturulan ve Millî Mücadele’yi fiilen yöneterek ülkeye bağımsızlığını kazandıran bu parlamento, dünyadaki tek “Gazi Meclis” olmuştur. Cumhuriyetin ilanının ardından yaşanan siyasi gelişmeler ise parlamenter rejimimizi olgunlaştırmış, zengin ve çok değişik cepheleri olan parlamento hayatı, cumhuriyetimize ve demokrasimize yön vermeye devam etmiştir.

Meclisimiz, kurulduğu günden bugüne, üzerine düşen tarihî sorumluluğu yerine getirmenin gayreti içerisinde olmuş ve Meclisimizin önderliğinde ülkemiz ve demokrasimiz, geride bıraktığımız yıllarda büyük mesafeler almış ve önemli kazanımlar elde etmiştir.

Çok partili siyasi hayat, işleyen bir demokratik sistem, Meclis’te tecessüm eden millî irade bizim en büyük kazanımlarımızdır. Bunları korumak ve geliştirmek hepimizin ortak sorumluluğudur.

19. asır sonundaki parlamenter hayat denememiz ve dolayısıyla demokratikleşme sürecimiz nasıl kesintilere uğradıysa, 20. asırda da çeşitli şekillerde kesilmiştir. Parlamento tarihimiz, bütün bu kesintileri ve sorunları bünyesinde taşımaktadır. Parlamentomuz ve demokrasimiz, kesintilerle ve sorunlarla bugüne gelmiştir. Bu süreç önemli kayıplara sebep olmuş, ancak ibre demokrasiden hiç şaşmamış ve sekteye uğramalara rağmen demokrasi hep galip gelmiştir.

135 yıllık parlamento ve aynı zamanda demokrasi tecrübemiz, zengin bir siyasi tarih birikimini içermektedir. Bu zenginliğin günümüze kazandırılması kadar, gelecek kuşaklara aktarılması da çok önemlidir. Bu anlayışla başlatılan parlamento tarihi yazım çalışmaları, TBMM'nin 18. döneminden bugüne kadar devam etmiş ve Meclisimiz "Türk Parlamento Tarihi" isimli eseri hazırlayarak demokrasi tarihimizin zenginliklerini gün ışığına çıkarmıştır.

Bu çalışmayı başlatan ve sürdüren önceki Meclis Başkanlarımızı şükranla anıyorum. Çalışmalarda yer alan bilim insanlarımıza, katkıda bulunan Meclis çalışanlarımıza teşekkür ediyorum. Yakın siyasi tarihimizi, parlamento geçmişimizi ve dolayısıyla millî siyaset hafızamızın önemli bir kısmını oluşturan bu eserin yararlı olmasını diliyorum.

Cemil ÇİÇEK
TBMM Başkanı

TEŞEKKÜR VE AÇIKLAMA

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Saygıdeğer Başkanları Sn. Bülent Arıncı, Sn. Köksal Toptan, Sn. Mehmet Ali Şahin ve Sn. Cemil Çiçek'e;

Başkanvekilleri ve Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Başkanları Sn. Nevzat Pakdil ve Sn. Prof. Dr. Mehmet Sağlam'a;

Genel Sekreterler Sn. Rauf Bozkurt, Sn. Ali Osman Koca, Sn. Sadettin Kalkan ve Sn. Dr. İrfan Neziroğlu'na;

Yasama Genel Sekreter Yardımcıları Sn. H. Hasan Sönmez ve Sn. İbrahim Araç ile Bilgi ve Bilişim Hizmetleri Genel Sekreter Yardımcısı Sn. Ercan Durdular'a;

Personel ve Özlük İşleri, Kütüphane, Dokümantasyon ve Tercüme, Basın ve Halkla İlişkiler, Kültür Sanat ve Yayın Kurulu ve Basımevi görevlilerine, Sn. Sabit Demirtunç ve Sn. Cemil Tunalı'a;

Yoğun mesailerıyla yazım sürecinde görev ve sorumluluk üstlenen Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu'nun üyeleri değerli meslektaşlarım:

Prof. Dr. Mustafa Çufalı, Prof. Dr. Zühtü Arslan, Prof. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu, Prof. Dr. Erdal Onar, Prof. Dr. Menderes Çınar, Prof. Dr. H. Emre Bağcı, Prof. Dr. Esat Arslan, Prof. Dr. Yusuf Sarıncı, Prof. Dr. Recep Boztemur, Prof. Dr. Burhanettin Duran, Doç. Dr. Celalettin Yavuz, Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan, Doç. Dr. Ahmet Yıldız'a ayrı ayrı teşekkürlerimi ve iyi dileklerimi sunarım.

Yasama dönemlerine ait ciltlerin yazımı ve basımı “birinci cilt: yasama”; “ikinci cilt: denetim” ve “üçüncü cilt: biyografi” olmak üzere üç ana başlık altında gerçekleştirilmiştir. Bazı dönemlerde yasama ve denetim ciltleri birden fazladır; fakat pek çok dönem üç ciltte tamamlanmıştır ve her cildin sonuna dizin eklenmiştir.

Türk Parlamento Tarihi adlı bu büyük projenin bütün aşamaları, uzun süren, yoğun emek ve zorlu çabanın ürünüdür; yazarlar ve yetkililer bu süreçte katkılarını birleştirmiş ve eşgüdüm içinde bir ortaklıkla yasama dönemlerine ait ciltlerin yazımı ve basımı tamamlanmıştır.

Kullanıcılar için yararlı olması dileğiyle.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu

Koordinatörü ve Editörü

Prof. Dr. Hikmet Özdemir

SUNUŞ

Elinizdeki cildin ilk kısmında TBMM'nin 1973-1977 Yasama Dönemi ele alınmaktadır; 14 Ekim 1973 Milletvekili genel seçimi ve Meclis'teki parti grupları, Geçici Başkan ve Katipler, Meclis Başkanı seçimleri, Divan ve Komisyon üyeleri hakkında bilgi verilmektedir. Ayrıca, 1973-1977 Yasama döneminde kurulan Hükümetlere yer verilmektedir. Birinci kısım, Meclis Genel Kurulu'nun 19 Nisan 1977 tarihli 86. Birleşiminde gerçekleşen görüşmelerle son bulmaktadır. İkinci kısımda ise, 1973-1977 döneminde çıkan başlıca yasalar ayrıntılı olarak incelenmektedir. Yasalar belirli başlıklar altında tematik olarak düzenlenmiştir. Ele alınan yasaların takibini kolaylaştırmak amacıyla ilgili yasaların numara ve başlıkları Ek 1'de verilmiştir. Ek 2 ve Ek 3'te ise 1973-1977 Yasama Dönemi Bütçe Kanunlarının ve 1973-1977 Yasama Döneminde Onaylanan Uluslararası Antlaşmaların listesine yer verilmiştir.

Bu çalışma sırasında sağladıkları olanaklar ve katkılar için TBMM Başkanlığı'na; Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu Koordinatörü sayın Prof. Dr. Hikmet Özdemir'e; Türk Parlamento Tarihi Grubu personeli sayın Sabit Demirtunç, Şerife Bardakcıoğlu, Hafize Özgün, Satı Yaşar ve Ünzile Arıcı'ya; metinleri bilgisayar ortamına aktarmama yardımcı olan Abdulkadir Alkan, Kadir Dede, Serkan Kazancıoğlu, Sinan Aktaş ve Abdullah Köktürk'e; maddi ve manevi bakımdan her zaman yanımda olan ve değerli katkılarını benden hiçbir zaman esirgemeyen sevgili anneme ve eşime sonsuz teşekkür eder, çalışmanın okuyuculara ve araştırmacılara yararlı olmasını dilerim.

Prof. Dr. H. Emre BAĞCE

İÇİNDEKİLER

BAŞKAN ÖNSÖZ	iii
TEŞEKKÜR VE AÇIKLAMA	v
SUNUŞ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ KISIM: 1973-1977 YASAMA DÖNEMİNDE TBMM	5
1. 1973-1975 YASAMA DÖNEMİNDE TBMM	5
1.1. MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMİ VE TBMM PARTİ GRUPLARI.....	5
1.2. GEÇİCİ MECLİS BAŞKANI VE GEÇİCİ KATİPLER	5
1.3. TBMM BAŞKANLIĞI SEÇİMİ	5
1.4. BAŞKANLIK DİVANI	8
1.4.1. Başkanvekilleri	9
1.4.2. İdareci Üyeler	9
1.4.3. Divan Üyeleri.....	9
1.5. TBMM KOMİSYONLARI	10
1.5.1. Adalet Komisyonu	10
1.5.2. Anayasa Komisyonu	12
1.5.3. Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu.....	14
1.5.4. Dışişleri Komisyonu	16
1.5.5. Dilekçe Karma Komisyonu	17
1.5.6. İçişleri Komisyonu.....	19
1.5.7. Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonu.....	21
1.5.8. Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu...	24
1.5.9. Millî Eğitim Komisyonu.....	25
1.5.10. Millî Savunma Komisyonu.....	27
1.5.11. Plan Komisyonu.....	29

1.5.12.	Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu.....	33
1.5.13.	Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu	35
1.5.14.	Tarım, Orman ve Köy İşleri Komisyonu	36
2.	1975-1977 YASAMA DÖNEMİNDE TBMM	39
2.1.	GEÇİCİ MECLİS BAŞKANI VE GEÇİCİ KATİPLER	39
2.2.	TBMM BAŞKANI SEÇİMİ	39
2.3.	BAŞKANLIK DİVANI	43
2.3.1.	Başkanvekilleri	44
2.3.2.	İdareci Üyeler	45
2.3.3.	Divan Üyeleri.....	45
2.4.	TBMM KOMİSYONLARI	45
2.4.1.	Adalet Komisyonu	48
2.4.2.	Anayasa Komisyonu	50
2.4.3.	Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu.....	52
2.4.4.	Dış İşleri Komisyonu	53
2.4.5.	Dilekçe Karma Komisyonu	55
2.4.6.	İç İşleri Komisyonu.....	57
2.4.7.	Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonu.....	59
2.4.8.	Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu...	62
2.4.9.	Millî Eğitim Komisyonu.....	63
2.4.10.	Millî Savunma Komisyonu.....	64
2.4.11.	Plan Komisyonu.....	66
2.4.12.	Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu	68
2.4.13.	Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu	69
2.4.14.	Tarım, Orman ve Köy İşleri Komisyonu	71
3.	1973-1977 YASAMA DÖNEMİNDE GÖREV YAPAN HÜKÜMETLER	73
3.1.	TALU HÜKÜMETİ	73
3.2.	I. ECEVİT HÜKÜMETİ	74
3.3.	IRMAK HÜKÜMETİ.....	76
3.4.	IV. DEMİREL HÜKÜMETİ (MİLLİYETÇİ CEPHE HÜKÜMETİ)	78

4.	15. YASAMA DÖNEMİNİN SONA ERİŞİ.....	81
	İKİNCİ KISIM: 1973-1977 DÖNEMİNDE ÇIKARILAN YASALAR.....	85
5.	ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ: MİLLETVEKİLİ SEÇİLME YETERLİLİĞİNİN YENİDEN DÜZENLENMESİ VE ESKİ DP ÜYELERİNİN SİYASAL HAKLARININ İADE EDİLMESİ	85
6.	TBMM VE MİLLETVEKİLLERİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	111
6.1.	TBMM Eski Üyelerine Bazı Haklar Tanınması	111
6.2.	TBMM Üyelerinin Yolluk ve Ödeneklerinin Yeniden Düzenlenmesi	115
6.3.	TBMM Kitaplığı Kanunu	117
6.4.	TBMM Kitaplığı Kanununda Değişiklik: Kitaplık Karma Komisyonu'nun Yeniden Yapılandırılması	133
7.	SİYASÎ PARTİLER VE SEÇİM KANUNLARINDA DEĞİŞİKLİKLER.....	135
7.1.	Siyasî Partilere Yardımın Yeniden Düzenlenmesi	135
7.2.	Anayasa Değişikliği Doğrultusunda Milletvekili Seçimi Kanunu'nda ve Siyasî Partiler Kanunu'nda Değişiklik Yapılması	144
8.	SOSYAL BARIŞ ARAYIŞI: CUMHURİYET'İN 50. YILI NEDENİYLE AF KANUNU ÇIKARILMASI.....	159
9.	ÜNİVERSİTELERLE İLGİLİ DÜZENLEMELER.....	195
9.1.	İnönü Üniversitesi Kuruluş Kanunu	195
9.2.	Fırat, 19 Mayıs, Bursa ve Selçuk Üniversiteleri Kuruluş Kanunu	211
9.3.	Dört Üniversite Kuruluşu Hakkındaki Kanunda Değişiklik: Selçuk Üniversitesi'nin Kuruluşunda Karşılaşılan Sorunların Aşılması	232
9.4.	1750 Sayılı Üniversiteler Kanununda Değişiklik: Meslek Lisesi Mezunlarının Üniversiteye Alınması	237

9.5.	1765 Sayılı Üniversite Personel Kanununda Değişiklik: Öğretim Elemanlarının Özlük Haklarında İyileştirme Yapılması.....	253
9.6.	Üniversite ve Akademi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları için Kadro Kanunları Çıkarılması	270
10.	TÜRK SİLÂHLİ KUVVETLERİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	291
10.1.	21 Haziran 1927 Tarihli ve 1111 Sayılı Askerlik Kanununun 59. Maddesinde Değişiklik: Seferberlikte Şubelere Katılma Süresinin 24 Saatten 6 Saate İndirilmesi	291
10.2.	Jet Pilotlarının ve Silah Sistem Operatörlerinin Uçuş Tazminatlarının Artırılması	294
10.3.	Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununda Değişiklik: Hava Kuvvetleri Komutanlığı Personeli'nin TSK'dan Ayrılmasının Önlenmesi İçin Düzenleme.....	299
10.4.	Yedek Subay Adaylarının Kısa Süreli Askerlik Hizmetine Tabi Tutulmasına İlişkin Kanun: Yedek Subaylık Süresinin Geçici Olarak 4 Aya İndirilmesi	305
10.5.	TSK Mensuplarının Eğitim Kıdemlerinin Düzenlenmesi	324
10.6.	TSK Personelinin Terfi Sisteminde Değişiklik Yapılması.....	326
10.7.	Er ve Erbaş Harçlıkları Kanununda Değişiklik Yapılması.....	328
10.8.	1111 Sayılı Askerlik Kanununda Değişiklik: Yedek Erat'ın İki Yıldan Önce Yeniden Celp Edilebilmesi İçin Düzenleme.....	329
10.9.	REMO Planı ve Millî Savunma Bakanlığına Yetki Verilmesi: Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin Yeniden Teşkilâtlandırılması, Silah, Araç ve Gereçlerinin Yenileştirilmesi.....	332
10.10.	Kıbrıs'a Gönderilecek Türk Askerî Birliği Mensuplarının ve Yardım Heyetinde Görev Alacak Sivil Personelin Maaş ve Ücretlerinin İyileştirilmesi.....	364
10.11.	Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununda Değişiklik: TSK Mensuplarının ve Öğrencilerinin Yükümlülük Sürelerinin Yeniden Belirlenmesi	372

10.12. Türk Silâhlı Kuvvetlerini Güçlendirme Çabaları: Kullanılmayan Silah ve Mühimmatın Satış veya Hibe Yoluyla Değerlendirilmesi.....	378
10.13. Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununda Kapsamlı Değişiklikler Yapılması.....	381
10.14. Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununda Değişiklik: Çalışma-Tatil Zamanları ve Ücretlerin Yeniden Düzenlenmesi.....	389
10.15. 1111 Sayılı Askerlik Kanununda Değişiklik: Yurt Dışındaki İşçilere 29 Yaşına Kadar Askerlik Tecili Hakkı Tanınması.....	393
10.16. İstiklâl Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatanî Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik: Kore Gazilerine Aylık Bağlanması	396
10.17. 211 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununda Değişiklik: Personel ve Yakınlarının Hava Araçlarından Yararlanması	434
10.18. Uzman Jandarma Kanununda Değişiklik: Uzman Jandarma Ailelerine Özel Kanunlarla Tanınan Muayene ve Tedavi Hakları.....	438
10.19. Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Yeniden Teşkilâtlanması, Silâh, Araç ve Gereçlerinin Yenileştirilmesi için Yapılacak Harcamaların Yeniden Düzenlenmesi.....	440
10.20. Askerî Hastanelerdeki Hastaların Beslenme ve Bakımları Hakkındaki Kanunda Değişiklik: Süt Çocuklarının Tedavisi Sırasında Annelerinin Refakatçi Kalması ve Beslenmesi	443
10.21. Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununda Değişiklik: TSK Mensuplarının Kız Çocuklarının Sağlık Hizmetlerinden Yararlanması.....	446
11. MİLLÎ EĞİTİM İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER.....	449
11.1. Millî Eğitim Temel Kanununda Değişiklik: Meslek Okullarının Orta Kısımlarının Yeniden Açılması.....	449
11.2. İlköğretim ve Eğitim Kanununda Değişiklik: Geçici Öğretmenlere Emeklilik Hakkı Tanınması.....	478

12. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	483
12.1. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kuruluş ve Görevlerinde Kapsamlı Değişiklikler Yapılması.....	483
12.2. Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderilmesi Sonucu Kanunda Değişiklik	508
12.3. Diyanet İşleri Başkanlığı Kanununda Değişiklik: Vekil İmamların Devlet Memurluğu Kadrosuna Atanması	546
13. EKONOMİ ALANIYLA İLGİLİ DÜZENLEMELER.....	561
13.1. Küçük Tasarrufları Sanayiye Aktarma Çabası: İşçi Yatırım Bankası'nın Kurulması.....	561
13.2. Madencilikte Kapsamlı Değişiklik: Devletçe İşletilecek Madenler Üzerindeki Hakların Geri Alınması.....	593
14. SOSYAL SİGORTALAR VE EMEKLİ SANDIĞI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	615
14.1. Sosyal Sigortalar Kanunu'nda Değişiklik: İşçi ve Emeklilerin Maaş ve Sosyal Haklarının Yeniden Düzenlenmesi	615
14.2. Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik: Kadınlara 20 Yılda Erkeklere 25 Yılda Emekli Olma Hakkı Sağlanması	653
14.3. 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik: Erlerin ve Yedek Subay Öğrencilerin Görev Malulü Maaşlarının Yeniden Düzenlenmesi.....	672
14.4. Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik: Milletvekillerine ve Bazı Diğer Meslek Gruplarına Emeklilik için Borçlanma Hakkı Sağlanması.....	673
14.5. Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik: Memurların Emeklilik İkramesinin 30 Güne Çıkarılması	711
14.6. 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik: 1950-1970 Yıllarında Emekli veya Malul Olanlara Emekli İkramesi Ödenmesi	758

15. SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM	761
15.1. Sağlık Kurumları ile Rehabilitasyon Tesislerinin Döner Sermaye Artırımı	761
15.2. 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması.....	767
16. TOPRAK VE TARIM REFORMU KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK: BELEDİYE VEYA KÖY SINIRLARI İÇİNDEKİ TOPRAKLARDA YERLEŞİM UYGULAMALARINDA TOPRAK VE TARIM REFORMU MÜSTEŞARLIĞININ İZNİNİ ALMA KOŞULUNUN KALDIRILMASI	801
17. GECEKONDU KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK: BELEDİYELERİN GECEKONDULAŞMAYA KARŞI AYIRMAKLA YÜKÜMLÜ OLDUĞU FONLARIN KALDIRILMASI VE GECEKONDU YIKIMLARININ DURDURULMASI	807
EKLER.....	835
Ek 1: İncelenen Kanunların Numaraları ve Adları.....	835
Ek 2: 1973-1977 Yasama Dönemi Bütçe Kanunları.....	848
Ek 3: 1973-1977 Yasama Döneminde Onaylanan Uluslararası Antlaşmalar	856
DİZİN	863

GİRİŞ

1973-1977 Yasama döneminde Meclis görüşmeleri sırasında sağ-sol üzerine yoğun ideolojik tartışmalar yaşanıyor ve taraflar birbirlerini şiddetle eleştirip itham ediyordu. Bu tür tartışmalar dünya konjonktürünün ve döneme hakim olan Soğuk Savaş'ın Türkiye'de kendini derinden hissettirdiğini gösteriyordu. İki kutuplu Soğuk Savaş Türkiye'de de esas olarak iki kutuplu bir topluma, siyasete ve Meclis'e yol açmıştı. Bir yanda Cumhuriyet Halk Partisi diğer tarafta Adalet Partisi bulunuyordu. Millî Selâmet Partisi, Demokratik Parti, Cumhuriyetçi Güven Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi, aralarında bazı görüş farklılıkları olmasına rağmen sağ blokta yer alıyordu. Ayrıca Türkiye Birlik Partisi de 1 kişi ile Mecliste temsil ediliyordu.

14 Ekim 1973 seçimleri sonucuna göre, Meclis'teki siyasal partilerin hiçbirisi tek başına iktidar olacak Milletvekili sayısına sahip değildi. Dolayısıyla, partiler arasında koalisyonlar zorunlu hale geldi. Ancak siyasal partiler arasındaki kutuplaşmalar koalisyonların kurulmasını hem güçleştirdi hem de kurulduktan sonra kırılganlaştırdı. 1973-1977 Yasama Döneminde dört hükümet görev aldı. 15 Nisan 1973'te kurulan Talu Hükümeti 14 Ekim seçimlerinden sonra Meclis içinden Hükümet kurma girişimlerinin başarısız olması nedeniyle 26 Ocak 1974 tarihine kadar görevde kaldı. 26 Ocak 1974-17 Kasım 1974 tarihleri arasında I. Ecevit Hükümeti; 17 Kasım 1974'ten 31 Mart 1975'e kadar Irmak Hükümeti ve 31 Mart 1975-21 Haziran 1977 tarihleri arasında IV. Demirel Hükümeti görev yaptı. Bu dönemdeki hükümetler ya Meclis dışından görevlendirmelerle ya da Meclis içinden koalisyon hükümetleri şeklinde kuruldu. Dışarıdan görevlendirme ile kurulan Hükümetler, yani Talu ve Irmak Hükümetleri Meclis'ten güvenoyu alamadı. I. Ecevit Hükümeti'ni oluşturan CHP ve MSP koalisyonu kısa ömürlü oldu. AP, MSP, CGP ve MHP'nin desteği ve katılımı ile kurulan IV. Demirel Hükümeti ise 2 yılı aşkın bir süre görev yaptı.

1973-1977 döneminde Meclis'te, özellikle CHP ve AP arasında olduğu kadar AP ve DP arasında da çok sert tartışmalar yaşandı. İdeolojik benzerlikleri ve seçmen kitlesinin ortak oluşu nedeniyle DP, AP'yi kendisi açısından tehdit olarak algılıyor ve kendi bütünlüğünü koruma kaygısıyla eleştirilerine özellikle AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'i hedef seçiyordu. Bu nedenle de, Milliyetçi Cephe olarak nitelenen IV. Demirel Hükümeti'nde DP yer almıyordu. MSP'nin dinsel temaları yoğun olarak vurgulaması, AP ve MSP seçmen kitlesinin görece yakınlığına karşın her iki partinin liderleri arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle MSP ile CHP koalisyon kurmuş; ancak sağ-sol

çatışmasının artması üzerine MSP AP ile koalisyon kurmayı tercih etmiştir. CHP-MSP ittifakının bozulup AP-MSP-CGP-MHP koalisyonunun kurulmasında CHP ve MSP'nin Kıbrıs harekâtı sonucu elde edilen başarıyı kendilerine mal etme çabaları da etkili olmuştur. CHP Kıbrıs Harekâtı sonrasında erken seçime gidilmesini talep etmiş ve bu konudaki ısrarını daha sonra sürdürmüştür. CHP'nin bu tutumu ise diğer partilerin aralarında bir koalisyon oluşturmaya yardımcı olmuştur.

1973-1977 Yasama döneminde Meclis gündeminde Kıbrıs Barış Harekâtı, haşhaş ekimi, ABD silah ambargosu, silâh sanayini güçlendirme girişimleri, sağ-sol çatışması, öğrenci olayları ve toplumsal barış arayışı çabaları bulunuyordu. Ancak toplumsal barış sağlanamıyor, özellikle üniversitelerdeki öğrenci olayları toplumun tüm kesimlerine dalga dalga yayılıyordu. Zayıf koalisyon hükümetlerinin kurulduğu, toplumsal ve siyasal çatışmaların arttığı bu ortamda Meclis yasama faaliyetlerini yürütüyordu.

1973-1977 Yasama döneminde Meclis gündeminde TBMM, üniversiteler, TRT, Türk Silâhlı Kuvvetleri, Diyanet İşleri Başkanlığı, Millî Eğitim, Sosyal Sigortalar, Emekli Sandığı, siyasal partiler ve seçim sistemi, dernekler, toplantı ve gösteri yürüyüşü, madenler, bankalar ve gecekondu sorunu gibi ana konularla birlikte bütçe kanunları ve uluslararası antlaşmalar yer almıştır. Daha tartışmalı olacağı düşünülen konular teklif olarak Meclis Genel Kurulu'na getirilirken kurumsal olan ve sorunsuz gözükten konular tasarı olarak sunulmuştur. Millî Eğitim ile ilgili iki kanunda bu durum gözlemlenmiştir.

Teklif ve tasarıların görüşülmesi sırasında iktidar ve muhalefet partileri arasında değişik taktikler uygulanmıştır. Sık sık önergeler vermek, verilen önergeleri değiştirmek, geri almak, Genel Kurul'da çoğunluğun bulunup bulunmadığını tespit etmek için oylama istemek gibi taktiklerle parti grupları ve Milletvekilleri istedikleri sonuçları elde etmeye çalışmışlardır. Yoklama isteme ve önerge verme görüşmeleri uzatmanın bir aracı olarak kullanılmıştır. Ayrıca, önerge veren Milletvekilleri Genel Kurul'da hazır bulunmadıklarında, önergeye karşı çıkan Milletvekilleri bu önergeleri sahiplenerek önergenin aksi yönde karar çıkmasını sağlamışlardır. Parti gruplarının, diğer partilere üye Milletvekillerinin teklif önergeleri yerine kendi gruplarına üye Milletvekillerinin benzer içeriğe sahip önergelerinin görüşülmesini sağlamaya çalışması da yine partilerin başvurduğu bir yöntemdir. Önerge ile ilgili söz alıp önerge dışında konuşmak veya konuşmayı uzatarak önerge verilmesine zaman kazanmak teklif ve tasarıların görüşülmesi sırasında başvurulan taktikler arasındadır.

Yasama faaliyetleri sırasında Genel Kurul, Komisyonlar ve Cumhuriyet Senatosu ilişkileri üzerine dikkat çekici durumlar da ortaya çıkmıştır. Kimi yasaların, örneğin 1991 nolu üniversite öğretim elemanlarının özlük haklarının düzenlenmesi hakkındaki yasanın çıkarılmasında Senato'nun yaptığı değişiklikleri Komisyon benimsemediği halde, Genel Kurul'da Komisyon'un değişiklikleri kabul edilmeyerek Senato değişiklikleri aynen kabul görmüştür.

Bunda iki noktanın rolü olduğu sonucuna varılabilir. İlki, Meclis Senato ile uyumlu çalışmayı yeğlemektedir. İkincisi ise, eğer Komisyonun Senato değişikliğini benimsememesi kabul edilirse kanun karma komisyona gidecek, dolayısıyla kanunun çıkması için daha fazla zamana gerek duyulacaktır. Senatonun değişiklikleri oylanırken, oturum başkanının sıklıkla bu konuyu hatırlatması bu açıdan dikkat çekicidir. Af Kanunu'nda ise Meclis ile Senato arasında ciddi görüş farklılığı ortaya çıkmış; Meclis kendi kabul ettiğı metninde direnmiştir. Dolayısıyla, genel kabul gören ve ideolojik çatışmalarla doğrudan ilgili olmayan durumlarda, Meclis ve Senato arasındaki ilişkiler görece daha uyumlu olmuştur.

Meclis yasama faaliyetleri sırasında hem partiler arasında hem de partilerin kendi üyeleri arasında zaman zaman yumuşak rekabetler de yaşanmıştır. Örneğin 4 Üniversite Kurulması Hakkında Kanun tasarısının görüşmeleri sırasında, çoğunlukla üniversite kurulan illerin Milletvekillerinin söz aldıkları; görüşmelerde aynı ilin farklı partilere mensup Milletvekilleri arasında olduğı kadar, aynı partinin Milletvekilleri arasında da yumuşak bir rekabet yaşandığı gözlemlenmiştir. Bu örnekler, aynı parti grubunda bulunsalar bile Milletvekillerinin kendi seçim bölgeleri konusunda duyarlı olduklarını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Silahlı Kuvvetlerle ilgili tasarı ve teklifler genel olarak üzerinde en az tartışılan veya hiçbir Milletvekilinin söz almadığı tasarı ve teklifler arasında yer almıştır. Dolayısıyla, TSK ile ilgili tasarı ve teklifler büyük ölçüde sunulduğu haliyle kabul edilmiştir. Yasama faaliyetiyle ilgili son bir not olarak, Genel Kurul'da usûl konusunda yapılan tartışmaların ve görüşmelerin de hayli ilgi çekici ve eğitici olduğı kaydedilmelidir.

BİRİNCİ KISIM: 1973-1977 YASAMA DÖNEMİNDE TBMM

1. 1973-1975 YASAMA DÖNEMİNDE TBMM

1.1. MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMİ VE TBMM PARTİ GRUPLARI

14 Ekim 1973'te Milletvekili Genel Seçimleri yapıldı. Seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 185, Adalet Partisi (AP) 149, Millî Selâmet Partisi (MSP) 48, Demokratik Parti (DP) 45, Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) 13, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) 3, Türkiye Birlik Partisi (TBP) 1 ve Bağımsızlar 6 Milletvekilliği kazandı. CHP, AP, MSP ve DP'nin Meclis Grupları kesintisiz varlığını sürdürdü; CGP ise Grup kurma konusunda inişli çıkışlı bir yol izledi.¹

TBMM'nin 4. Dönem 1. Toplantı yılı 24 Ekim 1973 günü açıldı.

1.2. GEÇİCİ MECLİS BAŞKANI VE GEÇİCİ KATİPLER

24 Ekim 1973'te toplanan Meclis Genel Kurulu'na, yeni başkan seçilinceye kadar en yaşlı üye sıfatıyla Van Milletvekili Kinyas Kartal geçici başkanlık yaptı. Bu süre içinde Oral Mavioğlu (İçel), Nazım Baş (İçel), Hasan Buz (Elazığ), Zekâi Yaylalı (Erzurum), Ali Sanlı (Burdur) ve Kasım Parlar (Çorum) geçici katipler olarak görev yaptı.²

1.3. TBMM BAŞKANLIĞI SEÇİMİ

Meclisin açıldığı gün, Milletvekillerinin and içme töreninden sonra Bakanlar Kurulu'nun istifasıyla ilgili Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi okundu. Hükümet, 23 Ekim 1973 tarihinde istifa etmiş ve istifa Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından uygun bulunmuştu. Ancak yeni Hükümet kuruluncaya kadar mevcut Bakanlar Kurulu görevini sürdürecektir.³ Meclisin ilk görevi kendi başkanını seçmektir. Ancak ilk gün TBMM Başkanlığı için adaylık başvurusu yapılmadı. Bu nedenle TBMM Başkanlığı seçimlerinin 25 Ekim 1973'te yapılması kararlaştırılarak birleşime son verildi.⁴

25 Ekim 1973'te TBMM Başkanlığı için üç tur oylama yapıldı⁵; ancak sonuç alınamadı. Anayasa ve İçtüzük gereği TBMM Başkanı seçilebilmek için ilk iki oylamadan sonraki oylamalarda salt çoğunluk, yani 226 oy yeterli olacaktır. 1 Kasım'da yapılan 4., 5. ve 6. tur seçimlerinde⁶, 2 Kasım'da yapılan 7.,

¹ Bkz., *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt: 14, Birleşim: 35, 06.01.1976, ss. 289-295.

² *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt: 1, Birleşim: 1, 24.10.1974, s. 2.

³ *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt: 1, Birleşim: 1, 24.10.1973, s. 6.

⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt: 1, Birleşim: 1, 24.10.1973, s. 6.

⁵ *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt: 1, Birleşim: 2, 25.10.1973, ss. 9-11.

⁶ *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt: 1, Birleşim: 3, 1.11.1973, ss. 15-17.

8., 9. ve 10. tur seçimlerde;⁷ 6 Kasım'da yapılan 11., 12. ve 13. tur seçimlerde de sonuç alınamadı;⁸ bunun üzerine Ordu Milletvekili Ferda Güley adaylıktan çekildi.⁹ Yerine CHP Milletvekilleri tarafından Tokat Milletvekili İsmail Hakkı Birler aday gösterildi.

8 Kasım'da yapılan 14. ve 15. turlarda da çoğunluk sağlanamadı.¹⁰ İçel Milletvekili Nazım Baş, Adana Milletvekili Battal Köksal, Çankırı Milletvekili Mehmet Ali Arsan ve Konya Milletvekili Muzaffer Demirtaş TBMM Başkanlığı seçiminin tamamlanabilmesi için Meclis'in her gün toplanmasını önerdiler; buna karşın Kocaeli Milletvekili Turan Güneş Başkanlık seçimlerinin mahalli idareler seçimlerinden sonra, 10 Aralık'ta yapılmasını savundu.¹¹ Önergeler üzerinde tartışmalar sürerken toplantı yeter sayısı olmadığından birleşime son verildi.

13 Kasım'da 16., 17. ve 18. turlar¹², 14 Kasım'da 19. ve 20. turlar¹³, 15 Kasım'da 21. ve 22. turlar¹⁴, 20 Kasım'da 23. ve 24. turlar¹⁵, 21 Kasım'da 25. ve 26. turlar¹⁶ yapıldı; 13. Birleşimden 22. Birleşime, yani 22 Kasım'dan 13 Aralık gününe kadar toplantı yeter sayısı sağlanamadığı için oylama yapılamadı. 13 Aralık 1973 günü Geçici Başkan Kinyas Kartal Meclis Başkanı'nın seçilmesi ve Hükümetin kurulmasının bir an evvel gerçekleşmesini temenni eden bir demeç verdi. Kartal demecinde şu görüşlere yer verdi:

“Sayın milletvekilleri;

14 Ekim seçimlerinden bu yana ne Meclis Başkanını seçebildik, ne de Hükümetimizi kurabildik. Bu durum, iç ve dışta bize iyi bir puan kazandırmıyor. Hislerimizi bırakalım, memleketin yüksek menfaatini düşünelim. Şimdilik parti menfaatlerini de bir tarafa itelim. Zira, memleket her şeyin üstündedir.

Benim, Yüce Meclisin sayın üyelerinden, gerek Meclis Başkanımızın seçilmesi ve gerekse Hükümetimizin kurulması hususunda çaba sarf etmeleri halisane dilek ve temennimdir.”

Saygılarımla.”¹⁷

Başkan'ın konuşmasından sonra, Başkan Adayı Tokat Milletvekili İsmail Hakkı Birler'in adaylıktan çekildiği ve yeni aday belirlemek amacıyla

⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 4, 2.11.1973, ss. 20-23.

⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 5, 6.11.1973, ss. 26-28.

⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 7, 8.11.1973, s. 33.

¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 7, 8.11.1973, ss. 33-34.

¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 7, 8.11.1973, ss. 34-35.

¹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 8, 13.11.1973, ss. 43-45.

¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 9, 14.11.1973, ss. 48-49.

¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 10, 15.11.1973, ss. 52-53.

¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 11, 20.11.1973, ss. 56-58.

¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 12, 21.11.1973, ss. 60-62.

¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 22, 13.12.1973, s. 83.

oylamanın ertelenmesi yönünde bir önerge verildi ve bu önergenin kabulüyle birleşim kapandı.¹⁸ 18 Aralık 1973 tarihinde yapılan 23. Birleşimde Tokat Milletvekili İsmail Hakkı Birler Başkanlık adaylığından çekildi. Genel Kurul’da CHP, DP, CGP ve MSP sıralarında alkış ile karşılanan şu önerge okundu:

“Millet Meclisi Başkanlığına

Millet Meclisi Başkanlığına Kars Milletvekili Kemal Güven’i aday olarak teklif ediyoruz. Gereğini rica ederiz.

Saygılarımızla.

İstanbul Milletvekili

Necdet Uğur

Erzurum Milletvekili

Selçuk Erverdi

Konya Milletvekili

Vefa Tanır

İstanbul Milletvekili

Süleyman Arif Emre

Denizli Milletvekili

Hasan Korkmazcan

Sakarya Milletvekili

Vedat Önsal

Siirt Milletvekili

Mehmet Nebil Oktay

İstanbul Milletvekili

Hasan Aksay”¹⁹

27. turda yapılan oylama sonucunda Kars Milletvekili Kemal Güven Anayasa’nın istediği salt çoğunluğu oylamaya katılan 399 Milletvekili’nin 312’sinin oyunu alarak sağladı ve böylece TBMM Başkanlığı’na seçildi. Güven seçim sonrasında şu konuşmayı yaptı:

“Sayın milletvekilleri, Yüce Meclisin saygı değer üyeleri;

Yasama organı seçimleri sonucunda, hürriyetçi demokratik sistemin çoğu ülkedeki uygulanmasında görülen yasama faaliyetlerinin sağlanması için Başkan ve Başkanlık Divanı seçimleri bir süre gecikmiş bulunuyor.

Şimdi bir aşamaya ulaşmış bulunuyoruz; Yüce Meclisin Başkanlığına, lütufkâr oylarınızla seçilmiş bulunuyorum. Tüm üye arkadaşlarıma içtenlikle şükranlarımı sunarım.

Meclis Başkanı seçiminden sonra Başkanlık Divanı ve komisyonların seçimini en kısa zamanda sağlamak hususunda bütün siyasî partilerin yardım ve anlayışına güveniyorum.

Meclisi görev yapar hale getirmek, çalışmalarını sağlamak başlıca görevimiz olmalıdır.

Ülkenin içinde bulunduğu sayısız ve ciddî nitelikteki sorunlar, halkın iradesine dayalı Büyük Meclisten çok şeyler beklemektedir. Demokratik sistemimizi, demokratik hayat tarzının bünyesinden gelen güçlükleri yenmesini bilerek, güçlendirmeli ve itibarlı kılmalıyız.

Yüce Meclisten güven alacak bir hükümetin teşkili için siyasî partilerin sağlıklı, isabetli yolu bulmadan gecikmeyeceklerini umut ediyorum.

¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 22, 13.12.1973, s. 83.

¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 23, 18.12.1973, s. 87.

Millet Meclisine Başkan olmanın onur verici yönü kadar, ağır sorumluluğunu da yüreğimde daima duyacağım. “Tarafsızlık Millet Meclisi Başkanlığının görev ilkesi olmalıdır” kuralına gönülden bağlı ve saygılıyım.

Tarafsızlığımı koruyacağım hususunda sayın milletvekilleri ve aziz vatandaşlarımın rahat bir inanç içinde olmalarını özellikle rica edeceğim.

Büyük ve onurlu görevimin yerine getirilmesinde tüm siyasî partilerimizin, milletvekili arkadaşlarımın ve gerçekten ülke ve ulus yararına değerli hizmetlerde bulunan basınımızın yardımlarına ve iyi niyetli uyarılarına muhtaç olduğumu samimiyetle ifade etmek isterim.

Yeni yasama dönemi için umutluyum. Ulusun refahı ve ülkenin kalkınmasını sağlamada herkesin beklenen uğraşmayı göstermesi, güçlükleri yenmede birleşmesi, bu umudumun muhkem mesnedidir.

Görevime başlarken en iyi dileklerle saygılar sunarım. (Sürekli alkışlar).”²⁰

Meclis Başkanlığı seçimini Meclis yönetiminde ve çalışmalarında görev üstlenecek Başkanlık Divanı ve Komisyonların oluşturulması izleyecektir.

1.4. BAŞKANLIK DİVANİ

Danışma Kurulu’nun 19 Aralık 1973 tarih ve 1 nolu kararının Genel Kurul’ca kabul edilmesi üzerine siyasal parti gruplarının Başkanlık Divanı’na vereceği üye sayıları ve görev yerleri şöyle belirlenmiştir²¹:

Parti Adı	Görev Yeri	Sayı
CHP	Başkan	1
	Başkanvekili	1
	İdareci Üye	1
	Divan Üyesi	3
AP	Başkanvekili	1
	İdareci Üye	1
	Divan Üyesi	3
MSP	Başkanvekili	1
	Divan Üyesi	1
DP	Başkanvekili	1
CGP	İdareci Üye	1

15

²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 23, 18.12.1973, s. 88.

²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 24, 19.12.1973, s. 91.

Millet Meclisi Başkanlık Divanı'na seçilen üyeler:²²

1.4.1. Başkanvekilleri

Memduh Ekşi, Ordu (CHP)

Ahmet Çakmak, Bolu (AP)

Abdülkerim Doğru, Kars (MSP)²³

Kemal Ziya Öztürk, Aydın (DP)

Rasim Hancıoğlu, Afyonkarahisar, (MSP)²⁴

İbrahim Ethem Kılıçoğlu, Giresun (DP)²⁵

1.4.2. İdareci Üyeler

Sami Kumbasar, Rize (CHP)

Mustafa Karaman, Gümüşhane (AP)

Muslih Görentaş, Van (CGP)

Zekâi Yaylalı, Erzurum (MSP)²⁶

Hasan Tosyalı, Kastamonu (CGP)²⁷

1.4.3. Divan Üyeleri

Oral Mavioğlu, İçel (CHP)

Tufan Doğan Avşargil, Kayseri (CHP)

İlhami Çetin, Yozgat (CHP)

Mehdi Keskin, Kastamonu (AP)

İdris Arıkan, Siirt (AP)

Enver Akova, Sivas (AP)

Zekâi Yaylalı, Erzurum (MSP)²⁸

Cemil Erhan, Ağrı (CHP)²⁹

²² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 25, 27.12.1973, s. 102.

²³ Sanayi ve Teknoloji Bakanı olarak Bakanlar Kurulu'nda görev aldığı için Başkanvekilliği görevinden ayrıldı. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 607.

²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 43, 20.02.1974, s. 646.

²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 70, 29.04.1975, ss. 547-548. İ. Ethem Kılıçoğlu, Millet Meclisi Genel Kurulu'nun yeni yasama döneminin başlamak üzere olması nedeniyle istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 1, 01.11.1975.

²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 70, 29.04.1975, ss. 547-548.

²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 05.06.1975, s. 453.

²⁸ Başkanlık Divanı üyeliğinden çekildi. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 70, 29.04.1975, ss. 547-548. 26 Haziran 1975'te yeniden Divan Üyeliğine seçildi. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 94, 26.06.1975, ss. 225, 240.

²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 73, 07.05.1975, s. 10. 26 Haziran 1975'te Divan üyeliğinden ayrıldı. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 94, 26.06.1975, ss. 225, 240.

1.5. TBMM KOMİSYONLARI

Danışma Kurulu'nun 19 Aralık 1973 tarih ve 2 nolu kararının Genel Kurul'ca kabul edilmesi ile Millet Meclisi komisyonlarının üye sayıları ve siyasal parti gruplarına göre dağılımı aşağıdaki gibi belirlendi:³⁰

Komisyon	Toplam Üye	CHP	AP	MSP	DP	CGP	BAĞ.
Anayasa Komisyonu	27	11	9	3	3	1	-
Adalet Komisyonu	27	11	9	3	3	1	-
Millî Savunma Komisyonu	27	11	9	3	3	1	-
İçişleri Komisyonu	27	11	9	3	3	1	-
Dışişleri Komisyonu	27	11	9	3	3	1	-
Millî Eğitim Komisyonu	27	11	9	3	3	1	-
Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu	27	11	9	3	3	1	-
Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu	27	11	9	3	3	1	-
Tarım, Orman ve Köy İşleri Komisyonu	27	11	9	3	3	1	-
Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu	27	11	9	3	3	1	-
Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu	15	6	5	2	1	1	-
Dilekçe Karma Komisyonu	18	7	6	2	2	1	-
Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonu	35	14	12	4	3	1	1

1.5.1. Adalet Komisyonu

27 üyeli Adalet Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:³¹

CHP (11 Üye)

Osman Çıtırık (Adana)

³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 24, 19.12.1973, s. 91.

³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 25, 27.12.1973, ss. 102, 108.

Muammer Alıcı (Ankara)
M. Sait Reşa (Hatay)
İlhan Özbay (İstanbul)
Alp Doğan Öztunç (İstanbul)
Tekin İleri Dikmen (Muş)
M. Zeki Tekiner (Nevşehir)
Abdülbaki Cartı (Siirt)
Yalçın Oğuz (Sinop)
Süleyman Yıldırım (Tunceli)
Celal Paydaş (Urfa)
Yusuf Öztürkmen (Gaziantep)³²

AP (9 Üye)
Halil Ağar (Adıyaman)³³
İsmail Hakkı Köylüoğlu (Ankara)
Cemil Yavaş (İstanbul)
Sabri Keskin (Kastamonu)³⁴
Selçuk İmamoğlu (Kayseri)
Mehmet Atagün (Kırklareli)
Yaşar Arıbaş (Niğde)
Hüseyin Özalp (Samsun)³⁵
Necmettin Cevheri (Urfa)
Vahit Bozatlı (Sivas)³⁶
Cihat Bilgehan (Balıkesir)³⁷
Nurettin Ok (Çankırı)³⁸

³² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

³³ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 608.

³⁴ Üyelikten istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 26, 15.01.1975, s. 609.

³⁵ Üyelikten istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 88, 12.06.1975, s. 600.

³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609. Bozatlı, Plan Karma Komisyonu üyeliğine seçilmesi nedeniyle 28 Ocak 1975'te Adalet Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.01.1975, s. 210.

³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.01.1975, s. 210.

Halil Karaatlı (Bursa)³⁹
Ahmet Balkan (Manisa)⁴⁰
Fatma Gülhis Mankut (İstanbul)⁴¹

MSP (3 Üye)
Yasin Hatiboğlu (Çorum)
Şevket Kazan (Kocaeli)
Mehmet Sabri Dörtkol (Nevşehir)
İsmail Müftüoğlu (Sakarya)⁴²
Şevket Kazan (Kocaeli)⁴³

DP (3 Üye)
Battal Köksal (Adana)
Yasin Bozkurt (Kars)
Mustafa Kubilay İmer (Konya)
İbrahim Tekin (Adana)⁴⁴

CGP (1 Üye)
Talât Oğuz (Mardin)⁴⁵

1.5.2. Anayasa Komisyonu
27 üyeli Anayasa Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı.⁴⁶

CHP (11 Üye)
Emin Bilen Tümer (Adana)
Önder Sav (Ankara)
Ali Sanlı (Burdur)
Mahmut Uyanık (Diyarbakır)
Orhan Senemoğlu (Elazığ)

³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.01.1975, s. 210.

³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 88, 12.06.1975, s. 600.

⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.06.1975, s. 298.

⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 103, 17.07.1975, s. 614.

⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 25, 27.12.1973, s. 103.

Gıyasettin Karaca (Erzurum)
Hasan Basri Akgiray (İstanbul)
Necdet Ökmen (İstanbul)
Hasan Yıldırım (Kars)
Sait Saylam (Kırşehir)
Nedim Korkmaz (Yozgat)
Kaya Bengisu (İzmir)⁴⁷
Doğan Araslı (Kars)⁴⁸

AP (9 Üye)
İsmail Hakkı Ketenoğlu (Ankara)
Refet Sezgin (Çanakkale)⁴⁹
Fuat Avcı (Denizli)
İsmail Hakkı Yıldırım (Erzurum)⁵⁰
Seyfi Öztürk (Eskişehir)⁵¹
Yusuf Uysal (Isparta)
Kemal Şensoy (Ordu)
Cevat Yalçın (Rize)
Nadir Lâtif İslâm (Sakarya)
Ali Şevki Erek (Tokat)⁵²
Hüseyin Cavit Erdemir (Kütahya)⁵³
Rasim Küçükkel (Elazığ)⁵⁴
Mustafa Cesur (Isparta)⁵⁵

MSP (3 Üye)
Mehmet Orhan Akkoyunlu (Gümüşhane)

⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

⁴⁹ Anayasa Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 9, Birleşim: 45, 22.02.1975, s. 523.

⁵⁰ Anayasa Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 88, 12.06.1975, s. 600.

⁵¹ Bütçe Komisyonu'na seçilmesi dolayısıyla Anayasa Komisyonu üyeliğinden çekildi. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 26, 15.01.1975, s. 610.

⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 26, 15.01.1975, s. 610.

⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 9, Birleşim: 45, 22.02.1975, s. 523.

⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 88, 12.06.1975, s. 600.

Süleyman Arif Emre (İstanbul)

Sudi Reşat Saruhan (Rize)

Abdülkadir Öncel (Urfa)⁵⁶

DP (3 Üye)

İbrahim Tekin (Adana)⁵⁷

İhsan Tombuş (Çorum)

Rasim Cinisli (Erzurum)

Nizamettin Erkmen (Giresun)⁵⁸

CGP (1 Üye)

Mehmet Salih Yıldız (Van)⁵⁹

Talât Oğuz (Mardin)⁶⁰

1.5.3. Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu

27 üyeli Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu'nda partilere göre dağılımı:⁶¹

CHP (11 Üye)

Ramazan Yıldırım (Adıyaman)

Ekrem Şadi Erdem (Artvin)

Kasım Parlar (Çorum)

Hasan Vamık Tekin (Giresun)

Orhan Yılmaz (Giresun)⁶²

Erol Tuncer (Gümüşhane)

Mehmet Emin Sungur (İstanbul)

Hasan Zengin (Manisa)

Ali Döğerli (Muğla)

Fahri Birer (Samsun)

⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

⁵⁷ Anayasa Komisyonu üyeliğinden çekildi. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 89, 17.06.1975, s. 18.

⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89. Anayasa Komisyonu üyeliğinden çekildi. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.05.1975, s. 265.

⁵⁹ Bakanlar Kurulu'nda görev alması nedeniyle Komisyon üyeliğinden ayrıldı. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 25, 14.01.1975, s. 538. 5 Haziran 1975'te Anayasa Komisyonu üyeliğine seçildi. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 05.06.1975, s. 453.

⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 25, 14.01.1975, s. 538.

⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 25, 27.12.1973, ss. 103-104.

⁶² Bütçe Karma Komisyonu üyeliğine seçilmesi nedeniyle Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu'ndan istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 608.

İrfan Yankutan (Samsun)
Abdulkerim Zilan (Siirt)⁶³
Osman Orhan Çaneri (Çanakkale)⁶⁴

AP (9 Üye)
Abdurrahim Erdem (Antalya)
Rıza Gençoğlu (Denizli)
Adil Demir (İzmir)
İsmail Taşlı (İzmir)
Memduh Erdemir (Kırşehir)
Hüseyin Cavit Erdemir (Kütahya)
İlhan Ersoy (Kütahya)⁶⁵
Ünat Demir (Muğla)
Orhan Göncüoğlu (Zonguldak)
Yusuf Uysal (Isparta)⁶⁶

MSP (3 Üye)
Abdullah Bazencir (Bingöl)
M. Gündüz Sevilgen (Manisa)⁶⁷
Ömer Lütfi Zararsız (Yozgat)
Turhan Utku (Çorum)⁶⁸
DP (3 Üye)
Faiz Sarlar (Antalya)
Hasan Değer (Diyarbakır)⁶⁹
Hilmi Türkmen (Samsun)⁷⁰
Necdet Evliyagil (Ankara)⁷¹

⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

⁶⁵ Plan ve Bütçe Komisyonu üyeliğine seçilmiş bulunduğundan Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu'ndan istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 72, 06.05.1975, s. 594.

⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

⁶⁷ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 73, 07.05.1975, s. 10.

⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

⁶⁹ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 30, 16.01.1974, s. 175.

⁷⁰ Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 86, 10.06.1975, ss. 523-524.

⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 42, 19.02.1974, s. 618.

CGP (1 Üye)

Mehmet Nebil Oktay (Siirt)

Orhan Tokuz (Gaziantep)⁷²

1.5.4. Dışışleri Komisyonu

27 üyeli Dışışleri Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:⁷³

CHP (11 Üye)

Kâmil Kırıkoglu (Ankara)

Mehmet Emekli (Bursa)

Hasan Esat Işık (Bursa)

İlhan Işık (Edirne)

Reşit Ülker (İstanbul)

Ali Kökbudak (Konya)

Hakkı Gökçe (Malatya)⁷⁴

Azmi Yavuzalp (Niğde)

Hüseyin Kadri Eyüboğlu (Trabzon)

Necati Aksoy (Urfa)⁷⁵

Cahit Karakaş (Zonguldak)

Sabahattin Selek (Ankara)⁷⁶

Haluk Ülman (Ankara)⁷⁷

İlhami Sancar (İstanbul)⁷⁸

Mustafa Ok (Manisa)⁷⁹

AP (9 Üye)

Orhan Alp (Ankara)

Cemal Külahlı (Bursa)

Murat Bayrak (Çanakkale)

Sabahattin Adalı (Hatay)

⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 05.06.1975, s. 453.

⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 25, 27.12.1973, s. 104.

⁷⁴ Bütçe Karma Komisyonu üyeliğine seçilmesi nedeniyle Dışışleri Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 608.

⁷⁵ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 67, 16.04.1975, s. 476.

⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.05.1975, s. 265.

Cemal Süer (İstanbul)
Şinasi Osma (İzmir)
Ahmet Balkan (Manisa)
Necmi Özgür (Manisa)
Ragıp Üner (Nevşehir)
Nuri Kemal Bayar (Sakarya)⁸⁰

MSP (3 Üye)
Oğuzhan Asiltürk (Ankara)
Hasan Aksay (İstanbul)
M. Zeki Okur (Zonguldak)
İsmail Müftüoğlu (Sakarya)⁸¹
Yasin Hatiboğlu (Çorum)⁸²
Şener Battal (Konya)⁸³

DP (3 Üye)
Mutlu Menderes (Aydın)
Mehmet Ali Arsan (Çankırı)
Faruk Sükan (Konya)
Necdet Evliyagil (Ankara)⁸⁴

CGP (1 Üye)
Turhan Feyzioğlu (Kayseri)

1.5.5. Dilekçe Karma Komisyonu

18 üyeli Dilekçe Karma Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:⁸⁵

CHP (7 Üye)
Mustafa İmirzalıoğlu (Ankara)
Sabri İnce (Hatay)

⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.05.1974, s. 512.

⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 25, 27.12.1973, s. 104.

Mehmet Sönmez (Hatay)⁸⁶
Süleyman Şimşek (İçel)
Neccar Türkcan (İzmir)
İsmet Ağaoğlu (Kahramanmaraş)
Ömer Kahraman (Tekirdağ)
Cahit Angın (Çorum)⁸⁷

AP (6 Üye)
Ali İhsan Ulubahşi (Afyonkarahisar)
Orhan Eren (Ankara)
Mahmut Kepolu (Diyarbakır)
Önol Şakar (Manisa)
Mehmet Celâl Bucak (Urfa)
Kinyas Kartal (Van)

MSP (2 Üye)
Ahmet Arıkan (Sivas)
Lütfi Köktaş (Trabzon)
DP (2 Üye)
Abdullah Çilli (Hatay)
Vedat Önsal (Sakarya)

CGP (1 Üye)

10 Aralık 1974'te Dilekçe Karma Komisyonu üyeleri yenilenmiştir. Komisyon üyelerinin partilere göre dağılımı şöyledir.⁸⁸

CHP (7 Üye)
Mustafa İmirzalıoğlu (Ankara)
Cahit Angın (Çorum)
Sabri İnce (Hatay)
Süleyman Şimşek (İçel)

⁸⁶ Dilekçe Karma Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 42, 19.02.1974, s. 617.

⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 43, 20.02.1974, s. 646.

⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 15, 10.12.1974, s. 288.

Neccar Türkcan (İzmir)
İsmet Ağaoğlu (Kahramanmaraş)
Ömer Kahraman (Tekirdağ)
Mustafa Aksoy (Kırşehir)⁸⁹

AP (6 Üye)
Ali İhsan Ulubahşi (Afyonkarahisar)
Orhan Eren (Ankara)
Mahmut Kepolu (Diyarbakır)⁹⁰
Önol Şakar (Manisa)
Mehmet Celâl Bucak (Urfa)
Kinyas Kartal (Van)
Orhan Dengiz (Uşak)⁹¹
MSP (2 Üye)
Ahmet Arıkan (Sivas)
Lütfi Köktaş (Trabzon)

DP (2 Üye)
Vedat Önsal (Sakarya)
Abdullah Çilli (Hatay)

1.5.6. İçişleri Komisyonu

27 Üyeli İçişleri Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:⁹²

CHP (11 Üye)
Şükrü Yüzbaşıoğlu (Afyonkarahisar)
Cemil Erhan (Ağrı)⁹³
Etem Eken (Çorum)
Niyazi Onal (Eskişehir)

⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 90.

⁹⁰ Dilekçe Karma Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 9, Birleşim: 45, 22.02.1975, s. 523.

⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 51, 04.03.1975, s. 5.

⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 25, 27.12.1973, s. 105.

⁹³ Plan Komisyonu üyeliğine seçilmesi nedeniyle İçişleri Komisyonu'ndan istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 608.

Mikail İlçin (Hakkâri)
Hikmet Baloğlu (İçel)
Mehmet Kâzım Özeke (İstanbul)
Remzi Özen (İzmir)
İsmet Büyükyaylacı (Konya)
Nurettin Yılmaz (Mardin)
Ali Kurt (Tokat)
Hasan Vamık Tekin (Giresun)⁹⁴
Ahmet Türk (Mardin)⁹⁵
İhsan Bedirhanoğlu (Van)⁹⁶

AP (9 Üye)
Ahmet Topaloğlu (Adana)
Kerem Şahin (Ağrı)
Abidin İnan Gaydalı (Bitlis)
Mehmet Özkaya (Gaziantep)
İbrahim Göktepe (İçel)⁹⁷
Hilmi Öztürk (Kastamonu)
Ahmet Karaaslan (Malatya)
Seyfi Güneşan (Mardin)
Mustafa Asri Ünsür (Yozgat)
Hayati Savaşçı (Samsun)⁹⁸

MSP (3 Üye)
Hüsameddin Akmumcu (Ankara)
Şener Battal (Konya)
İhsan Karaçam (Sivas)

⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 96, 30.06.1975, s. 365.

⁹⁷ İçişleri Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 73, 07.05.1975, s. 9.

⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

DP (3 Üye)
İbrahim Elmalı (Afyonkarahisar)
Mehmet Ersoy (Kütahya)⁹⁹
Mehmet Bıyık (Niğde)
Senai Yazıcı (Ordu)¹⁰⁰

CGP (1 Üye)
İhsan Bedirhanoğlu (Van)
Mehmet Altınyedioğlu (Kayseri)¹⁰¹

1.5.7. Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonu

35 üyeli Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:¹⁰²

CHP (14 Üye)
İlter Çubukçu (Adana)
Kemal Ataman (Ankara)
Rauf Kandemir (Ankara)
Fatma Feriha Öztürk (Ankara)
Yusuf Ziya Yağcı (Ankara)
Turgut Altunkaya (Artvin)¹⁰³
Nurettin Karsu (Erzincan)
Mehmet Özmen (Gaziantep)
Alev Coşkun (İzmir)
Süleyman Genç (İzmir)
Davut Aksu (Kars)
Ahmet Haşim Benli (Kütahya)
İlyas Kılıç (Samsun)
Tevfik Fikret Övet (Sinop)
Mehmet Dedeoğlu (Kırklareli)¹⁰⁴

⁹⁹ İçişleri Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 73, 07.05.1975, s. 9.

¹⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.06.1975, s. 298.

¹⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 05.06.1975, s. 453.

¹⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 25, 27.12.1973, s. 105.

¹⁰³ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 608.

AP (12 Üye)

Rıza Çerçel (Afyonkarahisar)

Mete Tan (Afyonkarahisar)

Muzaffer Erdem (Bilecik)

Faik Kırbaşı (Burdur)

Fatma Gülhis Mankut (İstanbul)

Yücel Dirik (İzmir)

Sedat Akay (Kocaeli)

Sabri Yahşi (Kocaeli)

Süleyman Çağlar (Manisa)

Ahmet Buldanlı (Muğla)

Halil Başol (Tekirdağ)

Mehmet Özgür (Trabzon)

MSP (4 Üye)

Halit Kahraman (Diyarbakır)

Reşat Aksoy (Konya)

Tevfik Paksu (Kahramanmaraş)

Fehim Adak (Mardin)

Yahya Akdağ (Erzurum)¹⁰⁵

DP (3 Üye)

Bahri Dağdaş (Konya)

Ata Bodur (Ordu)

Ekrem Dikmen (Trabzon)

CGP (1 Üye)

Mehmet Altımyedioğlu (Kayseri)

Bağımsız (1 Üye)

Kemal Erkovan (Bağımsız)¹⁰⁶

¹⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

¹⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

¹⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 54, 19.03.1974, s. 244.

14 Ocak 1975 tarihinde Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonu üyelikleri yenilendi. 35 üyeli Komisyonun yeni üyeleri aşağıdaki isimlerden oluştu.¹⁰⁷

CHP (14 Üye)

Kemal Ataman (Ankara)

Rauf Kandemir (Ankara)

Cahit Kayra (Ankara)

Fatma Feriha Öztürk (Ankara)

Yusuf Ziya Yağcı (Ankara)

Nurettin Karsu (Erzincan)

Mehmet Özmen (Gaziantep)

Süleyman Genç (İzmir)

Davut Aksu (Kars)

Mehmet Dedeoğlu (Kırklareli)

Ahmet Haşim Benli (Kütahya)

İlyas Kılıç (Samsun)

Tevfik Fikret Övet (Sinop)

Nasuh Nazif Arslan (Sivas)

Abdullah Baştürk (İstanbul)¹⁰⁸

AP (12 Üye)

Halil Ağar (Adıyaman)

Mehmet Rıza Çerçel (Afyonkarahisar)

Mete Tan (Afyonkarahisar)

Faik Kırbaşı (Burdur)

Fatma Gülhis Mankut (İstanbul)

Yücel Dirik (İzmir)

Sedat Akay (Kocaeli)

Sabri Yahşi (Kocaeli)

Süleyman Çağlar (Manisa)

¹⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 25, 14.01.1975, s. 537.

¹⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

Ahmet Buldanlı (Muğla)
Mehmet Özgür (Trabzon)
Muzaffer Erdem (Bilecik)

MSP (4 Üye)
Halit Kahraman (Diyarbakır)
Yahya Akdağ (Erzurum)
Reşat Aksoy (Konya)
Ahmet Tevfik Paksu (Kahramanmaraş)
Mehmet Fuat Fırat (Erzurum)¹⁰⁹

DP (3 Üye)
Bahri Dağdaş (Konya)
Ata Bodur (Ordu)
Ekrem Dikmen (Trabzon)
Hilmi Türkmen (Samsun)¹¹⁰

CGP (1 Üye)
Mehmet Altımyedioğlu (Kayseri)
Muslih Görentaş (Van)¹¹¹

Bağımsız (1 Üye)
Kemal Erkovan (Bağımsız) (Ankara)¹¹²

1.5.8. Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu

15 üyeli Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:¹¹³

CHP (6 Üye)
Süleyman Mutlu (Afyonkarahisar)
Vehbi Meşhur (Amasya)

¹⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

¹¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.06.1975, s. 299.

¹¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 103, 17.07.1975, s. 615.

¹¹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 28, 21.01.1975, s. 94.

¹¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 25, 27.12.1973, s. 106.

Hasan Çetinkaya (Erzincan)
Çetin Yılmaz (İçel)
Metin Tüzün (İstanbul)¹¹⁴
Mehmet Özdal (Kahramanmaraş)
Mehmet Ergül (Bilecik)¹¹⁵
Ahmet Hamdi Çelebi (Muş)¹¹⁶

AP (5 Üye)
Yılmaz Hocaoglu (Adana)
İhsan Ataöv (Antalya)
Arif Tosyalıoglu (Çankırı)
Cemil Ünal (Kars)
Fevzi Fırat (Zonguldak)

MSP (2 Üye)
Vahdettin Karaçorlu (Sivas)
Ahmet Hamdi Çelebi (Muş)
Ahmet Akçeel (Balıkesir)¹¹⁷

DP (1 Üye)
Necati Kalaycıoglu (Konya)

CGP (1 Üye)
Hüseyin İncioğlu (Gaziantep)

1.5.9. Millî Eğitim Komisyonu

27 üyeli Millî Eğitim Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:¹¹⁸

CHP (11 Üye)
Fahri Özçelik (Antalya)
İsa Ayhan (Aydın)

¹¹⁴ Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 608.

¹¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

¹¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

¹¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

¹¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 25, 27.12.1973, s. 106.

Necati Cebe (Balıkesir)
Osman Aykul (Burdur)
Murat Kâhyaoğlu (Eskişehir)
Mustafa Güneş (Gaziantep)
Mustafa Üstündağ (Konya)
Hüseyin Deniz (Malatya)
Hayrettin Uysal (Sakarya)¹¹⁹
Ahmet Yılmaz (Uşak)
Zekâi Altınay (Zonguldak)
Halil Dere (Muğla)¹²⁰
Davut Aksu (Kars)¹²¹
Mehmet Sönmez (Hatay)¹²²

AP (9 Üye)
Remzi Yılmaz (Antalya)
İlhan Aytekin (Balıkesir)
Halil Karaatlı (Bursa)
Zekiye Gülsen (Çanakkale)
Orhan Oğuz (Eskişehir)
Mustafa Cesur (Isparta)
İhsan Toksarı (İstanbul)
Feyzullah Değerli (Tokat)
Ali Şevki Erek (Tokat)
Fuat Avcı (Denizli)¹²³
Servet Bayramoğlu (İstanbul)¹²⁴

MSP (3 Üye)
Hulusi Özkul (Adana)
Harun Aytaç (Bolu)
Ali Acar (Samsun)

¹¹⁹ Millî Eğitim Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 26, 08.01.1974, s. 115.

¹²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 27, 09.01.1974, s. 147.

¹²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

¹²² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

¹²³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

¹²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

DP (3 Üye)

Necdet Evliyagil (Ankara)¹²⁵

Sami Arslan (Denizli)

Nilüfer Gürsoy (İstanbul)

Süleyman Tuncel (Manisa)¹²⁶

Hasan Korkmazcan (Denizli)¹²⁷

Rasim Cinisli (Erzurum)¹²⁸

CGP (1 Üye)

Rıza Polat (Ağrı)

Mehmet Altınyedioğlu (Kayseri)¹²⁹

1.5.10. Millî Savunma Komisyonu

27 üyeli Millî Savunma Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:¹³⁰

CHP (11 Üye)

İbrahim Saffet Omay (Ankara)

Sadrettin Çanga (Bursa)¹³¹

Mehmet Emekli (Bursa)

Osman Orhan Çaneri (Çanakkale)¹³²

Bahattin Karakoç (Diyarbakır)

Mustafa Kemal Çilesiz (Giresun)

Haluk Ülman (İstanbul)¹³³

¹²⁵ Millî Eğitim Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 42, 19.02.1974, s. 617.

¹²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 42, 19.02.1974, s. 618.

¹²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.06.1975, s. 299.

¹²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.06.1975, s. 299.

¹²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 103, 17.07.1975, s. 614.

¹³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 25, 27.12.1973, ss. 106-107.

¹³¹ Bursa Milletvekili Sadrettin Çanga (CHP) 13 Ocak 1974'te vefat etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 32, 22.01.1974, s. 263.

¹³² Bütçe Karma Komisyonu üyeliğine seçilmesi nedeniyle Millî Savunma Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 607.

¹³³ Millî Savunma Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 608.

Kaya Bengisu (İzmir)
Halil Dere (Muğla)
Ekrem Kangal (Sivas)
Haydar Ulusoy (Tokat)
Rauf Kandemir (Ankara)¹³⁴
Azmi Yavuzalp (Niğde)¹³⁵
Mehmet Said Erbil (Ordu)¹³⁶
Hasan Cerit (Adana)¹³⁷

AP (9 Üye)
Mustafa Tayyar (Bursa)
Hüsametdin Atabeyli (Erzincan)
Ali Yılmaz (Hatay)
Kemâlettin Gökakın (Konya)
Hayati Savaşcı (Samsun)
Mustafa Kaptan (Sinop)
Ömer Çakıroğlu (Trabzon)¹³⁸
Mehmet Aksoy (Urfa)
Ahmet Nihat Akın (Zonguldak)
Mehmet Emin Turgutalp (Giresun)¹³⁹

MSP (3 Üye)
Oğuzhan Asiltürk (Ankara)
Fehmi Cumalıoğlu (İstanbul)
İhsan Karaçam (Sivas)
Mehmet Bozgeyik (Gaziantep)¹⁴⁰

DP (3 Üye)
Hasan Korkmazcan (Denizli)¹⁴¹
Süleyman Tuncel (Manisa)¹⁴²

¹³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

¹³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

¹³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

¹³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

¹³⁸ Bütçe Plan Komisyonu'na seçilmesi nedeniyle, Millî Savunma Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 73, 07.05.1975, s. 9.

¹³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 89.

¹⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

¹⁴¹ Komisyon üyeliğinden çekildi. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 86, 10.06.1975, s. 524.

Adnan Akarca (Muğla)
Cevat Önder (Ankara)¹⁴³

CGP (1 Üye)
İlhami Sancar (İstanbul)
Muslih Görentaş (Van)¹⁴⁴

1.5.11. Plan Komisyonu
35 üyeli Plan Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:¹⁴⁵

CHP (17 Üye)
Cemil Erhan (Ağrı)
M. Şükrü Koç (Aydın)
Turgut Altunkaya (Artvin)
Osman Orhan Çaneri (Çanakkale)
Hüdaî Oral (Denizli)
Ayşe Aliye Köksal (Eskişehir)
Yusuf Öztürkmen (Gaziantep)
Orhan Yılmaz (Giresun)
Ali Nejat Ölçen (İstanbul)
Metin Tüzün (İstanbul)
Coşkun Karagözoğlu (İzmir)
A. Kemal Önder (İzmir)
Kemal Okyay (Kars)
Mehmet Delikaya (Malatya)
Hakkı Gökçe (Malatya)
Ahmet Durakoğlu (Sivas)
Yılmaz Alparslan (Tekirdağ)
AP (10 Üye)
Selâhattin Kılıç (Adana)
İlhami Ertem (Edirne)
Rasim Küçükkel (Elazığ)
Rıfki Danışman (Erzurum)
Turgut Yücel (Gümüşhane)
Yılmaz Ergenekon (İzmir)
Hayrettin Nakiboğlu (Kayseri)
Ahmet Mahir Ablum (Kütahya)

¹⁴² Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 28, 10.01.1974, s. 154.

¹⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 42, 19.02.1974, s. 618.

¹⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 05.06.1975, s. 453.

¹⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 39, 12.02.1974, ss. 570-571.

Hilmi Okçu (Manisa)
Bilâl Taranoğlu (Ordu)

MSP (4 Üye)
Abdurrahman Ünsal (Adıyaman)
Cemal Cebeci (Kayseri)
Hüseyin Abbas (Tokat)
Hasan Buz (Elazığ)

DP (3 Üye)
İbrahim Ethem Kılıçoğlu (Giresun)
Özer Ölçmen (Konya)
Mehmet Altınsoy (Niğde)

CGP (1 Üye)
Kemal Demir (Bolu)

14 Ocak 1975 tarihinde Plan Komisyonu üyelikleri yenilendi ve 35 üyeli Komisyonun yeni üyeleri aşağıdaki isimlerden oluştu:¹⁴⁶

CHP (14 Üye)
Cemil Erhan (Ağrı)
M. Şükrü Koç (Aydın)
Osman Orhan Çaneri (Çanakkale)
Hüdaî Oral (Denizli)
Yusuf Öztürkmen (Gaziantep)
Orhan Yılmaz (Giresun)
Ali Nejat Ölçen (İstanbul)
Metin Tüzün (İstanbul)
Coşkun Karagözoğlu (İzmir)
Kemal Okyay (Kars)
Mehmet Delikaya (Malatya)
Hakkı Gökçe (Malatya)
Ahmet Durakoğlu (Sivas)
Yılmaz Alparslan (Tekirdağ)

¹⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 25, 14.01.1975, ss. 537-538.

AP (12 Üye)

İsmet Sezgin (Aydın)

Seyfi Öztürk (Eskişehir)

Rıfki Danişman (Erzurum)

Turgut Yücel (Gümüşhane)

Mustafa Parlar (İstanbul)

Yılmaz Ergenekon (İzmir)

Hayrettin Nakiboğlu (Kayseri)

Ahmet Mahir Ablum (Kütahya)

Hilmi Okçu (Manisa)

Bilâl Taranoğlu (Ordu)

Vahit Bozatlı (Sivas)

Nuri Kemal Bayar (Sakarya)¹⁴⁷

Haydar Özalp (Niğde)¹⁴⁸

MSP (4 Üye)

Abdurrahman Ünsal (Adıyaman)

Hasan Buz (Elazığ)

Cemal Cebeci (Kayseri)

Hüseyin Abbas (Tokat)

DP (3 Üye)

İbrahim Ethem Kılıçoğlu (Giresun)

Özer Ölçmen (Konya)

Mehmet Altınsoy (Niğde)

CGP (1 Üye)

Hasan Tosyalı (Kastamonu)

Bağımsız (1 Üye)

Mehmet Ali Arsan (Çankırı)¹⁴⁹

¹⁴⁷ Plan ve Bütçe Karma Komisyonu'ndan istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 28, 21.01.1975, s. 94.

¹⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 28, 21.01.1975, s. 94.

¹⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 28, 21.01.1975, s. 94.

29 Nisan 1975 tarihinde Plan Komisyonu üyelikleri 2. defa yenilendi. Komisyonun partilere göre üye dağılımı şöyle belirlendi:¹⁵⁰

AP (16 Üye)

Hayrettin Turgut Toker (Ankara)
İsmet Sezgin (Aydın)
Turgut Yücel (Gümüşhane)
Ali İhsan Balım (Isparta)
İbrahim Göktepe (İçel)
Mustafa Parlar (İstanbul)
Hayrettin Nakiboğlu (Kayseri)
Sedat Akay (Kocaeli)
İlhan Ersoy (Kütahya)
Ahmet Karaaslan (Malatya)
Hilmi Okçu (Manisa)
Haydar Özalp (Niğde)
Bilâl Taranoğlu (Ordu)
Doğan Kitaplı (Samsun)
Vahit Bozatlı (Sivas)
Ömer Çakıroğlu (Trabzon)

CHP (11 Üye)

M. Şükrü Koç (Aydın)
Hüdai Oral (Denizli)
Orhan Yılmaz (Giresun)
Ali Nejat Ölçen (İstanbul)
Metin Tüzün (İstanbul)
Coşkun Karagözoğlu (İzmir)
Kemal Okyay (Kars)
Mehmet Delikaya (Malatya)
Hakkı Gökçe (Malatya)
Ahmet Durakoğlu (Sivas)
Yılmaz Alparslan (Tekirdağ)

¹⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 70, 29.04.1975, s. 548.

MSP (5 Üye)
Abdurrahman Ünsal (Adıyaman)
Hasan Buz (Elazığ)
Cemal Cebeci (Kayseri)
M. Gündüz Sevilgen (Manisa)
Hüseyin Abbas (Tokat)

DP (2 Üye)
Sami Arslan (Denizli)
Mehmet Ersoy (Kütahya)
CGP (1 Üye)
Vefa Tanır (Konya)¹⁵¹

1.5.12. Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu

27 üyeli Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:¹⁵²

CHP (11 Üye)
Kemal Tabak (Adıyaman)
Hasan Celalettin Ezman (Bingöl)
Engin Ünsal (İstanbul)

Yüksel Çakmur (İzmir)
Oğuz Söğütlü (Kahramanmaraş)
Vecdi İlhan (Kastamonu)
Sabri Tıgılı (Kastamonu)
Mehmet Said Erbil (Ordu)
Kenan Durukan (Sakarya)
Fuat Uysal (Samsun)
Kemal Anadol (Zonguldak)
Ayşe Aliye Köksal (Eskişehir)¹⁵³

¹⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 103, 17.07.1975, s. 614.

¹⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 25, 27.12.1973, s. 107.

¹⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 90.

AP (9 Üye)

Oğuz Aygün (Ankara)

Yakup Çağlayan (Çorum)

Ali İhsan Balım (Isparta)

Hüseyin Özdemir (İstanbul)

Osman Özer (İstanbul)

Orhan Demir Sorguç (İzmir)

Halit Evliya (Kahramanmaraş)

Bilâl Taranoğlu (Ordu)¹⁵⁴

Mustafa Dağıstanlı (Samsun)

Fikri Pehlivanlı (Ankara)¹⁵⁵

Ahmet İhsan Kırımlı (Balıkesir)¹⁵⁶

MSP (3 Üye)

Rasim Hancıoğlu (Afyonkarahisar)

Emin Acar (Bursa)

Mehmet Pamuk (Kahramanmaraş)

Mehmet Sabri Dörtkol (Nevşehir)¹⁵⁷

DP (3 Üye)

Orhan Tokuz (Gaziantep)

Nazım Baş (İçel)

Muzaffer Demirtaş (Konya)

CGP (1 Üye)

Vefa Tanır (Konya)

Orhan Tokuz (Gaziantep)¹⁵⁸

¹⁵⁴ Bütçe Komisyonu üyeliğine seçilmesi nedeniyle Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 42, 19.02.1974, s. 617.

¹⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.05.1974, s. 512.

¹⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 90.

¹⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 100, 25.06.1974, s. 287.

¹⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 05.06.1975, s. 453.

1.5.13. Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu

27 üyeli Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:¹⁵⁹

CHP (11 Üye)

Osman Ceran (Ankara)

Orhan Üretmen (Balıkesir)

Hasan Sever (Çanakkale)

Hüseyin Erçelik (Denizli)

Atilla Atila (Elazığ)

Malik Yılman (Hatay)

Abdurrahman Köksaloğlu (İstanbul)

Ali Nejat Ölçen (İstanbul)¹⁶⁰

Kemal Okyay (Kars)¹⁶¹

Nihat Saltık (Tunceli)

Kadir Özpak (Uşak)

İlter Çubukçu (Adana)¹⁶²

İbrahim Akdoğan (Kocaeli)¹⁶³

İhsan Bedirhanoglu (Van)¹⁶⁴

AP (9 Üye)

Mustafa Kemal Alver (Balıkesir)

Kasım Önadım (Bursa)

Hüseyin Suat Sungur (Bursa)

Abdullatif Ensarioğlu (Diyarbakır)

Rasim Gürsoy (İçel)

Mustafa Kara (İstanbul)

Hüsamettin Tiyanşan (İstanbul)

Cemal Tercan (İzmir)

¹⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 25, 27.12.1973, ss. 107-108.

¹⁶⁰ Bütçe Karma Komisyonu üyeliğine seçilmiş olması nedeniyle Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 608.

¹⁶¹ Bütçe Karma Komisyonu üyeliğine seçilmesi nedeniyle Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 608.

¹⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

¹⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

¹⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 90.

Kâmil Özsarıyıldız (Kayseri)
Ahmet Türkel (Bursa)¹⁶⁵

MSP (3 Üye)
Turhan Utku (Çorum)
Fehim Adak (Mardin)
M. Turhan Akyol (Malatya)
M. Gündüz Sevilgen (Manisa)¹⁶⁶
Ömer Naimi Barım (Elazığ)¹⁶⁷
DP (3 Üye)
Cevat Atılgan (Tokat)
Mustafa Kılıç (Urfa)
İhsan Arslan (Yozgat)
Nazım Baş (İçel)¹⁶⁸
Ali Zülfikâröğlu (Kahramanmaraş)¹⁶⁹

CGP (1 Üye)
Hasan Tosyalı (Kastamonu)
Hüseyin İncioğlu (Gaziantep)¹⁷⁰

1.5.14. Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu

27 üyeli Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:¹⁷¹

CHP (11 Üye)
Hasan Bütüner (Amasya)
Ömer Buyrukçu (Antalya)
Abdi Özkök (Bolu)
Recai İskenderoğlu (Diyarbakır)
Ayşe Aliye Köksal (Eskişehir)¹⁷²

¹⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 90.

¹⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609. 7 Mayıs 1975'te Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 73, 07.05.1975, s. 10.

¹⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 90.

¹⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.05.1974, s. 512.

¹⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.06.1975, s. 299.

¹⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 103, 17.07.1975, s. 615.

¹⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 25, 27.12.1973, s. 108.

Şükriye Tok (İstanbul)
Mahmut Türkmenoğlu (İzmir)¹⁷³
Mehmet Yüceler (Kayseri)
Mehmet Dedeoğlu (Kırklareli)
Veli Bakırlı (Manisa)
Osman Yılmaz Karaosmanoğlu (Rize)
Ekrem Şadi Erdem (Artvin)¹⁷⁴
İbrahim Hortoğlu (Gaziantep)¹⁷⁵
Hasan Değer (Diyarbakır)¹⁷⁶

AP (9 Üye)
Hasan Özçelik (Ankara)
Behiç Tozkoparan (Aydın)
İbrahim Behram Eker (Balıkesir)
Müfit Bayraktar (Bolu)
Veli Gülkan (Edirne)
İbrahim Etem Güngör (Eskişehir)
Mehmet Emin Turgutalp (Giresun)
Mehmet Oğuz Atalay (Konya)¹⁷⁷
Nihan İlğün (Tekirdağ)
Gıyasettin Karaca (Erzurum)¹⁷⁸
Mahmut Kepolu (Diyarbakır)¹⁷⁹
M. Sait Reşa (Hatay)¹⁸⁰

¹⁷² Bütçe Karma Komisyonu üyeliğine seçilmesi nedeniyle Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 608.

¹⁷³ Gümrük ve Tekel Bakanı olarak görev alması nedeniyle Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 43, 20.02.1974, s. 645.

¹⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

¹⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 41, 14.02.1974, s. 609.

¹⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 90.

¹⁷⁷ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 62, 04.04.1974, s. 594.

¹⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.05.1974, s. 512.

¹⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 90.

¹⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 75, 13.05.1975, s. 90.

MSP (3 Üye)

Mir Bahattin Yardımcı (Ağrı)

Hüseyin Cahit Koçkar (Amasya)

Ömer Naimi Barım (Elazığ)

DP (3 Üye)

Ali Zülfikârıoğlu (Kahramanmaraş)

Ahmet Türk (Mardin)

Senai Yazıcı (Ordu)

Mehmet Bıyık (Niğde)¹⁸¹

CGP (1 Üye)

Hasan Tosyalı (Kastamonu)

¹⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.05.1974, s. 512. Niğde Milletvekili Mehmet Bıyık geçirdiği kaza sonucu 13 Aralık 1974 tarihinde vefat etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 19, 18.12.1974, s. 345.

2. 1975-1977 YASAMA DÖNEMİNDE TBMM

2.1. GEÇİCİ MECLİS BAŞKANI VE GEÇİCİ KATİPLER

Danışma Kurulu, Başkanın çağrısı üzerine 31.10.1975 Cuma günü saat 11.00'de toplanmış ve Yasama dönemi içinde Başkanlık Divanının görev süresinin sona ermesi halinde yeni Başkanlık Divanı seçilinceye kadar görevi yürütecek Geçici Başkanlık Divanı konusunda İçtüzükte açıklık bulunmadığından, İçtüzüğün bu konudaki 12. maddesinin gerekçesinde de belirtildiği gibi, mevcut teamüle uygun olarak, 3 No'lu kararı ile aşağıdaki görüşleri benimsemiştir:

“1 -Yeni Başkan seçilinceye kadar, en yaşlı eski Başkanvekili geçici olarak Genel Kurula Başkanlık eder.

2 - Yeni Divan Üyeleri seçilinceye kadar, eski Divan Üyeleri görevlerini geçici olarak yürütürler.

3- Yeni İdareci Üyeler seçilinceye kadar, eski İdareci Üyeler görevlerini geçici olarak yürütürler.”¹⁸²

TBMM dördüncü dönem üçüncü Yasama Yılı 1 Kasım 1975'te en yaşlı eski Başkanvekili Rasim Hancıoğlu'nun başkanlığında açıldı.¹⁸³

2.2. TBMM BAŞKANI SEÇİMİ

TBMM'nin açıldığı gün TBMM Başkanlığı seçimine geçildi. Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit, İstanbul Milletvekili Ali Nejat Ölçen ve Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal Millet Meclisi Başkanlığı için Kars Milletvekili Kemal Güven'i önerdiler. Başka aday önerisi olmadı. İlk üç turda Kemal Güven 192, 197 ve 179 oy aldı.¹⁸⁴ 4. Tur 4 Kasım 1975'te yapıldı ve Güven 192 oy aldı.¹⁸⁵

5 Kasım'da yapılan 5. turda 201, 6. turda 183 oy¹⁸⁶; 6 Kasım'da yapılan 7. turda 188 oy aldı¹⁸⁷. 11 Kasım'da yapılan 8. turda çoğunluk sağlanamadığından tasnif yapılmadı.¹⁸⁸ Güven 13 Kasım'da yapılan 9. turda 171 oy aldı. 10. turda çoğunluk sağlanamadı ve 10. tur sonucunda Kemal Güven adaylıktan çekildi.¹⁸⁹

¹⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 1, 1.11.1975, s. 12.

¹⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 1, 1.11.1975, s. 6.

¹⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 1, 1.11.1975, ss. 12-14.

¹⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 2, 4.11.1975, ss. 97-98.

¹⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 3, 5.11.1975, ss. 104-106.

¹⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 4, 6.11.1975, ss. 108-109.

¹⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 5, 11.11.1975, s. 114.

¹⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 7, 13.11.1975, ss. 120-121.

18 Kasım'da Meclis Başkanlığı seçimi konusunda Meclis'te görüşmeler yapıldı.¹⁹⁰ Bu görüşmeler sonucunda Konya Milletvekili Şener Battal adaylığını açıkladı. 10. turda çoğunluk sağlanamadığından birleşime son verildi.¹⁹¹ 19 Kasım'da yapılan 11. turda çoğunluk sağlanamadı¹⁹²; 20 Kasım'da Aydın Bağımsız Milletvekili Kemal Ziya Öztürk aday gösterildi ve bağımsız Milletvekillerinin aday gösterilip gösterilemeyeceği üzerine usul tartışmaları yapıldı.¹⁹³ Daha sonra yapılan 12. tur seçimlerde Kemal Ziya Öztürk 121, Şener Battal 21 oy aldı; 13. turdan önce Kemal Güven yeniden aday gösterildi ve bu turda çoğunluk sağlanamadığından tasnif yapılmadı.¹⁹⁴ 21 Kasım'da Şener Battal Başkan adaylığından çekildi ve 14. turda çoğunluk sağlanamadı.¹⁹⁵

24 Kasım'da yapılan 15. turda Kemal Güven 166, Kemal Ziya Öztürk 27 oy aldı; çoğunluk sağlanamadığından birleşim kapandı.¹⁹⁶ 25 Kasım'da yapılan 16. turda, Kemal Ziya Öztürk 210, Kemal Güven 197; 17. turda Kemal Ziya Öztürk 216, Kemal Güven 206; 18. turda Kemal Ziya Öztürk 215, Kemal Güven 203; 19. turda Kemal Ziya Öztürk 213, Kemal Güven 204 oy aldı.¹⁹⁷ 26 Kasım'da yapılan 20. turda Kemal Ziya Öztürk 213, Kemal Güven 198; 21. turda Kemal Ziya Öztürk 220, Kemal Güven 199; 22. turda Kemal Ziya Öztürk 221, Kemal Güven 204; 23. turda Kemal Ziya Öztürk 218, Kemal Güven 200 oy aldı.¹⁹⁸ 27 Kasım'da yapılan 24. turda Kemal Ziya Öztürk 212, Kemal Güven 203; 25. turda Kemal Ziya Öztürk 219, Kemal Güven 198; 26. turda Kemal Ziya Öztürk 222, Kemal Güven 197 oy aldı.¹⁹⁹ 28 Kasım'da yapılan 27. turda Kemal Ziya Öztürk 213, Kemal Güven 195, 28. turda Kemal Ziya Öztürk 216, Kemal Güven 194 oy aldı.²⁰⁰ 29 Kasım'da yapılan 29. turda Kemal Ziya Öztürk 216, Kemal Güven 193; 30. turda Kemal Ziya Öztürk 212, Kemal Güven 188 oy aldı.²⁰¹ 30 Kasım'da yapılan 31. turda Kemal Ziya Öztürk 199, Kemal Güven 183, 32. turda Kemal Ziya Öztürk 180, Kemal Güven 179 oy aldı.²⁰²

1 Aralık'ta yapılan 33. tur oylamada Kemal Güven 188, Kemal Ziya Öztürk 143 oy aldı.²⁰³ 2 Aralık'ta yapılan 34. turda Kemal Güven 192, Kemal Ziya Öztürk 157 oy aldı.²⁰⁴ 3 Aralık'ta yapılan 35. turda Kemal Güven 183, Kemal Ziya Öztürk 174; 36. turda Kemal Güven 182, Kemal Ziya Öztürk 175 oy

¹⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 8, 18.11.1975, ss. 127-135.

¹⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 8, 18.11.1975, ss. 135-136.

¹⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 9, 19.11.1975, s. 139.

¹⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 10, 20.11.1975, ss. 143-155.

¹⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 10, 20.11.1975, s. 156.

¹⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 11, 21.11.1975, ss. 161-163.

¹⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 14, 24.11.1975, ss. 172-174.

¹⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 15, 25.11.1975, ss. 178-180.

¹⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 16, 26.11.1975, ss. 184-187.

¹⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 17, 27.11.1975, ss. 190-192.

²⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 18, 28.11.1975, ss. 199-200.

²⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 19, 29.11.1975, ss. 202-204.

²⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 20, 30.11.1975, ss. 207-208.

²⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 21, 01.12.1975, ss. 210-211.

²⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 22, 02.12.1975, ss. 214-215.

aldı.²⁰⁵ 4 Aralık'ta yapılan 37. turda Kemal Güven 188, Kemal Ziya Öztürk 179, 38. turda Kemal Ziya Öztürk 223, Kemal Güven 188 oy aldı.²⁰⁶ 5 Aralık'ta yapılan 39. turda Kemal Ziya Öztürk 220, Kemal Güven 186, 40. turda Kemal Ziya Öztürk 222, Kemal Güven 184 oy aldı.²⁰⁷ 9 Aralık'ta yapılan 41. turda Kemal Güven 189, Kemal Ziya Öztürk 167 oy aldı.²⁰⁸

10 Aralık'ta Danışma Kurulu TBMM Başkanlığı seçimi hakkında bir görüş ve tavsiye kararı açıkladı. Danışma Kurulu şu görüşlere yer verdi:

“1. Bütün siyasi parti temsilcileri, Millet Meclisi Başkanının bir an önce seçilmesi konusunda ittifak halindedirler.

2. Bugüne kadar bir sonuç alınamaması, mevcut iki mümtaz adayın kişilikleriyle ilgili olmayıp, denenen usullerin kifayetsiz olduğunu ve bu sebeple sonuç alınamayacağını ortaya çıkarmıştır.

3. Anayasamızın 84. maddesinin ruhuna uygun olarak, milletvekillerinin azami fedakarlık içinde olmaları, Millet Meclisi Başkanının seçilmesi için gerekli çoğunlukta oy teminine bir kere daha gayret göstermeleri ve neticenin Kurban Bayramından önce alınması dilek ve temenni edilmiştir.”²⁰⁹

Danışma Kurulu'nun tavsiyesi okunduktan sonra 42. tur seçime geçildi ve Kemal Güven 200, Kemal Ziya Öztürk 156 oy aldı.²¹⁰ 11 Aralık'ta yapılan 43. turda Kemal Güven 206, Kemal Ziya Öztürk 132, 44. turda Kemal Güven 184, Kemal Ziya Öztürk 37 oy aldı.²¹¹ 17 Aralıkta yapılan 45. turda Kemal Güven 146, Kemal Ziya Öztürk 82 oy aldı.²¹² 23 Aralık'ta yapılan 46. turda Kemal Ziya Öztürk 210, Kemal Güven 197, 47. turda Kemal Güven 200, Kemal Ziya Öztürk 195 oy aldı.²¹³ 24 Aralık 1975'te Kemal Ziya Öztürk aşağıdaki önerge ile adaylıktan çekildiğini açıkladı:

“Millet Meclisi Sayın Başkanlığına

Millet Meclisi Başkanlığı için adaylığımı teklif etmiş bulunan üyelerden bazılarının mensubu bulunduğu siyasî parti gruplarının tutum ve beyanları, adaylığımın devamının Başkanlık seçimini uzatacağı kanaatini vermiş bulunmaktadır. Bu nedenle, Başkanlık için yapılan adaylığımı şahsen geri çekiyor ve adaylığım süresince oylamaya katılan sayın üyelere şükran ve saygılarımı sunuyorum.

Aydın
Kemal Ziya Öztürk”²¹⁴

²⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 23, 03.12.1975, ss. 219-220.

²⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 24, 04.12.1975, ss. 222-224.

²⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 25, 05.12.1975, ss. 226-228.

²⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 26, 09.12.1975, s. 231.

²⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 27, 10.12.1975, s. 235.

²¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 27, 10.12.1975, s. 236.

²¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 28, 11.12.1975, ss. 239, 241.

²¹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 29, 17.12.1975, ss. 244-245.

²¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 31, 23.12.1975, ss. 251-253.

²¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 32, 24.12.1975, s. 260.

Kemal Ziya Öztürk'ün adaylıktan çekilmesinden sonra 48. turda Kemal Güven 280 oy ile Millet Meclisi Başkanı seçildi.²¹⁵

Kemal Güven Başkan seçilmesi dolayısıyla aşağıdaki konuşmayı yaptı:

“Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım;

Anayasa ve İçtüzük doğrultusunda özgür iradenizle, beni tekrar Millet Meclisi Başkanlığına seçmek suretiyle gösterdiğiniz teveccüh ve teyit lütfunda bulunduğunuz güvenden dolayı teşekkür ve şükranlarımı sunuyorum.

Sayın milletvekilleri; tekrar seçildiğim görevin onurlu olduğu kadar, gerçekten güç ve ağır bir görev olduğunun bilinç ve idraki içerisindeyim. Üstlendiğim görevi lâyıkıyla yerine getirebilmem için, bundan evvelki yıllarda olduğu gibi, sayın parti genel başkanlarının, parti grup yöneticilerinin ve teker teker tüm milletvekili arkadaşlarımdan yardım, destek ve uyarılarına muhtaç olduğumu ifade etmeyi zorunlu sayıyorum. Yardım, uyarı ve yol gösterici tenkitlerinizi esirgemediğiniz sürece, gerek Genel Kurulda, gerekse Millet Meclisi yönetiminde başarılı ve uyumlu bir çalışma yöntemi saptayabiliriz. Bütün arkadaşlarımdan huzur içerisinde çalışabilecekleri bir ortamın yaratılması hususunda görüş birliği içerisinde bulunduklarını yakinen bildiğim için, kıymetli yardımlarını çalışmalarımızın her safhasında esirgemeyecekleri ümit ve inancı ile görevime başlıyorum.

Bu dönemde de çalışmalarına esas olacak ilke, Meclis içinde ve dışında Anayasa ve İçtüzüğün çizdiği sınırlar içerisinde, tam bir tarafsızlık ile görevimi yürütmek; demokratik yaşantımızın temel kuruluşu olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin itibarını her türlü düşünce ve kaygının üstünde tutarak onu korumak, en ufak ölçüde de olsa üzerine gölge düşürmemek başlıca görevim olacaktır. Bu konuda da bütün milletvekili arkadaşlarıma, anayasa kuruluşlarına, özgürlükçü demokrasiden yana olduğuna inandığım basınımıza ve tüm yurttaşlarımıza düşen görevler bulunduğunu, huzurunuzda geçirdiğimiz günlerin önem ve özelliklerini de göz önünde tutarak, bilhassa hatırlatmakta yarar görüyorum.

Sayın milletvekilleri, Meclis içinde ve dışında görevlerimizi yerine getirirken, çok özenli ve duyarlı hareket etmemiz gereğini önemle takdirlerinize sunuyorum. İlişkilerimizde daima karşılıklı sevgi ve saygıyı hâkim kılmalıyız. Bu da ancak peşin hükümlere saplanmadan birbirimizi daha iyi tanımaya çalışmak, uygarca ilişkilerimizi artırmak ve geliştirmekle mümkün olabilir.

Değerli arkadaşlarım, Başkanınız olarak bu önerilerde bulunurken, bunların olanaklarını aramak ve sağlamak konusunda bana da birtakım görevlerin düştüğünü bilmekteyim. Bütün bu hususları da kapsayacak, aynı zamanda milletvekili arkadaşlarımdan huzur içerisinde çalışmalarını, vatandaşlarla ilişkilerinde kolaylık ve rahatlık sağlanacak; Meclis çalışmalarını daha yararlı ve verimli bir düzeye ulaştıracak her türlü tedbirleri öngören önerileri, Başkanlık Divanı ve Danışma Kurulumuzda oluşturup en kısa zamanda onayınıza sunmak kararındayım.

²¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 32, 24.12.1975, s. 260.

Bu inanç ve düşüncelerle yeni çalışma yılının ülke ve ulusumuza hayırlı olmasını dilerim.

Benim için büyük anlam taşıyan teveccüh ve güveninize her yönüyle lâyık olmaya çalışacağımı huzurlarınızda tekrar belirtir, hepinize yürek dolusu sevgi ve saygılar sunarım.” (Alkışlar)²¹⁶

2.3. BAŞKANLIK DİVANI

Danışma Kurulu’nun 30 Aralık 1975 tarih ve 58 nolu kararı ile “Başkanlık Divanında siyasî parti gruplarının kuvvet oranlarındaki artık sayıların tam değerlendirilebilmesi için, idareci üyeliğin (1) artırılması suretiyle İctüzüğün tespit ettiği Başkanlık Divanı üye sayısının 15’ten 16’ya çıkarılması” ve siyasal parti gruplarının Başkanlık Divanı’na vereceği üye sayıları ve görev yerleri şöyle belirlendi²¹⁷:

Parti Adı	Görev Yeri	Sayı
CHP	Başkan	1
	Başkanvekili	1
	İdareci Üye	1
	Divan Üyesi	4
AP	Başkanvekili	1
	İdareci Üye	2
	Divan Üyesi	3
MSP	Başkanvekili	1
	İdareci Üye	1
DP	Başkanvekili	1
		16

Başkanlık Divanı oluşturulduğu sırada, Yozgat Milletvekili Mustafa Asri Ünsür Adalet Partisi Grubu’ndan çekilerek Cumhuriyetçi Güven Partisine katıldı. Bunun üzerine, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu Başkanvekilleri, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu’nun teşekkül etmiş olması nedeniyle Başkanlık Divanı ve komisyonlardaki oranların yeni durum dikkate alınarak hesap edilmesi gerektiğine dair talepte bulundular. Ünsür’ün istifası Meclis Genel Kurulu’nda şiddetli tartışmalar yaşanmasına yol açtı.²¹⁸

²¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 32, 24.12.1975, ss. 260-261.

²¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 34, 30.12.1975, s. 284.

²¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 35, 06.01.1976, ss. 289-295.

Danışma Kurulu, Cumhuriyetçi Güven Partisi'nin Grup kurması üzerine, İçtüzüğü'nün 11 ve 20. maddeleri gereğince, 8.1.1976 tarihinde toplandı ve 59 nolu kararı ile "Genel Kurulun 30.12.1975 tarihli 34. Birleşiminde kararlaştırılan Başkanlık Divanındaki Divan üyeliği sayısının (1) artırılması suretiyle Başkanlık Divanı üye sayısının 17'ye çıkarılması"nı kararlaştırdı. Başkan, Başkanvekilleri, İdareci Üyeler ve Divan Üyelerinin partilere göre dağılımı aşağıdaki gibi belirlendi:²¹⁹

Parti Adı	Görev Yeri	Sayı
CHP	Başkan	1
	Başkanvekili	1
	İdareci Üye	1
	Divan Üyesi	4
AP	Başkanvekili	1
	İdareci Üye	2
	Divan Üyesi	3
MSP	Başkanvekili	1
	İdareci Üye	1
DP	Başkanvekili	1
CGP	Divan Üyesi	1
		17

Millet Meclisi Başkanlık Divanı üyelikleri partilere göre aşağıdaki isimlerden oluştu:²²⁰

2.3.1. Başkanvekilleri

Memduh Ekşi (Ordu) (CHP)

Ahmet Çakmak (Bolu) (AP)

Rasim Hancıoğlu (Afyonkarahisar) (MSP)²²¹

²¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 37, 08.01.1976, ss. 314-315.

²²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 37, 08.01.1976, ss. 337-338.

İbrahim Ethem Kılıçoğlu (Giresun) (DP)

Mehmet Altınsoy (Niğde) (D.P)²²²

Mehmet Orhan Akkoyunlu (Gümüşhane) (MSP)²²³

2.3.2. İdareci Üyeler

Mehmet Ergül (Bilecik) (CHP)

Mete Tan (Afyonkarahisar) (AP)

Ali Yılmaz (Hatay) (AP)

Zekâi Yaylalı (Erzurum) (MSP)

2.3.3. Divan Üyeleri

Cemil Erhan (Ağrı) (CHP)

Mehmet Özmen (Gaziantep) (CHP)

Hüseyin Deniz (Malatya) (CHP)

İlhamı Çetin (Yozgat) (CHP)

Halil Karaatlı (Bursa) (AP)

Mehdi Keskin (Kastamonu) (AP)

Enver Akova (Sivas) (AP)

Hasan Tosyalı (Kastamonu) (CGP)

2.4. TBMM KOMİSYONLARI

Danışma Kurulu'nun 30 Aralık 1975 tarih ve 58 nolu kararı ile Millet Meclisi komisyonlarının üye sayıları ve siyasal parti gruplarına göre dağılımı aşağıdaki gibi belirlendi:²²⁴

²²¹ Başkanvekilliği görevinden istifa etti. Bkz., *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt: 21, Birleşim: 1, 01.11.1976, s. 9.

²²² *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt: 21, Birleşim: 1, 01.11.1976, s. 21.

²²³ *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt: 21, Birleşim: 4, 04.11.1976, s. 96.

²²⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt: 14, Birleşim: 34, 30.12.1975, s. 285.

Komisyon	Toplam Üye	CHP	AP	MSP	DP	BAĞ.
Adalet Komisyonu	27	12	10	3	2	-
Anayasa Komisyonu	27	12	10	3	2	-
Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu	27	12	10	3	2	-
Dışişleri Komisyonu	27	12	10	3	2	-
İçişleri Komisyonu	27	12	10	3	2	-
Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu	15	7	5	2	1	-
Millî Eğitim Komisyonu	27	12	10	3	2	-
Millî Savunma Komisyonu	27	12	10	3	2	-
Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu	27	12	10	3	2	-
Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu	27	12	10	3	2	-
Tarım, Orman ve Köy İşleri Komisyonu	27	12	10	3	2	-
Dilekçe Karma Komisyonu	18	8	6	2	1	1
Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonu	35	15	12	4	2	2
Plan Komisyonu	35	11	16	5	1	2

Danışma Kurulu, Cumhuriyetçi Güven Partisi'nin Grup kurması üzerine, İçtüzüğü'nün 11 ve 20. maddeleri gereğince, 8.1.1976 tarih ve 59/2 nolu kararı ile "Millet Meclisi komisyonlarının üye sayısı ile siyasî parti gruplarının bu komisyonlara verecekleri üye sayısını" yeniden belirledi. Komisyon üyeliklerinin yeniden düzenlenmesi konusunda yoğun tartışmalar yaşandı.²²⁵ Görüşmeler sonucunda Anayasa Komisyonu, Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu, Dışişleri Komisyonu, İçişleri Komisyonu, Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu, Millî Eğitim Komisyonu, Millî Savunma Komisyonu, Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu, Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu, Tarım, Orman ve Köy İşleri Komisyonu üye sayıları Meclis tarafından kabul edilmedi.²²⁶ Dilekçe Karma Komisyonu, Kamu İktisadî

²²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 37, 08.01.1976, ss. 315-337.

²²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 37, 08.01.1976, ss. 336-337.

Teşebbüsleri Karma Komisyonu ve Plan Komisyonu üyelikleri kanunla belirlendiği için üye sayıları ve partilere göre üye dağılımı aşağıdaki gibi kabul edildi.²²⁷

Dilekçe Karma Komisyonu (18 Üye):

Cumhuriyet Halk Partisi (7 Üye)

Adalet Partisi (6 Üye)

Millî Selâmet Partisi (2 Üye)

Demokratik Parti (1 Üye)

Cumhuriyetçi Güven Partisi (1 Üye)

Bağımsızlar (1 Üye)

Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonu (35 Üye)

Cumhuriyet Halk Partisi (15 Üye)

Adalet Partisi (12 Üye)

Millî Selâmet Partisi (4 Üye)

Demokratik Parti (2 Üye)

Cumhuriyetçi Güven Partisi (1 Üye)

Bağımsızlar (1 Üye)

Plan Komisyonu (35 Üye)

Cumhuriyet Halk Partisi (12 Üye)

Adalet Partisi (15 Üye)

Millî Selâmet Partisi (5 Üye)

Demokratik Parti (1 Üye)

Cumhuriyetçi Güven Partisi (1 Üye)

Bağımsızlar (1 Üye)

Danışma Kurulu'nun, İçtüzüğü'nün 20. maddesi gereğince 12 Ocak 1976 tarih ve 60 Nolu kararı ile Genel Kurul tarafından reddedilen Millet Meclisi komisyonlarının üye sayıları ile siyasî parti gruplarının komisyonlara verecekleri üye sayıları aşağıdaki gibi yeniden belirlendi.²²⁸

²²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 37, 08.01.1976, s. 337.

²²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 38, 13.01.1976, s. 348.

Komisyon	Toplam Üye	CHP	AP	MSP	DP	CGP	BAĞ.
Adalet Komisyonu	33	14	12	4	2	1	-
Anayasa Komisyonu	33	14	12	4	2	1	-
Bayındırlık, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu	33	14	12	4	2	1	-
Dışişleri Komisyonu	33	14	12	4	2	1	-
İçişleri Komisyonu	33	14	12	4	2	1	-
Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu	17	7	6	2	1	1	-
Millî Eğitim Komisyonu	33	14	12	4	2	1	-
Millî Savunma Komisyonu	33	14	12	4	2	1	-
Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu	33	14	12	4	2	1	-
Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu	33	14	12	4	2	1	-
Tarım, Orman ve Köy İşleri Komisyonu	33	14	12	4	2	1	-

2.4.1. Adalet Komisyonu

33 Üyeli Adalet Komisyonu üyeliklerinin partilere göre dağılımı:²²⁹

CHP (14 Üye)
Rıza Polat (Ağrı)
Muammer Alıcı (Ankara)
Ekrem Şadi Erdem (Artvin)
Yusuf Öztürkmen (Gaziantep)
Alp Doğan Öztunç (İstanbul)
Kaya Bengisu (İzmir)
Hasan Yıldırım (Kars)
Mehmet Dedeoğlu (Kırklareli)
M. Zeki Tekiner (Nevşehir)
Abdülbaki Cartı (Siirt)
Abdulkerim Zilan (Siirt)
Yalçın Oğuz (Sinop)

²²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 38, 13.01.1976, s. 355.

Süleyman Yıldırım (Tunceli)
Celal Paydaş (Urfa)
Sait Saylam (Kırşehir)²³⁰

AP (12 Üye)
Ali İhsan Ulubahşi (Afyonkarahisar)
İsmail Hakkı Köylüoğlu (Ankara)
Fuat Avcı (Denizli)
Fatma Gülhis Mankut (İstanbul)
Cemil Yavaş (İstanbul)
Hilmi Öztürk (Kastamonu)
Hayrettin Nakiboğlu (Kayseri)
Mehmet Atagün (Kırklareli)²³¹
Kemâlettin Gökakın (Konya)
Yaşar Arıbaş (Niğde)
Kemal Şensoy (Ordu)
Nadir Lâtif İslâm (Sakarya)
Halit Evliya (Kahramanmaraş)²³²
Sabri Keskin (Kastamonu)²³³

MSP (4 Üye)
Yasin Hatiboğlu (Çorum)
Mehmet Orhan Akkoyunlu (Gümüşhane)²³⁴
Şevket Kazan (Kocaeli)
Lütfi Köktaş (Trabzon)
Ahmet Tevfik Paksu (Kahramanmaraş)²³⁵
Abdülkadir Öncel (Urfa)²³⁶

²³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 25, 29.12.1976, s. 417.

²³¹ Üyesi bulunduğu Anayasa ve Adalet Komisyonlarının toplantı saatlerinin çakıştığı gerekçesi ile Adalet Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 2, 02.11.1976, s. 72.

²³² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 8, 16.11.1976, s. 167.

²³³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 27, 04.01.1977, s. 480.

²³⁴ Millet Meclisi Başkanvekilliği görevine seçilmesi dolayısıyla Adalet Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 5, 09.11.1976, s. 104.

²³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 8, 16.11.1976, s. 167.

²³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 8, 16.11.1976, s. 167.

DP (2 Üye)
Battal Köksal (Adana)²³⁷
İbrahim Tekin (Adana)

CGP (1 Üye)
Talât Oğuz (Mardin)

2.4.2. Anayasa Komisyonu
33 üyeli Anayasa Komisyonu’nun partilere göre üye dağılımı:²³⁸

CHP (14 Üye)
Ali Sanlı (Burdur)
Bahattin Karakoç (Diyarbakır)
Mahmut Uyanık (Diyarbakır)
Orhan Senemoğlu (Elazığ)
Orhan Yılmaz (Giresun)
Hasan Basri Akgiray (İstanbul)
Necdet Ökmen (İstanbul)
İlhan Özbay (İstanbul)
Remzi Özen (İzmir)
Doğan Araslı (Kars)
Celal Ünver (Malatya)
Mehmet Nebil Oktay (Siirt)
Hüseyin Kadri Eyüboğlu (Trabzon)
Kemal Anadol (Zonguldak)
Adil Ali Cinel (Trabzon)²³⁹
Tankut Akalın (Kırklareli)²⁴⁰

AP (12 Üye)
Ahmet Topaloğlu (Adana)²⁴¹
İsmail Hakkı Ketenoğlu (Ankara)

²³⁷ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 22, 22.12.1976, s. 267.

²³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 38, 13.01.1976, s. 356.

²³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 76, 16.03.1976, s. 179.

²⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 25, 29.12.1976, s. 417.

²⁴¹ Birden fazla Komisyon üyeliğini birlikte yürütemeyeceği gerekçesi ile Anayasa Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 1, 01.11.1976, s. 9.

Rasim Küçük (Elazığ)
Mustafa Karaman (Gümüşhane)²⁴²
M. Sait Reş (Hatay)
Mustafa Cesur (Isparta)
Yusuf Uysal (Isparta)
İhsan Toksarı (İstanbul)
Selçuk İmamoğlu (Kayseri)
Cevat Yalçın (Rize)
Doğan Kitaplı (Samsun)²⁴³
Orhan Dengiz (Uşak)
Nadir Lâtif İslâm (Sakarya)²⁴⁴
İdris Arıkan (Siirt)²⁴⁵
Refet Sezgin (Çanakkale)²⁴⁶
Yılmaz Hocaoglu (Adana)²⁴⁷

MSP (4 Üye)
Mehmet Orhan Akkoyunlu (Gümüşhane)
Şevket Kazan (Kocaeli)
Sudi Reşat Saruhan (Rize)
Abdülkadir Öncel (Urfa)
Yasin Hatiboğlu (Çorum)²⁴⁸
Şener Battal (Konya)²⁴⁹

DP (2 Üye)
Cevat Önder (Ankara)
İhsan Tomuş (Çorum)²⁵⁰

²⁴² Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 23, Birleşim: 33, 18.01.1977, s. 117.

²⁴³ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 39, 14.01.1976, s. 402.

²⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 39, 14.01.1976, s. 402.

²⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 8, 16.11.1976, s. 167.

²⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 27, 04.01.1977, s. 480.

²⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 23, Birleşim: 38, 27.01.1977, s. 326.

²⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 8, 16.11.1976, s. 167.

²⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 8, 16.11.1976, s. 167.

²⁵⁰ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 22, 22.12.1976, s. 267.

CGP (1 Üye)

Mehmet Salih Yıldız (Van)

2.4.3. Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu

33 üyeli Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:²⁵¹

CHP (14 Üye)

İlter Çubukçu (Adana)

Hasan Bütüner (Amasya)

Osman Ceran (Ankara)

Necdet Evliyagil (Ankara)

İlyas Seçkin (Ankara)

Sadullah Usumi (Balıkesir)²⁵²

Hasan Çetinkaya (Erzincan)

Mikail İlçin (Hakkâri)

Malik Yılman (Hatay)

Orhan Birgit (İstanbul)²⁵³

Mehmet Emin Sungur (İstanbul)

Mustafa Aksoy (Kırşehir)

Hasan Zengin (Manisa)

Ahmet Yılmaz (Uşak)

Kadir Özpak (Uşak)²⁵⁴

Erol Çevikçe (Adana)²⁵⁵

Orhan Yılmaz (Giresun)²⁵⁶

AP (12 Üye)

Abdurrahim Erdem (Antalya)

Zekiye Gülsen (Çanakkale)

²⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 38, 13.01.1976, ss. 356-357.

²⁵² Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 21, 21.12.1976, s. 231.

²⁵³ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 39, 14.01.1976, s. 402.

²⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 40, 15.01.1976, s. 433.

²⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 25, 29.12.1976, s. 417.

²⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 25, 29.12.1976, s. 417.

Veli Gülkan (Edirne)
Mehmet Özkaya (Gaziantep)
Adil Demir (İzmir)
İsmail Taşlı (İzmir)
Necmi Özgür (Manisa)
Mustafa Dağıstanlı (Samsun)
Ahmet Nihat Akın (Zonguldak)
Orhan Göncüoğlu (Zonguldak)
Orhan Alp (Ankara)²⁵⁷
Mehmet Özgür (Trabzon)²⁵⁸
Hüsametdin Tiyanşan (İstanbul)²⁵⁹

MSP (4 Üye)
Abdullah Bazencir (Bingöl)
Yahya Akdağ (Erzurum)
Mehmet Pamuk (Kahramanmaraş)
Ömer Lütfi Zararsız (Yozgat)

DP (2 Üye)
Faiz Sarlar (Antalya)²⁶⁰
Vedat Önsal (Sakarya)

CGP (1 Üye)
Mustafa Asri Ünsür (Yozgat)

2.4.4. Dışişleri Komisyonu

33 üyeli Dışişleri Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:²⁶¹

CHP (14 Üye)
Kâmil Kırıkoglu (Ankara)

²⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 40, 15.01.1976, s. 433.

²⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 40, 15.01.1976, s. 433.

²⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 27, 04.01.1977, s. 480.

²⁶⁰ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 22, 22.12.1976, s. 267.

²⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 38, 13.01.1976, s. 357.

Ali Sanlı (Burdur)
Hasan Esat Işık (Bursa)
Cahit Angın (Çorum)
İlhan Işık (Edirne)
İlhami Sancar (İstanbul)
Reşit Ülker (İstanbul)
Turan Güneş (Kocaeli)
Ali Kökbudak (Konya)
Mustafa Ok (Manisa)
Ali Döğerli (Muğla)
Tekin İleri Dikmen (Muş)
Nasuh Nazif Arslan (Sivas)
Cahit Karakaş (Zonguldak)
Haluk Ülman (İstanbul)²⁶²

AP (12 Üye)
Orhan Alp (Ankara)
Mutlu Menderes (Aydın)
Cihat Bilgehan (Balıkesir)²⁶³
Ahmet İhsan Kırımlı (Balıkesir)
Cemal Külahlı (Bursa)
Murat Bayrak (Çanakkale)
Orhan Oğuz (Eskişehir)
Sabahattin Adalı (Hatay)
Cemal Süer (İstanbul)
Mustafa Parlar (İstanbul)²⁶⁴
Şinasi Osma (İzmir)
Ahmet Balkan (Manisa)
Nilüfer Gürsoy (İstanbul)²⁶⁵
Mehmet Ersoy (Kütahya)²⁶⁶
İlhami Ertem (Edirne)²⁶⁷

²⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 25, 29.12.1976, s. 417.

²⁶³ Parti Grup Başkanvekilliği görevine seçilmesi nedeniyle Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 8, 16.11.1976, s. 167.

²⁶⁴ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 23, 23.12.1976, s. 303.

²⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 8, 16.11.1976, s. 167.

²⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 27, 04.01.1977, s. 480.

²⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 27, 04.01.1977, s. 480.

MSP (4 Üye)

Yasin Hatiboğlu (Çorum)

Şener Battal (Konya)

Ali Acar (Samsun)

M. Zeki Okur (Zonguldak)

Fehmi Cumalıoğlu (İstanbul)²⁶⁸

DP (2 Üye)

Faruk Sükan (Konya)²⁶⁹

Adnan Akarca (Muğla)

CGP (1 Üye)

Mehmet Salih Yıldız (Van)

2.4.5. Dilekçe Karma Komisyonu

18 üyeli Dilekçe Karma Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:²⁷⁰

CHP (8 Üye)

Ramazan Yıldırım (Adıyaman)²⁷¹

Mustafa İmirzalıoğlu (Ankara)

Sabri İnce (Hatay)

Oral Mavioğlu (İçel)

Süleyman Şimşek (İçel)

Abdurrahman Köksaloğlu (İstanbul)

Neccar Türkcan (İzmir)

Ahmet Hamdi Çelebi (Muş)

AP (6 Üye)

Orhan Eren (Ankara)

Abdullatif Ensarioğlu (Diyarbakır)

Önol Şakar (Manisa)

²⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 8, 16.11.1976, s. 167.

²⁶⁹ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 22, 22.12.1976, ss. 267-268.

²⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 38, 13.01.1976, ss. 360-361.

²⁷¹ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 40, 15.01.1976, s. 433.

Necmettin Cevheri (Urfa)

Mustafa Kılıç (Urfa)

Kinyas Kartal (Van)

MSP (2 Üye)

Mehmet Bozgeyik (Gaziantep)

Ahmet Arıkan (Sivas)

DP (1 Üye)

İbrahim Elmalı (Afyonkarahisar)

CGP (1 Üye)

Bağımsız (1 Üye)

Mustafa Kubilay İmer²⁷²

Dilekçe Karma Komisyonu 22 Aralık 1976 tarihinde yenilenmiştir. Komisyon aşağıdaki isimlerden oluşmuştur.²⁷³

CHP (8 Üye)

Ramazan Yıldırım (Adıyaman)

Mustafa İmirzalıoğlu (Ankara)

Sabri İnce (Hatay)

Oral Mavioğlu (İçel)

Süleyman Şimşek (İçel)

Abdurrahman Köksaloğlu (İstanbul)

Neccar Türkcen (İzmir)

Ahmet Hamdi Çelebi (Muş)

AP (6 Üye)

Orhan Eren (Ankara)

Abdullatif Ensarioğlu (Diyarbakır)

Önol Şakar (Manisa)

Necmettin Cevheri (Urfa)

²⁷² Komisyona bilgisi dışında seçilmiş olduğunu belirterek üyelikten istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.01.1976, s. 658.

²⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 22, 22.12.1976, s. 277.

Mustafa Kılıç (Urfa)

Kinyas Kartal (Van)

MSP (2 Üye)

Mehmet Bozgeyik (Gaziantep)

Ahmet Arıkan (Sivas)

DP (1 Üye)

İbrahim Elmalı (Afyonkarahisar)

Bağımsızlar (1)

2.4.6. İşleri Komisyonu

33 üyeli İşleri Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:²⁷⁴

CHP (14 Üye)

Hasan Cerit (Adana)

Muammer Alıcı (Ankara)

Necati Cebe (Balıkesir)

Niyazi Onal (Eskişehir)

Mikail İlçin (Hakkâri)

Mehmet Sönmez (Hatay)

Hikmet Baloğlu (İçel)

Mehmet Kâzım Özeke (İstanbul)

Remzi Özen (İzmir)

İsmet Büyükyaylacı (Konya)

Ahmet Türk (Mardin)

Nurettin Yılmaz (Mardin)

Ali Kurt (Tokat)

Celal Paydaş (Urfa)

Fahri Özçelik (Antalya)²⁷⁵

Hüseyin Keçeli (Konya)²⁷⁶

²⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 38, 13.01.1976, s. 357.

²⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 25, 29.12.1976, s. 417.

²⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 25, 29.12.1976, s. 417.

AP (12 Üye)

Ahmet Topaloğlu (Adana)

Kerem Şahin (Ağrı)

Abidin İnan Gaydalı (Bitlis)²⁷⁷

Ali Elverdi (Bursa)

Hilmi Öztürk (Kastamonu)

Hayrettin Nakiboğlu (Kayseri)

Memduh Erdemir (Kırşehir)

Ahmet Balkan (Manisa)

Ragıp Üner (Nevşehir)

İdris Arıkan (Siirt)

Ömer Çakıroğlu (Trabzon)

Necmi Özgür (Manisa)

Mustafa Karaman (Gümüşhane)²⁷⁸

Mustafa Kara (İstanbul)²⁷⁹

Talât Asal (İzmir)²⁸⁰

MSP (4 Üye)

Hüsameddin Akmumcu (Ankara)

Şener Battal (Konya)

İhsan Karaçam (Sivas)

Lütfi Köktaş (Trabzon)

Ömer Lütfi Zararsız (Yozgat)²⁸¹

DP (2 Üye)

Hasan Korkmazcan (Denizli)

Ali Zülfikâr oğlu (Kahramanmaraş)²⁸²

²⁷⁷ “Arzum hilâfına, atamayla aday gösterilip seçildiğim” gerekçesi ile Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 53, 10.02.1976, s. 932.

²⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 76, 16.03.1976, s. 179. “Malumatımın dışında İçişleri Komisyonuna seçildiğimi öğrenmiş bulunuyorum” gerekçesi ile Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 82, 30.03.1976, s. 421.

²⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 82, 30.03.1976, s. 421.

²⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 27, 04.01.1977, s. 480.

²⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 8, 16.11.1976, s. 168.

²⁸² Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 22, 22.12.1976, s. 268.

CGP (1 Üye)
Talât Oğuz (Mardin)

2.4.7. Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonu

35 üyeli Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:²⁸³

CHP (15 Üye)
Mehmet Can (Adana)
Cahit Kayra (Ankara)
Fatma Feriha Öztürk (Ankara)
Turgut Altunkaya (Artvin)
Nurettin Karsu (Erzincan)
Etem Eken (Çorum)
Yusuf Öztürkmen (Gaziantep)
Mahmut Türkmenoğlu (İzmir)
Ahmet Haşim Benli (Kütahya)
Mehmet Delikaya (Malatya)
Hakkı Gökçe (Malatya)
Sami Kumbasar (Rize)
İrfan Yankutan (Samsun)
Cevat Atılgan (Tokat)
Kemal Anadol (Zonguldak)

AP (12 Üye)
M. Rıza Çerçel (Afyonkarahisar)
Behiç Tozkoparan (Aydın)
Muzaffer Erdem (Bilecik)
M. Faik Kırbaşı (Burdur)
Ahmet Türkel (Bursa)
Rıza Gençoğlu (Denizli)
Hüseyin Cavit Erdemir (Kütahya)
Süleyman Çağlar (Manisa)

²⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 38, 13.01.1976, s. 361.

Nihan İlgün (Tekirdağ)
Mehmet Özgür (Trabzon)
Senai Yazıcı (Ordu)
İhsan Arslan (Yozgat)

MSP (4 Üye)
Halit Kahraman (Diyarbakır)
Yahya Akdağ (Erzurum)
Mehmet Fuat Fırat (Erzurum)
M. Turhan Akyol (Malatya)

DP (2 Üye)
Rasim Cinisli (Erzurum)
Muzaffer Demirtaş (Konya)

CGP (1 Üye)
Mustafa Asri Ünsür (Yozgat)

Bağımsızlar (1 Üye)
Mustafa Kemal Gönül (Ordu)

Kamu İktisadi Kuruluşları Karma Komisyonu 22 Aralık 1976 tarihinde yenilenmiştir. Komisyon aşağıdaki isimlerden oluşmuştur:²⁸⁴

CHP (15 Üye)
Mehmet Can (Adana)
Cahit Kayra (Ankara)
Fatma Feriha Öztürk (Ankara)
Turgut Altunkaya (Artvin)
Etem Eken (Çorum)
Nurettin Karsu (Erzincan)
Yusuf Öztürkmen (Gaziantep)
Mahmut Türkmenoğlu (İzmir)
Ahmet Haşim Benli (Kütahya)

²⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 22, 22.12.1976, s. 277.

Mehmet Delikaya (Malatya)

Hakkı Gökçe (Malatya)

Sami Kumbasar (Rize)

İrfan Yankutan (Samsun)

Cevat Atılğan (Tokat)

Kemal Anadol (Zonguldak)

AP (13 Üye)

M. Rıza Çerçel (Afyonkarahisar)

Behiç Tozkoparan (Aydın)

Muzaffer Erdem (Bilecik)

M. Faik Kırbaşı (Burdur)

Ahmet Türkel (Bursa)

Rıza Gençöğlü (Denizli)

Fatma Gülhis Mankut (İstanbul)

Hüseyin Cavit Erdemir (Kütahya)

Süleyman Çağlar (Manisa)

Senai Yazıcı (Ordu)

Nihan İlgün (Tekirdağ)

Mehmet Özgür (Trabzon)

İhsan Arslan (Yozgat)

MSP (4 Üye)

Hüsameddin Akmumcu (Ankara)

Halit Kahraman (Diyarbakır)

Yahya Akdağ (Erzurum)

Mehmet Fuat Fırat (Erzurum)

DP (1 Üye)

Özer Ölçmen (Konya)

BAĞIMSIZLAR (2 Üye)

Mustafa Kemal Gönül (Ordu)²⁸⁵

²⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 30, 11.01.1977, s. 619.

2.4.8. Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu

17 üyeli Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:²⁸⁶

CHP (7 Üye)

Vehbi Meşhur (Amasya)

Kemal Ataman (Ankara)

Yusuf Ziya Yağcı (Ankara)

Mustafa Kemal Çilesiz (Giresun)

Çetin Yılmaz (İçel)

Mehmet Özdal (Kahramanmaraş)

Oğuz Söğütlü (Kahramanmaraş)

Alev Coşkun (İzmir)²⁸⁷

AP (6 Üye)

Halil Ağar (Adıyaman)

Arif Tosyalıoğlu (Çankırı)

M. Necati Kalaycıoğlu (Konya)

Hilmi Okçu (Manisa)

Seyfi Güneşan (Mardin)

Fevzi Fırat (Zonguldak)

Mehmet Ersoy (Kütahya)²⁸⁸

MSP (2 Üye)

Ahmet Akçeel (Balıkesir)

Vahdettin Karaçorlu (Sivas)

DP (1 Üye)

Battal Köksal (Adana)

CGP (1 Üye)

Muslih Görentaş (Van)

²⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 38, 13.01.1976, s. 358.

²⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 25, 29.12.1976, s. 417. 22 Mart 1977 tarihinde Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Birleşim: 73, 31.03.1977, s. 269.

²⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Birleşim: 75, 04.04.1977, s. 338.

2.4.9. Millî Eğitim Komisyonu

33 üyeli Millî Eğitim Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:²⁸⁹

CHP (14 Üye)

Emin Bilen Tümer (Adana)

Rıza Polat (Ağrı)

Rauf Kandemir (Ankara)

Fahri Özçelik (Antalya)

Necati Cebe (Balıkesir)

Abdi Özkök (Bolu)

Murat Kâhyaoğlu (Eskişehir)

Mustafa Güneş (Gaziantep)

Mehmet Sönmez (Hatay)

Tufan Doğan Avşargil (Kayseri)

Halil Dere (Muğla)

Abdulkerim Zilan (Siirt)²⁹⁰

Ömer Kahraman (Tekirdağ)

Kadir Özpak (Uşak)

İsa Ayhan (Aydın)²⁹¹

Ekrem Şadi Erdem (Artvin)²⁹²

AP (12 Üye)

Yılmaz Hocaoglu (Adana)

İhsan Ataöv (Antalya)

Remzi Yılmaz (Antalya)

İlhan Aytekin (Balıkesir)

Mustafa Tayyar (Bursa)

Zekiye Gülsen (Çanakkale)

Mustafa Cesur (Isparta)

Mustafa Parlar (İstanbul)²⁹³

²⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 38, 13.01.1976, s. 358.

²⁹⁰ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 23, Birleşim: 39, 01.02.1977, s. 348.

²⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 25, 29.12.1976, s. 417.

²⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 23, Birleşim: 39, 01.02.1977, s. 361.

²⁹³ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 23, 23.12.1976, s. 303.

İhsan Toksarı (İstanbul)
Sabri Yahşi (Kocaeli)
Feyzullah Değerli (Tokat)
Halil Milli (Urfa)
Ata Bodur (Ordu)²⁹⁴
Abdurrahim Erdem (Antalya)²⁹⁵
Nilüfer Gürsoy (İstanbul)²⁹⁶

MSP (4 Üye)
Mehmet Hulusi Özkul (Adana)
Ahmet Akçeel (Balıkesir)
Harun Aytaç (Bolu)
Ali Acar (Samsun)

DP (2 Üye)
Faiz Sarlar (Antalya)
Hasan Korkmazcan (Denizli)²⁹⁷

CGP (1 Üye)
Vefa Tanır (Konya)

2.4.10. Millî Savunma Komisyonu

33 üyeli Millî Savunma Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:²⁹⁸

CHP (14 Üye)
Hasan Cerit (Adana)
Süleyman Mutlu (Afyonkarahisar)
Orhan Kayıhan (Amasya)
İbrahim Saffet Omay (Ankara)
Sabahattin Selek (Ankara)

²⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 27, 04.01.1977, s. 480.

²⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 27, 04.01.1977, s. 480. Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 23, Birleşim: 36, 25.01.1977, s. 242.

²⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 23, Birleşim: 38, 27.01.1977, s. 326.

²⁹⁷ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 22, 22.12.1976, s. 268.

²⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 38, 13.01.1976, ss. 358-359.

Recai İskenderoğlu (Diyarbakır)
Selçuk Erverdi (Erzurum)
Ayşe Aliye Köksal (Eskişehir)
Mustafa Ok (Manisa)
Azmi Yavuzalp (Niğde)
Ferda Güley (Ordu)
Haydar Ulusoy (Tokat)
Nihat Saltık (Tunceli)
Ahmet Şener (Trabzon)
Vahit Yaşar Çalın (İstanbul)²⁹⁹

AP (12 Üye)
Ali Elverdi (Bursa)
Mustafa Tayyar (Bursa)
Hüsamettin Atabeyli (Erzincan)
Mehmet Atagün (Kırklareli)
Kemâlettin Gökakın (Konya)
Ahmet Buldanlı (Muğla)
Adil Demir (İzmir)
Hayati Savaşçı (Samsun)
Mustafa Kaptan (Sinop)
Cevat Yalçın (Rize)
Mehmet Aksoy (Urfa)
Ömer Çakıroğlu (Trabzon)
Kâmil Özseriyıldız (Kayseri)³⁰⁰

MSP (4 Üye)
Halit Kahraman (Diyarbakır)
Fehmi Cumalıoğlu (İstanbul)
Süleyman Arif Emre (İstanbul)
İhsan Karaçam (Sivas)
Mehmet Bozgeyik (Gaziantep)³⁰¹

²⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 25, 29.12.1976, s. 417.

³⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 27, 04.01.1977, s. 480.

³⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 8, 16.11.1976, s. 168.

DP (2 Üye)
Faruk Sükan (Konya)
Ekrem Dikmen (Trabzon)³⁰²

CGP (1 Üye)
Muslih Görentaş (Van)

2.4.11. Plan Komisyonu

35 üyeli Plan Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:³⁰³

CHP (12 Üye)
Osman Çıtırık (Adana)
M. Şükrü Koç (Aydın)
Hüdaî Oral (Denizli)
Metin Tüzün (İstanbul)
Engin Ünsal (İstanbul)
Süleyman Genç (İzmir)
Coşkun Karagözoğlu (İzmir)³⁰⁴
Kemal Okyay (Kars)
İlyas Kılıç (Samsun)
Ahmet Durakoğlu (Sivas)
Ekrem Kangal (Sivas)
Yılmaz Alparslan (Tekirdağ)

AP (15 Üye)
Hayrettin Turgut Toker (Ankara)
İsmet Sezgin (Aydın)
Hüseyin Suat Sungur (Bursa)
Mehmet İsmet Angı (Eskişehir)
Turgut Yücel (Gümüşhane)³⁰⁵

³⁰² Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 8, 16.11.1976, s. 167.

³⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 37, 08.01.1976, ss. 338-339.

³⁰⁴ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 20, 16.12.1976, ss. 176-177.

³⁰⁵ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 22, 22.12.1976, s. 268.

İbrahim Göktepe (İçel)
Servet Bayramoğlu (İstanbul)
Yücel Dirik (İzmir)
Sedat Akay (Kocaeli)
İlhan Ersoy (Kütahya)
Ahmet Karaaslan (Malatya)
Süleyman Tuncel (Manisa)
Haydar Özalp (Niğde)
Vahit Bozatlı (Sivas)
Sebati Ataman (Zonguldak)
Bilâl Taranoğlu (Ordu)³⁰⁶
Mustafa Parlar (İstanbul)³⁰⁷

MSP (5 Üye)
Abdurrahman Ünsal (Adıyaman)
Hasan Buz (Elazığ)
Cemal Cebeci (Kayseri)
M. Gündüz Sevilgen (Manisa)
Hüseyin Abbas (Tokat)

DP (1 Üye)
Mehmet Ersoy (Kütahya)
Ekrem Dikmen (Trabzon)³⁰⁸

CGP (1 Üye)
Mehmet Altmışyedioğlu (Kayseri)

Bağımsız (1 Üye)
Mehmet Ali Arsan (Çankırı)
M. Zeki Okur (Zonguldak)³⁰⁹

³⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 18, 14.12.1976, s. 127.

³⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 22, 22.12.1976, s. 278.

³⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 8, 16.11.1976, s. 168.

³⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 22, 22.12.1976, ss. 277-278.

2.4.12. Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu

33 üyeli Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:³¹⁰

CHP (14 Üye)

Kemal Tabak (Adıyaman)

Önder Sav (Ankara)

Abdullah Baştürk (İstanbul)

Şükriye Tok (İstanbul)

Yüksel Çakmur (İzmir)

Sabri Tıǧlı (Kastamonu)

Ahmet Haşim Benli (Kütahya)

Azmi Yavuzalp (Niğde)

Sami Kumbasar (Rize)

Kenan Durukan (Sakarya)

Fuat Uysal (Samsun)

Hüseyin Kadri Eyüboǧlu (Trabzon)

Nihat Saltık (Tunceli)

Zekâi Altınay (Zonguldak)

Vecdi İlhan (Kastamonu)³¹¹

AP (12 Üye)

Fikri Pehlivanlı (Ankara)

Yakup Çaǧlayan (Çorum)

Ali İhsan Balım (Isparta)

Fatma Gülhis Mankut (İstanbul)

Hüseyin Özdemir (İstanbul)

Halit Evliya (Kahramanmaraş)

Ünat Demir (Muğla)

Ragıp Üner (Nevşehir)

Hüseyin Avni Kavurmacıoǧlu (Niğde)

Bilâl Taranoǧlu (Ordu)³¹²

³¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 38, 13.01.1976, s. 359.

³¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 25, 29.12.1976, s. 417.

³¹² Plan Komisyonu üyeliğine seçildiğinden Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 20, 16.12.1976, s. 177.

Nadir Lâtif İslâm (Sakarya)³¹³

Hayati Savaşçı (Samsun)

İsmail Hakkı Köylüoğlu (Ankara)³¹⁴

Ahmet İhsan Kırımlı (Balıkesir)³¹⁵

Sadettin Bilgiç (İstanbul)³¹⁶

MSP (4 Üye)

Hüseyin Cahit Koçkar (Amasya)

Emin Acar (Bursa)

Fehmi Cumalıoğlu (İstanbul)

Mehmet Sabri Dörtkol (Nevşehir)

DP (2 Üye)

Nazım Baş (İçel)

Mehmet Altınsoy (Niğde)³¹⁷

CGP (1 Üye)

Vefa Tanır (Konya)

2.4.13. Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu

33 üyeli Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:³¹⁸

CHP (14 Üye)

Osman Ceran (Ankara)

Şükrü Yüzbaşıoğlu (Afyonkarahisar)

Orhan Üretmen (Balıkesir)

Hasan Celalettin Ezman (Bingöl)

³¹³ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 39, 14.01.1976, s. 402.

³¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 39, 14.01.1976, s. 402.

³¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 27, 04.01.1977, s. 480.

³¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 27, 04.01.1977, s. 480.

³¹⁷ Millet Meclisi Başkanvekilliğine seçilmesi nedeniyle Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 5, 09.11.1976, s. 103.

³¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 38, 13.01.1976, ss. 359-360.

Osman Orhan Çaneri (Çanakkale)
Hasan Sever (Çanakkale)
Hüseyin Erçelik (Denizli)
Atilla Atila (Elazığ)
İbrahim Hortoğlu (Gaziantep)
Malik Yılman (Hatay)
İsmet Ağaoğlu (Kahramanmaraş)
Mehmet Dedeoğlu (Kırklareli)
İbrahim Akdoğan (Kocaeli)
İhsan Bedirhanoğlu (Van)
Kemal Önder (İzmir)³¹⁹

AP (12 Üye)
Mustafa Kemal Alver (Balıkesir)
Cemal Külahlı (Bursa)
Kasım Önadım (Bursa)
Ahmet Türkel (Bursa)
Mehmet Özkaya (Gaziantep)
Sabahattin Adalı (Hatay)
Rasim Gürsoy (İçel)
Mustafa Kara (İstanbul)
Hüsamettin Tiyanşan (İstanbul)
Cemal Tercan (İzmir)
Kâmil Özsarıyıldız (Kayseri)
Halil Milli (Urfa)
Kasım Emre (Muş)³²⁰
Kerem Şahin (Ağrı)³²¹

MSP (4 Üye)
Abdullah Bazencir (Bingöl)
Turhan Utku (Çorum)

³¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 25, 29.12.1976, s. 417.

³²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 27, 04.01.1977, s. 480. Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 23, Birleşim: 33, 18.01.1977, s. 117.

³²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 23, Birleşim: 38, 27.01.1977, s. 326.

Reşat Aksoy (Konya)

M. Turhan Akyol (Malatya)

DP (2 Üye)

Ekrem Dikmen (Trabzon)³²²

Hilmi Türkmen (Samsun)

CGP (1 Üye)

Hüseyin İncioğlu (Gaziantep)

2.4.14. Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu

33 üyeli Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu'nun partilere göre üye dağılımı:³²³

C.H.P (14 Üye)

Emin Bilen Tümer (Adana)

Hasan Bütünler (Amasya)

Ömer Buyrukçu (Antalya)

Ekrem Şadi Erdem (Artvin)

Abdi Özkök (Bolu)

Etem Eken (Çorum)

Hasan Değer (Diyarbakır)

Atilla Atila (Elazığ)

Kaya Bengisu (İzmir)

Mehmet Yüceler (Kayseri)

Veli Bakırlı (Manisa)

Ahmet Türk (Mardin)

Fahri Birer (Samsun)

Tevfik Fikret Övet (Sinop)

Osman Yılmaz Karaosmanoğlu (Rize)³²⁴

³²² Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 8, 16.11.1976, s. 167.

³²³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 38, 13.01.1976, s. 360.

³²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 25, 29.12.1976, s. 417.

AP (12 Üye)

Hasan Özçelik (Ankara)

Behiç Tozkoparan (Aydın)

İbrahim Behram Eker (Balıkesir)

Müfit Bayraktar (Bolu)

Mahmut Kepolu (Diyarbakır)

Veli Gülkan (Edirne)

Mehmet Emin Turgutalp (Giresun)

Rasim Gürsoy (İçel)

Osman Özer (İstanbul)

Cemil Ünal (Kars)

Mehmet Oğuz Atalay (Konya)

Mehmet Celâl Bucak (Urfa)

Ünat Demir (Muğla)³²⁵

MSP (4 Üye)

Mir Bahattin Yardımcı (Ağrı)

Hüseyin Cahit Koçkar (Amasya)

Ömer Naimi Barım (Elazığ)

Mehmet Fuat Fırat (Erzurum)

DP (2 Üye)

Ali Zülfikârîoğlu (Kahramanmaraş)

Adnan Akarca (Muğla)³²⁶

CGP (1 Üye)

İmam Hüseyin İncioğlu (Gaziantep)

³²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 23, Birleşim: 36, 25.01.1977, s. 244.

³²⁶ Komisyon üyeliğinden istifa etti. Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 23, Birleşim: 36, 25.01.1977, s. 241.

3. 1973-1977 YASAMA DÖNEMİNDE GÖREV YAPAN HÜKÜMETLER

1973-1977 Yasama Dönemi'nde dört hükümet görev aldı. 15 Nisan 1973-26 Ocak 1974 tarihleri arasında Talu Hükümeti; 26 Ocak 1974-17 Kasım 1974 tarihleri arasında I. Ecevit Hükümeti; 17 Kasım 1974'ten 31 Mart 1975'e kadar Irmak Hükümeti ve 31 Mart 1975-21 Haziran 1977 tarihleri arasında IV. Demirel Hükümeti görev yaptı.

3.1. TALU HÜKÜMETİ

TBMM'nin 4. Dönem 1. Toplantı yılı 24 Ekim 1973 günü saat 15:00'te en yaşlı üye sıfatıyla Van Milletvekili Kinyas Kartal'ın başkanlığında açıldı. Milletvekillerinin and içme töreninden sonra Bakanlar Kurulu'nun istifasıyla ilgili Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi okundu. 15 Nisan 1973'te göreve başlayan Talu Hükümeti 23 Ekim 1973 tarihinde istifa etmiş; istifa Cumhurbaşkanı Korutürk tarafından uygun bulunmuştu. Ancak yeni Hükümet kuruluncaya kadar mevcut Bakanlar Kurulu görevini sürdürecektir.³²⁷ Talu Hükümeti şu isimlerden oluşmuştu:

Başbakan: Mehmet Naim Talu (C. S. Kontenjan Üyesi)
Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Nizamettin Erkmén (Giresun, AP)
Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Kemal Satır (Adana, CGP)
Devlet Bakanı: İsmail Hakkı Tekinel (İstanbul, AP)
Devlet Bakanı: İlhan Öztrak (CGP, TBMM dışından)
Adalet Bakanı: Mehmet Hayri Mumcuoğlu (C. S. Üyesi, Tekirdağ, Bağımsız)
Millî Savunma Bakanı: Mehmet İlhami Sancar (İstanbul, CGP)
İçişleri Bakanı: Mukadder Öztekin (C. S. Üyesi, Adana, Bağımsız)
Dışişleri Bakanı: Ümit Haluk Bayülken (TBMM Dışından)
Maliye Bakanı: Sadık Tekin Müftüoğlu (Zonguldak, AP)
Millî Eğitim Bakanı: Orhan Dengiz (Uşak, AP)
Bayındırlık Bakanı: Nurettin Ok (Çankırı, AP)
Ticaret Bakanı: Ahmet Türkel (Bursa, AP)
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Vefa Tanır (Konya, CGP)
Gümrük ve Tekel Bakanı: Fethi Çelikbaş (C. S. Kontenjan Üyesi, CGP)
Tarım Bakanı: Ahmet Nusret Tuna (C. S. Üyesi, Kastamonu, AP)
Ulaştırma Bakanı: Ahmet Sabahattin Özbek (C. S. Kontenjan Üyesi)

³²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 1, 24.10.1973, s. 6.

Çalışma Bakanı: Ali Naili Erdem (İzmir, AP)
Sanayi ve Teknoloji Bakanı: Nuri Kemal Bayar (Sakarya, AP)
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı: Kemal Demir (Bolu, CGP)
Turizm ve Tanıtma Bakanı: Ahmet İhsan Kırımlı (Balıkesir, AP)
İmar ve İskan Bakanı: Mehmet Nebil Oktay (Siirt, CGP)
Köyşöleri Bakanı: Orhan Kürümoğlu (C. S. Üyesi, Bitlis, AP)
Orman Bakanı: İsa Hisan Bingöl (C. S. Üyesi, Muş, AP)
Gençlik ve Spor Bakanı: Ali Celalettin Coşkun (C. S. Üyesi)

15 Nisan 1973'te kurulan Talu Hükümeti I. Ecevit Hükümeti'nin kurulduğu 26 Ocak 1974 tarihine kadar görevde bulundu.

3.2. I. ECEVİT HÜKÜMETİ

Yeni Meclis toplandıktan üç gün sonra yani, 27 Ekim 1973'te Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'i Hükümeti kurmakla görevlendirdi. 7 Kasım 1973'te Ecevit, Hükümeti kuramayacağını belirterek görevi Cumhurbaşkanı'na iade etti.³²⁸ 12 Kasım 1973'te Korutürk, Hükümeti kurma görevini AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'e verdi. 17 Kasım 1973'te Demirel tüm çabalarına rağmen Hükümeti kuramayacağını belirterek görevi Cumhurbaşkanı'na iade etti.³²⁹ 18 Kasım 1973'te Korutürk, Cumhuriyet Senatosu üyesi Naim Talu'yu Hükümeti kurmakla görevlendirdi³³⁰. Aynı şekilde Talu, 10 Ocak 1974'te Hükümeti kuramayacağını belirterek görevi iade etti³³¹.

Korutürk 14 Ocak 1974'te Hükümeti kurma görevini yeniden Ecevit'e verdi³³². CHP ve MSP gruplarının anlaşmaya varması sonucunda 26 Ocak 1974'te CHP-MSP Koalisyon Hükümeti'nde görev alacak Bakanlar Cumhurbaşkanınca atandı. Bakanlar Kurulu'nda aşağıdaki isimler yer aldı:³³³

Başbakan: Bülent Ecevit (Zonguldak Milletvekili, CHP)
Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Necmettin Erbakan (Konya, MSP)
Devlet Bakanı: Orhan Ferruh Eyüboğlu (İstanbul, CHP)
Devlet Bakanı: İsmail Hakkı Birler (Tokat, CHP)
Devlet Bakanı: Süleyman Arif Emre (İstanbul, MSP)

³²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 3, 1.11.1973, s. 14 ve Birleşim: 7, 8.11.1973, s. 33.

³²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 8, 13.11.1973, s. 42; Birleşim: 11, 20.11.1973, s. 56.

³³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 23, 18.12.1973, s. 86.

³³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 29, 15.01.1974, s. 166.

³³² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 30, 16.01.1974, s. 175.

³³³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 34, 29.01.1974, ss. 316-317.

Adalet Bakanı: Şevket Kazan (Kocaeli, MSP)
Milli Savunma Bakanı: Hasan Esat Işık (Bursa, CHP)
İçişleri Bakanı: Oğuzhan Asiltürk (Ankara, MSP)
Dışişleri Bakanı: Turan Güneş (Kocaeli, CHP)
Maliye Bakanı: Deniz Baykal (Antalya, CHP)
Millî Eğitim Bakanı: Mustafa Üstündağ (Konya, CHP)
Bayındırlık Bakanı: Erol Çevikçe (Adana, CHP)
Ticaret Bakanı: Fehim Adak (Mardin, MSP)
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Selahattin Cizrelioğlu (C.S. Üyesi, Diyarbakır, CHP)
Gümrük ve Tekel Bakanı: Mahmut Türkmenoğlu (İzmir, CHP)
Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı: Korkut Özal (Erzurum, MSP)
Ulaştırma Bakanı: Hasan Ferda Güley (Ordu, CHP)
Çalışma Bakanı: Önder Sav (Ankara, CHP)
Sanayi ve Teknoloji Bakanı: Abdülkerim Doğru (Kars, MSP)
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı: Cahit Kayra (Ankara, CHP)
Turizm ve Tanıtma Bakanı: Orhan Birgit (İstanbul, CHP)
İmar ve İskan Bakanı: Ali Topuz (İstanbul, CHP)
Köyşleri ve Kooperatifler Bakanı: Mustafa Ok (Manisa, CHP)
Orman Bakanı: Ahmet Şener (Trabzon, CHP)
Gençlik ve Spor Bakanı: Muslihittin Yılmaz Mete (C.S. Üyesi, Adana, CHP)

Ecevit 1 Şubat 1974'te Hükümet Programı'nı Genel Kurul'da okudu.³³⁴ Anayasa'nın 103, İçtüzüğü'nün 105. Maddesi'ne göre Hükümet Programı üzerindeki görüşmeler 4-5 Şubat 1974'te yapıldı.³³⁵ Anayasanın ve İçtüzüğü'nün yukarıda değinilen maddeleri gereğince Bakanlar Kurulu'nun güvenoylaması, görüşmelerin tamamlanmasından bir tam gün sonra, yani 7 Şubat 1974'te yapıldı. Oylamaya 373 Milletvekili katıldı, 235 kabul, 136 ret ve 2 çekimser oy ile I. Ecevit Hükümeti Meclis'ten güvenoyu aldı.³³⁶ CHP-MSP Koalisyonu 18 Eylül 1974'te Başbakan Bülent Ecevit'in istifası ile sona erdi.³³⁷

³³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 35, 01.02.1974, ss. 349-364.

³³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 36, 04.02.1974, ss. 368-477; Birleşim: 37, 05.02.1974, ss. 488-545.

³³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 38, 07.02.1974, ss. 549-561.

³³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 1, 01.11.1974, s. 14.

3.3. IRMAK HÜKÜMETİ

Ecevit'in istifası üzerine, Cumhurbaşkanı Korutürk yeni hükümeti kurma görevini 20 Eylül 1974'te yeniden Ecevit'e verdi.³³⁸ 30 Eylül'de Ecevit hükümeti kuramayacağını belirterek görevi iade etti. Korutürk bunun üzerine Süleyman Demirel'i hükümeti kurmakla görevlendirdi.³³⁹ 4 Ekim'de Süleyman Demirel hükümeti kurma görevini Cumhurbaşkanı'na iade etti. 10 Ekim'de Korutürk yeniden Ecevit'i görevlendirdi.³⁴⁰ 7 Kasım 1974'te Ecevit Meclis'ten güvenoyu alabilecek bir hükümeti kuramayacağını Cumhurbaşkanı'na ilettili.³⁴¹

12 Kasım 1974'te Cumhurbaşkanı Korutürk, Kontenjan Senatörü Sadi Irmak'ı Hükümeti kurmakla görevlendirdi.³⁴² 17 Kasım'da Sadi Irmak, Kabinesini açıkladı ve 19 Kasım'da Kabine'de yer alan Hükmet üyelerinin isimleri okundu. Irmak Hükümeti'nde aşağıdaki isimler görev aldı³⁴³:

- Başbakan: Ord. Prof. Dr. Mahmut Sadi Irmak (C. S. Kontenjan Üyesi)
Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Zeyyat Baykara (C. S. Kontenjan Üyesi)
Devlet Bakanı: Mehmet Özgüneş (C. S. Üyesi)
Devlet Bakanı: Muslih Fer (Çalışma Bakanlığı eski Müsteşarı, Başbakanlık eski müsteşar yardımcısı)
Devlet Bakanı: Mehmet Salih Yıldız (Van Milletvekili)
Adalet Bakanı: Hayri Mumcuoğlu (C. S. Üyesi, Tekirdağ)
Millî Savunma Bakanı: İlhami Sancar (İstanbul Milletvekili)
İçişleri Bakanı: Mukadder Öztekin (C. S. Üyesi, Adana)
Dışişleri Bakanı: Melih Esenbel (Washington Büyükelçisi)
Maliye Bakanı: Prof. Dr. Bedri Gürsoy (Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi)
Millî Eğitim Bakanı: Prof. Dr. Safa Reisoğlu (Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi)
Bayındırlık Bakanı: Vefa Tanır (Konya Milletvekili)
Ticaret Bakanı: Prof. Dr. Haluk Cillov (İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi)
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Kemal Demir (Bolu Milletvekili)

³³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 1, 01.11.1974, s. 14-15.

³³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 1, 01.11.1974, s. 15.

³⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 1, 01.11.1974, s. 15.

³⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 5, 12.11.1974, s. 93.

³⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 8, 19.11.1974, s. 111.

³⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 8, 19.11.1974, ss. 112-113.

Gümrük ve Tekel Bakanı: Doç. Dr. Baran Tuncer (Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi)

Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanı: Prof. Dr. Reşat Aktan (Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi)

Ulaştırma Bakanı: Prof. Dr. Ahmet Sabahattin Özbek (C. S. Kontenjan Üyesi)

Çalışma Bakanı: Prof. Dr. Turhan Esener (Ankara Üniversitesi Öğretim Üyesi)

Sanayi ve Teknoloji Bakanı: Mehmet Gölhan (Sanayi Bakanlığı Müsteşarı)

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı: Erhan Işıl (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Eski Müsteşarı)

Turizm ve Tanıtma Bakanı: İlhan Evliyaoğlu (Turizm Bankası Genel Müdürü)

İmar ve İskan Bakanı: Selahattin Babüroğlu (C. S. Kontenjan Üyesi)

Köyşleri ve Kooperatifler Bakanı: İsmail Hakkı Aydınoglu (İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürü)

Orman Bakanı: Prof. Dr. Fikret Saatçioğlu (İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi)

Gençlik ve Spor Bakanı: Zekâi Baloğlu (Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı)

Kültür Bakanı: Nermin Neftçi (Muş Eski Milletvekili)

Sosyal Güvenlik Bakanı: Sadık Şide (Türk-İş Genel Sekreteri)

Irmak, Hükümet Programını 24 Kasım 1974'te Meclis Genel Kurulu'nda okudu.³⁴⁴ Anayasa'nın 103. ve İçtüzüğü'nün 105. maddesine uygun olarak Program üzerindeki görüşmeler 27 Kasım'da;³⁴⁵ Hükümet Programı ile ilgili güvenoylaması ise 29 Kasım'da yapıldı. Güvenoylamasına 378 Milletvekili katıldı, 17 kabul, 358 ret ve 3 geçersiz oy kullanıldı. Dolayısıyla, Irmak Hükümeti Meclis'ten güvenoyu alamadı.³⁴⁶ Güvenoylaması sonucu açıklandıktan sonra, Irmak istifa edeceğini belirtti ve aşağıdaki konuşmayı yaptı:

“Yüce Meclisin iradesine gönülden saygılı olan hükümetimiz, beliren bu sonuç karşısında istifa etme kararını almıştır. Gereğini yapmak üzere, istifamı Sayın Reisicumhura takdim etmek üzere Çankaya'ya gideceğiz.

Bu sonucun milletimize ve yurdumuza hayırlı olmasını dilerim.

³⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 9, 24.11.1974, ss. 131-144.

³⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 10, 27.11.1974, ss. 155-235.

³⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 11, 29.11.1974, ss. 246-247.

Aynı zamanda, Yüce Meclise bir şükran borcumu da ifade etmek isterim. Bize izhar buyurulan güvensizliğin, programımıza, tutumumuza, niyetimize, şahıslarımıza raci olmadığını ifade etmek hususunda hemen bütün partilerin aynı görüşü ifade buyurmuş olmalarını hayatımızın, Başbakanlıktan çok üstün meziyeti ve nimeti olarak kabul ediyorum. (“Bravo” sesleri ve alkışlar)

Bir Anayasa anlayışından doğmuş olan bu ihtilâfın memleketimize hayır getirmesini dileyerek Yüce Heyetinizi derin saygılarımla selamlarım. (Alkışlar)³⁴⁷

Irmak aynı gün istifasını Cumhurbaşkanına sundu, ancak yeni hükümet kuruluncaya kadar görev yaptı. Çoğunluğu Meclis dışından üyelerden oluşan Irmak Hükümeti 17 Kasım 1974-31 Mart 1975 tarihleri arasında görevde kaldı.

3.4. IV. DEMİREL HÜKÜMETİ (MİLLİYETÇİ CEPHE HÜKÜMETİ)

Cumhurbaşkanı Korutürk 1 Mart 1975’te yeniden Sadi Irmak’a yeni Hükümeti kurma görevini verdi; Cumhurbaşkanlığı tezkeresi 4 Mart 1975’te Genel Kurul’da okundu. Ancak Irmak, yaptığı temaslar sonucu, Hükümeti kurma görevini yerine getirme imkânı bulamadığını 13 Mart 1975 tarihli mektubu ile Cumhurbaşkanı’na iletti.³⁴⁸

Korutürk Hükümet Kurma görevini Adalet Partisi Genel Başkanı ve Isparta Milletvekili Süleyman Demirel’e verdi.³⁴⁹ 31 Mart 1975’te AP Genel Başkanı Demirel’in başkanlığında kurulan MC (Milliyetçi Cephe) Hükümeti açıklandı. Bakanlar Kurulu listesi 1 Nisan 1975’te TBMM Genel Kurulu’nda okundu. MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan, CGP Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu ve MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş yeni Başbakan Yardımcıları olarak Hükümette yer aldılar. Bakanlar Kurulu aşağıdaki isimlerden oluştu:³⁵⁰

Başbakan: Süleyman Demirel (AP Genel Başkanı, Isparta)

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Prof. Dr. Necmettin Erbakan (MSP Genel Başkanı, Konya)

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu (CGP Genel Başkanı, Kayseri)

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı: Alparslan Türkeş (MHP Genel Başkanı, Adana)

Devlet Bakanı: Seyfi Öztürk (Eskişehir, AP)

Devlet Bakanı: Hasan Aksay (İstanbul, MSP)

³⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 11, 29.11.1974, s. 247.

³⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 51, 04.03.1975, s. 4; TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 52, 18.03.1975, s. 36.

³⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 55, 25.03.1975, s. 170.

³⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 58, 01.04.1975, ss. 256-257.

Devlet Bakanı: Mustafa Kemal Erkovan (Ankara, MHP) 31.03.1975-30.04.1977 tarihleri arasında görev yaptı. Yerine Osman Albayrak (C. S. Üyesi, Kütahya) (30.04.1977-21.06.1977) atandı.

Devlet Bakanı: Gıyasettin Karaca (Erzurum, AP)

Adalet Bakanı: İsmail Müftüoğlu (Sakarya, MSP) 31.03.1975-11.04.1977 tarihleri arasında görev yaptı. Yerine Zeyyat Baykara (C. S. Kontenjan Üyesi) (11.04.1977-21.06.1977) atandı.

Milli Savunma Bakanı: Ferit Melen (C. S. Üyesi, Van, CGP)

İçişleri Bakanı: Oğuzhan Asiltürk (Ankara, MSP) 31.03.1975-11.04.1977 tarihleri arasında görev yaptı. Yerine Ahmet Sabahattin Özbek (C. S. Kontenjan Üyesi) (11.04.1977-21.06.1977) atandı.

Dışişleri Bakanı: İhsan Sabri Çağlayangil (C. S. Üyesi, Bursa, AP)

Maliye Bakanı: Doç. Dr. Yılmaz Ergenekon (İzmir, AP)

Millî Eğitim Bakanı: Ali Naili Erdem (İzmir, AP)

Bayındırlık Bakanı: Fehim Adak (Mardin, MSP)

Ticaret Bakanı: Halil Başol (Tekirdağ, AP)

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Kemal Demir (Bolu, CGP) 31.03.1975-19.04.1977 tarihleri arasında görev yaptı. Yerine Vefa Tanır (Konya, CGP) (19.04.1977-21.06.1977) atandı.

Gümrük ve Tekel Bakanı: Orhan Öztrak (CGP Genel Başkan Yardımcısı)

Gıda - Tarım ve Hayvancılık Bakanı: Prof. Korkut Özal (Erzurum, MSP)

Ulaştırma Bakanı: Nahit Menteşe (Aydın, AP) 31.03.1975-11.04.1977 tarihleri arasında görev yaptı. Yerine İbrahim Aysoy (Mardin Bağımsız) (11.04.1977-21.06.1977) atandı.

Çalışma Bakanı: Ahmet Tefik Paksu (Kahramanmaraş, MSP) 31.03.1975-10.11.1976 tarihleri arasında görev yaptı. Yerine Şevket Kazan (Kocaeli, MSP) (16.11.1976-21.06.1977) atandı.

Sanayi ve Teknoloji Bakanı: Abdülkerim Doğru (Kars, MSP)

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı: Selâhattin Kılıç (Adana, AP)

Turizm ve Tanıtma Bakanı: Lütfi Tokoğlu (C. S. Üyesi, Kocaeli, AP) 31.03.1975-11.04.1977 tarihleri arasında görev yaptı. Yerine Nahit Menteşe (Aydın, AP) (11.04.1977-21.06.1977) atandı.

İmar ve İskan Bakanı: Nurettin Ok (Çankırı, AP)

Köyîşleri Bakanı: Vefa Poyraz (C. S. Üyesi, İstanbul, AP)

Orman Bakanı: Turhan Kapanlı (C. S. Üyesi, Ankara, AP)

Gençlik ve Spor Bakanı: Ali Şevki Erek (Tokat, AP)

Kültür Bakanı: Rıfki Danişman (Erzurum, AP)

Sosyal Güvenlik Bakanı: Ahmet Mahir Ablum (Kütahya, AP)

6 Nisan 1975'te Demirel Hükümet programını Millet Meclisi'nde okudu.³⁵¹ 9 Nisan'da Bakanlar Kurulu Programı görüşüldü.³⁵² 12 Nisan 1975'te yapılan güvenoylamasına 442 Milletvekili katıldı; 222 kabul, 218 ret, 2 çekinse oy ile Demirel Hükümeti güvenoyu aldı. Demirel teşekkür konuşmasında 6,5 ay süren Hükümet bunalımının sona erdiğini belirtti.³⁵³

IV. Demirel Hükümeti 31 Mart 1975-21 Haziran 1977 tarihleri arasında 2 yılı aşkın süre görev yaptı. 5 Nisan 1977'de Milletvekili seçimlerinin yenilenmesine ilişkin 523 sıra sayılı Anayasa Komisyonu raporu görüşüldü ve erken seçim kararı alındı. Seçimlerinin yenilenmesine ilişkin Anayasa Komisyonu raporunun açık oylamasına 351 Milletvekili katıldı; 342 kabul, 1 ret, 8 çekinse oy ile erken seçimlerin 5 Haziran 1977'de yapılması kararlaştırıldı.³⁵⁴

³⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 61, 06.04.1975, ss. 309-323.

³⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 63, 09.04.1975, ss. 334-431.

³⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 65, 12.04.1975, ss. 452-456.

³⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Birleşim: 76, 05.04.1977, ss. 383-394.

4. 15. YASAMA DÖNEMİNİN SONA ERİŞİ

Erken seçim kararı alındıktan sonra, TBMM Genel Kurulu'nda çoğunluk sağlanamaz hale geldi. Öyle ki, birçok birleşimde Başkanlık Divanı dahi oluşturulamadı, hatta TBMM'nin son birleşimi olan 86. Birleşim Divan üyeleri olmadan, Meclis Başkanı Kemal Güven tarafından açıldı ve kapatıldı.

19 Nisan 1976 tarihli 86. Birleşim'deki görüşmeler ve tutanaklar TBMM'nin yaşadığı bu süreci çarpıcı biçimde yansıtmaları nedeniyle aşağıda aktarılmaktadır:

“BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 15.00

BAŞKAN: Kemal Güven

DİVAN ÜYELERİ: (Yok)

BAŞKAN- Millet Meclisinin 86. Birleşimini açıyorum.

Başkanlık Divanı Üyesi arkadaşlarımız yoktur.

MEHMET ALİ ARSAN (Çankırı)- İki genç üye gönderelim efendim.

BAŞKAN- Maalesef öyle bir usulümüz yok efendim.

III. - YOKLAMA

BAŞKAN- Katılan arkadaşlarımızın isimlerini arzu ederseniz tespit edelim efendim:

Sayın Mustafa Kemal Gönül, Sayın Hüseyin Cahit Koçkar, Sayın Ferruh Bozbeyli, Sayın Ali Zülfikârîoğlu, Sayın Rasim Hancıoğlu, Sayın Abdullah Bazencir, Sayın Zekâî Altınay, Sayın Cahit Karakaş, Sayın Mehmet Ali Arsan, Sayın Hayrettin Uysal, Sayın Ali Nejat Ölçen, Sayın Oğuz Aygün, Sayın Erol Tuncer, Sayın Kerem Şahin, Sayın Kemâlettin Gökakın, Sayın Halit Kahraman, Sayın Turgut Altunkaya, Sayın Orhan Göncüoğlu, Sayın Mustafa Parlar, Sayın Abdi Özkök, Sayın Nihat Saltık, Sayın Mehmet Can buradalar.

Çoğunluğumuz yoktur.

Başkanlık Divanı da teşekkül edememiştir. Divanın teşekkülü için, Divan Üyesi arkadaşlarımız Ankara'da ve Mecliste ise, çağırılıp Divanda hazır bulundurulmaları ve daha evvel bütün grup yöneticilerine yazılı olarak bildirildiği gibi, gruplarına mensup milletvekili arkadaşlarımızı Genel Kurulda hazır bulundurup çoğunluğun teminine yardımcı olmaları için, oturuma bir saat ara veriyorum. Kapanma Saati: 15.07

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 16.08

BAŞKAN: Kemal Güven

DİVAN ÜYELERİ: (Yok)

BAŞKAN- Millet Meclisinin 86. Birleşiminin 2. Oturumunu açıyorum.

III. - YOKLAMA

BAŞKAN- Bulunan arkadaşlarımızı tespit edelim efendim:

Sayın Bozbeyli, Sayın Uysal, Sayın Ölçen, Sayın Özkök, Sayın Şahin, Sayın Parlar, Sayın Gökakın, Sayın Özgür, Sayın Ketenoğlu, Sayın Göncüoğlu, Sayın Saltık, Sayın Karakaş, Sayın Ülker, Sayın Şadi Erdem, Sayın Ölçmen ve Sayın Can.

Muhterem arkadaşlarım, bütün uğraşlarımıza rağmen, Başkanlık Divanı Üyesi arkadaşlarımızı buldurmak mümkün olmamış, bu yüzden Başkanlık Divanı teşekkül etmemiştir, edememiştir.

Görüldüğü gibi, pek az sayıda milletvekili arkadaşımız dışında oturma büyük bir çoğunlukla milletvekili arkadaşlarımızın katılması da sağlanamamış, bu yüzden çoğunluğumuz olmamıştır.

Tespit ettiğimize göre Meclisimizin 5.4.1977 tarihli 76. Birleşiminde aldığı, seçimlerin yenilenmesi kararı üzerine, sayın milletvekilleri çok yakın tarihlerde yapılacak olan önseçim ve genel seçimlerde pek tabii yasal bir zorunluluk olan seçim faaliyetlerini yürütebilmek için seçim bölgelerine dağılmışlardır. Bu nedenle, seçimleri yenileme kararının alındığı birleşimi takip eden iki hafta içindeki bütün birleşimlerde ne Başkanlık Divanı teşekkül edebilmiş ve ne de beş on sayın üyenin dışında, toplantıya katılan olmamıştır. Bugünkü durum da aynıdır. Bu durumun sonucu olarak da; Danışma Kurulumuzun, 7.4.1977 tarihli toplantısında Genel Kurula önermeyi kararlaştırıp, hazırladığı tatil önerisi de işleme konamamıştır.

Kendileriyle görüştüğüm Başkanvekili ve Divan Üyesi arkadaşlarım, seçim nedeniyle Divan faaliyetlerine katılmalarının imkânsız olduğunu, aksi halde istifa mecburiyetinde olduklarını belirtmişlerdir. Bu arada bir Sayın Başkanvekili arkadaşım da, parti içi çalışmalarından doğan yasal zorunluluk gerekçesiyle istifa etmiş bulunmaktadır.

Sayın Divan Üyesi ve diğer üye arkadaşlarımın çok haklı ve zorunlu olan bu mazeretleri karşısında Meclisimizin toplanması ve çalışması kesin olarak imkânsız hale gelmiş ve Meclisimiz fiilen tatil durumuna girmiştir.

Meclisimizin toplanmasını sağlamak maksadıyla, bu durumdan kurtarılması için siyasi parti gruplarımızın sayın yöneticilerine sözlü ve yazılı olarak yaptığım uyarı ve ricalar da bir sonuç vermemiştir.

Aslanan, hukukî işlemler tamamlandıktan sonra tatile girmektir. Ancak, seçim zorunlukları nedeniyle Meclisimizin buna imkân bulamayacağı kesinlikle anlaşıldığından ve de ortadaki fiilî durumu Yüce Meclisin zımnî iradesi kabul ederek ve ayrıca Cumhuriyet Senatosunun bugünkü Birleşiminde aldığı tatil kararına da uygun olarak; Anayasamızın 83. maddesinin ikinci fıkrası gereği, 25.5.1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun değişik 35. maddesiyle Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 3. maddesi gereğince seçimlerin kesin sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye radyolarından ilânını takip eden beşinci gün saat 15.00'te toplanmak üzere birleşimi kapatıyor, bütün arkadaşlarıma gönülden başarılar diliyorum.

FERRUH BOZBEYLİ (İstanbul)- Bu fiilî bir dağılmadır Sayın Başkan.

BAŞKAN- Efendim, itirazınızı saygıyla karşılıyorum. Bu kararı almak için uzun süre düşündüm. Rejimimizin temel müessesesi olan Parlamentomuzun ve yine rejimimizin vazgeçilmez unsuru olan siyasî partilerimizin ve sayın milletvekili arkadaşlarımızın itibarlarını daha fazla zedelememek için bu yolda bir karara vardım.

Saygı ile arz ediyorum.

HAYRETTİN UYSAL (Sakarya)- Sayın Başkan...

NİHAT SALTİK (Tunceli)- Meclisi bu hale getirenlerden ne itibar bekliyorsunuz Sayın Başkan.

BAŞKAN- Efendim rica ediyorum, görüşme...

NİHAT SALTİK (Tunceli)- Meclisi bu hale getiren adamlardan hangi itibar bekliyorsunuz?..

BAŞKAN- Efendim görüşme açmadım, Sayın Bozbeyli'nin bir sorusuna cevap verdim.

NİHAT SALTİK (Tunceli)- Hangi itibardan bahsediyorsun?

BAŞKAN- Teşekkür ediyorum efendim, birleşimi kapamış bulunuyorum.

NİHAT SALTİK (Tunceli)- Meclisi bu hale getirenlerden ne itibar bekliyorsunuz?

BAŞKAN- Birleşimi kapadım efendim.

FERRUH BOZBEYLİ (İstanbul)- Televizyondan radyodan bir kere daha yayın yapılırsa idi, otoritenize saygı göstermeyenler belli olurdu.

BAŞKAN- Çok denedik efendim.

HAYRETTİN UYSAL (Sakarya)- Sayın Başkanım, bu fiilî dağılmanın sorumluluğu dün bu çağrıya, Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplantı çağrısına gruplarının üyelerini getirmeyenler bu fiilî dağılmadan sorumludur ve burada da bugün dünden beri devam eden olayların sorumluluğunu herkes oranları nispetinde alacaktır. Dün burada çoğunluk vardı.

BAŞKAN- Bütün olaylar kamuoyunun gözü önünde cereyan etmektedir. Sorumlu olan kimseler kamuoyundan gerekli cevabı alacaklardır efendim.

Saygıyla sunuyorum efendim.

Kapanma Saati: 16.13”³⁵⁵

86. Birleşim Tutanak Özeti’nde yukarıdaki görüşmeler yinelenmiştir.

“Yapılan iki oturumda da Başkanlık Divanının teşekkül etmemesi ve Genel Kurulda çoğunluğun sağlanamaması;

5.4.1977 tarihli 76. Birleşiminde alınan seçimlerin yenilenmesi kararı üzerine milletvekillerinin çok yakın tarihlerde yapılacak olan önseçim ve genel seçimlerde yasal bir zorunluluk olan seçim faaliyetlerini yürütebilmek için seçim bölgelerine dağılmış olmaları;

Seçimleri yenileme kararının alındığı birleşimi takip eden iki hafta içindeki bütün birleşimlerde Başkanlık Divanının teşekkül edememesi ve Genel Kurula çok az sayıda üyenin katılması, bu durumun sonucu olarak da, Danışma Kurulunun, 7.4.1977 tarihli toplantısında Genel Kurula önermeyi kararlaştırıp hazırladığı tatil önerisinin işleme konulamaması;

Divan Üyelerinin seçim nedeniyle Divan faaliyetlerine katılmalarının imkânsız olduğunu belirtmeleri ve Divan Üyelerinin haklı ve zorunlu olan bu mazeretleri karşısında Meclisin toplanması ve çalışmasının kesin olarak imkânsız hale gelmiş olması;

Meclisin toplanmasını sağlamak için siyasî parti grup yöneticileriyle yapılan temasların bir sonuç vermemesi nedenleri ile Genel Kurulun toplanmasına imkan olmadığının kesinlikle anlaşılması;

Ayrıca, Cumhuriyet Senatosunun bugünkü birleşiminde aldığı tatil kararı ve Anayasamızın 83. maddesinin ikinci fıkrası gereği:

25.5.1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun değişik 35. maddesi ile Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 3. maddesi gereğince seçimlerin kesin sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye Radyolarından ilânını takip eden 5. gün saat 15.00’te toplanılmak üzere Birleşime saat 16.13’te son verildi.

Başkan

Kemal Güven”³⁵⁶

³⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Birleşim: 86, 19.04.1977, ss. 538-540.

³⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Birleşim: 86, 19.04.1977, s. 538.

İKİNCİ KISIM:
1973-1977 DÖNEMİNDE ÇIKARILAN YASALAR

5. ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ: MİLLETVEKİLİ SEÇİLME YETERLİLİĞİNİN YENİDEN DÜZENLENMESİ VE ESKİ DP ÜYELERİNİN SİYASAL HAKLARININ İADE EDİLMESİ

Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve 214 arkadaşının T.C. Anayasası'nın 68. maddesinin değiştirilmesine ve referandumla kabul edilen geçici 11. maddesinin kaldırılmasına dair 9 Ocak 1974 tarihli Anayasa değişikliği teklifi 16 Ocak 1974 tarihinde Anayasa Komisyonuna havale edilmiştir.³⁵⁷ Benzer nitelikte olan, Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit ve 216 arkadaşının T.C. Anayasası'na bir geçici madde eklenmesi hakkındaki teklifi ise 28 Şubat 1974 tarihinde Anayasa Komisyonuna havale edilmiştir.³⁵⁸ Her iki teklif ve ilgili Anayasa Komisyonu raporu 19 Sıra Sayısı ile³⁵⁹ 5 Mart 1974 tarihinde Meclis Genel Kurulunda dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.³⁶⁰

Demirel ve 214 arkadaşının Anayasanın 68. maddesinin değiştirilmesine ve referandumla kabul edilen 11. maddesinin kaldırılmasına dair kanun teklifi Milletvekili seçilme yeterliğini yeniden düzenlemeyi amaçlıyordu ve 3 maddeden oluşuyordu.

“MADDE 1.- 9 Temmuz 1961 tarihli ve 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 68 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

b) Milletvekili seçilme yeterliği.

Madde 68. - Otuz yaşını dolduran her Türk Milletvekili seçilebilir.

Türkçe okuyup yazma bilmeyenler, kısıtlılar, yükümlü olmasına ve muaf bulunmamasına rağmen muvazzaf askerlik hizmetini yapmayanlar veya yapmış sayılmayanlar ve kamu hizmetlerinden yasaklılar ile ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymiş olanlar ve -taksirli suçlar hariç olmak üzere- beş yıldan fazla hapis cezasıyla veya zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz .kızartıcı suçlardan biriyle kesin olarak hüküm giymiş olanlar, Milletvekili seçilemezler.

³⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 30, 16.01.1974, s. 171.

³⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 47, 28.02.1974, s. 93.

³⁵⁹ 19 Sıra Sayılı Basmayazı, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, sonunda eklidir.

³⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 48, 5.03.1974, s. 150. TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 56, 21.03.1974.

Aday olmak, memurluktan çekilme şartına bağlanamaz. Seçim güvenliği bakımından hangi memurların ne gibi şartlarla aday olabilecekleri kanunla düzenlenir.

Hâkimler ile subay, askerî memur ve astsubaylar, mesleklerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve seçilemezler.

MADDE 2.- 9 Temmuz 1961 tarihli ve 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının, referandumla kabul edilmiş olan geçici 11. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 3.- Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.”³⁶¹

Demirel ve arkadaşlarının Anayasa değişikliği teklifinin gerekçesinde şu ifadeler yer verilmişti:

“3. Dönem 1. Toplantı yılında Millet Meclisi Sıra Sayısı 235’te kayıtlı bulunan Anayasanın 68. maddesinin değiştirilmesi ve referandumla kabul edilen geçici 11. maddesinin kaldırılmasına dair kanun teklifi ve bu teklifi incelemiş bulunan Anayasa Komisyonunun 2/371 sayılı raporu daha sonra Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosunda görüşülerek kabul edilmişti. Ancak, Anayasa Komisyonu raporunun Millet Meclisinde oya sunulduğu, Anayasanın 155 inci maddesinde gösterilen 2/3 çoğunluğun tespitini öngördüğü halde oylamanın “Kabul edenler”, “Kabul etmeyenler”, “Kabul edilmiştir” şeklinde cereyanını Anayasa Mahkemesi 16.6.1970 gün, 1970/1 - 31 sayılı kararıyle yeterli ve geçerli bulmamış ve bu sebeple sözü edilen tadil ve geçici 11 inci maddenin kaldırılmasına ilişkin kanun iptal edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi kararının gerekçesinden anlaşılacağı gibi, iptal keyfiyeti oy sayımına münhasır bulunmaktadır.

Anayasanın geçici 11 inci maddesinin kaldırılması ve 68 inci madde metninde bulunan “Affa uğramış olsalar da” ibaresinin metinden çıkarılması Anayasanın öngördüğü prensiplerin icabı olduğu kadar, Ceza Hukukunun genel kurallarının da bir gereğidir. Ayrıca İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi de bu tertip kısıtlamalara cevaz vermez.

T. C Anayasasının dibacesi kişiyi muhatap almamıştır.

Dibacede sözü edilen siyasî mahkûmiyet hükmü “İktidar” deyimiyle tavsif görmüş bulunduğu nazara alınır ise,

³⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974 sonuna ekli basmayazı, s. 6.

fertlerin böyle genel bir hüküm altında tutulmadığı açıkça meydana çıkar. Bu hukuki gerçek Anayasa Mahkemesinin; 780 sayılı Af Kanununa karşı yapılan itirazın ret ve gerekçesinde de ortaya konulmuştur.

Şimdi yaptığımız teklif, genel Anayasa ilkelerine uygun bulunmakla sadece Anayasa Mahkemesinin şekil noksanı yönünden vâkı iptal işlemini bertaraf ile meseleyi hukukî zeminde halletme gayesine matuf bulunmaktadır.

Mazide kalmış siyasî zedeleme ve yaraların kâmilten sarılmasını teminen ve eşitlik prensibini tekabbül suretiyle çok mahdud kişilerin seçme ve seçilme imkânını engelleyen 68 inci madde metninde yazılı “Affa uğramış olsalar da” ibaresinin çıkarılması uygun olacaktır.

Bu tadilin tabiî neticesi olarak da Anayasa metninde mevcut geçici 11 inci maddenin yürürlükten kaldırılması da zorunludur.”³⁶²

Demirel ve arkadaşlarının verdikleri Anayasa değişikliği teklifinin 3 madde gerekçesi bulunuyordu:

“1.- Ceza Hukukunun genel kurallarında “Genel af” bir müessese olarak mevcuttur ve umumî hükümler çerçevesinde T.B.M.M. nin yasama tasarrufunda mündemiçtir.

Anayasanın 68 inci maddesindeki “Affa uğramış olsalar da” ibaresi genel Anayasa prensiplerinin dışında tahdid edici bir hükmüdür. Metinde sözü edilen hükmün çıkarılması, eşitlik prensibinin icabıdır.

2.- Yukarıda sözü edilen ibare 68 inci maddeden çıkarıldığı halde Anayasamızın geçici 11 inci maddesi de kendiliğinden hükümden düşmüş olacaktır. Bu itibarla teklife eklenen 2 nci madde bu sonucu temine matuf bulunmaktadır.

3.- Kanunun yürürlüğe konulması ile ilgilidir.”³⁶³

Bülent Ecevit ve 215 arkadaşının T. C. Anayasasına bir geçici madde eklenmesi hakkında teklifi ise T.C Anayasası’na bir geçici madde eklenmesini amaçlıyordu. Dolayısıyla toplam 2 maddeden oluşuyordu:

“MADDE 1.- T. C. Anayasasına aşağıdaki geçici 23 üncü madde eklenmiştir:

³⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974 sonuna ekli basmayazı, ss. 4-5.

³⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974 sonuna ekli basmayazı, s. 5.

GEÇİCİ MADDE 23.- Yüksek Adalet Divanınca mahkûm edilip affedilmiş olanlarla yüz kızartıcı olmayan bir suçtan kesin hüküm giydikten sonra, bu Anayasanın halk oyu ile kabulünden önce affedilmiş bulunanlar, 68 inci maddedeki seçilme yasağına tabi değildirler.

MADDE 2.- T.C. Anayasasına eklenen bu geçici madde yayımı tarihinde yürürlüğe girer.”³⁶⁴

Bülent Ecevit ve arkadaşlarının Anayasa değişikliği teklifi gerekçesinde aşağıdaki görüşlere yer verilmişti:

“Yüksek Adalet Divanı tarafından mahkûm edilmiş kimselerin cezaları, 78 ve 579 sayılı kanunlarla bütün hukukî sonuçları ile birlikte affedilmiş bulunmaktadır. Affedilmiş olanlar böylece, kamu hizmetlerinde görev almak olanağına da kavuşmuşlardır.

Ancak, aradan oniki yıl geçmiş olmasına rağmen, bu kimselere seçilme hakkının tanınmamış olması, bir kısım çevrelerde üzüntüye, diğer bir kısım çevrelerde ise istismara konu teşkil edegelmiştir.

1969 tarihinde çıkarılan, Anayasanın 68. maddesinde değişiklik yapan ve geçici 11. maddesini yürürlükten kaldıran 1188 sayılı Kanun, Anayasa Mahkemesince usul yönünden iptal edilmiş ve konu bugüne kadar bir sonuca bağlanamamıştır.

Cumhuriyetin 50. yılında, bu kimselerin affın hukuki sonuçlarından bütünü ile yararlandırılmalarının bir sakınca yaratmayacağı, aksine sosyal barışın sağlanmasında olumlu etkileri olacağı ve bu geçici maddenin Anayasa hükmü olarak yürürlüğe girmesi ile, “Siyasî hakların iadesi” gibi bir konunun tartışılmasının sona ereceği inancındayız. 1973 yılında yapılan Anayasa değişikliklerini hazırlayan Partilerarası Anayasa Komisyonu da, komisyona katılan bütün siyasî partilerin yetkili organ kararlarına uygun olarak bu görüşleri benimsemiştir.

“Milletvekili seçilme yeterliği” başlığını taşıyan 68. maddede bir değişiklik yapılmaksızın, Anayasanın 9 Temmuz 1961 tarihinde kabul edilen metnindeki geçici madde 11’e “Yüksek Adalet Divanınca affedilmiş olanlarla” ibaresi eklenmek suretiyle yeni bir geçici madde düzenlenmiştir. Böylece, geçici madde 11, sadece 1254 sayılı Kanunla Anayasaya eklenen metin olarak Anayasa bünyesinde kalmaktadır.”³⁶⁵

³⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974 sonuna ekli basmayazı, s. 11.

³⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974 sonuna ekli basmayazı, s. 10.

Anayasa Komisyonu “seçilme yeterliği” konusunda verilen her iki Anayasa değişikliği teklifiyle ilgili raporunu 2 Mart 1974 tarihinde Meclis Başkanlığına sunmuştur:

“İsparta Milletvekili Süleyman Demirel ve 214 arkadaşının, Anayasanın 68. maddesinin değiştirilmesine ve Referandumla kabul edilen geçici 11. maddesinin kaldırılmasına dair kanun teklifi” ile, “Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit ve 215 arkadaşının T.C. Anayasasına geçici bir madde eklenmesine dair kanun teklifi”nin Başkanlığınızca Komisyonumuza havale edilmesi üzerine, her iki teklifin Anayasanın 155. maddesine ve Millet Meclisi İçtüzüğüne uygun olduğu görülerek gündeme alınmış ve müzakeresine başlanmıştır.

Her iki teklifin amacı ve kasdının aynı olduğu görülerek, bu tekliflerin birbiri ile ilgili olması nedeni ile Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 36. maddesi gereğince birleştirilerek görüşülmesi karara bağlanmıştır.

Tekliflerin tümü üzerinde yapılan görüşme sonucunda; maddelerin müzakeresine geçilmesi oy birliğiyle kabul edilmiştir.

Maddelerin görüşülmesi sırasında, beliren fikirlerin ve verilen değişiklik önergelerinin de derinlemesine incelenerek, Anayasanın bütünlüğünü bozmayacak ve önerilen değişikliğin en uygun şekilde biçimlenmesini sağlayacak bir metnin hazırlanması için Komisyonunda üyesi bulunan siyasî partilerden birer üyenin katıldıkları beş kişilik bir Alt komisyonun Anayasa Komisyonu Başkanvekilinin iştiraki ile çalışması uygun görülmüştür. Altkomisyon tarafından hazırlanan metin Komisyonunda görüşüldükten sonra şu hususlarda fikir birliğine varılmıştır:

Gelişmekte olan ülkemizde kaçınılması mümkün olmayan dar boğazların yükünü taşımış olanları siyasî yönetime katılabilme olanağından sürekli olarak yoksun bırakmak, ülkemizin geleceğe yönelik demokratik oluşumunda, kendi geleceklerini geçmiş olayların kaynağında görenlerin olumsuz etkilerinin sürdürülmesinden başka bir yarar sağlamayacaktır.

Cumhuriyetin 50. yılında yapılan bu değişiklik tekliflerinin sosyal ve siyasal barışın sağlanmasında çok olumlu etkileri olacağı meydandadır. Çeşitli kanunlarla kamu hizmetlerinde görev almak olanağını kazanmış bu kişilere seçilme hakkının da tanınması olağan bir sonuç sayılmak gerekir.

Esasen kamuoyuna malolmuş, 1188 sayılı Kanunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa komisyonlarında ve Genel Kurullarında görüşülmesi sırasında genel olarak benimsenen bu husus, 1973 yılında yapılan Anayasa değişikliklerini hazırlayan partilerarası Anayasa Komisyonunda da, katılan bütün siyasî partilerin yetkili organ kararlarına uygun olarak kabul edilmiştir.

Bütün bu nedenlerle, amacı sağlayacak bir Anayasa değişikliğinin yapılması noktasında Komisyonumuzda görüş birliğine varılmıştır.

Ancak bu konuda, birisi Anayasanın 68. maddesindeki “Affa uğramış olsalar da..” ibaresinin çıkartılması, diğeri 68. maddenin olduğu gibi bırakılarak geçici bir madde eklenmek suretiyle meselenin halli gibi iki önerinin mevcut bulunması karşısında hangisinin benimsenmesinin uygun olacağı görüşmelere esas teşkil etmiştir.

Her iki değişiklik, teklifinde de amaç, belli kişilerin yukarda açıklanan nedenlerle seçilme hakkını sağlamak olduğuna göre, 68. maddede öngörülen değişikliğin, bu amacı aşan bir sonuç vereceği meydandadır. Anayasanın esas düzenini bozmadan, seçilme yeterliği ilkesini zedelemeyen, sadece öngörülen sonucu sağlayacak bir biçimin bulunmasının daha doğru olacağını düşünen Komisyonumuz, sorunun bir geçici madde ile çözümlenmesini daha uygun mütalâa etmiştir.

Komisyonumuza verilen bir önerge ile “5.3.1962 tarih ve 38 sayılı Kanuna göre mahkûm edilip affedilenler veya mahkûmiyetlerine esas teşkil eden fiillerinden suç vasfı kalkmış olanlar” ibaresinin Anayasa metnine alınmasına gerek görülmemiştir. Zira 5.3.1962 tarih ve 38 sayılı Kanun 15.5.1969 tarih ve 1182 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılmıştır. Bir kanunun yürürlükten kaldırılmasıyla o kanunda sayılan suçların affedilmeyip bu fiillerden suç vasfı kalkmış olması itibariyle esasen seçilme yasağına tabi bulunmayacağı aşikârdır.

Hukukun genel kurallarından olan bu husus karşısında Anayasanın geçici 23. maddesine, mahkûmiyetlerine esas teşkil eden fiillerden suç vasfı kalkmış olanlar ibaresinin ilâvesi haşiv sayılmıştır.”³⁶⁶

Anayasa Komisyonu’nun Madde Gerekçeleri ise şöyledir:

³⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974 sonuna ekli basmayazı, ss. 12-13.

“Madde- 1.

9 Temmuz 1961 tarihli ve 334 sayılı T.C. Anayasasının halk oyu ile kabul edilmiş olan 11. maddesinin 1188 sayılı Kanunla kaldırılmasından sonra 1254 sayılı Kanunla yeni bir 11. madde kabul edilmiş idi. 1188 sayılı Kanunun Anayasa Mahkemesince iptali üzerine iki tane geçici 11. madde bulunmasından meydana gelen karışıklığı önlemek için yeni bir geçici 23. madde eklenmesi uygun görülmüştür.

Geçici 23. maddenin birinci fıkrası, eski geçici 11. maddenin hükmünü tekrarla birlikte kapsam bakımından bir değişiklik yapılmıştır. Eski metinde “Anayasanın halkoyu ile kabulünden önce affedilmiş bulunanlar” ibaresiyle bu maddeden yararlanmada affedilme unsuru esas alınmış idi. Komisyonumuzca kabul edilen metinde ise suçun işlendiği zaman esas alınmıştır. Yasa koyucunun geçici 11. maddede saptadığı sınır, Anayasanın halkoyu ile kabul tarihidir. Bu tarihten, önce işlenmiş yüz kııartıcı olmayan bir suçtan ötürü yargılanan bir kişinin, sırf yargılama usulüne ilişkin gecikmelerden ötürü bu tarihe kadar kesin hüküm giyememiş olması bu maddenin verdiği haktan yararlanmasına engel olabileceği gibi, Yüksek Adalet Divanınca mahkûm edilenlere tanınan bir hakkın aynı konulara ilişkin, fakat başka mahkemelerde görülen davalarda mahkûm olanlara tanınmaması da eşitlik ilkesiyle bağdaşmayacaktır.

Bu nedenlerle Komisyonumuz Anayasanın halkoyunca kabulünden önce affedilmeyi değil, suçun bu tarihten önce işlenmiş olmasını esas alarak birinci fıkrayı düzenlemiştir.

Geçici 23. maddenin ikinci fıkrası, Anayasa değişikliği tekliflerinde öngörülen amacı gerçekleştirmektedir.

Geçici 23. maddenin üçüncü fıkrası 20-21 Mayıs 1963 olaylarından ötürü mahkûm olanları da maddenin verdiği hakkın kapsamına almaktadır. Esasen Anayasanın 68. maddesinde teklif olunan değişiklik kapmasında bulunan bu kişilerin seçilme hakkından yoksun bırakılması için sosyal ve siyasal hiçbir neden görülmemiştir.

Madde 2.- Yukarda belirtildiği üzere T.C. Anayasasına geçici 23. madde eklendiğine göre, aynı konuya ilişkin geçici 11. maddenin kaldırılması zorunlu olmuştur.

Madde 3.- Yürürlük maddesidir.

Bu suretle düzenlenen Anayasaya bir geçici madde eklenmesi ve bu Anayasanın halkoyuyla kabul edilen geçici 11. maddesinin yürürlükten kaldırılması hakkında Anayasa değişikliği teklifi başlık, madde kenar başlığı ve maddenin her biri ayrı ayrı ve sonunda tümü oylanmış ve oy birliğiyle kabul edilmiştir.

İşbu rapor Genel Kurulun tasviplerine arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa saygıyla sunulur.”³⁶⁷

Bu doğrultuda, Anayasa Komisyonu Anayasa değişikliği ile ilgili aşağıdaki değişiklikleri benimsemiştir:

“T. C. Anayasasına bir geçici madde eklenmesi ve bu Anayasanın halk oyu ile kabul edilen geçici 1. maddesinin yürürlükten kaldırılması hakkında Anayasa değişikliği teklifi

MADDE 1.- T.C. Anayasasına aşağıdaki geçici 23. madde eklenmiştir:

Affedilenlerin seçilme yeterliği :

GEÇİCİ MADDE 23.- Bu Anayasanın halk oyu ile kabulünden önce işlenmiş, yüz kızartıcı olmayan bir suçtan kesin hüküm giydikten sonra affedilmiş bulunanlar; 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanunla kurulmuş Yüksek Adalet Divanı’na mahkûm edilip de affedilmiş bulunanlar; 20-21 Mayıs 1963 olaylarından dolayı mahkûm edilip de affedilmiş bulunanlar;

68. maddedeki seçilme yasağına tabi değildirler.

MADDE 2.- 9 Temmuz 1961 tarihli ve 334 sayılı T.C. Anayasasının halk oyu ile kabul edilmiş olan geçici 11. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 3.- Bu Anayasa değişikliği yayımı tarihinde yürürlüğe girer.”³⁶⁸

Danışma Kurulu T.C. Anayasasına bir geçici madde eklenmesi ve bu Anayasanın halk oyu ile kabul edilen geçici 11. maddesinin yürürlükten kaldırılmasına dair Anayasa değişikliği teklifi ile Cumhuriyetin 50. yılı nedeniyle bazı suç ve cezaların affı hakkındaki kanun teklifinin Genel Kurulda öncelikle görüşülmesi ve bu görüşmelerin usulüne dair bir öneride bulunmuştur. 7 No’lu Danışma Kurulu önerisi 26 Mart 1974 tarihli 57. Birleşimde ele alınmıştır. 7 Nolu Danışma Kurulu Önerisinde her iki teklifin (1) “öncelikle ve gündemdeki bütün işlere takdimen görüşülmesi”, (2) 25 Sıra sayılı Genel Af

³⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974 sonuna ekli basmayazı, s. 13.

³⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974 sonuna ekli basmayazı, s. 15.

teklifinin tümü üzerindeki görüşmelerde Gruplar ve Hükümet adına yapılacak ilk konuşmaların birer saat olması, (3) tümü üzerindeki ve kişisel konuşmalarda ve ikinci tur görüşme kararı alındığı takdirde ve maddelerin görüşülmesinde İçtüzüğün tespit ettiği sürelerle bağlı kalınması (4) Sözü geçen iki teklifin görüşülmesinin bitimine kadar Genel Kurul çalışmalarının saat 15:00-20:00 arasında yapılması önerilmiştir. Söz konusu öneri Meclis Genel Kurulunca kabul edilmiştir.³⁶⁹

Anayasa değişiklik teklifleriyle ilgili raporların Meclis Genel Kurulu'nda okunmaması yönünde karar alınmış, bunun üzerine Anayasa değişikliği ile ilgili tekliflerin görüşülmesine geçilmiştir.³⁷⁰

Değişiklik tekliflerinin tümü üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Süleyman Demirel, Demokratik Parti Grubu adına İhsan Tomuş, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Talât Oğuz, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Oğuzhan Asiltürk konuşma talebinde bulunmuş; Kastamonu Milletvekili Mehdi Keskin, Sivas Milletvekili Mustafa Timisi, Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı ve Diyarbakır Milletvekili Bahattin Karakoç ise şahısları adına söz istemişlerdir. Ancak görüşmelerde MSP Grubu adına Oğuzhan Asiltürk yerine Yasin Hatiboğlu konuşmuş; Mustafa Timisi görüşmeler sırasında Genel Kurul'da bulunmamış, Bahattin Karakoç ise konuşma yapmaktan vazgeçtiğini bildirmiştir.³⁷¹

Anayasa teklifi görüşmelerinde ilk konuşmayı Adalet Partisi Grubu adına Süleyman Demirel yapmıştır. Demirel 1960 öncesi Türkiye Büyük Millet Meclisinde görev ifa etmiş, seçilmiş bir siyasî kadro ile bazı yüksek memurları siyasetle iştigalden men eden Anayasanın 68. maddesinin değiştirilmesi ve Geçici 11. maddesinin kaldırılmasıyla ilgili verdikleri teklifin 1969 yılında kabul edildiğini ancak Anayasa Mahkemesince Millet Meclisinde yapılan oylamanın Tüzüğe uygun bulunmadığını, kanunun Anayasa Mahkemesinin 16 Haziran 1970 gün ve 1970/1-31 sayılı kararı ile iptal edildiğini belirterek konuşmasına başlamış ve kanun teklifinin daha sonraki seyri hakkında bilgi vermiştir. Demirel konuşmasında Türk siyasi hayatında demokratik geleneklerin sağlam temeller üzerine kurulmasının önemine işaret etmiş ve “demokratik hukuk devletin temel ilkesi olan vatandaşların hak eşitliğini, barışın eksiksiz tesisinin şartı” saydıklarını belirtmiştir.³⁷² Demirel'e göre, “1960-1970 dönemi, 27 Mayıs ihtilalinin meydana getirdiği memleket idaresini güçleştiren, çeşitli hassasiyetlere sahne olmuştur”.³⁷³ İç çekişmelerin sürmemesi gerektiğini belirterek bunun 1961 Anayasasının ruhuna da aykırı olduğunu ifade etmiştir.

³⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 296, 297.

³⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 297 vd.

³⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 315.

³⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 299.

³⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 299.

Demirel bu doğrultuda siyasî hakların iadesini hem insan haklarının hem de milli menfaatlerin gereği olarak değerlendirmiş ve bu kanunla birlikte çekişmelerin son bulacağını ileri sürmüştür. Aşağıdaki alıntıda görüleceği üzere, Demirel konuşmasında özellikle Parlamente'ye ve parlamenterlere müdahale edilmesinin sakıncalarını dile getirmiştir:

“Sayın milletvekilleri, siyasî hakların iadesi konusu, aslında muayyen kimselere siyasetle uğraşmak imkânlarının verilmesi şeklinde düşünülemez. Meseleye herkes geçmişte nasıl bakarsa baksın, şimdi nasıl bakarsa baksın, bir önemli husus gözden kaçmamalıdır.

Demokrasinin kalbi parlamento'dur. Hür parlamento müessesesi, şayet zaman zaman kendisini aşan birtakım olaylarla karşılaşabiliyorsa bu müessesenin hayatiyetinin zedelenmemesi mümkün değildir. “Hür olma” özelliği zedelenmiş bir parlamento'nun, memleketin hayati meselelerine kendi hür iradesi ile çare bulması zorlaşır. Mesele burada da kalmaz, seçilmiş heyetlerin güvensizliği söz konusudur.

Siyasî sorumluluğun müeyyideleri her çeşit sorumluluk gibi önceden bellidir. Sonradan, geçmişte cereyan etmiş siyasî olaylara, o olaylar cereyan ederken mevcut olmayan müeyyideler tatbik edilebiliyorsa seçilmiş heyetlerin güvenliği söz konusu olamaz. Güvenliği olmayan seçilmiş heyetlerle hür iradesi zedelenmiş parlamento, ülkeye ihtiyacı bulunan hizmetleri vermekte zorluk çeker. Bu, yeni ihtilâflar doğurur ve memleket zarar görür.

Bugün üzerinde durduğumuz konu bir ihtilal tasarrufu idi. İhtilaller fiilî durumlardır; yani kabul edilip edilmemesi söz konusu değildir. Bir demokratik rejim içerisinde de arzuya şayan olaylar değildir. Ancak bir kere karşılaşıldımı yapılacak iş yeniden rejime dönüşü sağlamak ve rejimin işlerliğini temin etmektir.

Türk demokrasisi, müesseseleri arasında ahenk içinde çalışmayı gerçekleştirmek ve herkesin yerini, görevini, yetkisini belirli hale getirmek ve bunu ananeleştirmek suretiyle güç kazanacaktır.

...

1969 Kasımında gerçekleşmiş bulunan bu hak iadesinin yeniden müzakere konusu olmasını, şekil bakımından da olsa, bir talihsizlik sayıyoruz.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilen bütün partilerin bu konu etrafında yeniden toplanabilmiş olmasını da memnuniyetle karşılıyor. Türkiye'nin büyük bunalımlara sürüklenmeden sürekli bir istikrar içersisinde idaresi söz konusudur. Memleketin idaresinde milletin son söz sahibi olması söz konusudur. İktidar otoritesinin yegâne kaynağının millet bulunması söz konusudur.

Türk Parlamentosunun tümü tarafından, şayet memleketin idaresinde milletin son söz sahibi olması ve iktidar otoritesinin yegâne kaynağının millet bulunması hususu destek görürse, ülkenin büyük bunalımlara sürüklenmesi önlenmiş olur.”³⁷⁴

Demirel'in konuşmasından sonra Demokratik Parti Grubu adına Çorum Milletvekili İhsan Tomuş bir konuşma yapmıştır. Tomuş “eski Demokrat Parti milletvekillerine, seçme ve seçilebilme imkânını verecek” olan bu Anayasa değişikliği teklifini memnuniyetle karşıladıklarını; 6 yıldan bu yana bu kanunun çıkarılmış olmamasının kamu vicdanında bir yara olarak kaldığını, demokrasi açısından da bir eksiklik olduğunu belirtmiştir.³⁷⁵ Tomuş “bizim siyasi haklar üzerindeki bu hassasiyetimiz, muhakkak ki, haksızlığa uğramış bir zümrenin mağduriyetini önlemek olduğu kadar, demokratik rejimimizin de tam bir teminat altına alınması gayesinden ileri gelmektedir. Filhakika, sadece Parlamentoda verdiği müspet veya menfi oylardan mesul tutularak tecziye edilmiş bir parlamenterin, demokratik rejimle idare edilen bir memlekette bulunabileceği tasavvur bile edilemez” görüşünü ileri sürmüştür.³⁷⁶ Tomuş söz konusu Anayasa maddesinin değiştirilmemesi durumunda mevcut parlamenterlerin de olumsuz etkileneceklerini belirtmiştir:

“Bütün demokratik ülkelerin anayasalarında olduğu gibi, bizim 1924 ve 1961 Anayasamızda da, milletvekillerinin rey ve mütalaalarından, yani oy ve sözlerinden mesul olmayacakları sarahaten hükme bağlanmış durumdadır. Bu hükmün teminatı altında eski Demokrat Parti milletvekilleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinde oylarını diledikleri gibi kullanırken, günün birinde bir fevkalâde mahkeme tarafından, Anayasanın bu sarîh ve amir hükmüne rağmen mesul tutulabileceklerini düşünemezlerdi. Esasen böyle bir ihtimalin mevcut olabileceği hallerde bir milletvekilinin serbestçe, vicdanına uygun olarak irade izhar edebilmesi ve oyunu kullanabilmesinin mümkün

³⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, ss. 299-300.

³⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 300.

³⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 300.

olamayacağı aşikârdır. Gerçi, her Milletvekili oyunu ve düşüncelerini izhar ederken bunun siyasî sorumluluğunu vicdanında duymak mecburiyetindedir. Ancak bu sorumluluğun sadece siyasî olabileceği, cezaî veya malî bir mesuliyeti tazammun etmeyeceği, gerek eski gerek yeni anayasalarımızın hükümlerinde ve gerekse demokratik rejimlerin temel prensipleriyle sabittir.

Anayasamızın bu açık ve âmir hükümlerine, demokratik ilkelere tamamen aykırı olarak sadece oy ve sözlerinden dolayı mesul tutularak, ellerinden seçme ve seçilme hakları alınmış kimselerin, memleketimizde bulunması, demokratik rejimin Türkiye’de tam olarak işlediği yolunda tereddütlere ve şüphelere yol açacak bir durum yaratmıştır. Diğer taraftan, seleflerimize reva görülen bu muamelenin hâlâ devam ettirilmesinin, tashihinde gecikilmesinin Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında vazife görmekte olan bizlerin vicdanına da muayyen bir ölçüde tesir edebileceği düşünülebilir. Geçmişteki emsal, aynı hadisenin tekerrürü, ihtimaline karşı, oy ve sözlerimize tesir edebilir. Burada herhangi bir konuda oyumuzu kullanırken, Anayasamızın 79. maddesindeki teminata rağmen bizim tereddüte düşmemize sebep olabilir.”³⁷⁷

Tombuş konuşmasında 68. maddenin daha önce değiştirildiğini ancak Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildiğini vurgulamış ve “bu husustaki bir anayasa değişikliği meclislerimizden geçmesine rağmen, Anayasa Mahkemesi tarafından usul yönünden bozulma talihsizliğine uğramıştır. Anayasa Mahkemesinin kararlarına hürmetimiz olmakla beraber, siyasî hakların iadesini sağlayan Anayasa değişikliğini usul bakımından Anayasaya aykırı bulan ve bundan sadece beş ay sonra aynı usullerle Meclisimizden çıkan ve Anayasanın 73. maddesini değiştiren Kanuna karşı yapılan itirazı reddeden Yüksek Mahkemenin kararları arasındaki bu bariz tenakuza dikkati çekmeden de geçemeyeceğiz” diyerek Anayasa Mahkemesi’ne yönelik bir eleştiride bulunmuştur.³⁷⁸ Konuşmasının devamında tekliflerle ve Anayasa Komisyonu raporu ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Tombuş Komisyon raporuna atıfta bulunarak Komisyonun Anayasa değişikliğini demokratik bir rejimle bağdaşmayan, eski Demokratların durumunun düzeltilmesine inhisar ettirdiğini belirtmiştir:

³⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, ss. 300-301.

³⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 301.

“Görülüyor ki Komisyon, Anayasanın 68. maddesindeki prensibi bozmadan meseleyi halletmenin daha doğru olduğu kanaatine varmıştır. Bu suretle tabî mahkemeleri tarafından, yani suç işlendiği zaman kanunen mevcut olan mahkemeler tarafından ağır hapis cezasıyla mahkûm edilenler, beş yıldan fazla hapis cezası giyenler, zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inani kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan dolayı tecziye edilmiş olanlar, affa uğramış olsalar bile Yüce Meclise gelmelerine manî olan Anayasamızın prensibinin aynen muhafaza edilmesi istenmiştir.

Buna mukabil, suç isnadından sonra teşekkür etmiş ve zamanın şartları altında siyasî ve geçici bir mahkeme tarafından tamamen siyasî sebeplerle mahkûm edilenlerin durumları yukarıda sayılanlardan haklı olarak ayırt edilmiş ve Anayasaya geçici bir madde eklemek yoluna gidilmiştir. Bu suretle Anayasa Komisyonu, daha dün denebilecek yakın bir zamanda, demokratik rejimi yok etmeyi, Türkiye Büyük Millet Meclisini iskat etmeyi ve Türkiye’de marksist ve leninist bir idareyi kurmayı hedef alan, bu gayeleri bilfiil icraya koyan, yani eyleme geçen kimselerin de affa mazhar olsalar dahi bu mukaddes çatının altına girmelerini önlemiş bulunmaktadır.”³⁷⁹

Tombuş konuşmasında “Anayasa Komisyonunun bu titiz ve olumlu tutumuna mukabil, iki siyasî partinin teklif kapsamını genişleten bir metin üzerinde anlaşmış olduğunu ve bunun bir takrir halinde, 1. madde görüşülürken Genel Kurula sunulacağını gazete ve radyolardan haber almaktayız. Bu haberlerin sıhhat derecesini henüz bilmemekle beraber biz, bütün parti mensuplarının ittifakla Komisyonda kabul etmiş oldukları metin dışında böyle bir takririn verileceği haberinin aslı olmadığını ümit etmekteyiz” diyerek teklif kapsamının genişletilmesine karşı olduklarını ancak “siyasî hakların kapsamının genişletilmesi hususunda bir takrir verilirse, bu husus prensiplerimize uygun olmamasına ve gönlümüze göre bulunmamasına rağmen, sırf yukarıda izah etmeye çalıştığım sebeplerden dolayı, Anayasa değişikliğinin tehlikeye düşmesini önlemek maksadıyla” hareket edeceklerini belirtmiştir.³⁸⁰ Tombuş diğer taraftan raporda eski Demokrat Parti milletvekillerinin dışında 20-21 Mayıs olaylarına karışanların da siyasî haklarının iade edildiğinin de görüldüğünü ve bunun esas gayeyi aşar gibi görünse de “bu hadisenin üzerinden 11 sene gibi uzun bir müddetin geçmiş olması dolayısıyla kamu oyunundaki tesirlerinin asgariye inmiş bulunması, bundan başka hadiseye karışanların adetlerinin çok mahdut oluşu kanun kapsamının genişletilmiş olduğu yolundaki bir iddiayı önlemektedir” görüşüne yer vermiştir.³⁸¹

³⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, ss. 301-302.

³⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 302.

³⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 302.

Tombuş'un konuşmasından sonra, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Mardin Milletvekili Talât Oğuz bir konuşma yapmıştır. Oğuz konuşmasının başında CGP'nin "eski demokratların siyasî haklarının iadesine içtenlikle taraftar olduğunu" ve siyasî hakların iadesi yolunda oy kullanacaklarını belirtmiştir.³⁸² Daha sonra parti çıkarları ve milli çıkarlar arasında bir ayırım yaparak bu konuyu hiçbir zaman parti çıkarları çerçevesinde ele almadıklarını ileri sürerek başka partilerin konuya kendi çıkarları açısından yaklaştığını ima etmiştir. Özellikle 27 Mayıs 1960'la ilgili görüşleri AP Grubu adına konuşan Demirel'e yanıt niteliği taşımaktadır:

"...Bizim partimiz siyasî hakların iadesi konusuna hiçbir zaman parti hesaplarıyla eğilmemiştir. Bu konuyu millî huzur ve millî menfaat açısından değerlendirmiştir. Bizim için bu konu siyasî mahkûmiyetlerin cemiyette bırakabileceği bütün izleri, yüreklerde bıraktığı bütün tortuları ortadan kaldırabilme konusudur. Türkiye'de millî beraberlik duygularını güçlendirme ve geçmişin yaralarını tamamiyle sarabilme konusudur. Biz bu meseleye hiçbir zaman siyasî yatırım ve oy hesapları açısından bakmadık. Daima millî menfaati ve millî beraberliği güçlendirme konusunu ön planda tuttuk. Bugün görüşülmekte olan konu vesilesiyle geçmişe ait tartışmaların yenilenmesinde yarar görmüyoruz. 27 Mayıs 1960 tarihin malıdır, hükmü tarih verecektir. Hiçbir memleketin demokratik gelişmesi sarsıntısız, acısız, çalkantısız olmamıştır. Türk Milleti yüzyıllardan beri siyasî hak ve hürriyetlere tam olarak kavuşma ve hür demokratik rejim içinde yaşama mücadelesi vermektedir. Bu mücadelenin acı ve tatlı dönemleri olmuştur, inişleri yokuşları olmuştur. Cumhuriyetin kuruluşu, tek dereceli seçime geçiş, çok partili düzenin kurulması büyük kusurları ve hataları artık tarihin malı olan 1946 seçimleri 1950 yılında millet iradesinin tam ve dürüst şekilde tecellisi ile tarihimizde ilk defa olarak iktidarın hür seçimle el değiştirmesi, bu sonuca ulaşmak için milletçe sarfedilen çabalar 1950-1960 döneminin olumlu ve olumsuz yönleriyle demokratik rejim alanında ortaya çıkardığı sorunlar, 1960 yılında demokratik rejimin kesintiye uğrayışı, iktidarı ele alanların daha ilk günden memlekette hür seçimlerle millet iradesinin tecellisine imkân verecek şartları hazırlayarak iktidarı milletin seçeceği Türkiye Büyük Millet Meclisine devredeceklerini millet ve cihan önünde taahhüt etmeleri, bu taahhüdün sadakatle ve şerefle yerine getirilişi bu neticeye ulaşmak için geçirilen aşamalar ve sarfedilen gayretler Kurucu

³⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 302.

Meclis Anayasasının en geç 29 Ekim 1960 tarihinde iktidarın hür seçimle teşekkül edecek Türkiye Büyük Millet Meclisine devredilmesi yolundaki hükmü ve bu hükmün uygulanması için gösterilen samimî çabalar, 1961 seçimleriyle kurulan Meclisin çıkardığı af kanunları, siyasî hakların iadesinin bugüne kadar sürüncemede kalması, bunun yarattığı tartışmalar hep hatırlardadır ve artık tarihin malıdır.”³⁸³

Oğuz konuşmasında “demokrasilerde ihtilâller arzu edilen hareketler değildir. Demokratik rejimin kesintiye uğraması hangi sebeplere dayanırsa dayansın ortaya çözülmesi kolay olmayan sorunlar çıkarır” görüşünü ileri sürmüş ve Türk milletinin olumsuzlukların üstesinden gelmeyi başardığını belirtmiştir: “Türk Milleti, Türk Milletinin ayrılmaz parçası olan şerefli Silâhlı Kuvvetlerimizin demokratik rejimin vazgeçilmez unsurları olan siyasî partilerimizin en güç geçitlerde raydan çıkan demokrasi trenini tekrar rayına oturtmayı bilmişlerdir.”³⁸⁴ Oğuz özellikle 9 Temmuz 1961 tarihli Anayasanın bir çok yeniliklerle milletin önünde yeni ufuklar açtığını ve demokrasinin daha teminatlı şekilde işlemlerini sağlayacak bazı kurumları millete kazandırdığını ifade etmiştir. Öte yandan Anayasanın zamanla ortaya çıkan noksanlarının uygulamada belirli hale gelen kusurlarının düzeltilildiğini ve üzerinde konuşulan tekliflerin de böyle bir amacı yerine getirdiğini belirtmiştir. Oğuz’a göre, Türkiye’de bugünkü mücadele 14 yıl önceki şu parti ile bu parti arasındaki mücadele değildir. Türkiye’de bugün bir başka mücadele vardır. Bu ona göre, Türkiye’nin bir maceraya sürüklenmeden sağlam yoldan iktisadî kalkınmasını başarması davasıdır. “Bu iktisadî kalkınmanın, bazılarının heves ettiği gibi totaliter usullerle değil, hürriyet ve sosyal adalet içinde başarılması davası vardır. Geçmişin acı izlerini silip, geleceğe daha da güçlenmiş bir millî beraberlik duygusuyla el ele yönelmeliyiz. Biz Cumhuriyetçi Güven Partisi olarak siyasî hakların iadesi konusuna hep bu açıdan baktık, şimdi de bu açıdan bakıyoruz”.³⁸⁵

Oğuz her iki parti milletvekillerinin verdikleri tekliflerle ve Komisyondan çıkan metin hakkında değerlendirmelerde bulunmuş ve “şayet 68. madde metni komisyondan çıkan şekliyle değil, bazı partilerin önerdiği gibi çıkarılırsa, bu takdirde af kanunlarında Türkiye Büyük Millet Meclisinin daha dikkatli olması gerekeceğini hatırlatmak isterim” demiştir.³⁸⁶ Oğuz’a göre:

“Rüşvet, ihtilas, irtikâp, zimmet ve sahtecilik gibi yüz kızartıcı suçlardan veya Cumhuriyetin ve Devletin temellerini bir yabancı ideolojiye hizmet uğrunda yıkmak üzere faaliyette

³⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, ss. 302-303.

³⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 303.

³⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, ss. 303-304.

³⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 304.

bulunmaktan mahkûm olanların affında daha büyük bir dikkat göstermeyi ve bu gibilerin kamu hizmetlerine dönmelerini mümkün kılacak hükümleri af kanunlarına koymamayı, bu Anayasa değişikliği daha da büyük bir zorunluluk haline getirecektir.”³⁸⁷

Oğuz’un bu konuşmaları sırasında Kocaeli Milletvekili İbrahim Akdoğan, Oğuz’un gündem dışına çıktığını ileri sürmüş Başkan ise çıkmadığını belirtmiştir. Oğuz konuşmasının sonunda “müsteşar, genel müdür, büyükelçi olmaları mümkün bulunan kişilerin seçme ve seçilme hakkından yoksun bırakılmaları[nın] kabul edilemez” olduğunu ifade etmiş ve adaletin icabı olarak eski Demokrat Partililerin siyasî haklarının iadesini sağlayacak Anayasa değişikliğine olumlu oy vereceklerini yinelemiştir.³⁸⁸

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu konuşmuştur. Hatiboğlu konuşmasında üzerinde görüşülen konunun siyasi bir konu olduğunu ve bu meselenin bugüne gelmeden çok öncelerden halledilmiş olmasını arzu ettiklerini belirtmiştir. Siyasî açıdan suçlu sayıldıklarından daima eski Demokrat Partililerin aklarının yanında olduklarını ifade etmiştir.³⁸⁹

Hatiboğlu konuşmasında bazı memleket gerçeklerinin belki buna bir müddet imkân vermediğine değinmiş ve konunun seçimlerde kullanıldığını şu sözlerle savunmuştur:

“...Siyasî hakların iadesi konusu daha evvel verilseydi de, seçimlerde birtakım istismar konusu edilmeseydi. Bir zaman maatteessüf mahkemeleri istismar edildi, bir zaman idamlar istismar edildi, bir zaman af talebeden, bu Yüce Milletten merhamet talebeden insanların merhamet talebedişleri istismar edildi. Herkes kendi görüşü istikametinde ve herkes anha şart kendi menfaati istikametinde gûna gûna istismar edildi.”³⁹⁰

Hatiboğlu konuşmasında Anayasa değişikliği teklifleriyle birlikte gündeme alınan ve bu görüşmeden sonra Genel Kurulda görüşülecek Af Kanunu teklifine atıfta bulunmuştur. Hatiboğlu hangi gruba mensup olduğunu söylemeyeceğini ifade ettiği bir sözcünün “Gönül isterdi ki, bir af tartışılırken kin kusulmasın, birtakım muhayyel endişelerden, birtakım muhayyel kuşku ve korkulardan dem vurularak af ve atıfetimizi bekleyen insanların gönülleri rencide edilmesin” sözünü hatırlatarak “konumuz siyasî hakların iadesi; ama fırsat bu fırsat diyoruz; bazan siyasî hakların iadesinden dem vuruyor, bazan da gelecek olan ve henüz Genel Kurula arz edilmemiş, muhteva ve mahiyetinin ne olduğu belli olmayan af kanununu eleştirmeye çalışıyoruz” diyerek konunun

³⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 304.

³⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 304.

³⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 304.

³⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, ss. 304-305.

seçimlerde istismar edildiğini ileri sürmüştür.³⁹¹ Hatiboğlu konuşmasının sonunda “bu memleketin siyasî mukadderatına senelerce hükmetmiş, bu memlekete senelerce hizmet etmiş insanlardan bazı hakların esirgenmesi doğru değildir. Anayasanın 12. maddesi her türlü tefriki, her türlü tercihi, her türlü ayrıcalığı zaten reddetmektedir. Gerek 12. madde ve gerekse tüm Anayasanın ruhu bunlara bu hakkın verilmesini gerekli kılmaktadır”³⁹² diyerek MSP Grubuna mensup tüm milletvekillerinin böyle bir affi destekleyeceklerini belirtmiştir.

Anayasanın 68. maddesinin değiştirilmesine ve geçici 11. maddesinin yürürlükten kaldırılmasına ilişkin kanun tekliflerine ait Anayasa Komisyonu raporu üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Denizli Milletvekili Hüdaî Oral uzun bir konuşma yapmıştır. Oral konuşmasında Yüksek Adalet Divanının kuruluşuna, işleyişine ve kararlarına, Millî Birlik Komitesi kararlarına, Türk Ceza Kanununa ve Genel Aflara ayrıntılarıyla değinmiş ve daha sonra konuya nasıl yaklaştıklarını şöyle ifade etmiştir:

“...Yüksek Adalet Divanınca mahkûm edilenler, Anayasanın 68. ve geçici 11. maddeleri gereğince sadece seçilme haklarına sahip bulunmamaktadırlar. Oysa ki, bu kimseler, çıkan genel af yasaları ile büyükelçi, avukat, doktor ve Devlet memuru olmak gibi en önemli kamu hizmetlerini görmek olanaklarına sahip bulunmamaktadırlar. Sadece seçilme hakkına sahip bulunmamalarının bir kısım çevrelerde yarattığı üzüntü yanında, bir kısım çevrelerde de siyasal istismar konusu olmaya devam etmesi gerçekten tedirginlik yaratıcı ve huzur bozucu bir nitelik almaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi, oluşan, gelişen ve değişen toplum düzenimizin ve sosyo-ekonomik sorunların yanı sıra, siyasî hakların iadesinin belirli çevrelerde istismarının önlenmesinin, bir ölçüde sosyal barışa katkıda bulunacağı kanısındadır. Derhal ifade edelim ki, konu ve sosyal barış ve huzur kavramı, bizi dolaylı veya dolaysız olarak genel af ve siyasal suç tanım ve kapsamına götürmektedir.

Değerli arkadaşlarım, genel af kapsamının içinde memnu hakların, siyasî hakların iadesini görmemek mümkün değildir. Biraz sonra, siyasî anlamının yanında, genel af kanunu tasarısını, teklifini görüşecek Meclisimiz. Bunun bünyesinde, aslında genel affin bünyesinde yer alan siyasî hakların verilmesi de söz konusudur; Anayasanın 68 ve 11. maddesinde yapılacak değişiklikten sonra.”³⁹³

Oral konuşmasında özellikle genel afların siyasal suçlarla yakından ilişkili olduğunu belirtmiştir. Oral’a göre:

³⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 305.

³⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 305.

³⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 307.

“...Genel af suçluya değil, suça matuf bir unutmaya hareketidir. Amacı, toplum içinde barışı ve huzuru sağlamaktır.

Türk Yargıtayı, genel affı, kamunun menfaati bakımından alınmış bir tedbir olarak nitelemektedir. Ekonomik ve sosyal düzeni bozuk, siyasal düzeni eşitlik ve özgürlük esaslarından yoksun toplumlarda suçların arttığı bir gerçektir.

Siyasal hakların iadesini de içine alan genel afflar, bozulan kamu düzenini yeniden kurmak, toplumun içinde bulunduğu koşullar ve iç karışıklıklardan sonra sükûnu sağlamak, siyasal krizlerden sonra yatıştırıcı etki yapmak için başvurulmuş ve unutmaya yolunun tercih edildiğini gösteren bir yasama tasarrufudur.

Genel af, aynı zamanda demokratik rejimin bir delilidir. Zayıf ve otoriter rejimler, genellikle genel affa gidemezler; ya da genel affın genel kurallarını zedelemekten kendilerini alamazlar.

Genel af, siyasal suçlarla yakından ilgilidir. Siyasî hakların iadesi konusu da, siyasî suçların affı ile ilgili çok önemli bir konudur. Siyasal genel afflar kamu düzeninin yeniden düzenlenmesinde yararlı sonuçlar doğurmaktadırlar.

Siyasal suç kavramı, doktrinde geniş tanım ve tartışmalara yol açmıştır. Derhal ifade edelim ki, siyasal suçluluğu önlemek için en iyi çare, milletin fikrî gelişmesi ve haklı istekleri ile ahenkli olarak sosyal ve siyasal özgürlüklere en geniş yeri vermektir.

Siyasal suç kavramı, bizi, fikir ve düşünce deyimine götürmektedir. Anayasamızın 68. maddesinde öngörülen değişikliğin temelinde, Türk toplumundaki suç tanımı ve deyiminin tartışması yattığını unutmamalıyız.

Siyasal hakların iadesi adı altında, aslında genel affın, kapsamına giren bir konuda toplumu, adli, hukukî ve sosyal sağlığa kavuşturmaya, Fransızca deyimini ile rehabilitasyon jüdisier’e giderken, Anayasamızın öngördüğü ve genel ceza hukuku kurallarının eşitlik ilkesini de gözden uzak tutmamak zorunluluğuna bir kere daha değinmek isteriz.

Siyasal suç tanımı, bazı kimseleri zamanımızın hukuk sisteminde düşünce, fikir suçu denilen herhangi bir suç çeşidi olmadığı halde, düşüncenin açıklanması, gerçekleştirilmesi için harekete geçilmesi, yayılması fiilleri üzerinde hatalı tutum ve davranışlara sevk etmiştir.

...

Sosyal nitelik taşıyan suçlara karşı beliren cezai tepki, özellikle sosyal ve politik fikir ve düşüncelerin açıklanması ve yayılması söz konusu olduğunda, tarih içinde bir yumuşama

göstermektedir. Tepkinin sertliği, demokratik rejimin yerleşme ve benimsenmesi derecesiyle doğru orantılıdır. Demokratik rejimler, mevcut sisteme taban tabana zıt düşünce ve fikirlerle bile hoşgörü açısından bakarlar; fikrî muhtevaya sahip her görüşe hayat hakkı tanırırlar.

...

Temeli fikir özgürlüğü olan demokrasinin geleceği, özgür insanın insanlığa güveninde yatar, insan özgürdür, vicdan da bu özgürlüğün bilincidir. İnsanın gelişimi fikir özgürlüğü içinde mümkün olabilmektedir. Siyasal genel afların temelinde düşünce özgürlüğü vardır. Siyasal istismar konusu yapılan genel aflar, toplumda huzur değil, huzursuzluk yaratır. Düşünce suçu tanımı ve düşünce suçuna ceza tertibi, insanı insanlıktan çıkarmaktır. Fikrin suç olduğu yerde söz özgürlüğü yoktur. Özgürlükçü demokratik yönetim biçimi, anlamını düşünce ve söz özgürlüğünden alır. Bir yazarın dediği gibi; “Halkın başına, söz ve fikir özgürlüğünün yok edilmesinden daha büyük bir felâket gelemez.”

İşte Cumhuriyet Halk Partisi, siyasal genel afların bünyesinde yer alan siyasal hakların geri verilmesini, seçme, seçilme hakkına sahip olunmasını, siyasal özgürlük açısından, fikir ve düşünce özgürlüğü bakımından değerlendirmekte ve Anayasanın 68. maddesinde yapılması öngörülen değişikliği de bu yönden değerlendirmektedir.”³⁹⁴

Oral konuşmasında otoriter ve totaliter rejimlerin siyasal iktidarın benimsediği görüşe uymayan bütün görüşleri, vatana ihanet biçiminde nitelendirdiklerini bu tür rejimlerin geleceklerinin teminatını bu gibi ithamların dar kalıpları içerisinde aradıklarını ifade etmiş ve düşünce özgürlüğü yoksulluğu ile ekonomik yoksulluk arasında bir ilişki olduğunu savunmuştur.³⁹⁵ Oral siyasî hakların iadesini destekleyeceklerini söylerken 1969 yılındaki görüşmeler sırasında siyasî liderlerin konuşmalarına atıfta bulunmuş ve onların genel afla ilgili görüşlerini hatırlatmıştır. Ayrıca Koalisyon Protokolünün 15. maddesine de işaret etmiştir: “Hükümet, Anayasanın 68. maddesinde mevcut ‘Affa uğramış olsalar bile’ ibaresinin kaldırılmasını çabuklaştıracak, siyasî hakların iadesini sağlayacaktır. Hükümet bu taahhüde, kamuoyu önünde Koalisyon Protokolünün 15. maddesiyle girmiştir. Hükümet, bu hüküm gereğince, teklifleri desteklemek suretiyle yerine getirmektedir.”³⁹⁶

Oral toplumda iç barışı yeniden kurmak gayesiyle düşünce ve inanç suçlarını içine alan bir genel affın, bu affın devamı olacağını ve “[f]ikirler tek yanlı değildir, fikirler çok yanlıdır ve bir liderin dediği gibi, her açıdan bir başka

³⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, ss. 307-308.

³⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 309.

³⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 309.

şahıs için değişik, güzel bir şekli vardır. Bu kürsüde söylenmiştir bu sözler” diyerek bu konuda diğer partilerin destek vermesi gerektiğini ima etmiştir.³⁹⁷ Oral konuşmasının sonlarında 1961 Anayasasıyla ilgili olarak da Anayasanın ileri hareketlere, toplumun sosyo-ekonomik sorunlarının çözülmesini sağlayacak demokratik sosyal hukuk devleti kurallarına geniş yer vermiş dünyanın en modern anayasalarından birisi olduğunu; Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun genel hukuk kuralları arasında, genel siyasal af kavramı içinde, yasama organlarının tasarrufuna giren memnu hakların iadesiyle ilgili bu Anayasa değişikliğinin 1961 Anayasasını zedelemeyeceğini, tam tersine Anayasa önünde siyasal suçlarda eşitlik kurallarının uygulanacağı bir ortamda, düşünce ve inanç özgürlüğünün bir güvencesi olarak, yapıcı nitelikte olacağı kanısında olduğunu savunmuş ve bu anlayış içinde yasa değişikliğini Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun olumlu karşıladığını ifade etmiştir.³⁹⁸

Hüdaî Oral’ın konuşması ile parti grupları adına konuşmalar sona ermiş ve şahıslar adına konuşmalara geçilmiştir. Parti grupları adına yapılan konuşmalar Anayasa değişikliğinin tüm partiler ve hükümet tarafından desteklendiğini göstermiştir.

Şahısları adına öncelikle AP Kastamonu Milletvekili Mehdi Keskin söz almıştır. Keskin konuşmasına siyasal hakların geri verilmesi konusunun AP’nin yıllardan beri baş davası olduğunu söyleyerek başlamış ve bu değişikliği Türk milletinin uzun zamandan beri beklediğini belirtmiştir.³⁹⁹ Keskin konuşması sırasında Hatiboğlu ve Oral’ın aksine, görüşülmekte olanın bir genel af değil hakların iadesi konusunda bir anayasa değişikliği olduğunu vurgulamıştır:

“... şunu bilhassa ve özellikle belirtmek gerekir ki, müzakeresi yapılmakta olan husus, Anayasamızın 68. maddesinin değiştirilmesi ve geçici 11. maddesinin kaldırılmasıyla ilgili bir Anayasa değişikliği teklifidir. Yani üzerine basa basa belirtmek mecburiyetindeyim ki, üzerinde müzakere yapılmakta olan bu teklif bir af kanunu teklifi değildir. Anayasada mevcut bir hükümle, siyasî hakları mevcut olmayan bir kısım Türk vatandaşlarının bu siyasî haklarının, aslında tabîî hukuka da uygun olarak, geri verilmesinden ibarettir. Bir af kanunu müzakeresi içinde bulunmamaktayız.”⁴⁰⁰

Keskin 27 Mayıs’ın üzerinden çok zaman geçtiğine ve nedenleri ne olursa olsun millette yarattığı üzüntü verici durumlara artık bir son verilmesi gerektiği görüşünden hareketle bir kısım vatandaşın seçme ve seçilme haklarından yoksun bırakılmasına yol açan Anayasa’nın da değişmesi

³⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 309.

³⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, ss. 309-310.

³⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 310.

⁴⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 310.

gerektiğini söylemiştir. Ayrıca bu değişikliğin sadece belli sayıdaki kişiye seçme ve seçilme hakkı verilmesi demek olmadığını; esasında milleti bütün fertlerin kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün olarak tanımlayan Anayasa'nın ruhunun bir tezahürü olduğunu ifade etmiştir. Keskin konuşmasının sonunda Türkiye'nin o dönemlerde benimsediği ideolojik konum doğrultusunda başka tehlikelere işaret ederek birlik beraberlik mesajları vermiştir:

“...İhtilâlden 14 sene sonra bugün Türkiye’de yapılan siyasî mücadele, elbette demokrasinin, elbette Anayasanın, elbette hürriyetçi Cumhuriyetin gereğidir. Ama bu mücadele medenî ölçüden uzaklaşırsa bunda milletin saadeti yok, felâketi vardır. Bugün aslında mücadele edilecek bambaşka ve önemli, yurdu ve milleti tehlikelere sürüklemeye müheyya hedefler vardır; komünizm, anarşi, pahalılık, fukaralık, kalkınmayı önleyen, müreffeh büyük Türkiye, refah devleti Türkiye idealine engel olan bütün unsurlar... Geliniz, bu Anayasa değişikliğini kabul ederek esas hedeflere dönelim. Geçmişin acı ve ıstırapları, hâlâ birer vakıa olarak devam etmesin, sadece tarih kitaplarında acı ve ibret alınacak hatıralar olarak kalsın.”⁴⁰¹

Keskin’in konuşmasından sonra TBP Sivas Milletvekili Mustafa Timisi kürsüye çağırılmış, ancak salonda bulunmayışı nedeni ile Cumhuriyetçi Güven Partisi Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı şahsı adına bir konuşma yapmıştır. Tosyalı konuşmasında parti grubunun fikrini desteklediğini belirtmiş, bunun yanı sıra Komisyon’da tüm parti üyelerinin oybirliği ile kabul edilen metnin yerindeliliğini vurgulamıştır. Buna karşılık kürsüde daha önce Demokratik Parti Grubu adına konuşan İhsan Tomuş ve Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına konuşan Talât Oğuz tarafından dile getirilen komünizm ve anarşizm endişelerini yinelemiştir:

“Yüz kızartıcı suçlardan veya Türk Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddeleri gibi... vatani ve milleti, rejimi yıkıcı, komünizm ve anarşik eylem suçlarından kesin hüküm giymiş olanların, Milletvekili seçilme hakkına sahip olmalarında bir yarar yoktur. Şayet, dolaşan rivayetler gerçekleşir ve Komisyondan çıkan metin dışında bir metin teklif edilirse; siyasî hakların iadesini geciktirmemek için olumlu oy kullanacağım. Fakat, bu takdirde Genel Af Kanunu görüşülürken, komünizmden, Devlet malını çalmaktan, yüz kızartıcı suçlardan mahkûm olanların kamu hizmetlerine dönmelerini sağlayacak hükümlere rey vermemek hepimiz için daha da önemli bir görev haline gelecektir.”⁴⁰²

⁴⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, ss. 311-312.

⁴⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 312.

Tosyalı “[g]eçmişin millet vicdanında bıraktığı tortuları ortadan kaldıracak ve Anayasanın meşru temeli üzerinde yerini alacak olan bugünkü kararı ile Meclis’in, iç barışa hizmet etmiş olacağı”nı belirtmiş ve genel itibarıyla CGP Grubu adına konuşan Talât Oğuz’un konuşmasını izleyerek konuşmasını tamamlamıştır.⁴⁰³ Hasan Tosyalı’nın konuşmasının ardından Meclis Başkanı Anayasa değişikliği üzerine görüşmelerin tamamlandığını belirtmiştir. Maddelerin ad okunmak suretiyle oylamasının yapılması konusunda AP Grup Başkanvekilleri Nahit Menteşe ve Cihat Bilgehan bir önerge vermişlerdir. İsim okunarak yapılan oylamada hazır bulunan 408 milletvekilinden 407’sinin kabul, 1’inin red oyu ile değişiklik teklifinin maddelerine geçilmesi kabul edilmiştir.⁴⁰⁴ Maddelerin oylanmasına geçilmeden önce, Anayasa Komisyonu “tümü üzerindeki görüşmeler sırasında beliren temayül istikametinde maddelerin yeniden gözden geçirilerek tanzimi hususunda imkân tanınması bakımından, mevcut ise değişiklik önergeleriyle birlikte Meclis İçtüzüğü’nün 89 uncu maddesi gereğince, Komisyonumuza geri verilmesini ve konuyu görüşmek üzere 45 dakika ara verilmesini” talep etmiştir. Bunun üzerine, oturuma 45 dakika ara verilmiştir.

2. Oturumda Anayasa Komisyonu Meclis Genel Kuruluna yeni bir rapor sunmuştur. Bu raporda, Süleyman Demirel ve 214 arkadaşının T.C. Anayasasının 68. maddesinin değiştirilmesine ve referandumla kabul edilen geçici 11. maddesinin kaldırılmasına dair Anayasa değişikliği teklifi ile Bülent Ecevit ve 215 arkadaşının T. C. Anayasası’na bir geçici madde eklenmesi hakkında teklifinin konu itibarı ile aynı amaca hizmet ettikleri ve teklifin geneli üzerinde yapılan görüşmelerde de parti gruplarının değişiklik konusunda ittifak halinde oldukları tespitinde bulunulmuştur. Raporda şu ifadeler yer verilmiştir:

“Mezkûr konuşmalar ve talepler ışığında Anayasanın 68 inci maddesindeki “affa uğramış olsalar da” ibaresinin çıkartılması ile yetinilmesi ve Anayasanın halk oyu ile kabul edilmiş olan “affedilenlerin seçilme yeterliği”ne dair geçici 11 inci maddesinin kaldırılması şeklindeki bir değişikliğin maksadın istihsaline daha uygun olacağı görüşü Komisyonumuzca benimsenmiştir. Bu suretle Anayasa gibi bir temel kanunun geçici maddelerle sık sık değiştirilerek zedelenme endişesi bertaraf edileceği gibi Yüksek Adalet Divanınca mahkûm edilip de affedilmiş bulunanlara seçilme hakkının verilmesi Anayasanın 12 nci Maddesindeki eşitlik ilkesine de uygun olarak temim edilmiş olacaktır.”⁴⁰⁵

⁴⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 312.

⁴⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, ss. 312-313.

⁴⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 314.

Komisyon üyelerinden Çorum Milletvekili İhsan Tombuş, yeni teklif edilen metnin komünistlikten ve yüz kızartıcı suçlardan mahkûm olanlara da seçilme hakkı vereceği gerekçesi ile bu teklife muhalefet şerhi koymuştur.⁴⁰⁶ Komisyonunda yeniden görüşülen ve Genel Kurula sunulan Anayasa değişikliği teklifi 3 maddeden oluşmuştur:

“Madde 1.- 9 Temmuz 1961 tarihli ve 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 68 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

b) Milletvekili seçilme yeterliği.

Madde 68.- Otuz yaşını dolduran her Türk Milletvekili seçilebilir. Türkçe okuyup yazma bilmeyenler, kısıtlılar, yükümlü olmasına ve muaf bulunmamasına rağmen muvazzaf askerlik hizmetini yapmayanlar veya yapmış sayılmayanlar ve kamu hizmetlerinden yasaklılar ile ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymiş olanlar ve -taksirli suçlar hariç olmak üzere- beş yıldan fazla hapis cezasıyla veya zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle kesin olarak hüküm giymiş olanlar Milletvekili seçilemezler.

Aday olmak, memurluktan çekilme şartına bağlanamaz. Seçim güvenliği bakımından hangi memurların ne gibi şartlarla aday olabilecekleri kanunla düzenlenir.

Hâkimler ile subay, askerî memur ve astsubaylar, mesleklerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve seçilemezler.

Madde 2.- 9 Temmuz 1961 tarihli ve 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının halkoyu ile kabul edilmiş olan geçici 11 inci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 3.- Bu Anayasa değişikliği yayımı tarihinde yürürlüğe girer.”⁴⁰⁷

⁴⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 315.

⁴⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, s. 315.

Bu metnin genel kurulda okunmasının ardından bazı usul tartışmaları yaşanmış, devamında birinci madde üzerinde söz isteyen bulunmadığından maddelerin oylanmasına geçilmiştir. Birinci madde oylamaya katılan 377 milletvekilinin tamamının oyları ile; ikinci madde oylamaya katılan 378 milletvekilinin tamamının oyları ile; üçüncü madde de oylamaya katılan 379 milletvekilinin tamamının oyları ile kabul edilmiştir⁴⁰⁸.

Anayasa değişikliği hakkında ikinci müzakereye 2 Nisan 1974 Salı günü 60. Birleşimde devam edilmiştir. Mevcut teklif hakkında değişiklik önergesi gelmediğinden yeniden görüşmeye gerek kalmaksızın maddelerin ikinci defa oylanmasına geçilmiştir. Üç madde sırası ile 390 kabul 4 boş, 365 kabul 3 boş ve 365 kabul 2 boş oyla kabul edilmiştir.⁴⁰⁹ Bunun ardından, değişiklik teklifinin tümü üzerindeki oylamaya geçilmiştir. Oylama öncesinde oyunun rengi konusunda önce AP Sakarya Milletvekili Nadir Lâtif İslâm söz almıştır. AP'liler olarak beyaz oy kullanmaları kadar doğal bir şey olmayacağını belirten İslâm, bu beyaz oyların Türk demokrasi hayatında milletçe alınmış en büyük yaranın son izlerinin de silinmesini sağlayacağını ifade etmiştir⁴¹⁰. İslâm'ın konuşmasının ardından Anayasa değişikliğinin tümü üzerindeki nihai ve kesin oylamaya geçilmiş ve oylama sonucunda 354 kabul ve 3 boş oy ile Anayasa değişikliği teklifi kabul edilmiştir⁴¹¹.

Teklifinin kabulünden sonra Anayasa Komisyonu Başkanı Rize Milletvekili Sudi Reşat Saruhan bir teşekkür konuşması yapmıştır:

“Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 68. maddesinin değiştirilmesi ve geçici 11. maddesinin kaldırılması hakkındaki kanun teklifinin ikinci müzakeresi bitmiş ve böylece kanun kabul edilmiş bulunuyor. Uzun zamandan beri milletimizin arzu ettiği bu hayırlı kanunun hazırlanması, müzakeresi ve kabulü safhalarında, milletimizin muhterem vekillerinin gösterdiği ittifak, tesanüt ve gayretler tebrike ve takdire şayandır. Bundan böyle de, milletimizin arzu ettiği ve beklediği hizmetlerin ifasında aynı anlayış ve tesanüdün muhafazasını niyaz etmekteyiz.

⁴⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.03.1974, ss. 317-318.

⁴⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 60, 02.04.1974, ss. 476-477.

⁴¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 60, 02.04.1974, s. 477.

⁴¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 60, 02.04.1974, s 478.

Bu kanunun, Hükümetimizin Programında yer alan “iç barış”ın temel taşlarından birisi, hattâ birincisi olduğuna inanıyorum. Bu kanunun çıkarılmasının ayrıca bizlerin zamanına tevafuk eylemiş olması da, bir vesile-i şükürdür.

Komisyonumuzca Yüce Meclise tevdi edilen bu hayırlı kanunun kabul edilmesi münasebetiyle Komisyonumuz adına teşekkürlerimi arz eder, milletimize hayırlı olmasını dilerim efendim.”⁴¹²

Son konuşmayı ise Başkan yapmıştır ve şu ifadelere yer vermiştir:

“[B]u Anayasa değişikliği, demokratik hayatımızın önemli bir aşamasını idrak etmiş bulunduğumuzun işaretidir. Cumhuriyet Senatosunca da benimsendiğinde, bu değişiklik, Meclisimizin eski mensubu sayın arkadaşlarımıza asli haklarını, seçme ve seçilme haklarını tekrar vermiş olacaktır. Milletimiz ve memleketimiz için hayırlı olmasını Meclisimiz adına temenni ediyorum.”⁴¹³

⁴¹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 60, 02.04.1974, s. 478.

⁴¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 60, 02.04.1974, s. 478.

6. TBMM VE MİLLETVEKİLLERİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

6.1. TBMM Eski Üyelerine Bazı Haklar Tanınması

31 Ocak 1974 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulan “Millet Meclisi ve C. Senatosu İdare Âmirlerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi eski üyeleri hakkında kanun teklifi gerekçesinde “Millet Meclisi İçtüzüğünün 143. ve Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 164. maddelerinde eski parlamenterlere bazı haklar ve imkânlar sağlanmış bulunmaktadır. Bu hak ve imkânların uygulanmasını sağlayacak Devlet kuruluşları Meclislerin İçtüzük hükümlerini uygulamak bakımından bazı tereddütlere düşmüşlerdir. Bu kanun teklifi Meclislerin İçtüzüklerinde yapılmış olan değişikliklerle eski parlamenterlere tanınmış olan hak ve imkânların uygulanmasını sağlamış olacaktır”⁴¹⁴ ifadesine yer verilmiştir. Kanun teklifi 1 Şubat 1974’te Anayasa Komisyonuna gönderilmiştir.⁴¹⁵ Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu 26 Mart 1974 tarihinde Genel Kurulda dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁴¹⁶

Anayasa Komisyonu raporunda şu görüşlere yer verilmiştir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi eski Üyelerinin dokunulmazlık, yasama, ödenek ve yolluk, Genel Kurul ve parti grupları toplantılarına girme hakları dışında kalan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerine kanunlar, kararnameler ve yönetmeliklerle tanınan bütün haklardan yararlanmaları hususu Millet Meclisi İçtüzüğünün 143. ve Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 164. maddelerinde yer almış bulunmaktadır. Ancak, bu, hak ve imkânların tatbikini sağlayacak Devlet kuruluşları, Meclislerin İçtüzük hükümlerini uygulamak bakımından bazı tereddütlere düşmüşlerdir. Bu itibarla, mezkûr İçtüzüklerin ilgili hükümlerini kanunlaştırmak zarureti hâsıl olmuştur.

Ancak; Meclis İçtüzüğünün 143 ve C. Senatosu İçtüzüğünün 164. maddelerinde T.B.M.M. eski üyelerinin istifade edemeyeceği haklar sayılırken, komisyonlara giremeyecekleri hususu bulunmamaktadır. Bu ise, tatbikatta bazı mahzurlar doğurabilecektir. Bu itibarla mevcut kanun teklifinin 1. maddesine eski M. Meclisi üyelerinin komisyonlara iştirak edemeyecekleri hususunu da ilâve etmek uygun görülmüştür.

⁴¹⁴ “Millet Meclisi ve C. Senatosu İdare Âmirlerinin, T.B.M.M. Eski Üyeleri hakkında Kanun teklifi ve Anayasa Komisyonu raporu”, S. Sayısı: 29, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 70, 2.5.1974 sonuna ekli basmayazı.

⁴¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 35, 1.2.1974, s. 348.

⁴¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 69, 30.4.1974, s. 240.

Ayrıca, T.B.M.M. eski üyelerinin istifade edeceği haklar bir kanunla düzenlenirken aynı haklara sahip 157 sayılı Kanunla teşkil olunan Temsilciler Meclisi üyelerinin de sarahaten zikredilmesi gerekmiştir. Zira Temsilciler Meclisi üyeleri sadece isimleri itibariyle değişik ise de, ifa ettikleri vazife ve 157 sayılı Kanunla kendilerine tanınan selâhiyetler itibariyle T.B.M.M. üyelerinden farklı değillerdir.

Tatbikatta yanlış uygulamaya sebebiyet verilmemesi bakımından Temsilciler Meclisi üyelerinin de bu kanunda tanınan haklardan istifade edeceklerini sarahatte fayda görülmüştür.

Komisyonumuz, işbu kanun teklifinin Anayasaya uygun olup olmadığı hususunu görüşmüş ve Anayasanın 68. maddesi muvacehesinde ve keza Anayasanın 72. maddesi karşısında bu kanun teklifinin 1. maddesine bir fıkra daha ilâvesinin uygun olacağı kanaatine varmıştır. Şöyle ki;

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 68. maddesi Milletvekili seçilme ve 72. maddesi Cumhuriyet Senatosu Üyeliğine seçilme yeterliklerini derpiş etmiştir. Seçilme yeterliğini kaybetmiş olan Milletvekili ve senatörlerin bu kanun teklifi ile milletvekillerine tanınan haklardan istifade edememesi Anayasamızın ilgili maddelerine uygun ve makuldür.”⁴¹⁷

Kanun teklifinin görüşmelerine 30 Nisan 1974 tarihinde geçilmiş ancak Komisyon hazır bulunmadığı için teklifin görüşülmesi ertelenmiştir.⁴¹⁸ 2 Mayıs 1974 tarihli 70. Birleşimin 2. Oturum’unda kanun teklifi yeniden görüşülmüştür.⁴¹⁹

Başkanın kanun teklifi hakkında “geçen birleşimde Danışma Kurulumuzun önerisi ile önceliği kabul buyurulan ve gündemimizin, “Kanun tasarısı ve teklifleriyle komisyonlardan gelen diğer işler” bölümünün 2. sırasında yer alan “T.B.M.M. eski üyeleri hakkındaki kanun teklifi”nin görüşülmesine geçmemiz gerekiyor. Ancak saat 18:48, yani görüşme süremizin tamamlanmasına 8 dakika var” ifadesi üzerine Afyonkarahisar Milletvekili Mete Tan “Bitirelim efendim, 7-8 dakikaya sığabilir” şeklinde karşılık vermiştir. Başkan “Arkadaşlar başlamamızı arzu ediyorlar. Eğer üzerinde görüşmeler uzamazsa devam edebiliriz” şeklinde konuya yaklaşmış; bunun üzerine, Konya Milletvekili Vefa Tanır “Sayın Başkan 7 dakika için nasıl başlanabilir?” demişse de,

⁴¹⁷ Millet Meclisi ve C. Senatosu İdare Âmirlerinin, T.B.M.M. Eski Üyeleri hakkında Kanun teklifi ve Anayasa Komisyonu raporu (2/91), S. Sayısı: 29, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 70, Oturum: 2, 2.5.1974 sonuna ekli basmayazı.

⁴¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 69, 30.4.1974, s. 256.

⁴¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 70, Oturum: 2, 2.5.1974, ss. 339-341.

Başkan teklifin görüşülmesini başlatmıştır. Raporun okunmasına gerek duyulmamış ve tümü üzerinde söz isteyen Milletvekili olmamıştır. Böylece kanun teklifinin maddelerine geçilmiştir.⁴²⁰

İstanbul Milletvekili Ferruh Bozbeyli şahsı adına 1. Madde üzerinde konuşmak için söz almıştır. Bozbeyli Maddenin çok geniş olduğunu ve daraltılması gerektiğini belirten bir konuşma yapmıştır.

“Muhterem arkadaşlarım;

Çok önemli bir kanun teklifini müzakere ediyoruz. Bu teklifin bu maddesi kabul edildiği takdirde, eski milletvekillerine Yasama Meclislerinde ve komisyonlarında oy vermek, Maaş Kanunundan istifade etmek hakkı dışında bütün haklardan istifade etmek imkânını sağlıyoruz.

Aziz arkadaşlarım, teklifin bu metni çok geniş tutulmuş. Ben bu hususta arkadaşlarımın bu metin üzerinde biraz düşünmelerini ve alelacele bir kanunun çıkmaması için tedbir almalarını rica ediyorum.

Aziz arkadaşlarım, bugün eski Milletvekili olarak Türkiye’de 3500 civarında insan vardır. Bu hali ile, imtiyazlı bir sınıf yaratmış olmak ithamı ile karşı karşıya gelebiliriz.

Ayrıca, eski milletvekilleri de, bu hüküm kabul edildiği takdirde, “Kırmızı pasaport”tan istifade edeceklerdir. Kırmızı pasaporttan istifade eden, halen senatör olduğu halde, kırmızı pasaportu suistimal eden bir arkadaşımız Fransa’da hesap vermektedir. Hiç değilse kırmızı pasaporttan istifade etme imkânını bu metinden çıkarmanın lüzumuna inanıyorum.

Ben bu hususları, inandığım için, muhterem arkadaşlarıma arz ettim. Takdir Yüce Meclisinizindir.”⁴²¹

Bozbeyli’nin konuşmasından sonra başka söz isteyen olmamış ve Madde oylanarak kabul edilmiştir. Kanunun yürürlüğüyle ilgili diğer iki madde de kabul edilmiş ve lehte veya aleyhte söz alan başka Milletvekili olmamıştır. Kanun teklifinin tümünün oylanmasıyla kanun teklifi Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁴²²

Cumhuriyet Senatosu’ndan da kabulünden sonra Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk Anayasanın 93’ üncü maddesi gereğince Kanunu bir daha görüşülmek üzere Meclise iade etmiştir. İade gerekçesinde aşağıdaki hususlara yer verilmiştir:

⁴²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 70, Oturum: 2, 2.5.1974, ss. 339-340.

⁴²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 70, Oturum: 2, 2.5.1974, s. 340.

⁴²² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 70, Oturum: 2, 2.5.1974, ss. 340-341.

“Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının kabulü ile hukukî varlığı sona ermiş bulunan Temsilciler Meclisi Üyeleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi eski üyelerinin, dokunulmazlık, yasama, ödenek ve yolluk, Genel Kurul, komisyon ve parti grupları toplantılarına girme hakları dışında kalan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine, kanunlar, kararnameler ve yönetmeliklerle tanınan bütün haklardan yararlanmaları, kanunda öngörülmesi itibariyle, öncelikle, yararlanacakları bu hakların neden ibaret olduğu araştırılmış ve neticede:

a) Devlet Demiryollarında parasız, Denizcilik Bankasına ait vapurlardan iç hatlarda keza parasız, dış hatlarda % 25-35, Türk Hava Yollarında % 50 indirimli seyahat;

b) Telefonlarda tercih ve % 60 indirimli tarife uygulanması;

c) Dış ülkelere gezilerde diplomatik pasaport verilmesi;

d) Öğrenim derecesi ne olursa olsun iki yılda bir derece ilerlemesi ve 1. Derecenin son kademesine kadar yükselme;

e) Şahsı ve bakmakla yükümlü olduğu aile fertleri için yurt içi ve yurt dışında tedavi ve buna ilişkin çeşitli sıhhi malzeme yardımı;

İmkânı sağlandığı tespit edilmiştir.

Bu durum sade vatandaşlar ve Devlet memurları ile velev bir dönem olsun, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği yapmış olan vatandaşlar arasında, ikinciler lehine bir ayrıcalık yaratacağı gibi, Hazine ve İktisadî Devlet Teşekkül ve müesseselerine de büyük külfetler tahmil edeceğinden, kanunun bir kere daha Yüksek Meclislerde görüşülüp incelenmesi uygun mütalâa edilmiştir.”⁴²³

İlgili kanun ve iade ile ilgili Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi Anayasa Komisyonuna havale edilmiştir.⁴²⁴

⁴²³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 94, 11.6.1974, ss. 62-63.

⁴²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, s. 109.

6.2. TBMM Üyelerinin Yolluk ve Ödeneklerinin Yeniden Düzenlenmesi

Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı ve 6 arkadaşının 22 Ocak 1962 tarih ve 1 sayılı Yasanın değişik 1. maddesinin değiştirilmesine ait Yasa önerisi 3 Haziran 1975 tarihinde Plan Komisyonuna havale edilmiştir.⁴²⁵ 174 Sıra Sayılı Plan Komisyonu Raporu ertesi gün Meclis Genel Kurulu'nda dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁴²⁶ Aynı gün yasa teklifi görüşülmeye başlanmış ve kabul edilmiştir.

Plan Komisyonu raporunda aşağıdaki gerekçeye yer verilmiş ve teklifin öncelikle görüşülmesi önerilmiştir:

“Yasama Meclisleri üyelerinin ödenek ve yollukları Anayasamızın 82. maddesi ile düzenlenmiştir. Diğer taraftan bu konuyu düzenleyen 1 sayılı Kanunun 1. maddesi 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 236. maddesi ile değiştirilerek bu ödenek ve yolluklar 657 sayılı Kanunun hükümlerine paralel hale getirilmiştir.

Bilâhare Anayasamızın 82. maddesi 30.6.1971 tarih 1421 sayılı Kanunla değiştirilmiş ve madde muhtevası değişen durumlara intibak ettirilebilir hale getirilmiştir.

İçinde bulunduğumuz yasama döneminde, meclislerimizden geçen kanunlarla, yasama meclisleri üyelerinin ödenek ve yolluklarına mesnet teşkil eden düzenlemelerde bulunulmuştur. Bu sebeple yasama meclisleri üyelerinin ödenek ve yolluklarının da Anayasanın 82. maddesi gereğince yeniden düzenlenmesi gereği ortaya çıkmıştır.

Bu gerçeği yansıtan teklif Komisyonumuzca da olumlu karşılanarak, tümü üzerindeki görüşmelerden sonra, maddelerin müzakeresine geçilmiştir ve teklif aynen kabul edilmiştir.

Konuya esas teşkil eden düzenlemeler bu yasama yılı içerisinde yapılmış olduğundan ve yasama yılının sonuna yaklaşmış olduğumuz şu günlerde, teklifin öncelikle görüşülmesine karar verilmiştir.”⁴²⁷

⁴²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 83, 3.6.1975, s. 382.

⁴²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 84, 4.6.1975, s. 427.

⁴²⁷ “Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı ve 6 Arkadaşının, 22 Ocak 1962 Tarih ve 1 Sayılı Yasanın Değişik 1. Maddesinin Değiştirilmesine Ait Yasa Teklifi ve Plan Komisyonu Raporu”, S. Sayısı: 174, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 84, 4.6.1975 sonuna ekli basmayazı.

Görüşmeler sırasında teklif üzerinde konuşmak isteyen Milletvekili olmadığından maddelerin görüşülmesine geçilmiştir. Yasa Teklifi aşağıdaki değişikliği getirmiştir⁴²⁸:

“Madde 1.- 657 sayılı Yasanın 236. maddesiyle değişik 22 Ocak 1962 tarih ve 1 sayılı Yasanın 1. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 1.- T. B. M. Meclisi üyelerinin ödeneklerinin saptanmasına dair Anayasanın 82. maddesindeki miktar; Devlet Memurları Yasası ile gösterilen en yüksek gösterge ile bu yasaya dayanılarak çıkarılan kararnameler gereği yapılan ödemeler ve diğer yasalarla aylıklara eklenen ödemelerin tutarıdır.

T. B. M. Meclisi üyeleri yolluklarının aylık tutarı yukarıdaki fıkraya göre tespit olunan ödeneklerin aylık tutarının yarısına eşittir. Bu yolluklar hiçbir suretle haczedilemez.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı ödenek ve yollukların tediyye esas olan tutarları, her bütçe yılı Devlet Memurları Yasasının 154. maddesinde yazılı katsayı ile kararnamelerde belirtilen ölçülerin değişmesindeki, esasların uygulanması suretiyle hesab olunur.

Yasa ve kararnameler için belirtilen yürürlük tarihleri yukarıdaki fıkralar gereği yapılacak ödemeler için de geçerlidir.”⁴²⁹

Yasa teklifinin tümü üzerinde veya maddeler üzerinde konuşma talebinde bulunan Milletvekili olmamıştır. Oturum Başkanı’nın “Kanun teklifinin tümü üzerinde lehte, aleyhte söz isteyen?..” sorusu üzerine Konya Milletvekili Şener Battal “Aleyhinde olduğumu yerimden beyan ediyorum, zapta geçsin diye” demiştir. Genel Kurul’da görüşmeler olmuştur. Kanun teklifinin tümü oylanmış ve Başkan kanunun Meclisçe kabul edildiğini belirttiğinde Erzurum Milletvekili Selçuk Erverdi “Sayın Başkan, açık oylama gerekmiyor mu?” diye sormuş; Başkan da “Açık oylamaya tabi değil efendim” demiştir. İzmir Milletvekili Yücel Dirik “Akçalı değil mi?” diye sormuş, Başkan ise “Değil efendim. Görüştüm, danışmanlarıma tekrar danıştım, açık oylamaya tabi değil efendim” şeklinde yanıt vermiştir.⁴³⁰

⁴²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 84, 4.6.1975, ss. 435-436.

⁴²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 84, 4.6.1975, s. 435.

⁴³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 84, 4.6.1975, ss. 435-436.

6.3. TBMM Kitaplığı Kanunu

İstanbul Milletvekili Necdet Uğur ve 6 arkadaşının Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplığı kanun teklifi 27 Mayıs 1974 tarihinde Anayasa ve Plan komisyonlarına havale edilmiştir.⁴³¹ Benzer bir kanun teklifi Rize Milletvekili Sami Kumbasar ve 2 arkadaşı tarafından verilmiş; her iki teklifle ilgili Anayasa ve Plan komisyonları raporları 67 Sıra Sayısı ile 12 Haziran 1974 tarihinde Genel Kurul'a dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁴³²

Kanun tekliflerinin görüşmelerine 20 Mayıs 1975 tarihinde başlanmış ve Kanunun tümü üzerinde ilk konuşmayı İstanbul Milletvekili Necdet Uğur yapmıştır:

“Değerli arkadaşlarım, Sayın Başkan;

İçtüzük değişikliğinden sonra bir kitaplık komisyonu kurulacaktı. Bu kitaplık komisyonu kurulurken, kitaplığımızı yöneten, kitaplığımıza varlık veren kanun üzerinde bir inceleme yaptık hep beraber. Gördük ki, kitaplığımız bugün Milletvekili arkadaşlarımızın ihtiyaçlarına cevap vermiyor. Kitaplığın, Millet Meclisi Kitaplığının Milletvekili arkadaşlarımızın ihtiyaçlarına cevap verecek bir hale getirilmesi için geniş bir çalışma yapıldı. Bu çalışma çeşitli komisyonlardan geçti.

Bunun amacı nedir? Bugünkü, önümüzdeki kanun önerisinin amacı şudur:

Bir Milletvekili her hangi bir konu ile ilgilenmek istediği zaman, kitaplığa gittiğinde, tasnif tam yapılmadığı için istediği malzemeyi bulamıyor; ya da o Milletvekili eğer dil bilmiyorsa, çok sınırlı malzeme ile yetinmek zorunluğunda kalıyor. Bütün milletvekilleri için bir defa şu dil engelini yıkalım dedik; oraya çeşitli dilleri bilen uzmanları getirtelim, herhangi bir konuda bir Milletvekili inceleme yapmak istiyor, bir kanun önerisi hazırlamak istiyorsa, başka dillerde yazılı metinleri de tetkik eden ve kendisine istediği konularda bilgi veren insan olsun kitaplığın içinde, bir dil bilen uzman olsun istedik. Bunun dışında, bilirsiniz ki yalnız dil bilmek yetmez. Dille beraber, herhangi bir konuyu da bilirse bir insan, ancak faydalı olur. Yoksa, salt dil bilen, o konudan hiçbir şey anlamıyorsa, yine kavramlara yabancı olduğu için milletvekiline faydalı olamaz. Dil bilen arkadaşlarımız, aynı zamanda belirli konularda da,

⁴³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 5, Birleşim: 87, 27.5.1974, s. 244.

⁴³² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, s. 109.

uzman kişiler olsun istedik. Meselâ; iktisadî konularda, malî konularda, ya da lüzum görülecek milletlerarası hukuk konularında, dış ilişkiler konularında da uzman olmuş, dil bilen bir kişi olsun. Herhangi bir arkadaşımız, güncel bir konu var, o konuda konuşma yapmak istiyor; diyelim dünyadaki petrol bunalımı, bunun üzerinde OPEC ülkeleri diye bir şeylerden bahsedilir, Petrol üreticileri ile tüketicileri arasında çekişmeler yapılır, birtakım toplantılar yapılır ve dünya basını her gün bunlarla doludur. Aslında bu bir yerde gelir, Türkiye'yi de ilgilendirir; ya da meselâ; hammadde ülkelerinin diyelim, yeni bir politikasından bahsedilir gelişmiş ülkelere karşı. Aslında Türkiye hammadde üreten, ihraç eden bir ülkedir. Bu konuda çeşitli kuruluşlarda, Birleşmiş Milletlerde, Avrupa Konseyinde, ya da başka türlü kuruluşlarda olup bitenler nedir; çeşitli meclislerde, başka türlü ülkelerin meclislerinde olup bitenler nedir; bunu Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin bilme haklarıdır. Hem yasama görevlerinde onlara daha geniş ufuk verir, hem daha geniş malzeme verir diye düşünüldü. Bu teklifin gelmesinin amaçlarından bir tanesi budur.

Bir de, yine bu teklifte, bir Milletvekili, diğer çok karışık işleri arasında, hangi kitap çıktı, hangi dergi çıktı, hangi kitap, dergi, ya da gazetede önemli, kendisinin uğraştığı konularda önemli hangi yazılar çıktı bilemez. Öylesine bir kuruluş yapalım ki bu kitaplığı, 15 günde bir, meselâ bir Amerikan Parlamentosunun veyahut bir Batı Avrupa Parlamentosunun olduğu gibi, 15 günde bir bülten çıkarsın. Bu bültende belirli konularda dış ve içte yazılmış makaleler veya konuşmalar gösterilsin.

Belki içinizden bir kısmınız henüz görmemişlerdir; ama bizim kitaplığımıza İngiliz Parlamentosunun tutanakları gelir; Birleşmiş Milletlerin tutanakları gelir; Avrupa Konseyinin tutanakları gelir; Alman Meclisinin tutanakları gelir; Fransız Meclisinin tutanakları gelir. Buralarda da yine çok güncel konular işlenir, tartışılır, Türkiye'yi de dolaylı dolaysız ilgilendiren konular işlenir. İşte öylesine bir kuruluş olsun ki burası, bunları da bir Milletvekili istediği zaman, oradaki -bu kanunla konulmuş olan- uzmanlar yoluyla o milletvekilinin emrine bu verilebilsin.

Değerli arkadaşlarım, çok daha önemli yine bir şey, bir lisan engeli vardır. Bu lisan engeli, aslında birtakım insanlar tarafından aşılabılır. Çünkü, vaktiyle o lisanı öğreten okullarda,

ya da ortamda bulunmuşlardır; ama büyük bir kütle için bu lisan engeli aşılamamaktadır. Şimdi, artık yetişkinler için yabancı dil bir engel olmaktan çıkmıştır. Bunun yöntemleri çok geliştirilmiştir. Yetişkinler, yoğun bir yöntemle kısa zamanda lisan öğrenebilmektedirler. Bilirsiniz, Devlet dairelerinde, umum müdürlük seviyesine gelmiş insanlar bile, ya da Ordumuzda büyük rütbeli insanlar veya uzmanlar yoğun bir eğitimden geçerler, gittikleri ülkelerde de yine kısa bir eğitimden geçerler ve bir müddet sonra bir dili anlayacak duruma gelirler. Bunun çekinilecek filan tarafı yoktur, öğrenmenin yaşı da yoktur. Kaldı ki, bir Milletvekili çağdaş konularla kendisini her zaman paralel götürme durumundadır. İstedik ki, kitaplıkta bir lisan lâboratuvarı açılsın; yani çeşitli yabancı dilleri, tıpkı kulaklıkla, en son metotlarla öğreten laboratuvarlar olsun; İngilizce, Fransızca, Almanca öğrenmek isteyen arkadaşlarımız faydalansın. Boş vakitlerimiz çoktur, oraya gideriz, içinizden bir dil bilen varsa ikinci dil öğrenir zenginleşir.

Vaktiyle okullarımızda, zannediyorum ki, % 90'ınız en az 11 yılınızı veyahut 10 yılınızı harcadınız, o biriktirdiğiniz bilgiyi kullanamaz durumdasınız. Çünkü, eğitim çok kötü idi. Oysa, buradaki yoğun ve çağdaş bir yöntemle bu birikmiş, kullanılmayan lisan bilgileri de canlı hale getirilebilir. Bu bakımdan da böyle bir laboratuvar kurulması imkânı vardır. Zaten dışarıya gidemeyiz; ama içeride hepimiz için bu mümkündür.

Başka bir şey: Kitaplar var, dergiler var, herhangi bir konuyu inceleyeceğiz. Eskiden Sayın Bölükbaşı'nın yaptığı gibi bu kürsünün üstünü kitaplarla donatmak biraz eskimiş bir yöntemdir. O günden bugüne fotokopi diye bir şey çıktı. Herhangi birimiz eğer herhangi bir konuyu inceleyecekse, gerek Mecliste veya gerekse evinde, herhangi bir kitaptan bir parça için gider oraya, Meclise, hakkıdır söyler, “şu parçanın, şu dergideki şu makalenin ya da şu kitabın şu parçasını” der, onun fotokopisi çıkarılır ve arkadaşımıza verilir; arkadaşımız da gider rahat çalışma imkânını bulur. Ya da, şu yabancı dilde, her hafta veya 15 günde bir hangi dilde ve nerede olursa olsun çıkan yayınlar milletvekillerine bildirileceği için, ilgi duyan Milletvekili arkadaşım, “Filân yerde, filân mecliste şöyle bir konu konuşulmuş, ben bunu istiyorum” der ve bu kendisine verilebilmelidir. Milletvekili aslında, etrafında kendisini böylesine besleyen, kendisine yardımcı olanaklar olmazsa verimli olamaz. Hele milletvekilinin Meclis dışındaki zamanı

çok paylaşılan bir zamandır; herkesin başında olduğu için biliyoruz. Hiç olmazsa Meclis çatısı içinde kitaplığın kendisine yardımcı olacak bir şekilde çalıştırılmasında zorunluk vardır.

Sekreter verilemez; başka demokratik ülkelerde milletvekillerinin sekreterleri vardır, bunları sekreterler yaparlar, Sekreterleriniz yoktur, oturacak odalarınız yoktur. Bir yerde kafa dinletecek zamanınız yoktur. Bir konuyu ciddi hazırlamak için çırpınırsınız, hangi malzemenin nerede olduğu bilinmez; böyle bir yol gösterici, ufak bir işaret yoktur. Ya da asıl aradığınız her hangi bir malzeme yabancı dilledir. Önünüze bir engel çıkar. Nereden adam bulacaksınız, nereden onu okuyacaksınız. Oysa milletvekillerinin önünde bu engellerin hiç birisi olmamalıdır. Bütün bunların olmamasının pahası da nihayet milyonu ancak bulan bir meblâğdır.

Yüce Meclisin çalışmasını verimli yapacak, milletvekillerinin katkılarını artıracaksa eğer, böylesine bir kuruluş, değil 1 milyon, bana sorarsanız, 100 milyon bile, böylesine bir kuruluş için sarf edilse azdır. Kaldı ki, bütçeye konulan miktar zannediyorum son derecede, malî bakımdan, azdır.

Fazla vaktinizi almamak için teker teker arz etmiyorum. Partili veya bağımsız bütün milletvekillerini çok yakından ilgilendiren bir konu olduğu için, bu bilgiyi genel olarak vermek istedim.

Bu söylediklerimi; Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanvekili olarak söylediğimi lütfen kabul etmeyiniz. Bu söylediklerimi, buradaki bir milletvekilinin, o kütüphaneye ve hattâ hattâ kendi çabasıyla iki lisani rahat okuyabilme imkânı da olan bir milletvekilinin bu kütüphaneye gittiği zaman çektiği sıkıntılar, istediği malzemeyi bulamaması, bir, iki Grup Başkanvekili olarak arkadaşlarının çektiği sıkıntıları gördükten sonra vardığı, bir iki dönemde edindiği tecrübelerin bir sonucu olarak partili partisiz bütün milletvekillerinin zorunlu ihtiyaçlarına bir cevap olarak söylenmiş sözler olarak lütfen kabul ediniz.

Bu kanun teklifinin tümü üzerindeki söyleyeceklerim bunlardır. Hepinize saygılar sunarım efendim.”⁴³³

⁴³³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, ss. 223-225.

Uğur'un konuşmasından sonra tümü üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Sivas Milletvekili Vahdettin Karaçorlu söz almış ve konuşmasında teklifi olumlu karşıladıklarını belirtmiştir:

“Muhterem Başkan, Büyük Meclisin değerli üyeleri; benden evvel Sayın Necdet Uğur Beyefendinin Yüce Meclise takdim ettikleri konuşmadan mesele anlaşılmış durumdadır. Bu itibarla ben de Millî Selâmet Partisi Grubu adına, bugün Meclisimizin muhtaç olduğu bir kanun teklifi münasebetiyle huzuruza çıkmış bulunuyorum. Partimizin kısaca görüş ve temennilerini arz edeceğim.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bir kitaplığı vardır. Bu kitaplık, şimdiye kadar, 1926 senesinden beri bir tüzükle idare edilmeye başlanmış ve idare edilegelmektedir. O zamanın tek parti sistemine göre hazırlanmış olan bu tüzük, bugün Meclisimizin çalışma imkânlarına cevap verecek nitelikte değildir.

Bu bakımdan huzuruza getirilmiş olan kanun teklifini yerinde bir teklif olarak kabul ediyoruz, bu niteliktedir. Ancak bazı teknik tabirler bakımından tashihe muhtaçtır kanaatindeyiz; bilhassa, “kitaplık” sözü ile “kütüphane” sözü arasında beliren büyük fark, kanaatimizce mühimdir. Muhterem arkadaşlarım, “kitaplık” kitabın, bir tek kitabın konulduğu bir yer olarak mütalâa edilebilir; ama kütüphanenin mânası daha derin ve şümullüdür. Biz burada herhangi bir kanunu tedvin ederken, yaparken, en iyisini yapmak arzusunda olduğumuza göre, şümüllü bir ifade kullanmanın zaruretine inandığımız için Yüce Heyetten “kitaplık” kelimesi yerine “kütüphane” sözünün kabulünü istirham ediyoruz.

Millî Selâmet Partisi Grubu adına hepinizi tekrar saygı ile selâmlar, bu kanun teklifine müspet oy vereceğimizi arz ederim. Hürmetler.”⁴³⁴

Karaçorlu'nun konuşmasından sonra şahsı adına İstanbul Milletvekili Reşit Ülker bir konuşma yapmış ve konuşmasında mevcut kitaplıkta karşılaşılan sorunları dile getirmiştir:

“Değerli arkadaşlarım, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Kitaplığı hakkında bu yasa önerisini yapan arkadaşlara önce teşekkür etmeliyim; gerçekten yıllardan beri ihtiyacını duyduğumuz bir konuyu biraz daha ileri bir düzeyde buraya getirmiş bulunmaktadırlar. Gerçekte, Parlamento çalışmalarının

⁴³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, s. 225.

dayandığı en önemli temellerden birisi de onun kitaplığıdır. Eğer bu kitaplık mükemmel ve aynı zamanda işler bir durumda değilse, bizim çalışmalarımız aksar ve gerçekten de bugüne kadar bunların aksadığını itiraf etmek mecburiyetindeyiz.

Bir defa, şu anda, Kitaplığımızda pek çok kitap vardır; muhakkak Türkiye'nin zengin kitaplıklarından biridir, bilhassa gazete koleksiyonları bakımından, millî tarihimiz bakımından. Fakat kendi kütüphanemizde bulduğumuz en basit bir kitabı orada aradığımız zaman bulamayabiliriz, bulmayız. Bunun sebebi, birçok değerli kitaplar yanında yabancı dildeki kitaplar yanında, kendi ülkemizde, kendi literatürümüzde çıkmış olan kitaplar, üniversite neşriyatı vesaire takip edilememiştir, alınamamıştır ve bugün kütüphanemizde onları bulmak, tamamını bulmak mümkün değildir. Yani, bu karşılaştırmayı yapmış ve Kitaplık Komisyonunda çalışmış bir arkadaşınız olarak bunu ifade etmek istiyorum.

Onun yanında, bir konu incellersiniz; eve de götürüp incelemek durumundasınız, bir fotokopi kolay bir fotokopi sistemi yoktur. Halbuki, şu anda 125 kuruşa dışarıda fotokopiyi yapmak imkânı vardır, 125 kuruşa bir fotokopi temin etmek imkânı vardır. Buraya bir makina aldırıldık bundan 7 - 8 sene evvel, mikrofilm makinası aldırıldık; onunla mikrofilm yapılır; fakat bir tutanaktan bir sayfa çıkarmak isterseniz, bulabilirsiniz, arşivden sayıları azalmış tutanaklardan bir tanesini alıp ziyan etmek mecburiyetinde kalırsınız; bulamazsanız, oraya birisini oturtturarak iki-üç saat o alınacak sayfanın suretini çıkartacaksınız yahut da yüklenip buraya, Genel Kurula getireceksiniz.

Onun için modern bir çalışma içinde olmadığı aşikârdır. Şimdi getirilen sistem içinde de fotokopinin çok işler hale getirilmesi lâzımdır... İcap ederse maliyet değerini vermek suretiyle istediğimiz kadar fotokopiyi alma hakkını tanıyalım. Bir sınır koyalım, 3 tane, 5 tane, 10 tane, 20 tane sayfayı alalım; fakat ondan sonrasını da icap ederse alalım. Çünkü bu, ucuza mal olan bir şeydir.

Değerli arkadaşlarım, kitapların tamam olmamasına bir sebep olarak, Türkiye'de çıkan bütün basılı şeylerin Meclis Kütüphanesine gelmemesi gösterilebilir. Parayla nasıl alacaksınız? Bir komisyon var, Komisyon Başkanı liste çıkaracak, gideceksiniz kitapçılardan alacaksınız. Halbuki bazen yurdun en uç köşesinde çıkan bir ufacık yaprak dahi belge niteliğini taşıyabilir. O bakımdan yasa önerisinin getirdiği

Derleme Kanunuyla ilişki kurup, Derleme Müdürlüğünün, bütün Türkiye’de çıkanlardan birer nüshasını toplayarak Meclis Kütüphanesine getirtmesi çok yerinde bir tedbirdir.

Yalnız burada bir gerçeği ifade etmek lâzımdır: Bunların muhafazası gayet güçtür. Onun için başka ülkelerde parlamento kitaplıkları önüne gelen her kitabı alıp muhafaza eden kitaplıklar durumunda değildir. Meselâ Amerikan Parlamento Kitaplığının fihristine girmiş bir kitap iftihar vesilesi olur ve kitabın başında, “Amerikan Kongre Kitaplığının şu numarasında kayıtlıdır” diye gösterilir. Öyleyse mutlaka, daha işin başında, bir seçme komitesi kurulmalıdır. Yani bütün toplanan şeyleri gelişi güzel buraya getirip de bir ayrıma tabi tutmazsak bu kitaplık o zaman da işlemez hale gelir, aradığımızı bulamayız, bir karışıklık içine girilir. Öyleyse, tıpkı başka ülkelerin kitaplıklarının denemelerle ortaya çıkardıkları sistemleri getirmeliyiz ve kendi Parlamentomuz için zarurî olan şeyleri mutlaka tutmalıyız, bunun dışındaki fazlalıkları da Millî Kütüphaneye göndermeliyiz.

Değerli arkadaşlarım çalışma zamanı üzerinde de durmak istiyorum...

Burada büyük bir Parlamento, büyük bir kitaplık; fakat biz, Meclisin çalışması bitince bu kitaplıktan istifade edemeyiz. Meclisin çalışma saati bitti mi gazete okumanıza bile imkân yoktur. Kapanır... Oradaki memur arkadaşlar haklı olarak gelirler bazen saati ileriye alırlar, bazen tabloları toplamaya başlarlar, siz de bırakıp gidersiniz. Biz parlamenteriz. Evimizde gece de çalışıyoruz, sabah erken de kalkıp çalışıyoruz. Başka ülkelerin parlamento kütüphaneleri devamlı çalışan müesseselerdir.

Şunu bunu demek istemiyorum. Nöbetçi bırakmak suretiyle yapılacak bir iştir bu. Tabî bir kütüphanenin bütün personelini ayakta tutmaya imkân yoktur; fakat makul süreler içinde, makul zamanlarda kütüphane çalışmalıdır. Yani meselâ Parlamento saat 18.00’de çalışmasını bitirmişse kütüphane personeli saat 18.00’de bırakıp gitmemeli; ben gelip gazetemi veyahut araştırmamı yapabilmeliyim.

Onun için getirilen 7. maddeyi yeterli bulmuyorum. Deniyor ki, “Toplantıların devamı süresince ve tatil günlerinde üyelerin yararlanması için açık tutulur.” Şimdi, “tatil günlerinde” de dendiğine göre, bu tatil günlerinde de bir ayırım yapılacak, sarıh yazılmamış, gene mesai saatleri dışında

kapatılacak. Öyle değil, parlamentonun çalıştığı zamanlarda milletvekillerinin makul ölçüler içinde, gece yarısına kadar değil ama, buraya devam edecekleri zamanda da Parlamento Kütüphanesinin mutlaka açık bırakılması lâzımdır. Bunun için Komisyona rica ediyorum, bir başka şekil versinler yahut biz aşağıdan bir teklif yapalım, bu 7. maddeyi daha işler bir hale getirelim.

...Netice olarak, bu getirilen öneri fevkalâde yerinde ve büyük bir ihtiyacı karşılayacak bir öneridir. Saygılar sunarım.”⁴³⁵

Ülker’in konuşmasından sonra, Adalet Partisi Grubu adına Çanakkale Milletvekili Zekiye Gülsen konuşmuştur. Gülsen de mevcut kitaplığın sorunlarına ve milletvekillerinin çalışma zorluğuna değinmiştir. Gülsen özellikle çalışma sisteminin sağlam bir şekilde oluşturulmasını vurgulamıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Bugün gerçekten hepimiz için ve çalışmalarımız için büyük değer taşıyan bir kararı etüt etmekteyiz, üzerinde karar vermekteyiz. Teklif gayet yerindedir. Milletvekili olarak Meclise devamlı gelen bir milletvekilinin en büyük sıkıntılar içerisinde olduğunu her gün hepimiz bir köşede şahidiz. Bir Milletvekili evvelâ kendine çalışacak bir yer bulamazsa, zannetmiyorum ki, ayak üzerinde, kulis aralıklarında, telefon kulübelerinin başında ayak üzeri yaptığı hizmetler tam olabilsin. Bunun eksikliğini hepimiz kabul etmekteyiz.

Muhterem arkadaşlarım, yapılan teklif yerindedir. Ancak yerinde olan bu teklifin de eksiksizliğini beraberce, hep birlikte öylesine inceleyelim ki, bir daha hiçbirimiz çalışmalarımızda eksikiz diyemeyelim. Bilhassa bir hanım Milletvekili olarak belki de bunun en çok sıkıntısını çeken bir insan olduğum için, söz aldım. Bu konuda grubuma da teşekkür ediyorum bana söz verdiği için.

Bir defa yer bakımından yetersizdir. Bunun dışında en büyük şikâyetim süredendir. Siz tam çalışırsınız, çalışmanızın içinde iken, önünüzde tütün tablasını, kâğıt sepetini ayaklarınıza vura vura alıp götürmek zorundadır, çünkü oradaki hizmetli de yerine gidecektir. Benim en büyük isteğim; yeri temin ile beraber, çalışma düzeninin de aynı anda saptanmasıdır. Yerler temin edilir, döşenir, kitaplarla doldurulur, ama orada yine düzgün bir çalışma sistemini ilk günden getiremezsek, yine

⁴³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, ss. 225-226.

eksiklikler ile yüzyüze geliriz, isteğim şudur ki, evvelâ yeri temin, ondan sonra mükemmel bir kadronun getirilmesi; herhangi bir kimsenin kendisine iş temini değil, işin ehli insanlarla kadronun teçhiz edilmesi... Öyle kişiler gelsin ki, sadece dil bilmesi değil, iyi bir sekreterlik tekniğine, her konuda hatta branş branş ayrılmış kişilerle sıkıntılarımız giderilsin arzusundayız.

Bir telefonun, bir Milletvekili için ne kadar zor olduğunu hepimiz biliriz. Ve bir şeyi burada itirafta fayda umuyorum. Çoğu zaman gruplarımız arasında bir seçim olduğunda, o hizmete talip olmaktan daha da ilerde; bir odaya, bir telefona, oturacak bir yere sahip olmak için Milletvekili mücadele geçirmektedir grubunda. Bunu kabul edelim arkadaşlar. Binaenaleyh, bu yer teçhiz edilirken, fotokopisi ile hatta film makineleri ile ben dış ülkede bir yeri görebilmeliyim bu konuda. İstediyim zaman iki satır daktilo yazabilmeliyim.

Kitaplığımız âdetâ her neşriyatın doldurulduğu bir depo halindedir. Lâzım olan veya olmayan da Millet Meclisi kitaplığında yer almaktadır. Bunun yerine kitaplık öyle tasnif edilmeli ki; bilgi dallarına, göre, ihtiyaçlara göre sınıflandırılmalı ve bu sınıflar arasında da bu bilgilerden anlar kişiler bizlere yardımcı olabilmelidir.

Millet Meclisi çalıştığı sürece değil, milletvekilinin çalışmaya gücü olduğu müddetçe kitaplığın açık kalmasında fayda umuyorum. Elbette rastlamış olanlar vardır, seçim bölgemizden bir bilgiye ihtiyacınız olur, telefon elinizde nereye baş vuracağınızı bilemezsiniz.

Binaenaleyh, biz, Parlamento ile kulislerin arasında çalışmak değil; âdetâ çırpınan kişiler olmak durumundan çıkmalıyız. Zannediyorum ki, kütüphanedeki veyahut Meclis içerisindeki milletvekillerinin çalışma yerlerinin tanzimi ile büyük bir rahatlığa, huzura ve çalışmalarımızda daha dengeli bir göreve gireceğiz. Bunun süratle yapılmasında büyük faydalar umuyorum.

Her şeyden evvel bir teksir için hepimizin grup kapılarında ne kadar zaman kaybettiğimizin, âdetâ ezildiğimizin, bir ricada bulunduğumuzun hepimiz vakit vakit şahidiyiz.

Binaenaleyh, bu çalışmalarda ben düğmeye bastığım zaman fotokopi mi istiyorum, bir konuşma mı hazırlayacağım veyahut seçim bölgeye ait bir doküman mı istiyorum, bunları hazır bulabilmeliyim. Her şeyim hazır olursa belki de şu boş olan sıraların çoğu dolar, çünkü şu hizmetler için Milletvekili zaman harcamak zorunda kalıyor.

Bu hususta yapılacak masrafı hiç çok görmüyorum. Zamanın, masraftan çok daha önemli olduğu asrımızda, zamanlarımızı değerlendirecek olan bu büyük hizmetin biran evvel gerçekleşmesinde büyük faydalar olduğunu ifade etmek isterim.

Yabancı parlamenterlerden arkadaşlarımız sık sık bahsederler. Bir gün bir yabancı hanım Milletvekili Parlamentomuza gelmişti, her yeri görmek istedi. “Çalışma yeriniz?” dedi. Ben aşağıdan alıp yukarıya getirecektim; evvelâ dolabımı açtığım da, böyle mektupların yere dökülürcesine dolduğunu gördüğü zaman, “Bu müthiş bir şey” dedi. “Bunu nasıl yapıyorsunuz?”

Ben mektuplarımı topladım, kucağıma aldım ve geldim, gezdirdim. O zaman dedi ki, “Siz çalışmıyorsunuz, çırpınıyorsunuz”. Demek ki, parlamenterlerimizin büyük bir sıkıntı içerisinde olduğunu insan şöyle bir baktığı zaman bile görme imkânına sahiptir.

Muhterem arkadaşlarım, benden evvelki arkadaşlarım da güzel konulara değindiler, ihtiyacı ifade ettiler, ama yine tekrar ediyorum, yer yapımından ziyade, teşkilât, çalışma düzeni bakımından çok esaslı tedbirlerin alınması gerektiği, ilk günden nasıl başlarsa öyle gideceği inancı içerisindeyim.

Binalar yapılır, döşenir, kitaplar konur, ama arzu ettiğimiz bir çalışma sistemi içerisinde başlatmazsak, oraya da buradaki kütüphane gibi girip oturamayız.

İnsan; saçılmak, dökülmek istiyor, birçok şeyleri açmak istiyor, ama bakıyorsunuz bir başka arkadaşınız orada okuyor, İnsan zor durumda kalıyor. Yanınızdakini rahatsız etmemenin azabı içerisinde rahat düşünemiyorsunuz. Milletvekili rahat düşünmeli, evlerimizde dahi rahat çalışamıyoruz arkadaşlar, bunu kabul edelim.

Artık bizim evimiz bu Meclistir.

Binaenaleyh; biz buralarda rahat çalışacak bir yerin hasreti içerisindeyiz. Teklifi yürekten destekliyoruz, hatta geç kalmış olduğuna inanıyoruz.

Hepinize bu inançla çalışma huzuruna kavuşma ümidi ile saygılarımı sunuyorum.”⁴³⁶

⁴³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, ss. 227-228.

Teklifin tümü üzerine Demokratik Parti Grubu adına Niğde Milletvekili Mehmet Altınsoy söz almış ve kitaplık yerine “Kütüphane” denmesinin uygun olacağını belirtmiştir:

“Muhterem Başkan, değerli arkadaşlarım;

Bu kanun teklifini getiren arkadaşlara sadece teşekkür borçluyuz. Hakikaten büyük bir ihtiyacın karşılanmasına vesile olmuşlardır. Ancak, bir hususa işaret ederek, teklif sahibi kıymetli arkadaşlarımın da dikkatini çekmek isterim.

“Türkiye Büyük Millet Meclisine bir kitaplık...” deniyor.

Muhterem arkadaşlar, “Kitaplık” sözü bizim kanımızca kitapların bulunduğu yeri ifade eder, dolabı vesaireyi. “Kitabevi” demek de mümkün değil. Çünkü, bugün litaretürde “Kitabevi” kitap satılan yerler için kullanıyor. Olsa olsa “kütüpane” kelimesi olabilir. Dikkat buyurun “kütüphane” demiyorum, çünkü, aslı “kütüphane”dir ama bu kelime Türkçeleşmiştir ve “kütüpane” olmuştur. Kitaplık; kitapların bulunduğu yer manasında, o da Türkçe’dir. Kitabevi; kitapların satıldığı yer manasına kullanılıyor. Gerçi o bir galatı meşhurdur; ama artık galatı meşhur haline gelmiş. Bunun “Kütüpane” olarak değiştirilmesinde isabet olduğu kanaatindeyim.

Tekrar ediyorum, “Kütüphane” değil, “Kütüpane” olursa, hem Türk dilinin fonetiğine uymuş olacak, hem de Türkçe olmuş olacak, hem de iltibasa meydan vermemiş olacak. Eğer teklif sahibi kıymetli arkadaşlarım bendenizin bu küçük uyarmasını dikkat nazara alırlarsa yeni bir önerge verme ihtiyacı da mevzuubahis olmaz.

Tekrar ediyoruz, Demokratik Parti grubu olarak kanun teklifi sahibi arkadaşlara sadece teşekkür ederiz.”⁴³⁷

Görüşmelerde teklif sahiplerinden Necdet Uğur 1. ve 4. maddelerde söz almış ve Meclis Kitaplığının verimli çalışması konusunda Meclis Başkanından milletvekillerine kadar herkese sorumluluk düştüğünü belirtmiştir. Uğur, bu konuşmalarıyla özellikle kütüphane uzmanlarının seçimi konusunda liyakati vurgulamıştır.⁴³⁸ İstanbul Milletvekili Reşit Ülker 7. Maddede söz almış ve özellikle Kitaplığın hangi zamanlarda hizmet vereceği konusunun açık biçimde belirtilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca verilen bir önerge ile Yasada belirtilen “süreler dışında da Kitaplığın açık tutulacağı süreler Kitaplık Karma

⁴³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, s. 228.

⁴³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, ss. 229-230.

Komisyonu tarafından belli edilir” hükmü yasaya eklenmiştir⁴³⁹. Trabzon Milletvekili Ahmet Şener Kitaplıkta görev yapacak uzmanların hangi ölçütlere göre belirleneceği konusunu sormuş, Plan Komisyonu Sözcüsü Kayseri Milletvekili Hayrettin Nakiboğlu bu konuda Karma Komisyonun yetkili olacağını ve mevcut uzman ölçütlerinin uygulanacağını belirtmiştir.⁴⁴⁰ Çanakkale Milletvekili Zekiye Gülsen belirlenen çevirmen kadrolarında yalnızca İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerine yer verilmesinin eksikliğine değinmiş, Plan Komisyonu Başkanı Aydın Milletvekili İsmet Sezgin mevcut teklifte bu alanlara yer verildiğini, gerekirse daha sonra yeni kadrolar açılacağını belirtmiştir.⁴⁴¹

Görüşmelerin tamamlanmasından iki gün sonra, yani 22 Mayıs 1975’te teklifin tümü oylanmış; yapılan açık oylamaya 280 üye katılmış; 275 kabul, 4 ret, 1 çekinir oy kullanılmıştır. Böylece teklif kabul edilmiştir.⁴⁴²

Meclis tarafından kabul edilen metin Cumhuriyet Senatosu tarafından çok küçük değişikliklerle kabul edilmiştir. Değişiklikler söz konusu olduğu için, Cumhuriyet Senatosu’nun teklifi 30 Haziran 1975 tarihinde yeniden Plan Komisyonuna gönderilmiş⁴⁴³ ve Plan Komisyonu Cumhuriyet Senatosunun yaptığı değişiklikleri benimsemiştir.⁴⁴⁴ Plan Komisyonu’nun yeni raporu 2 Temmuz 1975 günü Genel Kurul’a dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁴⁴⁵ Kanun teklifi ve rapor 22 Ocak 1976 günü Meclis’te görüşülmüş ve Cumhuriyet Senatosu ile komisyonun benimsediği şekilde kabul edilmiştir.⁴⁴⁶

1934 Sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplığı Kanunu

Amaç:

MADDE 1.- Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplığı; üyelere yerli ve yabancı yayınları en geniş çerçevede izleme olanağı sağlayan ve görevleri nedeniyle Meclislerde duyulacak her türlü bilgi edinme ihtiyacını karşılayan bir kuruluştur.

⁴³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, s. 231.

⁴⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, s. 283.

⁴⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, s. 283.

⁴⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, s. 290.

⁴⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 96, 30.6.1975, s. 364.

⁴⁴⁴ “İstanbul Milletvekili Necdet Uğur ve 6 Arkadaşının, Rize Milletvekili Sami Kumbasar ve 2 Arkadaşının, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplığı Kanun Teklifine Dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı Tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosunca yapılan Değişiklik Hakkında Millet Meclisi Plan Komisyonu Raporu”, S. Sayısı: 67’ye 1. Ek, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 43, 22.1.1976 sonuna ekli basmayazı.

⁴⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 98, 2.7.1975, s. 448.

⁴⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 43, 22.1.1976, ss. 614-615, 624-626.

Kitaplığın yönetimi:

MADDE 2.- Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplığı teşkilât bakımından, Millet Meclisi Başkanlığına bağlıdır.

Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisini ortaklaşa ilgilendiren hususlarda Cumhuriyet Senatosu Başkanının mütalâası alınır.

Kitaplık Karma Komisyonu teşkili:

MADDE 3.- Kitaplığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplık Karma Komisyonu yönetir. Bu Komisyon her iki Meclisin İçtüzüklerine göre Genel Kurullarınca seçilmiş beşer üyeden kurulur.

Kitaplık Karma Komisyonu ilk toplantısında, aralarından bir başkan ve Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisi üyelerinden birer sözcü ve bir kâtip seçer.

Kitaplık Müdürü Karma Komisyonun sekreterlik hizmetlerini de yürütmekle görevli danışmanıdır.

Kitaplığın amacına uygun biçimde verimli olarak çalışmasını sağlamak, yerli ve yabancı her türlü yayım, gerekli araçları ve gereçleri seçmek ve satınalmak ve personel ücretleri dışındaki her türlü harcamaları yapmak hususlarında karar verme yetkisi Kitaplık Karma Komisyonuna aittir.

Komisyon, Kitaplık kadrosu ile yıllık bütçesini de hazırlar ve Millet Meclisi Başkanlığına sunar.

Kitaplık hizmetleri :

Madde 4.- Kitaplık hizmetleri şunlardır :

a) Kitaplıkta mevcut her türlü yayın için çağdaş kataloglama ve sınıflandırma sistemlerinden en uygun olanını saptayıp uygulamak.

b) Konu uzmanları ve kitaplık uzmanları tarafından üyelerin bilgi edinme ve belge sağlama ihtiyaçlarını en kısa zamanda ve en iyi biçimde karşılamak.

c) Yabancı dillerdeki yayınlardan üyelerin çalışmaları için yararlanmasını sağlayacak çevirileri yapmak.

d) Mikrofilm, fotokopi ve teksir cihazlarından çağdaş kitaplık sistemlerinin gerektirdiği ölçüde yararlanmak ve üyeleri yararlandırmak.

e) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin yabancı dil bilgilerini geliştirmek ve yeni diller öğrenmelerini sağlamak amacıyla yeni tekniklere uygun dil laboratuvarları kurmak ve çalıştırmak.

f) Yerli ve yabancı kitap, dergi, gazete, bülten, tutanak, rapor ve benzeri her çeşit yayınları ve kapsadıkları konuları üyelere duyurmak için ayda bir bülten yayınlamak ve kitaplık hizmetlerinin gerektirdiği diğer yayınlan yapmak.

g) Ülkemizin üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşlar ile bunlara bağlı olarak çalışan kurumların yayınlarını üyelerin yararlanmaları için izlemek ve toplamak.

h) Kitaplığın olağan işleyişinin icabettirdiği diğer hizmetleri yerine getirmek.

Madde 5.- Kitaplık personeli, kitaplık uzmanları, belli bilim dallarında yeteneği saptanmış yabancı dil bilen konu uzmanları dil öğretmenleri çevirmenler, danışmanlar, memurlar, daktilolar, teknisyenler, ciltçiler ve müstahdemlerden oluşur.

Kitaplık personeli 4. maddedeki yazılı kitaplık hizmetlerini gerçekleştirecek nitelikteki kişiler arasından sınavla seçilir.

Sınav kurulu, (5) kişiden oluşur ve Kitaplık Karma Komisyonu tarafından kurulur.

Kitaplık Müdürü, Müdür yardımcıları, kitaplık ve konu uzmanları yapılacak sınav sonunda Karma Komisyonun teklifi üzerine Millet Meclisi Başkanlığınca atanır. Bunların dışında kalan personel ise genel hükümler uyarınca Karma Komisyonun teklifi ile Millet Meclisi Başkanlığınca atanır. Hizmetin etkin bir biçimde yürütülebilmesi ve temini güç elemanların sağlanabilmesi yönünden kitaplığa sözleşmeli uzman alınabilir.

Kitaplıktan yararlanma:

Madde 6.- Kitaplıktan Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile eski üyelerin ve bunların dışındaki kişilerin yararlanma şartları, 4. maddede belirtilen hizmetlerin sınır ve kapsamı Kitaplık Karma Komisyonunca hazırlanacak ve Millet Meclisi Başkanınca onaylanacak Yönetmelikle tespit edilir.

Kitaplığın çalışma süresi:

Madde 7.- Kitaplık, Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Genel Kurulları ile komisyon toplantılarının devamı süresince ve tatil günlerinde üyelerin yararlanması için açık tutulur.

Yukarıdaki süreler dışında da Kitaplığın açık tutulacağı süreler Kitaplık Karma Komisyonu tarafından belli edilir.

Olağan çalışma saatleri dışındaki açık tutulan Kitaplığın hizmetlerinin aksamaması için Kitaplık Müdürü tarafından gerekli tedbirler alınır.

Kitaplığa yayınların gönderilmesi:

Madde 8.- 2527 sayılı Basmayazı ve Resimleri Derleme Kanunu hükümlerine giren her türlü basmayazı ve resimlerden birer nüshayı basımevciler, adı geçen kanun hükümlerine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplığına gönderilmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı emrine vermeye zorunludurlar.

Bu yolla derlenen yayınlar, Kitaplık Karma Komisyonu tarafından değerlendirilir ve amaç dışı kalanlar Kütüphaneler Genel Müdürlüğüne devredilir.

Kitaplık Yönetmeliği:

Madde 9.- Kitaplık Kanunu hakkında hazırlanacak Yönetmelik, bu kanunun yayımı tarihinden başlayarak altı ay içinde çıkarılır.

Alımlarda usul:

Madde 10.- T. B. M. Meclisi Kitaplığı için yapılacak her türlü alımlar 2490 ve 1050 sayılı Kanunlara tabi değildir.

Bu alımların usulü Yönetmelikte belirtilir.

Madde 11.- 1975 yılı Bütçe Kanununa ekli Millet Meclisi kadrolarının, Kitaplık Müdürlüğü kısmına, ilişik (1) sayılı cetvelde gösterilen kadrolar eklenmiştir.

(1) SAYILI CETVEL

Sınıfı	D.	Unvanı	Adedi
Genel İdare Hizmetleri	3	Kitaplık Baş Uzmanı	1
Genel İdare Hizmetleri	4	Kitaplık Uzmanı	2
Teknik Hizmetler	4	Mikrofilm Baş Teknisyeni	1
Teknik Hizmetler	4	Dil Laboratuvarı Operatörü	1
Genel İdare Hizmetleri	4	Çevirmen (İngilizce)	1
Genel İdare Hizmetleri	4	Çevirmen (Fransızca)	1
Genel İdare Hizmetleri	4	Çevirmen (Almanca)	1
Genel İdare Hizmetleri	5	Şef	2
Genel İdare Hizmetleri	6	Daktilo (Dil bilir)	2
Genel İdare Hizmetleri	7	Daktilo (10 parmak yazar)	1
Genel İdare Hizmetleri	8	Teksirci (Fotokopi için)	1
Genel İdare Hizmetleri	6	Ciltçi	1
Genel İdare Hizmetleri	7	Ciltçi	1
Yardımcı Hizmetler	8	Odacı	1
Yardımcı Hizmetler	9	Odacı	1
Yekûn			18

Geçici madde- Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte görevde bulunan Meclis Kitaplığı personeli hakkında yukardaki 5. madde hükmü uygulanmaz.

6.4. TBMM Kitaplığı Kanununda Değişiklik: Kitaplık Karma Komisyonu'nun Yeniden Yapılandırılması

Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal ve 4 arkadaşının Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplığı Kanununun 3. maddesinin 1. fıkrasının değiştirilmesine ilişkin Kanun teklifi 10 Şubat 1976 tarihinde Anayasa Komisyonuna havale edilmiş⁴⁴⁷; teklifle ilgili 272 sıra sayılı Anayasa Komisyonu raporu 16 Mart 1976'da Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁴⁴⁸ Danışma Kurulu'nun 7 Nisan 1976 tarihli öncelikli görüşülme önerisinin Meclis'te kabul edilmesiyle, ilgili teklif öncelikle görüşülecek işler arasına alınmıştır.⁴⁴⁹

Hayrettin Uysal ve arkadaşlarının teklif gerekçesinde aşağıdaki görüşlere yer verilmiştir:

“22.1.1976 tarihli 1934 numaralı Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplığı Kanununun 3. maddesinin 1. fıkrası, Kitaplık Karma Komisyonunun kuruluş biçimini düzenlemektedir. Bu fıkra göre Karma Komisyon her iki Meclisten 5 er üye olmak üzere 10 üyeden kurulmaktadır.

Anayasanın 85. maddesi ile Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 21. maddesi uyarınca komisyonlar, siyasî parti gruplarının kuvvetleri oranında oluşur. Parlamentonun bugünkü aritmetiği ve grup adedi karşısında Karma Komisyonun, adı geçen maddeye göre, Anayasa ve İçtüzük hükümlerine uygun olarak kurulması olanağı bulunmamaktadır.

Bu nedenlerle maddeye işlerlik kazandırmak için 1. fıkrasının 2. cümlesinin “Bu komisyon; her iki Meclisin İçtüzüklerine göre Genel Kurullarınca seçilecek 5 Cumhuriyet Senatosu Üyesi ile 10 Milletvekili olmak üzere 15 üyeden kurulur.” biçiminde değiştirilmesi yerinde olacaktır.

Ayrıca, ilerde değişebilecek siyasî parti grubu adedi ile kuvvet oranları karşısında yeni bir değişiklik gereği duyulmadan maddenin işleyebilmesi için 1. fıkranın sonuna “Üye adedi, Danışma Kurulunun önerisi üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı Genel Kurulu Kararı ile artırılabilir.” cümlesi eklenmiş ve bu suretle maddeye esneklik kazandırılmıştır.”⁴⁵⁰

⁴⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 53, 10.2.1976, s. 17.

⁴⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 76, 16.3.1976, s. 170.

⁴⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 87, 8.4.1976, s. 519.

⁴⁵⁰ “Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal ve 4 Arkadaşının, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplığı Kanununun 3. Maddesinin 1. Fıkrasının Değiştirilmesine İlişkin Kanun Teklifi ve Anayasa

Teklif 29 Nisan 1976'da Meclis'te görüşülmüş ve aynen kabul edilmiştir.⁴⁵¹ Ancak Cumhuriyet Senatosu maddede değişiklik yapmıştır. Bu değişiklikle, maddenin yeni hali aşağıdaki gibi olmuştur:

“Kitaplığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplık Karma Komisyonu yönetir.

Kitaplık Karma Komisyonu, üçte biri Cumhuriyet Senatosu ve üçte ikisi de Millet Meclisi üyelerine ayrılmak sureti ile Millet Meclisi Başkanlık Divanınca; Cumhuriyet Senatosundaki bütün grupların ve Millet Meclisindeki siyasî parti gruplarının kuvvetleri oranında temsiline imkân verecek şekilde tespit olunacak üye sayısı ve üyeliklerin dağıtımını gösterir cetvel esas olmak üzere, her iki Meclisin İktüzüklerine göre bu Meclislerce seçilecek üyelerden kurulur.”

Cumhuriyet Senatosu'nun yapığı değişiklik 18 Mayıs 1976 tarihinde Anayasa Komisyonuna havale edilmiş⁴⁵², Komisyon raporu 8 Şubat 1977'de Genel Kurul'a dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁴⁵³ Rapor 15 Mart 1977 tarihinde Meclis Genel Kurulu'nda görüşülmüş, Cumhuriyet Senatosu'nun değişikliği kabul edilmiştir. Böylece kanun kesinleşmiştir.⁴⁵⁴

Komisyonu Raporu”, S. Sayısı: 272, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 95, 29.4.1976 sonuna ekli basmayazı.

⁴⁵¹ *TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 95, 29.4.1976, ss. 162-163.*

⁴⁵² *TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 102, 18.5.1976, s. 528.*

⁴⁵³ *TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 23, Birleşim: 42, 8.2.1977, s. 468.*

⁴⁵⁴ *TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Birleşim: 61, 15.3.1977, ss. 43-44.*

7. SİYASÎ PARTİLER VE SEÇİM KANUNLARINDA DEĞİŞİKLİKLER

7.1. Siyasî Partilere Yardımın Yeniden Düzenlenmesi

Tekirdağ Milletvekili Yılmaz Alparslan 13 Şubat 1974 tarihinde 648 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na bir madde eklenmesine dair bir kanun teklifi vermiş ve teklifle ilgili Bütçe Plan Komisyonu'nun raporu 26 Şubat 1974 tarihinde Genel Kurul'a dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁴⁵⁵

Yılmaz Alparslan'ın verdiği kanun teklifi toplam dört maddeden oluşmuştur. Son iki maddesi yürürlük tarihi ve uygulama hakkındadır. Dolayısıyla Kanun teklifinin asıl amacı ilk iki maddede verilmiştir. Yılmaz Alparslan Kanun teklifi gerekçesinde Anayasa Mahkemesi'nin 18 ve 19 Şubat 1969 günü 1968/26 E. 1969/14 K. sayılı kararıyla, 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun değişik 74. Maddesini Anayasaya aykırı bularak iptal ettiğini belirtmiştir. Aynı gerekçeyle, Yüksek Mahkeme'nin iptal gerekçeleri arasında a) Bu maddenin partiler arasında adaletsiz ayırım yaptığı; b) Yardım parasında benimsenen kıstasların gerçeksizliği; c) Hazinece verilecek paraların ancak kamusal uğraşlarda harcanması gerekirken, söz konusu yasada bu paraların harcanış biçim ve yerlerinin gösterilmiş olmamasına vurgu yapılmıştır. Yılmaz Alparslan'a göre, "Anayasa Mahkemesinin bu iptali karşısında, '...Siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları' olan siyasî partilere yardım konusunda daha köklü biçimde bir çözüme kavuşturmak gereği kendiliğinden ortaya çıkmıştır".⁴⁵⁶ Bunu dikkate alan Türkiye Büyük Millet Meclisi, tüm gelir giderinin hesabını bile, Anayasanın 56. Maddesi gereğince Anayasa Mahkemesine veren siyasî partilerin kuruluş çalışma ve bağlı olacakları temel ilkeleri de yine Anayasaca saptandığına göre, Hazinece yapılacak yardımlarının da genel çizgileriyle Anayasada yer alması kuralını benimseyerek, 30.6.1971 gün ve 1421 sayılı Yasa ile Anayasanın 56. maddesine aşağıdaki fıkrayı eklemiştir:

"Son Milletvekili genel seçimlerinde muteber oy sayısının en az yüzde 5 ini alan veya bu seçimlerde Millet Meclisinde grup teşkil edecek sayıda milletvekilliği kazanmış bulunan Siyasî partilere, Devletçe yapılacak yardım kanunla düzenlenir."

Yılmaz Alparslan, Anayasanın koyduğu bu kurala rağmen, çeşitli nedenlerle, 648 sayılı yasada gereken düzenlemenin yapılamadığını ve siyasî partilerin malî zorluklarla karşı karşıya kaldığını belirtmiş ve kanun teklifinin amacını da aşağıdaki sözlerle dile getirmiştir:

⁴⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 45, 26.2.1974, s. 670.

⁴⁵⁶ "Tekirdağ Milletvekili Yılmaz Alparslan'ın 648 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na bir madde eklenmesine dair kanun teklifi ve Plan Komisyonu raporu", S. Sayısı: 9, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 46, 27.2.1974'e ekli basmayazı, s. 1.

“Önerdiğimiz yasanın yürürlüğe girmesi ile birlikte ister iktidarda olsun, ister muhalefette olsun, partilerimize bazı çıkar çevreleri, malî olanakları nedeniyle baskılı olmaya veya egemen olmaya çalışma olanaklarını yitirmiş olacaklardır.

Önerimiz kanunlaştığı takdirde, siyasî partiler, tüzük ve programlarında benimsedikleri ilke ve ülkülerini daha kolay açıklama, yayma ve kamuoyuna benimsetme olanaklarına kavuşacaklardır.”⁴⁵⁷

Bu doğrultuda, Yılmaz Alparslan’ın teklifinde yer alan 1. ve 2. Maddeler aşağıdaki hükümleri içermiştir:

“MADDE 1: Son Milletvekili genel seçimlerine katılan ve Türkiye itibariyle toplam geçerli oy sayısının en az % 5 ini alan veya bu seçimlerde Millet Meclisinde grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanmış bulunan siyasî partilere her yıl Hazinece ödenmek üzere, o yılki genel bütçe gelirleri toplamının beş binde biri oranında ödenek malî yıl bütçesine konur.

Bu ödenek; yukarıdaki fıkra gereğince Devletçe yardım yapılacak olan siyasî partiler arasında, o siyasî partinin son Milletvekili genel seçimlerinde Türkiye itibariyle almış olduğu geçerli oyların, bu partilerin toplam olarak aldıkları geçerli oylar oranına göre bölüştürülerek her yıl ödenir.

Bu ödemelerin, malî yıl başlangıcını takibeden 10 gün içinde tamamlanması zorunludur.

Bu yardım, sadece parti ihtiyaçları ve parti çalışmalarında kullanılır.

MADDE 2: 13 Temmuz 1965 gün ve 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununa aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

Geçici Madde 6: 1973 malî yılı Devlet yardımı, işbu kanunun yürürlüğe girmesini takibeden 15 gün içinde siyasî partilere ödenir.”⁴⁵⁸

Bütçe Plan Komisyonu 22 Şubat 1974 tarihinde raporunu tamamlamış ve Meclis Başkanlığına sunmuştur. Komisyon’un Raporunda “kanun teklifi”nin Devlet Bakanının ve Maliye Bakanlığı temsilcilerinin de katıldığı toplantıda incelendiği ve görüşüldüğü belirtilmiş ve Yılmaz Alparslan’ın teklif gerekçelerine aynen yer verilerek “Bu gerekçelerin ışığı altında hazırlanan teklif, Komisyonumuzca da olumlu karşılanmış ve maddelerin müzakeresine

⁴⁵⁷ “Kanun Teklifi ve Plan Komisyonu raporu”, S. Sayısı: 9, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 46, 27.2.1974’e ekli basmayazı, s. 1.

⁴⁵⁸ “Kanun Teklifi ve Plan Komisyonu raporu”, S. Sayısı: 9, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 46, 27.2.1974’e ekli basmayazı, s. 4.

geçilmiştir” denmiştir.⁴⁵⁹ Bütçe Plan Komisyonu ilgili teklifteki maddelerde içerik bakımından değişiklik yapmamış yalnızca aşağıda görüleceği üzere, ifadelere açıklık kazandıracak değişikliklere gitmiştir.

Bütçe Plan Komisyonu Kanunun başlığını, kanun metnini kapsayabilmesi için “648 sayılı Siyasî Partiler Kanununa bir madde eklenmesine dair kanun teklifi” yerine “648 sayılı Siyasî Partiler Kanununa bir madde ve bir geçici madde eklenmesine dair kanun teklifi” şeklinde değiştirerek kabul etmiştir. Ayrıca, birinci maddenin birinci fıkrasının baş tarafına kanunla getirilen yeniliğin hangi madde ile ilgili olduğunun anlaşılabilmesi amacıyla “648 sayılı Siyasî Partiler Kanununa 74. madde olarak aşağıdaki madde eklenmiştir.” ibaresi eklenerek, yine birinci fıkranın üçüncü satırındaki “biçimde” kelimesi anlam bakımından daha uygun olan “sayıda” kelimesi ile değiştirilerek ve beşinci satırda yer alan “Genel Bütçe gelirleri” teriminden sonra kanunun amaçladığı ödenek miktarına açıklık kazandırmak için “(B) cetveli” sözcüğünün ilâvesiyle, üçüncü fıkra, yapılacak ödemelerin tarihinin kesinlik kazanması düşüncesiyle “Malî yıl başlangıcı” ifadesinin yerine “o yılki Genel Bütçe Kanununun yürürlüğe girmesini” cümlesinin konması ve bu fıkradaki rakamla yazılan “10” sayısının teknik bakımdan daha uygun olacağı için yazı ile “On” şeklinde değiştirilerek kabul edilmiştir.

İkinci maddede, adı geçen kanun tarihi olan “13 Temmuz 1965 gün ve” teriminin kanun metninin bütününde yer almadığı için bu kısımdan çıkarılmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Geçici madde 6’ya genellik kazandırmak amacıyla “1973 malî yılı Devlet yardımları, iş bu kanunun yürürlüğe girmesini takibeden 15 gün içinde siyasî partilere ödenir” ibaresi yerine “1973 yılı Devlet yardımları 1974 Genel Bütçe Kanununun yürürlüğe girmesini takibeden on gün içinde ödenir” şeklinde ve “648 sayılı Kanunun 74. maddesi 1973 malî yılı Hazine yardımları içinde uygulanır” cümlesinin eklenmesi suretiyle kabul edilmiştir. Yürürlük ve yürütme ile ilgili 3. ve 4. maddeler ise Komisyon’da aynen kabul edilmiştir.⁴⁶⁰

Bütçe Plan Komisyonu aynı zamanda Yılmaz Alparslan’ın gerekçesini aynen benimseyerek raporun sonunda şu ifadelerle yer vermiştir:

“Anayasanın 56. maddesine göre özel kanunu çıkması gerekirken adı geçen Anayasa maddesinin gereği olan partilere yardım kanununun bugüne kadar çıkarılamamış olması yeni Anayasamızın ister iktidarda ister muhalefette bulunsunlar, demokratik rejimin vazgeçilmez unsurları olan partilerin malî desteğe sahip olmaları zorunluğu rejim açısından büyük önem taşımaktadır.

⁴⁵⁹ “Plan Komisyonu raporu”, S. Sayısı: 9, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 46, 27.2.1974’e ekli basmayazı, s. 2.

⁴⁶⁰ “Plan Komisyonu raporu”, S. Sayısı: 9, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 46, 27.2.1974’e ekli basmayazı, s. 2.

Arz ettiğimiz öneme dayanarak kanun teklifinin öncelikle görüşülmesi kararlaştırılmıştır. Genel Kurulun tasviplerine sunulmak üzere Yüksek Başkanlığa arz olunur.”⁴⁶¹

Sonuçta, Kanun teklifi Bütçe Plan Komisyonu tarafından aşağıdaki şekliyle Genel Kurul’a sunulmuştur:

“MADDE 1: 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununa 74. madde olarak aşağıdaki madde eklenmiştir.

Madde 74: Son Milletvekili genel seçimlerine katılan ve Türkiye itibariyle toplam geçerli oy sayısının en az % 5 ini alan veya bu seçimlerde Millet Meclisinde grup kuracak sayıda Milletvekilliği kazanmış bulunan siyasî partilere her yıl Hazinece ödenmek üzere, o yılki genel bütçe gelirleri “(B) cetveli” toplamının beş binde biri oranında ödenek malî yıl bütçesine konur.

Bu ödenek; yukarıdaki fıkra gereğince Devletçe yardım yapılacak olan siyasî partiler arasında, o siyasî partinin son Milletvekili genel seçimlerinde Türkiye itibariyle almış olduğu geçerli oyların, bu partilerin toplam olarak aldıkları geçerli oylar oranına göre bölüştürülerek her yıl ödenir.

Bu ödemelerin, o yılki genel bütçe kanununun yürürlüğe girmesini takibeden on gün içinde tamamlanması zorunludur.

Bu yardım, sadece parti ihtiyaçları ve parti çalışmalarında kullanılır.

MADDE 2: 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununa aşağıdaki 6. geçici madde eklenmiştir.

Geçici Madde 6: 1973 yılı Devlet yardımları 1974 Genel Bütçe Kanununun yürürlüğe girmesini takibeden on gün içinde ödenir, 648 sayılı Kanunun 74. maddesi 1973 malî yılı Hazine yardımı için de uygulanır.”⁴⁶²

648 sayılı Siyasî Partiler Kanununa bir madde eklenmesine dair kanun teklifi ve Plan Komisyonu raporu 27 Şubat 1974 tarihli 46. Birleşim’de görüşülmeye başlanmıştır.⁴⁶³

Görüşmelere başlandığında teklifin tümü üzerinde Kars Milletvekili Hasan Yıldırım CHP Grubu adına söz istemiş ve konuşmasına “siyasî partilere Hazineden yardım hususunu kapsayan kanun teklifi demokrasimizde yeni bir

⁴⁶¹ “Plan Komisyonu raporu”, S. Sayısı: 9, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 46, 27.2.1974’e ekli basmayazı, s. 3.

⁴⁶² Plan Komisyonu raporu”, S. Sayısı: 9, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 46, 27.2.1974’e ekli basmayazı, s. 4.

⁴⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 46, 27.2.1974, ss. 34-38.

çığır açacak niteliktedir”⁴⁶⁴ sözüyle başlayarak CHP Grubunun kanun teklifi lehinde bir görüşe sahip olduğunu belirtmiştir. Yıldırım konuşmasında demokratik parlamenter rejimin vazgeçilmez temel unsuru olan siyasî partilerin aslında tek bir amacının bulunduğunu; bu amacın da demokrasiyi yerleştirmek ve daha geliştirmek olduğunu ifade etmiştir. Yıldırım “[d]emokrasiyi perçinlemek, halka mal etmek, bu surette yan tesirlerden korumak başlıca siyasî amacımızdır”⁴⁶⁵ diyerek partilere yardımı öngören teklifin başlıca amaçlarından birini ortaya koymuştur. Partilere Hazine yardımının Anayasa’nın 56. Maddesinin bir gereği olduğunu, yardımın ne şekilde yapılacağına ise bu teklifle açıklığa kavuşturulduğunu belirterek konuşmasını tamamlamıştır:

“Siyasî partileri ister muhalefette olsun, ister, iktidarda; birtakım zengin insanların, geniş iş çevrelerinin sultasından kurtarmak, onu her yönü ile bağımsız birer Anayasal kuruluş haline getirmek ve demokratik eşit koşullar altında faaliyette bulunmayı sağlamak, herkesin, özellikle siyasal partilerin müşterek amacı olmalıdır. CHP Grubu olarak siyasal amacımız budur.

Değerli arkadaşlar, getirilen teklif kanunlaştığı takdirde, siyasal partiler arasında fırsat ve imkân eşitliği sağlama bakımından da büyük önem taşımaktadır. Demokratik Batı ülkelerinde siyasal partilere devletçe yardım edilmektedir. Partileri egemen sınıfların sultasından kurtarmanın ülkemizde başka alternatifi yoktur. Birçok Batı ülkelerinde işçi teşekküllerinin siyasî partilere yardım ettikleri vakıadır. Ülkemizde bunu dahi, sendika ve işçi hakları bakımından sakıncalı gördüğümüzü arz etmek isteriz.

Değerli milletvekilleri, partilere yardımın normal yolu partiye kayıtlı üyelerin verecekleri aidattır. Ancak, Türkiye’de siyasî partilere kayıtlı üye adedi belli olmadığı gibi, kamuoyu bu yönde henüz oluşmadığı için, kayıtlı üyeler belli olsa bile aidatı tarh etmek mümkün değildir. Şu duruma göre, kamu hizmeti gören siyasî partilerin bu hizmetlerini her türlü tesirden uzak, egemen sınıfların baskısından azade yapabilmesi için maddî olanaklara sahip olması zorunluluğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu koşulları nazara alan siyasal partilerimiz birlikte hareket ederek Anayasamızın 56. maddesini 1421 sayılı Kanunla değiştirmiş ve siyasî partilere yardım hususunu Anayasal bir hak haline getirmiştir. Anayasamızın 1421 sayılı Kanunla değişen 56. maddesinin 3 ve 4. fıkrası aynen şöyledir:

⁴⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 46, 27.2.1974, s. 34.

⁴⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 46, 27.2.1974, s. 34.

“Siyasî partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Son Milletvekili genel seçimlerinde muteber oy sayısının en az yüzde beşini alan veya bu seçimlerde Millet Meclisinde grup teşkil edecek sayıda milletvekilliği kazanmış bulunan siyasî partilere Devletçe yapılacak yardım kanunla düzenlenir.”

Anayasanın bu hükmünün sarahati karşısında, artık siyasî partilere Hazinece yardım yapılsın mı veya yapılmasın mı tartışmasının yeri ve gereği kalmamış oluyor demektir.

Siyasî partilere yardım hususu Anayasanın 56. maddesine göre bir Anayasa emridir. Bu madde bütün partilerimizin ittifakı ile değiştirilmiştir, kanunun çıkması Anayasa gereği olmuştur. Hiçbir siyasî teşekkülün Anayasanın âmir hükmü karşısında aksi bir tavır takınacağını tahmin etmiyoruz.

Değerli arkadaşlarım, geçen dönemki Meclis zabıtları tetkik edilirse, yüce Meclisin bu konu üzerinde hayli zaman sarf ettiği anlaşılmaktadır. “Hızır Aleyihisselâm’ın atının rengi beyaz mıydı, yoksa doru muydu?” gibi gereksiz usulî tartışmalara girişilmiş ve kanunun çıkarılması, Anayasa emrinin yerine getirilmesi bu dönemdeki yüce Meclise bırakılmıştır.

Değerli arkadaşlar, siyasî partilere yardım hususu bir Anayasa emridir. Bunda bütün siyasî partilerimiz ittifak halindedir. Geride, yardımın ne şekilde yapılacağına dair mesele kalıyor. Bu meseleyi de huzurunza getirilen teklif açıklığa kavuşturmuştur.

Değerli arkadaşlar, kanun teklifinin tümü üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak görüşlerimiz budur. Maddelere geçildiğinde icabederse düşüncelerimizi bildireceğiz. Getirilen kanun teklifini Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak desteklediğimizi yüce Meclise arz eder, hepinize saygılarımı sunarım.”⁴⁶⁶

Hasan Yıldırım’ın konuşmasından sonra, teklifin tümü üzerinde başka söz isteyen Milletvekili olmamış ve maddelerin görüşülmesine geçilmiştir. 1. Madde aynen kabul edilmiş, 2. Madde okunduktan sonra, Plan Komisyonu Başkanı Sivas Milletvekili Ahmet Durakoğlu “Sayın Başkan, geçici madde 6 da “1973 yılı Devlet yardımları” denmiştir. “1973 yılı Devlet yardımı” olacak. Zaten teklifte de öyledir” diyerek ifadenin düzeltilmesini talep etmiştir. Bu sırada, İstanbul Milletvekili Necdet Uğur, Balıkesir Milletvekili Cihat Bilgehan

⁴⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 46, 27.2.1974, ss. 34-35.

ve İstanbul Milletvekili Fehmi Cumalıoğlu “kanun teklifinin 2 nci maddesinin, maddeye açıklık getirmek bakımından” “Geçici madde 6.- 1973 yılı Devlet yardımları 1974 Genel Bütçe Kanununun yürürlüğe girmesini takibeden 10 gün içinde ödenir. 648 sayılı Kanuna, bu kanunun 1 inci maddesi ile getirilen 74 üncü madde hükmü 1973 malî yılı Hazine yardımı için de uygulanır” şeklinde değiştirilmesini önermişler ve önerge Komisyon ve Genel Kurul tarafından kabul edilmiştir.⁴⁶⁷ 2, 3 ve 4. Maddeler de sırayla kabul edildikten sonra kanunun tümü açık oylamaya konmuştur. Ancak kanun teklifinin oylamasına 154 üye katılmış; 147 kabul, 1 ret ve 6 çekimser oy kullanılmıştır. Dolayısıyla teklif, gerekli çoğunluğu sağlayamamıştır.⁴⁶⁸ 28 Şubat 1974 tarihli 47. Birleşimde oylama tekrarlanmış; oylamaya 317 Milletvekili katılmış, 294 Milletvekili kabul, 8 Milletvekili red, 15 Milletvekili çekimser oy kullanmış ve böylece “648 sayılı Siyasî Partiler Kanununa bir madde eklenmesine dair kanun teklifi” TBMM tarafından kabul edilmiştir.⁴⁶⁹

Necdet Uğur ve arkadaşlarının verdiği önerge oylandığı sırada Meclis Başkanı ile Antalya Milletvekili İhsan Ataöv arasında kanunun daha sonra değişikliğe uğrayacağına işaret eden bir diyalog yaşanmıştır.

İHSAN ATAÖV (Antalya)- Sayın Başkan, müsaade ederseniz bir şey söyleyeyim. Zatı âliniz, buradan milletvekilinin yaptığı takibi değerlendirmediniz. Önergeden evvel bir sual soracaktım. Komisyona her zaman sual sorma hakkını haizim, bu sualimi sordurmadınız, bu fırsatı, bana vermediniz. Elbette bunda bir suiniyetiniz yok; fakat zapta geçmesinde fayda var. Çünkü Devletin bütçesinden 1973 yılı için de para verilecek, bu konuda sual soracaktım. 1973 yılında seçimlerden evvelki gruplar var, seçimlerde alınan oy miktarları var...

BAŞKAN- Sayın Ataöv, maddeyi okudum, “Söz isteyen var mı?” diye sordum. Önergeyi okudum, herhangi bir talebiniz bahis konusu değil...

İHSAN ATAÖV (Antalya)- “Sonra” dediniz Sayın Başkan. “Sual soracağım” dedim.

BAŞKAN- Muameleye geçmişim, soru sormanız mümkün mü Sayın Ataöv? Yüce Kurula “Söz istiyor musunuz?” diye soruyorum...

İHSAN ATAÖV (Antalya)- Sayın Başkan.

BAŞKAN- Söz isteyen yok. Önerge için “Söz isteyen var mı?” diyorum, yok...

⁴⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 46, 27.2.1974, s. 36.

⁴⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 46, 27.2.1974, s. 38.

⁴⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 47, 28.2.1974, ss. 142-145.

İHSAN ATAÖV (Antalya)- Sayın Başkan, önerge okunduktan sonra “Komisyona sual soracağım.” dedim, “Peki” dediniz, ama önergeyi muameleye koydunuz. Zapta geçsin, tetkik bakımından söylüyorum. Burada da bir suiniyetimizin olmadığını söylüyorum...

BAŞKAN- Elbette, elbette. Yani, önergenin kabul şekliyle maksudınız yerine geldi mi Sayın Ataöv?

İHSAN ATAÖV (Antalya)- Efendim, ben grupların vermiş oldukları önergeye muhalif değilim, ama zapta geçmesi bakımından bazı şeyler soracaktım Komisyondan, bu fırsatı vermediniz, yok zararı ne yapalım.

BAŞKAN- Efendim, tümü üzerindeki müzakerelerden sonra soru sorarsanız aydınlanması lâzım gelen hususta sorunuz zapta geçer, Komisyon da cevap verir. Bu fırsat henüz bitmiş değil Sayın Ataöv.⁴⁷⁰

İhsan Ataöv’ün “[d]evletin bütçesinden 1973 yılı için de para verilecek ... 1973 yılında seçimlerden evvelki gruplar var, seçimlerde alınan oy miktarları var...” tespiti partilere yapılacak yardım konusunda yasada bir boşluğa işaret etmiştir. Bu çerçevede, teklif Cumhuriyet Senatosu’nca değiştirilerek Meclis’e gönderilmiştir. 19 Mart 1974 tarihinde teklif yeniden Plan Komisyonu’na havale edilmiştir.⁴⁷¹ Plan Komisyonu’nun raporu 27 Mart 1974 tarihinde Meclis Genel Kurulu’na dağıtılmıştır.⁴⁷² Teklif ile ilgili Cumhuriyet Senatosu’nun değişikliği ve Plan Komisyonu Raporu 30 Nisan 1974 tarihli 69. Birleşimde görüşülmeye başlanmıştır.⁴⁷³ Cumhuriyet Senatosu’nun değiştirilerek kabul ettiği 2. Madde Bütçe Plan Komisyonunca da benimsenmiştir. Buna göre:

“Madde 2.- 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununa aşağıdaki geçici 6 ncı madde eklenmiştir:

Geçici Madde 6.- 1973 yılı Devlet yardımı, 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununa, bu kanunun 1. maddesi ile getirilen 74. maddesine ve aşağıdaki esaslara göre, 1974 malî yılı Genel Bütçe Kanununun yürürlüğe girmesini takibeden 10 gün içinde yapılır.

⁴⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 46, 27.2.1974, ss. 35-36.

⁴⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 54, 19.3.1974, s. 235.

⁴⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 58, 27.3.1974, s. 350.

⁴⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 69, 30.4.1974. 9’a 1. Ek Sıra Sayılı C. Senatosu Değişikliği ile ilgili Plan Komisyonu raporu için bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 69, 30.4.1974 sonuna ekli basmayazı.

1973 mali yılı Genel Bütçe Kanununun (B) cetveline göre hesap olunacak Devlet yardımının 1 Mart 1973 – 14 Ekim 1973 devresini kapsayan miktarı; bu miktardan Anayasanın geçici 22 nci maddesine göre Devlet yardımı yapılması gereken siyasî partilere, bu kanuna göre Devlet yardımına hak kazanan en az oy almış siyasî partiye yapılacak oran ve miktarda yardım ayrıldıktan sonra, 12 Ekim 1969 seçim sonuçları esas alınmak suretiyle siyasî partiler arasında dağıtılır.

İkinci fıkra hükümlerine göre dağıtılan Devlet yardımından arta kalan miktarın siyasî partiler arasında dağılımı, 14 Ekim 1973 seçim sonuçları esas olmak üzere yapılır.”

Maddenin okunmasından sonra oylama yapılmış ve böylece partilere yardım konusundaki teklif kanunlaşmıştır.⁴⁷⁴ Kanunun bu maddesi ile 1 Mart 1973 – 14 Ekim 1973 bütçe döneminde partilere ayrılan payların dağılımında 1969 seçimleri esas alınmış ve İhsan Ataöv’ün işaret ettiği eksiklik giderilmiştir.

⁴⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 69, 30.4.1974, s. 252.

7.2. Anayasa Değişikliği Doğrultusunda Milletvekili Seçimi Kanunu’nda ve Siyasî Partiler Kanunu’nda Değişiklik Yapılması

Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve 10 arkadaşının 25 Mayıs 1961 gün ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 9. maddesinin 9. bendi ile 13 Temmuz 1965 gün ve 468 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 8. maddesinin 2. fıkrasının değiştirilmesi hakkında kanun teklifi ile İstanbul Milletvekili Ferruh Bozbeyli ve 7 arkadaşının 13 Temmuz 1965 günlü ve 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 104. maddesinin yürürlükten kaldırılmasına dair ve 25 Mayıs 1961 günlü ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 9. maddesinin 9. fıkrasının yürürlükten kaldırılmasına dair kanun teklifleri ve 82 Sıra Sayılı İçişleri, Adalet ve Anayasa komisyonları raporları 26 Haziran 1974 tarihinde Meclis Genel Kurulu’na dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁴⁷⁵ Danışma Kurulu’nun “kanun teklifinin gündemde bulunan diğer işlere takdimen öncelikle görüşülmesi” önerisinin kabul edilmesiyle görüşmelere başlanmıştır.⁴⁷⁶

Teklifin tümü üzerinde ilk sırada Cumhuriyetçi Güven Partisi Genel Başkanı Turhan Feyzioğlu bir konuşma yapmıştır. Feyzioğlu konuşmasının başında “CGP Grubu olarak, bu kanun teklifinin süratle kabulü lâzım geldiği ve süratle kabul edileceği görüşünde” olduklarını ve gruplarının teklifin tümü ve maddeleri üzerinde lehte oy kullanacağını belirtmiştir.

“Cumhuriyetçi Güven Partisi, kurulduğu günden beri, eski Demokrat Partililerin siyasî haklarının iadesine taraftar olmuş ve bu hususu 1968 yılından bugüne kadar resmî bildirilerinde ve çeşitli seçim beyannamelerinde açıkça ortaya koymuştur. Daha 1969 seçimlerine girerken, yani bundan beş yıl kadar önce yayınladığımız seçim beyannamesinde aynen şöyle demiştik: “Siyasî hakların iadesine samimiyetle taraftarız. Güven Partisi, siyasî mahkûmiyetlerin doğurduğu ıstırapları ortadan kaldırarak huzura ve millî bütünlüğe yardımcı olmayı, her türlü art düşüncelerden uzak şekilde istemiştir”.

Doğru bildiğimiz bu yolda yürümeye devam edeceğiz. O günden bu yana, görüşümüz hiçbir zaman değişmemiştir. Çeşitli kaygılarla ve çeşitli düşüncelerle zaman zaman, siyasî hakların iadesi konusunun geciktirilmek istendiği dönemlerde de daima bir gerçeğe dikkati çekmeye çalıştık: Türkiye’de 1960 yılından önceki mücadeleler geride kalmıştır. Bir noktayı daha ifade edeyim. Keşke, o mücadelelerin tarzı ve şekli, (bugünkü tecrübelerimizle geriye baktığımız zaman bunu söyleyebiliyordum) o tarihte aldığı tarza ve şekle bürünmemiş

⁴⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 102, 27.6.1974, ss. 332–333.

⁴⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 16, 11.12.1974, ss. 302–313.

olsa idi. Bugün Türkiye’de, hür demokratik rejimi yaşatmak isteyenlerle, bu rejimin yerine şu veya bu kılıkta bir dikta idaresi kurmak isteyenler arasında mücadele vardır. Bugün Türkiye’de, Atatürkçülerle, Marksistler, Leninciler arasında mücadele vardır. Bugün Türkiye’de, millî bütünlüğün korunmasını isteyen milliyetçilerle, bu bütünlüğü yok etmeye çalışanlar arasında bir mücadele vardır. Bu mücadelede, eski Demokrat Parti yönetici ve mensuplarından hiçbiri zararlı bir çizgide olamaz, olmamıştır.

Eski Demokratların siyasî haklardan mahrum olanlarının bu haklara kavuşmaları, hem adaletin ve hakkaniyetin zaruri icabıdır, hem de bizim inancımıza göre, medeniyetçi, milliyetçi, millî bütünlük ve iç barıştan yana, demokrasiye yürekten bağlı siyasî güçlerin daha da güçlenmesi anlamını taşır. Memleket hesabına, bu kanunun bir an önce yürürlüğe girmesinden doğabilecek hiçbir kayıp olmadığına, tam aksine, bu kanunun kabulü ile iç barış ve millî bütünlük istikametinde bir olumlu adım daha atılmış olacağına içtenlikle inanıyoruz.

Bu sözlerle, zaman zaman bu konuda yapılmış olan toplantılarda sayın eski Cumhurbaşkanı’nın işbaşında bulunduğu sırada, Çankaya’da parti liderleri arasında yapılmış olan bazı toplantılarda ısrarla partim adına belirtmiş olduğum görüşleri tekrarlamış oluyorum.

Hemen hemen aynı kelimelerle bu görüşü bu toplantılarda da muhtelif defa ifade ettiğimi hatırlıyorum.

Bu konunun çok daha önce kesin bir çözüme bağlanmış olmasını gönül çok isterdi. Bilindiği gibi, Türkiye Büyük Millet Meclisi bu konuda kararını 1973 seçimlerinden çok önce de vermişti, uzun yıllar önce vermişti. Fakat memleketin bütünlüğüne kastettiği gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinin kapattığı T.İ.P.’in açtığı bir dava üzerine, yapılmış olan bu Anayasa değişikliği, T.İ.P. dışındaki partilerin katılmaları suretiyle, hep birlikte katılmaları suretiyle gerçekleşmiş olan Anayasa değişikliği iptal edilmiş, geri dönmüştü.

Çeşitli talihsizliklerle gecikmeler oldu ve bugüne gelindi. Anayasada son defa yapılmış olan değişikliğe Türkiye Büyük Millet Meclisindeki bütün siyasî partiler; hatta yanılmıyorsam, siyasî parti grubu olmayan siyasî gruplar oybirliği ile karar vermişlerdir.

Kanun teklifinin getirdiği husus, Anayasada yapılan değişikliğin kanunlarımıza yansıtılmasından ibarettir. Anayasaya aykırı hale gelmiş olan birkaç maddenin kanunlarımızdan ayıklanması kesin bir zarurettir. Bu konuda hiç kimsenin en ufak bir tereddüdü olabileceğine ihtimal vermiyorum.

Bu vesile ile başka partilerle birlikte kendilerine yaptığımız müracaatı olumlu karşılayarak, istifa etmiş olmalarına rağmen bu kanunun şu günlerde öncelikle görüşülmesine imkân veren Sayın Başbakan Sadi Irmak'a ve başkanlığındaki Hükûmete, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubunun şükranlarını sunmak isterim.

Bu kanundan yararlanacak olan eski Demokrat Parti mensup ve yöneticilerine bundan sonraki hayatları için en içten, en iyi dileklerimi sunar, Yüce Heyetinizi saygılarla selâmlarım. Teşekkür ederim.”⁴⁷⁷

Feyzioğlu'ndan sonra Adalet Partisi Grubu adına Isparta Milletvekili Süleyman Demirel konuşmuştur:

“Anayasanın 68. maddesi ve geçici 11. maddesine paralel olarak, Seçim Kanununda ve Partiler Kanununda yer almış hükümlerin Anayasa değişikliğine paralel olarak değiştirilmesi, daha önce Meclislerimizce kabul olunmuştur.

Siyasî sözlüğümüze “Siyasî hakların iadesi” şeklinde girmiş bulunan bir konuda, Anayasanın 68. maddesi ve geçici 11. maddesi üzerinde yapılan tartışmalar bir hayli geride kalmıştır.

1969 senesinin 3 Kasım'ında Anayasa değişiklikleri gerçekleştirilmiştir. Bu değişiklikte birlikte, siyasî hakları ellerinden alınmış ve seçilmek suretiyle memlekete siyaset yolu ile hizmette bulunmuş, bir devrin değerli bir kadrosunun memleket hizmetinden mahrum bırakılması, Anayasa bünyesinde bir ikilik yaratmakta idi: Hak eşitsizliği, siyasî hak eşitsizliği ikiliği.

Bu ikiliği, 1960 ihtilâlinde sonra meydana gelen çeşitli hassasiyetler göz önünde tutularak kaldırmak için girilmiş bulunan gayretler, ancak 1969 senesinin Kasım ayında neticeye bağlanabilmişti. Tek başına hiçbir parti Anayasa değişikliği yapacak çoğunluğa Meclislerimizde sahip olmamıştır. 14–15 Mayıs 1969 tarihinde Millet Meclisinde, daha sonra 3 Kasım 1969 tarihinde de Cumhuriyet Senatosunda konuşulmak suretiyle, hemen hemen büyük çoğunlukla ve Anayasa tadiline yetecek kadar çoğunlukla 68. ve 11. madde değiştirilmişti ve böylece Anayasanın bünyesinden bir ikilik çıkarılmakta, 1950–1960 döneminde memlekete hizmet etmiş pek çok kimse yeniden memlekete hizmet etme imkânlarına

⁴⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 16, 11.12.1974, s. 303.

kavuşmakta idi. Partiler Kanunu ve Seçim Kanunu Anayasadan daha sonra yapıldığı için, buralara inikâs etmiş bulunan Anayasa hükümlerini de bu vesile ile değiştirmiştik.

Ancak, daha sonra Anayasa Mahkemesi, bu değişikliğe yapılmış bulunan bir itirazı tetkik etmiş ve Anayasa değişikliğini usul bakımından bozmuş, esasa da girebileceğini, kararında yazmıştı. Bu karar, 1970 senesinin Haziran ayında verilmiş ve 1970 senesinin Ekim ayında ilân edilmişti. İkinci Anayasa değişikliği teklifi, tarafımızdan 28 Ocak 1971 tarihinde verilmiş, daha sonra araya 12 Mart dönemi girmiş ve kanunlaştırılamamıştı. 9 Ocak 1974 tarihinde tarafımızdan verilen bir teklif, nihayet 28 Şubat 1974 tarihinde, başka tekliflerle de birleştirilmek suretiyle komisyondan geçmiş, daha sonra Yüce Heyetinizden geçmiş ve Nisan 1974'te Cumhuriyet Senatosu tarafından da kabul edilmek suretiyle Anayasa değişikliği ikinci defa gerçekleşmişti.

Şimdi huzuruza gelen teklif, tarafımızdan ve başka tekliflerle birleştirilerek getirilmiş bulunan, komisyonlardan geçmiş bulunan teklif, birinci defa 1969 senesinde yapılmış bulunan Anayasa değişikliğinden sonra, Partiler Kanunu ve Seçim Kanununun tekabül eden maddelerini değiştiren kanunların, Anayasa değişikliğiyle beraber Anayasa Mahkemesi tarafından iptali dolayısıyla, yeniden düzeltilmesi gerekli hususları içine alıyor.

Binaenaleyh, esasen Meclisler tarafından kabul edilmiş bir kanun kendisi Anayasaya aykırı olduğu için değil, Anayasa değişikliği iptal edildiği için Anayasaya aykırı bulunmuş olan iki kanunun iki maddesini değiştirmek gerekiyor. Çünkü esasen Anayasa aniden değiştirilmiş, bu defa da Partiler Kanunu ve Seçim Kanununun bu hükümleri şu anda Anayasaya aykırı bulunmaktadır.

Binaenaleyh, umuyoruz ki, Yüce Meclisin bütün üyelerinin destekleyeceği bu teklifler en kısa zamanda kanunlaşacaktır. Böylece bu düzeltme ikinci defa yapılmış olmaktadır. Umuyoruz ki, yine Cumhuriyet Senatamız bu teklifleri en kısa zamanda konuşmak imkânını bulacaktır ve böylece, beş senedir iki defa Anayasa değişikliği yapılmak suretiyle sağlanamamış bulunan, fiilî olarak sağlanamamış bulunan, “hak var, kullanılması şu anda mümkün değil” gibi bir durum ortadan kalkacak ve 1950–1960 döneminde siyasî kadrolar olarak veya başka kadrolar olarak memleketimize

hizmet etmiş olup da, bugün memlekete hizmet etme hakkından mahrum, siyaset yoluyla memlekete hizmet etme hakkından mahrum pek çok değerli kişi yeniden siyaset yoluyla memlekete hizmet etme imkânlarına kavuşacaktır.

Kanaatimizce, şu anda, bunun siyasî bir durumu da yoktur. Anayasa bünyesindeki ikilik kalkmıştır; kanunlardaki ikilik de böylece kalkmaktadır; siyasî hak eşitsizliği bu şekilde kalkmaktadır. Bunun Türk demokrasisine faydası vardır: Hem bir haksızlık izale edilmektedir, hem de demokrasimiz pekiştirilmektedir.

Bu teklifimizin, Hükümet istifa etmiş bulunması hasebiyle, konuşulabilmesi, Hükümetin bunun konuşulmasını talep etmesiyle mümkündür. Hükümetten rica ettik; Sayın Başbakan Profesör Irmak ve Kabine arkadaşları ricamızı kabul etmek nezaketini gösterdiler. Böylece, bugün, teklif konuşulabilir hale gelmiştir.

Teklif, 1974 senesinin Nisan ayında verilmiş; ama 13 Temmuz'a kadar çeşitli sebeplerle gündemin önü tıkanıdığı için konuşulamamıştır. Ümit ediyoruz ki, beş senedir, Meclislerimizin gündemlerinde Anayasa değişikliği, kanun değişikliği şeklinde bulunan ve 14 senedir de bir hak eşitsizliği ıstırapı şeklinde vicdanlarda bulunan bu konu bugün Yüksek Heyetinizin kararı ile sona ermiş olacaktır.

Başta Sayın Başbakan Profesör Irmak olmak üzere Hükümete, Adalet Partisi olarak teşekkürlerimizi sunuyor, bu haklardan faydalanacak olan, memlekete değerli hizmetlerde bulunmuş muhterem kişilere hayatları boyunca başarı temenni ediyorum.⁴⁷⁸

Demokratik Parti Grubu adına Genel Başkan ve İstanbul Milletvekili Ferruh Bozbeyli şu konuşmayı yapmıştır:

“Bugün bu kanunu görüşebilme imkânına sahip oluyorsak, bunun yegâne yardımcısı, yegâne destekçisi ve Meclis huzuruna getiricisi Sayın Başbakan ve kabine üyeleridir. Kendilerine huzurunuzda teşekkür ederim.

⁴⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 16, 11.12.1974, ss. 304-305.

Hükümet istemeseydi bu kanunu biz görüşemezdik. Mevcut İçtüzük hükmü budur. Sayın Başbakan lütfedip, Meclisten, bu kanunun görüşülmesini istemiştir ve biz de bu sebeple bu kanunu bugün görüşüyoruz.

Aziz arkadaşlarım, bugün görüşülmekte olan kanun, daha evvel yapılmış olan Anayasa değişikliğinin bir gereğidir. Anayasa değişikliği yapıldıktan sonra, artık bu kanundaki hükümler Anayasaya aykırı hâle gelmiştir. İşte biz, esasen Anayasaya aykırı olan bir durumu bertaraf etmek için bu kanunu çıkarıyoruz.

Anayasa değişiklikleri yapılırken bütün partiler ittifakla davranmıştır, bütün partiler Anayasa değişikliğini ortaklaşa bir görüşle kabul etmişlerdir.

Tabii olarak, Demokratik Parti Grubunun da bu kanun üzerindeki oyları olumlu olacaktır. Esasen bu konu ile ilgili düşüncelerimizi Anayasa değişikliği sırasında Yüce Meclise arz etmiştik.

Muhterem arkadaşlarım, bu kanunun bir an evvel Meclislerimizden geçerek kanuniyet iktisap etmesi içten temennimizdir ve Yüce Mecliste de esasen bu temenni istikametinde ittifak vardır.

Böylelikle, 1957 ile 1960 arasında memleket hizmeti gören ve bugün hayatta kalan eski Demokratlar da, diğer vatandaşlar gibi seçme ve seçilme haklarına sahip olacaklardır.

Kendilerine şahsî, ailevî ve siyasi hayatlarında başarılar dilerim.

Arkadaşlarım, ancak bir siyasi mücadelenin sonu şayet ölümle bitmiyorsa, er geç hakikat tecelli ediyor ve bir noktada mesele açıkça ortaya çıkıyor; fakat giden de gitmiş oluyor. Onun için ben bu vesileyle aramızdan ayrılıp rahmeti rahmana kavuşmuş olanları da huzurunuzda anmak istiyor; hepinizi saygıyla selâmlıyorum.”⁴⁷⁹

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Uşak Milletvekili Ahmet Yılmaz konuşmuştur:

“Sayın milletvekilleri, Yüce Meclisler Anayasanın 68. maddesindeki “Affa uğramış olsalar da...” ibaresini kaldırmış bulunduğundan, buna paralel olarak yasalarımızdaki mevcut kısıtlamalarında kaldırılması doğaldır.

⁴⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 16, 11.12.1974, s. 305.

Bu nedenle, bugün yüksek huzurunuzda getirilen kanun tekliflerini Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak yürekten destekliyoruz ve memleket, millet için hayırlı olmasını diliyoruz.”⁴⁸⁰

Millî Selâmet Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Süleyman Arif Emre konuşmuştur.

“Millî Selâmet Partisi bu kanun teklifini desteklemektedir. Çünkü ülkemizde iç barışın bütün şartlarıyla ve kemaliyle tahakkukunun adımlarından birisinin atılması, bu kanunun kabulüyle gerçekleşmiş olacaktır.

Muhterem arkadaşlarımız, milletlerin tarihinde zaman zaman buhranlı devreler gelmektedir, geçmektedir. Asıl olan, bu buhranların neticelerinin biran önce izale edilerek iç barışın sağlanmasıdır. Bizim tarihimizde demokrasimizin tekâmülü, seyri takip edildiği zaman, zaman zaman örnek gösterilen batı demokrasilerinin tekâmülü seyrinden daha olgun, daha üstün bir grafik, bir çizgi takip ettiği de müşahade edilir. Biz şu kanaatteyiz ki, siyasî hakların iadesi konusu, eğer partilerimiz bu işi ciddî olarak takip etselerdi, 1965 ile 1969 seneleri arasında gerçekleşebilecekti. Bu hakların verilmesi hususunun bugüne kadar gecikmiş olması, şartların namüsaît olmasından doğmamıştır; bu meselenin gereken ehemmiyetle takip edilmemiş olmasından doğmuştur kanaatindeyiz.

Siyasî görüş ayrılıklarından doğan ihtilâfların, bu ihtilâflar yargı organlarının kararlarına iktiran etse ve bazı hak kısıntılarına düşse dahi, bütün demokratik hür ülkelerde, başka kurallara daha müsamahalı, daha insanî kurallara bağlanarak, siyasî hakların süratle tanınması âdetâ beynelmilel bir prensip ittihaz edilmiştir.

Esasen, Anayasa bu istikamette değiştiği için, bu kanun tekliflerinin konusu olan hükümler Anayasaya aykırı düşmüştür. Gene Anayasamızın bir hükmüne göre, kanunlar Anayasaya aykırı olamaz. Meclisimiz bu kanun teklifini kabul ettiği takdirde, Anayasaya bu kanunların mutabakatı da sağlanmış olacaktır.

Bir ülkede demokrasinin kemaliyle ve sıhhatli bir şekilde mevcut olduğunun kabul edilebilmesi için, siyasî mücadele hürriyetinin, siyasî mücadele eşitliğinin herkese seyyanen tanınmış olması gereği de kabul edilmelidir. İşte bu kanun teklifleri bu neticeye de yaklaşmamıza vesile olacaktır.

⁴⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 16, 11.12.1974, s. 305.

Millî Selâmet Partisi, demokrasimizin bütün hür ülkelerde olduğu gibi, bütün müesseseleriyle tekâmül ettirilmesine taraftardır. Bu arada, siyasî hak ve hürriyetlerde eşitlik, mücadele hürriyetinde eşitlik sağlamanın yanında, referandum gibi başka ülkelerde olan müesseselerin de, (halk efkârını zaman zaman yoklamak suretiyle demokrasimize yön verilmesi, buhranlara çözüm aranmasına yarayışlı, diğer müesseselerin de, burada teferruatına girmiyoruz) getirilmesinde Millî Selâmet Partisi öncü olmak niyet ve kararındadır.

Hükümetimizin de, bu teklifleri, bu görüşler açısından ele alarak, öncelikle Meclislerimizde müzakereye koymuş olması takdire şayan bir harekettir.

Grubumuz bu kanunu desteklemektedir, hürmetlerimi sunarım.”⁴⁸¹

Emre'nin konuşmasıyla gruplar adına konuşmalar tamamlanmış ve şahsı adına Yozgat Milletvekili Mustafa Asri Ünsür söz almıştır:

“Siyasî hakların iadesiyle ilgili kanun teklifi, Parlamentoda birçok dönemler geçirmiştir. Bu dönemler içerisinde en önemlisi; Adalet Partisi tarafından teklif edilmiş ve kesinleştirilmiş olmasına rağmen, değiştirilmiş olan Anayasanın ilgili maddesi, biliyorsunuz, Anayasa Mahkemesi tarafından, (açılmış olan bir dava gereğince) iptal edilmiştir. Onun için Adalet Partisinin, siyasî hakları savsakladığı veya şu veya bu sebeple geri bıraktığı iddiaları bir safsatadan ibarettir.

Adalet Partisinin önüne belki bu siyasî hakların görüşülmesi esasında bazı engeller çıkarılmış olabilir. Nitekim bu kanun teklifinin muhtelif komisyonlarda görüşülmesi esnasında, yine Adalet Partililer, teklif etmiş oldukları kanun teklifinin öncelikle ve ivedilikle görüşülebilmesi için, Komisyonda sırasını öne aldırması ve kanunun bugünkü noktaya gelmesini sağlamışlardır.

Kanunun ana esprisi, Anayasamızda değişiklik yapılmış olan maddeye paralel olarak düşünülmüş ise de, yapılmış olan değişiklik önerilerinde, Parlamentonun içerisine girecek kişilerde 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 9. maddesinin 5, 6 ve 7. fıkralarında ileri sürülen ve Parlamento çatısı altına gelmesinde sakınca görülen kişilerin getirilmemesini temin için bir madde vaz edilmiştir; ama bu madde Adalet ve Anayasa Komisyonunca metinden çıkarılmıştır. Bu maddeyi yüksek huzurlarınızda tekrar okumak istiyorum:

⁴⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 16, 11.12.1974, ss. 305-306.

“Ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymiş olanlar; taksirli suçlar hariç olmak üzere beş yıldan fazla hapis cezasıyla mahkûm olanlar; zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle kesin olarak hüküm giymiş olanlar”ın bu Parlamento çatısı altında yeri yoktur değerli arkadaşlarım.

Biz bunu savunduk geliyoruz, savunmaya devam edeceğiz. Ancak, 1961 Anayasası ile Yassı Adaya mahkûm olarak gönderilmiş olan değerli parlamenterlerin bu haktan istisna edilmelerini de teklif ettik.

Bendenizin, şahsım adına yapmış olduğum konuşmada belirtmek istediğim ve İçişleri Komisyonunda kabul edilmiş olan metnin gayesi; (ki, Yüce Heyetiniz tarafından da kabul edilmesi halinde bu mahzurlar önlenecektir.) bu Yüce Meclisin kürsüsüne çıktığı zaman, sıralardan veya herhangi bir yerden, dışardan, “Hırsız, dolandırıcı in aşağı” diye hiç kimsenin çıkmamasını temindir, Yüce Meclisin itibarına gölge düşürülmemesidir.

Bu kanuna İçişleri Komisyonunun teklif ettiği şekilde oy kullanmanızı istirham eder, saygılarımı sunarım.”⁴⁸²

Kanun teklifinin tümü üzerindeki görüşmelerden sonra maddelere geçilmiştir. Kanun teklifinin 1. maddesi “25.5.1961 tarih ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 9. maddesinin 9. bendi yürürlükten kaldırılmıştır” hükmünü taşımaktadır. Bu madde üzerinde AP Grubu adına Sivas Milletvekili Vahit Bozatlı konuşmuştur. Bozatlı’ya göre:

“Bu yasa değişikliklerini zorunlu kılan Anayasa değişikliğini yaparken, Yüce Meclisin, Anayasa değişikliğinde güttüğü ve aşağı yukarı ittifak halinde güttüğü bir amacı vardı. Bu amaç, yanılmıyorsa, Yüksek Adalet Divanı tarafından siyasî haklardan yoksun bırakılmış olan zevatin, bu hakları tamamıyla iktisap etmiş duruma getirilmeleriydi. Hâlbuki şimdi, şu anda önümüzde bulunan ve son olarak Anayasa Komisyonu tarafından görüşülerek kabul edilmiş bulunan teklifin 1. maddesi, bu kastın, Yüce Meclisin kastının dışına çıkmıştır.

Şöyle ki; 1. maddede bahsedilen 9. maddenin 9. bendi aynen şöyle: “5, 6 ve 7. fıkralarda belirtilenler affedilmiş olsalar da, Milletvekili seçilemezler.”

⁴⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 16, 11.12.1974, ss. 306-307.

Şimdi, Anayasa Komisyonu bu bendin metinden çıkarılmasına karar vermiştir. Şayet Yüce Heyetiniz, Anayasa Komisyonunun bu metnini aynen kabul ettiği takdirde, istisna maddesi olan 5, 6 ve 7. bentler hakkındaki bu hüküm tamamen ortadan kalkmış olacak. Örnek vermek için yalnız 7. bendi okuyorum; affedilseler dahi siyasî hakları iktisap edememeleri hususunu kesinlikle hüküm altına alan 7. bent şu:

“Zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlardan biri ile kesin olarak hüküm giymiş olanlar...”

Şimdi kaldırmak istediğimiz bentle, 7. bentte okuduğum çeşitteki suçları işleyenlerin hepsi, tüm siyasî hakları kazanmış olacaktır. Özellikle Sayın Komisyonun, Sayın Hükümet yetkilisinin ve Genel Kurulun dikkatini çekmek istiyorum. Gerçekten Genel Kurulun kastı, hakikaten Yüksek Adalet Divanınca siyasî haklardan mahrum edilmiş bulunan kişilerle birlikte, biraz evvel okuduğum yüz kızartıcı suçu işlemiş kişileri de tüm siyasî haklara kavuşturmak, seçmek, seçilmek hepsi dahil, Devletin bütün kademelerinde, her çeşit sorumluluğu kabul etmek dahil, eğer tüm bu siyasî hakları vermeyi Yüce Heyetiniz kastediyorsa, o yönde bir düşüncenin sahibi ise, gerek Komisyon, gerek Hükümet, o takdirde mesele başka. Ama ben bir yanlışlık eseri, bir hata eseri bu şekilde tedvin edildiği kanaatini taşıyorum.

Ayrıca maddenin metnindeki bu hata, hiç şüphesiz kanun teklifinin başlığına da sirayet eder. Hiç şüphesiz bir değişiklik ile kabul edildiği takdirde, Sayın Başkan da kendiliğinden, re'sen, zannediyorum madde metnindeki hatayı düzeltirler. O takdirde, bir bendin kaldırılması suretiyle değil, bizim, yani Sayın Süleyman Demirel ve 10 arkadaşının verdiği teklifte olduğu gibi, bu bendi tadil etme yoluna gitmiş oluruz.

Şimdi, bu teklifte bizim ileri sürdüğümüz ve getirmek istediğimiz hususun Yüce Meclisin Anayasa değişikliği yaparken kastetmek istediği maksada, kastına daha uygun olduğu kanaatini taşıyoruz. Müsaade ederseniz, teklifte getirdiğimiz hususu da kısaca okuyayım:

“Madde 9.- 12. 6. 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanunun 6. maddesi ile kurulmuş Yüksek Adalet Divanınca mahkûm edilenler hakkında bu bent hükmü uygulanmaz.” Yani affedilseler dahi, 9. maddenin 9. bendinde bahsedilen, 5, 6 ve 7. bentlere taalluk eden yasaktan, Yüksek Adalet Divanınca

mahkûm edilenler müteessir olmayacaklar, o yasağın kapsamına girmeyecekler. Biz Anayasa değişikliği kastına uygun olarak teklifi bu şekilde getirdik. O itibarla biz ayrıca Sayın Başkanlığa bir öneri takdim ettik; teklifimizde dercettiğimiz biçimde bu maddenin oya sunulmasını ve bu şekilde kabul edilmesini uygun buluyoruz. Anayasa değişikliğini gerektiren kastımız da bu idi. Meclisin ittifakla bu mesele üzerine eğilmesi sebebi de bu idi. Bu kasta, bu maksada uygun bir madde getirmiş bulunuyoruz.”⁴⁸³

Bozatlı'nın konuşmasından sonra Malatya Milletvekili Ahmet Karaaslan madde üzerinde konuşmuştur:

“Görüşmekte olduğumuz Anayasa Komisyonunca tanzim edilen 1. maddenin metni aynen şöyle: “25.5.1961 tarih ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 9. maddesinin 9. bendi yürürlükten kaldırılmıştır.”

Şimdi burada, 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun, Milletvekili seçilmek için aranan şartları tanzim eden bir maddesinin, 9. fıkrası, Anayasa Komisyonunun tanzim ettiği metin kabul edildiği takdirde ortadan kalkmış olmaktadır.

9. madde aynen şöyle: “Milletvekili seçilemeyecek olanlar:

1. Türkçe okuyup yazma bilmeyenler,
2. Kısıtlılar,
3. İzinsiz olarak yabancı devlet resmî hizmetinde bulunanlar,
4. Kamu hizmetlerinden yasaklılar,
5. Ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymiş olanlar,
6. Taksirli suçlar hariç olmak üzere beş yıldan fazla hapis cezası ile mahkûm olanlar,
7. Zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle kesin olarak hüküm giymiş olanlar,
8. Yükümlü olmalarına ve muaf bulunmamalarına rağmen muvazzaf askerlik hizmetlerini yapmayanlar veya yapmış sayılmayanlar.”

⁴⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 16, 11.12.1974, ss. 307-308.

Şimdi, geliyoruz asıl ortadan kaldırmak istediğimiz 9. fıkra. 9. fıkra şöyle:

“9. 5, 6 ve 7. fıkralarda belirtilenler affedilmiş olsalar da, Milletvekili seçilemezler.”

Şimdi muhterem arkadaşlarım, burada öyle zannediyorum ki Anayasa Komisyonunun metni, Meclisin maksadını aşan bir metin halinde önümüzde durmaktadır. Grupları adına konuşan bütün siyasî partilerimizin sayın genel başkanları, diğer grup sözcüleri, sarahatla bu kanun teklifinden maksatlarının, senelerden beri kanayan bir yarayı sarmak, kanunla konulmuş bir haksızlığı ortadan kaldırmak, çok partili demokratik hayat uğrunda mücadele edip sağ kalanların kanunla yasaklanmış olan bir nevi seçme, seçilme gibi vatandaşlık haklarının en kutsal olan bu haklara kavuşturulması olduğuna göre; bir hırsız, bir dolandırıcıyı, rüşvet yemiş bir devlet memurunu, inancı kötüye kullanmış bir kimsenin Yüce Meclisimize üye seçilme imkânına kavuşmasını sağlamak olanağına göre, burada Anayasa Komisyonunun tanzim etmiş olduğu metin, sarahatle, Meclisin maksadını aşan bir durumdadır.

Bunun içindir ki, metin İçişleri Komisyonunda görüşülürken uzun boylu müzakere edilmiş ve teklif sahibi Sayın Süleyman Demirel’in teklifi istikametinde olmak üzere sadece 9. fıkraya bir cümle ilâvesi şeklinde değil, fakat aynı maksada matuf olmak üzere 9. maddeye bir 10. fıkra eklenmek suretiyle şöyle denmiştir; “12.6.1960 tarihli ve 1 sayılı Kanunun 6. maddesi ile kurulmuş bulunan Yüksek Adalet Divanınca mahkûm edilenler hakkında 9. fıkra hükmü uygulanmaz.” Bu suretle, teklif sahibinin ve bugün bütün siyasî partilerimizin üzerinde ittifak ettiği eski Demokrat Parti mensuplarının seçilme imkânlarının sağlanması yoluna gidilmiştir.

Netice olarak zannediyorum siyasî partiler olarak ve ferdin ferda Milletvekili olarak Anayasa Komisyonunca tanzim edilmiş olan metin, maksadımızı aşan bir metindir. Bu itibarla İçişleri Komisyonunca tanzim edilen metnin kabul edilmesi gerektiğini belirtir, Yüce Meclise saygılar sunarım.”⁴⁸⁴

Karaaslan’ın konuşmasından sonra madde üzerinde başka söz isteyen Milletvekili olmamıştır. Değişiklik önermeleri görüşüldükten sonra, ilk maddenin oylanmasına geçilmiş ve madde kabul edilmiştir.

⁴⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 16, 11.12.1974, s. 308.

Kanun Teklifinin 2. maddesi şöyledir: “13.7.1965 tarih ve 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 8. maddesinin 2. fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.” Bu madde üzerinde Yozgat Milletvekili Mustafa Asrî Ünsür şöyle konuşmuştur:

“Bazı arkadaşlarımız yapılmış olan değişiklikte 12.6.1960 tarihli ve 1 sayılı Kanunun 6. maddesi ile kurulmuş olan “Yüksek Adalet Divanınca mahkûm edilenler hakkında dokuzuncu fıkra hükmü uygulanmaz.” gibi bir fıkranın, kanunun 9. maddesine eklenmesinin Anayasamıza aykırı düşeceğini savundular.

Anayasamız, milletvekilleri ve senatörlerin ne şekilde seçileceğine dair hükmünde detaya inmemiştir. Detay maddelerini, 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun içerisinde detaylandırmış, yani maddelerinde; kimler seçilecek, tahsili ve durumları ne olacak diye bunları tatat ve tespit etmiştir.

Binaenaleyh; bu arada Yüce Meclisiniz hangi kişilik ve vasıfları haiz olan veya olmayanların da tâdatını bu çıkacak kanunla tespit etmek yetkisini haizdir ve koyacağımız kayıt ve şartlar hiçbir zaman Anayasaya aykırı düşmez. Meselâ; bir bankayı soyup oradaki veznedarı öldüren bir banka soyguncusu hırsızın Meclise gelmesini Yüce Meclisiniz kabul ediyorlar mı? Biz bunları Adalet Partisi olarak kabul etmiyoruz.

Bir Jandarma Genel Komutanına kurşun sıkıp, onu öldürmeye kasteden bir katilin Yüce Meclise Parlamenter olarak seçilip gelmesini Yüce Parlamentomuz kabul edecek midir? Biz Adalet Partililer olarak buna da hayır diyoruz.

Herhangi bir kimsenin ırzına geçerek iffetini kirleten bir ırz düşmanının Yüce Meclise gelmesini kabul ediyor musunuz? Sahtekârlık yapan bir kimsenin Yüce Meclise gelmesinin Anayasaya aykırı tarafı nedir? “Gelmesin” dediğimiz zaman böyle kimse gelmeyecektir.

Bu Kanunun bu maddesi İçişleri Komisyonunda görüşülürken itiraz eden değerli arkadaşlarıma, aynen, “Hırsızlar, sahtekârlar Parlamenteoya gelmesin, bu maddeye koyalım” dediğimiz zaman; “Anayasaya aykırı olur” dediler. Ben de aynen şunu beyan ettim, bu beyanımı burada tekrar ifade ediyorum: Biz bu maddeyi koyarız, hırsızlar, sahtekârlar Meclise gelemeyiz, deriz. Hırsızlar ve sahtekârları savunanlar dava açar, Anayasa Mahkemesi bu maddeyi iptal eder; “Hırsızlar da gelebilir” derse, gelirler.

Onun için, her kanunu çıkarırken; bu madde Anayasaya aykırıdır, bu maddeyi koymayalım fikriyatı yanlıştır. Mademki Meclisin çıkarmış olduğu kanunları denetleyen bir Anayasa Mahkememiz vardır, lütfedin biz bu kanunu istisnâî hükümleriyle çıkaralım İçişleri Komisyonunun teklif ettiği şekilde ondan sonra Anayasa Mahkemesi; “Hırsızlar da girebilir” derse zaten diyecek bir şey kalmıyor.”⁴⁸⁵

Ünsür’ün konuşmasından sonra Sivas Milletvekili Vahit Bozatlı AP Grubu adına aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Arkadaşlar, 2. maddenin değiştirmeyi öngördüğü Siyasî Partiler Kanununun 8. maddesi, konumuzla ilgili iki fıkrayı ihtiva ediyor. 1. fıkra kimlerin siyasî partilere üye olamayacaklarını saymış; şu şu suçlardan kesin hüküm giymiş olanlar siyasî partilere giremezler demiş. 2. fıkra da istisna hükmü getirmiş; 2. fıkra da; “Memnu hakları iade edilenler hariçtir” diyor.

Şimdi elimizdeki Anayasa Komisyonunun getirdiği metin de şöyle: “2. fıkra yürürlükten kaldırılmıştır” diyor.

Arkadaşlar, zannediyorum Anayasa Komisyonunun dikkatlerinden kaçmış, diğer komisyonlar da aynı hatayı yapmış; yüzde yüz bir maddî hata içindedirler. İstisna kaldırılmış, memnu aynen avdet etmiştir. Yasak duruyor. Şu anda çıkacak bu kanunda, biraz evvel kabul ettiğiniz 1. maddede de, onun kapsamına giren, affedilmiş tüm kimselerin, Komisyonun metni kabul edildiği takdirde siyasî partilere üye olmaları mümkün değil. Çünkü 8. maddenin 1. fıkrası aynen bu şekildedir. Vaktinizi almamak için okumuyorum; ama Komisyonun dikkatini çekiyorum; burada bir hata içindeler. Bir istisna fıkrasını kaldırıyorlar, mani avdet etmiş oluyor. 1. fıkradaki mani aynen ihya edilmiş, hatta biraz daha güçlendirilmiş oluyor. Elimizde, değişiklik konusu eski maddede hiç olmazsa bir istisna koymuşuz 2. fıkra ile: “Memnu hakları iade edilenler tekrar siyasî hakları kullanabilip partilere girebilirler” demişiz. Şimdi Sayın Komisyon bu istisnayı kaldırmış oluyor. Bizim konumuzla ilgili olarak hiçbir şey yapmış olmuyor. Halbuki biz teklifimizde bu istisnanın arasına, kesin hüküm giyenlerin siyasî partilere giremeyeceğine dair 1. fıkraya konulmuş olan istisnaların arasına, bilumum siyasî davalar sebebiyle hüküm giymiş kimseleri de dahil ettik ve “Bunların tümü, istisna

⁴⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 16, 11.12.1974, ss. 311-312.

edilmiştir. Tıpkı memnu hakları iade edilen kimseler gibi af edildikleri takdirde, bunlar siyasî partilere girebilirler” şekline getirdik maddeyi. Hâlbuki şimdi, getirilen metin tersine eski yasağı daha fazla perçinliyor. Özellikle söylüyorum; Komisyon ciddi bir hata yapmıştır, lütfen bu hatayı tashih etsinler.”⁴⁸⁶

Madde üzerinde söz isteyen başka Milletvekili olmadığından, değişiklik önergesi görüşülmüş, ikinci madde komisyondan geldiği gibi oylanmış ve kabul edilmiştir. 3. madde ile “13.7.1965 tarih ve 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 104. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır”. Yürürlük tarihi ve yürütme ile ilgili maddeler de görüşüldükten sonra, kanun teklifinin tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış ve teklifin tümü oylanmış ve kabul edilmiştir.⁴⁸⁷

Teşekkür için Başbakan ve Cumhuriyet Senatosu Üyesi Sadi Irmak söz istemiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Anayasamızın bir hükmünü perçinleyen ve mazi olmuş bir olayı kesin olarak tasfiye etmek suretiyle sosyal barışa katkıda bulunan bu tasarımı kabul buyurduğunuzdan dolayı Hükümet adına teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, Hükümet için burada söylenen güzel sözler için de minnettar olduğumuzu arz ederim.”⁴⁸⁸

⁴⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 16, 11.12.1974, s. 312.

⁴⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 16, 11.12.1974, s. 313.

⁴⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 16, 11.12.1974, s. 313.

8. SOSYAL BARIŞ ARAYIŞI: CUMHURİYET'İN 50. YILI
NEDENİYLE AF KANUNU ÇIKARILMASI

Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit ve 134 arkadaşının Cumhuriyetin 50. yılı nedeniyle bazı suç ve cezaların affı hakkında; Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve 14 arkadaşının af; Bursa Milletvekili Kasım Önadım ve 7 arkadaşının Sportif faaliyetlerle ilgili cezaların affı hakkında; Konya Milletvekili Necmettin Erbakan'ın Cumhuriyetin 50. yılı af; Konya Milletvekili Mustafa Kubilay İmer ve 3 arkadaşının genel af; Ankara Milletvekili Mustafa Kemal Erkovan ve 2 arkadaşının bazı suç ve cezaların affı hakkında ve Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu ve 2 arkadaşının Cumhuriyetin 50. yılı sebebiyle çıkarılması düşünülen bazı suç ve cezaların affına mütedair kanun teklifleri ile ilgili Adalet Komisyonu raporu 21 Mart 1974 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda dağıtılmış ve gündeme alınmıştır⁴⁸⁹.

Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit ve 134 arkadaşının 2 Mart 1974 tarihinde verdiği ve 22 maddeden oluşan, Cumhuriyetin 50. yılı nedeniyle bazı suç ve cezaların affı hakkında kanun teklifi ile Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu ve 2 arkadaşının aynı gün verdiği Cumhuriyetin 50. yılı sebebiyle çıkarılması düşünülen bazı suç ve cezaların affına mütedair kanun teklifinin genel gerekçesinde şu görüşlere yer verilmiştir:

“Cumhuriyetimizin 50. yıldönümü, Türk Milletinin uzun ve şerefli tarihinde önemli ve mutlu bir aşamadır. Cumhuriyetin 50. yıldönümü, demokratik rejimimizin geçirdiği sarsıntı ve bunalımlardan kurtularak daha sağlıklı bir ortama kavuşacağı umulan günlere rastlamıştır.

Böyle bir yıldönümü sevincinin bütün milletçe eksiksiz duyulabilmesi ve bir sosyal ve siyasal iç barış dönemine de başlangıç olabilmesi için bir genel af çıkarılması zorunluğu kamu vicdanında yer etmiştir.

Cumhuriyetin 10. yıldönümünde, Devletimizin Kurucusu Atatürk'ün insan sevgisini ve hoşgörülüğünü yansıtmak üzere çıkarılan Genel Af Kanunu, Cumhuriyetin 50. yıldönümü vesilesiyle hazırladığımız af kanunu teklifine başlıca ilham kaynağı olmuştur.

Siyasal, sosyal ve ekonomik bünyemiz bakımından toplumumuzda meydana gelen gelişmeler karşısında işlenmiş bir kısım suçlara verilmiş olan cezaların çektirilmesinde ve bazı suçların takibinde sosyal bir yarar kalmamış, affın toplumumuzun huzurunu ve toplumumuzda barışı sağlayacak önemli bir unsur olduğu kabul edilmiştir.

⁴⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 56, 21.3.1974, s. 288.

Hazırlanan kanun teklifinde genel olarak cezalardan 12 yıl indirilmesi, ayrıca bütün idam cezalarının 30 yıl ağır hapse, bütün müebbet ağır hapis cezalarının da 24 yıl ağır hapse çevrilmesi öngörülmüştür. Suç tarihinde 15 yaşını bitirmeyenlerin nevi ve mahiyeti ne olursa olsun cezaları ceza mahkûmiyetlerinin neticelerine de şâmil olmak üzere affedilmiştir. Suç tarihinde 15 yaşını doldurmuş olup henüz 18 yaşında olmayanların cezalarından 18 yıl indirilmekle birlikte, bunların fer'i ve mütemmim cezaları ile ceza mahkûmiyetlerinin bütün sonuçları affedilmiştir.

Ancak son yıllarda Devlet bütünlüğüne ve hür demokratik rejime karşı işlenmiş bulunan ve silâhlı şiddet eylemi niteliğini taşıyan suçların toplumdaki olumsuz etkileri henüz tamamen ortadan kalkmamış olduğundan bu suçlarla ilgili cezalar konusunda istisnai hükümler getirilmesi uygun görülmüştür. Hazırladığımız kanun teklifine göre bu gibi cezalar 12 yıllık indirimden yararlandırılmayacaktır. Şu kadar ki, toplum yararları gözetilerek bâzı suçlar bu kanunun kapsamı dışında bırakılmıştır.

Bununla beraber, insanî düşüncelerle istisnasız bütün idam cezalarının 30 yıl ağır hapse, müebbet ağır hapis cezalarının da 24 yıl ağır hapse çekilmesinin doğurduğu hukukî zorunluluk nedeni ile, 12 yıllık indirimin istisnaları arasında yer alan cezalardan da 5 yıldan ibaret bir indirim yapılması öngörülmüştür. En yüksek cezalardaki indirim karşısında diğer cezalardan da böyle nuahdut bir indirim yapılmaması halinde, bir yandan Anayasanın eşitlik ilkesinin, bir yandan da ceza adaleti ilkesinin zedelenmiş olacağı açıktır.

Kanun teklifi disiplin cezalarını da kapsamaktadır. Bunun yanısıra vergi cezaları ile ilgili olarak Devlet yararını da gözeten af hükümleri getirilmiştir. Af 7.2.1974 tarihine kadar işlenmiş olan suçları kapsayacaktır.”⁴⁹⁰

Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve 14 arkadaşının 24 Ekim 1973'te verdiği 19 Maddeden oluşan Af Kanunu teklifinin genel gerekçesi ise şöyledir:

“1973 yılı, Devlet ve Millet hayatımız bakımından büyük önem taşıyan Cumhuriyetimizin 50. yılını idrak ettiği bir dönüm noktasıdır. Toplumumuzun 50 yılda ulaştığı sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal merhaleyi sürekli bir iç barışın mutlu vesilesi yapmak amacıyla bir genel af çıkarılmasını faydalı görüyoruz.

⁴⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 58, 27.3.1974 sonuna ekli basmayazı, ss. 4 ve 30-31.

Af, insan haklarına dayalı millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Cumhuriyetimizin çeşitli sarsıntıları geçerek vardığı bu noktada, toplum bünyesinde tesis ve devamına çalıştığımız barış, huzur ve güven ortamının teşekkülüne yardım edecektir. Ancak, toplumun eğilimleri de dikkate alınarak yaptığımız bu teklifte affın hudut ve şumulünün tayininde titizlik gösterilmiştir. Sarsılan kamu düzeni ve huzurun iadesi, tatbik olunan cezanın tesirini göstermesiyle mümkündür. Suçlunun nedamet hissi bu tesirin en belirgin örneğidir. Sosyal huzur, sınırları iyi tayin edilmemiş ve gerçekçi olmayan bir af ile sağlanamaz. Toplumda suçun faili olduğu gibi, muhatabı da vardır. Bu itibarla, af ile ceza dengesi âdil bir ölçü içinde tutulmuştur.

Hür demokratik rejimi ve Cumhuriyet aleyhine işlenen bazı fiiller için af uygun görülmemiş, Cumhuriyetin 50. yılı, Cumhuriyet düşmanları için bir af vesilesi sayılmamıştır.

Af Kanunu teklifiyle 11 Eylül 1973 tarihine kadar işlenmiş olan suçlar kanun kapsamına alınmıştır.”⁴⁹¹

Bursa Milletvekili Kasım Önadım’ın 30 Ocak 1970 tarihli sportif faaliyetlerle ilgili cezaların affı hakkında verdiği kanun teklifi 5 Kasım 1973’te 7 arkadaşının imzası ile yenilenmiş ve 4 maddeden oluşan bu teklifin genel gerekçesinde aşağıdaki görüşlere yer verilmiştir:

“Sporumuz yeni kurulan Gençlik ve Spor Bakanlığı ile bir düzene ve ciddî çalışma, belirli hedeflere yönelme niteliğine kavuşmuş bulunmaktadır.

Her güzel teşebbüs barış zemini üzerinde değerlendirilebilir. Gerek hukuk tarihi, gerek spor tarihi bütün dünyada “yeni” bir devrin beraberinde getirdikleri arasında “af”ın bulunduğunu devamlı olarak göstermiştir. Bizim tarihimiz de bunun misalleriyle doludur. Cezalı sporcu ve spor adamının bulunmadığı bir zeminde Gençlik ve Spor Bakanlığının faaliyet göstermesi elbette rahat olacaktır. Bu sebeple bu Bakanlığın kuruluşu vesilesi ve Teşkilât Kanununun Meclise sevk edileceği günü dönüş kabul ederek, sportif faaliyetler içinde işlenmiş hataları cezalandıran hükümleri bir defaya mahsus olmak üzere kaldırarak bir teklif getiriyoruz. Bu teklifi getirirken Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne bağlı Merkez Ceza Kurulu ile Bölge Ceza Kurullarının bugüne kadar vermiş olduğu kararları, Türk sporunda ve Türk sporcusunda disiplinli, spor adamlığını gerektiren bir tedbir olarak lüzumlu gördüğümüzü belirtelim.

⁴⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 58, 27.3.1974 sonuna ekli basmayazı, s. 12.

Merkez ve Bölge Ceza Kurullarının bugüne kadarki ciddi tutumlarını tasvip ediyor ve bugünden sonra da aynı şekilde devam edeceklerini biliyoruz. Teklifimiz mevcudiyetini ve kararlarını tasvibettiğimiz bu kuralların bundan böyle cezaya müstahak daha az spor adamı ve sporcuyla karşılaşacağına emin olduğumuz yeni sportif devrenin başlangıcı sebebiyle verilmiştir.

Özellikle spor cezalarında profesyonel-amatör ayrımı yapacak yeni bir statünün getirilmek üzere olması da teklifimizin dayandığı ikinci esas olmaktadır.

Amerikasından, Japonyasına, Almanyasından Brezilyasına kadar hiç bir demokratik ülkede, ekmek parasını spordan kazanan profesyonel sporcu ile, zevk için yarışan amatör sporcu aynı statüler, aynı ceza kavramları içinde mütalaa edilmemektedir.

Bu gayri âdil durum halen Türkiye’de bulunmakta, profesyonel sporcu ile amatör sporcu aynı terazide tartılmaktadır.

Yeni düzenin getireceği, yeni ve âdil statünün çabuklaştırılmasını dilerken eski statünün verdiği cezaların bütün neticeleri ile kaldırılmasının gerek hukuk, gerek atıfet yönünden faydalı olacağı kanaatindeyiz.”⁴⁹²

Konya Milletvekili Necmettin Erbakan’ın 18 Maddeden oluşan Cumhuriyetin 50. yılı af kanunu teklifinin genel gerekçesinde aşağıdaki görüşler yer almıştır:

“Toplum hayatı insan yaradılışının gereğidir. Bu hayatın birlik ve düzen içinde cereyanı için kanunların mevcudiyeti şart olduğu gibi değişen ve gelişen şartlara da uygunluğu gayedir.

Toplum içinde her türlü sosyal ve iktisadî sorunlara cevap verecek dirlik ve düzenlik temin ve barışı tesis edecek zaman ve zeminin şartlarına en uygun hukuk kuralları getirmek kanun koyucunun görevidir.

Toplum hayatı daimî değişme içinde olduğu içindir ki onun, en gelişmiş şekli olan Devlet hayatı da bu gelişmeye tabidir.

Milletlerin sosyal, kültürel, iktisadî gelişmesi millet hayatında dönüm noktası sayılabilecek önemli olay ve değişiklikler, millî birlik ruhunun tesis ve teminini kanun koyucunun kanun vaazında göz önünde bulundurması gereken başlıca etkidir.

⁴⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 58, 27.3.1974 sonuna ekli basmayazı, ss. 16-17.

Bugün milletimizin hayatında önemli bir dönüm noktası olan Cumhuriyetimizin 50. yılını idrak etmiş bulunuyoruz: Rejimin ilk kurulduğu gündeki şartlarla bugünkü şartlar değişmiştir, millî birlik ve beraberlik ruhunun temini o günlere nazaran bugün daha gerekli bulunmuştur.

Düşman istilâsından kurtulmuş bir memlekette henüz harbin kalıntıları üzerinde dumanlar tütmekte iken millî birliğin temini için bir çabaya ihtiyaç yoktu. Bugün ise en ufak meselelerin çözümünde millî birlik şuurunun uyanmasına ihtiyaç vardır.

50 yıllık Cumhuriyet tarihimizde millet fertlerini birbirine yaklaştıracak, eski yaraları saracak, sosyal intibaksızlıkları unutturacak bir Af Kanununun lüzumuna inanmaktayız.

Bu Af Kanununun çıkarılmasındaki zaruretlerden birisi de memleketimizin içerisinde bulunduğu durumdur.

Uzunca süren buhranlı bir dönemden sonra bilhassa 14 Ekim 1973 seçimlerinden sonra milletimiz artık bir ferahlığa ve tazeliğe kavuşmanın hasretini çekmektedir. Yeni bir devrenin açılması gerekmektedir.

Bu devre 40 milyon vatan evlâdının muhtaç olduğu kardeşliği tesis edecek bir devre olmalıdır. Bu devre yurt kalkınmasında büyük bir önemi haizdir. Cumhuriyetin 50. yılı çok büyük ehemmiyet taşır.

Bir yıl dönümünde af ne kadar büyük bir şefkat ve bağışlama ile yapılırsa o nispette güçlü olur.

Millî birlik ve beraberlik şuurunun tesisi, millî görüşün başlıca prensipleri meyanında mütalaa olunduğu içindir ki iş bu “Cumhuriyetin 50. yılı af kanunu teklifi” Yüksek Başkanlığa sunulmak üzere hazırlanmıştır.

Yüce Türk Milletine barış ve mutluluk dileğiyle.”⁴⁹³

Konya Milletvekili Mustafa Kubilay İmer ve 3 arkadaşının 29 Ocak 1974’te verdiği ve 19 Maddeden oluşan Genel af kanun teklifinin genel gerekçesi ise şöyledir:

“Türk Milletinin bir diğer ifadeyle cemiyetimizin son senelerde içerisine düştüğü siyasî, içtimâî ve iktisadî buhran, hukukî nizamda ve cemiyetin bünyesinde meydana gelen büyük değişikliklerin neticesidir. Bu değişiklikler ile meydana çıkan zarurî neticelerin, cemiyet üzerinde anormal tesirleri, gözden uzak tutulmayacak kadar meydandadır.

⁴⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 58, 27.3.1974 sonuna ekli basmayazı, s. 18.

Cemiyet nizamındaki bu patlamalar ve değişmeler, bilhassa genç nesil üzerinde tesirlerini meydana getirmiştir. Eğitim, çalışma ve yerleşme nizamında da bu menfî neticelerin doğurduğu suçlar olmuş, bir başka ifadeyle bu müessirler kanunların ve devlet nizamının ortaya koyduğu kaideleri ihlâl mahiyetindeki suçların artmasına vesile teşkil etmiştir.

Halihazırda ceza ve tevkif evlerinde yüzbine yaklaşan sayıda hükümlü ve mevkuf vatandaşımız yatmaktadır. Bunların arasında salıverildikleri takdirde cemiyete kazandırılması mümkün ve cemiyetimize yararışlı vatandaşlarımızın da mevcudiyeti, münakaşasız hukukçular tarafından kabul edilmektedir.

Tahliye edileceklerin karşısında, bunların işledikleri suçlardan zarar görenlerin de mevcudiyetini, hesaba katmamak imkânsızdır.

Bütün bunları göz önünde tutan bir görüş, affın fayda ve zararlarını birlikte mülâhaza ve mütalâa etmeye, kanun koyucuyu mecbur eder. Böylece üzerinde dikkat ve titizlikle durulacak nokta, atıfet duygusu içinde affedilenlerin cemiyete, kazandırılmasıyla, bunun karşısındakilerin adalete ve devlete güven duygularını zedelememek ve böylece hukuka bağlı devlet prensiplerine uygunluğu sağlamak olacaktır.

Cumhuriyetin 50. yıldönümü münasebetiyle Meclislerimizde temsil edilen veya edilmeyen bütün partilerin seçim beyannamelerinde yer alan; fakat, aralarındaki düşünüş farklılıklarına göre değerlendirilen, sınırlı bir affın çıkarılması bugün için zaruret halini almıştır.

Yukarıda arz edilen hususların ışığı altında:

Devlet nizamını ve demokratik rejimi tahrip ve tebdili hedef alan, ellerinde silah, devleti ve rejimi yıkmaya matuf hareketlerle ihtilâlcî sosyalizm denen her çeşit komünist faaliyetlerde bulunan, şerefli Türk Ordusunun mensuplarından kurulu Sıkıyönetim Mahkemeleri önünde Türklüğünü, Müslümanlığını ve Allahını reddederek ahlâkî redâetlerini ortaya koyanların hariç bırakıldığı bir af teklifi getirmiş bulunmaktayız.

Bu suretle umumî suçlar meyanında basın yolu ile işlenen, vergi cezalarını ve orman suçlarıyla ilgili mevzuatı ihlâl suretiyle işlenen suçlara, yukarı haddi 5 sene ve kapsam tarihi 31 Aralık 1973 olan bir umumî affın getirilmesinin yerinde ve yeterli olacağına inanmaktayız.

Diğer taraftan protesto edilmiş ticarî senetler ve hileli iflas dışındaki iflasın sonuçlarının kaldırılmasını da teklif etmekteyiz.

Ayrıca siyasî hakların iadesi mevzuundaki bir Anayasa değişikliğinde birleşen siyasî partilerin görüşlerine muvazi olarak, Yassıada Yüksek Adalet Divanınca verilen kararların, dayandıkları mevzuat hükümleri ayırdedilmeksizin bütün hukukî neticelerinin kaldırılmasını da arzu etmekteyiz.

Diğer taraftan 1952 senesinde Osmanlı hanedanına mensup kadınlar hakkında kaldırılan yasaklar ve temin olunan hakların, erkekler için de, aynen tatbikini sağlayacak bir hukukî değişikliği zarurî bulmaktayız.

Bu arada, İstiklâl Harbi gazileri ile ilgili hakkaniyete uygun bir afla, bunların arasındaki farklılığın kaldırılması lüzumuna da kaani bulunmaktayız.

Kanun teklifimiz hukuk tekniği zaviyesinden ve maddelerinin müstemdatı itibariyle, daha önce çıkarılan 184 sayılı Kanunla değişen 113, 218 ve 780 sayılı umumî Af Kanunlarına muvazi olarak hazırlanmıştır.

İzahına çalıştığımız hususlar muvacehesinde bir af kanunu için gerekli olan siyasî, içtimaî ve iktisadî bütün hususları dengeli ve ölçülü biçimde getirdiğimiz bu umumî af teklifimizin, cemiyetimizin bünyesine en uygunu olduğuna inanmaktayız.”⁴⁹⁴

Ankara Milletvekili Mustafa Kemal Erkovan ve 2 arkadaşının 14 Şubat 1974 tarihli ve 20 Maddeden oluşan bazı suç ve cezaların affı hakkında kanun teklifinin genel gerekçesi ise şöyledir:

“Milletlerin tarihinde toplumun bütün fertlerini ilgilendiren büyük günler vardır. Cumhuriyetimizin 50. yıldönümü de bu günlerden biridir. Böyle zamanlarda o güne kadar şu veya bu sebeple zedelenen iç barışın yeniden kurulması meclislerin vazifelerinin başında gelir. Bunu düşünen Milliyetçi Hareket Partisi Genel bir af kanunu tasarısını Meclis Başkanlığına vereceğini Türk kamuoyuna seçim öncesi beyan etmiştir. Bu kanun teklifini Meclis Başkanına verirken Devletin aleyhine işlenen suçlar ile toplum fertlerinin sağlığına ve Türk

⁴⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 58, 27.3.1974 sonuna ekli basmayazı, ss. 22-23.

ekonomisinin genel karakterine kastedilen suçları da af kapsamının dışında tutmaya azamî itina gösterilmiştir. Bu ölçüler içinde verilen af kanununun toplumumuzda barış, huzur ve güven ortamı yaratacağına inanmaktayız.”⁴⁹⁵

Af kanunu teklifleri ile ilgili Adalet Komisyonu raporu 20 Mart 1974 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. Raporda tekliflerin ilgili bütün hükümet temsilcilerinin de hazır bulunduğu halde tetkik ve müzakere olunduğu; tümü üzerinde açılan görüşmeler sırasında; Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit ve arkadaşlarının teklifi ile Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu ve arkadaşlarının teklifinin Anayasaya aykırı olduğunun iddia edildiğini; ancak sonuçta adı geçen tekliflerin Anayasaya aykırı bir yönünün bulunmadığına karar verildiği belirtilmiştir. Raporda ayrıca, müzakerelere, Zonguldak Milletvekili Bülent Ecevit ve 134 arkadaşının Cumhuriyetin 50. yılı nedeniyle bazı suç ve cezaların affı hakkındaki kanun teklifinin esas alınması ve diğer tekliflerin esas alınan bu teklifle birleştirilmesi hususu da kabul edilmiştir. Bazı maddelerde kimi değişiklikler yapılarak teklif Adalet Komisyonundan geçmiştir. Ancak birçok komisyon üyesi muhalefet şerhi koymuştur.⁴⁹⁶

Af kanunu 15. Yasama döneminde hem teklif aşamasında hem de kanunlaştıktan sonra büyük tartışmalara yol açmıştır. Adalet Komisyonu üyelerinin muhalefet şerhleri hem partilerin görüşlerini yansıtmaları hem de kanun teklifi görüşmelerinin nasıl geçtiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Adalet Partisi ve Demokratik Parti grupları Adalet Komisyonu’nun benimsediği af teklifine şiddetle karşı çıkmışlardır. Ankara Milletvekili İsmail Hakkı Köylüoğlu, İstanbul Milletvekili Cemil Yavaş, Kastamonu Milletvekili Sabri Keskin, Kayseri Milletvekili Selçuk İmamoğlu, Kırklareli Milletvekili Mehmet Atagün, Niğde Milletvekili Yaşar Arıbaş, Samsun Milletvekili Hüseyin Özalp, Sivas Milletvekili Vahit Bozatlı ve Urfa Milletvekili Necmettin Cevheri’nin muhalefet şerhlerinde ve DP Konya Milletvekili Mustafa Kubilay İmer’in muhalefet şerhinde bu teklifin amacı ve yol açacağı sonuçlar bakımından millî bütünlüğü bozacağı, Cumhuriyetin ortadan kaldırılması çalışmalarını kolaylaştıracağı iddialarına yer verilmiş, özellikle komünizm karşıtlığı vurgulanmıştır.⁴⁹⁷

Söz konusu muhalefet şerhleri, üslup ve içerik bakımından, Adalet Komisyonu tarafından kabul edilen teklifin Genel Kurul’da görüşmeleri sırasında sert tartışmaların yaşanacağını habercisi gibidir. Bu muhalefet şerhleri aynı zamanda iktidar ve muhalefet arasındaki derin ayrım ve çatışmanın da bir göstergesidir.⁴⁹⁸

⁴⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 58, 27.3.1974 sonuna ekli basmayazı, s. 27.

⁴⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 58, 27.3.1974 sonuna ekli basmayazı, ss. 44-48.

⁴⁹⁷ Muhalefet şerhleri için bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 58, 27.3.1974 sonuna ekli basmayazı, ss. 49-51 ve 52-67.

⁴⁹⁸ Söz konusu teklif ve Adalet Komisyonu tarafından kabul edilen metin için bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 58, 27.3.1974 sonuna ekli basmayazı, ss. 68-81.

Danışma Kurulu'nun Cumhuriyetin 50. yılı nedeniyle 25 sıra sayılı Genel Af teklifinin Genel Kurulda öncelikle görüşülmesi kararı 26 Mart 1974 tarihinde kabul edilmiştir.⁴⁹⁹ Teklifin tümü üzerindeki görüşmelere 27 Mart 1974'te başlanmıştır.⁵⁰⁰ İlk gün Adalet Partisi Grubu adına Isparta Milletvekili Süleyman Demirel, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Siirt Milletvekili Mehmet Nebil Oktay, MSP Grubu adına Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu, Adalet Partisi Grubu adına Çanakkale Milletvekili Refet Sezgin, Demokratik Parti Grubu adına Ankara Milletvekili Cevat Önder, Demokratik Parti Grubu adına Konya Milletvekili Mustafa Kubilay İmer, CHP Grubu adına İstanbul Milletvekili Hasan Basri Akgiray ve Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu konuşmuştur.⁵⁰¹ Böylece gruplar adına yapılan konuşmalar tamamlanmıştır.

28 Mart 1974 tarihinde af kanunu teklifiyle ilgili görüşmelere devam edilmiştir. Sırasıyla, İçel Milletvekili Nazım Baş, Adalet Komisyonu Başkanı Sinop Milletvekili Yalçın Oğuz, Adalet Bakanı Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ve Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal⁵⁰² konuşmuştur. Daha sonra Bakana ve Komisyona yanıtlamaları için sorular yöneltilmiştir.⁵⁰³ Böylece teklifin tümü üzerindeki müzakereler bitmiş ve maddelere geçilmiştir.

Birinci madde okunduktan sonra, Adalet Partisi Grubu adına Ankara Milletvekili İsmail Hakkı Köylüoğlu, Demokratik Parti Grubu adına Kars Milletvekili Yasin Bozkurt, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Mardin Milletvekili Talât Oğuz, Sivas Milletvekili Vahit Bozatl, Antalya Milletvekili İhsan Ataöv ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Necdet Uğur⁵⁰⁴ konuşma yapmışlar ve madde üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır. Değişiklik önergelerinin görüşülmesiyle birleşim tamamlanmıştır.⁵⁰⁵

2 Nisan 1974 günü, 1. madde aşağıdaki nihai şekliyle oylamaya sunulmuştur:

“Cumhuriyetin 50. yılı nedeniyle bazı suç ve cezaların affı hakkında kanun teklifi:

Madde 1.- 7.2.1974 tarihine kadar işlenmiş suçlardan:

A) Kanunların suçu tespit eden asıl maddesinde, üst sınırı (12) yılı geçmeyen hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile yahut veya birlikte olarak para cezasıyla cezalandırdığı veya

⁴⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 57, 26.3.1974, ss. 296-297.

⁵⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 58, 27.3.1974, ss. 353-407.

⁵⁰¹ Konuşma metinleri için bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 58, 27.3.1974, ss. 353-406.

⁵⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 59, 28.3.1974, ss. 411-425.

⁵⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 59, 28.3.1974, ss. 425-446.

⁵⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 59, 28.3.1974, ss. 446-457.

⁵⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 59, 28.3.1974, ss. 459-467.

müsadereyi yahut bir meslek veya sanatın yapılmamasını veyahut bu cezalardan birini veya birkaçını gerektiren fiiller hakkında takibat yapılmaz.

B) (12) yıl veya daha az hürriyeti bağlayıcı bir cezaya yahut bu miktarı aşmayan hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile birlikte müstakilen hükmedilmiş para cezasına mahkûm olanlar veyahut mahkemelerden başka mercilerce haklarında para cezası tayin edilenler, “9. madde hükmü saklı kalmak şartıyla” fer’i ve mütemmim cezalarıyla ceza mahkûmiyetlerinin sonuçlarını da kapsamak üzere affedilmişlerdir.

C) Müstakilen (12) yıldan fazla hürriyeti bağlayıcı bir cezaya veya bununla birlikte para cezasına mahkûm edilenlerin hürriyeti bağlayıcı cezalarının (12) yılı ve para cezalarının tamamı affedilmiştir.

D) Türk Ceza Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı suçlardan dolayı ölüm cezasına mahkûm edilenlerin bu cezaları (90) yıl ağır hapse, müebbet ağır hapse mahkûm edilenlerin cezaları da (24) yıl ağır hapse çevrilmiştir.

E) Yüksek Adalet Divanı tarafından mahkûm edilmiş olanların 78 sayılı, 218 sayılı ve 780 sayılı Af kanunları ile Anayasanın 97. maddesi uyarınca cezaları kısmen veya tamamen af edilenlerle bu afların dışında kalanların aslî ve fer’i cezaları dayandıkları kanun hükümleri ayırt edilmeksizin bütün neticeleri ile birlikte ortadan kaldırılmıştır.”⁵⁰⁶

1. madde üzerinde yapılan açık oylamaya 371 üye katılmış; 204 kabul, 167 ret oyu çıkmıştır. Bu suretle 1. madde kabul edilmiştir⁵⁰⁷.

İkinci madde üzerinde, Adalet Partisi Grubu adına İçel Milletvekili İbrahim Göktepe, Demokratik Parti Grubu adına Kars Milletvekili Yasin Bozkurt, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Siirt Milletvekili Mehmet Nebil Oktay, Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal, Adalet Komisyonu Başkanı Sinop Milletvekili Yalçın Oğuz, Çanakkale Milletvekili Refet Sezgin, Adalet Bakanı Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ve Antalya Milletvekili İhsan Ataöv⁵⁰⁸ konuşmuşlar, daha sonra Adalet Bakanı Şevket Kazan ve Adalet Komisyonu Başkanı Yalçın Oğuz soruları yanıtlamışlardır⁵⁰⁹. Önergelerin görüşülmesinden sonra⁵¹⁰ birleşim tamamlanmıştır.

⁵⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 60, 2.4.1974, s. 479.

⁵⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 60, 2.4.1974, s. 480.

⁵⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 60, 2.4.1974, ss. 481-493.

⁵⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 60, 2.4.1974, ss. 493-500.

⁵¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 60, 2.4.1974, ss. 500-510.

3 Nisan 1974 günü 2. madde aşağıdaki nihai şekliyle okunmuş ve oylamaya sunulmuştur:

“Madde 2.- 7.2.1974 tarihine kadar işlenmiş:

A) Türk Ceza Kanununun 127, 128, 129, 131, 132, 133. maddelerinde, 135. maddenin ikinci bendinde, 136, 137, 138, 139. maddelerinde, 146. maddesinin üçüncü fıkrasında, 148. maddesinde, 149. maddesinin üçüncü fıkrasında, 150, 152, 156, 157, 168, 171, 172 ve 384. maddeleriyle Askerî Ceza Kanununun 55, 56 ve 59. maddelerinde yazılı suçlardan dolayı 5 yıl veya daha az bir süre ile mahkûm olanların cezaları, fer’i ve mütemmim cezaları ile ceza mahkûmiyetlerinin sonuçlarını da kapsamak üzere affedilmiştir.

Yukarıda yazılı suçlardan dolayı beş yıldan fazla süre ile mahkûm edilenlerin hürriyeti bağlayıcı cezalarının beş yılı ve para cezalarının tamamı affedilmiştir.

B) Türk Ceza Kanununun 202, 203, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 403. maddeleriyle 404. maddesinin 1. bendinde ve 406, 407, 414/1, 415, 416/2-3, 491, 492, 493, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 503, ve 510. maddeleriyle Askerî Ceza Kanununun 131 ve 132. maddelerinde gösterilen suçları işleyenler hakkında ilgili maddede öngörülen devlet zararı önceden ödenmek, tazminat hükümleri ise saklı kalmak şartıyla bu maddenin (A) bendi hükmü uygulanır.

C) Türk Ceza Kanununun, yukarıdaki (B) bendinde gösterilen maddelerine atıf yapan Askerî Ceza Kanununun 135 ve 152. maddelerinde yazılı fiiller hakkında da bu madde hükümleri uygulanır.”⁵¹¹

İkinci maddenin oylamasına 401 üye katılmış; 214 kabul, 187 ret oyu kullanılmış ve bu şekilde kabul edilmiştir.⁵¹²

Üçüncü madde üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Kırklareli Milletvekili Mehmet Atagün konuşmuş, bu konuşma sonunda Adalet Komisyonu değişiklik önermeleri ile birlikte maddeyi komisyona geri istemiştir⁵¹³.

⁵¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 61, 3.4.1974, s. 543.

⁵¹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 61, 3.4.1974, s. 544.

⁵¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 61, 3.4.1974, ss. 544-547.

Dördüncü madde üzerinde AP Grubu adına Mehmet Atagün, Demokratik Parti Grubu adına Konya Milletvekili Mustafa Kubilay İmer, Sivas Milletvekili Vahit Bozatl, Adalet Bakanı Şevket Kazan ve Diyarbakır Milletvekili Bahattin Karakoç⁵¹⁴ konuşmuştur. Karakoç ve arkadaşlarının değişiklik önergesinin kabul edilmesiyle, dördüncü madde aşağıdaki şekilde oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir:

“Madde 4-

A) Suçu işlediği tarihte 15 yaşını doldurmamış olanlarla, haklarında Türk Ceza Kanununun 47 ve 48. maddeleri uygulananlarla uygulanması gerekenlerin 7.2.1974 tarihine kadar işledikleri suçlar için takibat yapılmaz. Bunlara verilen cezalar, fer’i ve mütemmim cezalarla, ceza mahkûmiyetlerinin bütün sonuçlarını da kapsamak üzere affedilmiştir.

B) Suçu işlediği tarihte 15 yaşını bitirmiş olup 18 yaşını bitirmemiş olanların 7.2.1974 tarihine kadar işledikleri kanunların suçu tespit eden asıl maddesinde üst sınırı (Onsekiz) yılı geçmeyen hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile yahut yalnız veya birlikte olarak para cezası ile cezalandırdığı veya müsadereyi yahut bir meslek veya sanatın yapılmamasını veyahut bu cezalardan birini veya bir kaçını gerektiren fiiller hakkında takibat yapılmaz.

Bu kimselerden, 7.2.1974 tarihine kadar işledikleri suçlardan dolayı, 18 yıla veya daha az hürriyeti bağlayıcı bir cezaya, yahut yalnız, veya birlikte olarak para cezasına, veyahut müsadere veya bir meslek ve sanatın tatil icrası cezasına, veyahut bu cezalardan biri veya birkaçına mahkûm olanlara bu cezaları, ceza mahkûmiyetlerinin bütün sonuçlarını da kapsamak üzere affedilmiştir.

Bu bentte belirtilen kimselerden, 7.2.1974 tarihine kadar işledikleri suçlardan dolayı 18 yıldan fazla hürriyeti bağlayıcı bir cezaya veya bununla birlikte para cezasına mahkûm edilenlerin hürriyeti bağlayıcı cezalarının 18 yılı ve para cezalarının tamamıyla fer’i ve mütemmim cezaları affedilmiştir. Ancak, Türk Ceza Kanununun 450. maddesinin 1 ve 10. bentleri gereğince mahkûm edilenler bu bent hükmünden yararlanamazlar.”⁵¹⁵

⁵¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 61, 3.4.1974, ss. 548-555.

⁵¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 61, 3.4.1974, ss. 556-557.

5. Madde üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Erzurum Milletvekili İsmail Hakkı Yıldırım, Demokratik Parti Grubu adına Samsun Milletvekili Hilmi Türkmen, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Hasan Basri Akgiray, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu, İstanbul Milletvekili Necdet Uğur, İçel Milletvekili Nazım Baş ve Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal⁵¹⁶ konuşmuştur. Konuşmalar tamamlandıktan sonra önergelerin görüşülmesine geçilmiş ancak sert tartışmalar nedeniyle birleşime son verilmiştir⁵¹⁷.

4 Nisan 1974 tarihinde 5. Maddenin görüşmelerine devam edilmiş ve verilen bazı değişiklik önergelerinin kabul edilmesiyle⁵¹⁸, madde aşağıdaki şekilde oylanarak kabul edilmiştir:

“Madde 5.- Aşağıda yazılı bentlerde gösterilen suçlar bu kanun hükümleri dışında bırakılmıştır:

A) Türk Ceza Kanununun 149. maddesinin 1. fıkrasıyla 414. maddesinin 2. fıkrası ve 416. maddesinin 1. fıkrasında yazılı suçlar,

B) Türk Ceza Kanununun 2. kitabının, umurun sıhhatine, yenecek ve içilecek şeylere müteallik, 7. babının 3. faslında yer alan hükümlere muhalefetten İzmir 5. Sulh Ceza Mahkemesine açılmış bulunan 1967/907 esas sayılı, İzmir 1. Ağır Ceza Mahkemesine açılmış tüm Askerî Mahkemesine açılmış bulunan 1972/20 esas sayılı, davalara konu teşkil eden fiillerle, bu davalarla ilgili olarak Hâkimler Kanununun 107. maddesi gereğince takibat icrasına lüzum görülenler haklarında açılmış veya açılacak davalara ilişkin fiiller,

C) 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ve Asar-ı Atika Nizamnamesinde belli edilen Eski Eserleri kanuna ve nizamnamelere aykırı olarak yurt dışına çıkaranların veya çıkarmaya teşebbüs edenlerin suç teşkil eden fiilleri,

D) Yukarıda (A) bendinde gösterilen Türk Ceza Kanununun 414/2 ve 416/1 maddelerine atıf yapan Askerî Ceza Kanununun 152. maddesinde yazılı fiiller,

⁵¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 61, 3.4.1974, ss. 557-577.

⁵¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 61, 3.4.1974, ss. 577-586.

⁵¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 62, 4.4.1974, ss. 605-626.

E) Yüksek Adalet Divanınca, Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkındaki 1567 sayılı kanunlar ile ek ve tadillerine muhalefetten dolayı hükmedilmiş olan para cezaları,

F) Askerî Ceza Kanununun 56/1 - D maddesi hükmünün matufu olan 56/1-A ve Türk Ceza Kanununun 133/1 maddelerinden hüküm giymiş olan yabancıların, bu kanundaki af, hükümlerinden yararlanabilmeleri, (mukabilinde bir Türk vatandaşının (veya Türkiye lehine suç işlemiş, bir şahsın) cezasının ortadan kaldırılması için) Bakanlar Kurulundan çıkarılacak kararnameye bağlıdır.”⁵¹⁹

5. Maddeden sonra Komisyonunda yeniden değerlendirilen 3. madde üzerinde görüşmeler yapılmıştır; verilen bir değişiklik önergesinin kabul edilmesi dolayısıyla madde redakte edilmek üzere yeniden komisyona sevk edilmiştir.⁵²⁰

6. Madde üzerinde Demokratik Parti Grubu adına Kars Milletvekili Yasin Bozkurt, Adalet Partisi Grubu adına Kırklareli Milletvekili Mehmet Atagün, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hasan Basri Akgiray, Kars Milletvekili Hasan Yıldırım, Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve Sivas Milletvekili Vahit Bozatl⁵²¹ söz almışlardır. Konuşmalardan sonra değişiklik önergeleri görüşülmüş ve madde aşağıdaki şekilde oylanarak kabul edilmiştir⁵²²:

“Madde 6.- Bu kanunun uygulanmasında içtima hükümleri dikkate alınmaz.

Ancak, bu kanundan yararlanmış olmakla beraber Türk Ceza Kanununun 77. maddesi gereğince, aynı neviden şahsî hürriyeti bağlayıcı muvakkat cezaların birleştirilmesi sonucu, tatbik edilecek cezadan (12) yıl indirilir.

Bu kanun hükümlerinden yararlandıkları halde, mahkûmiyetlerinin toplamı Türk Ceza Kanununun 77. maddesinde belli edilen miktarlara ulaşmaması sebebiyle, ikinci fıkrada öngörülen indirimlerden yararlanamayanların, bakiye şahsî hürriyeti bağlayıcı muvakkat cezalarının birleştirilmesi sonucu tatbik olunacak cezalar; aynı neviden ağır hapis cezaları için (24) yılı, hapis cezaları için (13) yılı ve başka neviden cezalar için (18) yılı geçemez.”

Altıncı maddeden sonra, Adalet Komisyonunda yeniden düzenlenerek son halini alan 3. madde oylanmış ve kabul edilmiştir:

⁵¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 62, 4.4.1974, s. 627.

⁵²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 62, 4.4.1974, ss. 627-641.

⁵²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 62, 4.4.1974, ss. 641-648.

⁵²² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 62, 4.4.1974, ss. 641 ve 649.

Madde 3.- 7.2.1974 tarihine kadar işlenmiş Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkındaki 1567 sayılı Kanunun şümülüne giren 10 000 liraya kadar (onbin lira dahil) kıymet kaçakçılığı suçları veya bu kanuna göre çıkarılan kararname ve tebliğlere aykırı fiiller veya miktarı ne olursa olsun döviz veya Türk parasının ziyanı intaç etmemiş bilumum fiiller veya önceden çıkarılan kararname ve tebliğlere göre suç sayılıp da, sonradan çıkarılan kararname ve tebliğlere göre suç sayılmayan fiiller, istimal ve istihlâk maksadı ile işlenmiş kaçakçılık fiilleri ve ithalle ilgili olmayan tekel kaçakçılıkları ve kaçakçılıkla ilgili olmayan tekel suçları, Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair 1918 Sayılı Kanunda belirtilen CİF kıymeti 20 000 lirayı geçmeyen (yirmibin lira dahil) ithal ve FOB değeri 20 000 lirayı geçmeyen (yirmibin lira dahil) ihraç kaçakçılığı suçları hakkında bu kanunun 1. maddesi hükmü uygulanır.

Yukarıdaki fıkra hükümleri dışında kalan Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair 1918 sayılı Kanun, ek ve tadilleriyle bu kanunlara ilişkin tebliğler, ve Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkındaki 1567 sayılı Kanunlar ile bunların ek ve tadilleri hükümlerini ihlâl eyleyen fiillerle, 1308 sayılı Kanunla değişik 6136 sayılı Kanunun 12. maddesinin. 2 ve 3.; T.C.K. nın 264. maddesinin 2 ve 3. fıkralarına giren fiillerden mahkûm olanların hürriyeti bağlayıcı cezalarının beş yılı affedilmiştir. Şu kadar ki; bu fıkra hükmünden yararlananlara tayin edilen para cezaları af kapsamı dışında bırakılmıştır.”⁵²³

9 Nisan 1974 tarihinde af kanunu teklifinin görüşülmesine devam edilmiştir. 7. Madde üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Kırklareli Milletvekili Mehmet Atagün, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Hasan Basri Akgiray, Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal, Demokratik Parti Grubu adına Konya Milletvekili Mustafa Kubilay İmer ve Sivas Milletvekili Vahit Bozatlı⁵²⁴ konuşmuşlar; ardından değişiklik önergelerinin görüşülmesine geçilmiş ve İçel Milletvekili Hikmet Baloğlu ve 4 arkadaşının değişiklik önergesi kabul edilmiştir⁵²⁵. Buna göre 7. Madde aşağıdaki şekilde oylanmış ve kabul edilmiştir:

“Madde 7.- A) Bu kanundan yararlanıp, ölüm cezaları 30 yıl ağır hapse ve müebbet ağır hapis cezaları 24 yıl ağır hapse çevrilenlerin şartlı salıvermelerinde, dışarıda geçirecekleri 1/3

⁵²³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 62, 4.4.1974, ss. 649-650.

⁵²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 7-12.

⁵²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, s. 17.

süre, çevrilen bu cezaları üzerinden; muvakkat hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkûm edilmiş olup da, bu kanundan yararlananların şartla salıvermelerinde ise, dışarıda geçirecekleri 1/3 süre, af ile yapılacak indirimden önceki esas ceza miktarı üzerinden yapılır. Şartla salıvermede; 647 sayılı Cezaların İnfazı hakkındaki Kanunun değişik 19. maddesinin birinci fıkrasında belirtilen iyi hallilik ile, ikinci fıkrasında öngörülen şartlar, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önceki süre için aranmaz.

B) Bu kanundan kısmen yararlananların fer'i ve mütemmim cezaları, ceza mahkûmiyetlerinin sonuçlarını da kapsamak üzere affedilmiştir. Bu kanun gereğince cezaları genel aflatamamenden ortadan kaldıranlar hakkında özel kanunlarında yazılı muayyen bir meslek ve sanatın icrasının menine dair hükümleri tatbik edilmez.

Şu kadar ki, B bendinin uygulanması ile aftan kısmen ya da tamamen faydalanan zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kıztartıcı suçlardan hükümlü bulunanlara, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 23.12.1972 tarih ve 2 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 1. maddesinin 1 ve 2. fıkralarında ve 87. maddesinde sayılan kurumlarda görev verilemez.”⁵²⁶

Sekizinci Madde üzerinde Demokratik Parti Grubu adına Rasim Cinisli konuşma yapmış⁵²⁷ ve verilen bir değişiklik önergesinin kabulü ile 8. Madde şu şekilde oylanmış ve kabul edilmiştir⁵²⁸:

Madde 8- 16.6.1952 tarih ve 5958 sayılı Kanunla tadil edilen 26 Recep 1342 ve 3 Mart 1340 tarihli ve 431 sayılı Kanunun 2, 3, 4 ve 5. maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır. Bu durumdan istifade etmek isteyen erkek mensuplar hakkında 431 sayılı Kanunu tadil eden 5958 sayılı Kanun gereğince kadın mensuplara tanınan haklar uygulanır.

9. Madde üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Kütahya Milletvekili Ahmet Mahir Ablum, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Siirt Milletvekili Nebil Oktay, Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal ve Burdur Milletvekili Faik Kırbaşı⁵²⁹ konuşmuş, daha sonra değişiklik önergelerinin görüşülmesine geçilmiş⁵³⁰ ve bazı önergelerin kabulü ile maddenin nihai şekli aşağıdaki şekilde oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir:

⁵²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 6, 13 ve 19.

⁵²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 19-21.

⁵²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 21-22.

⁵²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 23-28.

⁵³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 28-35.

Madde 9.- A) 1973 yılı sonuna kadar olan dönemlere (Beyana dayanan vergilendirmelerde 31.12.1973 tarihine kadar verilmesi gereken beyannamelere) ilişkin vergi ve sosyal sigorta primi cezaları ve gecikme zamları ve faizlerinden tahsil edilmemiş olanlara ait vergi veya resim veya harç veya sigorta primi aslının, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce veyahut bu tarihten itibaren 8 ay içinde kısmen veya tamamen ödenmiş olması halinde (Cebren tahsil edilenler dahil) ödenen vergiye veya resme veya harca veya sigorta prim borcuna tekabül eden cezanın ve bunlara uygulanması gereken gecikme zamlarının ve faizlerinin tamamı: (Hileli vergi cezaları ve vergi kaçakçılığı cezaları hariç).

Af dönemleri ile ilgili olarak kesilmiş ve kesilecek bir vergi veya resim veya harç veya sigorta primi aslına bağlı olmayan tüm vergi ve sigorta primi ve para cezalarının tamamı: (Hileli vergi cezaları ve vergi kaçakçılığı cezaları hariç).

Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar henüz tahsil edilmemiş olan fer'i amme alacakları ile vergi cezalarının ve tahsili için vergi dairelerine gönderilen veya gönderilmesi gereken mahkeme harç ve giderleri ve yemeklik ve yiyecek bedelleri gibi müteferrik alacakların ikiyüzelli liraya kadar olanları (ikiyüzelli lira dahil), 6933 sayılı Kanuna göre alınan hazine hisseleri, her türlü aşar bedelleri ile 31.7.1973 tarihine kadar Maliyeye devredilmesi gereken tâvizat bedellerinin bin lirası ve kadastro harçları affedilmiştir.

B) Af dönemlerine ilişkin olarak, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra kesilecek vergi ve sigorta primi Cezaları ve gecikme zamları ve faizleri hakkında da, vergi veya resim veya harç veya sigorta primi borcu aslının ilgililerine tebliğ edildiği tarihten itibaren 8 ay içinde ödenmesi halinde yukarıdaki bend hükmü uygulanır. (Hileli vergi cezaları ve vergi kaçakçılığı cezaları hariç).

C) Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte ihtilâflı bulunan veya ihtilâflı hale getirilen vergi, resim, harç ve sigorta primi asıllarını ihtilâfın kesin hükme bağlandığı tarihten itibaren 8 ay içinde ödeyen mükellef ve sorumlular hakkında da yukarıdaki bendler hükümleri uygulanır. Ancak, bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra vergi, resim, harç ve sigorta primi ihtilâfını sürdüren veya ihdas eden mükellef ve sorumlulardan yetkili merciler tarafından kesin hükme bağlanacak vergi, resim, harç ve sigorta primi borçları % 20 fazlasıyla tahsil edilir.

D) Bu kanun hükümleri, borçlular ve mükelleflerin 6183 sayılı Kanunda öngörülen “tecil” müessesesine başvurmalarına ve bu suretle aftan faydalanmalarına engel olmaz.

E) Afla ilgili vergilendirme dönemlerine ilişkin olarak Vergi Usul Kanununun 371. maddesine göre bu kanunun yürürlüğü tarihinden itibaren bir yıl içinde pişmanlık talebinde bulunanlara beyanları üzerine tarh ve tahakkuk ettirilen vergi, resim ve harçlar haber verme tarihinden itibaren 8 ay içinde ödendiği takdirde, vergi cezası kesilmez ve pişmanlık zammı uygulanmaz.

F) Bağ-Kur sigortalılarından, başvuruma ve basamak seçme işlemlerini 1479 sayılı Kanunda gösterilen süreler geçtikten sonra yapanların bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihi takip eden ay başından itibaren 3 ay içinde olmak kaydıyla başvurma ve basamak seçme işlemleri ve hatalı seçtikleri basamaklara dair yazılı düzeltme talepleri, bu talepler sigorta yardımına hak kazandıran olaydan önce vukubulmak ve varsa ödenmesi gerekken kesenek ve primler ödenmek kaydıyla geçerli sayılır ve bu gibiler hakkında herhangi bir müeyyide ve ceza uygulanmaz.

1479 sayılı Kanunun geçici 2. maddesine göre verilmesi gereken çalışma belgelerini bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihi takip eden ay başından itibaren üç ay içinde Bağ-Kur’a intikal ettirilmesi halinde bu belgeler geçerli sayılır.

Bağ-Kur sigortalılarının, bu kanunla verilen başvurma süresinin sonuna kadarki prim borçlarına ait fark, gecikme zammı ve faizleri takip ve tahsil edilmez; ödenmiş olan fark, gecikme zammı ve faizler geri verilmemekle beraber sigortalıların prim borçlarına mahsup edilir.

G) 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununa intibak ederek kongrelerini yapmış ve yine aynı kanunun 3. maddesine istinaden tescil ve ilânını zamanında yaptıramadıklarından münfesih duruma düşerek tasfiyeye tabi tutulmuş kooperatifler, Genel Af Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içersinde tescil ve ilânlarını yaptırdıklarında bir defaya mahsus olmak üzere affedilirler.

H) Deprem, sel, yangın gibi felâketlerden zarar gören yurttaşlarımıza 7269 sayılı Kanun uyarınca yapılan yardımlardan tahakkuk eden her türlü faiz, gecikme faizleri, anaparanın dışındaki bilûmum masraf yüklemeleri takip ve tahsil edilmez.⁵³¹

⁵³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 35-36.

10. Madde üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Kütahya Milletvekili Ahmet Mahir Ablum, İçel Milletvekili Nazım Baş ve Burdur Milletvekili Faik Kırbaşı konuşmuş⁵³²; değişiklik önergeleri ve Adalet Komisyonu'nun düzeltme istemi doğrultusunda 10. Madde aşağıdaki şekilde kabul edilmiştir⁵³³:

Madde 10.- 7.2.1974 tarihine kadar yapılan malî işlemler nedeniyle Sayıştay, mahkeme ve yetkililerce sorumluları adına verilen tazmin veya zimmet hükümleri sonucu borç yazılan tutarlar, sözleşmeden doğmamış olması, hizmetin görülmüş veya malın teslim edilmiş bulunması ve suç konusu teşkil etmemesi şartı ile kurumlarınca silinir.

Ayrıca:

A) 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanununun 133. maddesine göre, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar silinmesine karar verilmiş olan borçlar,

B) Kaldırılan eytam ve eramıl sandıklarının mal sandıklarına devrolmuş alacak artıkları,

C) Tutarı 1000 liradan az olan bütün borçlar ile nedeni tespit edilemediğinden takibi yapılamayan borç kayıtları,

D) 7.2.1974 tarihine kadar zaman aşımına uğrayan zimmetler nedeniyle, Sayıştayca verilen tazmin hükümleri sonucu saymanlar adına kaybedilen borçlar,

E) Silinmesi öngörülen borçların faizleriyle bugüne kadar ödenmiş diğer borçların henüz tahsil edilmemiş faizleri silinir.

F) Bakanlıklar ve diğer kamu kuruluşlarından burs olarak tahsilini yapanlardan gerek talebeliği sırasında burs almaktan vazgeçenlerin gerek tahsillerinin bitiminde mecburî hizmetlerini yerine getiremeyenlerin, almış oldukları burs toplam tutarını ödemeleri kaydıyla, yükümlü oldukları ve henüz ödenmemiş bulunan faiz ve diğer para cezaları affedilmiştir.

Bu madde kapsamına giren ve henüz yargılanmamış işlemler için Sayıştayca tazmin veya zimmet hükmü verilmez.

10. Maddenin kabulünden sonra İzmir Milletvekilleri Coşkun Karagözoğlu, Süleyman Genç, Alev Coşkun, Remzi Özen, Kemal Önder, Yüksel Çakmur, Kaya Bengisu ve Neccar Türkcan, Samsun Milletvekilleri Fahri Birer ve İlyas Kılıç ve Muğla Milletvekili Ali Döğerli'nin yeni bir madde teklifi 11. Madde olarak görüşülmüştür. Bu Maddeye göre:

⁵³² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 38-40.

⁵³³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 36-37, 41-42.

“Madde 11.- 9.5.1969 günlü ve 1177 sayılı Tütün ve Tütün Tekeli Kanununun geçici 1. maddesinin (B) bendi kapsamına giren arazi sahiplerine bu geçici madde dâiresinde itirazda bulunabilmeleri için, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, 1 yıllık yeni bir itiraz süresi tanınmıştır.

Anılan geçici madde uyarınca evvelce itirazda bulunulmuş ve bu itirazın tetkik ve reddedilmiş olması bu kez yapılacak itirazların kabul ve tetkikine engel teşkil etmez.

Yeniden yapılacak itirazlar da geçici maddenin (B) bendinde saptanan inceleme kurullarınca incelenir ve bu kurula Devlet daireleri ile kamu kuruluşlarından katılan üyelerin özel kanunlarına göre hak sahibi oldukları yevmiye ve yolluklar bağlı oldukları daire ve kuruluşlarca ödenir.

İnceleme kurulları, yapılan itirazları, itiraz tarihinden itibaren 1 yıl içinde inceleyip karara bağlarlar.”⁵³⁴

Madde üzerinde Ankara Milletvekili Yusuf Ziya Yağcı, Samsun Milletvekili İrfan Yankutan ve Burdur Milletvekili Faik Kırbaşı birer konuşma yapmıştır⁵³⁵. Daha sonra Madde oylanmış ve kabul edilmiştir.

Madde 12’ye göre, “7.2.1974 tarihine kadar keşide edilmiş olan ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası vasıtasıyla bankalara duyurulmuş bulunan ademi tediye protestoları, protestonun hukukî sonuçları açısından özel hukuk hükümleri saklı kalmak şartıyla kaldırılmıştır.”⁵³⁶

Bu madde üzerinde Demokratik Parti Grubu adına Kars Milletvekili Yasin Bozkurt, Adalet Partisi Grubu adına Kütahya Milletvekili Ahmet Mahir Ablum ve Burdur Milletvekili Faik Kırbaşı birer konuşma yapmış, ardından madde oylanarak kabul edilmiştir.⁵³⁷

13. Madde ile aşağıdaki hüküm getirilmiştir:

“Madde 13.- Bu kanun hükümleri, bir ceza mahkûmiyeti olmasa ve faile ait bulunmasa dahi kanunen veya dış ticaret rejimi hakkındaki kararlara göre kullanılması, yapılması, taşınması, bulundurulması, satılması ve yurda sokulması suç teşkil eden veya inhisara tabi olan eşyanın müsadereğine engel değildir.

⁵³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 42-43.

⁵³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 43-44.

⁵³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, s. 44.

⁵³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 44-46.

Ancak yukarıdaki fıkra hükmü dışında kalan eşya, ithalde alınan gümrük ve diğer vergi ve resimler ile ardiye ücreti ve sair masrafların ödenmesi halinde sahiplerine verilir.

Bu kanun kapsamına giren 6831 sayılı Orman Kanununa aykırı davranma suçlarında kullanılmış olan aletlerle canlı ve cansız her türlü taşıt araçları ve paraya çevrilmiş ise bunların emanet hesabındaki bedelleri, henüz kamu davası açılmamış işlerde C. savcılarınca, kamu dâvası açılmış işlerde, mahkemelerce, hüküm kesinleşmiş ise hükmü veren mahkemece sahiplerine iade olunur. Şu kadar ki, 7.2.1974 tarihinden önce kesinleşmiş bir hükme konu teşkil eden (alet, canlı taşıt araçları, araba, kağıt, traktör ve römork hariç) her türlü motorlu taşıt araçları ve bunlar satılmış ise, bedelleri, hükümlü hakkındaki ceza bu kanun kapsamına girse dahi sahiplerine iade edilmez.

5383 ve 1615 sayılı Gümrük kanunları, 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine dair Kanun, 3437 ve 1177 sayılı Tütün ve Tütün Tekeli hakkındaki kanunlar, 3078 sayılı Tuz Kanunu, 3788 sayılı Çay Kanunu, 1497 sayılı Çay Kurumu Kanunu, 4250 sayılı İspirto ve İspirtolu İçkiler Kanunu ve 1118 sayılı Oyun Kâğıtları İnhisarı hakkında Kanun ile bunlara ek ve tadilleri gereğince müsadereleri kesinleşmiş olan eşya, madde, âlet ve taşıma vasıtaları sahiplerine iade edilmez.

Trafik sicil kayıtlarına dayanılarak, satın alınan taşıt araçlarından zapt ve müsaderesi kesinleşmemiş olanların ardiye vesair masrafları ödenmek şartıyla prim, vergi ve resim alınmaksızın sahiplerine verilir.”⁵³⁸

13. Madde üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Kastamonu Milletvekili Mehdi Keskin, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı, Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal, Mardin Milletvekili Talât Oğuz, Adalet Komisyonu Başkanı Sinop Milletvekili Yalçın Oğuz ve Burdur Milletvekili Faik Kırbaşı birer konuşma yapmış ve madde oylanarak kabul edilmiştir.⁵³⁹

14. Madde üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Niğde Milletvekili Yaşar Arıbaş, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Hasan Basri Akgiray, Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal, Antalya Milletvekili İhsan Ataöv

⁵³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 46-47.

⁵³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 47-52.

ve Demokratik Parti Grubu adına Konya Milletvekili Mustafa Kubilay İmer konuşmuşlar⁵⁴⁰, daha sonra önergeler görüşülmüş ve değişiklik önergeleri doğrultusunda 14. Madde aşağıdaki şekilde oylanmış ve kabul edilmiştir:

Madde 14.- A) 7.2.1974 tarihine kadar işlenmiş bulunan ve disiplin cezasını gerektiren fiillerden dolayı kanunlar, Bakanlar Kurulunca çıkarılmış tüzükler ve bakanlıklarca ve kamu tüzel kişilerinince çıkarılmış yönetmelikler uyarınca verilmiş veya verilecek olan disiplin cezaları bütün sonuçlarını kapsamak üzere affedilmiştir.

Bu hükümlerden yararlananlara ait sicil dosyalarından mevcut disiplin cezalarıyla ilgili kayıtlar, sicil dosyalarından çıkarılır. Bu gibilerin karteksleri ve sicil kayıtları bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten başlamak üzere altı ay içinde Devlet Personel Dairesince yapılacak yönetmeliğe göre yeniden düzenlenir.

Ancak, bu kanun kapsamına giren disiplin suçlarıyla ilgili olarak kaybedilen malî ve hukukî haklar yeniden kazandırılmaz.

Bu kanunun 2. maddesi gereğince aftan kısmen yararlananların fiilleriyle, 5. maddede gösterilen fiillerin sonucu olarak verilmiş veya verilecek disiplin cezaları hakkında bu fıkra hükmü uygulanmaz.

B) Bu kanun hükümleri; subay, askerî memur ve astsubaylar hakkında kanun, tüzük ve yönetmeliklere göre verilmiş ve verilecek idarî kararlar veya yapılmış ve yapılacak idarî işlemlerle, bunlar hakkında, mahkemelerce hükmedilen cezaların hukukî sonuçlarından olan rütbenin kaybedilmesi ve Türk Silâhlı Kuvvetlerine Subay, askerî memur, astsubay olarak kabul olunmamak ve askerî nispetin kesilmesi ve 1076 sayılı Kanunun 1316 sayılı Kanunla değişik 8. maddesinin uygulanması sonucu yapılmış işlemleri kapsamaz.⁵⁴¹

15. Madde üzerinde söz alan Milletvekili olmamış ve madde aşağıdaki şekilde oylanarak kabul edilmiştir:

⁵⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 52-58.

⁵⁴¹ Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 52, 59, 62-63.

Madde 15.- 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 11. maddesinde belirtilmiş olup, meslek onuru ile bağdaşması mümkün olmayan bir işle uğraşma dışındaki bir nedene dayanılarak;

A) Yapmış oldukları stajın geçerli olmamasından dolayı 7 Şubat 1974 tarihinden önce aynı Kanunun 72. maddesinin (b) bendi uyarınca adları baro levhasından silinmiş bulunanlarla staj bitim belgesi almış oldukları halde aynı nedenle baro levhasına yazılma istemleri reddedilenler, levhaya yazılmalarına ilişkin Baro Yönetim Kurulu kararları Adalet Bakanlığınca onaylanmayanlar veya baro levhasına yazılmamış olanlar başvurdukları takdirde başka engelleri yoksa baro levhasına yazılırlar. Meslek onuru ile bağdaşmayan uğraş dışında 7 Şubat 1974 tarihinden önce mevcut, stajı geçersiz kılan nedenlerle levhadan silinmeleri gerekenler hakkında da silme işlemi yapılmaz.

B) 7 Şubat 1974 tarihinden önce adları staj listesinden silinmiş olanlar, başkaca engelleri bulunmadığı takdirde üç ay içinde, başvurmaları halinde yeniden staj listesine yazılırlar ve silme kararından önce yaptıkları staj geçerli sayılarak kaldıkları yerden ilk yazılma tarihinde tabi oldukları staj hükümlerine göre stajlarına devam ederler. 7 Şubat 1974 tarihinden önce meslek onuru ile bağdaşmayan bir uğraş dışında stajla bağdaşması mümkün olmayan bir görev veya işte bulunmalarından dolayı staj listesinden silinmeleri gerekenler hakkında, bu nedenin anılan tarihte ortadan kalkmış olması şartıyla silme işlemi yapılmaz.

C) Bu kanunun 1. maddesinden faydalanarak işledikleri suçları bütün sonuçları ile affedilmiş olan avukatlar hakkında, bihakkın; veya meşrutan tahliye tarihlerinden itibaren, bu mahkûmiyetlerinin tabî neticesi olan, kanunî mahcuriyet halinde bulundurulmaya ve 1136 sayılı Avukatlık Kanununun avukatlığa kabul edilmeme ve ruhsatnameleri Baro Yönetim Kurulunca geri alınarak iptal ve adları bir daha yazılmamak üzere levhadan silinir hükümleri, yani avukatlık mesleğini icra edemeyeceklerine dair hükümleri tatbik olunmaz.⁵⁴²

Daha sonra 16. Maddenin görüşmesine geçilmiş, Madde okunduktan sonra Adalet Partisi Grubu adına Sivas Milletvekili Vahit Bozatlı bir konuşma yapmıştır. Süre dolduğu için birleşime son verilmiştir⁵⁴³.

⁵⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 63-64.

⁵⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 63, 9.4.1974, ss. 64-66.

Af Kanunu teklifi görüşmelerine 10 Nisan 1974 tarihli 64. Birleşimde devam edilmiştir. 16. Madde üzerinde Demokratik Parti Grubu adına İçel Milletvekili Nazım Baş, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı, Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal, Sivas Milletvekili Enver Akova ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Mardin Milletvekili Nurettin Yılmaz'ın konuşması ile madde üzerindeki görüşmeler tamamlanmış ve önergelerin görüşülmesine geçilmiştir⁵⁴⁴. Verilen değişik önergelerinin birçoğunun kabul edilmesi dolayısıyla Maddenin 17. Madde ile birlikte oylanması kararlaştırılmıştır⁵⁴⁵. 16. Maddenin aşağıdaki nihai şekli daha sonra oylanarak kabul edilmiştir:

Madde 16.- A) 1974 yılı Şubat imtihan döneminin sonuna kadar geçen süre içinde kayıtlı bulundukları Yüksek ve Orta öğretim Kurumları ile, dışardan imtihanlara girenlerin de hangi sebeple olursa olsun kayıtları silinmiş öğrencilerle kendi istekleri ile ayrılmış olanlar, (her derecedeki askerî okul öğrencileri hariç), bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren üç ay içinde eski öğrenim kurumlarına yazılı olarak başvurdukları takdirde ayrıldıkları sınıf veya sönestrde bir yıl daha öğrencilik sıfatlarını devam ettirmek ve o sınıf veya sönestrde iki defada sınava girmek hakkını kazanırlar. Askerlik süresi gelmiş olanlar bu haklarını kullandıkları taktirde tescilli sayılırlar. Şu kadar ki, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte askerlik görevini yapmakta olanların üç aylık başvurma süresi terhis tarihinden, fiilî veya hukukî mücbir sebeplerle bu hakkını kullanamayacak durumda olanların üç aylık başvurma süresi bu mücbir sebeplerin kalktığı tarihten başlar.

Bu fıkra hükmüne dayanarak eski Öğrenim kurumların müracaat eden öğrencilere, kurumlarınca birer başvurma belgesi verilir.

Bu madde hükmünden yararlanan öğrencilerden, Danıştaydan yürütmenin durdurulması kararı alarak öğrenim kurumlarına devam edebilmiş olanlar hakkındaki davalara devam edilmez.

⁵⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 64, 10.4.1974, ss. 72-78.

⁵⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 64, 10.4.1974, ss. 78-84.

B) Her derecedeki askerî okullarla diğer öğrenim kurumlarında Millî Savunma Bakanlığı adına ve hesabına öğrenim yapan askerî öğrencilerden 7.2.1974 tarihine kadar gerek disiplinsizlik ve gerekse başka nedenlerle Türk Silâhlı Kuvvetlerinden ilişkî kesilenlerin (kendi isteği ile ayrılanlar hariç), okulda geçen süreleri askerliklerine sayılır ve muvazzaf askerlik hizmetinden affedilirler. Şu kadar ki disiplinsizlik nedenleri dışında ilişkî kesilenler, istemde bulundukları takdirde muvazzaf askerlik hizmetini yapmak üzere sevk edilirler.

Bunların ilişkî kesilmesinden doğan tazminat borçları affedilmiştir. Ancak, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar tahsil edilmiş olanlar geri verilmez.

C) Devlet hesabına yatılı olarak okuyan öğrencilerin çeşitli nedenlerle öğrenimlerini tamamlayamamalarından doğan tazminat borçlarının, borcun aslının ödenmesi kaydıyla, faiz ve cezaî şart borçları affedilmiştir.

D) 1973-1974 ders yılı için yapılan üniversite giriş sınavları sonunda aldıkları puanlar itibarıyla fakülte ve yüksek öğrenim kurumlarına girmeye hak kazanmış lise mezunları, ön kaydını yaptırmış olsun, olmasın, bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren üç ay içinde girmeye hak kazandıkları fakülte ve yükseköğrenim kurumlarına başvurdukları takdirde kesin kayıtları yapılır.⁵⁴⁶

17. Madde üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Kastamonu Milletvekili Mehdi Keskin, Ankara Milletvekili İsmail Hakkı Köylüoğlu, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı, Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Samsun Milletvekili İlyas Kılıç konuşmuş⁵⁴⁷, daha sonra değişiklik önergeleri doğrultusunda 17. Madde aşağıdaki şekilde oylanmış ve kabul edilmiştir:

“Madde 17.- İstiklâl Savaşına katılmış olmaları nedeniyle 869 sayılı Kanun uyarınca İstiklâl Madalyası ve 1005 sayılı Kanun gereğince şeref aylığı almış olanlardan, çeşitli nedenlerle sonradan madalya beratı iptâl edilmiş bulunanlara ödenmiş şeref aylıkları geri alınmaz.

⁵⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 64, 10.4.1974, ss. 98-99.

⁵⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 64, 10.4.1974, ss. 89-94.

Geri alınmış şeref aylıkları kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren en geç 6 ay içinde sahiplerine geri verilir.”⁵⁴⁸

18. Madde üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Kastamonu Milletvekili Mehdi Keskin bir konuşma yapmış⁵⁴⁹, başka söz alan olmamıştır. Daha sonra 18. Madde aşağıdaki şekilde oylanmış ve kabul edilmiştir:

“Madde 18.- 7.2.1974 tarihine kadar eğitim, tatbikat, atış ve diğer askeri hizmetlerin yapılması sırasında hizmete ilişkin taksirli ve ihmali fillerden meydana gelen Hazine zararları, askerî bir suçla bağlı olsun veya olmasın, takip ve tahsil edilmez. Ancak, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar tahsil edilmiş olanlar geri verilmez.”⁵⁵⁰

19. Madde üzerinde Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Mardin Milletvekili Talât Oğuz, Burdur Milletvekili Faik Kırbaşlı, Adalet Komisyonu Başkanı Sinop Milletvekili Yalçın Oğuz ve Van Milletvekili Mehmet Salih Yıldız birer konuşma yapmışlardır⁵⁵¹. Değişiklik önergelerinin görüşülmesinden sonra 19. Madde aşağıdaki şekilde oylanarak kabul edilmiştir:

Madde 19.- A) Firar halinde olup da yurt içinde bulunanlar bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay, yurt dışında bulunanlar bir yıl içinde resmî mercilere müracaatla teslim olmadıkları takdirde bu kanun hükümlerinden faydalanamazlar.

B) Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce kıtasından veya görev yerinden izinsiz uzaklaşmış yahut izin süresini özürsüz geçirmiş olanlar, bakaya, yoklama kaçağı ve saklı bulunanlar ve askerlikten kurtulmak için hile yapanlar, bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren yurt içinde bulunanlar üç ay, yurt dışında bulunanlar bir yıl içinde resmî mercilere başvurmak şartıyla bu kanun hükümlerinden faydalanırlar.

C) Bu kanun yürürlüğe girdiği tarihte 46 yaşını doldurarak askerlik çağı dışına çıkmış olanlar, resmî mercilere teslim olmak kaydı aranmaksızın bu kanun hükümlerinden faydalandırılır ve fiilî askerlik yükümlülüğünden muaf tutularak yedeğe geçirilirler.

⁵⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 64, 10.4.1974, s. 98.

⁵⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 64, 10.4.1974, ss. 99-100.

⁵⁵⁰ Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 64, 10.4.1974, ss. 99, 101.

⁵⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 64, 10.4.1974, ss. 102-104.

Muvazzaf askerlik hizmetini tamamlamadan çeşitli nedenlerle kıtalarınca erken terhis edilmiş bulunanların dışarıda geçen sürelerinden üç aya kadar olanı muvazzaf askerlik hizmetinden sayılır.⁵⁵²

20. Madde üzerinde söz alan Milletvekili olmamış, Madde aşağıdaki şekilde oylanmış ve kabul edilmiştir:

“Madde 20.- Yargıtay ve Askerî Yargıtayca incelenmekte bulunan bir ceza davasının ortadan kaldırılmasına karar verilmesi halinde, usulünce açılmış ve mahkûmiyetle sonuçlanmış olan kişisel hak davalarına ait kararlar üzerinde Yargıtay incelenmesi yapılmak üzere, dosya görevli Hukuk Dairesine gönderilir. Kişisel hakka ait mahkûmiyet kararı bozulduğu takdirde, dosya görevli ve yetkili Hukuk Mahkemesine yollanır ve mahkemece Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu gereğince dava karara bağlanır.

Yargıtay Hukuk Dairesi ilâmından alınacak harçlar, hukuk ilâmlarındaki harçların aynıdır. Şahsî hak yönünden bozulup mahalline iade olunan davalara, görevli ve yetkili hukuk mahkemelerince peşin harç istenilmeden bakılır. Verilen son kararlar birlikte, genel hükümlere göre karar ve ilâm harcı tahakkuk ve tahsil olunur.

Mahallî mahkemelerce verilmiş bulunan bir ceza mahkûmiyet kararı ile beraber, usulünce açılmış kişisel hak davalarına ait olarak verilmiş mahkûmiyet kararlarının Yargıtayca incelenmesi, ceza kararlarının temyizindeki şartlara göre istendiği takdirde, dosya yukarıki fıkra gereğince işleme tabi tutulur.”⁵⁵³

21. Madde üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Kırklareli Milletvekili Mehmet Atagün bir konuşma yapmış⁵⁵⁴, başka söz alan Milletvekili olmadığı için önergelerin görüşülmesine geçilmiş ve madde, yapılan değişikliklerle aşağıdaki şekilde oylanmış ve kabul edilmiştir:

“Madde 21.- Genel afla tamamen ortadan kalkan mahkûmiyet hükümlerine ait sicil varakaları adlî sicilden çıkarılır. Aynı mahiyetteki cezalara ait fişlerden sicil tesis edilmemiş olanlar için sicil varakası tesis edilmez. Ancak 7.

⁵⁵² Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 64, 10.4.1974, ss. 101 ve 106.

⁵⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 64, 10.4.1974, s. 106.

⁵⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 64, 10.4.1974, ss. 107-108.

maddenin (B) bendinde yazılı suçlara ilişkin sabıka kayıtlarında bu hüküm uygulanmaz ve anılan bentte gösterilen hizmetlerle ilgili olarak yetkili mercilerce istendiği takdirde bildirilir.

Bu maddede öngörülen işlemlerin uygulanmasına ilişkin hususlar Adalet Bakanlığınca bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 ay içerisinde düzenlenecek yönetmelikle belli edilir.”⁵⁵⁵

22, 23 ve 24. Maddeler aşağıdaki şekilde oylanmış ve kabul edilmiştir⁵⁵⁶.

Madde 22.- Bu kanun hükümlerinden faydalananak tutuklu ve hükümlülerin salıverilme işlemi, kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren 20 gün içinde tamamlanır.

Madde 23.- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 24.- Bu Kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Af Kanununun tümünün oylanmasından önce, Kocaeli Milletvekili Sedat Akay, Çanakkale Milletvekili Zekiya Gülsen, Manisa Milletvekili Ahmet Balkan, Sivas Milletvekili Enver Akova, Erzurum Milletvekili Rıfkı Danışman ve Gümüşhane Milletvekili Turgut Yücel kanunun başlığı ile ilgili bir önerge vermişlerdir. Af kanunu sırasında yaşanan tartışmalar ve partilerin af kanununa bakışı hakkında bazı önemli ipuçları tutanaklara şu şekilde yansımıştır:

“Görüşülmekte olan Bazı Suç ve Cezaların Affı hakkındaki kanun teklifinin içinde Cumhuriyetin 50. yılına ilişkin hiçbir tarih veya süre bahis konusu değildir.

İçinde Cumhuriyetimizin kurucusu Büyük Atatürk’ün daima ezilmesi lâzım geldiğini açıkça ifade etmiş bulunduğu komünizm suçlarının dahi affedilmesine ilişkin hükümler bulunmaktadır.

Bu sebeplerle kanun isminin (Cumhuriyetin 50. yılı nedeniyle Bazı Suç ve Cezaların Affı hakkında Kanun) şeklinde olması, muhtevası ile tezat teşkil etmektedir.

Müzakeresi sırasında gerekli ıslâhatın yapılabileceği ihtimaline binaen teklifin müzakeresine başlarken bu hususu belirterek ismin tashihi talebinde bulunmak uygun olamazdı.

⁵⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 64, 10.4.1974, s. 110.

⁵⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 64, 10.4.1974, ss. 110-112.

Bu itibarla kanunun yürürlük ve yürütme maddelerinden önce, veyahut da Başkanlıkça uygun görülecek bir sırada, bu önergemizin dikkate alınması suretiyle kanun isminden (Cumhuriyetin 50 nci yılı nedeniyle) ibaresinin kaldırılmasını arz ve talep ederiz.”⁵⁵⁷

Bu önerge Meclis’te yapılan oylamada kabul edilmemiş ve kanunun tümü oylanmadan önce İçtüzük gereğince yapılan lehte ve aleyhte konuşmalara geçilmiştir. Sivas Milletvekili Vahit Bozathı aleyhte, Mardin Milletvekili Nurettin Yılmaz ise lehte konuşma yapmıştır⁵⁵⁸. Daha sonra kanunun tümü isim okunarak oylamaya sunulmuştur: Af kanunu teklifinin tümünün oylamasına 391 üye katılmış; 207 kabul, 184 ret oyu ile Af kanunu teklifinin tümü Meclis tarafından kabul edilmiştir⁵⁵⁹.

TBMM’de kabul edilen Af Kanunu metni Cumhuriyet Senatosu tarafından 29 Nisan 1974 tarihinde değişiklik yapılarak yeniden TBMM’ye gönderilmiş ve Senato’nun benimsediği metin 30 Nisan 1974’te TBMM Adalet Komisyonuna havale edilmiştir⁵⁶⁰. Af Kanunu ile ilgili Cumhuriyet Senatosu değişiklikleri ve Adalet Komisyonunun bu değişikliklerle ilgili yeni raporu 3 Mayıs 1974 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuş ve gündeme alınmıştır⁵⁶¹. 7 Mayıs 1974 tarihli 71. Birleşimde Danışma Kurulu’nun öncelikli görüşülme önergesinin kabul edilmesiyle Adalet Komisyonundan gelen raporun görüşülmesine başlanmıştır⁵⁶². 6 ve 7. Maddeler Senato tarafından aynen kabul edildiği için işlem dışında tutulmuştur. Uzun süren görüşmelerden sonra, Adalet Komisyonunun Senato değişikliklerini benimsememe kararı Genel Kurul tarafından uygun görülmüştür. Dolayısıyla, Meclis ve Senato metinlerinin değerlendirilmesi amacıyla, Millet Meclisi’nden 8, Senatodan 8 üye seçilerek Karma Komisyon kurulması kararlaştırılmıştır⁵⁶³.

Karma Komisyon Raporu 13 Mayıs 1974 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuş ve rapor gündeme alınmıştır. 14 Mayıs 1974 tarihinde Danışma Kurulu’nun, Af Kanunu teklifinin gündeme alınarak 48 saat geçmeden ve gündemdeki bütün işlere takdimen öncelikle görüşülmesi ve sözü geçen kanun teklifinin görüşmelerinin bitimine kadar Genel Kurul çalışmalarına devam olunması yönündeki önergesi kabul edilmiş⁵⁶⁴ ve Meclis, birisi kendisinin ilk onayladığı kanun metni, ikincisi Cumhuriyet Senatosu’nun değişikliği ve

⁵⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 64, 10.4.1974, ss. 111-112.

⁵⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 64, 10.4.1974, ss. 113-117.

⁵⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 64, 10.4.1974, s. 118.

⁵⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 69, 30.4.1974, s. 241.

⁵⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 71, 7.5.1974, s. 351-352.

⁵⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 71, 7.5.1974, ss. 357-440.

⁵⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 71, 7.5.1974, s. 440.

⁵⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.5.1974, s. 513.

üçüncüsü Karma Komisyonun benimsediği olmak üzere üç farklı metin üzerinde görüşmelere başlamıştır. Karma Komisyon raporu ve oylamaların nasıl yapılacağına dair ayrıntılı görüşme ve tartışmalar yapılmıştır. İktüzük gereğince, Meclis'in bu metinlerden birini seçmesi gerekecektir. Yine İktüzüğe göre, her bir metin, sırasıyla, Karma Komisyon'un benimsediği metin, Cumhuriyet Senatosunun benimsediği metin ve Meclis'in kabul ettiği ilk metin olmak üzere oylanacaktır. Ayrıca Cumhuriyet Senatosu, eğer bir madde üzerinde salt çoğunlukla bir değişiklik yapmışsa, İktüzük gereğince Millet Meclisi'nin ilk metninin oylamasında salt çoğunluk aranacaktır⁵⁶⁵.

Bu doğrultuda, 1, 2, 3 ve 4. Maddeler TBMM tarafından ilk kabul edildiği şekliyle⁵⁶⁶; 5. Madde ise, aşağıdaki gibi, Karma Komisyon tarafından benimsenen şekliyle kabul edilmiştir.

“Madde 5.- Aşağıda yazılı bentlerde gösterilen suçlar, bu kanun hükümleri dışında bırakılmıştır:

A) Türk Ceza Kanununun 141, 142, 146, 149 ve Askerî Ceza Kanununun 148. maddesinin (B) bendinde yazılı fiiller ile Türk Ceza Kanununun 414. maddesinin 2. fıkrası ve 416. maddesinin 1. fıkrasında yazılı suçlar. 1. maddenin (D) bendi hükmü saklıdır.

B) Türk Ceza Kanununun 2. kitabının, umumun sıhhatine, yenecek ve içecek şeylere müteallik 7. babının 3. faslında yer alan hükümlere muhalefetten İzmir 5. Sulh Ceza Mahkemesine açılmış bulunan 1967/907 esas sayılı, İzmir 1. Ağır Ceza Mahkemesine açılmış bulunan 1967/331 esas sayılı ve bu yer Sıkıyönetim Askerî Mahkemesine açılmış bulunan 1972/20 esas sayılı davalara konu teşkil eden fiillerle, bu davalarla ilgili olarak Hâkimler Kanununun 107. maddesi gereğince, takibat icrasına lüzum görülenler haklarında açılmış veya açılacak davalara ilişkin fiiller,

C) 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ve Asar-ı Atika Nizamnamesinde belli edilen eski eserlerin kanuna ve nizamnamelere aykırı olarak yurt dışına çıkaranların veya çıkarmaya teşebbüs edenlerin suç teşkil eden fiilleri,

D) Yukarıda (A) bendinde gösterilen Türk Ceza Kanununun 414/2 ve 416/1 maddelerine atıf yapan Askerî Ceza Kanununun 152. maddesinde yazılı fiiller,

⁵⁶⁵ Ayrıntılar için bkz., *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.5.1974, ss. 514-559.

⁵⁶⁶ *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.5.1974, ss. 559-567.

E) Askerî Ceza Kanununun 56/1 - (D) maddesi hükmünün matufu olan 56/1 - (A) ve Türk Ceza Kanununun 133/1 maddelerinden hüküm giymiş olan yabancıların bu kanundaki af hükümlerinden yararlanabilmeleri (mukabilinde bir Türk vatandaşının -veya Türkiye lehine suç işlemiş bir şahsın-mahkûm edildiği ülke tarafından cezasının ortadan kaldırılması halinde) Bakanlar Kurulundan çıkarılacak kararnameye bağlıdır.”⁵⁶⁷

Öte yandan, TBMM’nin kabul ettiği 6. ve 7. Maddeler Senato tarafından kabul edilerek kesinleştiği için işlem dışında tutulmuştur. Bu nedenle oylama yapılmamıştır⁵⁶⁸. Cumhuriyet Senatosunun metinden çıkarmasına karşın hem Adalet Komisyonu hem de Karma Komisyon 8. Madde’nin ilk haliyle kalmasını benimsemiş; dolayısıyla yapılan oylamada Senatonun değişikliği kabul görmemiştir. Madde, TBMM’deki oylamada ilk haliyle yeniden kabul edilmiştir⁵⁶⁹. Diğer yandan 9. Madde Cumhuriyet Senatosunca değiştirilmiş, bu değişiklik içerik bakımından TBMM Adalet Komisyonu tarafından da benimsenmiştir, ancak madde numarası değiştiği için bu madde de Karma Komisyona gönderilmiştir. Dolayısıyla Karma Komisyondan geldiği haliyle aşağıdaki gibi kabul edilmiştir⁵⁷⁰.

Madde 9.- A) 1973 yılı sonuna kadar olan dönemlere (Beyana dayanan vergilendirmelerde 31.12.1973 tarihine kadar verilmesi gereken beyannamelere) ilişkin vergi ve Sosyal Sigorta primi ve 6183 sayılı Kanunun 1 ve 2. maddeleri şümulüne giren diğer amme alacaklarına taallük eden cezalar, gecikme zamları ve faizlerden tahsil edilmemiş olanlara ait Vergi veya resim veya harç veya sigorta primi veya 6183 sayılı Kanunun 1 ve 2. maddeleri kapsamına giren diğer amme alacakları, asıllarının bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce veya bu tarihten itibaren 8 ay içinde kısmen veya tamamen ödenmiş olması halinde (Cebren tahsil edilenler dahil), ödenen vergiye veya resme veya harca veya sigorta prim borcuna veya 6183 sayılı Kanunun 1 ve 2. maddeleri şümulüne giren diğer amme alacaklarına tekabül eden cezaların ve bunlara uygulanması gereken gecikme zamlarının ve faizlerinin tamamı;

⁵⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.5.1974, s. 567. Oylama sonucu için bkz.

TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.5.1974, s. 569.

⁵⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.5.1974, s. 569.

⁵⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.5.1974, s. 569.

⁵⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.5.1974, s. 574.

Özel kanunlarına göre alınması gereken ceza ve gecikme zamları hakkında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

Af dönemleri ile ilgili olarak kesilmiş ve kesilecek bir vergi veya resim veya harç veya sigorta primi veyahut 6183 sayılı Kanunun 1 ve 2. maddeleri şümulüne giren diğer amme alacakları asıllarına bağlı olmayan tüm vergi ve sigorta primi ve para cezalarının tamamı;

Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar henüz tahsil edilmemiş olan fer'i amme alacakları ile vergi cezalarının ve tahsili için vergi dairelerine gönderilen veya gönderilmesi gereken mahkeme harç ve giderleri ve yemeklik ve yiyecek bedelleri gibi müteferrik alacakların ikiyüzelli liraya kadar olanları (ikiyüzelli lira dahil), 6933 sayılı Kanuna göre alınan Hazine hisseleri, her türlü aşar bedelleri ile 31.7.1973 tarihine kadar Maliyeye devredilmesi gerekten Tavizat bedellerinin bin lirası ve kadastro harçları affedilmiştir.

Gümrük Kanununun giriş ve çıkış işlemlerine ilişkin para cezaları ile bu kanunun ihlâlinden doğan para cezalarının tamamı affedilir ve Gümrük Vergileri ile ilgili olanlar hakkında da bu bendin ilk fıkrası hükmü aynen uygulanır.

506 sayılı Kanunun 10. maddesinin son fıkrasındaki ödeme, 26. maddedeki sorumluluk hallerinin tahakkuk etmesine bağlıdır.

B) Af dönemlerine ilişkin olarak bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra kesilecek vergi ve sigorta primi veya 6183 sayılı Kanunun 1 ve 2. maddeleri şümulüne giren diğer amme alacaklarına müteallik cezalar ve gecikme zamları ve faizleri hakkında da, vergi veya resim veya harç veya sigorta primi veya 6183 sayılı Kanunun 1 ve 2. maddeleri şümulüne giren diğer amme alacakları asıllarının ilgililerine tebliğ edildiği tarihten itibaren 8 ay içinde ödenmesi halinde (ödeme emri tebliği ve haciz tatbiki yolu ile muttali olunan amme alacakları dahil), yukarıdaki bent hükmü uygulanır.

C) Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte ihtilaflı bulunan veya ihtilaflı hale getirilen vergi, resim, harç, sigorta primi ve 6183 sayılı Kanunun 1 ve 2. maddeleri şümulüne giren diğer amme alacakları asıllarını ihtilâfın kesin hükme bağlandığı tarihten itibaren 8 ay içinde ödeyen mükellef ve sorumlular hakkında da yukarıdaki bentler hükümleri uygulanır. Ancak bu

kanunun yürürlüğe girmesinden sonra vergi, resim, harç, sigorta primi ve 6183 sayılı Kanunun 1 ve 2. maddeleri şumulüne giren diğer amme alacaklarına müteallik ihtilâfı sürdüren veya ihdas eden mükellef ve sorumlulardan yetkili merciler tarafından kesin hükme bağlanacak vergi, resim, harç, sigorta primi ve 6183 sayılı Kanunun 1 ve 2. maddeleri şumulüne giren diğer amme alacakları % 20 (Kaçakçılık cezasının uygulandığı vergi, resim ve harçlar % 50) fazlası ile tahsil edilir.

D) Bu kanun hükümleri, (borçlular ve mükelleflerin 6183 sayılı Kanunda öngörülen “tecil” müessesesine başvurmalarına ve bu suretle aftan faydalanmalarına engel olmaz.

E) Afla ilgili vergilendirme dönemlerine ilişkin olarak Vergi Usul Kanununun 371. maddesine göre bu kanunun yürürlüğü tarihinden itibaren bir yıl içinde pişmanlık talebinde bulunanlara beyanları üzerine tarh ve tahakkuk ettirilen vergi, resim ve harçlar haber verme tarihinden itibaren 8 ay içinde ödendiği takdirde, vergi cezası kesilmez ve pişmanlık zammı uygulanmaz.

F) Bağ-Kur sigortalılarından, başvurma ve basamak seçme işlemlerini 1479 sayılı Kanunda gösterilen süreler geçtikten sonra yapanların veya Bağ-Kur Kanunu kapsamına girdikleri halde başvurmamış olanların bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihi takip eden ay başından itibaren 3 ay içinde olmak kaydıyla başvurma ve basamak seçme işlemleri ve hatalı seçtikleri basamaklara dair yazılı düzeltme talepleri, bu talepler sigorta yardımına hak kazandıran olaydan önce vukubulmak ve varsa ödenmesi gereken kesenek ve primler ödenmek kaydıyla geçerli sayılır ve bu gibiler hakkında herhangi bir müeyyide ve ceza uygulanmaz.

1479 sayılı Kanunun geçici 2. maddesine göre verilmesi gereken çalışma belgelerini bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihi takip eden ay başından itibaren üç ay içinde Bağ-Kur’a intikal ettirilmesi halinde bu belgeler geçerli sayılır.

Bağ-Kur sigortalılarının, bu kanunla verilen başvurma süresinin sonuna kadarki prim borçlarına ait fark, gecikme zammı ve faizleri takip ve tahsil edilmez; ödenmiş olan fark, gecikme zammı ve faizler geri verilmemekle beraber sigortalıların prim borçlarına mahsup edilir.

G) 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa intibak ederek kongrelerini yapmış ve yine aynı kanunun 3. maddesine istinaden tescil ve ilânını zamanında yaptıramadıklarından münfesi duruma düşerek tasfiyeye tabi tutulmuş kooperatifler, Genel Af Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 ay içerisinde tescil ve ilânlarını yaptırdıklarında bir defaya mahsus olmak üzere affedilirler.

1630 sayılı Dernekler Kanununun geçici 1. maddesi uyarınca hakkında fesih işlemi uygulanmış dernekler için, İntibak Genel Kurul toplantılarını evvelce süresinde yapmış olmaları şartı ile yeni tüzüklerini mahallî mülkiye âmirlerine vermek üzere bir aylık ek süre tanınmıştır.

H) Deprem, sel, yangın gibi felâketlerden zarar gören yurttaşlarımıza 1209 sayılı Kanun uyarınca yapılan yardımlardan tahakkuk eden her türlü faiz, gecikme faizleri, anaparanın dışındaki bilumum masraf yüklemeleri takip ve tahsil edilemez.

İ) Onuncu Devre T.B.M.M. üyelerinin ödeneklerine müsteniden Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasına olan asıl borçlarına yürütülen faizler, her türlü mahkeme ve icra takip masrafları, vekalet ücretleri ile tahakkuk ettirilmiş vergiler kaldırılmıştır.

Borçluların yapmış olduğu bütün ödemeler (Hangi nam ile tahsil edilmiş olursa olsun) esas borçtan indirildikten sonra kalan bakiye borçları bu kanunun yayımı tarihinden itibaren % 3 faizle beş yıllık taksite bağlanmıştır.⁵⁷¹

10. Madde aynen korunmuştur⁵⁷². 11. Maddede ise Karma Komisyonun değişikliği benimsenmiştir⁵⁷³. Buna göre 11. Madde şu şekilde kabul edilmiştir:

Madde 11.- 9.5.1969 günlü ve 1177 sayılı Tütün ve Tütün Tekeli Kanununun geçici 1. maddesinin (B) bendi kapsamına giren arazi sahiplerine bu geçici madde dairesinde itirazda bulunabilmeleri için bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 1 yıllık yeni bir itiraz süresi tanınmıştır.

⁵⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.5.1974, ss. 569-571.

⁵⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.5.1974, s. 576.

⁵⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.5.1974, s. 577.

Anılan geçici madde uyarınca evvelce itirazda bulunulmuş ve bu itirazın tetkik ve reddedilmiş olması bu kez yapılacak itirazların kabul ve tetkikine engel teşkil etmez.

İnceleme kurulları yapılan itirazları itiraz tarihinden itibaren bir yıl içinde inceleyip karara bağlarlar.⁵⁷⁴

12. ve 13. Maddelerde ise Senato ve Karma Komisyonun teklifleri benimsenmemiş; bu maddeler TBMM’de ilk kabul edildikleri gibi korunmuştur⁵⁷⁵; Tekliflerden hiçbirisi çoğunluğu sağlamadığı için 14. Madde metinden çıkarılmıştır⁵⁷⁶. TBMM’nin ilk kabul ettiği metindeki 15, 16, 17 ve 18. Maddeler aynen kabul edilmiş, ancak 14. Madde metinden çıkarıldığı için bu maddelere 14, 15, 16 ve 17 numarası verilmiştir⁵⁷⁷. 15 Mayıs 1974’te 75. Birleşimde TBMM’nin kabul ettiği ilk metinde yer alan 19, 20, 21, 22, 23 ve 24. Maddeler 18, 19, 20, 21, 22 ve 23. Maddeler olarak kabul edilmiştir⁵⁷⁸. Böylece Af teklifi kanunlaşmıştır.

⁵⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.5.1974, s. 576.

⁵⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.5.1974, ss. 577-579.

⁵⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.5.1974, s. 580.

⁵⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.5.1974, ss. 581-587.

⁵⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 75, 15.5.1974, ss. 628-631.

9. ÜNİVERSİTELERLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

9.1. İnönü Üniversitesi Kuruluş Kanunu

İnönü Üniversitesi kanun tasarısı 25 Haziran 1974'te Millî Eğitim ve Plan komisyonlarına havale edilmiştir.⁵⁷⁹ Benzer bir teklif Malatya Milletvekili Mehmet Delikaya ve 210 arkadaşı tarafından verilmiştir. Kanun tasarısı ve teklifle ilgili Millî Eğitim ve Plan komisyonları raporları 85 sıra sayısı ile 2 Temmuz 1974 tarihinde gündeme alınmıştır.⁵⁸⁰ Kanun tasarısı ve teklifi 28 Ocak 1975 tarihinde Genel Kurul'da görüşülmüş ve kabul edilmiştir.⁵⁸¹

Görüşmelerde Hükümeti, Millî Eğitim Bakanı Safa Reisoğlu'nun görevlendirdiği Bakanlık Yüksek Öğretim Genel Müdürü Nazmi Yıldız temsil etmiştir. Tasarı üzerinde ilk konuşmayı Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Malatya Milletvekili Hüseyin Deniz yapmıştır:

“Bir toplum için kendi insangücü ve maddî kaynakları, çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerini, kalkınma planlarının doğrultusunda en rasyonel ve ekonomik şekilde kullanmak, çağımızda ana amaçtır. Bu amacın gerçekleşmesinde ise, en büyük pay üniversitelere düşer. Bugün ülkemizde yüksek öğrenime devam oranı tatminkâr olmaktan uzak bulunmaktadır. Bir yüksek tahsil yapma arzusu içinde bulunan onbinlerce lise mezunu genç, her yıl üniversite kapısından dönmekte ve bunların sayıları her yıl biraz daha artmaktadır. Bu durum, sosyal bunalımlara sebep olmakta, kalkınma için gerekli yüksek nitelikli insangücü ihtiyacı, her geçen gün biraz daha artmaktadır. Resmî istatistiklere göre, yüksek öğrenim çağındaki nüfusumuz 2 935 000 dir. Buna mukabil 1973-1974 öğretim yılında üniversite ve yüksek okullarımızdaki toplam öğrenci sayısı 195 000 civarındadır. Buna göre, yüksek öğrenimde okullaşma oranımız % 6,6'dır ki, bu oran gelişmiş ülkelerde ulaşılan oranlara kıyasla çok düşüktür.

Aziz Atatürk, “muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkacağız” diye topluma hedef vermiş ve “hayatta en hakiki mürşit ilimdir” diyerek, dönülmeden hedefe varmanın yolunu

⁵⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 100, 25.6.1974, s. 269.

⁵⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 104, 2.7.1974, s. 345.

⁵⁸¹ Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 215-224.

tespit etmiştir. Bu hedefe varmak için atılacak her adımda ve her çabada CHP vardır ve olacaktır. Devlet, toplum ihtiyaçlarını karşılamak yolunda zamanında gerekli tedbirleri almakta yükümlü bulunmaktadır. Kanun tasarısının gerekçesinde de belirtildiği gibi, gelişen ve sanayileşmeye yönelen ülkemizde, sosyal ve ekonomik nedenler kişiyi eğitimden yararlanmaya itmektedir. Artık çağımız Türkiye'sinin genç insanı, tutarlı bir meslek ve iş sahibi olma isteğini taşımakta ve yükseköğretimin vereceği bilgilerle donatılmış olmanın avantajlarını bilmektedir. Bu bilgiyle hareket eden aileler ve gençlerin istek ve ihtiyaçlarına kulak vermenin zamanı gelmiş, hatta çoktan geçmiştir. Kanaatimizce üniversite ve yüksek okullarda yeni kapasite yaratmak ve yeni üniversite ve yüksek okul açmak için kaybedilecek zamanımız yoktur artık. Bir üniversitenin bölgesinde kültür merkezi rolü oynadığı, sosyal ve ekonomik kalkınmaya doğrudan doğruya etkili bulunduğu gerçeği dikkatte tutulduğu takdirde, üniversiteleri ülkemizin sosyal, ekonomik, kültürel ve coğrafi şartlarına uygun olarak memleket içine yaymanın, plan ilkelerine uygunluğu da ortadadır.

CHP Ortak Hükümeti döneminde, eğitimde, eğitimin hiç bir dalında ve aşamasında hiç bir kimsenin önünü tıkamama ilkesini benimsemiş olduğunu ispatlamış ve bu ilkeye içtenlik kazandırabilmek için, mevcut üniversite ve yüksek okullarda yeni kapasite yaratmak yanında, yeni üniversite ve yüksek okullar açmak suretiyle, geleceğimiz için umut verici ve sevindirici adımlar atmıştır. Bu kabil girişimlerin devamlı olması dileğimizdir. Cumhuriyetin ellinci yılını idrak ettiğimiz 1974 yılında, Sivas ilimizde açılmış olan Cumhuriyet Üniversitesi ve Erzurum ilimizde faaliyette bulunan Atatürk Üniversitesine görüşmekte olduğumuz İnönü Üniversitesi de eklenmek suretiyle, birbirinden ayrılmaz Cumhuriyet, Atatürk, İnönü isimleri yarınlara Türkiye'sinde devamlılık kazanacaktır. Kısaca belirtmeye çalıştığım bu hususlar muvacehesinde, Yüce Meclise sunulmuş bulunan, Malatya'da kurulacak İnönü Üniversitesi kanun tasarısını grubumuz sevinçle ve memnuniyetle karşılamaktadır. Kanunun ve kurulacak üniversitenin Türk Milletine hayırlı olmasını diler, Yüce Meclise Grubum adına saygılar sunarım.”⁵⁸²

⁵⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 215-216.

Deniz'in konuşmasının ardından Adalet Partisi Grubu adına Malatya Milletvekili Ahmet Karaaslan konuşmuştur:

“Bugün nüfusu 40 milyonu bulan ülkemizde, üniversite çağındaki nüfus, nüfusun % 6'sını teşkil etmekte ve yaklaşık olarak 3 milyon civarında bulunmaktadır; ancak bu nüfusun 250 ile 300 bini yüksek öğretime devam imkânı bulmakta, diğeri ise devam imkânından mahrum bulunmaktadır. Adalet Partisi Grubu olarak, kalkınmakta olan ülkelerin eğitilmiş insangücüne ihtiyacının her ihtiyacın başında geldiği inancında olduğumuz içindir ki, yüksek öğrenim kurumlarının dengeli bir şekilde yayılmasında büyük hizmet ve gayretlerimizin olduğu inancındayız.

Gerek iktidar olduğumuz dönemlerde, gerekse Meclis çoğunluğu Adalet Partisinde olduğu dönemlerde bu yüksek öğrenim kurumlarının dengeli bir şekilde yurt sathına yayılması hususunda birçok üniversitelerimizin kuruluş kanunları çıkarılmış bulunmaktadır.

Geçen dönem Cumhuriyet Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi ve Çukurova Üniversitesinin kuruluş kanunları çıkarılmış ve üniversiteler fiilen kurulmuştur. Ayrıca Mimarlık ve Mühendislik akademilerinin kurulması hususunda yine Adalet Partisi olarak büyük gayret ve çabamız olmuştur.

Bu arz ettiğimiz sebepledir ki, yurdun neresinde olursa olsun Türk gençliğinin eğitilmesi, öğretimi hususunda hizmet verecek olan bu nevi müesseseleri içtenlikle desteklemekte ve arzulamaktayız. Kaldı ki, Malatya gibi nüfusu 150 bini aşan ve Doğu'da bu nevi müesseselere kavuşmamış yegâne şehir durumunda olan Malatya'da, bir üniversitenin açılmasını da Adalet Partisi olarak benimsemiş durumdayız.

Arz ettiğimiz sebepten dolayı da bu kanun tasarısına Adalet Partisi Grubu olarak müspet oy vereceğimizi arz eder, bütün Meclisin bu isteğimize katılacağını ümit eder, saygılar sunarım.⁵⁸³

⁵⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, s. 217.

Karaaslan'ın konuşmasından sonra gruplar adına söz isteyen Milletvekili olmamış, şahısları adına söz isteyen Milletvekillerinin konuşmalarına geçilmiştir. Şahsı adına ilk konuşmayı Malatya Milletvekili Mehmet Delikaya yapmıştır:

“Kuruluşun nedenleri, tasarı ve teklifte geniş şekilde açıklanmıştır. Bilinenleri tekrarla değerli zamanınızı almış olacağım, cesaretim; beni bağışlayacağınız umuduna dayanmaktadır.

Aziz milletvekilleri, bu yeni üniversite ile Atatürk'ün, üniversitelerin vatan sathına yayılması hususundaki fikirleri ve özlemi bir defa daha gerçekleşecektir. Türkiye'yi ileri bir medeniyet düzeyine ulaştırmak ve ulusumuzu yüksek insan toplumu haline getirmek hiç kuşkusuz en büyük amacımızdır. Bu amacın gerçekleşmesinde ise, çeşitli nedenlerin en başında yetişmiş insangücü gelmektedir. Yetişmiş insangücünün en önemli kaynağı ise üniversitelerimizdir. Hızla artan nüfusumuzun sonucu mevcut üniversitelerimiz, üniversite düzeyinde yetişmiş gençlerimizi tümü ile karşılayacak durumda olmadığı gibi, mevcut öğrenci kapasitesi bakımından da plan hedeflerine uygun değildir.

Ayrıca, mevcut üniversitelerimiz daha ziyade ülkemizin gelişmiş bölgelerinde toplanmış bulunmaktadır. Oysa ki, bir ilim ve irfan müessesesi olan üniversitelerden eşit şekilde yararlanabilmek ve topluma hizmet götürme isteğinde dengeli olabilmek için üniversitelerimizin gelişmekte olan bölgelerde kurulması kaçınılmaz bir zorunluktur. Demokratik gelişmemiz doğrultusunda yetişecek memleket gençlerine, ancak bu suretle eşit fırsatlar tanımış ve onları vatana ve topluma yararlı bir insan olarak kazanmış oluruz.

Değerli arkadaşlarım, Malatya Türkiye'nin Doğusuna ve Güneydoğusuna açılan bir kapı durumundadır. Özelliklerini şöylece sıralayabiliriz:

1. Bölgenin tabiî ve fizikî özellikleri, ulaşım imkânları, jeolojik yapı, iklim, bitki örtüsü, v.s.
2. İlin tarihî, tabiî ve fizikî özellikleri,
3. Sosyal ve kültürel durumu, nüfus, eğitim, sağlık, sanat v.s.
4. İktisadî ve ticarî durumu, ticarî faaliyetler, sınai faaliyetler, çeşitli sektörlerin tahlilleri, yetiştirme potansiyeli ve sair özellikleri nedeniyle, her yönden gelişmeye ve kalkınmaya

son derece uygun bir ildir. Gerçek anlamda bir üniversite kurabilme ve gelişme şartları mevcuttur. Plan hedeflerinin zorunlu kıldığı yeni bir üniversitenin Malatya’da kurulması yerinde bir davranış olacaktır.

Üniversitenin alacağı ad olarak “İnönü Üniversitesi” dememizin nedeni de, tabii senatörlüğe geçinceye kadar Malatya Milletvekilliğini şerefle temsil etmiş, Kurtuluş Savaşı başında cephe kumandanı olarak savaşmış, Lozan Barışını gerçekleştirmiş, İkinci Dünya Harbini Türkiyemiz yönünden önlemiş ve nihayet çok partili demokratik hayata geçişin öncülüğünü yapmış olan (adı temiz, hatırası aziz kalacak) Malatya’nın büyük evladı İsmet İnönü adının bu üniversiteye yakışmasıdır. Bunu belgeleyen, O’nun Malatya’ya nispetinin yanında, Atatürk’ün deyişiyle milletin makûs talihini yenen kumandan oluşu ve bu soyadının bu nedenle Atatürk tarafından kendisine verilmiş olması ve burada sayamayacağımız görevleri ve hizmetleri nedeniyle milletçe Atatürk’ün ebedi istirahatgâhına uğurlanmış ve onun yanında toprağa verilmiş olması, hatırasını yaşatmak kadirşinaslığının geride kalanlara düşen bir ödev sayılması anlayışı olmuştur.

İsmet İnönü’nün bir Başbakan, bir Cumhurbaşkanı, dünyaca tanınmış bir diplomat olma niteliği yanında Ankara Üniversitesinin fahri bir profesörü oluşu ve Ankara Üniversitesinin Başvekilliği zamanında kurulması, hemşehrisi Mustafa Necati’nin ölümünden sonra bir ara maarif vekilliğini de deruhte etmesi, üniversite özgürlüğünün sağlanmasındaki içtenliği ve bu konudaki çabaları, bir kelime ile Türk ilim hayatının gelişmesinde unutulmaz emeklerinin geçmesi, İnönü adının kurulan yeni bir üniversiteye verilmesini haklı kılan bir diğer neden olsa gerektir. Ayrıca bu husus Yüce Milletimizin kadirbilirliğinin en güzel bir örneğini teşkil edecektir.

Değerli oylarınızla gerçekleşeceğine inandığımız Malatya İnönü Üniversitesi konusunda gerek Sayın Hükümete ve gerekse siz değerli arkadaşlarıma gösterilen yakın ilgiden dolayı bölgem ve şahsım adına şükranlarımı arz eder, saygılarımı sunarım.⁵⁸⁴

Diğer bir konuşmacı da Malatya Milletvekili Hakkı Gökçe’dir. Gökçe İnönü Üniversitesi’nin kuruluşu konusunda şöyle konuşmuştur:

⁵⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 217-218.

“Dar günlerin devlet adamı, Büyük İnönü, Türk Milletinin ikinci önderi halinde, ismi ebedileşmiş olarak milletin sinesinde yaşayacaktır.

Türkiye’de hukuk rejiminin gerçekleşmesi için her türlü feragat ve fedakârlığın örneği ve önderi olan İnönü’nün tüm isteği, demokratik rejim içinde Türkiye’nin gelişmiş ülkeler düzeyine ulaşması, öğrenmenin temelinin sağlam atılması ve bu temelin inşasının ebedileşmesi idi.

Bir milletin kurtuluş yolunun eğitimle sağlanacağına, bilginin insan zekâsını işleten tek mekanizma olduğuna, muasır medeniyet seviyesinin ilmin ışığı altında aşılabileceğine, kâinatın varlığı ile birlikte onun sebep ve hikmetine ilmin ışıktutacağına inanan ve bunu öğütleyen İnönü’nün, ilme değer veren bu büyük insanın isminin büyük bir ilim yuvasına verilmesi düşüncesi ile İnönü adı altında bir üniversitenin kuruluş kanunu hazırlanmış, yüksek huzurunza getirilmiştir.

Türkiye’ye çok partili rejimi ve Batılı anlamda demokrasiyi getiren bu büyük insanın baba ocağı olan Malatya’da bir üniversitenin İnönü Üniversitesi olarak açılmasını önermekteki amaçlardan biri de, Sayın İnönü’nün son yıllarda bu büyük arzu içinde bulunmasından doğmaktadır. 1971 yılında, zamanın Millî Eğitim Bakanına en büyük ricası, Malatya’da bir fakültenin açılması olmuştur. Fiilen birçok Parlamento üyesinin ve bakanın tanık olduğu bu büyük arzuyu gerçekleştirme yönünde atılan adımın olumlu yönde gelişmesi, İnönü’nün aramızdan ayrılma yılında O’na Türk milleti adına Yüce Meclislerin en büyük armağanı olacaktır. Ömrünü milletin yücelmesi yönünde tüketen, demokrasinin aşığı İnönü’ye vereceğimiz en büyük nişan, adına izafe edeceğimiz, gelecek nesillere ışık tutan bir irfan yuvası olacaktır.

İnönü, demokrasinin yaşaması yönünde en büyük gücü Malatya’da aldığını söyler. Büyük adına çok değer verdiği Malatya’sına hizmet etmesi, O’nu Atatürk’ün yanındaki istirahatgahında her şeyden daha çok mutlu kılacaktır.

Yüce Meclislerimizin en dar günlerinde ışığı halinde bulunan İnönü, en sert tartışmalar sonunda dahi siyaset adamlarıyla yine münasebetler kurar ve çalışırdı. O her şeyin üzerinde, ülkesini ve demokrasinin çalışmasını ve yaşamasını düşünürdü. Bu tarihî kişinin ismini yazdıracak bir üniversitenin,

O'nun çok sevdiği ve O'nun için yürekleri dopdolu olan Malatyalıların, İnönü'nün beldesinde açılmasını arz ediyoruz.

Kadir bilir büyük Türk milletinin, O'nun aramızdan ayrıldığı günlerde gösterdiği büyüklüğe, cömertliğe bir nazire olarak Yüce Meclislere sunulan kanun tasarısına iltifat etmelerini diliyoruz.

Millî bir kahramanın ismini taşıyacak olan üniversitenin Malatya'da kurulmasının diğer bir yönü ise, Cumhuriyetin 50. yılında Atatürk Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi gerçekleşmiştir. Cumhuriyet, Atatürk, İnönü birbirinden ayrılmaz isimlerdir. Cumhuriyetimizin 50. yılında bu tamamlanmalıdır.

Malatya, Türkiye'nin nüfus yönünden ilerilerde bir şehridir. İktisadî yönden kalkınmış bir beldedir. Coğrafi durumu itibariyle hinterlandı geniş kapsamlıdır. Aslında üniversitelerin Anadolu'ya yayılması gereklidir. Bir taraftan Anadolu'dan büyük şehirlerimize doğru talebe akımı ve okuma olanağını maddeten bulmaktan yoksun olan ailelerin, bu büyük şehirlere çocuklarını okutabilmek gayesiyle göçü önlenecektir. Şu haliyle, büyük şehirlere akının önlenmesini öngören planlamanın bu yönden yardımcı olunacaktır. Bir ferahlama yaratılacak, geri dönmek üzere yapılan göçler önlenecektir.

Diğer taraftan; İstanbul, İzmir, Eskişehir, Karadeniz, Samsun, Ankara, Sivas, Erzurum, Diyarbakır, Malatya, illerinde ülke sathında üniversitelerin dağılışı geri kalmış bölgeleri de kapsayarak, imkân ve fırsat eşitliğinden yoksun vatan çocuklarının okuma olanağı bulunacaktır. Aslında milletin namına görev ifa eden Yüce Meclisleri gelecek nesiller şükranla yâdedeceklerdir.

Son cümlemi şöylece bağlamak istiyorum sayın milletvekilleri:

Atatürk, İkinci İnönü Zaferinden sonra Millî Kahraman İnönü'ye çektiği telgrafta şöyle diyordu: "Bütün tarihi âlemde sizin İnönü Meydan muharebelerinde deruhte ettiğiniz vazife kadar ağır bir vazife deruhte etmiş kumandanlar enderdir. Milletimizin istiklâl ve hayatı, dahiyane idareniz altında şerefle vazifelerini gören kumanda ve silâh arkadaşlarınızın kalb ve hamiyetine büyük emniyetle istinat ediyordu. Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz. İstilâ

altındaki bedbaht topraklarımızla beraber bütün vatan, müntehalara kadar zaferinizi tesit ediyor. Düşmanın hırslı istilâsı, azim ve hamiyetinizin yalçın kayalarına çarparak hurdahaş oldu. Namınızı tarihin kitabe-i mefahirine kaydeden ve bütün milleti hakkınızda ebedî minnet ve şükranı sevkeden büyük gaza ve zaferinizi tebrik ederken, üstünde durduğunuz tepenin size günlerce düşman ölüleriyle dolu bir meydan-ı şeref seyrettirdiği kadar, milletimiz ve kendiniz için şaşaayı ıttıla ile dolu bir ufku istikbale de nazır ve hâkim olduğunu söylemek isterim.”

İsmet İnönü’nün tarihî değerinin bir belgesi olarak kabul edilmesi gereken telgrafın metnini arz etmekle, Türkiye’nin birinci adamının kendisinden sonra gelecek büyük insana verdiği değeri ölçülemek istiyorum.

Bu duygular içinde hepinizi saygiyle selâmlıyorum.”⁵⁸⁵

Gökçe’nin konuşması ile, tasarının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış ve maddelere geçilmesi oylanarak kabul edilmiştir. İnönü Üniversitesi kanun tasarısının 1. Maddesi “Malatya’da “İnönü Üniversitesi” adı ile özerk ve tüzel kişiliği haiz bir Üniversite kurulmuştur şeklindedir. Madde üzerinde İstanbul Milletvekili Reşit Ülker bir konuşma yapmıştır:

“Değerli arkadaşlarım, kanunun tümünde söz istemiştım; fakat usul hükümleri müsait olmadığı için konuşmak imkânı olmadı. Kısaca düşüncelerimi ifade etmek istiyorum.

Malatya bölgesinde, Malatya merkez olmak üzere bir üniversite kurulması çok yerinde ve hayırlı bir teşebbüstür. Bir arkadaşımızın bu kürsüden ifade ettiği gibi, Malatya, Doğuya ve Güneydoğuya açılan bir kapı bölgesinde bulunması itibarıyla, o bölgede ışık saçacak bir ilim ve irfan merkezi açmış oluyoruz.

Gençlerimiz, üniversiteler geliştikçe, yayıldıkça büyük şehirlere, büyük sıkıntılara katlanarak gitmek zorunluğundan artık kurtulacaklar ve kendi bölgelerinde daha kolay okuma imkânını bulacaklardır.

Malatya, demokrasi tarihimizde uyanık bir bölgedir. Sayın İnönü’nün isminin Malatya’da kurulacak bu üniversiteye verilmesini, başta Sayın eski Başbakan Bülent Ecevit olmak üzere; AP, MSP ve Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarımızın hep birlikte getirmiş olmaları, ayrıca İnönü’nün memlekete yaptığı hizmetlere uygun bir harekettir.”⁵⁸⁶

⁵⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 218-219.

⁵⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, s. 219.

Ülker'den sonra Tokat Milletvekili Feyzullah Değerli konuşmuştur:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri; böyle bir ilim irfan ocağının değil sadece Malatya'da, Türkiye'mizin her bucağında açılmasını, faaliyet göstermesini istememek mümkün değildir. Çünkü, üniversitelerin ilim, irfan ve fazilet ocakları olduğunu hepimiz bilmekteyiz.

Milletler din, ahlâk ve inanç birliği ile teşekkül eder, ilim ile tekâmül eder. İlmin en güzel kaynağı, merkezi ve meyyesini veren de üniversitelerdir.

Muhterem arkadaşlar, şu anda bir üniversitenin açılması kanunu ve maddeleri görüşülüyor. Yarım saat önce üniversite hadiseleri, kavgalara sebep olacak şekilde münakaşa edildi.

Üniversiteler açılırken, bir üniversite açılışı kürsüye getirilirken, göğsümüz kabarıyor; fakat mevcut üniversitelerdeki hadiseler de gözlerimizi yaşartıyor, bizi üzüyor. Öyleyse, bir taraftan üniversiteleri açarken, buralardan memleketimize en güçlü insanların yetişmesini düşünürken; bir taraftan da, bu müesseseleri, açılışına ve kuruluşuna tam manasiyle ters düşecek şekilde, ilim, irfan ocağı olmaktan ziyade, bir harp meydanı, bir anarşi yuvası olmaktan uzak tutmak da hepimizin vazifeleridir.

...

Şu bir hakikattir ki, gerek açılmış üniversitelerimiz, gerek açacağımız üniversite, elbette ahlâkın, faziletin ve mal, can emniyetinin en sağlam olduğu yerler olması lâzımdır. Bugün bunu söyleyemiyoruz. Malın, canın en az emniyette olduğu, en tehlikeli olduğu semtler, muhitler, üniversite muhitleri haline gelmiştir. Onun için, 7'den 70'e kadar, siyasî görüşlerimiz ne olursa olsun, üniversite ocaklarını, ilim irfan yuvalarını evvelâ ilme, irfana teşvik edip, o gençlerin o şekilde yetişmesi için gayret etmeliyiz. Kendi siyasî çıkarlarımız ve kendi zihniyetimizin gelişmesi için onları alet olarak kullanmamalıyız.

...

Bunun için, bu üniversitenin açılmasını gönülden isterken, bu üniversitelerde gönlümüzce tarihine, inancına, devletine, milletine, bayrağına sadık insanlar yetişmesini de diliyorum ve bu üniversitelerde bugün çıkan hadiselerin müsebbibini ararken, bu müsebbibin doğrudan doğruya,

senelerden beri takibedilegelen sapık ve ölçsüz, idealsız, memleket hayrına olmayan, ucunda millî eğitim olduğu halde, millî kelimesine uymayan bir eğitim politikamızın olduğunu, suçlu olarak bizzat eğitim politikasını burada söyleyip, hepinize saygılar sunuyorum.⁵⁸⁷

Değerli'nin konuşmasından sonra Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy söz istemiş ancak Başkan 73. maddeye göre grupların görüşüğünü, iki Milletvekilinin de şahısları adına konuştuğunu, böylece birinci maddenin müzakeresinin tamamlandığını ifade etmiştir.

Böylece birinci madde oylanmış ve kabul edilmiştir. İkinci madde ile “İnönü Üniversitesinde, Temel Bilimler ve Eğitim Fakültesi olmak üzere iki fakülte kurulmuştur”. Bu madde üzerinde Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy söz almıştır:

“Sayın Başkanım, çok değerli arkadaşlarım; vaktinizi almak istemiyordum, fakat bu madde üzerinde biraz durmak gerekecek maksadım şudur:

Esas itibariyle, burada demin kabul buyurmuş olduğunuz 1. madde, üniversitenin kuruluşuna dair bir maddedir. İkinci madde de, “Üniversitede Temel Bilimler ve Eğitim Fakültesi olmak üzere iki fakülte kurulmuştur” denmektedir. Sanki bu üniversiteyi bu iki fakülteye münhasır olan bir kuruluş haline getirir gibi bir durumla karşı karşıyayız. Bunu açıklamak istedim. Bu itibarla, buna ya açıklık vermek, “Şimdilik bu iki fakülte kurulmuştur” demek, yahut biraz daha ileri giderek bu maddeyi tamamen kaldırmak gerekecektir. Fakültelerden hangilerinin kurulacağını lâzım geldiğini, zannediyorum ki, ilgili kuruluşlar düşüneceklerdir.

Bu arada diğer maddelerde bir daha söz almamış olmak için arz etmek isterim ki, maddelerin çoğunda; “Taşınmaz mal” “İl” ve benzeri gibi Anayasamıza geçmiş Türkçe kelimelere rağmen; “Gayrimenkul” “Vilâyet” gibi kelimeler kullanılmıştır. Bu maddeler gelmezden önce sayın Komisyon veya Bakanlık erkânı bu maddeleri değiştiren önergeler hazırlar veya arkadaşlarım buna iltifat buyururlarsa, hiç değilse çıkardığımız yeni bir üniversite kanununda yeni kelimeleri, artık dilimize ve Anayasamıza yerleşmiş olan kelimeleri kullanma fırsatını da bulmuş oluruz.

⁵⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 219-220.

Bunları arz etmek istedim. Bu vesile ile tümü üzerinde görüşemediğim bu kanun tasarısını bir yıl evvel getiren, şimdiye kadar kanunlaşmasını çoktan arzu ettiğim bu kanun tasarısını imzalayan bütün partilere mensup arkadaşlarıma teşekkürlerimi arz etmek isterim, saygılar sunarım.”⁵⁸⁸

2. Madde üzerinde bir önerge verilmiş ancak öneri önerge şartlarını haiz olmadığı gerekçesiyle dikkate alınmamıştır. Böylece 2. Madde oylanarak kabul edilmiştir. 3. Madde “İnönü Üniversitesi, iki fakültesinin kuruluşunun tamamlanması ve öğretime açılması ile Üniversiteler Kanununda belirtilen bütün hak ve vecibelerle kuruluşunu tamamlamış olur” hükmünü taşımaktadır. Madde üzerinde Malatya Milletvekili Ahmet Karaaslan bir konuşma yapmıştır:

“Tasarının 2. maddesi tek başına mütalaa edildiği zaman bu üniversitenin iki fakülteden müteşekkil olacağı şeklinde bir endişe doğmakta ise de, 3. madde de bu endişeyi bertaraf eden hükümler vardır.

3. Madde: “İnönü Üniversitesi iki fakültesinin kuruluşunun tamamlanması” cümlesiyle, iki fakülteden başka fakültelerin de kurulacağı, yani bütünüyle bir üniversite olacağı, iki fakülteden ibaret olmayacağını açıkça ortaya koymaktadır.

Zabıtlara geçirerek bu hususun tavihini yapmak için söz aldım. Saygılar sunarım”.

Karaaslan’ın konuşmasından sonra 3. madde üzerinde başka söz isteyen Milletvekili olmamış ve madde oylanarak kabul edilmiştir. 4. Madde “İnönü Üniversitesi için gerekli görülecek Devlete ait gayrimenkullerin tahsisine Bakanlar Kurulu yetkilidir. Vilâyet, özel idare ve belediyelere ait gayrimenkullerden bu kanunda yazılı kurumların istifadesine ayrılacak olanlar, il genel meclisi veya belediye meclisi kararına bağlıdır” hükmü getirilmiştir. 4. Maddenin oylanması sırasında Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy, Malatya Milletvekili Hakkı Gökçe, Malatya Milletvekili Celal Ünver, İstanbul Milletvekili Mehmet Emin Sungur ve Adana Milletvekili İlter Çubukçu 4. Maddede geçen gayrimenkul yerine taşınmaz mal, vilâyet yerine il kelimelerinin yerleştirilmesini önermişler; komisyon önergeye katılmadığını belirtmiş ancak yapılan oylamada önerge kabul edilmiş ve bu değişiklikle madde oylanmış ve kabul edilmiştir.⁵⁸⁹

⁵⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 220-221.

⁵⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 221.

5. Madde “Bu Üniversiteye ait asistan kadroları 1750 sayılı ve diğer ilgili kanunların öngördüğü esaslar içinde en az iki yıl çalışmış olmak kaydı aranmaksızın, yurt içinde ve yurt dışında öğretim üyesi yetiştirmek üzere kullanılabilir” hükmünü taşımaktadır. Bu madde üzerinde Burdur Milletvekili Faik Kırbaşı ve Sivas Milletvekili Enver Akova birer konuşma yapmışlardır. Kırbaşı konuşmasında şunları vurgulamıştır:

“Kanımca bu kanun teklifinin en önemli maddesi bu 5. maddedir. Bir üniversite kurma kararı almak çok kolaydır. Ama üniversiteler hiçbir zaman sadece isim, yer ve bina demek değildir. Bizi adet itibariyle haklı gurura sevk eden üniversitelerimizin yurt sathına yayılması işi, esasında derinden incelendiği takdirde, üniversitenin ciddî ilim yapma ve araştırma tekniğinden çok gerilerde olduğunu göstermektedir. Bugün bir Diyarbakır Üniversitesi ve oradaki fakültelerde son basına akseden hususları biliyorsunuz, burada tekrar etmeyeceğim, Elazığ’da Trabzon’da aynı durumdadır; burada esas olan sadece binalar, levhalar, isim hatta bütçe değildir; Öğretim görevlisi temin etme meselesidir. Çok modern binalar yaparsınız, çok iyi niyetlerle bütçeler hazırlarsınız, fakat üniversite deyince bunların ötesinde ilim adamı olacak ki, içinde profesör ve araştırmacı bulunacak ki, orada talebe yetişebilsin.

Sayın Komisyon beni mazur görsün, burada çok derme çatma bir hüküm getirilmiş bulunmaktadır. Deniliyor ki; “Bu üniversiteye ait asistan kadroları 1750 sayılı ve diğer ilgili kanunların öngördüğü esaslar içinde en az iki yıl çalışmış olmak kaydı aranmaksızın, yurt içinde ve yurt dışında öğretim üyesi yetiştirmek üzere kullanılabilir.”

Bir defa, madde, kanun tekniği itibariyle sarih değildir, bunun tatbikatını sağlamak da mümkün değildir. “Diğer kanunlar” tabiri de, burada açıklanmadığı müddetçe, birtakım kayırmaların bu işin içerisine gireceğini şimdiden bu kürsüden ifade etmek isterim. Adamların rastgele alınarak hiçbir tecrübesi, bilmem nesi olmadan iki yıl çalışma hükmü, kolay konmuş bir madde değildir. Ben de öğretim görevlisi olarak dört yıl üniversitenin içinde çalıştım. Sokaktan adamı tutacaksınız, asistan payesi vereceksiniz, bunu dışarıya göndereceksiniz, bilmem ne yapacaksınız... Arkadaşlar, beni mazur görsün Komisyon, sizlerden de özür diliyorum, bu ciddiyetten uzak bir madde; bu, üniversiteye yakışmayan bir tedvin maddesidir, kanaatim böyle. Ben bu işin tatbikatını da gördüm çünkü. Bunun

ilk tatbikatı Fırat Üniversitesinde oldu. Gene de aynı maddeyi buraya koyarsanız; yüksek tahsil diplomasını eline alan şahsın hiçbir şeye bakmadan kendisine bu kadroyu tahsis edeceksiniz; sonra Fransa'ya, İngiltere'ye gönder, oradan gelince ne olacağı belli değil.. Yok arkadaşlar, bu üniversitenin ismiyle kabili telif değildir bu iş. Komisyon buraya gelir, “Biz bunu böyle değil, şu maksatla getirdik” diye ifade eder. Çünkü, bunun arkasındaki 7. maddede de bu maddeye uymayan bir hüküm getirilmiştir. Bakınız, daha gelmedi henüz; ama, “Bu kanun hükümlerini kapsamadığı hususlarda Üniversiteler Kanununa, Üniversite Personel Kanununa, bu kanunlarda da hüküm bulunmadığı hallerde “genel hükümlere uyulur.” demektedir.

Muhterem milletvekilleri, bu türlü hükümlerle üniversitenin çalışmasını sağlayamazsınız. Üniversitede eğitim, öğretim, araştırma görevini yapamazsınız. Birtakım yanlış tatbikatlara ve diğer üniversiteler nezdinde de bizi gücendiren tatbikata, üniversite kelimesiyle kabili telif olmayan tatbikata yer vermiş olacaksınız. Onun için bu maddelere açıklık getirilmesinde fayda vardır. Çünkü üniversite, -tekrar ediyorum- sadece paradan ve binadan ibaret değildir. Üniversite araştırmacı yetiştiren, memleketin dertlerine reçete yazacak adamlar yetiştiren bir teşekküldür; üniversite kelimesinin manası odur, diploma veren bir teşekkül değildir. Bunu böyle anlamadığımız müddetçe, sadece diploma veren bir hüviyet kazandırmak için elimizden geleni daha şimdiden yaptığımız müddetçe üniversitelerimiz gayesine ulaşamaz.”⁵⁹⁰

Sivas Milletvekili Enver Akova da şöyle konuşmuştur:

“Türkiye’imizde İstanbul’da yer alan İstanbul Üniversitesinin yanında, Teknik Üniversitenin yanında Karadeniz Üniversitesi büyürken, Doğuda Atatürk Üniversitesi 10 yıldan daha fazla zamandan beri çalışırken, bir Milletvekili olarak elbette ben ve sizler Anadolu’nun çeşitli yerlerinde bu üniversitelerin yayılmasından fayda görüyor ve gönlümüzce istiyoruz.

Geçen sene Cumhuriyetin 50. yılı münasebetiyle Sivas’ta kurulması öngörülen Cumhuriyet Üniversitesiyle ilgili kanun teklifimiz görüşülürken Yüce Parlamentodan görmüş olduğumuz desteği burada bir şükran vecibesi olarak arz etmek istiyorum.

⁵⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, s. 222.

Ben, Sivas bölgesinden seçilmiş bir Milletvekili olarak, komşu vilâyetimiz olan Malatya’da da böyle bir üniversitenin kurulması için getirilen bu Kanun tasarısına müspet oy vereceğim.

...

Muhterem arkadaşlarım, Sayın Kırbaşı’nın fikrine iştirak etmemek mümkün değildir. Ancak, 2 senelik müddeti kaldıracak ve 1750 sayılı Kanunun vasıflarını aramayacaksınız. Ben, şu anda bu maddeyi yerinde bulmaktayım. Ben İstanbul’daki problemimi Trabzon’daki problemimi halledemedim. İtimat ediniz; 2 fakültenin, 3 fakültenin Sivas’ta açılması öngörüldüğü halde; Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesinin açılmaması için ne gerekti ise yaptı, hatta yerine bile varmadı. Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesinin çalışmalarını sağlamak için -Sağ olsun- Rektör ilgilendi ve geçen sene 55 talebe aldı. Bu sene ne kadar talebe alındığını henüz bilmiyorum; böyle bir hizmete girildi.

Muhterem arkadaşlarım, şimdi, benim aradığım insan eğer asistan ise, benim aradığım insan eğer doçent ise, benim aradığım insan eğer profesör olacaksa, benim bu fakültemde görev yapacaksa; benim milliyetçilik esaslarımı ve kendi bünyeme uygun esasları tatbik edecek bir asistan olmalı, o zihniyette bir doçent olmalı o zihniyette bir profesör olmalıdır. Aksi halde durum bellidir. Türkiye’de vasıfları belli üniversitelerimiz vardır.

Binaenaleyh, şimdilik bu madde yerindedir. Saygılarımı arz ediyorum efendim.⁵⁹¹

Konuşmadan sonra, 5. Madde de oylanmış ve kabul edilmiştir. 6. Maddenin görüşülmesine geçilmiştir. 6. Madde, “Bu üniversitede, üniversite ve fakültelerine ilişkin hizmetlerin süratle ve yeterli seviyede yürütülebilmesi için inşaat ile hesap-muhasebe işleri müdürlükleri önce kurulur” hükmünü; 7. Madde ise, “Bu kanun hükümlerinin kapsamadığı hususlarda Üniversiteler Kanununa, Üniversite Personel Kanununa; bu kanunlarda da hüküm bulunmadığı hallerde genel hükümlere uyulur” hükmünü düzenlemiştir.

Öte yandan, tasarıda bulunan ve aşağıda verilen dört geçici madde de oylanmış ve aynen kabul edilmiştir:

⁵⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 222-223.

Geçici Madde 1.- Bu üniversitenin iki fakültesi kuruluşunu tamamlayıncaya kadar Üniversitelerarası Kurul, bu üniversitenin fakültelerinin benzeri fakülteleri tespit eder, Üniversitelerarası Kurul benzer iki fakültenin aylıklı profesörlerden göstereceği ikişer aday arasından bir kurucu rektör seçer. Benzer fakülteler de birer kurucu dekan seçerler. Kurucu rektör ve kurucu dekanlar Üniversiteler Kanunundaki esaslara göre üniversitelerince izinli ve görevli sayılırlar ve Üniversiteler Kanununun tanıdığı hak ve yetkilere sahiptirler.

Kurucu rektör ve dekanların bu görevleri; bu üniversitenin fakültelerinin kuruluşunu tamamladığı ve organlarını seçtiği anda sona erer.

Geçici Madde 2.- Bu Üniversitede ilk iki fakültenin kuruluşu tamamlanıncaya kadar öğretim üye ve yardımcılarının seçim ve atanma işleri, Üniversitelerarası Kurulca tespit edilen benzer fakülte ve bu fakülte ve bu fakültenin bağlı bulunduğu üniversite organları tarafından Üniversiteler Kanunundaki usule göre yürütülür.

Geçici Madde 3.- Bu Üniversitede, kuruluşunu tamamlayıncaya kadar Üniversite Yönetim Kurulu; her fakültede en az iki yıl için görevlendirilmiş bulunan öğretim üyeleri arasından seçilecek iki profesörün, profesör yoksa yerine seçilen doçentlerin katılması ile öğretim üyelerinin seçim ve atanma işleri dışında, geçici olarak Senatoya ve kuruluşunu tamamlamayan fakültelerin kurullarına ait bütün işleri yapar.

Geçici Madde 4.- Bu kanun yayımını izleyen en geç altı ay içinde kurucu rektör ve kurucu dekanların seçimi işlemleri yapılır.

Bir fakültenin kuruluşunu tamamlamasından en geç bir ay içerisinde fakülte organları kurulur.

İki fakültenin kuruluşunu tamamlamasını izleyen bir aylık süre içinde Üniversite organlarının seçimi yapılır.

Kanun tasarısının yürürlükle ilgili 8. ve 9. Maddeleri de oylandıktan sonra, Sivas Milletvekili Ekrem Kangal daha önce söz istediğini belirtmiş ancak Başkan, Kanunlar Müdürlüğünden gelen önergelere göre daha evvel tespit edilen sıra gereği tümü üzerinde lehte konuşma yapmak üzere Malatya Milletvekili Celal Ünver'e söz vermiştir.

“Malatya’ya kurulması öngörülen İnönü Üniversitesi Kanun tasarısının tümü üzerinde şahsî görüşlerimi arz etmek üzere huzurlarınıza gelmiş bulunuyorum.

Efendim, tamamlanmış olmasına rağmen bir konuyu arz etmek istiyorum. Kanun tasarısı Komisyona gideceğinden, İçtüzüğün 86. maddesine göre, bir konuyu hatırlatmakta yarar buluyorum.

Tasarının 2. maddesinde, “İnönü Üniversitesinde, Temel Bilimler” diyor Temel Bilimlerden evvel “Öncelikle” kelimesi vardı. Bu atlanmış bulunmaktadır. Komisyon bunu nazara alabilir, arz ediyorum.

Bu tasarı bir gereksinmenin sonucu olarak getirilmiş bulunmaktadır. Eğitimin Türkiye sathına, ülke sathına yaygınlaştırılması, ülkede okumuşu çoğaltmanın bir gereği olarak ortadadır. Türkiye’de, ülkemizde eğitim müesseselerinin belli kentlerde değil, ülkenin diğer yörelerinde yaygınlaştırmanın yararlı olacağı inancındayız.

Arkadaşlarım görüşlerini ifade etmişlerdir. Bu teklife ben de müspet oy vereceğim.”⁵⁹²

Celal Ünver’in konuşmasından sonra kanunun tümü oylanmış ve Malatya’da İnönü Üniversitesi kurulması hakkındaki kanun teklifi Meclis tarafından kabul edilmiştir.

⁵⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, s. 224.

9.2. Fırat, 19 Mayıs, Bursa ve Selçuk Üniversiteleri Kuruluş Kanunu

Dört üniversite kurulması hakkında kanun tasarısı 18 Mayıs 1974 tarihinde Millî Eğitim ve Plan Komisyonlarına havale edilmiştir.⁵⁹³ Kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Plan Komisyonları raporları 3 Temmuz 1974 tarihinde Genel Kurul'a dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁵⁹⁴ Tasarının görüşmelerine 28 Ocak 1975 tarihinde başlanmıştır.⁵⁹⁵ Görüşmelerde Millî Eğitim Bakanlığı'nı Yüksek Öğretim Genel Müdürü Nazmi Yıldız temsil etmiştir.

Görüşmelerde ilk konuşmayı Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Samsun Milletvekili Fuat Uysal yapmıştır:

“Yurdumuz hızla kalkınma çağına girmiş bulunmaktadır. Kalkınma ancak bir bütün halinde gerçekleşebileceğinden, ekonomik ve teknolojik girişimler yanında bütün nesnel atılımların da dayanağı olan kültürel kalkınmamıza yurdumuzda gereği kadar önem verilmesi vazgeçilmez bilimsel bir gerçektir, yurdun topyekûn kalkınmasını sağlayacak plan ve program çalışmaları içinde millî eğitim alanına verilen önem hepinizin malumudur. Yüce Meclisinizce kabul buyurulan 1974 yılı bütçesiyle, millî eğitim giderlerine ayrılan ve 50 yıllık Cumhuriyet hükümetleri bütçelerinde benzerine rastlanmayan, 13 milyara yakın ödenek de bu anlayışın en somut bir kanıtıdır.

Hükümetimizin, bu yıl içinde yurdun çeşitli bölgelerinde yeniden temellerini atacağı 4 üniversite kuruluşunu, CHP Grubu olarak bütün gücümüzle destekleyeceğimizi belirtmeyi kutsal bir görev sayıyorum. Bu yıl yurdumuzda açılacak üniversitelerin yerlerinin seçimi konusunda kanun tasarısı gerekçesinde göz önünde bulundurulmuş esaslara eklenecek yeni unsurlar aramaya gerek görmüyorum.

Biz burada, şu temel anlayışı belirtmeyi görev sayarız: Yurt bir bütündür, yurdun topyekûn kalkınması, merkezî bir planlama kuruluşunun çalışmaları sonunda elde edeceği verilere dayandırılacaktır. Bu yol, bilimin gösterdiği vazgeçilmez bir gerçektir. Üçüncü Beş Yıllık Plan dönemi içinde yeni üniversite kuruluşları çalışmalarını hazırlayan Devlet Planlama

⁵⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 4, Birleşim: 78, 18.5.1974, s. 86.

⁵⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 106, 4.7.1974, s. 448.

⁵⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 225-233.

Teşkilâtımız, Samsun, Elazığ, Konya ve Bursa bölgelerinde de birer üniversite kurulmasını uygun görmüştür. Bu kanunla kurulacak yeni 4 üniversite için de, örnek olarak, Samsun'un, ekonomi, sanayi ve nüfus özellikleri yönünden bir iki noktayı kısaca dikkatlerinize sunmamıza müsaadelerinizi dilerim.

Samsun bölgesi, (Karadeniz'e açılan), yurdun en önemli ve en işlek bir kapısıdır. Samsun şehir ve limanı, arkasında sekiz on ilimizi içine alan büyük bir yurt parçasının ulaşım ve ticaret kavşağıdır. Samsun bölgesi, toprak örtüsü yönünden dağlık ve ormanlık bir bölge karakteri gösterir; tarıma elverişli toprağı çok azdır. Bu yüzden, toprak ürünleri çeşit ve miktarı bakımından çok yetersizdir. Bu bölgenin sanayi durumuna gelince; yılların ihmali unutturacak birkaç fabrikanın bacası ancak son yıllarda yükselmeye başlamıştır.

Yukarıda kısaca belirtilen özellikler yanında, Karadeniz'in bu bölgesinin en büyük ayrıcalığı da, nüfus patlaması şeklinde belirtilebilecek nitelikte nüfus çokluğu ve nüfus artışıdaki yüksek orandır. Çoğalan fakat iş bulma olanakları da gittikçe azalan bu bölge nüfusu sayın Milletvekili arkadaşlarımın da çok iyi bildikleri şekilde iş bulma ve çalışma zorunluğunda kalarak göç etmelerine rağmen, bölgedeki nüfus yine de hızla artmakta ve bu artış oranında da fakirlik, geçim sıkıntıları çoğalmaktadır. Artan nüfusun, (başta hükümetlerimizin) dikkatini üzerinde toplamaya değer kesimi, elbetteki öğrenim çağındaki genç kuşaklardır.

Bunları eğitmek, yurdun ihtiyacına cevap verecek bir meslek sahibi yapmak, böylece sokaktan ve çeşitli bunalımlardan kurtarmak en büyük bir yurt görevidir.

Yukarıda Samsun bölgesi için belirtmeğe çalıştığımız bir üniversite açılması ihtiyacının önemi ve gereği kadar, Elazığ, Konya ve Bursa yöreleri için de birer üniversiteye kavuşmanın susamışlığı üzerinde fazla durmak istemiyorum. Ancak bir cümle ile de olsa şu hususu belirtmeden geçmek istemiyorum:

Konya ve Bursa gibi, tarihin en eski kültür ve medeniyetlerini 2000 yıldan beri yaşatmakta olan Türk devletlerine başkentlik yapmış bulunan bu iki şehrimizin bölge halkına ve gençliğine tarihî ve ekonomik hizmet görevlerini (geç de olsa) yaparken, Elazığ gibi, Cumhuriyet döneminde kurulup gelişen, kalkınma yönünden dikkatleri üzerinde toplayan, her

yönden atılım gösteren yöremizin de üniversite ihtiyacına cevap vermekte, Büyük Meclisimiz yurt görevini tam zamanında yapmış olmakla ne kadar kıvanç duysa yeridir.

Elazığ, Samsun, Konya ve Bursa bölgeleri halkına bir bayram sevinci yaşatmakta olan Üniversiteler Kanununun görüşüldüğü şu günlerde, bu bölgelerde birer üniversite kurulması uğrunda yıllardan beri çaba harcayanları huzurunuzda şükranla anmayı bir görev sayıyorum.

Yurdumuzda yeniden dört üniversitenin açılmasını kararlaştıracak şu tarihsel oturumda, yurdu kurtarmak için yola çıkan ve ilk ayak bastığı yurt bölgesinin simgesi olan Samsun’da “19 Mayıs” adıyla kurulacak bir üniversitenin de kararlaştırıldığı şu günde Büyük Atatürk’ü anma, yurda ve O’na karşı yapılacak görevlerimizden birinin daha gerçekleşmesi yolundaki değerli kararınızı kutlar, Cumhuriyet Halk Partisi adına hepimize saygılar sunarım.”⁵⁹⁶

Gruplar adına görüşmek isteyen başka Milletvekili olmadığı için şahısları adına söz isteyen Milletvekillerine söz verilmiştir. Şahsı adına ilk konuşmayı Ordu Milletvekili Mehmet Said Erbil yapmıştır:

“Müzakerenize ve kabulünüze mazhar olmak üzere huzuruza gelmiş bulunan Samsun 19 Mayıs Üniversitesi Kanun tasarısı hakkında kişisel görüşümü arz edeceğim.

Memleketimizde neden yeni üniversiteler açılmalıdır? Açılacak bu üniversiteler, neden belli merkezler dışındaki bölge merkezi illerimizde açılmalıdır?

Muhterem milletvekilleri, bugünkü koşullar, diğer milletlerde de olduğu gibi, bilhassa memleketimizde yüksek nitelikli insan gücüne sahip olmamızı gerektirmektedir. Büyük gençlik kaynağımıza rağmen, bu yüksek nitelikli insan yetiştirecek üniversitelerimiz gerek adet ve gerekse kapasitelerinin yetersizliği bakımından talebi karşılamaktan çok uzaktır.

Birçok bölgelerimiz gerekli kültürden yoksundur. Bu kültürel gelişmemizi sağlayacak başlıca müesseseler ise üniversitelerimizdir. Keza, birçok bölgelerimizde sosyo-ekonomik ve endüstriyel gelişme sağlanamamıştır. Bu gelişmede üniversiteler en etkin müesseselerdir.

⁵⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 225-226.

Yeni üniversiteler açılması zorunluluğunu böylece ve özetle tespit ettikten sonra, neden Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde ve örneğin Samsun'da bir üniversite açılmasının uygunluğu ve zorunluluğu vardır, şimdi bunu görelim.

Samsun, Doğu Karadeniz bölgemizin asgarî 7 komşu ilimizin merkezi durumunda tarihî bir ilimizdir. Nüfus kesafeti yüksektir ve bölgede 5 milyondan fazla insan yaşar. Böylece, büyük gençlik potansiyeline, yani kaynağına rağmen bu gençliğin çok yüksek orandaki bölümü büyük merkezlerimizdeki mevcut üniversitelerimize gidememekte, gidebilse de üniversitelerin kapasite yetersizliği nedeni ile buralara girememekte ve bilhassa ve esasen maddî olanakları olmadığından, müracaat dahi edememektedirler ve dolayısıyla yüksek öğretimden mahrum kalmaktadırlar.

Üniversite açılmakla, bu bölgeler, kültürel gelişmelerini sağlayabilmeleri için bu konuda en etkin meşale bir müesseseye kavuşmuş olacaklar, sosyo-ekonomik ve endüstriyel yönden gelişmelerini de tamamlamış olacaklardır.

Bu bölge çocukları, büyük merkezlerin sıhî şartları haiz olmayan yerlerinde ikamet etme zorunluluğundan, buraların hayat pahalılığı yüzünden yeterli şekilde beslenememeleri nedeniyle sağlıkları her an tehlikeyle karşı karşıya bulunmaktan korunmuş olacaklardır.

En mühim mesele, tertemiz, memleket sevgisiyle yanan idealist gençlerimiz büyük merkezlerin bu sıraladığım kötü şartlarını kendileri için en elverişli bir ortam kabul eden ve ondan ziyadesiyle yararlanan, iç ve dış kökenli zararlı örgütlerin pençesine düşmekten kurtarılmış ve korunmuş olacaklardır.

Diğer yanda, bölgemizin ve Samsun'umuzun her türlü doğal kaynakları, endüstri müesseseleri, her türlü ulaşım olanağı, çok mutedil iklimi ve güzel kumsalları oluşu nedeniyle her kattaki vatandaş bu ilimizde yerleşme arzusu izhar etmektedir.

Bu bakımdan, bir üniversiteyi geliştirecek en mühim unsur olan öğretim üyelerimiz için de cazip bir ilimizdir.

Muhterem milletvekilleri, tıpta kullandığımız bir tabiri burada da kullanmama izin veriniz. Samsun'da bir üniversite açılması için endikasyon ve kondisyonlar tamdır.

Muhterem arkadaşlar, bütün bu gerçekler, konu ile birinci derecede ilgili yetkililerce ve ilgili müesseselerce, yani üniversitelerimiz, Millî Eğitim Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilâtı ve siyasî teşekküllerce de tespit edilmiş ve kabul olunmuştur.

Muhterem arkadaşlar, bugün gerçekten mutluyum. Çünkü, bölgemizde bir üniversite açılmasının zorunluluğu yanında, Samsun'un her yönüyle bu müesseseye elverişliliğinin tespiti için, 1967 yılında başlayan ve bugüne dek yapılan çetin, yoğun ve sürekli bölgevî çalışmaların içinde ve başında bulundum. Şu kadarını arz edeyim ki, bu arada beş Başbakan, bir o kadar Millî Eğitim Bakanı, çeşitli üniversite rektörleri ve yetkilileriyle, çeşitli heyetler halinde temaslar yapılmıştır. Nedense, bütün ilgili ve yetkililerce daima haklılığımız ve bölgemizin ve Samsun'umuzun bir üniversiteye lâyık olduğu ve bu üniversitenin diğer yeni kurulan üniversitelerimiz arasında en önde inkişaf edeceği kabul edilmiş ve hatta Kalkınma Planı, 1971 yılı Programının 114. maddesinde yer almakla bir devlet taahhüdü haline gelmiş olmasına rağmen, nihayet mesut neticeye ancak bugün ulaşmış bulunmaktayız.

Geçmişte karşılaştığımız engelleri aşmış ve üzüntülerimizi sevince kalbetmiş bulunmaktayız. Bu konudaki çalışmalar sırasında büyük anlayış ve desteğini gördüğümüz Sayın Nihat Erim Beyefendiye, zamanında tasarımı hazırlatıp Yüksek Huzurunuzda sunan Koalisyon Hükümetine ve onun başı olan Sayın Ecevit ve Millî Eğitim Bakanı Sayın Mustafa Üstündağ beyefendilere huzurunuzda bölgem ve şahsım adına minnet ve şükranlarımı vicdanî bir borcun edası olarak arz ederim.

Keza, bahse konu çalışmalarımızda yazılı ve sözlü taahhütleriyle bizlere daima güç katan Milliyetçi Hareket Partisi, Cumhuriyetçi Güven Partisi ve Adalet Partisinin yetkili ve güzide mensuplarına ve kamuoyunu oluşturan Hürriyet Gazetesine de şükranlarımı arz ederim.

Böylece, 19 Mayıs Üniversitesi Kanun tasarımızın kabulünde Yüce Meclisimizin ittifakına mazhar olacağı ümit ve temennisiyle huzurunuzdan ayrılıyorum. Bu ulvî ve kutsî müessesenin, milletimiz ve bölgemiz halkına hayırlı ve uğurlu olmasını Cenabı Hak'tan dilerim.⁵⁹⁷

⁵⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 226-227.

Elazığ Milletvekili A. Orhan Senemoğlu ise Fırat Üniversitesi üzerine yoğunlaşmıştır:

“Ecevit Hükümeti tarafından hazırlanarak 26.4.1974 tarihinde Yüce Meclise sunulan bu Kanun tasarısı kabul edildiğinde, yurdumuz yeniden dört üniversite daha kazanmış olacaktır. Yurdumuzun kalkınması, bir bakıma, yüksek nitelikli insan gücünün karşılanmasına bağlıdır. Ülkemizdeki yüksek öğrenim kurumları her yıl, üniversitelere gitmek isteyen yüzbinlerce öğrenciyi okutmaya yeterli değildir.

Diğer taraftan, yükseköğrenime devam oranı da maalesef, nüfusumuza göre yeterli olmaktan çok uzaktır.’

Yükseköğrenim yapmak isteyen yurttaşlarımıza fırsat eşitliği sağlamak ve ülkemizin nitelikli insan gücünü karşılamak için, Anayasamızın 120. maddesi gereğince, Devlet eliyle yeni üniversiteler kurmak zorundayız.

Ayrıca, üniversiteler kuruldukları bölgelerde birer kültür merkezi olmakta ve çevrenin sosyal ve ekonomik kalkınmasına doğrudan katkıda bulunmaktadır. Topluma daha iyi hizmet götürmek ve ülkemizin her bölgesinin dengeli kalkınmasını sağlamak için, üniversitelerin birkaç büyük şehirden çıkıp yurt yüzeyine yayılması zorunlu hale gelmiştir.

Bu nedenlerle, Devlet, bir taraftan mevcut yükseköğrenim kurumlarının kapasitelerinin artırılmasına çalışmakta; diğer taraftan da, Devlet Planlama Örgütünün öngördüğü ilkeler gözönünde tutularak, yeniden Elazığ, Konya, Samsun ve Bursa’da olmak üzere, İkinci Beş Yıllık Plan içinde, 4 yeni üniversitenin kurulması kararlaştırılmış ve bu illerde her biri ayrı bir üniversitenin kanadı altında olmak üzere 1971 yılından beri birer fakülte kurularak öğretime başlamış bulunmaktadır.

Bu yasa ile, esasen fiilen çekirdeği kurulmuş bulunan Fırat, 19 Mayıs, Selçuk ve Bursa üniversitelerinin hukukî kuruluşları sağlanmış olacaktır. Bu 4 üniversitenin kurulmasıyla tarihî bir hak da teslim edilmiş bulunmaktadır. Asırlarca önce Elazığ eski adıyla Harput, Selçuk medeniyetinin merkezi Konya, Osmanlıların kuruluş döneminde Bursa ve Karadeniz’in büyük kenti Samsun, çevresinin kültür merkezi olmuş illerdir. Yeni üniversiteler, yine bu merkezlerin kültür meşalesini yakacak, ülke kalkınmasına önemli katkıda bulunacaktır.

Bu arada, izninizle Elazığ Fırat Üniversitesi üzerinde azıcık durmak gereğini duyuyorum. Elazığ'da Fırat Üniversitesinin kurulması çalışmaları 35 senelik bir çalışma ve istegin sonucudur. 1942 yılında İstanbul Üniversitesi Rektörü Ordinaryüs Profesör Cemil Birsen, o zaman açılması düşünülen bir üniversitenin Elazığ'da açılması gerektiğini şöyle savunmaktadır:

“İkinci üniversite haftasını hangi ilde açmayı düşündüğümüz vakit, herhangi bir haksızlığa meydan vermemek için, yüksek tahsildeki kayıtları elden geçirdik. O zaman müşahede ettik ki, 120 Elazıglı genç, yalnız İstanbul Üniversitesinde okumaktadır. Bu rakamı bütün şehirlerin yüzdesine vurduk, gördük ki, İstanbul'da dahil, hiçbir il Elazığ kadar yüksek tahsile talebe vermemiştir. İleride bu aziz vatanda “Şark Üniversitesi” kurulacak olursa, hiç şüphesiz bunun bir numaralı sahibi Elazığ olacaktır.” demektedir.

Yüksek Planlama Kurulu 28.11.1970 tarihinde Elazığ'da bir üniversite kurulmasını kararlaştırmış, Bakanlar Kurulu da bu kararı onaylayarak; 11 Ocak 1971 gün, 13720 sayılı Resmî Gazetede yayınlamıştır.

Cumhuriyet dönemine kadar Elazığ, Harput yöresi birçok kültür kurumlarının bulunduğu bir yöre idi. Örneğin; bu dönemde 16 medrese, 4 kütüphane, 11 mahalle mektebi, 37 iptidai mektep, 6 erkek rüştiye mektebi, 2 kız rüştiye mektebi, darül muallimin, nafia fen mektebi, 1 Amerikan Fırat Koleji, 2 Fransız Koleji, 1 Alman Koleji Cumhuriyet dönemine kadar Harput yöresinde eğitim görevini yüklenmiştir. Şu anda ise Elazığ ve çevresinde, 700'ü aşkın çeşitli öğrenim kurumu mevcuttur.

1962 yılında yapımına başlanan Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi 1967'den ve Elazığ Veteriner Fakültesi de 1970'den beri yükseköğrenim kurumu olarak Elazığ Fırat Üniversitesinin çekirdeğini meydana getirmiştir.

Elazığ Üniversitesi kurulurken, evveleminde arsa sıkıntısı, bina sıkıntısı gibi Devlete bir yükü de olmayacaktır. Bilindiği gibi, Atatürk Üniversitesinin 1953 yılında Elazığ'da kurulması ilmi ve idari yetkililerce kararlaştırılmış ve bu maksatla 852000 dönümlük bir arazi ve arsa Elazığ'lılar tarafından kısmen hibe, kısmen cüzi bedelle Devlete verilmiştir.

Ayrıca Fırat Üniversitesinin kampus planı hazır olduğu gibi, kuruluş yasasının çıkmasından kısa bir süre sonra da öğrenime geçebilir bir durumda bulunmaktadır.

Ülkemizin yeniden 4 bölgesinde ilim meşalesini yakacak olan bu yasaı en kısa sürede hazırlayan tüm yetkililere, eski ve yeni Millî Eğitim Bakanlarına ve kanunu bir an önce Yüce Meclise sevk eden, geçen Hükümete teşekkür eder ve yurdumuzun Kazanacağı 4 üniversitenin milletimize ve bölgelere hayırlı olmasını diler, hepinize saygılar sunarım.”⁵⁹⁸

Senemoğlu’nun ardından Adalet Partisi Grubu adına Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy konuşmuştur:

“Geçen devrede, pek muhterem arkadaşlarımın hatırlayacakları gibi 4 ayrı üniversite kurulmasına dair Kanun Yüksek Meclisten çıkmış, görüşülmekte olan şu Kanun tasarısından biraz evvelde bir yeni üniversitenin kurulması hakkında karar verilmiş bulunmaktadır.

Benden önce konuşan arkadaşımın bahsettiği gibi, nüvesi esasen teşkil edilmiş olan ve 4 yeni ilimizde daha üniversite kurulmasıyla ilgili Kanun tasarısını görüşmekte olduğumuz şu anda, doğrusunu isterseniz muhterem arkadaşlar, şimdiye kadar görüşülmüş olan Kanun tasarılarının hepsinden daha çok heyecan duymaktayım.

Hükümetler ve çok değerli parlamenterler, temennim odur ki, diğer Kanun teklif ve tasarıları yanında, yurdumuzun çeşitli bölgelerinde, (üçra köşelerine varıncaya kadar), üniversiteler, fakülteler açmak için, kanun teklif ve tasarısı yağdırmakta birbirleriyle yarış etsinler.

Çok değerli arkadaşlarım, daha pek yakın zamana kadar okuma imkânını ancak büyük şehirlere gelebilen, büyük şehirlerde oturabilenlere verdiğimiz gözönüne alınacak olursa, fakir-fukara Türk vatandaşının, köylü çocuklarının fırsat eşitliğinden, Anayasamızda geniş yer verdiğimiz fırsat eşitliğinden istifade ederek, faydalanarak, Türkiye’mizin çeşitli bölgelerine, çeşitli illerine yayılmış olan üniversitelerden, fakültelerden yararlanma imkânına kavuşturulduğunu görmek, hiç şüphesiz hepimizi bahtiyar etmiştir, bahtiyar edecektir.

⁵⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 227-228.

Temennimiz, yeni açılacak, üniversite haline getirilecek olan bu 4 kuruluşun ve bundan sonra açılacak olan üniversitelerin bazı fakültelerinin civar illere de dağıtılmak suretiyle, hem öğretimi kolaylaştıracak, hem fırsat eşitliğini sağlayacak, hem de yaygın bir öğretime imkân verecek tedbirlerin alınmasıdır.

Geçen devrede, yine Cumhuriyetin 50. yılını kutlamayla ilgili kanun tasarısı Yüksek Mecliste görüşülürken, çok değerli arkadaşlarım, geçen devreden kalma arkadaşlarımdan hatırlayacaklar bulunacaktır, burada Yüksek Meclis, bütün Türkiye’de, bütün illerimizde, geri kalmış bütün bölgelerimizde fakülteler açılması yolunda karar dahi almış ve bunu kanun maddesi haline getirmiş idi. Ancak maddî imkânsızlıklar yüzünden, bazı maddelerin bilâhare değiştirilmesi yüzünden bu gerçekleşemedi.

Muhterem arkadaşlarım, bir yerde fakülte açılması, üniversite kurulması tek başına bir şey ifade etmeyecektir hepinizin takdir buyurduğu gibi. Çünkü, üniversite, sadece bir bina yığını değildir. Çünkü üniversite, sadece orada okuyacak, öğrencilerin çokluğuyla kıyaslanamaz, ölçülemez. Her şeyden önce, üniversitelerin laboratuvarları, diğer teknik levazımı temin edilmeli, sağlanmalı; fakat bundan da öteye, yeterli öğretim üyesi sağlanmalıdır. Bu itibarla, bu kanunu uygulama fırsatını bulacağını umduğumuz hükümetlerin, bu kanunla kurulacak üniversiteler için, bundan sonra kurulacak üniversite ve fakülteler için her şeyden önce yeterli öğretim üyesi, öğretim görevlisi yetiştirmesini canı gönülden rica ediyor, arz ediyorum.

Çok değerli arkadaşlarım, bu kanun tasarısı üzerinde de pek çok söz söylemek mümkün; fakat o kadar mühim, o kadar önemli, o kadar kısa zamanda çıkmasını arzuladığımız bir kanundur ki, üzerinde daha fazla konuşmayı zait addediyor ve bu itibarla Adalet Partisi Grubu adına hepinizi hürmetle selâmlıyorum.”⁵⁹⁹

Ersoy’un konuşmasından sonra tasarının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış ve maddelere geçilmesi oylanarak kabul edilmiştir.

Kanun tasarısının ilk maddesi “Elazığ’da “Fırat Üniversitesi”, Samsun’da “19 Mayıs Üniversitesi”, Bursa’da “Bursa Üniversitesi”, Konya’da “Selçuk Üniversitesi” adı ile 1750 sayılı Üniversiteler Kanununa tabi birer üniversite kurulmuştur” şeklindedir. Bu madde üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Konya Milletvekili İsmet Büyükyaylacı bir konuşma yapmıştır. Yaylacı konuşmasını Selçuk Üniversitesi’ne yoğunlaştırmıştır:

⁵⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 228-229.

“Sayın Başkan ve Büyük Meclisin kıymetli üyeleri; kurulması düşünülen 4 üniversiteden, Konya’da kurulması istenen Selçuk Üniversitesi için sayın grubumuzun görüşlerini huzurlarınızda açıklamak istiyorum.

Sayın üyeler, hepimizi daha çok sevindiren ve memnun eden cihet, sadece Konya’da açılması düşünülen Selçuk Üniversitesi Kanunu değil, aynı zamanda Büyük Meclise sevk edilip görüşülmesine başlanacak olan Elazığ ilindeki Fırat Üniversitesi, Samsun’daki 19 Mayıs Üniversitesi ve Bursa’da açılacak olan Bursa Üniversitesi Kanun tasarılarının da Büyük Meclisimize sevk edilmiş olmasıdır.

Yüksek heyetinizin tasvipleriyle sözü geçen tasarılar kanunlaştığı takdirde, bu ilim yuvalarının, milletimiz ve memleketimiz için hayırlı olmasını dilerim.

Geçmiş günlere nazaran kuvvet ve güç kavramları çok değişmiştir sayın üyeler. Eskiden kuvvetli insan veya güçlü toplum denince, maddî bakımdan kuvvetli veya güçlü olmak akla gelirdi. Kuvvetli devlet denince, harp gücü yüksek, topu ve tüfeği çok olan devlet akla gelirdi. Şimdi ise kuvvetli olmak maddî varlıktan ziyade manevî varlıklara hasredilmektedir. Artık bugünün harplerini top ve tüfekten ziyade ilim kazanmaktadır.

Sayın üyeler, bir toplum için, kendi insangücü ve maddî kaynaklarını çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerini, kalkınma planlarının doğrultusunda en rasyonel ve ekonomik şekilde kullanmak çağımızın amaçlarından. Bu amacın gerçekleştirilmesi ise üniversitelerimize düşer.

Sayın üyeler, bugün memleketimizde yüksek öğrenim tatminkâr olmaktan çok uzaktır. Son yıllarda sanayileşmeye yönelen ülkemizde teknoloji ve bilimsel gelişmelerin ortaya koyduğu toplumsal sorunlar, hem kişilerin normal yaşantıları için lise üstünde bilgi sahibi olmayı gerektirmiş ve hem de tutarlı meslek ve iş sahibi olmak için lise üstü seviyede bilgilerle donatılmak avantajlarıyla diğer bazı yan etmenler, üniversitelere girme istemini yığılım haline getirmiştir.

İşte bu sebeptendir ki, yeni üniversiteler kurmak lüzumunu hissediyoruz.

Sayın üyeler, Konya, Orta Anadolu’da, il sınırları itibariyle Türkiye’mizin en geniş, en çorak, ve en kurak bir bölgesidir. Nüfus itibariyle illerimiz arasında İstanbul, Ankara, İzmir’den sonra dördüncü gelmektedir. Büyük Mecliste muhtelif partilere mensup 16 milletvekilimiz mevcuttur.

Konya, Selçuklular devrinde, Selçuklu İmparatorluğunun başkentliğini yapmış, Selçuklu İmparatorlarından Alâattin Keykubat zamanında bir bilim ve sanat merkezi haline gelmiştir. Konya’da birçok saraylar, köşkler, camiler yapılmıştır. Bahaettin Velet, Mevlâna Celâlettin ve Arabî Muhittin gibi ünlü bilgin ve mutasavvıflar Konya’da yetişmiş ve buradan dünyaya ilim yaymışlardır.

Konya, Selçuklular devrinde medreseleri, camileri, kervansaray ve imaretleriyle aynı zamanda kültür ve ilim merkezi haline gelmiştir. İnce minareleri, Sahib-i Atalar, Karatay ve Sırçalı Mescitler, Selçuklular devrinin ilim ve sanat eserlerinin birer örneğidir.

Sayın üyeler, Konya’da Selçuklu üniversitesi, aslında Selçuklular devrinde kurulmuştur. Şimdi ise sadece üniversitenin resmen tescili kalmaktadır. Yüce Meclisin bu tescili yapacağından eminim. Hepinizi saygıyla selâmlarım.”⁶⁰⁰

Büyükaylacı’nın ardından Burdur Milletvekili Faik Kırbaşı 1. madde üzerine şahsı adına bir konuşma yapmış ve üniversiteler kurulduktan sonra karşılaşılabilecek sorunları vurgulamıştır:

“Bundan yarım saat evvel yeni bir üniversite kurulmasıyla ilgili bir kanunu geçirdik, kabul ettik, şimdi de dört üniversitenin kurulmasıyla ilgili bir kanunu konuşuyoruz.

Birinci üniversite, bundan evvelki üniversite kuruluşundaki, İnönü Üniversitesiyle ilgili tenkitlerimizin bir kısmını, müsaadelerinize sığınarak, bu üniversiteler için de yöneltmeye kendimizi ödevli, hatta mecbur addettiğimizi düşünerek huzurlarınıza gelmiş bulunuyorum.

Elazığ’da Fırat Üniversitesi, Samsun’da 19 Mayıs Üniversitesi, Bursa’da Bursa Üniversitesi, Konya’da Selçuk Üniversitesi adları altında memleketimizde dört tane daha yeni üniversite kurulmaktadır.

⁶⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 229-230.

Üniversitelerin yurt sathına yayılması kıvançla karşılanması lâzım gelen bir husustur. Bize kalırsa, bu yolda geç kaldığımızı bile söylemek ve iddia etmek mümkündür. Keşke bu işe yirmi yıl evvel başlanmış olsaydı, bugünkü problemlerimizin çoğu yani eğitim ve yükseköğretim babında bugünkü problemlerimizin çoğu bugün mevcut olmazdı.

İlim ve irfan yuvaları ve meşaleleri olan üniversitelerin faydasını ve faziletini kimse inkâr edemez. Yalnız, şu noktayı önemle belirtmek icabeder ki, Anayasa gereği, fırsat eşitliği prensibinin tatbikatını yüksek öğrenimde sağlarken, diplomaları prim yapan üniversiteler yaratmamalıyız. Diplomaları prim yapan üniversiteler, fakülteler, yüksek okullar yaratırsak, yarın bütün bunların ıstırabını bir baba olarak, bir kardeş olarak, bir Milletvekili olarak biz çekeriz.

Bunu niçin söylüyorum?.. Bundan evvelki konuşmamda da belirttiğim gibi, üniversite hiçbir zaman ne bir kanun, ne bir bina, ne de bir para işidir. Üniversite ve fakülte, eğitim, öğretimin ötesinde araştırma yapan, memleket kültürüne, ekonomisine, imarına diploma ile değil, kafa ile katkıda bulunan adamlar yetiştiren yerlerdir; açık hava formları değildir; kapalı salon toplantılarının yapıldığı yerler değildir. Evvelâ öğretim görevlisi kaynağı halledilmeden üniversiteler açmak, yarın ileride telâfisi mümkün olmayan, az yetişmiş diplomalı kimselerin piyasaya, memleket mukadderatına hâkim olmasına sebep olacaktır.

Biz hali hazırda kurulmuş, yaşayan üniversitelerimizi bu yönden tutamazken, bunun acısını ve problemini her an çekerken, yeni yeni üniversiteler açmanın heyecanı bir tarafa, gerekli kaynağı, öğretim görevlisi kaynağını halletmediğimiz müddetçe, problemi yanlış vazetmiş ve hatta çok zararlı neticelere bizi götürecek bir ortam yaratmış olmak ithamından kurtulamayız.

Uçakla, otomobille, 600-700 kilometre uzaktan getireceğiniz öğretim görevlisinden, açacağınız üniversitelerden fayda gelmez.

Bunun ıstırabını çekmemiş olanlar bunu bilmezler. Bu psikoloji ile orada ders okutulmaz.

Fransa'da ikinci tahsilimi yaptım. Fransa'da 17 üniversite 55 yılda kurulmuştur. Kolay değildir.

Biz, “fırsat eşitliğini temin etmeyelim, herkes okumasın” demiyoruz, “üniversite açılmasın” demiyoruz, ama buraya kanun getirilirken, bunun öğretim görevlisi kaynağının ne olduğunu, nasıl olması lâzım geldiğini, nerelere dayandığını da izah etmek mecburiyetindesiniz.

Meselâ, uçakla, otomobille getiriyorsunuz. Araştırmayı kim yapacak, seminerde kim bulunacak? Kahvehaneye gider gibi aynı alışkanlığı üniversite kapılarına getirmiş bir zihniyetle üniversite açılmaz. Meselâ Fransa’da doçentlik unvanı almış olan herhangi bir öğretim üyesi, bu doçentliğini başka bir fakültede 3 yıl sürede yapmak mecburiyetindedir.

Bu bakımdan, 4 ilimizde kurulacak üniversiteleri kıvançla karşılıyoruz, fakat Büyük Meclis olarak öğretim görevlisinin ciddiyetine yakışır kaynakları da, bunları temin edecek kanunları, yasaları da buraya getirmedığımız müddetçe, bunlar, ruhsuz birer abide olarak orada kalmaya mahkûmdurlar.

Hürmetlerimle.”⁶⁰¹

Kırbaşı’dan sonra Bingöl Milletvekili Hasan Celalettin Ezman konuşmuş ve üniversitelerin bölge ihtiyaçlarının karşılanması bakımından taşıdığı önemi dile getirmiştir:

“Bu yasa ile Elazığ, Konya, Samsun ve Bursa gibi önemli şehir ve bölge merkezlerinde üniversite kurulması, bir vatandaş ve bir Milletvekili olarak beni son derece sevindirmiştir. Bu noktada Sayın Kırbaşı, eleman olmadığı için yavaş davranılması lüzumu üzerinde durdular. Ben kendileriyle hemfikir değilim. Bütün bu bölge ve illerimiz buna şiddetle muhtaçtırlar.

Liseyi bitirip üniversite çağına gelmiş olan gençlerimizin durumu ortadadır. Kurulacak üniversiteler zamanla, ihtiyaç duyulan eleman ve malzemeyi ve icabeden yasaları beraberinde getireceklerdir. Bu sebeple ben, elimizi yavaş tutmamızı ve bu imkânlardan uzak durmamızı şahsen uygun görmüyorum. Bu gibi bölge ve illerimizin ihtiyaçlarını, zamanında yerine getirmek isabetli olacaktır. Çünkü insan, biraz da kendi kendini yetiştirir. Hepimizin başından geçmiştir. Ben bir doktor olarak, belki ordinaryüs profesör bilmem kimde okudum veya bir yabancı profesörün kitabını okudum; ama

⁶⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 230-231.

mutlak olarak bir insan (Bunu herkes de bilir), önemli derecede hayatta yetişir, ondan sonra pratiğini edinir. Ben şahsen çok yüksek profesörlerde ders gördüğüm halde, doktor olarak Tıbbiyeden çıktığım zaman, yeterli bir insan değildim. Binaenaleyh, üniversitenin herhangi bir bölümünde çok yüksek titirli bir hoca tarafından ders görmüş olmak, hayatta ve tatbikatta muvaffak olmak için çok büyük bir sebep değildir. Binaenaleyh, bu noktada tereddüt etmemek daha uygundur.

Bu dört ilimizde açılacak üniversiteler, kendi bölgelerinin çok şiddetli ihtiyaçlarına cevap vermekle beraber, ben sadece, birkaç cümle ile kendi bölgemdeki Elazığ Üniversitesi üzerinde durmak istiyorum.

Bu üniversitenin kurulması Elazığ için çok isabetli olmuştur. Çünkü, Elazığ, yalnız Elazığ değildir; Muş, Bingöl ve Tunceli gibi daha üç vilâyetin eğitim, sağlık ve ticaret yönlerinden olsun bütün yolları, buradan geçer. Bu sebeple Elazığ'da kurulacak üniversitenin çok kısa zamanda bütün fakültelerinin tamamlanması, yalnız ilin değil, bir geniş bölgenin ihtiyacıdır ve bir değerli arkadaşımın da temas buyurdukları gibi, bunların içinden bazı fakültelerin, bünye ve ihtiyaca göre fakir olan komşu Bingöl, Tunceli ve Muş gibi diğer şehirlere serpiştirilmesi de (ki, bunlar Elazığ'a çok yakındır) benim özel bir temennimdir. Bu noktada, Bakanlık ilgililerinin Elazığ'ın özelliğini nazarı itibara alması da çok önemlidir.

Elazığ'da bir üniversite açılmış olmakla, o mıntika halkı çok büyük bir imkâna kavuşmuş olacaktır. Bölge halkı fakirdir. Elazığ'lı veya Bingöl'lü bir talebenin Elazığ'da okuması başka türdür; Ankara gibi kiraların yüksek olduğu, ailesinden ve muhitinden uzak bir yerde okuması daha başka bir özellik ifade eder.

Bence, bilhassa Elazığ Üniversitesinin bir bölge üniversitesi olduğunun nazarı itibara alınması çok önemli bir noktadır.”⁶⁰²

Madde üzerindeki görüşmeler tamamlanmış ve bu madde ile ilgili iki önerge verilerek Bursa Üniversitesi isminin Osman Gazi Üniversitesi olarak değiştirilmesi önerilmiştir. Birinci önergeyi Bursa Milletvekili Kasım Önadım, Bursa Milletvekili Halil Karaatlı, Sivas Milletvekili Enver Akova, Tokat

⁶⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, s. 231.

Milletvekili Feyzullah Değerli, Kütahya Milletvekili Hüseyin Cavit Erdemir, İzmir Milletvekili Yücel Dirik, Kocaeli Milletvekili Sabri Yahşi ve İstanbul Milletvekili Hüseyin Özdemir; ikinci önergeyi ise Tokat Milletvekili Feyzullah Değerli, Zonguldak Milletvekili M. Zeki Okur, Bursa Milletvekili Emin Acar, Tokat Milletvekili Hüseyin Abbas ve Tokat Milletvekili Ali Şevki Ereğ vermiştir. Plan Komisyonu adına Komisyon Başkanvekili Adıyaman Milletvekili Abdurrahman Ünsal önergelere katıldıklarını belirtmiş ancak yapılan oylamada önergeler kabul edilmemiştir. Madde okunduğu şekilde oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.

Kanun tasarısının 2. maddesi'ne göre, "Elazığ Veteriner Fakültesi ile Elazığ Fen Fakültesi Fırat Üniversitesine, Samsun Tıp Fakültesi 19 Mayıs Üniversitesine, Bursa Tıp Fakültesi Bursa Üniversitesine, Konya Fen Fakültesi Selçuk Üniversitesine bağlanmıştır". 2. Madde üzerinde şahsı adına Samsun Milletvekili İrfan Yankutan söz almıştır.

"Bugün en kıvançlı bir günümüz. Dört ilimizde kurulacak üniversitelerin, Türkiye'nin geleceğinde oynayacağı büyük rol, geleceğin Türkiye'sini geri düşüncelerden kurtaracak ve onu lâyık olduğu seviyeye getirecektir. İkinci madde bilhassa Samsun 19 Mayıs Üniversitesi üstünde dururken, diğer üç üniversitenin üzerinde de durmak mecburiyetinde kalacağız. Şöyle ki: Samsun 19 Mayıs Üniversitesine, Hacettepe Üniversitesi bünyesinde bulunan Tıp Fakültesinin bağlanması. Diğer üniversitelerde ve fakültelerde olduğu gibi, bunun şu faydaları olacaktır; kendi bölgelerinden uzak, yoksulluk içinde, büyük şehirlerde okuyan öğrenciler, kendi aile yuvalarında okuma imkânını bulacaklardır.

Bu arada şunu belirtmek isterim ki, Sayın Adalet Partisi Sözcüsünün dediği gibi, üniversiteler beton binalar değildir. Üniversiteyi besleyecek yan kuvvetler ve oranın şartları mutlak zaruridir. Samsun, Karadenizin sanayi, ziraî ve münakale merkezidir. Hinterlandında 7 il vardır, bütün Karadenizin kıyı şeridindeki iller oraya bağlıdır. Karadenizin bütün illerine Samsun'dan yol gider. Kara, deniz ve hava vasıtalarına sahiptir. Burada bir nüfus patlaması vardır. İstatistiklere ve hesaplara göre, 10 yıl sonra Samsun 600 bin nüfusa sahip olacaktır. Kurulan barajların, Ayvacık Barajı ve Kızılırmak üzerinde kurulacak enerji barajının meydana getireceği sanayileşme, buraya bir nüfus akımı temin etmiş olacaktır, bu da mevcut nüfus istatistik hesaplarının üstünde bir nüfus akımının buraya gelmesini sağlamış bulunacaktır.

Bundan başka şu vardır: Artık bundan böyle, “Bu ekonomik zor şartlar içerisinde sabit gelirli vatandaşın, memurun, köylünün ve işçinin büyük şehirlerde çocuğunu yüksek tahsile göndermesine imkân yoktur” düşüncesi lâfta kalmıştır.

Bugün Samsun’a en yakın ilin lisesi bir saat mesafededir bugünkü şartlar ve vasıtalarla... On yıl sonra bütün bunlar değişecektir elbette... Bugün bir üniversitenin tamamı elli yılda, belki bir asırda tamamlanabilir.

Şunu belirtmek isterim ki, sayın milletvekilleri, 13 milyon nüfusun bulunduğu bu bölgede bir üniversite yoktur. İsmi özelliği 19 Mayıs Üniversitesi oluşudur. 19 Mayıs, Atatürk demektir. 19 Mayıs millî şahlanışın adıdır. 19 Mayıs 1919’da Atatürk hepinizin malumu ki, vatanda Millî Mücadeleye başlamak için ilk defa Anadolu’da Samsun’a ayak basmıştır.

“Hayatta en hakiki mürşit ilimdir” diyen Atatürk’ün Millî Mücadele meşalesini yaktığı yerde, ilim meşalesini onun kurduğu Meclis 50 yıl sonra yakma kararını verecek ve böylece büyük Atatürk’ün ruhu şad olduğu gibi, bugünkü ekonomik zorluklar içinde büyük şehirlerde çocuklarını okutamayan fakir, sabit gelirli köylü, işçi, memur kendi ocağında ve kendi olanakları ile çocuklarına yüksek tahsil verme imkânına sahip olacaklardır.

Yüce Meclisin bu hususta olumlu karar vereceği kanısındayım.”⁶⁰³

Yankutan’ın konuşması ile 2. madde üzerindeki görüşmeler tamamlanmış ve madde oylanarak kabul edilmiştir.⁶⁰⁴ Saat 19:00’a geldiği için, Elazığ Milletvekili Orhan Senemoğlu Maddelerinin görüşülmesine geçilen ‘Dört Üniversite Kurulması hakkındaki kanun tasarısının tamamlanmasına kadar, Yüce Meclisin çalışma süresinin uzatılmasını’ talep eden bir önerge vermiş ve önerge kabul edilmiştir.⁶⁰⁵

Üçüncü madde ile “Bursa Üniversitesinde ikinci fakülte olarak İktisadî ve Sosyal Bilimler Fakültesi; Selçuk Üniversitesinde ikinci fakülte olarak Edebiyat Fakültesi; 19 Mayıs Üniversitesinde ikinci fakülte olarak Fen ve Mühendislik Bilimleri Fakültesi” kurulması öngörülmüştür. Madde üzerinde söz isteyen Milletvekili olmamıştır. 3. Madde oylanmış ve kabul edilmiştir.

⁶⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 232-233.

⁶⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, s.233.

⁶⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 234-237.

Dördüncü maddede “Bu kanunla kurulan üniversiteler, 2. maddeye göre bağlanmış bulunan fakültelerce ve bu kanun çıkmadan önce fakültelerin bağlı bulunduğu üniversitelerce o yerde mevcut fakülteler ve bu kanunla kurulan üniversiteler için yapılan sözleşmelerden doğan haklar ve borçlar, bütün taşınır ve taşınmaz mallarla, alacakları ve döner sermayeler yeni üniversitelere ve fakültelerine aynen geçer” hükmünü taşımış ve kabul edilmiştir. 5. maddede “14.4.1970 tarih ve 1253 sayılı Kanunun 1. maddesi ile Ankara Üniversitesi Elazığ Veteriner Fakültesine tahsis edilmiş olan kadroları Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesine aynen geçer”; 6. maddede ise “9.5.1972. tarih ve 1588 sayılı Kanunun 1. maddesi ile İstanbul Üniversitesi Bursa Tıp Fakültesine tahsis edilmiş olan kadrolar Bursa Üniversitesi Tıp Fakültesine aynen intikal eder” hükmü getirilmiştir. 7. maddede ise “Bu kanunla kurulan üniversitelere ve bağlı kurumlara yapılacak her türlü bağış ve vasiyetler vergi, resim ve harçlardan muaftır. Bağış ve vasiyetlerin kullanılmasında bağış ve vasiyeti yapanların koydukları, kanuna göre muteber kayıtlara ve şartlara uyulur. Gelir veya Kurumlar Vergisine tabi mükellefler tarafından üniversitelere makbuz mukabilinde yapılacak aynı ve nakdi bağışlar yıllık beyanname ile bildirilecek gelirlerden ve kurum kazancından indirilir” denmiştir.

8. maddede şu hüküm getirilmiştir: “Bu üniversitelerde; üniversite, fakülte ve bunlara bağlı kurumlara ilişkin hizmetlerin süratle ve yeterli seviyede görülebilmesi amacı ile, inşaat ile hesap muhasebe işleri müdürlükleri önce kurulur”; 9. maddede “Bu üniversitelerin inşaat işleri ile, makine ve teçhizat alımları hususunda 1050 sayılı Muhasebei Umumiye Kanununun 135. maddesi ile, 2490 sayılı Kanun hükümleri uygulanmaz” hükmüne yer verilmiş; 10. maddede “Bu üniversiteler tarafından öğretim, eğitim ve araştırma maksadı ile ithal edilen veya bağış yoluyla hariçten gelen makine, alet ve cihazlarla, ecza ve malzeme her türlü vergi, resim ve harçlardan muaftır”; 11. maddeye göre “Elazığ Veteriner Fakültesi ile ilgili 14.4.1970 tarih ve 1253 sayılı Kanun ile Bursa Tıp Fakültesi ile ilgili 9.5.1972 tarih ve 1588 sayılı kanunlar yürürlükten kaldırılmıştır”.

Geçici 1. maddeye göre, “Üniversitelerarası Kurul, bu kanunun yayımını izleyen en geç iki ay içinde toplanarak bu kanunun kendisine verdiği görevleri inceler ve programa bağlar. Ayrıca Üniversitelerarası Kurul bu kanunla kurulan üniversitelerin benzeri üniversite ve fakülteleri tespit eder”. Geçici 2. maddeye göre, “Kuruluşunu tamamlamış fakülteler, organlarını Üniversiteler Kanununa göre en geç bir ay içinde seçerler”. Geçici 3. madde’ye göre, “bu üniversitelerde, her fakültenin ve dolayısıyla her yeni üniversitenin kuruluşu tamamlanıncaya kadar, öğretim üye ve öğretim yardımcılarının, geçici dekanların seçim ve tayin işlemleri Üniversitelerarası Kurulun tespit ettiği benzer fakülte ve bu fakültenin bağlı bulunduğu üniversite organları tarafından Üniversiteler Kanunundaki usul ve esaslara göre yürütülür”. Geçici 4. maddeye göre, “Bu üniversitelerde, Üniversite Yönetim Kurulu, kuruluşunu tamamlamayan fakültelerin her

kurulunun, öğretim üyeleri ile yardımcılarının seçim ve tayin işleri dışındaki işlerini de yapar. Bu üniversitelerin Yönetim Kurulları teşekkül edinceye kadar Üniversite Yönetim Kuruluna ait görevler benzer Üniversite Yönetim Kurulu tarafından yürütülür". Geçici 5. maddeye göre, "Bu üniversitelerin senatoları teşekkül edinceye kadar üniversitelerin yönetim kurulları, mevcut fakülte veya fakültelerin öğretim üyelerinin kendi aralarından seçecekleri, kadrolu varsa iki, yoksa bir profesörün, profesör yoksa yerine seçilen doçentlerin katılmasıyla öğretim üyeleri ile yardımcılarının seçim ve tayin işleri dışında, geçici olarak Senato'ya ait bütün işleri de yaparlar".

Geçici 6. maddeye göre "Bu üniversitelerden gerekenlerde;

a) İki fakültenin kuruluşunu tamamlamasını izleyen bir aylık süre içinde üniversite organlarının seçimleri yapılır.

b) Bu üniversitelere bu kanunla bağlanmış olan fakültelerin mevcut organları, yeni organlar bu kanuna ve Üniversiteler Kanununa göre seçilinceye kadar görevlerine devam ederler."

Geçici 7. maddeye göre, "Bu üniversitelere bu kanunla bağlanan mevcut fakültelerde ve fakültelere bağlı kurumlarda görevli öğretim üyeleri ve öğretim yardımcıları ile memur ve hizmetlilerden aylıkları, kadro unvanları değişmeyenlerin yeniden atanmalarına lüzum yoktur". Geçici 8. maddeye göre, "Bu üniversitelere bağlanmış bulunan mevcut fakültelere ait ihalelerle ilgili yükümlülükler ile yatırımlar için verilmiş emanet yetkileri bu fakültelerin bağlandığı üniversitelere geçer". Geçici 9. maddeye göre, "Bu üniversitelere bağlanan fakültelerin her çeşit harcamaları bu üniversitelerin kendi bütçe kanunları çıkıncaya, kadar mevcut fakültelerin bütçe tertiplerinden bu kanun ve bu kanuna aykırı olmayan ilgili kanun hükümleri gereğince yapılır". Geçici 10. maddede "Bu üniversitelerde açılmış ve açılacak fakülteler, en az kuruluşlarını tamamlayıncaya kadar, kurucu ve destekleyici üniversite ve fakülteler bu destekleme görevlerine devam ederler" hükmü yer almıştır. Geçici 11. maddeye göre, "Bu üniversitelerde görevli öğretim yardımcılarında yetiştirilmek, eğitilmek, bilgileri artırılmak, staj, öğrenim veya ihtisas yaptırmak üzere yurt dışına gönderileceklerde en az iki yıl çalışmış olmak kaydı aranmaz".

Geçici maddeler görüşülürken Plan Komisyonu, metne geçici 12 ve 13. maddelerin eklenmesiyle ilgili ek bir rapor sunmuştur. Geçici 12. maddeye göre, "19 Mayıs, Fırat ve Bursa üniversiteleri rektörlük kadrolarına atama yapıp çalışmalara başlayıncaya kadar üniversiteler muhasebe ve inşaat müdürlüklerinin görevleri Hacettepe, Ankara ve İstanbul üniversitelerince yürütülür". Geçici 13. maddeye göre ise, "Atatürk Üniversitesine ait Elazığ'daki taşınmaz mallar ile Fırat Üniversitesine lüzumlu olacak Hazineye ait taşınmaz mallar Fırat Üniversitesine bedelsiz olarak devredilebilir".

Yürürlük ve yürütmeye ilgili 12 ve 13. Maddelerin de kabul edilmesinden sonra tasarının tümü üzerinde, Tokat Milletvekili Ali Şevki Erek lehte bir konuşma yapmıştır.

“Muhterem arkadaşlarım, dört üniversite kurulmasına dair kanun tasarısı hakkında, gecenin bu saatinde gayet kısa, bir iki tespit yapacağım.

Bu tespitlerden birisi, biraz evvel konuşan arkadaşlarımızdan bir muhterem üyenin beyanatında, bu dört üniversitenin Ecevit zamanında, Ecevit Hükümeti zamanında hazırlandığı ve kotarıldığı ileri sürülüyor. Esasında bu gibi hayırlı işlerde; bu mesele benim zamanımda, yahut sizin zamanınızda yapıldı gibi bir ayırma gitmek hatalıdır. Bunun üzerinde durmak istemem, fakat mesele ters ve yanlış olarak ortaya konunca, bunun gerçeğini söylemek de bize bir vecibe oluyor.

Bu dört üniversitenin, esasında Çukurova, Diyarbakır, Fırat, 19 Mayıs, Bursa ve Selçuk Üniversitesi olmak üzere altı üniversite olarak kurulması, İkinci Beş Yıllık Planda isimleri de zikredilerek kesinleşmiştir.

Şüphesiz onu takip eden hükümetler, bunu ortaya koyan hükümetler, bu hayırlı müesseselerin ihdasında herkes hak sahibidir ama, belli bir gerçek ikinci Beş Yıllık Planda, yani 1968’de kesinleşen bir Planda kesinleşen altı üniversitenin kurulması var iken, 1969-1970 senelerinde bu üniversitelerin kurulması hakkında bilcümle faaliyetler tamamlanmış iken, eğer bu kanunun sadece imza ile Ecevit Hükümetine, Meclise sevki nasip olmuş ise, bundan bir özel pay çıkarmaya kalkılırsa, muhterem arkadaşşıma İkinci Beş Yıllık Planın kesin kayıtlarını hatırlatmak, bize de bir vecibe olarak düşüyor. Şüphesiz hepimizin bu hayırlı meselede hakkı ve hukuku vardır.

Muhterem arkadaşlarım, bir kısım arkadaşlarımın Bursa’da kurulacak üniversitenin adının “Osman Gazi Üniversitesi” olarak değiştirilmesi teklifinin reddedilişini hayretle karşıladığımı ifade etmek isterim. Çünkü, bu kanunların görüşülmesinden evvel, Malatya’da kurulacak olan üniversitenin, İnönü Üniversitesi adıyla ileri sürülmesi ve kanunlaşması, bizce çok tabii olarak karşılanmıştı. Bu üniversitenin, devlete hizmet vermiş, devletin ve milletin büyük adam sıfatını kazanmış bir kimsenin ismini alması, bize gayri tabii gelmemişti. Buna mukabil, 700 senelik bir imparatorluğun temellerini atan, bugün mevcudiyetimizin sebebi olan, bu toprakları bize bırakan ecdadın ismine Bursa Üniversitesinin izafe edilmesi gibi, arkadaşlarımın samimi, içten ve hakikaten

vakıalara uygun bir beyanın, muhterem bir kısım arkadaşlarım tarafından reddedilmesini şayanı hayretle karşıladım. Reddedilmeseydi, her halde Osman Gazi Üniversitesi, isim bakımından da bu hayırlı teşebbüsün bir ilâvesi olacaktı.

Muhterem arkadaşlarım, Faik Kırbaşı arkadaşım üniversiteler hakkında bir kısım endişeler beyan ettiler. Ben bu arkadaşımın endişelerine tamamen katılıyorum. Sayın Faik Kırbaşı arkadaşım diyor ki; eğer bir üniversite içinde işgal ve boykot olarsa, eğer bir üniversite içinde iki vatan evlâdı birbirine kıyacak ise, eğer o üniversite içinde biz öğretim üyesi bulamıyacak isek ve bu üniversiteler işgalcilerin, boykotçuların elinde kürsülerin tahribine, hoca odalarındaki evraklara tasallut mahiyetini alacak ise, bu şekilde üniversite kurmayalım, diyor.

Ben bu arkadaşımın zikrettiği vakıalara aynen iştirak ediyorum, ancak neticeye iştirak etmiyorum. Neticeye iştirak etmememin sebebi; bu hadiseler oluyor diye, yeni merhalelerin ucunu kapamak, teşekkülüne meydan vermemek gibi bir yolu açmak, yani İstanbul Üniversitesinde şu hadise oluyor diye, yeni üniversitelerin açılmasına mani olmak geçerli bir fikir olmamak gerekir.

Sonra, üniversite açmak, bir ortaokul, bir ticaret lisesi açmak değerini taşımaz. Üniversiteler bir nevi, bir meyvanın olgunlaşması gibi zamana bağlı, zamanla tekâmül etmesi gereken müesseselerdir. Bir lise açarsınız, lisedeki bütün öğretmenleri hazır etmeniz lâzımdır, lisedeki bütün tedrisatın şartlarını hazır etmeniz lâzımdır. Bir üniversite için, aynı şartları şüphesiz ilk anda yerine getiremiyoruz. Meselâ, bundan iki sene evvel açılan Sivas Üniversitesi, tahmin ediyorum, hâlâ tedrisata başlayamamıştır. Bunlar zaman zaman kendisini tamamlayarak belki beş senede, belki on senede gerçek hüviyetini alabilecek teşekküllerdir. İstanbul Üniversitemiz bunca eskiliğine rağmen bugün dahi halen birçok noksanlarını tamamlayamadığı gibi, belki zaman zaman da şu reddettiğimiz, beğenmediğiniz bir anarşinin mihrak noktası haline gelmektedir.

Muhterem arkadaşlarım, üniversitelerin bu merhalelerinde, yani zaman içindeki gelişmelerinde muhterem yetkililere nacizane şu tavsiyede bulunmayı muvafık görüyorum: Meselâ; Samsun’da açılacak bir üniversitenin bütün fakültelerinin Samsun’a toplanması bu üniversiteleri yurt sathına yayma politikamıza uygun düşmeyebilir. Bunu Samsun için söylemiyorum. Diğer bir ifade ile, Samsun’da açacağımız bir üniversiteye bugün bir fakülte eklenecek, yarın kanun gereği

ikinci fakülte eklenecek, ondan sonra senatonun kararı ile üçüncü ve dördüncü fakülteler eklenecektir. Bu durumda yetkili senato, kurullarının bilhassa fakültelerin bölge sathına yayılmasına azamî dikkat gösterilmeli ve bu bölgelerde kurulan üniversitelerin sadece Samsun, sadece Bursa ve sadece Konya'ya hasrı değil bir nevi Bursa ve civarının üniversitesi olması Samsun ve bölgesinin üniversitesi olması mahiyetini iktisap etmesi lâzımdır.

Bu nasıl olacaktır?

Sivas'ta açılan bir üniversitenin Ziraat Fakültesinin Tokat'ta açılması düşünülüyorsa, Samsun'da açılacak bir üniversitenin bir fakültesinin Amasya'da veya mücavir bir vilâyette açılmasında isabet vardır tahmin ediyorum.

Dört üniversitemizin memleketimiz ve milletimize hayırlı ve uğurlu olmasını temenni ederken, bugün içinde bulunduğumuz kargaşa ortamından yeni açılan üniversitelerimizin nasipkâr olmamasını Cenabı Haktan diler, saygılar sunarım.”⁶⁰⁶

30 Ocak 1975'te 33. birleşimde kanunun tümü oylanmış, oylamaya toplam 135 Milletvekili katılmış, 132 Milletvekili kabul, 3 Milletvekili çekinse oy kullanmıştır. Çoğunluk sağlanamamıştır.⁶⁰⁷ Dolayısıyla, oylama 5 Şubat 1975 tarihinde tekrarlanmış; bu kez, açık oylamaya 314 üye katılmış; 310 üye kabul, 3 üye ret ve 1 üye çekinse oy kullanmış; böylece kanun kabul edilmiştir.⁶⁰⁸

⁶⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 236-237.

⁶⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 33, 30.1.1975, s. 342.

⁶⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 35, 5.2.1975, s. 93.

9.3. Dört Üniversite Kuruluşu Hakkındaki Kanunda Değişiklik: Selçuk Üniversitesi'nin Kuruluşunda Karşılaşılan Sorunların Aşılması

Konya Milletvekili Şener Battal'ın 1.4.1975 tarih ve 1873 sayılı Dört Üniversite Kurulması hakkında Kanuna ek Kanun teklifi 27 Ocak 1976 tarihinde Millî Eğitim Komisyonuna havale edilmiş⁶⁰⁹; teklif ve komisyon raporu 2 Mart 1976 tarihinde Genel Kurul'a dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁶¹⁰ Teklif aynı gün görüşülmüş ve kanunlaşmıştır.⁶¹¹

Görüşmelerde MSP Grubu adına Konya Milletvekili Şener Battal teklifin tümü üzerinde ilk sözü istemiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Çok kısa olarak maruzatımı sunacağım. Geçen sene 1873 sayılı Dört Üniversite kurulması hakkında kanun teklifini çıkarmış idi Yüce Meclisimiz. Bu kanun teklifinin geçici 12. maddesinde nedense Konya'mız unutulmuş. Geçici 12. maddede, 19 Mayıs, Fırat, Bursa kelimeleri varken, Selçuk kelimesi unutulmuş. Bu yüzden muhasebe ve inşaat müdürlüklerinin görevlerini yapacak mütevellî üniversiteyi tayin ve tespit durumu olmadığından, diğer 3 üniversite kurulmuş olmasına rağmen Konya Selçuk Üniversitesi kurulamadı.

Bir diğer sıkıntımız: Mezkûr 1873 sayılı Kanunun geçici 3. maddesinde “kurucu rektör” ve “kurucu dekan” cümlelerinin olmayışını her nedense Ankara Üniversitesinin müşkül olarak görmüş bulunması, ayrıca üniversitenin kurulmamasının bir başka sebebi idi. Verdiğimiz bu ek kanun teklifiyle, geçici 2. maddede bir kelimenin, değişikliği gibi mütevazı bir hususu huzurlarınıza getirmiş bulunuyorum.

Muhterem milletvekilleri, bu arada şükranla ifade edeyim ki, Millî Eğitim Komisyonunda bütün partilere mensup arkadaşlarımız ittifakla bu kanun teklifinin lehinde oy kullanmışlardır, büyük alâka göstermişlerdir; bu teşekkürümü şahsımı da aşan bir ifade ile Konya'mız âdına, Konya'lı Parlamenterler adına Millî Eğitim Komisyonuna ifade etmeyi zarurî bir vazife sayıyorum.

⁶⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, s. 650.

⁶¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, s. 4.

⁶¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, ss. 22-25.

Keza, Danışma Kurulumuzda Meclis Başkanımızın Danışma Kuruluna katılan parti grup temsilcilerinin ittifakla bu kanunun gündeme öncelikle girmesini talep etmiş olmaları ve bugün görüşülmesini temin etmeleri, kendilerine şükranlarımızı ifade için bize zevkli bir vesile olmuştur.

Muhterem arkadaşlarım, bu kanun teklifi ile şimdiye kadarki kaybolan zamanı telâfi edeceğiz. Aynı ittifakla kanun teklifimizin kabul göreceğinden emin bulunuyorum. Cümlemenizi teşekkür ve saygılarımızla selâmlıyorum.

Bu konuşmam daha ziyade kanunun takdim ve izahatı mahiyetindeydi. Tekrar saygılarımı sunarım.”⁶¹²

Battal’dan sonra DP Grubu adına Konya Milletvekili Özer Ölçmen aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Bir tek kelime için konuşuyoruz diye tenkit edenler bulunabilir; ama bu bir tek kelime için de, Selçuk imparatorluklarının başkentliğini yapmış olan Konya’nızın bir üniversiteye kavuşup kavuşmaması mevzu bahis olunca, her halde, bu sözcük itirazını yapan arkadaşlarımız da itirazlarını geri alacaklardır.

Muhterem milletvekilleri, büyük medeniyetlere ve imparatorluklara merkezlik yapmış olan Orta Anadolumuzun tipik şehri olan Konya’nın üniversite çalışmaları için Mecliste gösterilen faaliyetler, 20 küsur sene evveline kadar gitmektedir.

1950’lerden sonra Konya Selçuk Üniversitesi için kanun teklifleri yapılmış, kabul edilmiş; fakat maalesef bugüne kadar Orta Anadolumuzun bu tipik merkezî şehri, belki de Ankara’ya yakınlığının bir gadri olarak bir üniversiteye kavuşamamıştır.

Kıymetli arkadaşımız Sayın Şener Battal’a huzurunuzda teşekkür etmek istiyorum. Bir dikkatsizliği önleyerek, yine az daha gadre uğraması mukarrer olmuş olan Konya Selçuk Üniversitesini, komisyonlardan geçirtip, bu kelimeyi de ilave ettirerek, inşallah bu sefer uygulanacak bir kanun teklifi ve tasarısı haline getirilmiş oldular.

⁶¹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, s. 23.

Komisyonadaki bütün arkadaşlara da teşekkür ediyorum. Şimdi iş fiiliyata dönüşmüştür. Yani Meclislerdeki vazife tamamlandıktan sonra fiilî olarak kadro verilmesi, Üniversite Senatosunun bu işi kabullenip, Üniversitenin kuruluşu için Hükümetin gerekli adımları atmasını temenni ediyoruz.

20 küsur yıl evvel olduğu gibi Meclislerce tekâmül ettirilip, gazetelerde reklâmı yapıldıktan sonra; iş fiiliyat safhasına gelince, inşallah savsaklanmaz ve Konyamız hakettiği Selçuk Üniversitesine kavuşur.

Demokratik Parti Grubu olarak Yüce Meclislere ve bu konuda yardımcı olanlara şükranı bir vazife bilirim. Teşekkür ederim.”⁶¹³

Daha sonra Ankara Milletvekili Cevat Önder konuşmuştur:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Geçen dönem İstanbul’da bir üniversite kurulurken, bu üniversitenin isminin “Boğaziçi Üniversitesi” değil de, “Fatih Üniversitesi” olması konusunda ceht ve gayretlerimiz her nedense semere vermemiştir.

Şu anda “Konya Selçuklu Üniversitesi” ismini duyunca, cidden duygulandım. Bu sebeple huzurunuzu biraz işgal etmek istiyorum; beni bağışlamanızı istirham ederim.

Konya Selçuklu Üniversitesi adı o kadar manalıdır ki; bununla öyle zannediyorum ki, şu anda, Anadolu’nun Türklüğe ve Müslümanlığa 1071’de ebediyen kapısını açan Alparslan’ın ruhu şad olmuştur. Onun oğlu Melikşah’ın ruhu da şad olmuştur. Selçuklu adının üniversiteye ad olarak konulmasının çok tarihi, çok manalı bir tarafı var. O da şudur:

Anadolu’da ilk üniversiteyi kuran Alparslan’a ve Melikşah’a sadrazamlık yapmış olan büyük vezir büyük âlim Nizamülmülk’tür.

Nizamülmülk, Nizamiye Medreselerini kurmak süretiyle Anadolu’da ilk üniversiteyi kuran büyük devlet adamıdır.

Nizamülmülk’ün Siyasetnamesi elan Garp üniversitelerinde okutulur.

⁶¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, s. 23.

Siyasetnamede Nizamülmülk, üniversite ile, Devlet yönetimiyle ilgili şöyle bir vaka anlatır:

Hazreti Ömer bir gün Humus’a vali tayin eder. Humus Valisi mektup yazar, devlet reisi olarak Hazreti Ömer’e, der ki: “Humus şehri haraptır, ne ferman buyurulur?” Hazreti Ömer Humus Valisine cevap verir, der ki; “Humus şehrine balçıktan, taştan duvara ihtiyaç yoktur. Humus şehrinde vahdeti ve muhabbeti hâkim kıl, yolları hâliften pak eyle” Yani, bir memlekette millî birliğin, dirliğin önemine büyük devlet adamı Hazreti Ömer işaret eder. Nizamiye Medresesinin kurucusu, büyük Devlet adamı Nizamülmülk de, “Siyasetname” eserinde bunu dile getirir.

Bu, Selçuklu Üniversitesinde, öyle temenni ediyoruz ki, Karamanoğlu Mehmet Bey’in ruhunu şad edecek nesiller yetişsin. O Karamanoğlu Mehmet Bey ki, Saray Farsçayı, Arapçayı konuşurken; “Divanda, dergâhta, bargâhta şimdiden geri Türk dili konuşulacaktır” diye, Türk Dilinin kaybolmamasına sebep olan ilk ünlü devlet adamımızdır. Karamanoğlu Mehmet Bey’in ruhu şad olacak, Hazreti Mevlana’nın ruhu şad olacak, Yunus Emre’nin, Şemsi Tebrizi’nin ruhu şad olacaktır. Cidden, “Selçuklu” ismi beni duygulandırdığı için, bu duygularımı dile getirmek maksadıyla huzurunuzda geldim. Bu kanunu teklif edenlere şükranlarımı arz ediyorum; kabul edenlerden de Allah razı olsun. Bu üniversitenin memleketimize ve milletimize hayırlı ve uğurlu olmasını Cenabı Hak’tan niyaz ederim.

Saygılarımla.”⁶¹⁴

Teklifin tümü üzerindeki görüşmeler sonuçlanmış ve teklifin tümü oylanarak kabul edilmiştir. Buna göre Kanun aşağıdaki maddelerden oluşmuştur:

1.4.1975 tarih ve 1873 sayılı Dört Üniversite kurulması hakkında Kanuna ek kanun teklifi

Madde 1.- 1.4.1975 tarih ve 1873 sayılı “Dört Üniversite Kurulması Hakkında Kanun”un geçici 3. maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

⁶¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, ss. 23-24.

Geçici madde 3.- Üniversitelerarası Kurul, benzer iki fakültenin aylıklı profesörlerinden göstereceği ikişer aday arasından, her yeni üniversite için bir kurucu rektör, benzer fakülteler de birer kurucu dekan seçerler. Kurucu rektör ve kurucu dekanlar Üniversiteler Kanunundaki esaslara göre üniversitelerince izinli ve görevli sayılırlar ve Üniversiteler Kanununun tanıdığı hak ve yetkilere sahiptirler.

Kurucu rektör ve dekanların bu görevleri, bu üniversitelerin fakültelerinin kuruluşunu tamamladığı ve organlarını seçtiği anda sona erer.

Madde 2.- 1.4.1975 tarih ve 1873 sayılı “Dört Üniversite Kurulması Hakkında Kanun”un geçici 12. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Geçici madde 12.- 19 Mayıs, Fırat, Bursa ve Selçuk üniversiteleri rektörlük kadrolarına atama yapılıp çalışmalara başlayıncaya kadar üniversiteler muhasebe ve inşaat müdürlüklerinin görevleri Hacettepe, Ankara ve İstanbul üniversitelerince yürütülür.

Madde 3.- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 4.- Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.⁶¹⁵

⁶¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, s. 25.

9.4. 1750 Sayılı Üniversiteler Kanununda Değişiklik: Meslek Lisesi Mezunlarının Üniversiteye Alınması

İstanbul Milletvekili Fehmi Cumalıoğlu ve 3 arkadaşının 20.6.1973 tarih ve 1750 sayılı Üniversiteler Kanununun 52. maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifi 25 Haziran 1974 tarihinde Millî Eğitim ve Plan Komisyonlarına havale edilmiştir.⁶¹⁶ Teklif ve ilgili komisyon raporları 1 Temmuz 1974'te Genel Kurul'a dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁶¹⁷ Teklif 22 Mayıs 1975'te görüşülmüş ve kabul edilmiştir.⁶¹⁸

Danışma Kurulu'nun önerisi ile kanun teklifinin öncelikle görüşülmesi önerilmiş ve öneri kabul edilmiştir. Plan Komisyonu Başkanı İsmet Sezgin ve Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem görüşmelerde hazır bulunmuştur.

Meslek lisesi mezunlarının üniversiteye girmesi konusu Türkiye'de çoğunlukla ciddi tartışmalara yol açmıştır. Dolayısıyla, yapılan görüşmeler 1970'lerin ortalarında Meclisin konuya nasıl yaklaştığını göstermesi bakımından da dikkat çekicidir. Görüşmelerde, tüm konuşmacıların kanun teklifini desteklediklerini ifade etmeleri de ayrıca dikkat çekicidir.

Meslek Lisesi mezunlarının üniversiteye girişini sağlama amacını güden kanun teklifi üzerine ilk sözü DP Grubu adına Konya Milletvekili Özer Ölçmen almıştır:

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri;

Görüşmekte olduğumuz Sayın Cumalıoğlu ve arkadaşlarının kanun teklifi, aslında geç kalmış bir tekliftir. Daha önce, hükümetler tarafından benimsenerek getirilmesinde yarar olurdu kanaatindeyiz.

Bu teklif ile liselere denk kabul edilen meslek ve sanat okullarını bitirenlerin, üniversite giriş imtihanlarına katılma hakkı doğmaktadır ki, zaten mantıken ve kanunen de bu hakkın mevcut olması gerekirdi.

Bununla bir eşitlik sağlanmış ve fırsat eşitliği temin edilmiş olacaktır. Bu bakımdan DP Grubu olarak teklifin lehinde oy kullanacağımızı beyan etmek isterim.

⁶¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 100, 25.6.1974, s. 270.

⁶¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 104, 2.7.1974, s. 345.

⁶¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, s. 265-273.

Meslek okullarında ve sanat okullarında okuyan nice kabiliyetli gencimizin de, üniversite ve yükseköğrenim yapma hakkındaki hakkını kullanma imkânını yaratacak olan bu teklif ile, birçok kabiliyetli gencimizin üniversite sıralarında muvaffakiyetleri temin edilmiş olacaktır.

Fakat, bu konuya müspet rey kullanacağımızı beirtirken; diğer bir konuya da, yetkililerin ve Hükümetin dikkatini çekmek istiyoruz.

Bu yılki üniversite giriş imtihanlarına müracaat sayısının, 180 bin dolayında olduğunu gazetelerden öğrenmiş bulunuyoruz. Meslek ve sanat okulu mezunu gençlerimizin de, bu hakka kavuşmalarından sonra bu rakam 200 bini aşacaktır.

Devletimizin elindeki, yükseköğrenim için mevcut olan yerlerin sayısının 35-40 bin olduğu bilinirken; yine muhakkak 100 binin üzerinde lise veya dengi okul mezunu gencimizin, üniversite veya yüksek okullara girmek imkânından mahrum kalacağı açık bir şekilde ortadadır.

Eğitim sistemimizin, bir “lise mezunu enflasyonu” yaratır şekilden kurtarılması için, zaman zaman ikazlarımız, uyarılarımız olmuştur. Bütün işbaşına gelen hükümetler de, programlarında bu meselenin önleneceğini ve meslekî eğitime ağırlık verileceğini beyan etmişlerdi.

Bilhassa son Hükümetin programında meslekî eğitimin cazip hale getirileceği, meslekî orta öğretime ağırlık verileceği belirtilmiş olmasına rağmen, bugüne kadar herhangi bir olumlu adımın atılmamış olmasını üzüntü ile karşılıyoruz. Gene üniversitelere girememiş 100 bin civarında gencimiz açlık grevlerine başlayacaklar, gene birtakım eylemlere girişme tahriklerine kapılacaklardır.

Bu teklife müspet oy vereceğimizi arz ederken, Hükümetten de bu konuda ne düşündüğünü ve ne gibi tedbirler almak lüzumunu hissettiğini ve atılımlara, girişimlere giriştiğini öğrenmek istiyoruz.

Lise mezunlarını odacılık için imtihan sırasına giren insanlar olmaktan kurtarmanın zamanı gelmiştir. Artık banka memurları istiap haddini doldurmuştur ve lise mezunlarının banka memuru olarak görev yapma imkânları da ortadan kalkmıştır.

Biz imam-hatip liselerinden, diğer meslek ve sanat liselerinden mezun olan birçok kabiliyetli gençlerimizin üniversite giriş sınavlarına katılma imkânının yaratılmasını temin eden bu teklife müspet oy vereceğimizi söylerken, öte yandan da bu sorunun çözümlenmesi hususunda Hükümetin de ciddi olarak tedbirler alması gereğine işaret etmeyi bir vazife addediyoruz.

Bu vesile ile Sayın Millî Eğitim Bakanının da bu konuda düşündüklerini Yüce Meclise arz etmesini diliyoruz.

Bundan evvelki hükümetlerin mektupla öğretim konusundaki girişimlerinin de ne safhada olduğunu kestirmek çok güç oluyor. Vakıa bir derde çare bulunmuş gibi bir görünüm içinde olsa dahi, birbirini tutmayan çelişkili gazete haberlerinden ötede, bu yeni teşebbüsün ne derece muvaffak olduğu hususunda kamuoyunda bir kanaat belirlenmemiştir. Bu vesile ile belki bu uygulamanın da ne durumda olduğu konusu ifade edilebilir.

Yüce Meclise saygılar sunarım.”⁶¹⁹

Ölçmen’in ardından MSP Grubu adına Adana Milletvekili Hulusi Özkul konuşmuştur:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

1750 sayılı Üniversiteler Kanununun 52. maddesini değiştiren, daha doğrusu maddeye vuzuh veren teklif üzerinde, Millî Selâmet Partisi Grubu adına konuşmak üzere huzurunuzdayım.

Müzakeresini yapmakta olduğumuz konu millî eğitimimizin mühim bir derdine parmak basmakta, kanayan bir yarasını sarmaktadır. Bu konu, meslek lisesi mezunlarının üniversiteye kabulü konusudur.

Sayın milletvekilleri, bildiğiniz gibi Sayın Demirel Hükümetinin programında bu konu gayet vazih bir şekilde ve kesinlikle yer almış bulunmaktadır. Müsaade ederseniz o kısmı - ki, programın 9. sayfasındadır- aynen okuyacağım:

“Yüksek öğretimde fırsat eşitliğini sağlamak, liselerdeki birikimi önlemek ve meslek okullarına rağbeti arttırmak için, meslek okullarının ikinci döneminden mezun olanların

⁶¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, ss. 266-267.

üniversite ve yüksek okulların giriş imtihanlarına katılmaları ve imtihanda başarılı olanların lise mezunları gibi bütün üniversite ve yüksek okullara girebilmeleri sağlanacaktır.”

Keza aynı konu, Sayın Ecevit Hükümetinin programında da aynı ağırlıkta yer almış bulunmaktadır. Müsaade ederseniz onu da -ki, programın 18. sayfasında yer almıştır- aynen okuyacağım:

“Meslek okullarının orta kısımları öncelikle açılacak ve ortaöğretimdeki meslek okullarının ikinci dönem mezunlarının üniversite ve yüksek okul giriş imtihanlarına girebilmeleri sağlanacaktır.”

Muhterem arkadaşlar, bildiğiniz gibi uzun yıllar Millî Eğitim Bakanlığının memleketimiz gerçeklerine ve bizzat kendi koyduğu ve uyulmasını istediği eğitim ve öğretim prensiplerine zıt tutumu dolayısıyla meslek okullarının lise seviyesindeki ikinci devrelerini bitiren gençler üniversitelerimizin hiç bir şubesine kabul edilmiyorlardı. Hatta ne gariptir ki, meselâ bir lisenin müdürü veya lisenin herhangi bir öğretmenini, eğer meslek okulu menşeli ise, yetiştirdikleri öğrenciler üniversiteler tarafından rahat rahat kabul edildikleri halde, öğretmenleri ve bu gençlerin diplomalarının altında imzası bulunan müdür, üniversiteler tarafından kabul edilmezdi. Bu gayri mantikî tutum sebebiyle nice lise müdürlerinin ve meselâ öğretmen okulu müdürlerinin üniversiteye girebilmek, akademik kariyer yapabilmek için başka liselerde okul dışından lise bitirme imtihanlarına girdiklerini biliyor ve acı hatıralar olarak saklıyoruz.

O zamanlar, daha doğrusu 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu çıkıncaya kadar, bu garip ve sakat tutumu düzeltme işi, Millî Eğitim Bakanlığının salâhiyetleri cümlesinden idi. Millî Eğitim Bakanlığı bir taraftan bu sakat tutum içerisinde bulunur, diğer taraftan da meslekî ve teknik öğretimi cazip kılmak için boşa giden çabalar gösterirdi. Bakanlık uzun yıllar inatla devam ettirdiği tutumunu bir ölçüde değiştirdi. Öğretmenini üniversiteye girme bakımından öğrencisi seviyesinde görmeyen hatasını tamir etti, ancak meslekî ve teknik öğretim okullarının ve bu okulların lise seviyesindeki ikinci devrelerini bitiren gençlerin çileleri henüz dolmadı. Bu gençler halen, “sizler üniversite tahsil için yeterli değilsiniz. Üniversite tahsili beceremezsiniz” zımmî ithamının altında ezilmektedirler.

Vaktaki üniversiteye giriş imtihana bağlandı, mademki üniversiteye kabul imtihanında başarmaya bağlı idi, lise seviyeli meslek okulu mezunları da bu imtihanlara girip haklarını arama mücadelesine giriştiler. Bu masum istek bazı çevrelerde hüsnü kabul gördü. Neticede Erzurum Üniversitesiyle, Orta Doğu Teknik Üniversitesinin öncülüğü sayesinde, bir tarihten bu yana lise seviyesindeki meslek okulu mezunları da üniversite giriş sınavına kabul edilmektedirler, ancak meslek okullarından mezun olan bu gençler, lise mezunlarıyla beraber aynı şartlarla imtihan verdikleri, yeterli puanları da aldıkları halde bazı üniversitelerimize hiç kabul edilmemekte, bazılarına da şartlı olarak kabul edilmektedirler. Bu mühim konu, üniversite yetkili kurullarının takdirine bırakılmış bulunuyor ve yıllardan beri millî eğitimimizin kanayan yarası olarak devam ediyor. Mevcut durum, meslekî ve teknik öğretimin halini ve istikbalini menfî yönde etkilemekte, eğitimimizin dar boğazlarda sıkışmasına sebep olmaktadır. Ayrıca bugünkü durum, başta Anayasa ve Millî Eğitim Temel Kanunu olmak üzere, kanunlarımızın fırsat ve imkân eşitliği ilkesine de taban tabana zıt bulunmaktadır. Şöyle ki, üniversitelerimiz bütün adayları aynı şartlarla sınava sokmakta, neticeye göre bir sıralama yapmakta, bu sıralamaya göre de öğrenci kabul etmektedirler. Çok değişik imkânlarla yetişen, daha doğrusu imkânsızlıklarla yetişen gençlerimiz, bir ölçüde insan müdahalesi olmaksızın değerlendirilmelerinden memnundurlar. Kazanamayanlar durumlarına razı oluyor, neticeyi kabulleniyorlar. Burada münakaşa konusu olan bir çok cihet var tabiatıyla, ama kabul etmek gerekir ki, bugün bundan daha âdil bir sistem bulunamamıştır. Bu sebeple başaramayanlarla, yeterli ve gerekli puanı tutturamayanlarla ilgili bir sözümüz yok, ancak muvaffak olduğu, kazandığı halde, yeterli ve gerekli puanı tutturduğu halde, üniversitelerimize kabul edilmeyenler hakkında çok sözümüz olacak bu konuda bağrımız yanıktır. Zira kazandığı halde üniversitelerimize kabul edilmeyenler, yeterli ve gerekli puanı tutturmalarına rağmen, bazı üniversitelerimize, özellikle klâsik üniversitelerimize hiç alınmayanlar, bazılarına da şartlı olarak alınanlar, bu talihsiz gençler, lise seviyesindeki meslek okullarını bitirmiş olan gençlerdir. Aynı salonda, aynı şartlarla sınava giren, aynı soruları cevaplandıran iki gençten, meselâ bir fakülte için yeterli puanı tutturan iki adaydan birisi eğer meslek okulu mezunu ise, sırf meslek okulu mezunu olduğu için sıradan çıkarılıyor. Kendisinden evvelki ve kendisinden sonrakiler kabul edildiği

halde, o kabul edilmiyor. Başarı listesinden ismi silinen gencin günahı; meslek okulu mezunu olmasıdır. Burada insanın aklına çeşitli sorular geliyor. Başarıları sanki cezalandırılan bu gençlerin hakları ne olacak; söz konusu haksızlık bu adaletsizlik nasıl telâfi edilecek?

Sayın milletvekilleri, bize öyle geliyor ki, bütün meslek okulu mezunları gençler şimdiye kadar verilmemiş haklarını helâl edecekler. Bir şartla ki, hiç değilse bundan böyle başarıları artık değersin ve bu adaletsiz durum son bulsun. Evet bugünkü durum, imtihanı başardığı halde sırf meslekî veya teknik bir liseden mezun oldu diye bir gencin başarısını geçersiz saymak, “her ne kadar giriş imtihanını başardın ama sen üniversiteye lâıyk değilsin, seni kabul edemeyiz” demek haksızlıktır, adaletsizliktir, çağdışı bir kast sistemidir.

İşte, müzakeresini yaptığımız konu bu konudur. Teklif Yüce Heyetinizin tasvibine mazhar olursa hem adaletsiz ve kanunsuz durumlar ortadan kalkacak hem de üzerinde olanca titizlikle durulan meslekî ve teknik öğretim itibar ve cazibe kazanacaktır.

Yine bize öyle geliyor ki, meslekî ve teknik öğretimi cazip kılma çabalarının önündeki en büyük engellerden biri meslek okulu mezunlarının mesleklerinde inkişafına, ilerlemesine, onların akademik tahsil yapmalarına fırsat vermeyen Üniversiteler Kanununun 52. maddesindeki müphem durumdur. Bu sebeple; meslekî ve teknik öğretimi cazip kılma, meslek okulu öğrencilerini mesleklerinde mahir birer eleman olarak yetiştirme çabaları ve bu yolda sarfedilen emekler, paralar gerekli ölçüde değerlendirilememiştir.

Gençlerimizi kendi elimizle ittiğimiz aşağılık duygusunun girdabından kurtarmak, bugüne kadar devam edegelen haksızlığa son vermek için, kazananın üniversitelere kabulüne imkân verecek yolu açmalıyız.

Meslekî ve teknik öğretime ağırlık vermek gerektiği, memur zihniyeti ile adam yetiştirmenin istikbalini sadece devlet kapısına bağlayan zihniyetin, memleketimizi, bilhassa yüksek öğretim konusunda dar boğazlara sürüklediği artık herkes tarafından söylenen bir gerçektir. Aynı seviyeye gelmiş millet evlatları arasında ayırım yapmanın millî bütünlüğe ne derece zararlı olacağından bahsetmeyi lüzumsuz addediyorum. Meslek

liselerini seçmekle isabetli karar vermiş ve hayata atılarak mesleğini muvaffakiyetle icra ederken, sırf, “sen üniversite öğretim yapmaya yeterli değilsin” ithamına karşı çıkmak, seviyeli eleman olduğunu, başkasına olmasa bile kendi kendisine ispat etmek arzusu ile mesleğini terk eden, lise bitirme imtihanlarına giren ve üniversitenin kapılarını zorlayan gençlerimizin sayıları az değildir. Halbuki malûmunuz olduğu üzere; millî menfaatler tam bunun aksinedir. Bu gençleri bu zor yola, zaman ve imkân israfına sebep olan yola iten amillerin başında, meslek okullarına reva gördüğümüz adaletsizlik yatmaktadır.

Meslek okulu mezunlarının akademik öğretime müsait yetişmediklerini iddia edecek olanlar varsa, bu gayri ilmî iddiaya ilmin verdiği cevabı veririz. Mühim olan, anlayış ve kavrayış seviyesidir ve temel bilgidir. Unutmamak gerekir ki, aynı seviyeyi kazanmak için aynı dersleri, aynı ölçüde okutmak şart değildir. Liselerde fazla okunan bazı derslere mukabil, meslek okullarında liselerde hiç okunmayan meslek dersleri vardır, hayata ve işe hazırlayan uygulamalar vardır.

Bütün bu dersler genci klasik liselerle, meslek liselerinde müşterek tutulan bir anlayış ve kavrayış seviyesine getirmektedir. Çabamız aynı seviyeyi iktisap etmiş, aynı şartlarla sınava girmiş ve başarmış olan meslek lisesi mezunlarına haklarını vermek, meslekî ve teknik öğretimi itibarlı ve cazip kılmaktan ibarettir.

Bu sebeple, teklifi desteklediğimizi bildirir, Yüce Meclisi saygı ile selâmlarım.⁶²⁰

Hulusi Özkul’dan sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Konya Milletvekili İsmet Büyükyaylacı konuşmuştur:

“Sayın Başkan, Yüksek Meclisin saygıdeğer üyeleri, Sayın Cumalıoğlu ve üç arkadaşının 1750 sayılı Üniversiteler Kanununun 52. maddesine bir cümle eklenmesine dair vermiş oldukları kanun teklifinin Yüksek Mecliste görüşülürken grubumuzun görüşlerini açıklamak üzere Yüksek Huzurlarınızı işgal etmiş bulunuyorum. Bu vesile ile hepinizi saygı ile selâmlarım.

⁶²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, ss. 267-269.

Sayın Cumalioğlu ve arkadaşları teklifleriyle 1750 sayılı Üniversiteler Kanununun 52. maddesinin 1. fıkrasına “Lise ve dengi meslek liselerini bitirenler üniversiteye girme hakkına sahiptir” cümlesinin konulmasını istemektedirler.

Sayın üyeler, eskiden öğretim kanunlarımıza göre, ortaokulu bitiren gençlerimiz ya onun üstü olan normal liselere giderler veya meslek okullarını tercih ederlerdi. Burada liselere bir nevi üniversiteye hazırlama kısmı olurdu. Meslek okulları ise meslek sahibi elemanların yetişmesine ve memleketimizin teknik eleman ihtiyacının giderilmesini sağlarlardı. Örneğin Maliye Meslek Okulu, Tapu ve Kadastro Okulu, Devlet Demiryolları Okulu, Öğretmen Okulu ve İmam Hatip okulları gibi. Bu meslekî okullardan mezun olanlar isterlerse bitirmiş oldukları öğrenim dalındaki meslekî hizmetlerini icra eder veya varsa aynı doğrultudaki yüksek kısımlarına devam etmek suretiyle hem meslekî bilgilerini çoğaltır ve hem de yüksekokul mezunu unvanını alırlardı.

Yüksek Meclisin çok iyi bildiğine göre, teknik okullar, diğer klasik liselerden çok daha pahalıya mal olan bir okul dalıdır. Resmî bilgilere göre teknik okulların senelik masrafları normal liselere nazaran beş misli daha fazladır. Ama memleketin teknik elemana olan ihtiyacını gidermek bakımından bu masrafa gerek Devletimiz ve gerekse bütün dünya devletleri katlanmaktadırlar.

Teknik elemanın kendisine has bilgilerine olan ihtiyaç memleketimiz ve dünya açısından aynı ehemmiyeti muhafaza etmekte ve hatta bu ihtiyaç gün geçtikçe ehemmiyetini daha da çok göstermektedir. Bugün Avrupa ülkeleri ve Libya gibi yabancı işçilere ihtiyacı olan ve işveren devletler ya kalifiye işçi veya teknik eleman istemektedirler. Hal böyle iken 14.6.1973 tarihinde 1739 numara ile çıkan Millî Eğitim Temel Kanununda bazı değişiklikler yapılarak eski meslek okulları meslek liseleri şekline dönüştürülmüştür. Müfredat programları lise müfredatına göre ayarlanmış ve adlarına da meslekî liseler denilmiştir.

Anayasamızdaki fırsat eşitliği prensibi her vatandaşa aynı muamelenin yapılacağı ve aynı haklardan yararlanacakları, lise ve meslek liselerini bitiren öğrencilerin de önü kapanmayarak istidat ve kabiliyetlerine göre üniversiteye girebilmelerini amaçlamaktadır. Bunu sağlamak maksadıyla yukarıda zikri geçen Kanunun 28. maddesi aynen şu hükmü getirmiştir:

“Ortaöğretimin amaç ve görevleri, Millî Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak

1. Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgarî ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanıtmak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,

2. Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır.

Bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve kabiliyetleri ile toplum ihtiyaçları arasında denge sağlanır.”

Yukarıda görüldüğü üzere, kanunun bu maddesi, toplum ihtiyaçlarıyla denge sağlamak suretiyle her lise ve dengi meslek lisesi öğrencilerinin istidat ve kabiliyetlerine göre üniversiteye girebileceğini ve mesleklerini icra etmek suretiyle hayata hazırlanabileceğini öngörmektedir.

Sayın üyeler, 8 ve 9. olarak toplanan Millî Eğitim Şûraları da aynı esasları kabul ederek, ilköğretimden sonra ortaöğretimi 2 devreye ayırmıştır. Birinci devre, ortaöğretime girmek isteyen 12-14 yaşları arasındaki öğrencilerin eğitimi; 2. devre de, 17 ve 15 yaşları arasındaki öğrencilere verilen eğitimin tümüdür. Bu eğitimin üç temel görevi vardır:

Yükseköğretime hazırlamak.

Hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlamak,

Hayata ve mesleğe hazırlamak.

Bu görevler, öğrencinin isteğine ve toplumun ihtiyacına göre ağırlık ve yoğunluk kazanır.

İkinci devre ortaöğretimde, yükseköğretime hazırlayan çeşitli programlar arasında sınıflara göre yatay ve dikey geçiş imkânları sağlanacağı saptanmıştır.

Sayın üyeler, burada dikkatimizi çeken önemli husus, üniversiteye girişlerde toplum ihtiyacının düzenli bir şekilde yürütülmesidir. Bu hususa, Sayın Özer Ölçmen de değindiler ve bunun üzerinde durdular; ben de bir daha bunu okumadan geçemeyeceğim.

Üniversiteye girişlerde, toplum ihtiyacının düzenli bir şekilde yürütülmesidir. Bu önemli sorunu kanun koyucu daha evvelden düşünerek maddede açık bir şekilde zikretmiştir. Bu sorunun iyi ayarlanması şartıyla, her gencin üniversiteye gitmesini canı gönülden arzu etmekteyiz.

Grubumuz olarak teklife olumlu oy kullanacağımızı bildirir, hepinizi saygıyla selâmlarım.⁶²¹

Büyükaylaci'dan sonra Adalet Partisi Grubu adına Isparta Milletvekili Mustafa Cesur bir konuşma yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri, 20.6.1973 tarih ve 1750 sayılı Üniversiteler Kanununun 52. maddesinin değiştirilmesine dair, Sayın İstanbul Milletvekili Fehmi Cumalıoğlu ve arkadaşlarının, kanun teklifi üzerindeki Adalet Partisi görüşlerini aksettirmek üzere huzurunza gelmiş bulunuyorum.

Bu, aslında değiştirilmek istenen maddenin 1. fıkrasıdır ve aynen “üniversitelere giriş, insangücü planlaması, üniversite kapasiteleri, öğrencilerin yetenekleri ve yükseköğretim kurumunun önerileri dikkate alınmak suretiyle üniversitelerarası kurulca düzenlenir” şeklinde olan maddenin değiştirilmesi istenilmektedir.

Bütünüyle tetkik edildiğinde, kanunun, hukuk ve Anayasa prensiplerine uygun bir netice arz ettiği, lise, dengi meslek lisesi veya teknik lise mezunlarının üniversitelere giriş fırsatının tanınmamasından, sadece meslek okulu mezunu olmaları dolayısıyla yüksek tahsil fırsatlarının ellerinden alınmasından dolayı, farklı bir muamele, adaletsizlik ve eşitsizlik husule getirdiği, hiç bir fark gözetilmeksizin lise dengi, meslek lisesi veya teknik lise mezunlarının mezun oldukları okul göz önünde tutulmaksızın sadece sınavda gösterecekleri başarıya göre üniversiteye giriş imkânı sağlanacağı düşünülmüştür.

Anayasamızın ikinci maddesi, Türk Devletinin sosyal bir devlet olduğunu vazedir. Sosyal devlet, bütün vatandaşlarının ıstıraplarını, dertlerini en ince teferruatıyla görüp, bunlara en iyi tedbirler vazeden bir devlettir.

⁶²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, ss. 269-270.

Yine Anayasamızın 50. maddesinin 3. fıkrası; “Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar” demektedir.

Bu sebeplerle Hükümet Programında ve protokolünde bu ıstırapı gözönünde bulunduran Hükümet kanadını teşkil eden partiler ittifaka varmışlardır. Yüksekokula meslek lisesi, sanat enstitüsü menşeli başarılı öğrencilerimizin de girmelerinin bütün imkânlarının sağlanacağı taahhüt edilmiştir. Bu taahhüt 4 partinin bir protokolle bir programda ittifaka varmaları sonucu husule gelmiş bir neticedir.

Temel Eğitim Kanununda öğrencilerimizin eğitim alanında geliştirilmeleri, ilgi, istidat ve kabiliyetleri istikametinde sağlanacaktır.

İstidat ve kabiliyet, zekâ ve başarının faktörü olarak bir ferdin, bir ebeveynin malı değildir; toplumun malıdır. Bunu devlet olarak, millet olarak kıymetlendirmek ve sonuna kadar bunun kavgasını yapmak mecburiyetindeyiz. Nitekim, Anayasamız en yüksek öğrenim derecelerine kadar başarılı öğrencilerin çıkışlarını esas aldığına göre, bir kimsenin meslek okulu menşeli olması, bilhassa bunun Sayın Cumalıoğlu tarafından ele alınışı sebebi, tahminimize göre imam hatip okulları menşeli olanları da dikkate almak içindir. Ben de meslek okulu, Demiryolu Meslek Okulu menşeli bir şahıs sıfatıyla bu ıstırapı senelerce yaşamışım ve kesinlikle söylüyoruz ki, menşe hiç bir şey değiştirmez. Çalışan, başarılı olan, kabiliyetine güvenen, heves duyan, sisteme bağlı olarak çalışan Türkiye’de en yüksek seviyede öğrenime hak kazanmalıdır ve başarısı onun daimî teminatı hâline sokulmalıdır.

Adalet Partisi olarak, taahhüdümüze sadığız ve bütün meslek okulları, eğer noksanlıkları varsa tamamlanmak suretiyle, eğitim eşitliğini sağlama amacıyla biz fırsat eşitliğini, kader eşitliğini bu suretle kabul etmek ve neticeye varmak istiyoruz. Aynı zamanda kalkınma planı için lüzumlu olan yüksek seviyedeki eğitim, yetiştirme devamıza güçlü elemanlar, imam hatipten de gelir, diğer meslek okullarından da gelir, sanat enstitülerinden de gelir; bu suretle daha büyük hizmet etmiş oluruz.

Üniversitelerimiz bir anlayış içerisine girmektedirler ve girmişlerdir. Atatürk Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi bilhassa, sanat enstitüsü mezunlarını büyük bir tehalükle almaktadır. Bir merhaledir bu. Bu suretle bu kanunla daha büyük bir anlayış çemberi içine girecek ve yarının büyük Türkiyesini çalışan insanlara, kabiliyetli, zeki, becerikli insanlara tevdi etmek suretiyle tahakkuk ettirmiş olacağız. Bu görüşle teklifi destekliyoruz.

Saygılar sunarım.”⁶²²

Daha sonra şahsı adına söz alan Konya Milletvekili Şener Battal “Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri; ifade buyurulan grup görüşlerine tamamen katılıyorum. Son derece faydalı bir kanun teklifidir. Hayırlı, uğurlu olması temennisiyle bu hususları arz etmiş oluyorum. Teşekkür ederim.”⁶²³ diyerek kısaca teşekkür etmiştir.

Battal’ın konuşmasını takiben Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı bir konuşma yapmıştır.

“Sayın Başkan, saygıdeğer arkadaşlarım;

1750 sayılı ve 1973 tarihli Üniversiteler Kanununun 52. maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifini kabul etmekle, şu faydalar sağlanmaktadır:

1. İmam hatip lisesi dahil, meslekî ve teknik lise mezunlarının, genel lise mezunlarıyla hiç bir ayrıma tabi tutulmaksızın, üniversiteye ve yükseköğrenim kuruluşlarına alınmasına imkân sağlanmış olacaktır. Böylece, teknik ve meslekî lise mezunları aleyhine, bugüne kadar devam etmiş olan aleyhte bir uygulama, haksız bir uygulama önlenmiş olacaktır.

2. Meslekî ve teknik lise mezunlarına, genel lise mezunları ile aynı hakla yüksek tahsil yapma imkânı vermekle, Türkiyemizin tüm kalkınmasının ve bilhassa sanayi kalkınmamızın ihtiyacı olan meslekî ve teknik, temelinde meslekî, ve teknik lise mezunu eleman olan yüksek tahsilli elemanı, daha geniş kaynaklardan temin etmiş olacağız.

Tetkikat yapıldığı takdirde, ilerlemiş, sanayi sahasında ve diğer sahalarda ilerlemiş bütün diğer memleketlerin üniversitelerinde bulunan talebelerin ekseriyeti, genel lise

⁶²² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, s. 270-271.

⁶²³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, s. 271.

mezunu değil, meslekî ve teknik lise mezunlarıdır. Ancak bu sayede Türkiye'nin tüm sanayi kalkınmasının ihtiyacı olan teknik yüksek tahsil mezunu elemanı, daha geniş kaynaklardan temin etme imkânı sağlanmış olacaktır. Bu sebeple, bu teklifin Meclisimizce kabul edileceğine güvenerek, ben de reyimi müspet kullanacağım ve kanunun, bu maddesinin memleketimize çok hayır getireceğine inanıyorum. Hayırlı olmasını diliyorum. Teşekkür ederim.”⁶²⁴

Tosyalı'nın konuşması ile kanunun tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış ve maddelere geçilmesi oylanarak kabul edilmiştir. Kanunun 1. maddesi ile aşağıdaki değişiklik getirilmiştir:

“Madde 1.- 20.6.1973 tarih ve 1750 sayılı Üniversiteler Kanununun 52. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Üniversitelere giriş ve üniversite öğrenciliği:

Madde 52.- Lise ve dengi meslek liselerini bitirenler üniversiteye girme hakkına sahiptir. Üniversitelere giriş, insangücü planlaması, üniversitelerin kapasiteleri, öğrencilerin yetenekleri, Yüksek Öğretim Kurulunun teklifleri dikkate alınarak Üniversitelerarası Kurulca, lise ve dengi meslek liselerini bitirenler arasında ayırım yapılmaksızın düzenlenir.

Türlü bilim ve uzmanlık kollarında bir meslek ve diploma sahibi olmak için üniversite kurumlarından birinde, öğretim ve sınav yönetmelikleri uyarınca kesin kayıt işlemini tamamlayarak veya kaydını yenileyerek öğrenim yapanlar üniversite öğrencileridir.

Yönetmelikleri uyarınca doktora veya uzmanlık çalışması yapanlara doktora veya uzmanlık öğrencisi denir.”

Kanunun yürürlükle ilgili 2. ve 3. maddesinin de kabul edilmesinden sonra kanunun tümü üzerinde Millî Eğitim Bakanı İzmir Milletvekili Ali Naili Erdem aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli Milletvekili arkadaşlarım;

Müzakeresi yapılan kanun teklifi, gerçekten bir çok ihtiyacı bünyesinde toplayan ve cevaplayan bir kanundur. Meseleyi, 1750 sayılı Üniversiteler Kanununun 52. maddesinde mütalaa etmeliğimiz gerektiği kadar, 1739 sayılı Temel Eğitim Kanununun 31 ve 32. maddeleri içinde de mütalaa etmeliğimiz gerekmektedir.

⁶²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, s. 271.

1973 senesinin 24 Haziranında yürürlüğe giren Millî Eğitim Temel Kanununun 31. maddesini, “Yüksek Öğrenime Geçiş” başlığını taşıyan maddeyi müsaadenizle muhterem Heyetinize arz etmek istiyorum: Ortaöğretimin yükseköğretime veya hem mesleğe, hem de yükseköğretime hazırlayan programlarını bitiren öğrencilere, yetiştirildikleri yönde, üniversitelere, akademilere ve yüksekokullara girmek için aday olma hakkı tanınır.”

İkinci fıkra: “Hangi fakülte, akademi ve yüksekokullara hangi programları bitirenlerin nasıl girecekleri ilgili kurumlarca kararlaştırılır. Giriş şartlarının tespitinde ve uygulamada Millî Eğitim Bakanlığı ile ilgili kurumlar arasında işbirliği yapılır.”

Son fıkra: “Giriş, yalnızca diplomadaki derecelere ve notlara göre, ya merkezî müsabaka imtihanları sistemiyle, ya da her kurum tarafından münferit olarak düzenlenebilir.” demektedir.

32. madde, “İmam Hatip liseleri” başlığını taşıyan maddedir. “İmam Hatip liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur’an kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere Millî Eğitim Bakanlığınca açılan Ortaöğretim sistemi içinde hem mesleğe, hem yükseköğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır.”

Şimdi, Temel Eğitim Kanununun bu okuduğum 32. maddesine göre, 1973 yılında Temel Eğitim Kanunu yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, İmam Hatip okullarında okuyan öğrencilerimizin de tıpkı liselerde okuyan öğrenciler gibi, aynı tedrisata sahip olmaları keyfiyeti, 32. maddenin amir hükmü olarak mütalâa edilmiştir.

Muhterem Heyetinizin bildiği gibi, 1739 sayılı Temel Eğitim Kanununun yürürlüğe girmesinden önceki safhada, İmam Hatip okullarını bitirmiş olan öğrencilerin, üniversite imtihanlarına girebilmesi için, önce lise muadeletini temin edecek altı dersten fark imtihanına girmesi keyfiyeti önerilmekteydi. Böylece, İmam Hatip lisesini bitiren bir öğrencinin, fakülteye devam edebilmesi keyfiyeti, yüksek tahsile devam edebilmesi keyfiyeti, öncelikle bu altı ders farkın bir imtihan halinde verilmesini gerektiriyordu. Ve uygulama böyle devam etmiştir.

1973 yılında Temel Eğitim Kanunu yürürlüğe girdikten sonra, Millî Eğitim Bakanlığının Talim Terbiye Dairesinde, 32. maddeye göre, İmam Hatip okullarında, diğer liselerde okutulan derslere eşit bir tedrisat sistemine sahip olması keyfiyeti planlanmış ve o tarihten bu yana da aynı sistem uygulanmaktadır. Bu sistemin neticesinde, huzurunuzda pek büyük bir kelâmın içerisinde olmayacağım, tevazu ile ifade etmeye çalışayım ki, Temel Eğitim Kanununun 32. maddesinin vermiş olduğu amir hükümden hareket etmek suretiyle, İmam Hatip okullarının mevcut derslerine, meslekî derslerine ilaveten, liselerde okutulan ve lise edebiyat dalında okutulan derslerin de inzımmatı etmesi sonunda, bu İmam Hatip liselerinin bugün iktisap etmiş olduğu hüviyet, halihazırda ideal lise diye kabul edebileceğimiz bir hüviyettir. (MSP sıralarından “Bravo” sesleri, alkışlar)

Şimdi, bu kanun teklifi, yüksek tahsile geçişte mevcut olan bir ayrıcalığı ortadan kaldırmak ve kökte, menşedeki farklılıkları giderme, suretiyle, yüksek tahsil yapmak isteyen çocuklara yeni bir imkân getirmek için bu denkliği temin edici 1750 sayılı Kanunun 52. maddesini değiştirmeye matuftur.

Şimdi, bütün değerli arkadaşlarımın bilmiş olduğu bir husus, ki maddede burada nazarı itibare alınmıştır, kabul ettiğiniz 1. madde de deniliyor ki; “öğrencilerin yetenekleri, yükseköğretim Kurulunun teklifleri dikkate alınarak, Üniversitelerarası Kurulca lise ve dengi meslek liselerini bitirenler arasından ayırım yapılmaksızın düzenlenir”. Yapacağımız şey; Üniversitelerarası Kurul ve Yükseköğretim Kurulunu düzenleyen akademilerarası kurul, bir fark yapılmaksızın, o potansiyelden eşit olarak, üniversiteye akışı sağlamaya matuf oluyor.

Bunları izah etmemin sebebi; Hükümet programımızın 9. sayfasının 3. paragrafında, “meslek okullarının ikinci döneminden mezun olanların, üniversite ve yüksekokulların giriş imtihanlarına katılmaları ve imtihanda başarılı olanların, lise mezunları gibi, bütün üniversite ve yüksekokullara girebilmeleri sağlanacaktır” ilkesini benimseyen bir hüviyetin içinde olduğunu ifade etmek içindir. Grupları adına ve kişisel konuşmada bulunan arkadaşlarım konuşurken, tespit ettiğim kadarıyla, bütün gruplar ve sayın Tostyalı da şahsı adına yapmış olduğu konuşmada, kanunun olumlu istikâmette değerlendirileceğini ve reylerin o istikamette verileceğini belirtmektedirler.

Millî Eğitim Bakanı olarak meseleyi tetkik ettiğimizde;

- Temel Eğitim Kanununun 31.,

- Temel Eğitim Kanununun 32. maddesinin hedef olarak ittihaz etmiş olduğu espriye,

- Hükümet Programımızın 9. maddesinin üçüncü bölümünde yer alan ilkeye,

Uygunluğu nedeniyle; mesele, böylesine bir kanunun, Türkiye'nin, eğitimimizin yararına olacağını belirtmek için söz aldım.

Saygılar sunarım.”⁶²⁵

Bakan'ın konuşmasından sonra kanunun tümü oylanmış ve kabul edilmiştir.

⁶²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, ss. 272-273.

9.5. 1765 Sayılı Üniversite Personel Kanununda Değişiklik: Öğretim Elemanlarının Özlük Haklarında İyileştirme Yapılması

25.6.1973 tarih ve 1765 sayılı Üniversite Personel Kanununun Bazı maddelerinin değiştirilmesi, bazı maddelerinin kaldırılması ve kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı 1 Nisan 1975 tarihinde Plan Komisyonuna havale edilmiştir.⁶²⁶ Aynı kanunla ilgili C. Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyesi Bahriye Üçok ve 18 arkadaşının ve İzmir Milletvekili İsmail Taşlı'nın teklifleri ile ilgili Milli Eğitim ve Plan komisyonları raporları 14 Temmuz 1975 tarihinde Meclis Genel Kurulu'na dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁶²⁷

Danışma Kurulunun 2 Mart 1976 Salı günü yaptığı toplantıda aldığı, gündemin 27. sırasında yer alan 1765 sayılı Üniversite Personel Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı ve tekliflerinin Genel Kurulca daha evvel öncelik verilen işlerden sonra gündemde yer alması ve öncelikle görüşülmesi önerisi Genel Kurulca kabul edilmiştir.⁶²⁸ Bu karar gereğince, Başkan aynı gün görüşmeleri başlatmıştır. Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal Danışma Kurulu'nda bu kanunun görüşülmesine yeni karar verildiğini, kanunun ciddi bir kanun olduğunu ve dolayısıyla grupların hazırlık yapmadığını ifade etmiş ve kanunun daha sonra görüşülmesini talep etmiştir. Görüşmelerde Komisyon hazır bulunmadığından Başkan kanunun görüşülmesini İçtüzük gereğince bir defaya mahsus olmak üzere ertelemiştir.⁶²⁹

Kanun tasarısı ve tekliflerinin görüşülmesine 9 Mart 1976'da başlanmıştır. Görüşmelerde ilk sözü AP Grubu adına Eskişehir Milletvekili Orhan Oğuz almıştır:

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Üniversite Personel Kanununa ilişkin, Adalet Partisinin görüşlerini arz etmek üzere huzurunuzda bulunuyorum.

Üniversite Personel Kanunu, Üniversiteler Kanunu Anayasa Mahkemesi tarafından bazı hükümleri iptal edilince, buna paralel olarak, personel rejiminde de değişiklikler yapmak zarureti hâsıl olmuştur.

Diğer taraftan, üniversite personelini yetiştirmek ve onları teşvik etmek, üniversiteleri, yurt sathına, bilhassa dengeli bir şekilde yayabilmek için, personel rejimi üzerinde hassasiyetle durmak mecburiyeti kendini gösteriyor.

⁶²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 58, 1.4.1975, s. 251.

⁶²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 101, 15.7.1975, s. 560.

⁶²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, ss. 7-8.

⁶²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, s. 25.

Bildiğiniz gibi, Türkiye’de yükseköğretime karşı talep artmaktadır. Her yıl üniversite kapıları önüne yığılan öğrenci sayısı, bir evvelki yılın bir misli, iki misli artabilmektedir. Maalesef, bunların hepsini yükseköğretim kurumlarında okutma imkânı da bulunamamaktadır. Bu artan talebi karşılamak için, yeni yükseköğretim kurumları açmak, üniversiteler, akademiler ve diğer yüksekokulları açmak mecburiyeti hâsıl olmaktadır. Üniversite, akademi ve yükseköğretim kuruluşlarının açılışında karşımıza çıkan birinci sorun, öğretim üyesi meselesidir. Maalesef, öğretim üyesi, arzu edilen çabuklukta ve arzu edilen seviyede yetişememektedir. Öğretim üyelerinin yetişmesi, akademik kariyere uygun öğretim üyelerinin yetişmesi, zaman almaktadır. Bunun dışında, akademik kariyeri cazip hale getirmeszeniz, akademik kariyere karşı talep de azalmaktadır. Bu bakımdan, Devletin diğer kesimlerinde istihdam edilecek elemanları alabilmek için koyduğunuz normal baremin üstünde bazı özendirici tedbirler almak zarurî hale gelmektedir.

Yükseköğretim kuruluşlarında, öğretim üyesi ve yardımcısı olabilmek için, sadece bir üniversite mezunu olmak yeterli değildir. Muhterem üyelerin bildikleri gibi, yabancı dil mecburiyeti vardır; doktora yapmak mecburiyeti vardır; doktoradan sonra doçentlik imtihanlarını geçirmek mecburiyeti vardır. En nihayet, akademik kariyerin üst kademesi olan profesörlüğü ihraz edebilmek için de, ikinci yabancı dili bilmek mecburiyeti vardır.

Şimdi, bu kalitedeki, bu vasıftaki insanları, bu üniversitelerde ve diğer yükseköğretim kuruluşlarında istihdam edebilmek için, elbette, beklenen vasıflara uygun ve görevlerinin ağırlığına uygun bir ücret sistemini getirmek zarureti vardır. Esasen, Memurin Kanunundan ayrılış nedenleri, bu müesseselerin sui generis durumları dikkate alınarak, yeni, ayrı sistemin oluşturulması yoluna gidilmiş ve fakat bunda da uygulamada bazı aksaklıklar nedeniyle tadil mecburiyeti ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Şimdi getirilen tadil tasarı ve teklifleriyle, üniversiteleri ve akademileri daha cazip hale getirebilme yolunda bazı girişimlerde bulunulmuştur.

Değerli milletvekilleri, üniversitelerin bilhassa yaygın hale getirilmesinde, bölgeler arasında dengeli bir şekilde kurulması yolunda, aynı ücret sistemini bütün üniversitelere

uygulamakla bu arzu edilen hedefe ulaşmak mümkün olmayacaktır. Şu halde, daha az gelişmiş bölgelerde veyahut bilimsel çalışma imkânının kıt olduğu bölgelerde, öğretim üyesi ve yardımcısı olarak çalışacak insanlara yeni teşvik edici unsurlar getirmek de elbette ki yararlı olacaktır. Nitekim, İstanbul'da, Ankara'da ve İzmir'de, büyük şehirlerde üniversiteler süratle kurulabilmekte, bir akademik muhit yaratılabilmekte ve bu akademik muhit, öğretim üyeleri için cazip olmakta ve öğretim üyelerini bu muhitlere çekmektedir. Onların dışına müesseseleri taşımak istediğiniz takdirde, büyük şehirlerin dışında yükseköğretim imkânlarını memleketin her tarafına yaymak istediğiniz takdirde, oralara gidecek öğretim üyelerine ve yardımcılara özendirici bazı imkânları temin etmek, tesis etmek mecburiyeti ile karşı karşıya geliyoruz.

İşte, bu nedenledir ki, teklifte, bazı maddelerde bu konuda hükümler ihdas edilmiştir. Yüce Meclisin tasvibi alındıktan sonra, Yüce Meclis bunları onayladıktan sonra, öyle tahmin ediyorum ki, diğer bölgelerde, bilhassa yeni kurulan ve kurulmakta olan üniversitelerde öğretim üyesi bulma şansı biraz daha artmış olacaktır.

Diğer taraftan, kanunda bazı sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Meselâ, memleketin uzak bölgelerinde kurulan üniversitelerde öğretim üyelerini tutma konusunda sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Bunlar için de sınırlayıcı hükümleri biraz genişletmek zarureti hâsıl olmuştur. Bunlar hakkında bazı önergeler getirilmiş bulunmaktadır.

Adalet Partisi Grubu adına, bu üniversiteler personel rejiminin ıslâhı yolunda getirilen teklifleri ve önerileri tasvibinize sunmakla bahtiyar oluyoruz. Çünkü, bu suretle, hiç olmazsa yükseköğretim sorunlarının bir kısmını çözümlmek mecburiyeti hâsıl oluyor ve imkânı doğuyor. Bunun dışında, yükseköğretimdeki sıkıntıları ve yükseköğretime karşı olan talepleri biraz tahfif etmek mümkün olabiliyor. Bunun yanında, diğer ciddî tedbirler de alınacak olursa, öyle ümit ediyoruz ki, ilerideki yıllarda yükseköğretimin çeşitli sorunlarından bir kısmını halletmek ve bu sorunları ortadan kaldırmak mümkün olabilecektir.

Adalet Partisi Grubu adına hepinize sevgiler ve saygılar sunarım, sayın milletvekilleri⁶³⁰

Orhan Oğuz'un konuşmasından sonra Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Mardin Milletvekili Talât Oğuz bir konuşma yapmıştır:

⁶³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 91-92.

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; 1765 sayılı Üniversite Personel Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bazı maddelerinin kaldırılması ile ilgili olarak huzuruza gelen tasarı ve teklifler üzerinde Cumhuriyetçi Güven Partisi Millet Meclisi Grubunun görüşlerini arza çalışacağım.

Değerli arkadaşlarım, hazırlanan bu yasa tasarısı, bir taraftan, Hükümet tasarısını ihtiva etmekte, bir taraftan da Milletvekili arkadaşlarımızın yapmış oldukları teklifleri ihtiva etmektedir.

Yasalar, bulundukları şartlara göre hazırlanır, ama gelişen ve değişen hayat şartları karşısında yasaların bu şartlara uygun olarak düzenlenmesi, bu şartlara paralel olarak hüküm ihtiva etmesi sosyal zaruretin tabii bir icabıdır. Bu yasanın, bir kısım hükümlerini Anayasa Mahkemesinin iptal etmesi sebebiyle, yasada boşluk hâsıl olmuş ve hazırlanan tasarı, bu boşluğun doldurulması gayesine matuf olarak yüksek huzuruza getirilmiş bulunmaktadır.

Değerli arkadaşlarım, bir memleketin kalkınmasında, (sosyal ve iktisadî gelişmede, sınaî ve sosyal alanda hamleler yapmakla beraber, bu hamlelerin temelinde) insan gücünün mevcudiyetini inkâr etmeye imkân ve ihtimal yoktur. Mevcut üniversitelerimizde eğitim ve öğretim faaliyetleri ile iştigal eden öğretim üyelerini, asistanları, doçentleri ve yardımcılarını, bulundukları şartlarla baş başa bırakmak ve bunları maddî imkânlardan yoksun bırakacak şekilde bir ortam yaratmak, sosyal adaletin bir gereği değildir.

Nitekim, insan gücünün temel noktası ve merkezi olan üniversitelerimizde eğitim ve öğretim faaliyeti ile iştigal eden bu elemanları maddî ve manevî yönden takviye etmediğimiz takdirde, maddî ve manevî yönden bunlara imkân sağlamadığımız takdirde, bunları muhafaza etmeye imkân ve ihtimal yoktur.

Meşhur hukukçu Jhering, bir toplumun temelini iki noktaya istinat ettirmektedir. Bunlardan birisi ekmek, diğeri ise fikirdir. Gerek ekmek, gerekse fikir kavramları, birbirinden ayrılması mümkün olmayan, birbirinin mütemmim cüzü olan unsurlardır. Ekmek olmadan fikrin mümkün olabileceği, fikir olmadan ekmeğin de var olabileceği hususu hiçbir zaman ileri sürülemez. Şu halde, toplumun esas yapısını teşkil eden bu iki unsuru paralel bir şekilde yürütmek ve birbirlerine bağlı olarak ortamı hazırlamak sosyal adaletin bir gereğidir.

Değerli arkadaşlarım, mevcut yasa tasarısında 657 sayılı Personel Kanununun bir kısım hükümlerinden esinlenerek ve bir kısım hükümleri nazarı itibara alınarak bu tasarı tedvin edilmiş bulunmaktadır. Gösterge üstü hükümler getirilmek suretiyle, gerek asistanların, gerek doçentlerin ve gerekse profesörlerin, 657 sayılı Yasada bu imkânlardan istifade eden, ileri kuruluştaki bulunan umum müdürlerin ve yargıçların durumuna getirilmek suretiyle eşitsizlik ve ayrıcalık teşkil eden hükümler ortadan kaldırılmış, dengeli ve âdil bir sistem getirilmiştir. Asistanlar 100, doçentler 150, profesörler de 200 gösterge üstüne bağlanmak suretiyle hükümler vaz edilmiş ve mevcut olan boşluk giderilmiştir.

Biz bunu, Cumhuriyetçi Güven Partisi Meclis Grubu olarak iyiye doğru bir gelişme olarak kaydediyoruz ve tasarının bu hükmünü memnuniyetle ve içtenlikle destekliyoruz.

Yine, 657 sayılı Yasada yer alan, temininde güçlük zammı, iş güçlüğü, iş riski hükümleri de bu tasarıya getirilmek suretiyle, 657 sayılı Devlet Memurları Yasasından istifade eden memurların, umum müdürlerin derecesine getirilmiş ve iş güçlüğü, iş riski, temininde güçlük zamları artış kaydederek, aradaki muvazene tesis edilmiş ve boşluk doldurulmuş bulunmaktadır.

Değerli arkadaşlarım, yine tasarıya getirilen yeni hükümlerden de gayet tabii, öğretim üyesi, profesörler, asistanlar, doçentler kendi branşları dahilinde bir tetkik, ve araştırma için bulundukları yerlerden hariç merkezlere, başka yerlere gitmek mecburiyetini hissetmektedirler. Bunlarla ilgili yolluklar ve gündelikler de, çağın şartlarına, günün koşullarına uygun olarak, muvazeneli bir şekilde getirilmiş ve bu düzenleme amaç edinmek suretiyle bu boşluk doldurulmuştur.

Yine, tasarıda yer alan diğer hükümler de, bulunduğu üniversitede kendini ilme, eğitim ve öğretime vakfedip de, üniversiteler dışında serbest faaliyet icra etmeyen bütün görevlilere, maaşları nispetinde % 25 tazminat tanınması esası kabul edilmiştir ve bu imkân da kendilerine bahşedilmiştir. Bunun, daha evvelki yasada bulunan boşluğun doldurulması bakımından iyi bir hüküm olduğu kanısını taşımaktayız.

Tasarı güzel bir şekilde hazırlanmıştır. Eğitim ve öğretimle uğraşan tüm üniversite mensuplarının maddî ve manevî imkânlarını muayyen bir ortamda temin edecek güçlüğüdür, o imkânları haizdir.

Yasanın, Türk milletine ve üniversite mensuplarına hayırlı ve uğurlu olmasını temenni eder; bu yasaya olumlu oy kullanacağımızı ifade eder, saygılar sunarım.”⁶³¹

Talât Oğuz’un konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Konya Milletvekili Şener Battal kanun tasarısı ve teklifleri üzerinde konuşmuştur:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;

1765 sayılı Üniversite Personel Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ait tasarısı üzerinde Millî Selâmet Partisi adına grup görüşümüzü arz etmeye çalışacağım.

Üniversiteler Kanunu, başlangıçta, hazırlandığında, personel statüsünü de hazırlayan kanun, her türlü mevcut imkânlarla göre gayret edildiği halde birtakım noksanları muhtevi bulunduğu ve Anayasa bakımından tenakuzları görüldüğünden Anayasa Mahkemesince iptal edilmiş ve bu iptal durumundan sonra üniversite personel rejiminde aksaklıklar ve noksanlıklar müşahade edilmiştir.

Bu kanun tasarısı bu aksaklıkları ve noksanlıkları telâfi etmesi bakımından müspet bir tasarıdır.

Türkiye’de insangücü kaynağının planlaması hususunda, beş yıllık planlara uygun planlamaların tam olarak, düzenli bir şekilde yapıldığı kanaatinde değiliz.

Türkiye’de, insangücü kaynağının planlamasının mükemmel hale gelmesi ve bunun tespitini bir an evvel planlı bir şekilde ele almanın zarureti bugün daha iyi anlaşılmaktadır. İnsangücü kaynağının planlaması, meseleyi sadece çözümlemeyi, istihdam meselesi ve bu ikisinin birbirleri ile irtibatından doğan problemlerin de halli, bence, planımızın başlıca meselesi olarak ele alınmalıdır.

Muhterem arkadaşlarım, Türkiye’nin, günümüzün meseleleri arasında bulunan bir diğer konusu da, çok üniversite açma heyecan ve yarışının başlamış olmasıdır. Çok üniversite açılması, eğer sağlam kadrolarla, iyi hazırlıkla olursa, elbette ki, faydalıdır; ama, çok üniversite açacağız diye meseleyi acele hale getirirsek, bunun sıkıntılarını elbirliği ile müşahade ederiz.

⁶³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 92-93.

Bugün Türkiye’de, maalesef, mevcut imkânlarla göre üniversite adedi, Türkiye’nin şartlarına, öğretim üyesi şartlarına ve diğer sağlanan imkânlarla göre biraz fazla gibi gelmektedir bize. Bunu iyi planlamak ve üniversite açmak yerine, üniversitelerin fakültelerini vilâyetlere dağıtmak sureti ile bu sıkıntıyı gidermek lâzım; değilse, bu kadar çok üniversiteye öğretim üyesi, öğretim görevlisi, profesör gibi kadroların temini ayrıca zorluk taşımaktadır.

Şimdi, sözümün burasında bir hususa daha değinmekte yarar var sanıyorum: Mevcut Personel Kanunu, zaten, öğretim üyeliği vazifesini özendirici, teşvik edici hükümlerden mahrum bulunmaktadır. Bu tasarı bir manada bu teşvik maddelerini getirdiği için, grubumuz bunu müspet mütalaa etmektedir, öğretim üyelerine imkânlar sağlanması faydalıdır.

Biz, inancımız gereği olarak, “âlimin uykusu cahilin ibadetinden daha hayırlıdır” inancına son derece bağlıyız. Bu bakımdan, ilim adamlarına en geniş imkânlar temin edilmesini, elbette, inancımız iktizası olarak son derece faydalı mütalaa ederiz.

Muhterem arkadaşlarım, demin sözlerim arasında, üniversitenin çokluğundan doğan problemlere kısaca işaret etmiştim. Bugün artık, “uçan profesör” diye tabir bile çıkmıştır; tayyare gidemezse, uçan profesör üniversiteye gidememektedir. Taşra üniversiteleri büyük sıkıntı içindedir; bu Kanun tasarısı, personel rejimini düzenleyici olursa, taşra üniversitelerine personel temini biraz daha imkân kazanmış olacaktır. Ancak, tasarıda, taşra üniversitelerinin tamamen tatmin edildiğini ifade etmek de mümkün değildir.

Tasarıda müspet mütalaa ettiğimiz bir diğer husus da, full-time çalışma esaslarını tasarıda bulmak mümkündür. Öğretim görevlilerinin tam gün çalışma esasına tabi olarak vazife görmeleri imkânı temin edilecektir; bu bakımdan, tasarımı müspet mütalaa ediyoruz.

Muhterem arkadaşlarım, 1765 sayılı Üniversite Personel Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki tasarımı ve Millî Eğitim Bakanlığının, bu tasarının müstaceliyetle görüşülmesi talebinin yerinde olduğu kanaatindeyiz.

Maddeler üzerinde mutabık olmadığımız hususları ayrıca, zamanı geldiğinde, ifade etmeye çalışacağız.

Genel olarak, tasarının tümü üzerinde müspet oy kullanacağımızı, müspet bakış içinde olduğumuzu saygılarımla ifade ediyorum.

Teşekkür ederim.”⁶³²

Battal’ın ardından Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Muğla Milletvekili Halil Dere bir konuşma yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; Üniversite Personel Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi, bazılarının kaldırılması ve bazılarının eklenmesi ile ilgili tasarıyı görüşmek durumunda bulunuyoruz. Ben, grubumun görüşlerini aktarmaya çalışacağım.

Bilindiği gibi, bugünler, teknolojinin ve bilimin hızla geliştiği bir dönem oluyor. Teknolojinin ve bilimin hızlı gelişmesi, büyük çapta, toplumları etkilemekte bulunuyor. Bu etkileşimin sonucu olarak, toplumların, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmelere uyumunu sağlayacak en başlıca görev, üniversitelere düşmektedir. Bilindiği gibi, üniversiteler üç yönlü görev yapmaktadır toplumlara:

Birincisi, toplumun, değişme, büyüme, gelişme öncülüğünü yapmakta;

İkincisi, bilim ve araştırma adamı yetiştirmekte;

Üçüncüsü, teknolojinin ve bilimin getirdiği bulguları bizzat uygulama yoluyla topluma öncülük yapmaktadır.

Eğitimin hızla yaygınlaşmasını istediğimiz bu dönemde, eğitimin, her kişinin kişi olarak gelişmesini, topluma büyük katkıda bulunmasını sağlayıcı bir faktör olarak düşünüldüğü bu dönemde, yaygın eğitimin, temel eğitimin, ortaöğretimin doğrultusunda, üniversitelere de büyük işler düşmektedir. Çeşitli bölgelerimize, eğitimin, mümkün olduğu kadar halkın ayağına götürülmesi amacıyla fakülteler ve üniversiteler açmaktayız. Ama, 1973 yılında çıkarılan 1765 sayılı Kanunun bu yeni üniversite açımına, açılmış olanların yeterince öğretim üyesi bakımından donatılmasına yetmediği görüldüğü için, bu kanun tasarısı yeni ihtiyaçlara cevap verecek şekilde bazı maddeleri getirmekte oluyor.

⁶³² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 93-94.

Planlı dönem, üstün düzeyde insangücü bekliyor. Bunu, bilindiği gibi, üniversite sağlayacak. Ama, şu anda üniversitelerimizin, bunu, yeter sayıda ve yeter seviyede yetiştirdiğini iddia edemiyoruz. Bunun da en büyük sorunu, üniversite eğitim, öğretim kadrosunun yeter sayıda ve yeter seviyede oluşturulmamış olmasıdır. Bu Kanunla, inanıyoruz ki, sayı yönünden de ve seviye yönünden de birçok fakülte ve üniversitelerimiz, seçkin elemanlarını bulma, çalıştırma, onlardan faydalanma olanağı bulacaklardır.

Özellikle yeni açılan üniversitelerimize öğretim üyelerinin gitmesi çok zor olmaktadır. Yeni açılan yerlerde çalışma için ilgili kanun yeterince destek olmadığı için, birçok değerli öğretim üyelerimiz belli merkezlerde öğretim üyeliği yapmayı tercih etmekte; ama, özellikle, öğretim üyeliği bekleyen uzak bölgelerdeki fakülte ve üniversitelerimiz, öğretim üyeliği sıkıntısı çekmektedirler.

Diğer taraftan, öğretim üyelerinin geçimlerini yeterince sağlayacak bir personel rejimi oluşturulmadığı için, bugüne kadar, özel sektör ve diğer kesimler, en değerli öğretim üyelerini kendilerine çekmektedirler. Bu Kanunla, full-time esası, part-time esası da olsa, bu Kanunla, yeterince, seçkin öğretim üyesi bulma, çalıştırma, olanağı bulacağız.

Bilindiği gibi, öğretim üyeliği, en başta, üstün yetenekler istemektedir o kişiden. Çeşitli imtihanların verilmesi gerekmekte (Doktora imtihanı, doçentlik imtihanı, profesörlük imtihanı) çeşitli tezler hazırlaması zorunlu olmakta; doktora tezi, doçentlik tezi ve profesörlük tezi gibi işler uzun zaman almakta ve o kişiyi günün 18-20 saatinde çalışmaya zorlamaktadır.

Böyle zorlukla yetişen bir ilim adamımıza, bir öğretim üyemize biz toplum olarak yanında yer alıp üstün çalışmasını değerlendirici maddî destek olmazsak, bugüne kadar olageldiği gibi, en değerli öğretim üyelerimizi başka taraflara kaydırabiliriz.

Bu yeni tasarımız, en uçtaki üniversitelerimize bile yeterli sayıda ve üstün düzeyde öğretim üyesinin gitmesini sağlayacak ve onların geçim sıkıntısı çekmeden kendi dallarında yeterince yetişmelerini oluşturacak ve toplumumuza üstün değerde öğretim üyelerini kazandırmış olacaktır.

Bu nedenle, kanun tasarısının lehinde oyumuz olacaktır. Ayrıca bu yeni tasarımız öğretim üyeliği dışında yönetim görevi alan arkadaşlarımıza rektörlere, yardımcılara, dekanlara ve diğer yönetici kadroya da, öğretim üyeliği dışında, bir ödenek ödenmesini öngörmekte ve dolayısı ile en seçkin bilim adamlarımızın ve öğretim üyelerimizin yönetim kadrolarında çalışmasını sağlamaktadır. Bu yöntem getirilmemiş olsaydı, paralı öğretim üyesinin rektör olması, yönetici olması sağlanacak; ama gerçekten üniversitenin beklediği, fakültenin beklediği seçkin bilim adamı, yönetici kişilere yeterli bir ödeme yapılmadığı için, bu yöneticiliği kabul etmeyecekti. Yeni tasarının bu yönünü de takdirle karşılıyoruz.

Bu nedenle, öğretim üyeliği sıkıntısı çekilen yerlere öğretim üyesi bulacağından, öğretim üyeliğini çekici bir duruma getirdiğinden ve en seçkin kimselerin öğretim üyesi olabilmesini sağladığından bu Kanunun lehinde oy kullanacağız.

Bu nedenle, grubum ve şahsım adına Yüce Meclise saygılar sunarım.”⁶³³

Dere’den sonra, kanun tasarısı ve teklifleri üzerinde söz alan başka Milletvekili olmamış ve maddelere geçilmesi oylanarak kabul edilmiştir.

Kanun tasarısının 1. maddesi ile Kanunun, “Öğretim Üyeleri ve Asistanlar Sınıfı” başlığını taşıyan 2. maddesinin (b) bendinin 1. fıkrası “Doçentler, doçentliğe yükseldikleri ve atandıkları tarihi takibeden aybaşından itibaren, 4. derecenin ilk kademe aylığını (kazanılmış hak olmamak şartıyla) almaya başlarlar. Doçentliğe atanacakları zaman daha yüksek derecede bulunanlar kazanılmış haklarıyla atanır.” şeklinde değiştirilmiştir.⁶³⁴ İkinci madde ile Kanunun, “Öğretim ve Araştırma Görevlileri ve Diğer Yardımcılar Sınıfı” başlığını taşıyan 3. maddesi “Öğretim ve araştırma görevlileri ve diğer yardımcıları sınıfı öğretim ve araştırma görevlileri, okutmanlar, uzmanlar ve çeviricilerden oluşur. Bunlardan öğretim ve araştırma görevlileri açık öğretim üyesi veya yardımcısı kadrolarından biri karşılık gösterilmek suretiyle Devlet Memurları Kanununa göre girebilecekleri sınıfın derece ve kademesinin iki derece üstünden, diğerleri ise bir derece üstünden işe başlarlar. Gerekli takdirde, kadro karşılık gösterilmeksizin sözleşme ile yabancı uzman çalıştırılabilir” şeklinde değiştirilmiştir.⁶³⁵

⁶³³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 94-95.

⁶³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, s. 95.

⁶³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, s. 95.

3. maddede Kanunun, “Kadrolar” başlığını taşıyan 5. maddesi “Üniversite öğretim üyeleri ile asistanların ve diğer yardımcıların kadroları, üniversitelere bağlı fakülte ve diğer öğretim ve araştırma kurumlarının talepleri üzerine, üniversite senatoları tarafından tespit edilir ve üniversitelerarası kurulca onanarak ilgili makama teklif edilir. Kadrolar, kadro veya teşkilât kanunlarında gösterilir. Kadroların hazırlanması ile ilgili ortak esaslar, üniversitelerarası kurulca ve bir yönetmelikle saptanır” olarak değiştirilmiştir.⁶³⁶

4. Madde ile Kanunun, “Gösterge Tablosu” başlığını taşıyan 7. maddesinin üçüncü fıkrası “Ancak, doktorasını yapmış veya tıpta uzmanlık yetkisini almış asistanlara her ay 50, doçentlere her ay 100, profesörlere her ay 200 gösterge üstü uygulanır, idarî görevlerden dolayı ayrıca her ay rektör olmayan üniversitelerarası kurul başkanına ve rektörlere, birden fazla fakülteden oluşan, tüzelkişiliği olan üniversite bilim ve tıp merkezi başkanlarına almakta oldukları aylık maaş tutarının 1/2’si rektör yardımcısı ve dekanlara 1/3’ü yüksekokul müdürü, dekan yardımcısı ve okul müdürlerine 1/4’ü kadar ek ödemede bulunulur. İdarî görev tazminatları emeklilikte dikkate alınmaz” şeklinde değiştirilmiş; verilen bir önerge ile bu değişikliğe “Üniversitelerin çeşitli nedenlerle normal öğretim düzenlerinin bozulması ve öğrenimin fiilen yapılamaması halinde, üçüncü fıkradaki ödemeler, müesseselerin öğretime kapalı kaldığı süreler için yapılmaz” hükmü eklenmiştir.⁶³⁷ Bu maddenin ilk kısmı Cumhuriyet Senatosu’nda “Ancak, doktorasını yapmış veya tıpta uzmanlık yetkisini almış Asistanlara ve Öğretim Görevlilerine 50, Doçentlere 100, Profesörlere 200 Gösterge Üstü uygulanır” biçiminde değiştirilmiş⁶³⁸ ve bu değişiklik Meclis’te ikinci defa görüşmeler sırasında kabul edilmiştir.⁶³⁹

5. madde ile Kanunun, “Görevlendirme Ödemeleri” başlığını taşıyan 13. maddesi “Yurt içinde bir görevin ifası için görevlendirilip süreli veya geçici olarak aslî görev yerinden ayrılan üniversite öğretim üye ve yardımcılara gerçek yol giderleri ve günlerin her biri için Harcırah Kanunu uyarınca gündelikleri ödenir. Ödeme, üniversite hesabına görevlendirilenlere üniversitelerce, başka kurum hesabına görevlendirilenlere ilgili kurumca yapılır” hükmüyle değiştirilmiştir.

6. madde ile aşağıdaki değişiklik gerçekleştirilmiştir:

“Kanunun “Öğretim Yüğü ve Ek Ders Ücreti” başlığını taşıyan 14. maddesi “Bağlı olduğu üniversite içinde, bir öğretim üyesinin öğretim yüğü, görevli olduğu ders, seminer ve

⁶³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 95-96.

⁶³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 96-97.

⁶³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976’a ekli basmayazı, S. Sayısı: 228’e 1. Ek, s. 3.

⁶³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976, ss. 374-375.

uygulama süresi, öğrenci miktarı ve yönettiği tez miktarı dikkate alınarak ve yönetim hizmeti de göz önünde bulundurularak üniversitelerarası kurulca hazırlanacak tüzükle tayin olunur. Öğretim yükünü bağlı bulunduğu kurumda doldurmayan öğretim üyeleri, aynı üniversitedeki diğer öğretim kurumlarında öğretim yükünü dolduruncaya kadar yapılan görevlendirmeleri kabule mecburdurlar.

Öğretim üye ve yardımcılarına bağlı bulundukları, öğretim kurumunun dışındaki ek ders seminer ve uygulamalar için, o kurum bütçesinden aşağıdaki göstergeler üzerinden ek ders ücreti ödenir.

1.- Doktora yapmış asistanlar, tıpta uzmanlık almış olanlar ve üniversitelerarası kurulca tespit edilen esaslara göre uzmanlık yetkisi alan asistanlar için 7,

2- Üniversite profesör ve doçentleri için 12,

Bu göstergeler 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre tespit edilecek katsayı ile çarpılarak, ek ders saat ücreti hesaplanır.”

7. maddede Kanunun, “Kuruluş ve Gelişme Güçlüğü ödeneği” başlığını taşıyan 15. maddesi “Kuruluş ve gelişmesinde güçlük olan üniversite veya kuruluşların kadrolarında veya kadroları ile geçici olarak görev yapan öğretim üye ve yardımcılarına “Kuruluş ve Gelişme Güçlüğü ödeneği”, bu kuruluşların tıp fakültelerinde en az iki yıl devamlı görev alan öğretim üye ve yardımcılarının hastane ve enstitü hizmetleri için ayrıca “Hizmet Ödeneği” verilir. Bu kuruluşlarda ödenecek kuruluş ve gelişme güçlüğü ve hizmet ödeneği her yıl üniversitelerarası kurulun kuruluş ve gelişme güçlüğü’nün derecesine göre tespit edeceği, miktarlar göz önünde bulundurulmak suretiyle, bütçe kanununda gösterilir. Kuruluş ve gelişme güçlüğü’nün süresi, kuruluş ve gelişmesinde güçlük olan üniversite veya kuruluşların, bu yasanın yayım tarihinden önce kurulmuş olanlarının, yasanın yayımı tarihinden itibaren geçen beş yıl, daha sonra kurulanların kuruluşundan itibaren geçen on yıldan fazla olamaz. Ancak bu süre; bir defaya mahsus olmak üzere ilgili kuruluşun teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile beş yıl uzatılır” şeklinde değiştirilmiştir.⁶⁴⁰ Meclis tarafından kabul edilen metindeki son cümle Cumhuriyet Senatosu tarafından “Ancak bu süre, ilgili kuruluşun teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile uzatılabilir” şeklinde değiştirilmiş, böylece süre kısıtlaması kaldırılmıştır.⁶⁴¹ Senato’nun değişikliği Meclis’te yeniden görüşülmüş ve bu değişiklik benimsenmiştir.⁶⁴²

⁶⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 98, 101.

⁶⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976’a ekli basmayazı, S. Sayısı: 228’e 1. Ek, s. 4.

⁶⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976, ss. 375-376.

8. madde ile, Kanunun “İş Güçlüğü, İş Riski ve Teminindeki Güçlük Zammı” başlığını taşıyan 16. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“İş Güçlüğü, İş Riski, Teminindeki Güçlük Zammı, Tam Gün Ödeneği:

Madde 16.- Bütün öğretim üyelerine, asistanlara ve diğer yardımcılara iş güçlüğü, iş riski ve teminindeki güçlük zammı olarak her türlü ek gösterge hesaba katılmaksızın, her ay, almakta oldukları aylıkları tutarının yüzde 40’ı oranında ilâve bir ödemede bulunulur. Bu miktar rektörü olmayan üniversitelerarası kurul başkanına ve rektörlere birden fazla fakülteden oluşan tüzelkişiliği olan üniversite, bilim ve tıp merkezi başkanlarına yüzde 20; rektör yardımcısı ve dekanlara yüzde 10, yüksekokul müdürü, dekan yardımcısı ve okul müdürlerine yüzde 5 oranında fazla olarak ödenir.

Asistanlara ve dışarıda mesleklerini icra etmeyerek tam gün çalışan öğretim üyelerine ayrıca her ay aylıkları tutarının yüzde 40’ı oranında ek ödemede bulunulur. Üniversite dışında serbest meslek icra eden öğretim üyeleri, bu fıkrafta öngörülen tam gün ödeneğini alamazlar.

Aslî görevi üniversite kadrosunda bulunan öğretim yardımcıları hiç bir surette serbest meslek icra edemez, yükseköğretim kurumlarından başka kurumlarda çalışamazlar.

Üniversitelerin, fakültelerin veya üniversitelere bağlı diğer kuruluşların döner sermayelerinden faydalanan kurum veya sağlık müesseselerinde çalıştırılacak yükseköğrenim görmüş yardımcı personel ile meslek okulları veya kurslardan mezun yardımcı personele teknik ve genel idare görevlerinde çalıştırılan diğer hizmetli personele her ay maaşlarına ek olarak 2500 lirayı geçmemek üzere döner sermaye gelirlerinden karşılanan bir tazminat verilir.

Döner sermayesi olan kuruluşlarda, döner sermayeden ücret, tazminat ve prim alacak personelin girecekleri kademeler yukarıdaki nisbeti aşmayacak şekilde ve Maliye Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle üniversitelere bağlı döner sermaye kuruluşlarında üniversite yönetim kurulunca, fakültelerde ise fakülte yönetim kurulunca tespit edilir.

Aylık, ek gösterge, idarî görev tazminatı ve ek ders ücreti dışındaki kuruluşlar ve gelişme, güçlüğü ödeneği, hizmet ödeneği, iş güçlüğü, iş riski ve teminindeki güçlük zammı ile tam gün ödeneği ve 1750 sayılı Üniversiteler Kanununun 39. maddesine göre ödenecek olan ücret ve primlerin toplamı; aylık ve ek göstergeler toplamının üniversite öğretim üye ve yardımcıları için iki, diğer kuruluşlarda bir katından fazla olamaz.”⁶⁴³

9. madde ile Kanuna “Bu Kanunun ödemelerle ilgili hükümleri, bu Kanunun yayımını takip eden aybaşından itibaren geçerli olmak üzere uygulanır” şeklinde geçici 8. madde eklenmiştir. 10. Madde ile de Kanuna “Bu Kanunun yayımından önce doçentliğe atananların intibakı, bu Kanunun 2. maddesinin (b) bendine göre yapılır” şeklinde geçici 9. madde eklenmiştir. 11. Madde ile “Kanunun 18. maddesinin birinci ve ikinci fıkrasından yararlanmak isteyen öğretim üyeleri ve yardımcılarına, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir yıllık ek başvurma süresi tanınır” şeklinde geçici 10. Madde eklenmiştir.⁶⁴⁴ Kanunun 12 ve 13. Maddeleri ise yürürlükle ilgilidir.

9 Mart günü kanun tasarısı ve teklifi üzerine görüşmeler tamamlanmış, maddeler kabul edilmiştir. Ancak kanunun tümü üzerinde açık oylama 10 Mart 1976 tarihinde yapılmıştır.⁶⁴⁵ Kanun tasarısının açık oylamasına 225 Milletvekili katılmış, 219 kabul, 5 ret ve 1 çekinir oy ile tasarısı Meclisçe kabul edilmiştir.⁶⁴⁶

Kabul edilen Kanun tasarısı Cumhuriyet Senatosunda ele alınmış ve bazı değişiklikler yapılarak Meclise geri gönderilmiş ve bu değişiklik 27 Nisan 1976’da Plan Komisyonuna havale edilmiştir.⁶⁴⁷ Plan Komisyonu raporu 4 Mayıs 1976 tarihinde Genel Kurul’a dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁶⁴⁸ Rapor 11 Mayıs 1976’da Meclis’te görüşülmüştür.⁶⁴⁹

4. Madde ile Kanunun, “Gösterge Tablosu” başlığını taşıyan 7. Maddesinin üçüncü Fıkrası Cumhuriyet Senatosu’nda “Ancak, doktora yapmış veya tıpta uzmanlık yetkisini almış Asistanlara ve Öğretim Görevlilerine 50, Doçentlere 100, Profesörlere 200 Gösterge Üstü uygulanır” biçiminde değiştirilmiş⁶⁵⁰ ve bu değişiklik Meclis’te ikinci defa görüşmeler sırasında kabul edilmiştir.⁶⁵¹

⁶⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 98-101.

⁶⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 101-102.

⁶⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, s. 102. TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 74, 10.3.1976, s. 109.

⁶⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 74, 10.3.1976, s. 134

⁶⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 93, 27.4.1976, s. 70.

⁶⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 96, 4.5.1976, s. 191.

⁶⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976, ss. 374-377.

⁶⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976’a ekli basmayazı, S. Sayısı: 228’e 1. Ek, s. 3.

⁶⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976, ss. 374-375.

Cumhuriyet Senatosu Meclis'in benimsediği 6. Maddenin son kısmında aşağıdaki değişikliği yapmıştır.

“Öğretim üye ve yardımcılara, bağlı bulundukları öğretim kurumunun dışındaki ek ders, seminer ve uygulamalar için, o kurum bütçesinden aşağıdaki göstergeler üzerinden ek ders ücreti, ödenir.

Profesör: 14; Doçent: 11; Öğretim görevlisi: 8; Asistan ve Okutman: 7; Araştırma görevlisi, Çevirici ve Uzman: 6.

Bu göstergeler, Devlet Memurları Kanununa göre tespit olunan katsayı ile çarpılarak ek ders saat ücreti hesaplanır ve bütçe kanunlarında belirtilen esaslar dahilinde ödenir.”⁶⁵²

Bu değişiklikte birlikte öğretim görevlileri, okutman, çevirici ve uzmanlar da kapsam içine alınmıştır. Cumhuriyet Senatosu'nun değişikliği Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁶⁵³

7. Madde ile ilgili olarak, Meclis tarafından kabul edilen metindeki son cümle, “Kuruluş ve Gelişme Güçlüğü Ödeneği” başlığını taşıyan 15. Maddede Meclis tarafından yapılan “Ancak bu süre; bir defaya mahsus olmak üzere ilgili kuruluşun teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile beş yıl uzatılır” ifadesi Cumhuriyet Senatosu tarafından “Ancak bu süre, ilgili kuruluşun teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile uzatılabilir” şeklinde değiştirilmiş, böylece süre kısıtlaması kaldırılmıştır.⁶⁵⁴ Senato'nun değişikliği Meclis'te yeniden görüşülmüş ve bu değişiklik benimsenmiştir.⁶⁵⁵

8. Madde Senato tarafından aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve Meclis'te yeniden görüşülürken Senato'nun bu değişikliği kabul edilmiştir.⁶⁵⁶

“Bütün öğretim üyelerine, esas görevi üniversitede olan öğretim görevlilerine, asistanlara ve diğer öğretim yardımcılara İş Güçlüğü, İş Riski ve Teminindeki Güçlük Zammı olarak, her türlü yan ödeme hesaba katılmaksızın görev aylık dereceleri karşılığı olan aylıklarının % 40'ı oranında her ay ek ödemede bulunulur.

⁶⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976'a ekli basmayazı, S. Sayısı: 228'e 1. Ek, ss. 3-4.

⁶⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976, s. 375.

⁶⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976'a ekli basmayazı, S. Sayısı: 228'e 1. Ek, s. 4.

⁶⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976, ss. 375-376.

⁶⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976, ss. 377-378.

İdarî görevlerden dolayı ayrıca her ay rektör olmayan Üniversitelerarası Kurul Başkanına, rektörlere ve birden fazla fakülteden oluşan ve tüzelkişiliği olan Üniversite Bilim ve Tıp Merkezi Başkanına almakta oldukları aylık maaş tutarının 2/3'ü, rektör yardımcısı ve dekanlara 1/2'si ve Yüksekokul Müdürü ve dekan yardımcısına 1/3'ü oranında ek ödemede, bulunulur.

Üniversite dışında serbest mesleklerini icra etmeyerek tam gün çalışan öğretim üyelerine, bu durumda olan ve esas görevi üniversitede bulunan öğretim görevlilerine ve asistanlara tam gün ödeneği olarak, her türlü yan ödeme hesaba katılmaksızın görev aylık derecelerinin karşılığı olan aylıklarının % 40'ı oranında her ay ek ödemede bulunulur.

Üniversite dışında serbest mesleklerini icra eden öğretim üyeleri ve öğretim görevlileri, tam gün ödeneği alamazlar.

Esas görevi üniversitede olan öğretim yardımcıları, hiç bir suret ile serbest meslek icra edemez ve yükseköğretim kanunlarından başka kurumlarda çalışamazlar.

Üniversitelerin, fakültelerin veya üniversitelere bağlı diğer kuruluşların döner sermayelerinden faydalanan kurum ve sağlık müessesesinde çalışacak tabip, dış tabibi ve yükseköğrenim görmüş yardımcı personel ile meslek okullarından veya kurslardan mezun yardımcı personele, teknik ve genel idare görevlerinde çalıştırılan bütün hizmetli personele, her ay aylıklarına ek olarak 2500 lirayı geçmemek üzere döner sermaye gelirlerinden karşılanan bir tazminat verilir.

Döner sermayesi olan kuruluşlarda, döner sermayeden ücret, tazminat ve prim alacak personelin girecekleri kademeler, yukarıdaki miktarı aşmayacak şekilde ve Maliye Bakanlığının görüşü alınmak sureti ile üniversitelere bağlı döner sermaye kuruluşlarında Üniversite Yönetim Kurulunca, fakültelerde ise Fakülte Yönetim Kurulunca, tespit edilir.”⁶⁵⁷

Ayrıca Senato ek bir madde daha önermiş ve bu da Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁶⁵⁸

⁶⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976'a ekli basmayazı, S. Sayısı: 228'e 1. Ek, s. 4-5.

⁶⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976, s. 377.

EK MADDE- Bu kanun hükümleri, üniversite ve akademi öğretim üye ve yardımcıları unvan ve yetkisini haiz olup da, bir kadro karşılığında YAY-KUR ve Gençlik ve Spor Akademilerinde görevlendirilenlere de aynen uygulanır.

1472 sayılı Kanunun kapsamına giren Akademilere bağlı yüksekokulların sözleşmeli öğretim görevlilerine, tam gün çalışma düzenini kabul etmeleri halinde, Üniversite ve Akademi öğretim üyesi ve asistanı unvan ve yetkisini haiz olmak veya Üniversite ve Akademi öğretim görevlisi niteliğini taşımak şartı ile kadro kanunları çıkana kadar 16. maddedeki esaslar dahilinde ve % 40 oranında tam gün ödeneği ödenir. Ancak, yapılacak her türlü ödemenin tutarı, hiç bir halde, aynı görevi yapan Üniversite öğretim üyesi, üye yardımcısı ve öğretim görevlisinin almakta olduğu miktarı geçemez.⁶⁵⁹

⁶⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976'a ekli basmayazı, S. Sayısı: 228'e 1. Ek, ss. 5-6.

9.6. Üniversite ve Akademi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları için Kadro Kanunları Çıkarılması

1976 yılında 16 üniversite ve 2 akademinin kadro kanunları çıkarılmıştır. Bu üniversite ve akademiler görüşme sırasına göre 19 Mayıs Üniversitesi, Cumhuriyet Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Diyarbakır Üniversitesi, Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademileri, Çukurova Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, Bursa Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi'dir. Söz konusu üniversite ve akademilerin Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu Tasarıları 9 Ocak 1976 tarihinde Meclis Başkanlığına sunulmuş ve 13 Ocak 1976'da da Bütçe Karma Komisyonuna havale edilmiştir.⁶⁶⁰ Tasarılar ve Bütçe Karma Komisyonu raporuna dair Cumhuriyet Senatosu ve Bütçe Karma Komisyonu Başkanlıkları tezkereleri 29 Nisan 1976'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁶⁶¹ Tasarılar 6 Mayıs 1976 tarihli 98. birleşimde görüşülmeye başlamış⁶⁶², 11 Mayıs 1976 tarihli 99. birleşimde Ege Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi ile ilgili tasarıların görüşülmesiyle tamamlanmıştır.⁶⁶³

Her bir üniversite ve akademi için çıkarılan kadro kanunu tasarıları zaman zaman küçük farklılıklar göstermesine karşın, genel olarak tümünde her bir üniversite ve akademi için ayrılan kadrolar cetveller halinde belirtilmiş; daha sonara ise bu kadrolara atama koşulları belirtilmiştir.

16 üniversite ve 2 akademiye dair kanun tasarıları birbirinin ardı sıra görüşülmüş ve paket tasarılarından oluştuğu için birçoğunda Milletvekilleri söz alma ihtiyacı hissetmemişlerdir. Selçuk Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, Bursa Üniversitesi ve Ege Üniversitesi kadro kanunları görüşülürken Milletvekilleri konuşma yapmışlar; üniversitelerdeki öğrenci olaylarından dolayı, zaman zaman Genel Kurul'da sert tartışmalar yaşanmıştır. Bir anlamda, bu tasarılar öğrenci olaylarını tartışmak için bir zemin olarak değerlendirilmiştir. Bu konuşma ve tartışmalar dönemin siyasal yaşamına ışık tutacak ve üniversite olaylarının Meclis'e nasıl yansıdığını gösterecek niteliktedir.

Selçuk Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanun Tasarısı görüşmesinde Konya Milletvekili Şener Battal aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

⁶⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 38, 13.1.1976, s. 343 vd.

⁶⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 95, 29.4.1976, ss. 147-148..

⁶⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, ss. 290-324.

⁶⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976, ss. 369-373.

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;

Selçuk Üniversitesi Öğretim üyeleri ve öğretim yardımcıları kadro kanun tasarısı üzerinde şahsım adına söz almış bulunuyorum.

Bu kanunu tetkik edersek, gerekçesinden de anlaşılacağı üzere, Konya’mızın çok daha evvel üniversiteye kavuşması icap ederdi. Ancak bu gecikmeyi daha evvel Yüksek Heyetinizin kabul ettiği 1971 sayılı Kanun telâfi etmişti.

Bugün, Hükümetimize ve bu kadro kanununa hizmeti geçenlere teşekkür etmek üzere huzurlarınıza geldim.

Selçuk Üniversitesinin şimdiye kadarki gecikmesini, Konya’mızda üniversite konusunun gecikmesini bu kadro kanunu telâfi edecektir.

Bu hissiyatımı, bu teşekkür duygularımı ifade etmek üzere söz almak zarureti hissettim ve şahsım adına bu duygularımı ifade imkânı bulduğum için ayrıca memnuniyet duyuyorum.

Muhterem arkadaşlarım, Anayasa Mahkemesinin 14 Şubat 1974 tarih ve 974/4 sayılı kararıyla, 1765 sayılı Üniversiteler Kanununun 5. maddesini iptal etmesini müteakip öğretim üyesi ve öğretim yardımcıları kadrolarında büyük boşluk olmuştu.

Bu sebeple, 1.4.1975 tarih ve 1873 sayılı Kanunla kurulan, bilâhare 1971 sayılı Kanunla tamamlanan Selçuk Üniversitesi Kadro Kanununa göre; mezkûr kanuna göre Fen Fakültesi ve Edebiyat Fakültesi kurulması takarrür etmişti.

Şimdi, bu kanunla bu üniversiteye kadrolar tefrik edilmektedir. Bu kadrolarla, bu yıl görebildiğimiz kadarıyla, geçici olarak Konya, Selçuk Üniversitesine ve Fen Fakültesi bölümüne 15 profesör, 40 doçent, 70 asistan, 6 uzman, 8 okutman tefrik edilmektedir. Şimdilik bunlar, bu yılki geçici kadrolardır. Bulunamadığı takdirde yeterli elemanlardan, akademik kabiliyeti ve bilgisi olanlardan bu kadrolar doldurulabilecektir.

Keza, 1977 senesinde; yani müteakip yılda malî yıldan itibaren bu kadrolar dondurulmuş olacaktır ve 7 profesör, 19 doçent, 38 asistan, 3 uzman, 3 okutmanla kadrolar kesinlik kazanmış olacaktır.

Edebiyat Fakültesi için ise, 10 profesör, 30 doçent, 50 asistan, 11 uzman, 15 okutman ve 4 çevirici tefrik edilmiş bulunmaktadır. Müteakip malî yıldan itibaren bu adetler, azaltılarak daha da dondurulacak adetler olarak gözükmektedir. 5 profesör, 14 doçent, 16 asistan, 4 uzman, 4 okutman ve 2 çevirici olarak tespit edilmiş bulunmaktadır.

Muhterem arkadaşlarım, bu kadro kanunları son derece faydalıdır. Türkiye'nin Taşra Üniversiteleri şimdiye kadar, uçan profesör, uçan doçentle yürütülüyordu. -Bu tabirimi mazur görmenizi rica edeyim- Artık uçan profesör, uçan doçentle değil de, bundan sonra bu kadro kanununa göre yetiştirilmiş kıymetli elemanlarla üniversitelerimiz takviye edilecektir. Çok önemli bir adımdır. Hükümeti ve bilhassa Millî Eğitim Bakanlığını ve Millî Eğitim ilgililerini bu manada tebrik ediyorum, teşekkür ediyorum ve çok hızlı bir aksiyon olarak görüyorum.

Hayırlı, uğurlu olsun. Huzurlarınızda bu tebriklerimi, duygularımı ifade edebildiğim için ayrıca memnun olduğumu tekrarlıyorum.”⁶⁶⁴

Karadeniz Teknik Üniversitesi öğretim üyeleri ve öğretim yardımcıları kadro kanunu tasarısı üzerinde Trabzon Milletvekili Ahmet Şener bir konuşma yapmıştır:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Görüşülmekte olan tasarıyla, kurulmuş ve kurulmakta olan üniversiteler kadro kanunlarının bir kısmı geçti. Ben bir kısmına yetiştirdim. Aslında bu kanunların çıkartılmasında lehte olmaktan öteye herhangi bir şey söylemek mümkün değildir. Yalnız bir hususu belirtmek istiyorum.

Sayın Başkan, hali hazırda Ankara’da bir Eczacılık okulu vardır. 1472 sayılı Kanunla kadrolarını çıkarttığımız halde onlara bu kadro verilmiyor...

Hâlâ bunlara kadro verilmiyor. Öğretim görevlisi, asistanlar ve hocalar oraya yine ek olarak gideceklerdir.

⁶⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, s. 294.

Herkesin kadrosu verilmelidir. Sayın Millî Eğitim Bakanına, temsilcilerine ve Hükûmete söylüyorum; bir işi görüyorsunuz, haklı bir iş geldi mi, Türkiye Büyük Millet Meclisinden rahatlıkla çıkmaktadır; ama iyi niyetle bu üniversitelere ait olan yüksekokullara da, -eczacılık, dişçilik vesaire- lâzım olan kadroyu vermek gerekir. Geliyor, bunun altında bir cetvelle getirilirdi ama; şimdi bu cetvel gelmemiştir. Dişçiliğe, eczacılığa kadrosuzluk nedeniyle yine asistanlar gidecek. Onların intibakları yapılmıyor; öğretim görevlileri vardır, onların da intibakları yapılmıyor. O halde Türkiye’de bulunan üniversitelere ve yüksekokullara, Atatürk Üniversitesine, Karadeniz Teknik Üniversitesine, yeni kurulan ve kurulmakta olan üniversitelere tümüyle birlikte bu kadroların gelmesinde fayda mütalaa ediyorum.

Zapta geçirmek, sayın Hükûmeti ikaz etmek için söylüyorum. Bu kanunların çıkarılmasında emeği geçenlere teşekkür ederim.”⁶⁶⁵

AnkaraHata! Yer işareti tanımlanmamış. Üniversitesi öğretim üyeleri ve öğretim yardımcıları kadro kanunu tasarısının tümü üzerinde Ankara Milletvekili İsmail Hakkı Köylüoğlu konuşmuştur:

“Sayın Başkan, sayın arkadaşlar; hepinize saygılarımı arz ederim.

Üniversitelere kadrolar veriyoruz, bütçede de hiç esirgmeden istedikleri paraları verdik. Çünkü, üniversiteler, bizim özerk müesseselerimizdir ve üniversitelerimizde yarın bu ülkeyi, bu milleti emanet edeceğimiz gençler yetişmektedir. Onların iyi yetişmesi, bilgili olması, ahlâklı olması şarttır. Çünkü, her zaman edebiyatını yapıyoruz; “Gençler, milletin, memleketin istikbalidir, teminatıdır” diyoruz.

Doğru, öyle olması lâzım ve öyle olacaktır. Yalnız, Anadolu’nun muhtelif yerlerine üniversiteler açıyoruz, açılması gerekir, açılsın; zaten, şimdi okumak isteyen gençlerin, söylendiğine göre, % 6’sına ancak bu imkânı sağlayabiliyoruz.

İleride, imkânlar nispetinde, daha büyük nispetlerde olan gençlere, daha çok gence bu imkânı sağlamamız, Devletin ve milletin vazifesidir.

⁶⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, s. 301.

Biz hiçbir şey esirgemiyoruz, her şey veriyoruz. Bu fakir milletin, bu bütçedeki parayı nasıl topladığını hepimiz biliyoruz. Hepimiz, bu memleketin içinden geldik; ama bir talebenin okuması binlere mal olmaktadır. Yapılan masraflar, diğer Devlet sektöründeki müesseselerde yapılan masraflara nispeten daha fazladır.

Buna rağmen, ne veriyoruz, ne alıyoruz? Bunun hesabını çoktan beri yapıyoruz ve yine de yapacağız. Düne nazaran, bugün üniversitelere çok şeyler verilmektedir. Ben, bizim zamanımızdaki üniversitelere ve gençlere tanınan imkânlarla bakıyorum da, kıyas kabul etmeyecek kadar fazladır. Zaten, bizim zamanımızda hiç bir şey yoktu. Yurt yoktu, burs yoktu, borç yoktu, kredi yoktu. Biz, Devlet dairelerinde çalışarak üniversiteye devam ettik. Çok zor şartlar içerisinde okuduk.

Peki, şimdiki gençlere bu kadar imkân, bu kadar müsait borç, kredi tanınmasına rağmen, bu üniversitelerde olup bitenler neden? Neden, yarın bu Devleti ve bu ülkeyi yönetecek olan kimseler iyi yetişmek için okumuyor ve bazı üniversitelerimizde, bizi ve bütün milleti her gün üzen hadiseler cereyan etmektedir. Bunlardan hepimiz ve bütün millet olarak üzülüyoruz. Bunda, üniversitelerimiz, hocalarımız ve yöneticilerimiz tam olarak vazifesini yapmamıştır. Yönetmelik uygulanmamıştır; disiplin kurulları çalışmamıştır ve öğrencilere, gidecekleri yol gösterilmemiştir. Böylece, bugün üniversitelerimizin bazıları acıklı durumda, öğretimlerini tatil etmek mecburiyetinde kalmıştır. Bu kadar masrafa rağmen, bu fakir millettten alınan bu kadar paraya rağmen, bu gençlerin, bu yöneticilerin, bu üniversitelerin bu halleri yürekler acısıdır. Buna, sizlerin itimadıyla ayakta duran Hükümetin, herhalde sizlerle birlikte bir çare bulacağını umuyor ve arzu ediyoruz.

Benim, son olarak söylemek istediğim şudur: Buradan gençlere hitap ediyorum, diyorum ki: Bu fakir milletin, bu bütçe imkânlarına göre size verdikleri az değildir. Anadolu'yu bilen ve milletin gelirini ve durumunu bilen için, bu, üzerinde durulacak ve düşünülecek bir husustur.

Buna göre çalışmaları, yetişmeleri, muasır medeniyet seviyesine milleti, Devleti ulaştırmaları için çok çalışmaları, çok şey öğrenmeleri, bilgili olmaları lâzımdır. Hayatta tatbikat, nazariyatın kuvvetli olmasına bağlıdır. Şu bu ideoloji, her türlü dikta, memleketin, milletin felâketi demektir. İnsan şeref ve haysiyetine en uygun olan demokrasiyi kabul etmişiz ve şimdi bu demokrasi sayesinde bu müesseseler ayakta durmaktadır.

İşte, bunları, bu öğretim üyelerinin de, öğrencilerin de nazara alarak, memlekete ve millete lââyık olmak için çalışmalarını temenni eder, hepinize saygılarımı arz ederim.”⁶⁶⁶

İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi öğretim üyeleri ve öğretim yardımcıları kadro kanunu tasarısı görüşmeleri sırasında Köylüoğlu’nun konuşmasında ilk izleri görüldüğü üzere sert tartışmalar olmuştur. Yine, bu tartışmaların doğrudan doğruya tasarı hakkında olmadığını belirtmek gerekir. Tasarının tümü üzerinde ilk konuşmayı CHP Grubu adına İzmir Milletvekili A. Kemal Önder yapmıştır:

“Sayın Başkan, sayın üyeler;

En yüksek öğretim kurumlarımızla ilgili olarak kadro kanunları tasarıları gelmiş ve müzakere edilmektedir.

Hiç şüphe yok ki, üniversite camiamızda görev alan eğitim görevlilerinin, sayın profesörlerin, sayın doçentlerin, sayın asistanların ve diğer görevlilerin mevcut kadrolarının düzenlenmesi, yeni kadrolar verilmesi yerindedir, desteklenmelidir, teşvik edilmelidir. Bundan kaçınmak söz konusu olmaz.

Ancak, niçin eğitim ile görevli arkadaşlarımızın kadrolarının düzenlenmesi, yeni kadrolarının verilmesi söz konusu olmaktadır? Çünkü, üniversite camiasında verimi artırmak, daha üstün bir verim sağlamak amacı vardır. Normal bir eğitim yapılabilecek, normal bir eğitimin öğretmeni olacak, hocası olacak, talebesi olacak. Ama talebesi o okula, o üniversiteye, o fakülteye giremez, can ve mal güvenliği olmazsa, verilen kadroların işlerliği, geçerliliği kalmaz.

Radyolardan takip ederiz, gazetelerden okuruz, “Falan yüksekokulda, falan üniversitede, falan fakültede iki grup arasında çatışma oldu” diye. Başbakan şikâyet eder: “Özerklik var da ondan; Devlet müdahale edemiyor da ondan.” Ama, Millî Eğitim Bakanlığının murakabesinde olan yüksekokulda da aynı karşıt görüşlü çatışma olduğunu, Sayın Başbakanı tekzip edercesine, ertesi günü gazetede görürüz. Demek ki, Devletin, üniversiteye, Hükümetin üniversiteye müdahalesi veya müdahale etmemesi, karşıt görüşlülerin çatışmasıyla yakından ve uzaktan ilgili değildir. Aslında, bakıyorsunuz, bir yerde talebe yüksekokula giremiyor. En son örneğini Devlet Mühendislik ve

⁶⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, ss. 307-308.

Mimarlık Yüksekokulunda görüyoruz. Babalar, analar gidiyor, polis orada arama yapıyor; ama bir kısım talebeyi aratmak mümkün olmuyor. Bunlar kimler? Bunlar, cinayet mangaları. Bu cinayet mangalarının özerkliği ortadan kaldırılmadıkça, üniversite özerkliği üzerinde tartışma açmaya kimsenin hakkı kalmaz. Kimdir bu cinayet mangaları, hangi anayasa müessesesinden güç almaktadır, hangi kanunlardan güç almaktadır, hangi mahkemelerin verdiği idam kararını infaz etmektedirler, kimdir bunlar?

Bir Başbakan Yardımcısının, açık, Anayasa ihlâli mahiyetinde olan sözleri ortada. Başbakan bunları duymuyor, görmüyor ve Hükümet devam ediyor.

Bakanlar Kurulunun bir hususiyeti vardır. Her bakanın ayrı sorumluluğu vardır, doğrudur. Başbakanın sorumluluğu vardır; ama bir de Hükümet olarak sorumluluk vardır. Bir Tarım Bakanının sorumluluğu kendi bakanlığı içindedir; ama Hükümet sorumluluğu içinde, sorumluluğun ağırlığının tamamını o Tarım Bakanı da taşır. Hükümet sorumluluğu içerisinde, Başbakan, İşleri Bakanlığının sorumluluğunu da üslenir. Bugün Sayın Türkeş bir bıçaktır, bir tabancadır; ama onu kullanan Başbakandır. Onu kullanan Sayın Başbakan Süleyman Demirel'dir, baş sorumludur.

Bu itibarla, herkesin, aklını başına toplaması gerekir. Bu böyle değilse, sorumluluk duygusu içerisinde yapılması lâzım gelen şeyi vakit geçirmeden yapmak lâzımdır. Cumhuriyet Lisesinde özerklik mi var? Tokat Yurdundan komandolar geliyor, basıyor, silâh atıyor.

...

Eğitime tecavüz vardır, eğitim özerkliğine tecavüz vardır; Türkiye Devletine, eğitim müessesesinden tecavüz vardır. Cinayet mangaları, eğitim müessesesinden Devleti ele geçirmek tertibi içindedir. Devlet, bu tertibe son vermek görevi içindedir. Yalnız Başbakanı değil, tüm devlet görevlilerini göreve davet etmek için kürsüye çıktım. Bütün Devlet görevlilerini göreve davet etmek üzere...

...

Şimdi, Devletin bütünlüğü, milletin bütünlüğü; Devletin sokaktan işgal edilmesi tecavüzü karşısında Devletin bütünlüğü ve korunması bakımından Parlamentoyu, Hükümetin başını ve Devletin tüm görevlilerini göreve davet etmek üzere huzurunuzda çıktım.

...

Bu itibarla, verelim, kadro kanunuyla teklif edilenden fazlasını verelim. Vereceğiz ama, neyi sağlayacağız? Sağlayacağımız şu: Verdiklerimiz, talebe eğitecek, talebe okutacak; komandonun, kapıda polisle durup da, girmesine izin verdiği talebeyi okutabilecek, izin vermediğini okutamayacak. Hangi kanuna göre, hangi Anayasa maddesine göre?

Türkiye'deki idare aşiret idaresi değildir. Türkiye'deki idareyi dünyaya aşiret idaresi gibi göstermeye kalkışmanın âlemi yoktur.

...

Cumhuriyet Halk Partisi adına şunu söylüyorum: İşlenmiş cinayetlerin hiç birisinin faili gizli kalmayacaktır. Siz tutmayacaksınız; biz iktidar olacağız, yakasından yapışacağız. Hiç bir cinayetin faili hesapsız kalmayacaktır, hesap sorulacaktır. Cinayet şebekelerinin kumandanlarından da hesap sorulacaktır, o kumandanlara göz yumanlardan da hesap sorulacaktır.”⁶⁶⁷

Daha sonra, Edirne Milletvekili İlhami Ertem şu konuşmayı yapmıştır:

“Çok değerli arkadaşlarım;

Böyle teknik bir konuda, böylesine siyasî bir polemige girilmeseydi, her halde Türkiye'nin huzuruna çok yardım edilmiş olurdu. Türkiye'de gerçekten, üniversitelerde, yükseköğretimde ve maalesef orta dereceli okullara kadar inen öğrenim kurumlarında, katiyen tasvip etmediğimiz, katiyen kabul etmediğimiz olaylar cereyan etmektedir. Ama, bu olayları kışkırtanlar arasında kimlerin bulunduğunu, tarafsız olarak orta yere koymak lâzımdır.

⁶⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, ss. 308-310.

Millet Meclisi kürsüsünde, Sayın Önder'in yaptığı gibi konuşmalar yapıldığı müddetçe, maalesef bu hareketler kendilerine bir himaye şemsiyesi bulacaklar ve bu hareketler devam edecektir.

Değerli arkadaşlarım, hiç birimiz, bu memleketin, her halde, bir kargaşaya düşmesine, bir kardeş kavgasına sürüklenmesine taraftar değiliz. O halde, neden, böyle olduğumuz halde, hadiseleri bir huzursuzluğa götürecek şekle buruyoruz?

Değerli arkadaşlarım, bugün, “cinayet mangaları” derken, eğer, değerli arkadaşım, bütün bu işleri yapan teşekkülleri kastetmiş olsa, biz onunla beraberiz. Hükümet, hiç bir zaman, muayyen bir kuruluşu himayesine almış değildir. Hiç bir faili, hiç bir cinayetin failini gizlemez, gizleyemez. Türk adaleti, Türk hukuk düzeni buna esasen imkân vermez. Hal böyle iken, ne diye, Millet Meclisi kürsüsünden, birtakım gençlere, birtakım sorumsuz kuruluşlara imkân verecek, onları tahrik edecek beyanatı yapıyoruz? Failleri tespit etmek Cumhuriyet Savcılarının vazifesi değil mi? Cumhuriyet Savcıları bağımsız değil mi? Hangi Cumhuriyet Savcısına, hangi emir verilmiştir? Lütfen bu tarzda hareketlerle birbirimizi kırmayalım. Cinayet mangaları nerede vardır?

Bugün, “karşıt görüşlü” dediğimiz her iki taraf da birbirini, maalesef öldürmüyor mu? Her iki taraf da... Niye bunları söylemiyorsunuz? Niye bunlara karşı çıkmıyorsunuz?

...

Çok değerli arkadaşlarım, bu tarzda bir görüşmeye girmek istemiyoruz. Konumuz da müsait değil. Daha çok kısa süre önce, Tandoğan'da yaptığımız “Barış ve Özgürlük Mitingi” nedir? Oradaki pankartlar nelerdir? Orada neler söylenmedi. Orada söylenenlerle, özgürlüğün, barışın alâkası var mı? Bütün bunlar, bu karşıt tahriklere örnek olmuyor mu?

...

“1 Mayıs Taksim Mitingi” nedir? Orada cereyan eden olaylar nedir? Niçin Cumhuriyet Halk Partisi il başkanı onların arasında, belediye başkanı onların arasındadır?

Bunlar orta yere konmakla çok şey elde edilmez; ama ben arkadaşlarımızdan bir hususu rica ediyorum. Eğer, Türkiye’de, Cumhuriyet Halk Partisi adına konuşan arkadaşım eğer bu memlekette bir sükûnun, bir kardeşliğin doğmasını istiyorsa, ki, inanıyorum buna, bu tarzdaki, gençlerin birbirini öldürmeleriyle beyinlerinin yıkanarak, kendilerini bu memleketin yararına olmayan ideolojilere feda ederek, Türkiye’nin geleceğini ve halini tehlikeye düşürüyorlarsa, buna karşı koyalım. Buna karşı koyarken, bir hükümeti şu veya bu sebeple tenkit etmek hakkınızdır; ama burada Sayın Önder’in konuşması gibi yapılan konuşmalarla Hükümet tenkit edilmez. Ancak, bu memlekette cinayet mangalarına, cinayet peşinde koşanlara, bu memleketi meşru iktidardan uzaklaştırmak isteyenlere malzeme hazırlanır, kuvvet imkânı doğar. Biz, işte buna karşı gelmek istiyoruz.

Değerli arkadaşlarım, Üniversiteler Kanunu gibi teknik bir konuda çok isterdik ki, bunlar bahis konusu olmasın. Biz arzu ediyoruz ve inanıyoruz ki, eğer Parlamento tümü ile, bu kürsüsüyle, bu memlekette haksız ithamın, karşılıklı ithamın ve bu memlekette rejim devirmek isteyenler, bu memlekette demokratik düzene son vermek isteyenlere imkân, konuşma, malzeme ve güç vermezse, inanın ki, bu hareketler çok kısa zamanda sönecektir ve Türkiye de, beklediği huzura kavuşacaktır. Onun için ben, son konuşan arkadaşımın üslubu ile kendilerine bir sataşmada veya bir tarizde bulunmak istemiyorum, sadece bir şey söyleyerek sözlerimi bitiriyorum.

Türkiye’de bir iktidar vardır. Bu iktidar, Anayasa düzenine dayalı olarak kurulmuş meşru iktidardır. Bu iktidarı muhalefet olarak tenkit etmek hakkınızdır; ama bu iktidarı suçlamak, bu iktidarı hakkınız olmayan tarzda suçlu göstermeye çalışmak, ancak bu memlekette sokak kavgalarının devamına imkân verir.

Onun için, lütfen buna imkân vermeyelim. Parlamento olarak hoşgörüyü, karşılıklı birbirlerimizin fikirlerine tahammül etmeyi, zor kullanarak değil, fikirle, ikna ile birbirimizi kendi tarafımıza çekmeye çalışarak, sokaktakilere ve gençlerin ikiye bölünen karşıt görüşlülerinin liderlerine de örnek verelim. Türkiye’de huzuru böylelikle sağlayalım.

Tekrar ediyorum: Türkiye’de hiç kimsenin gücü, cinayetin faillerini korumaya, gizli tutmaya; Türkiye’de hiç kimsenin gücü, cinayet mangaları kurmaya müsait değildir. Ama biz, Anayasa kuruluşlarımızla, tümümüzle iktidar olmayı bir tarafa bırakarak, kendi hislerimizi bir tarafa bırakarak, vicdanımızla, doğru olarak bunların üzerine yürüyelim. Memleket havasını bulandırmaya, memleketin daha çok bu tarzda tahriklere yönelmesine bu kürsülerden imkân vermeyelim.

Üniversite bütçeleri, kadroları kendilerine hayırlı olsun, memlekete hayırlı olsun. Gençlerimiz, burada, karşıt görüşlere tahammül ederek, kardeşçe, bu milletin çocukları olduğunu, ancak onların tümü ile beraber Türk Milletinin var olacağını, ancak onların tümünün Türk gençliğinin idraki içinde bulunmasını temenni eder, saygılar sunarım.”⁶⁶⁸

Denizli Milletvekili Hüseyin Erçelik de konuşmasında öğrenci olaylarına değinmiştir:

Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Devlet Güzel Sanatlar Akademisi öğretim üyeleri ve öğretim yardımcıları kadro kanun tasarısına taraftarım. Eğitimi canımdan çok severim, bu ülke mutlaka eğitimle kalkınacaktır. Eğitimden geçmeyen çizgi kalkınmaya ulaşamayacaktır.

Hepiniz hatırlarsınız, Bismark’a “Alman Birliğini kurdun, tebrikler” derler. Bismark; “Hayır” der, “Beni tebrik etmeyiniz; gidiniz, tebriklerinizi Alman öğretmenlerinize yapınız”. Çünkü, öğretmenler, profesörler ve eğitimciler, kalkınmanın manivelasıdır da, ondan böyle demiştir.

Gözlerimizi, dönelim, Türkiye’deki olaylara çevirelim arkadaşlarım. İnsanın kalbi parça parça oluyor ve yüreği sızlıyor. Birkaç gün önce Kız Teknik Öğretmen Okulunda bir olay oldu...

Eğitimin ne demek olduğunu, bir ülkede ne gibi bir rol oynadığını birkaç cümle ile izah ettim. Bu bir eğitim kanunudur, bu eğitimcilere yardım kanunudur; başka nasıl konuşabiliriz? Her halde burada Ağrı dağından bahsetmiyoruz arkadaşlarım.

⁶⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, ss. -310-311.

Değerli arkadaşlarım, 300 kadar erkek, 2000 kadar kızın üzerine ellerinde zincir, ip, sopa, taş, yürüyorlar. Aklımın erdiğine göre, bu dünyada veya yalan dünyada ki (yalan dünyanın üzerinde gidenler pek çok çağ dışı insanlar, pek çok) zincirle kızın üzerine gidilmez, kız dövülmez, hanımlar dövülmez, hanımlara vurulmaz, hanımlara hücum edilmez; bu hanımlarımıza, bu kızlarımıza hücum edenler asla ve asla Türk değildir. Katî konuşuyorum: Ne İslâmiyetle, ne kanımla, ne dinimle, ne ırkımla ilgisi yoktur oradaki gencecik kızlarımızın üzerine yürümenin. Bunlar kim olursa olsun, bunların partisi ne olursa olsun, bunun dinî, imanı, cinsiyeti ne olursa olsun, bu insanlar, mutlaka, bizim kanımızı taşımamaktadır, mutlaka bir karışıklık vardır.

300 kişi 2000 tane gencecik kızımızın üzerine yürüyor arkadaşlar. Burada hanım milletvekillerimiz de var, bir tanesi kendi cinslerini savunmadılar, sadece politika, sadece politika.

Çocuklar derslere giremiyor, ormanın içine dağıldı kız öğrenciler; bugün taa, Çiftlikte, öbür taraflarda dağılık vaziyette. Peki, bu memleketin polisi yok mu, bu memleketin ordusu yok mu, bu memleketin jandarması yok mu, bu memleketin hükümeti yok mu, bu Devlet kimin elinde, kim idare ediyor, kimden geliyor ses, kim bakıyor bunlara?

Bu olaylara göz yumarak, “Devlet idare edeceğim, millet idare edeceğim” diye ortaya çıkan insanlara bir sözüm var: Çok küçük yaşta okumuştum, bir ilim adamı söylüyor:

“1. Devlet idare edeceğim diye ortaya atılan bir büyük, idare ettiği toplumu kendi aile düzenine benzetir.

“2. Bir Devleti idare ederken, idare ettiğin toplumun kanunlarını hiçe sayarsan, göz yumarsan, idareimaslahat biçiminde yönetirsen, o memlekette kanunlar susar; kanunların sustuğu yerde silâhlar konuşur.”

Böyle söylüyor; Milâttan önce 5. asırda, 2276 yıl Önce yazılmış bir kitap. 2276 yıl önce söylenmiş söz, sanki, 1976 yılında Ankara sokaklarında, ufuklarında dalgalanıyor.

Böyle bir idare sistemi olmaz; ama, sayın profesörlerimiz, sayın eğitimcilerimiz, sayın öğretmenlerimiz istiyorlarsa, canımızı bile veririz. Kanun hazır, oyu mu lehlerine kullanacağım; ama Türkiye'deki üniversitelerin tümüne sesleniyorum, biraz daha dikkat etsek, biraz daha elbirliği yapsak, bu işlerin üstesinden geliriz tahmin ediyorum.”⁶⁶⁹

Erçelik'in konuşmasından sonra maddelerin görüşülmesine geçilmiş, ancak tartışmalar sürmüştür. 1. Madde dolayısıyla İzmir Milletvekili A. Kemal Önder ve Muğla Milletvekili Ünat Demir öğrenci olayları üzerine konuşmuşlardır. Demir'in konuşmasından sonra Sivas Milletvekili Vahit Bozatlı söz istemiş ancak Başkan iki kişinin şahısları adına görüş açıkladığını belirterek madde ile ilgili görüşmenin sona erdiğini belirtmiştir. Bu nedenle, Bozatlı daha sonra tasarının tümü üzerinde lehte konuşmuştur. Önceki konuşmalardaki gibi, Bozatlı'nın konuşması sırasında da karşılıklı diyaloglar sürmüş, ancak ciddi tartışmalar yaşanmamıştır. Bozatlı konuşmasında ağırlıklı olarak Cumhuriyetin anlamı üzerine yoğunlaşmıştır⁶⁷⁰.

Üniversite kadro kanun tasarılarında Milletvekillerinin söz aldığı bir diğer tasarı, Bursa Üniversitesi öğretim üyeleri ve öğretim yardımcıları kadro kanunu tasarısıdır. Kanun tasarısının tümü üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Giresun Milletvekili Orhan Yılmaz bir konuşma yapmıştır. Yılmaz yükseköğretimin önemine ve çıkan yasaların gerekliliğine değinmiş; daha sonra ise üniversitelerde yaşanan olayları ve hükümetin tutumunu değerlendirmiştir:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Yüce Meclisimiz Türkiye’de öğretim kurumları, kuruluşları ile ilgili yasa önerilerini daima geldiği şekilde kabul etmiş ve böylelikle ulusumuzun, yurdumuzun yüzyıllar boyunca beklemiş olduğu kalkınmayı sağlayacak, gerçekleştirecek olan insan unsurunun yetişmesine olanak tanımıştır. Bu bakımdan bugün burada görüşmesini yaptığımız yasa önerilerinin hepsine Yüce Meclisimiz ittifakla kabul oyu vermektedir.

Değerli arkadaşlarım, gerçekten dünyada kalkınmanın sihri, tılsımı eğitimle, öğretimle sağlanmıştır. Türkiye bu konuda, bilhassa son yıllarda Anadolu’nun, yurdun birçok illerinde üniversiteler, fakülteler, yüksekokullar açmak suretiyle bu olumlu yola yönelmiştir. Bunu takdirle, saygıyla olumlu olarak karşılıyoruz.

⁶⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, s. -312.

⁶⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, ss. 317-318.

Değerli arkadaşlarım; Türkiye’de iki tane tıp fakültesinin bulunduğu yıllarda tıp öğrenimi yapan öğrencilerin sayısının, -üzülerek belirtiyim- bugün Türkiye’de 17 tıp fakültesi olmasına rağmen, bugünkü sayıdan 27 kadar noksan olduğu bir acı gerçektir.

Şimdi burada kabul ettiğimiz bu yasa önerileriyle Türkiye’de birtakım tıkanıklıkları olan bu yüksek öğretim kurumlarındaki kadro tıkanıklıklarını, kadro boşluklarını, yokluklarını ortadan kaldırmış oluyoruz. Bu bakımdan Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak biz, bu yasa önerilerine olumlu oy vermekteyiz; buna da olumlu oy vereceğiz ve böylelikle Yüksek Meclisimizin görevini de yerine getirmiş olduğuna inanıyoruz.

Değerli arkadaşlarım; ancak, sadece Yüksek Meclisin bu yasa önerilerini yasalaştırması, Türkiye’de beklenen sonucu doğurmamaktadır. Çünkü, bugün Türkiye’de, bu konuda ne kadar ileri yasalar getirilirse getirilsin; Hükümet, kendi üzerine düşen görevi yerine getirememekte ve fiili durumlar yaratılarak yüksekokullarda, üniversitelerde ve bütün -aşağı yukarı ortaöğretime de sıçramıştır- kurumlarda öğretim fiilen aksatılmış, fiilen ortadan kaldırılmış durumdadır. Biz, Cumhuriyet Halk Partisi olarak bu durumun, Türkiye’nin sadece bugününe değil, geleceğine de çok büyük ölçüde ve giderilmesi olanaksız zararlar getireceğine yürekten inanıyoruz. Bu konuda Cephe Hükümetini devamlı surette uyarmaya çalışıyoruz. Bu çabamızı da bir muhalefet partisi olarak yerine getireceğimizi, bu yüce kürsüden belirtmekteyiz.

Sayın milletvekilleri; üniversite ve yüksekokullarda öğretimin fiilen durmuş olması karşısında, üzüntü ile belirtilmesi gereken bir husus da şudur: Bugünkü Cephe Hükümetini oluşturan siyasal partilerin sözcüleri, Hükümetin Sayın Başkanı, Sayın Başkanından sonra, sayın üç Başbakan Yardımcıları her gün radyo ve televizyondan, bütün Türkiye’de bu olayların sorumlusu olarak, bu olayların yaratıcısı, kışkırtıcısı olarak muhalefet partisini gösterirse -ki, bunu göstermektedirler, bunu tekrarlıyorlar- Türkiye’de bu olayların önü alınamayacağı gibi, bu olayların giderek Hükümeti, hatta çok çok sakıncalı olanı Devleti açacağı anlaşılmak gerekir. Siyasî tarihlerde bunların örnekleri çoktur.

Bugün Türkiye dışındaki, hattâ Batı dünyasındaki ülkelerde bu olaylar cereyan etmiştir. Bugün “Nuremberg Mahkemesi kararları devletler hukukuna geçmiştir” diyoruz. Ne idi o mahkeme kararları? Şimdi aynı ülkede, bugün Hükümetin içinde bulunan bir parti, bundan 25-28 yıl önce cezalandırılmış ve devletler hukukuna geçmiş olan kararların nedenini teşkil eden bir Alman Partisinin yolunda gitmektedir. Değerli arkadaşlarım bu parti de.. Türkiye’de de bugün halen Hükümetin içinde bir unsur olarak bulunmuş olması, bizi geleceğimiz açısından bugün olduğu kadar ciddi kaygılara düşürmektedir.

Sayın milletvekilleri; demek ki, sadece Yüksek Parlamentonun, Türkiye’de yükseköğrenim kurumlarının kadrolarını geniş ve istedikleri şekilde, kadro önerilerini yasalaştırmış olması Türkiye’de sorunu çözümüyor. Türkiye’de sorunun çözülmesi için Yüce Meclisin göstermiş olduğu gayretin en az o kadarını da yine Sayın Hükümetin göstermesi gerekiyor.

Biz burada bu yasa önerilerini kabul ediyoruz, kabul edeceğiz; fakat sonuç ne olacak? Bugün Ankara’da, İstanbul’da, Trabzon’da, Bursa’da birçok üniversite ve yüksekokulun bulunduğu illerde durum iç açıcı değil, fiilen öğrenim yapılamamaktadır. Bu bakımdan, Cumhuriyet Halk Partisi olarak biz konunun önemini belirtmek istiyoruz, bunu devamlı olarak uyaracağız. Tandoğan’da yaptığımız mitingde de bunları dile getirdik. Diğer illerde yapacağımız mitinglerde de bunu Türk halkına duyuracağız, söyleyeceğiz ve sadece Yüce Meclisin değil, Hükümetin bu konuda derhal duyarlılık göstermesini ve en azından görevini yerine getirmesini doğal hakkımız olarak isteyeceğiz.

Cumhuriyet Halk Partisi bu yasa önerisine olumlu oy verecektir. Bu yasa önerisinin ve daha önce kabul edilen tüm önerilerin ülkemize, ulusumuza yararlı olacağına yürekten inanıyoruz.”⁶⁷¹

Bursa Üniversitesi öğretim üyeleri ve öğretim yardımcıları kadro kanunu tasarısı maddelerinin görüşülmesi tamamlandıktan sonra tasarının tümü üzerinde son söz olarak lehte Bursa Milletvekili Halil Karaatlı bir konuşma yapmıştır. Karaatlı da konuşmasında öğrenci olaylarına ağırlık vermiştir:

⁶⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, ss. 318-319.

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Bursa şehrimiz tarihî özellikleri olan, Türk tarihinde Türk kültür ve medeniyetinin gelişmesinde büyük yeri ve değeri olan güzel bir şehrimizdir. Tarih boyunca olduğu gibi, bugün de Bursa Türk kültür ve medeniyetinin ilim ve irfanın gelişmesi için birçok imkâna sahiptir.

Bursa üniversitesi kurulmadan önce, Bursa’da bazı yüksekokullar açılmış, İstanbul Üniversitesine bağlı olarak bazı fakülteler kurulmuştu. Bursa Üniversitesi Kuruluş Kanunu ile Bursa Üniversitesi müstakil bir şahsiyet kazanmış ve Bursa bir üniversite şehri olmuştur. Bursa Üniversitesi Kadro Kanununun kabulü ile Bursa Üniversitesi gelişme imkânı bulacaktır.

Diğer üniversitelerimizde olduğu gibi, Bursa Üniversitesinde de bölgenin ve çevrenin durumuna uygun imkânları değerlendirecek ve hizmetleri gerçekleştirecek fakülte ve bölümlerin açılmasını temenni etmekteyim.

Ezcümle, Bursa bir kaplıca şehridir; fakat bugün maalesef bu kaplıcalar birer hamam olarak kullanılmaktadır. Modern tıbbın ve tedavinin imkânlarıyla teçhiz edildiği takdirde, Bursa kaplıcalarının büyük bir fizik tedavi merkezi haline geleceğini; bunun yanında Uludağ’ın ve çevrenin tabii güzelliklerinin yanında tarihî özellikleriyle beraber, büyük bir turistik ve ekonomik gelişmeye vesile olacağına inanıyorum.

Sayın milletvekilleri; köyde okuyacak okul bulamayıp, yaz kış her gün köyden şehre yürüyerek gitmek suretiyle okuyabilmenin zorluğunu ve ıstırabını yaşamış bir arkadaşınız olarak huzurunuzda bulunuyorum; buna rağmen Devletimize, milletimize isyan etmedik.

Bugün, Devletimizin, sahip olduğu imkânların azamîsini eğitime tahsis ettiğine inanıyorum. Buna rağmen üniversitelerde birtakım olayların cereyan etmesi, bunların ideolojik ve siyasal amaçlı olduğunu gösterir. Türkiye’de üniversitelere ve okullara kimin siyaseti soktuğu, siyasal amaçları için kimin ilim peşinde koşan gençleri kendi emellerine alet ettiği ve peşkeş çektiği malumdur. Hükümet yıkmaya, hükümet yıkmak için devlet yıkmaya kimlerin yeltendiği ortadadır.

Demokrasiden, demokrasinin imkânlarından yararlanarak, demokrasiye ve cumhuriyet rejimine ihanet edenlerin sonu hüsrandır.

Türk Devletinin, Türk milletinin her şeyden fedakârlık ederek verdiği imkânlardan yararlanan ve fakat Türk Devletini ve Cumhuriyet rejimini tanımadığını, komünist olduğunu açıkça söyleyenleri hâlâ masum göstermeye gayret edenler, eğer hâlâ nedamet duymuyorlarsa; bu, ihanete iştirakin, ihanetle ittifakını taa kendisidir.

Ben, nadim olanlar için vaktin hâlâ geç olmadığı kanaatindeyim.”⁶⁷²

Karaatlı’nın konuşması o dönemde hükümet ve muhalefet partileri arasındaki ilişkilerin ne derece gergin olduğunu ve siyasal partilerin birbirlerini neredeyse düşman olarak gördüklerini ortaya koymuştur. Bu ise asgari müştereklerin ortadan kalktığının ve siyasal çatışmaların giderek arttığının bir işareti olmuştur.

Ege Üniversitesi öğretim üyeleri ve öğretim yardımcıları kadro kanunu tasarısı görüşülürken Meclis içindeki bu çatışmalı ortam giderek kendini hissettirmiştir. O kadar ki, taraflar tamamen “devletin ele geçirilmesi” ya da devletin düşmana karşı korunması temalarına vurgu yapmaya başlamışlardır. Bu çerçevede, CHP Grubu adına Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal şunları söylemiştir:⁶⁷³:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

1765 sayılı Üniversite Personel Kanununun 5. maddesinin, Anayasa Mahkemesince iptali üzerine, Bütçeye bağlı olarak kadro kanunlarının getirilmesi olasılığı ortadan kalkmış ve böylece kanuna bağlı olarak üniversitelere ve yüksekokullara, akademilere alt kadroların Meclislerden kanun şeklinde geçirilmesi yolu bu iptal ile ortaya çıkmıştır.

Baştan beri görüştüğümüz üniversitelere ait kadro kanun tasarıları, bu anlamda tasarılarıdır.

Halkımızın, Milletimizin, Devletimizin, Çukurova’dan Diyarbakır’a ve Samsun’dan Trabzon’a kadar, bütün üniversitelerimize binlerce kadroyu öngörmek suretiyle Meclislerimizin tasvibine sunması; gerçekte bu

⁶⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, s. 320-321.

⁶⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, s. 321-324.

üniversitelerimizin şimdiye kadar olduğu gibi, bundan böyle Türk Milli Eğitime hizmet etmesi bakımından kıvanç vericidir, olumlu bir harekettir.

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak elbette ki, bu tasarıların gerçekte anlamına uygun, Devletimizin, milletimizin yüksek çıkarlarına uygun, Türk ulusunun evlâtları olan genç kuşakları iyi yetiştirmeye dönük, ilmî yetiştirmeye dönük bir anlayışla kullanılmalarını bekliyoruz. Bu, bizim en baştaki temel isteğimizdir.

Üniversitelerimiz, yüksek okullarımız, akademilerimiz bulundukları bölgelerin gerçekte kalkınmasında, halka dönük üniversiteler, akademiler, yüksekokullar olarak büyük sorumluluk taşıyan müesseselerdir. İnsan gücünün bilim alanında, teknik alanda yetiştirilmesi ve böylece yüksek bilim yurtları dediğimiz bu müesseselerden Türk Devletinin ileri ülkelerle yarışacak ve onların ötesine sıçrayacak bir güce, insan gücü bakımından, teknik güç bakımından, bilim gücü bakımından kavuşturulması, özlenen bir unsurdur. Onun için bu kadroları, fakir milletimizin bir bir toplanarak devlet bütçesine aktarılan paralardan onlara ayırıyoruz, veriyoruz.

Üniversitelerimiz, akademilerimiz, yüksekokullarımız, Anayasa ilkeleri doğrultusunda eğitimin temel felsefesi doğrultusunda görev yapacaklardır, yapmaları lâzımdır. Biz, bu düşüncedeyiz. Bulundukları yöreye, çevreye, oranın ekonomisine ilişkin, tekniğine ilişkin, kültürüne ilişkin, bölgenin özelliklerine ilişkin, altyapı ve üstyapısına ilişkin, insan kişiliğine, çağdaş, değerler katabilecek bir davranış, tutum içerisinde bulunacaklardır, araştırma yapacaklardır, inceleme yapacaklardır. Eğer üniversiteler kapılarını o bölgenin özelliklerine kapalı bir durumda eğitim yaparlarsa, bulundukları bölgeye ışık götürmek mümkün değildir. Buradan meseleye girdiğimiz zaman, arkadaşlarımızın burada çok yukarıda kalan, özellikle iktidar partisi sözcülerinin ve burada muhalefet etmek için birtakım görüşlere, konuştukları sözlerin gerçekte bu konunun temel felsefesi ile ilgili olmadığı unsuru açıkça ortaya çıkar. Bir kere üniversitenin içindeki sorunlara bakarken, o üniversiteyi soyut birtakım unsurlardan koparıp almak, soyutlamak mümkün değildir. 1922-1923 İtalya'sında üniversitelerden çıkan anarşik olayları karşı anarşi örgütlenmesiyle önlemeye çalışan hareket, "Duçe" hareketi ve

1933'te Almanya'da üniversite öğrencileri arasında çıkan hareketleri, anarşiyi, karşı anarşi hareketleri ile önlemeye çalışan Führer hareketi, İtalya'nın başına da, Almanya'nın başına da büyük felâketler getirmiş ve böylece İkinci Dünya Savaşına varan büyük bir savaş içerisinde 15 milyon insanın kanını toprağa dökmüştür.

...

Şimdi değerli arkadaşlarım; meseleyi muvafık, muhalif bu memleketin çocukları olarak bir planda, bir tartışma zemininde açıkça ortaya koyabilmeliyiz.

Şimdi, eğer binlerce kadro verdiğimiz üniversitelerimizin sorunlarını yalnızca birbirimize atfen kenarından, kıyısından yakaladığımız cümlelerle alt edeceğiz, diye bu fikri bu kürsüden savunma yolunu seçersek veyahut da saldırma yolunu seçersek - fikir bakımından söylüyorum- işin içinden çıkmamız mümkün değil. O halde bir olay var. Birtakım yüksek bilim yurtları, üniversiteler birtakım insanlara, gençlere kapalı. Birtakım yurtlar işgal altında. O halde dert var, sorun var. Niçin kapalı, niçin işgal altında?

Millî Eğitim Bakanlığının yüksek dereceli memurlarının odasının kapısının önünde, hazıröl vaziyetinde sivil olarak bazı kişiler neden nöbet bekliyor? İşte söyleyeceğim fikir, bir gün bu konuda araştırma olursa burada belgeler var ciltlenmiş:

Devlet nasıl ele geçirilecek.

Üniversite nasıl ele geçirilecek.

Sokak nasıl ele geçirilecek.

Meclis nasıl ele geçirilecek. Bir partinin üç tane genel idare kurulu üyesinin, bir tanesinin de genel sekreter yardımcılığı görevi üzerinde bulunan kişinin, yönettiği dergiden taktikler veriliyor burada:

Üniversite nasıl ele geçirilir.

...

Değerli arkadaşlarım, sözlerimi bağlıyorum.

Üniversitelerimizden büyük görevler bekliyoruz. Anayasanın esasları ve ilkeleri içerisinde, binlerce kadro verdiğimiz bu büyük müesseseler, Devletin kolluk güçlerinin birtakım baskı ve Devleti ele geçirme gücü olarak kullandırılmaması görevi hükümete ait olmak üzere, görevlerini yapabilmelidirler. (CHP sıralarından “Bravo” sesleri) Bunu yaptıkları anda, birtakım emeller besleyen insanlar, demokrasiyi bir dikta yönetimine, kanlı bir dikta yönetimine dönüştüremezler; çünkü Türk halkı ve onun temsilcileri, Parlamento ve Anayasamızın temel ilkeleri böyle görüşlerin karşısına çıkabilecek güçtedir, sanıyorum.

Ancak, bunun bir yolu vardır. Bunun yolu, bir anarşik olayı bir anarşik olayla önleme yöntemi değildir. Dikensiz gül bahçesiydi bir zaman. O zaman serbestçe bir kısım, bir kesim hareket ediyordu. Şimdi karşısına başka bir kesim çıkardık, dikenli gül bahçesinde boğuşsunlar, demek de değildir.

Böyle bir zihniyet, demokratik anlayışla bağdaşmaz.

Şimdi sözümü toparlıyorum ve bağlıyorum. Bu yasaların Türk ulusuna, iyi yetiştirilmesi lâzım gelen genç kuşaklarımıza ve üniversitelerimizde görev yapan fedakâr öğretmen üyelerine hayırlı olmasını diliyoruz. Üniversitelerimiz “özerk” kavramının gerçek anlamı içerisinde görevlerini yapmalıdırlar.”⁶⁷⁴

11 Mayıs günü kanun tasarılarının tümü üzerinde oylamalar yapılmıştır. 19 Mayıs Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısının oylamasına 273 üye katılmış; 268 kabul, 2 çekinser oy çıkmış; Cumhuriyet Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısının oylamasına 271 üye katılmış; 265 kabul, 2 çekinser oy kullanılmış; İstanbul Teknik Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısına 270 üye katılmış, 266 kabul 2 çekinser oy kullanılmış; Selçuk Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısına 270 üye katılmış; 260 kabul, 4 çekinser oy verilmiş; Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısına 269 üye katılmış; 262 kabul, 3 çekinser oy kullanılmış; İnönü Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısına 270 üye katılmış; 261 kabul, 3 çekinser oy verilmiş; 27.11.1973 tarih ve 1787 sayılı Kanuna Ek Anadolu Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısına 265 üye katılmış; 259 kabul, 2 çekinser oy kullanılmış; Atatürk Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısına 266 üye katılmış; 258 kabul, 1 ret ve 3 çekinser oy verilmiş; Karadeniz Teknik Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim

⁶⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, ss. 321-324.

Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısına 262 üye katılmış; 253 kabul, 4 çekinse oy kullanılmış; Fırat Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısına 258 üye katılmış; 255 kabul, 3 çekinse oy verilmiş; Diyarbakır Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısına 267 üye katılmış; 261 kabul, 3 çekinse oy kullanılmış; Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademileri Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısına 266 üye katılmış; 258 kabul, 3 çekinse oy kullanılmış; Çukurova Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısına 267 üye katılmış; 260 kabul, 3 çekinse oy çıkmış; Ankara Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısına 264 üye katılmış; 256 kabul, 4 çekinse oy kullanılmış; İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısına 268 üye katılmış; 257 kabul, 3 çekinse oy verilmiş ve Bursa Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısına 265 üye katılmış; 256 kabul, 3 çekinse oy çıkmıştır. Adı geçen üniversitelere dair kanun tasarıları böylece kanunlaşmıştır.⁶⁷⁵

Öte yandan, Ege Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısına 130 üye katılmış; 126 kabul, 1 çekinse oy çıkmıştır. İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısının oylamasına ise 111 üye katılmıştır⁶⁷⁶. Her iki oylamada çoğunluk sağlanamadığı için oylamaların gelecek birleşimde tekrarlanması gerekmiştir. Ancak 100. birleşimde Meclis çoğunluğu olmadığı için oylama yapılamamış⁶⁷⁷ 101. birleşimde yapılan oylamada ise Ege Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanun Tasarısının oylamasına 201; İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanun Tasarısının oylamasına ise 203 üye katılmıştır. Dolayısıyla her iki oylamada da çoğunluk sağlanamamıştır.⁶⁷⁸ Oylamalar 18 Mayıs 1976 tarihli 102. birleşimde tekrarlanmış ve Ege Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısının oylamasına 290 üye katılmış, 285 kabul, 1 ret, 1 çekinse, 3 geçersiz oy kullanılmıştır. İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu tasarısının oylamasına 288 üye katılmış, 284 kabul, 1 ret, 1 çekinse, 2 geçersiz oy kullanılmıştır. Böylece diğer tasarılarından sonra bu tasarılar da kanunlaşmıştır.⁶⁷⁹

⁶⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim 99, 11.5.1976, ss. 379-380.

⁶⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim 99, 11.5.1976, s. 380.

⁶⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 100, 12.5.1976, s. 473.

⁶⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 101, 13.5.1976, s. 515.

⁶⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 102, 18.5.1976, s. 559.

10. TÜRK SİLÂHLİ KUVVETLERİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

- 10.1. 21 Haziran 1927 Tarihli ve 1111 Sayılı Askerlik Kanununun 59. Maddesinde Değişiklik: Seferberlikte Şubelere Katılma Süresinin 24 Saatten 6 Saate İndirilmesi

21 Haziran 1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanununun 59. maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı 22 Ocak 1974 tarihinde Millî Savunma Komisyonuna havale edilmiştir.⁶⁸⁰ Tasarı ile ilgili komisyon raporu 15. Sıra Sayısı ile 6 Mart 1974 tarihinde Meclis Genel Kurulu'na dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁶⁸¹ 30 Nisan 1974 tarihli 69. Birleşimde tasarının görüşülmesine geçilmiştir.⁶⁸²

Naim Talu imzasıyla TBMM Başkanlığına verilen tasarının gerekçesinde şu ifadelerle yer verilmiştir:

“Bilimsel gelişmelere paralel olarak savaş sanayiinin son yıllarda eriştiği geniş boyutlar içersinde insan gücünden çok makineleşmeye verilen değer ve bunun yanı sıra süratli savaş araçlarıyla uzakların kısa sürede yok edilmesi sonucu savaş tekniğinde zaman unsuru büyük önem kazanmıştır. Bu itibarla bilhassa baskın şeklinde yapılan savaşlarda önceden alınacak zaman kısıtlayıcı tedbirlerin düşünülmesi zorunluluğu doğmuştur.

Bu nedenlerle 1927 yılında kabul olunan 1111 sayılı Askerlik Kanununun günün değişen ihtiyaçları ve koşulları karşısında çeşitli maddelerinin yanı sıra seferberlik hükümlerini tanzim eden 59. maddesinin de yeniden düzenlenmesi gereği duyulmuştur.

Halen mer’i bulunan anılan kanunun 59. maddesine göre yükümlülerin celp emrinin tebliği veya ilânından itibaren 24 saat içersinde tertip olunduğu birliğine hareket etmesi gerekmektedir. Evvelce 1076 sayılı Yedeksubay ve Yedek Askerî Memurlar Kanununun 14. maddesinde bu süre 48 saat olarak kabul olunmuşken 1967 yılında anılan maddede 976 sayılı Kanunda yapılan değişiklik üzerine, katılma süresi 6 saate indirilmiştir. Bu değişikliğe paralel olarak 1111 sayılı Kanunun 59. maddesinin de günün koşullarına uygun ayrıca seferberlik hizmetinin en kısa sürede, süratli ve sağlıklı yapılabilmesinin temini amacıyla yeniden düzenlenmesi zorunluluğu karşısında bu kanun tasarısı hazırlanmıştır.”⁶⁸³

⁶⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 32, 22.1.1974, ss. 357-358.

⁶⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 2, Birleşim: 50, 7.3.1974, s. 168.

⁶⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 69, 30.4.1974, s. 257-258.

⁶⁸³ “21 Haziran 1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanununun 59. maddesinin değiştirilmesi hakkında Kanun tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu Raporu”, S. Sayısı: 15, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 69, 30.4.1974 sonuna ekli basmayazı, s. 1.

Tasarı komisyonda değiştirilmeden kabul edilmiştir. Tasarının tümü üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Tokat Milletvekili Ali Şevki Erek bir konuşma yapmıştır:

“Bize göre bu kanun değişikliğine iki yönde zaruret bulunmaktadır. Bu zaruretlerden bir tanesi, 20. asrın savaş ihtimalleri karşısında, askerlik şubelerinde bulunma müddetinin yirmi dört saat olmasının savaşın başlama ve bitme anında millet menfaatini ve millet istikbalini zedeleyici bir yöne sürüklemeye ihtimalinden ibarettir. 20. asrın savaşlarının gidişatı itibariyle, bir seferberlik ilânı halinde çağırılan vatandaşımızın yirmidört saat zarfında değil, ilgili askerlik şubesine altı saat zarfında hazır bulunması bir zarurettir. Evveleminde bu yönden kanunun kabulü gerekir kanaatindeyiz.

Diğer taraftan, 1076 sayılı Yedek Subay ve Yedek Askerî Memurlar Kanununun 14. maddesinde de bu müddet kırksekiz saat iken bundan evvelki yasama döneminde yapılan bir değişiklikle altı saate indirilmiş bulunmaktadır. 1111 sayılı Askerlik Kanununun değiştireceğimiz 59. maddesiyle yapılacak bu tadilat, aynı zamanda 1076 sayılı Kanundaki hükümlerle de paralelliği sağlamakta, mevzuattaki tenakuzu, diğer bir deyişle çelişkiyi ortadan kaldırmaktadır.”⁶⁸⁴

Kanun tasarısının tümü üzerinde konuşan başka Milletvekili olmamış, maddelerin görüşülmesine geçilmiştir. Tasarının 1. maddesi ile 21 Haziran 1937 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanununun 59. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Madde 59- Yedek erbaş ve erlerden genel, seferberlikte celp ve davet olunanlar, bulundukları köy ve mahallelerde çağırılma için yapılacak ilân saatinden başlayarak en çok altı saat içinde yola çıkmaya köy ve mahallelerinin şube merkezine olan uzaklığına göre şube merkezinde bulunmaya mecburdurlar.

⁶⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 69, 30.4.1974, s. 257.

Yabancı memleketlerde bulunanlar bulundukları yerin elçilik veya konsolosluklarınca gazetelerle ilân yoluyla çağrılırlar. Bu çağrıda elçilik ve konsolosluklar diğer yayın organlarından da faydalanabilirler. Bu çağrı üzerine yükümlüler pasaportlarını almak amacıyla gecikmeksizin altı saat içinde yola çıkarak bulundukları yerin elçilik veya konsolosluklarına, olan uzaklığına göre anılan temsilciliklerde bulunmak zorundadırlar.

Bu süreden, sonra şube merkezine veya elçilik ve konsolosluklara gelenler bakaya sayılır.

Erbaş ve erlerin eğitim ve manevra için celbi, muvazzaf erbaş ve erler gibi yapılır. Dahilî asayiş için celpleri seferberlik hükümlerine tabidir.”⁶⁸⁵

Madde üzerinde söz alan Milletvekili olmamış, yürütmeye ilgili 2. ve 3. maddelerin oylanmasından sonra kanunun tümü oylanarak kabul edilmiştir.⁶⁸⁶

⁶⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 69, 30.4.1974, s. 258.

⁶⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 69, 30.4.1974, s. 258.

10.2. Jet Pilotlarının ve Silah Sistem Operatörlerinin Uçuş Tazminatlarının Artırılması

27.7.1967 tarihli ve 926 sayılı Kanuna 1323 sayılı Kanunla eklenen ek 5. maddenin değiştirilmesine ilişkin kanun tasarısı 23 Mayıs 1974 tarihinde Millî Savunma ve Plan Komisyonlarına havale edilmiş;⁶⁸⁷ tasarı ve komisyon raporları 10 Haziran 1974'te Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁶⁸⁸

Başbakan Bülent Ecevit imzasını taşıyan tasarının gerekçesinde aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir:

1 Şubat 1963 tarihinde yürürlüğe giren 144 Sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununa ek cetvelde gösterilen ve albay maaşı esas alınarak saptanan tazminat oranlarında günün değişen yaşam koşullarına uygunluğu sağlanabilmesi için 28 Nisan 1970 tarih ve 1256 Sayılı Kanunla artış yapılmıştır.

Ancak, 1 Mart 1970 tarihinden geçerli olarak 1 Aralık 1970 tarihinde 926 Sayılı Kanunun mali hükümlerinin uygulanmasına başlanması üzerine, aylık uçuş tazminatlarının ödenmesinde üç yılını bitirmiş albay maaşı tutarının (7 000 TL) esas alınması halinde çok yüksek rakamlara ulaşılacağı görüşünden hareketle 31.7.1970 tarih ve 1323 Sayılı Kanunun 13. maddesi ile eklenen ek 5. madde ile üç yılını bitirmiş albay maaşı tutarının yüzde kırkı tavan olarak kabul edilmiştir.

1970 Ağustosunda Türk parası değerinin düşürülmesi sonucu fiyatlar süratli bir tempo ile artarak hayat pahalılığı dayanılmaz bir düzeye ulaşarak bugüne gelinmiş ve dolayısıyla maaşların alış gücünde büyük ölçüde düşüş meydana gelmiştir. Buna bağlı olarak başlangıçta maaşlara olumlu katkıda bulunduğu kabul edilen uçuş tazminatları; değişik isimler altında devlet memurlarına yapılan birtakım yan ödemelerin gittikçe yaygınlaşması ve artması sonucu, pilotlar tarafından yıpranma ve risk karşılığı olma niteliğini kaybettiği görüşü ile küçümsenmeye başlanmıştır.

1970 yılında maaş ve uçuş tazminatlarında yapılan artıştan sonra, Türk Hava Yolları pilotlarının kazançları ile Hava Kuvvetleri pilotları arasında denge meydana gelir gibi olmuş fakat kısa bir süre sonra Türk Hava Yolları pilotlarına maaş, uçuş tazminatı ve tanınan diğer olanaklarla aylık kazançları uçucu kıdemli albay aylık kazancının en az iki misli bir düzeye ulaşmıştır.

⁶⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 4, Birleşim: 83, 23.5.1974, s. 648.

⁶⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 94, 11.6.1974, s. 58.

Yukarıda arz edilen sebeplerle 1970 yılından bu yana mecburi hizmetini dolduran 56 pilotumuz istifa ederek, 24 pilotumuz da erken emeklilikten Hava Kuvvetlerinden zamansız ayrılmışlardır.

Daha uzun süre Hava Kuvvetlerinde hizmet edebilecek tecrübeli ve kalifiye pilotların ayrılması ile görev etkinliğinde meydana gelen, zayıflamanın giderilmesinde en az ayrılanların yetiştirilmesinde harcanan miktar kadar para ile zaman sarfı gerekmektedir. Buna göre Hava Kuvvetlerinden zamansız ayrılan pilotların aylıkları, tazminatları, özlük hakları ve uçuş dışı öğrenim ve muhtelif yurt içi ve dışı ülkelerdeki kurs masrafları dışında maliyetleri hesaplandığında büyük meblağlar ortaya çıkmaktadır.

Şöyle ki; 1970 yılından bu yana istifa eden 56 pilotun Devlete maliyeti asgarî 240 milyon TL olarak hesaplanmıştır. Uçuş tazminatlarında öngörülecek artış oranında istifa eden pilot ve diğer uçucu personel miktarında azalma olacağı doğaldır. Bu suretle ayrılmalar normal ölçüler içinde tutulabilecek ve dolayısıyla hem Hava Kuvvetleri görev etkinliğinde zayıflama yaratılmamış ve hem de dolaylı olarak para tasarrufuna gidilmiş olunacaktır. Günümüzde Türk Hava Yolları ve diğer kamu kuruluşları ile özel teşebbüs pilot ihtiyacını karşılamada çoğunlukla bünyesinde kalifiye ve tecrübeli pilot bulunduran kaynak olarak Hava Kuvvetlerine itibar etmektedir. Bu nedenle diğer kuvvetler için pilotların ayrılması gibi bir problem doğmamaktadır.

Pahalılığın hızla artışı yaşam koşullarını ağırlaştırmış ve bu ağır koşulların pilotların maddî ve manevî durumları üzerindeki olumsuz etkileri, kaza-kırımı artıran faktörlerden biri olmuştur. Bu faktör sonucu meydana gelen bir kaza can kaybı yanında 25-75 milyon TL değerindeki uçakların da elden çıkmasına sebep olmaktadır.

Bu faktörün sebep olacağı kazalardan yalnız birinin önlenmesi halinde bile pilotların uçuş tazminatında öngörülen artış karşılanabilecek böylece Silahlı Kuvvetler savaş gücünün azalması da önlenecektir.

Uçaklardaki silâh ve seyrüsefer sistemlerinin; gelişmekte olan elektronik teknoloji paralelinde gittikçe karmaşık bir nitelik kazanması, bu sistemlerin tek kişilik savaş uçaklarını yöneten pilotlar tarafından kullanılması olanağını ortadan kaldırmıştır.

Nitekim, modern savaş uçaklarında bu ihtiyaç karşılanmakta ve uçaklar en az iki kişilik olarak yapılmaktadır. Bu suretle, silâh sistemlerini işletmek ve kullanmak üzere yeni bir hizmet sahası açılmış ve bu branşta silah sistem operatörü adı altında personel yetiştirilmeye başlanmıştır.

Türk Hava Kuvvetlerinin satın aldığı F-4 (FANTOM) uçakları da aynı niteliğe sahip modern uçaklar olduğundan, pilotla birlikte, görev alanı için ayrılan silah sistem operatörleri de Amerika Birleşik Devletlerinde, (1974 yılı başlarında) uçuş eğitimine tabi olacaklardır.

Böylece Türk Hava Kuvvetlerinde ilk defa muharip jet uçağında pilotun ayrılmaz parçası olarak silâh sistem operatörlüğü adı altında yeni bir hizmete fiilen başlanılmaktadır.

Modern tip jet uçaklarında savaş görevlerinin yapılması için pilot-silâh sistem operatörü ikilisinin uçak içinde bir arada bulunması mutlaktır. Aksi taktirde uçak muhariplik niteliğini kaybetmiş olacaktır. Bu durumda aynı uçakta beraber uçan silâh sistem operatörü ile pilotlar arasında, pilot sorumluluğu dışında hayatî risk ve yıpranmalar yönünden herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Bu sebeple silah sistem operatörlerinin uçuş ekibi dışında mütalaa edilerek jet pilotu statüsünde uçuculara yakın bir seviyede uçuş tazminatı almaları adalet ilkelerine uygun düşmektedir.

1970 yılından bu yana paranın alış gücünde meydana gelen düşme sonucu, halen ödenmekte olan sakatlık ve şehitlik tazminatı risk karşılığı olma niteliğini kaybettiğinden uçucu personel tarafından küçümsenmektedir. Genellikle şehit pilotların çoğunluğunu küçük rütbeliler teşkil etmekte ve geride henüz öğrenim devresine ulaşmamış çocuklar bırakmaktadırlar. Bugün için şehit olan uçucuların aylığa hak kazanan dul ve yetimlerine maddî ve manevî tazminat olarak verilen 84 000 TL dört yıl öncesine oranla kuvvetini büyük ölçüde yitirmiş, mütevazî bir daire satın alma olanağı bile kalmamıştır.

Bu nedenlerle; uçuş tazminatlarında yapılan artışlar paralelinde Silâhlı Kuvvetler tüm personel için uçuştan doğan sakatlık ve şehitlik tazminatlarının da artırılması halinde uçucu personelde istikbal endişesi ortadan kalkacaktır.

Yukarda arz edilen sebepler karşısında sakatlık ve şehitlik tazminatı ile jet statüsündeki pilotların uçuş tazminatlarının artırılması ve silâh sistem operatörlerinin uçuş ekibi dışında kabul edilerek kendileri için öngörülen tazminatı bu kanunla getirilen oran içinde almalarının adalet ilkelerine uygun düşeceği tabiidir.

144 sayılı Uçuş Hizmetleri Kanununda sakatlık ve şehitlik tazminatı ile jet pilotu statüsündeki uçucular için artışı öngörülen tazminatların silâh sistem operatörlerine de belirlenen oran içinde verilebilmesi için 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun ek 5. maddesinin değiştirilmesi yoluna gidilmiş ve yeniden üç fıkra şeklinde düzenlenen maddenin birinci fıkrasında eski hükümler korunmuş, ikinci ve üçüncü fıkralarında 17 Ocak 1963 gün ve 144 sayılı Uçuş Hizmet Kanununda öngörülen tazminatları kimlerin ve hangi oranlarda alacağı gösterilmiştir.

Getirilen tasarıyla şehitlik tazminatı dışında kalan ödemelerin tutarı 22,5 milyon TL olarak hesaplanmaktadır ki yeni alınan F-4 (FANTOM) uçakların bir adedinin 75 milyon TL olan fiyatı karşısında önemsenecek bir miktar olmadığı ortadadır.”⁶⁸⁹

Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık’ın verdiği bir öncelik önergesiyle kanun tasarısı 12 Haziran 1974’te görüşülmüştür.⁶⁹⁰

Kanun tasarısının tümü üzerinde Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı söz istemiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Huzurumuza gelen Uçuş Tazminatı Kanunu, hakikaten Hava Kuvvetlerimizin jet pilotlarının, emsali diğer devlet hava kuvvetlerindeki jet pilotlarına nazaran, tatmin edici bir seviyeye uçuş tazminatlarının getirilmesini sağlayan bir kanun tasarısıdır.

Fevkalâde yerindedir; Hava Kuvvetlerimiz personelinin Hava Kuvvetlerinde kalmasını, ayrılmalarını önlemeyi hedef tutmaktadır. Çok mütevazî hazırlanmıştır. Diğer modern devletlerin uçuş personeline verilen uçuş tazminatı ile bizim şimdi bu kanunla kendi subaylarımıza vereceğimizi kıyasladığımız zaman, bizimki onlarınkinin çok altında kalmakta ve fakat eskisine nazaran biraz ıslah edilmiş olmakta ve âdil ölçülere dayandırılmış olmaktadır.

⁶⁸⁹ “27.7.1967 Tarihli ve 926 Sayılı Kanuna 1323 Sayılı Kanunla Eklenen Ek 5. Maddenin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı ve Milli Savunma ve Plan Komisyonları Raporları”, S. Sayısı: 63, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974 sonuna ekli basmayazı, ss. 1-3.

⁶⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, ss. 131-132.

Bu sebeple Yüce Meclisimizin kanunu kabul etmesi, Hava Kuvvetlerimize maddî ve manevî güç katacaktır. Kabulünde fayda görüyorum, İnşallah Yüce Meclisimiz kabul eder, Hava Kuvvetlerimize hayırlı ve uğurlu olur.

Saygılarımı sunarım.”⁶⁹¹

Tosyalı’nın ardından başka konuşma talebinde bulunan Milletvekili olmamış, maddelerin görüşülmesine geçilmiştir. 1. Madde ile 27.7.1967 tarihli ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununa 31.7.1970 tarihli ve 1323 sayılı Kanunla eklenen ek 5. madde aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“Ek madde 5- 18 Nisan 1963 tarihli ve 223 sayılı Kanunda, bu kanunun değişik 49. maddesiyle geçici 26. ve 27. maddelerinde yazılı tazminat oranlarının saptanmasında esas olan albay maaşı, üç yılını bitirmiş albaya bu Kanunla verilen aylığın kesintisiz tutarının yüzde kırkıdır.

17 Ocak 1963 tarihli ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununda gösterilen sakatlık ve şehitlik tazminatının hesaplanmasında, jet pilotu statüsündeki pilotlarla silâh sistem operatörlerinin uçuş ve yıpranma tazminatları ile ikramiyelerinin ödenmesinde esas olan albay maaşı, üç yılını bitirmiş albaya bu kanunla verilen aylığın kesintisiz tutarının yüzde yetmişidir.

17 Ocak 1963 tarihli ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun kapsamına girip de bu maddenin ikinci fıkrasından yararlanamayanların her çeşit tazminat ve ikramiyelerinin hesaplanmasında, birinci fıkra hükmü uygulanır.”⁶⁹²

Bu maddeyle birlikte, yürürlükle ilgili 2 ve 3. maddelerin de kabul edilmesinden sonra tasarının tümü oylanmış ve kabul edilmiştir.⁶⁹³ Bu kanunun hemen ardından 1828 No’lu kanunun görüşmelerine geçilmiştir.

⁶⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, ss. 131.

⁶⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, s. 132.

⁶⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, s. 132.

10.3. Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununda Değişiklik: Hava Kuvvetleri Komutanlığı Personeli'nin TSK'dan Ayrılmasının Önlenmesi İçin Düzenleme

17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bir geçici madde eklenmesine ilişkin Kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Plan komisyonları raporları 61 Sıra Sayısı ile 10 Haziran 1974'te Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁶⁹⁴ 1827 No'lu Jet Pilotlarının ve Silah Sistem Operatörlerinin Uçuş Tazminatlarını yeniden düzenleyen yasa ile aynı gün ve onun ardından Millî Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'ın tasarının öncelikle görüşülmesi için verdiği önerenin kabulüyle 12 Haziran 1974'te görüşülmüştür.⁶⁹⁵

Kanun tasarısının tümü üzerinde söz isteyen Milletvekili olmadığı için maddelerin görüşülmesine geçilmiştir. 1. Madde ile 17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun birinci maddesinin (c) bendi yürürlükten kaldırılmış ve bu maddeye aşağıdaki (e) ve (f) bentleri eklenmiştir:

“e) Jet pilotu statüsü: Pervanesiz jet uçağı ile eğitim veya muharip uçuş birliklerinde en az 200 saat jet uçuşuna ve jet pilotu sertifikasına sahip olan her pilot jet pilotu statüsünde kabul edilir.

f) Silâh sistem operatörü ve silâh sistem operatörü adayı: Türk Silâhlı Kuvvetleri uçuş teşkilllerinden veya yabancı bir devlet uçuş okul ve kurslarından silâh sistem operatörü diploması alan ve diploması usulüne göre onaylanan pervanesiz jet uçağında; darbe, av-bombardıman, av-önleme ve keşif görevlerinin yapılması için pilotla birlikte uçarak uçaktaki silâh sistemlerini kullanan kimseye silâh sistem operatörü ve silâh sistem operatörü olmak için sayılan yerlerde uçuşa başlayan askerî personele silâh sistem operatörü adayı denir.”⁶⁹⁶

Madde 2 ile, ilgili kanunun ikinci maddesinin birinci fıkrası ile (a) ve (c) bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve bu maddeye (h) ve (ı) bentleri eklenmiştir:

“Madde 2- Pilotlara, pilot adaylarına, silâh sistem operatörlerine, silâh sistem operatör adaylarına, uçuş ekibine ve askerî paraşütçülere Türk Silâhlı Kuvvetlerinde görev yaptıkları sürece bu kanun hükümlerine göre tazminat ödenir.

⁶⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 94, 11.6.1974, ss. 57-58.

⁶⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, ss. 132-137.

⁶⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, s. 133.

a) Türk Silâhlı Kuvvetleri pilotlarına, bu kanuna ek cetvelin birinci sütununa göre aylık uçuş tazminatı ödenir.

c) Uçuş ekibi personeline ekli cetvelin ikinci sütununa göre uçuş tazminatı ödenir. Bu tazminat uçuş ekibi personelinin uçuşa başladığı tarihi izleyen aybaşından itibaren cetvelin birinci uçuş kıdem yılına karşılık olan miktarı üzerinden ödenmeye başlanır ve uçuş hizmet süresince devam eder.

h) Silâh sistem operatörlerine, bu kanuna ek cetvelin üçüncü sütununa göre uçuş tazminatı ödenir. Bu tazminat silâh sistem operatörlerinin uçuşa başladığı tarihi izleyen aybaşından itibaren cetvelin birinci uçuş kıdem yılına karşılık olan miktarlar üzerinden ödenmeye başlanır ve uçuş hizmet süresince devam eder.

1) Silâh sistem operatörü adaylarına pervanesiz jet uçağında uçuşa başladıkları tarihi izleyen aybaşından itibaren uçtukları sürece ek cetvelin üçüncü sütununda bininci uçuş kıdem yılına karşılık olan miktarın yüzde yetmişi üzerinden tazminat ödenir.”⁶⁹⁷

2. Madde okunduktan sonra Afyonkarahisar Milletvekili Süleyman Mutlu “2. maddeye göre verilecek olan tazminatlar bir yılda bütçeye ne kadar malî yükümlülük getiriyor acaba?” diye bir soru sormuş, Plan Komisyonu Başkanı Sivas Milletvekili Ahmet Durakoğlu “22 milyon lira civarındadır Sayın Başkan” şeklinde cevaplandırmıştır.⁶⁹⁸ Ardından Burdur Milletvekili Faik Kırbaşı, “Sayın Millî Savunma Bakanından istirham ediyorum; havacılarımız için getirilmiş bulunan bu tazminatların esbabı mucibesine uygun olarak denizaltı kuvvetlerimiz için de böyle bir tazminat getirmeyi düşünüyorlar mı, düşünmüyorlar mı?” sorusunu yöneltmiş; Millî Savunma Bakanı Bursa Milletvekili Hasan Esat Işık bu soruyu şöyle yanıtlamıştır: “Sayın Başkan, malûmları olduğu veçhile, halen denizaltı mensupları da böyle bir tazminat almaktadırlar. Bilindiği gibi bu tazminatların, gerektiğinde tetkik edilmesi her zaman mümkündür. Huzuruza getirilmiş olan kanun tasarısında yalnız pilotlara ödenen tazminatın artırılması öngörülmüştür”.⁶⁹⁹

Bir başka soru Balıkesir Milletvekili Mustafa Kemal Alver tarafından sorulmuştur. Alver, “Ödenmesi öngörülen uçuş tazminatları vergiye tabi midir? Aslında uçuş tazminatlarından Gelir Vergisi kesilmemesi gerekir. Bu hususun Sayın Bakan tarafından açıklanmasını rica ediyorum” demiştir. Işık ise “Kendilerince arzu edildiği gibi olacaktır; bir vergi kesintisi olmayacaktır” yanıtını vermiştir.⁷⁰⁰

⁶⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, s. 133.

⁶⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, s. 133.

⁶⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, ss. 133-134.

⁷⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, s. 134.

Bu soru ve cevaplardan sonra 2. Madde üzerinde söz isteyen Milletvekili olmamış, madde oylanmış ve kabul edilmiştir. 3. Madde ile de ilgili kanunun 4. Maddesinde aşağıdaki değişiklik yapılmıştır:

“Madde 4- Pilotların, silâh sistem operatörleri ve uçuş ekibi personelinin uçuş tazminatı alabilmeleri için takvim yılı ile başlayan oniki ayda altmış saat uçuş yapmaları şarttır. Ancak, bu şartı yerine getirmeyenlerin uçuş tazminatlarının yüzde ellisi müteakip takvim yılı başından itibaren kesilir ve bu kesiliş uçucunun geçen yıldan noksan kalan uçuşunu tamamlayıncaya kadar devam eder. Normal tazminat, noksan kalan uçuş saatinin tamamlanmasını izleyen aybaşından itibaren ödenmeye başlanır.

Silâhlı Kuvvetlerde; pilotların uçuş hizmetlerini yapacakları uçak tipi, görev ve ihtiyaca göre Silâhlı Kuvvetler komutanlıklarınca saptanır, Onyediy uçuş yılını tamamlamış bulunan pilotlar için kuruluş kadro ve materyal durumuna göre, hazırlanacak yönetmelikte saptanacak esaslara uygun olarak uçuculuk statüsü baki kalmak şartı ile uçuş zorunluğu aranmayabilir.

Uçuş tazminatı alan personelden uçuşla ilgisi olmayan yurt dışı daimî görevlere atananlar için, bu görev süresince, birinci fıkrada yazılı yıllık uçuş saatini tamamlama zorunluğu aranmaz. Yurt dışı daimî görevlerde geçen süreler uçuş hizmet süresinden sayılır ve bu görevlere atanan personelin yurttan ayrılış tarihini izleyen aybaşından itibaren uçuş tazminatının yüzde ellisi kesilir.”⁷⁰¹

Tasarının 4. Maddesi ile 17 Ocak 1963 tarih ve 144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun beşinci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“Madde 5- Pilotlar, silâh sistem operatörleri ve uçuş ekibi personelinin aylık tazminatlarını alabilmeleri için görev ve hizmete ilişkin istekleri gereği gibi yerine getirmedikleri yolunda bir yıl içinde emrinde çalıştığı en yakın iki üst derece âmirlerinin imzasını taşıyan yazılı iki ihtar veya aylık bir fena faaliyet raporu almamış olmaları şarttır. Bu şartı yerine getirmeyenlerin tazminatlarının yüzde ellisi tebliğ tarihini izleyen aybaşından itibaren kesilir. Bu kesilme durumunu düzelttiğine dair en yakın iki üst derece âmirlerinden olumlu kanaat raporu alıncaya kadar devam eder. Normal tazminat, olumlu kanaat raporunu aldığı tarihi izleyen aybaşından itibaren ödenmeye başlanır.”⁷⁰²

⁷⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, s. 134.

⁷⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, s. 134.

5. Madde ile Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun altıncı maddesinin üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“Başlangıç ve uçuştan ayrılma tarihi arasındaki süre uçuş hizmet süresidir. Altı ay ve daha çok süreler bir yıla tamamlanır, altı aydan az süreler dikkate alınmaz. Sekiz yıllık uçuş hizmetini tamamlayan ve disiplinsizlikten başka bir nedenle uçuştan ayrılan pilotlara albay maaşının yüzde yirmidördü, silâh sistem operatörlerine yüzde yirmisi aylık yıpranma tazminatı olarak verilir ve her fazla uçuş yılı için albay maaşının yüzde ikisi eklenir.”⁷⁰³

6. Madde ile de “144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanunu”nun yedinci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Madde 7- Uçuş hizmetine ilişkin görevler sırasındaki kazalar ve diğer sağlık sebepleri sonucunda hava değişimi alan veya uçuştan başka hizmetlere nakledilen pilotlara, silâh sistem operatörlerine ve uçuş ekibi personelinden kaza ve diğer sebepler sonucu hava değişimi alanlara iki yıl süreyle bu kanunda gösterilen aylık uçuş hizmet tazminatı ödenir. Bu süreler uçuş hizmetinden sayılır. İki yıldan fazlası için dördüncü maddenin birinci fıkrası uygulanır. Bunlar tekrar göreve başladıklarında diğer şartları haiz iseler tazminatları göreve başladıkları tarihi izleyen aybaşından itibaren ödenmeye devam olunur.

Beş uçuş yılı içinde uçuş hizmetine ilişkin görevler sırasındaki kazalar sonucunda veya diğer sağlık sebepleriyle hava sağlık kurulları raporlarına dayanılarak daimî olarak yer hizmetine nakledilen pilotlara albay maaşının yüzde yirmidördü, silâh sistem operatörlerine yüzde yirmisi ve uçuş ekibi personeline yüzde onaltısı aylık yıpranma tazminatı olarak ödenir. Beş uçuş yılını aşan süreler için pilotlara ve silâh sistem operatörlerine her uçuş hizmet yılı karşılığında albay maaşının yüzde ikisi, uçuş ekibi için yüzde biri bu tazminata eklenir.”⁷⁰⁴

7. Madde ile, ilgili kanunun Geçici 2. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

⁷⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, ss. 134-135.

⁷⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, s. 135.

“Geçici madde 2- Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mülga 5950 sayılı Kanunun geçici birinci ve ikinci, 6725 sayılı Kanunun üçüncü ve dördüncü maddesinin (b) fıkrasına, 7345 sayılı Kanunun üçüncü ve geçici dördüncü maddelerine göre tazminat alanların tazminatları, hak sahiplerinin bu kanuna göre uçuş hizmet süreleri dikkate alınarak saptanır ve uçuş yılı üzerinden altıncı ve yedinci maddelerde belirtilen esaslara göre ödenir.

Uçuş hizmet süresi itibarıyla bu kanunun altıncı ve yedinci maddelerindeki şartları taşımayan personelin almakta oldukları tazminatın ödenmesine devam olunur.”⁷⁰⁵

8. Madde ile “144 sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununa geçici 4. madde eklenmiştir:

“Geçici madde 4.- Eğitim, harekât ve lojistik destek hizmetleri ile ilgili faaliyetlerin yürütülmesiyle görevlendirilmiş olan Hava Kuvvetleri Komutanlığının diğer pilotlarına da bu kanunda yazılı uçuş ve yıpranma tazminatları ile ikramiyeleri jet pilotu statüsü hükümlerine göre ödenir.

Kazanılmış hak olarak uçuş yıpranma tazminatı alanlardan jet pilotu statüsüne girenlere bu kanunda yazılı yıpranma tazminatı jet pilotu statüsü hükümlerine göre ödenir.”⁷⁰⁶

Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununa Ek Cetvelleri düzenleyen 9. Maddenin ve yürürlükle ilgili 10 ve 11. Maddelerin kabul edilmesinden⁷⁰⁷ sonra tasarının tümü üzerinde Konya Milletvekili Kemâlettin Gökakın lehte konuşacağını belirterek söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;, bugün Türk Hava Kuvvetlerinin 2. defa tazminatına ait kanunu görüştük ve görüyorum ki, hepimiz gönülden, şuurlu olarak kabul etmiş bulunuyoruz.

Benim temas etmek istediğim şudur. Birinci defa tazminat, ben, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteriyken geçti ve bundan maksat, havacılarımızın ayrılmamasıydı. Fakat kâfi gelmedi, % 95’i teğmen, yüzbaşı olmak üzere Türk Hava Yollarına bir akın başladı. Şimdi tekrar bir tazminat kanununu

⁷⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, s. 135.

⁷⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, s. 135.

⁷⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, ss. 135-136.

kabul etmiş oluyoruz. Benim temennim, Devletimize her biri 1,5 milyon liraya (evvelce 1,5 milyon deniyordu bugün daha fazlaya) mal olan bir pilot, harp pilotu, şerefli olan Türk Milletinin savunmasında kalmalı ve ayrılmamalıdır.

Tazminat mevzuu bu suretle devam ederken, Türk Hava Yollarında ve Kamu İktisadî Devlet Teşebbüslerinde verilen miktara paralel olarak ücret verilmeli ve anormal olmamalıdır. Meselâ bir pilot 6 bin liradan 14 bin lira net alıncaya kadar devam eder, 6 bin lira aldığı zaman ayrılır gider. Söylediğim gibi ayrılanlar teğmenlerdir, yüzbaşılardır. Bunun üzerinde çok durmak lâzımdır. Kanunî müeyyide koymak lâzım.. Yalnız tazminat kâfi gelmemektedir ve bu, üzüntü vermektedir. Bunu arz etmek istiyorum. Türk Hava Yollarında 15 arkadaş vardı, hepsi gençti bir tanesi kurmay yüzbaşı, diğerleri yüzbaşı ve teğmendi. Oraya girdiler, şimdi de zannediyorum bir 15 kadar arkadaş var, oraya girmek istiyorlar. Bunları önleyici tedbir alınması icap eder, yoksa devam edebilir.

Diğer bir meseleyi Sayın Millî Savunma Bakanına arz etmiştim. Bu, şimdi parça parça gelmiş oluyor. Türk Silâhlı Kuvvetleri bir küldür. Türk Silâhlı Kuvvetlerinin içerisinde vazifenin güçlüğü ve tehlikesi bakımından diğer sınıflar da vardır. O zaman Sayın Bakan buyurdular ve “ben bunları da getireceğim” demişlerdi, yanlış hatırımda kalmadıysa.

Bu tazminatların kahraman Hava Kuvvetlerimiz için hayırlı olmasını dilerim. Hakikaten Kıbrıs hâdisesi çıkmıştı, katliam olmak üzereydi, verilen kararlar baskı yapılmıştır. Hava Kuvvetlerinin orada büyük hizmeti vardır, beynelmilel şöhreti vardır. Atışlarla da bunu ispat etmiştir. Gönülden kabul ettiğimiz bu kanun hayırlı olsun. Fakat tekrar arz ediyorum, pilotlarımız bundan sonra İnşallah ayrılmazlar.

Hürmetlerimle arz ederim.”⁷⁰⁸

Gökakın’ın konuşmasından sonra kanun tasarısının tümü oylanmış ve kabul edilmiştir. Bir milletvekili kanun kabul edildikten sonra “Bu kanun akçeli hükümler ihtiva eden bir kanun olduğu için açık oya vazedilmesi lâzım” demiş; Başkan ise “Efendim, akçalı veya aktarma olmadığı için açık oylamaya konmasına lüzum yok” şeklinde yanıt vermiştir.⁷⁰⁹

⁷⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, ss. 136-137.

⁷⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 95, 12.6.1974, s. 137.

10.4. Yedek Subay Adaylarının Kısa Süreli Askerlik Hizmetine Tabi Tutulmasına İlişkin Kanun: Yedek Subaylık Süresinin Geçici Olarak 4 Aya İndirilmesi

Yedek subay adaylarının kısa süreli askerlik hizmetine tabi tutulmasına ilişkin Kanun tasarısı ve 58 Sıra Sayılı Millî Savunma Komisyonu raporu 1 Haziran 1974'te Genel Kurul'a dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁷¹⁰ Millî Savunma Bakanı Hasan Esat Işık'ın ve Millî Savunma Komisyonu Başkanı İstanbul Milletvekili Fehmi Cumalıoğlu'nun ayrı ayrı verdikleri öncelik önergelerinin kabul edilmesiyle 11 Haziran 1974 günü tasarının görüşülmesine başlanmıştır.⁷¹¹

Cumalıoğlu'nun Millî Savunma Komisyonu Başkanı olarak verdiği önergede aşağıdaki gerekçeye yer verilmiştir:

“30 000 kadar yedek subay adayı birikmiştir. Bunlar hakkında âcil bir karar gerekmektedir. Bu hem gençlerin biran önce hayata atılabilmeleri, hem de idarenin büyük müşkül durumdan kurtulması mümkün olacaktır. Mesele, raporda da belirtildiği gibi ivedilik arz etmektedir.”⁷¹²

Kanunun tümü üzerinde ilk konuşmayı Adalet Partisi Grubu adına Muğla Milletvekili Ahmet Buldanlı yapmıştır.

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Bugün Yedek Subay Kanununun bazı maddelerini değiştirmek ve yedek subay eğitimi süresinin bir defaya mahsus olmak üzere 4 aya indirilmesi hususunu müzakereye başlamış bulunuyoruz. Bendeniz, Adalet Partisinin bu husustaki görüşünü iletmek için söz almış bulunuyorum.

Muhterem milletvekilleri, Adalet Partisinin, şu sırada huzurumuzda müzakere edilmekte olanı kanun tasarısının tümü üzerindeki görüşlerini şu şekilde hulâsa edebiliriz. Yüksek malumlarınızdır ki, kanunların ısdarında, kanunun mutlaka Anayasaya uygunluğu ve genellik prensibine intibak aranır. Aksi halde, çıkarılacak kanunlar özel kanun mahiyetini taşır ve nısfet prensibinden de ayrıldığı için tatbiki mümkün olamaz.

⁷¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 91, 4.6.1974, s. 3.

⁷¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 94, 11.6.1974, ss. 76-77.

⁷¹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 94, 11.6.1974, s. 77.

Yine malumlarınızdır ki, Anayasamız, millî müdafaa hizmetlerini bütün Türklere teşmil etmiştir. Bu umumî kaidenin dışına ne çıkılır, ne de çıkılmasına tevessül edilebilir. Farzı muhal, bir er, askerliğini 18 ay yapmışsa, diğerinin 12 ay yapması mümkün değildir. Eğer kanunî bir özrü nispetinde hizmetten istinkâf edilir, veya çürüğe çıkarılır. Hiç bir Türk, askerlik hizmetinden ayrı tutulamaz.

Ayrıca, Anayasamızın 12. maddesi; hiç ferde, aileye veya zümreye imtiyaz tanımamaktadır. Bu suretle, görülmektedir ki, şu anda müzakere etmekte olduğumuz Kanun tasarısı, yukarıdaki prensiplere aykırılık ihtiva etmektedir.

Bir noktanın aydınlatılmasında fayda mülâhaza ediyorum: Ordunun kadro fazlası vardır. Bugün 30 bine yakın yedek subay yığılması olduğu söylenmektedir. Bunların kullanılması mutlaka zaruridir. Zira, yine pek çok kanunlarımız, askerlik hizmetini ifa etmeyen gençlerimize vazife vermemekte veya en azından, onların vazifelere alınmaları uzun müddet sürmektedir. Bu gecikmeyi önlemek, boş kadroları doldurmak veya istihdam politikasını bir nispette hafifletmek için, bu yığılmaları yavaş yavaş haddî asgariye indirme veya tamamen kaldırma yolunda Hükümetin tedbir alması yerindedir. Yalnız, “kadro fazlalığını asgariye indireceğim, sıkıntıyı ortadan kaldıracam” diye, Anayasanın amir hükmüne aykırı hareket etmek de doğru değildir.

Şimdi, bu getirilmekte olan Kanunun 1. maddesine bakınız, 1.5.1974 tarihine kadar yurt içinde veya yurt dışında yüksek okul, üniversite bitirmiş gençlerimiz, eğer haklarında askerlik kararı alınmışsa, bunlar 4 aylık bir eğitimden sonra terhis olacaklardır; ama yüksek okul veya üniversiteler Haziranda mezun verirler. Burada 4 aylık süre kabul edilirse, Haziranda mezun olanlar faydalanamayacaklardır. Aynı şekilde, bugün fiilen okulda bulunan yedek subay öğrencileri, fiilen kıtalarında yedek subaylık görevini yapanlar, bu getirilmekte olan kısa süreden faydalanamayacaklardır. Şimdi, bir aylık bir ara ile bir zümreyi 4 ay gibi kısa bir müddet askerlik yaptırıp terhis ettireceksiniz; 1 ay sonra hakkında askerlik kararı alınmış yüksek okul veya üniversite mezununu bu haktan mahrum edeceksiniz. Bu alenen, nısfet prensibinin ihlâlidir ve aynı zamanda, Anayasanın emrettiği askerlik vazifesini vatandaşların bir kısmına 18 ay, bir kısmına 12 ay ve bir kısmına da 4 ay gibi çok kısa bir zaman hizmet yaptırıp terhis olmalarına imkân vermektedir. Bu, gayri hukukî ve gayri adil durumun tashihi şarttır.

Biz prensip olarak, bu yığılmaları ortadan kaldıracak 4 aylık müddeti kabul ediyoruz; ama bu üç sınıf arasındaki, yani bugün üniversiteyi bitirmiş, hakkında askerlik kararı alınmış, veya şu anda yedek subay okullarında okumakta olan, eğitim görmekte olan veya kıtalarında hizmet gören insanları, gençleri bu gibi kısa, hizmetten faydalandırmamak gayri âdil bir düşünce olur kanaatindeyim.

Düşünülmelidir ki, millî güvenlik gibi bir hizmete müteallik bir mesele kanun metni haline getirilirken mutlaka Millî Güvenlik Kurulundan geçirilmiş olması lâzımdır. Çünkü, Millî Güvenlik Kuruluna; Maliye, Hariciye, Ulaştırma ve Millî Savunma Bakanlığı gibi memleketin mukadderatına fiilen el koymuş büyük bakanlıklar iştirak etmektedir. Millî Savunmanın bu gibi ihtiyaçlarını yakinen bilirler. O bakımdan böyle Bakanlar Kurulu tasarısı olmasına rağmen, Millî Güvenlik Kurulundan geçirilmemiş olmasının, bu kanunun bu şekilde noksan çıkarılmasına sebep teşkil ettiği kanaatindeyim.

İkincisi, bugünkü şartlar altında, bugünkü dünya siyasî konjonktüründe görülen büyük bunalımlar dolayısıyla, hassaten memleketimiz için bir Kıbrıs meselesi, bir Barzani meselesi, bir Yunan meselesi dururken, 4 ay gibi kısa bir müddette yedek subaylarımıza, hiçbir bilgi veremeyiz. Askerliğin yalnız tek tüfek olarak yapıldığı devirlerde bile, 36 ay hizmet gören erlerimiz, yedek subaylarımız vardı. Şimdi, bunlar, nükleer silâhların, kozmik silâhların ve klasik silâhların modern şekilde genişlediği, büyüdüğü bir devirde 4 ayda acaba neyi öğrenebilirler?

Şunu bir kere düşünmenizi istirham ederim; 4 aylık zaman 16 hafta demektir. 16 haftada (iki tam gün tatil olduğuna göre her haftada) 32 gün tatil olarak geçecektir. Yani, 4 ayın 32 günü, kanunî bir mecburiyet olarak, eğitimden sayılmayacaktır. Geriye kalıyor 3 ay. Yani 4 ay dediğimiz eğitim, aslında 3 aydan azdır. 3 ayda bir yedek subay hem modern silâhları öğrenecek, hem nükleer silâhları öğrenecek, hem sevki idare öğrenecek, hem kumandanlık öğrenecek ve 4 ay sonra terhis olacak.

Düşününüz, bugün bir seferberlik emri çıkarsak, seferberlikte kaidedir evvelâ en genç nesiller silâh altına alınır; bugün en genç hangi nesil varsa oradan başlanır silâh altına alınmaya, ta yaşlılara doğru. Peki, 4 ayda bir gün üniforma giymemiş, (yani subay apoleti takmamış) bir gün kumanda etmemiş, (ne takıma, ne mangaya, ne bölüğe) bir asteğmen askere alındığı gün bölümün kumandanıdır; 100 kişiye, 200 kişiye kumanda edecektir, nataman bilgilerle. Allah göstermesin, olmaz; ama her şey olabilir, bir gün, seferberlik kararı alınız..

ORHAN ÜRETMEN (Balıkesir)- Eskiden yedek subay öğretmenler vardı; onlar ne olacak Sayın Buldanlı?

AP GRUBU ADINA AHMET BULDANLI (Devamla)- Onların vebalini bize sormayınız, o 27 Mayısın bir tasarrufudur; o tasarrufu kim yapmışsa ondan sorunuz. Şimdi, şu anda görüştüğümüz kanunu müzakere ediyoruz. Gayet tabîi ona ben de muhaliftim; yedek subay öğretmene. Çünkü öğretmenliğin bir kariyeri vardır, bir özelliği vardır, gayet tabîi doğru söylediniz.

Sonra muhterem arkadaşlarım, bu 4 aylık eğitimden sonra, terhis ettiğimiz yedek subaylar, gayet tabîi ki, geriye dönecekler kendilerine ait hizmetleri alacaklardır; ama onlardan 4 ay önce kıtaya gelmiş, subay üniforması giymiş ve halen orduda hizmet vermekte olan insanlar, 18 ay hizmette kalacaklardır. Yani 4 devre üzerlerine gelecekler, onlar geri dönüp işlerine güçlerine sahip olacaklar; ama bugün silâh altında bulunan arkadaşlarımız bu kısa hizmetten faydalanamayacaklardır.

Bizim kanaatimiz odur ki, bu 4 aylık müddeti muhafaza etmekle beraber, Kanunun birinci maddesindeki 1.5.1974 tarihini, 1.9.1974 olarak değiştirmeli ve bu kısa hizmetten, halen yedek subay okullarında bulunan öğrenciler de, halen kıtalarda hizmet yapan yedek subaylar da faydalandırılmalıdır.

Şimdi, Millî Savunma yetkilileri, “Halen kıtalarda vazife görmekte olan yedek subayları terhis edersek, bir boşluk hâsıl olacaktır” diyebilirler. Bu boşluğu doldurmak için, bugünden tedbir alıp, kısa vadelerle peyderpey, ceste ceste bu boşluğu doldurmak mümkündür.

Üç noktada muhalif bulunuyoruz bu kanun tasarısına:

Birincisi, 1.5.1974 tarihinin çok haksızlık getireceği. İkincisi, bugün fiilen okullarda bulunan öğrencilere tatbik edilmeyişinin haksızlık olacağı. Üçüncüsü, fiilen kıtada bulunan subayların bu haktan faydalanmamaları onların zararlarıdır, onların gadre uğramalarına sebep olacaktır.

Bu bakımdan, tasarının mükemmel bir hale gelmesi için, nisfet prensibine, Anayasaya uygunluğu temin edilmek bakımından iki teklif verdim Başkanlığa, o tekliflerin sırası geldiğinde iki madde üzerinde tekrar söz alacağım. O şekliyle bu kanun tasarısına müspet rey vereceğimizi arz eder. Saygıları sunarım.”⁷¹³

Buldanlı'nın konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Muhterem Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri;

Yedek subay adaylarının kısa süreli askerlik hizmetine tabi tutulmasına dair kanun tasarısı, hakkındaki Millî Selâmet Partimizin görüşünü arz etmek üzere huzurlarınızda bulunuyorum.

Muhterem Milletvekilleri, bir memleketin maddî varlıklarıyla, manevî değerlerinin korunması, o memleketin silâhlı kuvvetlerinin gücüne bağlıdır. Bu güç ne yalnız silâhla ölçülebilir ve ne de yalnız başına personelle. Filhakika, bu güç personel ve silâhlar yekûnuna eşittir denilebilir. Ancak, silâhlar ile personel arasındaki uyumun nasıl temin edileceği hususunun teknik bir konu olduğunu kabule mecburuz. Bu konunun tasarı halinde Yüce Kurulunuza sevk edilmiş olması bu görüşümüzü teyit etmektedir. Belli ki Hükümetimiz, Silâhlı Kuvvetlerimizin yıllık yedek subay ihtiyacını ve yine yıllık yedek subaylığa hak kazananlar sayısını ve yine yıllık birikimi tespit ettirmek suretiyle bu tasarının sevki zaruretinin duymuştur. Filvaki bugün 30 bine yakın yedek subay adayını sıra beklemektedir. Silâhlı Kuvvetlerimizin yıllık yedek subay ihtiyacı ise 8 ilâ 10 bin civarındadır. Gerek yurt içi ve gerekse yurt dışı yüksek okul mezunlarının yıllık sayısı 15 bin civarındadır. Demek oluyor ki, her yıl 5 ilâ 7 bin ihtiyaç fazlası yedek subay adayını birikime katılmaktadır. Bugüne kadar birikim, (mevcut 30 bin fazla sayı da) nazara alınırsa, ileriki yıllarda meseleyi halletme, Silâhlı

⁷¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 94, 11.6.1974, ss. 77-79.

Kuvvetlerimizi sıkıntıdan kurtarma, her Türk çocuğuna az da olsa vatanî hizmet zevkini tattırma, onun manevî hazzından nasipdar kılma imkânları daha da zorlaşacak demektir.

Anayasamızın 60. maddesi, askerlik hizmetini vatan hizmeti olarak, yani hak değil görev olarak tavsif etmiş bulunmaktadır. Bu görev aynı maddenin sarahatinden anlaşılacağı veçhile, Silâhlı Kuvvetler kesiminde ifa edilebileceği gibi, sair kamu kurumlarında da ifa edilebilir. Tasarı kanunlaştığı takdirde, 4 aylık temel askerlik eğitiminden sonra, kamu kesiminde hizmet alması muhtemel kimseler bu kesimde; özel kurumlarda hizmet alanlar, serbest faaliyette bulunanlar ise bu mesleklerde memlekete hizmete devam edeceklerdir. Her halükârda memleketimizin savunması, imarı, ihyası bahse konudur. Esasen bu tasarı kanunlaştığı takdirde askerlik görevi tamamen kaldırılmış olmayacaktır. 4 aylık yedek subay temel askerlik eğitimi esas alınacaktır ve bundan, 1.5.1974 tarihine kadar yedek subay olma imkanı veren öğrenim kurumlarından mezun olanlarla, bu tarihten önce askere sevkleri gerekirken sevklerinin tehiri mukarrer bulunan kimseler, bu kanundan, istifade edebileceklerdir. Bundan da anlaşılıyor ki, bu kanun uzun süreli ve devamlı tatbiki gereken ahkâm getirmemektedir. Bugüne kadar vaki birikimi ortadan kaldırmayı istihdaf etmektedir. Biz Millî Selâmet Partisi olarak bunu zarurî bir teşebbüs kabul ediyoruz. Ancak, meseleyi kökünden halleden ve bu tip birikimlere yeniden fırsat vermeyen nitelikte de görmüyoruz. Mahdut kimselere sarî, ancak belli senelere tatbiki mümkün olan bu tip tasarılarından ziyade, meseleyi kökünden halleden ve Silâhlı Kuvvetlerimize tam bir ferahlık veren ahkâmın getirilmesini canı gönülden dilemekteyiz.

Hele Anayasamızın 60. maddesinde belirtilen, kamu hizmetlerinde istihdam, keyfiyetini tanzim ve tespit eden kanun tasarısının biran önce Yüce Kurula intikalini zarurî görmekteyiz. Bu konudaki teşebbüsün kadük kalmış olması, bugünkü sıkıntıların sebeplerinden biridir. Anayasamızın 60. maddesindeki kamu hizmetinde istihdam keyfiyeti ve usulleri tedvin edilince, yeni bir birikim ve bunun doğuracağı rahatsızlık olmayacağı gibi, belli bir tarihe kadar mezun olanlarla, o tarihten kısa süre sonra mezun olanlar arasında da gayri âdil görünen ayrılıklara fırsat verilmemiş olacaktır.

Ayrıca, askerlik çağına gelmiş insan gücünün, kamu kesiminde memleket kalkınmasına katkıda, bulunmasının namütenahi faydaları aşikârdır.

Biz bu tasarıya müspet oy vereceğiz. Bununla beraber, bu tip tasarıların yeniden sevki zaruretinin ortadan kaldırmak, yurt kalkınmasına yardımda bulunmak maksadını muhtevi, dertlere sürekli çareler getiren tasarıların sevkini müstacel ve zarurî görmekteyiz.

Grubum ve şahsım adına Yüce Meclisi saygı ve hürmetlerimle selâmlarım.”⁷¹⁴

Tasarı üzerinde şahsı adına Ankara Milletvekili Oğuz Aygün bir konuşma yapmıştır:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;

Yedek subay adaylarının kısa süreli askerlik hizmetine tabi tutulmasına ilişkin kanun tasarısı üzerinde, şahsi görüşlerimi açıklamak üzere huzurlarınızda bulunuyorum.

Askerlik keyfiyeti -yüksek malûmlarınız olduğu veçhile- Anayasanın emretmiş olduğu bir vazifedir; bugüne kadar da aziz vatanımızda, her vatandaşın büyük bir saygıyla yapmaya çalışmış olduğu bir görevdir.

Hal böyle iken, bu kere karşımıza gelen sayın Hükümet, bir de gerekçe göstermekte ve türlü sebeplerle zuhur etmiş olan birikimin ortadan kaldırılabilmesi ve bundan sonraki askerlik hizmetlerinin rahatlıkla ifa edilebilmesi için, bu sefer 4 aya mahsus olmak üzere bir kanun tasarısı getirmiş bulunmaktadır. 4 aylık askerlik gerekçesi, sadece birikimi ortadan kaldırabilmek içindir.

Şimdi bu husus, evvelâ eşitlik ilkelerine aykırıdır, insan haklarına aykırıdır. Askerlik görevi gibi kutsi bir görevin ifasında, vatandaş, askerlik görevini yapacak olanı, ayrı ayrı şartlara tabi kılmaktadır.

Yine yüksek malûmlarınız olduğu veçhile, bugüne kadar yapılmakta olan hizmetler, muayyen bir dönem, bir devre için 4 aya indirilecek; ondan sonra, yeniden eski devresi olan 18 aya çıkarılacaktır. Yani bu arada bir grup şahıs, aziz vatandaşımız lütfâ mazhar olmuş olacaktır ve böylece tikanıklık da giderilmiş olacaktır.

⁷¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 94, 11.6.1974, ss. 79-80.

Sevgili ve aziz arkadaşlarım, şimdi şu noktada mütalâa etmek lâzımdır: Bu 4 ay içerisinde gereği kadar bu askerlik görevini yapan vatandaşlarımıza askerlik sanatını öğretebilecek miyiz? Bunun münakaşa ve müzakeresini burada benden önce konuşan sayın grup sözcümüz de dile getirmiş bulunmaktadır. Ben sadece buna bir madde olarak değinmekle yetiniyorum. Ama bir başka hususun üzerinde ısrarla duruyorum.

4 aylık müddetten sonra gelen şahıslar, vaktiyle askerliklerini türlü sebeplerle yapmaktan imtina etmiş ve askerlik gibi bir vazifeyi isteyerek veya istemeyerek ifa edememiş ve askerliğini bu devre yapmak gibi bir şansa mazhar olmuş olanlar da, bundan sonra askerliğini yapacaklar arasındaki farkı belirtmek istiyorum.

Şimdi, bir de bir başka husus vardır. O da, askerlik gibi bu kadar kutsî bir görevde, bir defaya mahsus olduğu, ifade edilmiş olmasına rağmen, “ilerde yol olur” düşüncesiyle tekrar böylesine bir takım kanun tasarılarıyla bir başka şekil verilmesini de burada imkân dahilinde getirmiş olacağız. Her şeyde af olabilir. Ama, askerlik gibi kutsal bir görevi ifade bir nevi af getirilmiş olması keyfiyeti, hem Anayasaya aykırıdır; hem de bizi o görevi yapmaya çalışan aziz vatandaşın bu görev yapma aşkına karşı bir hürmetsizliktir.

Değerli milletvekillileri, şimdi demek ki, bir tarafta, bu tasarı ile eşitlik prensibini bozmuş olacağız; öbür tarafta, ileride bu tip kanunların çıkması için bir başlangıç koymuş olacağız. Bundan sonra da, bu tip askerlikten kendi ihtiyarı ile kaçan, kendi ihtiyarı ile askerliğe gitmeyi geçiştiren şahısları da, “Belki ileride ben de 4-5 aylık bir dönem içerisinde askerliğimi yapma imkânına kavuşurum.” ümidiyle bir başka yola da sevk etmiş olacağız.

Bu mahzurların karşısında, bir de gerekçenin göstermiş olduğu zaruret var. O halde ikisini bağdaştırmak lazımdır. Bu mahzurları giderecek, fakat gerekçede ortaya konmuş olan sıkıntıyı da izale edecek bir yola gitmek lâzımdır.

Kanaatimizce o yol da; bugün 18 aya tahammül edilemiyor ise; yığıntı ve birikinti 18 ay ile giderilemiyor ise; bunu izale etmek için, faraza bundan sonra 10 veya 12 aylık askerlik dönemi getirilir. Yani, bir veya iki devrede bu sıkıntıyı gidermek yerine; bunun devrelere parça parça ulaştırılması ve

sıkıntının böylesine izale edilmesi yoluna gidilir. Bunu yaptığımız takdirde, eşitlik prensibini haleldar etmemiş olacağız. Bundan sonra her devre, faraza 8, 10 veya 12 ay askerlik yapmış olacak ve bu suretle askerliği o seviyeye indirmiş, o kadar müddete indirmiş olacağız ve eşitlik prensibini de bozmamış olacağız.

Bunun bir başka faydası daha olacaktır; bundan sonra böylesine bir kanunu çıkartmak ihtimalini de ortadan kaldırmış olacağız.

Onun için, yüce huzurlarınızda bu tasarıya karşı menfi kanaatimi arz ve ifade ederken, bir de nâçiz teklifimi getirmiş bulunuyorum: Askerliğin, bundan sonra muayyen bir müddet içerisinde yapılmak suretiyle, senelere taksimi şeklinde, sıkıntının giderilebilmesini, teklif ediyorum. Bunun için de, bu tasarının bir kere daha komisyonda görüşülmesini ve ilgili Hükümet ve Devlet mercileri ile temas etmek suretiyle müddetin tayininin gerektiği noktasına işaret ediyorum.

Huzurlarınızı işgal ettiğim için teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.”⁷¹⁵

Aygün’ün konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu’nun görüşlerini Kars Milletvekili Doğan Araslı açıklamıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Yedek subay adaylarının kısa süreli askerlik hizmetine tabi tutulmasına ilişkin kanun tasarısı üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına görüşlerimi ifade etmeye çalışacağım.

Elbette ki bu kanun tasarısı bir ihtiyacın, bir gerekliliğin sonucu olarak huzurumuza gelmiş bulunuyor. Bugün yapılan hesaplar, bize kadar ulaşan rakamlara göre; yılların birikimi, yılların ihtiyaçları karşılayamaması, başvurularına rağmen yedek subaylık gibi ulvî bir mükellefiyeti yerine getiremedikleri içindir ki; 35 bine balığ olan genç, askerliğini yapamaz, yedek subaylık görevini yapamaz hale gelmişlerdir.

Bir tedbir getirilmemiş olsaydı, yine yapılan hesaplar gösteriyor ki, bugün üniversitelerimizden her yıl mezun olan genç sayısı 14-15 bine ulaşmaktadır. Geçici bir istisnâî dönem için bu tedbir getirilmemiş olsaydı, bu sayı umarım ki birkaç yıl içerisinde 50-60 bini bulacak, hatta 100 bine dayanacak idi.

⁷¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 94, 11.6.1974, ss. 80-81.

Arz ettim üniversitelerimiz yılda bugünkü hesaplara göre 14 bin veya 15 bin civarında mezun veriyor. Önümüzdeki yıllarda üniversiteye girecek ve elbetteki çıkacak mezunların sayısı da artacağına göre, bu miktar daha da yükselecek ve demin arz ettiğim rakam da bununla paralel biçimde yükselecek ve ihtiyaçları, arzuları karşılayamayacak hale geleceğiz.

Hükümetçe getirilen yedek subay adaylarının kısa süreli askerlik hizmetlerine tabi tutulmasına ilişkin kanun uygulandığı takdirde, ilk etapta ve kısa bir süre içerisinde 3,5 bin gence, Anayasanın öngördüğü şerefli bir ulvî görevi, bir mükellefiyeti yerine getirmek olanağını sağlamış olacağız.

Burada demin değerli konuşmacı arkadaşlarımın ifade ettiği birtakım hususlara da dikkati çekmeyi, bu husustaki görüşlerimizi ifade etmeyi yararlı bulmaktayım.

Arkadaşlarımız ifade ettiler ve eşitlik ilkesine aykırı biçimde bir görüşü, kendi görüşleri olarak ortaya koydular; saygı duyuyorum. Ancak, hemen şurada aklıma geliveren bir hususu da söylemeden geçemeyeceğim. Şu çatının altında dahi, kimi arkadaşımız altı ay, kimi arkadaşımız, o günün şartları öyle gerektirdiği için üç yıl, kimi arkadaşımız da meselâ benim olduğu gibi iki yıl yedek subaylık görevini yaptılar. Demek ki bir vatanî hizmetin yerine getirilmesi sırasında, sürenin, yapılan hizmetin ulviliği ile tanımlanması, belirlenmesi bir ölçü olmamak lâzım gelir kanaatindeyim.

Bir başka konu; düşünüyorum, 35 bine yakın genç insanı vatanî görevlerini yapmak konusunda yıllarca bekler halde bırakmanın sorumluları da, herhalde her yedek subay döneminde şubelere başvuran genç insanlar olmasa gerek. Bildiğim kadarı ile gençler, zamanı geldiğinde şubelerine başvururlar; ama aldıkları cevap, çoğu zaman; “istiap haddinin dolduğu, ihtiyacın üzerinde talep olduğu şeklinde” olduğu içindir ki, bu genç insanların istekleri yerine getirilmez.

Sorumluluğu kendileri taşımadıkları halde, onlara gerçekten büyük sorumluluk, hayattaki birtakım girişimlerini engelleyici bir tedbir koymanın da kimsenin hakkı olmadığı inancına ayrıca burada işaret etmekte yarar var.

Birikimin gerekçesi olarak gördüğümüz hususlardan bir tanesi de, ihtiyaç fazlalarından, Anayasanın da öngördüğü biçimde, kamu hizmetlerinde yararlanma şeklinde bir hüküm

vardı. Yıllarca bu hükme uyulmamış olması, bu Anayasanın verdiği hakkı kullanmak ihtiyacını duyan, kafasında bunu yaşatan gençleri de, bilesiniz ki, bu birikimin çoğalmasında bir belli harekete, bir belli davranışa bilinçli olarak sokmuştur.

Şimdi temenni ediyoruz, gerçekten ülke koşullarına fevkalâde uygun, 35 bin mevcut ve her yıl itibariyle de artması mukadder olan sayıyı azaltabilmek için getirilmiş olan bu kanun tasarısına olumlu oy vermek, bir yerde birikimleri azaltacak, genç insanlara, dinamik çağda ülkesine, yurduna yararlı olma yolunda bir olanak tanıyacaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi bu yolda Hükümetin getirdiği tasarının yanındadır. Bizim oylarımız gençlerin bu kısa süreli askerlik hizmetine tabi tutulması şeklindeki kanun tasarısının lehinde olacaktır.

Grubum adına saygılarımı sunar, teşekkür ederim.”⁷¹⁶

Araslı’dan sonra şahsı adına Sivas Milletvekili Vahit Bozatlı söz almıştır.

Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri;

Hükümet, yedek subaylık sorununda bir tedbirle Yüce Meclisin huzuruna gelmiştir ve gerekçede de ifade edildiği gibi, amaç, üniversite mezunu olup, yedek subaylık sırası gelmiş olanların meydana getirdiği birikimi bertaraf etmek noktasında toplanmaktadır.

Hemen, peşinen ifade etmek isterim ki, Türkiye Cumhuriyeti kuruldu kurulalı böyle bir tedbiri, böylesine meseleyi satıhtan alan, sorumluluk duygusu ile, düşüncesi ile her noktasında çelişen bir teklif görmedim.

Yine zannediyorum ki, hukukun üstünlüğüne inanmış herhangi bir toplumda, toplumun muayyen bir çizgisini, belli iki tarih arasında ayırarak, şu tarihe kadar yedek subay olma hakkını kazanmış kişilerin, Anayasa ile emredilmiş olan bir mükellefiyeti büyük ölçüde yapmak mecburiyetinden istisna tutulmaları gibi imtiyaz doğurucu bir teklifle Parlâmentonun önüne gelmiş olması beni bu tasarı üzerinde konuşmak mecburiyetinde bırakan nokta olmuştur.

⁷¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 94, 11.6.1974, ss. 81-82.

Değerli arkadaşlarım, filvaki böyle bir birikimin olduğu doğrudur. Ancak, bu birikimin eşitlik ilkelerine uygun biçimde ve seyyanen, belli tarihten evvel veya sonra aynı mecburiyeti duyan kişilere de aynı hakkı tanımak suretiyle halli gerekir. Şayet bir tedbir bulunamazsa, o takdirde, bir mecburiyetin doğurduğu sonuca hep beraber varmış oluruz.

Tasavvur buyurun, şimdiye kadar bu birikim olmuş, bundan sonra bu birikim belki bir süre daha devam edecek. Bundan evvelki hükümetler, bu birikimin doğurduğu birtakım sakıncaları bertaraf etmek için, bir kararname ile, askerliğini yapsın, yapmasın bu çağda kimselerin Devlet hizmetlerinde görev alma imkânlarını sağladılar. Bu birikime karşı sanki daha evvel hiç haberimiz olmayanı, bizim bilgimizin dışında, bizim malûmatımızın dışında kendiliğinden olmuş bir olay gibi, veya bundan sonra bu birikimin bir daha olmayacağını kesinlikle biliyormuşuz gibi, bir defaya mahsus olmak üzere denilerek bir teklifle geliniyor. Hafızam beni yanıltmıyorsa, ifade ettiğim gibi, elli sene içinde bir defaya mahsus olmak üzere, belli bir tarihten sonra yedek subaylığa hak kazanmış kişileri, âdeta yedek subaylık, yanî askerlik mükellefiyetinden vareste tutuyoruz.

Arkadaşlarım, kesinlikle söylüyorum; bu bir imtiyaz tanımadır; bu bir imtiyaz kanunudur; bu bir, imtiyazsız sınıfsız bir kitle olduğunu her yerde her zaman ifade ettiğimiz Türk ulusunun içinde, askerlik mükellefiyeti gibi kutsal bir görevi, seve seve yapmamız gereken bir görevi, bir kısım kimselerin yapmamasını temin edici nitelikte, ayırım getiren ayrıcalık getiren bir kanundur.

Bu itibarla ben, Hükümetin, hatta sayın Komisyonun bu mevzuun üzerinde yeniden dikkatle durmasını rica ediyorum. Eğer, hakikaten bir birikimi önlemek için böyle bir ayrıcalığa, gitmek, yahut askerlik süresini kısaltma noktasında bir mecburiyet varsa, sadece bunu o zaman, o tarihte askerlik sırası gelmiş olanlara değil, o tarihten sonra da askerlik sırası gelmiş olanlara eşit ölçüde; hiç olmazsa orantılı, âdil biçimde bir tedbir olarak getirmek, o suretle bu meseleyi çözmek gerekir.

Şu olay bize gösteriyor ki, şu anda en önemli konuda, vatan müdafaasında yetiştirmek mecburiyetinde olduğumuz, hatta belli, katı kriterleri olan askerlik mükellefiyetinin, askerlik sanatının ne, kadar bir süre içinde öğrenileceği hususunda en küçük bir şüphemiz yok iken, bunun belli bir tarihten aşağı bir

sürede öğrenilemeyeceği hususu hepimizin ittifak ettiği bir nokta iken, hatta dokunulması mümkün olmayan kesin bir kural, bir postüla iken, onu dahi şu anda getirdiğimiz bu tasarı ile reddediyoruz. Diyoruz ki, askerlik on ayda yahut oniki ayda, iki senede değil, dört ayda, kıta hizmeti yapmadan da öğretilabiliyor. Yani, elli senedir, belki asırlardır insanlığın askerlik sanatını öğretmek için bulabildiği, ileri sürdüğü bütün fikirleri bir anda reddediyoruz. Diyoruz ki, bütün bu fikirler yanlış, askerlik sanatı dört ayda öğretilir; dört ay sonra, pekâlâ bizim kendisinden yararlanacağımız ölçülere sahip, askerlik hizmetini öğrenmiş, yedek subay yetiştirme imkânına sahibiz diyoruz.

Ya şimdiye kadar uyguladığımız usuller yanlış veya şimdi, yalnız bir dönem için, yalnız bir sınıf için getirdiğimiz bu kanun yanlış, ikisinden birinin yanlışlığını kabul etmeye mecburuz. Ya elli yıldır uygulamamız yanlış, ya bu kanun yanlış. İkisinden birinin yanlış olduğunu ifade etmeye mecburuz. Bizim görüşümüz, şimdiye kadar bunun aksini savunduğumuza göre, getirilen bu teklif yanlıştır. Hiç olmazsa, madem böyle kısa süreli askerlik getirme düşünülüyor; buna memnuniyetle iştirak etme imkânına sahibiz, o düşüncededeyiz; ama bunu, seyyanen, herkese aynı şekilde tanımak gerekir.

Belli bir sınıf için imtiyaz getirir nitelikteki bu teklifin aleyhinde oy vermek düşüncesindeyim.

Saygılarımı sunarım.”⁷¹⁷

Bozatlı'nın konuşmasından sonra tasarının değiştirilmesi yönünde verilen bir önerge kabul edilmemiş ve maddelerin görüşülmesine geçilmiştir. 1. Madde'de şu hükme yer verilmiştir: “1.5.1974 tarihine kadar yurt içi veya yurt dışı yükseköğrenim kurumlarından mezun olarak yedek subay adayı olma hakkını kazanmış ancak henüz askere sevki yapılmamış bulunan yükümlüler 4 ay süre ile yedek subay temel askerlik eğitimine tabi tutulurlar. Eğitim süresi sonunda başarı gösterenler asteğmen rütbesiyle, başarılı olamayanlar ise er olarak terhis edilirler. Bu kanun hükümlerinden yararlanan yükümlülerin arta kalan muvazzaf er veya yedek subaylık hizmet süreleri yedeğe ayrıldıktan sonra yaş haddine ilki kat olarak eklenir.”

Bu madde üzerinde ilk konuşmayı Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı yapmıştır. Tosyalı konuşmasında “kestirme yoldan, Türkiye Milli Savunmasına çok zararlı olabilecek, Anayasanın 60. maddesindeki “eşitlik

⁷¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 94, 11.6.1974, ss. 82-83.

ilkesi” zedelenebilecek bir kanun tasarısı ile bugün Meclisimiz karşı karşıya kalmış bulunmaktadır” ifadelerine yer vermiştir.⁷¹⁸ Tosyali’nın konuşmasından sonra AP Grubu adına Muğla Milletvekili Ahmet Buldanlı bir konuşma yapmış ve konuşmasında tasarının 1. ve 2. maddelerindeki çelişkilere işaret etmiş, kanunun adaletsiz olduğunu savunmuştur.⁷¹⁹ Daha sonra şahsı adına Kırklareli Milletvekili Mehmet Atagün konuşmuş ve tasarının ciddi sorunları bulunduğunu, kalıcı bir çözüm üretmediğini savunmuş, bu nedenle komisyona iade edilmesini önermiştir.⁷²⁰ Buldanlı’dan sonra kürsüye Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık gelmiş ve tasarıyla ilgili açıklamalar yapmış; tasarının eşitlik ilkesini zedelediğini ve Türkiye’nin savunma gücünü zayıflatmadığını savunmuştur. Işık konuşmasında halen yedek subay olarak görev yapanların haksızlığa uğrayacağı konusundaki endişeleri şöyle yanıtlamıştır:

“Bugün askerliğe alınmış arkadaşların, iş hayatına bugüne kadar askerliğe alınmamış arkadaşlardan daha evvel atılacaklarını beklemeleri hakkıdır. Binaenaleyh, onlara bir haksızlık yaparak kendilerinden sonra gelen kimseler, kendilerinden evvel açık işleri doldurabileceklerdir ve binaenaleyh, ötekiler de iş bulma bakımından bir haksızlığa uğrayacaktır, şeklinde bir endişe var.

Arkadaşlar, bu endişe hakikaten üzerinde durulmaya değer bir endişedir ve Hükümetiniz bu endişeye saygılıdır ve bu endişeyi izhar etmiş olan arkadaşlarımıza da burada Hükümetim adına teşekkür etmeyi kendime zevkli bir vazife biliyorum ve size şunu da temin edebilirim ki, bu sistemi tasvip buyurup da bu tasarı kanunlaştığı takdirde (Hükümetinizce bu ilhamlarınızdan faydalanarak) o şekilde uygulanacaktır ki, bu kanundan faydalanarak askerliğini yapacak olan hiçbir kimse, bugün silâh altında bulunan herhangi bir kimseden daha evvel terhis edilmeyecektir. Böyle bir sistemle bu adaletsizlik de ortadan kalkmış olacaktır.”⁷²¹

Işık’ın konuşmasıyla ertesi gün devam edilmek üzere 94. birleşimdeki görüşmeler tamamlanmıştır. 95. Birleşimde Işık Milletvekillerinin sorularını yanıtlamıştır.⁷²² Daha sonra Vahit Bozatlı konuşmuş ve şu görüşleri savunmuştur:

“Öyle anlaşılıyor ki, Sayın Hükümet, bilhassa yurt dışında önem verdiği bazı kişileri kısa sürede ve “askerlik” adı altında bir eğitimden geçirerek...

⁷¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 94, 11.6.1974, s. 85.

⁷¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 94, 11.6.1974, s. 86.

⁷²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 94, 11.6.1974, ss. 86-87.

⁷²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 94, 11.6.1974, s. 89.

⁷²² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim 95, 12.6.1974, ss. 113-117.

Değerli arkadaşlarını, öyle anlaşıyor ki, Sayın Hükümet (tekrar ediyorum) bilhassa, “yurt dışı” tabirini kullanmak suretiyle; kurtarmak istediği birtakım kimselere, imtiyaz tanımak istediği birtakım kimselere, hatta hatta ordu eğitiminin asgarî ölçüleri olan süreye dahi itimat etmeyerek, onları kısa sürede askerlik yapmış biçimde birtakım görevlere atamak ve onları kayırmak için bir imtiyaz yaratma tasarısı getirmiştir” iddialarına yer vermiştir...

Ben son cümle olarak şunu söyleyeceğim müsaade ederseniz : Böyle bir imtiyaz kanunu, ayrıcalık yaratır, bilirsiniz ki arkadaşlarım bizi hukuk temelinden, Anayasa temelinden saptırır. O zaman memlekette hiç kimseden, iltimasın ve ayrıcalığın bertaraf edilmesini istemeye Parlamento ve Hükümet olarak gücümüz olmaz. Dünyanın en zayıf parlamentosu, en zayıf Hükümeti olacağımızı şimdiden haber vermek isterim.”⁷²³

Bozatlî'nın konuşmasından sonra, görüşmelerde gerilim artmış ve Milli Savunma Bakanı soruları yanıtlayarak tasarıyı savunmuştur; bu arada çok sayıda değişiklik önergesi verilmiş ancak hiçbirini kabul edilmemiştir. Bunlardan biri de Antalya Milletvekili Abdurrahim Erdem, İzmir Milletvekili Yücel Dirik, Ankara Milletvekilleri Oğuz Aygün ve İsmail Hakkı Ketenoğlu ve Denizli Milletvekili Rıza Gençoğlu tarafından verilen ve tasarının 1. maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesi talep eden önergeci:

“1.5.1974 tarihine kadar yüksek öğrenim kurumlarından mezun olarak yedek subay olma hakkını kazanmış, ancak henüz askere sevki yapılmamış bulunan yükümlüler 4 ay süre ile yedek subay temel askerlik eğitimine tabi tutulduktan sonra, 14 ay da kamu hizmetlerinde lüzumlu görülen mahrumiyet bölgelerinde askerlik görevlerini tamamlarlar.”

Ankara Milletvekili Oğuz Aygün önergeyle ilgili aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:

“Muhterem Başkan, değerli Milletvekili arkadaşlarım;

Önergemiz hakkında izah babında malûmat arz etmek üzere huzurlarınızda bulunuyorum.

⁷²³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim 95, 12.6.1974, s. 118.

Anayasanın 60. maddesi ki, 22.9.1971 tarihindeki değişildikten sonra, askerlik mükellefiyetini, “vatan hizmeti” olarak değiştirmiş ve bu hizmeti Silâhlı Kuvvetlerde veya kamu hizmetlerinde yapabileceği keyfiyetini getirmiş bulunmaktadır.

Esasen, biraz önce Sayın Bakanın bir suale cevaben aynı hususu burada ifade ettiğine de şahit olduk. Yalnız, böylesine bir kamu hizmeti imkânı Anayasamızda var iken, buna ait bir kanun getirmek mümkün iken, neden bu tasarı getirilmiştir! Bunu da anlamak mümkün değildir.

Biz, işte bu açıklığı kapatabilmek, bu boşluğu giderebilmek için bu kanun maddesinde değişiklik yapmak üzere önergemizi vermiş bulunuyoruz.

Şimdi, kamu hizmetlerinde eleman bulmanın ve kamu hizmetlerini ifa etmenin güçlüğü zaman zaman, gerek muhalefet tarafından, gerek iktidar tarafından beyan edilmiştir. Hatta bunun, vatan sathında büyük propagandaları yapılmıştır ve yapılmaktadır. Hazır elimize bir fırsat geçmiştir. Kamu hizmetlerindeki eksikliği giderebilmek ve kamu hizmetlerinde çalışacak eleman bulabilmek için elimizde fevkalâde güzide, enerjik, askerliğini henüz yapmak üzere bulunan bir gençlik kitlesi vardır. Bunun bir kısmını, kendi kanununun esprisi içerisinde, dört ay süre ile yedek subay temel askerlik eğitimine tabi tutalım, ondan sonra, kalan (bugün 18 aylık) askerlik müddetinin 14 ayını da kamu hizmetlerinde görevli kılalım istiyoruz.

Bizim yapmış olduğumuz teklifin esprisi bu. Yani, geri kalan 14 aylık hizmeti kamu görevlerinde değerlendirecek olursak, hem kamu hizmetlerini süratle ifa etmek imkânını bulmuş oluruz; (Doğu Anadolunun türlü köşelerinde, memleketimizin, aziz vatanımızın mahrumiyet bölgelerinde bugün, branşlarına göre yedek subaylık görevini yapan arkadaşlarımızı oralara temel eğitiminden sonra gönderecek olursak, hem hizmeti götürmüş oluruz, hem de eşitsizlik prensibini, şeklini ortadan kaldırmış oluruz. Böylece herkes 18 aylık hizmet yapmış olur.

Tabii, bu arada şuna da değinmek lâzımdır: Millî Eğitim Bakanlığı ile, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile, Orman Bakanlığı ile, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile ve diğer değişik kuruluşlarla işbirliği yapılmak suretiyle bu elemanların yerleri de tespit edilir ve ona göre değerlendirilir.

Aksi halde, bu önergemize itibar etmediğiniz takdirde, eşitsizlik devam edecektir. Yine, 4 ay askerlik yapanlarla 18 ay hizmet yapanlar arasındaki eşitsizlik, düzensizlik devam edecektir. Kaldı ki, buradaki müzakerelerden de anlaşıldığı şekilde, 35 bin kadar olduğu ifade edilen aziz gençlerimizin bu sefer tıkanıklık ve imkânların elvermemesi yüzünden onbini askere alınmış olsa, geriye kalan 25 bini, ileride 18 ay askerlik yapacak olanlarla yeniden çakışacaktır. Binaenaleyh, ileri senelerde, yine, daha evvel bu kanunla dört aylık hizmet hakkı kazanmış olanlarla, bu kanundan istifade etmeyen ilerideki mezunlar arasında, 18 aylık hizmet bakımından bir dengesizlik yeniden doğacaktır.

Muhterem arkadaşlarım, bizim önergemize itibar etmeniz için bir husus daha vardır. O da şudur; halihazırda yedek subaylık yapmakta olanlar bu kanundan istifade edememektedirler. Dün burada sayın Bakan bir ifade kullanmıştır. “Biz bu kanunla Türkiye’de, vazife göremeyerek başıboş bulunan gençleri, biran evvel vazife görür hale getirmeyi hedef tutmaktayız” demişlerdir. Yine aynı konuşulanan bir başka bölümünde de ifade etmişlerdir; “Biz bu kanunu, halihazırda yedek subaylık görevini yapanlar terhis oluncaya kadar fiilen tatbik etmeyeceğiz” demişlerdir.

O zaman yine bir başka durum doğuyor. Halihazırda askerliğini yapmakta olanlar aşağı yukarı 1975 sonesine kadar terhis edilmeyeceklerine göre; demek ki 1975 yılına kadar, (kendi ifadelerinde esprisini bulmuş olan) 35 bin kişi yine vazife göremeden beklemekte devam edecek demektir.

BAŞKAN- Sayın Aygün, vaktiniz dolmuştur efendim.

OĞUZ AYGÜN (Devamla)- Binaenaleyh, önergemize bu düşünceler içerisinde itibar etmenizi; hem eşitsizlik prensibini ortadan kaldırmanızı, hem de vatanın hizmet bekleyen köşelerinde kamu hizmeti yapmak üzere 35 bin kişiyi vazifeli kılmanızı Yüce Meclisten arz ve talebediyoruz.”⁷²⁴

Yukarıda değinildiği gibi, verilen önergeler oylanmış ve kabul edilmemiştir. Sonuçta, 1. madde olduğu gibi oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.⁷²⁵ 2. Madde ise aşağıdaki hükmü getirmiştir:

⁷²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim 95, 12.6.1974, ss. 121-122.

⁷²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim 95, 12.6.1974, ss. 119-124.

“Yurt içi veya yurt dışı yüksek öğrenim kurumlarından 1.5.1974 tarihinden önce mezun olduğu halde alınan veya askerlik kararı alınmamış bulunan yahut da askerlik kararı alınmış olduğu halde geçerli bir özürü nedeniyle ilk yıl içinde yapılan kısa süreli temel askerlik eğitime katılamayan yedek subay adayı yükümlüler, Kanunun yayımı tarihinden itibaren iki yıl içinde gerekli işlemlerini tamamlatıp, en geç 1976 yılı eğitim dönemine katıldıkları takdirde bu Kanun hükümlerinden yararlanırlar.

Temel askerlik eğitimi dönemlerinin yılın hangi ayları içinde yapılacağı Genelkurmay Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığına birlikte saptanır.”⁷²⁶

Madde üzerinde AP Grubu adına Vahit Bozatl⁷²⁷, şahsı adına Burdur Milletvekili Faik Kırbaşlı⁷²⁸, Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı⁷²⁹ birer konuşma yapmışlardır. Daha sonra 2. madde oylanmış ve kabul edilmiştir.⁷³⁰

3. Madde ile şu hüküm kabul edilmiştir: “Bu kanuna, tabi yükümlülerin iâşe, istihkak ve özlük hakları ile eğitim, eğitim sonu sınavları ve askerlik hizmeti ile ilgili olarak haklarında uygulanacak diğer işlemler hakkında 1076 sayılı Yedek Subay ve Yedek Askerî Memurlar Kanunu ile bu kanuna göre çıkarılmış bulunan Yönetmelik ve yönerge hükümleri uygulanır.”⁷³¹

Tasarının 4. Maddesi ile “11.10.1960 tarih ve 97 Sayılı “1076 sayılı Yedek Subay ve Yedek Askerî Memurlar Kanununun 3. maddesinin değiştirilmesine ve bu kanuna geçici maddeler ilâvesine dair Kanun”un geçici 2. maddesi kapsamına giren ve henüz askere sevk edilmemiş yükümlüler hakkında da yukarıdaki maddeler uygulanır” hükmü getirilmiştir. Madde üzerinde AP Grubu adına Muğla Milletvekili Ahmet Buldanlı söz almış ve şöyle konuşmuştur:

“Bu maddenin kasdettiği manâ şudur: Dün bu kürsüye çıktığım zaman bir Halk Partili muhterem arkadaş, “Daha önce er öğretmenler vardı, onlar için ne düşünüyorsunuz?” demişlerdi. 1960 yılında ihtilâlden sonra çıkarılan bir kanunla lise mezunlarının 6 ay askerlik ve 12 ay da askerlik mahiyetinde öğretmenlik yapmaları sağlanmıştı: Bilâhare, bu tatbikatın fayda

⁷²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim 95, 12.6.1974, s. 124.

⁷²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim 95, 12.6.1974, ss. 124-126.

⁷²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim 95, 12.6.1974, ss. 126-127.

⁷²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim 95, 12.6.1974, ss. 127-128.

⁷³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim 95, 12.6.1974, s. 128.

⁷³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim 95, 12.6.1974, s. 128.

vermediği görüldükten sonra, bu usul kaldırıldı ve yedek subaylık hakkı münhasıran yüksekokul ve üniversite mezunlarına bırakıldı. İşte o devreden arta kalmış olduğu iddia edilen birtakım lise mezunları varmış. Bunların adedinin ne olduğunu bilmiyorum. Bana Sayın Albayın dediğine göre 30-40 civarında imişler; daha fazla veya daha az olabilir.

Şimdi bir dakika düşünelim efendim; o günkü statü, yani 11.10.1960 tarihindeki statü ile bu kimseler muameleye tabi olsaydılar, 12 ay öğretmenlik, 6 ay da askerlik yapacaklardı. Elleri olan veya olmayan sebeplerden ötürü bugüne kadar tecil edilmiş, kalmışlar. Sanki bunlara mükâfat verir gibi tedvin edilmiş madde. Lise mezunu olmalarına rağmen, Emsallerinin 6 ay yaptığı askerliği bunlar 4 ay yapacak. Hak mıdır bu? Bunu kabul edebilir miyiz? Buna imkân var mı? Bugün yedek subay olmak için üniversite mezunu olacaksınız. Üniversite mezunu 18 ay yapar, lise mezunu 4 ay yapacak. Bu bariz haksızlığı lütfen kabul etmeyelim.”⁷³²

Buldanlı'nın konuşmasından sonra 4. madde oylanmış ve kabul edilmiştir. 5. Madde ile, kamu kuruluşlarında çalışanların askerlik süresince maaşsız yevmiyesiz izinli sayılacakları, 6. Madde ile bu konuyla ilgili olanlara TRT aracılığıyla tebliğ yapılması hükme bağlanmıştır. Yürürlük ve yürütmeye ilgili 7. ve 8. maddelerin de oylanmasından sonra tasarının tümü oylanmış ve kabul edilmiştir.⁷³³

⁷³² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim 95, 12.6.1974, ss. 128-129.

⁷³³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim 95, 12.6.1974, ss. 129-131.

10.5. TSK Mensuplarının Eğitim Kıdemlerinin Düzenlenmesi

926 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi, bazı maddelerinin yürürlükten kaldırılması ve bu kanuna bir ek geçici madde eklenmesi hakkında kanun tasarısı 24 Haziran 1974 tarihinde Millî Savunma ve Plan Komisyonlarına havale edilmiş⁷³⁴; Tasarıya dair komisyon raporları 18 Mart 1975 tarihinde Plan Komisyonu Başkanı Vahit Bozatlî'nin öncelik önergesinin kabul edilmesiyle görüşülmeye başlamıştır.⁷³⁵

Başbakan Vekili Necmettin Erbakan imzasını taşıyan Hükümet gerekçesinde aşağıdaki görüşlere yer verilmiştir:

“27.7.1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu 10 Ağustos 1967 tarihinde yürürlüğe girmiş ancak, kanunun terfilere ait hükümlerinin uygulanması 31 Ağustos 1971 tarihinde kanunun çeşitli hükümlerinin uygulanması sırasında bazı önemli noksanlık ve sakıncalar saptanmış bulunmaktadır. Özellikle yetersizlerin emekli edilmeleri hakkında hüküm bulunmasına rağmen üstün başarı gösteren personel ile ilgili bir hüküm yoktur. Bu nedenle mer'î kanunun takdir ve teşvik hususlarına yeteri kadar yer vermediği anlaşılmış bulunmaktadır. Ayrıca Harp Akademilerini bitiren kurmay subaylar ile tıpta, veterinerlikte ve eczacılıkta uzmanlık belgesi alanlara lisans üstü öğrenim ve doktora yapanlara doçent veya profesör olanlara bu öğrenimlerinden dolayı herhangi bir kıdem tanınmamaktadır. Netice olarak kanun teşvik unsurunu öngörmemiş seçkin personeli yeteri kadar himaye edememiştir. 926 sayılı Kanunun kıdem müessesesini kaldırmış olması nedeniyle 10.8.1967 tarihinden sonra Harp Akademisi öğrenimine ve tıpta ihtisasa başlayanlara lisans üstü tahsil kıdemi verilmemiştir. Bu durum Silâhlı Kuvvetlerde harp okullarını aynı yıl bitirmiş kurmay subaylar arasında eşitsizlik yaratarak aynı sene subay çıkan iki kurmay subaydan 10.8.1967 tarihinden önce Harp Akademisi tahsiline başlamış olan dört yıl kıdem almak suretiyle emsalini adaletsiz olarak dört yıl geçmiş bulunmaktadır. Aynı durum doktor ve yüksek mühendisler için de söz konusudur. Aynı nasıplı subayların aynı öğretim ve eğitimden geçmiş olmalarına rağmen yekdiğerinin üst veya amiri olması Silâhlı Kuvvetlerin temeli olan disiplinin sağlanmasında olumsuz etkiler yapmaktadır. Son altı yıllık

⁷³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 100, 25.6.1974, s. 270.

⁷³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 52, 18.3.1975, s. 64-67.

istatistikler kurmay subaylara verilen tahsil kıdemlerinin kaldırılması nedeniyle Harp Akademilerine yapılan müracaatlarının önemli oranda azaldığı gerçeğini ortaya koymaktadır. Personel haklı olarak kendisine yakın bir gelecekte avantaj sağlamayan ağır bir öğrenimi göze almamakta sınıfında görev yapmayı tercih etmektedir. Uzman personele verilen kıdemlerin kaldırılması da pratisyen ile uzman arasındaki emek dengesini bozmuş tabip subayların ihtisas yapmaları doçent veya profesör olmak için gösterdikleri çabayı önemli oranda engellemiştir. Ayrıca bu durum Silâhlı Kuvvetler hesabına tıp fakültelerinde okumak isteyen öğrenci miktarında ciddi oranda azalmaya sebep olmuştur. Hizmetin çeşitli kademelerinde istihdam olunan personelin verimliliği moral yönünden kuvvetli olmasına ve emsaline nazaran sarf ettiği üstün emek ve başarının semeresini almasına bağlı bulunmaktadır. Tasarı arz edilen nedenlerle sevk edilmiş bulunmaktadır.”⁷³⁶

Milli Savunma ve Plan Komisyonlarında kısmi değişiklikler yapılan tasarının asıl amacı, Plan Komisyonu Başkanı Vahit Bozatlı'nın verdiği önergede kısaca “657 sayılı Devlet Memurları Kanunu paralelinde lisans üstü tahsile kıdem ve kademe ilerlemesi sağlamak, her iki kanuna tabi personeli eşit duruma getirebilmek, aynı neşetli subaylar arasında husule gelen farklılığı gidermek” şeklinde ortaya konmuştur.⁷³⁷

Görüşmelerde tasarının tümü üzerinde söz isteyen Milletvekili bulunmadığı için maddelere geçilmiştir. İkisi yürürlükle ilgili olmak üzere toplam 10 Maddeden oluşan kanun tasarısı Meclis tarafından değiştirilmeden kabul edilmiştir.

⁷³⁶ “926 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi, bazı maddelerinin yürürlükten kaldırılması ve bu kanuna bir ek geçici madde eklenmesi hakkında kanun tasarısı ve Milli Savunma ve Plan Komisyonu Raporu”, S. Sayısı: 156, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim 52, 18.3.1975 sonuna ekli basmayazı, ss. 1-2.

⁷³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 52, 18.3.1975, s. 64.

10.6. TSK Personelinin Terfi Sisteminde Değişiklik Yapılması

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yetişmiş rütbelerinde hizmet veren personelin terfilerindeki yasa eksikliklerini giderme amacı güden “926 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun” tasarısı 25 Haziran 1974 tarihinde Milli Savunma ve Plan Komisyonlarına sevk edilmiş⁷³⁸; tasarı 8 Temmuz 1974’te gündeme alınmış⁷³⁹ ve 18 Mart 1975 tarihinde görüşülerek kanunlaşmıştır.⁷⁴⁰

Madde 1.- 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 44 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 44.- Rütbe terfi edemeyen subaylardan;

a) Teğmen ve üsteğmenlerin tamamı;

b) Yüzbaşı ve binbaşılardan kadrosuzluk nedeniyle terfi edemeyenleri ile sicil notu ortalaması sicil tam notunun % 50 (dahil) den fazla ve % 60’tan az olanları;

c) Yarbayların, sicil notu ortalaması sicil tam notunun % 60’ından yukarı olup da kadrosuzluktan terfi edemeyenleri;

d) Albayların, albaylık rütbesindeki sicil notlarının ortalaması sicil tam notunun % 60 (dahil) ve üzerinde olup da,

1. Binbaşı, yarbay ve albaylar rütbesindeki sicil notları toplamalarının ortalaması sicil tam notunun % 70 (dahil) ve üzerinde olan ve Yüksek Askerî Şûraca yapılan değerlendirmede kadrosuzluk nedeniyle tuğgeneral-tuğamiral rütbelerine yükseltemeyenleri;

2. Binbaşı, yarbay ve albaylık rütbelerindeki sicil notları toplamalarının ortalaması sicil tam notunun % 70 (hariç) inden az olanları;

Hizmete devam ettirildikleri sürece rütbe terfi şartlarını haiz olmak şartıyla sonraki yıllarda, o yıl terfi sırasına girenlerle birlikte 38. madde esaslarına göre yeniden terfi işlemine tabi tutulurlar.

⁷³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 100, 25.6.1974, s. 269.

⁷³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 108, 8.7.1974, s. 516.

⁷⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 52, 18.3.1975, s. 57-59.

Yukardaki esaslara göre terfii edenlerin yeni rütbelerindeki bekleme süresinin başlangıcı rütbeye nasıp tarihleridir. Bunlar yükseldikleri yeni rütbenin bekleme süresine tabidirler.

Madde 2.- 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 50. maddesinin (a) ve (b) bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

a) Kadrosuzluk nedeniyle ayırma;

44. madde gereğince müteakip yıllarda yeniden değerlendirilmek üzere hizmete devam ettirilen yarbay ve albaylardan subaylığa nasıpları en eski olanlarından, aynı nasıplılar arasında yarbaylık veya albaylık rütbesinde almış oldukları sicil notlarının ortalaması en düşük olanlardan başlamak üzere, terfi şartlarını haiz binbaşı ve yarbaylara kadro açılması amacıyla yeteri kadar emekliye sevk edilir,

b) Yetersizlik nedeniyle ayırma;

1. Rütbe bekleme süresi sonunda veya sonraki yıllarda sicil notu ortalaması sicil tam notunun % 50'sinden aşağı düşen yüzbaşı ve binbaşılar ile % 60'ının altına düşen yarbay ve albaylar,

2. Subay sicil yönetmeliğinde gösterilen esaslara göre kendisinden istifade edilemeyeceği sıralı sicil üstlerinin düzenleyeceği sicil belgesi ile anlaşılan subaylar,

Hakkında hizmet sürelerine bakılmaksızın T. C. Emekli Sandığı Kanunu hükümleri uygulanır.

Madde 3.- 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 7.7.1971 tarih ve 1424 sayılı Kanunla değişik 92. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 92.- Rütbe terfii edemeyen astsubaylardan sicil notu ortalaması sicil tam notunun % 50 (dahil) üzerinde olanlar hizmete devam ettirilirler. Sonraki yıllarda rütbe terfii şartlarını haiz oldukları takdirde o yıl terfii sırasına girenlerle birlikte 85. madde esaslarına göre yeniden terfii işlemine tabi tutulurlar.

Yukardaki esaslara göre terfi edenlerin yeni rütbelerindeki bekleme süresinin başlangıcı rütbeye nasıp tarihidir. Bunlar yükseldikleri yeni rütbelerinin bekleme süresine tabidirler.

Madde 4.- 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 7.7.1971 tarih ve 1424 sayılı Kanunla değişik 94. maddesinin (a) bendinin (1) numaralı fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

1. Rütbe bekleme süresi sonunda veya sonraki yıllarda yapılan yeterlik sıralamasında sicil notu ortalaması sicil tam notunun % 50'sinden az olan üstçavuş-başçavuşlar;

Madde 5.- Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 6.- Bu Kanunu Millî Savunma, İçişleri ve Maliye Bakanları yürütür.

10.7. Er ve Erbaş Harçlıkları Kanununda Değişiklik Yapılması

“Yurt savunmasında ağır görevler ve sorumluluklar taşıyan er ve erbaş harçlıklarının günün koşullarına uygun olarak yükseltilmesi”ni⁷⁴¹ amaçlayan 23.2.1961 gün ve 257 sayılı Er ve Erbaş Harçlıkları Kanununun 2. ve 6. maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı 29 Ocak 1974 tarihinde Plan Komisyonuna sevk edilmiş⁷⁴²; rapor 11 Şubat 1975 tarihinde gündeme alınmış⁷⁴³ ve 18 Mart 1975 tarihinde Meclis’te görüşülerek kanunlaşmıştır.⁷⁴⁴

⁷⁴¹ “23.2.1961 gün ve 257 sayılı Er ve Erbaş Harçlıkları Kanununun 2. ve 6. maddelerinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı”, S. Sayısı: 116, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 52, 18.3.1975 sonuna ekli basmayazı.

⁷⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 34, 29.1.1974, s. 310

⁷⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 37, 11.2.1975, s. 509.

⁷⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 52, 18.3.1975, s. 59-60.

10.8. 1111 Sayılı Askerlik Kanununda Değişiklik: Yedek Erat'ın İki Yıldan Önce Yeniden Celp Edilebilmesi İçin Düzenleme

21 Haziran 1927 tarih ve 1111 sayılı Askerlik Kanununun 58. maddesinin değiştirilmesine ilişkin Kanun tasarısı 2 Ocak 1975 tarihinde Millî Savunma Komisyonuna havale edilmiş;⁷⁴⁵ tasarısı ve komisyon raporu 5 Mart 1975 tarihinde 149 Sıra Numarası ile Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmış; 18 Mart 1975 tarihinde ise görüşülmeye başlanmış ancak Millî Savunma Komisyonu hazır bulunamadığı için toplantı ertelenmiştir.⁷⁴⁶ Milli Savunma Bakanı İlhami Sancar'ın verdiği öncelikle görüşülme önergesinin kabul edilmesiyle, tasarısı 25 Mart 1975 tarihinde görüşülmüştür.⁷⁴⁷

Kanun tasarısının tümü üzerinde Konya Milletvekili Kemâlettin Gökakın söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, sayın parlamenterler;

Teklif, 1111 numaralı Asker Alma Kanununun 58. maddesinin tadilini kapsamaktadır. Bu tadilat yapılmak suretiyle, yedek eratın terhislerinin üzerinden 2 yıl geçmeden, tekrar silah altına alınmaları sağlanmış olacaktır. Böylece, olağanüstü hal, sıkıyönetim, asayiş, seferberlik ve savaş gibi hallerde, bu erat celp edilecek ve seferî kadrolara ithal edilmiş olacaklardır.

1111 numaralı Kanunun 58. maddesi, bugünkü haliyle kalırsa, fevkalade hâl olsa dahi, yedek erat, terhislerinden itibaren 2 yıl geçmedikçe celp edilmeyeceklerinden, yetişkin ve genç olan bu erattan, yurt için hayatî olan bu safhada, faydalanmak mümkün olmayacaktır.

Bugünkü harp silah ve vasıtaları çok inkişaf etmiştir. En teknik vasıtalar ve bu meyanda atom, elektronik muhabere vasıtaları ve diğer araçlar Ordu bünyesine girmiştir. Bu teknik savaş vasıtalarının öğrenilmesi ve kullanılması zamana ihtiyaç göstermektedir.

Baskınla başlayan ve yıldırım adıyla anılan savaşlarda, yetişkin olmayan eratla harp hizmetlerini kusursuz yapmak imkânı yoktur ve öyle düşünülürse hatalı olur. Savaş devam ederken rahatça eğitim yapılması ve kısa zamanda muharebeye

⁷⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 21, 2.1.1975, s. 403.

⁷⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 52, Oturum 2, 18.3.1975, ss. 33, 64.

⁷⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 55, 25.3.1975, ss. 197-198.

yeterli hale getirilmeleri mümkün görülmemektedir. Bilhassa süratle cereyan eden kara muharebeleri yanında, düşman hava akınları altında eğitim yapılması şok müşkül hal almıştır.

1912-1913 Balkan Savaşından kısa bir müddet önce, o vakitler bize bağlı gibi görünen Doğu ve Batı Rumeli'deki devletlere güveniliyordu. Zamanın Dışişleri Bakanı Mecliste, kendine inandığı gibi Balkanlara da inançlı ve güvençli olduğunu beyan etmiş ve dolayısıyla eğitim görmüş 175 bin kişilik Rumeli muntazam ordusu terhis edilmişti. Halbuki iyi istihbarat yapılmamış veya yanlış kıymetlendirilmişti. Bu eratın terhisinin akabinde Balkan Savaşı başlamıştı. Seferberlik hazırlıkları da iyi bir plana istinat etmediğinden, celp eratının çoğu, o vakitler pek basit olan tüfek kullanmasını dahi bilmiyorlardı. Neticesi tarihimizde acı mağlûbiyet olarak yer tutan bu seferin mağlûbiyet sebepleri arasında, eğitim noksanlığının da yeri büyük olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı ve İstiklâl Savaşında, en buhranlı zamanlarda bile, eğitim görmemiş erat, yurt içinde ve cephe gerisinde yeterli talim ve terbiye gösterilmeden harbe sokulmamıştır.

Ancak, o günkü harp silâh ve vasıtaları, yukarıda belirttiğim gibi, şimdiki kırıncı ve çok gerilere tesir edecek kudrette olmadığından bu imkân mevcut bulunuyordu. Halen bu keyfiyet zor ve şüphelidir. En salim yol, sefer ordusunu bu bakımdan barış zamanında eğitimi tam olarak hazır bulundurmak ve olağanüstü hallerde yetişkin eratdan istifade etmektir. Böylece savaş üniteleri olan tümenlerin bünyesi yetişkin eratla tamamlanmış olacaktır.

Türkiye'de bir doğum, ortalama 250 000 kişidir. Silâh altında iki doğum olduğuna nazaran 500 000 er daima eğitim görmektedir. Bunlar terhis edilir ve eski 58. maddeye göre, aradan iki yıl geçmeden celbe tabi tutulmaz ve seferî kadrolara sokulmazlarsa, sefer ordusu ani bir yurt savunması karşısında henüz eğitim görmemiş veya noksan eğitim görmüş eratla daha yaşlılardan teşekkül etmiş olacaktır. Bu ise, hem bilgi ve tecrübe ve hem de fizikî zindelik bakımından yetersiz ve dolayısıyla savunmamız bakımından zararlı ve tehlikeli olur.

Fevkalâde hallerde, iç ve dış tehlike karşısında genç, eğitimi yerinde ve vurucu kuvveti itibariyle etkili bir ordu bulundurma bakımından 1111 numaralı Kanunun 58. maddesinin yukarıda arz edilen mahzurların bertaraf edilmesi maksadiyle, Adalet Partisince tadili uygun görülmüştür.

Hürmetle arz ederim.”⁷⁴⁸

Gökakın’ın konuşmasından sonra maddelerin görüşülmesine geçilmiş ve 1. Madde ile, 21 Haziran 1927 tarih ve 1111 sayılı Askerlik Kanununun 58. maddesi şu şekilde değiştirilmiştir:

“Madde 58- Yedek erbaş ve erler; olağanüstü haller ile sıkıyönetim veya savaş, seferberlik, asayiş ve eğitim ve manevra için sınıf ihtiyacına göre tamamen veya kısmen çağrılabilirler.

Ancak eğitim veya manevra için çağrılmış olanların eğitim ve manevra süresi birbuçuk ayı geçemez, olağanüstü hallerde bu süre Bakanlar Kurulu Kararı ile lüzumu kadar uzatılabilir.

Hiç silâh altına alınmamış olanlar dört ay süre ile, silâh altına alınmış olup da dört aydan eksik eğitim görmüş bulunanlar ise gerektiğinde bu süreyi tamamlamak üzere askere alınırlar.”⁷⁴⁹

⁷⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 55, 25.3.1975, ss. 197-198.

⁷⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 55, 25.3.1975, s. 198.

10.9. REMO Planı ve Millî Savunma Bakanlığına Yetki Verilmesi: Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin Yeniden Teşkilâtlandırılması, Silah, Araç ve Gereçlerinin Yenileştirilmesi

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yeniden teşkilâtlanması silah, araç ve gereçlerinin yenileştirilmesi amacıyla Millî Savunma Bakanlığına gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme yetkisi verilmesi hakkındaki 1601 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ilişkin kanun tasarısı 28 Ocak 1975 tarihinde Millî Savunma ve Plan komisyonlarına havale edilmiş⁷⁵⁰; tasarı hakkındaki komisyon raporu 159 Sıra Sayısı ile 26 Mart 1975 tarihinde Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁷⁵¹

Başbakan Sadi Irmak imzasını taşıyan tasarı gerekçesi 3 maddeden oluşmuştur:

“Madde 1.- Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yeniden teşkilâtlanması, silâh, araç ve gereçlerinin yenileştirilmesi amacıyla Millî Savunma Bakanlığına 1601 sayılı Kanunla 16 milyar liraya kadar geçici yüklemelere girişme yetkisi verilmiş, ayrıca, fiyat artışlarını karşılamak üzere Bakanlar Kuruluna bu tutarı % 15 oranında artırma yetkisi tanınmıştır. Böylece, Millî Savunma Bakanlığına 18.4 milyar liraya kadar ödenek kullanma imkânı verilmiştir. Ancak, son siyasî ve askerî gelişmeler nedeniyle bölgedeki silâh dengesini sağlamak amacıyla Silâhlı Kuvvetlerin 1974 yılında meydana gelen âcil ihtiyaçlarının karşılığı olan 5.3 milyar liranın ilâvesi ile 23.7 milyar liraya ulaşmaktadır.

Ülkemizin ekonomik durumunda dikkate alınarak 1974 yılında ihtiyaç duyulan 5.3 milyar lira tutarındaki ödeneğin 1974-1977 yıllarına dağıtılması yoluna gidilmiştir.

Madde 2.- Birinci maddede sayılan hedeflere 10 yıl içinde ulaşılması planlanmış olmakla birlikte değişen siyasî ve askerî durum karşısında, Türk Silâhlı Kuvvetlerin yeniden teşkilâtlanması silâh, araç ve gereçlerinin biran önce yenileştirilmesinde zorunluluk bulunmaktadır. Bu nedenle, kanunda öngörülen amaçlara 6 yıl içinde ulaşılması öngörülmüştür.

⁷⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, s. 195.

⁷⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 57, 27.3.1975, s. 240.

İhtiyaç duyulan modern silâh ve teçhizatın yurt dışından sağlanmasının zorunlu oluşu ve dünya endüstri alanındaki hızlı fiyat artışları proje maliyetlerini daha şimdiden “STRATEJİK HEDEF PLANI”ndaki tahmini maliyetlere göre % 50-80 oranında aşmış bulunmaktadır.

Genellikle, malî portesi çok yüksek olan projelerin elimizdeki imkânlarla göre peşin olarak gerçekleştirilmesi mümkün olamamaktadır. Kredi usulüne başvurulduğu takdirde yüksek fiyat artışları ve fahiş faiz şartları ile karşılaşıldığından süre kısaltılarak, yıllık ödenek tutarları arttırılmıştır.

Madde 3.- Yurt dışından kredi ile yapılacak alımlar ile yaptırılacak hizmetler, 23.7 milyar liralık limit içinde kalınmak şartıyla 2. maddede belirtilen yıllık miktar sınırlaması ile 5 yıllık süre sınırlamasının dışında tutulmuştur. Böylece, kredili alımların ve yaptırılacak hizmetlerin bu tür sınırlamalara tabi tutulmaması zaman itibariyle finansman kolaylığı yaratacaktır.”⁷⁵²

Tasarının görüşmelerine 15 Mayıs 1975 tarihinde başlanmıştır.⁷⁵³ Görüşmelerde Hükümeti Millî Savunma Bakanlığı Kontrolörlük Daire Başkanı Tümgeneral Nazmi Yavuzalp temsil etmiştir. Tasarının tümü üzerinde ilk sözü DP Grubu adına Konya Milletvekili Özer Ölçmen almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri;

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yeniden teşkilâtlanması, silâh araç ve gereçlerinin yenileştirilmesi amacıyla sevk edilmiş olan tasarı hakkında, Demokratik Parti Grubunun görüşlerini arz etmek üzere huzuruza gelmiş bulunuyorum.

Muhterem milletvekilleri, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin, silâh araç ve gereçlerinin yenilenme ihtiyacı, yeni hissedilmiş bir husus değildir. Bu husus, bundan evvelki hükümetlerce de tespit edilerek, Meclislerimizden, REMO Planı adı altında geçirilmiş olup, buna rağmen, Grubumuzun müteaddit görüşmelerde de belirttiği gibi, dünyadaki hızlı gelişme muvacehesinde ve paralelinde bir yeterlilik göstermemiştir. Biz çeşitli beyanlarımızda, daha Arap-İsrail harbinin başladığı sırada ve

⁷⁵² “Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Yeniden Teşkilâtlanması Silâh, Araç ve Gereçlerinin Yenileştirilmesi Amacıyla Millî Savunma Bakanlığına Gelecek Yıllara Geçici Yüklenecek Girişme Yetkisi Verilmesi Hakkındaki 1601 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı ve Millî Savunma ve Plan Komisyonları Raporları”, S. Sayısı: 159, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 77, 15.5.1975 sonuna ekli basmayazı, ss. 1-2.

⁷⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 77, 15.5.1975, ss. 175-191.

harbin gelişmeleri sırasında, komşularımızın ve komşu bölgelerdeki askerî durumun Türkiye’de de bu nevi bir yenileştirme ve geliştirmeyi gerektirdiğini iddia etmiş idik; fakat yapılan çalışmalar, müspet bir adım olmakla beraber, ihtiyaçlar karşısında yetersizliğini de ortaya koymuş bulunmaktadır. Arap-İsrail harbinde uçaksavar füzelerinden, tanksavar füzelerine kadar modern tekniğin ve teknolojinin gereklerini gösteren araç ve gereçlerin görülmesi, bunun yanında komşumuz İran’ın petrol gelirleri nedeniyle ordusundaki modernizasyon çabaları, Suriye’nin, Irak’ın, Bulgaristan’ın durumu bu hamlelerin çok daha önce yapılmasını gerektiriyordu.

Nitekim Kıbrıs harekâtı sırasındaki sıkıntılarımız da bunu teyit etmiştir. Bu vesile ile Amerikan Kongresinin almış olduğu silâh ambargosu kararının yanlışlığına, Demokratik Parti Grubu alarak, bir kere daha değinmek istiyoruz.

Amerikan Kongresinin hissî nedenlerle aldığı bu karar, aslında Türkiye’yi değil, hür demokratik camiyayı, bindiği dalı kesecek bir duruma düşürmüş bulunmaktadır. Bu politik ve hissî karar da, bugün görüşülmekte olunan tasarinın ehemmiyetini daha da artırmaktadır.

Muhterem üyeler, bu vesileyle Demokratik Partinin millî savunma konularındaki bir görüşünü arz etmek isterim.

Son gelişmeler, Türk millî savunma sisteminin tek menşeli, tek orijine dayanan, silâh ve araç-gereç almasındaki sakıncaları ortaya çıkarmış bulunmaktadır. Gelişen teknoloji, Avrupalı NATO müttefiklerimizde de birçok harp araç ve gerecinin yapılabilme imkânının doğduğunu göstermekte ve bir kısmı Amerikan, bir kısmı başka patentlerle, Avrupalı NATO müttefiklerimizin de, bu araç ve gereçleri imal edebildikleri görülmektedir. Bu bakımdan bu tasarıya müspet oy vereceğimizi belirtirken, ileriye ışık tutar ümidi içinde, alımlarda tek menşee dayanmama gereğinin üzerinde ehemmiyetle durmak istiyoruz. Nitekim, NATO ülkeleri de kendi silâh alımlarında büyük bir hassasiyet göstermektedirler. Bunun en son örneği, NATO ülkelerinin alacağı uçaklarda, “Amerikan tipi mi, Fransa tipi mi olsun” münakaşasının aylardır skandallara varan bir düzeyde sürdürülmesidir. Hâlâ hangisinin üstün olduğu üzerinde, alıcı ülkeler bir karara varamamışlardır. Bu bakımdan, bizlerin de çeşitli faktörleri hesaba katarak, bundan sonraki teçhizatlanmamızda daha dikkatli olmamız gereği üzerinde durmak istiyorum.

Muhterem üyeler, Amerikan Kongresinin hissî nedenlere dayanan kararını eleştirirken, öte yandan NATO'nun kendi camiası içinde, güya Kıbrıs konusunda bir barışçı çözüme ulaşmak istemişçesine çalışmasına rağmen, büyük tenakuzlara düştüğünü belirtmek yararlı olacaktır. Bunun en son örneğini Yunan Başbakanının Fransa'ya yaptığı resmî ziyaretteki bir alışveriş ispatlamaktadır. Yunanistan'ın Fransa'dan renkli televizyon sistemini satınalmasına mukabil, Fransa da Yunanistan'a 40 tane Mirage uçağı satacağını resmen beyan etmiş bulunmaktadır.

Bir yandan Türkiye'yi haklı Kıbrıs müdahalesi yönünden cezalandırmaya çalışan bir Amerikan Kongresi ve ona uymaya çalışan NATO müttefikleri, öte yandan kendi elleriyle Yunanistan'a Mirage uçağı satan bir NATO üyesi... Bu büyük tenakuza da huzurunuzda nazarı dikkati çekmekte yarar görüyorum.

Muhterem milletvekilleri, Hükümet Programındaki vaatler zinciri arasında, Ordumuzun güçlendirileceğı ve millî harp sanayiinin biran evvel kurulacağı ibareleri de bulunmaktadır. Bizim, Demokratik Parti Grubu olarak en halisane temennimiz, bu vaatlerin gerçekleşebilmesi için hükümetlerin bir an evvel faaliyete geçmeleri hususu olacaktır; fakat bu güçlendirme meselesinin bundan evvelki misallerini gördüğümüz şekilde, gayri ciddî, yüzbin tank yapma şeklinde de olmamasını ayrıca temenni etmek istiyoruz. Demokratik Parti olarak, Silâhlı Kuvvetlerimizin güçlenmesi konusunda, ister iktidarda, ister muhalefette olalım, her zaman hükümetlere ve Meclislere yardımcı olacağımızı arz eder Yüce Meclise saygılar sunarım.”⁷⁵⁴

Tasarı üzerinde ikinci konuşmayı AP Grubu adına Konya Milletvekili Kemâlettin Gökakın yapmıştır:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yeniden organizasyonunu ve modernizasyonunu kapsayan 1601 sayılı Kanunun 1., 2. ve 5. maddelerinin bugünkü koşullara uyularak tadili ve bu suretle 16

⁷⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 77, 15.5.1975, ss. 176-177.

milyar liralık ödeneğin 23,7 milyara çıkarılmasıyla, on yıl yerine altı yılda tasfiyesi ve ileride görülecek lüzum ve ihtiyaca göre de % 15 artırma haddinin % 25 oranına yükseltilmesi için Bakanlar Kuruluna yetki verilmesi talep edilmektedir.

Bilindiği üzere, Silâhlı Kuvvetler teşkilâtı kuvvet hedeflerine göre saptanmaktadır. Savaş ünitelerinin miktar ve nitelikleri de karşılaşılabilecek tehditlerin vüsatlerine nazaran hesaplanmaktadır. Harekât ve konuş planları, lojistik planları bu konseptte uyularak düzenlenmektedir.

Türkiye politik ve stratejik bakımdan dünyanın en kritik bir bölgesindedir. Ülkemiz tarih boyunca devamlı olarak akınlara maruz kalmıştır. Medeniyetler ve devletler bu güzergâhta kurulmuştur; Asya, Avrupa ve Afrika bu düğüm etrafındadır. Bünyeleri pek farklı olan bu ülkelerden birinden diğerine ulaşmada en önemli stratejik istikametler Türkiye'den geçmektedir. Boğazlarla, çevresinde bulunan dünyanın en zengin petrol kaynakları Türkiye'ye ayrıca değerler katmaktadır.

Milâttan 1500 yıl önce Etilerle Mısırlılar arasında başlayan savaşlar ve bunu takip eden fütuhât, din ve ekonomik harpler zamanımıza kadar süregelmiştir. 1677'den, yani Deli Petro zamanından 1918'e kadar Doğu ile, (şüphesiz Rusya ile; bunu kastetmek istiyorum) 12 defa savaş vuku bulmuştur. Batı ile de 9 defa olmuş ve 1922 İstiklâl Savaşına kadar devam etmiştir. Böylece 245 yıl sık sık savaşlarla geçmiştir.

Türkiye, Birinci Dünya Savaşında olduğu gibi İkinci Dünya Savaşında da tarafsız kalamamıştır. İngiliz Fransız ittifakına katılmıştır. Türkiye bu safhada politik ve diplomatik faaliyetler merkezi olmuştur. 1939'dan 1945'e kadar 1 050 000 kişilik bir kuvvet, seferber ve alarm durumunda bütün cephelerde elde tutulmuştur.

Şurasını açıklamak istiyorum: Büyük Mareşal, büyük asker ve bugünkü teşkilâtla alâkası olmadığı için söyleyebilirim, o zaman keyfiyeti kemiyetle kapatmıştır. Şöyle ki; bizzat içinde bulunduğum seferberlik hazırlıklarında 3 ordu, 16 kolordu karargâh ve bağlıları 42 piyade, 3 süvari, 5 zırhlı tugay, 7 müstahkem mevki, 10 kolordu askerlik mıntika kumandanlıkları olmak üzere teşkilât yapılmıştı ve bu arz ettiğim 1940-1945 seneleri aralarında 1 050 000 kişilik, fiili olarak mevcudumuz vardı. Bir o kadar mürettebat da sevk için hazırlanmıştır.

Harbin direkt etkisinden siyanet edilmiş olmakla beraber, iktisadî durumumuz sarsılmıştır. Türkiye'nin millî politikası içte ve dışta barış içinde yaşamak ve onu korumaktır. Bu ise seferî, ikmalî ve eğitimi tam bir ordu ile mümkündür. REMO Planı bu maksadı sağlamak için düzenlenmiştir. Evvelce 1601 sayılı Kanunla 10 yılda eşit taksitlerle tahsis edilen 16 milyarlık ödenek yeterli görülmüştü. Ayrıca % 15 bir artırma da kabul edilmişti. Ancak bu plan o zamanki siyasi, askerî ve ekonomik koşullara göre ve daha müsait atmosferde hazırlanmıştır. O tarihten bugüne kadar şartlar çok değişmiştir. Arap-İsrail savaşı, akabinde petrol buhranı, fiyatların birkaç misli artması, uluslararası para değerinde dalgalanmalar birbirini kovalamıştır. Dış yardımda istikrarsızlık başlamış ve Kıbrıs harekâtı sebep gösterilerek tamamen kesilmiştir. Böylece REMO Planına ayrılan paranın alım kıymeti % 40 - % 60 seviyesine düşmüştür.

Kıbrıs adasına yapılan harekât denizaşırı niteliğindedir. Kara harekâtına nazaran farklıdır. Geniş imkân ve ikmal istemektedir. Adada büyük bir kuvvetimiz vardır. Sarf edilen ve zayi olan her malzeme ve mühimmatın vakit geçirilmeden tamamlanması şarttır. Silâhlı Kuvvetler olarak da sefer stoklarının zamanında tamamlanması mühimdir. Kıbrıs harekâtı ve bugünkü şartlar muvacehesinde kuruluş ve konuşlarda değişikliklerle bu denizaşırı cephe için ayrı lojistik planlar gerekmiştir. Tedarik imkânları ise güçleşmiştir. İkmalin büyük kısmı elbette ki Silâhlı Kuvvetlerimizin sefer ihtiyaçlarının teminine de yarıyacaktır.

Bu konuda gecikme zararlıdır. Olağanüstü hallerde telâfisi çok güçtür. Harpler ilân edilmeden baskınla başlamaktadır. İlk safhalarda hava akınlarıyla kara, deniz ulaştırma sistemleri ve ikmal kaynakları tahrip edilmektedir. Kara muharebeleri ve buna paralel olarak çevik ve zırhlı birliklerle yürütülmektedir. Böylece barış zamanında her türlü ikmalin yapılması en salim davranış olur. Bu suretle 10 yılda temini evvelce öngörülen REMO Planı ihtiyaçlarının Ortadoğu, Ege, Akdeniz, Kıbrıs ve etrafımızdaki siyasi buhran ile Amerika Kongresinin tek taraflı sakat kararı muvacehesinde geciktirilmeden, teklif edildiği üzere 6 yılda realize edilmesi muvafık olur.

Özellikle Yunanlılar hâlâ mütenebbih olmamış ve eski hayaller peşindedirler. Komşularıyla ve büyük devletlerle geniş politika ve hazırlık faaliyetindedirler. İtiyatları üzere hamiler de aramaktadırlar.

Kıbrıs harekâtı büyük fedakârlıkları gerektirmiştir. Dava, soydaşlarımızı zulümden kurtarmak ve özgürlüğe kavuşturmak hedefidir. Parlâmento bütünüyle desteklemiştir. Ordu tarihî görevini noksansız yapmıştır, ancak Kıbrıs meselesi bitmemiştir. Politik alanda takibi ve intacı gerektiği hassas bir safhada, o zamanki Hükümetin çekilmesi karşı tarafa cüret ve ümit vermiştir. Dolayısıyla Kıbrıs siyasî ve ekonomik bakımdan başta gelen bir mevzu olarak önemini muhafaza etmektedir.

Yeni tasarı ile istenen 23,7 milyar liradır. Eski tasarıda 16 milyar lira % 15 fazlasıyla 18,4 milyar lira tutmaktadır. Fazladan istenen 5,3 milyar liradır.

Yukarıda belirttiğim gibi bu ödenek daha çok Kıbrıs harekâtı icabıdır. 6 yılda temini de siyasî ve ekonomik dünya buhranı ile ilgilidir. Millî Savunma Komisyonunca ve Millî Savunma Bakanı ve temsilcileriyle Maliye Bakanlığı temsilcisinin de katıldığı görüşmeler neticesinde, % 25 artırma haddinin, görülecek lüzum ve ihtiyaca göre % 50 olması, 1601 sayılı Kanunun inkıtasız ve elâstikî işlemesi maksadıyla, 1050 sayılı Muhasebei Umumiye ve 2490 sayılı Artırma ve Eksiltme kanunlarına tabi olmaması kararlaştırılmış ve bu kanunların behemehal değiştirilmesi temenni edilmiştir.

1601 sayılı Kanunla alım, yapım ve onarım hizmetlerinde takip edilecek usullerin Bakanlar Kurulunca tespiti de öngörülmüştür.

“Bütçeye konulmuş ve fakat harcanmayan ödenekleri de müteakip yıllara devren ödenek kaydetmeye Maliye Bakanı yetkilidir.” kaydı konmuştur.

Ayrıca 23,7 milyarlık limit içinde kalmak şartıyla yurt dışından peşin veya kredi ile yapılacak alım ve hizmetlerde 6 yıllık süreye bağlı kalmamak üzere ödeme planı tanzimi hükme bağlanmıştır.

Böylece, finansmanda kolaylık sağlanması ve kanunda hedef tutulan amaçlara 6 yıl içinde ulaşılması esaslı da kararlaştırılmıştır.

Buna göre 1601 sayılı Kanunda REMO planı için ödeme şöyledir:

“Ödeme planları:

1973 yılı 1,6 milyar lira,

1974 yılı 1,6 milyar lira,

1974 yılı 7,34 milyar lira

1975 yılının esaslı 6 040 000 000 liradır; fakat buna 1974 yılından ödenmemiş olan 1,3 milyar lira eklenmiştir, geçen seneden ödenmeyen para.

“1976 yılı 6,04 milyar lira,

1977 yılı 5,44 milyar lira,

1978 yılı 1,68 milyar lira” olmak üzere yekûn 23,7 milyar liradır.

3,2 milyar lira 1973 ve 1974 yıllarında verileden çıkarılınca, geriye 20,5 milyar lira istenmektedir.

Burada 1974 yılı kaynağındaki 1,3 milyar lira, yılın bitmesi sebebiyle bu bütçenin dışında kalmış ve 1975 yılı dilimine eklenmiştir. Bu ödenek yalnız konvansiyonel savaş, silâh ve gereçleri içindir. Atom, biyoloji, kimya bahis konusu olmamıştır. Buna karşılık, yıllardır süregelen silâhlı kuvvetlerle nükleer güçlerin tahdidi ve azaltılması görüşmeleri müspet bir sonuca varmamıştır. Başta büyük devletler olmak üzere silâhlanma yarışı devam etmektedir.

Netice:

Silâhlı Kuvvetlerimizin lojistik ikmalı için şimdiden istenen ödenek millî güvenliğimizle sıkı sıkıya ilgilidir. Dünya ve etrafımızdaki diplomatik-ekolojik ortam buhranlıdır. Bu ihtiyaçların barış zamanında sağlanması her bakımdan yerinde bir teminat olur. Kendi fabrikalarımız bu kapasitede olsa idi, sürat ve kolaylık sağlanmış olurdu. Bu imkân arttıkça ikmal istikrarlı olur.

Bu düşüncelerle, harp sanayimizin de vakit geçirilmeden kurulması ve geliştirilmesi ehemmiyet kazanmaktadır. Vaktiyle askerî fabrikalarımızı kendilerine örnek alan komşularımız, halen bu yönde büyük hamleler yapmaktadırlar. Bunların arasında savaş ve ticaret uçakları ile fantom ve güdümlü mermi yapabilenler mevcuttur.

Bu mülâhaza ve konseptle 1601 sayılı Kanunda yapılan tadilât Adalet Partisi tarafından uygun görülmüştür.

Hürmetle arz ederim.”⁷⁵⁵

Gökakın’dan sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Manisa Milletvekili M. Gündüz Sevilgen konuşmuştur:

Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri;

REMO Planı adı ile anılan Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yeniden teşkilâtlanması, silâh, araç ve gereçlerinin yenileştirilmesi amacıyla Millî Savunma Bakanlığına gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişmeye yetki veren 1601 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki Kanun tasarısı üzerinde MSP Grubunun görüşlerini arz etmek üzere huzurlarınızda bulunuyorum.

Yüce Meclisi hürmetlerimle selâmlarım.

Değerli arkadaşlarım, teklif edilen değişiklikler eskiye nazaran ne gibi yenilikler getirmektedir? Önce bunları kısaca hülâsa edip sonra, bu konudaki fikirlerimizi arza çalışacağım.

Evvelce, 16 milyar olan harcama yetkisi, bu kere 23,7 milyar liraya çıkarılmaktadır. Evvelce lüzumu halinde Bakanlar Kurulu kararı ile miktarın % 15 artırılması mümkün iken, bu kere % 50 oranında artırmaya imkân sağlanmaktadır. Evvelce bu harcama eşit miktarlarla 10 seneye yayılmışken, bu kere harcama süresi 6 seneye düşürülmekte ve asıl büyük ağırlık 3-4 ve 5. senelerde toplanmaktadır.

Millî Savunma Bakanlığı bütçesindeki savunmanın gerektirdiği alım ve giderler harcama kaleminde yer alan ödeneklere silâh, malzeme, yedek parça, araç ve gereç satın alınması, tedarik ve imalâtı da bu kanun hükümlerine tabi kılınmaktadır.

⁷⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 77, 15.5.1975, ss. 177-178.

Bu kalemler için konup da senesi içinde harcanamayan ödeneklerin de gelecek yıllara devren ödenek kaydına imkân sağlanmaktadır. 1601 sayılı Kanunla değiştirilmesi istenen hususlar bunlardan ibarettir.

Filhakika, Kanunun sevk gerekçesinde de belirtildiği gibi 1974 yılı içindeki fevkalâdeden harcamalar 16 milyar liralık miktarın 23,7 milyar liraya çıkarılmasında zaruret meydana getirmiştir.

Ayrıca, bütün dünyada her türlü malzeme ve mallarda vaki olan süratli fiyat artışı, önceden tahmin edilen miktarın sonradan çok artmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple bu tip artışları da karşılayabilmek için evvelce bir hayli dar tutulan artırma salâhiyeti hududu, bu kere daha çok genişletilerek % 50'ye çıkarılmış ve gerektiğinde Bakanlar Kurulu kararıyla bu artışın sağlanabileceği hükme bağlanmıştır.

Değerli arkadaşlarım, her sahada olduğu gibi, silâh teknolojisinde de baş döndürücü bir süratle artış vardır. Bu yetkinin kullanılmasındaki 10 senelik süre, bu bakımdan bir hayli süre idi. Yapılan plan henüz tahakkuk etmeden çok büyük değişikliklerle karşılaşmak muhtemel olabilirdi. Bunun için bu sürenin 6 seneye indirilmesini isabetli buluyoruz. Esasen ilk iki sene geçmiştir. Planın tatbikatı için önümüzde dört senemiz vardır ve bu süre bu çapta bir planının tatbikatı için optimum bir süredir. Bu arada silâh, ana-malzeme, yedek parça, araç ve gereç satın alınması, tedarik edilmesi ve imalâtı, -altını çizerek tekrarlıyorum- imalâtının da bu Kanun hükümlerine tabi kılınmasını memnuniyetle karşılıyoruz. Bu bakımdan 1601 sayılı Kanunda bazı değişikliklerin yapılması hakkındaki bu Kanunun Millî Selâmet Partisi Grubu olarak lehinde oy kullanacağımızı ve Cumhuriyet hükümetlerinin bu kanundan doğan yetkilerini kullanırken parti olarak kendilerine yardımcı ve destekçi olacağımızı belirtmek isteriz.

Değerli milletvekilleri, kanun üzerindeki bu kısa mütalaadan sonra, birkaç hususu da tespit etmekte fayda mülâhaza ediyorum. Öncelikle böyle mühim ve hayatî bir konuda gecikmeye işaret etmek istiyorum. Türk Silâhlı Kuvvetlerine Anayasa tarafından Devletin ve milletin güvenliğini sağlama, Devlet-millet varlığımızı koruma görevi verilmiştir. Böyle büyük ve ağır bir vazife yüklenen müessesenin çok zarurî ihtiyaçlarını gidermek için Hükümetin

bu konuyla ilgili ne kadar mesai harcadığı malumunuz değil, ancak, bu zaruretin duyulma tarihi her halde Kıbrıs harekâtının hemen akabindedir. Aradan beş ay geçiyor, Hükümet tasarımı Meclise ancak 24.1.1975 tarihinde getirebiliyor. Tasarının Millî Savunma Komisyonundan geçip, Plan Komisyonuna havale tarihi 26.2.1975; Plan Komisyonundan Meclise intikal tarihi 24.3.1975; bugün tarih 15.5.1975; ancak Mecliste görüşebiliyoruz. Bundan sonrası hangi süratle yürür veya bir barajda takılır mı; orasını bilmem. Neredeyse ihtiyacın belirmesinden tam bir yıl geçmek üzere, halen tasarı o istasyondan o istasyona dolaşıyor ve her birinde bir, birbuçuk ay bekleme süreleri kaybederek. Öyle meseleler vardır ki, değerli arkadaşlarım, günlerin ve hatta saatlerin büyük önemi vardır. Güvenlik ve savunma meseleleri bunların başında gelir. Bunları kimseyi kınamak için değil, dikkatleri çekmek, bundan sonra aynı tip gecikmelere imkân bırakmamak için belirtiyorum. Yok Plan Komisyonunun kuruluş biçimi, Anayasanın bilmem kaçınıcı maddesine aykırıymış, yok hükümet buhranı varmış, yok komisyon henüz teşekkül etmemişmiş, yok falan mesele gündemde diğer bütün konuların önüne geçermiş gibi, birçok kendi ellerimizle etrafımıza çizdiğimiz dairelerin dışına çıkamıyoruz. Değişen dünya şartları, komşularımızla münasebetlerimiz, dış siyaset, kuvvetler arasındaki denge bizim bu etrafımıza çizdiğimiz daireyi tanımıyor. Ona ayak uydurmaya mecburuz. Yoksa, başkalarının ayakları altında ezilir gideriz Allah korusun.

Her türlü fikir ayrılıklarını, basit parti patırtı çekişmelerini bir kenara bırakıp böyle hayatî ve mühim mevzularda elbirliği ile meseleleri mümkün olan en süratli bir şekilde ele alıp çözüme ulaştırmamız gerekir. Bir TRT Genel Müdürünün hatırına günlerce Mecliste engelleme yapıp bu mühim kanunun ele alınmasına mani olanların bu hareketlerini manalandırmakta müşkülât çekiyoruz.

Değerli arkadaşlarım, bugün, dışarıdan gelecek silâhla mühimmatı ve yedek parçasının gelişi başkalarının arzu ve keyiflerine bağlı imkânlarla harp etmeye ve nihaî zaferi kazanmaya imkân yoktur. Süratle kendi sanayimizi, ağır sanayimizi, millî harp sanayimizi kendimiz kurmaya mecburuz. Belki kısa bir dönem için dışa bağılılığımızın devamında zaruret vardır; ama bunun ilânihaye böyle devam etmesi mümkün değildir. Ufak bir hareket, bir komşumuzla aramızda doğan bir

ihtilâf, yarım asırdır kendilerine bel bağladığımız, kendilerine benzemeye özendiğimiz bazı Batılı dostlarımızın kimliklerinin ve gerçek niyetlerinin ortaya çıkmasına kâfi geldi. Hâlâ onların telkin ve tavsiyelerine göre hareket etmenin, bize daha ne büyük, ne kıymetli zamanlar ve hatta ne büyük değerler kaybettireceği izahtan varestedir. Çok dikkatli ve temkinli olmalıyız. Artık, silâh satın alan bir ülke değil, silâh satan bir ülke olmaya mecburuz.

Planlarımızı ona göre ayarlamalıyız. Bu sebepten, değişiklik tasarısının 4. maddesinin 3. bendindeki; “satılma, tedarik” yanında “imalâtı” kelimesinin üzerinde duruyor altını çiziyor ve memnuniyetimizi belirtiyoruz.

Silâhlı Kuvvetlerimizi güçlendirmek için bugün kurulmuş ve aziz milletimiz tarafından çok büyük bir ilgi ile karşılanıp, yardım yarışına girilmiş Vakıfların birleştirilmesi; bu silâh, araç ve gereçlerin yenileştirilmesi için olan harcama planına paralel olarak Makine Kimya Endüstrisi Kurumunun ve diğer resmî ve özel sanayi kuruluşlarının imkânlarından da faydalanarak harp sanayii organizasyonunun süratle yapılması gerektiğine inanıyoruz. Bu organizasyon için Devlet Planlama Teşkilâtı tipinde bir askerî planlama ve harp sanayi araştırma merkezinin kurulmasının çok büyük faydalar sağlayacağına inanıyoruz. Bu arada Genel Kurmayımızın ve Millî Savunma Bakanlığının bünyesindeki, şu anda pek fonksiyonları görülmeyen araştırma birimlerinin bu merkezin emrine verilmesi ve böylece istenen hizmetleri yapabilecek olan teşkilâtın kuruluşunun süratlendirilebileceğine de işaret etmek isteriz.

Küçük bir organizasyonla, mevcut kuruluşlarımızın âtil kapasiteleri değerlendirilebilir ve belki çok hassas bazı malzemenin dışında her türlü silâh, araç ve gereçlerimiz yerli imkânlarımızla yapılabilir. Şu anda Silâhlı Kuvvetlerimizin, Menzil Komutanlıklarıyla bakım ve tamir kademelerindeki boş duran yüzlerce takım, tezgâh, alet ve avadanlık faal hale getirilip her biri, bir veya birkaç parça üzerinde çalışmaya sevk edilerek ve sonradan bu parçalar bir merkezde monte edilerek birçok ihtiyaç bu yolla karşılanabilir.

Son birkaç seyahatimizde temas ettiğimiz küçük sanayi erbabında gördüğümüz bu mevzudaki heyecan ve kabiliyetleri hakkındaki göğüs kabartıcı numuneler, gelecek için ümitlerimizi tazelemiş ve kuvvetlendirmiştir. Onların da devreye sokulması

başlangıç için büyük faydalar sağlayacaktır. Belki biraz fazla iyimserlik olacak, belki bazılarınca hayal olarak kabul edilecektir; ama bir Anadolu kasabasının küçük sanayi erbabı bir grup insanın bize söylediklerini de burada nakletmeden geçemeyeceğim:

“Bize imkân sağlansın, fırsat verilsin, Devletten yardım ve destek görelim, sonrasına karışmayın. O zaman artık siz bizden iş isteyin. Biz, her türlü harp silâh, araç ve gereçlerini yapabilecek güçteyiz.” demişlerdir.

Bu hususta, Hükümetimizin ve diğer ilgililerin dikkatlerine sunmak için belirtiyorum.

Kıbrıs Harekâtı esnasında, Makine Kimya Endüstrisi Kurumunun fabrikalarında bir aylık programı, Türk mühendisi, Türk işçisi, Türk teknisyeni beş gün içinde gerçekleştirmiştir. Bu övünülecek durum da, Türk Milletinin kabiliyetlerini ispat bakımından çok manidar ve değerlidir; bunu da iftiharla kaydediyorum.

Milletimize bilhassa harp sanayii, uçak sanayii, gemi sanayii için çok büyük bir heyecan vardır. Bu heyecanı söndürmeye, küllemeye ve milletimizi yeniden bir aşağılık kompleksinin içine ve ümitsizliğe düşürmeye sebep olacak haller kolay verilemeyecek hesaplar ve mesuliyetlerle karşı karşıya bırakacaktır, şimdiki ilgilileri de bundan evvelkileri de. Buna hakkımız yoktur. Çok süratle harekete, zaman kaybetmemeye, hesaplı ve cesur hareket etmeye mecburuz. Bu harcama ve yüklenmelerde, yüklenmelere girişme yetkisini kullanırken, daha ziyade yerli imkânları seferber etmek ve mecbur kalmadıkça, imkânsızlıklarda kalmadıkça dışarıya müracaat etmemek ve yerli sanayiimizi kurmak esas prensip olmalıdır.

Bazı silâh araç ve gereçleri dışarıdan almak için vereceğimiz para ile hem o silâh araç ve gereçleri yapacak fabrikayı kurmak ve hem de ihtiyacımız olan malzemeyi kendimiz yapmak imkânına sahip olabiliriz. Kurulacak harp silâh, araç ve gereçleri fabrikaları sadece kendi ihtiyaçlarımızı karşılamakla kalmaz, belki Orta Doğu’nun silâh satıcısı bir ülke haline gelebiliriz. Orta Doğu’da kendileriyle tarihî, manevî ve kültürel bağlarımız olan bazı komşu ve dost ülkeler şu anda dahi ihtiyaçlarını bizden temin etmek arzusundadırlar. Onların

ihtiyaçlarını karşılayacak güçte olsak, herhalde bu dost ve kardeş ülkelerin bir başka satıcı aramayacakları muhakkaktır. Demek oluyor ki, kurulacak harp sanayiimiz için kendi iç pazarımız yanında, dışarıda da müsait şartlarla pazar temin etmemiz mümkündür. Bu alış-veriş, onlarla münasebetlerimizin gelişmesine sebep olacağından, dünyada yalnız kalma tehlikesinden de bizi kurtarmış olacaktır.

Kıbrıs harektımız dış politikaların tespit ve tesisinde tarihî, manevî ve kültürel bağıların ne derece müessir olduğunu en açık bir şekilde göstermiştir. Çok haklı olduğumuz halde, bütün batı ülkeleri dostluk hatırına da olsa bizi saymamış, bizi terketmiş ve Yunanistan'ın yanında yer almışlardır. Bundan alınacak çok büyük dersler vardır. Bundan sonraki münasebetlerimizin tanziminde hangi esaslara göre ayarlanmamız gerektiğini çok açık bir şekilde böylece görmüş bulunuyoruz.

Değerli arkadaşlarım, son mesele olarak da şuna işaret etmek istiyorum. Harp; sadece silâh, araç ve gereçleriyle yapılmaz. Silâh, araç ve gereçlerini kullanacak, insandır. Bütün dikkatlerimizi maddeye tevcih etmişken, insan unsurunu dikkatlerden kaçırmayalım. Silh kollayacak olan Mehmet'i moral bakımından da güçlü kumanın çarelerini arayalım. Çok büyük imknsızlar içerisinde büyük zaferlerin kazanıldığına tarihimiz sık sık şahit olmuştur. Bu zaferleri kazanmamıza sebep olan gmz nereden geliyorsa, onu araştırmaya ve bulmaya, halen sahipsek, onu daha çok geliştirmeye, şayet halen kaybetmiş durumdaysak onu mutlaka yeniden bulup sahip olmaya mecburuz.

Hkmetimizden, Genelkurmayımızdan ve bütün ilgililerden Türk Silâhlı Kuvvetlerini; harp silâh, araç ve gereçleri bakımından yeniden teçhiz etme planına benzer bir manevî güçlenme ve cihazlanma planı yapmalarını bekliyoruz. İşte o zaman bu iki plan birbirini tamamlayacak. Hem Devlet, Millet varlığımız ebediyen ayakta sağlam ve güçlü bir şekilde kalacak ve hem de aşamayacağımız engel, ulaşamayacağımız hedef kalmayacaktır.

Nasıl ki, gökte bir kuşun mesafe kat edebilmesi veya tayyarenin uçabilmesi için iki kanada ihtiyaı vardır, tıpkı onun gibi bir cemiyetin yükselebilmesi, ilerleyebilmesi, kalkınabilmesi, askerimizin güçlü olabilmesi, zafere ulaşabilmesi için de hem maddeten güçlü olmak, hem de manen güçlü olmak lâzımdır.

Birini ihya edelim derken, diğzerinin ihmali netice almamızı zorlaştırır, hatta imkânsız kılar.

Muhterem milletvekilleri, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin güçlü olması dosta emniyet, düşmana korku vermesi, Devlet millet varlığını koruması ve güvenlik altında bulundurabilmesi için, millet olarak hiçbir fedakârlıktan kaçınmamalıyız. Yarınki büyük Türkiye hem maddî hem manevî sahada güçlü olmamıza, Silâhlı Kuvvetlerimizin hem maddî hem de manevî sahada güçlü olmasına bağlıdır. Bu gücü kazanabilmemiz için daha nice 23 milyarlar feda olsun Ordumuza.

1601 sayılı Kanunda yapılacak değişiklikleri ihtiva ederi bu kanuna, Millî Selâmet Partisi Grubu müspet oy kullanacaktır. Yeni bir şekil alan bu teşkilâtlandırma ve yenileştirme planının memleketimiz, milletimiz, Silâhlı Kuvvetlerimiz, topyekün Devletimiz için hayır getirmesini dua ve niyaz ederek, Yüce Meclisi şahsım ve grubum adına hürmetlerimle selâmlarım.”⁷⁵⁶

Sevilgen’in ardından Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Necdet Uğur konuşmuştur:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yeniden teşkilâtlanması silâh, araç ve gereçlerinin yenileştirilmesi amacı ile gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme yetkisi veren kanunun, bazı maddelerinin değiştirilmesini görüşmekteyiz.

Benden önce burada konuşan Millî Selâmet Partisinin değerli sözcüsü olan arkadaşına iki hatırlatma yaparak sözlerime başlamak istiyorum:

Bir tanesi, zannediyorum ki arkadaşımız, kendi partisi Hükümette iken Hükümetimizin, o sıradaki Hükümetimizin millî savunma konusunda yaptığı icraatı yakından takip etmek zamanını bulamamışlar; çünkü o zamanki Hükümet Ordumuzun ihtiyaç duyduğu her şeyi, her malzemeyi, her imkânı zamanında sağlama başarısını göstermiştir. Bunda kendilerinin bakanlarının da payı olduğu halde, burada hiç bilmemezlikten gelmesini herhalde ya unutkanlığına ya da Hükümeti ile o anda kendi başka işleri dolayısı ile bağlantısının, irtibatının az olduğuna veriyorum.

⁷⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 77, 15.5.1975, ss. 179-181.

Millî Selâmet Partisi sayın sözcüsü bir başka şey daha söylediler burada; çok heyecanlı bir eda ile, bir siyasî partiyi suçlar gibi oldular. Aslında bazı silâhlar, Parlamento içi bu türlü polemik silâhlar, dikkat edilmezse insanın kendisini yaralar. Gerçekten bu önemli bir değişikliktir; ama sayın sözcüye sormak istiyorum, Hükümet kurulduktan sonra burada biz birkaç haftayı çoğunluk bulamadan geçirdik. O haftalarda yalnız sizin grubunuz ve zatiâliniz değil, Hükümet üyeleri de çoğunluk olmasın diye Meclise katılmıyorlardı, o zamanlar. Görüyorsunuz ki, çok kısa bir zamanda bütün partilerin ittifakı ile geçecek bir tasarı eğer o zaman, hemen Hükümet kurulur kurulmaz, başta zatiâliniz olmak üzere grubunuz teşrif etse idi, bu kanun çoktan çıkmış olurdu; belki o günden bugüne kadarki fiyat farklarından da kazanılmış olurdu.

Onun için, iğneyi hiç olmazsa kendinize batırınız çuvaldızı kullanmadan evvel.

Değerli arkadaşlarım, mesele böyle birtakım Parlamento içi söz teatileri ile geçirilecek ve bununla yetinilecek bir mesele değildir. Meselenin önemini bütün Parlamento üyelerinin anladığından eminim; ama bir şeyi belirtmek istiyorum, bu konudaki birkaç gerçeği belirtmek istiyorum:

Cumhuriyet tarihinde biz iki önemli tecrübeden geçtik. Ordumuzun silâh, araç ve gereçlerini millî sanayimizle karşılamıyorduk; bu konuda dışa bağımlı idik. Millî çıkarlarımızı savunma günü geldi, Ordumuzu teçhiz edenler, bu konuda bize yardım edenler bundan yıllar öncesinde bize, “Bunu kullanamazsınız” dediler ve bir yerde kullanmamıza mani olmak için fiilî engeller de getirdiler. Şimdi bu kadar açıktan değil; ama daha dikkatli bir üslupla aynı kelimelerin, aynı hükümlerin verildiğini duyuyoruz. Bir büyük devletin kongresinde, parlamentosunda, bize verilmiş olan silâh, araç ve gereçleri kullanma yetkimiz hakkında çok açık tartışmaların olduğu, çok açık sınırlamaların konulmak istendiğini görüyoruz.

Bu arada değerli arkadaşım Ortadoğu ülkelerindeki bir ihtimalden, olasılıktan bahsettiler. Gerçekleştirmelerini gönülden dilerim; ama zannederim ki geç kalındı. Arkadaşımın burada kastetmek istediği ülkeler kendi aralarında bir sanayi kuruyorlar. Kaldı ki, Ortadoğu ülkelerinden Mısır’ın nükleer savaşa doğru yaklaşan bir çabası vardır, biraz ötede Hindistan’ın vardır, bir başka türlü, araştırmalar şeklinde İsrail’in çabaları vardır.

Türkiye'nin silâh sanayiine girerken yakın tarihinden aldığı derslerle birinci dikkat edeceği nokta, silâh bakımından mümkün olduğu kadar dışa bağımlı olmamaktır. Dışarıdan silâh aldığınız zaman, kendi millî çıkarlarınızı koruma günü gelip çatığında silâh verenin çıkarıyla bağdaştığı ölçüde o silâhları kullanma hakkınız olduğu ortaya çıkıyor veyahut karşınıza bir baskı unsuru olarak çıkarıyorlar. Kaldı ki, bunun yanında haydi diyelim ki dinlemediniz; ama silâhını dışarıdan alan, silâhı almakla kendisini kurtarmış olmuyor. Çünkü o silâhın binlerce yedek parçası var. Size silâhı veren eğer o yedek parçaların ikmalini size muntazam yapmazsa veyahut yapmakta gecikirse, hele bunun içine politika karışırsa aldığınız silâhlar, verdiğiniz milyarlar kullanılmaz hale de gelebiliyor. Yakın tarihimizden bu dersi de aldık.

Değerli arkadaşlarım, bir başka şey, yine görülüyor ki, özellikle bazı devletler silâh yapımını bir dış politika aracı olarak kullanmakla kalmıyorlar, aynı zamanda ekonomik güçlüklerle uğradıkları zaman kendi ekonomilerini kalkındırmak için bir fırsat sayıyorlar. Bunun içindir ki, dünyada silâh ticaretinin adı “Ölüm ticareti”dir. Silâh imaline başlarsanız göreceksiniz ki, silâh satmak için kıyasıya bir rekabet vardır. -En son gazetelere kadar yayıldı- Atlantik ötesiyle Atlantik burası arasında rekabet vardır, bloklararası rekabet vardır, Avrupa ülkeleri arasında rekabet vardır.

Kime satacaksınız bu silâhları? Durup dururken barış içinde yaşayan insanlar silâh almazlar. İnsanların silâhlanabilmeleri için kendilerini şiddetle savunma ihtiyacını duymaları lâzım. Nasıl duyarlar? Birbirlerine sokarsanız duyarlar, aralarına nifak koyarsanız duyarlar.

Büyük silâh imalcisi olanlar silâhlarını satabilmek için başka küçük ülkelerde ölüm tohumu ekmekten bugüne kadar kaçınmadılar.

Değerli arkadaşlarım, o bakımdan silâh sanayiinin yalnız millî olması yetmez, başka ülkelere ders alıp, silâh sanayiinin aynı zamanda devlet elinde olması da gerekir. Bir değerli arkadaşım herhalde Türk halkının sanayiye yatkınlığını belirtmek için bir kasabadan örnek verdi. O becerikli insanlarımız devletin kuracağı silâh sanayiinde çok yararlı olabilirler, ama silâh sanayiini özel sektörün eline vererseniz, doğrudan doğruya millî çıkarları gerektiren bir konu da özel

çıkarlarla bağdaştırılamayacak kadar önemli ve hassas bir konudur. Ancak devletin elinde olur ve ancak hattâ hattâ birgün temenni ettiğiniz, dilediğiniz, dışarıya silâh satmak noktasına geldiğimiz anda bile bu, bu devletin dış politikasını idare edenlerce yapılır. Yoksa oradaki o fabrikanın sahibinin kâr etmesi için bizim dış politikamıza ters düşebilecek bir satış yaptırılamaz. Neresinden alırsanız alınız, bir anda Türk Ordusunun ihtiyacı kârlılık müessesesine tabi olamaz, bir anda Türk milletin güvenlik ihtiyacı büyük bir sermaye, özel sermaye yatırımının malını satacağım diye Türk dış politikası ile bağdaşmayan bir anlaşmaya girmesine imkân tanıyamaz. Bu bakımdan, bütün gönlümüzce Türkiye’de güçlü, büyük ölçülerde, optimum ölçüde, bu tür sanayinin gerektirdiği ölçüde bir sanayinin kurulmasından yanayız. Yalnız silâh sanayii kurulurken, tabîi bu aslında bir yerde bir motor sanayiidir, bir ağır sanayiidir silâh sanayii. Cumhuriyet Halk Partisi motor sanayii ve ağır sanayide kamunun söz hakkının ağır basmasını isterken elbette bunları da düşünüyordu, elbette bu devletin güvenliğini bir gün kâr hesapları ile birleştirmemek, dış güvenliğini de yine dışarıya ne olacağı şimdiden kestirilemeyen fakat Avrupada emsali görülen birtakım hesaplarla birleştirmemek istediği içindir ki, motor sanayiinde ve ağır sanayiide kamunun ağır basmasını ister. Bu konularda devletin politikası ile yüzde yüz paralellik ister, bu konularda yalnız Türk Devletin ve milletin çıkarlarından başka hiçbir çıkarın söz hakkının ağır basmamasını ister.

M. GÜNDÜZ SEVİLGİN (Manisa)- Kim ister ki onun ağır basmasını.

NECDET UĞUR (Devamla)- “Kim ister ki” diyor arkadaşımız. Elbette gönlünüzden istemezsiniz, ama özel kesim elinde Türkiye’deki motor sanayiini, ağır sanayiini geliştirseniz. Ordumuzu tamamıyla onlarla arasında yapılacak birtakım karşılıklı mukavelelere ve ihalelere, yalnız buna bağlarsanız, devlet ağır basmazsa o zaman kendiliğinden bu böyle olur, bu tablo kendiliğinden ortaya çıkar. Bu konuda Cumhuriyetin çok güzel bir geleneği de vardı, bu gelenek bozuldu, ama yeni baştan ileri teknolojinin gereklerine göre, ama ağır sanayi ile motor sanayiine yine kamunun verdiği önemle birlikte bu konunun süratle ele alınması gönülden dileğimizdir.

Bu tasarıya oy vereceğiz. Bu tasarı olmadan da gereklerini yapmıştık zamanımızda. Arkadaşımın bir konudaki dileğini de pek anlayabilmiş değilim. Türk subayı ve eri bugünkü maneviyatı ile, bugünkü inancı ile, bugünkü yetiştirilmesi ile, ceddine, atalarına lâıyk olduğunun imtihanını daha yeni verdi, daha ne istiyorsunuz? Hangi şüpheniz var ki, ilâve bir eğitim, ilâve maneviyat istiyorsunuz. Türk askerinin maneviyatı damarlarındaki kandan gelir, atalarına karşı gururundan gelir.

M. GÜNDÜZ SEVİLGİN (Manisa)- Aksini söyleyen kim.

BAŞKAN- Sayın Sevilgen, çok rica ediyorum efendim, müdahale etmeyin, istirham ediyorum efendim.

NECDET UĞUR (Devamla)- Her Türkün içinde var bu, her Türkün.

BAŞKAN- Sayın Sevilgen, Sayın Sevilgen...

NECDET UĞUR (Devamla)- Her Türkün... Bu ilâve ile olmaz. Her Türk...

BAŞKAN- Sayın Sevilgen, zatiâlinizi bütün Millet Meclisi sükûnetle takip etti efendim. Rica ediyorum.

NECDET UĞUR (Devamla)- Her Türk bunun imtihanını verdi ve yine verir. Bu sizin elinizde, sizin fikrinizde. Özel maksatlarınızı bu işlere karıştırmayın.

M. GÜNDÜZ SEVİLGİN (Manisa)- Sizin sayenizde değil, Mehmetçiğin sayesinde. Gaipten haber mi veriyorsun?

BAŞKAN- Sayın Sevilgen... Sayın Sevilgen rica ediyorum efendim. Çok rica ediyorum,

NECDET UĞUR (Devamla)- Ne dediğinizi anlayamıyorum, zaten kürsüden de anlayamamıştım. Yerinizden konuştuğunuz için büsbütün anlaşılmaz halde sesiniz geliyor.

Şimdi değerli arkadaşlarım, Cumhuriyet Halk Partisi olarak bu görüşlerin ışığında, bu dileklerimizle birlikte bu tasarıdan yana olduğumuzu bildirir, değerli Ordumuza bundan önceki başarılarına yeni başarılar katması dileklerimi burada Grubum adına sunarım. Güvenimizi tekrarlarım. Değerli Ordumuzun hem maneviyatının, hem eğitiminin de Türk millî çıkarlarını savunacak güçte olduğu imanımı da tekrarlarım.

Hepinize saygılar sunarım.”⁷⁵⁷

⁷⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 77, 15.5.1975, ss. 182-184.

Uğur’dan sonra, tasarının tümü üzerinde şahsı adına Burdur Milletvekili Faik Kırbaşlı aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri; huzuruza getirilmiş bulunan kanun tasarısı, hakikaten itiraf etmek lâzım gelir ki, bunca hadiselerden sonra gecikmiş olarak getirilmiş bulunmaktadır.

Bu hali ile bile ne olursa olsun, bu kanun tasarısı büyük bir isabetle getirilmiş; fakat Türk Silâhlı Kuvvetlerinin bugünkü modern dünyamızda savaş tekniği ve taktikleri karşısında bugün için yeterli olsa bile meseleyi kökünden, derininden, temelinden halledecek nitelikte şahsen görmediğimi de ifade ederek söze başlamak istiyorum.

Silâhlı Kuvvetlerimizin modernize edilmesi, Türkiye’nin geçirmiş olduğu son on yıllık tecrübeler ve aynı zamanda Türkiye’nin jeopolitik yapısı bize, bunu geç de olsa mecbur etmiştir, diyebiliriz.

Türk Silâhlı Kuvvetleri bütün dünyada ve NATO teşkilâtı içerisinde, ağırlığı ve itibarı olan bir nitelik arz etmektedir. Bu ağırlık ve itibar hangi açıdan bakılırsa bakılsın, daha ziyade kemiyet ve keyfiyet noktasından olduğu kadar; adet itibarıyla bir ağırlık arz ettiği, gerek kendimiz tarafından bu kürsüden Millî Savunma Bütçeleri münasebetiyle Bütçe-Plan Komisyonunda ve gerekse dış basında bizzat takip edip öğrendiğimiz hususlardandır.

Harplerin taktiği değiştiği müddetçe, muhakkak ki o harbi yapan orduların da, teçhizatı ve silâhlan değişecektir. Bugün bir “Köroğlu kahramanlığı” gösteremezsiniz. Onun için bugünkü harp, kendi silâh adıyla adlandırılırsa, konvansiyonel bir harptir. Buna uymaya mecbursunuz. Son Mısır-İsrail harbi bunu gösterdiği gibi, dünyanın diğer taraflarında Kore’den beri devam edip gelen harpler de bunu göstermiş ve ispat etmiştir.

Buradan şuraya gelmek istiyorum. Harpler, bir silâh dengesini icabettirir; yani başarıya ulaşmanın hesabında bir silâh dengesini gözönüne almamız lâzım geldiği hususunu bize göstermiştir. Bilhassa Kıbrıs meselesi ve Kıbrıs Harekâtı dolayısıyla elde ettiğimiz, edindiğimiz tecrübeler de bizi bu yolda samimî, ciddî, ileriye matuf düşünmeye mecbur kılmıştır. Bir milletin yaşaması, şeref ve haysiyeti, itibarı ekonomik gücü ile ölçüldüğü kadar, bu ekonomik gücün de devamlılığı ve

istikrarı gerek içerde ve gerek dışarıda kendisini kuvvetli hissetmesiyle mümkündür. Bu, aslında yalnız komşularına ve muhtemel bir harbe karşı bir teminat değil, içerideki millî kalkınmaya karşı da bir teminatır.

Bu bakımdan, huzuruza getirilmiş bulunan kanun teklifiyle Ordumuz, gerekli modern teçhizata bir an evvel kavuşacak ve bütün tarihte kendisine şerefli sayfalar kazandırmış itibarını, bir defa daha herhangi bir harekette tescil edebilme imkânına da kavuşacaktır.

Benim esas burada ifade etmek istediğim çok önemli bir husus var, onu arz etmek istiyorum. Silâh satınalma bir güç meselesidir, parayı bulursunuz, silâhı alırsınız; fakat öyle zamanlar olabilir ki, parayı bulursunuz, silâhı bulamazsınız. Para ve silâh arasındaki münasebeti daha derininden incelemekte fayda vardır. Bu bakımdan, benden evvel konuşan konuşmacıların da bazı noktaları aydınlığa kavuşturduğu gibi, ben de hassasiyetle üzerinde durulması lâzım gelen bu noktayı burada işaret etmek istiyorum. Bu da, bir millî harp sanayiinin, bir an evvel kurulması, temellerinin atılmasıdır.

Aslında iktisadî literatürde “Millî harp sanayii” diye bir şey yoktur; ama bu bir ihtiyaçtır. Adını burada münakaşa edecek değiliz. Bir ihtiyaca cevap verecek tesislerin, fabrikaların bir an evvel kurulması, yapılması bizim için önemlidir.

Bugün 23 milyar, yarın 40 milyar, öbür gün, gün gelecek bugünkü bütçemiz kadar Millî Savunmaya tahsisat ayırmak mecburiyetinde kalabiliriz; fakat bütün bunları düşünürken, bugünkü ortam içerisinde, millî harp sanayii diye vasıflandırılan sanayii bir an evvel kurmakta fayda vardır. Bunun lâfi edilmektedir, daha da edilecektir. Fakat bunun prensipleri bir an evvel ortaya atılmalıdır. Aşağı yukarı 6 aydan beri, evet, bizim Üçüncü Beş Yıllık Planımızda sarih olmasa bile, iyice anlaşılmamış olsa bile, böyle bir sanayinin kurulacağına dair hükümler vardır. Hükümetimizin programında da açıklıkla böyle bir sanayinin kurulacağı vaz edilmiş, vaat edilmiştir, fakat henüz bunların prensipleri münakaşa halinde cereyan etmektedir. Harp sanayinin kurulması aslında bunun nasıl kurulacağı, millî ekonomik sistemimiz içerisinde...

BAŞKAN- Sayın Kırbashlı süre bitti efendim.

FAİK KIRBAŞLI (Devamla)- Bunun özel sektör tarafından mı, yoksa kamu sektörü tarafından mı, yoksa bunların ayrı ayrı bölümler içerisinde mütalaa edilerek bir kısmının özel sektör, bir kısmının kamu sektörü veya beraberce kurulması mıdır?

BAŞKAN- Sayın Kırbaşı işittirebildim mi acaba?

FAİK KIRBAŞLI (Devamla)- Bitiyor.

Bu bakımdan harp sanayiimizin kurulması ne kadar önemli ise, lâfından ziyade prensipleri de çok önemlidir. Bu prensiplerin münakaşası devam ettiği müddetçe biz bunu kuramayız, başaramayız. Bu Büyük Meclisin bir an evvel harp sanayiinin kurulması ile ilgili kanun teklifini, tasarısını görüşerek Meclise getirmesinde fayda vardır. Bu prensipler uzun vadeli olarak derhal karara bağlanmalı ve Türkiye de silâh bakımından dışarıya bağlı olmaktan kurtularak güvenliğimizin, bağımsızlığımızın teminatı olan bu kanun bir an evvel Meclise getirilmelidir.

Saygılar sunarım.”⁷⁵⁸

İzmir Milletvekili A. Kemal Önder de şahsı adına bir konuşma yapmıştır:

“Sayın Başkan, sayın üyeler;

Türk Silâhlı Kuvvetlerimizin araç, gereç ve silâh temini bakımından 23 700 000 000 liralık tahsisatın vadeli olarak kullanılabilmesi bakımından Parlamentomuzdan karar, yani kanun çıkartmak amacıyla teklif gelmiş bulunmaktadır.

Değerli arkadaşlarım, Türk Silâhlı Kuvvetleri özünün gücünü son Kıbrıs harekâtında göstermiştir. Bütün milletimizin iftiharıdır. Bunu, bu vesile ile burada beyan etmekten şeref duyarız. Ancak değerli arkadaşlarım, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin araç, gereçlerinin ve silâhlarının 1950 yılından bu yana dışa bağımlı olarak tutulmasının sorumluluğunu burada beyan etmek isterim. Bunun sorumluları vardır ve bu sorumluluğu burada hatırlatmakta, ortaya koymakta ihtiyaç vardır, gerek vardır. Neden ihtiyaç vardır, neden gerek vardır? 1950 yılına kadar Türk Silâhlı Kuvvetlerinin araç ve gereçlerinin kendi öz kaynaklarımızla yapılması konusunda zamanın hükümetleri tarafından Atatürk tarafından başlatılmış olan hareket, 1950’den sonra âdeta durdurulmuştur.

⁷⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 77, 15.5.1975, ss. 184-185.

FAİK KIRBAŞLI (Burdur)- Yok canım.

A. KEMAL ÖNDER (Devamla)- Var, yok bunu tetkik edersiniz; var mıdır, yok mudur görürsünüz.

Değerli arkadaşlarım bunun günahını, vebalini taşıyanlar...

BAŞKAN- Sayın Önder, buyurun siz efendim.

A. KEMAL ÖNDER (Devamla)- Silâhlı Kuvvetlerimizin Türk ulusuna onur getiren ve Kıbrıs'taki soydaşlarımızın can ve mal emniyetini sağlayan Türkiye'nin Güneydeki hududunu emniyet altına alan son harekâtında, harekâtından sonra...

ZEKİYE GÜLSEN (Çanakkale)- Her harekâtında olduğu gibi...

BAŞKAN- Sayın Gülsen, müdahale buyurmayın efendim.

A. KEMAL ÖNDER (Devamla)- Rahatsız olmayın efendim.

Harekâtından sonra, Amerika Birleşik Devletlerinin kongresi tarafından, Türk Silâhlı Kuvvetlerine araç ve gereç bakımından yapılmakta olan yardım bir tarafa, Amerika Birleşik Devletlerinden para karşılığı silâh alınmasını dahi yasak eden kararı, bu kararın Türk kamuoyunda biraz abartılarak da olsa tartışılması şunu gösterdi: Türk Silâhlı Kuvvetlerinin araç ve gereçleri dışa bağımlı olamaz, olmamalıdır, olmaması için her türlü çaba ortaya konmalıdır. Bugüne kadar bu çabayı sabote edenler de Türk milleti karşısında en azından mahcup olmuşlardır.

İSMAİL HAKKI KÖYLÜOĞLU (Ankara)- Kim etti?

A. KEMAL ÖNDER (Devamla)- Değerli arkadaşlarım, Türkiye'de, bugün bir gerçektir, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin araç ve gereçleri, silâhları mümkün olduğu kadar kısa zamanda dışa bağımlı olmaktan kurtarılmalıdır. Bunun için bir çaba içine girilmelidir. Tartışması yapılıyor, Türkiye'de bunu kim yapacak diye. Bunu, biz diyoruz ki, devlet yapacaktır, halk sektörü yapacaktır, ama özel sektör yapmayacaktır; çünkü...

HASAN TOSYALI (Kastamonu)- Allah, Allah, halk kim, özel sektör kim.

A. KEMAL ÖNDER (Devamla)- Çünkü, özel sektörün montaj sanayii vardır, özel sektörün montaj sanayiine, harp silâhları yapımını teslim etmek demek, Türkiye'nin silâh araç ve gereçlerini, Türk ordusunun araç ve gereçlerini dışa bağımlı halde tutacağım demektir.

Değerli arkadaşlarım, bu vesileyle şunu bir defa daha hatırlatmakta yarar görüyorum; çünkü Üçüncü Beş Yıllık Plan müzakere edilirken arz ve ifade etmeye çalışmışım. Bizim Üçüncü Beş Yıllık Planda öngörülen sanayileşme modeli, enerjide petrolün dışa bağımlılığını devam ettirmek, imalât sanayiinde ise; tüketim malı imalâtından yatırım malına doğru kayışı, inişi ortaya koyan model mahiyetindedir. Türkiye'de sanayileşme modelini, tüketim malından ara malına, ara malından yatırım malına doğru indiren, başlangıcı tüketim malı olan sanayi modelinden hareket ettiniz mi, enerji kaynaklarını petrole dayalı olarak tuttunuz mu, Türkiye'de sanayileşme bu israf anlayışı içerisinde, bu ölçüler içerisinde gelişir ve Türkiye'de sanayileşmeyi bu ölçüde tutmak, bugünde gördüğümüz gibi Türkiye'nin güvenliği ile ilgili yanlış bir politika olduğunu ortaya koyar.

Demek ki, Üçüncü Beş Yıllık Plandaki sanayileşme modelimizde bizim güvenliğimizle, yalnız ekonomimizde değil, aynı zamanda dış güvenliğimizle ilgili olmaktadır ve bu yanlış model tashih edilmeye muhtaçtır. Evvelâ buzdolabı yapmaktan başlayacaksınız, ondan sonra ara malına ineceksiniz, ondan sonra motoruna ineceksiniz, yatırım malına ineceksiniz, teknolojisine ineceksiniz, bu model yürümez. Bu modelle Türkiye sanayileşmez, bu modelle Türkiye'nin, Silâhlı Kuvvetlerin araç ve gereçlerini, silâhlarını Türkiye'de yapmaya...

ÜNAT DEMİR (Muğla)- İstikrarı bozmayın, 5 senede halledelim.

A. KEMAL ÖNDER (Devamla)- Şunu bileni görsek de...

BAŞKAN- Sayın Demir, yok ki böyle bir müzakere usulümüz.

ÜNAT DEMİR (Muğla)- Bizde formül var, Sayın Başkan.

BAŞKAN- Formül sormuyorum efendim, böyle bir müzakere usulü yok diyorum.

A. KEMAL ÖNDER (Devamla)- Değerli arkadaşlarım, Türkiye'deki sanayileşme modeliyle, Türkiye'nin güvenliğinin de ilişkili olduğu vakıası ortadadır. O halde, yalnız, kendi silâhlarımızı, kendimiz yapmamız bakımından çaba gösterilmesi söz konusu olduğu yerde, sanayileşme modelinin kaynaklarıyla, onun sistematığının yeniden gözden geçirilmesi gereği üzerinde durmak istedim, arkadaşlarımız rahatsız oldular. Rahatsız olsalar da onların çok sevdiği özel sektör, o holdingler, Durmuş Yaşar'lar, Koç'lar sizin Sabancılarınız, sizin Halit Narinlerinizin hatırı için, onların çıkarları için rahatsız oluyorsunuz. (AP sıralarından gürültüler) Rahatsız oluyorsunuz.

İLHAMİ ERTEM (Edirne)- Sayın Başkan, niye müdahale etmiyorsunuz, rica ederim.

BAŞKAN- Efendim, neye müdahale edeyim Sayın Ertem? Neye müdahale edeyim? Yani bir konuşma üslubuna da ben müdahale edersem, hangi hatibi konuşturacağım burada Sayın Ertem, istirham ediyorum. Sizi ne kadar hassas gördüm bugün efendim. Çok rica ediyorum, istirham ediyorum efendim.

İLHAMİ ERTEM (Edirne)- Hep bizim tarafa bakarak hitap ediyor. Yapmayın Sayın Başkan.

BAŞKAN- Kime söylüyor efendim, istirham ederim. Niye kabulleniyorsunuz? Rica ederim. Genel Kurula bakarak söylüyor efendim.

A. KEMAL ÖNDER (Devamla)- Sizler müdahale ettiniz. Müdahaleyi yapan sizlersiniz.

İLHAMİ ERTEM (Edirne)- Bakın hatip kendisi söylüyor.

A. KEMAL ÖNDER (Devamla)- Değerli arkadaşlarım, hiç şüphe yok ki, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yeniden araç; gereç ve silâh bakımından yenileştirilmesi kaçınılmaz bir zarurettir. Ancak bunun yanında, Türkiye'nin yalnız ekonomik bağımlılık bakımından değil, bunun yanında en kısa zamanda güvenliği ile yakından ilgili bulunan araç, gereç ve silâhlarının kendi öz

kaynaklarımdan sağlanması yolunda en kısa zaman içerisinde bir çabaya girilmesi demeyeceğim, eyleme geçilmesi kaçınılmaz bir zarurettir.

Saygılarımı sunarım.”⁷⁵⁹

Önder’den sonra tasarının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış ve maddelere geçilmiştir. 1. Madde ile, 1601 sayılı Kanunun 1, 2, 4 ve 5. maddelerinin değiştirilmesi öngörülmüştür. Buna göre 1601 sayılı Kanunun 1. Maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir:

“Madde 1- Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yeniden teşkilâtlanması silâh, araç ve gereçlerinin modern teknik gelişmelere uygun şekilde yenileştirilmesi için Millî Savunma Bakanlığına 23,7 milyar liraya kadar gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme yetkisi verilmiştir. Bu yetki meydana çıkacak lüzum ve şartlara göre Bakanlar Kurulu kararıyla % 50 oranında artırılabilir.”

Bu madde üzerinde MSP Grubu adına Manisa Milletvekili M. Gündüz Sevilgen söz almıştır:

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri; söz konusu kanun tadilatının 1. maddesi üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubunun görüşlerini arz etmek üzere huzurlarınızda bulunuyorum.

Değerli arkadaşlarım; 1601 sayılı Kanunun 1., 2., 4. ve 5. maddeleri üzerinde bazı değişiklikler yapılması maksadıyla tertip edilmiş olan çerçeve 1. maddenin ihtiva ettiği hususları, biraz evvelki konuşmamız esnasında, görüşlerimizi belirterek arz etmiş idik. Burada bu hususlar hakkında tekrar duracak değilim. Ancak, deminki görüşmemiz esnasında, benden sonra konuşan Cumhuriyet Halk Partisinin sayın sözcüsü, bu mevzuda, bu kanun üzerinde, Cumhuriyet Halk Partisinin kendi görüşlerini beyan etmek yerine, başından sonuna kadar sadece bizim konuşmamızı ele almış ve âdeta bizim konuşmamıza cevap verme mecburiyeti hissetmişler. Bunun mânasını pek anlayamadık. Hattâ, bu kürsüden bizim söylemediğimiz, bizim kastetmediğimiz mânaları da, bize izafe etmek suretiyle, âdeta, bir miting edası ile, millete ve bazı makam ve mahfillere, beni veya temsilcisi olduğum siyasî teşekkül şikâyet eder bir tonda konuşmuşlardır. Anlayamadık bunun sebebini de.

⁷⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 77, 15.5.1975, ss. 185-186.

Değerli arkadaşlarım; harp sanayiinin sadece özel sektöre verilmesini arzu eden kim? Burada bu mevzuda benim zabıtlara geçmiş olan ifadelerimden her hangi bir cümle bulabilecekler mi acaba?

Değerli arkadaşlarım, bir sanayi kurulurken, sadece Devlet sektörü, sadece özel sektör ayrımı yerine, karma bir sektörün, Devlet sektörünün de, özel sektörün de olacağı karma ekonominin müdafileri Sayın Cumhuriyet Halk Partisi değil miydi? Yoksa bunu da mı reddi miras ettiniz? Bundan da mı vaz geçtiniz? Yoksa sadece devletçi veya sonunun nereye kadar gideceği belli olmayan bir başka sistemin mi müdafisiniz?

Değerli arkadaşlarım, CHP-M.S.P. Koalisyonu esnasında, Devlet tarafından kurulması öngörülen ve bu konuda Millî Selâmet Partili bakanların çok büyük bir gayret sarf ettikleri sanayiye kimlerin mani olduğunu da, burada zikretmeden geçemeyeceğiz. Bize söylemediğimiz bazı şeyleri izafe etmek suretiyle bühtanda bulunan sayın arkadaşım, bizi böyle konuşmak mecburiyetinde bırakmıştır.

İşte hakikatler değerli arkadaşlarım:

Türk uçak sanayii kurulacak. Bunun kanunu çıkmış, Hükümete yetki verilmiş, Sanayi Bakanlığı Umum Müdürünü tayin etmiş, Umum Müdür muavinlerini tayin etmiş. Bu şirketin idare meclisinde Sanayi Bakanlığının temsilcileri, Maliye Bakanlığının ve Millî Savunma Bakanlığının temsilcileri bulunacak. Sanayi Bakanlığı temsilcilerini de tayin etmiş, ama on aya yaklaşan dönemde maalesef ve maalesef ne Maliye Bakanlığı, ne Millî Savunma Bakanlığı temsilcilerini tayin etmedikleri gibi, Başbakanlığa sunulmuş olan Sanayi Bakanı temsilcisinin de kararnamesini tutmuşlardır. Böylece, uçak sanayiinin kurulmasını engelleyen, geciktiren, bir sene tehir ettiren kimlerdir?

Değerli arkadaşlarım, bir başka misal daha arz edeceğim: Hani harp sanayimizi, ağır sanayimizi Devlet kursun diyorsunuz ya, niçin TŪMOSAN'ın kuruluşuna, yani, Türk Motor Sanayiine ait şirketin kuruluşuna, bunun Devletin önderliğinde yürütülecek tarzda kuruluşuna mani oldunuz? Mani olan kimlerdir?

Değerli arkadaşlarım, bu konuda Sanayi Bakanlığı tarafından hazırlanan kararname de, maalesef ve maalesef tâ Hükümetin yıkılışına kadar, CHP-MSP Koalisyonunun yıkılışına kadar Başbakanlıkta tutulmuştur. Hani siz harp sanayiinin, ağır sanayininin Devlet eliyle kurulmasını istiyordunuz? Bunun manası nedir değerli arkadaşlarım? Yoksa siz sanayinin kurulmasına hepten mi karşısınız?

Efendim, silâh ölüm aracıymış da, ölüm aracı olan şeylerin yapılması, satılması, alınması bilmem ne imiş... Lâfa bakınız lâfa değerli arkadaşlarım, dikkatlerinize arz ediyorum.

ABDÎ ÖZKÖK (Bolu)- Böyleydi madem, çıksaydınız koalisyondan.

M. GÜNDÜZ SEVİLGİN (Devamla)- Telâşlanma kardeşim, telâşlanma, söyleyeceğiz.

Efendim, harp sanayiini, ağır sanayii özel sektöre vermemeli imiş, Devlet sektörü yapmalıymış ama, “Halk sektörü yapmalı imiş” diyen bir Halk Partili sayın arkadaşım...

Peki, özel sektörle halk sektörü arasındaki farkı şöyle bir gelip bir müsait zamanda anlatsanız da millet de anlasa ne olur. Yani halk sektörünün ne olduğunu siz de bilmiyorsunuz da, İskandinav ülkelerine onun için mi gitmek istiyordunuz?

Değerli arkadaşlarım, bir hususa daha temas edecek ve sözlerimi tamamlayacağım.

Değerli arkadaşlarım, neden maneviyat lâfından, manevî kelimesinden ürküyorsunuz? Neden bu, neden ürküyorsunuz?

ATILLA ATILA (Elazığ)- Ürken sensin, ürken sensin terbiyesiz.

M. GÜNDÜZ SEVİLGİN (Devamla)- Ben ürkmüyorum, ben maneviyatçıyım, ben maneviyatçıyım, ürken ben değilim.

ATILLA ATILA (Elazığ)- “Ürkme” kelimesini geri al, ürken sensin!

BAŞKAN- Rica ediyorum Sayın Atila, rica ediyorum.

M. GÜNDÜZ SEVİLGİN (Devamla)- Değerli arkadaşım, sen dilediğin kadar telâşlan ama, kervan yürüyecek, kervan yürüyecek.

Değerli arkadaşlarım, hem siz değil miydiniz, CHP-MSP Koalisyonu devresinde Hükümet programında, koalisyon protokolünde maneviyatçı olduğumuzu belirttiğimiz zaman o hükümlerin altına imza atan. Nedir bu telâş? Aradan geçen bunca kısa bir zaman içerisinde bu değişiklik nerden? Yoksa, tarihi yanlış, eskidenki düşünceleriniz üzerine değildi de, MSP-CHP Koalisyonu esnasında altına imzanızı attığınız, maddî ve manevî sahada kalkınma arzu eden hükümler esnasında mı tarihi yanlışlıdaydınız da şimdi mi gerçeği gördünüz? Eski halinize döndünüz?

Değerli arkadaşlarım, biz ordumuzun gücüne, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin gücüne, milletimizin ve ordumuzun yekvücut olarak millî ve manevî değerlere bağlılığına herkesten çok inanan bir topluluğuz, bu böylece bilinsin.

Saygılar sunarım.”⁷⁶⁰

Sevilgen’in konuşmasından sonra madde üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Bursa Milletvekili Hasan Esat Işık söz istemiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Biraz evvel söz alan değerli arkadaşımız Sevilgen, Ecevit Hükümeti zamanında ordumuzun savunma gücünün artırılması hususunda Hükümet içinde cereyan etmiş olan olaylar hakkında bilgi lütfettiler.

Peşin olarak şunu ifade etmek isterim. Bizim indimizde hükümetler, koalisyon da olsa, bütün bakanlar ve bakanları veren partiler, bu hükümet sorumluluğundan aynı derecede sorumludurlar ve hiçbir zaman bir hükümetin bilâhare dışarı çıkıp; “Bizim aramızda şu taraf bunu müdafaa etti, bu taraf bunu müdafaa etti” gibi bir görüş üzerinde ısrar etmezler.

Arkadaşlar, şunu hepimiz biliriz; hükümette alınan kararlar ittifakla alınır. Hemen hemen hiç başka bir örgüt yoktur ki, orada ekseriyet geçerli olmasın.

Bu durum karşısında bilmiyorum hangi nedenle, Sevilgen arkadaşımız, kendilerinin iştirak etmedikleri, bize kendileriyle beraber çalışmak şerefini vermedikleri bir hükümetle ilgili olan olayları burada huzurunuzda getirdiler.

⁷⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 77, 15.5.1975, ss. 187-188.

Mademki kendileri bunu burada getirmişlerdir. Tabiatıyla herkes, ne gibi hususlarda nasıl davranılması lâzım geldiğini kendisi takdir eder; fakat hepimiz bu kürsüye bir şey borçluyuz. Bu kürsüye borçlu olduğumuz şey de; olayları bütün açıklığıyla ortaya koymaktır.

Ben de sırf bu görevi yerine getirmek, Millet Meclisimize saygımızı bir kere daha ifade edebilmek maksadiyle, kürsüden şu kısa beyanatta bulunmak istiyorum.

Uçak sanayii için hakikaten, bir bakanlığın sorumluluğunu üzerinde taşıyan bir arkadaşımız bir girişimde bulunmuştur. Fakat takdir buyrulur ki, uçak sanayiinin kurulmasıyla görevlendirilecek olan örgütün, yalnız bir bakanlığa ait mümessillerden kurulması söz konusu değildi, üç bakanlığın temsilcilerinden oluşması gerekiyordu.

Biraz yadırgayarak müşahede ettik ki, bu konuda ilgili bakanlıklar arasında bir görüşme vuku bulmadan, sadece; “Ben temsilcimi seçtim, sizler de temsilcilerinizi seçiniz bu işe girişelim” gibi bir teklifle karşı karşıya kaldık.

Arkadaşlar, şimdi anlaşılıyor. Bizim Hükümet telâkkimiz böyle değil. “Her bakan, diğer bakanla konuşmadan kendisi bir tasarruf alır, öteki tasarrufu yapar ve bunlar kendi kendine yamalanır...” Bizim indimizde Hükümet böyle değildir. Bizim indimizde Hükümet; her bakanlığın sorumluluğunu taşıyan arkadaşların arasında istişare ederek müşterek kararlara varması şeklinde olur.

Bundan da sarfınazar edelim. Bir şey daha vardır. Bir uçak sanayiini kuracak örgütü tespit etmek, uçak sanayiini kurmaya teşebbüs etmek değildir. Çünkü bu örgütün yetkisi nedir? Bu örgütün yetkisi; kendisine verilmiş bir talimat içinde çalışmaktır. Nerededir talimat? Talimat yoktur.

ABDÜLKERİM DOĞRU (Kars)- Kanunu var.

HASAN ESAT IŞIK (Devamla)- Kim verecektir bu talimatı? Her halde bu örgüt vermeyecektir. Bu örgüt aldığı talimata göre çalışmak için kurulacaktır.

Binaenaleyh, bizim ricamız bu olmuştur. Üstelik Hükümet programı da var. Bu Hükümet programında şöyle der: “Memleketteki savaş sanayii, savunma sanayii ve bu meyanda tabiatıyla uçak sanayii, memleketin umumî sanayi ile uyumlu bir şekilde düzenlenecektir.”

Böyle bir konuşma hiçbir zaman yapılmamıştır. İktisadî teşekkül, o zaman bir devlet bakanının sorumluluğu altında bulunan bir teşekkül, burada gerekli kararları almak için bir müzakereye girilmemiştir. Böyle bir umumî hedefler verilmeden bu işi görmek için bir örgüt ortaya koymak, bu örgüte yarın için memlekete çok zarar verebilecek istikametlerde girişimlerde bulunmasına imkân verir.

İşte arkadaşlar, o zaman, bir tanesi de benim, diğer bakanlıkla beraber böyle bir örgütün kurulmasında temsilci bulundurması gereken bakan arkadaşlarımız, böyle zararlı bir durumdan memleketi koruyabilmek için temsilcilerini tayin etmemişlerdir ve bu durumu da, bu hususta müracaatta bulunan bakana bildirmişlerdir.

Arkadaşlar, biz uçak sanayiini seçim bölgelerimize gittiğimiz zaman “Şunu yaptık, bunu yaptık” demek için kurmuyoruz. Biz bir memlekette bir uçak sanayii kuracaksak, bundan memleketin savunmasının faydalanması için düşünüyoruz ve tabiatıyla bizimle başka türlü şekilde bunları kullanmak isteyenler arasında bir fark olacaktır. Ben o gün tercih etmiş olduğum davranışımın, bugün da hâlâ geçerli olduğu kanısındayım.

Arz ederim.”⁷⁶¹

İşık’ın konuşmasından sonra madde üzerinde başka söz istemi olmamış ve madde oylanarak kabul edilmiştir. 2. Madde aşağıdaki hükmü taşımıştır:

“Madde 2.- Birinci madde gereğince yapılacak yüklenmelere karşılık Millî Savunma Bakanlığı bütçesinde “Silâhlı Kuvvetlerimizin yeniden teşkilâtlanması, silâh, araç ve gereçlerinin yenileştirilmesine ait her türlü alım ve giderler” adı altında açılacak özel bir bölüme 1973 yılından itibaren aşağıdaki ödeme planına göre ödenek konulur.

1973 yılında	1.600 Milyar Lira
1974 yılında	1.600 Milyar Lira
1975 yılında	7.340 Milyar Lira
1976 yılında	6.040 Milyar Lira
1977 yılında	5.440 Milyar Lira

⁷⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 77, 15.5.1975, ss. 188-189.

1978 yılında 1.680 Milyar Lira

Toplam 23.700 Milyar lira

1973 ve 1974 yılı bütçe kanunlarıyla verilen 3.2 milyar liralık ödenek bu miktardan mahsup edilir.”⁷⁶²

4. Madde ile, “Ödeneklerle yapılacak alım, yapım ve hizmetler 1050 sayılı Muhasebe Umumiye ve 2490 sayılı Artırma ve Eksiltme ve İhale kanunları hükümlerine tabi değildir. Yapılacak alım, yapım, onarım ve hizmetlere ait alım usulleri Bakanlar Kurulunca tespit edilir. Millî Savunma Bakanlığı bütçelerinin programlarında; Harp silâh, araç ve gereç alımlarını kapsayan “Savunmanın gerektirdiği alım ve giderler” harcama kaleminde yer alan ödeneklerle; silâh ana malzeme, yedek parça, araç ve gereçlerin satın alınması, tedariki, imalâtı bu kanun hükümlerine tabidir. Hizmetin devamlılığını sağlamak amacıyla her yılın bütçelerine konulup da harcanmayan ödeneklerin tabi olduğu hükümler, 1601 sayılı Kanunda öngörülen esaslara göre yürütülür”; 5. Madde ile de “Yurt içinden sağlanamayan ihtiyaçlar, yurt dışından peşin veya kredi usulü ile sağlanır. Kredi ile yapılacak alımlar ve yaptırılacak hizmetler için ayrı bir ödenek ve 6 yıllık süreye bağlı kalmamak kaydıyla ayrı bir ödeme planı yapılabilir” hükümleri benimsenmiştir.

Böylece çerçeve 1. Madde içinde yer alan 1, 2, 4 ve 5. Maddeler ayrı ayrı kabul edildikte sonra çerçeve 1. Madde bütünüyle tekrar oylanmış ve kabul edilmiştir. Yürürlükle ilgili 2 ve 3. Maddelerin de kabul edilmesiyle tümü üzerinde açık oylama yapılmış; oylamaya 152 üye katılmış ve 152 kabul oyu kullanılmıştır.⁷⁶³ Yeterli çoğunluk bulunmadığı için 20 Mayıs 1975 tarihli 78. Birleşimde oylama tekrarlanmış ve oylamaya 226 üye katılmış; 223 kabul, 1 ret ve 2 çekinse oyla tasarı Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁷⁶⁴

⁷⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 77, 15.5.1975, s. 189.

⁷⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 77, 15.5.1975, s. 191.

⁷⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, s. 228.

10.10. Kıbrıs’a Gönderilecek Türk Askerî Birliği Mensuplarının ve Yardım Heyetinde Görev Alacak Sivil Personelin Maaş ve Ücretlerinin İyileştirilmesi

14.7.1964 günlü ve 500 sayılı Kıbrıs’a gönderilecek Türk Askerî Birliği Mensuplarının aylık ve ücretleriyle çeşitli istihkakları ve birliğin başka giderleri hakkında Kanunun birinci maddesinin değiştirilmesine ve bu Kanuna bir geçici madde eklenmesine dair kanun tasarısı 1 Kasım 1974 tarihinde Millî Savunma ve Plan komisyonlarına havale edilmiş⁷⁶⁵; 157 Sıra Sayılı tasarı ve komisyon raporları 24 Mart 1975’te Genel Kurul’da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁷⁶⁶

Başbakan Bülent Ecevit imzasını taşıyan tasarının gerekçesinde aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir:

“Hükümetimizce kabul ve onaylanan Londra ve Zürih anlaşmalarına göre Kıbrıs’ta alay kuruluşunda bir Türk Birliği bulundurulmaktadır. Bu Birlikte bulunan subay ve astsubaylara verilecek maaş miktarının da anılan Askerî Tatbikat Anlaşmasının 15. maddesinin 6. fıkrasına göre Kıbrıs Yunan Birliğinde bulunan aynı rütbedeki personelin aylık miktarına eşit olması esası kabul edilmiştir.

Bu esasa ve rütbelere göre sterling olarak saptanan maaş miktarı, 14.7.1964 gün ve 500 sayılı “Kıbrıs’a Gönderilecek Türk Askerî Birliği Mensuplarının Aylık ve Ücretleriyle Çeşitli istihkakları ve Birliğin Başka Giderleri Hakkındaki” Kanunun 1. maddesine ilişik cetvelde gösterilmiştir.

On seneden beri uygulanmakta olan 500 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarih ile şimdiki hayat koşulları arasında büyük değişiklikler meydana gelmiş ve böylelikle Kıbrıs’ta geçim endekslerine göre yaşama standardı en az % 33 artış kaydetmiştir. Anılan süre içerisinde Türk parası 2 defa devalüe edilmiş ve İngiliz Sterlingi ile Kıbrıs Lirasının efektif değerlerinde Kıbrıs Lirası lehine bir farklılık ortaya çıkmıştır. Şöyle ki; 1964 yılı kurlarına göre İngiliz Sterlingi 25.27.00 TL iken bugün 33.26.90 TL sına; Kıbrıs Lirası da 38.62.43 TL sına yükselmiş ve arada İngiliz Sterlingine göre 7.99.90 TL sı, Kıbrıs Lirasına göre de 13.35.43 TL. sı kur farkı doğmuştur.

⁷⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 1, 1.11.1974, s. 6.

⁷⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 55, 25.3.1975, s. 167.

Bütün dünya piyasalarında belirgin bir şekilde kendini hissettiren fiyat artışları, para değerlerindeki düşüşler ve bu durumun doğal sonucu olan hayat pahalılığı, aylık ve ücretlerin yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Bu cümleden olmak üzere; Türk parasının devalüe edilmesi sonunda Devlet memurları ile askerî personelin aylıkları yeniden düzenlenmiştir. Aynı durum Kıbrıs için de söz konusudur. Bugün, 1964 yılı koşullarına göre hazırlanmış bulunan bir kanuna dayanılarak ödenmekte olan aylıklarla geçim çok güç şartlarla sürdürülmekte ve bu nedenle aylıklarda bir ayarlamaya gitmek zorunlu görülmektedir.

Diğer taraftan; tasarı ile derece ve kademe farkları konusu düzenlenmekte, aylıklara katsayı sistemi uygulanmak suretiyle esneklik kazandırılmakta ve 22.7.1964 tarihinden beri astsubay başçavuşlara yapılmakta olan ödemelerdeki tereddütler ortadan kaldırılmaktadır.

Yukarıdaki nedenlerle; Kıbrıs'ta ağır görevler ve sorumluluklar taşıyan subay, astsubay, erbaş ve erlerin aylıklarının günün koşullarına uygun olarak yükseltilmesiyle anılan diğer konuların düzenlenmesi zorunlu görüldüğünden bu kanun tasarısı hazırlanmıştır.”⁷⁶⁷

Millî Savunma Bakanı Ferit Melen'in tasarının öncelikle görüşülmesine dair verdiği önergenin kabul edilmesiyle tasarının görüşülmesine 20 Mayıs 1975 tarihinde başlanmıştır.⁷⁶⁸ Kanun tasarısının tümü üzerinde CHP Grubu adına Çanakkale Milletvekili Osman Orhan Çaneri ilk sözü almıştır. Çaneri aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, Sayın Milletvekilleri;

1960 senesinden evvel, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Devletleri arasında imzalanan Londra ve Zürih Antlaşmalarına göre Kıbrıs'ta alay kuruluşunda bir Türk birliği bulundurulmakta idi. Bu birliğimizin personeline verilecek aylık miktarının da, sözü geçen askerî tatbikat antlaşmasına göre, Kıbrıs Yunan birliğinde bulunan aynı rütbedeki personelin aylık miktarına eşit

⁷⁶⁷ 14.7.1964 günlü ve 500 sayılı Kıbrıs'a gönderilecek Türk Askerî Birliği Mensuplarının aylık ve ücretleriyle çeşitli istihkakları ve birliğin başka giderleri hakkında Kanunun birinci maddesinin değiştirilmesine ve bu Kanuna bir geçici madde eklenmesine dair kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Plan komisyonları Raporları, S. Sayısı: 157, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975 sonuna ekli basmayazı, ss. 1-2.

⁷⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, ss. 216.

olması esası kabul edilmekte ve bu esasa ve rütbelere göre saptanan aylık miktarı, 14.7.1964 gün ve 500 sayılı Kanunun 1. maddesine göre, ekli ve kanun içeriğinde bulunan cetvelde gösterilmektedir. 500 sayılı Kanuna göre, maaşlar sterlin olarak hesaplanmaktaydı ve bu kendi içeriğinde 10 senedir uygulanmaktayken, koşullar değişmiş yaşama standardı % 33 artış kaydetmiş; bu artış, ekonomik koşulların dünya çapında değişmesi sonucu % 50'ye kadar ulaşmıştır. Üstelik Türk parası, geçmiş hükümetler zamanında resmen ve sonra da para değerinin düşüş kaydetmesi sonucu, gayri resmî olarak devalüe edilmiş; dolayısıyla gerek İngiliz sterlini ve bilhassa Kıbrıs lirasının efektif değeri Türk parasına nazaran yükselmiştir.

Bu iç koşullar yanında, dünya piyasalarında belirgin fiyat artışları ve para değerlerinde düşüşler ve dünya ekonomisindeki pahalılık, Türkiye'de aylık ve ücretlerin yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. 1970'te Türk parası devalüe edildiğinde, 1327 sayılı Kanundan sonra çıkarılan kanun gücündeki kararnamelerle, devlet memurları ve askerî personelin aylıkları yeniden düzenlenmiştir. Bu şartlar, Kıbrıs'ta görevli Alay personelimizin geçimini çok güç duruma getirmiş; dolayısıyla, ayarlamaya gitme gereği kendiliğinden ortaya çıkmıştır.

Ancak, 20 Temmuz 1974 sabahının erken saatlerinde dünyaya yeni bir Türk mucizesi daha gösteriliyordu. Gerçek milliyetçi insanların yönetiminde Türk Ordusu, tarihinde var olan kahramanlıklardan bir yenisini daha sergiliyordu. Zamanın Başbakan ve Hükümeti kararlıydı. Meclis, milletinin gerçek temsilciliğini yaparak, Ordusunun süngüsü ile, kangrenleşmiş yarayı kesip atmak cesaretini, dünyanın egemen güçlerine rağmen gösterdi. Cesur Başbakan Ecevit haşhaş savaşına giderken, bu savaşı da girmek cesaretini ortaya koydu.

Sayın milletvekilleri, işte 20 Temmuz 1974 tarihinden itibaren, Kıbrıs Barış Harekâtı nedeniyle Kıbrıs'a çıkan Kahraman Ordumuzun mensupları da Kıbrıs'ta görev alınca 500 sayılı Kanunda yer almayan bu personelimiz yönünden de gerekli değişiklik zorunlu hale geldi.

Bu personelimize, 7/8742 sayılı ve 19.8.1974 tarihli Kararname ile, 500 sayılı Kanunun 1. maddesine göre ve bu maddeye ilişik cetveldeki miktarlar dikkate alınarak ödeme yapılmaktadır. Bu durumun dahi yasal hale getirilmesi gerekir.

Bu itibarla, 1964 yılı koşullarına göre hazırlanan ve halen yürürlükte bulunan 500 sayılı Yasa ile aylıklarının alma durumunda kalan ve çok güç şartlarda görevlerini sürdürmeye çalışan Kıbrıs'taki subay, astsubay, erbaş ve erlerin ve diğer devlet görevlilerinin aylıklarının günün koşullarına göre yükseltilmesi ve diğer bazı konulardaki noksanlıkların giderilmesi amacıyla hazırlanan ve Yüce Meclise sunulan bu Kanun tasarısına, Cumhuriyet Halk Partisi olarak, olumlu oy vereceğiz.

Saygılar sunarım.”⁷⁶⁹

Çaneri'den sonra AP Grubu adına Bursa Milletvekili Mustafa Tayyar bir konuşma yapmıştır. Tayyar tasarının gerekçesini aktardıktan sonra, konuşmasını kanunun niteliğiyle ilgili olarak sürdürmüştür:

“Sayın milletvekilleri, 500 sayılı Kanun tasarısının 1. maddesinin esası nedir? Kıbrıs'a gönderilen ve Kıbrıs'ta bulunan Türk askerî birlikleri personelinin aylıklarından; emekli keseneği, Ordu Yardımlaşma, personelin aylıklarındaki bu artış aidatı, gelir vergisi ve malî denge vergisi gibi kanunî kesintiler düşüldükten sonra artan kısım kendilerine maaş olarak ödenmektedir. Kanun tasarısının içerisinde bulunan cetveller, her sınıf, rütbe, kıdem ve kademeye göre hazırlanmıştır. Evvelki cetvel yalnız, olara gönderilecek bir tuğgeneral rütbesine göre hazırlanmışken, bugün dünya şartlarının askerî strateji bakımından daima değişik hal almış bulunması, cetvellerin orgeneral, oramiral rütbesini de ihtiva etmesini gerektirmiş ve cetveller buna göre hazırlanmıştır. Ayrıca, astsubaylıktan subaylığa yükselen ordu personelinin değerleri de buna göre hesap edilmiştir. Aynı zamanda, evvelce astsubay çavuşun rütbesi hesap edilerek tahsis edilmiş olan paranın, astsubayların da bütün rütbelerinin kıdem ve kademeleri hesabedilmek suretiyle yapılmış bulunması, vaktiyle yapılan hatanın düzeltilmesine de yarımış bulunmaktadır.”

Tayyar maddeyle ilgili komisyon raporları hakkında ayrıntılı bilgiler verdikten sonra Kıbrıs harekâtı ile ilgili şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

“Hepinizin hatırlayacağı şekilde, Kıbrıs harekâtı -amfibik harekât olarak- hava, deniz, kara birliklerinin müstereken meydana getirdikleri savaş, 20. Asrın süper yıldırım

⁷⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, ss. 216-217.

bir savaşı halinde cereyan etmiştir ve bu savaş içerisinde dış askerî âlem, hayranlıklarını da gizleyememişlerdir. Burada yapılmış bulunan harekât, son zamanın, ki Arap-İsrail Harbi asrın süper yıldırım harbi olarak sayılan bir harbi iken, bizim Kıbrıs harekâtı, onun da üstüne çıkmak suretiyle başarılmıştır.

Askerî konulardaki en büyük güçlüğün bir çıkartma harekâtı olduğunu sayın üyeler gayet iyi bilirler. Bir çıkartma harekâtında, karadan denizi aşmak suretiyle, bir adaya gidişte ancak; kuvvetin yarısının imha edildiği nazarı itibara alınabilir. O maksatla çıkış harekâtı üç kademede yapılır.

Oraya bir tümen gidecekse, o tümenin birincisi adaya ayak basmış olur; ikinci tümen denizde harekete hazır, yani çıkışa hazır vaziyette bulunur; üçüncü tümen de karada bindirilmeye hazır vaziyette bulunur. Çok şükür, sayın ordu mensuplarımız, şanlı Türk Silâhlı Kuvvetlerimiz tarafından gayet iyi planlanarak, Deniz, Kara, Hava Kuvvetlerimizin başardığı harekât mükemmel icra edilmiştir.”

Oturum Başkanının konuşma süresinin bitmekte olduğunu hatırlatması üzerine Tayyar 2. Madde’nin içeriğine değinerek sözlerini şöyle tamamlamıştır:

“Sayın milletvekilleri, sözlerimi bitirirken, bugün ülkemizin içinde bulunduğu iç ve dış problemler bakımından Yüce Parlamentonun Kıbrıs Barış harekâtı için almış bulunduğu tarihî kararı, şanlı ecdadına yakışacak şekilde başarıyla sonuçlandıran kahraman Silâhlı Kuvvetlerimize bir kere daha şükranlarımızı arz eder, bu kanun tasarısına Adalet Partisi Meclis Grubu olarak müspet oy vereceğimizi beyan eder, Adalet Partisi Millet Meclisi Grubu olarak şanlı Silâhlı Kuvvetlerimizi saygı ile selâmlar, Yüce Heyetinize saygılarımızı sunarım.”⁷⁷⁰

Tayyar’ın konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Gümüşhane Milletvekili Mehmet Orhan Akkoyunlu konuşmuştur:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;

14.7.1964 günlü ve 500 sayılı Kıbrıs’a Gönderilecek Türk Askerî Birliği Mensuplarının Aylık ve Ücretleriyle Çeşitli istihkakları ve Birliğin Başka Giderleri Hakkındaki Kanunun 1. maddesinin değiştirilmesine ve bu kanuna geçici bir maddenin eklenmesine dair olan işbu kanun hakkında Millî Selâmet Partisi Grubu adına görüşlerimizi arz etmek üzere huzurlarınıza gelmiş bulunuyorum.

⁷⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, ss. 217-219.

Muhterem milletvekilleri, bir vakıanın maddî olabildiği kadar manevî ehemmiyeti de vardır. Biz, sadece bir maddî vakıanın gerçekleştirilmesini değil, aynı zamanda bir şükran borcumuzu da eda etmek üzere bu kanunun yapılmış olduğuna inanıyoruz. Hatta bu kanunla Kıbrıs'taki birliklerimize ve Kıbrıs'ta harp etmiş olan askerlerimize gerekli şükran borcumuzu da ödeyebileceğimizi zannetmiyoruz ve bundan sonra gelecek olan kanunlarla mümkün olduğu kadar bu borcumuzu edaya çalışacağız.

Muhterem milletvekilleri, 14.7.1964 günü çıkarılmış olan 500 sayılı Kanunun değiştirilmesinde bugün bir zaruret vardır. Esbabı; geçen zaman içerisinde fiyatların yükselmesi; Türk parasında vaki olan kıymet değişiklikleri ve Kıbrıs'ta bulunan Yunan kuvvetlerinin almış oldukları ücretlerle mukayese edildiği zaman da bugün vermiş olduğumuz ücretin değişmesi kendiliğinden doğmaktadır. Benden evvelki arkadaşlarım da aynı mesele üzerinde durdular ve izah ettiler. Bu bir gerçektir. Fakat sadece hadiseyi maddî yönden alıp, oradaki askerlerimizi maddeten tatmin etmek cihetini düşünmüş olursak, kanaatimce hadiseyi tek taraflı ele almış oluruz. Bizimle, açık veya kapalı Kıbrıs'ta harp etmiş olan bir devletin askeri eğer bizim göndermiş olduğumuz askerimizden, bizim yavrularımızdan daha fazla bir olanağa kavuşturulmuş olursa, biz askerimize onlardan daha az bir ücret verdiğimiz zaman sadece bunları onların maddî imkânları nispetinde geri bırakmış olmakla kalmayız, aynı zamanda onlar hakkında hakkaniyetsiz bir davranışa girmiş oluruz, işte sadece askerimizi maddî bakımdan tatmin cihetini düşünmedik.

Kısa bir zaman içerisinde tarihin belki de bugüne kadar kaydetmediği büyük bir zafer şerefini, Türk Milletine bahşetmiş olan askerlerimize, rütbesizden en büyük rütbelisine kadar, neyimizi verirse verelim, bu şeref şahikasını bizlere mal etmiş olan bu orduya şükran borcumuzu yine de ödemiş sayılamayız.

Bunun için grubumuz da, tereddütsüz olarak ve üzerinde düşünmeksizin mutlak surette bu kanuna olumlu rey vereceğimizi ittifakla kabul ettik ve hatta, orada şehit olmuş olanların çocuklarına, orada gazi olanlara ve orada emekleri geçenlere, bundan sonra getirilecek olan kanunlarla, belki yine ödemiş olduklarının karşılığını vermemiş olmakla beraber,

şükran borcumuzu bir nebze olsun eda etmiş olabilmenin huzurunu duyabilmek için, yakında huzurlarınıza başka kanun teklifleriyle de geleceğiz.

Mesele, o kadar açık ve o kadar büyüktür ki, üzerinde fazla konuşmanın zarureti olmadığı kanaatindeyim. Onun için, huzurlarınızda Millî Selâmet Partisi Grubu adına bu kanuna olumlu oy vereceğimizi arz eder, tümünüzü hürmetle selâmlarım.”⁷⁷¹

Akkoyunlu’dan sonra Demokratik Parti Grubu adına Niğde Milletvekili Mehmet Altınsoy konuşmuştur:

“Muhterem Başkan, değerli milletvekilleri;

Kıbrıs’a gönderilen askerî personelin alacakları maaşı tanzim eden 500 sayılı Kanuna bir cetvel eklenmesi ve bir maddesinde değişiklik yapılması hakkındaki kanun tasarısı hakkında, Demokratik Parti Grubu adına görüşlerimizi arz etmek üzere huzurunuzu işgal etmiş bulunuyorum.

Muhterem arkadaşlar, 500 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği günden bu yana, gerek Kıbrıs’ta Kıbrıs lirasının, gerek İngiliz sterlininin Türk parası karşısındaki çeşitli değişikliğini, benden evvel söz alan kıymetli arkadaşlarım bütün teferruatıyla izah ettiler. Tekrara girmemek için bu hususa bendeniz değinmek istemiyorum; ancak bugün Kıbrıs’ta bulunan askerî personelin her halükârda yine Kıbrıs’ta bulunan Yunan askerî personelinden daha az maaş alması, daha aşağı bir geçim seviyesi içinde bulunması, her halde hiçbir Türkün kabul edeceği bir husus değildir.

Bu bakımdan, bu 500 sayılı Kanunda yapılacak bir tadilât ve eklenen cetveldeki sterlin esasına göre yapılan hesap ve bunun Türk parası olarak karşılığının Kıbrıs’taki her rütbedeki askerî personele intikali, şüphesiz orada yapılan sadece açık silâhlı savaş değil, her türlü ekonomik ve soğuk savaşta da hasımlarımızdan aşağı kalmadığımızı, onlardan daima üstün olduğumuzu göstermek bakımından, her şeyden evvel bir jest olacaktır. Bu jestin yapılmasında şüphesiz büyük faydalar vardır.

⁷⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, ss. 219-220.

Elbette ki, Kıbrıs'taki askerî personelin hizmetleri, maaşlarına yapılacak birkaç kuruluş zamları ölçülecek maddî değerde değildir. Bunun manevî değeri, yine her Türkün kalbinde mükâfatını bulmaktadır. Bunu, parayla ifade etmenin imkânı da yoktur; ancak görünürdeki bir hususun da, orada bulunan Yunan askerî personelinden aşağı kalmamamız için itnâ edilmesinde sayısız faydalar vardır.

Bu bakımdan, Demokratik Parti Grubu olarak Yüce huzurunuzda gelmiş olan kanuna olumlu rey kullanacağımızı arz eder, saygılar sunarım.”⁷⁷²

Başka söz isteyen olmadığı için Altınsoy'un konuşmasından sonra maddelere geçilmiştir. Görüşmeler sırasında verilen önergelerle tasarıda kısmi değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden biri de, aşağıda gerekçesi yer aldığı üzere, Kıbrıs'ta görev yapan sivillerin de aylıklarının iyileştirilmesidir:

“Silâhı Kuvvetlerimizce büyük bir başarıyla gerçekleştiren Barış Harekâtında elde edilen askerî başarının, ekonomik ve sosyal alandaki başarılarla perçinlenmesi için, Kıbrıs Türk Federe Devleti bölgesinin 1963 yılından bu yana işlemez duruma gelmiş olan ekonomisinin sağlıklı bir zemin üzerinde canlandırılması ve öngörülen coğrafî temele dayalı Federal Devlet çerçevesinde, Türk Federe Devletinin kuruluşu güçlendirilmesi amacıyla, Anavatan'dan Kıbrıs Türk Federe Devletine yapılan yardımların koordine edilmesi, uygulamanın yerinde izlenmesi ve Kıbrıs Türk Federe Devletinin ihtiyaç duyduğu müşavirlik hizmetlerinin karşılanması için kurulan Türkiye Cumhuriyeti Yardım Heyetinde görev alacak sivil personelin maaş ve ücretlerinin kanunî bir temele dayandırılması...”⁷⁷³

Toplam 4 maddeden oluşan -2. maddesi çerçeve madde olarak 3 geçici madde içermektedir; 3. ve 4. Maddeler ise yürütmeye ilgilidir- kanun tasarısının 20 Mayıs 1975'teki görüşmelerin sonunda yapılan açık oylamasına 90 Milletvekili katılmış⁷⁷⁴; çoğunluk sağlanamadığı için oylama ertesi günkü birleşime kalmıştır. 21 Mayıs 1975'teki 79. Birleşim, yeterli çoğunluk bulunmadığı için toplanamamış⁷⁷⁵, dolayısıyla oylama 22 Mayıs günü yapılmıştır. Açık oylamaya 282 Milletvekili katılmış; 281 kabul, 1 çekinse oylama tasarı kabul edilmiştir.⁷⁷⁶

⁷⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, s. 220.

⁷⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, s. 222.

⁷⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, s. 236.

⁷⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 79, 21.5.1975, s. 255.

⁷⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, s. 290.

10.11. Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununda Değişiklik: TSK Mensuplarının ve Öğrencilerinin Yükümlülük Sürelerinin Yeniden Belirlenmesi

Eskişehir Milletvekili Ayşe Aliye Köksal ve 33 arkadaşının 27.7.1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun geçici 22. maddesi ile, aynı kanunu değiştiren 7.7.1971 tarih ve 1424 sayılı Kanunun 36 . maddesi ile eklenen ek geçici 19. maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifi 11 Haziran 1974 tarihinde Millî Savunma ve Plan komisyonlarına havale edilmiş⁷⁷⁷; aynı nitelikte olan ve Antalya Milletvekilleri Ömer Buyrukçu ve Fahri Özçelik, Konya Milletvekili Şener Battal ile Ordu Milletvekili Mustafa Kemal Gönül tarafından verilen teklifler birleştirilerek 12 Haziran 1975'te Meclis Genel Kurulu'nda dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁷⁷⁸ 17 Haziran 1975 tarihli 89. Birleşimde teklifler görüşülmüş ve kabul edilmiştir. Bu kanunla Türk Silâhlı Kuvvetleri mensuplarından eğitim ve kurs görenlerin müktesep haklarının korunması ve meslekleriyle ilgili eğitim görenlerin yükümlülük sürelerinin yeniden düzenlenmesi amaçlanmıştır.⁷⁷⁹

Ancak Kanun Cumhurbaşkanınca bir daha görüşülmesi için Meclis'e iade edilmiştir.

27.7.1967 Tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun Geçici 22. Maddesi ile aynı Kanunu Değiştiren 7.7.1971 Tarih ve 1424 sayılı Kanunun 36. Maddesi ile Eklenen Ek Geçici 19. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun ve bir daha görüşülmek üzere Cumhurbaşkanlığı geri gönderme tezkeresi 16 Temmuz 1975 günü Plan Komisyonuna havale edilmiştir.⁷⁸⁰ Komisyon raporu 339 Sıra Sayısı ile 18 Mayıs 1976 tarihinde Genel Kurul'a dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁷⁸¹ Danışma Kurulu'nun 3 Haziran 1976 tarihli önerisiyle tasarının öncelikle görüşülmesi kabul edilmiştir.⁷⁸² Tasarının görüşmelerine 25 Kasım 1976'da başlanmış, ancak hükümet hazır olmadığı için görüşme bir defaya mahsus olmak üzere ertelenmiştir.⁷⁸³ Tasarı 14 Ocak 1976 tarihli 18. Birleşimde görüşülmüş ve kabul edilmiştir.⁷⁸⁴

⁷⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 94, 11.6.1974, s. 58.

⁷⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 88, 12.6.1975, s. 573.

⁷⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 89, 17.6.1975, s. 22-23.

⁷⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 102, 16.7.1975, s. 596.

⁷⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 102, 18.5.1976, s. 528.

⁷⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 20, Birleşim: 107, 3.6.1976, s. 56.

⁷⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 21, Birleşim: 13, 25.11.1976, s. 437.

⁷⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 18, 14.12.1976, ss. 135-139.

Kanunun bir daha görüşölmek için Meclis'e iade edilmesi konusunda Cumhurbaşkanlığı Tezkeresinde aşğıdaki gerekçeye yer verilmiştir:

926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 112. maddesi; muvazzaf subay ve astsubaylar, subay ve astsubay nasbedildikleri tarihten itibaren fiilen 15 yıl hizmet etmedikçe istifa edemezler hükmünü amirdir.

Aynı Kanunun 113. maddesi ile Türk Silâhlı Kuvvetlerinde görevli personel subay ve astsubay nasbedildikten sonra öğrenim, kurs ve staj için yurt dışına gidenlerle Silâhlı Kuvvetler hesabına yurt içinde öğrenim yapanların yükümlölüklerini;

a) Yurt dışında :

1.- Masrafları devlet tarafından ödenmiş ise öğrenim, staj, kurs, ihtisas veya görgü ve bilgi artırmak maksadıyla geçen sürenin iki misli.

2.- Masrafları kendileri tarafından ödenmiş ise gidiş ve dönüş tarihleri arasında geçen süre kadar.

b) Yurt içinde:

Silâhlı Kuvvetler hesabına yurt içindeki fakölte veya yüksekokullarda öğrenim yapanlarla meslekleri ile ilgili ihtisas yapanların yükümlölükleri buralarda geçen süreler kadar uzatılır.

Hükmünü getirmiştir.

Kanunun devamlı maddeleri ile getirilen bu ana hükümler yanında ek geçici 22. madde ile, "Bu Kanunun 113. maddesi uyarınca öğrenim kurs ve staj yapmaları sebebiyle kendilerine yükümlölük uygulanması gereken subaylardan halen bu yükümlölüğü gerektiren öğrenim kurs ve stajlarını bitirmiş olanlarla bu öğrenim kurs ve stajlara başlamış olanların yükümlölükleri hakkında 6077 sayılı Subay ve Askerî Memurların Mecburî Hizmetleri ve İstifaları hakkındaki Kanun hükümleri uygulanır."

Hükmü kabul edilmiştir.

Bu madde, müktesep hakları düzenlemekte olup Kanunun ek geçici 19. maddesi ise "Bu Kanunun yürürlüğe girdiği takvim yılının sonuna kadar 10 yıllık yükümlölük süresini tamamlamış bulunan subay ve astsubaylar hakkında

112. maddedeki 15 yıllık süresi uygulanmaz.” hükmünü getirerek Kanunun yürürlüğe girdiği 7.7.1971 tarihinde 10 yılını tamamlamamış bulunan subay ve astsubaylara 1.1.1972 tarihine kadar 10 yılını ikmal için 5 aylık bir süre ilâvesini öngörmüştür.

Türk Silâhlı Kuvvetlerinde yükümlülük süresinin 10 yıldan 15 yıla çıkarılmasının gerçek nedeni, hizmet ihtiyacı ve zorunluluğudur. Şöyle ki; Silâhlı Kuvvetlerde gün geçtikçe teknik sahadaki elemana ihtiyaç artmaktadır. Bir subay veya astsubayın yetişmesi, kendisinden gereği şekilde yararlanabilme olanağı o personelin olgun bir seviyeye ulaşmasından sonra mümkün olabilmektedir. Bu seviye ise meslekî hizmet döneminin 10 yıllık bir bölümünü kapsamaktadır. Yetişkin personelin kendisinden yararlanabilecek verimli çağında yükümlülük süresinin bitmesi halinde personel kendisi için daha cazip kabul ettiği özel veya kamu sektörünün hizmetine girmeyi tercih etmektedir. Bu durum ise, Silâhlı Kuvvetlerin uzun vadeli personel planlamasını etkilemekte ve bir anda doldurulamayacak boşluklar nedeniyle hizmette zafiyete düşülmek sonucunu doğurmaktadır.

1919 sayılı Kanun, meri Kanunun devamlı maddelerinde herhangi bir değişikliği öngörmemiş, ancak yükümlülük süresinin 15 yıla çıkarıldığı tarihte Türk Silâhlı Kuvvetlerinde subay, astsubay veya öğrenci olarak bulunanları 15 yıllık yükümlülükten istisna etmek suretiyle bir grup personelin himayesini sağlamıştır. Keza aynı grup personelin staj, kurs, görgü ve bilgisini artırmak maksadıyla Silâhlı Kuvvetlerden uzaklaşmış olanlarının uzaklaşma sürelerinin mecburî hizmetten sayılmasını öngörmek suretiyle ikinci bir himayeye mazhar kılmıştır.

Kanun gerekçesinde yükümlülük süresinin uzatılmasının kaynak kurumasına neden olduğu, ayrıca bir grup personelin müktesep haklarının ihlâl edildiği öne sürülmektedir. Kaynağın kuruması şeklindeki gerekçe devamlı maddeyi ilgilendirmediği cihetle geçerli sayılamayacağı aşîkârdır. Müktesep hak gerekçesine gelince; ana kanun vazettiği geçici madde ile yayım tarihinde 10 yılını henüz bitirmemiş olanların takvim yılı sonuna kadar bu süreleri doldurmaları halinde 10 yıllık hizmete tabi olacaklarını belirtmek suretiyle müktesep hakkı esasen korumuştur.

1919 sayılı Kanunda müşahade edilen diğer önemli bir aksaklık ise 14.7.1971 tarihinden önce askerî öğrenci olanları da kapsamına almasıdır. Bilindiği üzere öğrenci statüsünde bulunan bir kişinin mecburî hizmet müessesesi ile bir ilişkisi yoktur. Öğrenim süresinin sonuna kadar öğrenim masrafını ödemek kaydıyla Silâhlı Kuvvetlerden ilişkisini kesme olanağına sahiptir. Diğer bir deyimle subay ve astsubay nasbedilmediği cihetle bu kişilere ilişkin yasalara tabi olamaz. O halde subay veya astsubay nasbedilmiş kişilerin yükümlülüğüne ilişkin madde kapsamına öğrenciler de dahil edilmek suretiyle öğrenciler lehine fakat yasanın genel esprisine ve hizmet aleyhine sakıncalı bir yöntem yaratılmıştır.

Bu hüküm uygulandığı takdirde hizmet gereği nedeniyle 10 yıllık mecburî hizmet 15 yıla çıkarılmasına rağmen bir grup asker kişi lehine mecburî hizmet 10 yıl olarak uzun bir süre daha devam edecek ve bu kişilerin 10 yıl sonunda ayrılmaları halinde uzun emek ve masrafla yetiştirilen bu kişilerin yerine yenisinin ikamesinde büyük müşküllere maruz kalınacak ve hizmet önemli derecede aksayacaktır.

Arz edilen nedenlerle Kanunun bir daha görüşülmek üzere geri gönderilmesi uygun mütalâa edilmiştir.”⁷⁸⁵

Görüşmelerde kanunun tümü üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Kırşehir Milletvekili Sait Saylam⁷⁸⁶; Millî Selâmet Partisi Grubu adına Konya Milletvekili Şener Battal⁷⁸⁷; Adalet Partisi Grubu adına Ankara Milletvekili Oğuz Aygün⁷⁸⁸ ve şahsı adına Çorum Milletvekili Cahit Angın birer konuşma yapmışlardır.⁷⁸⁹ Gruplar adına yapılan konuşmalarda söz konusu yasanın gerekliliği üzerinde durulmuş ve lehte oy kullanılacağı belirtilmiştir. Şahsı adına konuşan Angın ise kendisinin “yüksek makamca bir daha görüşülmek üzere geri gönderme işlem ve müessesesi üzerinde” duracağını belirtmiştir. Angın aşağıda görüleceği üzere, konuşmasında hükümet ve yasama organları arasındaki ilişkilere de sıklıkla işaret etmiştir:

⁷⁸⁵ “27.7.1967 Tarih ve 926 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun Geçici 22. Maddesi ile aynı Kanunu Değiştiren 7.7.1971 Tarih ve 1424 Sayılı Kanunun 36. Maddesi ile Eklenen Ek Geçici 19. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun ve bir daha görüşülmek üzere Cumhurbaşkanlığı geri gönderme tezkeresi ve Plan Komisyonu Raporu”, S. Sayısı: 339, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 18, 14.12.1976 sonuna ekli basmayazı, ss. 1-2.

⁷⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 18, 14.12.1976, ss. 135-136.

⁷⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 18, 14.12.1976, s. 137.

⁷⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 18, 14.12.1976, s. 137.

⁷⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 18, 14.12.1976, s. 138.

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Yüce Meclisten geçerek, 1919 sayı ile Cumhurbaşkanlığının onayına sunulan yasa, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 93. maddesi gereğince bir daha görüşülmek üzere gönderilmiş bulunuyor.

Ben, yüksek makamca bir daha görüşülmek üzere geri gönderme işlem ve müessesesi üzerinde duracağım.

Anayasamızın 93. maddesi bazı maddî ve çok önemli yanlışların düzeltilmesi için bir güvencedir. Modern anayasalarda bulunan bu güvenceden, anayasa koyucu, Türk Anayasasını mahrum bırakmamıştır. Ancak, bu müessese kullanılırken, Anayasa esprisi ve amacı içinde kullanılmalıdır. Bu temel esprinin dışında kullanılmasına, işletilmesine Sayın Cumhurbaşkanlığı Yüce makamı izin vermemelidir.

Şimdi görüşülmekte olan bu yasa tasarısı maalesef anayasa koyucunun maksadının dışında bir etki ile Yüce parlamentoya iade edilmiş bulunduğu intibainı uyandırmaktadır. Hiç değilse Bakanın yanlış davranışı böyle göstermiştir. Bir bakanlık veya bir kamu kuruluşu, Yüce parlamentoda görüşülmekte bulunan herhangi bir yasa ile ilgili görüşlerini; yasama çalışmalarına İctüzük hükümleri çerçevesi içerisinde katılır, tasarı ile ilgili görüşlerini komisyonda açıklar; Millet Meclisi ve Senato görüşmelerinde açıklar.

Görevi o noktada biter. Kararı Yüce parlamento verir. Parlamentoda ortaya çıkan görüş ve karar ilgili bakanlığın görüşleri doğrultusunda olmayabilir. Yüce Meclisin iradesi karşısında, bakanlık o konuda sonra parlamento gibi bakmak zorundadır. Bu, parlamentoya saygının gereğidir.

Yüce parlamentonun güvenoyu ile bir bakanlık koltuğuna oturan Sayın Bakan, Meclis Genel Kurulundan sonra Senatoda da görüşlerine iltifat edilmediğini görür ve tehevvürle kuliste, basına yansınacak şekilde; “Ne olacak yani, veto ettirim” diyemez. Bu yasa görüşülmesinde maalesef bu saygısızlığın tanığı olduk. Ve de yasa gerçekten şimdi huzurlarınızda tekrar görüşülmek üzere iade edilmiş bulunmaktadır.

İşin garip yanı da; yasa iade edildikten sonra, Komisyonda görüşülürken Bakanlık Temsilcisi yasanın kendileri tarafından veto edildiğini iftiharla Komisyon üyeleri huzurunda

da tekrar etmede hiç bir sakınca görmemiştir. Bir bakan ve bakanlık Yüce parlamentoya saygılı olmalıdır. Bu tür hareketler, Cumhurbaşkanlığı makamının itibarına da gölge düşürücü mahiyettedir.

Sayın Bakan, Cumhurbaşkanlığı makamının yetkilerine ortak mıdır?... Bu akıllı kimden, nereden alıyorlar; haddini o makama kadar nasıl çıkartabiliyor bir bakan?... Bu yasa nedeniyle Türk parlamentosu, vazgeçemeyeceği temel hukuk kurallarına bağlılığını göstermiştir. Müktesep hakları korumuş, yasaların geçmişe teşmil edilemeyeceği ilkesiyle uyumsuz birtakım antidemokratik mevzuatla ihlâl edilmiş hakları sade etmiştir. Plan ve Bütçe Komisyonumuzda ittifaka yakın bir çoğunlukla Meclisten geçen eski metnin muhafazasını uygun görerek yasa metnini aynen kabul etmiştir.

Anayasamızın 93. maddesi bir takriri müzakere maddesi değildir. İlgili Bakan ve Bakanlık bunu böyle bile. Yasanın olduğu gibi kabulünü diliyorum. Saygılar sunarım.”⁷⁹⁰

Yapılan görüşmelerden sonra maddelere geçilmiş ve tasarı değiştirilmeden kabul edilmiştir.⁷⁹¹

⁷⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 18, 14.12.1976, s. 138.

⁷⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 18, 14.12.1976, ss. 138-139.

10.12. Türk Silâhlı Kuvvetlerini Güçlendirme Çabaları: Kullanılmayan Silah ve Mühimmatın Satış veya Hibe Yoluyla Değerlendirilmesi

Silâhlı Kuvvetlerde kadro dışı edilen veya ihtiyaç fazlası bulunan malzemelerin satılması, devredilmesi veya hibe edilmesi ve eğitim görecekt yabancı Silâhlı Kuvvetler Personeli hakkında Kanunun 1 ve 2. maddelerinin değiştirilmesi ve Bu Kanuna bir ek madde eklenmesine ilişkin kanun tasarısı 14 Ocak 1975 tarihinde Millî Savunma ve Plan Komisyonlarına havale edilmiş;⁷⁹² Tasarı ve komisyon raporları 13 Haziran 1975 tarihinde Meclis Genel Kurulu'nda dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁷⁹³ Millî Savunma Bakan Vekili Orhan Öztrak'ın tasarının “önemi, mahiyeti ve savunma sanayiini geliştirmek bakımından gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme zorunluluğu ile acele ihtiyaç duyulan silâhın satın alınması imkânlarının sağlanması konusu dikkate alınarak” öncelikle görüşülmesi yönünde verdiği önergenin kabul edilmesiyle, tasarısı 17 Haziran 1975 tarihli 89. Birleşimde görüşülmeye başlanmıştır.⁷⁹⁴

Tasarının Başbakan Sadi İrmak imzasını taşıyan gerekçesinde aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

“1176 sayılı Kanunun 1. maddesi Türk Silâhlı Kuvvetlerinde kadro dışı edilen veya ihtiyaç fazlası bulunan silâh, mühimmat, teçhizat, araç ve gereçlerin satışına veya hibe edilmesine, satıştan elde edilecek gelirin ise Türk Silâhlı Kuvvetleri Harp Sanayiini geliştirmek amacıyla kullanılmak üzere Millî Savunma Bakanlığı bütçesinde özel fona yatırılmasına imkân vermektedir. Mezkûr madde mühimmat aksamı ibaresi bulunmaması nedeniyle depolarda lüzumsuz yer işgal eden mühimmat aksamının satış ve hibe yoluyla değerlendirilmesi olanağı mevcut değildir.

Keza satıştan elde edilecek gelir sadece Harp Sanayiini geliştirmek amacıyla kullanıldığı takdirde satılanın yerine acele ihtiyaç duyulana satın alabilmek imkânından da mahrum kalınmaktadır.

Bazı ahvalde ise satılarak değerlendirme şansı olmayan malzemenin mübadeleye tabi tutularak değerlendirilmesi zarureti ortaya çıkmaktadır.

⁷⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 25, 14.1.1975, s. 528

⁷⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 89, 17.6.1975, s. 4.

⁷⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 89, 17.6.1975, s. 23-24.

Tasarının 1. maddesiyle 1176 sayılı Kanunun 1. maddesine arz edilen ihtiyacı karşılayabilecek esneklik getirilmektedir.

Tasarının 2. maddesinde ise “Mühimmat aksamı” ibaresi diğer satılan veya hibe edilenler arasında yer almaktadır.

Tasarının 3. maddesiyle 1176 sayılı Kanuna bir ek madde ilâve edilmektedir. Ek maddede, bu kanun uyarınca elde edilerek ödenek kaydolunan meblağın kullanma şekil ve esaslarıyla Millî Savunma Bakanına geçici yüklenme yetkisi tanzim edilmektedir.

Tasarının 4 ve 5. maddeleri yürürlük ve yürütme ile ilgilidir.

Tasarı arz edilen ihtiyacı cevaplayabilmek amacıyla hazırlanmış bulunmaktadır.”⁷⁹⁵

Tasarının 1. Maddesi ile 8 Mayıs 1969 tarih ve 1176 sayılı Kanunun 1. ve 2. maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“Madde 1 .- Türk Silâhlı Kuvvetlerinde kadro dışı edilen veya ihtiyaç fazlası bulunan silâh, mühimmat, mühimmat aksamı, teçhizat, araç ve gereçlerin;

a) Türkiye Cumhuriyetinin dış siyasal tutum ve çıkarlarına aykırı olmamak şartıyla gereğinde dost ve müttefik devletlere:

1) Bağışlanmasına,

2) Değerinden az bedel karşılığında yardım olarak verilmesine,

3) Gerçek değeri üzerinden satılmasına,

b) Türkiye’deki kamu kurum ve kuruluşlarına verilmesine, satılmasına veya uyuşulacak bedel karşılığında Türk Silâhlı Kuvvetlerinin harp gücünü artırmak amacı ile silâh, mühimmat, mühimmat aksamı, teçhizat, araç ve gereçlerle değiştirilmesine,

⁷⁹⁵ “Silâhlı Kuvvetlerde Kadro Dışı Edilen veya ihtiyaç fazlası bulunan malzemelerin satılması devredilmesi veya hibe edilmesi ve eğitim görececek yabancı Silâhlı Kuvvetler Personeli hakkında Kanunun 1 ve 2. maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bir ek madde eklenmesine ilişkin kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Plan Komisyonları Raporları”, S. Sayısı: 182, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 89, 17.6.1975 sonuna ekli basmayazı, s. 1.

c) Bu gibi malzeme, silâh ve mühimmat satışından veya düşük bedelle yardım olarak verilmesinden sağlanacak tutarların bir taraftan Bütçeye gelir, diğer taraftan karşılıklarının Türk Silâhlı Kuvvetlerinin harp sanayiini geliştirmek veya yukarıda sayılan malzemeyi tedarik etmek amacıyla kullanılmak üzere Millî Savunma Bakanlığı Bütçesinde açılacak özel bir bölüme ödenek kaydı için Maliye Bakanlığına yetki tanınmasına, Bakanlar Kurulunca karar verilir.”

Madde 2.- Silâh, mühimmat, mühimmat aksamı, teçhizat, araç ve gereçlerin kadro dışı olduğu veya ihtiyaç fazlası bulunduğu Genelkurmay Başkanlığınca belirlenir.”⁷⁹⁶

1. Çerçeve Madde içinde yer alan yukarıdaki iki maddenin kabulünden sonra, 2. Madde ile aynı kanuna “Bu Kanun uyarınca elde edilerek ödenek kaydolunan tutarlara dayanılarak gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişmeye Millî Savunma Bakanı yetkilidir. Ancak, bu suretle gelecek yıllarda ödenmek üzere yüklenime bağlanacak işlerin tamamının karşılığı yüklenimin yapıldığı yıl bütçesindeki ödenekten saklı tutulur ve ertesi yıllarda yerine getirilecek yüklenimin karşılıkları, saklı tutulan ödenekten, yılı içinde harcanmayan miktarlar ertesi yıllara devir suretiyle ödenir”⁷⁹⁷ şeklinde bir geçici madde eklenmiştir.

Yürürlük ve yürütmeye ilgili 3. ve 4. Maddeler de kabul edildikten sonra tasarının tümü oylanmış ancak açık oylamaya 126 Milletvekili katılmış; 124 kabul, 1 ret, 1 çekinir oy kullanılmıştır.⁷⁹⁸ Bu nedenle oylama 19 Haziran 1975 tarihli 91. Birleşimde tekrarlanmış; oylamaya bu kez 246 Milletvekili katılmış, 244 kabul, 1 ret, 1 çekinir oyla tasarı Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁷⁹⁹

⁷⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 89, 17.6.1975, ss. 23-24.

⁷⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 89, 17.6.1975, s. 24.

⁷⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 89, 17.6.1975, s. 37.

⁷⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 91, 19.6.1975, s. 113.

10.13. Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununda Kapsamlı Değişiklikler Yapılması

926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi, bazı maddelerinin yürürlükten kaldırılması ve bu kanuna ek ve ek geçici maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı 28 Mayıs 1975 tarihinde Millî Savunma ve Plan komisyonlarına havale edilmiş,⁸⁰⁰ Komisyon raporları 29 Haziran 1975'te Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁸⁰¹

Başbakan Süleyman Demirel imzası ile Meclis Başkanlığı'na sunulan kanun tasarısının gerekçesinde şu görüşlere yer verilmiştir:

1967 yılında kanunlaşarak yürürlüğe giren 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 8 yıllık uygulaması esnasında saptanan aksaklık ve noksanlıklar muhtelif tarihlerde çıkarılan 1301, 1323, 1424, 1800 numaralı Kanunlarla giderilmeye çalışılmıştır.

Ancak, çeşitli hizmetlerin zaman içindeki akışı esnasında duyulan ihtiyaçlar personel rejimlerinde zorlayıcı sık sık değişikliklere neden olmakta, Asker Personel Rejimi de haliyle bu değişikliklerden etkilenmektedir.

Daha iyi personelden daha verimli görev alınacağı prensibinden hareketle personelin yetki ve sorumluluklarının, terfi, mükâfat veya mücezaatıyla, her türlü özlük haklarının daha açık ve seçik belirlenmesinde daima yarar ve zaruret görülmüştür. Bu düşünce paralelinde olarak aşağıda özetlenen konularda değişikliğe gidilmiştir, örneğin; Silâhlı Kuvvetlerin büyük ihtiyacı olduğu bazı sınıfların kaynaklarını artırmak amacıyla Silâhlı Kuvvetlere kabule ilişkin yaş haddi 27'den 30'a yükseltilmiştir.

Hizmetin zorlayıcı bir gereği olarak bazı rütbelerin bekleme süreleri uzatılmış bazılarının ise kısaltılmıştır. Örneğin, Yüzbaşılık bekleme süresi 6 yıldan 9 yıla yükselmiş ve son üç yıldaki rütbeye ön yüzbaşılık adı verilmiştir. Üsteğmenlik bekleme süresi ise 6 yıldan üç yıla indirilmiştir.

⁸⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 81, 28.5.1975, s. 329.

⁸⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 96, 30.6.1975, s. 364.

Terfilerin her yılın 30 Ağustos tarihinde yapılması geleneği muhafaza edilirken, kıdem alma, kazai veya idari sebeplerle nasıp düzeltme sonucu 30 Ağustos tarihi dışında terfi etme durumuna girenlerin bu haklarının da himayesini sağlayan istisnai hüküm getirilmiştir.

Subaylığa nasıp başlıklı 35. Madde çeşitli durumlarda ihtiyacı karşılamaktan uzak bulunduğundan yeniden yapılan düzenlemeyle muhtelif nedenlerden ötürü, Harp okullarını veya fakülteleri 30 Ağustos'tan sonra bitirenlerle, 30 Ağustos'tan önce bitirmelerine rağmen subay nasbedilmesine engel halleri çıkanlar hakkında yapılacak işlemler yeni esaslara bağlanmıştır.

Subay terfi şartlarında Albaylık rütbesine terfi edecek yarbaylar için Generalliğe terfi edecek Albaylara benzer istisnâî bir hüküm getirilmiştir. Anılan hükme göre, % 60'lık rütbeğe mahsus barajın yanısıra Binbaşılık ve Yarbaylık rütbelerine ait sicil notları toplamının sicil belgesi adedine bölünmesi sonucu çıkan rakamın, sicil tam notunun % 70'ine ulaşması zorunluluğu prensibi konulmaktadır.

Böylece gerek albaylar gerekse yarbayların terfilerinde, sicil notları ortalaması toplamalarının ortalaması alınma şeklindeki personel aleyhine tecelli eden hesap sisteminden uzaklaşmaktadır.

Hizmet ihtiyacını karşılamadığı saptanan % 8 oranında Albay Kadrosu yerine hizmetin gerçek gereğine uygun olan (% 14) kadro oranı getirilmiştir.

Hizmetin ihtiyacı esas alınarak saptanan yıllık general kadrolarında, ölüm, emeklilik gibi nedenlerle herhangi bir boşalma zuhurunda karşılaşılan güçlüğü bertaraf etmek amacıyla muhtelif rütbelerdeki 5 generalin % 1 oran dışında tutulmak kaydıyla Teftiş Kurulu kadrosuna verilmesi öngörülmüştür.

Açığa çıkarılan, tutuklanan, firar veya izin tecavüzünde bulunan, cezası infaz edilmekte olan subaylar hakkında yapılacak işlemler yeniden düzenlenmiş, anılan durumlarda sosyal yardımlardan yararlanma ilke ve esaslarıyla diğer özlük haklarının verilme şekil ve şartları açık ve seçik sayılmıştır.

Muvazzaf Astsubay yetiştirme esasları yeniden düzenlenerek öğrenim sürelerinin farklılığından husule gelen mağduriyetlerin “fazla öğrenim süresi oranında rütbe bekleme süresi kısalığı” prensibiyle giderilmesi öngörülmüştür. Ayrıca Sağlık Sınıfı Astsubay yetiştirme yöntemi de düzenlenmiştir.

Yurt içi veya yurt dışında firar veya izin tecavüzünde bulunup da yıllardır görevine katılmayan subay veya astsubaylar hakkında yapılacak işlem tasarıda yeniden hizmet kadro ve gereklerine uygun olarak düzenlenmiştir.

Mer'î Kanuna göre firari subay veya astsubay rızasıyla görevine katılmadıkça veya yakalanmadıkça hakkında herhangi bir kanuni işlem yapmak olanağı yoktur. Bu durum ise Silâhlı Kuvvetler disiplin anlayışını zedelemekte, gereksiz yere kadro işgaline sebep olmaktadır. Tasarıyla anılan sakınca giderilmekte, belirli süre içinde görevine katılmayanlar müstafi sayılarak Silâhlı Kuvvetlerle ilişkisi kesilmektedir. Bu meyanda müstafi sayılan kişilerin ödeyeceği tazminat miktarı da hizmetiyle orantılı olarak adil bir çözüme bağlanmaktadır.

Devlet Memurları Kanunundaki maaş gösterge cetvelleri değişikliğine paralel olarak 926 sayılı Kanuna bağlı gösterge cetvellerinde değişiklik yapılmış, en düşük ve en yüksek gösterge rakamları yeniden belirtilmiştir. Tasarıda, kıdemli üsteğmenlik kaldırılmış, ön yüzbaşılık eklenmiş bulunduğundan, gösterge cetvellerine de anılan değişiklik intikal ettirilmiştir.

Mer'î Kanunun muhtelif maddelerine dağılmış olan askerî öğrenci harçlıkları tek maddede toplanmış ve harçlık miktarlarında para değeri ve ekonomik koşullar nazara alınarak uygun bir yükseltmeye gidilmiştir.

Esir veya harp gaibi olanlarla enterne edilenlerin maaş ve özlük hakları mer'î kanunda düzenlenmediğinden anılan durumlarda tereddüdü gidermek amacıyla yeni hüküm getirilmiştir.

Madalya ve nişan alanların veya almaya hak kazananların şehit olanları veya ölümleri halinde, madalya veya nişanların varislerine intikalindeki sıralama millî geleneklere uygun olarak yeniden düzenlenmiştir.

Mer'î kanundaki ihtiyacı karşılamaya yetersiz görülen madalya sayısına dört adet madalya, ilâve edilmiş, keza mer'î kanunda yer almayan dört adet nişan da tasarıyla getirilmiştir.

Barışta veya seferde silâh altına çağrılan yedek subay veya astsubaylara maaş ve özlük haklarının verilmesini sağlamak amacıyla yeni bir hüküm getirilerek bu önemli eksiklik giderilmiştir.

Mer'î kanundaki aksaklık ve noksanlıkları düzeltip tamamlamak amacıyla tasarı hazırlanmış ve Yüce Meclisin takdirine sunulmuştur.⁸⁰²

Millî Savunma Bakanı Ferit Melen'in verdiği bir öncelik önergesinin kabul edilmesiyle tasarının görüşülmesine 30 Haziran 1975'te başlanmıştır.⁸⁰³

Tasarının tümü üzerinde ilk konuşmayı şahsı adına Ankara Milletvekili İsmail Hakkı Köylüoğlu yapmıştır:

“Sayın Başkan, sayın arkadaşlar; hepinizi sevgi ve saygı ile selamlarım.

Benim bu konuşmam, bütün Anayasa kuruluşlarını içine alan, müesseseleri kapsayan umumî mahiyette bir konuşmadır ve daha ziyade temenni ve tenkit mahiyetindedir.

Ödenek vermeye epey zamandan beri başladık, hakim ödeneği ve bunu takip eden birçok müessese mensuplarına, devlet memurlarına zam ve tazminatlar öngörüldü ve Meclisinizce kabul edildi. Bütün bunları kapsayan bir temennidir.

Anayasa kuruluşlarının görev ve yetkileri ve yerleri Anayasada gösterilmiş ve tespit edilmiştir. Tenkit mevzuu olan anlaşmazlıkların müesseseler tarafından giderileceğine ve düzeltileceğine inanıyorum. Müesseselerin yaşaması milletin müşterek arzusudur. Müesseseleri yaşatan, milletin ödeneğe lâıyk gördüğü bu müessese mensuplarıdır. İlgililerin vazifelerini bihakkın yaptığı takdirde duyacakları vicdan huzuru, müesseselerin istikbali bakımından teminattır.

Mesleğe karşı duyulan sevgi ve ihlas başarının sırrıdır. Bu manevî güç yoksa, eğer verememişsek ne yapsak boştur, umulan, arzulanan sonuca varamayız.

⁸⁰² “926 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması ve Bu Kanuna Ek ve Ek Geçici Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı ile Zonguldak Milletvekili Kemal Anadol’un, 926 Sayılı T. S. K. Personel Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Fıkra ve Geçici 2 Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Erzincan Milletvekili Hasan Çetinkaya’nın, 926 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununa Geçici Bir Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Millî Savunma ve Plan Komisyonları Raporları”, S. Sayısı: 207, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 96, 30.6.1975 sonuna ekli basmayazı, ss. 1-4.

⁸⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 96, 30.6.1975, ss. 379-405.

Genç demokrasimiz, Anayasamızda yazılı temel müesseseler üzerine kurulmuştur. Bence tatsız tenkitlerin sebebi, bu organların görev ve yetkilerindeki sınırın tespitindeki yorumlardır. Anayasada bu yönden istenilen açıklık mevcuttur. Bir de, bu organların kararlarında ve icraatında, Anayasanın getirdiği ilkelerin arzu edilen düzeyde nazara alınmamasıdır. bütün bir milletin arzusu ve kesin kararı, demokrasinin bütün müesseseleriyle ebediyen yaşamasıdır. Vatanın ve milletin geleceği, muasır medeniyet seviyesinde ulaşmamız, manevî, maddî kalkınmamız işte buna bağlıdır. Kamu yararını sağlamayı amaç edinip hâkimiyetin ve ondan doğan devlet güç ve kuvvetinin millete ait olduğu esasını, her organın, her şeyin üstünde tutmaları ile yetki çatışmalarının önlenebileceğine inanıyorum. Her kamu hizmetlisinin daima gözde tutacağı temel prensip, kamu hizmetinin kamu yararını sağlamayı amaç edindiği hususudur. Yani kamu hizmetlileri her ne pahasına olursa olsun, milletin yararına sağlamakla görevlidir. Hizmet hedefinin bu kuralda saklı olduğu bilindikten sonra hizmet kuruluşları arasında dengesizlik çıkmasına imkân yoktur.

Anayasada organların görev ve yetkileri bellidir. Ters yorumlardan dolayı tatsız tenkitler yapılmaktadır. Bütçe imkânlarına göre milletin ödenekler hususunda yaptığı, büyük bir fedakârlıktır. Bu ödeneği alanların takdirlerini Anayasa ve millet yararına yapacakları hizmetlerle göstereceklerini umarım. Egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletininindir. Demokrasinin zaferi için adalet duygusu ve hâkimiyet ilkesi, bütün Anayasa müesseselerinin görevi ve ideali olmalıdır.

Muhterem milletvekilleri, benim bu umumî mahiyetteki temenni ve tenkitlerim bundan ibarettir. Netice olarak bütün bu ödenek alan müesseselerin ve devlet memurlarının önde tutması lâzım gelen ilke ve prensip, bu milletin bu bütçe fedakârlığıdır, bu bütçeye göre yaptığı büyük fedakârlıktır. Bunu nazara almaları ve millete karşı hizmetlerinde bunu daima göz önünde bulundurması prensibidir. Bunu böylece nazara alacaklarını, takdirlerini buna göre yapacaklarını umar ve hepinize saygılarımı sunarım.”⁸⁰⁴

Tasarının tümü üzerinde ikinci olarak Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Niğde Milletvekili Azmi Yavuzalp konuşmuştur:

⁸⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 96, 30.6.1975, ss. 379-380.

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun muhtelif maddelerinde değişiklik yapılması ve bazı maddelerinin yürürlükten kaldırılması ve bu kanuna ek ve ek geçici maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısıyla ilgili olarak Grubumuzun görüşlerini Yüce Meclise arz etmek üzere huzuruza gelmiş bulunuyorum. Bu vesileyle hepinizi Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına saygı ile selâmlıyorum.

Silâhlı kuvvetler personelinin malî olanaklarına ilişkin haklarının günün koşullarına uygun bir biçimde ayarlanabilmesinin, mevcut yasalarda gereken düzenlemelerin yapılmasına bağlı bulunduğu malûmlardır. Türk kamu kesiminde, mevcut devlet memurlarının bu olanaklarının düzenlenmesi kararnamelerle mümkün olmaktadır. Yetki kanunları, devlet memurlarına ilişkin yasa değişikliklerine Kanun Hükmündeki kararnamelerle olanak tanıdığı halde, Silahlı Kuvvetler personelinin hakları yönünden ancak kanunlarla bu düzenlemenin yapılabileceği öngörülmektedir.

Bu nedenle tüm devlet kuruluşlarında özlük haklarıyla ilgili değişiklikler daha çabuk yapılagelmekte; Silâhlı Kuvvetler personelinin bu haklarının düzenlenmesi ise, daima bir yasa yapımını gerektirmektedir.

Yüce Meclislerce çıkartılan 12 sayılı Kanun Kuvvetinde Kararname, ki sonradan Yüce Meclisten çıkan 1897 sayılı Kanun ile 657 ve 1327 sayılı kanunlara tabi devlet memurları intibak işlemleri memuriyete giriş derece ve kademeleriyle, yükselebilecekleri derece ve kademeler, yani taban ve tavan durumları tanzim edilmiş bulunmaktadır.

Ancak bu 12 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede, mevcut gösterge tablosunda öğrenim durumu, hizmetin özelliği gibi koşullar dikkate alınmak suretiyle belli giriş derece ve kademelerine ayrıca bir kademe, bir derece, ilâve edilmek suretiyle giriş derece ve kademesiyle yükselinebilecek derece ve kademe durumu da, bu özel durumlara göre yeniden düzenlenmiş bulunmaktadır.

Bu genel açıklamalarla Silâhlı Kuvvetler personeli için de yüksek tahsil çıkışlı hukukçu, iktisatçı, matematikçi vesair personel bulunduğu gibi, asker kişiler aynı zamanda hizmete girdikten sonra veya hizmete alınmadan önce, yani subay nasbedilmek için yüksek tahsil çıkışlı olmakla birlikte, aynı zamanda belli kurslardan da geçirilmek zorunluğundadırlar.

Bir Türk vatandaşının subay olabilmek için belli şartlardan öteye Harp Okulunu bitirmiş olması, sınıfıyla ilgili temel kursları başarı ile tamamlaması, atamanın yapılması için önşarttır.

Bu nedenle, Silâhlı Kuvvetler, belli hiyerarşik düzen içinde kendisine özgü yapısıyla bir bütünlüğe sahip olarak, gösterge tablolarında yıllarını doldurmak suretiyle yükselebileceği derece ve kademelere yine kendisine özgü kanunların tanıdığı şartlar içinde gelebilmektedir.

Silâhlı Kuvvetlerin kendisine özgü giriş derece ve kademesinin saptanması, bu saptanmadan sonra da belli yasaları, kendisine özgü olanakları içinde yükseleceği derece ve kademenin saptanması gereken kaçınılmaz bir prensibi olmaktadır.

Bu nedenlerle asteğmenin giriş derece ve kademesi 9-1'den başlamak suretiyle orgeneralin, oramiralin tavanı da 1 000 olarak tespit edildikten sonra, tavan rakamına ek göstergeler ilâve edilmektedir.

Ancak bu gösterge tabloları tespit edilirken, gene de 12 sayılı Kanun Kuvvetindeki Kararnamenin getirdiği derece ve kademeler nazara alınmıştır.

Bir astsubay çavuşa giriş derece ve kademesiyle yükselebileceği en son derece ve kademe saptanırken de, tahsil durumu, 12 sayılı Kanun Kuvvetindeki Kararnamenin esasları dikkate alınarak 10. dereceden başlanmış ve 2. dereceye yükseltilmiştir.

Sayın milletvekilleri, huzurunuzda görüşülmekte olan 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun değişiklik tasarısı sebebiyle bir endişemizi de belirtmeden geçemeyeceğim.

Bildiğiniz üzere, harp okulları askeri liseye dayalıdır. Buralarda da teknik öğrenime ağırlık veren dersler öğretilmektedir. Günümüz koşullarında Silâhlı Kuvvetler personelinin elektronik, teknik bilgilerle mücehhez olması gerekmektedir. Ayrıca, genel kültür dallarında da yetiştirilmeleri meslekleri icabıdır. Fen lisesi programlarına dayalı genel kültür düzeyi programlar içindeki derslerle birlikte bu öğrenimleri yapanlara durum yargısı olanağı vermektedir. Fakülte ve yüksek okullarda yetiştirilen askerî öğrenciler de, Silâhlı Kuvvetler dışında bir yerde görevlendirilmemektedirler.

Bu öğrenciler de subay nasbedildikten sonra Silâhlı Kuvvetlerde görevlendirileceklerdir.

Diğer taraftan, üniversitelerimizde yetiştirilen subaylarımız, ileride harp okulları ve diğer askeri okullarda da öğretmenlik yapacaklardır.

Millet Meclisi Millî Savunma Komisyonunda sakıncaları belirtilerek, uygun görülmeyerek reddedilen, “dengi meslek okulları” deyiminin Bütçe Plan Komisyonunda tasarıya alınmasının endişelerimize sebep olduğunu belirtmek isteriz.

Bu durumda Harp Okulundan yetiştirilen subaylarla diğer fakülte ve yüksekokullardan yetiştirilen subaylarda önceden bir öğrenim ayrılığı göze çarpacaktır. Kuruluşundan bu yana Atatürk çizgisini kendisine rehber eden ve milletimizin gözbebeği olan Ordumuzu, ağzına Atatürk adını almayanların bu tür teklifleriyle huzursuz hale getirmeyelim.

Sayın milletvekilleri, bu maddeyi tasarıdaki ilk şekline dönüştürmek için gereken önergemizi sırasında takdim edeceğiz.

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına yaptığım bu konuşma ile tasarıya müspet oy vereceğimizi belirtir, Yüce Heyetinize saygılar sunarım.”⁸⁰⁵

Yavuzalp’in konuşmasından sonra tümü üzerinde başka söz isteyen Milletvekili olmadığından maddelerin görüşülmesine geçilmiş ve 54 Maddeden oluşan kanun tasarısı ufak değişikliklerle kabul edilmiştir. Kanun tasarısının görüşme sonunda yapılan açık oylamasına 148 Milletvekili katılmış; 137 kabul, 8 ret, 3 çekinse oy kullanılmıştır. Çoğunluk sağlanamadığı için oylama 1 Temmuz 1975’te tekrarlanmış; bu defa oylamaya 272 Milletvekili katılmış; 248 kabul, 17 ret, 7 çekinse oy çıkmıştır.⁸⁰⁶ Böylece tasarı Meclis tarafından kabul edilmiştir.

⁸⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 96, 30.6.1975, ss. 380-381.

⁸⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, s. 429.

10.14. Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununda Değişiklik: Çalışma-Tatil Zamanları ve Ücretlerin Yeniden Düzenlenmesi

926 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununa 31.7.1970 tarih ve 1323 sayılı Kanunla Eklenen ek 1. ve ek 2. maddeleriyle 136. maddesine eklenen (e) bendinin değiştirilmesi ve Kanuna ek geçici bir madde eklenmesi hakkında kanun tasarısı 25 Haziran 1975 tarihinde Millî Savunma ve Plan Komisyonlarına havale edilmiş;⁸⁰⁷ tasarı ve komisyon raporları 101 Sıra Sayısı ile 8 Temmuz 1974'te Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁸⁰⁸

Tasarının Başbakan Vekili Necmettin Erbakan imzasıyla Meclis Başkanlığına sunulan gerekçesinde aşağıdaki genel gerekçelere yer verilmiştir:

“31 Mayıs 1974 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe konulan 12 numaralı Kanun Hükmünde Kararname ile 657 sayılı Kanunun çeşitli maddeleri değiştirilmiş bulunmaktadır.

Adı geçen Kararname ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun çalışma saatlerini düzenleyen 99. maddesi değiştirilerek haftalık çalışma süresi 40 saate çıkarılmış ve Cumartesi günü de hafta tatili içerisine alınmış bulunmaktadır. Bu madde esaslarına göre düzenlenecek çalışma saatlerinin uygulanmasına 1 Temmuz 1974 tarihinden itibaren başlanacaktır. Anılan maddenin Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunundaki karşılığı ek 2. maddedir. Cumartesi gününün Silâhlı Kuvvetler personeli için de tatil olarak kabul edilebilmesi ek 2. maddede değişiklik yapılmasını gerektirmektedir. Bu amaçla 926 sayılı Kanunun ek 2. maddesi, 12 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 657 sayılı Kanunun 99. maddesine paralel olarak düzenlenmiştir. Ancak bu değişikliğe gidilirken Türk Silâhlı Kuvvetlerinin hizmet özelliği nazara alınarak 211 sayılı İç Hizmet Kanunuyla getirilen hükümler saklı tutulmuştur.

Diğer taraftan 12 numaralı Kanun Hükmündeki Kararname, zam ve tazminatlar madde başlığını taşıyan ve 657 sayılı Kanuna 1327 sayılı Kanunun 71. maddesiyle ilâve edilen ek maddede belirtilen temininde güçlük çekilen eleman zammının kapsamını genişletmiştir. Şöyle ki temininde güçlük çekilen, elemene ilâve olarak görevde tutulması veya belli yerlerde istihdam edilmesinde güçlük bulunan elemanlar içinde teminde güçlük zammının ödeneceği prensibi getirilmiştir.

⁸⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 100, 25.6.1974, s. 270.

⁸⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 108, 8.7.1974, s. 516.

Silâhlı Kuvvetlerden özellikle doktor, mühendis, öğretmen gibi teknik sınıflar için personel temininde güçlük çekilmekte büyük emek ve masrafla yetiştirilen elemanların hizmette tutulması mümkün olamamaktadır. Diğer taraftan bazı bölgelerdeki önemli görevlere tayin edilen yetenekli elemanlar mevcut malî olanaklarla atandıkları göreve gitmeyip özel sektörün cazip tekliflerine kapılarak istifa veya emeklilik yollarını seçmektedirler. Bu durum, ise Silâhlı Kuvvetler kadrolarında doldurulması güç boşluklar yaratmakta dolayısıyla hizmet olumsuz yönde etkilenmektedir. Ayrıca Silâhlı Kuvvetler personeli için temininde güçlük zammının getirilmemiş olması 657 sayılı Kanunla 926 sayılı Kanun arasındaki yan ödemeler dengesini Silâhlı Kuvvetler mensupları aleyhine bozucu nitelikte görülmektedir.

Örneğin kamu kesiminde görev yapan 657 sayılı Kanuna tabi bir mühendis veya doktor temininde güçlük zammı alırken aynı görevi Silâhlı Kuvvetlerde ifa etmekte olan asker mühendis veya doktor bu zamdan yararlanamamaktadır. Bu durum ise hem teknik personelin hizmette tutulmasında hem de görevin titizlikle ifasında etkili olmakta böylece telafisi güç sorunlar yaratmaktadır.

Tasarının kanunlaşması halinde her iki kanun arasındaki eşitlik ve adalet sağlanmış olacaktır.”⁸⁰⁹

Tasarı 18 Mart 1975 tarihli 52. Birleşimde görüşülmüş ve kabul edilmiştir. Ancak kabul edilen Geçici 24. Madde, aşağıda değinileceği üzere, daha sonra Cumhuriyet Senatosu tarafından değiştirilmiştir.

Tasarının 1. Maddesi bir çerçeve maddesidir ve bu maddeyle, 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 31.7.1970 tarih ve 1323 sayılı Kanunla eklenen Ek Madde 2, Ek Madde 3 ve 136. maddenin (e) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve Kanuna Ek Geçici 24. Madde eklenmiştir.

Ek Madde 2 “Subay, astsubay, uzman çavuş ve uzman jandarmaların haftalık çalışma süresi genel olarak 40 saattir. Bu süre Cumartesi ve Pazar günleri tatil olmak üzere düzenlenir. Ancak 211 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun bu konudaki hükümleri saklıdır” ve Ek Madde 3’te “Subay,

⁸⁰⁹ “926 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununa 31.7.1970 tarih ve 1323 sayılı Kanunla Eklenen ek 1. ve ek 2. maddeleriyle 136. maddesine eklenen (e) bendinin değiştirilmesi ve Kanuna ek geçici bir madde eklenmesi hakkında kanun tasarısı ve Millî Savunma ve Plan Komisyonları Raporları”, S. Sayısı: 101, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 52, 18.3.1975 sonuna ekli basmayazı, s. 1.

astsubay, uzman çavuş ve uzman jandarmalardan; niteliği ve çalışma şartları bakımından güç olan işlerde çalışanlara iş güçlüğü zammı; hayat ve sağlık için tehlike arz eden hizmetlerde çalışanlara iş riski zammı; temininde, görevde tutulmasında veya belli yerlerde istihdam edilmesinde güçlük bulunan elemanlara temininde güçlük zammı; Sayıştay’a hesap vermekle yükümlü olan saymanlara malî sorumluluk tazminatı ödenir. Bu tazminat ve zamların hangi işi yapanlara, hangi görevde bulunanlara ödeneceği, miktarları, ödeme usul ve esasları her yıl Genelkurmay Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığının müştereken lüzum göstermesi üzerine Maliye Bakanlığının görüşü alındıktan sonra Millî Savunma Bakanlığının teklifi ile Bakanlar Kurulunca yılda bir defa tespit edilir. Ve bu tespiti izleyen malî yılbaşından itibaren yürürlüğe girer” şeklinde değiştirilmiştir. 136. Maddenin (e) bendinde de “İş güçlüğü zammı”, “İş riski zammı”, “Eleman teminindeki güçlük zammı” ve “Malî sorumluluk tazminatı” tarif edilmiştir.⁸¹⁰

Ek Geçici Madde 24’te ise şu hükümler yer almıştır: “926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 1323 sayılı Kanunun 13. maddesiyle getirilen Ek 3. maddesi 1.3.1975 tarihine kadar uygulanmaz. Bu tarihe kadar hangi işi yapanlara ve hangi görevde bulunanlara hangi miktarlarda iş güçlüğü, iş riski, teminindeki güçlük zammı ve malî sorumluluk tazminatı verileceği Genelkurmay Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığının müştereken lüzum göstermesi üzerine Maliye Bakanlığının görüşü alındıktan sonra Millî Savunma Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca çıkarılacak ve yürürlüğü 1.7.1974 tarihinden geçerli olacak kararname ile saptanır ve 1.3.1975 tarihine kadar yeni miktarlar üzerinden ödeme yapılır.”⁸¹¹

Tasarının yürürlük ve yürütmeye ilgili 2. ve 3. maddesinin de kabul edilmesinden sonra tümü oylanmış ve kabul edilmiştir.⁸¹² Ancak, Cumhuriyet Senatosu’nda Ek Geçici Madde 24 değiştirilerek Meclis’e geri gönderilmiştir. Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosunca yapılan değişiklikler hakkında Millet Meclisi Plan Komisyonu raporu 101’e 1. Ek Sıra Sayısı ile 23 Mayıs 1975’te Genel Kurul’da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁸¹³ Cumhuriyet Senatosu’nun değiştirdiği Ek Madde 24, 20 Ocak 1976’da Meclis’te yeniden görüşülmüştür.

Görüşmelerde tasarının tümü üzerinde konuşmak üzere Millî Selâmet Partisi Grubu adına Konya Milletvekili Şener Battal söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

⁸¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 52, 18.3.1975, ss. 63-64.

⁸¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 52, 18.3.1975, s. 64.

⁸¹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 52, 18.3.1975, s. 64.

⁸¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 81, 28.5.1975, s. 330.

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;
657 sayılı Devlet Personel Kanununun getirdiği hükümler, diğer iş hukukunu tanzim eden kanunlarda veya özel statülerde, 926 sayılı askerî personele müteallik Kanunda paralelliği temin etmekte bazen güçlük sağlamaktadır.

Görüşülmekte olan husus, 926 sayılı Kanunun 2. maddesinin bu manada tadiline müteallik bir kanun teklifidir. Bu teklif, temininde güçlük ve birtakım yüksek kademe teknik personelin, tabip, mühendis gibi personelin yan ödeme ve diğer risklerden faydalanmasını temin eden bir hüküm getirmektedir.

Bu hükmün faydalı olduğu kanaatindeyiz, grup olarak buna iştirak ediyoruz. Ayrıca, Cumartesi tatili sebebiyle fazla mesai yapan askerî personelin bu fazla mesailerinin değerlendirilmesi de işbu görüşülmekte olan kanun tasarısı içinde mevcut bulunmaktadır.

Bu da son derece tabii bir husustur. 926 sayılı Kanunun 657 sayılı Kanuna opozit (opposite) olmayan, çatışmayan hükümlerinin tamamıyet kazanmasını ve birbirine paralel olmasını temenni ederek sözlerimi bitiriyorum.

Saygılar sunarım.”⁸¹⁴

Başka söz isteyen milletvekili olmadığı için maddenin görüşülmesine geçilmiş ve Ek Geçici Madde 24 Cumhuriyet Senatosu tarafından değiştirildiği haliyle, “926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 1323 sayılı Kanunun 13. maddesiyle getirilen ek 3. maddesi 1.3.1976 tarihine kadar uygulanmaz. Şu kadar ki; bu tarihe kadar hangi işi yapanlara ve hangi görevde bulunanlara ne miktarda iş güçlüğü, iş riski, teminindeki güçlük zammı ve malî sorumluluk tazminatı verileceği Genelkurmay Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığının müşterek lüzum göstermesi üzerine Maliye Bakanlığının görüşü alındıktan sonra Millî Savunma Bakanının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca çıkarılacak ve yürürlüğü bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihi izleyen aybaşından itibaren geçerli olacak kararnameyle saptanır. Ve 1.3.1975 tarihine kadar yeni miktarlar üzerinden ödeme yapılır”⁸¹⁵ şeklinde Meclis tarafından kabul edilmiş ve böylece tasarının kanunlaşması kesinleşmiştir.

⁸¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, s. 464.

⁸¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, s. 464.

10.15. 1111 Sayılı Askerlik Kanununda Değişiklik: Yurt Dışındaki İşçilere 29 Yaşına Kadar Askerlik Tecili Hakkı Tanınması

21.6.1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanununun 35. maddesine (H) fıkrası eklenmesi ve değişik 21. maddesinin değiştirilmesi hakkında Kanun tasarısı 1 Temmuz 1975 tarihinde Millî Savunma Komisyonuna havale edilmiş;⁸¹⁶ tasarı ve komisyon raporu 4 Temmuz'da Meclis Genel Kurulu'nda dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁸¹⁷ Tasarı 20 Ocak 1976 tarihinde, Millî Savunma Bakanı Ferit Melen'in öncelikle görüşülme önerisinin kabul edilmesiyle Meclis'te görüşülmüş ve kabul edilmiştir.⁸¹⁸

Başbakan Süleyman Demirel imzası ile Meclis Başkanlığına sunulan tasarının gerekçesinde aşağıdaki maddelere yer verilmiştir:

Kanun tasarısı yurt dışındaki işçilerimizin günlük hayatlarında yurda dönüşlerinde veya çalıştıkları ülkelerde karşılaştıkları bazı güçlükleri gidermek amacıyla hazırlanmıştır. Yurt dışında büyük fedakârlıklarla çalışan ve millî ekonomimize geniş katkıları olan işçilerimizin bazı yönetmeliklerde yapılacak değişikliklerle veya idarî kararlarla karşılanması mümkün olan ihtiyaç ve dilekleri yanında mutlaka kanun değişikliğini gerektiren şikâyet ve ihtiyaçlarının da bulunduğu tespit edilmiştir.

Tasarının amaçları şunlardır :

1. Yurt dışında bir işte çalışarak yurdumuza döviz göndermek suretiyle millî ekonomimize yardımcı dokunan işçilerimizin askerlik hizmeti için yurda celbedilmek suretiyle işlerini kaybetmelerini önlemek; bu durumda olan Türk işçilerini bazı başka ülkelerin işçileri gibi belli bir yaşa kadar askerlik hizmeti ertelemesinden yararlandırmak;

2. Askerlik yoklaması muayenelerinde yurt dışındaki vatandaşlarımız için külfetli olan 2 doktor tarafından muayene mecburiyeti yerine bir doktor tarafından muayene ile yetinmek.”⁸¹⁹

⁸¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, s. 413.

⁸¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 100, 4.7.1975, s. 543.

⁸¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 41, 20.1.1976, ss. 470-471.

⁸¹⁹ “21.6.1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanununun 35. maddesine (H) fıkrası eklenmesi ve değişik 21. maddesinin değiştirilmesi hakkında Kanun tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu Raporu”, S. Sayısı: 220, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 41, 20.1.1976 sonuna ekli basmayazı, s. 1.

Görüşmelerde tasarının üzerinde konuşma yapan milletvekili olmadığından maddelere geçilmiştir. Tasarının 1. maddesi ile, 21.6.1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanununun 35. Maddesine aşağıdaki (H) Fıkrası eklenmiştir:

H) Yabancı ülkelerde çalışma ve oturma iznine sahip olarak işçi sıfatıyla çalışan yükümlüler (yurt dışındaki ailesinin yanında ikamet etmekte iken askerlik çağına giren ve yurt dışındaki bir işyerinde çalışma ve oturma iznine sahip olarak işçi sıfatıyla çalışanlar dahil) Türk Konsolosluklarından alacakları işçilik durumlarını belirleyen bir belge ile doğrudan doğruya veya konsolosluk aracılığıyla şubelerine başvurmaları halinde, son yoklama, celp ve sevk gibi her türlü askerlik işlemleri 29 yaşını tamamladıkları yılın Aralık ayı sonuna kadar Millî Savunma Bakanlığınca ertelenebilir.

Şu kadar ki, çalıştıkları işyerlerinden ilişkisi kesilerek ayrılan ve işçilik statüsünü kaybeden yükümlüler hakkındaki erteleme kaldırılarak askere sevkleri yapılır.”⁸²⁰

Madde üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Konya Milletvekili Şener Battal söz istemiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;

Yurdunu, yuvasını terk ederek yabancı diyarlarda iş aramak üzere giden kardeşlerimiz, orada bin-bir sıkıntı ve meşakkat içerisinde hayatlarını sürdürmektedirler. Yurda döndüklerinde kendilerine iş imkânı hazırlamak için, Devletimiz büyük bir gayret göstermek zorundadır. Esasen gizli işsiz olarak nüfusun % 18’i (beşte biri, 8 milyona yakın insan) bugün Türkiye’de işsiz durumdadır. O halde, yabancı diyarlara işçi olarak giden insanların, Türk insanının oradaki maişet mücadelesine yardımcı olmak lâzımdır.

Millî Savunma Bakanlığı, cidden teknik bir bakanlık olmasına rağmen, meseleyi son derece pratik açıdan ele almış ve oradaki iş bulmuş Türk vatandaşını maişet mücadelesinde desteklemek, bulduğu işinden etmemek için onu yurda çağırma vazifesini biraz daha ertelemiş, 29 yaşına kadar geciktirmiştir. Son derece pratik bir karardır; bu bakımdan tebrike şayan buluyoruz.

⁸²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 41, 20.1.1976, s. 470.

Böylece, orada iş bulmuş insan; “vatan vazifesine ne zaman çağırılacaklar” heyecanı içinde huzursuz olacağına, 29 yaşına kadar ben rahat çalışabilirim, 29 yaşında askere gideceğim, askerlik vazifemi yapacağım diyecektir. Bu, Türk insanının askerlik vazifesine karşı duyduğu yüksek heyecana, Millî Savunma Bakanlığımızın bir taltifidir. Onun için ayrıca duyulduğumuzu ifade etmek istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, 1. madde son fıkrasıyla, işçi statüsünü kaybetmiş olanların, orada macera aramak yerine yurda dönmesini de teklif olarak getiriyor. Bu manada da müspet olarak bu maddeyi görüyoruz.

Saygılarla, maddeye müspet oy kullanacağımızı arz ediyorum.”⁸²¹

Şener Battal’ın konuşmasından sonra başka söz alan Milletvekili olmamış ve ikinci maddeye geçilmiştir. 2. Madde ile, 21 Haziran 1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanununun 20 Kasım 1935 tarihli ve 2850 sayılı Kanunla değişik 21. maddesinin birinci fıkrasının 5. bendi “İki tabip, birisi sivil olabilir. (Yurt dışında bulunan yükümlüler için tek tabip.)” şeklinde değiştirilmiştir. Yürürlük ve yürütmeye ilgili 2 maddenin de kabulüyle tasarı Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁸²² Ancak daha sonra Cumhuriyet Senatosu tarafından, 1. Maddenin H fıkrası ibaresi G fıkrası şeklinde değiştirilmiş ve 2. Madde de metinden çıkarılmıştır.⁸²³

Cumhuriyet Senatosu’nun değişikliği 25 Şubat 1976 tarihinde Millî Savunma Komisyonuna havale edilmiş⁸²⁴, komisyon raporu ise 16 Mart 1976’da Meclis Genel Kurulu’nda dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁸²⁵ Bu değişiklik 27 Nisan 1976’da Meclis’te görüşülerek benimsenmiştir.⁸²⁶

⁸²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 41, 20.1.1976, ss. 470-471.

⁸²² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 41, 20.1.1976, s. 471.

⁸²³ 21.6.1927 Tarihli ve 1111 Sayılı Askerlik Kanununun 35. Maddesine (H) Fıkrası Eklenmesi ve Değişik 21. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısına Dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı Tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosunca Yapılan Değişiklikler Hakkında Millet Meclisi Millî Savunma Komisyonu Raporu, S. Sayısı: 220’ye 1. Ek, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 93, 27.4.1976 sonuna ekli basmayazı.

⁸²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 17, Birleşim: 66, 25.2.1976, s. 2.

⁸²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 76, 16.3.1976, s. 170.

⁸²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 93, 27.4.1976, ss. 77-78

10.16. İstiklâl Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatanî Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik: Kore Gazilerine Aylık Bağlanması

24.2.1968 tarihli ve 1005 sayılı Kanunun 1.maddesinde değişiklik yapılması hakkında Kanun tasarısı 17 Haziran 1975 tarihinde Plan Komisyonuna havale edilmiştir.⁸²⁷ Benzer nitelikteki, Sivas Milletvekili Vahit Bozatl, Giresun Milletvekili İbrahim Ethem Kılıçoğlu ve 12 arkadaşının, Sivas Milletvekili Ahmet Durakoğlu, C. Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker ve 2 arkadaşının, Manisa Milletvekili M. Gündüz Sevilgen ve 7 arkadaşının ve İçel Milletvekili Oral Mavioğlu'nun teklifleri hakkındaki komisyon raporu 208 Sıra Sayısı ile 30 Haziran 1975 tarihinde Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁸²⁸ Tasarı ve tekliflerin görüşülmesine 27 Ocak 1976 tarihinde başlanmıştır.⁸²⁹

Tasarının tümü üzerinde ilk konuşmayı Demokratik Parti Grubu adına Konya Milletvekili Faruk Sükan yapmıştır:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

24 Şubat 1968 tarihli ve 1005 sayılı Kanunun 1. maddesinde değişiklik yapılması hakkındaki Hükümet tasarısı ile Giresun Milletvekili Sayın Ethem Kılıçoğlu ve arkadaşlarının ve diğer bazı Milletvekili ve senatör arkadaşlarımızın vermiş bulundukları değişiklik teklifi üzerinde, Demokratik Partinin görüşlerini arz etmek üzere huzurlarınızda bulunuyorum.

Muhterem milletvekilleri, Millî Mücadeleye iştirak etmiş ve bu sebeple kendilerine İstiklâl Madalyası verilmiş bulunan Türk vatandaşlarına, 24 Şubat 1968 tarihli ve 1005 sayılı Kanunla vatanî hizmet tertibinden 300 lira aylık bağlanmıştı.

Hükümet tasarısı ve teklifler ve keza Plan Komisyonunun raporu, yapılan tekliflerin yerinde olduğunu, bağlanmış bulunan 300 liralık şeref aylığının bugünün şartları içerisinde Türk Devletinin kuruluşunda büyük yararlıkları bulunan Millî Mücadele kahramanlarına Devletimizin şefkatli elinin ve kadirşinaslığının küçük bir örneği olarak, bir şükran vecibesi olarak bağlanan bu miktarın az olduğunu ve bunun artırılması lâzım geldiği hususundaki görüşlere katılmamak mümkün değildir.

⁸²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 89, 17.6.1975, s. 3.

⁸²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, s. 414.

⁸²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, ss. 659-676.

Hakikaten, geçen altı yedi sene zarfında, o zamanki şartlarla, hayat şartları, geçim şartları itibariyle bugünün şartları mukayese edildiği takdirde, bu miktarın çok cüzi ve çok sembolik olduğu görülür.

Diğer taraftan, 1968'de ısdar edilen, meriyete giren Kanundan sonra İstiklâl Madalyası verilmiş ve şeref aylığı bağlanmasına hak kazanmış bulunan vatandaşlarımızın sayısı, Emekli Sandığı Genel Müdürlüğünün tespitlerine göre 75 bin civarında idi. 1975 senesindeki tespitlere göre de bu miktar 40 bin civarında gözükmektedir. Yani, 35 bine yakın İstiklâl Madalyası taşıyan ve bu Kanundan şeref aylığı almış olan vatandaşlarımız maalesef ebediyete intikal etmiş bulunuyorlar. Yani, şimdi bu Kanundan istifade eden Türk vatandaşının sayısı 40 bin civarına düşmüş bulunuyor. Halen aylığa müstahak olanların yaş vasatısı de 75 civarındadır. 75'in üstündedir.

Bu itibarla, ömürlerinin son yıllarını, son günlerini yaşayan bu insanlara Türk Devletinin şükran ifadesinin Türkiye Büyük Millet Meclisi marifetiyle bir kere daha ifadesi ve ispatı, ananelerimize ve tarih şuurumuza ve vicdanî kanaatlerimize uygun bir hareket olacaktır.

Bu itibarla, Hükümet tasarısında ve tekliflerde 500 olmasına rağmen Komisyonda 750 lira kararlaştırılmıştır ki, biz de bu 750 lira şeref aylığı bağlanmasının lehindeyiz ve bunu yerinde mütalaa ediyoruz.

Bu münasebetle bir hususu hatırlatmak ve arz etmek istiyorum. Arkadaşlar, bu kanun çıktıktan sonra Emekli Sandığı Genel Müdürlüğünün tespit ettiği 75 bin miktarının çok üstünde müracaatlar olmuştur. 120 bin, 130 bin miktarına çıkan, yani İstiklâl Madalyası taşıyarak aylığa hak kazanan vatandaşlarımızın sayısının bu miktarın çok fevkinde olduğu müracaatlardan anlaşılmıştır ve maalesef burada bazı üzücü hadiseler, mahkemelere intikal eden konular da olmuştur. Çünkü iş suiistimal edilmiş, madalyaya, İstiklâl Madalyasına sahip olmayan veyahut da İstiklâl Madalyası sonradan şu veya bu şekilde alınan kimselere veyahut da madalyayla hiç alâkası olmayan ve Millî Mücadelede madalyayı hak etmeyen bir çok kimseler, bazı komisyoncular ve bazı gayrî meşru işler yapanlar tarafından müracaatla, müracaatları tekemmül ettirilmiş gibi gösterilmek suretiyle aylıklar almışlardır. Bilâhare yapılan şikâyetlerden ve meselenin, alâkalı merciler ve adliye tarafından

el konmasından sonra tashihi cihetine gidilmiş ve miktar, arz ettiğim normal hududa düşmüştür. İnşallah, Büyük Meclisin ittifakı ile bu Kanunun çıkarılmasından sonra, yine, geçmiş bu suiistimal olayına fırsat verilmemesini, Hükümetin bu konuda hassasiyet göstermesini temenni etmek isterim.

Şimdi arkadaşlarım, Demokratik Parti Grubu olarak, bu münasebetle yeni bir teklif yapmak istiyoruz. Bu kanun hakikaten yerinde bir hareketle, Türkiye’de İstiklâl Mücadelesine katılmış yaşlı, kimsesiz ve hakikaten her şeyini Devlete bağlamış olan insanlara mana bakımından, manevî bakımdan büyük şeyler sağlamıştır. Bu Kanunun tatbikatı, Devlete ve geleceklere en mükemmel güven örneği olmuştur.

Şimdi, 1950 senesinde Kore’ye Birleşmiş Milletler ideali uğruna ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararıyle giden, 1953 senesine kadar orada fiilen savaşıyan Kore gazilerimiz de mağdur durumdalar. Bu münasebetle Devlete hizmet eden, Türk Devletine, Türk tarihine ve dünya harp tarihine hakikaten unutulmaz sayfalar yazdıran, destanlar yaratan Türk Tugayının kahraman insanlarına, yani Kore’de savaşıyan gazilerimize de, Büyük Meclisimizin şükran duygularının ifadesi olarak aynı aylığın, yani 1950 senesiyle 1953 senesinde Kore’de savaşıyanlara ayda hizmeti tavanî tertibinden 750 lira verilmesi hususunu Demokratik Parti olarak teklif ediyoruz, bu hususta bir önerge de takdim etmiş bulunuyoruz.

Kıymetli milletvekilleri, Kore’de, Kore gazilerinin Türk Devletine yaptığı büyük hizmetleri burada sizlere uzan anlatmayı zait addediyorum. Yalnız şu kadarını arz ve ifade etmek istiyorum ki, Kore’de savaşı gidenler, 1945 senesinde San Fransisko’da Birleşmiş Milletler şartını, Anayasasını imza etmiş devletlerin, yani Birleşmiş Milletlerin verdiği bir kararın yerine getiren devletlerin başında Türk milleti olmuştur ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararıyle gitmiştir. Büyük Atatürk’ün, “Cihanda sulh, yurttta sulh” sloganı ve prensibine uyarak, Kore’de Türk askeri, hakikaten hem Türk askeri tarihine, Türk Harp Tarihine ve dünya harp tarihine Büyük Milletimizin ve Türk askerinin unutulmaz kahramanlıklarını yaratmıştır. Cephe yurt içinde de olur, yurt dışında da olur; Türk askeri daima devletine sadık kalarak, yetkili makamların verdiği kararları harfiyen yerine getirmek suretiyle Kore’de de büyük hizmetler yapmış, Türkiye Cumhuriyeti Devletine, cidden, tarihlere, destanlar yaratacak hizmetler bırakmıştır.

Bu itibarla, Kore’de, savaşılanların bu mağdur durumunu önlememiz ve İstiklâl Savaşında İstiklâl Madalyası kazanmış vatandaşlarımıza, milletimizin uzattığı bu şefkat elinin Kore gazilerine de, Kore’de savaşılanlara da uzatılması çok yerinde bir hareket olacaktır, bir hakşinaslık hadisesini tescil edecektir ve hakşinaslık yapmış olacaktır.

Diğer taraftan arkadaşlar, 1950-1953 senelerinde Kore’de fiilen çalışanların miktarı da bugün 17 bin ilâ 19 bin civarında kalmıştır. Vasatî yaşları da 48 ilâ 50 civarındadır. Bu itibarla, onlara bağlanacak şeref aylığı, hizmeti vatanî tertibinden verilecek aylık da, bundan sonra yurt için, gerek yurt içinde, gerek yurt dışında savaşılan herkese Türk milletinin kadirşinaslığının en güzel örneğini teşkil edecek ve bir hakşinaslığı da yerine getirmiş olacaktır.

Demokratik Parti olarak kanun teklifine bütün gönlümüzle katıldığımızı -değişiklik teklifini tasvip etmekle beraber- Kore gazileri için de arz ettiğimiz teklifin kabul buyurulmasını arz eder. Yüce Meclisi saygılarımla selâmlarım.”⁸³⁰

Sükan’ın ardından Millî Selâmet Partisi Grubu adına Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu konuşmuştur:

“Muhterem Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri;

Millî Selâmet Partisi Grubu olarak biz meseleye şu açıdan bakıyoruz. Vatanın kurtarılması, asgariden vatanın müdafaa edilmesi her vatan evlâdının en tabîî vazifesidir. Elbette herkes bu vazifesini ifa ile mükelleftir. Bu mükellefiyeti yapar iken, karşılığında maddî hiç bir şey beklemez. Arzu ettiği tek şey, vatanın selâmeti ve vatan içerisinde yaşayan millet evlâdının huzurudur. Bir de, maddenin çok ötesinde ve çok yükseklerde beklediği bir şey vardır. “Ölürsem şehit, kalırsam gazi” olabilme unvanı. Değil bu Meclis, bunun gibi binlerce meclis bir araya gelse, şehit olma arzusu içerisinde bulunan ve bu arzu ile düşman üzerine hücum eden insandaki ruhu verebilmesi mümkün değildir. Bu, bir mana anlayışıdır; bu, bir terbiyedir; bu, bir inançtır ve ben ona inanıyorum ki, İstiklâl Harbimizde olsun, Çanakkale’de olsun, Kore’de olsun ve Birinci Cihan Harbi Umumîde olsun, çarpışan herkes bu ruh ile çarpıştı,

⁸³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, ss. 659-661.

kavgaya giden insan bunun için gitti. Bunlar bir sokak kavgası değildi. Bir sokak kavgasında herkes, kurtulabilmenin yollarını arar; ama bir vatan müdafaasında, inanıyorum ki, birçok insan şehit olabilmenin çaresini arar. İşte ruh ve mana budur. Bunun bedeli elbette 450, 750, 1150, 1550 lira değildir.

Ben burada bu kanun teklifini müdafa ederken, minnet borcumuzun eda edildiği kanaatinde de değilim. Ancak, minnet borcumuzun bir kısmını, pek küçücük bir cüzünü geride kalan yaşlı insana, onun da bir gün terk edip gideceği öksüz evlâda, dul kadına verebilir miyiz? İşte üzerinde durmak istediğim budur.

Muhterem arkadaşlarım, elbette Türk'ü, Müslüman Türk Milletini büyük millet haline getiren, ne kuzeyindeki Karadeniz, ne güneyindeki Akdeniz, ne de Anadolu'ya yayılmış 3-5 gölden ibaret varlıklar değildir. Müslüman Türk Milletini, ta Haçlılardan, Kore'deki Çinlilere kadar nasıl adilâne olmakla beraber, cesaret ve davranışla tarih tespit ve tescil etmişse, bundan sonra Türk Milleti yaşayacaksa, bu vasıflarıyla yaşayacaktır. Harpçi bir millet şehit olmak için, yani ölmek için bazen öldüren bir millet olmanın manası elbette çok büyüktür.

Ben, aslında gerek İstiklâl Harbine ve gerek Birinci Cihan Harbine ve Kore'de gazilerimizin oradaki mücadelesine bu noktadan bakıyorum. Hatta müsamahanıza sığınarak ifade etmek istiyorum ki; 1968 yılında çıkarılan 1005 sayılı Kanun çok dar tutulmuştur. Bu memleketi müdafa edenler yalnız istiklâl Harbine katılan amcalarımız mı? Birinci Cihan Harbine katılan dedelerimiz, vatan müdafaası için katılmadılar mı? Sayıları "yok" denecek, "hiç kimse kalmadı" denecek, olabilir; bir tek insan da kalmış olsa onun gönlünü kırmaya hakkımız yok. Asıl adalet hissini o gün sarsmış olurduk ve belki olduk. Bu, aslında Cihan Harbine de, Çanakkale Savaşına da, İstiklâl Harbimize de ve Kore'de çok uzakta olmasına rağmen bizim için, bizim devletimizin emriyle ölen, öldürülen, yaralanan, sağ kalan insanlara da teşmil edilmeli idi. Muhterem arkadaşımız Sükan, gayet güzel bir meseleye temas buyurdular. Elbette Kore gazileri bizim için öldüler, öldürdüler. Ben kabul edemiyorum ki, Türkiye'yi ilgilendiren savaş sadece Ardahan'da cereyan eden savaştır; ben kabul edemiyorum ki, Türkiye'yi ilgilendirecek savaş sadece Hatay'da olacak savaştır, bunu kabul edemiyorum ben. Bugün devletler arasında birtakım karşılıklı

vecibelerimiz var. Bugün bir milletin istiklâlinin ayakta kalması, devam edebilmesi için başka devletlerle birlikte hareket etme mecburiyeti var. Bu NATO’da CENTO’da ve Birleşmiş Milletlerde olduğu gibi Varşova’da da var. Binaenaleyh, biz Kore’de çarpışanları da bu milletin arzusu ile çarpışmış telâkki ediyoruz.

Bir de şu hususa temas etmek istiyorum. Muhterem arkadaşlarım, avukatlık yaptığımız sıralarda gördük, tamam ileride 1976’lar olacak. 1986’lar olacak. Binaenaleyh, bize kifafinefs edelim diye 300 lira, 750 lira maaş verecekler, öyleyse biz biraz daha iyi çarpışalım diyerek çarpışmış değillerdi onlar. Bu hesabın içine girmediler; “Biz ölürsek mertebemiz hazırdir” diye döğüştüler. Şimdi, bu kadar feragat ve fedakârlıkla çalışan, çarpışan insanlara biz sadece 750 lirayı kanunla getirmiş olmakla meseleyi halledemeyiz. İstiklâl Harbine katıldığını ispat için ne sıkıntılar çekiyorlar biliyor musunuz? Firarı karar okuyanlar, kararını istimrar okuyanlar... Ne müzelik ağızlar, ne müzelik lâflar yapıyorlar orada. Hepiniz bileceksiniz ve bu sıkıntıları görmüşsünüzdür, duymuşsunuzdur birçoğunuz. Şube başkanlıklarının etrafında birtakım halkalar kurulmuş. Herhangi bir şubeyi, herhangi bir şahsı hedef alarak söylemiyorum, ama hakikat odur ki, her şubenin etrafında bir halka vardır. Orayı o zavallı 70 yaşında, zaten gücünü, kudretini, kuvvetini İstiklâl Harbinde harcamış bitirmiş adam, gücü kudreti kalmamış, o halkayı yarıp içeri girecek, sonra harbe katıldığını ispat edecek - bazen de gerekli para verilmediği takdirde kararı firar okuyorlar orada- ondan sonra da gidip maaş alacak, mümkün değil bu. Bu bir sıkıntıdır, bu sıkıntıyı bertaraf etmek için Millî Savunma Bakanlığı yetkilileri mi harekete geçer, Hükümet mi harekete geçer; kim geçecekse, istirhamımız odur ki, bu mesele halledilmelidir.

Ayrıca, adam istiklâl madalyasını almış, tescil ettirmiş, maaş da ödenmiş, 32 ay sonra bir tebligat geliyor: “Size verilen madalyanın hataen verildiği tespit edildiğinden madalya beratınız iptal edilmiş, size bugüne kadar ödenmiş olan meblâğın ceminin istirdadı zımında da dava açılmıştır, haberiniz olsun” diye adama bir tebligat gider. Zavallının aldığı 5-8 bin liradır ve zaten almış yemiştir, bunu nereden ödesin? Buna da mutlaka bir çare bulmak lâzım.

Üçüncü bir dert daha var: Adam harbe katılmış, kuyudatta var ama, terhisine dair kayıt yok orada. “Tamam, sen katılmadın, git tespit davası aç” diyorlar.

İdare Mahkemesine gidecek, tespit davası açacak. Hukukçu arkadaşlarım alınmasınlar, bendeniz de hukukçu olarak rahatlıkla ifade ediyorum; birtakım hukukçuların kurdukları kazanç tuzakları var, gelip oraya düşüyorlar.

Avukat herkesin ismini çıkarmış, mektup yazıyor; kendilerini, tanımaz, etmez: “Ahmet Efendi, senin İstiklâl Harbine katıldığını öğrendim. Senin emsallerine şu kadar bin lira para ödenmiştir, ama sana daha ödenmedi. Sen bana bir vekâletname gönder, gerisi kolay, hiç korkma hepsini evel Allah bir çırpıda alır, zatîâlinize öderim” diyor ve zavallı insanlar bunların ellerinde de perişan oluyorlar. Bunlara da mutlak surette bir çare bulmak lâzım.

Bilmiyorum muhterem Başkan zamanım doldu mu, müsamahanıza sığmıyorum.

BAŞKAN- Zamanınız var efendim.

YASİN HATİBOĞLU (Devamla)- Bir nokta daha var muhterem arkadaşlarım; İstiklâl Harbine katılıp madalya alanlara veriliyor; madalya alamamış olanlar İstiklâl Harbine katılmadı mı?

Tarih dersinde bize okuttular, dediler ki; “Yunanı biz bu soba boruları ile kovduk.” Canım, bu soba borusunu bu adam omuzlamadı mı yani? Kılıcı bu adam sallamadı mı? O çakar almaz tüfeklerin ucundaki süngüye dayanıp “Allah Allah” deyip hamleyi bunlar yapmadı mı? O halde, bence bunları teşmil etmek lâzım gelir.

Muhterem arkadaşlarım, neticeyi kelâm ve hulâsayı meram şudur ki; bu tadil tasarısı Grubumuzca olumlu karşılanmıştır diyelim, konuşmada da koalisyon olsun.

Muhterem arkadaşlarım, Millî Selâmet Partisi Grubu olarak Yüce Heyetinizi selâmlarken, kanunlaşacak bu maddeden istifade edecek gazilerimize Cenabı Haktan uzun ömürler diliyoruz; öldükleri zaman ahiretlerinin mamur olmasını temenni ediyoruz. (CHP sıralarından “Amin” sesleri.)

Hepinizi hürmetle selâmlarım.

O “amine” bir gün siz de muhtaç olursunuz, öyle zannediyorum, belirtmek istiyorum.”⁸³¹

Hatiboğlu’ndan sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İçel Milletvekili Süleyman Şimşek konuşmuştur:

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Şu anda görüşmelerini yapmakta olduğumuz yasa teklifi, aslında toplumumuzun kanayan bir yarasına merhem olmak, bu yarayı temelinden iyileştirmek amacıyla hazırlanmış bulunuyor.

Yine, aslında çok geç kalınmış bir konudur bu. Gönül isterdi ki, teklifimize temel olan bu muhtaç durumdaki insanların, daha çok önceleri ellerinden tutulmuş olmalı ve sorunları çözülebilmeliydi.

Bendeniz bu konu ile ilgili bir yasa teklifini de geçmiş yıllarda Meclis Başkanlığına sunmuştum; ancak, gerekli işlemler vaktinde ikmal olunmadığı içindir ki, huzurunuzda gelemedi. Fakat bugün müsterihim; çünkü, görüşmesini yaptığımız bu yasa da aynı ihtiyaca cevap verecek niteliktedir veya değerli görüşlerinle o hale gelmiş olacaktır.

Sayın milletvekilleri, şimdi yasa teklifimize esas olan bazı bilgileri sizlere sunmaya çalışacağım. Millî Savunma Bakanlığından edindiğimiz bilgiye göre, Türk Kurtuluş Savaşına 1881 ile 1900 yılları arasındaki doğumlular katılmışlardır. Yani Kurtuluş Savaşımızda görev alan kur’a sayısı 19’dur. Bu arada 1901 doğumlular da silâh altına alınmışlarsa da, savaş bittiği için bu kur’a 10 günlük bir vatanî görevden sonra terhis edilmiştir. Bu nedenle şu anda görüşmesini yaptığımız yasadan, bugün 76 ile 95 yaşları arasında bulunan ve Türk Kurtuluş Savaşımıza bizzat katılmış olan erkek vatandaşlarımız yararlanabilecektir. Ayrıca Devlet İstatistik Enstitüsünden verilen bilgiye göre, 1970 nüfus sayımında ülkemizde bulunan 75 ve daha yukarı yaşlardaki erkek sayısının 165 bin civarında olduğu saptanmıştır. Ancak 1975 yılından bu yana geçen 5 yıllık süre içinde, bu 165 bin vatandaşımızdan kaçının aramızdan ayrılmış olduğu kesinlikle bilinmemektedir. Zira son nüfus sayımının bu konudaki dökümü henüz yapılmış değildir. Yalnız bu yaşlı vatandaş kadrosundan yılda ortalama en az % 20’sinin ölmüş olabileceğini düşünürsek, bu 165 bin kişiden şu anda yaklaşık

⁸³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, ss. 661-663.

olarak. 100 bininin aramızdan ayrılmış olabileceği çıkmaktadır. Geride kalan 65 bin vatandaşımızın bir kısmı da, bizzat cephede savaşmadığı için bu haktan yararlanamayacaktır. Öyle ise bu Yasanın kapsamını genişletmek ve verilmekte olan ücreti 2,5 katına çıkarmak, aslında malî kaynaklara ve Emekli Sandığına fazla bir külfet getirmeyecektir.

Sayın üyeler, Devletimiz tarihi boyunca kendisine canı ve kanı pahasına hizmet etmiş olanları daima değerlendirmiştir. Vatan için, bu toprak için kendisini feda edenlerin daima elinden tutmuştur. Onları sokaklarda aç ve perişan süründürmemiştir. Onları şuna buna avuç açar duruma getirmemiştir. Bu kesin gerçeği Türk tarihinin her devrinde görmemiz mümkündür.

Kurtuluş Savaşımızın temeli olan, yapıcısı ve yaratıcısı olan bu gazilerimizin en genci 76 yaşındadır bugün ve bu kuşağın en son kişileridir. Şunun şurasında en çok birkaç yıl misafirlerimizdirler. Öyle ise, ömürlerinin sonunda bile olsa, bunların ellerinden tutmalıyız; bunları ele güne avuç açmaktan kurtarmalıyız. Bu vatan kurtarıcılarını bir çay parasına muhtaç olmaktan kurtarmalıyız. Öyle sanıyorum, ki bu, Devletimizin temel görevlerinden birisidir de. Bu nedenle 20.4.1968 tarih ve 1005 sayılı Yasanın 1. maddesinin değiştirilmesi ve bu haktan yararlananlara ayda 500 lira yerine 750 lira şeref aylığı bağlanmasından yanayız. Ayrıca bu haktan yararlananların ölümü halinde, aylıklarından eşlerinin de ölünceye kadar yaralanmalarını zarurî görüyoruz. Bu amacın gerçekleşmesi için Sayın Başkanlığa da bir öneri sunmuş bulunuyoruz. Özellikle Türk Kurtuluş Savaşına bizzat katılmış, çeşitli cephelerde bizzat hizmette bulunmuş ve Türk olan her gazinin künye kayıtlarına bakılmaksızın bu haktan yararlanmaları düşüncesindeyiz.

Bundan başka bir hususu daha burada belirtmek istiyorum. Cumhuriyetin ilânından bu yana en az 10 genel af ilân edilmiştir. Bunlar arasında Vahdettin'in torunları da dahildir. Bu nedenle künye kayıtlarında firar kaydı bulunanların şeref aylığından yararlanamaz görüşünün bu yasa ile ortadan kalkması gerekmektedir. Tabii bu, Yüce Meclisimizin takdirine ait bir husustur.

Sayın milletvekilleri; bu arada, Kore ve Kıbrıs'ta şehit düşen kahramanlarımızın evlenmemiş eşleri ile kahraman gazilerimizin de aynı haktan yararlanmaları görüşüne yürekten katılıyoruz.

Sayın milletvekilleri, Atatürk'ün silâh arkadaşları, Atatürk'ün kurmuş bulunduğu Yüce Meclisten bu yasanın en iyi biçimde ve bir an önce çıkmasını sabırsızlıkla beklemektedirler.

Cumhuriyet Halk Partisi Millet Meclisi Grubu olarak yukarıda açıklamaya çalıştığımız nedenlerden ötürü, bu tasarıya olumlu oy vereceğiz.

Bu vesile ile Türk Kurtuluş Savaşında, Kore'de, Kıbrıs'ta ölen ve kanlı gömleği ile kefensiz yatan mübarek şehitlerimizin aziz ruhları önünde eğiliyor, Yüce Meclise saygılar sunuyorum.”

Şimşek'ten sonra Adalet Partisi Grubu adına Konya Milletvekili Kemâlettin Gökakın konuşmuştur:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Bugün, İstiklâl Mücadelemize iştirak etmiş bulunan gazilerin maaşlarının Hidematı Vataniye faslından olmak üzere 750 liraya çıkarılması üzerindeki kanun değişikliğini görüşmekteyiz.

Ben, biraz İstiklâl Mücadelesi gününe temas etmek istiyorum.

O günler elbette ki memleketimiz için karanlık günlerdi. Tasavvur buyurun, XVI. asrın başında 40 milyon nüfuslu olup 10 milyon kilometrekareye sahip bulunan Türkiye, nihayet Anadolu'ya kadar sıkıştırılmış ve yalnız aziz yurdumuz Anadolu kalmıştı. Müstevli devletler her yeri işgal etmişlerdi. 15 Mayıs 1915'te İzmir'de başlayan mücadele, Ayvalık'taki Afyonlu Ali Beyin alayının ilk hareketi neticesi ve birçok yerlerde başkaldırma, teşkilât yapma suretiyle İstiklâl mücadelesi başlamıştır.

Bunu şu maksatla söylüyorum: İstiklâl mücadelesinin manası, bildiğimiz muntazam bir ordu, muntazam bir mücadele değildir. Türk Milleti, bundan tamamiyle kendisi elbette ki müteessir olduğu için, kıymetli vatan evlâtları yer yer teşkilât kurmuşlardır. Atatürk'ün 19 Mayıs'ta Samsun'a gelişi, bütün bu teşkilâtı birleştirmiş, bir vahdet halinde mücadeleye sevk etmesini temin etmiştir.

İnönü muharebeleri, hattâ Kütahya'ya kadar Çerkez Ethem'in tedibine kadar olan mücadelede, bir taraftan çeteler gayri muntazam teşkilât halinde, bir taraftan da yarı nizamî olarak ordu muharebeye iştirak etmiştir.

1071 ve diğer taraftan 1453'ün intikamını daima almak isteyen Megalo-İdea peşindeki Yunanlılar, dünyanın en kuvvetli devletleri tarafından teşkil ve teçhiz edilmiş ordularıyla bize saldırtılmıştı. Buna karşılık ordumuz dağılmış, silahımız yok, topumuz yok, tüfeğimiz yok, malî bünyemiz gayet fakir ve perişan; öyle bir teşkilâtla istiklâl mücadelesine girilmişti. Ancak Doğuda Kâzım Karabekir Paşanın iki tümeni dağıtılmamıştı ve muntazam ordu bu idi.

Sakarya Muharebelerinde dahi -ki muntazam ordu teşkil edildiği vakit- orduda, meselâ süvarilerin kılıcı tahtadan saplı idi ve atların dizginleri ise yulardı.

Atatürk, 5 Ağustos 1921 tarihinde büyük salâhiyetle Başkumandan olduğu vakit, bütün memlekette halk seferber olmuş, bu gazileri giydirmiş, nesi var nesi yok vermiş, istiklâl mücadelesi o suretle devam etmiş ve nihayet bildiğiniz gibi 9 Eylül 1922 tarihinde İzmir'e girmek ve bütün düşman ordusu imha edilmek suretiyle zafere erişilmiş, istiklâl mücadelesi kazanılmış; yani Türkiye müstakil bir devlet olarak, Türk Milleti olarak yaşayabilmiştir.

İstiklâl mücadelesinden sonra 400 sayılı Kanun mucibince fevkalâde kahramanlık gösteren bir kısım gazilere madalya verilmişti. Fakat bunun sağlam bir mesnet olmadığı ve kadirşinaslık olmadığı anlaşılmış, Büyük Millet Meclisi tarafından, İstiklâl mücadelesine iştirak ederek bilfiil kıtalarda hizmet eden ve ordu teşkilâtında geri hizmetlerde vazife alan herkese madalya verilmesi münasip görülmüş, o suretle bu madalya dağıtılmıştır.

Yalnız şunu üzüntüyle arz etmek isterim ki; bir kolu yok, bir ayağı kopuk, göğsünde İstiklâl Madalyası, perişan birçok insanlara daima mektep talebesi iken rastlardım.

1969 senesinde 300 lira para verilmesi, hakikaten büyük bir anlayıştır ve hiç olmazsa el açmayı önlemiştir. Bununla büyük bir yeri vardır ve küçümsememek lâzımdır. O zaman için 300 liranın da bir alım kıymeti elbette ki mevcuttur.

Bugünkü şartlara gelince, -hepimizin malumudur- 500 lira bir insanı bir ay geçindiremez, buna imkân yoktur; fakat bunu da düşünmek suretiyle 750 liraya çıkarılması elbetteki bir yardımdır, bir ferahlıktır.

Türk Harp Tarihi olarak, bütün dünyaca, Türk Milletinin feragati, cesareti, sabrı, tahammülü malumdur. Bizi sevmeyen düşmanlarımız da bunu bilmektedir, İstiklâl Harbine giren insanlar, her halde o zamanın karşımıza getirdiği modern ordu karşısında imanlarıyla, toprağını ve milletini sevdiği için mücadele ettiler.

Arkadaşlarımın da tekrar ettikleri gibi, 1881 yılında 18-20 yaşında olan gençler, bugün 76 yaşındadır ve mevcutları çok azalmıştır. Elbette ki, hayatlarının sonunda daha ferahlık içerisinde imrâr-ı hayat etmeleri birinci şarttır; ama bugünkü imkânlar dahilinde 750 liraya çıkarılması da yine bir kadirşinastıktır, bir destektir.

Sayın Parlamenterler, Kore ve Kıbrıs meselesine gelince:

Kore’de mücadele devam ederken ben yurt dışındaydım, kendi mesleğimde bir vazife ile bulunuyordum. Bir avuç Türk askerinin Kore’de yaptığı kahramanlık, oradaki bütün müttefik ordularının çekilmesini önlemiştir. Dünya şaşırmıştır, Türk kahramanlığı karşısında şaşırmıştır. Orada da feragatla çalışılmış, çarpışılmıştır. Oradaki askerlerimiz de elbetteki kendi evlatlarımızdır.

Kıbrıs son hâdisedir. Orada Türk Silâhlı Kuvvetleri deniz aşırı bir harekât yapmıştır. Deniz aşırı harekât güç bir harekâttir. Hem tabiye bakımından, hem teknik bakımından harekâttir ve bunda muvaffak olmuştur. Yine, Türk Milletine, Türk Devletine elbetteki gerek Kore’de, gerekse Kıbrıs’ta şeref getirmiştir, şeref verilmiştir. Binaenaleyh, Türk Milletinin asıl unsuru olan, bütün milletimiz bu hizmetleri kadirşinastlıkla mutlaka karşılar. Yalnız şurasını arz etmek istiyorum: Kıbrıs ve Kore ile ilgili teklifler de, bunlar da hazırlanmaktadır ve yakın bir zamanda buraya getirilecektir; onlar da unutulmuş değildir.

Bu itibarla, kendilerinde istiklâl madalyası bulunanların maaşları, Hidematı Vataniye tertibinden 750 liraya yükseltilecek, kanun teklifi mucibince ve kamu teşkilâtına dahil olan nakliye vasıtalarından kendileri, ve kendilerine, refakat etmek zorunluluğunda olan eşleri de faydalanabileceklerdir.

Bu mevzudaki kanun teklifinin uygun görüldüğünü
Adalet Partisi Grubu adına ben arz ediyorum.

Hepinizi hürmetle selâmlarım.”⁸³²

Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubunun görüşlerini ise Mardin
Milletvekili Talât Oğuz dile getirmiştir:

“Muhterem Başkan, değerli arkadaşlarım;

Görüşülmekte bulunan 24.2.1968 tarih ve 1005 sayılı
Kanunun 1. maddesinde değişiklik yapılması hakkında kanun
tasarısı ve bununla ilgili sayın milletvekillerinin teklifi üzerine
Cumhuriyetçi Güven Partisi Millet Meclisi Grubunun
görüşlerini ve temennilerini arza çalışacağım.

Değerli arkadaşlarım; bir müessese kurulur veya bir yasa
hazırlanırken kendi koşulları içerisinde mütalâa edilmek
suretiyle o yasa hazırlanır ve müessese kurulur. Ama insanoğlu
geliştiği gibi, kanunların da değişen ve gelişen hayat şartları
karşısında bir değişikliğe uğraması, sosyal gelişmeyi takip
etmesi, doğanın ve sosyal kuralların tabii gereğidir.

1914-1918 Cihan Harbi, 1918-1922 İstiklâl Harbi, Türk
Milletinin kaderinin tespit edilmesinde, Türk Milletinin
bağımsızlığa kavuşmasında toprak bütünlüğüne malik olmasında
ve egemenliğe sahip olmasında büyük bir yeri olması
gerekmektedir. Yani, 1914-1918, 1918-1922 Birinci Cihan
Harbi ve İstiklâl Harbi Türk Devletinin kuruluşunda temelleri
atılan ve istikbale muzaf bir yönü tespit eden Milli Mücadelede
ve siyasi hayatımızda önemli aşamalardır.

Değerli arkadaşlarım, 1005 sayılı Yasanın, kabul
edildiği 1968 tarihinden bu yana aradan 7 yıl gibi bir müddet
geçmiş bulunmaktadır. 1968’den bu yana gerek sosyal hayatta,
gerekse iktisadi hayatımızda birçok değişimler olmuştur.
Paranın satınalma kabiliyeti düşmüştür, fiyatlar artmıştır.
Fiyatların değişmesinde geniş imkânlar hazırlanması için bir
sürü yasalar çıkarılmıştır. 657 sayılı Devlet Memurları Yasasını
mütalaa ettiğimiz takdirde memurlar lehine bir değişiklik
yapılmış, fakat 1005 sayılı Yasada, 657’ye ve sosyal koşullara
uygun ve buna paralel olarak herhangi bir değişiklik
yapılmamıştır.

⁸³² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, ss. 663-665.

Bu bakımdan gerek Hükümet tasarısı ve gerekse değerli arkadaşlarımın getirdikleri teklifleri biz Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu olarak benimsemiş bulunmaktayız. Buna müspet oy kullanacağız.

Değerli arkadaşlarım, gönül arzu eder ki, Türk Devletinin kurulmasında ve Türk Milletinin kaderinin tespit edilmesinde olumlu katkıları bulunan, Millî Mücadelede olsun, Türk Milletinin bağımsızlığının kazanılmasında olsun, Türk Devletinin temellerinin atılmasında olsun, yararı, faydası olan her vatan severe, her feragatli insana, her fedakâr insana maddî ve manevî imkânlar tanınsın.

Nitekim Anayasamız, sosyal adalete, sosyal güvenliğe açık bir Anayasa olduğu için; ister memur olsun, ister esnaf olsun, ister Millî Mücadelede bulunsun, bunların sosyal hayat şartlarını, insanca yaşama düzeyine getirmek için Devlete çok önemli bazı vazifeler ve mesuliyetler yüklemiştir. Anayasamızın 41. maddesinin ışığı altında sosyal devlet, kendisine mensup şahısların insanca yaşamasını temin için her türlü iktisadî ve sosyal tedbirleri almasını emretmektedir.

İşte sosyal ve iktisadi alanda Parlamente'ye sevk edilen yasa tasarıları ve teklifleri, bu ihtiyacın karşılanması için belli başlı örnek telâkki ve mütalâa edilmelidir. Komisyonun, Millî Mücadelede iştirak eden şahıslar için benimsediği 750 lirayı muvafık görüyoruz. Bugünkü şartlar altında 750 lira dahi ihtiyaca cevap vermemekle beraber bunu uygun mütalâa etmekteyiz. Cumhuriyetçi Güven Partisi Millet Meclisi Grubu olarak buna müspet oy vereceğiz. Yüce Parlamente'ye saygılar sunarım.”⁸³³

Oğuz'un konuşması ile birlikte gruplar adına yapılan konuşmalar sona ermiş ve şahıslar adına konuşmalara geçilmiştir. Şahsı adına ilk konuşmayı Ankara Milletvekili İsmail Hakkı Köylüoğlu yapmıştır:

“Sayın Başkan, sayın arkadaşlar, hepinize saygılarımı arz ederim.

Bu gaziler hakkında benîm de çok söyleyeceklerim var. Çünkü; aşağı-yukarı yaşıtız. Gençliğimiz ve çocukluğumuz bu gazilerin arasında geçmiştir. Meselâ; ben, Yunan'ın Haymana'ya geldiği sıra doğmuşum. Benim köyümden top

⁸³³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, ss. 665-666.

sesleri duyulur, geceleri topların şavkı da görülürmüş. İşte, bu savaş bittikten sonra, köyümüze gelenler bize bu hâtıralarını anlatırlardı. Meselâ; bir Lâtif Çavuş vardı. Bu Lâtif Çavuş, Haymana’da bir makinayla bir alayı kurtaran adamdır; fakat bu gazi yokluk içerisinde ölmüştür.

Tarihten okuduğum bir hadiseyi sizlere nakletmek istiyorum. Atatürk’ün bir yaveri, Muzaffer Paşa varmış; ben görmedim tabîî. Kayseri’den Ankara’ya arabasıyla gelirken, yolda çift süren yaşlı, ak sakallı bir köylüye rastlamış. Arabasını durdurmuş, yanına varmış; “Baba” demiş, “Şu sakalına, şu yaşına göre istibdadı gördün, padişahlığı gördün, meşrutiyeti gördün, Cumhuriyeti gördün; ne farkı var, ne biliyorsun, bunlar hakkında ne söyleyebilirsin?” Yaşlı elindeki sabanı ile şöyle durmuş, doğrulmuş ve Muzaffer Paşaya - Tabîî sivil, paşanın paşa olduğunu bilmiyor- “Oğul, oğul, var git yoluna, Savaş olunca, harp olunca vatan bizim, sulh olunca vatan sizindir.” demiş. Muzaffer Paşanın bunu Atatürk’e nakledip etmediğini tarih kaydetmiyor.

İşte bugün bir şeyler vermek istediğimiz kimseler bu gazilerdir, bu kahramanlardır; yani, bu Devleti kuran ve kurtaranlardır, işte bunu; 1968 yılında Adalet Partisi iktidarı hatırladı, maddî ve manevî yönden bir madalya verdi ve bir de 300 lira maaş bağladı.

Geçen zaman içerisinde bu 300 liranın, tabîî kıymeti kalmadı.

VEHBİ MEŞHUR (Amasya)- Kanun teklifini Halk Partililer verdi.

İSMAİL HAKKI KÖYLÜOĞLU (Devamla)- Neyse, bizim zamanımızda çıktı. Düşünmek başka, yapmak başka; icraat başkadır.

BAŞKAN- Buyurunuz siz Sayın Köylüoğlu.

İSMAİL HAKKI KÖYLÜOĞLU (Devamla)- Bu, millete bu kadar büyük yararlıklar yapmış bu kimselerin, geç hatırlanmış olsalar dahi, bu milletin büyüklüğünü, kadirşinaslığını, vefasını göstermektedir. Tabîî, kanunlar bizim tek başımıza çıkardığımız nesne değildir; Büyük Millet Meclisi çıkarıyor, hep birlikte çıkarıyoruz, hepimizin eseridir.

Size, zamanım bulunduğuna göre; bir hâdiseyi, bir hâtıramı nakletmek istiyorum. Hem düşünülecek hem de üzerinde durulacak bir hâtıradır. Bundan 40 sene evvel...

Sayın Başkanım; kaç dakikam var?

BAŞKAN- Efendim, 4 dakikanız doldu, daha 6 dakikanız var Sayın Köylüoğlu.

İSMAİL HAKKI KÖYLÜOĞLU (Devamla)- Bir gün, 40 sene evvel, teravih namazındaydık. Mevsim güzdü. Namaz bitmek üzereyken içeriye bir köylü geldi, “Ey cemaat, dağılmayınız şehirden iyi bir efendi gelmiş size bazı şeyler söyleyecek.” dedi. Biz de camiin önüne, avluya çıktık ve bekledik. Gelen, rahmetli Behçet Kemal Çağlar’dı. Edip adamdı, yazar adamdı, edebiyatçıydı, güzel konuşuyordu.

Bir hayli lâfı uzatmış olacak ki, avluda ayaklarını sarkıtmış duran, şimdi halen 85 yaşında bulunan bizim köylü Mehmet Ağa, uzayan lâf karşısında şöyle söyledi: “Efendi, efendi, ben 10 sene Kafkaslarda harp ettim, 2 sene Millî Mücadeleye karıştım; 12 sene bu memlekete hizmet ettim. Bir şey istemiyorum, uzun lâfin kisası, şu 6 kuruşluk sigarayı 3 kişi alıyoruz ve birisini bölüşmek için de kavga ediyoruz, bu sigarayı ben yarım içiyorum. Uzun lâfin kisası, bunun bütünleşme çaresi var mı, yok mu? Bunu söyleyin.”

İşte Mehmet Ağanın bu sözünde bütün iktisat kanunları aşağı yukarı özetlenmiş şekildeydi. Bugün bizden de, her yerde, her zaman aynı suali sormakta ve aynı şeyleri istemektedirler.

İşte biz 12 sene hizmet etmiş bu kimseleri 40 sene sonra hatırladık ve kendisine bir madalya ve bir de maaş verdik.

Sonuç olarak şunu söylüyorum: Bu vatanın kuruluşunda ve kurtarılmasında büyük hizmetleri olan, vatan için, millet için, din için ölmek isteyip de, şehit olmak isteyip de şehit olamayan gazi ve kahramanlarımızı hatırladık ve bunlar için bu tasarıyı getirdik. Bu tasarıda verilen 750 lira şimdiki iktisadî durum ve şartlar karşısında ne olursa olsun, gene bir hatırlamadır, gene bir vefadır, gene bir kadirşinaslıktır. Bunlara ne versek azdır, bunlar, her şey lâyük gazi ve kahramanlardır.

Bu mücadeleye karışıp da şehit olanlara benim rahmet dilememe lüzum yok, onlar, makamlarını bulmuşlardır, kalan gazi ve kahramanlar için uzun ömürler diler, hepinize saygılarımı sunarım.”⁸³⁴

Köylüoğlu’nun ardından şahsı adına Kastamonu Milletvekili Sabri Tıgılı bir konuşma yapmıştır:

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli milletvekilleri;

Aslında çok gecikmiş vatandaşlık görevimizi, milletvekilliği görevimizi bugüne kadar yapamamanın sıkıntısı içinde huzurunuzda çıkmış bulunuyorum. Çok gecikmiş bir kanundur.

Bugün burada rahatlıkla konuşabiliyorsak, bundan 50 sene evvel, 60 sene evvel, bugünü düşünmeden, korkusuzca, kanlarını akıtan dedelerimizin sayesinde konuşuyoruz. Bugün eğer bu memleketin sokaklarında rahatlıkla gezebiliyorsak, Türklük gururu içinde gezebiliyorsak, onların sayesinde geziyoruz; ama, bugüne kadar onlara görevimizi yapabileceğimizi, yaptığımızı gönül rahatlığı ile iddia edemeyiz.

Değerli milletvekilleri, Millî Mücadeleye kimler katılmıştır? Kimler gözünü kırpmadan şehit olmuş, gazi olmuştur? Bugün Millî Mücadeleye katılanların, benden evvel konuşan değerli arkadaşlarımın da ifade ettiği gibi yaşları 75, 76, 80 civarındadır. Aynı yaşta olup da o büyük mücadeleye katılmamanın yolunu bulmuş birtakım insanlar da bugün hayattadır ama onların büyük kısmı, bu mücadeleye inananlar hudutta kanlarını akıtırken, şehirde ticaret yapmışlar, servet sahibi olmuşlardır. Onların sıkıntıları yoktur bugün; ama, hiç bunu düşünmeden, düşmana karşı gözünü kırpmadan, gidip vatani kurtarmak için Büyük Atatürk’ün ve arkadaşlarının, kumandanlarının çağrısına uyarak vatani kurtarmak için gidenler, cephe gerisinde ticaret yapamadığı için, harp vurgunu yapamadığı için, üstelik ölenlerin dışında yaralı da döndükleri için bugün bunların büyük kısmı fakrû zaruret ve perişanlık içindedir.

Benim vilâyetim, Kastamonu vilâyeti, işgal görmediği için Millî Mücadeleye ve ondan evvelki Balkan Harbine, ondan evvelki harplere en çok asker vermiş vilâyettir, en çok şehit

⁸³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, ss. 666-667.

vermiş vilâyettir. Kastamonu vilâyetinin hangi köyüne gitseniz, hangi kasabasına gitseniz karşınızda mutlaka göğsünde birkaç tane İstiklâl Madalyası olan insan görürsünüz; ama, onlara bakarken içiniz sızlar, o İstiklâl Madalyasının sallandığı ceket binbir parça içindedir, kumaşı tanınamaz hale gelmiştir.

Bu bakımdan, bunlara karşı bugüne kadar görevimizi yapmakta geciktik. Üstelik son yıllarda birde bunun ticaretini yapan insanlar ortaya çıktı. Hiç harbe katılmadığı halde, hiç asker olmadığı halde İstiklâl Madalyası alıp maaş alanlar ortaya çıktı. Bu arada bir kısmı da, Millî Savunma Bakanlığının aldığı iptal kararı ile bir kısım insanlar da, hakiki gaziler de, Millî Mücadeleye hakiki katılanlar da mağdur oldular. Onların da mağduriyetinin bir an evvel giderilmesini ve haklarının verilmesini bekliyoruz.

Bugün bunlara bağlanmak istenen 750 lira ücret son derece azdır. Komisyon 500 liradan 750 liraya çıkartmıştır. Bir adımdır; ama bizim ölçülerimize göre azdır. Bugün bunların mevcutları belki 40 bindir, belki 30 bindir; ama her geçen gün mevcutları azalmaktadır. Belki 10 sene sonra bu kanun hükmünden faydalanan bir tek kişi kalmayacaktır. O bakımdan Yüce Meclis bunlara verilecek miktarı tespit ederken, bütün bunları gözönüne almalı, her geçen gün çoğalacak değil, azalacak miktarı düşünerek bunlara 750 liranın üstünde 1 000, 1 500 lira gibi bir maaş vermekten kaçınmamalıdır. Benim teklifim 750 liranın üstüne çıkmak 1 500 lira vermektir, Yüce Meclis tasvip ederse. Böylece, bunlara karşı görevimizi yapmış, yarın bunların arasına girdiğimiz zaman yüzlerine rahatlıkla bakabilecek duruma gelmiş oluruz.

Sabırla dinlediniz, saygılar sunarım.”⁸³⁵

Tıgılı'nın konuşmasından sonra, açıklama yapmak üzere Plan Komisyonu adına Malatya Milletvekili Ahmet Karaaslan söz almış ve aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri;

Söz alan siyasî partilerimizin değerli sözcüleri ve sayın milletvekillerimizin beyanları karşısında bazı hususların Yüce Meclise arz edilmesi gereğine inanarak Komisyon adına söz almış bulunuyorum.

⁸³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, s. 667.

Sayın milletvekilleri, sayın siyasî partilerimizin sözcülerinin de ifade ettikleri gibi, İstiklâl Mücadelesine katılmak suretiyle hayatını ortaya koyan ve bize genç Türkiye Cumhuriyetini bahşeden insanların bu hareketlerini para ile, maddiyatla ölçmek mümkün değildir. Elbetteki Devletimizin ve milletimizin imkânları müsait olsaydı bu rakamların çok üstünde bunlara maddî birtakım imkânların sağlanması milletimizin öteden beri sahip olduğu kadirşinaslığının en güzel örneği olurdu.

SABRÎ TİĞLİ (Kastamonu)- Devlet özel sektöre verirken var da, buna niye vermiyor?

PLAN KOMİSYONU ADINA AHMET KARAASLAN (Devamla)- Ancak, bugünkü bütçe ve malî imkânlar muvacehesinde, esasen Komisyonumuza sevk edilmiş bulunan bütün tasarı ve teklifler 500 ilâ 600 lira arasında bir rakamı tespit ettiği halde, Yüce Meclisin bu husustaki düşüncesine tercüman olan ve O'na niyabeten görev yapan Komisyonumuz bu rakamı 750 lira olarak tespit etmiştir.

Kanunun getirmiş olduğu yenilik sadece bundan da ibaret değildir. 1005 sayılı Kanunda, İstiklâl madalyası verilen vatandaşlarımıza ödenen bu paraların haczedilmemesi hakkında herhangi bir hüküm yok iken, bu kanuna bu hüküm de konmuştur.

Üçüncü bir yenilik: Bunların Devlet Demiryollarına, Denizcilik Bankasına ve belediyelere ait taşıt araçlarında meccanen seyahat etmeleri ki, daha önce sadece kendi şahıslarına tanınmış iken, bu defa zorunlu hallerde eşlerinin de birlikte bilâ ücret seyahat etmeleri gibi bir yenilik getirilmiştir.

Eskiden 300 lira olarak verilen bu miktar 750 liraya çıkarıldığı zaman bütçeye 280 ilâ 300 milyon lira arasında yeni bir malî külfet getirmektedir. Halbuki, eskiden bütçeye getirdiği malî külfet, 200 milyon lira civarında idi. Bugün birçok değerli milletvekilinin de ifade buyurdıkları gibi bunların en az yaşlısı 73 ilâ 76 yaşlarında bulunmaktadır; buna rağmen, sayılan 53 bin civarındadır.

FARUK SÜKAN (Konya)- Resmî rakam 42 bindir. Elimde vesika var Emekli Sandığından.

PLAN KOMİSYONU ADINA AHMET KARAASLAN
(Devamla)- Resmî rakam, evet, Maliyeden almış olduğumuz resmî rakam bu; Devletin kayıtları bu, bunun dışında bir şeye itibar etmemiz mümkün değil, aksine bir beyanda bulunmamız da mümkün değil.

Muhterem arkadaşlarım, Kore’de savaşanların da bu kanun kapsamı içerisine, bir önerge ile ithal edilmesinin hatalı olacağı kanaatindeyiz; prensibine taraftar olmakla beraber. Zira, Kore’de savaşan Türk vatandaşlarından malul ve şehit olanlara, malumuâliniz olduğu üzere Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 64. maddesine göre maaş bağlanmaktadır. Ayrıca fevkalâde yararlık gösterenlere de özel kanunlarla maaş bağlanmıştır. O halde, Kore’de savaşan kahraman kardeşlerimize bu şekilde bir maaşın bağlanmasına taraftar olmakla beraber, bunun ayrı bir kanunla tanzim edilmesi gereğine inanıyoruz. Aksi halde, Emekli Sandığından maaş alanlar var, özel kanunlarla maaş alanlar var, bunların dul ve yetimlerinin Emekli Sandığından maaş alanları var; bunlar bir önerge ile, bu kanunun bünyesi içerisine ithal edildiği zaman, birtakım haksızlara yol açmış olacağız. Birtakım mükerrer ödemelere -bir kısmına az ödenirken diğer bir kısmına daha fazla ödenmesi gibi birtakım haksız ve yanlış tasarruflara -yol açmış olacağız.

İkincisi; Kanun tekniği yönünden de buna imkân görmemekteyiz. Zira, bu kanunun ismi “Millî mücadeleye iştirak eden ve bu sebeple kendilerine İstiklâl madalyası verilmiş bulunan Türk vatandaşlarına vatanî hizmet tertibinden aylık verilmesine dair Kanun”dur. Böyle bir Kanunun bünyesi içerisine Kore’de savaşanların da ithal edilmesi, Kanun tekniği yönünden de hata olur.

Kaldı ki, Hükümet bu hususta bir tasarı hazırlamış ve Yüce Meclise sevk etmek üzeredir. Bunu görüşecek olan Komisyonumuz, en kısa zamanda Yüce Meclisin huzuruna getirecektir. Ayrıca bu kanun tasarısı, Kıbrıs’ta savaşan kahraman Türk evlâtlarını da bünyesi içerisine almaktadır. Tasarı hazırlanmış vaziyettedir; biraz sonra Hükümet adına konuşacak olan Sayın Bakan bu hususta kafi malumat arz edeceklerdir.

Efendim, burada bir beyana daha, Komisyon adına cevap verip, Yüce Meclise malumat arz etmekte de fayda mütalaa ediyoruz. Dendi ki: “Sadece madalya alanlara bu maaş ödeniyor, almayanlara hiç bir şey verilmiyor”.

Değerli milletvekilleri, İstiklâl madalyası 4 Nisan 1337 tarih ve 66 sayılı Kanunla verilmiştir. Bu Kanuna göre, Millî kahramanlık mertebesine erişmiş olanlara madalya verilmiştir. İkincisi; 24 Ocak 1340 tarihli ve 400 sayılı Kanunla İstiklâl madalyası verilmiştir; bu da gönüllülere verilmiştir. Üçüncüsü; 30.5.1926 tarih ve 869 sayılı Kanunla İstiklâl madalyası verilmiştir. Bu Kanun İstiklâl Savaşına bir gün dahi katıldığını tevsik eden herkese madalya verilmiştir. O halde, İstiklâl Savaşına katılıp madalya almayan olmadığı gibi, maaş almayan da bahis konusu değildir.

Yüce Meclise bu hususları arz etmek üzere söz aldım, saygılar sunarım.”⁸³⁶

Karaaslan konuşmasını bitirdiğinde, İstanbul Milletvekili Ali Nejat Ölçen kendisine “Kore’de, Kıbrıs savaşında bulunup da Emekli Sandığından kendisine maaş bağlanmış yurttaşlarımızın sayısı ne kadardır?... Dolayısıyla, sonradan bir yasa ile, kendilerine, Emekli Sandığı maaşının dışında, bu iki savaşta bulunanlara maaş bağlanması için dikkate alacakları yurttaşlarımızın sayısı ne olacaktır?...” sorusunu yöneltmiş, Karaaslan da, “Sayın Başkan, Komisyon olarak bu hususta malumat veremeyeceğiz. Tasarıyı Hükümet hazırladığı için, bu hususu Hükümetin cevaplandırması yerinde olur. Çünkü, bir resmî kayda istinat etmesi lâzımdır” yanıtını vermiştir. Ankara Milletvekili Hasan Özçelik de “Sayın Komisyon üyesi dediler ki: “Bir gün dahi İstiklâl Savaşına iştirak edenler madalyalarını almışlardır ve maaşlarını alıyorlar”. Yüzlerce vatandaşın madalyası geri alındı. Benim kanaatim, doğru dürüst arşiv olmadığı için... Bu hususlar hakkında ne düşünüyorlar?...” sorusunu yöneltmiş; Karaaslan da cevaben “Sayın Başkan, bu şekildeki arşiv hatalarından dolayı İstiklâl Savaşına katıldığını tevsik edemeyenlerin, tespit davasıyla bu hususu tevsik etme imkânları vardır. Ancak, iştirak edip, firar etmiş ise, buna benzer halleri var ise maaş bağlanmamaktadır, dolayısıyla madalya da verilmemektedir. Eğer sonradan bu durumlar ortaya çıkar ise, verilen madalyalar da geri alınmaktadır.”⁸³⁷

Bu konuşmalardan sonra Devlet Bakanı Erzurum Milletvekili Gıyasettin Karaca hükümet adına söz istemiş ve konuyla ilgili şu bilgileri vermiştir:

⁸³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, s. 667-669.

⁸³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, s. 669.

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Bugün huzurlarınızda müzakeresi yapılan İstiklâl Madalyası Kanunuyla ilgili, gazilerimizin maaşlarının artırılmasına taalluk eden kanun tasarısı, Hükümet Programında Yüce Meclise yapılan vaatlerinin arasında idi. 12 Nisanda güvenoyu aldıktan sonra, bir aylık müddet içerisinde Bakanlar Kurulu bu kanun tasarısını hazırlayarak Yüce Meclise takdim etmiştir.

Bir arkadaşımızın da ifade buyurduğu şekilde, esasında bu kanun biraz da geç kalmış sayılabilir. Buna biz de Hükümet olarak iştirak etmek istiyoruz. Esasında huzurlarınıza çıkış sebebim de bu nedene dayanmaktadır.

Memleketin müdafaasında ve savunmasında zamanı geldiğinde canını veren, can siperane çalışan ve bugün hayatta bulunan gazilerimizin kısmen de olsa maddî ve manevî imkânlarla donatılması için daha önce çıkarılan bir kanunla 300 lira olarak tespit edilmiş bulunan bu maaşların, bugün 750 liraya çıkarılmasını memnuniyetle karşılıyoruz. Gönümüz daha fazla verilmesini de, şüphesiz arzu eder.

Muhterem arkadaşlarım, bu gaziler 300 lira aylık aldığı zaman, bunun bir yıllık malî külfeti 200 milyon lira idi, 300 liradan 750 liraya çıkarmakla bunun bütçeye bu sene tahmil edeceği külfet 300 milyon lira fazladır. Toptan olarak bu sene ödenmesi lâzım gelen maaş, 750 lira üzerinden kabul edildiği takdirde, 500 milyon lirayı tutacaktır. Sayın Komisyon sözcüsünün de ifade ettiği gibi, bu Kanun tasarısı ile biz, Hükümet olarak, yalnız 300 liralık bir maaşın 750 liraya çıkarılmasını değil, maaşlarına maddî sıkıntıları sebebiyle haciz konulmuş durumda bulunan kimselerin de, bundan sonra, çıkarılacak bu kanun ile, bu 750 liralık istiklâl madalyasına müteveccih bulunan maaşlarının üzerine haciz konulmasını da önlemiş oluyoruz.

Bir de, bunun dışında bir önemli madde olarak, bazı ahvalde gazilerimiz yaşlı, malul ve ihtiyar olmaları sebebiyle dışarda gezemeyecek veya bir seyahat yapamayacak durumdadırlar. Bir akrabasını, bir yakınını ziyarete veya bir hastaneye gidecekleri zaman tek başlarına gidemeyecekleri için, yanında eşlerini götürmeleri de çok zaman maddî imkânsızlıkları sebebiyle mümkün olmadığından, bu kabil ahvalde eşlerinin de

parasız olarak, Kanunda tasrih edilen Devlet Demiryolları, Denizyolları gibi vasıtalarla gitmeleri imkân dahiline getirilecektir.

Şimdi, konuşmamı bitirmek üzere iken, bir arkadaşımızın temennisine iştirak etmek istiyorum; Bu kanunun daha erken çıkarılması gerektiği hususunda aynı düşüncüyü paylaştığımızı ifade etmiştim.

Muhterem arkadaşlarım, biz Hükümet olarak getirdiğimiz tasarının, en mükemmel ve en iyi tasarı olduğunu hiç bir zaman için iddia etmedik ve etmeyeceğiz. Hükümet olarak Yüce Meclise sunmuş olduğumuz tasarının Yüce Meclisin çok değerli üyelerinin müdahaleleri, ikazı, irşadı, yeni önerileri ile daha iyi bir şekle gireceğini, daha müttekâmil, daha güzel ve daha çok ihtiyaca cevap verebilir bir kanun şeklinde çıkacağına inandığımız için, bu sebeple yapılan önerileri, teklifleri ve ikazları hüsnüniyetle ve çok yerinde, son derecede olumlu karşılamaktayız ve karşılayacağız da. Ancak, bu nedenle şunu ifade etmek istiyorum: Gerçekten bu gazilerimiz maddî yönden çok sıkıntı içerisinde. Birçokları yaşlıdır, birçokları halen amansız bir hastalığın elinde pençeleşmektedirler. Bu kanunu Yüce Meclis ne kadar büyük bir sürat içerisinde, vüs'at içerisinde çıkarırsa o derece bu gazilerimize daha çok hizmet etmiş olacağız.

Bununla demek istediğimiz şudur: 1005 sayılı Kanunun gerek marjinalinde ve gerekse birinci madde metninde de tasrih edildiği üzere, bu maaş ancak Millî mücadeleye iştirak eden ve bu Millî mücadeleye iştirak etmesi sebebiyle madalya almış olan kimselerle ilgilidir.

Şimdi biz Kore'de savaşa iştirak etmiş olan arkadaşlarımızı şanla şerefle anıyoruz, yaşayanlarının başımızın üzerinde yerleri vardır, vefat edenlere Allah rahmet etsin; Türk tarihinin şanlı sahifelerine yeni kahramanlıklar eklemişlerdir. Bunlardan bir şey diriğ etmek mümkün değildir. Çünkü, bu Devletin gerçek sahibi onlardır, kanlarını dökerek bugün bize rahatça yaşama imkânını vermişlerdir. Biz bu Kore'ye iştirak edenleri de bu kanunun içerisine soktuğumuz takdirde, bunların İstiklâl madalyası almamış bulunması sebebiyle, bu maddenin metni içerisinde teknik yönden de bir mahzur görülecektir. Bu Kanun tasarısının bu oturumda çıkmasını Yüce Heyetin son derece arzu ettiğini bildiğim için, bir hususu ifade etmek

istiyorum: Bizim, Hükümet olarak Kıbrıs'taki savaşa iştirak edenler ve Kore savaşına iştirak edenler için yeni bir kanun tasarımız hazır; en yakın bir zamanda Yüce Meclise gelecektir. Onun da noksan tarafları olursa, onu da Yüce Meclis, irşat ve ikazları ile gerekli tadiller ve tashihatlar yapılmak suretiyle; ayrı bir kanun olarak çıkaracaktır. Onu da bu Meclisten, en kısa zamanda, yine Danışma Kurulunun önerisinden geçirilerek, hemen gündeme almak suretiyle, çıkarmış oluruz.

Bunun dışında bir öneri ile geldiğimiz takdirde, muhtemelen Komisyonun geri alması, incelemesi ve sair sebeplerle belki bugün bu tasarı da çıkmayabilir. Hem gündemimizdeki maddeleri azaltmak, hem de bu gazilere bu 750 liralık maaşın verilmesi hususundaki Kanunu Yüce Meclisten geçirir, hemen Senatoya intikal ettirirsek, çok daha büyük bir hizmet etmiş olacağımıza inanmak istiyorum.

Bu düşüncelerle Kore ve Kıbrıs savaşlarına iştirak etmiş olan gazilerimiz için hazırlanmakta olan kanun tasarısının; kısa bir zaman içerisinde, bu Kanun Senatodan çıkmadan bile Yüce Huzurlarınıza gedeceğini nazarı itibara alarak, bu şekilde bu kanunun çıkarılmasına iltifat buyurulmasını arz eder, Yüce Heyetinize saygılarımı sunarım.”⁸³⁸

Karaca'dan sonra Burdur Milletvekili Osman Aykul konuşmuştur.

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Kurtuluş Savaşında vatanı kurtaran kahramanlarımıza karşı saygımız büyüktür. İş saygı ile bitmemelidir, üzerimize düşen görevlerimizi de yerine getirmeliyiz.

Şerefli ve yurtsever gazilerimizin sayıları azalmıştır. Ömürlerinin sonunda kendilerine karşı gereken ilgiyi göstermek yerinde bir iş olacaktır.

Aslında İstiklâl madalyası veriliş şeklinde yanlış bir uygulama sürdürülmüştür. Savaşa girerek düşmanla kıyasıya savaşan çok sayıda gazi, bu şeref aylığından yararlanamamıştır. Her yerde savaşa giren bu gazilerin bu maaştan yararlanamamaları büyük bir adaletsizlik ve haksızlıktır. Bu haksızlık halen özellikle ortada durmaktadır.

⁸³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, ss. 699-671.

Bu kanun çıktığı zaman gazilerimizin mağduriyetlerinin bir kısmı giderilmiş olacaktır. Ortada devam eden ve uygulanmakta olan aksaklıkların da, getirilen bu yasa ile giderilmesi yerinde olurdu. Bu yasada, uygulamadaki aksaklıkları giderici tedbirleri göremiyoruz.

Bu uygulama sonucu maaş alamayan gazilerimiz, alanlar karşısında ezilmekte ve büyük üzüntü duymaktadırlar. Bu üzüntü içinde dünyadan göçüp gideceklerdir. Burada büyük bir adaletsizlik devam etmekte, bunun giderilmesi için de gereken tedbirlerin alınması en büyük temennimizdir.

Askerî Yüksek Mahkemede bekleyen dosyaların görüşülmesi ve mahkemenin gereken kararı vermesi çok uzun sürmektedir. Bu yaşa gelmiş yaşlı ve saygıdeğer kişiler Ankara'ya gelip gitmekte ve bu çetin kış günlerinde büyük sıkıntı çekmektedirler.

Çok saygıdeğer gazilerimizle ilgili istemler bir an önce çözümlenmeli ve hakları en kısa zamanda kendilerine verilmelidir.

Bugünkü hayat şartlarına göre, 300 lira gibi bir ödeme gerçekten azdır ve bu para ile geçinmek mümkün değildir. Şeref aylıklarının bu miktardan 750 liraya çıkarılması yerinde olacaktır. Bu Yasanın çıkarılmasını uygun buluyoruz. Malul gazilerimizin yaptıkları hizmetin şerefi çok büyüktür. Bu şerefli anı saygı ile anar, kanunun yararlı olmasını diler, saygılarımı sunarım.⁸³⁹

Osman Aykul'un konuşmasıyla birlikte tasarının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış ve maddelere geçilmiştir.

1005 Nolu kanunun başlığı "İstiklâl madalyası verilmiş bulunanlara, vatanî hizmet tertibinden şeref aylığı bağlanması hakkında kanun"dur. Hükümet tasarısında ve komisyon raporunda tasarının başlığı 1005 nolu kanunda değişiklik yapılması yönündedir. Ancak maddeler görüşülürken, özellikle DP milletvekillerince verilen önergeler doğrultusunda tasarının başlığı Kore'de savaşa katılan Türk askerlerini de içerecek şekilde "20.2.1968 tarihli ve 1005 Sayılı Kanunun 1 ve 2. maddelerinde değişiklik yapılması ve Kore Gazilerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun tasarısı" biçiminde değiştirilmiştir. Görüşmelerde, Kıbrıs'ta savaşa katılan askerlerin durumu da konuşulmuş, ancak bu kişilere kanun metninde yer verilmemiştir.

⁸³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, s. 671.

Verilen önergeler nedeniyle kanun tasarısı Komisyonca geri alınmış ve değişiklik yapılmıştır, ancak daha sonra yapılan görüşmeler sırasında komisyonun değişikliği de yine değiştirilmiştir.

Ana hatlarıyla tasarıyla ilgili gelişmeler şöyle olmuştur:

Tasarının 1. maddesi ile 1005 sayılı Kanunun 1. ve 2. maddelerinin değiştirilmesi öngörülmüştür; ki, 1. madde maaşlarla ilgili, 2. madde ise gazi eşlerinin de ücretsiz ulaşımdan yararlanması konusundadır. İlgili maddeler okunmuş ve görüşmelere geçilmiştir.⁸⁴⁰ 1. Madde üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Şener Battal söz almıştır:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;

1005 sayılı Kanun 1968 yılında ısdar olduğunda, büyük bir memnuniyet uyandırdı ve büyük bir ihtiyacı karşıladı. Ancak 1968 yılından günümüze kadarki tatbikata bazı aksayan noktalarını, bazı konuşmacı arkadaşlarımız, sözcü arkadaşlarımız dile getirdiler. Bendeniz de tatbikattan gelen bir kimse olarak, bu husustaki müşahedelerimi kısaca bilgilerinize sunmayı ve birinci maddenin bu manada hayatîyetini ifade etmeyi ve düşündüklerimizi arz etmeye çalışacağım.

Muhterem arkadaşlarım, Danıştay tatbikatının hukukta klişeleşmiş bir prensibi vardır. O prensip de şu: “İdarenin hizmet kusurundan doğacak her türlü tazminat ve zararlar idareye aittir.” denir. Bu 1005 sayılı Kanunun tatbikatında, hizmet kusurundan doğacak zararlar idareye yükletilmedi. Meselâ; İstiklâl Harbine katılmış bir kimse, müracaat etti: “Bana madalya verilsin, maaş bağlansın...” Müracaatının yerine getirilmesi çok sıkı şekli kayıtlarla bağlantılıydı. Noter, yeminli tercüman veya eski yazıyı bilenlerden yeminli vazifeliler, askerlik şube kayıtlarını gidip tetkik ettiler ve idare kendi kayıtlarının hâkimi, sahibi olarak onlara maaş bağlanmasına nihayet evet dedi. Sonradan idare, kendisi bu kararı veren idare, bu kararın tatbikçisi olan idare, kayıtları karıştırırken bir (F) harfi gördü.

İstiklâl Harbinin harekâtı sırasında ve o devredeki yazıcıların bir umumî seferberlik sırasındaki telâşları düşünülürse, fırka kelimesinin (F) harfini yazmış, fırka numarasını yazmamış. Bunun üzerine, O (F) harfi notta, firar manasına gelir, diye İstiklâl Savaşına katılmış gazilerin önemli bir kısmı bu ödemeye lâyık görülmedi, bazılarından geri alınma davaları açıldı.

⁸⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, s. 671.

Başlangıçta bu geri alınma davaları mahkemelerde müspet olarak karara bağlandı ve icraya kadar gitti, ömrünün son günlerinde icra memurunu kapısında gördü bu gaziler.

Nihayet Yargıtayımız, biraz evvel sözlerimin başında arz ettiğim “İdarenin hizmet kusurundan doğacak zararlar, idareye aittir” hükmünce bir tevhide içtihad kararı verdi, böylelikle kendilerine ödeme yapılmış olanlardan, yapılan ödemenin geri alınmayacağı hususu takarrür etti, ta ki bunu dermeyan etme kaydıyla.

Şimdi böyle olunca, tatbikatta büyük aksamalar meydana geldi. Bendeniz, 1. maddenin içinde mütalâa edilebilirse de, bir ek geçici madde olarak kabul buyurmanız için bir önerge takdim ettim. Bu önergede; her ne şekilde olursa olsun, İstiklâl Madalyası almaya hak kazanmış olanlardan bu madalyanın istirdat edilememesini, müktesep hak sayılmasını, keza yapılan ödemelerin geri alınamayacağını ve maaşlarının da devam etmesi gereğini ifade ettim.

Sözlerimin başında arz ettiğim gibi, bunun istinadı idarenin hizmet kusurundan mütevellit idi.

Muhterem arkadaşlarım, böyle olunca, 1. maddenin bu şekilde hayatiyetini kabul etmek durumundayız. Ancak, grup sözcümüzün bu kürsüden sözlerinin başında ifade ettiği bir husus daha vardı: Millî Mücadeleye katılmış... Ama daha evvel Birinci Cihan Harbine katılmış olanlar ne olacak, şayet bunlar yaşıyorsa? Birinci Cihan Harbi de önemli bir harptir, o da bir vatan mücadelesidir. O halde, ona katılanları da düşünmemiz lâzımdır, fikrini ortaya attı.

Bendeniz bu görüşe katılıyorum, esasen Birinci Cihan Harbine katılmış, hattâ Balkan Harbine katılmış olanlara da bunun tanınmasının lüzumuna inanıyorum. Bilesiniz ki bunlar 10-15 kişiyi geçmez.

Millî Mücadeleye, Balkan Harbine, Birinci Cihan Harbine katılanlar ve İstiklâl Harbine katılanlar şeklinde 1. maddeye genişlik kazandırırsak, sanıyorum 1968’de Meclisimizin kabul ettiği kanunun ruh ve manasına daha büyük vuzuh getirmiş oluruz, daha büyük açıklık getirmiş oluruz.

Ancak, bazı arkadaşlarımızda Kıbrıs ve Kore Harbi için bir önerge verme temayülü var, ayrı harplerdir bunlar statüler itibariyle, mahiyetleri itibariyle ayırdır, onun için onları ayrı bir kanun prosedürü içinde ele almanın lüzumuna, kanun tekniği yönünden inanıyorum.

1. maddeyi bu şekilde huzurlarınızda arz etmiş oluyorum. Bu getirdiğimiz tâdil teklifi ile 1. madde çok daha canlı hale gelmiş olacak, realiteye uygun hale gelmiş olacak ve böylelikle daha evvel maaş almış olanlardan mağdur olanların daha çok mağdur olmalarının önüne geçelim.

Saygılarımızla bunu arz ediyorum, 1. maddeyi bu değişiklikleri ile müspet mütalâa ediyoruz.

Saygılar sunarım.”⁸⁴¹

1. Madde üzerinde, Battal’dan sonra, gruplar adına başka konuşma olmamış, şahsı adına Kars Milletvekili Hasan Yıldırım söz almıştır:

“Sayın Başkan, değerli Milletvekili arkadaşlarım;

Görüşülmekte olan kanun tasarısının tümü üzerinde, arkadaşlarımın kahramanlık ve edebî konuşmalarını dinledim. Gerçekten konunun gereği olarak, bu yoldaki konuşmalara bendeniz de candan katılıyorum. Arkadaşlarımın konuşmalarına katıldıktan sonra, konuyu dağıtmaya, kahramanlık ve edebî şekilde konuşmaya şahsen lüzum görmüyorum.

Birinci madde üzerinde kısaca görüşlerimi arz etmek üzere, yüksek huzurlarınıza çıkmış bulunuyorum. Kanunun birinci maddesinde yazılı miktarı bugünkü hayat koşulları karşısında çok ve hem de pek çok az görüyorum. Miktar fevkalâde azdır. Bunu özellikle huzurlarınızda belirtmede fayda vardır değerli arkadaşlarım.

Fakülte yıllarında bulunduğumuz sırada maliye hocamız, memur maaşlarını ve hayat koşullarını mukayese ettiği zaman, memur maaşlarının merdivenle çıktığını, fiyatların ise asansörle yükseldiğini söylerdi. Bundan tam 25 sene önce söylenen söz, bugünkü durumu kesinlikle belirtmiş oluyor. Gerçekten bugün memur maaşları, memurun cebine giren para merdivenle yukarıya doğru çıkıyor; fiyatlar ise asansörle fırlıyor.

⁸⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, ss. 671-672.

Şimdi maddenin metninde 300 lira, 750 liraya çıkarılmak isteniyor, Bir piyasaya çıkalım; hepimiz çoluk çocuk sahibiyiz, hepimiz de çıkıyoruz. Yumurtanın tanesini 175 kuruşa bulamıyoruz. Bu gerçek. Çıkarılmak istenen bu miktar hakikaten bir çift ayakkabı parası bile değildir. Hükümetin almış olduğu son zamlar kararıyla, kasaba gidiyoruz etin kilosu 40 - 45 lira...

MEHMET ATAGÜN (Kırklareli)- Kars için oldu.

İSMAİL HAKKI KÖYLÜOĞLU (Ankara)- Bu durum, Kars için oldu.

HASAN YILDIRIM (Devamla)- Değerli arkadaşım, üreticinin cebine giren miktar % 9, o kararname ile yükletilen yük ise tüketiciye, dar gelirli memura % 40'tır. Bu, her halde Hükümetin dikkatinden kaçmıştır.

Şimdi, kasaba gidiyoruz, etin kilosu 40 - 50 lira. Bugün milletvekillerinin maddî durumunu fena görmüyorum, yani iyi. Bizim dahi ağzımız açıkta kalıyor. 750 lirayı kendilerine biçtiğimiz zavallı gaziler ne yapsınlar? Bunların evine ayda, bu durum karşısında yarım kilo et bile girmez. Konuşmamın başlangıcında da arz etmişim, "kısa konuşacağım" demişim. Onun için, 750 liralık miktarı fevkalâde az görüyoruz. Arkadaşlarımızla birlikte buna matuf bir önergemiz vardır. Önerge 750 lira yerine 1 000 lirayı içeriyor. Sırası geldiğinde okunacak, lüzum görüldüğü takdirde tarafımızdan izah edilecektir. Önergenin o şekilde kabul edilmesini, madde metninin önergemiz paralelinde değişmesini Yüce Heyetinizden istirham edeceğim.

Maddede noksan olan ikinci bir husus daha gözüme çarpmış bulunuyor. Kanun tasarısının tümü üzerinde görüşlerini bildiren grup sözcüsü arkadaşlarımız da bu konuya dokundular. Gerçekten, kanun teklifindeki düşünce; gazilerin hayatta kalmalarına bağlı oluyor, gazilerin ölümü halinde - elbette ki çocuklarına intikal etmeyecek ama- hiç olmazsa dul kalan eşlerine intikali hususuna maddede yer verilmesini beklerdik. Gazi öldükten sonra dul kalan eşi perişan oluyor. Zaten fakrû zaruret içerisinde. Arkadaşlarımızla beraber buna dair bir önergemiz de var, sırası geldiğinde önerge okunacak, lüzum görülürse bunun üzerinde duracağız ve Yüce Heyetinizden kabulünü istirham edeceğiz.

1. madde hakkındaki görüş ve kanaatlerim budur. Yüce Heyetinizi saygı ile selâmlarım.”⁸⁴²

Hasan Yıldırım’dan sonra şahsı adına Kayseri Milletvekili Tufan Doğan Avşargil kürsüye çıkmıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

İstiklâl Savaşına iştirak eden gazilerimize ödenmekte olan 300 liralık aylık ücretin 750 liraya çıkarılmasını öneren bu teklifin 1. maddesi üzerinde söz aldım. Yalnız buraya bir noktayı ilâve edeceğim, dikkatlerinizi çekerim.

Değerli arkadaşlarım, bütün grup sözcülerinin ve teker teker Milletvekili arkadaşlarımızın da bu kanun teklifi üzerinde polemige kaçacağı, “vatan, millet, sakarya” nutukları çekeceği bir tekliftir. Bugünkü hayat şartları altından kendilerine 750 lira gibi çok cüzî bir parayı ödeyeceğimiz ve işlerinden çok az kişinin hayatta kaldığı bu insanlara burada uzun uzun nutuklar çekiyoruz. Halbuki, kanun teklifinin teknik ayrıntılı iki maddesi var; eğer bir kifayetsizlik var ise, değerli arkadaşlarımızın bunun düzeltilmesi için uzun uzun konuşmaları gerekirdi. Aslında, demin Danışma Kurulu önerisi ile bize dağıtılan kanun tasarı ve tekliflerinin birçoğunu şu saate kadar buradan geçirme olanağını bulabilirdik; ama bir kısım arkadaşlarımız burada çıkıp İstiklâl Harbini anlatmaya başlıyor, bir kısım arkadaşlarımız şehit ve gazi nutukları çekiyor ve böylece de Türkiye Büyük Millet Meclisinde bir zaman israfına yol açılmış oluyor.

Mümkünse, bundan sonraki çalışmalarımızda bu edebiyatı bir yana bırakmak sureti ile hiç olmazsa teknik ayrıntılar üzerinde çalışır, daha çok faydalı oluruz kanaatindeyim.

Arz etmek istediğim konu şu 1. madde ile ilgili olarak:

Değerli arkadaşlarım, bugün sayıları çok az olarak hayatta kalmış olan, yani sayıca 40 ilâ 42 bin olarak kalan ve 70-76 yaşlarındaki bu vatandaşlarımızın ölümleri halinde geride bıraktığı dul eşleri vardır. Gelini bakmamaktadır, oğlu bakmamaktadır, perişandır. O halde, bunlar öldükleri zaman da, hiç olmazsa bu maaşlarının kocaya gitmemiş dul eşlerine intikal etmesini öneren bir önerge takdim etmiş bulunuyorum. Bu

⁸⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, ss. 672-673.

önergeme iltifat ettiğiniz takdirde, ölen bu gazilerimizin geride kalan eşlerinin de perişan olmasını önlemek açısından, yüce Meclis daha faydalı bir iş yapmış olacaktır. Bu nedenle önergeme itibar etmenizi arz eder, saygılar sunarım.”⁸⁴³

Avşargil’in konuşmasından sonra değişiklik önergeleri okunmuştur. Önergelerin oylanmasına geçileceği sırada Komisyon sözcüsünün ayrıldığı anlaşılmış; sözcü beklenirken diğer işlerin oylanmasından toplantı için yeterli çoğunluğun bulunmadığı görülerek Birleşim kapatılmıştır.⁸⁴⁴ 29 Ocak 1976 tarihli 47. birleşimde komisyon ve hükümet hazır bulunmadığı için görüşme ertelenmiş⁸⁴⁵; 3 Şubat 1976 tarihli 49. birleşimde önergeler görüşülmüş ve Plan Komisyonu sözcüsü Gümüşhane Milletvekili Turgut Yücel’in de belirttiği gibi, “Komisyondaki bütün arkadaşların katılmış olduğu Hükümet Tasarısının tamamen hatta sistemini de değiştirecek nitelikte önergeler verilmiş bulunmaktadır. O sebeple, bunları bir arada tekrar bir defaya mahsus olmak üzere görüşmek için geri istiyoruz”, komisyon çok fazla değişiklik öngörülmesi için tasarıyı yeniden görüşmek için geri istemiştir.⁸⁴⁶

1. Madde Komisyona iade edilmiş ve 2. Maddenin görüşülmesine geçilmiştir. 2. Madde üzerinde DP Grubu adına Konya Milletvekili Faruk Sükan konuşma talebinde bulunmuştur:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

20 Şubat 1968 tarihli ve 1005 sayılı Kanunun 1. maddesinin tadil eden teklifler ve tasarı hakkında, Demokratik Parti Grubunun önerisini takdim etmiştim.

Bu defa Bütçe Komisyonu sözcüsü 1. madde üzerindeki çeşitli teklifleri tevhit maksadıyla, önergeleri bir defaya mahsus olmak üzere tadil tekliflerini geri almış bulunuyorlar.

Bizim verdiğimiz tadil önergesinde, 2. maddeyi de derpiş eden ve 2. maddeyi de tadil eden hususat vardır.

Bunlardan birincisi; 1. maddeye atıf yapan Millî Mücadeleye iştirak etmiş ve bu sebeple İstiklâl Madalyası verilmiş ve bundan dolayı da vatanî hizmet tertibinden şeref aylığı bağlanmış olan kahraman vatandaşlarımızın; bugünün şartları içerisinde aylıklarının günün şartlarına uygun olarak artırılmasını derpiş eden bu madde ile birlikte, biz aynı zamanda Kore Gazilerimizin de bu haktan istifade etmelerini sağlayabilecek teklifte bulunmuştuk.

⁸⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, ss. 673-674

⁸⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 45, 27.1.1976, ss. 674-676.

⁸⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 47, 29.1.1976, s. 738.

⁸⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 49, 3.2.1976, ss. 795-797.

2. maddede de bununla ilgili tekliflerimiz vardır; çünkü 2. madde de “Millî Mücadeleye iştiraklerinden dolayı kendilerine İstiklâl Madalyası verilmiş olan Türk vatandaşlarıyla 1950 yılında Türk Tugayının Kore’ye ayak bastığı ekim ayında başlamak ve 1953 yılı Pan-munjon ateşkes anlaşmasına kadar Kore’de fiilen savaşa katılmış olan Türk vatandaşlarına ve kendilerine refakati zorunlu olan eşlerine Devlet Demiryolları ve Denizcilik Bankasının iç hatları vasıtalarından; subaylar 1. mevkide, diğerleri 2. mevkide ve belediye vasıtalarında ücretsiz seyahat edebilirler, askerî ve devlet hastanelerinde ücretsiz tedavi edilirler”; tarzında önergemiz vardı.

1. madde ile ilgili olması hasebiyle, Komisyonun gerekirse bunu da geri alması lâzım ve hepsini beraber müzakere etmek iktiza eder usulî bakımdan. Eğer bu teklifimiz kabul edilirse, gelecek defaki önümüzdeki içtimada mesele 1. ve 2. maddeler ve tadil teklifleri görüşülür ve bir karara bağlanır. Bu itibarla Grup olarak, birinci madde ile ilgili ikinci maddedeki teklifimizin de nazarı itibara alınabilmesi bakımından, Komisyonun bu maddeyi de geri çekmesini arz ve teklif ediyoruz, saygılarımla.”⁸⁴⁷

Sükan’dan sonra Adalet Partisi Grubu adına Ankara Milletvekili Oğuz Aygün bir konuşma yapmıştır:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri; huzurlarınızda biraz önce Sayın Sükan konuştular. Kendilerine ben de esas itibariyle katılıyorum. Aslında, bu birinci ve ikinci maddeyi birbirinden ayırmadan, Komisyonunda bu işin tetkikini yapmakta fayda vardır, çünkü teklif edilen şekillerin hemen hemen hepsi, hem birinci ve dolayısıyla ikinci maddeyi ilgilendirmektedir. Yalnız burada işaret etmek istediğimiz bir husus var, onu belirtmek için söz aldım.

Bu ikinci maddede arkadaşlarımızın bir kısmı, bizim grubumuza mensup arkadaşlarımızın verdikleri bir teklifle, “birinci mevki” ve “ikinci mevki” diye bir ayrım yapılmasını hatalı bulmaktayız. Bir istiklâl madalyası taşımaya hak kazanan ve onun efradı ailesi vardır; bunların aralarında bir tefrik yapılması kanaatimizce doğru değildir ve bu miktarlar üzerinde değişik spekülasyonlar yapıldı. Komisyonun bu birinci maddedeki miktarlar üzerindeki spekülasyonların bir sonucu

⁸⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 49, 3.2.1976, s. 796.

olarak, bunu tetkik etmek üzere aldığı bilinmektedir. Buna muvazi olarak, Millî Mücadeleye, İstiklâl Harbine iştirak etmiş olanlarla, diğer bazı savaflara iştirak etmiş olanları da bir tutma eğilimi vardır. Aslında tabîî vatan için yapılan her türlü harbin büyük kıymeti vardır. Yalnız bu, isminden de anlaşıldığı şekilde, İstiklâl Harbine aittir. Bunun için bu mesele de Komisyonunda tezekkür edilmeli ve bir açıklığa kavuşmalıdır. Kore için bir önerge verilmiş bulunmaktadır. Kore için Hükümetin hazırlamakta olduğu bir başka kanun vardır, ayrıca Kıbrıs için hazırlamakta olduğu bir kanun vardır. Bunlar Hükümet tasarısı olarak Yüce Meclise gelecektir. Eğer buna muvazi olarak değerli parlamenter, arkadaşlarımız, kendileri de bir teklif getirmeyi düşünüyorlarsa, hiç olmazsa Komisyonun bu meseleyi tezekkür ettiği devre içerisinde bunları hazırlayarak getirmek mümkün olur ve bunlar da Komisyonun vereceği karara ayrıca ışık tutar. Bu bakımdan Komisyonun bunun müzakeresi sırasında bir taraftan Hükümetin meseleyi daha açıklığa kavuşturması, hangi kanun tasarılarını getirmeyi düşünüyorlarsa onları açıklaması, parlamenter arkadaşlarımızın da bu arada kararını ona göre değerlendirmesi icabeder.

Bu suretle ben de ikinci maddenin Komisyon tarafından geri alınmasını ve ikisinin beraber iyi bir şekilde hazırlanarak, önümüzdeki hafta getirilmesini arz ve teklif ediyorum, saygılar sunuyorum ve teşekkür ediyorum Sayın Başkanım.”⁸⁴⁸

Sükan ve Aygün’ün konuşmaları üzerine Plan Komisyonu, 2. Madde üzerinde verilmiş önermeleri de yeniden görüşmek üzere geri istemiş ve komisyondan gelecek hazırlığa kadar görüşmelere ara verilmiştir.⁸⁴⁹ 8 Nisan 1976 tarihinde Komisyonun 208’e 1. Ek Sıra Sayılı raporu Milletvekillerine dağıtılmış ve görüşmelere yeniden başlanmıştır.⁸⁵⁰

Komisyon 1. Maddeyi şu şekilde yeniden düzenlemiştir:

“Madde 1.- Milli Mücadeleye iştirak eden ve bu sebeple kendilerine İstiklâl Madalyası verilmiş bulunan Türk vatandaşlarına hayatta bulundukları sürece ve ölümlerinden sonra, bakacak kimsesi bulunmayan ve ayrıca bir geliri olmayan muhtaç durumdaki dul ve eşlerine vatanî hizmet tertibinden aylık bağlanır. Bu aylığın miktarı, 657 sayılı Devlet Memurları

⁸⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 49, 3.2.1976, ss. 796-797.

⁸⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 49, 3.2.1976, s. 797

⁸⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 87, 8.4.1976, ss. 523-530.

Kanunu esaslarına göre 85 gösterge rakamının her yıl Bütçe Kanunu ile tespit edilecek kat sayı ile çarpılması suretiyle hesaplanır.

Bu kanundan önce, özel bir kanunla kendilerine vatanî hizmet tertibinden aylık bağlanmış olanlar hakkında yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz.

Bu kanuna göre bağlanan aylıklar hiç bir suretle haczedilemez.”⁸⁵¹

Komisyonun değişikliği üzerine, daha önce verilmiş olan tüm önergeler geri alınmış; ancak Faruk Sükan, Özer Ölçmen, Faiz Sarlar, İbrahim Elmalı, Mehmet Altınsoy, Cevat Önder ve Vedat Önsal” önermelerini geri almayacaklarını ifade etmişlerdir.⁸⁵² Bu önerge ile madde aşağıdaki gibi düzenlenmek istenmiştir:

“Madde 1.- Millî Mücadeleye iştirak eden ve bu sebeple kendilerine İstiklâl Madalyası verilmiş bulunan Türk Vatandaşları ile 1950 yılında Türk Tugayının Kore’ye ayak bastığı Ekim ayında başlamak ve 1953 yılı Pan-munjon Ateşkes Anlaşmasına kadar Kore’de fiilen savaşa katılmış olan Türk Vatandaşlarına, hayatta bulundukları sürece, vatanî hizmet tertibinden 85 gösterge rakamının her yıl Bütçe Kanunu ile tespit edilen katsayı ile çarpılmasından bulunacak miktarda aylık bağlanır.

Bu kanundan önce, özel bir kanunla kendilerine vatanî hizmet tertibinden aylık bağlanmış olanlar hakkında yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz.

Vatanî hizmet tertibinden bağlanan aylıklar hiç bir suretle haczedilemez.”⁸⁵³

Hükümet ve Komisyon önergeye katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Önergeyi açıklamak üzere Konya Milletvekili Faruk Sükan söz almış ve şöyle konuşmuştur:

⁸⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 87, 8.4.1976, s. 523.

⁸⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 87, 8.4.1976, s. 524.

⁸⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 87, 8.4.1976, s. 525.

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Millî Mücadeleye iştirak etmiş ve bu sebeple İstiklâl Madalyasına hâk kazanmış gazilerimize verilmekte olan aylıkların günün şartları icabı artırılması yolundaki kanun tasarılarının, Demokratik Parti olarak biz de lehindeyiz.

Esasen, geç kalmış bir tekliftir. Senelerden beri günün şartlarına intibak etmeyen ve hakikaten müşkül durumlarda bulunan İstiklâl Harbi gazilerine verilen ve Devletimizin madde ile ölçülemeyecek olan şükran duygularının bir karşılığı olarak kabul edilen aylıkların, gazilerimizin hiç bir ihtiyacını karşılamadığı vakıası ortadadır. Bu itibarla, kanunun tadilinde ve günün şartlarına uygun bir ayarlama yapılmasında fayda mütalaa etmekteyiz. Esasen, Hükümet de, geç kalmış bir kanun olarak, bundan evvelki müzakeratta, çeşitli vesilelerle görüşünü ifade etmişlerdi.

Değerli milletvekilleri, bu kanun; bu haliyle çıktığı takdirde, yeniden gelecek senelerde, hem de iki sene geçmeden, hayat pahalılığı bu şartlarla devam ettiği müddetçe, yine İstiklâl Harbine iştirak etmiş ve madalyaya müstahak olmuş, yaşları da bir hayli ilerlemiş kimselerin, namerde muhtaç olmaması için, ihtiyaçlarını karşılamak üzere yeni kanun hazırlıkları, yeniden kanun tadil teklifinde bulunmak üzere müracaat edileceğini şimdiden ifade etmek mecburiyetindeyiz.

Bu itibarla, bizim önergemizde de ifade ettiğimiz gibi, bir mütehavvil sistemin, yeniden gazilerimizi el açar duruma getirtmemek için mütehavvil bir sistemin kabulü gerekmektedir ki, teklifimizde bu husus derpiş edilmektedir.

Arz etmek istediğimiz ve tadilini istediğimiz diğer bir husus da Kore gazileriyle ilgilidir.

Değerli milletvekilleri, 25 seneden beri Türk Devletinin itibar ve haysiyeti için, insanlık hak ve hürriyetlerinin mücadelesi için Türk Parlamentosunun emirlerine uyararak uzak diyarlara gidip, şerefli Türk tarihine şanlı sayfalar katmış olan Kore gazilerini artık hatırlatmak ve onları da değerlendirmek lâzımdır. Millet Meclisi olarak, Kore gazilerine şefkat elimizi uzatmamız ve haklarını, kısmen de olsa maddî bazı imkânlar sağlamak suretiyle vererek, onlara lâyık olduğumuzu ispat etmemiz iktiza eder.

25 seneden beri Devletimiz için gurbet diyarında Türk Cumhuriyetini ve Türk ordusunu şerefle temsil etmiş ve menkıbeler yaratmış bu insanları eğer bu vesile ile de kısmen olsun hatırlamaz ve tatmin etmeyecek olursak, bundan sonraki bir çok hadiselerde Devlete hizmet etmiş olan insanlarda, bu milletin manevî değerlere olan saygınlığını ve vecibelerini yerine getirmekte tereddüt göstereceği kanaati uyanır. Bu itibarla, Kore gazilerine de bu vesileyle aynı ölçüde yardım yapmanın zarureti inandırıcıdır.

Değerli milletvekilleri, Hükümet ifade buyuruyor ki; yeni bir kanun hazırlığı vardır, bu kanun hazırlığı ile hem Kore, hem de Kıbrıs gazilerine yardım yapılacaktır.

Halen hazırlanmış bu tarzda bir kanun yoktur. Hükümetin hazırladığı tasarı, doğrudan doğruya yaralanmış ve şehit olmuş kimseleri derpiş etmektedir; yani ne Kıbrıs gazileri ne de Kore gazilerini içerisine alan bir kanun hazırlığı mahiyetinde değildir. Esasen bu fırsattan istifade ile bunu buraya ithal etmek ve bu tadilatı çıkarmak, şimdiye kadar ihmal edilmiş bir meselenin, bu vesile ile yerine getirilmesi iktiza eden bir vecibenin ifadesi ve ifası olacaktır. Bunu yapmamak suretiyle, bunu yerine getirmemek suretiyle bir müddet geriye bırakmak, bu işin olmamasını istemektir.

Bu kürsüden şunu arz etmek istiyorum: Hükümet, Kore gazilerine yapılacak yardımı eğer bu kanun münasebetiyle ithal etmeyecek olursa, görülecektir ki, uzun seneler daha ne Kore gazileri, ne de Kıbrıs gazileri Devletin yardımına, Türkiye Büyük Millet Meclisinin atıfetine mazhar olamayacaklardır.

BAŞKAN- Lütfen tamamlayın Sayın Sükan.

FARUK SÜKAN (Devamla)- Bunu ehemmiyetle arz etmek istiyorum. Bu itibarla, Kore gazilerine de yardım yapılması hususunda vaki olan teklifimize iltifat gösterilmesini arz eder, Yüce Meclise saygılarımı sunarım.”⁸⁵⁴

Bu konuşmadan sonra, önergedeki metin, 1. Madde olarak oylanmış ve kabul edilmiştir. Aynı şekilde 2. Madde de önergedeki gibi oylanmış ve kabul edilmiştir. Buna göre 2. Madde aşağıdaki gibi olmuştur:

⁸⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 87, 8.4.1976, s. 525-526.

“Madde 2.- Millî mücadeleye iştiraklerinden dolayı kendilerine İstiklâl Madalyası verilmiş olan Türk vatandaşları ile 1950 yılında Türk Tugayının Kore’ye ayak bastığı Ekim ayından başlamak ve 1953 yılı Pan-munjon Ateşkes Anlaşmasına kadar Kore’de fiilen savaşa katılmış olan Türk vatandaşları kendilerine refakat eden eşleri, Devlet Demiryolları ve Denizcilik Bankasının iç hatları vasıtalarından subaylar I inci mevkide, diğerleri II nci mevkide ve belediye vasıtalarında ücretsiz seyahat edebilirler. Askerî ve Devlet hastanelerinde ücretsiz tedavi edilirler.”⁸⁵⁵

Yürürlük ve yürütmeye ilgili 2. ve 3. Maddelerin oylanmasından sonra tasarının tümü üzerinde Ankara Milletvekili İsmail Hakkı Köylüoğlu son konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, sayın arkadaşlar; Meclise geldiğimizden beri birçok kanunlar çıkardık; fakat bu kanun kadar beni memnun eden hiç bir kanun olmamıştır.

Nedenine gelince: Biz hepimiz, benim yaşta olanlar Millî Mücadelenin getirdiği hava içerisinde yetiştik ve o hava içerisinde millî ve şuurlu, vatan ve millet konusunda işte o zaman onların anlattıkları menkıbeler, onların hatıraları, onların bize naklettikleri büyük kahramanlıklardan aldığımız tez ve ilhamla yetiştik.

Bu millet büyük bir millettir, üstün meziyetleri olan bir millettir, vefalı bir millettir. Biraz geç de olsa bu millet bu gazileri, bu kahramanları 1968 yılında hatırlamıştır. Ahir yaşlarında hatırlandıklarından dolayı çok memnun olan bu gaziler, devlete ve millete duacıdırlar. Millet adına yapılan manevî ve maddî hatırlama, bu kanunu çıkaranlara büyük sevaplar kazandırmıştır.

Kısaca; daha evvel söylediğim gibi, bu vatanın kurtarılmasında alın terleri olan, büyük kahramanlıklar gösteren bu gazilerin 1969’da 75 bin olan mevcutları, 1976 yılında, öyle tahmin ediyorum ki, verilen istatistiklere göre 25 bin civarındadır. En aşağı yaşları 75’tir. Ahir yaşlarında kimsesiz olan bu kişilere yaptığımız bu yardım, onların indinde çok büyüktür.

Hakikaten samimi olarak söylüyorum, şimdiye kadar çıkardığımız kanunların içerisinde beni en çok memnun eden, heyecanlandıran, bu kanun olmuştur.

⁸⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 87, 8.4.1976, s. 528.

Biz bugün varsak, bundan sonrada var olacak ve ebediyete kadar devam edeceğiz, ki, işte bize bunu ispat eden, bunu gösteren, bugün ahir yaşlarında olan bu gazilerdir ve bu kahramanlardır. Bu kahramanlara, az da olsa bu yardımı yaparken, ben, şimdi kefensiz yatan o şehitlerimizi bu yüce kürsüden rahmetle anıyorum.

Tabii onlar için bir övgüde bulunacak değilim. Çünkü benim dilim, benim edebiyatım ona kâfi değildir. Onları övenler övmüşler. Büyük şair Akif, onlar için çok şeyler söylemiş, hatta en sonrasında “Ben âcizim” demiş. O âciz olduğuna göre, ben hiçbirim.

HASAN CERİT (Adana)- Her yerde kavga var, devam ediyor.

BAŞKAN- Rica ediyorum efendim.

İSMAİL HAKKI KÖYLÜOĞLU (Devamla)- Onlar da biter; Devlet, gücü ile, kuvveti ile hepsini halleder. Biz, bir ve beraber olursak hedefe birlikte kolayca varırız. Biz buraya niye geldik? Memlekete, millete hizmet için geldik; milletin ve memleketin refahı için geldik, saadeti için geldik. Hep gayemiz budur; ama yollarımız başka. Herkes kendi yolunun kese ve kestirme olduğunu söylüyor, ama hedefimiz bir, gayemiz bir.

BAŞKAN- Sayın Köylüoğlu, ikmal edin lütfen.

İSMAİL HAKKI KÖYLÜOĞLU (Devamla)- Ve binaenaleyh, öteki hususlar geçicidir ve halledilecektir. Devletin gücü, kuvveti her şeye yeter.

BAŞKAN- Rica ediyorum Sayın Köylüoğlu, İçtüzük “Kısa ve özlü olacak” diyor rica ediyorum.

İSMAİL HAKKI KÖYLÜOĞLU (Devamla)- Bu Yüce Meclisin yüce kürsüsünde, bu vatana büyük hizmetleri olmuş, kanını vermiş, canını vermiş, ve bugün öteki dünyaya, Allahın rahmetine kavuşmuş olan şehitlerimizi rahmetle anıyorum ve gazilerimize hayırlı ve uzun ömürler diliyorum. Bu kanunun gazilerimize hayırlı ve uğurlu olmasını Allah’tan diler, hepinize saygılarımı sunarım.”⁸⁵⁶

Köylüoğlu’nun konuşmasından sonra, yapılan değişiklikler doğrultusunda tasarının başlığı “20.2.1968 tarihli ve 1005 Sayılı Kanunun 1. ve 2. maddelerinde değişiklik yapılması ve Kore Gazilerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun tasarısı” olarak değiştirilmiş; hem bu düzeltme hem de tasarının tümü oylanarak kabul edilmiştir.⁸⁵⁷

⁸⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 87, 8.4.1976, ss. 529-530.

⁸⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 87, 8.4.1976, s. 530.

10.17. 211 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununda Değişiklik: Personel ve Yakınlarının Hava Araçlarından Yararlanması

211 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 108. Maddesinin 1. fıkrasının sonuna (e) bendi ile iki fıkra eklenmesi hakkında Kanun tasarısı 14 Ocak 1976'da Millî Savunma Komisyonuna havale edilmiş,⁸⁵⁸ 9 Şubat 1976'da tasarı ve komisyon raporu Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁸⁵⁹ Tasarı 29 Nisan 1976'da Meclis'te görüşülmüş ve kabul edilmiştir.⁸⁶⁰

Tasarının Başbakan Süleyman Demirel imzasıyla Meclis Başkanlığına sunulan gerekçesinde aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir:

“211 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 66 ve 67. maddelerinde hasta ve cenaze nakillerinin Millî Savuma ve Jandarma Genel Komutanlığı bütçelerinden sağlanacağı öngörülmektedir. Bunlar için tahsis edilebilecek araçlardan hasta ve cenaze sahiplerinin yararlanabilmesi için yasal olanağa ihtiyaç duyulmuştur.

Ayrıca 108. maddede subay, askerî memur, astsubay ve ailelerinin askerî kara ve deniz nakil vasıtalarından ne şekilde yararlanabileceklerini hükme bağlamış iken hava ulaştırma araçlarından faydalanma hususunda bir hüküm getirmemiştir. Bu durumun ise bazı hallerde silâhlı kuvvetlerin süratle yerine getirmesi gereken hizmet ve görevlerini aksattığı müşahede edilmiştir.”⁸⁶¹

Görüşmeler sırasında tasarının tümü üzerinde konuşan Milletvekili olmadığı için maddelere geçilmiştir. 1. Madde ile, 4 Ocak 1961 tarih ve 211 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 108. Maddesinin 1. fıkrasına (e) bendi ile birinci fıkradan sonra aşağıdaki iki fıkra eklenmiştir:

“e) Acilen sevki gereken hasta ve cenaze nakilleri için tahsis edilecek vasıtalar.”

“Savaşta ve olağanüstü hallerde, izinli personel ve hizmetin gerektirdiği diğer işlerde görevlendirilecek personel ile sivil moral ekipleri, harekât bölgesine ve harekâtla ilgili diğer garnizonlara gidiş ve dönüşlerinde kara, deniz ve hava ulaştırma araçlarından yararlandırılabilirler.”

⁸⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 39, 14.1.1976, s. 379.

⁸⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 53, 10.2.1976, ss. 917-918.

⁸⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 95, 29.4.1976, ss. 176-178.

⁸⁶¹ “211 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 108. Maddesinin 1. Fıkrasının Sonuna (e) Bendi İle İki Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Millî Savunma Komisyonu Raporu”, S. Sayısı: 232, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 95, 29.4.1976 sonuna ekli basmayazı.

“Barışta olağanüstü hallerde, Genelkurmay Başkanının emri ile kişiler veya görev ve hizmetler için hava ulaştırma araçları tahsis edilebilir.”⁸⁶²

Madde Üzerinde konuşmak üzere Ordu Milletvekili Ferda Güley söz almıştır:

“Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım;

211 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Yasasının 108. maddesine bir (e) bendi ilâve eden kanun tasarısının 1. maddesinin sonuncu fıkrasında “Kişiler” kelimesinin önündeki “Önemli” sözcüğü tasarıda mevcut olmasına rağmen Komisyon tarafından, biraz evvel dinlediğimiz gerekçe ile kaldırılmış bulunuyor. Bu gerekçe, demin okunduğu gibi, “Genelkurmay Başkanının emri ile önemli kişiler veya görev ve hizmetler için makamdan makama, insandan insana değişebileceği izahtan varestedir.” gerekçesine dayanmaktadır.

Önemli kişiler.. Şüphesiz her insanın kendi kişiliği önemlidir; fakat sosyal ve siyasal hayatta ve özellikle uluslararası ilişkiler ve münasebetlerde “Önemli” kelimesi geniş bir kavrama ve kapsama ulaşır. Eğer bunu Komisyonun getirdiği gibi, sadece kişiler olarak alırsak. O vakit bunu subjektif ölçülere, Genelkurmay Başkanının önemli saydığı, lüzumlu gördüğü kişilere çoğaltmış, genişletmiş oluruz. Halbuki uluslararası deyim ve teamülle “Önemli” kelimesinin konulması gerekir. Meselâ, Türkiye’de bir konuğumuz vardır, yabancı bir memleketten şüphesiz görevle gelmiştir; ama Genelkurmayın ona askerî uçak verip de, onu Ankara’dan İzmir’e veya İstanbul’a göndermesi, görevi ve hizmetin gereği değildir. Ama onu, Türk Hava Yollarının uçağı ile değil de, askerî bir uçakla Malatya’ya, Kars’a veya İstanbul’a, İzmir’e göndermek gerekmektedir.

Bu zat, önemli bir kişidir. Hatta Batıdaki deyimi ile, bu kişi çok önemli bir kişi olabilir. Yani, bunlar için özel uçaklarda özel koltuklar ayrılır, özel seferler yapılabilir. Hatta önemli kişinin Batıdaki karşılığı, Very Important Person’dur. Kısaltılmış tabiriyle de “VIP” diye karşılanır. Yani, bu, ona yer ayrılmasını, herkesten önce o araçtan, o uçaktan yararlanmasını gerektirir.

⁸⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 95, 29.4.1976, s. 176.

Deminki misalim, bu çok önemli kişiyi tam tanımlamaz; şimdi hatırıma gelemecek, benim size burada arz edemeyeceğim birçok şahısları kapsar.

Eğer tasarıda olduğu gibi, hiç değilse “çok”unu kaldırarak “Önemli kişiler” dersek, bizde bir kişinin başına “önemli” kelimesini koyunca, o kişiyi çok önemli en son haddiyle önemli olarak anlarız. Herhalde tasarı hazırlanırken, batının “Çok önemli” kelimesindeki “Çok” kaldırılarak, “Önemli” ile iktifa edilmiş; fakat Komisyon kişilerin önemsizliğini sübjektif olarak almış olacak ki, bunu kaldırma yoluna gitmiş.

Bence kaldırılmamalıdır ve “Önemli kişiler” deyimi, tasarıda olduğu gibi yerini korumalıdır. Aksi takdirde, “Kişiler” dersek; o vakit metinde olduğu gibi şöyle oluyor: “Barışta, olağanüstü hallerde, Genelkurmay Başkanının emriyle kişiler veya görev ve hizmetler için hava ulaştırma araçları da tahsis edilebilir.”

İşte bu takdirde, tatbikatta sakınca çıkar, sübjektif ölçüler çıkar ve kanun yapıcı, kanun koyucu olarak bizim hedefimizin ötesine gidilmiş olur.

Bundan dolayı, çok basit gibi görünmekle beraber, bendeniz buradaki metnin son fıkrasının, Hükümet tasarısında olduğu gibi değişik şekli ile kabul edilmesini saygılarımla rica ediyorum. Ayrıca bir de öneri takdim edeceğim.

Saygılar sunarım.”⁸⁶³

Hasan Ferda Güley’den sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Tokat Milletvekili Hüseyin Abbas konuşmuştur:

Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

211 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 108. maddesinin 1. fıkrasının sonuna (e) bendi ile iki fıkra eklenmesi hakkındaki Kanun tasarısı üzerinde kısaca, Millî Selâmet Partisi Grubunun görüşünü arz etmek için söz almış bulunuyorum.

⁸⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 95, 29.4.1976, ss. 176-177.

Değerli arkadaşlarım, esasen Türk Silâhlı Kuvvetleri mensuplarının, her türlü olaylar ve afetler karşısında, şahısların veya aile efradının bir yerden diğer bir yere kara ve deniz yolları araçları ile ve askeri araçlarla gitmeleri mümkün. Ancak, günün gelişen, değişen şartları karşısında, ölüm hallerinde, tabii âfet hallerinde veya olağanüstü harp hallerinde bir yerden diğer bir yere gerek bu şahısların ve gerekse bunlara iştirak edecek refakatçıların bir an evvel menziline ulaştırılması için hava yolları ile de, Genelkurmayın, Hava Kuvvetleri Kumandanlığının nezdinde yapacağı temasla, o yolla da nakledilmeleri hususunu esasen burada getiriyor. Böylece kanuna, İç Hizmet Kanununun mezkûr maddesine esneklik getirmiş oluyor. Bu bakımdan, Grup olarak bu maddenin kabulü yönünde oy kullanacağımızı saygılarımla arz ederim.

Teşekkür ederim.”⁸⁶⁴

1. Maddenin son fıkrasındaki, “Kişiler” sözcüğünden önce, Hükümet tasarısında olduğu gibi “önemli” sözcüğünün ilâvesi yönünde verilen önerge oylanmış ve kabul edilerek tasarıdaki ifade “önemli kişiler” şeklinde değiştirilmiştir. Yürürlük ve yürütmeye ilgili 2 ve 3. Maddelerin de kabul edilmesiyle tasarı Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁸⁶⁵

⁸⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 95, 29.4.1976, s. 177.

⁸⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 95, 29.4.1976, s. 178.

10.18. Uzman Jandarma Kanununda Değişiklik: Uzman Jandarma Ailelerine Özel Kanunlarla Tanınan Muayene ve Tedavi Hakları

Uzman Jandarma Kanununun 17. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı 19 Haziran 1974'te İçişleri ve Plan Komisyonlarına havale edilmiş⁸⁶⁶; tasarı ve komisyon raporları 31 Mart 1976 tarihinde Meclis Genel Kurulu'nda dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁸⁶⁷ 29 Nisan 1976'da hükümet hazır bulunamadığı için tasarı görüşülememiştir⁸⁶⁸, ancak 6 Mayıs 1976'da görüşülmüş ve kabul edilmiştir.⁸⁶⁹

Başbakan Bülent Ecevit imzasıyla Meclis Başkanlığına sunulan tasarının gerekçesi şöyledir:

“24 Haziran 1965 tarih ve 635 sayılı Uzman Jandarma Kanunu, uzman jandarma çavuşlarının durumlarını geniş şekilde ıslah etmiş bulunmaktadır. Ancak, kanunun 17. maddesi, uzman jandarmalar ile eşlerinin ve çocuklarının “hizmette bulundukları sürece” astsubaylar ile bunların ailelerine özel kanunlarla tanınan muayene ve tedavi haklarından faydalanmalarını âmir bulunmaktadır. Ayrıca bu madde hükmüne göre, muayene ve tedavi yardımından sadece uzman jandarma çavuşlar ile eş ve çocukları yararlanmakta ve fakat kendilerinin kanunen bakmakla yükümlü ana, baba ve kardeşleri yararlanamamaktadırlar. Halbuki subay, askerî memur ve astsubaylar ile emeklileri ve bunların aileleri (eş, çocuk, ana, baba ve kardeşler) bu haktan tam olarak yararlanmaktadırlar. Yaş haddine kadar uzun yıllar ağır şartlar ve mahrumiyetler içerisinde hizmet gören uzman jandarmaların ve ailelerinin emekli olduktan sonra da subay ve astsubay emeklileri gibi muayene ve tedavi haklarından faydalanmaları en tabii haklarıdır.

Kaldı ki, son zamanlarda çıkarılan kanun, tüzük ve yönetmeliklerle, 657 sayılı Kanuna tabi sivil memurlar ve aileleri ile 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa tabi işçiler ve aileleri sağlık sigortası kapsamına alınmışlar ve ayrıca Hükümetçe hazırlanmakta olan “Genel Sağlık Sigortası Kanunu” tasarısı ile sağlık sigortası dışındaki vatandaşların da sağlık sigortası kapsamına alınmaları öngörülmüş bulunmaktadır.

⁸⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 98, 19.6.1974, 248.

⁸⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 84, 1.4.1976, s. 479.

⁸⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 95, 29.4.1976, s. 180.

⁸⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, s. 284.

Böyle bir ortam ve zamanda Uzman Jandarma çavuşları ile ailelerinin emekli olduktan sonra muayene ve tedavi hakkından yoksun bırakılmalarını ve hizmette olsalar dahi kanunen bakmakla mükellef bulundukları ana, baba ve kardeşlerinin bu haktan yararlandırılmamalarını hak, adalet ve eşitlik prensipleri ile bağdaştırmaya imkân yoktur.

Bu sebep ve gerekçelerle, maddede geçen “... hizmette bulundukları sürece...” deyimini çıkarılmak ve “... eş ve çocukları...” deyimini yerine de “... aileleri...” deyimini konulmak suretiyle, hem uzman jandarma çavuşlarının ve ailelerinin emekli olduktan sonra da muayene ve tedavi hakkından yararlanmaları ve hem de 635 sayılı Kanunun 17. maddesi ile 211 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun aynı konudaki 62-70. maddeleri arasında birlik ve paralellik sağlanmış olacaktır.

Çeşitli sebeplerle (yaş haddi, kendi isteği, adi veya vazife malulü, idarece re’sen) emekliye sevk edilen ve kendisine veya dul ve yetimlerine aylık bağlanan uzman jandarmaların yıllık ortalama adedi (130) dur. Bunlardan her birinin sağlık yardımından yararlanacak aile fertlerinin adedi de (kendileri dahil) ortalama olarak üç veya dört kişiden fazla değildir. Aile başına ortalama olarak yılda (600) lira muayene ve tedavi masrafı kabul edildiği takdirde tasarının malî portresi 130 X 600 = 78 000 lira civarındadır ki, bu meblâğın genel bütçe içerisindeki nispet ve miktarının ne kadar cüzi ve önemsiz olduğu açıktır.”⁸⁷⁰

Yukarıdaki gerekçe doğrultusunda, 24 Haziran 1967 tarihli ve 635 sayılı Uzman Jandarma Kanununun 17. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“Madde 17.- Uzman Jandarmalar ile eş ve çocukları ve kanunen bakmakla yükümlü oldukları kimseler; astsubaylar ile ailelerine özel kanunlarla tanınan muayene ve tedavi haklarından faydalanırlar. Emekliliklerinde de aynı hükümler uygulanır.”⁸⁷¹

⁸⁷⁰ “Uzman Jandarma Kanununun 17. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve İçişleri ve Plan Komisyonları Raporları”, S. Sayısı: 281, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976 sonuna ekli basmayazı, ss. 1-2.

⁸⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, s. 284.

10.19. Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Yeniden Teşkilâtlanması, Silâh, Araç ve Gereçlerinin Yenileştirilmesi için Yapılacak Harcamaların Yeniden Düzenlenmesi

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yeniden teşkilâtlanması, silâh, araç ve gereçlerinin yenileştirilmesi amacıyla Millî Savunma Bakanlığına gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme yetkisi verilmesi hakkındaki 27 Haziran 1972 tarihli ve 1601 sayılı Kanunun 3 Haziran 1975 tarihli ve 1904 sayılı Kanunla değişik 1 ve 2. maddelerinin değiştirilmesine ilişkin Kanun tasarısı 14 Ocak 1976 tarihinde Millî Savunma ve Plan komisyonlarına havale edilmiş⁸⁷²; 21 Nisan 1976 tarihinde tasarı ve komisyon raporları Genel Kurul’da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁸⁷³ Tasarının görüşülmesine 6 Mayıs 1976 tarihinde başlanmıştır.⁸⁷⁴

Başbakan Süleyman Demirel imzasıyla Meclis Başkanlığına sunulan tasarının gerekçesinde şu görüşlere yer verilmiştir:

“27 Haziran 1972 tarih ve 1601 sayılı Kanunla Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yeniden teşkilâtlanması, silâh, araç ve gereçlerinin yenileştirilmesi amacıyla Millî Savunma Bakanlığına 10 yılda 16 milyar liralık gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme yetkisi verilmiştir.

Aradan iki yıllık bir süre geçmiş olmasına rağmen, fiyatların Türkiye’de ve dünyada umulmadık bir düzeye yükselmesi, son siyasal ve askerî gelişmeler nedeniyle bölgedeki silâh dengesinin sağlanması zorunluluğu 1601 sayılı Kanunun değiştirilmesini gerekli kılmıştır.

1601 sayılı Kanunla tahsis edilen 16 milyar liralık ödenek, 1904 sayılı Kanunla 23 milyar 700 milyon liraya çıkarılmıştır.

Ancak; Türkiye ile ABD arasındaki karşılıklı askerî yardımlaşmanın ABD Kongresince tek taraflı olarak durdurulması, peşin ve kredili satışlar yoluyla sipariş edilen askerî malzemenin sevkine ambargo konulması, Türk Silâhlı Kuvvetleri için gerekli harp silâh, araç ve gereçlerinin ABD dışında silâh endüstrisine sahip diğer Batılı dost ve müttefik ülkelerden sağlanmasını gerekli kılmış ve tek bir kaynağa bağlı kalmanın büyük sakıncalar yaratacağını ortaya koymuştur.

⁸⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 39, 14.1.1976, s. 379.

⁸⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 93, 27.4.1976, s. 70.

⁸⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, ss. 289-290.

Ayrıca; çeşitli sorunlar nedeniyle ilişkili olduğumuz bazı komşu devletlerin gittikçe artan bir tempo ile silâhlanmaları, içinde bulunduğumuz yılların çeyrek yüzyılın en buhranlı yılları olmasına ve bir duraklama dönemi özelliği göstermesine rağmen, savunma harcamaları ve silâhlanma yönünden büyük ve devamlı artışlar görülmesi, diğer taraftan dünya silâh sanayiinde görülen fiyat artışları, Silâhlı Kuvvetlerimizin ihtiyacı olan harp silâh araç ve gereçleri için millî bütçe olanaklarımız ile daha fazla kaynak ayırmamızı zorunlu kılmıştır.

Ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik koşullar dikkate alınarak, 1975-1979 yıllarını kapsayan Stratejik hedef plan, kuvvet hedeflerinin gerçekleştirilmesi için çeşitli silâh sistemlerinin tedarikini bir plana bağlamış ve beş yıllık bir dönemde tamamlanması öngörülmüştür.

Bu amaçla, 1601 sayılı Kanun ve bu Kanunu değiştiren 1904 sayılı Kanunla sağlanan ödenekten ayrı olarak 13,5 milyar TL'nin 1976-1979 yıllarını kapsayan bir dönem içinde karşılanması yoluna gidilmiştir.”⁸⁷⁵

Görüşmeler sırasında tasarının veya maddelerin üzerinde söz alan olmadığından maddeler aynen kabul edilmiştir.

Tasarı doğrultusunda, bu kanunla, 27 Haziran 1972 tarihli ve 1601 sayılı Kanunun 3 Haziran 1975 tarihli ve 1904 sayılı Kanunla değişik 1 ve 2. Maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“Madde 1.- Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yeniden teşkilâtlanması, silâh, araç ve gereçlerinin modern teknik gelişmelere uygun şekilde yenileştirilmesi için Millî Savunma Bakanlığına 37 milyar 200 milyon liraya kadar gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişme yetkisi verilmiştir. Bu yetkinin meydana çıkacak lüzum ve şartlara göre % 50 oranında artırılması ve karşılığı ödeneğin Millî Savunma Bakanlığı Bütçesine ilâve olunması Bakanlar Kurulu kararı ile sağlanır.

⁸⁷⁵ “Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Yeniden Teşkilâtlanması, Silâh, Araç ve Gereçlerinin Yenileştirilmesi Amacıyla Millî Savunma Bakanlığına Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişme Yetkisi Verilmesi Hakkındaki 27 Haziran 1972 Tarihli ve 1601 Sayılı Kanunun 3 Haziran 1975 Tarihli ve 1904 Sayılı Kanunla Değişik 1 ve 2. Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısı ve Millî Savunma ve Plan Komisyonları Raporları”, S. Sayısı: 294, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976 sonuna ekli basmayazı, ss. 1-2.

Madde 2.- Birinci madde gereğince, yapılacak yüklenmelere karşılık Millî Savunma Bakanlığı bütçesinde “Silâhlı Kuvvetlerimizin yeniden teşkilâtlanması, silâh, araç ve gereçlerinin yenileştirilmesine ait her türlü alım ve giderler” adı altında açılacak özel bir bölüme 1973 yılından itibaren aşağıdaki ödeme planına göre;

1973 yılında: 1 milyar 600 milyon lira ödenek konulmuştur.

1974 yılında: 1 milyar 600 milyon lira ödenek konulmuştur.

1975 yılında: 7 milyar 340 milyon lira ödenek konulmuştur.

1976 yılında: 10 milyar 40 milyon lira ödenek konulur.

1977 yılında: 8 milyar 640 milyon lira ödenek konulur.

1978 yılında: 4 milyar 880 milyon lira ödenek konulur.

1979 yılında: 3 milyar 100 milyon lira ödenek konulur.

Toplam: 37 milyar 200 milyon lira.

1973 ve 1974 yılı Bütçe kanunlarıyla verilen 3 milyar 200 milyon lira, 1975 yılında Bütçe Kanunu ve ek ödenek kanunu ile verilen 7 milyar 340 milyon lira, 1976 malî yılı Bütçesine konulan 6 milyar 40 milyon lira olmak üzere toplam 16 milyar 580 milyon liralık ödenek bu miktardan mahsup edilir.”⁸⁷⁶

Yürürlük ve yürütmeye ilgili maddelerle birlikte tümü oylanmış ve açık oylamaya 135 Milletvekili katılmış, 131 kabul oyu, 4 geçersiz oy çıkmıştır.⁸⁷⁷ Bu nedenle, oylama 11 Mayıs 1976 tarihli 99. birleşimde tekrarlanmış; açık oylamaya 261 Milletvekili katılmış; 256 kabul, 1 çekinse oy ile tasarı Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁸⁷⁸

⁸⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, ss. 289-290.

⁸⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, s. 325.

⁸⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5.1976, s. 379.

10.20. Askerî Hastanelerdeki Hastaların Beslenme ve Bakımları Hakkındaki Kanunda Değişiklik: Süt Çocuklarının Tedavisi Sırasında Annelerinin Refakatçi Kalması ve Beslenmesi

15.12.1934 tarih ve 2615 sayılı Askerî Hastaneler ile Hastane gibi Kullanılacak Revirlerde Hastaların Beslenme ve Bakımları Hakkındaki Kanunun 2. Maddesinin birinci fıkrasına (E) bendi eklenmesine ilişkin Kanun tasarısı 18 Mart 1975 tarihinde Sağlık ve Sosyal İşler, Millî Savunma ve Plan komisyonlarına havale edilmiş⁸⁷⁹; tasarı ve komisyon raporları 8 Nisan 1976'da Genel Kurul'a dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁸⁸⁰

Tasarı 29 Nisan 1976'da görüşülmeye başlanmış ancak hükümet hazır bulunmadığı için ertelenmiştir.⁸⁸¹ 6 Mayıs 1976'da görüşülmüş ve kabul edilmiştir.⁸⁸²

Başbakan Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak imzasıyla sunulan tasarının genel gerekçesi şöyledir:

“Anne sütüyle beslenmesinde tıbbî ve hayatî zaruret bulunan hallerde refakatçi olarak yatırılması suretiyle süt çocuğunun tedavi edilmesinde, annenin refakatçi bulunduğu sürece beslenmesine, mevcut mevzuat ile imkân yoktur.

Ayrıca tabldotun bulunmaması ve dışardan da yemek tedariki mümkün olmaması hallerinde, kanunda değişiklik yapmak zorunluluğu ortaya çıkmış ve bu nedenle de 2615 sayılı Kanunun 2. maddesinin birinci fıkrasına bir (E) bendinin eklenmesine lüzum hâsıl olduğundan, bu değişiklik tasarısı hazırlanmış bulunmaktadır.”⁸⁸³

Millî Savunma Komisyonu raporu ise konuya daha ayrıntılı yer vermiştir. Komisyon tasarıyı daha geniş yorumlamış ve nihai metin bu rapora göre kanunlaşmıştır:

15.12.1934 tarih ve 2615 sayılı Askerî Hastaneler ile hastane gibi kullanılacak Revirlerde Hastaların Beslenme ve Bakımları Hakkındaki Kanunun 2. maddesinin birinci fıkrasına

⁸⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 52, 18.3.1975, s. 35.

⁸⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 87, 8.4.1976, s. 513.

⁸⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 95, 29.4.1976, s. 181.

⁸⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, ss. 288-299.

⁸⁸³ “15.12.1934 tarih ve 2615 sayılı Askerî Hastaneler ile Hastane Gibi Kullanılacak Revirlerde Hastaların Beslenme ve Bakımları Hakkındaki Kanunun 2. maddesinin birinci fıkrasına (E) bendi eklenmesine ilişkin Kanun tasarısı ve Sağlık ve Sosyal İşler, Millî Savunma ve Plan komisyonları raporları”, S. Sayısı: 285, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976 sonuna ekli basmayazı, s. 1.

(E) bendi eklenmesine ilişkin kanun tasarısı, ilgili bakanlık temsilcilerinin de iştirakiyle Komisyonumuzda tetkik ve müzakere olundu.

Gerekçede de arz ve izah olunduğu veçhile anne sütüyle beslenmesinde tıbbî zaruret bulunan hallerde bebeğin annesinin de refakatçi olarak hastane ve revirlerde yatırılmalarının temini ve tabibin lüzum göstereceği gıda rejimine göre beslenmelerini temin etmek gayesiyle hazırlanan tasarı Komisyonumuzca prensip olarak kabul edildikten sonra maddelerin görüşülmesine geçilmiştir.

Askerî hastanelerde ve hastane gibi kullanılacak revirlerde sadece Türk Silâhlı Kuvvetlerinde görevli veya emekli olmuş subay, askerî memur ve astsubaylar ile eşleri, ana, baba ve büyük ebeveynleri ile erkek ve kız çocuklarının teşhis ve tedavileri yapılabilinmektedir. Bir istisna olarak, tatbikat hastanesi olan ve 6996 sayılı Kanunla kurulmuş bulunan “Gülhane Askerî Tıp Akademisi” Kanununun 2. maddesinin (B) Bendinin (a) fıkrasında “sivil şahısların muayenelerini ve ayakta veya yatırılarak tedavilerini yapmak” hükmü getirilmiş, 28.7.1958 gün ve 4/10601 sayılı Kararname ile yürürlüğe giren Gülhane Askerî Tıp Akademisi nizamnamesinin 2. maddesinin (B) bendinin 2. fıkrasında “tedrisata faydalı vakalar ve fakir hastalar dahil olmak üzere fiilî yatak adedinin % 15’ine kadar sivil hasta kabul olunabilir. Tatbikat hastanesinde muayene ve tedavi olanlardan ve yatırılanlardan ücret alınmaz.” denilmektedir.

Bebek askerî hastanede tedavi edilebilme olanağını mevzuat gereğince kazanmışsa babasının sivil veya asker olması bu kanunun değişik şekilde uygulanmasını gerektirmez. Hastanenin muhatabı ebeveyn olmayıp hasta olarak kabul edilen bebek olduğu için bu kanuna göre beslenmesi açık bir keyfiyet olması gerekir. Oysaki Türkiye’de Gülhane’den başka askerî hastaneler de vardır ve buralarda silâhlı kuvvetler mensuplarından gayrisi teşhis ve tedavi edilemezler. Gülhane’de olduğu gibi diğer askerî hastanelerde de mevcut yatak sayısının % 15’ini sivil personele ayırmanın lüzum ve gerekli olduğuna inanan Komisyonumuz mer’i kanunlarda bir değişiklik yapılmasını zarurî görmekte ve bu hususun yerine getirilmesini Millî Savunma Bakanlığından temenni olarak istemektedir.

Tasarının 1. maddesiyle 2615 sayılı Kanuna eklenmek istenen (E) fıkrasının birinci satırında “Annenin verilmesinde tıbbî ve hayatî lüzum olan hallerde” ibaresi takdirî bir kayıtlama olarak görüldüğünden metinden çıkarılmış ve madde bu şekliyle Komisyonumuzca kabul edilmiştir.”⁸⁸⁴

Tasarının tümü üzerinde ve maddeler üzerinde söz alan Milletvekili veya parti grubu olmamıştır. Tasarı ile, 2615 sayılı Askerî hastaneler ile hastane gibi kullanılacak revirlerde hastaların beslenme ve bakımları hakkındaki Kanunun 2. maddesinin 1. fıkrasına aşağıdaki (E) bendi eklenmiştir.

“E) Yatırılarak tedavi edilen süt çocuklarının, tabipçe lüzum gösterilen hallerde anneleri de refakatçi olarak yatabilir ve tedavi eden tabibin lüzum göstereceği gıda rejimine göre beslenir.”⁸⁸⁵

⁸⁸⁴ “Rapor “, S. Sayısı: 285, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976 sonuna ekli basmayazı, s. 3.

⁸⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, s. 288.

10.21. Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununda Değişiklik: TSK Mensuplarının Kız Çocuklarının Sağlık Hizmetlerinden Yararlanması

4 Ocak 1961 tarih ve 211 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 69. maddesinin 12 Şubat 1963 tarih ve 172 sayılı Kanunla değişik (b) fıkrasının 3. bendinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı ve İçişleri, Millî Savunma ve Plan komisyonları raporları 284 Sıra Sayısı ile 8 Nisan 1976 tarihinde Genel Kurul’da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁸⁸⁶ Tasarının 29 Nisan 1976’da görüşülmesine geçilmiş ancak hükümet hazır bulunmadığından görüşmeler bir defaya mahsus olmak üzere ertelenmiştir.⁸⁸⁷ Tasarı 6 Mayıs 1976’da görüşülmüş ve Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁸⁸⁸ Ancak Cumhuriyet Senatosu tasarıda değişiklik yapmıştır.

Başbakan Sadi İrmak imzası ile Meclis Başkanlığına sunulan tasarının gerekçesinde aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir:

“211 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 69. maddesi, Türk Silâhlı Kuvvetleri emeklilik statülerini muhafaza eden emeklilerinin eşleri; ana, baba ve büyük ebeveynleri ile füru olarak erkek ve kız çocuklarını 18; tahsil yapıyorlarsa ortaöğrenim için 20, yükseköğrenim için 25 yaşına kadar muayene ve tedavilerinin yapılacağını belirlemektedir.

18 yaşını bitiren ve öğrenim yapmayan kız çocukları, bu kanunun sağlık hizmetlerinden istifade edememektedir.

Örf ve ananelerimiz kız çocuklarının evleninceye kadar ebeveynlerinin yanında kalmasını zorunlu kılmakta, ancak evlenme halinde anne ve babasının yanından ayrılması zorunluluğu ortaya çıkmakta böylelikle de infak ve iâşesi eşe devredilmektedir. Ancak bir ayrılık vukuunda kız çocuğunun döneceği yer yine ebeveyninin yanı olmaktadır.

Bu nedenle, yardım edilmediği takdirde muhtaç duruma düşecek evlenmemiş veya evlenip ayrılmış kız çocuklarının muayene ve tedavilerinin yapılması için İç Hizmet Kanununun 69. maddesinde değişiklik yapmak zorunluğu hâsıl olmuştur.

⁸⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 87, 8.4.1976, s. 513.

⁸⁸⁷ TBMM, Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 95, 29.4.1976, ss. 180-181.

⁸⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, ss. 287-288.

Nitekim 1425 sayılı Kanunun 7. maddesine göre devlet memurları emeklileri için hazırlanmış bulunan Tüzükte kız çocuklarının muayene ve tedaviden süresiz olarak istifa etmesi hususu da yer almış bulunmaktadır.”⁸⁸⁹

Görüşmelerde tasarı üzerinde söz alan Milletvekili olmamış; tasarının 1. Maddesi ile, 4 Ocak 1961 tarihli ve 211 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 12 Şubat 1963 tarihli ve 172 sayılı Kanunla değişik 69. maddesinin 6 Temmuz 1971 tarihli ve 1423 sayılı kanunla değiştirilen (b) fıkrasının 3. bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

3. Furu: Subay, askerî memur ve astsubaylar ile bunların emekli olmaları halinde Silâhlı Kuvvetler emeklilik statülerini muhafaza eden emeklilerin, yükseköğrenim yapmakta olan 25, ortaöğrenim yapmakta olan 20 ve bunların dışında 18 yaşını doldurmamış erkek ve kız çocukları ile yardım edilmediği takdirde muhtaç duruma düşecek evlenmemiş yahut evlenip ayrılmış veya boşanmış kız çocukları ile malul ve muhtaç durumda bulunan erkek çocukları;

Subay, askerî memur ve astsubaylar ile bunların emekli olmaları halinde Silâhlı Kuvvetler emeklilik statülerini muhafaza eden emeklilerin ölümleri halinde ise bu kişilerden kendilerine yetim aylığı bağlanabilen erkek ve ikiz çocukları.”⁸⁹⁰

Ancak yukarıda değinildiği üzere, tasarı Cumhuriyet Senatosu tarafından değiştirilmiştir; değişiklik 29 Haziran 1976’da Plan Komisyonu’na havale edilmiş,⁸⁹¹ Plan Komisyonunun değişiklikle ilgili raporu 284’e 1. Ek Sıra Sayısı ile 8 Temmuz 1976’da Genel Kurul’da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁸⁹² Cumhuriyet Senatosu’nun değişikliği 15 Mart 1977’de Meclis’te görüşülmüş ve kabul edilmiştir.⁸⁹³ Buna göre kesinleşen kanun aşağıdaki hükmü taşımıştır:

⁸⁸⁹ “4 Ocak 1961 Tarih ve 211 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 69. Maddesinin 12 Şubat 1963 Tarih ve 172 Sayılı Kanunla Değişik (b) Fıkrasının 3. Bendinin, Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve İçişleri, Milli Savunma ve Plan Komisyonları Raporları”, S. Sayısı: 284, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Toplantı: 3, Birleşim: 98, 6.5.1976 sonuna ekli basmayazı, s. 1.

⁸⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, s. 288.

⁸⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 20, Birleşim: 117, 29.6.1976, s. 338.

⁸⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 20, Birleşim: 123, 13.7.1976, s. 470.

⁸⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Toplantı: 3, Birleşim: 61, 15.3.1977, s. 43.

“3. FÜRU; subay, askerî memur ve astsubaylar ile bunların emekli olmaları halinde Silâhlı Kuvvetler emeklilik statülerini muhafaza eden emeklilerin, ortaöğrenim yapmakta olan 20, yükseköğrenim yapmakta olan 25 ve bunların dışında 18 yaşını doldurmamış ve evli olmayan erkek ve kız çocukları ile evli olmayan ve yardım edilmediği takdirde muhtaç duruma düşecek olan kız çocukları ile yaşları ne olursa olsun malul ve muhtaç erkek çocukları.

Subay, askerî memur ve astsubaylar ile bunların emekli olmaları halinde Silâhlı Kuvvetler Emeklilik statülerini muhafaza eden emeklilerin ölümleri halinde ise bu kişilerden kendilerine yetim aylığı bağlanabilen erkek ve kız çocukları.”

11. MİLLÎ EĞİTİM İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

11.1. Millî Eğitim Temel Kanununda Değişiklik: Meslek Okullarının Orta Kısımlarının Yeniden Açılması

İstanbul Milletvekili Fehmi Cumalıoğlu'nun 14.6.1973 tarih ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 25. maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi 25 Haziran 1974'te Millî Eğitim ve Plan komisyonlarına havale edilmiştir.⁸⁹⁴ 90 Sıra Sayılı Millî Eğitim ve Plan komisyonları raporları 2 Temmuz 1974'te Meclis Genel Kurulu'nda dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁸⁹⁵ Danışma Kurulu önerisi ile teklifin öncelikle görüşülmesi kabul edilmiş ve 22 Mayıs 1975'te görüşmelere başlanmıştır.⁸⁹⁶

Kanun teklifi üzerinde ilk sözü DP Grubu adına Konya Milletvekili Özer Ölçmen almıştır. Ölçmen DP Grubu olarak kanun teklifinde öngörülen meslek liselerinin orta kısımlarının açılması konusunu desteklediklerini ve kanun teklifine olumlu oy vereceklerini belirtmiştir:

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri;

Görüşmekte olduğumuz, Sayın Cumalıoğlu'nun kanun teklifi, Demokratik Parti Grubunun çok önemle üzerinde durduğu konulardan birini kapsamaktadır. Bu konu, Sayın Cumalıoğlu ve arkadaşlarının teklifi, Sayın Erim Hükümetleri zamanında tedrisattan çıkarılmış bulunan meslekî okulların orta kısımlarıyla ilgili bir kararı değiştirip yeniden bu okulların tedrisata geçmelerini öngörmektedir.

Hatırlanacağı üzere, Sayın Erim Hükümetleri zamanında Sayın Şinasi Orel'in Millî Eğitim Bakanlığı sırasında, meslek okullarının orta kısımlarının tedrisattan kaldırılması, tedrisatının bırakılması şeklinde bir Hükümet kararı olmuş ve Parti Grubumuz, o zaman bu kararın karşısında olduğu ve bu kararla, sadece tedrisatta bulunan, fiilen tedrisatta bulunan imam-hatip okullarının orta kısımları olduğu için bu karara karşı çıkmış ve Meclis denetim yollarından biri olan gensoru müessesesini kullanmış idi.

⁸⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 100, 25.6.1974, s. 270.

⁸⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 105, 3.7.1974, s. 360.

⁸⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, s. 273.

Geçen dönem Mecliste olan arkadaşlarımızın iyi hatırlayacağı üzere, Sayın Denizli Milletvekili Sami Arslan'ın verdiği önergeye Grubumuzun katılmasıyla Mecliste müzakeresi yapıldığı sırada, o zamanın Millî Eğitim Bakanı Sayın Şinasi Orel, bu kararın, 8. Millî Eğitim Şûrasında alınmış olan bir kararın sonucu olduğunu ve kendilerinin de yeni bir karar ittihaz etmediklerini ve bunu uyguladıklarını ifade etmişlerdi. Hatırlanacağı üzere, 8. Millî Eğitim Şûrası, Adalet Partisinin tek başına hükümet ettiği bir döneme rastlamaktadır.

Bizim gensorumuz; bu yanlış kararı önleme ve Millî Eğitim Bakanı ile Hükümeti denetleme mahiyetinde olduğu halde, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu o zaman bu kararın, Hükümet kararının doğruluğu istikametinde konuşma yapmış, Adalet Partisi ise görüş belirtmeden, maalesef gensoru sırasında salonu terk etmiş idi. Şimdi biz, eski görüşümüze diğer partilerin ve Yüce Meclisin rücu etmesini memnuniyetle karşılıyoruz. Geç de olsa bu kararın bugün Yüce Meclisin ve muhterem grupların değerli oylarıyla kanunlaşması hususunu sevinçle karşılıyoruz.

Görüşümüz, bu uygulamanın sadece, demin de söylediğim gibi, fiilen imam-hatip okullarının orta kısımlarına raci olmasıyla ve orta kısmı olmayan, orta kısmında temel bilgiyi almamış ve sadece lise eğitimi ile ve normal bir ortaokulu bitirdikten sonra lise eğitimi ile imam-hatip liselerine geçen gençlerin 11-15 yaşları arasında alabilecekleri ve kolaylıkla, daha kolaylıkla alabilecekleri bazı bilgilerden noksan olarak ve eksik olarak bu liselere girmelerindeki sakınca bu suretle ortadan kalkmış olacaktır. Böylece çocuklarını bu okulda eğitmek isteyen birçok vatandaşımızın da isteğine cevap verilmiş olacaktır.

Demokratik Parti Grubu olarak; daha evvel bunun mücadelesini yapmış bir grup olarak bu teklife bugün diğer grupların da katılmasından duyduğumuz sevinci belirtir, müspet oy vereceğimizi arz eder, saygılar sunarız efendim.”⁸⁹⁷

Ölçmen'in konuşmasından sonra kanun teklifinin tümü üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Isparta Milletvekili Mustafa Cesur bir konuşma yapmıştır:

⁸⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, s. 273-274.

“Muhterem Başkan, değerli milletvekilleri; 1739 sayılı Temel Eğitim Kanununun 25. maddesinin değiştirilmesine dair sayın Fehmi Cumalıoğlu’nun teklifi hakkında grubumuzun görüşlerini aksettirmek üzere huzurunuza gelmiş bulunuyorum.

Bu teklif; münhasıran imam-hatip okullarının birinci devresine imkân sağlamak için getirilmiş bulunmaktadır. Teklif edildiği üzere; hakikaten 4 senelik ikinci dönem okullar, din adamı yetiştirmede zarurî olan eğitimi sağlamadığı, bilhassa ortaokulu bitirdikten sonra din eğitimi için zarurî görülen eğitimi sağlama imkânı bulunamadığı ve daha evvel ilkokulu bitirince kolaylıkla intibak sağlanabileceğinden, gerekli tilâvet eğitimi ile din eğitimi meselelerine yöneltme imkânı sağlanması önerilmektedir.

Hakikaten öteden beri şikâyetimiz nedir? Güçlü din adamından mahrum olduğumuz iddia edilegelmiştir. Eğer toplumuz için her bakımdan yetişmiş, mükemmel din adamına ihtiyacı kabul ediyorsak, buna bütün gücümüzle eğilmemiz ve bu toplumun manevî yapısında söz sahibi olacak, manevî mimarı bulunacak bu şahısların güçlü yetiştirilmesi için bütün fedakârlıkları göstermek zaruretine inanıyoruz.

Biz Adalet Partisi olarak, münhasıran iktidarda tek parti halinde bulunduğumuz 1970’lerde, daha evvel toplanmış bulunan Sekizinci Millî Eğitim Şûrasının kararlarına paralel olarak durumu teemmül etmiş ve bir karara varmış bulunuyorduk. 15 Aralık 1970 tarihli bu hususta din eğitimi ile ilgili istişarî toplantı kararını, zabıtlara geçmesi bakımından ve bir hakikatin kamuoyunda kesinlikle anlaşılması bakımından okuyorum: “Gerek Millî Eğitim Bakanımız Prof. Orhan Oğuz’un ve gerekse Talim Terbiye Dairesi Başkanı Zekâî Baloglu’nun imam-hatip okullarının meslekî yönden bugünkü durumlarına nispetle daha verimli hale getirilmesi hususundaki beyanları, toplantıya iştirak eden bütün temsilciler tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.”

Şu halde, o zamanki iktidarın Millî Eğitim Bakanı, daha verimli hale getirilmesini istemiştir ve bu, toplantıya iştirak edenlerin tamamı tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.

Şu halde, imam-hatip okullarının birinci devresinin kaldırılmasında Adalet Partisinin herhangi bir rolü, kararı, dahil olduğu hakkındaki iddialar yalandır.

Ayrıca, kabul edilen diğer hususlar da şunlardır: “İmam-hatip okullarının gerek birinci devreleri ve gerekse ikinci devreleri, Sekizinci Millî Eğitim Şûrasınca tespit olunan Türk eğitim sistemi içinde, meslekî nitelikleri muhafaza edilerek geliştirilme imkânı araştırılmalıdır.” Demek ki terkedilmesi, dumura uğratılması değil, geliştirilmesi amaç edinilmiştir.

“İmam-hatip okullarının 3 yıllık birinci devre mezunları, (ki mevcudiyeti burada kabul edilmiştir) imam-hatip okullarının ikinci devresine, diğer ortaöğretim kurumlarının 2. devrelerine gerekli şartlarla devam edebilmelidirler.” Şu halde, diğer okullara geçiş imkânı dahi düşünülmüştür.

İmam-hatip okullarının 3 yıllık birinci devresini bitirenlerden mesleğe hemen girmek isteyenler, bir yıllık meslek dersleri uygulamalı sınıfına devam etmeli ve bu sınıfı bitirenlere bugünkü 4 yıllık birinci devre mezunlarına, 633 sayılı ve 657 sayılı kanunlarla tanınan haklar tanınmalıdır. İmam-hatip okullarının ikinci devresini bitirenler, hem mesleğe ve hem de yükseköğrenime hazırlayan diğer ortaöğretim kurumlarından mezun olanlar gibi mütalâa edilmelidir.” Demin kabul ettiğiniz, 1750 sayılı Kanunun 52. maddesinin değiştirilmesine taallûk eden mesele, 15 Aralık 1970 tarihinde Adalet Partisi Millî Eğitim Bakanı tarafından kabul edilmiş bir meseledir. Bunu bilhassa belirtmek isteriz ve imam-hatip okullarını daha cazip hale sokabilmek için üniversiteye geçiş imkânı da o zamanlar düşünülmüştür.

“İmam-hatip okullarının ikinci devrelerinde, yükseköğretime hazırlayan ikinci devre ortaöğretimdeki ortak mecburî dersler aynen uygulanmalıdır.” Şu halde, daha kültürlü, daha münevver yetişmelerini sağlayıcı esaslar da benimsenmiş bulunmaktadır.

“İkinci devre imam-hatip okullarını bitirenler, kendi meslekleri ile ilgili yüksekokul ve fakültelere girebilecekleri gibi, ortak mecburî dersler bakımından yükseköğretime hazırlayan programlardan hangisine tabi tutulmuşlarsa, o programın yeni sistemi içinde sağladığı haklardan aynen faydalandırılmalıdır, imam-hatip okullarının her iki devrelerinin meslek dersleri ile ilgili program ve müfredatının hazırlanmasında mütehassıs bir komisyonun fikri alınmalıdır.” denilmiş, bu suretle imam-hatip okullarının toplum bünyesindeki önemi ve bunlardan yetişenlerin bilgili, münevver kimseler, topluma tesir edebilecek münevver kimseler olarak yetişmeleri o zamandan düşünülmüştür.

Bugün kabul ettiğimiz kanun, 1750 sayılı değişiklik Kanunu, imam-hatip okullarını daha cazip hale getirecektir. Bu tasarıda bilgi, istidat ve kabiliyet esası, daha ilkokul sıralarında din adamı yetişmek ihtiyakı içinde olanlar, bunu benimsedikleri takdirde, ileride yatay ve dikey geçişler de sağlanacaktır; sağlandığı takdirde imam-hatip okullarını hem cazip hale, hem de memlekete daha faydalı hale sokma imkânlarını bulacağız. 4 senelik din eğitimi kâfi gelmediği, bu suretle 3 senelik daha ağır şartlar altında... Çünkü hem ortaokulun dersleri verilecek, hem de din eğitimi, bilhassa tilâvet esasları öğretilecek, bu suretle ruhen mesleğini sevmiş insan olarak din adamı yetiştirilecek; bundan toplumumuz kazanacaktır.

Bu emin adımlar muvacehesinde teklife olumlu oy vereceğimizi saygılarımla arz ederim.”⁸⁹⁸

Cesur’un konuşmasından sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Samsun Milletvekili Ali Acar konuşmuştur:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;

İstanbul Milletvekili Fehmi Cumalıoğlu’nun, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 25. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifi üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubumuzun görüş ve temennilerini arz etmek üzere huzurlarınızdayım.

Sayın milletvekilleri, asıl konuşmama girmeden evvel bir hususu hemen kaydetmek isterim ki, benden önce burada fikirlerini ifade buyuran çok kıymetli sözcüler sadece imam-hatip okulları meselesi üzerinde durmak suretiyle imam-hatip okullarının memleketimiz üzerindeki müeessiriyetine ve onun önemine işaret etmiş oldular. Böylece ben, huzurlarınızda kendilerine şükretmekle, teşekkür etmekle sözlerime başlıyorum.

Sayın milletvekilleri, üzerinde söz açtığımız kanun, Millî Eğitimin Temel Kanunu, yani memleketimizin temelini, esasını teşkil eden temel bir kanundur. Şu halde, temeller ne ölçüde sağlam olursa eserler de, o temeller üzerine inşa edilecek olan binalar da o ölçüde sağlam ve mukavim olacaklardır.

⁸⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, s. 274-275.

Mübarek memleketimizi maddede ve mânada imar edecek olan insan unsurunu içine alan millî eğitim gibi bir ana davamızın temelini meydana getiren bu kanun acaba noksansız ve kusursuz olarak mı çıkartılmıştır? Hemen şunu ifade etmem icap eder ki, bütün iyi niyet ve gayretlere rağmen tatbikatındaki arazlar ve illet kendisini göstermiştir ve onun için de, biraz evvel sorduğum suale kendim cevap vererek diyorum ki, bu kanun tam ve mükemmel olarak değil, malul olarak çıkmıştır. Çünkü bütün memleket sathında yaşayan vatandaşlarımızın evlâtlarını eğitmek ve öğretmek gibi çok ulvî bir vazifeyi planlamış ve programlaştırmış olan Temel Eğitim Kanunu meslek dallarında okumak isteyen gençlerin ve öğrencilerin önüne muayyen bir kanal getirmek suretiyle, “Sen falanca meslek dalına gitmek istesen dahi, ancak muayyen bir müddet şu genel eğitimi yaptıktan sonra gideceksin” şeklinde bir zorlama, bir engel getirmek suretiyle aslında insan hak ve adalet ölçülerine uygun olmayan bir sistemi vaz etmiştir. İşte, üzerinde hassasiyet gösterilmesi ve telâfisi icabeden husus budur. Bu, sadece imam-hatip okullarının birinci devrelerini açtırmak maksadı ile değil, bütün meslek okullarımızın birinci devrelerinin ve memleketimizin muhtaç olduğu meslek dallarındaki kalifiye elemanların tam ve kâmil mânâda yetiştirilebilmesi için hazırlanmış ve teklif olarak getirilmiştir.

Muhterem arkadaşlar, haddizatında bir kanun ki, hem memleketin esaslı olan insanı eline alacak mahiyette ve temeli olduğunu ifade edecek ve hem de birtakım illiyetlerle malul olacak. İşte ben şu anda onları ana maddeler halinde sizlere arz ve ifade etmek istiyorum.

Birinci nokta şudur arkadaşlar: İnsan hak ve hürriyetleri ölçüsünden, bu kanunun tatbikatı mümkün değildir. Şöyle ki; Falan veya filan meslek dallarında gelişmek ve eğitim görmek arzusunda bulunan bir gencin karşısına siz, temel eğitimin birinci kademesi olarak ifade edilen 5 yıllık ilköğretimden sonra, “sen 3 yıl daha temel eğitimin ikinci kademesinde genel öğretim yapacaksın, ondan sonra meslek lisesine, meslek okuluna gireceksin” diye bir engel, bir set koyarsanız, bu en azından o gencin iradesine, o gencin arzusuna, o gencin velisinin iradesine bir ambargo koymak olarak tabir edilmek gerek.

İkincisi: Memleketimizdeki meslek okullarının cazip hale getirilmesinde bütün gruplarımız ve bütün vatandaşlarımız müttefiklerdir. Meslek okullarımızın cazip hale getirilebilmesi keyfiyeti, onun yollarını daraltmakla değil, onun yollarına engel koymakla değil; ona giden yollardaki engelleri kaldırmak ve onun girişini kolaylaştırmaktan geçse gerek. Şu halde asıl olan, meslek okullarının senesini azaltacağız, genel öğretimden sonra sınıflamaya tabi tutacağız edası ve esprisi içerisinde temel eğitimin ikinci kademesi olarak ifade edilen 3 yıllık ortaokul tekabülündeki senelerde okuttuktan sonra bir öğrenciyi veya bir genci, meslek liselerine sevk etmek en azından meslek okullarını cazip halden çıkartıp, onları atıl hale sevk etmek demek olur. Böyle yapıldığı takdirde, yani ifade etmek istediğim husus odur ki, bu birinci devreleri açıldığı takdirde meslek okullarının, genel ortaöğretimin kapılarındaki yığınaklar ve zorlamalar azalacak, en az, asgariden ortaöğretim sisteminde bir dengeleşme meydana gelecektir. Onun da neticesi; Üniversite kapılarımızdaki zorlamaları azaltacaktır.

Üçüncü husus: Kalifiye eleman olarak yetiştirme bakımından bu kanunun tatbikatı daha evvelki şekli ile mümkün değildir. O da şudur: Memleketimizin başına gelenler ve çekmiş olduğu sıkıntılar, mesleğinde ehil olmayan insanların işbaşında bulunmuş olmasından dolayıdır. Eğer biz mesleğinin başında ehil elemanları yetiştirmeyi; onu yetiştiren müesseselerin zamanını azaltmakta görüyor ve buluyorsak, o yanlış bir zihniyet olur, sakil bir zihniyet olur. Bilâkis bir sanatkârı, bir teknik elemanı, bir meslek erbabını yetiştirebilmek için ne kadar fazla üzerinde hassasiyet gösterilir ve durulursa, o kadar müsmir netice alınacağı hakikatinden hareketle diyoruz ki, meslek okullarının ikinci devrelerini lise haline getirdikten sonra, birinci devrelerini ortaöğretimden alırsanız; köye gönderdiğiniz sanat okulu mezunundan, sanatkardan faydalanamazsınız, köye göndereceğiniz öğretmen okulu mezunundan faydalanamazsınız, köye göndereceğiniz İmam-Hatip okulu mezunundan faydalanamazsınız. Bu ise, memleketimizin temelini alâkadar eden ve topyekûn kalkınmasını içerisine alan bir husustur.

Dördüncü konu ise, bazı alışkanlıkların muayyen devrelerde alınması ve gençlerimize verilmesi keyfiyetidir. Muhterem arkadaşlar, bu başlığımızı ifade ederken bir atasözünü hatırlatmadan geçemiyeceğim muhterem heyetinize: “Ağaç yaşken eğilir” (CGP sıralarından alkışlar) Siz eğer bir genci

muayyen bir devrede elinize alıp onu sanatkâr mı yapacaksınız, sanat dalında; sağlıkçı mı yapacaksınız, sağlık dalında; imam ve hatip mi yapacaksınız, o dalda elinize alıp yoğurmadıkça, öldürmedikçe, onun kemikleri yumuşakken muayyen istikâmetler vermedikçe, muayyen bir devreden sonra artık o elinizde eğilen, verdiğimiz istikamete giden değil; sizin karşınıza dikilip birtakım anarşik hadiseleri çıkartan insan olarak tecelli eder.

Bunun misalini de sanat enstitülerimizden vermek istiyorum. Sanat okullarımıza, temel eğitimin birinci kademesi olan beş senesini; ikinci kademesi olan üç senesini bitirdikten sonra bir genci sanat okulumuza teslim ettikten sonra, üç yıl gibi kısa bir müddet içerisinde o gencimizden demirciliğin bütün imkânlarını, şartlarını, bütün meselelerini, bütün problemlerini öğrenmiş ve öğretilmiş olarak takdim edemezsiniz cemiyetimize. Cemiyetimizde sanatkâr mı, yoksa genel kültür almış bir genç mi olduğu belli olmayan (çok affedersiniz) kuş mu, deve mi, misalinde olduğu gibi, ne olduğu belli olmayan birtakım gençleri salıvermiş olursunuz ki; bu da memleketimizin ekonomisinde en büyük çıban başı olarak tecelli etmektedir.

Bu misalime bir de başka sahadan örnek vermek istiyorum, İmam-Hatip okullarının vazifesi; memleketimizin münevver ve dinin ahkâmını bütün teferruatı ile milletimizin gönlüne, kalbine aktaran ve onun dinî hizmetlerini yürüten elemanları, İmam ve Hatipleri yetiştirmektir.

Muhterem arkadaşlar, İmamlığın ve hatipliğin kendisinde bulunması zorunlu olan, şart olan birtakım meseleleri vardır. Onlardan bir tanesi; bir insan imam ve hatip olabilmek için evveleminde Kur'an-ı Kerimi bütün ahkâmı ile, bütün edvarı ile, bütün kaideleri ile öğrenmeli, okumalıdır.

Bir insan eğer Kur'an-ı Kerimi tam manasıyla, tecviti ve usulü ile okuyamıyorsa, üniversite mezunu dahi olsa, Ezheri de bitirmiş olsa, birkaç tane Doğudan, Batıdan üniversite de bitirmiş olsa, o insan mihrapta fatihayı, Zammı Sureyi doğru olarak okuyamıyorsa, o insanın imamlık yapabilmesine imkân ve ihtimal yoktur. İmamlığın baş şartı budur, öbür şartlar bunları tamamlayıcı mahiyettedir.

Bir imamda aranan bu vasfın hareket noktası da; gencin katılaştığı, dondurulduğu ve muayyen duygularının birtakım teşekkülâtını yaptıktan sonraki 15., 16. yaş devreleri değil; anatomi uzmanlarının dahi ifade ettiği 12-13 yaş devreleridir. Eğer bir çocuğu siz imam ve hatip yapmak ister ve memleketimizdeki gerçek kalkınmanın temeli olan köyde, imamınızı münevver olarak bulunduramazsanız, ne yaparsanız yapın bu memleketi kalkındırmanın imkânını bulamazsınız. Bunun da yolu gelir, Millî Eğitim Temel Kanununun 25. maddesindeki eklenecek bu fıkranın meslek okullarının birinci devrelerini açması keyfiyetine bağlanır.

Arkadaşlar, tatbikattan gelen bir arkadaşınız olarak gördüm ve fiilen ıstırabını yaşadım. Ortaokul mezunlarından İmam-Hatip okulu ikinci devrelerine gençlerin alınması mevzubahis iken, gençlerden aldık, ortaokul mezunlarından gelen hevesli gençlerimiz bir heves neticesi geldiler, bütün gayrete, faaliyete, kurslara rağmen bir türlü, o fatihayı okumak için dilini alıştırmamanın imkânını göremedik.

Şu halde, bunun alışkanlığının o devreden itibaren değil, daha küçük yaşlardan itibaren geldiğini tatbikatçı olarak gördük. Anatomi uzmanlarının verdikleri bilgiye göre, insanoğlunun hançeresi muayyen bir yaş devresinde gelişmektedir. O yaş devresini aştıktan sonra donan o boğazda, başka birtakım alışkanlıkları vermenin imkânı yoktur.

Muhterem arkadaşlar, buna ilâveten, belki köye göndereceğiniz bir sanatkârda, bir sağlık memurunda, bir öğretmende, belki diye başladım ve fakat en azından onlarda da muayyen vasıflar aramak mecburiyetindesiniz, ama bir imamda arayacağınız daha başka vasıflar vardır. Bir imam, evvelemirde mensubu olduğu ve vazifesini yapmış olduğu dinin bütün vecibelerini, bütün vazifelerini, bihakkın tatbik etmek mecburiyetindedir. Tatbik etmediği takdirde, senelerdir. bu memlekette; “İmamın dediğini tut, gittiği yoldan gitme” yanlış felsefesini, maalesef İmam-Hatip okulları gibi bağrımız ve göz nurumuz olan bir müessese üzerinde de tahakkuk ettirecek noktaya getiririz ki, bu bizim Millî Eğitimimiz bakımından ve milletimiz bakımından çok kötü bir talih olarak tecelli eder. Onun için bir gence siz, 16-17 yaşından itibaren birtakım yaşayışları, birtakım amelleri taklit ettirmeye kalkışırsanız isyanlarla karşılaşsınız. Ancak, onu küçük yaştan itibaren aldıktan sonra aşılamış olursanız, daha kolaylıkla neticeye varmış olursunuz.

Muhterem milletvekilleri, bütün bu izahlarımın anasını ve esasını teşkil eden hadise şudur: Millî Eğitim Temel Kanununun 25. maddesine ilâve edilecek olan bu fıkra ile, meslek okullarımızın birinci devreleri açılmasıyla topyekûn Türkiye'nin maddede ve manada kalkınması ve medenî alemde tarihindeki şerefli yerini tekrar alabilmesi ve nüfusumuzun % 72'si gibi büyük bir ekseriyetinin yaşadığı köylerimizin ve köylülerimizin dertlerinin halledilmesi meselesine bağlıdır ve dayalıdır; Çünkü, öğretmen köye meslek okullarından gitmektedir; çünkü, İmam ve Hatip köye meslek okulundan gitmektedir; çünkü, ebe, köye meslek okullarından gitmektedir; çünkü, köye birtakım zanaat kurslarının idarecileri sanat mekteplerinden, meslek liselerinden gitmektedir.

Eğer siz köye gönderdiğiniz öğretmeni, köye gönderdiğiniz imamı, köye gönderdiğiniz ebeyi, köye gönderdiğiniz sanatkârı ve zanaatkârı mükemmel manada yetiştirmeden gönderseniz, orada köylünün pratik birtakım tecrübeleri karşısında bocalamalar geçirecek ve muvaffakiyet yerine, âdemi muvaffakiyeti görmek suretiyle bir eğitim sahası bomboş, bırakılmış olacaktır. Bütün bunun yolu da, eğitim süresini kısaltmakla değil, uzatmakta, yani yine Millî Eğitim Temel Kanununda ifadesini bulduğu şekilde, temel eğitimin içerisinde yine temel eğitim bulunacak, genel öğretim bulunacak ve fakat meslek eğitimlerinin de birinci bölümlerinin açılmasını sağlamış olacaktır.

Baştan beri izah ve arz etmeye çalıştığım sebepler ve durumlar muvacehesinde, bu teklife grubumuzun müspet oy vereceğini arz ve ifade eder, hepinize saygılar ve hürmetler sunarım.”⁸⁹⁹

Acar'ın konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ağrı Milletvekili Cemil Erhan konuşmuştur:

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin sayın üyeleri; İstanbul Milletvekili Sayın Fehmi Cumalıoğlu'nun, 14.6.1973 tarih ve 1739 sayılı Temel Eğitim Yasası üzerinde, Temel Eğitim Kanununun 25. maddesi üzerindeki değişiklik teklifini görüşmek üzere Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun görüşlerini belirtmek üzere huzurunuza çıkmış bulunuyorum. Grubum adına saygılar sunarım.

⁸⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, ss. 275-278.

1739 sayılı Temel Eğitim Yasasının 25. maddesi, temel eğitim kurumlarıyla ilgili olarak; eğitim sistemimizi; süratle, gelişen Türk toplumunun ihtiyaçlarına, bireylerin ilgi ve yeteneklerine, bilim ve teknolojideki yeniliklere cevap verecek, bireyler arasında imkân ve fırsat eşitliğini ve bölgeler arasındaki dengeli kalkınmayı ve sosyal adaleti gerçekleştirecek ve gencin iş hayatına hazırlanmasını sağlayacak şekilde düzenleme durumundadır.

Fırsat eşitliği yönünden, kırsal bölge çocuklarının eğitim olanaklarını artırmak, okulsuz köylerin mecburî öğrenim çağındaki çocuklarının eğitim ihtiyaçlarının nasıl ve hangi yollarla karşılanacağı konusunu inceleyerek, bir sonuca ulaştırmak, temel eğitimin varmak istediği ana hedeftir.

Temel eğitim, bugünkü 5 yıllık ilkokul ile, 3 yıllık ortaokulu içine alarak, Millî Eğitim sistemimizin 7-14 mecburî öğrenim çağını kapsayan alt kademesini teşkil etmektedir. Mecburî öğrenim çağı, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununa göre, çocuğun 6 yaşını bitirdiği yılın Eylül ayında başladığına ve 14 yaşını bitirip, 15 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda bittiğine göre, ortaokul da yaş grubu olarak mecburî öğretim çağı içerisine girmektedir.

Uzun dönemli kalkınma stratejisinde, ortaokul kademesi için 1995 yılında çağ nüfusunun % 75'inin okullaşması için ileri bir sosyal hedef öngörülmüştür. Temel eğitimin amacı, her Türk çocuğunu hayata ve üst öğrenime hazırlamak olduğuna göre, ilkokul ve ortaokul ister ayrı okullar halinde olsun, ister birlikte olsun, isterse meslek okullarının birinci devresi halinde bulunsun, ortaokul kademesinde çocukları üst öğrenime hazırlayacak temel dersler ile birlikte, onların hayata ve iş alanlarına yönelmelerine yardım edecek daha çok uygulamalı dersler yer verilecektir. Temel eğitimin amaç ve görevleri, millî eğitimin temel amaçlarına ve ilkelerine uygun olarak, her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıklarını kazandırmak, onu millî ahlâk anlayışına uygun olarak yetiştirmek; ikinci olarak, her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünde yetiştirerek, hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır. Bağımsız okul açılması olanağı bulunmayan küçük ve dağınık yerleşme birimlerindeki çocuklarımızı temel eğitime kavuşturmak amacı ile 222 sayılı Yasanın 6. ve 9. maddeleriyle, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel

Yasasının 25. maddesinin hükümlerine göre açılmış kurumlardır. Temel eğitim kurumlarının birinci ve ikinci kademeleri bağımsız okullar halinde kurulabileceği gibi, imkân ve şartlara göre birlikte de kurulabilir. Temel eğitim, nüfusu az ve dağınık olan yerlerde; köyler gruplaştırılarak merkezî durumda olan köylerde, temel eğitim bölge okulları ile meslekî ya da teknik ortaokullar ve bunlara bağlı pansiyonlar ve gruplaştırmının mümkün olmadığı yerlerde temel eğitimin yatılı bölge okulları ve meslekî ve teknik ortaokullar kurulmak suretiyle gerçekleştirildi.

Sayın milletvekilleri; Cumhuriyet Halk Partisi olarak biz, Millî Eğitim Temel Yasası üzerinde değişiklikler yapılmasını öngörmekteyiz. Hükümette bulunduğumuz dönemde Millî Eğitim Bakanımız yasadaki gerekli değişiklik hazırlıklarını yapmıştı. Bu değişiklik teklifini muhalefet olarak getireceğiz. Mevcut değişiklik teklifi olmadan da, mevcut yasaya göre bu teklifte istenen amaç gerçekleştirilmektedir. Örneğin; imam-hatip okullarının orta kısımları, Hükümet ettiğimiz dönemde açılmış bulunmaktadır. Bu teklif o günlerde imam-hatip okullarının orta kısımlarının açılmaması endişesi ile verilmişti; bu endişe altında görüşmeler yapılmıştı. Şu anda, Cumhuriyet Halk Partisi olarak, Millî Eğitim Temel Yasası üzerinde bölüm pörçük bu nevi girişimlerin durdurulmasının yararlı olacağına inanıyoruz. Bu amaçla, mevcut uygulamada aksaklığı düzeltmeyecek bu tür çalışmanın da faydalı olacağına inanmıyoruz.

Toplumumuzun gelişen koşulları içerisinde, Millî Eğitim Temel Yasasının kendi bütünlüğü içerisinde gerekli değişiklikler yapılmalıdır ve bir bütünlük içinde ele alınmalıdır. Bu nedenlerle, yukarda da bahis ettiğim gibi, yeni bir öneri ile geleceğimiz için olumlu oy veremeyeceğimizi arz eder, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına saygılar sunarım.”⁹⁰⁰

Cemil Erhan’ın konuşmasından sonra şahsı adına ilk olarak Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı konuşmuştur:

⁹⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, s. 278-279.

“Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Türk Milletini yüceltmek, millî bakımdan, sanayi bakımından kaldırmak ve topyekûn Türkiye’nin kalkınmasını sağlamak için millî eğitimimize hakikaten iyi bir yön vermemiz lâzımdır. Mesele şudur: Genel liselerimiz (orta tedrisatı teşkil eden) ortaokula dayalı bir eğitim yapmaktadır. Türkiye’nin hakikî ihtiyacı olan teknik sahada, sanat sahasında ve bilhassa iman ve din sahasında yetiştirilmesi, kalkındırılması için meslekî ve dinî teknik okulların da, ortaokula mı dayalı olması lâzım, yoksa ilkokula mı dayalı olması lâzım, yani imam-hatip okulu, imam-hatip lisesi, sanat enstitüsü, ilkokuldan da talebe alsın mı, yoksa ortaokul mezunu mu olsun? Mesele bu.

Bizim görüşümüz, teknik, meslekî, dinî sahadaki liselerimiz ilkokullara dayalı olmalıdır. Yeni getirilen teklif bunu sağlamaktadır. 1973 senesinde bu usulün kaldırılmış olması, memleketimize zarar vermiştir. Çünkü, bilhassa geri kalmış bölgelerimizdeki, dağ ve orman köylerimizdeki çocuklarımız; sanat, teknik ve imam-hatip okullarının lise kısmına gidemez oldu. Teknik, meslekî ve dinî sahada, (değerli bir arkadaşım söyledi; “ağaç yeşilken eğilir” dedi) körpe dimağların kabul edileceği bir yaşta sanatı, tekniği ve dinî duyguları, bu eğitime tabî kılsak fayda sağlarız. Aksi takdirde hiçbir fayda sağlanmamış olduğunu iki üç senelik tecrübe ile görmüş bulunuyoruz.

Sevgili arkadaşlarım, bu getirilen teklifle imam-hatip okulları dahil, liseleri dahil, teknik, meslekî liselerin ilkokula dayalı olması sayılamayacak kadar fayda sağlamaktadır. En mühim faydalardan birisi de, ortaöğretim mezunu olan kişiler, genel liselerden mezun olan kişiler sanat sahibi olmadığı için, teknik bilgiye sahip olmadığı için, millî ve dinî duygulara sahip olmadığı için yavrularımızın, bir kısmı yolunu sapıtıyor, öz vatanını yıkmaya çalışıyor. (MSP sıralarından “Bravo” sesleri, alkışlar.)

Dünyanın hiçbir memleketinde, ne Fransa’ında, ne İtalya’ında, ne İngiltere’sinde, ne Almanya’ında, medenî bölgelerde bir üniversite mezunu veya bir üniversite talebesi (lise mezunu) kendi öz vatanını, millî varlığını, milletinin, vatanının, Anayasasının ona sağladığı hürriyetleri çiğneye çiğneye vatanlarını yıkmaya yönelmemişlerdir. Bizde millî duygusu, dinî duygusu, bileğinde altın bilezik demek olan bir

sanatı ve tekniği olmadığından dolayı boş kafa, gayet kolayca, komünistlerce, anarşistlerce, aşırı solcularca yıkanabiliyor ve memleketi yıkmak için sokağa salıveriliyor.

İşte muhterem arkadaşlarım, memlekete sahip olabilmenin yolu da meslekî, dinî ve teknik liselere ilkokul mezunu talebeyi göndermemizdir. Demin bir arkadaşım söyledi, tekrar ediyorum: “Ağaç yaş iken eğilir.”

Bu maddeyle getirdiğimiz ikinci bir büyük iyilik daha var. O da, geri kalmış, şimdiye kadar fakir bırakılmış bölgelerimizde, dağ ve orman köylerimizdeki çocuklarımızı, daha yaygın, sosyal adalete, eğitim adaletine, imkân ve fırsat eşitliğine imkân verecek şekilde, o bölgelerdeki köy grupları arasında, ilkokul temel eğitimini, orman ve dağlık bölgelerdeki fakir çocuklarımızın da, köy çocuklarımızın da okumasına imkân verecek şekilde, yatılı bölge okulları, temel eğitimin ilk ve ortaokulları açılmasına imkân veren hükmü getirmiş olması, en fazla sevindirici bir husustur. Yıllardan beri memleketimizdeki eğitim adaletsizliğini giderici bir husustur. Bundan dolayı bu maddeyi olduğu gibi kabul etmemizde büyük fayda vardır. Yüce Meclisimiz bu maddeyi kabul etmekle, milletimizin çok fakir, çok geri kalmış bölgelerindeki vatan çocuklarını, ailelerini de memnun etmiş olacaktır.

Bu bakımdan maddeye olumlu oy verilmesini diliyorum. Kabul edileceğine inancım tamdır. Memleketimize hayırlı olmasını Allah’tan dilerim.

Saygılar sunarım.”⁹⁰¹

Tosyalı’nın konuşmasından sonra Millî Eğitim Bakanı İzmir Milletvekili Ali Naili Erdem konuşmuş ve her türlü meslek lisesinin ilkokula dayandırılması yerine yalnızca imam-hatip okullarının ilkokula dayandırılmasının, yani orta okul kısmının bulunmasının uygun olacağını ifade etmiştir:

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Müzakeresini yapmış olduğumuz kanun, gerçekten, itina ile hazırlanmış olan bir kanun teklifidir.

Millî eğitim, bir milletin bekasını ve devletin ömürlülüğünü sağlayan ana politikanın kalbidir. Bu itibarla, Millî Eğitim Bakanlığında vaki olan kanun tekliflerinin

⁹⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, s. 279.

fevkalâde derin çalışmaların sonucu olduğuna şüphemiz yoktur. O itibarla, değerli arkadaşlarımızın bu kanun teklifini hazırlarken, zarif bir anlayışın içerisinde, ince bir çalışmanın sonucunda böyle bir kanun teklifini hazırladıklarından şüphe etmemekteyim.

Meseleyi dikkatle tetkik ettiğimiz zaman, Temel Eğitim Kanununun 25. maddesine bir 3. fıkra ilâvesini istemektedir. 3. fıkrayı tetkik ettiğimiz zaman, bizden istenilen hususun, bu kanunla getirilmek istenilen hususun, eğitimimizde 1956 yılından bu yana devam eden ve her Hükümet devresinde eğitim şûralarında alınan bir karar münasebetiyle, her yıl peyderpey tasfiye edilen bir görüşün yeniden hâkim kılınmasını taşıyan bir intibai da bünyesinde getiriyor. Oysaki, kanun teklifini hazırlayan arkadaşlarımızla konuştuğumuz zaman, durumu kendilerine açıklığı ile anlattım; Yüce Heyetinize de arz ediyorum.

İstenilen husus şudur: Her türlü meslek, her türlü sanat okulunun ilköğretime dayalı olması istenmektedir. Oysaki, yapılan bilimsel araştırmaları, ilkokulu bitiren bir çocuğun, kendi iradesiyle, kendi ihtiyarı ile, hangi meslek dalında başarılı olabileceği konusunda serbest, sıhhatli bir seçmeye sahip olmadığı keyfiyeti, çocuk eğitimiyle ilgilenen her arkadaşımızın tespit etmiş olduğu bir husustur. Onun içindir ki, 1956 yılından bu yana, bütün eğitim şûralarında, meslek okullarının orta eğitime dayatılması keyfiyeti prensip olarak benimsenmiştir ve o tarihten bu yana da, muhterem Milletvekili arkadaşlarımızın da hatır buyuracakları gibi, ortaokula dayalı olmayan, ilkokula dayalı meslek okullarının tedricen, belli bir program dahilinde tasfiye edilmesi keyfiyeti öngörülmüştür. Bunun sonucundadır ki; (bir tek örnek vereyim) Ziraat ortaokulu, meslek okulu kaldırılmıştır, onun yerine orta tedarisata dayalı ziraat lisesi devam ettirilmiştir.

Şimdi, o itibarla, millî eğitimde 1956'lardan bu yana bir tasfiyenin sonucunda kaldırılan bir hususun, zannetmiyorum ki, kanun teklifinde bulunan değerli arkadaşlarımız tarafından ihya edilmesi keyfiyeti düşünülmüş olsun.

Öyle anlıyorum ki, meseleyi iki bölümde mütalaa etmeye mecburuz. Bu meslek okullarının içerisinde bir tanesi, halihazırda orta tedarisata dayalı olan imam-hatip okullarıdır.

Oysaki, tetkikatımızda yine; imam-hatip okullarında bir taraftan normal liselerde verilen derslerin yanında; meslekleriyle ilgili derslerin verilmesi bir arada mütalâa edildiğinde, meslek derslerinin orta tedrisata dayatılan bir sistemin içerisinde verilmesi hususunun yanlışlığı anlaşılmaktadır.

O itibarla, imam-hatip okullarının orta tedrisata dayatılmayıp, ilkokullara dayatılması keyfiyetinin mutlak surette gerçekleştirilmesi doğrudur.

Bu itibarla değerli arkadaşlarım, kanun teklifinde bir önerge lütfederler muhterem Başkanlığa verirlerse ve muhterem heyetiniz de kabul buyurursa, meslek okullarının içerisinde sadece imam-hatip okulunu, ilkokula dayatmak suretiyle tedrisatını devam ettirmesi keyfiyetinin uygun olabileceğini arz ediyorum. Değerli arkadaşlarım bu yolda bir önerge verirlerse, fevkalâde bir yolu tespit etmenin huzuruna birlikte varmış olacağız.

Ama, aynen muhafaza ettiğimiz takdirde, konuşmamın içerisinde belirttiğim gibi, Millî Eğitimin 1956'lardan bu yana tespit ettiği ve son çocuk eğitimi üzerinde yapılan tetkiklerde; çocuk ve çocuk eğitimi, çocukta mesleğini tercih etme, çocukta hangi öğrenime gideceği hususundaki seçmede yapılan araştırmalarla, ilkokuldan sonra bir çocuğun mesleğini sıhhatli olarak tespit edemediği, ebeveyninin tazyiki ile o okula zorlandığı hususu tespit edilmiştir.

Onun için, modern millî eğitim politikasını benimseyen bütün ülkelerde, meslek okullarının orta tedrisata dayatılması keyfiyeti bütünüyle kabul edilmiş bir anlayıştır.

Eğer bundan anlaşılmak istenen husus; ilkokulu bitirmiş olan çocukların da bir meslek sahibi olması keyfiyeti düşünülüyorsa, bu mesele tamamıyla ayrı bir konudur.

Pek muhterem heyetinizin bildiği gibi, Türkiye'de eğitim iki kısımda devam etmektedir:

1. Yaygın eğitim.

2. Örgün eğitim.

Birisi diploma verir, birisi sertifika verir.

Eğer bir sertifikanın verilmesi keyfiyeti mütalâa ediliyorsa, o zaten uygulamada vardır; ama bir diploma keyfiyeti mütalâa ediliyorsa, o orta tedrisata dayatılmalıdır.

Bu itibarla, sayın kanun teklifi sahibi arkadaşlarımızdan eğer kabul buyurlarsa; imam-hatip okullarının, ilkokula dayatılmak suretiyle tedrisatının yapılması keyfiyeti doğru ve uygun bir anlayıştır. Verilen dersler de bunun icabıdır. Zorunluluğunu bünyesinde getirmektedir.

Bunu Yüce Heyetinize arz etmek ve kanun teklifinde bulunan değerli arkadaşarımdan rica etmek için söz aldım. Saygılar sunarım efendim.”⁹⁰²

Konuşmasını tamamladıktan sonra, Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem kendisine yöneltilen soruları yanıtlamış; daha sonra konu üzerinde Denizli Milletvekili Hüseyin Erçelik bir konuşma yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli Milletvekili arkadaşlarım;

Bu konuda, 1957, 1958, 1959 yıllarında, Yeni İstanbul Gazetesinde pek çok makaleler yazmışım, tam, yüzde yüz bu konuydu.

Türkiye’de o zaman sanat okullarının ilk kısımları birden üçe kadar ilkokuldan alıyordu, iki sene de son okutuyordu, beş yıld. Tabî biliyorsunuz, hepimiz biliyoruz, şimdi altı seneye çıktı, teknik lise haline geldi. Bir de bunlara paralel olarak imam-hatip okulları vardı. Onlar da ilkokuldan itibaren alıyorlardı.

Esasen Türkiye’de bir siyasî demagoji, bir kara bulut gibi esip gitmektedir. 450 Milletvekili, 180 tane senatöre sorsam şimdi, “Çocuklarınızdan veyahut da akrabalarınızdan imam-hatip okullarına, sanat enstitülerine veyahut da köy enstitülerine veyahut da ziraat okullarına giden bir tane var mı?” desem... (AP ve MSP sıralarından “Var, var” sesleri, gürültüler.)

BAŞKAN- Sayın Erçelik, Sayın Erçelik, mevzuu dağıtmayın efendim, çok rica ederim.

HÜSEYİN ERÇELİK (Devamla)- Hiç olacağını tahmin etmiyorum.

⁹⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, ss. 279-281.

BAŞKAN- Sayın Erçelik lütfen madde üzerinde konuşun efendim,

NECATİ CEBE (Balıkesir)- Sayın Başkan, konuşmasın mı?

HÜSEYİN ERÇELİK (Devamla)- Efendim, sanat enstitüsüne giden bir öğrenci, henüz kıkırdak halindedir vücudu, 11 yaşında başlayan bir çocuk boynunu eğecektir tezgâhın üzerine ve 8 saat orada eğe sallayacaktır.

FİKRİ PEHLİVANLI (Ankara)- Zorla göndermiyoruz ki canım.

BAŞKAN- Lütfen müdahale etmeyelim efendim.

HÜSEYİN ERÇELİK (Devamla)- Partinize atınızdan, bilmem kısrığınızdan karıştırmadım hiç. Müsaade buyurun konuşayım, ilmî konuşuyorum.

Arkadaşlarım, tezgâhın başında zabtûrabt olarak dur diye 11 yaşından 18 yaşına kadar bir çocuğu zabt etmenin sonucunda hayatta sanattan kırgınlık, sanattan üzgünlük, sanattan bıkkınlık diye bir psikoz içine giriyor çocuk. Bu nedenledir ki, sanat okullarını bitiren bütün çocuklarımız zabıt kâtibi olarak daktilonun başındadır. Henüz sanatta, fabrikalarda memleketin teknik kısmında çalışan çok az öğrencilerimiz vardır, mezun olunca hepsi de memuriyet istemektedirler. Bu memuriyet isteminin yegâne sebebi, buna yegâne etkin, çocuğu 11 yaşında zabtûrabta almak, onu bir disiplin altına almaktır. Aynı zamanda çocuğun yeme içme durumu, gıda durumu, yeterli olmadığından, fazla beslenme göstermediğinden, kamburluklar, verem gibi kötü hastalıklar gelmektedir; Türkiye’de hatta ve hatta neslin küçülmesine, neslin sıska, çelimsiz, beceriksiz kalmasına sebep olmaktadır. Psikolojik ve aynı zamanda fizyolojik durumdur arkadaşlarım. Burada ben siyaset miyaset yapmıyorum, siz yine devam ediniz o siyasetinize.

Arkadaşlarım, imam-hatip okulları meselesine gelince; sene 1963. Denizli’nin Acıpayam kazasına, Sayın Sami Arslan’ın memleketine gittim. Hacı arkadaşlarım beni de Cuma namazına götürdüler. Tabii inanmazlar ve Adalet Partililer böyle şeylere, gittik beraber oturduk...

HASAN ÖZÇELİK (Ankara)- İnanmayanlar sizin içinizde, AP'liler inanır.

BAŞKAN- Buyurun efendim, devam edin.

HÜSEYİN ERÇELİK (Devamla)- Değerli arkadaşlarım, Cuma namazında vaiz hutbeye çıktı. Genç bir vaiz güzel giyinmiş, traş olmuş, dişleri pırıl pırıl, kırvatını takmış, gurur duydum. Minbere çıktı gayet güzel konuşuyor. Kirli, pis değil; hakikî durumu meydanda, tertemiz, yüzü nasıl temizse kafasının içini de öyle temiz gördüm.

Dinliyoruz. Konu şu idi: Çocuklarımızın okutulması. “Çocuklarımıza okuturken ihane etmemiz lâzımdır” dedi hemen cümlenin başında. Şimdi buradan ne çıkıyor? ihane “hiyanet” demektir, vatan hainliği demektir. “Hıy” Arapçadan gelir. “İlane demesi lâzımdı. Küçük bir nüans oluyor...

Onun için; imam-hatip okullarımızdan ehliyetli, pedagojik formasyona sahip, meslekî kültürü güçlü, kuvvetli öğretmenlere de ihtiyaç olduğu kanaatine vardım.

Burada şu çıkıyor ortaya: Eğer çocuğumuzu daha küçücük yaştan Arapça'nın içerisine sokarsak, güzel kabul ediyoruz, zannetmeyin ki itiraz eden var henüz kendi öztürkçesinin anlamlarını iyi bilmeden yabancı lisanın içerisine kendisini atıyor, ummanda köksüz bir yosun gibi bir oraya, bir buraya çarpıyor. Hadise bu.

Onun için, eğer Yüce Meclisimiz karar verir bu 25. maddeyi “İlkokula dayalı” olarak alırsa, sanat enstitülerindeki arz ettiğim sakınca da, imam-hatip okullarındaki sakınca da önümüze gelecek. Eğer üçüncü sınıftan başlarsa kendi dilinin gramerini öğrenecek. Zaten lisan şöyle tarif edilir; “Kendi dar çerçevesini kırıp aydın ufuklara doğru açılan bir penceredir.” denir.

Bu bakımdan çocuğun zekâsını açmak için biraz daha yaş haddi olduğu kanaat ve inancı ile bu savunmamı yapıyorum.

Hepinize saygılar sunarım.”⁹⁰³

⁹⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, ss. 281-282.

Erçelik'in konuşmasından sonra maddelerin görüşülmesine geçilmiştir. Teklifin birinci maddesi ile 14.6.1973 tarih ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 25. Maddesinin aşağıdaki gibi değiştirilmesi öngörülmüştür:

“Madde 25.- Temel Eğitim kurumlarının birinci ve ikinci kademeleri bağımsız okullar halinde kurulabileceği gibi, imkân ve şartlara göre birlikte kurulur.

Belli bir programa ağırlık veren meslek liseleri, teknik liseler, temel eğitimin beş yıllık birinci kademesine dayalı olarak kurulur ve iki devreli dir. Birinci devre sonunda temel eğitim diploması (ortaokul diploması) verilir.

Nüfusu az ve dağınık olan yerlerde köyler gruplaştırılarak, merkezî durumda olan köylerde temel eğitim bölge okulları ile meslekî veya teknik ortaokullar ve bunlara bağlı pansiyonlar ve gruplaştırmanın mümkün olmadığı yerlerde temel eğitim yatılı bölge okulları ve meslekî ve teknik ortaokullar kurulur.”

Madde üzerinde ilk sözü Uşak Milletvekili Orhan Dengiz almıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Kanun teklifinin birinci maddesinde “Belli bir programa ağırlık veren meslek liseleri, teknik liseler, temel eğitimin beş yıllık birinci kademesine dayalı olarak kurulur ve iki devreli dir.” diye bir ifade vardır.

Biraz evvel Sayın Bakan konuşurken, genel olarak, bu maddenin değiştirilmesi suretiyle daha iyi bir metin hazırlanması ve böylece imam-hatip okullarının birinci devrelerinin açılmasının mümkün olacağını, ifade buyurdular.

Bendeniz de aynı konuya temas etmek suretiyle bir noktayı açıklamak istiyorum: 1973 yılının Temmuz ayında çıkardığımız Temel Eğitim Kanunu, millî eğitimi bir istikamete koymuş bulunmaktadır. Bu istikamet şudur: İlk okul beş sınıf ve sekiz sınıf olarak mütalâa edilecek; sekiz sınıflı okullarımız tahminen 7 000 yerde çalışma yapacak ve bu okullar “Temel Eğitim Okulları” olarak anılacak. Bu temel eğitim okullarının üstüne de diğer lise seviyesinde okullar bina edilecek ve böylece temel eğitimi bitirmiş olan öğrenciler kabiliyetlerine göre yukarı okullara devam imkânını bulacak. Sistem budur. Bu kabiliyetler şüphesiz bir rehberlikle temin edilecek ve çocuklar çok yakından tetkik edilmek, araştırılmak suretiyle de kendi kabiliyeti

istikametinde öğrenim yapmak imkânını bulacaktır. Bu esas bütün meslek okullarına, klâsik ortaokul ve liselere şamil olarak düşünülmüştür. Bu düşünce 1956 yılından beri devam eden bir araştırmanın, bir tekamülün neticesidir. Ancak, bu kanun çıktıktan sonra veya çıkmadan evvel şu tespit edilmiştir ki; bazı meslek okullarında muayyen yaşlarda bazı bilgileri edinmek imkânı mevcuttur. Hafızaya istinat eden bilgiler, ancak ve ancak küçük yaşlarda çocuğa verilebilir. Bunun ötesindeki yaşlarda daha ziyade muhakeme yoluyla veyahut da çocuğun diğer kabiliyet inkişafı yoluyla kendindeki bulunan imkânlarla yeni imkânlar katmak suretiyle yetiştirilebilirler. Öyleyse imam-hatip okullarının orta kısımlarının bu yaşa uygun bulunması dolayısıyla meslek okulları veya lise adı verilen okulların altında, ilkokulun üstünde bir orta dereceli okulda “İmam-hatip okulu” şeklinde bir okul meydana getirmenin ve muhafaza etmenin doğru olduğu akla yakın, tecrübeye de uygun gelmektedir. Bunun sebebi doğrudan doğruya Kur’an-ı Kerim’in öğrenilmesi meselesidir. Bütün arkadaşlarımız şunu gayet iyi bilirler ki, hafıza küçük yaşlarda daha kuvvetlidir ve Kur’an-ı Kerim’i -biraz önce konuşan sayın arkadaşımın ifade ettiği gibi- yanlış telâffuzlar yerine bu yaşlarda doğru telâffuzları temin etmek imkânını bulabilir. Hatta bugün bizim bile bazı kelimeleri yanlış kullandığımız olmaktadır. Bilhassa genç nesiller Arapça kökten gelmiş olan kelimelerde konuşma hatası yapmaktadırlar. Spikerler de bunu gayet açık olarak görmekteyiz. Bütün bunlar dilimizin Arapçaya dayanan köklerini tam manasiyle okullarda öğretemememizden ileri gelmektedir. Öyleyse, imam-hatip okullarının orta kısmından, değil de liseden başlayan çocuklarımız Kur’an-ı Kerim’i tam diliyle ve lehçesiyle okuyamamak gibi bir duruma düşecekler, İslâm Dinine olan saygımız dil bozukluğundan ötürü bir başka istikamete götürmemiz mümkün hale gelecektir ki; bunu önlemek ancak Kur’an-ı Kerim’i ortaokul sınıflarının birinci sınıfından başlatmak suretiyle mümkündür, daha doğru olur.

Ben bu izahatımdan sonra şunu arz etmek istiyorum Yüksek Heyetinize: Bu maddenin içerisindeki ifade tarzı bütün meslek okullarına raci bir ifade tarzıdır; bu yanlıştır. Bunu yalnız imam-hatip okulları olarak tasrih etmek suretiyle bir takrirle değiştirmek şarttır. Bunun ötesindeki erkek sanat okullarının, kız sanat okullarının, ziraat okullarının veya buna benzer diğer birtakım meslek okullarının bunun içerisine girmesi katiyen doğru değildir.

Biraz önce biraz kısa geçtiğim ifademle anlatmaya çalıştım, doğru olmayışı çocuğun mesleğini seçme meselesidir. Ama bir sual sorulabilir; “İmam-hatip okuluna 12 yaşındaki çocuğu anası babası gönderiyor; onu imam olmaya mahkûm etmiyor musunuz” gibi bir sual sorulabilir. O takdirde bunun cevabı gayet açıktır. İmam-hatip okuluna giden çocuklarımız, varlıklı kimselerin çocukları değildir. Din bilgisine bağlı olan, dine bağlı olan yurttaşlarımız çocuklarını bu bilgiyi almak maksadıyla göndermektedirler. Nitekim, bu yıla kadar imam-hatip okullarından mezun olan çocukların 30 000 aşkın olmasına rağmen, bunlardan imamlık yapanların miktarı ancak 2-3 bin kadardır. Öyleyse bir köylü, bir kasabalı veya bir şehirli imam-hatip okullarına çocuklarını muhakkak imam olsun diye göndermiyor. Bunlar meslek okullarıdır. Öğretmen okullarına giden çocuklarımız da böyledir. Belki bu kadar nispetsizlik yoktur; ama onlardan mezun olanlar da isterse çalışıyorlar, isterse çalışmıyorlar. Bu bir okuma şevkidir, bir istikamet şevkidir.

Onun için, burada yapılacak bir şey vardır; imam-hatip okulunun orta kısmını bitiren bir çocuğu, daha yukarı meslek okullarına veya klasik liselere sevk edecek bir formülün, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bulunması meselesidir. Orada, imam-hatip okulunda okuyan çocuk, bazı maharetlerini, istikametlerini gösterebilir ve bu tespit edilebilir rehberler tarafından...

Bu tespit yapıldıktan sonra, çocuğu, sanat okulunun filan kısmına, ziraat okulunun filan kısmına, ötekini filanına pekâlâ sevk etmek mümkün olabilir.

Zaten çocuklarımızın hepsi, 12-14 yaş arasında ebeveyninin vesayeti altında bulunmaktadır. Hattâ, 20-25 yaşındaki çocuklarımızın bile, bugün bizim elimizden kurtulması, bizim istikametimizden kurtulması kolay olmamaktadır. O takdirde, bu kadar küçük çocuklarımızı pekâlâ bu okullarda hiç olmazsa Kur'an-ı; hiç olmazsa değil, bu mesleğin esasını teşkil eden Kur'an-ı Kerim'i en iyi şekilde öğrenmek için buna göre tertibetmek zaruretiye ben de iştirak ediyorum ve ifade ediyorum.

Çok teşekkür ederim.”⁹⁰⁴

⁹⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, ss. 283-285.

Dengiz'in konuşmasından sonra 1. Madde üzerine Millî Selâmet Partisi Grubu adına Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu konuşmuştur. Bu konuşma sırasında bazı Milletvekilleri sözlü karşılık vermiştir. Hatiboğlu aşağıdaki gibi konuşmuştur:

“Muhterem Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri;

Üzerinde müzakere yapılan mevzuu fazla tahlile girecek değilim.

İmam-hatip okulları olsun mu olmasın mı, öğrenci hangi şartlarla gider, hangi şartlarla gitmez meselesi kapanmıştır. Bugün, imam-hatip okulları bir vakıadır artık. “Var mıdır, yok mudur; olsun mu, olmasın mı?” müzakere ve münakaşası, bence zaman israfının sebebi olabilir. O halde, imam-hatip okulları bu değişikliklerle ne kazanıyor? Asıl bu mesele üzerinde durmak lâzım.

İmam-hatip okullarını, ilkokullara dayamadığınız takdirde iki husus meydana çıkacaktır.

Birisi, ya ortaokuldan sonra imam-hatip okulunun lise kısmına giden olmayacağı için dolaylı bir kapatmadır; yahut, ortaokuldan sonra lise kısmına giden bulunacaktır; ama milletinizin mensubolduğu dinin arzu ettiği vasıfta din adamı yetiştirme imkânı olmayacaktır.

Birisinde müesseseleri kapatma, yok etme; diğerinde Yüce İslâm Dininin lâıyk olduğu mertebeye tanıtılması engellenmiş olacaktır.

Muhterem milletvekilleri; ben fazla zamanınızı almamak için, Sayın Erçelik arkadaşımızın bir suali vardı; o sualin bir benzerini de ben sormak istiyorum:

Arkadaşımız, ziraat okullarında, sanat okullarında öğrencisi olan var mı, cevap alabilir miyim?” diye kendi kendine bir soru sormak istediler; onu değiştirerek biz soralım: İmam-hatip okuluna gitme çağında iken, ilkokulu henüz bitirmeden, içinde İngilizce kursu alan çocuğu olan var mıdır, yok mudur?

Muhterem kardeşlerim, Arapça eğer çocuğun dimağını zorlayan bir yabancı lisan olarak görülüyor ise; bugün bir vakıadır ki, birçok çevreler çocukları yakınlaştın diye ilkokul ortalarında hususî olarak lisan kurslarına tabi tutmaktadırlar. Mülkiyenin hariciye bölümünü kazanır da inşallah hariciyeci olur hevesiyle, daha ilkokulun 2. 3. sınıfında kurslara tabi tutulmaktadır. Hani ilmî yönden kabule şayan olmayan bir husustu? Esas burada, imam-hatip okullarına giren çocukların Arapçayı genç yaşlarında kavrayamayacağı noktasından hareket doğru olamaz. Esasen maksat, dimağın alıştırılması, hançerinin alıştırılması, kemiklerin, kıkırdakların teşekkülü esnasında bu alışkanlığı temin etmektir.

Bir husus daha var. Sayın Erçelik, zannederim bundan önceki kanunun kabulünde salonda bulunmuyorlardı herhalde ki, bir sual daha sordu, yahut sual demiyelim de bir beyanda bulundular. “Efendim, imam-hatip okullarına öğrenciler babaları ve anaları tarafından zorlanmaktadırlar.” buyurdular. Değil... Bakınız, biraz önce biz bir kanun kabul ettik. İmam-hatip okulunu bitiren çocuklarımız bundan sonra, Devlet liselerini bitiren çocuklarımız gibi, kabiliyetlerine, kültürlerine, tutturdukları puanlara göre istedikleri fakülteleri seçecekler. O halde, imam-hatip okulunu bitirmiş olan bir öğrenci için “Sen mutlaka Yüksek İslâm Enstitüsüne gideceksin.” “Mutlaka İlahiyat Fakültesini bitireceksin.”, “Mutlaka falan yerde imamlık, vaizlik, müftülük yapacaksın.” diye bir mecburiyet yok.

...

“Muhterem arkadaşlarım; demek oluyor ki, 12 yaşındaki çocuğun imam-hatip okuluna gönderilmesi, ananın babanın baskısı ile değil, yahut baskı o anda varsa bile, biran için bunu kabul etseniz bile; çocuk imam-hatip okulunu, bitirdikten sonra lise mezununun gidebildiği bütün üniversitelerin fakültelerine gidebilecek, bu bakımdan endişesi duyulan -eğer bir endişe duymadan mütevellit idiyse o konuşma- husus varit olmayacaktır.

Grubum adına hepinizi hürmetle selâmlıyor, bu Kanunun milletimize, camiaya hayırlı olmasını temenni ediyorum.

25 yaşına giren imam-hatip okulları, yeni kanunî temele kavuşuyor. Bu büyük bir sevinç kaynağıdır. 25 yaşına girmiş bu müesseseyi, bugüne kadar zamanın vekili siyasî tercihini kullanacak, yahut zamanın bazı kuruluşları siyasî tercihini kullanacak, kendi görüşünü kullanacak, “Kapatım” diyecek kapanacak, “Açtım” diyecek açacak. Olmaz öyle müessese. İşte bu sıkıntıları hisseden imam-hatip okullarının bugünkü sevinçleri taşkındır, aşkındır ve bundan dolayı da Yüce Meclise öyle zannediyorum ki, minnettardırlar. Ben de teşekkür ve minnetlerimi arz ederim. Hürmetlerimle.”⁹⁰⁵

Hatiboğlu’nun konuşmasından sonra madde üzerinde AP Grubu adına Isparta Milletvekili Mustafa Cesur konuşmuştur. Cesur, konuşmasında Denizli Milletvekili Hüseyin Erçelik’in görüşlerini eleştirmiş ve dil eğitiminin küçük yaşlarda başlatılmasının gerekliliğini savunmuştur:

“Muhterem Başkan, değerli milletvekilleri;

1739 sayılı Kanunun 25. maddesinin değiştirilmesine taallûk eden teklifin, 1. maddesi üzerinde görüşlerini serdeden Denizli Milletvekili Sayın Hüseyin Erçelik, her halde Anayasanın 19. maddesinin 4. fıkrasından habersizdir.

4. fıkra, “Din eğitim ve öğrenimi yalnız eğitim değil, öğrenim olarak da ve eğitim olarak da “ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanunî temsilcilerinin isteğine bağlıdır” demiş bulunmaktadır. Şu halde, küçüklerin, din eğitimine şevkini kendi ihtiyarlarına bırakma durumunu Anayasa kabul etmemiş ve yol göstermiştir. Kanunî temsilcileri bu hususta ısrık tutacaktır. Şu halde, Anayasanın kabul ettiği bir hakkı, ana babadan almaya kimsenin yetkisi bulunmasa gerek. Halbuki tatbikatımızda, bilhassa dil bakımından endişelerine bir çok misal vardır ki, bunlar isabetsiz bir görüşün içinde olduklarını ispatlamaya kâfidir.

Galatasaray Lisesine ilkokulu bitirdikten sonra, hem de tüm senesini hazırlık sınıfı olarak gidersiniz ve ortaokul bütün derslerde, bilhassa fen derslerinde, edebiyat grubu dersleri hariç olmak üzere, Fransızca öğretilir. Resmî ve özel kolejlerin tatbikatında, 3-4 yaşlarından başlatılmak üzere İngilizce, Almanca gibi lisanlara yöneltme vardır ve burada nihayet ilkokulu bitirdiği zaman, basit bir şekilde konuşma imkânına

⁹⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, ss. 285-286.

sahip olacak hale getirilir. Bunlar Türkçenin kaybı değildir. Uygulamada Türk dili ve Türk edebiyatı üzerinde, basiretli tatbikat yapılır, Türk kültürü verilir ve bunlar liseyi bitirdikleri zaman, hakikaten Türk kültürüne de vakıf olarak yetişirler. Binaenaleyh burada endişe edilecek bir husus yoktur.

Şikâyet ediyoruz: “Din adamlarımız istenilen vasıfta yetişmiyor.” Biz bunun yetişmesini temin için yapıyoruz. Deniliyor ki, 4 sene kâfi gelmemektedir. Hakikaten fıkıh okunacak, Arapça, Farsça okunacak, diğer islâmî esaslar öğretilecek, lisenin diğer programları da tatbik edilecek, fen dersleri de verilecek. Bu ağır yükün altından kalkması için çocuğun çok sıkıntılara katlandığı muhakkak. İşte hem yükünü hafifletme, hem sevgisini arttırma ve daha önce tilâvet gibi, Kur’an-ı Kerim’i ezberleme gibi imkânları sağlayacaksınız. Biliyorsunuz, çocuk yaşta hafızanın gücü başkadır. Muayyen bir yaştan sonra münhasıran ezbere dayanan dersleri veremezsiniz. Eğitimde, bu tespit edilen bir husustur.

O halde, bir değişiklik önergesi verilmiş bulunmaktadır. Münhasıran İmam-Hatip okullarında, ilkokula dayalı olarak bir din adamı yetiştirme esası kabul edilmiş olacaktır ve bu suretle diğer dallarda beslenen endişeler de ortadan kalkmış olacak ve Temel Eğitim Kanununun diğer okullara, sanat enstitülerine, meslek liselerine taallük eden mahzurlar da izale edilmiş olacaktır ve bu suretle de güçlü din adamının toplumumuza büyük faydalarını gözetenler için de en güzel cevap bu suretle bulunmuş olacaktır.

...

Efendim, ben ilmî organizasyona değer verilmesini reddeden bir görüşe sahip değilim, ilmî organizasyon asıldır. İlmî organizasyonun bütün meslek dallarında tatbikini savunmuşum, ama din eğitiminde bunun zarureti inanıyorum. Hakikaten, yetiştirilmemiş bir din adamının faydasından çok zararı olacağına kaniyim. O halde, güçlü yetişmelerini temin için dört senelik birinci devreye üç senelik de ikinci devreyi eklemek suretiyle yedi senelik, hem Kur’an-ı Kerim’in esaslarını öğretme ile birlikte fıkıh, kelâm gibi kaideleri de belletmek suretiyle güçlü bir din adamı yetiştirmeyi şahsen benimsediğim gibi, Grubumuz olarak da müdafaa etmekteyiz.

Biz, imam-hatip okullarının her iki devresi ile bu memlekete çok büyük hizmetlerde bulunduğuna ve bulunacağına kaniyiz. Bunun için güçlü din adamı yetiştirme davasının savunucusuyuz, öncüsüyüz.

Bu yüzden, Sayın Erçelik'in görüşleri yanlıştır. Çocuklarımızın kanunî temsilcisi bulunan babalarına, annelerine Anayasamız bu hakkı vermiştir, bunu kaldıran bir zihniyeti de kabul edemeyiz, Anayasa açıktır.

Hepinize saygılar sunarım.”⁹⁰⁶

Cesur'un konuşmasından sonra, şahsı adına Çanakkale Milletvekili Zekiye Gülsen söz almış ve teklifin lehinde konuşmuştur:

“Sayın Başkan, çok değerli arkadaşlarım; benden evvelki arkadaşlarım konuya etraflıca değindiler. Ama, izin verirseniz ben de ömrünü çocuğa harcamış bir kişi olarak, bu konuda bir iki kelime söylemek istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, dünün çocuğu ile bugünün çocuğu farklıdır. Hayat, bütün dünyada süratle değişmekte, bu değişen hayat içinde çocuğun gelişiminde de bir hız var. Evvelâ bunu dikkate alalım.

Binaenaleyh, hızlı hayat gelişimi içinde, hızlı büyüyen, hızlı gelişen çocuğun meslek seçiminde de elbetteki bir öncelik kabul edilmelidir artık. Gerçi pedagojide bir meslek seçimi yaşı vardır, ama artık -tekrar ediyorum- hızlı gelişen dünyanın yaşamında çocuğun da hızlı bir tercih hakkı başlamaktadır. Binaenaleyh, hele hele çok ulvî bir mesleğin sahibi olarak, yetişmek isteyen çocuğu, daha erken yaşta ele almakta fayda umuyorum. Soruyorum size muhterem arkadaşlarım: Niçin konservatuvar baleye alacağı çocuğu, dokuz yaşından sonra almıyor?

Bana söyleyebilir misiniz, şan yapacak, operaya yetişecek insanları niçin liseden sonra ele almıyor? Çünkü bunlar ayrı konulardır.

...

⁹⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, ss. 286-287.

Bir iddia oldu. Ben buna fevkalâde üzıldüm. Soruyor, “Çocuğunu aranızda hanginiz gönderiyor?” diye soruyor. Ben çocuğumu enstitüden mezun ettim. Mektepleri analara, babalara göre ayırmıyor, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin kanunları; kabiliyetlerine göre, imkânlarına göre ayırıyor.

Hepimiz sırası geldi mi seçim meydanlarında “Ben köylü çocuğuyum” der övünürüz; ondan sonra da eğitim eşitsizliğinden söz ederiz.

Sevgili arkadaşlarım; geliniz bunları bir tarafa atalım. Mademki, imam-hatip okulları 1951 yılından beri icra-ı tedrisat yapmaktadır; öyleyse, mükemmele, daha mükemmele doğru el ele götürelim. Bu lâzım mıdır? Öldüğü zaman “Aman kim kuran okuyacak anamıza, babamıza?” diye, kur'an okuyacak adam arıyoruz. Rica ederim.

Şimdi, arkadaşlar, geliniz bu konuyu bir politik mesele, bir parti, bilmem ne anlayışı çerçevesinden çıkaralım, Müslümanız elhamdülillah, bunun şartlarına uymağa mecburuz.

Öğreteceğiz bunu çocuklarımıza; iyi bilen öğretmenlerle kabiliyetli çocuklara öğretelim. Köylerden, oradan buradan tuttuğumuz ve iki günlük, kurs yaptırdığımız insanlara, “Kur'an kursu öğretmeni” deyip, çeşitli sıkıntılara düşmektense, küçücükten aldığımız bu çocuklarımızın kabiliyetli olanlarını bu yolda yürütelim. Hepsini demiyorum, kabiliyetli olanları için bunu söylüyorum. İmam hatip okulunun orta kısmını bitiren çocuğumuz liseye devam edebiliyor mu? Var mı bir mani? Yok. İmam hatip lisesini bitiren çocuğumuz üniversiteye devam edebiliyor mu? Edebiliyor. Var mı mani?. Yok. Öyleyse, niçin itiraz ediyoruz?

HÜSEYİN ERÇELİK (Denizli)- Kaç kişi kazanıyor?. Kazanan yok ki.

ZEKİYE GÜLSEN (Devamla)- Kazanacak tarzda yetiş... Programlarını daha iyi, öğretmenlerini daha güçlü, okul binalarını daha muntazam yapalım, sizlerle beraberim; ama, “bu yanlış” demeyelim. Yanlış değil, doğrudur arkadaşlar; size, bütün ömrünü çocuğa harcamış bir insanın tecrübesi, samimiyeti ile söylüyorum, doğrudur. Bakınız size bir misal vereceğim arkadaşlar. Bir zamanlar askerî okullara ilkokuldan çocuk veriyorduk. Onun selâm çakışında bir başkalık vardı, yirmi yaşına geldiği zaman; tekrar ediyorum, yirmi yaşına geldiği zaman, selâm çakışında bir başkalık vardı.

Binaenaleyh, bu gibi şeyler çocuğa küçük yaşta verilirse, özüne daha iyi işler, ondan sonra, tercihini çocuk yapsın. Eğer bir kısıtlama olsa idi, çocuk imam hatip okulu orta kısmından sonra başka yere geçemese idi; imam hatip lisesini bitirdikten sonra üniversiteye gidemeseydi, ben de sizlerle beraberdim. Mademki bir tercihlî ders şeklindedir, bu olmalıdır...

Arkadaşlarım, Kur'anın okunuşu, tıpkı müzik gibi, bir artikülasyon eğitimini gerektirir; hançerisi eğitilmemiş bir insan, iyi bir din adamı olsa bile, Kur'anı iyi kıraat edemez, bundan ötürü de, karşındakine nüfus edemez. Din adamı, bir nevi, kişilik adamıdır. Biz din adamı yetiştirirken, bunu, onun kafasına sadece dinî bilgileri doldurmak manasına anlamıyorum, almıyorum. Nüfuz gücü olan, karşındakine seslenebilen, karşındakini etkileyebilen, karşındaki eğriyi, doğru yapmasını bilebilen bir kişi olarak yetişmesini istiyorum.

O bakımdan, bunda farklılığı kabul edelim. Mademki ufku açıktır, geliniz bunu huzur ile kabul edelim. En ufak bir şeyi yoktur; ama daha iyi yetişmek için, daha iyi hocalar, daha iyi programlar, daha iyi okullar yapalım. Bunda sizinle beraberim. İlkokuldan sonra bu çocukların bu okullara devamında hiç bir mahzur yoktur. Bu mahzuru düşünen arkadaşlarımız, eğer kendilerini birazcık daha yumuşak hissedebilirlerse, eminim ki, onlar da bunun çok katı bir geliş olmadığına inanacaklardır.

Hepinizi saygıyla, hürmetle selâmlıyorum aziz arkadaşlarım.”⁹⁰⁷

Gülşen'in konuşması tamamlandıktan sonra Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ve arkadaşları tarafından verilen, 1. maddenin ikinci fıkrasında “belli bir programa ağırlık veren imam hatip liseleri, temel eğitimin 5 yıllık birinci kademesine dayalı olarak kurulur ve iki devrelidir. Birinci devre sonunda temel eğitim diploması, ortaokul diploması verilir” şeklinde değişiklik öngören bir önerge dolayısıyla Genel Kurul'da tartışmalar yaşanmış; CHP Milletvekillerinin yoklama talepleri karşısında önerge geri alınmıştır. Yapılan oylama sonucunda söz konusu teklif kabul edilmiş ve kanunlaşmıştır.⁹⁰⁸

⁹⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, ss. 287-288.

⁹⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 80, 22.5.1975, ss. 288-292.

11.2. İlköğretim ve Eğitim Kanununda Değişiklik: Geçici Öğretmenlere Emeklilik Hakkı Tanınması

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 16.7.1965 tarihli ve 693 sayılı Kanunla değişik geçici 2. Maddesinin değiştirilmesi ve bu maddeye bir fıkra eklenmesine dair kanun tasarısı 16 Şubat 1976 tarihinde Millî Eğitim ve Plan komisyonlarına havale edilmiştir.⁹⁰⁹ Bu tasarı ile C. Senatosu Burdur Üyesi Ekrem Kabay ile Burdur Milletvekili Osman Aykul'un 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 693 sayılı Kanunla değişik geçici 2. maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifi ve Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal ve 2 arkadaşının 16 Temmuz 1965 gün ve 693 sayılı Kanunun değiştirilmesi hakkında kanun teklifleri Millî Eğitim ve Plan komisyonlarında birleştirilmiş ve ilgili rapor 343 Sıra Sayısı ile 24 Mayıs 1976 tarihinde Genel Kurul'da dağıtılarak gündeme alınmıştır.⁹¹⁰ Tasarının genel gerekçesinde aşağıdaki görüşlere yer verilmiştir:

“İlkokul öğretmenliği için yeter sayıda meslekten eleman bulunmaması sebebiyle, 222 sayılı Kanunun geçici 2. maddesi gereğince en az ilkokul ve dengi okullar mezunu ve 18 yaşını tamamlamış olanlardan, açılan kursları bitirenler, öğrenim durumlarına göre kadro karşılığı ücretle, aynı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 15 yıl süre ile çalıştırılmak kaydı ile ilkokullara geçici öğretmen olarak atanmışlardır.

Bunlardan, öğretmen okulu bitirme sınavını vererek ile lise ve dengi okul mezunu olup aralıksız üç takvim yılı başarılı geçici öğretmenlik yaptıkları tespit edilenler asil ilkokul öğretmenliğine geçirilmişlerdir. Teftiş raporlarına göre 2 yıl üst üste başarısız olanların görevlerine son verilecektir (verilmiştir).

Bunların dışında kalan, ortaokul ve dengi okullar mezunu olan geçici öğretmenler görevlerine devam etmektedirler. Bu durumda olan geçici öğretmenlerin asil ilkokul öğretmenliğine geçirilmeleri öğretmen okulu bitirme sınavını vermeleri ile mümkündür. 222 sayılı Kanunun yukarıda sözü edilen, geçici 2. maddesine göre, 15 yıl içinde öğretmen okulu bitirme sınavını veremeyenlerin görevlerine son verilmesi gerekmektedir. Kanunun tespit ettiği bu 15 yıllık süre 13.1.1976 tarihinde sona erecektir. Bu tarihte ise geçici öğretmenlerin 12-15 yıl hizmetleri bulunacaktır. Oysa 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununa göre Emekli aylığı bağlanabilmesi için 30 yıl

⁹⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 15, Birleşim: 57, 16.2.1976, s. 3.

⁹¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, s. 653.

hizmet etmiş olmaları gerekmektedir. Bu duruma göre, 13.1.1976 tarihinde geçici öğretmenlerin görevlerine Son verildiğinde bunlardan hiç birine emekli aylığı bağlanması mümkün olamayacak ve halen sayıları 714’ü bulan bu öğretmenler emeklerinin karşılığını göremeyecekler ve mağdur edilmiş olacaklardır.

Bu sebeple geçici öğretmenlere emekli aylığı bağlanmasına yetecek derecede ianet etme imkânının sağlanması ve bu maksatla 222 sayılı Kanunun geçici 2. maddesindeki 15 yıllık sürenin 32 yıla çıkarılması gerekli görülmüştür.

Ancak, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 43. maddesinde, hangi öğretim kademesinde olursa olsun, öğretmenlerin yükseköğrenim görmelerinin sağlanması öngörüldüğünden, yeniden geçici öğretmen atanması sözü edilen Kanuna aykırı düşecektir. Bu itibarla, halen görevde bulunan geçici öğretmenlerin istihdam süresi artırılırken, mesleğe yeniden veya açıktan geçici öğretmen atanmasının da önlenmesi zorunludur.

Bu tasarı kanunlaştığı takdirde geçici öğretmenlerin 1897 sayılı Kanunla değişik 657 sayılı Kanun uyarınca öğrenim ve hizmet sürelerine göre intibaklarının da yapılması gerekir.”⁹¹¹

Rapor 25 Şubat 1977 tarihinde Meclis’te görüşülmüştür.⁹¹² Tasarının tümü üzerinde söz isteyen Milletvekili olmadığı için maddelere geçilmiştir. Tasarının ilk maddesi ile “5.1.1961 tarihli ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 693 sayılı Kanunla değişik geçici 2. maddesinde yazılı 15 yıllık süre 32 yıl olarak değiştirilmiştir”. İkinci madde ile, 222 sayılı Kanunun 693 sayılı Kanunla değişik geçici ikinci maddesine “geçici öğretmenlerin intibakları, 657 sayılı Kanunla bu Kanunun ek ve değişikliklerine dair Kanunlar uyarınca öğrenim ve hizmet sürelerine göre yapılır” fıkrası eklenmiştir.”⁹¹³

⁹¹¹ “222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 16.7.1965 Tarihli ve 693 Sayılı Kanunla Değişik Geçici 2. Maddesinin Değiştirilmesi ve Bu Maddeye Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı ile C. Senatosu Burdur Üyesi Ekrem Kabay ile Burdur Milletvekili Osman Aykul’un 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 693 Sayılı Kanunla Değişik Geçici 2. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi ve Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal ve 2 Arkadaşının, 16 Temmuz 1965 Gün ve 693 Sayılı Kanunun Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Millî Eğitim ve Plan Komisyonları Raporları”, S. Sayısı: 343, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 25, Birleşim: 55, 25.2.1977 sonuna ekli basmayazı.

⁹¹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 25, Birleşim: 55, 25.2.1977, ss. 363-364.

⁹¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 25, Birleşim: 55, 25.2.1977, s. 363.

Madde üzerinde Bolu Milletvekili Müfit Bayraktar söz istemiştir. Bayraktar yeni düzenlemenin vekil öğretmenler için olumlu sonuçlar doğuracağını ifade eden bir konuşma yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Söz konusu kanunun 2. maddesine göre; 222 sayılı Kanunun 2. maddesi gereğince, vekil öğretmenlik hakkını kazanıp da 15 yıl hizmet görüp ve şu anda öğretmenlikten mahrum bulunan ve emeklilik hakkını kaybeden vekil öğretmenlerimizle ilgilidir.

Bu vekil, muvakkat öğretmenlerimiz Millî Eğitim Bakanlığımızın hazırlamış olduğu tasarı ve bu tasarıdan sonra Milletvekili arkadaşlarımızın vermiş olduğu kanun teklifleri neticesinde, şu anda gerçek olmak üzeredir. 714 öğretmenin hizmetini değerlendiren, Devletin çalışanların yanında olduğunu ifade eden, dolayısıyla Devletin çalışanlara vefa borcunu her zaman ödeyebileceğini ispat eden bu teklif kanunlaştığı takdirde, 10-15 yıl hizmet görüp de bu kanunun esprisine ruhuna göre 32 yıl hizmet görme imkânını bulacak olan bu vekil öğretmenlerimiz emekliliğe de hak kazanabileceklerdir.

Kanunun öğretmenlerimize, Devletimize, milletimize hayırlı uğurlu olmasını diler, saygılar sunarım.”⁹¹⁴

Bayraktar’ın konuşmasından sonra 3. Maddeye geçilmiştir. Bu madde ile “Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren açıktan veya başka görevlerden nakil suretiyle yeniden geçici öğretmen atanması yapılamaz” hükmü getirilmiştir. Tasarının 4. Maddesi de “Bu Kanun 1 Ocak 1976 tarihinden geçerli olmak üzere yayımı tarihinde yürürlüğe girer” hükmünü düzenlemiştir. Yürütmeye ilgili 5. Maddenin de kabul edilmesinden sonra Konya Milletvekili Şener Battal tasarının tümü üzerinde lehte söz istemiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;

Geçici öğretmenlerin bir yıldır Millî Eğitim Bakanlığında muvakkat hizmetler sınıfına aktarılmak suretiyle idare edilmiş olması sebebiyle Millî Eğitim Bakanını tebrik ediyorum ve zabıtlara bu hususu geçiriyorum. Ayrıca, geçici öğretmenlerin bu durumlarını düzeltici kanun tasarısıyla ilgili olarak Millî Eğitim Komisyonunda, Komisyondaki bütün

⁹¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 25, Birleşim: 55, 25.2.1977, s. 364.

partilere mensup arkadaşlarımız büyük hassasiyet göstermişlerdir ve geçici öğretmenlerimizin dertlerini ele almışlardır; ittifak halinde geçici öğretmenlere gerekli vefakârlığı göstermişlerdir; onları parti farkı gözetmeden tebrik ediyorum.

Danışma Kurulu, böylesine önemli bir meseleyi de müstaceliyetle Meclisimize getirdiğinden dolayı tebrike şayandır. Meclisimizi, geçici öğretmenlerin derdine deva olan bir karar aldığından dolayı tebrik ediyorum.

Diğer kanunlarda da bu birlik, beraberlik temennisiyle saygılar sunarım; teşekkür ederim.”⁹¹⁵

Battal’ın konuşmasından sonra tasarının tümü oylanmış ve kabul edilmiştir.⁹¹⁶

⁹¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 25, Birleşim: 55, 25.2.1977, s. 364.

⁹¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 25, Birleşim: 55, 25.2.1977, s. 364.

12. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

12.1. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kuruluş ve Görevlerinde Kapsamlı Değişiklikler Yapılması

633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna dört geçici madde eklemesine dair kanun tasarısı 5 Haziran 1974 günü Millî Eğitim ve Plan komisyonlarına havale edilmiştir.⁹¹⁷ Ancak bu konuda başka teklifler de verilmiştir: Bunlar arasında C. Senatosu Tabii Üyesi Mehmet Özgüneş'in 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanunun bazı maddelerinde ve bu kanuna bağlı iki sayılı cetvelde değişiklik yapılması, bir bendinin, kaldırılması ve bu kanuna 3 geçici madde eklenmesi hakkında kanun teklifi; Aydın Milletvekili Nahit Menteşe ve 7 arkadaşının 633 sayılı Kanunun 36. maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi; Antalya Milletvekili İhsan Ataöv'ün, 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri hakkındaki Kanunun 36. maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifi; Samsun Milletvekili Hilmi Türkmen ve 4 arkadaşının, 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri hakkında kanun teklifi; Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı'nın, 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Kanununa 6 ek madde ilâvesi hakkında kanun teklifi; Yozgat Milletvekili Ömer Lütfi Zararsız'ın 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi, birkaç maddesinin kaldırılması ve yeni maddeler eklenmesi hakkında kanun teklifi yer almıştır. Diyanet İşleri Başkanlığına dair kanun tasarısı ve teklifleri ile ilgili Millî Eğitim ve Plan komisyonları raporu 5 Temmuz 1974'te Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁹¹⁸

Devlet Bakanı Mehmet Özgüneş'in aşağıdaki önergesinin kabulüyle, kanun tasarısı ve tekliflerinin Meclis'te görüşülmesine 16 Ocak 1975'te başlanmıştır.⁹¹⁹

“Millet Meclisi Başkanlığına

Diyanet İşleri Başkanlığının en yüksek karar ve danışma organı olan Din İşleri Yüksek Kurulu, 633 sayılı Kanundan doğan bir güçlük dolayısıyla bugüne kadar kurulamamıştır. Bu yüzden Başkanlık çalışmaları aksamaktadır.

Sayıları 18 000 civarında olan ve her türlü sosyal güvenlik imkânlarından mahrum bulunan vekil imam-hatiplerin durumu, kanunda değişiklik yapılmadıkça düzeltilememektedir.

⁹¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 92, 5.6.1974, s. 36.

⁹¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 107, 5.7.1974, s. 510

⁹¹⁹ Bkz., TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, ss. 13-31.

Yukarıda sözü edilen sorunların çözümü için hazırlanmış bulunan tasarı ve teklifler Millet Meclisi komisyonlarından geçmiş olup Genel Kurulun gündemindedir.

Önemine binaen, konunun öncelikle görüşebilmesi için İçtüzüğün 53. maddesine göre işlem yapılmasını arz ederim.

Mehmet Özgüneş Devlet Bakanı”⁹²⁰

Kanun tasarısı üzerine ilk konuşmayı AP Grubu adına Tokat Milletvekili Feyzullah Değerli yapmıştır:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri, Yüce Meclisiniz bugün memleketimizin gerçek kalkınmasında içtimaî, iktisadî, ahlâkî, her yönden dünyaya kafa tutacak millet olma durumuna gelmesinde en büyük unsuru teşkil eden dinin ve Diyanet Teşkilâtının kanununu görüşmek saatini yaşıyoruz.

İnsanları, taallümle tekâmül edeceğine inandıran ilmî kaide, insanın sadece bir maddeden ibaret olmadığını, fikir yapısının sağlamlığı kadar ruhî, manevî, ahlâkî yapısının da üstün olması lâzım geldiğini ifade eder. Her şeyden önce yüksek karaktere, yüksek ahlâka sahip insanlarla memleketin yükseleceğine ve bu suretle her manada güçlü ve kuvvetli olunmaya inanmamak mümkün değildir.

Bunun için de, elbette bu manevî ve kutsî değerleri korumak, memleketin kalkınmasında en büyük unsur olan Diyanet Teşkilâtını asrın ve insanların muhtaç olduğu şekilde en güzel seviyeye, en güzel duruma çıkarmak insanî vecibe ve vazifedir. Diyanet Teşkilât Kanunu bu sebeple komisyonlardan Yüce Meclisinize gelmiştir. İnaniyoruz ki bu kanunla din görevlileri teşkilât mensupları bir ferahlığa kavuşacaklar ve bununla memlekete dinî, ahlâkî, yönde büyük hizmet imkânları bulacaklardır. Birtakım insanlar hem dinin, hem din adamının, hem de Diyanet Teşkilâtının lüzumuna inanmayanlar ve hatta dinin de, din adamının da, Diyanet Teşkilâtının da memleketin kalkınmasında engel olduğunu iddia edenler vardır. Bunlar tarih boyunca bu sapık, bu batıl inanca saplanmışlardır. Bunlar için hayat, bunlar için yaşama ancak yeme, içme, eğlencedir. Manevî, ahlâkî yapının lüzumu bunların kafalarına yerleşmemiştir. Altı buçuk asır dünya milletleri içerisinde cihana kafa tutacak bir insan tipini, Macaristan ovalarına giderken gayri

⁹²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 13.

müslimlerin bağlarından kopardığı üzümlerin yerine harçlığını asıp giden o ahlâklı askerler göstermişlerdir. Allah'tan korkan bu kişilerle hiç mücadele etmeden, silâh çekmeden, “Bunlar bizim ülkelerimize gelsinler, işgal etsinler, biz bunların tebaasına girelim, bizi bunlar idare etsinler, çünkü bu inanç, bu ahlâk, bu itikat içinde olanların idaresinde ırzımız, namusumuz, malımız, canımız emniyettedir” diye grup grup Müslüman olan ve Türk tebaasına girenler tarihin şahadeti ile sabit olmuştur. Öyle ise her devirde en büyük ihtimamı dine, diyanet teşkilâtına göstermek ve kültürü, her türlü sosyal haklara sahip ve alını açık hizmet edecek maddî, manevî, kanunî birtakım imkânları elde etmiş kültürlü din adamına memlekete hizmet edecek ahlâkı yüksek insan tipine, insanlığın ve cemiyetin ihtiyacı vardır. Bunu da ancak dünya Müslüman Türk Milletinden beklemektedir. Sizin adaleti, ahlâkı, sosyal hak ve hukuka riayeti başka memleketlerden aramanıza lüzum yoktur. Türk Milleti manevî değerleri, tarihi, inancı, kitabıyla her türlü yüksek seviyede insan yetiştirecek kapasiteye sahip bir millettir.

Türk milletinin işlenmeyen üç ana unsuru vardır. Bunun biri; yeraltı, yerüstü kaynakları, ikincisi; tarihî değerleri, kendi kültürü, kendi dili, üçüncüsü; kendi inancı ve itikadı.

Türk neslinin kafası, kalbi işlenmemiştir, ham bırakılmıştır. Maksatlı olarak ham bırakılmıştır. Ham bırakılmaktan mütevellit parsellemek niyeti gizli kalmıştır. Kendi tarihinden, dilinden, kültüründen uzak kalmış yetişen genç nesilleri parselleyip menfur emellerine alet etmek isteyenler, maksatlı olarak, Müslüman Türk gencine gereken; tarihî, dil, inanç kültürünü, seviyesini vermekten zaman zaman esirgemiş, mahrum bırakmıştır.

Şu görülüyor ki, 1965 senesinden itibaren bu boşluk anlaşılmış, devrin iktidar sahipleri bugüne kadar o gün bir çok millî, dinî meselelere karşı çıkanlar dahil, inşallah doğrudur, “tarihî yanlış” diyerek bu kürsülerden hakikatleri itiraf edip, “yanılgı” olduğunu söyleyecek duruma gelmişlerdir; ama biz, onların bu “yanılgı” demelerine de inanmıyoruz. Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi görüşülürken, bu kürsüden biz: “Buna tarihî yanlış diyorlar, bu tarihî yanlış değil; tarihî bir pusuya yatıştır” dedik. Yedi-buçuk ay sonra bu pusudan çıktılar, ortak iken her türlü aptes suyunu döken ortaklarının, ayrıldıktan sonra düşünce ve inançlarına “çağ dışı” diye bağıldılar. Biz bunlara

inanmıyoruz. Bu düşüncede olanların yanlış olduğunu söylüyoruz. Milletin gerek ekonomik, gerek iktisadî, gerek içtimaî kalkınmasında muntazam bir Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtının lüzumuna ve seviyeli, her türlü imkâna sahip, yetişmiş, gerçek ve kültürlü din adamlarıyla memleket kalkınmasının daha da süratleneceğine inanan insanlarız.

İşte bu sebeple, gerek Millî Eğitim ve gerek Plan komisyonlarında mümkün mertebe en güzel şekli aldığına inandığımız bu 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, değişik şekliyle buraya gelmiştir. Bunun, 14 bin civarında olan ve 10 seneden beri hizmet eden vekil imam-hatiplerin yıllardır kanayan yaralarına merhem olacağına inanıyoruz. Bu Kanunla, Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı mühlak vakıf cami ve mescitlerinde hiç maaşı artmayan, terfi etmeyen ve her türlü imkândan mahrum olarak, vakıfların verdiği az bir ücretle hizmet görenler de Devlet Personel Kanunu içerisine girmiş ve onlar da her türlü haklara sahip olacak duruma gelmişlerdir.

Gene bu Kanunla -ki, en güzel taraflarından biridir- Diyanet İşleri Başkanı seçimi için, her ilden gelecek temsilcilerin de iştirak edeceği Aday Tespit Kurulu tarafından 3 kişi tespit edilecek ve bunlardan birisi, Başbakanın teklifi ve Cumhurbaşkanının imza edeceği Bakanlar Kurulu kararı ile Diyanet İşleri Başkanı olarak atanacak ve görev süresi 6 yıl olacaktır. Eğer herhangi bir sebeple oradan alındığı takdirde de, kendisi Din İşleri Yüksek Kuruluna otomatikman üye olacak; ilk seçimde de Din Kurulu üyesi olarak vazifesine, seçilirse, devam edecek. Bunu da şu düşünce ile getirdik. Bu şekilde bir Diyanet İşleri Başkanı tayin ediliyor; ama sonra, birinin keyfi onunla tatmin olmuyor ve onu yerinden alıp, götürüyor başka bir yere vaiz yapıyor, hatta ilçe müftüsü yapıyor. Bu abes oluyor iyi olmuyor diye, Diyanet İşleri Başkanı olan kişi oradan 6 senelik süresi bitince veya bitmeden ayrılırsa, bu kişi Din İşleri Yüksek Kurulu azası olsun ve seçime iştirak etsin; seçilirse tekrar Din Kurulu üyesi olarak devam etsin düşüncesiyle, bu değişikliği Millî Eğitim Komisyonunda bu şekilde tanzim etmiş bulunuyoruz.

Muhterem milletvekilleri, her birimizin çocuklarının bu diyanet bilgisine ve yüksek seviyede din kültürü almaya ihtiyacı vardır. Bugün asrımızda, bu ancak madde ile mümkündür.

Diyanet İşleri Teşkilâtına bu imkânları bu kanunlar çerçevesinde verirsek, hepimizin arzu ettiği gerçek kardeşliği, birliği ve beraberliği ancak bu manevî, dinî kuvvetle ve imanla sağlayabiliriz. Bu inanç için söylenen “lüzumsuz, faydasız ve terakkiye manidir” gibi birtakım sloganları bırakmalı ve memleketin kalkınması için, kafasında Allah korkusu, kalbinde imanı, bağrında ve damarında atan kanda vatan ve bayrak aşkı buram buram kokan nesil yetiştirmeliyiz. Buna ihtiyacımız var bizim. Bunun için de Diyanet İşleri Teşkilâtına, her an bütün eksikliklerini görerek, onu ikmale çalışmalıyız. Bu kanunun bu şekilde birçok yaraları saracağına inanıyoruz. Yüksek Heyetiniz bundaki eksiklikleri görerek, önergelerle bazı noktalarını değiştirebilirler. Umumiyetle kanunun faydalı olacağına inanıyor, Adalet Partisi Grubu adına hepinizi saygıyla selamlıyorum.”⁹²¹

Değerli’nin konuşmasından sonra CGP Grubu adına Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı bir konuşma yapmıştır:

“Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım; Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına, 633 sayılı Diyanet İşleri Teşkilât Kanunu hakkındaki görüşlerimizi arz etmek için huzurunuzdayım.

Biz inanıyoruz ki, milletimizin bütünlüğü, mertliği, birlik-beraberliği, iç ve dış saldırılara karşı korunması, millî kültürümüzün kuvvetli olmasına bağlıdır. Aynı zamanda dinî ve ahlâkî kültürümüzün de kuvvetli olmasına bağlıdır.

Biz yine inanıyoruz ki, millî kültürümüz bedenimiz ise, dinî kültürümüz de, o beden içindeki ruhumuzdur. Nasıl ki bir insan vücudundaki beden ruhtan, ruh bedenden ayrı olamazsa, bir milletin dinî kültürü ve millî kültürü de birbirinden ayrılamaz. Bunlar at-başı beraber, zaman içinde gittikçe yükselmelidir. Bu kadar önemli işi yapmak için, bir tarafta Millî Eğitim Bakanlığımız çalışırken, diğer tarafta da Diyanet İşleri Başkanlığımız çalışmaktadır. Fakat, 1965 yılında yürürlüğe giren, halihazır Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş Kanunu, 9 yıllık tatbikat esnasında gelişmiş olan zamanın ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmiştir. Bu mahsuru gidermek için teklif edilmekte olan bu kanun tasarısı Yüce Meclisin huzuruna getirilmiştir.

⁹²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, ss. 13-15.

Bu kanun Yüce Meclisimizce kabul buyurulduğu takdirde, çok isabetli bir iş olacaktır. Diyanet İşleri Teşkilâtımızın 9 yıllık tatbikatında rastlanan bütün mahzurlar hakikaten giderilmekte, Diyanet İşleri Teşkilâtında vazife gören imam kadrosunda, kayyım kadrosunda çeşitli vazifelerde bulunan kişiler arasındaki dengesizlik de ortadan kaldırılmış olacaktır. Diyanet İşleri Merkez Teşkilâtı takviye edilmiş olacak, din hizmetlerimizin çok artmakta olan ihtiyaçlarını karşılayabilir hale getirilmiş olacaktır. İller teşkilâtında, ilçeler teşkilâtındaki noksanlıklar bu kanunla giderilmiş olmaktadır. Yine mahrumiyet bölgelerinde çalışmakta olan, yekûnu 14 bine varan vekil imamımız, bu kanunda ortaya konan bazı şartlarla asalete geçirilmiş olacaktır. 35 bin köyümüzden halen 23 700 köyde imam kadrosu yoktur, bu imam kadrosu noksanlığının telâfisine de yardımcı olmuş olacaktır.

Muhterem arkadaşlarım, Türk köylüsünün en az 15 bin adet köyü dağlık ve ormanlık bölgelerdedir. Bugüne kadar o bölgelere yeterince yol, içme suyu, elektrik ve diğer devlet hizmetlerini getirememiş durumdayız. Gezdiğiniz yerlerde hepiniz biliyorsunuz ki, köylümüz her şeyden evvel bu mahrumiyetler içinde dahi köyüne, imam kadrosu istemektedir. Millî varlığını dinî varlığı ile pekleştirerek Türk milletini ayakta tutmak azminde olan Türk köylüsü köyüne imam kadrosu istemektedir.

Bu tasarı 23 700 adet olan imam kadrosunun noksanlığının da telâfisini temin eder durumdadır. Kaliteli imam yetiştirilmesini, merkez teşkilâtında kaliteli elemanlardan teşekkül edecek çeşitli kurullar kurulmasını öngörmektedir. Bütün bu işleri düzenlemek için şahsen ben de Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı olarak bu kanunda, yani 633 sayılı Kanunda değişiklik yapılması için bir kanun teklifi hazırlamıştım, benimle beraber çeşitli partilere mensup diğer bazı arkadaşlarımız da kanun teklifi hazırlamışlardı. Bunlar, komisyonda birleştirilip müzakere edilerek bu kanun tasarısı içinde meczedilmiş bulunmaktadır.

Böylece, bu kanun tasarısı kabul edildiği takdirde hakikaten çok büyük noksanlıklar, mahzurlar, şikâyetler önlenmiş olacaktır. Ben, bu kanun tasarısının öncelikle, ivedilikle Yüce Meclisimize getirilmesinde gayret göstermiş olan Sayın Devlet Bakanımız Mehmet Özgüneş'e huzurunuzda teşekkür ederim. Bu tasarı kanunlaştığı takdirde büyük bir boşluğu dolduracak, büyük bir ihtiyacı giderecektir, kabulünde büyük faydalar vardır.

Saygılarımı sunarım.”⁹²²

⁹²² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, ss. 15-16.

Tosyalı'nın konuşmasından sonra MSP Grubu adına İstanbul Milletvekili Süleyman Arif Emre konuşmuştur:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;

1965 senesinde yürürlüğe girmiş olan Diyanet İşleri Teşkilât Kanunu, gittikçe artan ihtiyaçlar karşısında birçok yönleri ile yetersiz hale gelmiş bulunuyordu. Bu itibarla, daha önce hazırlanmış olan bu kanun tasarısının yeni Hükümet tarafından öncelik ve ivedilikle müzakeresinin istenmiş olması bu ihtiyaçlara süratle cevap vermek için yerinde bir hareket olmuştur, bu vesile ile Sayın Devlet Bakanımıza teşekkürlerimi arz ederek sözlerime başlıyorum.

Diyanet İşleri Teşkilâtı devamlı olarak büyüyen bir teşkilâttır, vasatı olarak her sene 2 ilâ 3 bin civarında kadro eklenmektedir. Bu kadrolar eklenmiş olmakla beraber ihtiyaca kâfi de gelmemektedir. Çünkü ülkemiz, Müslüman ülkeler arasında her sene mabet sayısı en fazla artan, en fazla mabet yapılan bir ülkedir. Şimdiye kadar yapılmış olan camilere, bilhassa imam ve müezzin kadrosu ihtiyacı bakımından verilen kadroların neticesinde 17-18 bin civarında el'an kadro bekleyen cami mevcut bulunmaktadır.

Görülüyor ki, bu ihtiyaçlar bundan sonra da artacaktır, arttıkça imanlı milletimizin, yurdun her tarafında ibadetini yerine getirmek için yapacağı yeni camiler yeniden ihtiyacın artımına sebep olacaktır. Bunlar tabiiyle Diyanet İşleri Teşkilâtımızın gerek merkez teşkilâtına gerekse taşra teşkilâtına çok büyük yeni vazifeler, külfetler yüklemiş olmaktadır.

Bu itibarla acil olarak beliren ihtiyaçlara cevap vermek maksadıyla teşkilât kanununun bütün hükümleri değil, ihtiyacın ağırlık kazandığı hükümleri tasarı olarak huzurlarınıza getirilmiş bulunmaktadır.

Bilhassa bu aksayan ana hükümlerden, Yüksek Din İşleri Kurulunun tescili uzun zamandan beri mümkün olamamaktadır. Yüksek Din İşleri Kurulunun üyelerinin vasıflarını tayin eden halihazır kanun maddesi karşısında bu vasıfları haiz evsafıta din görevlisi, din adamı bulmak müşkülât arz etmektedir. Bu hususta kolaylık sağlamak için eskiden on, onbeş sene ile kayıtlanan meslekî veya öğretim hizmeti müddeti bu tasarı ile altı yıla indirilmek istenilmektedir. Yüksek malûmlarıdır ki, Diyanet İşleri Başkanlığımızın ilmî kurulu

Yüksek Din İşleri Kuruludur. Mühim meselelerde, bilhassa halkımızın dinî ihtiyaçlarını karşılamak üzere yayınlanan dini eserlerin tetkikinde, bu eserlerin en isabetli ve en sıhhatli irşat edici eserler almasını teminde Yüksek Din İşleri Kurulunun rolü mühimdir. Halen hukuken işlemez halde olan, eksik, iki veya üç üye ile çalışan bu Din İşleri Kurulumuzun işler hale getirilmesi ve kanunun kendisine tahmil ettiği vazifelerin bir an önce salâhiyetle ifa edilmesi bir mecburiyet teşkil etmiş bulunmaktadır.

Yüksek Din İşleri Kurulunun seçiminde de bu kanun tasarısı yenilikler ve kolaylıklar getirmektedir. Halihazır tasarıda din görevlileri yurdun onbeş bölgesinde toplanarak Yüksek Din İşleri Kuruluna aday adayı seçecek ve bunlar vazife alacak iken, daha pratik bir usul getirilmiş; her il çevresindeki din görevlileri toplanarak bir temsilci seçecek ve seçmen vasfını taşıyan diğer görevlilerle birlikte toplanıp vazifelerini ifa edeceklerdir.

Yüksek Din İşleri Kurulu onbir üyeden müteşekkildir. Başkan hariç on üye bulunmaktadır. Yeni getirilmiş olan bu tasarıda bu on üyenin beşi, Cumhuriyet **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.** Senatosu üyelerinin muayyen bir kısmının iki senede bir yenilenmesi gibi, burada da böyle mütenavip bir usulle yenilenecektir. Beş üye muayyen bir süre hizmet edecek, müddetinin bitiminde Yüksek Din İşleri Kurulunun on üyesinin hepsi birden değişmeyecek, beş kişi değişecek, beş kişi de müteakip seçim devresinde değişecektir. Böylece Yüksek Din İşleri Kurulunun içtihatları arasında devamlılık imkânı sağlanmış olacaktır. Bu itibarla, yeni tasarının getirmiş olduğu bu usul de isabetlidir ve pratik bakımdan da daha verimli neticeler doğurmuş olacaktır.

Bilhassa büyük sıkıntısını halletmeye mecbur olduğumuz, sıkıntısını çektiğimiz bir mesele de vekil imamlar meselesidir. Vekil imamlar meselesinin pratik olarak halledilmesi ve vekil imamların görevlerinde kendilerinin yeter nisbette ilmî kifayete sahip olup olmadıklarını, ihtiyaca cevap verebilecek vasıfta olup olmadıklarını tesbit edecek basit bir imtihan neticesinde asil imamlığa geçirilmesi istemi bu kanunla getirilmiş bulunmaktadır. Bu usuller tatbik edildikten sonra vekil imamlar sıkıntısı büyük çapta halledilmiş olacaktır. Ancak artan ihtiyaçlar karşısında ve imam hatip okullarından mezun olanlar, artan imam ihtiyacını ve diğer din görevlisi ihtiyacını

karşılayamadığından (Mevcutlarının az olması bakımından) öyle zannediyorum ki, vekil imamlık meselesi daha uzun süre karşımıza çıkacaktır ve her seferinde, de böyle hususi kanunlarla halledilmek mecburiyeti doğacaktır. Yine, bu tasarıda, bilhassa vatandaşlarımızın hac ibadetlerini rahatlıkla yapabilmeleri için evlerinden ayrıldıktan sonra, tekrar evlerine avdet edinceye kadar Devletin temin edeceği bütün kolaylıklardan yararlanabilmeleri için Diyanet İşleri Başkanlığımızın bünyesinde bir Hac İşleri Müdürlüğü kurulmaktadır.

Hac işlerini tedvirde başarılı olan birçok ülkeler vardır. Misal olarak bunların başında İran gösterilmektedir. Onların tatbikatından da ilham alarak, bu Hac İşleri Genel Müdürlüğü bizim şartlarımıza uygun yeni usûller tatbik edecektir ve bir mütedavil sermayeye sahip olacaktır. Vatandaşlarımıza hac ibadetinde yüklenmiş olan külfetin hemen hemen büyük bir kısmı kaldırılmak suretiyle, sadece buraya muayyen bir ücret yatırmaları ve haccın diğer bütün formalitelerinin bu müdürlük tarafından otomatik olarak yapılması ve vatandaşlarımıza kolaylık sağlanması gayesiyle böyle bir müdürlüğün ihdasına lüzum görülmüştür ki, bu da büyük bir şikâyet, sızlanmayı önleyecek mahiyette bir müessese olacaktır ve gelişecektir; eğer tasarı kabul edilmiş olursa.

Ayrıca, yine bu tasarıda büyük bir şikâyet mevzuu olan yurt dışındaki işçi kardeşlerimizin dinî ihtiyaçlarını karşılayacak sayıda ve nitelikte din görevlisinin tayini ve yurtdışına gönderilmesi Diyanet İşleri Başkanlığının yetkileri içerisine girecektir. Malûm olduğu üzere, şimdiye kadar bu salâhiyet Çalışma Bakanlığına, sosyal görevli gönderme şeklinde verilmiş bulunuyordu. Yurtdışındaki milyonu aşkın işçilerimiz için böyle görevli namı altında tayin edilenlerin sayısı çok az olup, âdetâ 80 000 kişiye, 100 000 kişiye bir görevli düşüyordu. Bu da orada, hepimizin yüreklerini yaralayacak hadiselerin ortaya çıkmasına sebep oluyordu. Meselâ; birçok Müslüman, mümin kardeşimiz gurbet ellerde vefat ediyor, onları dinimizin emirlerine uygun şekilde defnedecek din görevlisi bulunamıyor, maalesef Hristiyan papazların elinde defin merasimi yapılıyordu. Bu türlü acı haberleri her zaman duymaktaydık. İşte bu tasarı ile bu mühim ihtiyaç da karşılanacak, Diyanet İşleri Başkanlığımız bu mevzuda da selâhiyetlerini kullanarak, beşerî ve manevî ihtiyaçları karşılamak imkânına kavuşacaktır.

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayın Müdürlüğünün de mütedavil sermayesi, genişleyen ihtiyaca cevap verecek şekilde gene tasarıyla artırılacaktır.

Mülhak ve mazbut vakıf camilerinde birçok din görevlilerimiz mevcut bulunmaktadır. Bunlar halen, ne işçilerin istifade ettiği haklardan yararlanabiliyorlar ne de Diyanet İşleri Başkanlığımıza bağlı olan sair din görevlilerinin kanunî haklarından yararlanabiliyorlar. Bu meseleye, bu ızdıraba da bu tasarıyla kesin olarak son verilmiş olacaktır. Bunlar da, tıpkı vekil imamların asalete geçirildiği gibi (tasarı kanunlaştığı takdirde), Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı resmî vazifeli görevliler haline getirilmiş olacak ve bütün özlük hakları, nafakalarını temin edemeyen bu vatandaşlarımızın maddî imkânları karşılanabilmiş olacaktır.

Ayrıca, hulyik sahasında da bilhassa vaiz ve müftülerimize, Danıştay'ın bir içtihadı birleştirme kararı ile, görevleri esnasında mahkemeye verildikleri takdirde, Memurin Muhakemat Kanununun uygulanmasına mahal olmadığı şeklindeki kararı yüzünden yanlış bir uygulama yapılmaktaydı. Kanun karşısında memur sayılan herkesin, aynı şekilde yargı imkânlarından, savunma imkânlarından istifadesi, yine kanun karşısında kişi eşitliği prensibinin bir gereği olduğu halde, mevzuatta sarahat olmadığından, tatbikatta birtakım haksız neticeler doğabiliyordu. Bu tasarıya ilâve edilen bir fıkra ile din görevlilerinin de vazifesi başında yargılanması gerektiği takdirde, (memur oldukları için) Memurin Muhakemat Kanununa tabi olmaları mümkün kılınmış olacaktır.

Anahatlarıyla üzerinde durduğumuz şu mevzuları kapsayan ve ihtiyaca cevap vermekten uzaklaşmış olan, Diyanet İşleri Başkanlığının merkez organlarını da bir ölçüde yeniden takviye ve tanzim eden bu tasarının, Millî Selâmet Partisi olarak destekçisi bulunmaktayız.

Maddelere geçildiği takdirde, maddeler üzerinde de gerekirse görüşlerimizi ayrıca arz edeceğiz.

Temennimiz, bu tasarının süratle kanunlaşarak ihtiyaçların karşılanmasına imkân hazırlanmış olmasıdır.

Parti Grubum adına hepinize hürmetlerimi sunarım.”⁹²³

Emre'nin konuşmasından sonra CHP Grubu'nun görüşlerini Amasya Milletvekili Vehbi Meşhur dile getirmiştir:

⁹²³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, ss. 16-17.

“Muhterem Başkan, değerli arkadaşlarım; bir köy ünitesinin kalkınmasında büyük rolü ve önemi olduğuna inandığımız köy imam hatiplerinden sayıları 18 bini bulan vekil imam hatipler, yıllardır her türlü sosyal haklardan tamamen yoksun kaldılar.

Geçmiş yıllarda, haklarının verileceği vaat edilerek, iktidara gelen partiler verdikleri sözleri unuttular.

1973 yılı seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi olarak “Ak günlere” adlı seçim bildirgemizde; kangren olmuş bu yarayı kapatacağımızı, geleceğinden endişeli ve hiçbir garantisi bulunmayan vekil imamları sosyal güvenliğe kavuşturacağımızı ifade etmiştik.

Vekil imam hatiplerin asaletini sağlayacak bu kanun teklifine olumlu oy vermek suretiyle, Cumhuriyet Halk Partisi olarak sözünü tutmanın huzuru içerisindeyiz. (CHP sıralarından “Bravo” sesleri, AP sıralarından gürültüler.)

Vekil imamları sosyal hak ve güvenliğe kavuşturacak bu kanun teklifine, Cumhuriyet Halk Partisi olarak olumlu oy kullanacağımızı arz ederken, biraz evvel kürsüye söz atan değerli arkadaşımıza hatırlatmak isterim.

1965 yılından 1971 yılının 12 Mart’ına kadar iktidar ettiniz. Yıllardır din adamlarını, din görevlilerini istismar ederek bunu bir seçilme basamağı olarak kullandınız. Bu 8 senelik iktidar süresince siz ne için getirmediniz?..”⁹²⁴

Meşhur ve Çanakkale Milletvekili Zekiye Gülsen arasında karşılıklı konuşmalar yaşanmış, Oturum Başkanının uyarısıyla tartışmaya son verilmiştir. Meşhur, konuşmasını CHP olarak olumlu oy kullanacaklarını ifade ederek tamamlamıştır. Meşhur’dan sonra şahsı adına Tokat Milletvekili Hüseyin Abbas bir konuşma yapmıştır.

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

1965 senesinde çıkarılmış olan 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilât Kanununun dokuz yıllık tatbikatı neticesinde zuhur eden aksaklıklara ve mağduriyetleri gidermek üzere getirilmiş olan bu tadil tasarısının tümü üzerinde, şahsım adına kısaca yeni tasarının neler getirdiğini belirterek, huzurlarınızdan ayrılacağım.

⁹²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 18.

Değerli arkadaşlarım, benden evvel konuşan arkadaşlarımızın da belirttiği gibi, uzun zamandan bu yana, Yüksek Din Kurulu çalışamaz durumdaydı. Aynı zamanda, ilk çıkışında Kurul üyeleri kaydı hayat şartıyla vazifeye devam ediyorlardı. Bu değişiklik tasarısı bunu ortadan kaldırarak, belli süreler içerisinde değişmeyi, seçimle yenilenmeyi getirmiştir.

Yine bu tasarı, din görevlileri arasında ikilik meydana getiren, yıllardır hakikaten kanayan bir yara olarak devam eden asillik, vekillik ayrımını da ortadan kaldırmak için, birtakım tedbirler getirmiştir.

Yine, daha evvel mülhak vakıflarda çalışan arkadaşlarımız, maaşlarını buradan alıyorlardı. Personel Kanunu ile bu, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlanmış, ayrıca gezici vaizlik ihdas edilmiş, yine 633 sayılı Kanunun geçici 3. maddesindeki intibaklarda, sadece isimleri zikredilmediği için intibaklar yapılırken, imam, hatip, müezzin, kayyım ve Kur'an kursu öğrenciliği zikredilip, müftü, vaiz ve teşkilât mensubu yetkililerinin ismi zikredilmediği için, bunlar, intibaklar yapıldığı sırada maalesef faydalanamamışlar, birçok müftülerimiz, vaizlerimiz ve Diyanet teşkilâtında vazife gören yüksek rütbeli arkadaşlarımız, bu kanunda isimleri zikredilmediğinden dolayı, intibakları yapılamadığı için, emirlerinde çalışan imam, müezzin v.s. memurlardan çok daha az maaş alır duruma gelmişlerdir. Burada, bu eksiklik de giderilmiş olacaktır.

Yine mülhak vakıflarda vazife gören arkadaşlarımız da, Diyanet Teşkilât Kanunu içerisine ilhak edilecek, onların da mağduriyetleri giderilecektir.

Bu kanunu başlangıçta, çıkaran, bu hususta emeği geçen, geçmişte hizmeti geçmiş arkadaşlarımıza teşekkür ederiz. Hakikaten bu kanun, perişanlık içerisinde, dağınıklık içerisinde vazife gören Diyanet Teşkilâtında bugün bir veçhe verebilmiştir. Ancak, aksaklıkları da İnşallah bu değişiklik tasarısıyla giderildikten sonra görevliler huzur içerisinde ve daha iyi bir şekilde çalışacaklar ve memlekette üzerlerine düşen dinî hizmetleri yapacaklardır.

Bu kanun tasarısının Diyanet camiasına ve memleketimize hayırlı olmasını diler, Yüce Meclise saygılar sunarım. Teşekkür ederim.”⁹²⁵

Abbas’ın konuşmasından sonra Diyarbakır Milletvekili Hasan Değer söz almış ve şunları söylemiştir:

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri;

633 sayılı Diyanet İşleri Kanunu hakkında kişisel görüşlerimi arz etmek üzere söz almış bulunuyorum. En iyi ses ve sada, İslâmiyetin ses ve sadasıdır. İslâmiyete verilen ehemmiyet, gerçek, değeri bulmak demektir. Yarınından emin olmayan 18 bin vekil imamın kadro bakımından çeşitli zorluklar içinde bulunmaları, onlara bu haklarının verilmesiyle son bulacaktır. Bu ise elbetteki hepimizi memnun etmektedir.

Asaleten atanma ile ilgili kanun, aylardan beri İçişleri Komisyonunda beklerken “Vazife yapıldığı” iddiasında bulunmanın yersiz olduğu kanısındayım. Çünkü; büyük bir ihtiyaç haline gelen 633 sayılı Kanunun gerçekleşmiş olmasının zamanı çoktan geçmiş idi. Bu kanunu teklif eden arkadaşlarımızın çoğunlukta olmasına rağmen gelmiş geçmiş iktidarlar burada bu kanuna ret oyu vermek suretiyle geri çevirmişlerdir.

Hatırımda kaldığına göre; geçen Mayıs ayında Sayın Ataöv içtüzüğün 38. maddesi gereğince bu kanunun gündeme alınması hususunda bir teklif yapmışlar, fakat o gün iktidarda olan arkadaşlar bunu reddetmişlerdir. Bugün buna sahip çıkmaları da yine lütfü keremleridir, bu yüzden kendilerine teşekkür ederim.

Sayın Devlet Bakanının öncelik önergesi üzerine bu kanun teklifinin gündeme alınmış olması memnuniyet vericidir. Bu yüzden kendilerine teşekkür eder, candan tebrik ve tebşir eylerim.

Bu kanunun Diyanet İşleri camiası ve milletimiz için faydalı ve uğurlu olmasını Allah’tan temenni eder, Yüce Meclise saygılar sunarım.”⁹²⁶

⁹²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, ss. 18-19.

⁹²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 19.

Değerli'nin konuşmasıyla kanun tasarısının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış ve maddelerin görüşülmesine geçilmiştir.

1. Çerçeve maddesi ile 633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kurulu ve görevleri Hakkındaki Kanunun 2 ve 5. maddelerinin 1., 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 20, 21, 22, 23, ve 24. maddeleri ile 31. maddenin 2. fıkrası değiştirilmiştir.

Kanun tasarısının “Kuruluş” başlığını taşıyan 2. maddesi ile Diyanet İşleri Başkanlığının bir Başkanın yönetimi altında üç Başkan yardımcısı ile, merkez kuruluşunda Din İşleri Yüksek Kurulu, Dinî Hizmetler Dairesi, Olgunlaştırma Dairesi, Teftiş Kurulu, Hukuk Müşavirliği, Personel Dairesi, Araştırma ve Planlama Müşavirliği, Donatım Müdürlüğü’nden kurulacağı kararlaştırılmış; İller Kuruluşları arasında ise İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri yer almıştır.⁹²⁷

Bu madde üzerinde AP Grubu adına Sivas Milletvekili Enver Akova söz almıştır:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; Adalet Partisinin görüşünü 2. madde üzerinde arz etmek için çıkmış bulunuyorum.

633 sayılı Kanun, bilindiği gibi 1965 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunun Türkiye’imiz için ve Diyanet İşleri camiası yönünden, faydaları hakikaten inkâr edilemez. Gerek imamların, gerekse müftülerin ve bu arada vaiz arkadaşlarımızın görevlerindeki teminat bu kanunla sağlanmıştır. Ancak, 9-10 seneye yakın bir müddet içinde 633 sayılı Kanunun, tatbikatından doğan aksaklıkların giderilmesi için, çeşitli partilere mensup arkadaşlarımızın, bu aksaklıkları gidermek için vermiş oldukları kanun teklifleri, daha sonra Hükümetimiz tarafından da benimsenmiş ve Yüce Meclise görüldüğü üzere gelmiş bulunmaktadır.

Kuruluş maddesinde iki ana husus getirilmiştir:

Birincisi; Merkez Kuruluşu, İkincisi İller Kuruluşu.

Adalet Partisi Grubu olarak, bu maddeyi olumlu bulmaktayız.

Sadece yurt dışında çalışan işçilerimizin dinî yönden eğitilmelerini sağlamak ve bu hususta yardımcı olmak için, maddenin (B) bendindeki “ilçe müftülükleri”nden sonra, dış

⁹²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 19.

temsilciliklerde dinî müşavirlerin bulunmasını da Adalet Partisi Grubu olarak faydalı buluyoruz ve bu hususta da bir önerge vermiş bulunuyoruz.

Bu hususa iltifat buyurulmasını saygılarımızla arz ederiz, teşekkür ederim.”⁹²⁸

Madde üzerinde gruplar adına başka söz isteyen olmamış; şahsı adına Yozgat Milletvekili Mustafa Asrı Ünsür bir konuşma yapmıştır. Ünsür, konuşmasında zaman zaman diğer bir parti hakkında isim vermeksizin olumsuzlayıcı imalarda bulunmuş, Oturum Başkanının uyarılarıyla konuşmasını tamamlamıştır:

“Muhterem Başkan, değerli arkadaşlarım;

Görüşmesini yapmış olduğumuz 633 sayılı Kanun tasarısı seçim bölgelerimizde, memleketimizin kıymetli din adamlarına, Parlâmentoya gittiğimiz zaman, evvelâ kanayan bir yara şeklinde senelerdir devam eden vekil-imam meselesini halledeceğimizi, öyle zannediyorum ki, bütün partilere mensup arkadaşlar vaat etmişler ve bugün de şu anda, vaatde bulunmuş olduğumuz ve Adalet Partililer olarak inanarak savunduğumuz 633 sayılı Kanun huzurumuza gelmiş bulunmaktadır.

Bu kanunun görüşülmesi sırasında, düne kadar meselâ; 1950’den evvel, camilere ot dolduranların, bu kürsüden imana gelip...

ALİ SANLI (Burdur)- Ayıp, ayıp...

MUSTAFA ASRİ ÜNSÜR (Devamla)- İmam ve hatiplerle 633 sayılı Kanunun, bazı maddelerinin değişmesi ve onların savunmasını yapması, Adalet partililer olarak bizi sevindirmiştir.

BAŞKAN- Lütfen madde üzerinde konuşunuz efendim, rica ediyorum.

MUSTAFA ASRİ ÜNSÜR (Devamla)- Bu cümleden olarak..

ETEM EKEN (Çorum)- Onların içerisinde sizin babalarınız da vardı.

⁹²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, ss. 19-20.

BAŞKAN- Rica ediyorum, müdahale etmeyiniz efendim.

MUSTAFA ASRİ ÜNSÜR (Devamla)- Kuruluş Kanununun 2. maddesi üzerinde, Adalet Partisi olarak, bir değişiklik önergesi vermiş bulunuyoruz.

Düne kadar yurt dışında Müslüman kardeşlerimizin, Türk çocuklarının toplu olarak bulunması mevzubahis değildi. Ama yurt dışına işçi sıfatıyla giden din kardeşlerimizin oradaki din eğitimlerini yapabilmeleri ve bunun dışında beş vakit namazlarını muntazaman eda edebilmeleri ve Müslümanlığın icaplarını yerine getirilebilmeleri için, dışarıda da dış temsilciliklerin kurulmasında, büyük fayda mülâhaza etmekteyiz.

Adalet Partisi olarak, Sayın Başkanlık Divanına vermiş olduğumuz değişiklik önergesinin desteklenmesini ve Millî Eğitim Komisyonunun yapmış olduğu teklifi de şahsım adına destekleyeceğimi arz ederim. Bu vesile ile, sırası geldiği zaman imamlara verilmiş olan kadroların Anayasaya aykırı olduğunu iddia edip de Anayasa Mahkemesine dava açarak, “Bunlar genel bütçeden para alamazlar” diye buradan mütalaa serdedildiği zaman susanlar...

BAŞKAN- Efendim, lütfen madde üzerinde konuşun, rica ediyorum efendim,

MUSTAFA ASRİ ÜNSÜR (Devamla)- Şimdi, burada din adamlarının savunmasını yapamazlar; yaparlarsa da yüzleri kızarak yaparlar.

Hepinize saygılar sunarım.”⁹²⁹

Ünsür'den sonra şahsı adına Erzurum Milletvekili Rıfki Danışman söz almıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

2. maddenin görüşülmesi münasebetiyle önemli teknik bir konuya, değerli arkadaşlarımın nazarı dikkatini celbetmek istiyorum.

⁹²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 20.

Bilindiği gibi 2. madde, Diyanet İşleri Teşkilâtını şekillendiriyor, istikâmet veriyor. Bizim 1970'den sonra uyguladığımız personel rejimi dolayısıyla, bilhassa kuruluşların teşkilât kanunlarının kuruluş çatısı şemasına ait maddeleri fiilen yürürlükten kaldırmış durumdadır. Bilindiği gibi; yeni personel rejiminde, Bakanlar Kurulu kararı ile müesseselerin bünyesinde çeşitli kuruluşları teşkil etmek, unvan değişikliği yapmak, yeni birtakım müdürlükler ihdas etmek imkânı mevcuttur. Diyanet İşleri Teşkilât Kanunumuzun bu maddesinin, bu espriye uygun şekilde tanzim edilmesi şayanı tercihti. Ama, Yüce Meclisin huzuruna gelmiş olan şeklinde, bu ifade ettiğim espriye uygun küçük bir değişiklik yapar isek, maksat hâsıl olacaktır.

Vermiş olduğumuz bir önerge ile bu maddeye bir fıkra ekliyoruz. Bu fıkra, Diyanet İşleri Teşkilâtının bağlı bulunduğu Bakanlığa bir yetki veriyor. Bu Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulunun kararı ile Diyanet İşleri Teşkilâtında bulunan birimlerin sayısının değiştirilmesi, unvanlarının değiştirilmesi yetkisi veriliyor. Buna zaruret var. Zira kanun, böyle hudutlayıcı bir madde ile tatbikata girer ise, ileride diğer müesseselerdeki geniş yetkiler ve elâstikî hükümler karşısında yetersiz kalır bu kanun. İhtiyaçlara uygun yeni düzenlemeleri yapmak mümkün olmaz ve bu kanunda yapılacak değişiklikler yeniden birtakım kanun tadilleri getirilmek suretiyle bu hususu temin etme yoluna gitme zarureti hâsıl olur. Bu da, bu teşkilâtın elini kolunu bilhassa bağlar.

Bu itibarla; vermiş olduğumuz önergenin iltifat görmesi büyük, ölçüde bu kanuna yeni bir istikâmet, bir veçhe verecek durumdadır. Değerli arkadaşlarımızın bu hususu bilhassa nazarı dikkate alarak, önergemize iltifat buyurmalarını istirham ediyorum.

Teşekkür ederim.”⁹³⁰

Ünsür ve Danışman'ın bu konuşmalarından sonra değişiklik önergeleri görüşülmüş; Danışman'ın sözünü ettiği değişiklik önergesi kabul görmemiş, Akova'nın ifade ettiği önerge ise benimsenmiştir. Böylece 2. maddeye “Yurt dışı din hizmetleri müşavirlikleri” başlığı ile “Yurt dışına atanacak din hizmetleri müşavirliklerinin teşkilât, çalışma, usul ve şartları çıkarılacak bir tüzükle tespit edilir” şeklinde bir fıkra eklenmiştir.⁹³¹

⁹³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 20-21.

⁹³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 21-22.

5. Madde ile “Din İşleri Yüksek Kurulu, Diyanet İşleri Başkanlığının en yüksek karar ve danışma organı olup, bir başkan ile on üyeden teşekkül eder. Başkan ve üyelerin görev süreleri 6 yıldır. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir. Üyelerin yarısı her üç yılda bir yenilenir, Herhangi bir sebeple boşalan üyelikler için seçim yenileme seçimleri ile birlikte yapılır. Yeniden seçilemeyen üyeler, müktesep durumlarına uygun başka görevlere atanırlar” hükmü; 6. Madde ile “Dinî Hizmetler Dairesi” başlığını taşıyan 6. madde ile Dinî Hizmetler Dairesinin bir Başkanın yönetimi altında Dinî Hizmetler Müdürlüğü ve Hac İşleri Müdürlüğü şeklinde iki müdürlükten oluştuğu kabul edilmiştir. 7. Maddede “Dinî Hizmetler Dairesine bağlı Müdürlüklerin görevleri” belirtilmiştir. 8. Maddede “Olgunlaştırma Dairesi” ile ilgili hükümler yer almış; bu maddede Olgunlaştırma Dairesi’nin bir başkanın yönetimi altında “Eğitim Müdürlüğü”, “Derleme ve Yayın Müdürlüğü”, “Kütüphane ve Arşiv Müdürlüğü” ve “Mushafları İnceleme Kurulu”ndan oluştuğu belirtilmiştir. Bu maddede ayrıca her birimin görevleri ayrıntılı olarak tespit edilmiştir.

11. Madde ile de “Personel Dairesi” kurulmuştur. Personel Dairesi bu maddeye göre bir başkanın altında “Atama İşleri Müdürlüğü”, “Sicil İşleri Müdürlüğü”, “Bütçe ve Muhasebe İşleri Müdürlüğü” ve “Evrak ve İdare İşleri Müdürlüğü”nden kurulur. 12. Maddede Personel Dairesi’ne bağlı müdürlüklerin görevleri açıklanmıştır. “Araştırma ve Planlama Müşavirliği” başlığını taşıyan 13 Maddede bu müşavirliğin “Baş Müşavirin Başkanlığında, Organizasyon ve Metot Müşaviri, Planlama Müşaviri ile yeteri kadar müşavir ve uzmandan” kurulacağı belirtilmiş ve her birinin görevlerine yer verilmiştir. 15. Maddede ise İller Kuruluşu’na yer verilmiştir: Buna göre, “Diyanet İşleri Başkanlığının İller Kuruluşu; il ve ilçe müftülükleri, müftü yardımcıları, vaiz, murakıp, şef, imam - hatip, Kur’an Kursu öğreticisi, Müezzin-Kayyım, memur, kayyım ve diğer görevlilerden meydana gelir”.

20. Madde “Aday Tespit Kurulu” başlığını taşımaktadır; görevi ise “Diyanet İşleri Başkanlığına ve Din İşleri Yüksek Kurulu üyeliğine atanacakların adaylığını tespit etmek” şeklinde belirtilmiş ve kimlerden oluşacağı sıralanmıştır. 21. Maddede ise “Diyanet İşleri Başkanı ile kuruluşunun bütün görevlilerinin 22. Maddede yazılı nitelikleri taşımaları halinde atanma usul ve şartlarının nasıl olacağı belirtilmiştir. Buna göre:

Diyanet İşleri Başkanı, Aday Tespit Kurulunun seçeceği üç aday içerisinden, Başbakanın teklifi üzerine Cumhurbaşkanının imza edeceği, Bakanlar Kurulu kararı ile atanır. Görev süresi 6 yıldır. Süresi dolan veya herhangi bir sebeple görevinden ayrılan başkan yeniden seçilemez. Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi olarak atanır. Kurula ilk üye seçimine kadar bu görevde kalır, yeniden Din Kurulu üyeliğine seçilme hakkına sahiptir.

Din İşleri Yüksek Kurulu üyeleri, aday tespit kurulunun gizli oy ve salt çoğunlukla açık yerin iki katı olarak seçecekleri adaylar arasından Diyanet İşleri Başkanının teklifi, Başbakanın inhası üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile; Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı, kurul üyelerinin kendi aralarında gizli oy ve salt çoğunlukla seçmeleri ve Başbakanın onayı ile; Diyanet İşleri Başkan yardımcıları, Dinî Hizmetler Dairesi Başkanı, Olgunlaştırma Dairesi Başkanı, Teftiş Kurulu Başkanı, müfettişler, hukuk müşavirleri Personel Dairesi Başkanı, baş müşavir, donatım müdürü, ile müftüleri, Diyanet İşleri Başkanının inhası üzerine ortak kararname ile; Merkez kuruluş müdürleri, müşavirler, Mushafları İnceleme Kurulu Başkanı ve üyeleri, müfettiş yardımcılar ile diğer memurlar, ilçe müftüleri, vaizler, murakıplar, Kur'an kursu öğrencileri ve yurt dışındaki Türk işçilerinin bulunduğu yerlere atanacak görevliler, Personel Dairesi Başkanının inhası üzerine Diyanet İşleri Başkanınca; Kadrolu imam-hatipler, müezzin kayımlar Personel Dairesi Başkanının inhası üzerine Diyanet İşleri Başkanlığınca (bu görevliler valilik emrine atanırlar, il sınırları içindeki görev yerleri il müftüsünün teklifi ve valinin onayı ile tespit edilir.); Cenaze imamları ve okuyucular Personel Dairesi Başkanının inhası üzerine Diyanet İşleri Başkanlığınca; Kadrosuz köy imam-hatipleri köy derneğinin teklifi, ilgili müftünün inhası üzerine valilik ve kaymakamlıklarca; İl ve ilçe kuruluşunun diğer hizmetlileri ilgili müftünün inhası üzerine valilik ve kaymakamlıkça, belirtilen bentler dışında kalan memurlar Başkanlıkça atanırlar.⁹³²

22. Madde ile Diyanet İşleri Başkanı'nda ve diğer görevlilerde aranacak koşullar sıralanmıştır. Bu maddeye göre:

“Diyanet İşleri Başkanı ile Kuruluşun bütün görevlilerinde (itikadı, ibadeti, tavır ve hareketlerinin islâm törelerine uygunluğu çevresinde bilinir olduğu) ortak niteliğin bulunması, ayrıca;

a) Diyanet İşleri Başkanı ile Başkan yardımcılarının, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkan ve üyelerinin, Dinî Hizmetler Dairesi Başkanının, Olgunlaştırma Dairesi Başkanının ve Başmüşavirin dinî yüksek öğrenim görmüş olması, yüksek öğreniminden sonra Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluşunun çeşitli kademelerinde, din eğitimi veren müesseselerin meslekî öğretim üyeliği ve öğretmenliğinde (veya orta dereceli okulların din ve ahlâk dersleri öğretmenliğinde) toplam en az 6 yıl çalışmış olması ve Arapça bilmesi (Fazla olarak Batı dili bilmek tercih sebebidir.)

⁹³² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 26.

b) Teftiş Kurulu Başkan ve üyelerinin Personel Dairesi Başkanının, Merkez Kuruluşu Müdürlerinin, müfettiş yardımcılarının, müftü, müftü yardımcısı ve vaizlerin, yurt dışına atanacak din görevlilerinin dinî yüksek öğrenim yapmış olmaları,

c) Hukuk müşavirlerinin Hukuk Fakültesini bitirmiş olmaları,

d) Mushafları İnceleme Kurulu Başkan ve üyelerinin dinî yüksek öğrenim yapmış ve hafız olmaları,

e) Din İşleri Yüksek Kurulu Raportörlerinin dinî yüksek öğrenim yapmış olmaları ve Arapça bilmeleri,

f) Kadrolu imam-hatiplerin imam-hatip okulu II. devresini bitirmiş olmaları (Bu nitelikte istekli bulunmadığı takdirde imam-hatip okulları I. devresini bitirenler de atanabilirler.) Müezzin-kayyumların, ilkokul ve Kur'an kursunu bitirmiş olmaları,

g) Kur'an kursu öğretmenliği için imam-hatip okulu II. devre mezunu ve hafız olanlar (Bu nitelikte istekli bulunmadığı takdirde imam-hatip okulu I. devre mezunu ve hafız olanlar, bunlar da bulunmazsa ilkokul mezunu ve hafız olanlar tayin edilebilir.)

h) Cenaze imamlarının imam-hatip okulu II. devresini bitirmiş olmaları (Bu nitelikte istekli bulunmadığı takdirde imam-hatip okulu I. devresini bitirenler de atanabilirler.) Okuyucuların ilkokul mezunu ve hafız olmaları, kadrosuz köy imam-hatiplerinin din bilgisine sahip ve en az ilkokulu bitirmiş olmaları (Din bilgisinin belgesi olarak Kur'an kurslarından alınmış belge ibraz edilmediği takdirde dinî bilgisinin derecesi yeterliği Müftülük Komisyonunda yapılan sınavla tespit edilir.) lâzımdır.”⁹³³

23. Madde ile Disiplin Kurullarının kuruluşu ve görevleri belirlenmiştir.

24. Madde ile de özel bir Disiplin Yönetmeliğinin çıkarılması kararlaştırılmıştır.

31. Madde ise şu hükmü taşımaktadır: “Bu sermayenin işletilmesinden elde edilecek kârlar sermaye 20 milyon TL yi buluncaya kadar döner sermayeye eklenir. Sermaye bu miktarı bulduktan sonra artanı Hazineye yatırılır ve bütçe gelirlerine geçirilir. Bağış ve yardımlar ile demirbaş eşya 20 milyon liralık tahdidin dışındadır”. 31. maddenin de kabul edilmesiyle, Çerçeve 1. Madde yeniden oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.⁹³⁴

⁹³³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 26.

⁹³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 28.

Çerçeve 2. Madde ile 633 sayılı Kanuna geçici 8, 9, 10, 11 ve 12. maddeler eklenmiştir.

Tasarının Geçici 8. maddesinde “bu kanun yürürlüğe girdiği tarihte vekil imam-hatip olarak görevli bulunanlar” ile ilgili şu hükümlere yer verilmiştir:

“a) 10 yıl süre ile -Disiplin sebepleri dışında bir sebeple-görevlerine son verilemez. Ancak kendi istekleri veya idarî zaruretlerle yerleri değiştirilebilir. Bu süre içinde Devlet memurlarına tanınan sosyal haklardan yararlanırlar.

b) Bu gibiler (Diyanet İşleri Başkanlığınca tespit edilecek süre içinde müracaat etmeleri halinde) Diyanet İşleri Başkanlığınca, bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren 6 ay içinde Kur’an-ı Kerim, dinî bilgiler ve hitabet konularından bir sınava tabi tutulurlar bu sınavda başarı gösterenler öğrenim durumlarına uygun imam-hatip kadrolarına asaleten atanırlar. Kazanamayanlar veya bu sınava katılmayanlar için sınav tarihinden itibaren bir yıl içinde ikinci bir sınav açılır.

c) Vekil imam-hatipler bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 yıl içinde imam-hatip okulu 1. derece diploması ibraz ettikleri takdirde asaleten imam-hatip kadrolarına atanırlar ve bunların vekil imam-hatiplikte geçen hizmet süreleri öğrenim derecelerine göre kademe ilerlemesi ve derece yükselmesi suretiyle değerlendirilir.”

Geçici 8. Madde üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Sivas Milletvekili Enver Akova aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Geçici 8. madde üzerinde, Adalet Partisinin görüşünü arz etmek için söz almış bulunuyorum. Konuşmam gayet kısa olacaktır.

Madde hakikaten yerinde tedvin edilmiştir. Vekil imamların sosyal haklarını temin babında 3 bent halinde getirilen madde, bizi tatmin etmektedir.

Bir defa hizmet hususunda garanti olarak 10 sene getirilmektedir. Birinci maddenin (a) bendinde bu hususun dikkatle ele alınması hem bizleri ve hem de sosyal yönden mahrum olan vekil imamlarımızı tatmin etmektedir. Ancak (a) bendinde, garanti olarak 10 senelik bir müddetin verilmesinin yanında, (b) bendinde imtihan hakkı olarak üç dersten iki defa

imtihana tabi tutulacakları zikredilmektedir. Adalet Partisi Grubu olarak, (b) bendini değiştirecek bir önergeyi Yüce Başkanlığa sunmuş bulunmaktayız. 10 seneye paralel olarak, 5 sene, 7 sene veya 10 sene vekâlet hizmetinde bulunan imam-hatiplerin, hiç olmazsa bu imtihan haklarının iki defa değil, dört defaya çıkarılması içindir bu teklifimiz. Değerli arkadaşlarımızdan bu hususu istirham ediyor, bu vesileyle Adalet Partisi Grubu adına saygılarımı sunuyorum.”⁹³⁵

Akova'nın ardından şahsı adına Yozgat Milletvekili Mustafa Asri Ünsür söz almıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; 8. maddenin (c) fıkrası üzerinde konuşacağım.

Vekil imam-hatiplerimizin, mevcut yasalara göre, bir diploma gereğinin yerine getirilmesi için bir madde tedvin etmiş bulunmaktayız. Ancak bu görevi fiilen yapmakta olan kişilere imtihan hakkı tanıyalım. Herhangi bir yere, bir kursa devam hakkı ve mecburiyeti koymayalım ve bu vermiş olduğumuz imtihan hakkı da sonsuz olmalıdır. Üç defa, beş defa ile değil, her sene muayyen tarihlerde Diyanet İşleri Başkanlığının açacağı imtihana, belli süreler içerisinde, bu din adamlarımız gelmeli ve imtihanlar da başarı gösterenlerin de (müteakip bütçe yılları içerisinde gerekli kadrolar bütçeye konarak) her türlü sosyal hakları temin edilmelidir. İşin esası ve doğru yolu da budur. Çünkü bugün birçok üniversitelerde dahi yüksek tahsil yapanlara süresiz ve sayısız haklar veriyoruz. Sınıfta kalanlara bir hak daha tanıyoruz, belge alanı tekrar imtihana alıyoruz.

Binaenaleyh, kendi ellerinde olmayarak okuyamamış kimselere, dinî icaplarını ve görevlerini yerine getirirken bu hakları tahdit etmeyelim. Devamlı şekilde Diyanet İşleri Başkanlığının tayin edeceği sürelerde açacağı imtihanlara bunları alalım ve başarı gösterenlere peyderpey Diyanet İşleri Başkanlığı her senenin malî yıl bütçesine koyacağı kadrolarla bu vekil imam meselesini halledelim. Bunların sayıları bugün 14 000 civarındadır elimizdeki istatistikî rakamlara göre, az bir sayı değildir.

Hepinize saygılar sunarım ve teşekkür ederim.”⁹³⁶

⁹³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 29.

⁹³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 29.

Ünsür'ün konuşmasından sonra içlerinde Akova, Ünsür ve İçel Milletvekili İbrahim Göktepe'nin de imzalarının olduğu bir değişiklik önergesi verilmiştir. Önergeyi açıklamak üzere İbrahim Göktepe söz almış ve şu konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Tasarının geçici 8. maddesi ile vekil imamlara, asıl kadroya atanabilmeleri için tanınmış olan imtihan hakkını az buluyoruz. Tasarıya göre vekil imamlar bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde üç dersten sınava tabi tutulurlar ve sınavda başarı gösterenler, öğrenim durumlarına uygun kadrolara asaleten atanırlar.

Tasarıda bunun yanında disiplin cezaları dışında bir sebeple, on yıl süre ile vekil imamların görevlerine son verilemeyeceği derpiş edilmektedir. Vekil imamların on yıl görevde tutulmaları keyfiyetini tasvip ediyoruz, etmemek mümkün değil. Ancak, tasarıyla on yıl görevde kalmaları temin edilen vekil imamlara tanınan imtihan hakkının iki olarak tespitine taraftar değiliz. Madem ki on yıl görevde kalmaları derpiş edilmektedir, bu on yıl içerisinde hiç değilse iki yılda bir tekrar imtihana girebilmeleri imkânı bu vekil imamlara verilmelidir.

Bu suretle bunlardan herhangi bir suretle imtihanı kazanamamış olanların asıl kadroya girme imkânı artırılmış olacaktır. Bunda bir mahzur olmasa gerektir. Üstelik, önlerinde imtihan yolunun açık tutulması vekil imamlarımızı çalışarak bu imtihanları kazanma gayretine sevk edecek ve bu, bu meslek mensuplarının sahalalarında tekâmül etme imkânını da sağlamış olacaktır.

Böyle bir tekâmül imkânının açık tutulmasında fayda mülâhaza etmekteyiz. Vekil imamların asıl kadroya geçme imkânını artırmayı ve tekâmüllerini hedef tutan teklifimizin iltifat göreceği ümidindeyiz. Saygılar sunarız.”⁹³⁷

Verilen önerge ile görüşülmekte olan tasarının 2. Maddesinde yer alan “Geçici Madde 8’in (b) fıkrasının son cümlesinin “Kazanamayanlar veya bu sınava katılamayanlar için sınav tarihinden itibaren iki yılda bir olmak üzere dört defa daha sınav açılır” şeklinde değiştirilmesi önerilmiştir; bu önerge Komisyon katılmamasına rağmen, Meclis’çe kabul edilmiştir.”⁹³⁸

⁹³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 30.

⁹³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 29-30.

Geçici 9. Madde ile “Vekil imam-hatip olarak atanıp da, bu kanun yürürlüğe girmeden önce imam-hatip okulu diploması alarak asil imam-hatipliğe geçirilmiş olanların vekil imam-hatiplikte geçmiş hizmetleri de geçici 8. maddenin (c) fıkrası hükümlerine göre değerlendirilir”; Geçici 10. Madde ile “Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mülhak vakıflara ait cami ve mescitlerde görev yapan cami görevlileri, Diyanet İşleri Başkanlığı kadrolarına atanırlar. Mülhak vakıflarda geçen hizmetleri öğrenim durumlarına göre kademe ilerlemesi ve derece yükselmesi suretiyle değerlendirilir. Mülhak cami görevlilerinden bu kanun yürürlüğe girmeden önce Diyanet İşleri Başkanlığı kadrolarına geçenlerin mülhak vakıflarda geçen hizmet süreleri de öğrenim durumlarına göre kademe ilerlemesi ve derece yükselmesi olarak değerlendirilir. Bu gibilere Vakıflar Genel Müdürlüğünce veya mütevellilerince ödenmesi gereken ücretler Hazineye irat kaydedilir”; Geçici 11. Madde ile “Din İşleri Yüksek Kurulunun bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk seçimleri boş üyelikler için yapılır. Üyelerin yarısının üç yılda bir yenilenmesini sağlamak amacı ile, ilk seçimden üç yıl sonra yapılacak seçimde yenilenecek olanları tespit etmek üzere, bu seçimden iki ay önce, bütün üyeler için ad çekmeye başvurulur. Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı hakkında ad çekme işlemi uygulanmaz”; Geçici 12. Madde ile de “Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte belediyeler emrinde ve kadrolarında bulunan cenaze imamı ve okuyucular Diyanet İşleri Başkanlığı kadrolarına geçirilirler. Cenaze imamı ve okuyucuların görev ve çalışma usulleri ile belediyelerle ilişkiler konusu bu kanunun yürürlüğü tarihinden itibaren 6 ay içinde çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir” hükümleri kabul edilmiştir.

Tüm maddelerin kabul edilmesinden sonra, Çerçeve 2. Madde yeniden okunmuş ve oylanarak kabul edilmiştir.⁹³⁹ Yürürlükle ilgili 3. ve 4. maddeler de kabul edildikten sonra Tokat Milletvekili Feyzullah Değerli tasarının tümü üzerinde lehte konuşma yapmak üzere söz almıştır:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;

Memleketimiz için hepimizin inandığı ve sürür duyduğu bir kanunu Meclisin şanına yakışır bir şekilde müzakere ederek neticelendirmiş bulunuyoruz.

Memleketimizde Diyanet Teşkilâtının, yüksek seviyeli din görevlisinin memlekete büyük hizmetler vereceğine inanan insanlar çoğunluktadır. İnanmayanlar da vardır. Malum zihniyetler içerisinde bugüne kadar manevî değerlere gönül

⁹³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 30-31.

vermiş olan insanlar çok büyük hizmetler yapmışlardır, bundan sonra da yapılacağına inanıyoruz. Yeter ki bu davanın büyüklüğüne, insan unsurunun iman ile, diyanet ile mutlaka tekâmül edeceğine ve hem dünyevî, hem uhrevî şan ve şerefe yetişeceğine inanalım.

Bu vesile ile, bu kanunun vatan ve milletimiz için hayırlı olmasını ve şerefli milletimize, mukaddes vatanımıza hizmet edecek olan en cesur ve en güzel din adamlarının serbestçe hizmet etme imkânını bulmasını Cenabı Haktan niyaz eder, hepinize Adalet Partisi Grubu adına saygılar sunarım.”⁹⁴⁰

Bu konuşmayla kanun tasarısı üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır. 21 Ocak 1975’te yapılan açık oylamaya 165 Milletvekili katılmış, 165 kabul oyu verilmiştir⁹⁴¹. Dolayısıyla oylamada çoğunluk sağlanamamış; 28 Ocak 1975’te gerçekleştirilen açık oylamada ise 226 Milletvekili oy kullanmış, 223 kabul ve 3 ret ile tasarı kanunlaşmıştır.⁹⁴²

⁹⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 31.

⁹⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 28, 21.1.1975, ss. 93-94, 111, 165-168.

⁹⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, ss. 233-234, 294-297.

12.2. Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderilmesi Sonucu Kanunda Değişiklik

633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna 5 geçici madde eklenmesine dair kanun Cumhurbaşkanınca bir daha görüşülmek üzere Meclis'e geri gönderilmiştir. Cumhurbaşkanlığı geri gönderme tezkeresinde aşağıdaki gerekçelere yer verilmiştir:

“633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu Kanuna 5 geçici madde eklenmesine dair” 29 Nisan 1975 tarih ve 1893 sayılı Kanun;

a) 20. maddesinde görevleri belirtilen “Aday Tespit Kurulu”na Başkan yardımcılarının dâhil edilmesi uygun mütalaa edilmekle beraber (f) fıkrasında belirtildiği gibi “Her il çevresi müftüleri veya vekilleri ile vaizlerinin ilde toplanıp seçecekleri birer il temsilcisinin” kurula katılmasının Devlete büyük malî külfet yüklemesi,

b) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 154. maddesi gereğince, genel idare hizmetleri içinde yer alan (Diyanet İşleri Başkanı) nın, 51 yıldır devam eden ve herhangi bir sakıncası da görülmeyen atama usulünün 21. madde (a) fıkrasıyla değiştirilerek, Aday Tespit Kurulunun seçeceği üç aday arasından seçilmesi,

c) Niteliklerden bahseden 22. maddede de, (İtikadı, ibadeti, tavır ve hareketlerinin islâm, törelerine uygunluğu çevresinde bilinir olduğu) şeklinde kabul edilen (ortak nitelik)in sadece Diyanet İşleri Başkanı ve diğer din görevlilerinde aranması ve Devlet Memurları Kanununun 36. maddesinde sayılan diğer hizmet sınıflarına (Teknik, sağlık, avukatlık v.b.) mensup memurlar için Devlet Memurları Kanununun aradığı genel niteliklerin mevcudiyeti yeterli sayılması gerekirken Kanunda (ortak nitelik) olarak tanımlanan niteliklerin, kuruluşun bütün görevlilerinde aranması bakımından uygun bulunmamış ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 93. maddesi gereğince bir daha görüşülmek üzere geri gönderilmiştir.”⁹⁴³

⁹⁴³ “633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna 5 Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun ve Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi ve Plan Komisyonu Raporu”, S. Sayısı: 195, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975 sonuna ekli basmayazı.

Plan Komisyonu raporu, ilgili kanun tasarısının ve “Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi”nin Maliye Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı temsilcilerinin de hazır bulunduğu oturumda incelendiğini ve görüşüldüğünü belirttikten sonra eski metinde değişikliğe gidilmediğini şöyle ifade etmiştir:

“Yüce Meclislerden geçerek 1893 sayılı Kanun numarası ile Cumhurbaşkanlığının onayına sunulan kanun; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 93. maddesi gereğince bir daha görüşülmek üzere geri gönderilmiştir. Komisyonumuz Cumhurbaşkanlığının geri gönderme gerekçesi ışığı altında, kanunu tekrar ele alarak görüşmelere başlamış, ancak, Meclislerden geçen eski metnin muhafazasını uygun görerek Kanun metnini aynen kabul etmiştir”⁹⁴⁴.

20 Mayıs 1975’te Plan Komisyonuna havale edilen Tezkere⁹⁴⁵ ile ilgili Plan Komisyonu raporu 23 Haziran 1975’te Genel Kurul’a dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁹⁴⁶ Kanunun görüşülmesine 1 Temmuz 1975 tarihinde başlanmıştır.⁹⁴⁷

Kanunun tümü üzerinde ilk sözü AP Grubu adına Tokat Milletvekili Feyzullah Değerli almıştır. Değerli, konuşmasında şu görüşlere yer vermiştir:

“Muhterem arkadaşlarım, mezkûr kanunun Yüce Heyete tekrar sevkine ve müzakeresine, Kanunun 20. maddesinin (f) fıkrasında belirtilen Aday Tespit Kurulunun teşkiliyle, 21. maddesinin (a) fıkrasında; “Diyanet İşleri Başkanı, Aday Tespit Kurulunun seçeceği üç aday içerisinde, Başbakanın teklifi üzerine Cumhurbaşkanının imza edeceği, Bakanlar Kurulunun kararıyla atanır” ibaresi sebep olmuştur.

Değerli arkadaşlarım, 633 sayılı Diyanet İşleri Teşkilât Kanununun 20. maddesi: “Diyanet İşleri Başkanlığına ve Din İşleri Yüksek Kurulu üyeliğine atanacakların adaylığını tespit etmekle görevli bir Aday Tespit Kurulu kurulmuştur” şeklinde tanzim edilmiştir.

⁹⁴⁴ Bkz. Yukarıdaki rapor, S. Sayısı, 195.

⁹⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 78, 20.5.1975, s. 205.

⁹⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 92, 24.6.1975, s. 160.

⁹⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, ss. 418-439.

Bu kurulun teşekkülü 20. maddenin (f) fıkrasına göre; “Her il çevresi müftüleri (veya vekilleri) ile vaizlerin ilde toplanıp seçecekleri birer il temsilcisi ile kurulur” şeklinde ifadesini bulmuştur.

Muhterem arkadaşlar, bu 22. ve 21. maddenin (a) ve (f) fıkralarına itirazlar şu istikamette yapılmıştır:

Diyanet İşleri Başkanının seçimle gelmesi hakkındaki arkadaşlarımızın endişeleri şöyle: Devlete büyük bir külfet getirir.

İkinci olarak; ana hatlarıyla politik oyunlara, bölge ayrılımlarına, mezhep kavgalarına sebep teşkil eder.

Üçüncü de, islâmiyetin esaslarına aykırı düşer şeklindedir.

Bunlar bir görüştür. Bir defa, Diyanet İşleri Başkanının seçimle gelmesi, elbette Yüce Kurulun kararına vabestedir; fakat endişe buyurulduğu gibi, büyük bir külfet getireceği varit değildir. Çünkü, bir ilin vaizleri, müftüleri (her zaman toplanması mümkün olanlar) bir maddî külfete vabeste olmayacak tarzda toplanacaklardır. Farz edin; yedi kazası olan bir ilin yedi müftüsü ve yedi vaizi bir araya gelecek ve aralarından bir temsilci seçecekler ve 67 ilden 67 temsilci olacak; bazı kurum ve kuruluşların da aday gönderme hakları olduğu için, bu ancak 90 kişiye balığ olacaktır. Bunlar Ankara’ya gelecekler ve burada, namzet olarak seçilen üç kişiyi, aday olarak tespit edeceklerdir. Bunlardan bir tanesi, ya daha çok rey alan veyahut Başbakanın tercihinâ lâyık görülen bir zat, Diyanet İşleri Başkanı olarak atanacaktır. Görülüyor ki, bu sistemde bir maddî külfet göze görünmüyor. Bunların bir araya gelmesi, bunları büyük bir maddî külfete sokacak değildir.

İkincisi, “politik oyunlara sebep olur” deniliyor ve bu sebeple de; (Aslında prensip olarak seçimin lüzumuna inanılıyor da) bu makam yüksek bir mevkidir, hepimizin saygı göstermesi icap eden bir makamdır; seçimler birçok yönüyle bünyesinde birtakım politik oyunları taşımaktadır, bu sebeple bu mukaddes makama bu büyük mevkî böyle bir şey girmesin endişesi, haklı endişeleri var arkadaşlarımızın. Ama seçimin lüzumuna inanıldıktan sonra, seçimle beraber akla gelen birtakım mahzurlar sebebiyle seçimden vazgeçmek, yani seçimden vazgeçmeyi buna dayamak pek mantikî olmuyor. Çünkü, seçim

kadar, emaneti ehline, bir kişiyi lâıyk olduğu mevkie getiren hiç bir şey yoktur. Tarih boyunca İslâmiyetin esasında da intihap ve imtihan, ehil kişileri lâıyk oldukları yerlere itirazsız gönderen bir müessese haline gelmiştir ki, demokrasinin mücadelesi de budur: Seçme ve seçilme. Ama arkadaşlarımızın endişeleri mümkündür; fakat bu şuna benziyor: Yani çok lüzumuna inandığımız, nehir üzerine bir köprü kurulacak; “Bu güzel, münasip, işimize yarar ve çok iyi şey ama, ya bu köprüden bizden olmayanlar da geçerse” gibi bir endişe ile, lüzumuna inanılan bir köprüyü yapmaktan vazgeçmeye benzer. Sonra eğer seçimi; seçmeyi ve seçilmeyi, devamlı olarak bünyesinde oyunlar, hileler, bölücülükler, ayırıcılıklar taşıyan şeklinde mütalaa edersek, en azından bundan zihnimizi uzak tutmazsak, bu bizi de dejenere eder. Çünkü, bu çatı ve çatı altındakiler, bu en uygun insanî bir düzenin icabı olan demokrasinin temelini teşkil ediyor seçme ve seçilme.

“İslâmın esaslarına aykırı” görüşünü de öne sürmüş arkadaşlarımızın bazıları. Bu, İslâmın esaslarına aykırılığını, hiç bir yere dayamak mümkün değildir. Yani İslâmın esaslarına bir şey aykırı dediğimiz zaman, İslâmın iki tane esası vardır; buna kitap, sünnet diyoruz, Kur’an-ı Kerim, bir de Peygamberimizin hadisleri ki, oralardan buna bir kaynak bulmak lâzım. Neresine bakıp da, Kur’anın hangi sayfasında hangi ahkâmı İlâhiye dayıyorsunuz da, böyle bir şeyi İslâmın esaslarına aykırı diyorsunuz? Bu, kafadan atılma bir şey gibi geliyor. “İslâmın esasına aykırı” dediğimiz zaman, bizim bu seçimimiz de, bazı inançlara göre İslâmın esasına aykırı düşünülür ve çoğumuzun böyle bir seçime itiraz etmemiz ve “İslâmın esasına aykırıdır, ben bu seçime girmiyorum, ne milletvekilliği, ne senatörlük istemiyorum” gibi bir duruma düşürür bizi. Öyle, “İslâmın esasına aykırıdır” gibi, birtakım menşei belli olmayan, ilmî olmayan, mesnedi olmayan ifadeler burada tabîî bir endişe gereği olarak her halde öne sürülmüştür veya bir sürçü lisan diyebiliriz.

Diyanet İşleri Başkanının bu şekilde seçilmesi üzerindeki endişeleri belirttikten sonra, bir de bu, Teşkilât Kanununda 22. maddenin üzerinde bazı itirazlar vaki olmuştur. Bu madde, nitelikleri ihtiva eden maddedir. Bu şöyledir: “Diyanet İşleri Başkanı ile, Kuruluşun bütün görevlilerinde (itikadı, ibadeti, tavır ve hareketlerinin İslâm törelerine uygunluğu çevresinde bilinir olduğu) ortak niteliğin bulunması” şeklindeki ibaredir. Bu da laikliğe aykırı olarak tarif edilmiştir.

Muhterem arkadaşlarım, bundan tabîî hiç bir şey olmaması gerektir. Çünkü, bir Diyanet İşleri Teşkilâtı düşünüyorsunuz ve biraz evvel itirazlardan bahsettim, bazı arkadaşlarımızın samimi endişeleri, inancından mütevellit endişeleri olduğunu söyledim. Ben öyle tefsir ediyorum, öyle kabul ediyorum. Böyle düşünürken, bir taraftan da, yani leke gelmesin, aman bozulmasın, hepimizin hürmetini, sevgisini, saygısını daima üstünde toplansın dediğimiz bir Diyanet İşleri Teşkilâtının ve bu kuruluşun mensuplarının İslâm törelerine uygun hareketi, tavrı ve ibadeti, itikadı, görüntüsü, çevresinde bilinir olması ibaresine, layikliğe aykırı diyoruz. O zaman, eğer biz bunu bu şekilde kabul edersek, bu layikliğe aykırılık prensibinden de hareket edersek (ki onu da, biraz sonra layiklik meselesini, devlet ve din münasebetini kısaca izaha çalışacağım) o zaman endişe buyurduğunuz şekilde Diyanet İşleri, saygıdan hürmetten ve hepimizin kendisi üzerindeki saygıyı, hürmeti üzerine toplamaktan uzak kalır, dejenere olur. Ne istiyoruz ki burada biz, layikliğe aykırı görülüyor? Dindar olsun diyoruz, burada olanlar Müslüman olsun diyoruz, Müslümanlığı çevresinde bilinsin diyoruz ve tavrı, harekâtı uygun olsun, oraya bakan kişiler mükemmel insan, Müslüman adam, dürüst adam, itikadı tam insan densin diyoruz. Böyle denmesini icap ettiren bir maddenin fıkrasına veya bir ibareye layikliğe aykırı dersek, o zaman biz doğrudan doğruya layikliği, doğru görülsün, Müslüman görülsün, ahlâklı olsun, edepli olsun, dürüst olsun şeklinde böyle bir görüntüyü istediğimiz insanlara, layikliğe aykırı görülüyorsun sen diye bunu tersyüz göstermek lâzım. Sen layikliğe aykırı görülüyorsun, senden böyle şeyleri aramıyoruz, böyle şeyleri beklemiyoruz, sen bunları yapmaya mecbur değilsin gibi bir hal olur ki, bu, üzerinde titredığımız o mukaddes mevkiin, makamın içinde bulunan birtakım naehil kişiler, itikadı ve görüntüsü, tavrı, harekâtı İslâmî ölçülere uymayan kişiler, çevreden o müessesenin üzerine devamlı nefret çekecektir ve onun üzerindeki düşünce ve inançlarını sarsacaktır, batıl inançlara cemiyeti sürükleyecektir. Örnek insanlar olmasını talep ediyoruz. Her müessesenin, her devlet müessesesinde olan kardeşlerimizin, personelin dürüst olmasını isteriz, İslâmı ahlâka uygun tavır ve harekâtlarının, örf ve adetlerimize uygun olmasını isteriz; ama Diyanet İşleri dediğiniz zaman, burada biraz daha üzerinde hassasiyetle durmamız icap ediyor. İşte bu madde bu hassasiyeti göstermiştir ve bu da, birçok insanların bazı düşünceleri vardır, bunu da önleyecektir.

Siz Diyanet İşleri Teşkilâtına bir gayrimüslimi, yahut o görüntüyü vereni, itikadı, imanı bozuk olanı Ramazanda alenen oruç yiyeni ve yaptığı birtakım günahın, yahut kendi görüş ve inancının haklılığını savunacak, İslâm ölçülerine aykırı bir iddiası olanı getirip oraya koyamazsınız. Koyduğunuz zaman, hem vebal altında kalırsınız, hem de o müesseseyi yıkmaya doğru götürmüş olursunuz.

Bu bakımdan, nitelik maddesi olan bu 22. madde gayet yerindedir. Sonra 633 sayılı Kanunda var, getirdiğimiz bu değişiklik, tasarıda değil, bu aslında mevcuttur. Yani 1965 senesinden beri tatbik edilen ve tatbikinde herhangi bir şikâyet olmayan bir meseledir, bunu biz değiştirmiş değiliz. 22. maddedeki niteliği Yüce Meclisiniz değiştirmiş değildir. Bu, 1965 senesinde 633 sayılı Kanun olarak yürürlüğe girmiş, tatbikatı yapılmış, hiç bir aksaklık da görülmemiş.

Şimdi, biz on seneden beri tatbik edilen bir şeyi tekrar buradan çıkarmaya çalışırsak, kanaatimce doğru olmaz. Zira, bunun aksaklığını da görmedik, aksaklığını ve tatbikattaki güçlüğünü de ortaya koyamıyoruz; ondan sonra, efendim, evet bunu böyle kabul ettik ama, birtakım aksaklıklar oldu, şöyle hadiseler zuhur eti, şu gibi haksızlıklara sebebiyet verdi de diyemiyoruz ve bunu getirip layikliğin kuyruğuna takıyor ve diyoruz ki, “Bu, layikliğe aykırıdır.”

Bunun, “lâikliğe aykırıdır” iddiasının hiçbir zaman mantık çerçevesi içerisinde mütalaası mümkün değildir.

Muhterem arkadaşlarım, her dinî mesele memleketimizde nerede olursa olsun, konuşulurken veya tartışılırken üzerinde çok az insanın konuşması icabettiği ve kahve köşelerinde, sokaklarda rastgele yerlerde herkesin mütalaa beyan etmemesi icabettiği “asgarî müşterek” dediğimiz ana meseleler vardır ki; bunların içerisinde -hatta başında diyebilirim- bu milletin yüzde 99’unun inandığı mukaddes İslâm dinidir. Bu maalesef sokaklarda bile, yahut bir kahve köşesinde bir dinî bahse girin, oradan birisi kalkar, efendim, “Bu senin dediğin layikliğe aykırıdır” der. Layikliğin ne olduğunu da pek bilmez, din ile layiklik arasındaki münasebetleri de kuramamıştır bile.. Efendim, bu Meclis çatısı altında, bu kürsülerde bile, lâyikliği “Din ile dünya ayırır” diye, “Din ayrı, devlet ayrı” diye tarif edenler olmuştur.

MEHMET EMEKLİ (Bursa)- Devlet işleri ile din işleri ayrı.

FEYZULLAH DEĞERLİ (Devamla)- Buyurduğunuz çok doğrudur. Böyle diyenler de var, zabıtlara bakınız. “Din ayrı, dünya ayrı”, “Din ayrı, devlet ayrı” diyenler de vardır. Yani bu din meselesi açıldı mı hemen bu lâikliği bilen de bilmeyen de eline alır ve bununla dinî, millî meseleyi yontabildiği kadar yontar.

HAYRETTİN UYSAL (Sakarya)- Sayın Değerli şu layikliği bir de sen tarif et de, senden öğrenelim.

BAŞKAN- Sayın Değerli iki dakikanız kaldı efendim.

HAYRETTİN UYSAL (Sakarya)- Evet bir de sizden öğrenelim.

FEYZULLAH DEĞERLİ (Devamla)- Tarif edeyim efendim, edeyim.

BAŞKAN- Sayın Değerli, iki dakikanız kaldı, cümlelerinizi ona göre tamamlayınız efendim.

FEYZULLAH DEĞERLİ (Devamla)- Başüstüne efendim.

Din ve devlet münasebetleri şu üç şekilde düşünülebilir:

Dinin emrinde bir devlet. Devletin emrinde bir din. Üçüncü olarak da; devletin dine, dinin devlete müdahale etmemesi; din ve vicdan hürriyetinin devlet tarafından korunması.

Şimdi bunun birincisini nasıl tarif edebileceksiniz, yahut da nasıl düşünebileceksiniz? Dinin emrinde devlet. Bunlar vaktiyle olmuş ve devlet, dinin bütün organları ile dinî esaslara dayanarak idare edilmiş.

Devletin emrinde din. Böyle bir şey mümkün değil, olmamış. Çünkü, devlet dini tanzim edemez. Din; kendi esasları, kendi kaideleri ilahî olduğu, vahye dayandığı için, peygamberler bile dinin hükümlerinde söz sahibi değildir. Doğrudan doğruya dinin vazı Allah’tır, hükümler ona aittir, peygamberler mübelliğlerdir.

Öyle ise devlet dini tanzim edemez. Yani “şöyle namaz kılın, böyle olsun” diyemez. O zaman Türkiye’imizde uygulanan veya kısmı külliyesiyle anlaşılan şu oluyor. Devletin dine, dinin devlete müdahale etmemesi şeklinde oluyor. Din ve vicdan hürriyetini de Anayasamız getirmiş oluyor.

Demek ki, devletle din münasebetlerini sıklaştıracak ve devlet vatandaşının inancı ve itikadı ibadetini en güzel şekilde tanzimde yardımcı olacak. Devlet bunu yapıyor; Diyanet İşleri Teşkilâtını Anayasaya koymuş ve vaizler müftüler tayin ediyor, ihtiyaçlarını gideriyor, camiler yapıyor. Demek ki lâiklik prensibini kabul etmiş Türk Devleti, dinin birtakım hizmetlerini de üzerine almış; bunu en güzel şekilde yapmanın gayreti içindedir ve gayreti içinde olması da lâzımdır.

Muhterem arkadaşlarım; bu kanun çıkmalıdır diyoruz ve hepinizin bu kanunun çıkmasını istediğine inanıyoruz. Çünkü burada itiraz yoktu. Çünkü bu kanundan istifade edecek onbeş binin üstünde vekil imam kardeşlerimiz var. Sosyal bünyede bunlara bu hizmet düşmüştür. Bunlar köylerde hiç bir sosyal hakka sahip olmadan halen, “Birisi gelir de pilimi pırtımı atar, ben açıkta kalırım” diye bir endişe ile hepimizin kardeşleri, arkadaşlarımız devletin kendilerine düşen yükünü omuzuna almış köylerde vazife görmektedirler. Muhterem arkadaşlarım, bunlar artık asıl olsunlar. Bunu çıkaralım ve bu şekilde bu arkadaşların ıstırabına da son vermiş olalım. Bunlar, hepimizin gittiği, görüştüğü, çorbasını ayranını içtiği köylerimizde vazife görüyorlar. Bunların vazifelerinin devam etmesini istediğimize göre, devlet buna kendi bünyesinde, içtimaî bünyede bu vazifeyi vermişsin sen; o halde bunların sosyal haklara kavuşması bir vicdan işi haline gelmiştir. Bunu bu şekilde telâkki edeceğinize inanıyorum. Bu kanunun Meclisler tatile girmeden, İnşallah Cumhuriyet Senatosundan da geçmek suretiyle çıkacağına inandığımı belirtir, hepinize, sonsuz saygılarımı arz ederim.”⁹⁴⁸

Değerli’nin konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Ankara Milletvekili İbrahim Saffet Omay konuşmuştur:

⁹⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, ss. 418-421.

“Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım;

Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından, bir kere daha görüşülmek üzere geri gönderilen 1893 sayılı Kanunun iade nedenlerini esas alarak mâruzâtta bulunacağım. Söze başlarken peşinen kabul ve itiraf edeyim ki, tasarısı CHP ile MSP ortak Hükümetince hazırlanan bu kanun, iktidar ve muhalefet olarak kanatlardan verilen çoğunluk oylarıyla çıkmış idi. Ne var ki, konuyu bu iade vesilesiyle etraflıca incelediğimizde, Sayın Cumhurbaşkanımızın iade nedenlerine katılmanın yararlı olacağı kanaatine varmış olarak Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına huzurlarınızdayım.

Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 633 sayılı Kanun, gerçi Din İşleri Yüksek Kurulu üyeliklerine atanacakların adaylıklarını saptamak için bir aday tespit kurulu ihdas etmiş idi. Bu Kurul diğer kurumlardan katılacak olanlarla 15 bölgeden seçilecek birer temsilciden oluşuyordu ve bu kuruluştaki özellikle oya etkenlik bakımından sayıca bir denge sağlanmış idi. Halbuki Meclisimize iade edilen bu kanunun objektifliği sağlayabilecek dengeyi bozmuş bulunmaktadır. Şöyle ki: Kurul 20. maddede sayılan kurumlardan katılacak, sayıları yaklaşık 20’yi bulan görevlilerle, 67 il temsilcisinden oluşacaktır. İl temsilcilerini ise, bugün sayıları 639 olan müftülerle, sayıları 1 000’in üstünde olan vaizler, illerde bir araya gelerek seçeceklerdir. Derhal ekliyeyim ki, değişikliğe uğrayan maddenin evvelki haliyle il temsilcilerinin sayısı 15 idi.

İşte, kanunun getirdiği yeni seçim mekanizmasını böylece belirledikten sonra, şimdi konuya geçiyorum.

Değişikliğe uğrayan 20. maddedeki aday tespit kurulu daha mahdut sayıda olduğu halde ve 633 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten bu yana, aradan 10 yıl geçmesine rağmen, kanun yapıcısının amacına uygun hiç bir seçim sonucu alınamamıştır. Niçin? Çünkü, bizatihi seçim müessesesinin tabiatının icabı olarak, seçim sistemi gereği gibi işlememiştir, işletilememiştir. Öyle ki, bu 10 yıl içinde ancak iki kez seçim yapılabildiği halde, bugün Din İşleri Yüksek Kurulunda, dikkatlerinize arz ediyorum, atanması seçime dayalı tek üye yoktur. Demek oluyor ki, seçim ne kadar tekrarlanırsa tekrarlansın, her defasında itirazlar oluyor, Danıştay’da davalar açılıyor ve sonuç olarak da Kurulun feshi kaçınılmaz bir zorunluk halini alıyor. Ayrıca, külfet, masraf ve bozmayı

gerektiren sebeplerin iç bünyede yarattığı, yaratabileceği rahatsızlıkların getirdiği, getirebileceği sakıncalar nedeniyle de, hükümetler, 20. maddenin öngördüğü seçimleri kanunun emrettiği zamanlarda yapmayı bir türlü göze alamamışlardır. Bunda, hükümetler hesabına haklılık payı da yoktur diyemem. Bu hal, son 10 yıl içinde böylece yaşandığına göre, konuyu kanun yapıcısı olarak artık önemle düşünmeye değer bulacağınıza inanıyorum. İşte bu acı tecrübeden sonra konuya her halde bir çözüm çaresi bulunmak kesinlikle gerekiyordu. Ama ne var ki, müzakeresini yapmakta olduğumuz kanunla daha pratik bir çözüm getirmek şöyle dursun, seçimi oluşturacak mekanizmanın çok daha geniş tutulması ve hele hele, Diyanet İşleri Başkanı için de seçim sisteminin kabul edilmesiyle, yöntem tam bir çıkmaza itilmiş oluyor. Halbuki arz ettiğim gibi, bu sistem yıllar boyu tecrübe edilmiştir ve işlemediği kesinlikle sabit olmuştur. Sonuç bu olunca da, bugün bu sistemi daha da muğlak olarak, zorla yürütmekte ısrarın lüzumsuz, yersiz ve faydasız olduğu aşîkârdır.

Sayın arkadaşlarım; ayrıca belirtiyim ki, atanacaklar bakımından erişilmek istenen payeler, kadro olarak gerçekten çekicidir. Bu nedenle de, bir tarafta insanoğlunun yükselme yönündeki samimi isteği ve ihtirası, diğer tarafta seçim müessesesinin tabiatı icabı, itiraz ve dava hakkı bakımlarından ister istemez meydana gelebilen birtakım boşluklardan ve aralıklardan yararlanarak kanun yollarına başvurulduğu, kısacası davalar açılıp seçimlerin iptal ettirildiği de bir gerçektir. Demek oluyor ki, bu usul devam ettiği takdirde, kutsal müessesemiz, fasit daire içinde her zaman bunalımlarla karşı karşıya kalacaktır. Böylesine bir akıbeta ise Yüce Meclisin göre göre, bile bile razı olacağına asla inanamıyorum.

Dahası var; sırası gelmişken biraz gerilere giderek, başka bir tecrübeyi daha açıklamak isterim. Evvelce Diyanet İşleri Reisliği Teşkilât ve Vazifeleri hakkında 1935 yılında çıkmış 2800 numaralı bir kanun vardı. Bu kanuna göre, müftüler seçimle atanırlardı. Bu usûl tam 15 sene yürürlükte kaldı. Fakat sakıncaları görülmüş olacak ki, 1950 yılında çıkan 5634 sayılı Kanunun 4. maddesiyle seçim usulü terk edilerek, yine atama sistemine gidildi.

Görülüyor ki, geçmişte böylesine bir deneme daha var. Buna, son yıl içindeki sistemin bünyesinden gelen başarısız tatbikat da eklenince -ki o sistemi de hükümette bulunduğumuz sırada biz getirmiştik- başarısız tatbikat da eklenince; bu, bugün 51 yaşında bulunan Diyanet İşlerinin tarihinde tam 25 yıllık tecrübe demektir. Yani ömrünün yarısı bu seçim tecrübesiyle geçmiştir müessesenin. Bir sistem ki devlet hayatında 25 yıl tecrübe edilmiş ve fakat başarısız olmuştur, artık onun üstüne üstüne gidilmemek lâzımdır. Gitmekte ısrar etmek, devlet yönetiminde kanımca hatalı bir davranış olur.

Bütün bu mahzurların yanında, külfet, masraf konularına da değinmek isterim. Diyelim ki, Diyanet İşleri Başkanlığında her hangi bir sebeple boşalma oldu; buyurun seçime. Arkasından her üç senede bir kurul üyelerinin yarısını yenilemek ve boşalmış üyelikleri doldurmak için, evet; yine seçime. Seçimlerse, birtakım itiraz ve davalar nedenleriyle akıbetleri meşkûk olarak askıda kalabilecektir; o takdirde, Müslüman halkımız açısından gerçekten çok önemli hizmetler de ister istemez sendeleyecek, aksayacaktır. Ve işte bütün bu sakıncaların yanında, devlet bütçesinden yapılacak büyük masraflar da heba edilmiş olacaktır. Şu halde, sakıncaları gözle görülüp, elle tutulacak kadar meydanda olan, böylesine bir seçim sistemi içinde, niçin bunca muhterem insanı birbirine düşüreceğiz? Ve niçin Devletimizi, Anayasanın Diyanet İşleri müessesesi bakımından çerçevelediği genel idare prensibiyle bağdaşamayacak bir sistem yüzünden, niçin ağır külfetlere ve masraflara tahammül zorunda bırakacağız? Bizce, sakıncalı gerçekler bu derece gün ışığında iken, artık bu sisteme itibar edilmemelidir.

Sayın arkadaşlarım, şimdi konuya bir de Anayasa ve genel hükümler bakımından kısaca değinmek istiyorum. Anayasamızın 117. maddesine göre memurların nitelikleri, atanmaları, ve saire kanunla düzenlenir. Bu kanun kuşkusuz Devlet Memurları Kanunudur. Kural olarak, genel idare içinde yer alan memuriyetler için ise, Devlet Memurları Kanununda seçim söz konusu değildir. Şu halde Anayasamız Diyanet İşlerini de genel idare içine aldığına göre, bu müessese için de seçim mevzubahis olmamak lâzımdır. Anayasamızın 154. maddesine göre, Genel İdare içinde bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirecektir. Demek oluyor ki, özel kanunda müessesenin

görevleri belirtilecektir. Şu halde atama usullerinde genel hükümler uygulanacak demektir. Bu genel hükümler ise, devlet memurları ile ilgili ana kanun hükümleridir. Böyle olunca da; ana kanun ilkelerine aykırı olarak tatbikat yapılmamalıdır. Bu ilkelerle bağdaşmayan hükümler kuşkusuz özel kanunlarda yer almamalıdır.

Kıymetli arkadaşlarım, biraz da nitelikler konusunda değinmek istiyorum. Bu memleketin evlâtları olarak, kutsal müessesemizde amaca uygun yönetim bakımından, müşterek endişemiz ve isteğimiz nedir? Kuşkusuz dinsel açıdan çok önemli oldukları aşikâr bulunan makamlara gelecekler, bilgili, faziletli, dirayetli, kifayetli, oturacağı sandalyanın hakkını verebilecek saygıdeğer kimseler olsun. Hepimizin de içtenlikle istediğimiz bu olsa gerektir.

Kanımızca, bu müşterek amaca ulaşabilmenin seçimsiz olarak da çaresi vardır.

Anayasa, Diyanet İşlerini Genel İdare içine aldığına ve “Genel İdare” kavramının gereği olarak atamalarda seçim sözü konusu olamayacağına göre, Diyanet İşleri Başkanlığına ve Din İşleri Yüksek Kurulu üyeliklerine atanacak saygıdeğer kişilerde bulunması lâzımgelen iyi haslet ve vasıflar, onları atayacak makamlardaki yetkililerce kutsal görevlerin gereklerine uygun bir berraklıkta ve sağlamlıkta ve her halde garazdan, ivazdan uzak bir titizlikle ve hassasiyetle saptanabildiği takdirde amaç gerçekleşecektir. Yani, atama ile de müspet sonuç almak mümkündür.

Mâruzâtımın burasında, Tevhidi Tedrisat Kanunumuza değinmeyi zorunlu addediyorum. Anayasamızın 153. maddesinde sayılan devrim kanunlarının 1. sırasında bulunan Tevhidi Tedrisat Kanununun 4. maddesi aynen şöyledir: “Madde 4.- Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Darülfunun’da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidematı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşad edecektir.” Madde bu.

Demek oluyor ki, İlahiyat fakültelerinden ve imam hatip okullarından mezun olacak kimseler, sırf bu maksatla ve sadece bu hizmetler için yetiştirildiklerine göre; bu gibiler hizmete alınırken, istenilen nitelikleri de haiz olduklarını kabul etmek lâzım gelecektir.

Değerli arkadaşlarım, mâruzâtımın sonlarındayım. Çok önemli saydığım bir hususa da, sadece bir benzeme -evet çok rica ediyorum yanlış anlaşılmasın- sadece bir benzeyiş bakımından kısaca değineceğim.

Kilisede “Ruhban sınıfı” vardır. Orada seçim de vardır ve kilisenin masrafı devletin üzerinde değildir. Halbuki, İslâm’da “Ruhbanlık” yoktur, din adamları sınıfı yoktur. Seçim sistemi kabul edilirse. Anayasaya ters düşeceği bir an için bir tarafa, bir benzerliğe sebebiyet vermiş olabiliriz diye düşünürüm.

Getirilmek istenen seçim sistemiyle, Diyanet İşleri Başkanı ve Din İşleri Yüksek Kurulu, üyeleri adaylarını seçmek için, illerde din temsilcilikleri ihdas ediliyor. Bu gibilere, bölgelerindeki Müslüman halkımız, kuşkusuz bir otorite gözüyle bakacak ve seçim mekanizmasındaki kuruluş, bir manzume olarak görüntü vereceği için de, ister istemez bir din adamları sınıfı doğuyormuş gibi olacaktır. İşte bu benzerlik açısından da ayrıca endişeliyiz. Bu nedenle de seçimi yadırgıyoruz.

Huzurlarınızdan ayrılırken önerim şudur: Komisyon bu kanunu lütfen geri alsın. Konuşmaların ışığında ve her halde seçim sisteminden vazgeçilerek geçmişteki semeresiz tatbikat da göz önünde bulundurulmak suretiyle, gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra Meclisimize getirilsin. Bu işin, mümkün olan çabuklukla ve hatta tatile gidilmeden evvel yapılması da temennimizdir. Vekil imamların durumu, bizim de seçim beyannamemizde öngördüğümüz bir zarurettir biliyorsunuz. Komisyonca alınıp da tatile girmeden evvel değişiklikleriyle tasarı getirildiğinde, o takdirde çok daha yararlı bir sonuca varılacağına inanıyoruz. Yapılması gerekli değişikliklerle ilgili olarak yekdiğerini tamamlayan 5 önerge de takdim ediyoruz. Kuşkusuz, takdir Yüce Meclisindir.

Grubum ve şahsım adına saygılar sunuyorum.”⁹⁴⁹

İbrahim Saffet Omay’dan sonra Demokratik Parti Grubu adına Denizli Milletvekili Sami Arslan konuşmuştur:

⁹⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, ss. 421-424.

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri;

1965 yılında bir seçim öncesi, böyle bir bahar ve yaz günlerinde bir gece yarısı çıkarılan 633 sayılı Kanunun, 10 sene sonra bazı maddelerinin değiştirilmesi ihtiyacı duyulmuş. Parlamentoya 10 seneden beri gelen din görevlilerini gördüğümüz her zaman; “Derdiniz bizim derdimizdir, yaranız bizim yaramızdır” diyerek söz verdiğimiz halde; 10 seneden beri bu vatandaşlarımıza her gördüğümüzde verdiğimiz sözü hatırlayıp, “Ah, kardeşim, kusura bakma, aceleye geldi bu sefer kaldı; ama öbür devre yapacağız” diyerek avutma yolunu maalesef tercih etmişizdir. Bu defa da, uzun bir emekle çıkan bu kanun, her nedense Reisicumhur tarafından geri çevrilmiştir. Bu çevirme işlemi üzerinde fazla durmayacağım. Yalnız bir hususta birleşmemizde fayda umuyorum. Arkadaşlar, din hiçbir şahsın özel malı değildir; din, hiçbir partinin de himayesine muhtaç değildir; din, hiçbir partinin de taarruzu ile yok olacak da değildir. (“Bravo” sesleri, alkışlar) Onun hâmisî de Allah’tır, vazısı da Allah’tır; düşmanlarını kahredecek de Allah’tır, dostlarını koruyacak da Allah’tır; bu böyle biline.

Öldüğümüz zaman hoca aradığımızı, doğduğumuz zaman hocaya çocuğumuza ad koydurduğumuzu, “50 yıllık Cumhuriyet” dediğimiz halde evlendiğimiz zaman çoğumuzun medenî nikâhtan sonra “Hoca efendi, bir de imam nikâhı kıyiver” diye hocayı çağırdığımızı, “Babamızın vefatının yedinci günü, kırkıncı günü, elli ikinci günü” diye mevlit okuttuğumuzu hatırladığımız zaman, din adamında aradığımız vasıfların neler olması gerektiğini kendi kendimize hükmediyoruz. Diyoruz ki: “Ben Fransa’ya gittim, ben Almanya’ya gittim, orada bir papaz gördüm, adam 4 üniversite bitirmiş, 4 fakülte bitirmiş, şöyle âlim, böyle âlim, üzerinde bir elbise var, o kadar güzel ki, imrendim, kıyafeti iyi diye konuşmalar dinliyoruz; ballandıra ballandıra anlatıyoruz.

Ama, Türkiye’ye geldiğimiz zaman, kader bize bir makam verdiği zaman, birimiz Başbakan, birimiz de Bakan olduğumuz zaman onları unutuyor, memlekette bu milletin manevî yapısının gerçek mimarlarını yetiştirmek için, her türlü siyasî demagogluktan uzak, millî ve dinî bakımdan faydalı olması için masa başında ittifak yapacak bir kafaya sahip olamıyoruz: “Acaba, benim seçimlerde filân adayımı kaybettiren kimdir?” diye suçlu arıyoruz, bula bula filân köydeki imamı, filân köydeki hocayı buluyor, “Öyle ise bunların çıktığı okulların kökünü kurutmak lâzım.” diyoruz.

Çocuklarımıza doğduğu günden itibaren millî ruhu, dinî ruhu verecek din adamlarının kültürlü olmasını, ağzımızdan düşmeyen şarkı gibi söylediğimiz halde, 3 yıl evvel 1971 yılında şu kürsüden, okulların imam çıkardığı imam hatip okulunun köküne kibrit suyu döken Nihat Erim Hükümetinde Cumhuriyet Halk Partisi, Adalet Partisi ve Güven Partisi bulunduğu halde; o Millî Eğitim Bakanının yakasına yapışmak bunların boynunun borcu olduğu halde, o Bakanı alkışladılar. Gensoruyu biz verdiğimiz zaman, Adalet Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi birleşti, imam hatip okullarını kapatan Millî Eğitim Bakanı buradan beraat fermanı aldı gitti. Bunu ele alırken “Adalet Partisi suçludur, mahkûm edelim, Halk Partisi suçludur, mahkûm edelim” demiyorum; suçları ne ise affettik. Genel Af çıkardık; ne komünisti kaldı, ne de sosyalisti. Hepsini affettiğimize göre, siz de beraat ettiniz. Ama, bundan sonra hata işlemeyelim; bundan sonra bari biraz dikkatli olalım arkadaşlar.

Şimdi bu kanunun üzerinde duracağını; sayın Bakanım alınmasınlar, bu kanun için ne diyor Anayasa: “Genel idare bakımından Başbakanı bağlar.” Bu kanunun 1965 yılında çıkarılması için Bakanlar Kurulunca Meclise sevk edildiği zaman şöyle bir cümle olduğunu sayın Bakan da hatırlar: “Bu kanun Devlet Bakanı tarafından tedvir edilir. Bu cümlesini komisyon çıkarmıştı; Başbakanlığa bağlamıştı bunu. Başbakanlığa bağlaması demek, Başbakan lüzum gördüğü zaman arzu ettiği Devlet Bakanına verir, arzu ettiği gibi yürütür demek değildir; bunda Başbakan dahi dikkatli davranmak durumundadır. Devlet bütçesinden para aldığı için, idarî bakımdan Başbakanlığa bağlıdır; İslâmî bakımından, İslâmî fikriyat ve zikriyat bakımından Başbakanlığa bağlı olması lâikliğe aykırıdır; çünkü İslâmî görüşlerimizi biz Başbakandan öğrenecek değil, Bakandan öğrenecek değil; Başbakan bizden öğrenecek, yani Diyanetten öğrenecek. Şaşırdığı yerde bizden öğrenecek. Öyleyse Diyanet İşleri Başkanlığı Başbakanlığa ilmî yönden değil, inanç yönünden değil, ahlâk yönünden değil, kanaat yönünden değil; ancak ve ancak idari yönden bağlı olacak. Biz, kanunlarımızda bir taraftan kapıyı kilitleyip, öbür taraftan giriş kapısı yaptığımızdan, hani biraz karışık kanunlar çıkardığımızdan, memleket bu hale gelmiş.

Şimdi, “Başbakanlığa bağlıdır” cümlesini biz, “Devlet Bakanlığına bağlıdır” şeklinde anlamışız; Amerikan Senatosunun hunharca aldığı silâh ambargosu kararı gibi, bu

kanun ıkalıdan beri Devlet Bakanları Diyanet İşleri Başkanlığına ambargoyu koymuştur. Kadro mu doldurtacak, “Benden sorulur” demiştir. Yani, Parlamentodan ıkmıştır, Bakan olmuştur, kadro cebinde, anahtar da elinde; “Anahtarı bendedir, bu iş benden sorulur” demiştir. Filân yere müftü mü gidecek, “Onu Reis bilmez, onu ben bilirim” demiştir ve bu memlekette on yıldan beri Devlet bakanları Diyanet İşleri Başkanlığının başında Hükümetin bir bekçisi gibi zabıta görevi yapmaktadır. Halbuki, kanun, zabıta görevi değil idare görevi vermiştir.

Bu Bakanımıza daha fazla lâfım yok. Daha dün geldi, bir şey de yapmadı daha. Onun için, sevabını, günahını tartacak durumum yok. Kendisi teşkilâtın geldiği için, yani ilk defa teşkilâtın, dinî eğitim görmüş bir Bakan olduğu için söylüyorum.

Arkadaşlar, hal böyle iken, şu Anayasanın yazdığı ruha, mefkureye tabi kalarak Diyanet İşleri Başkanlığını bir genel müdürlük gibi düşünmekten kendimizi kurtaralım. Nasıl, “Genelkurmay Başkanlığı Başbakanlığa bağlıdır” demek, “Başbakan onun başında gece ve gündüz amirdir” demek değilse, ona, dahilde ve hariçte yurt savunması yönünden, idarî yönden bağlıysa, Diyanet İşleri Başkanlığının da Başbakanlığa idarî yönden bağlı olduğunu unutmayalım. şimdi, seçim usulüne fazla girmeyeceğim. Meclis yüce takdirimdir arkadaşlar. Kitaplarda demişler ki, “Demokrasi mi iyidir, krallık mı iyidir?” Âdil kral olursa, ahlâksız demokrasiden iyidir. “Âdil kral değil de, zalim kral olursa, demokrasiden şaşkındır.” diyenler de çıkmıştır. Yalnız şu var...

HÜSEYİN KADRİ EYÜBOğLU (Trabzon)- Git git, Hilâfete kadar git.

SAMİ ARSLAN (Devamla)- Hoşgörün arkadaşlar, hoşgörün, hoşgörün. Diyecek bunlar, normal bir şey. Konuşuyoruz...

Öyleyse, seçimle gelse ne olur, gelmese ne olur? Arkadaşlar, siz şu memlekette reislik yapacak adamı bin tane yaparsanız, seçimle gelse bir şey çıkmaz. Çünkü adam çok olduğu için iyi seçilir; ama memlekette reis olacak adam bulunmazsa şaşkını gelir. Hele seçimle geldiği zaman; “şaşkını gelir”, diye korkuyorsanız; ya dinden, diyanetten anlamayan bir

Devlet Bakanının, bir Başbakanın getireceği reis ne olur? Hiç olmazsa vaizlik, müftülük yapan bir adam kitap açar da, Allah'ın Kitabına, Peygamberin ahkâmına uygun hareket yapan bir adam gelsin diye düşünebilir; ama bayramdan bayrama, seçimden seçime hocayı gören bir Başbakan veya Devlet Bakanı gelir de bir reis seçmeye kalkarsa, onun seçtiği reisin iyi olacağını nereden bileceğiz? Bir kapıyı kapatırken, bir kapıyı açarken düşünmeye mecburuz.

Şu memlekette biz Diyanet İşleri Başkanı tayinini, maalesef, demin sayın İbrahim Saffet Omay bey konuştular, Devlet Bakanlığı yapmıştır, O'nun Devlet Bakanlığı zamanında Diyanet İşleri Başkanlığında bir paşa da vardı; hem de, paşa emekli olduktan sonra oraya gelmişti.

İBRAHİM SAFFET OMay (Ankara)- Başkanvekilliği-ne geldi.

SAMİ ARSLAN (Devamla)- Başkanvekilliğine geldi, başkanvekilliğine geldi.

İBRAHİM SAFFET OMay (Ankara)- Ben Bakan olduğum zaman oradaydı. Ben getirmedim.

REŞİT ÜLKER (İstanbul)- Üstelik çok bilgili bir zattı.

SAMİ ARSLAN (Devamla)- Tamam, tamam.

BAŞKAN- Müdahale etmeyelim efendim.

SAMİ ARSLAN (Devamla)- Şimdi, bu konuya fazla girmeyeceğim, takdirinize bırakıyorum.

Mühim olan taraf şudur arkadaşlarım: Reislik yapacak olan şahsı her vilâyette çoğalttığımız takdirde, Reis olabilecek kalitede din bilgini çıkaracak okulları yükselttiğiniz takdirde, İslâmî kariyer yapacak fakülteler açtığınız takdirde, bu reis seçimle olsa da iyisi gelir, seçimle olmasa da iyisi gelir. Çünkü, iyiler içinden kötüsü çıkmaz. Yeter ki, yetiştirmiş olasınız; ama çavdar tarlasından buğday olmaz ki. Yok; yetiştirmedik. Şimdi sözü buradan başka bir noktaya getireceğim.

Arkadaşlarım, bu kanun çok yenilik getiriyor, memlekete hayırlı olsun. Yalnız, bir hususu belirtip huzurunuzdan ayrılacağım. Bu kanunun, geçici 8. maddesinde, vekil imam hatiplikler konusu vardır. Orada şu anda hepimizin seçim bölgelerinde bulunan, sayıları 16 bine ulaşan imam hatip

vekilleri vardır. 16 bin adede yaklaşan imam hatip vekillerinin ekseriyeti bir aile babasıdır. Çoğunun gelin olacak kızı, evlenecek oğlu vardır, 10 yıldır 15 yıldır vekâlet yapar. Bir kişi öldüğü zaman da, “Sen vekilsin, ölü yıkayamazsın” denmez. Ramazan geldiği zaman, iftardan sonra teravih namazı kıldırmak için, bayram namazı kıldırmak için o hocaya, “hoca efendi, sen vekilsin, çekil” denmez. Yani, o köydeki imam vekili, köyün, 5 seneden beri, 10 seneden beri dinî lideridir. Başında sarığı, sırtında cübbesi, elinde Kur’anı Kerimi köylünün lideridir, ama sigortası yoktur. Elektrik sigortası atarsa, belediye gelir takar; ama onun o da yok. Bir çöpçünün sigortası vardır, grev hakkı vardır, onun yoktur. Bir memurun emekli hakkı vardır, onda bu da yoktur. Şimdi de bu kanunda bir şey koymuşuz. Bu memlekette sosyal adalet getireceğiz diye ormandaki orman işçisine, tarladaki tarım işçisine, hatta bütün vatandaşlara hayat sigortası vereceğiz diyen Parlamentodur, biziz; hep söylüyoruz bunu. Peki bütün vatandaşlara hayat sigortası vereceğiz de, bizim ölümüze ve dirimize İslâmî telkinde bulunan din adamının hayat sigortasını nereye koyacağız? Sigortada yok, Emekli Sandığında yok, 10-15 seneden beri imam vekilliği yapacak, bu adama asalet de vermeyeceğiz. Diyeceğiz ki, “efendim, imam hatip okullarında imtihan verirsen, veyahut da Diyanet İşleri Başkanlığının açtığı imtihanı kazanırsan, asıl olacaksın”.

Şimdi, sayın Bakanın yanında Diyanet görevlileri var. Parlamentoda, İslâmî bakımdan, “fıkıh kitabını açtığı zaman bir imam nasıl seçilir, nasıl tayin yapılır” hususunu bilenler de çok. Şimdi, eğer dinî bakımdan köydeki imamların durumu ele alınırsa; eğer bu kişiler İslâmî bakımdan imam olmaya ehil değillerse. 5-10 yıldan beri bu milletin namazını niye kıldırıyorlar? Eğer, İslâmî yönden bunlar ehillerdi de, para almaya ehil değillerse; bu memlekette 40 milyon vatandaş para almaya ehil de, 14 bin kişi mi ehil değil?

ÜNAT DEMİR (Muğla)- Çok hassas bir nokta, devam et hoca.

SAMİ ARSLAN (Devamla)- Şayet bu imtihan yapma usulünden maksat, “daha evvel yapılan imtihanlar usulüne uygun değil, deniyorsa, ne biçim teşkilâttır ki, kendi müftüsünün yaptığı imtihanları gayri kanunî sayar, gayri islâmî sayar, gayri âdil sayar ve bunu asil saymaz.

Öyleyse arkadaşlar, ben, bu vekil imamların hepsi asıl imam olacakmış gibi tam yetişmiştir demiyorum; hangimiz yetiştik arkadaşlar? Anamızdan, babamızdan görmeseydik, çoğumuz fatihayı belleyemeyecektik.

TEVFİK FİKRET ÖVET (Sinop)- Olur mu hoca?...

SAMİ ARSLAN (Devamla)- Evet, anamız, babamız öğretti, sonradan da okullar açıldı. Memlekette bir sürü genç din görevlisi yetişti.

Şimdi sizden istirhamım, bir de önerge verdim, arkadaşlar, 14 bin imam vekiline şu anda bu geçici madde diyor ki; “Size ben 10 yıl, 6 yıl hak tanıyorum”, 6 yıl zarfında dört defa imtihan yapacağım. Bu imtihanlarda eğer sen başarı gösterebilirsen veya imam hatip okulu imtihanını verirken, asilsin, veremezsen asil değilsin”. Arkadaşlar, Nasrettin Hoca mı diyeyim, yoksa bir başka hoca mı, adamın birine demişler ki; “Vurun şuna yüz elli sopa”. “Yüzelli sopa vurun” deyince, vatandaş demiş ki, “Bu adam ya hiç dayak yemedi, ya sayı saymasını bilmiyor”.

BAŞKAN- Sayın Arslan, iki dakikanız kaldı efendim.

SAMİ ARSLAN (Devamla)- Arkadaşlar, köyünde yolu yok, köyde oturduğu bir öğretmenden başka soracağı okumuş bir başka adam yok. Böyle köyde imamlık yapan bir kişi, nasıl, kalkar da bir vilâyet merkezinde imam hatip okulunu dışarıdan bitirebilir? Mümkün değil.

Diyanet İşleri Başkanlığının yapacağı bir görev var. Bugün teknik ilerlemiştir, 70 yaşındaki vatandaşa 6 ay kurs gösterdiği zaman, camide imamlık yapacak duruma gelebilir. Onun için, Diyanet İşleri Başkanlığı bu şahısların kayıtsız şartsız, bir defaya mahsus olmak üzere, bunların asıl olmasını imkân vermelidir. Eğer kendilerinde meslekî yönden noksanlıklar görüyorsa bunları tespit etmeli, halen olgunlaştırma müdürlüğünün yaptığı kurslarda, vilâyetlerde yaptığı kurslarda bunu yetiştirmelidir. Bu görevi yapmadığımız takdirde arkadaşlar, vicdanınıza havale ediyorum, bunu parti meselesi yapmayın. Bu benim davam değil, bu milletin davasıdır.

Bir vekil imam düşünelim, şimdi 35 yaşında, 6 yıl daha verdik, yaşı oldu 41. Kızı gelin olacak, oğlu evlenecek yaşa geldi, yaşı da oldu 45. Dizlerinde sızı var, saçları ağarmış, dişleri

dökülmüş, gözünde gözlük olan bir kişiye; “Sen imamlık yaptın; ama emekli de olamazsın. Ver bakalım şu sarığı, cüppeyi, haydi git” demek insan vicdanını sızlalmaz mı?

BAŞKAN- Sayın Arslan, lütfen bağlayın efendim.

SAMİ ARSLAN (Devamla)- İşte arkadaşlar, Sayın Başkan “Bağlayın” diyor; inşallah şu kanunun geçici 8. maddesini 16 bin imam vekilinin bize ümitle baktığı bir şekilde bağlama imkânını Allah bize nasip etsin diyorum. Vicdanlarınıza hitap ediyorum arkadaşlar, çünkü 3 ay sonra seçim meydanlarında bize soracaklar. Cevabımız ne olacak, onu da düşünün, elinizi vicdanınıza koyun, bu kanunu güzel çıkaralım.

Saygılar sunarım.”⁹⁵⁰

Arslan’ın ardından Millî Selâmet Partisi Grubu adına Adana Milletvekili Hulusi Özkul konuşmuştur:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından bir daha görüşülmek üzere geri gönderilen 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun bazı maddelerini değiştiren ve bu Kanuna beş geçici madde ekleyen 1893 sayılı Kanun üzerinde Millî Selâmet Partisinin görüşlerini arz edeceğim.

Sayın Cumhurbaşkanımız, söz konusu kanunu üç sebepten geri göndermiş bulunmaktadır:

Birincisi; 20. maddesinin (f) fıkrası, ikincisi; 21. maddesinin (a) fıkrası, üçüncüsü; “Nitelik maddesi” dediğimiz, 22. maddenin ihtiva ettiği bazı hükümler.

Muhterem arkadaşlar, kanun, Sayın Cumhurbaşkanımızın gösterdiği gerekçeler istikametinde ve o çerçeve içinde kalmak üzere Bütçe Plan Komisyonunda yeniden ele alınmış ve Meclislerimizden geçtiği şekilde kanunlaşması hususunda yeniden karar verilmiş bulunmaktadır ve bu şekliyle müzakere olunmaktadır.

⁹⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, ss. 424-427.

Muhterem arkadaşlar, kanunun 20. maddesinin (f) fıkrası; Diyanet İşleri Başkanını ve Din İşleri Yüksek Kurulu üyelerini seçecek olan Aday Tespit Kurulunun nasıl kurulacağını, Diyanet İşleri Başkanını ve Din İşleri Yüksek Kurulu azalarını nasıl seçeceğini düzenleyen bir maddedir, (f) fıkrası aynen şöyle demektedir: “Her il çevresi müftüleri veya vekilleri ile vaizlerinin ilde toplanıp seçecekleri birer il temsilcisiyle kurulur.”

Aday Tespit Kurulunu teşkil eden birçok zevat arasında, her ilden seçilecek bir il temsilcisi de bulunacaktır. Sayın Cumhurbaşkanımız, il temsilcilerinin Ankara’da toplanmasını, devlete büyük malî külfet yükleyeceği gerekçesiyle sakıncalı bulmuş durumdadırlar.

Muhterem arkadaşlar, il, kendi içerisinde bir temsilci seçecektir. Bilfarz Adana ilinin 12 ilçesi ilde toplanacak, bir temsilci seçecektir. Bu temsilciler de (ki, sayıları 67 bile olmaz, 66 olmaya mecburdur) Ankara’da toplanacaklar, üç gün vazife görecekler. Yani, geliş bir gün, seçimi yapmak için bir gün, dönüş de bir gün olmak üzere üç gün vazife görecekler ve döneceklerdir.

Muhterem arkadaşlar, devlete büyük malî külfet yükleyeceğinden endişe edilen harcırah, yolluk ve yevmiye verilecek kişiler sadece 66 kişiden ibarettir. Eğer Sayın Cumhurbaşkanlığı emir verse, emir buyursa da, bu şahıslara ödenecek yolluk ve yevmiyelerin ne kadar olduğunu tespit ettirmiş olsa idi, büyük malî külfet değil, hatta “külfet” kelimesiyle tavsif edilemeyecek derecede cüzi bir miktar olduğu meydana çıkardı.

Muhterem arkadaşlar, 66 il temsilcisi Ankara’ya üç gün gelse ve her biri azamî 1000’er lira yolluk ve yevmiye alsa -ki mümkün değildir- 3 yılda bir malî külfeti sadece 66 000 lira olur. Biz bunu biraz daha çoğaltalım, azamî 80 000 lira olur. 80 000 lira gibi bir cüzi miktar, 3 senede bir yapılacak seçimler için “Büyük malî külfet” şeklinde tavsif edilmeye değmez.

Muhterem arkadaşlar, birçok bakanlıklarımız kendi iç bünyelerinde çeşitli kurslar açmaktadırlar; yetiştirici kurslar açmaktadırlar, hizmet içi kurslar açmaktadırlar. Özellikle yaz aylarında 15 gün, 20 gün hatta 1 ay yolluk ve yevmiye vermektedir. Böylece, Devletin, her yaz, belki 10 000’lere varan memuru yolluk ve yevmiye almaktadır. Bunlar Devlete malî külfet de olmamaktadır. Çünkü, hizmet için yapılmaktadır.

Bütün bunlar malî külfet olmazken, 66 temsilcinin Ankara’da toplanmasından mütevellit 3 günlük yevmiye ve yollukları Devlete elbette malî külfet olmayacaktır. Bu bakımdan, Sayın Cumhurbaşkanlığı makamının bu gerekçesine iştirak edememekteyiz. Hem muhterem arkadaşlar, bu Müslüman millet, bu hizmetler görülsün diye, Devlete milyarlarca gelir getiren vakıflar bırakmıştır. Bu kadar bonkörce, Devletin vakıflardan istifade etmesi karşısında 66 il müftüsünün merkezde toplanmasından mütevellit doğacak masraflar malî külfet olamaz.

Muhterem arkadaşlar, Sayın Cumhurbaşkanımızın bir daha görüşülmesini istediği maddelerden bir tanesi de; kanunun 21. maddesinin (a) fıkrasıdır. 21. maddenin (a) fıkrası, “Diyanet İşleri Başkanı, Aday Tespit Kurulunun seçeceği 3 aday içerisinde, Başbakanın teklifi üzerine Cumhurbaşkanının imza edeceği Bakanlar Kurulu kararı ile atanır.” demektedir.

Gerekçede buyuruluyor ki, 51 yıldan beri sakıncası görülmeyen bu usulün değişmesine lüzum yok.

Muhterem arkadaşlar, biz bu noktada da gerekçeye iştirak edemiyoruz. Bir defa insafla tespit etmek mecburiyetindeyiz ki, 51 yıldan beri bu usulün pek çok sakıncaları görülmüştür. Meslekle ilgili olmayan zevat, zaman zaman Diyanet İşleri Başkanı olmuştur. Meslekle ilgisi uzun seneler kesilmiş zevat, Diyanet İşleri Başkanı olabilmıştır. Muhterem arkadaşlar, gelmiş geçmiş bütün Diyanet İşleri Başkanlarına hürmetimiz vardır, ölmüş olanlara rahmet dileriz, mevcut olanlara hürmet beslemeye mecburuz, severek isteyerek besleriz. Tabii, kastımız şahıslar değil, sistem üzerinde konuşuyoruz. Muhterem arkadaşlar, şimdiki Başkanımızın Danıştay’ın kararı ile, kanunî niteliği taşımadığı meydandadır. Danıştay, şimdiki Başkanımızın, kanunî niteliği taşımadığına ittifakla karar vermiştir. Böyle olduğu halde, Diyanet İşleri Başkanı olarak başımızda bulunmaktadır. Bunu, sırf sistemin sakıncasına işaret etmek için söylüyorum muhterem arkadaşlar. Demek ki, 51 yıldan beri sakıncası görülmediği ileri sürülen bugünkü sistem, haddizatında, Danıştay’ın kararı ile hukuken sakıncalı olduğu meydana çıkmış bir sistemdir.

Muhterem arkadaşlar, 3. husus nitelik maddesi dediğimiz 22. maddenin ihtiva ettiği bazı hükümler. Sayın Cumhurbaşkanlığının görüşü, “Kanunda sayılan niteliklerin -ki, bu nitelikler, itikadı, ibadeti, tavır ve hareketlerinin islâm törelerine uygunluğu çevresinde bilinir olmaktan ibarettir- bu niteliklerin Diyanet işleri personelinin tamamında bulunmasına lüzum yoktur” şeklindedir.

Muhterem arkadaşlar, Diyanet İşleri Başkanlığı din hizmetleri gören bir Devlet dairesidir. Kapıcısından Reisine varıncaya kadar, bütün personeli bu hizmetin emrinde çalışmaya ve bu hizmetin icabettirdiği tarzda tavır ve hareketlere sahip olmaya mecburdur. Devlet Su İşlerine girdiğiniz zaman baraj maketleri görürsünüz, her tarafta mevzu ile ilgili âlemlere rastlarsınız, bütün şahıslarda kendi mevzuu ile ilgili şahsiyeti görürsünüz. Nasıl orada veya başka bir yerde öyle ise, Diyanet İşleri Başkanlığı emrinde çalışan personelde ve Diyanet İşleri Başkanlığında gördüğü hizmetin icabı olan vasfı aramak bizim hakkımızdır.

Muhterem arkadaşlar, bu vasıflar; itikadı, ibadeti, tavır ve hareketlerinin islâm törelerine uygunluğu, niteliği, Diyanet İşleri Başkanlığında, meselâ personel işleriyle uğraşan bir arkadaşa, bulunursa, zararımız ne olur? Biz öyle zannediyorum ki, zarar mevzuu bahis değil, elbette büyük menfaatimiz ve kârımız olacaktır.

Dahası var: Diyanet İşleri Başkanlığında değil de, meselâ Çalışma Bakanlığında, meselâ Millî Eğitim Bakanlığında personel işleriyle uğraşan bir arkadaş bu vasıfları taşısa, itikadı, ibadeti islâm törelerine uygunluğu, tavır ve hareketlerinin islâm törelerine uygunluğu çevresince bilinir olan bir kişi Çalışma Bakanlığı Personel Dairesi Başkanı olsa, hatta onlarda da bu vasfı arasak, Devletin zararı olur mu muhterem arkadaşlar? Mademki öyledir, mademki, sadece Diyanet İşleri Başkanlığında değil, başka yerlerde dahi bunların hiçbir zararı yoktur ve faydası muhakkaktır, öyleyse bu niteliklerden vazgeçmek için herhangi bir sebep mevzuu bahis değildir.

Muhterem arkadaşlar, Reisin seçimle olması meselesi, yine bizim, Sayın Cumhurbaşkanının gerekçesine iştirak etmediğimiz bir meseledir.

Keza, bu kürsüden fikirlerini ifade buyurmuş ve muhalefet şerhi vermiş olan muhterem arkadaşlara da, bu nokta arkadaşların fikirlerine de iştirak edemiyoruz. Seçim, demokratik bir müessesedir ve halen Devletimizin muhtelif müesseselerinde caridir: Danıştay, Sayıştay, Anayasa Mahkemesi, üniversiteler kuruluşları, seçimle işbaşına gelen muhterem vezat tarafından idare edilmektedir. Mademki oralarda sakıncalı değildir, o halde Diyanet İşleri Başkanının kısmen -hatta tamamen değil- seçimle olmasında da hiçbir sakınca olamaz.

Arkadaşlarımızın gerekçeleri, “Bu Diyanet İşleri Başkanının kısmen seçilmiş olması, layiklik ilkesine aykırıdır; kulis faaliyetlerine sebep olur; bölünmeye sebep olur” şeklinde değil de, “İşte, şu, şu, şu müesseselerde tercübesi yapılmıştır, bu sebeple şöyle şöyle sakıncalar çıkmıştır” şeklinde olsaydı, üzerinde düşünölmeye değer bulurduk. Ancak, öyle olmadı; mevcut Devlet müesseselerinden bir çokları seçim esasına göre çalışırken ve bunlardan hiçbir şikâyet yok iken, Diyanet İşleri Başkanının bir ölçüde seçilmesinde sakınca görmemekteyiz.

Bu sebeple, kanunun, evvelce Meclislerimizden geçtiği gibi kanunlaşmasını arz etmekteyiz.

Hepinizi hürmetle selâmlarım.⁹⁵¹

Grup konuşmalarından sonra Milletvekilleri şahısları adına söz almışlardır. Şahsı adına ilk konuşmayı İstanbul Milletvekili Reşit Ülker yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sayın Cumhurbaşkanımız, Anayasanın kendilerine verdiği bir yetkiyi kullanarak bu yasayı bir defa daha görüşmek üzere Meclislerimize göndermiştir. Gerçekten, Sayın Cumhurbaşkanımızın, gerekçeli geri gönderme yazısını tetkik ettiğimiz zaman çok önemli, rejim bakımından önemli, Anayasa bakımından önemli bir konuya el atmış olduklarını görüyoruz ve burada da böyle bir vetoyu kullandıkları için kendilerine teşekkür ediyoruz.

⁹⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, ss. 427-428.

Değerli arkadaşlarım, geri gönderme üzerine, konuyu Bütçe ve Plan Komisyonumuz ele almış, Sayın Cumhurbaşkanımız gerekçe göstererek geri gönderdiği halde, sayın Bütçe ve Plan Komisyonumuz 7 veya 8 satırlık bir yazıyla, hiçbir gerekçe göstermeksizin, değişikliğe lüzum olmadığını belirtiyor. Buna da katılmaya imkân yoktur. Şüphesiz, Bütçe Plan Komisyonu veya herhangi bir komisyon Sayın Cumhurbaşkanının geri göndermesine katılmayabilir; ama bunun normal yolu, bunun gerekçelerini göstermek suretiyle katılmamayı belirtmektir. Bunu da doğru bulmadığımızı ifade etmek istiyorum.

Değerli arkadaşlarım, burada ben bir nokta üzerinde duracağım. Sayın Cumhurbaşkanımız diyorlar ki geri gönderme gerekçesinde: “Diyanet İşleri Başkanının, Aday Tespit Kurulu tarafından gösterilecek üç aday arasından Başbakan tarafından seçilmesi 51 yıllık tecrübelerimize, denemelerimize aykırı bir tutumdur.” diyorlar. Gerçekten bu Türkiye Cumhuriyeti tarihinde önemli bir noktadır ve Anayasamızın 154. maddesinde gelişmesini bulmuş bir noktadır. Şimdi, biz bunu ortadan kaldırmaya çalışıyoruz. Ne yapıyoruz? Diyanet İşleri Başkanının, hemen hemen, getirilen müesseseye göre, bütün Türkiye’de din ile ilgili kimselerin yapacağı bir seçim içerisinde getirilmesini istiyoruz. Böylece ne yapmış oluyoruz? Diyanet İşleri Başkanı, bir nevi seçimle, cemaatin içerisinde seçmiş gibi bir duruma gelmiş oluyor. Böyle bir durum...

MEHMET BOZGEYİK (Gaziantep)- Tabii doğru.

REŞİT ÜLKER (Devamla)- Tabii diyor bir değerli arkadaşım. Tabii çok doğru diyorlar.

Tabii ki, önümüze gelen bir konuyu evvelemirde Anayasa açısından, Anayasayı da izah ederken, o Anayasayı kabul edenler ve ondan evvel bu geleneği kurmuş olanların neden bu geleneği kurmuş oldukları gerçeği üzerinde durmak lâzım.

Değerli arkadaşlarım, bu konu İkinci Meşrutiyette bahis konusu olmuştur, İkinci Meşrutiyette “Cemaat teşkilâtları kurulsun” denmiştir, İkinci Meşrutiyette, Türk düşünürü Ziya Gökalp ortaya çıkmış, yazılarıyla bunun sakıncalı olduğunu ortaya konmuştur 1916’da. Bugünkü Anayasada, 154. maddede ifadesini bulan fikrin özü oradadır.

Değerli arkadaşlarım, Ziya Gökalp'in yazısında kullandığı cümleyi aynen okuyorum:

“Cenabı Hak'ka çok şükür ki, Edirne'de teşkil olunan Cemaati İslâmiye Teşkilâtı diğer vilâyetlerde tatbik edilmedi. Çünkü, cemaatin siyasî mahiyeti haiz bir nevi natamam devlet olduğu anlaşıldı..”

Yani, Ziya Gökalp diyor ki; bunu cemaat teşkilâtı şekline soktuğunuz zaman, devletin içerisinde natamam bir devlet, eksik bir devlet, devletin içinde devlet olur.

Şimdi bunları nakletmekle şunu söylemek istiyorum: Diyanet İşleri Riyasetinin Devlet hiyerarşisi içinde bulunması Türk devrimlerinin mahiyetiyle ve Devletin din işleri üzerinde yetki bulundurmasıyla ilgilidir. Gerçekten, Diyanet İşleri Reisliği, din işlerine bakan bir teşkilât olduğu halde, dinî bir teşkilât değildir; tamamıyla idarî, memur hiyerarşisine bağlı bir teşkilâttır. Dinî icraatların kontrolünü sağlamak ve bir elden idaresini yapmak için kabul edilmiştir.

Dinin herhangi bir şekilde siyasî iktidar üzerinde vesayetini temin edecek bir vasıta olmaması bakımından, kurumun, hiyerarşi içinde bulunması olağandır. Bugün yapılmak istenilen, Diyanet İşleri Başkanının topluluk tarafından seçilmesini sağlamaktır. Böylece bir çeşit cemaat esası getirilmektedir ki, bu açıkça Anayasanın 154. maddesine ve ayrıca Siyasî Partiler Yasasının 98. maddesine aykırıdır. 98. madde, aynen şöyledir: “Siyasî Partiler Diyanet İşleri Başkanlığının genel idare içinde yer almasına dair olup, Anayasanın 153. maddesinde ifadesini bulan, Atatürk devrimlerinin temel amacını korumak için konulmuş bulunan Anayasanın 154. maddesindeki prensip hükmüne aykırı amaç güdemez” der. Siyasî Partiler Kanununda açıkça bu husus ifade edilmiştir.

Şimdi, Anayasamızın 154. maddesi de şöyledir:

Diyanet İşleri Başkanlığı:

“Madde 154- Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.”

Demek ki, genel idarenin içinde görev almıştır. Bir konuşmacı arkadaşımın burada belirttiği gibi, Danıştay üyeleri seçiliyor. Onlar Anyasa'da sarîh olarak, açık olarak gösterilen

yargı organlarıdır, seçimle gelecekleri ifade edilmiştir. Burada “Genel idare içinde” dendiğine göre ve bu 154. maddenin gerekçesi de ki, tâ İkinci Meşrutiyetten bu yana, Cumhuriyet tarihinde de tartışmaları yapılmıştır. 1928’de tartışması yapılmıştır, Kurucu Mecliste tartışması yapılmıştır; kesin olarak yeri bellidir. Bugün Diyanet İşleri Başkanının seçimle getirilmesi, hem geleneklerimize, hem Atatürk ilkelerinin tespit edildiği şekle ve hem de Anayasamızın 154. maddesine aykırıdır.

Bu bakımdan, istirham ediyorum, buradaki bu eksikliği grup sözcümüz de ifade ettiler, giderelim. Eski şeklinde, Başbakanın genel idare esasları içerisinde tayin etmesi ve Cumhurbaşkanının bir kararname ile ilân etmesi doğru olur. Aksi halde hem Anayasaya hem de burada koyduğumuz devrim ilkelerine aykırı hareket etmiş oluruz.

Saygılar sunarım değerli arkadaşlarım.”⁹⁵²

Ülker’den sonra Devlet Bakanı İstanbul Milletvekili Hasan Aksay bir konuşma yapmıştır:

“Muhterem milletvekilleri;

Kıymetli arkadaşlarım, bu kanunda yer almasını veya almamasını istedikleri hususlar hakkında fikirlerini beyan ettiler. Maddeleri geldiği zaman bunlar hususundaki görüşümüzü arz edeceğiz. Kıymetli vakitlerinizi almamak için şimdi bunları bir tarafa bırakarak; “633 sayılı Kanunun bu değişikliği ne getirmektedir? Diyanet camiasına ne getirmektedir? Memleketimize hangi hizmetleri getirecektir?”, bu meseleye genel bir bakış yapmak, nasıl bir kanunu çıkarıyoruz; onu huzurlarınızda arz etmek için söz aldım.

Bu noktaya temas etmeden önce, bu kanunun bir özelliği vardır; o özelliği arz edersem, neden süratle daha çok üzerine eğilmemiz lâzım geldiği de anlaşılabacaktır.

Diyanet İşleri Teşkilât Kanunu 1965 yılında çıkarılmıştır. 1965 yılına kadar 21 defa Meclise gelmiş, gitmiş; 30-35 sene bu kanun üzerinde hiçbir değişiklik yapılamamıştır. Böylece sıkıntılarda devamlı surette artmıştır. 1965’ten bu yana 10 sene geçmiş, bu 10 sene içerisinde de, bu kanunda hiçbir

⁹⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, ss. 429-430.

değişiklik yapılmamıştır, ilk defa, 10 sene sonra, 633 sayılı Kanunda bir değişiklik yapılmaktadır. “İlk defa, 10 sene sonra, bir değişiklik yapılmaktadır” derken, bu arada şunları da ifade etmiş oluyorum: Meselâ 14 binden fazla vekil imam meselesinin ıstırabına demin arkadaşlarımız işaret ettiler. Hakikaten 10 seneden beri vekil imamlık yapan bir arkadaşımız, 3 gün hasta olsa, bu hastalığından dolayı maaşı kesilmektedir. 10 seneden beri vekil imamlık yapan bir arkadaşımız 2 gün izin alsa, bu izninden dolayı maaşı kesilmektedir. Ayrıca psikolojik olarak imam olamamış olmak, devamlı surette bir “vekil imam” ismini taşıyarak 10 sene devam etmek sıkıntılı bir durumdur.

Şimdi, bu değişiklikle biz 10’dan fazla hizmet getiriyoruz. Bunların 4 tanesi personel sahasında getirilen hizmetlerdir. Bir defa 14 binden fazla vekil imam bu kanunla asalete geçecek ve vekil imam problemi, 10 seneden beri devam eden bu problem sona erecektir.

İkincisi; mülhak vakıfların ıstıraplı din görevlileri vardır. Bunlar ne terfi edebilmekte, ne de bugünkü imkânlardan istifade edebilmektedir. Sayıları son derece az olsa da, -yani 350 civarında olmasına rağmen- bu bir ıstırap kaynağıdır, bir adaletsizlik durumudur. Bunların durumu bu kanunla halledilecektir.

Belediyelere bağlı din hizmetlileri; bugün bütün belediyelerde yoksa bile, büyük belediyelerimizin mezarlıklarda görevlendirdiği din hizmetlileri vardır. Bunların da sayısı az olmakla beraber, yine adaletsiz bir tatbikata maruzdurlar. Hem haklarını almak bakımından, hem de bunların kontrolları ve daha disiplinli çalışmalarını temin etmek bakımından, bunlar da Diyanet Teşkilâtı içerisinde alınacak ve meseleleri halledilecektir.

Dördüncüsü; Memurin Muhakemat Kanunu bunlara da uygulanacaktır.

Personel sahasında getirdiği bu 4 ana hizmetin dışında, asıl genel hizmetler bakımından da çok faydalı hükümler getirmektedir. Merkez Teşkilâtı, 633 sayılı Kanun çıktıktan sonra aşağı yukarı 2 misli büyüyen Diyanet Teşkilâtının ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmiştir. Bugünkü 2 başkan yardımcılığı 3’e çıkarılıyor; Personel Dairesinde çeşitli hizmetleri süratle görebilmek için, yine birtakım genişliklere ve ferahlatmaya yol açmaktadır ki, bu teşkilâtı kaldırarak bir merkez teşkilâtı meydana getiriliyor ve güçlendiriliyor. Bu son derece lüzumlu bir harekettir.

Yüksek Din Kurulu; yalnız burada arz edildiği gibi, seçim sisteminden dolayı değil, fakat nitelikleri dolayısıyla çalışamaz bir hale girmiştir. Şimdi 11 olması lâzım gelen Yüksek Din Kurulu üyesi 3'tür; karar imkânından mahrumdur. Halbuki Diyanet İşleri Başkanlığının en büyük kuruluşu olan bu kuruluş, bu kanun değişikliği ile çalışabilecek imkânlarla kavuşmaktadır.

Türkiye, islâm ülkeleri içerisinde en fazla hacı gönderen ülke olmasına rağmen, hac işleri, maalesef çok başıboş bir durumda gitmektedir. Bu kanunla, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı bir "Hac İşleri Müdürlüğü" kurulmak suretiyle bu işler bir düzene getirilecek, yüz bin hacının bu görevi yapabilmesi daha kolay, daha disiplinli bir imkânla kavuşturulacaktır.

Yurt dışındaki bir milyon işçimizin, dinî hizmetleri bakımından çok büyük sıkıntılar çektiği, çeşitli şikâyetlerden anlaşılmaktadır. Bugün Diyanet İşleri Başkanlığı yurt dışına din hizmetlisi, görevlisi gönderememektedir. Ancak Çalışma Bakanlığı tarafından birkaç yere gönderilmekte, bu da ihtiyacı karşılamamaktadır. Şimdi bu kanunla, yurt dışında din müşavirlikleri kurulmak suretiyle bu hizmet görülür hale getirilecektir.

Dokuzuncu olarak; Neşriyat Müdürlüğü geliştirilmekte, sermayesi 3 milyondan 20 milyon liraya çıkarılmak suretiyle güçlü bir hizmet imkânı Diyanet İşleri Başkanlığına verilmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığının yurt sathındaki onuncu büyük hizmeti olarak kütüphane ve arşiv müdürlüklerini, imkânları nispetinde kurma imkânı getirilmekte, böylece yeni bir hizmet sahası daha ortaya konmaktadır.

On birinci olarak da, Mushafları Tetkik Kurulu disipline edilmektedir.

Böylece, dört tanesi personel sahasında, yedisi de genel hizmetler sahasında olmak üzere, geciktirilmesi son derece mahzurlu olan 11 tane büyük hizmeti getiren bu kanunun Yüce Meclisimizden kısa zamanda geçerek, ki daha evvel zaten geçmişti, kısa zamandan kanunlaşmasını, memleketimize, milletimize hayırlı olmasını diler, Yüce Heyeti saygıyla selâmlarım.

BAŞKAN- Sayın Keskin'in bir sorusu vardır, buyurun efendim.

MEHDİ KESKİN (Kastamonu)- Sayın Başkan, deminden beri siyasî parti grupları sözcüleri ve şahısları adına konuşan arkadaşların tartışmalarına ağırlık verdikleri konu, Diyanet İşleri Başkanının aday seçimi tespiti suretiyle mi, yoksa Hükümet tarafından tayin suretiyle mi olması idi.

Burada vicdan huzuru içinde reyimizi verebilmemiz için, değerlendirmemizi yapabilmemiz için, Hükümet üyesi olarak Sayın Bakanın görüşünü öğrenmek istiyorum.

DEVLET BAKANI HASAN AKSAY (Devamla)- Yüksek Din Kurulunun yine seçimle olmasını istiyoruz. Zaten burada seçim tabanında bir genişletme mevzubahis değildir. Eskiden de 67 vilâyetten 67 kişi gelecekti, bir de İlahiyat Fakültesi, İslâm Enstitüsü gibi, üniversitede dinî eğitim veren fakülte ve yüksek okullardan seçilecek birer kişi gelecekti; Din Eğitimi Genel Müdürlüğünden bir kişi gelecekti. Eskiden de bu iş böyle idi, şimdi de böyledir.

Eskiden bu işin tatbik edilmeyişinin tek sebebi, seçim sisteminin oluşundan dolayı değil, niteliklerden dolayı idi. Çünkü, bir kimsenin fakülteyi bitirdikten sonra, asgarî olarak onbeş yıl Diyanet Teşkilâtı dışında din hizmeti veren bir okulda hizmet görmesi, Diyanet Teşkilâtında da en az on sene hizmet görmesi gerekiyordu. Bu kadar hizmet veren kimse de olmadığı için 1965 yılında, bu seçimler tatbik edilememiştir.

Şimdi Diyanet İşleri Başkanlığına gelince, bu işi Yüce Parlamentonun üyeleri tartıştılar; takdiri Yüce Parlamentaoya bırakıyoruz. Bu hususta Parlamentonun takdiri hangi istikamette ise o olabilir. Çünkü, bunun faydalı tarafı da vardır, mahzurlu tarafı da vardır, arkadaşlarımızın mütalâa ettikleri gibi. Onu Parlamentaoya bırakıyoruz efendim.

BAŞKAN- Bir soru daha var Sayın Bakan.

Buyurun Sayın Karaatlı.

HALİL KARAATLI (Bursa)- Sayın Başkanım, sayın Bakandan bir soru sormak istiyorum.

Burada yapılan konuşmalarda bir yanlış anlaşılma oldu. Kanun teklifinde Diyanet İşleri Başkanının seçimi diye bir husus mevzubahis değildir. Her halükârda tayini mevzubahistir. Ben öyle anlıyorum. Şayet bir yanlışlık varsa, sayın Bakanın sarahate kavuşturmasını istiyorum.

Birincisi; Diyanet İşleri Başkanının resen tayin edilmesi mevzubahistir. İkincisi; seçilen birtakım adaylar arasından yine Hükümetçe tayin edilmesi mevzubahistir. Ben böyle anlıyorum.

Konuşmacılar tarafından Diyanet İşleri Başkanının seçimle işbaşına gelmesi, tayinle işbaşına gelmesi şeklinde, efkârı umumiye, milletvekillerinin iradesini yanlış oluşturma yönünden birtakım konuşmalar yapıldı.

Bu hususun sarahate kavuşturulmasını istiyorum.

BAŞKAN- Buyurun sayın Bakan.

DEVLET BAKANI HASAN AKSAY (Devamla)- Buyurduğunuz husus doğrudur. Her iki halde de tayinle gelecektir. Birincisinde, adayları tespit yetkisini, bir ön komisyona, bir seçim kuruluna verilmektedir.

Her iki halde de Bakanlar Kurulunun ataması ile olmaktadır. Sadece adayların tespiti seçimle olmaktadır.

BAŞKAN - Teşekkür ederim sayın Bakan.

YILMAZ ALPARSLAN (Tekirdağ)- Sayın Başkan, sayın Bakandan önce konuşan MSP sayın sözcüsü, halen görevde bulunan Diyanet İşleri Başkanı Sayın Lütfi Doğan'a matuf ve Diyanet İşleri Başkanı olma niteliği bulunmadığına ilişkin Danıştay kararı bulunduğunu beyan ettiler.

Böyle bir karar var mıdır? Varsa Milliyetçi Cephe Hükümeti bu kararı niçin uygulamıyor.

Bu iki sorunun cevabını rica ediyorum.

BAŞKAN- Evet efendim.

DEVLET BAKANI HASAN AKSAY (Devamla)- Danıştay'ın böyle bir kararı vardır. Bu kararın gereğini ben yaptım, her halde tamamlanacaktır.⁹⁵³

⁹⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, ss. 430-432.

Hasan Aksay'dan sonra Sivas Milletvekili Enver Akova aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

633 sayılı Kanunun bazı maddelerini değiştiren ve bazı geçici maddeler ilâve eden bu kanun daha önce Yüce Parlamentodan çıkmış olup, sayın Reisicumhur tarafından üç gerekçe ile veto edilmiş bulunmaktadır.

Muhterem arkadaşlarım, bir gerçeği ortaya koymakta fayda var. Benim anladığım bir husus şudur ki, Diyanet İşleri Teşkilâtına mensup, başta Sayın Başkan ve onun etrafında Yüce Türk milletine hizmet babında ve Cenab-ı Allah'ın ilâhî emirlerini, Hazreti Muhammed'in sünnetini tebliğe memur olan bu şerefli zevat için, maalesef birçok haklar çok görülmekte ve hatta şunu da söylemek gerekir ki, bu insanlar, hayat sigortası bakımından, medenî insanların yaşayışından, sosyal haklardan mahrum edilmek için ne gerekiyorsa, maalesef yapılmaktadır.

Değerli arkadaşlarım, bir sözcü arkadaşımız temas ettiler; gayet güzel konuştular. Bir il müftüsü ile, kazamızı dinî yönden temsil eden bir kaza müftüsünün ilde, Eyüp Sultan Camiinde mübarek Cuma günü hutbeyi okuyacak imam-hatip efendide de, Sultan Ahmet Camisinde Hazreti Muhammed'in emanetini yerine getirmek için farzı ilâhiyi deruhte eden o değerli imam-hatip hutbeyi okurken elbette Parlamento olarak, elbette Türk milleti olarak onun Fransızca bilmesini isteyeceğiz, Arapça zaten bilmesini isteyeceğiz, Almanca bilmesini isteyeceğiz. Ne yazık ki bu hakları biz vermekten içtinap ediyoruz, kaçınıyoruz.

BAŞKAN- Sayın Akova, kanunun metninden çıkıp mevzuu dağıtmayınız efendim.

ENVER AKOVA (Devamla)- Sayın Başkan, müsaade ederseniz Akova'nın nereye geleceğini sonra anlayacaksınız.

BAŞKAN- Onu anlayıncaya kadar da vakit geçecek efendim.

ENVER AKOVA (Devamla)- Onun üzerinde konuşuyoruz.

Lübnan'da çıkarılan El Müncit isimli kitap papazlar tarafından yazılmıştır; bugün yüksek İslâm enstitülerinde, bugün İlahiyat Fakültesinde o lügat kitabı takip ediliyor. Neden, hapsedilen Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki eserleri, bugün, okuyacak din adamları çıkmıyor? Neden bu esirgeniyor? Ondan sonra getiriliyor gerekçe olarak deniyor ki, “Efendim, tayin edilecek bir il müftüsünde, seçimle gelecek bir Diyanet İşleri Başkanında İslâm törelerine uygun nitelik aranmayacak. Hristiyanı mı getireceğiz Diyanet İşleri Başkanlığının başına? (CHP sıralarından gürültüler). İl müftüsünde, elbette İslâm törelerine uygun olarak bu vasfı aramak mecburiyetindeyiz. İlahiyat Fakültesinden mezun olacak, yüksek İslâm enstitülerinden mezun olacak, Allah'ın iman esaslarına kalbini verecek, amelî yönden yaşayacak, beni temsil edecek, illa da müftüm bu olacak, kazalardaki müftüm bu olacaktır. Eğer Sayın Reisicumhur bu niteliği çok görüyorsa; Enver Akova olarak, Milletvekili olarak ben buna katılmıyorum değerli arkadaşlarım. (CHP sıralarından gürültüler). Elbette katılmıyorum. Bu İslâm törelerine uygun olan nitelikler aranacaktır din adamlarında, başkasını getiremezsiniz muhterem arkadaşlarım.

Değerli arkadaşlarım, çok yakın bir zamanda Dîn Federasyonunun toplantısında bulunduk. Bütün vilâyet ve kazalarımızdan güzide delegeler geldiler. Onların ıstıraplarını dinledik. Ben Sivas'ta, siz Hakkâri'de, bir başkası Edirne'de; köylerde vekil imamlar sorunu acınacak bir durumdadır. Bu arkadaşlarımızın bir kısmı 1965 yılından geçerli olmak üzere, zamanımıza kadar köylerde imam-hatip kadrolarına tayin ediliyorlar. Asıl tayin edilen bir imam-hatiplinin maaşını almaktadırlar. Yalnız, para yönünden bir artma yoktur. Bunların senelik izinleri yoktur. Bunların emeklilikleri yoktur. Senelik izne ayrılmak istedikleri takdirde, kendileri, ancak o görevi yapacak bir kişiyi bulduktan sonra ilgili müftüler tarafından kendilerine bu izin veriliyor; fakat maaşı kesilmektedir. Bunlar sosyal haklardan mahrum edilmiştir. Binaenaleyh, bir önerge vermiş bulunmaktayız; geçici 8. maddeyi değiştirecek ve bunların asıl kadrolara tayin edilmesini ve bilâhare Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından geçici kurslara tabi tutulmasını sağlayacak bir önerge verdik. Yüce Heyetiniz tarafından bu zevatin, bu muhterem arkadaşlarımızın asıl kadrolara alınmaları için önergemize iltifat edileceğini umuyor, Yüce Meclise saygılarımı sunuyorum.⁹⁵⁴

⁹⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, ss. 432-433.

Akova'nın konuşmasından sonra maddelerin görüşülmesine geçilmiştir. 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri hakkındaki Kanunun 2. maddesi değiştirilmeden aynen kabul edilmiştir.⁹⁵⁵ 5. Madde “Din İşleri Yüksek Kurulu, Diyanet İşleri Başkanlığının en yüksek karar ve danışma organı olup, bir başkan ile on üyeden teşekkül eder. Üyelerin görev süreleri üç yıldır. Süresi biten üyeler yeniden atanabilirler” şeklinde değiştirilerek kabul edilmiştir.⁹⁵⁶ 6. Madde değiştirilmeden aynen kabul edilmiştir. 7. Maddede bir değişiklik yapılmıştır: 7. maddenin küçük (a) bendi “İbadethanelerin içinde ve dışında toplumu din konusunda aydınlatmak için gerekli işleri yapmak ve bu gaye ile teknik araç ve imkânlardan yararlanmak” şeklinde değiştirilerek kabul edilmiştir.⁹⁵⁷ “Olgunlaştırma Dairesi” başlığını taşıyan 8. madde, “Personel Dairesi” başlıklı 11. madde, “Personel Dairesine bağlı Müdürlüklerin görevleri”ni düzenleyen 12. madde, “Araştırma ve Planlama Müşavirliği” ile ilgili 13. Madde, ve “İl Kuruluşları”nı düzenleyen 15. Madde değiştirilmeden kabul edilmiştir. Cumhurbaşkanı'nın bir daha görüşülmesini istediği “Aday Tespit Kurulu” başlığını taşıyan 20. Madde görüşülürken bu maddenin kanundan çıkarılması yönünde bir önerge verilmiş; ancak Genel Kurulda toplantı yeter sayısının bulunmadığı anlaşıldığı için görüşmeler bir sonraki birleşime ertelenmiştir.⁹⁵⁸ 16 Temmuz 1975 tarihli 102. birleşimde görüşmelere devam edilmiş ve bu önerge reddedilmiştir. 20. Maddenin açık oya sunulması yönünde verilen bir önergenin oylamasına 219 Milletvekili katılmış, 141 üye ret, 78 üye de kabul oyu kullanmıştır. Böylece görüşmeler için gerekli çoğunluğun sağlanamadığı anlaşılmış ve oylama ertelenmiştir.⁹⁵⁹

Tutanaklara yansıdığı haliyle, bu görüşmeler sırasında gruplar arasında ciddi gerilimler yaşandığı gözlenmiştir. Sık sık önergeler vermek, verilen önergeleri değiştirmek, geri almak, Kurul'da çoğunluğun bulunup bulunmadığını tespit etmek için oylama istemek gibi taktiklerle parti grupları ve milletvekilleri istedikleri sonuçları elde etmeye çalışmışlardır.

20. Madde ile ilgili oylamaya 17 Temmuz günü devam edilmiştir. Ancak bu madde ile ilgili açık oylama önergesi veren Milletvekilleri Genel Kurul'da bulunmadıkları için Kurul'da bulunan diğer Milletvekilleri o Milletvekilleri adına önergeyi üstlenmişler ve 20. maddenin daha önce kabul edildiği şekilde kabulüne red oyu kullanmışlardır. Daha sonra oylama işlemine geçilmiştir; oylamaya 162 üye katılmış, 85 kabul, 73 ret, 4 çekinse oy kullanılmıştır. Böylece salonda yeterli çoğunluğun bulunmadığı anlaşıldığından görüşmeler

⁹⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, s. 435.

⁹⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, s. 435.

⁹⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, s. 436.

⁹⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, ss. 438-439.

⁹⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 102, 16.7.1975, ss. 602-606.

ertelenmiştir.⁹⁶⁰ 20 Ocak 1976'da görüşmeler önce hükümet ve komisyonun Genel Kurul'da bulunmaması nedeniyle bir defaya mahsus olmak üzere ertelenmiştir⁹⁶¹; aynı gün kanun tasarısı her ikisinin de hazır olmasıyla yeniden görüşülmeye başlamıştır.

Görüşmelerin başında, öncelikle açık oylamaya dair önerenin oylanabilmesi için önerge sahiplerinin bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla yoklama yapılmıştır; önergeyi veren Milletvekillerinden ikisi dışında diğerlerinin salonda bulunmadığı anlaşıldığından açık oylama işlemi yapılmayarak 20. maddenin oylamasına geçilmiştir. Bu madde, yapılan oylama sonucunda Meclis tarafından kabul edilmemiştir.⁹⁶² Dolayısıyla Cumhurbaşkanının yeniden görüşülmesini istediği Diyanet İşleri Başkanının seçimi konusu, Cumhurbaşkanının isteği doğrultusunda metinden çıkarılmıştır. Böylece daha önceki 21. Madde yeni metinde 20. madde olarak düzeltilmiş ve verilen önergelerle maddenin ilk kısmı “Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluşuna dahil görevlere atanma usul ve şartları aşağıda gösterilmiştir” şeklinde ve a ve b fıkraları da aşağıdaki gibi değiştirilmiştir:

- a) Diyanet İşleri Başkanı Başbakanın teklifi üzerine Cumhurbaşkanının imza edeceği Bakanlar Kurulu kararıyla,
- b) Din İşleri Yüksek Kurulu üyeleri Diyanet İşleri Başkanının teklifi, Başbakanın inhası üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla atanırlar.

Ayrıca yine verilen bir önergeyle maddenin (d) fıkrasındaki “il müftüleri” kelimelerinden sonra “yurt dışı din hizmetleri müşavirleri” ibaresi eklenmiştir.⁹⁶³

Yeni haliyle 21. Madde'nin g fıkrasında aşağıdaki değişiklik yapılmıştır:

“g) Kur'an kursu öğretmeliği için İlahiyat Fakültesi, İslâm Enstitüsü ve İmam-Hatip Lisesi ikinci devre mezunu olanlar (bu nitelikte istekli bulunmadığı takdirde, İmam-Hatip Lisesi birinci devre mezunu olanlar, bunlar da bulunmazsa ilkokul mezunu olanlar atanabilirler. Hafızlık tercih sebebidir.)”⁹⁶⁴

⁹⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 103, 17.7.1975, s. 615.

⁹⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, s. 452.

⁹⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, s. 473.

⁹⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, ss. 474-476.

⁹⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, ss. 477-478.

“Disiplin Kurulları ve Muhakemat Komisyonu” başlıklı yeni 22. madde ve “Disiplin Cezaları” başlığını taşıyan 23. Madde değiştirilmeden kabul edilmiştir.⁹⁶⁵ Yine verilen bir önerenin kabul edilmesiyle, 31. Madde aşağıdaki şekilde değiştirilerek kabul edilmiştir:

“Bu sermayenin işletilmesinden elde edilecek kârlar, sermaye 50 milyon TL yi buluncaya kadar, döner sermayeye eklenir. Sermaye bu miktarı bulduktan sonra artanı hazineye yatırılır ve bütçe gelirlerine geçirilir.

Ancak, bu kanun yürürlüğe girmeden önce, Dinî Yayınlar Döner Sermayesinin limitini aşan kısmının tamamı, bu sermayeye ilâve edilir,

Bağış ve yardımlar ile demirbaş eşya 50 milyon liralık tahdidin dışındadır.”⁹⁶⁶

31. Maddenin kabulüyle, 1. Çerçeve madde yapılan değişikliklerle yeniden okunmuş ve kabul edilmiştir. Bundan sonra Geçici maddeleri düzenleyen Çerçeve 2. Maddeye geçilmiştir.⁹⁶⁷ Geçici 8., 9. ve 10. Maddeler değiştirilmeden kabul edilmiş, önceki metindeki 20. Madde daha önce metinden kaldırıldığı için, Geçici 11. Madde de metinden çıkarılmıştır.⁹⁶⁸ Böylece daha önceki metindeki 12. Madde yeni metinde 11. Madde olarak değiştirilmeden kabul edilmiştir. Yapılan bu değişikliklerle birlikte, kanunun başlığının da değişmesi gerekmiş ve yapılan oylama sonucunda başlıktaki, “5 geçici madde eklenmesi” ibaresi “4 geçici” madde şeklinde düzeltilmiştir.⁹⁶⁹

Yürürlükle ilgili 3 ve 4. Maddelerin de kabul edilmesinden sonra kanunun tümü üzerinde lehte konuşmak üzere Samsun Milletvekili Ali Acar söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar;

Bugün burada biraz evvel son maddesini de kabul etmek suretiyle Meclisimizden çıkartmış olduğumuz Diyanet İşleri Başkanlığımıza ait 633 sayılı Kanun ikinci defadır Yüce Meclisimizde görüşülmüş oldu. Hepiniz hatırlayacaksınız ki, geçen devrede bu Kanun yine huzurlarınızda kabul edilerek Senatoya intikal etmiş ve Senatoda da görüşüldükten sonra Riyaseticumhur makamından iki maddesine itiraz noktası

⁹⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, ss. 478-479.

⁹⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, ss. 479-480.

⁹⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, s. 480.

⁹⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, ss. 481-482.

⁹⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, s. 482.

konulduktan sonra reddedilmiş ve geçen dönemin son devrelerinde bu kanun yine Yüce Meclisin huzurunda görüşülürken, maalesef görüşülemeyen tatile girilerek, şu ana kadar uzatılmıştır.

Muhterem arkadaşlar, şayanı şükrandır ki, yasama döneminin daha başlangıcında ve ilk günlerinde, yani Meclisimizin çalışmaya başladığı şu anlarda, geçen devreden kaldığı noktadan başlayan Meclisimiz, bugün bu kanunu görüşerek bitirmiş ve Senatonun takdirlerine sunmak üzere neticelendirmiştir.

Muhterem arkadaşlar, biraz sonra yapılacak oylamada oyumuzu ifade ve Yüce Meclisin bilgilerine arz etmek hususunda yapmış olduğumuz bu konuşma esnasında, elbetteki kanunun getirmiş olduğu birtakım yenilikleri, bir defa daha muhterem arkadaşlarımıza ifade etmekte bir mahzur olmasa gerek.

Bu kanun aslında bu sefer Meclisimizden geçerken birçok maluliyetler, belki bize göre birçok noksanlıklar artmak suretiyle geçmektedir. Çünkü biz, bu kanunla gerek Millî Eğitim Komisyonundaki, bendeniz Komisyonun üyesi olarak bulunuyor ve üzerinde çalışma sarf ettiğim, için biliyorum- Diyanet İşleri Başkanının seçimle ve bilhassa memleketimizde büyük bir boşluğu dolduracak olan Din İşleri Yüksek Kurulu üyelerinin, yine ehliyetli bir kadro tarafından seçimle işbaşına getirilmesini şiddetle ve takiple üzerinde durmak suretiyle arz ettiğimiz halde, Yüce Meclis öyle takdir ettiği için şu anda öyle çıkmış ve geçmiş bulunmaktadır. Çok ümit ederiz ki, bu noksanlıklar, bize göre noksanlık olarak kabul ettiğimiz ve arızî olarak çıkartılmış olduğunu; Meclisi itham etmek için söylemiyorum, elbette Meclisin ekseriyetinin vermiş olduğu karar bize göre makbuldür ve muteberdir, Senatomuz bu meseleye müdahale etmek suretiyle bu noksanlıkları da telâfi edecektir.

En önemli hâdise, bilhassa senelerdir seçim meydanlarında ve seçim kürsülerinde, halleri, dilleri, yaşayışları ve vazifeleri istismar konusu yapılan ve yapıla yapıla bitirilemeyen, sermaye yapılan vekil imamlarımızın meselesine bir hâl çaresi getirmiş olması hadisesidir ki, bunu da memnuniyetle kaydediyor ve bu cümleden olmak üzere biraz evvel söylediğimiz illetli haline rağmen, bu yeniliği ve imkânı getirmiş olmasından dolayı da, bu kanunu memnuniyetle karşılıyor ve kabul ediyoruz. Bunun için huzurlarınızda, kanunun evveleminde Yüce Türk Milletimize ve Diyanet İşleri camiamıza, bu camianın içerisinde çalışan kardeşlerimizin tamamına; selametçilere de, sizlere de bütün kardeşlerimize ifade ettiğim için söylüyorum, sadece selametçilerin kanunu değil, bu kanun bütün bir milleti temsil eden din camiasının kanunu olduğu için, bütün milletimize hayırlı olmasını temenni eder, oylarımızı şahsım adına müspet olarak vereceğimizi ifade eder, saygılar sunarım”.⁹⁷⁰

Tasarının tümünün açık oylaması 21 Ocak 1976 tarihinde yapılmıştır; oylamaya 250 Milletvekili katılmış, 243 kabul, 4 ret, 2 çekinse ve 1 iptal oyu çıkmıştır. Böylece kanun tasarısı Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁹⁷¹

⁹⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, ss. 482-483

⁹⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 42, 21.1.1976, s. 562.

12.3. Diyanet İşleri Başkanlığı Kanununda Değişiklik: Vekil İmamların Devlet Memurluğu Kadrosuna Atanması

633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri hakkındaki kanunda değişiklik öngören 1893 No'lu kanunun Cumhurbaşkanınca ger iade edilmesi üzerine, 1982 No'lu kanun çıkarılmıştı. Ancak bu kanunun da Cumhurbaşkanı tarafından geri gönderilmesi üzerine, Yozgat Milletvekili Ömer Lütfi Zararsız yeni bir kanun teklifi vermiştir. Zararsız'ın 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri hakkındaki Kanunun 36. maddesinin değiştirilmesine ve bu Kanuna 3 geçici madde eklenmesine dair Kanun teklifi 6 Temmuz 1976 tarihinde Plan Komisyonuna havale edilmiş⁹⁷²; teklif ve komisyon raporu 27 Aralık 1976 tarihinde Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁹⁷³ Teklif 15 Mart 1976'da Meclis'te görüşülmüş ve kabul edilmiştir.⁹⁷⁴

Görüşmelerde teklifin tümü üzerinde Sivas Milletvekili Enver Akova söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

633 sayılı Kanun, Diyanet İşleri camiasına bir iş için Yüce Meclise birkaç defa verilen teklif Senatoya gitmek suretiyle Yüce Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri tarafından kabul edilmiş, ancak bazı gerekçeler nedeniyle maalesef Reisicumhur tarafından veto edilmiş bulunuyor. Bu birinci defa veto edildiği gibi, ikinci defa da veto edilmiştir.

633 sayılı Kanun, Diyanet İşleri camiasına bir istikrar getirmiştir. Daha önce Diyanet İşleri Başkanlığı ile il müftülüğü, vilâyet yoluyla re'sen yazışmakta idi. Ayrıca il müftülüğüne bağlı olmamak şartıyla kaza müftülükleri de kaymakamlık yoluyla inhalarını, tayin durumlarını ve isteklerini Diyanet İşleri Başkanlığına bildirmekte idiler. 633 sayılı Kanun 1965 yılında yürürlüğe girince, kaza müftülükleri il müftülüğünün başkanlığında toplanmış ve bir silsile yolu ile yazışma temin edilmiş bulunmaktadır.

11 senelik bir uygulama neticesinde bu kanunda görülen bazı aksaklıkların giderilmesi için her ne kadar tekliflerde bulunuldu ise de, maalesef bu gerçekleşmemiş bulunuyor.

⁹⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 20, Birleşim: 120, 6.7.1976, s. 370.

⁹⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 22, Birleşim: 24, 28.12.1976, s. 340.

⁹⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Birleşim: 61, 15.3.1977, ss. 55-62.

Değerli arkadaşlarım, vekil imamların durumları hiç iç açıcı değildir. Yaşayışları, vazife görmeleri teminat altında olmadığı gibi, ıstırapları da büyüktür. Zaman zaman milletvekillerine gönderilen -vekil imamlar tarafından- mektuplarda, kendi hayatlarını ve vazife şuurlarını çok acıklı bir dille bize kadar duyurmuş bulunuyorlar. Kısa da olsa, çok değerli bir arkadaşımızın kendilerine reçete olacak ve bir nebze de olsa bazı hususlarını emniyet altına almak için yapılan bu teklif caliptir ve bunu müspet karşılamaktayız.

Aziz milletvekilleri, 22. madde, köy imam-hatiplerini veya kasaba merkez camilerine atanacak imam-hatiplerin niteliklerinde mutlaka imam-hatip okullarının birinci veya ikinci devresinden mezun olmaları şartını aramaktadır. Bunlar bulunmadığı takdirde, ancak ilkökul mezunu olanlar ve müftülüklerde açılacak olan imtihanlarda, imam-hatiplik görevlerinde bulunmak isteyenlerin eğer bu ehliyetleri tespit edilirse, ayrıca Kur'an kursundan da belge almak suretiyle bunlar vekil imam-hatip olarak tayin edilmektedirler.

1965 yılından bu seneye kadar vekil imam-hatip görevinde bulunanların sayısı 19 bini aşmıştır. Bunların durumları açıktır. Bu hususları sıralamak isterim:

Bunların hiç bir sosyal hakkı yoktur. Bir sene içinde izne ayrılmak istedikleri takdirde izin haklarını kullanamazlar; ancak 15 günlük bir müddet için ve ücretlerinden kesilmek suretiyle bir vekil imam bırakırlar ve izne çıkarlar.

İkincisi, hastalandıkları zaman veya hastaneye yatırıldığında, vekâlet ücreti olarak aldıkları maaşlarından bu para kesilmektedir. 15 veya 20 gün hastanede yatmış ise vekil imam-hatip, maalesef 20 günlük maaşı kesilmektedir.

Değerli arkadaşlarım, bunların ayrıca hastaneden çıktıktan sonra istirahatı için hastane tarafından verilen rapor, yine kendileri için geçerli değildir. Zira, ancak biri yerine verilir ve yine raporlu olduğu müddetçe maaş alamaz ve maaşı kesilmektedir.

Bunların en mühim olan meseleleri, 10 seneyi aşmış veya 11 senelik vekil imam-hatiplik görevinde bulunan bu kardeşlerimizin hiç bir teminatları yoktur.

İmam-hatip liselerinden 1. devresinden veya 2. devresinden mezun olanlar, vekil imam-hatiplerin görevli bulunduktan o kadroya talip oldukları takdirde, maalesef onların görevlerine son verilmektedir.

Bu yapılan teklife, bir Milletvekili olarak müspet oy kullanacağımı Yüce Heyetinize arz etmek isterim.

Değerli milletvekilleri, geçici madde olarak teklif edilen 3 maddeye de aynen katılıyoruz. Vakıflara bağlı mülhak camilerde görev yapan imam-hatiplerin durumları da iç açıcı değildir. Sebebi, Vakıflar tarafından bunlara ödenen maaş kifayetsizdir. Bunların kadroları yoktur. Her ne kadar, ayrılan ödenekle, her sene Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından bazı kadrolar verilmek suretiyle, bunların Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı asıl kadrolarda görev yapmaları istenmekte ise de, bugüne kadar maalesef uygulanması pek görülmemiştir.

Bu bakımdan bu teklif kabul edildiği takdirde, Vakıflara bağlı olan camilerde görev yapanların hakları da bu şekilde temin edilmiş olacaktır ve Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı birer imam-hatip olarak görev yapacaklardır.

Ayrıca, bu teklifin getirdiği diğer bir yenilik de; 10 sene müddetle görev yapmış olan vekil imamların ve ayrıca mülhak camilerde görev yapanların seneleri derecelendirilmek suretiyle veyahut da kademeye tabi tutulmak suretiyle dereceleri ve kademeleri verilmiş olacaktır.

Bu teklifi müspet olarak karşıladığımızı Yüce Heyetinize arz eder, bu teklifin gerçekleşmesi yolunda oy kullanmanızı rica eder, en derin saygılarımızı sunarız.”⁹⁷⁵

Değerli’den sonra teklif sahibi Yozgat Milletvekili Ömer Lütfi Zararsız konuşmuştur:

Muhterem Başkan, muhterem Milletvekili arkadaşlarım;

Senelerden beri büyük bir ıstırap içerisinde en ücra köylerde vazife yapan vekil imamları, asıl kadrolara geçirecek olan kanun teklifimizi, muhterem Danışma Kurulunun, takdir buyurarak iki defa ön sıralara almış olmasına müteşekkirim.

⁹⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Birleşim: 61, 15.3.1977, ss. 55-56.

Şu anda huzurunuzda müzakeresi yapılan kanun teklifimiz, vekil imamların ıstırabını dindirecek, mülhak camilerde vazife yapan mülhak cami görevlilerini, Diyanet İşleri Başkanlığına aktarmak suretiyle huzura kavuşturacak, vekil imamların ve mülhak cami görevlilerinin geçmiş hizmetlerini intibakta değerlendirecek, apayrı bir hükümle bu kanun teklifi kanunlaştığı takdirde şimdiye kadar yeni bir hükmün getirilmesi istenmiş, getirilememiştir, bu hüküm de getirilmiş olacaktır.

O da şudur: Açık bulunan imam-hatiplik kadrolarına, imam-hatip okulu birinci veya ikinci devre mezunlarından talip çıkmadığı takdirde, halen vazife yapmakta bulunan Kur'an kursu öğretmenleri veya müezzin kayyumlardan talip çıkanlar imam-hatip olarak atanmış olacaklardır. Bütün bunlar, senelerden beri tiziz milletimizin sinesinde barındırdığı, hürmet ettiği cami görevlilerinin huzurunu sağlayacağı için, çok önemli bir vazife yapılmış olacaktır.

Tekrar Danışma Kuruluna, iki defa bu kanunu ön sıralara aldığı için teşekkür eder, bu kanunun çıkması istikametinde oy vereceğinize inancımı tekrarlayarak huzurunuzdan ayrılıyorum.

Saygılar sunarım.”⁹⁷⁶

Zararsız'ın konuşmasından sonra maddelerin görüşülmesine geçilmiştir. 1. Maddeye göre, “633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun 36. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“Madde 36.- Bu Kanunun 22. maddesi (f) bendinde yazılı nitelikte istekli bulunmadığı için açık kalan imam-hatipliklere ve vekâleten atanmış olanlardan, bu kanunun neşri tarihinde görevi başında olanlar müktesep derece aylıkları ile aynı göreve asil imam-hatip olarak atanmış sayılırlar.”⁹⁷⁷

Madde üzerinde Trabzon Milletvekili Ahmet Şener söz istemiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilât Kanununun bu değişikliğine kişisel olarak reyim müspettir. Ancak, Anayasanın 41 ve 42. maddelerinin ve yine Anayasanın 19. maddesinin derpiş etmiş olduğu hükümleri burada tatat etmek istemem.

⁹⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Birleşim: 61, 15.3.1977, s. 56.

⁹⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Birleşim: 61, 15.3.1977, s. 56.

Bu vazifeyi alacak olan vekil imamlar ve asıl imamlar, ıstırham ediyorum -zabıtlara geçmesi için söylüyorum-siyasetten ellerini çeksinler. Allahla kul arasında, kendi dinî vazifelerini yapmalıdırlar. Bunu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kürsüsünden, kendilerinden rica ediyorum. Yoksa, Anayasanın 41. maddesine göre insanca yaşama düzeyine onları ulaştırmak elbette vazifemizdir. Anayasanın 42. maddesine göre çalışanlara gerekli hakkın verilmesinin zorunlu olduğunu biliyorum. Yine Anayasanın 19. maddesine göre de, layık Türk Devletine uygun bir şekilde din işlerine mahsus ve mukaddes camilerimize siyaseti sokmamalarını temenni ediyorum.

Burada, onlara bu hakların verilmesi konusunda bütün arkadaşların, partilerin gayretlerini görüyorum. Ama burada yine gördüğüm ve duyabildiğim kadar, Türkiye’de Müslümanlığın esaslarına uygun bir şekilde, iltimassız, onlara lâıyk bir şekilde, özel kanunu vardır bunun, ama Personel Kanununda bulunan haklar, bir nevi özlük hakları bunlara da veriliyor. Şimdiye kadar verememesinde nedenler aranmasına lüzum yoktur. Yine tekrar ediyorum, bu 2. maddeyi kabul ederken, din adamlarımızın siyasetten ellerini çekmesini hasseten ıstırham ediyorum ve temenni ediyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN- Teşekkür ederim Sayın Şener.

HASAN ÖZÇELİK (Ankara)- Öğretmenler de dahil buna.

AHMET ŞENER (Trabzon)- Onlar da, bütün herkes.”⁹⁷⁸

Madde ile ilgili önerge olmadığından oylamaya geçilmiş ve madde kabul edilmiştir. 2. Madde ile 633 sayılı Kanuna geçici 8, 9 ve 10. maddeler eklenmesi öngörülmüştür. Teklif edilen Geçici 8. madde “Bu Kanunla asıl imam-hatipliğe atanmış sayılanların vekil imam-hatiplikte geçen hizmet süreleri öğrenim durumlarına göre kademe ilerlemesi ve derece yükselmesi sureti ile değerlendirilir” hükmünü taşımıştır.

Geçici 8. Madde üzerinde Denizli Milletvekili Hüseyin Erçelik söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

⁹⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Birleşim: 61, 15.3.1977, s. 57.

“Sayın Başkan, değerli Milletvekili arkadaşlarım;

Bu vekil imamlar konusu, Türkiye’de Cumhuriyet Hükümeti devrelerinde büyük bir yara olarak devam edip gelen bir konudur. Bizler köy kesiminden yetişen çocuklar olarak bu yaraları en iyi bilen, en iyi tanıyan ve yıllarca üzülen milletvekilleriyiz. Köylerde imam kodrosu olmadığı için, müezzin kadrosu olmadığı için vaazını yapan, namazını kıldırın bir imam dışarıya çıkar; caminin önüne, ya bir çul eskisi, ya bir kilim eskisi, ya bir çuval eskisi konur; herkes gönlünden ne koparsa onu koyar. Böyle bir din görevlisi, hakikaten çağdışı oluyor. Çünkü, “Hepimiz birimiz için, birimiz hepimiz için”, düşüncesine göre, vekil imamın sadece sadaka ile camiye girmesi, halkın önüne geçmesi, vaazını etmesi, namazını kıldırması doğru olmasa gerektir.

Sayın Şener’in konuşmalarına bir ölçüde katılıyorum. Hakikaten, camiye giren imamın, huşu ile kibleye dönüp bütün dedikodulardan, siyasetten uzak durması, cemaatini Allahımızla tamamen karşı karşıya bırakması gerekiyor. Çok ayıp oluyor o tarafı.

Biz bu yönden, imamların da insanca, hakça, pakça, tokça yaşamasını isteyenlerdeniz. Yalnız, bunların içerisinde, üçüncü sınıfa kadar okuyan, imam hatip okulundan yetişenler var benim köyümde, ilkokulu bitirenler var, ortaokul ve lise mezunu ise pek yok. Bunların, mutlaka ve mutlaka kurslara veya seminerlere tabi tutularak yetiştirilmesi, geliştirilmesi, olgunlaştırılması da gerekiyor.

İmam ne yapıyor? Namazı kıldırdıktan sonra tarlaya gidiyor. Kitap açıp bakmıyor, yayınları izlemiyor; o bakımdan kupkuru bir dal gibi kalıyor. Bunların da yetiştirilmesi, geliştirilmesi gerekiyor. Sayın Diyanet İşleri Başkanımıza düşen görevler de bunlardır.

Benim temennim bunlar olacak. Bu kanuna yürekten oy vereceğiz. Hatta bunları, sigortalı, maaşlı, ne icabediyorsa, neyi istiyorlarsa, sigorta ise sigortalı, maaşlı ise maaşlı olarak takviye edip güçlendirmekte icap ediyor.

Tümünüze hürmetler ederim arkadaşlar.”⁹⁷⁹

⁹⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Birleşim: 61, 15.3.1977, ss. 57-58.

Erçelik'in konuşmasından sonra Geçici 8. Madde oylanmış ve kabul edilmiştir. Geçici 9. Maddede ise, "Bu Kanunun neşri tarihinde mülhak vakıflara ait cami ve mescitlerde görev yapan cami görevlileri, Diyanet İşleri Başkanlığı kadrolarına atanırlar. Mülhak vakıflarda geçen hizmet süreleri öğrenim durumlarına göre kademe ilerlemesi ve derece yükselmesi sureti ile değerlendirilir. Mülhak cami görevlilerinden bu kanunun neşrinden önce Diyanet İşleri Başkanlığı kadrolarına geçenlerin mülhak vakıflarda geçen hizmet süreleri de öğrenim durumlarına göre kademe ilerlemesi ve derece yükselmesi olarak değerlendirilir. Bu gibilere Vakıflar Genel Müdürlüğünce veya mütevellilerce ödenmesi gereken ücretler Vakıflar Genel Müdürlüğüne irat kaydedilir" hükmü teklif edilmiştir. Madde üzerinde Tokat Milletvekili Feyzullah Değerli bir konuşma yapmıştır:

"Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri;

Yüce Meclisimiz bugün şu anda, cidden 15 binin üstünde, kelimenin tam manasıyla -ki bazı lüzumsuz yerlerde kullandığımız da oluyor- Allah rızası için vazife yapan arkadaşlarımıza, Meclisimiz de hemen hemen bu mevzuuda hiçbir grubun ihtilâfa düşmeyeceği tarzda, hepimizin kabul ettiği ve büyük bir sıkıntı, büyük bir rahmet içerisinde, mahrumiyet içerisinde vazife yapan kardeşlerimize, amme hizmeti gören arkadaşlarımıza insanca ve sosyal haklardan, bugünkü medenî ölçülerin insanlara tanımayı düşündüğü maddi ve manevî imkânlardan mahrum olarak çalışanlara bu imkânları verecek bir kanunu görüşüyoruz.

Yüce Meclisimizde bundan önce, 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilât Kanunu, daha geniş çapta, teşkilâta büyük rahatlıklar getirecek tarzda hazırlanmıştı. Bu, vekil imamların dışında Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilatındaki büyük eksikleri gideren bir kanundur.

Bu Kanun, Meclisimizden 2 defa geçti, Sayın Cumhurbaşkanımız 2 defa veto etti. Bunun neticesinde de sırf vekil imamları konu alan ve içtüzüğümüzün 38. maddesine göre gündeme giren bu teklifi müstakil olarak görüşüyoruz.

Muhterem arkadaşlarım, bazı arkadaşlarımız, burada, vekil imamlardan veya din görevlilerinden bahsederken bazı sakıncalı ve tereddütlü ifadelerde bulundular. Şunu kabul edin ki, bu millete hizmete kendini adanmış olan vekili, asili, din görevlisi dediğimiz arkadaşlarımız, ivazsız, garazsız milletimize dinî, iktisadî ve sosyal yönden büyük hizmetleri karşılıksız yapagelmiş arkadaşlarımızdır.

Memleketimiz birçok yönden birçok memleketlere muhtaç olmuştur. Bizim, milletimiz müslüman bir millettir ve din anlayışı diğer milletlere benzemeyen bir millettir, toleranslı bir millettir. İnandığımız din de hiçbir milletin bugün mensup olduğu dine benzemeyen, insanı hedef alan, insanca yaşamayı, insan hak ve hürriyetlerini, insan iffet ve namusunu hedef alası, insanın kemalini, mükemmel bir insan tipi meydana getirmeyi hedef alan bir dindir ve bu dine hizmet edenler de bu istikamette çalışmışlardır; büyük mahrumiyet içerisinde çalışmışlardır, büyük baskılara rağmen bu vazifeyi yapmışlardır.

Türk toplumunda kolay kolay yerleri ve itibarları değişmeyecek bir imkân sağladılarsa, sadece ivazsız, garazsız, hiçbir tefrika gözetmeden bu milletin inanç sistemini, itikat yapısını mükemmel hale, getirmek, birleştirmek, kaynaştırmak, bir yek vücut, tek yumruk gibi bu milleti birbirine sevdirmek gayesiyle yapmışlardır.

Buna karşı büyük baskılar olmuştur. Uzun zaman Devletimiz, din yönünden, layıklığı bazı çevrelerin yanlış anlaması neticesinde, elini çekmiştir; dine hizmetten çekmiştir, din görevlisine hizmetten elini çekmiştir, din anlayışından uzak kalmıştır.

Bunların, çokları şimdi Allah'a şükür, resmî birtakım imkânlarla kavuşmuşlardır; Devletimiz de eğilmiştir, Meclisimiz de eğilmiştir. Bugün, hamdolsun, Devletimiz, köylere imam kadrosu verecek ve vekil imamı asil yapacak hale gelmiştir. Eskiden bu külfeti köylü vatandaşlarımız, kendi harmanından çıkardığı buğdayıyla, parasıyla ödüyordu. Demek ki bu imkânlarla sahip olmuştur.

Devletimizin iktisaden büyümesi bakımından da ve din üzerindeki anlayışı bakımından da Türkiye'de büyük değişiklikler olmuştur. Hiç bahsedemediğimiz konuları, dinî yönde zararlı muzır gördüklerimizi, bugün çok rahat, bütün Meclisteki arkadaşlarımız rahat rahat görüşüp konuşuyoruz. Bu yönde zarar yoktur. Bu milleti birleştirmeye, beraberleştirmeye, kardeş yapmaya muhtaç isek, bunun birinci unsuru inanç sistemidir. Bunun da fahrî elemanları din görevlileri olmuştur; bunu kimse inkâr edemez. Bu arkadaşlarımız, bir zamanlar gizli okumuşlardır, kaçak okumuşlardır. Bu gizli ve kaçak okumaya rağmen, birtakım iktisadî ve hukukî, sosyal yönden muhtaç olduğu birçok elemanları Avrupa'dan, diğer ülkelerden,

memleket, ihtiyacı nispetinde getirmiştir; ama o mihrapları, minberleri bugüne kadar, düne kadar bütün sosyal haklardan mahrum olarak gören arkadaşlarımız, yüce milletimizi papaza ve hahama muhtaç etmemişlerdir.

BAŞKAN- Süreniz doldu Sayın Değerli.

FEYZULLAH DEĞERLİ (Devamla)- İslâmın prensipleri esası içerisinde bölmeden, parçalanmadan, milletimizi mutlak ve sağlam inanç sistemi etrafında toplamışlardır. Aynı inançtadırlar bu görevliler. Bu hususta endişe buyurmayın. Siyasî manada bunu sağa sola çekmek isteyenler olabilir. Din görevlisi arkadaşlarımız makul insanlardır. Hedefleri sağlamdır, dayandıkları nokta sağlamdır. Kur'anı, İslâmı, itikat, iman sistemini ele almayan, itibar etmeyen hiç bir kuruluşa itibar etmeyecekler -babaları da, anaları da olsa- ama İslâma, dine, millî müesseselere hizmet edenleri de fikren ve ruhen elbetteki alkışlayacaklardır, muhabbetle karşılayacaklardır.

BAŞKAN- Rica ediyorum Sayın Değerli.

FEYZULLAH DEĞERLİ (Devamla)- İnşallah memleketimize hayırlı olacaktır. Din görevlileri bugüne kadar memleketimize büyük hizmetler yapmışlardır, bugün de yapacaklardır. 20. asrın yarısını geçtiğimiz şu zamanlarda, henüz 15 bin kişi sosyal haklara yeni kavuşuyor. 30 sene sonra kavuştursaydınız yine devam edeceklerdi.

Bu bakımdan, bu teklife mutlaka oy vereceğiz ve bunu Yüce Meclisimizin ittifakla karşılayacağına inanıyorum. Öteden beri sızlayan, inleyen, mektuplarıyla bizi her zaman ikaz eden bu kıymetli arkadaşlarımız, bu şekilde bugün şu saatte sevinçle, sürurla radyolarda dinleyecekler. Burada kimseye de pay çıkarmıyoruz.

BAŞKAN- Sayın Değerli, rica ediyorum efendim.

FEYZULLAH DEĞERLİ (Devamla)- Bitirdim efendim.

Burada kimseye de pay çıkarmıyoruz...

ALİ NEJAT ÖLÇEN (İstanbul)- Din bezirgânlığı yapma.

BAŞKAN- Rica ediyorum.

FEYZULLAH DEĞERLİ (Devamla)- Falan grubun, falancanındır da demiyoruz.

BAŞKAN- Sayın Değerli, süre taşı efendim.

FEYZULLAH DEĞERLİ (Devamla)- Hepimizin malıdır, Yüce Meclisin malıdır, sizin de malınızdır, siz de buna iştirak ediyorsunuz. Kimse burada kendine pay çıkarmayacaktır, Yüce Meclisin şanına, şerefine yakışan bir şekilde oylanacaktır.

Hepinize hürmetler ederim efendim.”⁹⁸⁰

Değerli’nin konuşmasından sonra Ömer Lütfi Zararsız madde üzerinde aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Değerli Başkan, değerli Milletvekili arkadaşlarım;

Görüşmekte olduğumuz geçici madde, mülhak camilerde vazife yapan cami görevlilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı mazbut kadrolarına aktarılmasını ve mülhakatta geçen hizmetlerinin değerlendirilmesini getirmektedir.

Senelerden beri, mülhak camilerde vazife yapan arkadaşlarımız her türlü özlük ve sosyal haklardan mahrumdu; ne işçi ne memurdu, ne emeklilik hakkı, ne sigortası vardı. Bir işveren hüviyetinde olan mütevellinin emrinde, müteveli yoksa Vakıflar Genel Müdürlüğünün niyabeten idaresi altında, binbir türlü ıstırap içerisinde vazife yapmakta idiler. Asgarî ücret üzerinden ücret alan bu arkadaşlarımız, senelerden beri Diyanet İşleri Başkanlığı kadrolarına geçmeyi arzu etmişler, çalışmalar yapmışlar, federasyonlar kurmuşlar; fakat bugüne kadar seslerini duyuramamışlar idi.

Allah’a çok şükür ki, şu anda Yüce Meclisimiz şu görüştüğümüz maddeyi kabul etmek suretiyle, senelerden beri üzerinde durulan bir konuyu halletmiş olacaktır.

Vakıflarda çalışan personel iki kısımdadır. Şu getireceğimiz hükümde, Diyanet İşleri Başkanlığına aktarılacak ve geçmiş hizmetleri değerlendirilecek olan 2 çeşit personel vardır. Birisi, halen Vakıflar bünyesinde hizmet yapan cami görevlileridir, ki, bunlar Diyanet İşleri Başkanlığına aktarılacaktır ve Vakıflarda geçen hizmetleri intibak ettirilecektir. Bir diğeri de, daha evvel Vakıflar bünyesinden

⁹⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Birleşim: 61, 15.3.1977, ss. 58-59.

Diyanet İşleri Başkanlığına aktarılmış; fakat şu günümüzde, kahveci çırağının geçmiş hizmetlerinin değerlendirildiği şu ortamda, onların geçmiş hizmetleri değerlendirilmemiştir.

İşte bu kabul edeceğiniz geçici madde ile, daha evvel Vakıflardan Diyanet İşleri Başkanlığına aktarılmış olan mülhak cami görevlilerinin, mülhakatta geçen hizmetlerini değerlendirmiş olacaksınız. Bu büyük bir hakkın teslimi demektir ve büyük bir boşluğu dolduracaktır.

Hepinize saygılar sunarım.⁹⁸¹

Zararsız'ın bu konuşmasından sonra Geçici 9. madde oylanmış ve kabul edilmiştir. Geçici 10. madde "Açık kalan imam-hatipliklere bu Kanununun 22. maddesinde yazılı nitelikte istekli bulunmadığı takdirde bu Kanunun neşri tarihinde görev başında olan Kur'an kursu öğretici ve müezzinlerden isteyenler asıl imam-hatip olarak naklen tayin edilirler. Aynı kadro için isteklilerin çokluğu halinde din bilgisinden aralarında açılan müsabaka imtihanında en çok puan alan atanır" hükmünü taşımaktadır.

10. Madde üzerinde Giresun Milletvekili Orhan Yılmaz aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

"Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Türk toplumunda din görevlileri daima saygıyla anılmakta, saygı görmektedir. Ne var ki, cılız ve kötü politikacı, din adamlarının yakasına elini uzattığında ve din adamlarını -istemeyerek de olsa, din adamlarının kendisi- politika içine, siyaset içine çektiğinde, bu tip siyaset içine düşen din adamlarının eleştirilmesi de haklılık kazanmaktadır.

Şimdi, 633 sayılı Yasa önerisi değişikliğini bu Yüce Parlamentoda bugün görüştüğümüz sıralarda ve daha önceki görüşmelerimize takaddüm eden günlerde, özellikle seçim bölgelerimizde, din adamları üzerinde yoğun bir spekülasyonun, yoğun bir politik baskının yapıldığını yakinen gördük. Yüce Parlamento şimdi görüştüğümüz bu yasa önerisini kabul buyurursa, bu yoğun spekülasyonlar ve din görevlilerini politika içerisine çekmeler, bir ölçüde azaltılmış, bir ölçüde durdurulmuş olacaktır. Kişisel olarak ben, bu nedenle bu yasa önerisinin acilen Yüce Parlamentodan geçmesinde yarar umuyorum; hem din adamlarımızın saygınlık kazanması bakımından, hem de

⁹⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Birleşim: 61, 15.3.1977, ss. 59-60.

kendilerinin siyaset yapmaması, din adamlarından yana imiş gibi görünen bazı cılız politikacıların da bu paravananın arkasından sıyrılmaları ve bu paravanadan kurtulmaları açısından toplumumuz için yararlı olacağına yürekten inanıyorum.

Görüşmekte olduğumuz geçici 10. madde, bu yasaya gayet güzel bir durum getirmektedir. Burada, açıkta kalan imam-hatiplerle ilgili durum var. Gerçekten, Türkiye’de sayıları bir hayli kabarık olan bu durumdaki din görevlilerini, Türkiye çağın koşullarına göre sosyal güvence aradığı bir dönemde iken, bu tip din görevlilerini bu sosyal ve ekonomik güvencenin dışında tutmaya hiç birimizin gönlü razı olmaz ve bu, hakça da bir durum olamazdı. Böylelikle de, biz bu geçici 10. maddeyi kabul etmek suretiyle, burada gerçekten sayıları bir hayli kabarık olan din görevlilerinin sosyal güvenceye kavuşturulmuş olmalarını da sağlamış olacağız.

Burada bir sınav konusundan bahsediliyor. Geçici 10. maddenin 2. fıkrasında, aynı kadro için isteklilerin çokluğu halinde din bilgisinden sınav yapılması öngörülmektedir. Burada sınavın, diğer bu göreve getirilmiş olanlarla birlikte bir eşitlik sağlama durumuna dikkati çekmek istiyorum. Bir ayrıcalık olursa; daha önce din görevlileri olup, bu yasanın hükümleri içerisine girmiş olanlarla şimdi yeni girecek olanlar arasında bir ayrıcalık yarattırsa, bu, adalet ölçüleriyle ve hakkaniyetle bağdaşmaz. Bu sınav konusunda, gerçekten eşitliğin sağlanacağı şekilde titizlikle davranılması gerektiğine dikkati çekirim.

Bu yasaya olumlu oy vereceğimizi, konuşmamın başında belirttiğim nedenlerden dolayı tekrar ediyorum, Yüce Kurulunuza saygılar sunuyorum.”⁹⁸²

Bu konuşmanın ardından, Ömer Lütfi Zararsız, tekrar söz almış ve Yılmaz’ın sınav konusundaki endişelerine de değinen bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmanın ardından madde oylanmış ve kabul edilmiştir. Daha sonra ise kabul edilen geçici 8, 9 ve 10. maddeleri kapsayan çerçeve 2. madde oylanmış ve kabul edilmiştir. Yürürlükle ilgili 3 ve 4. maddelerin de kabul edilmesinden sonra teklifin tümü üzerinde Bursa Milletvekili Halil Karaatlı konuşmuştur:

⁹⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Birleşim: 61, 15.3.1977, ss. 60-61.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Anayasamızdaki layiklik prensibi bugün dahi hâlâ vuzuha kavuşmuş değildir. Maalesef, Türkiye’imizde Müslüman Türk milleti, yıllarca layiklik prensibinin yanlış telâkki edilmesi ve yanlış tatbik edilmesi neticesinde, kendi memleketinde kendi dinini öğrenmek imkânından mahrum bırakılmıştır.

Müslüman Türk çocukları dinini öğrenmek için yabancı diyarlara kaçak olarak gidip, oralarda dinini öğrenme mecburiyetinde bırakılmıştır.

ALİ NEJAT ÖLÇEN (İstanbul)- Sen nasıl dindar oldun; bir yere gitmemişsin?

HALİL KARAATLI (Devamla)- Değerli milletvekilleri bugüne gelmek kolay olmamıştır. Türkiye’de din görevlileri yıllarca, devletin diğer devlet hizmetini görenlere tanıdığı imkânlardan mahrum bırakılmıştır. Din adamları yıllarca devlet memuru sayılmamış, Devlet tarafından maaş verilmemiş, âdeta yaptıkları bu ulvî hizmeti, iane ile geçinmek suretiyle yapmaya mahkum bir halde bırakılmışlardır.

İlk defa 1965 senesinde din hizmetleri geniş bir şekilde 633 sayılı Kanunla tanzim edilmiş, din hizmetlerine ve bu hizmetleri görenlere yeni ve geniş imkanlar tanınmıştır. 633 sayılı Kanunun tatbikatı neticesinde bazı aksaklıklar ortaya çıkmıştır.

633 sayılı Kanunda, imam-hatiplik görevi, imam-hatip okulu mezunları için bir görev olarak kabul edilmiştir; fakat bugün dahi hâlâ imam-hatip okulları ve buradan mezun olanlar din hizmetlerindeki ihtiyacı karşılayamadığı içindir ki, 1965 yılından beri biriken bu ihtiyaçlar, ilkokul mezunu din görevlilerinin bu hizmetlere tayin edilmesi suretiyle karşılanmaya çalışılmıştır. Yalnız, ilkokul mezunu din görevlileri bu hizmetlere vekil olarak atanmışlar, vekil olarak gördükleri bu hizmetleri ifa ederken de, her türlü sosyal haklardan ve imkanlardan mahrum bırakılmışlardır.

Bugün dahi imam-hatip okulu mezunlarının bu ihtiyacı karşılaması bugünkü kapasite ile dahi mümkün değildir. Aradan 12 yıl geçmiştir, 20 bine yakın vekil imam hatibimiz 12 yıldan beri her türlü sosyal güvencelerden, haklardan mahrum olarak bu hizmeti görmüşlerdir. Nerede ise hizmet sürelerinin sonu

gelmektedir. Bu ıstırap bu şekilde ilânihaye devam edemez. Esasen, 633 sayılı Kanunun tadiliyle ilgili olarak Hükümet tasarısı olarak getirilmiş olan tasarıda bu konu ve Diyanet İşleriyle ilgili diğer aksayan konular da getirilmişti; fakat Cumhurbaşkanımız tarafından iki defa veto edilmesi sebebiyle, âcil ve mustar durumda olan, hiç olmazsa vekil imamlarımızın problemlerinin halledilmesi için bu kanun teklifi verilmiş bulunmaktadır. Bu kanun teklifinin kabulü ile, 12 seneden beri 20 bine yakın vekil imamımızın ıstırapları sona erdirilmiş ve onlar da diğer Devlet memurlarının sahip olduğu haklara sahip kılınmış ve sosyal güvenceye kavuşmuş olacaklardır.

Bu sebeptendir ki, bu kanuna bütün parlamenterlerin inanarak müspet oy vereceklerini kabul ediyorum ve bu kanunun Vekil imamlarımız, din görevlilerimiz ve milletimiz için hayırlı olmasını temenni ediyorum.

Hepinizi minnetle selâmlarım”.⁹⁸³

Karaatlı’nın konuşmasından sonra kanun teklifinin tümü oylanmış ve 2088 Nolu Kanun olarak Meclis tarafından kabul edilmiştir.

⁹⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 26, Birleşim: 61, 15.3.1977, ss. 61-62.

13. EKONOMİ ALANIYLA İLGİLİ DÜZENLEMELER

13.1. Küçük Tasarrufları Sanayiye Aktarma Çabası: İşçi Yatırım Bankası'nın Kurulması

İşçi Yatırım Bankası kurulması ile ilgili Yetki kanunu tasarısı 9 Ocak 1974 tarihinde Sağlık ve Sosyal İşler ve Plân komisyonlarına havale edilmiş;⁹⁸⁴ Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret ve Plan komisyonları raporları 22 Haziran 1974'te 77 Sıra Sayısı ile Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.⁹⁸⁵

Başbakan Naim Talu imzasıyla Meclis Başkanlığı'na sunulan tasarının gerekçesi şöyle açıklanmıştır:

“Giderek yükselen bir hayat düzeyine ulaşabilmek için, tasarrufların gayrimillî hâsıla içindeki payını artırmak; toplam, kaynaktan her yıl artan oranlarla, üretim kapasitesini artıracak yatırımlara yöneltmek gerekir.

Daha yüksek bir kalkınma hızına, daha fazla tasarrufla erişebileceği bilincinde olan halkımız, bu konuda büyük çaba göstermekte; ancak “ortak teşebbüs fikrinin yeterince gelişmemiş, sermaye piyasasında henüz oluşturulmamış olması” gibi nedenler ve proje hazırlanmasında karşılaşılan teknik güçlükler, küçük halk tasarruflarının yatırımlara dönüştürülmesinde dar boğazlar yaratmaktadır.

Bu durum, yurt dışında çalışan işçilerimiz yönünden daha da belirgin olup, büyük fedakârlık pahasına sağlanan tasarruflarının gereğince değerlendirilmesini engellemektedir. Yapılan araştırmalar Türk işçileri arasında tasarruf eğiliminin yüksek olduğunu, fakat tasarrufların verimli yatırım alanlarına yöneltilmesinde önemli güçlüklerle karşılaşıldığını göstermektedir. Oysa gerek yatırım malları ithalini mümkün kılan niteliği, gerek millî tasarrufa olan katkısı ile önemli bir yatırım kaynağı teşkil eden yurt dışı tasarrufların, tasarruf yapanlar kadar ulusal ekonomi açısından da önem taşıdığı aşîkârdır. Hükümetlerimiz 1961 yılından beri bu konu ile ilgilenmekte, ancak yapılan çalışmalar, genellikle “Malî Disiplin” sorununda düğümlenmiş bulunmaktadır. Paranın iç ve dış değer farkından doğan güçlükleri giderecek kararlar alınmış

⁹⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 27, 9.1.1974, s. 118.

⁹⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 100, 25.6.1974, s. 270.

mevzuat tıkanıklıklarını giderecek tedbirler düzenlenmiştir. Buna karşılık yurt dışı işçi tasarruflarını, bir yatırım kaynağı olarak değerlendirecek yeterli hizmetler henüz kurulamamıştır. Bu nedenle de işçilerimizin şirketleşme ve tasarruflarını yatırımlara yöneltme çabaları sınırlı ve dağınık kalmış, hatalı kararlarla girişilen bazı teşebbüsler ise beklenen sonuçları vermemiştir.

Anayasamızın 41. maddesi, Devlete, “İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı gerçekleştirmek; bu maksatla tasarrufları artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek” görevini vermiş bulunmaktadır.

Bu nedenledir ki, Bakanlığımızca “İşçi Yatırım Bankası Kanun Tasarısı” adı altında bir tasarı hazırlanmış ve diğer bakanlıkların da görüşleri alınmak suretiyle, tasarı metninde gereken değişiklikler yapılmıştır.

Ancak konunun ekonomik kalkınmamız yönünden büyük önem arz etmesi, zamanını dar olması nedeni ile, bu tasarının kanun hükmünde kararname ile yürürlüğe konmasında yarar görülmüştür.”⁹⁸⁶

Tasarının görüşülmesine 9 Ocak 1975 tarihinde başlanmıştır.⁹⁸⁷ Görüşmelerde tasarının tümü üzerinde ilk konuşmayı Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı yapmıştır:

“Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım; Cumhuriyetçi Güven Partisi olarak, işçilerimizin yurt içinde ve bilhassa dış memleketlerdeki artırdıkları paralarla bir İşçi Yatırım Bankasının kurulmasını çok eskiden beri özlemekte idik.

Bu kanun ilgili komisyonlarda görüşülürken, kanunun çok yerinde olduğunu ifade ile biran evvel komisyondan çıkmasına yardımcı olduk. Bugünkü müzakerede de bu kanunun çok lüzumlu olduğunu ve memleketimizin kalkınmasında büyük bir yararı olacağını belirtmek suretiyle görüşlerimizi arz etmeye başlıyorum.

⁹⁸⁶ “İşçi Yatırım Bankası Kurulması ile İlgili Yetki Kanunu Tasarısı ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret ve Plan Komisyonları Raporları”, S. Sayısı: 77, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 24, 9.1.1975 sonuna ekli basmayazı, ss. 1-2.

⁹⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 24, 9.1.1975, ss. 493-522.

Sevgili arkadaşlarım, memleketimizin en büyük dâva ve ihtiyaçlarından birisi sanayi kalkınmasıdır. Sanayi kalkınması sayesinde, yurdumuzun en büyük ihtiyacı olan istihdam olanağı, yani her sene artmakta olan işsizliği önleme temin edilmiş olacaktır.

Sanayi kalkınması sayesinde üretimimiz artırılacak, ihracatımız artırılacak, ihracat ile ithalâtımız arasındaki aleyhimize gittikçe gelişmekte olan kötü durum önlenmiş olacak, mal bolluğu sayesinde ve ihracat ürünlerimizden aldığımız dövizlerin fazlalığı sayesinde, bugün çilesini çektiğimiz hayat pahalılığı büyük mikyasta önlenmiş olacaktır.

Bu mühim unsurlara ilâveten, sosyo-ekonomi bakımından, çalışanların sanayi kalkınmasına fiilen ve şahsen iştiraki de temin edilmiş olacaktır.

Malî ve ekonomik bakımdan, dış ülkelerde yekûnu 800 bin ile 1 milyona varan çok cefakâr, fedakâr, vatanperver işçi kardeşlerimizin, oralarda artırdıkları paraların şahısları tarafından orada harcanarak çarçur edilmesi önlenmiş olacak, dış memleketlerdeki bankalarda biriken paralar oralarda hiç olmayacak, bunlar yurdumuza gelerek, bu işçi kardeşlerimizin malî katkılarıyla kurulacak sanayimiz gelişmiş olacak ve böylece sanayi kalkınmamız için en büyük ihtiyacımız olan malî unsur, para unsuru daha kolay temin edilmiş olacaktır.

Bu sebeplerle, Cumhuriyetçi Güven Partisi bu kanunun Meclisimizce görüşülerek kabul edilmesini ve memleketin hayrına olan bu bankanın çok kısa zamanda kurulmasını destekliyor.

Sayın Hükümetin bu kadar önemli ve bu kadar lüzumlu olan bir konuyu, Yüce Meclisimize öncelikle müzakere edilmek üzere getirmiş olmasından dolayı Hükümeti de takdirle, tebrikle ve şükranla karşılıyoruz. Bu bankanın memleketimize hayırlı ve kutlu olmasını candan diliyoruz.

Bu düşüncelerimizle Yüce Meclise saygılar sunarım.”⁹⁸⁸

Tosyalı’nın ardından Adalet Partisi Grubu adına Erzurum Milletvekili Rıfkı Danışman konuşmuştur:

⁹⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 24, 9.1.1975, ss. 493-494.

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım:

Huzurunuzda müzakeresini yapmakta olduğumuz kanun, bir yatırım bankasının kurulmasıyla ilgili yetki kanunudur. Bilindiği üzere bu kanun tasarıları Yüce Meclise intikal ettiği zaman, komisyonlardaki müzakeresi sırasında, Adalet Partisi olarak bu tip konularda yetki kanunlarına ihtiyaç olmadığı görüşünü ileri sürmüştük. Kurulacak müessesenin bütün hüviyetiyle ortaya çıkabilmesi ve ne yapmak maksadıyla getirildiğinin tartışılabilmesi için, kuruluş kanunlarının Yüce Meclislere sunulması lâzım geldiği görüşünü savunduk.

Bu getirilmiş bulunan Yetki Kanunu, aslında esbabı mucibe lâyihasında belirtilen işçi tasarruflarını toplamak, küçük tasarrufları bir araya getirmek ve ayrıca geri kalmış yörelere yardımda bulunmak, bu yörelerin kalkınmasına hizmet etmek gibi birtakım gayeleri istihdaf eder bir kuruluş olduğunu belirtmiş olmasına rağmen, Yetki Kanunu tasarısında ortaya konan hususlar, mevcut bankalarımızdan daha ötede bir kuruluş meydana getirmediğini bize göstermiştir.

Tasarı, başlangıçta ortaya koyduğu hükümlerle, Türkiye’de bugün faaliyette bulunan resmî ve özel bankaların yapmış oldukları hizmetleri aynen ifa edecek durumda bulunuyordu. Genel prensipleri itibariyle, onlardan başka bir özellik taşımıyordu. Tartışmalar sırasında, her ne kadar Adalet Partisi olarak bu yetki tasarısının aleyhinde mütalâa beyan etmiş isek de, Bütçe Komisyonundaki müzakereleri sırasında tasarının görüşülmesi lehinde ekseriyet hasıl olduğu için, biz de düşüncelerimizin bu tasarıya yansımaları konusunda gayret içinde bulunduk.

Tasarı madem ki, bazı özel maksatları istihdaf ediyordu ve Türkiye’de dağınık durumda bulunan küçük tasarrufları bir araya getirmek gayesi ile sevk edilmişti, ayrıca, işçilerimizin tasarruflarını Türkiye’de sınıai yatırımlara sevk etme istikametinde bir kuruluş olarak meydana getirilmek isteniyordu ve geri kalmış yörelere hizmet edecek bir kuruluş olması gerekiyordu; o halde, tasarının maddelerinin bu istikamete yöneltilmesi zarureti vardı.

Bu maksatla yapılan çalışmalar sonunda vermiş olduğumuz önergeler muvacehesinde Komisyonunda değerli arkadaşlarımızın da yardımı ile tasarı başka bir şekil aldı; ama, yine yetki tasarısı olmaktan öteye gidemedi. Sadece bazı

maddelerinde değişiklik yapmak suretiyle bu saydığım üç hedefi gerçekleştirecek istikamette bir takım esaslar kanun tasarısına ilâve edildi.

Bunlar, bilhassa Türkiye’de bugün Anadolumuzun geri kalmış yörelerinde teşebbüs halinde bulunan yatırımların desteklenmesi, teknik projelerin hazırlanması ve bunlara teknik yardımda bulunulması, finansman imkânlarının karşılanması gibi, önemli bazı konularda kuruluşa görevler verilmek suretiyle değişiklikler yapıldı.

Bu tasarıdaki müteakip maddelerin görüşülmesi sırasında gelecek hükümler arasında, bilhassa kurulacak kurumun finansman imkânlarının % 75 miktarının Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Orta Anadolu’nun yıllık programlarda tespit edilmiş bulunan geri kalmış yörelerin de kullanılması esası getirildi. Ayrıca, sınai projeler ve bu mıntikalarda kurulacak fabrikalar için kullanılacak kredilerin vadelerinin on yıla kadar uzatılabileceği esası getirildi. Bu kredilere uygulanacak faiz nispetinin normal faiz nispetinin yarısı olacağı esası gibi, bizce çok önemli gördüğümüz birtakım hükümler bu tasarı içine yerleştirildi.

Aslında bu tip bir kuruluşa Türkiyemizin büyük ölçüde ihtiyacı vardır. Adalet Partisi olarak, böyle bir kuruluşun Teşkilât Kanununun burada görüşülmesi sırasında, bu prensibin savunucusu bulunuyorduk. Şayet bu tasarı Yüce Meclisin iltifatlarına mazhar olup müzakereye açılacak olursa, bilhassa maddelerde başlangıçta arz etmiş olduğum işçi tasarruflarının toplanması ve yatırımlara yönetilmesi, küçük tasarrufların toparlanması ve özellikle geri kalmış bölgelere yardımcı olucu bir kuruluşun kurulması konusunda gerekli gayret hiç şüphesiz ki, Adalet Partisi tarafından da gösterilecek ve kanun tasarısının istenilen istikamette Yüce Meclisten çıkarılması mümkün bulunacaktır.

Ana hatları itibariyle, büyük bir ihtiyacı karşılamak üzere planlanmış bulunan bu kurumun, Adalet Partisi olarak, kurulmasına taraftarız, mutlaka böyle bir müesseseye ihtiyaç vardır. Ama, bu müessesenin kuruluş kanununun Yüce Meclisten bir an önce çıkarılmasının da zaruri olduğuna kani bulunuyoruz.

Yüce Meclise saygılar sunarım.”⁹⁸⁹

⁹⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 24, 9.1.1975, ss. 494-495.

Danışman'dan sonra İstanbul Milletvekili Reşit Ülker konuşmuştur:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; İşçi Yatırım Bankası Kurulması ile ilgili yetki Kanununu görüşmekteyiz.

Evvelâ şunu belirtmek isterim ki; bu okuduğum isimden de anlaşılacağı gibi, kanun ilk sevk edildiği zaman, esas itibarıyla, İşçi Yatırım Bankasını amaç edinmiş idi. Fakat, komisyonlarda yapılan değişikliklerle daha geniş bir kapsam almıştır.

İlke olarak, kanun gerçekten duyulan büyük bir ihtiyacın karşılığıdır. Bugün yurt dışındaki işçilerimizin, yurt dışındaki paralarının hesabı olarak, bazıları 25 milyar Türk Lirası diye söylemektedir, bazıları ise, 30 milyar civarında olduğunu ifade etmektedirler. Yani 30 milyarlık bir sermaye, bir anapara yurt dışında Türkiye'ye hiç yararlı olmadan durmaktadır. Bunun karşısında, Türkiye'de yabancı sermaye almak için çalışmalar yapılmaktadır, yabancı sermaye getirme gayretleri olmaktadır ve bundan dolayı da geniş tartışmalar yer almaktadır. Tam birbirine zıt olaylar.

Değerli arkadaşlarım; bu kanunun Türkiye için, Türk işçisi ve yurt dışındaki Türk işçisi için taşıdığı önemi, bir işçiden Almanya'da dinlediğim, bize özel surette bunu söylemek için gelen bir Türk işçisinden dinlediğim sözleri size nakletmek istiyorum.

Ortak Pazar toplantısı için Almanya'da bulunduğumuz sırada, toplantının kapısında, bir Türk işçisi bizi bekliyordu, çıkar çıkmaz, “Nasılsınız, iyi misiniz” dedi; arkasından “Arabam var, nereye istiyorsanız götüreyim, benim size anlatacaklarım var” dedi. “Türkiye Parlamento temsilcileri olarak bu arkadaşın, bu vatandaşımızın arabasına bindik. Vatandaşımızın söylediği şudur: “Bizim burada bankalardaki paramız sizin tahmin ettiğinizden, gazetelerin yazdığından daha çoktur. Ama, biz bu paraları Türkiye'ye gönderemiyoruz, bizi dolandırdılar. Senelerden beri birçok açığözler Almanya'ya geldiler, bize tatlı sözler söylediler, birçok şirketler kurdular, birçok paralar topladılar ve bunların büyük bir çoğunluğu battı, şimdi bizim hiç kimseye güvenimiz yok. Biz sizden bir tek şey istiyoruz: Eğer,

devlet garantisi verebilerseniz, Devlet buna el atabilirse bu paralar buraya akacaktır. Biz Türkiye’yi seviyoruz, hepimiz böyle düşünüyoruz.”

Değerli arkadaşlarım, Türk işçisinin söylediği budur. Bunun için bizim toplantımıza kadar geldi, bizi aldı, gideceğimiz yere kadar götürdü ve yanaklarımızı öptü. Biz dedik ki; “Uğraşırız.”

İşte bu kanun, bu kanundur. Bu kanun, Türkiye’ye finansman imkânları getirmektedir; dışarıdaki paralar gelecektir. Türkiye bir taraftan yabancı sermaye getirmeye uğraştığı bir sırada, kendi emeğinin ürünü olarak 25 ilâ 30 milyar arasındaki bir parayı getirmek imkânına sahip olacaktır.

Değerli arkadaşlarım, burada başka bir noktayı daha söylemek istiyorum. Benden evvelki arkadaşlarımın da temas ettikleri gibi, geri kalmış yörelere burada önem verilmiştir. Bu da, Türkiye’nin kalkınması bakımından çok önemli bir noktadır. Hem geri kalmış yörelere önem verilmiş, hem de bunun yanında kalkınma planlarının temel ilkeleri esas alınmıştır. Bu da, kurulacak bankanın temelinde iyi niyetlerin yattığını gösterir.

Yetki kanunu getirilmesi, yetki kanunu ile çözülmesi meselesine gelince: Ben, Yüce Meclise anlatacak değilim; neden yetki kanunları geliyor, yetki kanunlarını vaktiyle kimler istedi, Anayasada neden değişiklik yaptık? Bu olayları hepimiz biliyoruz. Anayasanın 64. maddesi bir yetki kanunu getirilmesi imkânını vermiştir. Benim bildiğim, daha evvelki hükümetler zamanında bir kısım gelmişti, ondan evvelki hükümetler zamanında da yetki kanunları gelmiştir, Anayasaya konmuştur. Belki, şu demin anlattığım olay, yetki kanununun en iyi kullanılacağı noktalardan biridir. Eğer bu kanunu biz gerekli düzenlemeleri yaparak, eksikliklerini tamamlayarak çıkardığımız zaman, kısa zamanda esas prensiplere uygun hızlı bir girişim yapılırsa; gerçekten, şu dünya ekonomik bunalımı sırasında fevkalâde önemli bir iş yapmış olacağız.

Geçen gün Almanya’dan gelmiş bir işçi arkadaşım, uzun da konuşamadık, hızlı geçip gidiyordu, bana, “Siz hiç bir şey yapmadınız”, dedi. Her halde, “Hiç bir şey yapmadınız” derken, kastettiğini sormadım; ama ben şöyle anlıyorum onun söylediğini: Yurt dışındaki Türk işçilerinin ve içeride de bekleyenlerin istediği bu kanunu getirmek yerinde olacaktır.

İlkesine tamamen taraftarım. Tabii uygulamasında yanlışlık gördüğümüz takdirde, elbette ki onları da ifade etmek imkânını bulacağız. Esas itibarıyla kanunun çıkarılmasından yana olduğumu bildirmek isterim.

Saygılarımı sunarım.”⁹⁹⁰

Ülker'den sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Ali Nejat Ölçen konuşmuştur:

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin saygı değer üyeleri;

Ben, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası hakkındaki görüşlerimizi kısaca huzurunuzda arz etmek istiyorum. Aslında bu konuya değinmeden önce, son derece önemli iki meseleyi bütün açıklığıyla huzurunuzda dile getirmek ihtiyacını duymaktayım.

Bu iki husus; bugüne değin kalkınma meselelerinde, geri kalmış ülkelerin kalkınma meselelerinde, kaynak yaratmak ve kaynak tahsis etmek meselelerinde üç önemli hatayı ihtiva etmekte ve diğer ikinci husus da Türkiye'nin büyük bir çelişkisini dile getirmektir. Bankanın kuruluş amacını bütün ayrıntılarıyla ele almadan önce bu amacın ana ilkesini kavrayabilmek için, benim konuya bu açıdan bakmak ihtiyacı duyduğumu bilhassa belirtmek isterim.

Önce, neydi tarihî yanlış? Tarihî yanlış şu idi: Kalkınmak için mutlaka büyük tesisler kurmak gereklidir. Yanılığın birinci unsuru bu. İkincisi, büyüklerin yanında küçük, firmalar, küçük girişimler daha az verimlidir. Üçüncüsü, düşük gelir sahiplerinin tasarrufları yoktur.

Yurt dışına giden işçi arkadaşlarımızın, emekçi arkadaşlarımızın bu tarihî yanlış, göndermiş oldukları küçük küçük tasarrufların Merkez Bankamızdaki birikerek milyarlaraya varan mevduat ve tasarruf hacimlerinde görüyoruz. Bunu nasıl değerlendirmek lâzım?

⁹⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 24, 9.1.1975, ss. 495-496.

Eğer bu meblâğı doğrudan doğruya nakde çevirmek gerekir ise; o zaman işte Türkiye iki çelişkili durumu yaşamış olmak üzere, bunun ne kadar zararlı olduğunu göstermiş oldu. Daha önce, bu tasarruflar birikmeden önce işçi dövizlerinin veya yabancı paranın veya dövizin kıt olması nedeniyle, projelerin aksadığı, yatırımların yapılamadığı ve kaynak transferinde döviz kıtlığının büyük gecikmelere sebeb olduğunu gördük. Ama dövizler bolladığı zaman, aynı bol dövizin kıt olduğu zamanki sakıncaları da beraberinde taşıdığını hep müşahade etmiş olduk.

Şimdi, kıt olan kaynağın bollaşmasının mahzuru, aslında bu kaynağı en etken biçimde yatırıma yöneltme olanaklarının mevcut olmayışından ileri gelmiş idi. Neden mevcut değildi? Bu bol olan kaynağın, kıt olduğu zamanki sakıncalarına benzer sakıncayı beraberinde taşımasının nedeni neydi?

Evvelâ üç unsur üzerinde durmamız gerekir: Birincisi; güvence olmadığı için, kendileri tasarruflarını burada nakde çevirseler bile yatırım haline getiremiyorlardı. Emekçilerin kendileri veya onların katılmış olduğu ortaklıklar veya onların ailelerinin bu meblâğı herhangi bir şekilde etken ve sürükleyici sanayi yatırımlarına dönüştürmesi için güvence yok idi. Devletin güvencesi yok idi ve Devletin güvencesini yasalarla kurmak için dahi, bu kaynakları yatırıma ve sanayileşmeye dönüştürme olanağı yok idi.

İkincisi; yatırım yapacak, yahut döviz tasarrufunu elinde bulunduran güçler için yeterince teknik bilgiler mevcut değildi. Hangi sahaya ne kapasite ile ne miktarda yatırım yapılacağı, hangi proje ile yatırım yapılacağı ve hangi projenin nerede daha verimli, daha ekonomik ve fizibil olacağına dair kanılar teşekkül etmemiştii, hesaplar belirgin değildi.

Nihayet üçüncüsü; plan hedefleriyle kendilerinin kafasında belirmiş olan yatırım hedeflerinin çelişkileri var mıdır ve bu yatırımlar plan hedeflerine uygun mudur, plan hedeflerine uygun olması için, uzun vadeli veya kısa vadeli plan hedeflerine uygun olması için hangi kanallarda, hangi sektörlerde yatırım yapması lâzım gelir? Bu bilgilerin noksanlığı, projenin yetersizliği, noksanlığı ve nihayet güvencenin yetersizliği ve noksanlığı vardı. Elde dövizin sadece Türk ekonomisinde nakit olarak geçerliliği vardı ve piyasaya aktarılan döviz karşılığı nakitler ise Türk ekonomisinin enflasyondan kurtulmasına olanak sağlayamıyordu.

Bu bankanın aslında, tarihî yanlışlığı ortadan kaldırarak, yani biriken küçük tasarrufların büyük yatırımlar yapılmasına elverişli hale dönüşmesine imkân sağlayarak ve diğer taraftan, piyasaya gereğince fazla nakit akımını önlemek suretiyle, onu yatırım haline getirmek biçiminde enflasyonu önleyici yararlı etkileri olacaktır.

Bu itibarla, aslında İşçi Yatırım Bankasının, gerek ekonominin tümü için ve gerekse sektörel dağılımı için en büyük ferahı, yatırımların kanallı edılması, dövizlerin etken bir şekilde hızla kullanılması, güvence altında kullanılması, uzun vadeli plan hedeflerine uygun biçimde kullanılması ve nihayet hangi proje ile ekonominin ihtiyacına en kısa zamanda cevap verecek hangi sektörlerde kullanılması lâzım geldiği, bir merkezde, bir bankada, bu bankanın çeşitli birimleriyle, ihtisas dallarındaki birimleriyle kuvveden fiile geçmiş olacak.

Bugüne değin genel vasfı ticarî karakterde ticarî hareketleri finanse eden bankacılık sistemi Türkiye ekonomisine yerleşmişti. Böylece sadece, orta, kısa vadeli krediler sağlanabiliyor; hatta büyük sanayi yatırımlarının kredi ihtiyacı dahi çok gayri iktisadî ve pahalı olan orta vadeli kredilerle karşılanabiliyordu; ama İşçi Yatırım Bankası, bünyesinde bulunduracağı birimlerle, proje analizi yapan birimlerle, plan hedeflerini bu yatırımlarla koordine edecek olan birimlerle ve nihayet nakit analizini, kredi ihtiyacını ve döviz kaynaklarını değerlendiren malî analizleri yapacak birimleriyle Türkiye'nin ekonomisine büyük katkılarda bulunacak.

Şimdi, bir başka nokta: “Bu banka kendi kendisini finanse edecek midir, bu banka ileride kaynaklarını tükettiği zaman bu kaynaklar kendi kendisini geri getirecek midir, ne türde bir geri getirme mekanizması işleyecektir?” Kanun tasarısının metni içinde bunlar da kendi kendisini işletecek biçimde maddeler haline dönüştürölmüş durumda.

Ben burada bir iki noktayı sizlere rakamlarla arz etmek istiyorum. Örneğın, Türkiye’de 1969-70 yılları arasındaki mevduat artışının büyüklüğü son derece önemli bir olayı karşımıza serer. Sıfır Türk Lirası ile bin Türk Lirası arasında vadeli mevduatla vadesiz mevduatın toplamı, yılda 231 milyon Türk Lirasıdır. Bin lira ilâ beş bin lira arasındaki vadeli ve vadesiz mevduatın toplamı ise 568 milyon Türk Lirasıdır; toplam 799 milyon Türk Liralık bir finansman kaynağına sahip

olduğumuzu görürüz. Bunlar tamamen küçük tasarruflardan meydana gelmiş olan bir yatırım kaynağı. Şu halde, küçük tasarruflar eğer yatırıma dönüştürülebilirse, 1969-70 arasında 365 gün zarfında elde en az 800 milyon liralık bir kaynak mevcut. Bu kaynak maalesef bu kaynağın sahipleri tarafından kullanılamıyor. Buna 15 milyar liraya yakın bir dış paranın da eklendiğini tasavvur ediniz...

Şu halde, Türkiye bu büyük kaynağı sadece ticarî amaçlarla ve ekonomide önemli oranda enflasyon yaratacak unsurlara tahsis etmek durumu ile başbaşa kalıyor.

Şu halde, bu banka sadece tasarrufları biriktirip yatırımlara tahsis etmek ve tahsis ettiği yatırım fonlarıyla sanayileşmeyi hızlandırmanın yanı sıra iki önemli unsuru beraberinde taşımakta. Bunlardan bir tanesi, küçük tasarrufların küçük tasarrufların sahipleri elinde değerlendirilmesine olanak tanımakta; ikincisi, bu merkez kanalıyla artık küçük tasarruf sahiplerinin yurt dışındaki hemşehrileriyle, yurt dışındaki arkadaşlarıyla birlikte kendi dövizini kendi finanse etmek suretiyle yatırıma tahsis etme olanağını da beraber getirmekte.

Şimdi, bu kaynak eğer bankanın finansmanında kullanılabilecek imkânlarla kavuşursa, şu halde görülüyor ki, bizatihi kendi kaynağını yaratmakta olan bir örgütle karşılaşmış oluyoruz.

Acaba böyle bir fonun sadece bir yıldaki bu değeri bir başka yılda, yani ardışık yılda (artış göstermektedir) artışı ne orandadır? Bunu da dikkate alacak olursak, görüyoruz ki, 1969 ilâ 1970 yılı arasında 800 milyon lira civarındaki küçük tasarruflarının vadeli ve vadesiz mevduat tutarı 1971 yılında % 12 oranında bir artış kaydetmiş. Sanayi yatırımlarının büyüme hızından, millî gelirin büyüme hızından bile yukarıda bir oran. Bütün bu söylediklerim belli oranda gerçekleşmiş olmasa bile, yurt dışındaki işçilerin tasarruflarını tek elden yönetmeye ve onların yatırım finansman kaynaklarına tahsis etmeye neden dolayı ihtiyaç var? Bir başka hususu, Almanya'da çıkartılmış olan, "624 Mark Kanunu"nın maddeleri arasında görüyoruz :

Almanlar kendi ellerinden Türk dövizlerinin kaçacağını gördükleri için, şöyle bir kanun ortaya çıkarmış bulunuyorlar: Eğer 7 yıl süre ile herhangi bir emekçi arkadaşımız, Alman bankalarındaki mevduatını geri çekmez ise, kendisine her ay en

az 5 DM ve yine her ay en çok yatırmış olduğu parayla ilgili olmak üzere 52 DM ödemekte vs. bunun yılda karşılığı 624 Mark'ı tutmaktadır. Kanuna ondan dolayı “624 Mark Kanunu” adı verilmiştir. Bu Kanun ayrıca, o mevduat sahibi emekçi arkadaşlarımıza şu olanakları tanımaktadır: % 30-40 oranında tasarruf zammı ödemektedir ve yine 3-4 çocuğu var ise, (daha çoğu da olabilir) o takdirde % 20 oranında ve % 30'a kadar varan tasarruf primi ödemektedir ve % 8 - % 12 arasında da munzam prim ödemesi yapmaktadır. Bütün bu gayretler, Alman bankalarında Türk işçi arkadaşlarımızın tasarruflarının kendi yurtlarına transfer edilmesine engel olmak için çok önemli ölçüde alınmış özendirici kararlardır ve yasalardır, yasa maddeleridir.

O halde, burada o emekçi arkadaşlara yalnız nakit olarak tasarruflarını iade etmek değil, onları ileride Türkiye'de geleceğin girişimcileri haline getirmek, geleceğin sanayi kalkınmasında üreticiler haline getirmek suretiyle banka, bu “624 Mark Kanunu” diye anılan Alman yasasının karşısına mukabil bir strateji olarak çıkabilir. Eğer çıkabilirse çok yararlı olacaktır kuşkusuz. Çıkacağını ümit ederek konuşuyorum ve bankanın maddeleri hakkındaki görüşmelerde fikirlerimizi ifade etmek üzere tümü hakkında müspet oy kullanma ümidi ile hepinizi saygıyla selamlarım.”⁹⁹¹

Millî Selâmet Partisi Grubu adına ise Kars Milletvekili Abdülkerim Doğru konuşmuştur:

Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;

Millî Selâmet Partisi'nin dahil olduğu Koalisyon Hükümeti faaliyeti cümlesinden olarak Yüksek Meclise sevk edilmiş bulunan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası tasarısını görüşmek üzere yapılmış olan bu toplantı bendenizde tarifi imkânsız heyecanlara sebebiyet verdi. Bundan dolayı, bu millî davanın hedefine varmasında mühim bir unsur olarak tespit etmiş olduğumuz Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası tasarısını Meclise sevk etmek üzere programına almış olan Sayın Sadi İrmak Hükümetine teşekkür etmeyi bir borç telâkki ediyorum.

⁹⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 24, 9.1.1975, ss. 496-498.

Uzun bir çalışma ile ilgili komisyonlarda da milletimizin mühim hadiselerde gösterdiği, adetâ millî birlik ruhunun şahlanışına şahit olduğumuz için bu düşüncelerimizi orada da belirtmiştik; fakat bildiğiniz gibi hadiselerin, milletçe, belki beklendiğinden farklı şekilde tezahür etmesi yüzünden uzun bir müddet bir intizar devresine girilmiş oldu. Bu bizim üzüntümüzü mucip olmuştu; fakat bugün tekrar, adetâ kaldığı yerden işlerin yürümeye başladığını görmekle ben şahsen çok memnuniyet duyuyor ve bundan dolayı şükranlarımı tekrar ifade ediyorum.

Uzun bir çalışma ile demiştim; çünkü milletimiz, kalkınmasını plana bağlamış, bu planda da sürükleyici sektör olarak sanayileşmeyi tespit etmiş olmasına rağmen, Sanayi Bakanlığı adetâ Türkiye'nin bir vilâyetinin ancak sanayileşme ihtiyacına cevap verebilecek bir kadroda bulunuyor idi. Bu Sanayi Bakanlığının millî hedef olan sanayileşmeyi sağlayacak şekilde teşkilatlanması ihtiyacı ile (Hükûmete gelir gelmez) karşı karşıya kalmıştık.

Halbuki, Millî Selâmet Partisi sanayileşmenin millî, güçlü, süratli ve yaygın olması prensibi ile millet hizmetine talip olmuştu. Bu evsafa bir sanayileşme şöyle dursun, Sanayi Bakanlığını bununla dahi hiçbir alâkası olmayacak çok küçük bir teşkilât şeklinde bulmuştuk.

Millî, güçlü, süratli, yaygın sanayileşmenin olabilmesi için bu mevcut müessesenin takviye edilmesi icap ediyordu. Takviye edilmesi icap eden müesseseler iki üç tane olarak tespit edilmişti. Bunlardan bir tanesi finansman takviyesi, yani Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası; diğeri Araştırma Plan Proje Dairesi; bir üçüncüsü de, kurulacak olan bu tesisleri sevk ve idare edecek, ona sahip olacak müesseselerin kurulması idi ki, bunu da biz programımızda bölge kalkınma şirketleri olarak tespit etmiştik.

Muhterem milletvekilleri, yetki kanunu şeklinde sevk edilmiş olan bu yetki kanun tasarısının, evvelce İşçi Yatırım Bankası şeklinde sevk edilmiş olmasına rağmen, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası şeklinde getirilmesinin sebebi de şu idi: Benden evvel konuşan muhterem hatipler de kısmen temas ettiler; gerek yurtiçinde mevcut küçük tasarrufların bir araya gelmesinde ve gerekse yurtdışında büyük müşküllerle, büyük zahmetle bir araya getirilmiş olan ve memlekete aktarıldığı takdirde bu memleketin özlediği kalkınmaya büyük destek

olacak dış tasarrufların Türkiye’ye aktarılmasında diğer bankalar şeklinde yeni bir bankanın kurulmuş olmasının hiçbir fayda sağlayamayacağını düşünmüştük de, ondan. Diğer bankalar eğer bugünkü hali ile dışarıdaki tasarrufların Türkiye’ye gelmesine hizmet etmiş olsa idi, bunlar zaten gelirdi. Bugünkü mevzuatta bir noksanlık olduğu aşikârdı ki, dışarıdaki bu paralar, yurt hasreti çeken vatandaşlarımızın bu isteklerine rağmen bir türlü memlekete gelmiyordu.

Sebepe: Bu bankalarda eksik olan bir unsur. O da devlet. Vatandaşımız, devletine saygılı, en büyük teminatı onda gören kimseler olarak bu bankaların adında adetâ “Devlet” adını görmeyi bile bir hasret olarak ifade etmişlerdi.

Binaenaleyh, gerek yurt içindeki küçük tasarrufların, gerekse dışarıdaki tasarrufların Türkiye’ye gelirken herhangi bir kimse, herhangi bir teşebbüs tarafından ele alınmış, çarçur edilecek endişesinden kurtulmasını onlara telkin etmiş oluyordu.

Diğer taraftan bu küçük tasarruflar, partimizin çok hassas olduğu küçük sermaye sahibi, yani, adına işçi dediğimiz, hakikaten her bakımdan desteğe muhtaç olan kimselerin bu tasarruflarının çok değerli, çok kıymetli olması idi. Bu tasarrufların ziyana uğramaması için biz, milletçe verilmesi mümkün olan en büyük teminatı vermek mecburiyetinde idik, bu ihtiyacı duyuyorduk da, ondan.

Yani, birincisi sadece küçük tasarruf sahiplerinin psikolojik ihtiyacını karşılamak değil; esas olarak onları hakikaten bir teminata kavuşturmak, hakikaten onların alın terlerini bu memleketin kalkınmasında, bu memleketin millî hedeflere varılmasında en mühim muharrik kuvvet olarak kullanmak ve onu teminata bağlamak için idi.

Sanayi Şükran bir husus olarak tekrar tebarüz ettiriyorum, bu, her iki komisyonda bütün partiler tarafından ittifakla kabul edilmiş idi.

Muhterem milletvekilleri, arz ettiğim gibi, teşekkürle kaydettiğimiz şu, “Sahip çıkma” keyfiyetine ilâve olarak ısrarla ifade edeceğiz ki, bu, tek başına kâfi değildir. Zamanımızda kadroları tespit edilmiş ve tayini için ilgili muamelâtı ikmal edilmiş bulunan Araştırma-Plan ve Proje Dairesinin kadrolarının da behemehal çıkması şarttır.

Memleketimizin içinde bulunduğu sıkıntılar sık sık bu kürsüden muhterem milletvekilleri tarafından dile getirilmektedir. Bunların çoğu, bugün halkımızın âdeta sırtına oddan gömlek gibi giydiği pahalılığa dair oluyor. Pahalılığın belki birçok sebepleri var; fakat burada hemen hemen herkes tarafından dile getirilen bir unsur da, fiyat kontrolsüzlüğü, standartların uymaması, kalite kontrolünün olmaması.

Muhterem milletvekilleri, Sanayi Bakanlığı varken, her vatandaş bugün haksız yere onu suçlamaya devam ediyoruz. Artık bu Bakanlığı bu suçlamadan kurtarabilmek, kendisinden hakikaten milletçe beklenen bu hizmetleri yapabilecek teşkilâtı vermek mecburiyetindeyiz. Teşkilât olmadan, sadece bir vatandaşın diğer vatandaşı itham etmesi, birinin vatanperver, diğerinin hiyanetle tavsif edilmesi çok yanlış olur kanaatindeyiz.

Yaygın, süratli millî sanayileşmenin meydana gelmesinde üçüncü unsur “Bölge kalkınma şirketleri” idi. Onlara da haddizatında bir ölçüde başlanmış idi. Aslında, vatandaşımız da âdeta insiyaki olarak bu ihtiyacı duymuş, münferit teşebbüsler halinde, ötede beride bu gibi şirketleşmelere başlamış idi; fakat Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası Araştırma-Plan Proje Daireleri, yani Sanayi Bakanlığının hem koruyucu, hem yol gösterici, hem onların eksik olan tarafı olan bilgiyi tamamlayıcı eli bu işe uzandıktan sonra, bu sanayileşmenin yurt sathına yayılmasında en ufak bir endişeye yer kalmayacaktır.

Muhterem milletvekilleri, bugün planda sürükleyici sektör olarak, millî hasretin âdeta sembolleştirdiği sanayileşmeyi yürütecek olan Sanayi Bakanlığı bugün hademesiyle, daktilosuyla, sekreteriyle, bütün diğer personeliyle birlikte 650 kişiden ibarettir. Halbuki, sürükleyici sektör olmadığı halde diğer sektörlerin, meselâ bir Devlet Su İşleri veyahut Yol Su Elektrik gibi müesseselerin hemen hemen her vilâyette kurulmuş olduğunu görüyoruz.

Şu halde, sanayileşmeyi (planda derpiş edildiği veçhile) bu memleketin kalkınmasında sürükleyici sektör olarak tespit etmiş bulunuyoruz. Buna kati olarak inanıyorsak, behemehal Sanayi Bakanlığının hemen hemen her vilâyette birer şubesi demek olan bu Araştırma-Plan-Proje Dairesini kurup, onun her tarafta, her vilâyette şubelerini tesis etmek mecburiyetindeyiz.

Böylelikle, kalkınmaya ihtiyacı olan vilâyetlerimizin eksikliği olan gerek hammadde envanteri ve gerekse fizibilite etüt çalışmaları, projelendirme çalışmalarındaki elemanter hizmetleri yapmak üzere faaliyet göstermek; gerekse, ilerlemiş olan vilâyetlerimizde, sanayileşmiş olan vilâyetlerimizde standartların kontrolü, kalite kontrolü, fiyat kontrolü gibi hizmetleri yapmak üzere bu şubelerin bütün vilâyetlerimize yayılması şarttır.

Başlamış olan bu hayırlı teşebbüsün bu birinci mühim merhalesinin Meclise gelmiş olduğunu idrak etmekle bahtiyarız. Diğer saydığımız maddelerin de teker teker tahakkukunu görmeyi ümit ediyor, bu kanunun hayırlı olmasını dileyerek hepinizi hürmetle selâmlıyorum.”⁹⁹²

Demokratik Parti Grubu adına ise İstanbul Milletvekili Sadettin Bilgiç konuşmuştur:

“Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlar;

İşçi Yatırım Bankası kurulmasına prensip itibariyle taraftarız; fakat bir yetki kanunuyla, bir kararname ile, kanun kuvvetinde bir kararname ile banka kurulmasının karşısındayız.

Şimdi elimizdeki tasarı 22.10.1973’te Naim Talu Hükümeti tarafından sevk edilmiş bir tasarıdır. Bugün müzakeresine başladığımız tarih ise 10.1.1975’tir. 1 sene 3 aylık bir devre üzerinden geçmiş bir yetki tasarısı; 3 maddelik bir yetki kanun tasarısı henüz kanuniyet kesbetmemiştir.

Muhterem arkadaşlarım, bu kadar zaman içerisinde (bunun da üzerinde duracağımıza göre) doğrudan doğruya bu İşçi Yatırım Bankası Kanunu tasarısı huzurumuza gelseydi daha etraflıca müzakere edilir ve belki bugün bu kanun çoktan çıkmış ve bankanın da kuruluşuna geçilmiş olurdu. Bu kanunu çıkartacağız, sonra yetkili Bakanlık kanun kuvvetinde kararname hazırlayacak, bakalım kaç ayda hazırlayacak ve kaç ayda tatbikata başlanacaktır.

Hele hele, iddia edildiği gibi bu yetki kanunu tasarısının 3. maddesinde, bazı tadilatı Bütçe Plan Komisyonu getirmiş; fakat en mühim unsuru unutmuş. Buradaki en mühim unsur, küçük tasarruf sahiplerine, küçük ortaklara verilecek teminat idi.

⁹⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 24, 9.1.1975, ss. 498-500.

Küçük ortağın gerek ortaklık hissesine, ortaklık payına, gerekse onun kârına hiçbir teminat getirilmemiştir. Bugün Türkiye’de Devlet tahvili % 11 vergisiz muamele görürken ve banka mevduatı % 9 faiz getirirken, siz bu ortaklara, küçük ortaklara hangi teminatı getiriyorsunuz? Hisselerini paraya ne zaman çevirebilecek, veya kârını hangi seneden itibaren alacaktır? Bu sağlanmadığı sürece küçük tasarruf sahiplerinin dışarıdan Türkiye’ye para getirmesi mümkün değil.

Hele hele muhterem arkadaşlarım, para değerinin mütemadiyen düştüğü, işçinin Avrupa Bankasındaki markının Türkiye’deki para düşüklüğüyle senede mütemadiyen ayarlanarak kendisine kâr sağladığı bir devrede, bu paraların Türkiye’ye bu banka kurulur kurulmaz akacağını zan ve tahmin etmek hatalı olur.

Muhterem arkadaşlarım, onun için bu kanunda yoksun olan hususu, (ki aslında bu bir yetki kanunudur) bunun 3. maddesinde Plan-Bütçe Komisyonu bazı tadiller getirmiş olduğu için, sevk edilen Hükümet tasarının dışında bazı tadiller getirmiş olduğu için, 3. maddeyi 7-8 fıkraya çıkarmakla, ilâvelerle, hatta vereceği faiz hadlerine varıncaya kadar tayin ve tadat ettiği, tahdit ettiği içindir ki, bunları söylemek zorunda kalıyorum. Siz bu banka yetki kanununda, kurulacak bankanın, hangi bölgelerde yapacağı yatırımlardaki faiz hadlerinin ne olacağını tayin edeceksiniz, tespit edeceksiniz; ama ortaklarına ne gibi bir imkân sağlayacağını ortaya koymayacaksınız. Banka hem anonim şirket olarak kurulacak - zaten öyle kurulması lâzım- hem de Ticaret ve Maliye Vekâletinin her türlü denetiminin dışına çıkacak, münhasıran Sanayi Bakanlığına bağlı kalacak. O zaman bunu hususi kanunla kurulan bir banka kabul edip, anonim şirketlerle ilgisinin, banka anonim şirketleriyle ilgisinin olmayacağını ortaya koymak lazım gelir. Nitekim tasarı sevk edilirken bunun bir İktisadî Devlet Teşekkülü olacağı kabul edilmiş. Aslında o da hatalıdır, o da doğru bir hareket değildir ve bankayı işler hale getirmez, daha doğuşta öldürürdü. Ama banka hem anonim şirket olacak, hem de Maliye ve Ticaret Vekâletinin hiçbir murakabesi veya hiçbir alâkası bulunmayacak. Bu da biraz tezat gibi görünüyor.

Ayrıca, bankanın sermayesi 400 milyon liradan 1 milyar liraya çıkartılmış. İyi. Sermayenin % 85’i Hazine tarafından karşılanacak, bilâhare ortaklara satılacak. Peki, % 85’i 1975

bütçesine konmuş mu? Bu banka önümüzdeki sene kurulabilecek mi? Bunların hepsi muallâkta bulunan ve geçirilmek istenen bu yetki kanunuyla hiçbir şeyin sağlanamayacağını ortaya koyan gerçeklerdir. Onun için ifade ediyorum muhterem arkadaşlarım, bu kanun, bu yetki kanunu için şimdiye kadar harcanan zaman fuzulî olmuştur, beyhude olmuştur ve hakikaten lüzumlu ve zarurî bulunan İşçi Yatırım Bankasının kurulmasını kolaylaştırmak şöyle dursun, yine de zorlaştırmıştır ve bizi hedefe götürmekten daha çok hedeften uzaklaştıracaktır. Çünkü, bir an için düşünelim, 6 ay, 1 sene sonra bu kanun kuvvetinde kararname çıkacak, Banka kurulmaya başlanacak, kanun huzurumuza gelecek, birçok maddeleri tadil etmek zorunda kalacağız, gene aksak bir kuruluşla karşı karşıya kalacağız.

Gene de tekrar ediyorum ve söylüyorum, gönül isterdi ki, bunu böyle çıkartacağımıza, bu 1,5 senelik zaman içerisinde doğrudan doğruya kuruluş kanunu gelseydi de burada müzakere edip çıkarsaydık. Bu şekilde çok daha iyi bir neticeye varırdık. İstirham ediyorum, küçük ortakların gerek ortaklık hisselerine, gerekse kârlarına teminat getirileceğini, bu kanunun kuruluş kararnamesinde getirilmesi lâzım geldiği hususunu buraya bir fıkra halinde eklemek zorundayız. Bunu eklediğimiz zaman, belki o zaman, hakikaten dışarıdaki işçi vatandaşlarımızın tasarruflarının Türkiye'ye gelmesi bir muayyen ölçüde imkân dahiline gelebilir. Aksi takdirde, ne dışarıda ne içeride hiçbir zaman buna ulaşmak imkânı olmayacaktır.

Bu yönü ile prensibine taraftar olduğumuz içindir ki, bu yetki kanununun tekrar gecikmesine imkân bırakmamak için bu teklif ettiğimiz tadil fıkrasının eklenmesi şartıyla, bir yetki kanununun çıkmasına da mani olmak istemeyeceğiz, hürmetlerimle.”⁹⁹³

Bilgiç'in ardından Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Gölhan konuşmuştur:

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin sayın üyeleri; gerek grupları adına gerekse şahısları adına konuşan çok değerli üyelere gönülden teşekkürlerimi sunmak için kürsüde bulunuyorum.

⁹⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 24, 9.1.1975, ss. 500-501.

Bildiğiniz gibi, çağımızda devletler, kendi milletlerine daha müreffeh ve daha uygar bir yaşantı temin etmek üzere giriştikleri ekonomik faaliyetlerin ağırlık noktasını sanayileşme üzerine teksif etmişlerdir. Hakikaten, sanayileşme gayrisafi millî hâsılaya en büyük katma payı aktaran, istihdam imkânları temin eden, daha güvenli ve daha yaygın bir gelir getiren, bölgelerarası gelişmişlik farklarını gideren, sosyal ve ekonomik yönleriyle bir kalkınma aracının ötesinde bir gelişmişlik ölçüsü olarak tanımlanmaktadır. O itibarla, kalkınma ve sanayileşme kavramları içice girmekte, kalkınma denince sanayileşme, sanayileşme denince kalkınma akla gelmektedir.

Türk milleti sanayileşmenin nimetlerini bilmektedir, 10 sene evvel her birimizin dolaştığı Anadolu'da adım adım, vatandaş yol, vatandaş su, vatandaş okul istiyordu. Bugün her gittiğimiz yerde vatandaş fabrika istiyor. Her bölgede şirketler kuruluyor, kooperatifler kuruluyor, sermayeler toplanıyor; ancak çeşitli nedenlerle bunların tahakkuku hakikaten sınırlı kalıyor. Bu nedenlerin arasında, proje seçimindeki isabetsizlikler, teknik ve teknolojik imkânsızlıklar, malî kaynakların sınırlı ve yetersiz oluşunu ön plânda zikredebiliriz. Bu sorunlara büyük ölçüde çözüm bulacak ve küçük halk tasarruflarını, toplumsal kalkınmanın hedeflerine uygun olarak değerlendirerek, yatırımlara kanalize edecek kurumsal bir tedbirin öngörülmesini zarurî görmekteyiz.

Şüphesiz ekonomik ve sosyal, kültürel kalkınma sürecinde halkın gerek tasarruflarını, gerekse yapıcı ve itici gücüyle ağırlığını duyurması, sadece çağdaş sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak değil, aynı zamanda sıhhatli ve dengeli bir kalkınmanın da icabıdır.

Hızla artan nüfusumuzun yeni istihdam imkânları sağlamak, sanayileşmeyi yurdumuzun her köşesine yayabilmek için her kaynaktan yararlanarak süratle sanayileşme gereği, dikkatleri iç ve dış tasarruflar üzerine çekmektedir.

Bu tasarrufların artırılması kadar önemli olan bir husus da, mevcut birikimleri halkın arzusuna uygun olarak yöresel yatırımlarda, plan ve programların öngördüğü istikamette kullanabilmektir.

Yapılan incelemelerde, yurt dışındaki işçilerimiz arasında, tasarruflarını sınaî yatırımlara yöneltmek hususunda

güçlü bir eğilimin mevcudolduğu tespit edilmiştir. Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankasının kurulması, yurt dışı işçilerimizin yatırım eğilimlerine de uygun düşmektedir. Böyle bir bankanın mevcudiyeti, bugüne kadar pek çok macera heveslisine, (Bir sayın hatip arkadaşımızın da, Sayın Reşit Ülker arkadaşımızın da belirttiği gibi, bu macera hevesli şirketlere) parasını kaptırmış işçilerimize bir güvence verecek ve onları daha fazla tasarrufa itecektir.

Yurt dışı işçi tasarrufları, nicelik ve nitelik itibariyle çok ortaklı teşebbüslerin kurulmasında özel bir anlam taşımaktadır. Ayrıca döviz olarak da büyük önem taşıyan bu tasarruflar, bilhassa petrol fiyatlarının artışıyla dış ödemeler dengesinde meydana gelen bozukluğu giderme yönünden de özel bir anlam ifade eder.

Yurt dışında çalışan işçilerimizin senelik gelirinin 5 milyar dolar olduğu tespit edilmiş durumdadır. Bu 5 milyar dolarlık gelir % 40 itibariyle bulundukları yerde günlük yaşamları için harcanmakta; % 60, yani 3 milyar dolar civarında bir tasarrufun mevcut olduğu yine elimizdeki dokümanlardan anlaşılmış olmaktadır.

Bilindiği gibi bu 3 milyar dolarlık tasarrufun, 1,5 milyar dolar civarındaki kısmı yurdumuza kaymakta işçi dövizleri olarak, 1,5 milyar doları da dış ülkelerdeki bankalarda kalmakta veyahut işçilerimiz yurda izinli dönüşlerinde, Türkiye'nin ihtiyacı olmayan ve belki iç pazarda değer ifade eden birtakım tüketim mallarına kaymaktadır.

Sınaî tesislerin yurt sathına yayılması, bölgesel gelişmişlik farklarını azaltacak, üretim kapasitelerini artıracaktır. Sosyal bünyede gelişmeler yapacak olan dış tasarrufların, kurulacak bir banka kanalıyla plan hedeflerine uygun yönlendirilmesi, çok ortaklı sıhhatli sınaî kuruluşların oluşturulması kadar, dışarıda her türlü fedakârlıkla çalışarak tasarruf yapan işçilerimizin menfaatleri yönünden de büyük bir önem taşımaktadır.

Daha güzel bir dünyanın özlemi içinde sanayileşmenin gerektirdiği bütün yüklere katlanabileceğini belli eden milletimizin, sarsılmaz inancını takviye ettiğimiz takdirde kalkınma sürecini süratleştireceğimiz, kısaltacağımız her türlü münakaşanın ötesindedir. Yeter ki, Devlet olarak, ekonomik

hayatı oluşturan müesseseler olarak daha fazla refah, sosyal adalet ve daha büyük ekonomik gelişme ve kalkınma arzusuyla bütünleşen halk kitlelerini belirli sınaî kuruluşlar etrafında toplayabilelim.

Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası tasarısı işte bu amaçlara ulaşmak üzere huzuruza getirilmiş bulunmaktadır. Yatırımların artırılması, plan hedeflerine göre yatırımların yönlendirilmesi ve Türkiye sathına, geri kalmış yörelere yatırımların kaydırılması, kanaatimce, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankasının kurulmasıyla çok çok daha kolay ve mümkün hale gelecektir.

Bugüne kadar -bir değerli arkadaşımız dışarda kurulan şirketlerden bahsetti- bizim tespitlerimize göre dış ülkelerde 100 adet şirket kurulmuştur veya kurulmaya teşebbüs, edilmiştir. Ancak, gelin görün ki, bu 100 adet şirketten sadece ve sadece 15 adedi Türkiye’de realize edilir durumda kalmış ve bunun 10 tanesi proje safhasında, 5 tanesi de inşaat safhasında ve işletme safhasında bulunmuştur. Yani tahakkuk eden, 100 şirketten ancak 5 tanesidir. Bu da % 5’lik bir değer ifade eder.

Bu itibarla, dışardaki işçilerimize güvence verecek olan, geri kalmış bölgelerdeki halkımıza hakikaten bir inanç, bir güven ışığı verecek olan İşçi Yatırım ve Devlet Sanayi Bankası tasarısını huzuruza getirmekten biz de kıvanç duymaktayız.

Çok değerli bir hatip arkadaşımız, Sanayi Bakanlığının teşkilâtından bahsettiler. Hakikaten Sanayi Bakanlığı, eğer Türkiye’de sanayii arzu ettiğimiz plan hedefleri istikametinde götürecektir, başarı sağlayacaksa, gayet tabiidir ki bu bünye içerisinde bir yapı değişikliğine uğramak mecburiyetindedir, durumundadır. Nitekim, hatırlayacağınız üzere, Sanayi Bakanlığının günün şartlarına uyacak, günün koşullarına cevap verecek bir reorganizasyona gitmesi de, Üçüncü Beş Yıllık Planın amir hükümlerinden bir tanesidir. Bu amir hüküm gereğince Bakanlık gerekli hazırlıkları yapmıştır ve yapmaya devam etmektedir.

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; demokratik rejimin teminatı olan Yüce Parlamentoda ilk defa konuşmak şerefine nail oldum. O itibarla sözlerimi bir temenni ile bitirmek istiyorum; “Bu mukaddes çatı ilelebet devam etsin, yanan bu ışıklar ebediyen sönmesin.” sözlerimle hepinize saygılar sunuyorum.”⁹⁹⁴

⁹⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 24, 9.1.1975, ss. 501-502.

Mehmet Gölhan'ın konuşmasından sonra Burdur Milletvekili Faik Kırbaşı şahsı adına konuşmuştur:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; huzurunuzda kişisel görüşlerimizi açıklamak maksadiyle çıkmış bulunuyoruz.

Peşinen şunu arz etmek isterim ki, huzurunuzda getirilmiş bulunan fikir, tasarı, halindeki fikir, gayet tabîî, milletçe benimsediğimiz, peşinden koştığımız, mücadelesini yaptığımız kalkınmamızın bir rüknü olarak kabul edilebilir. Fakat, benim kanaatim odur ki, ne zaman, Türkiye’de bir yönü iktisadî olan bir mesele ortaya atılsa, hemen aklımıza bu meseleyi, bu problemi çözmek için bir banka kurmak gelmektedir. Türkiye’de bu prosedür geçerlidir. Fakat hiç kimse bunun esasına dokunmamıştır; dipten, temelden bu prosedürü eleştirmemiştir veya eleştirme imkânını bulamamıştır.

Türkiye’de 52 tane banka vardır. Tabirimi mazur görmenizi istirham ediyorum; bugün şubeleriyle birlikte aşağı yukarı her köşede bakkal dükkânı gibi banka gözümüze çarpmaktadır. Bu bir noktadan görünüşü itibariyle iyiye alâmet olabilir. Jestionları itibariyle başarı sağladıklarını gösterebilir. Bunda hiç şüphe yok, fakat işin derininde birtakım problemleri, hele bilhassa iktisadî krizlerde getireceği problemleri de ve millî ekonomi yönünden potansiyelin parçalanması ve gelişigüzel, millî plan hedeflerine uygun olduğu şüpheli bulunan birtakım desteklerin sağlanması yolunda bu potansiyelin sarf edildiğinin de bir delilidir.

Bendeniz, Devlet Planlama Teşkilâtında bulunduğum sürece bu nokta üzerinde hassasiyetle durdum.

Size misal vermek istiyorum sayın parlamenterler: Bir Turizm Bankası kurulmuştur; aynı münakaşalar o zaman da yapılmıştır. Bendeniz de bu münakaşalara katıldım. Huzurunuzda bunun problemlerini getirmek istemiyorum; ne halde olduğu yarın İktisadî Devlet Teşekkülleri Komisyonunda açıkça ortaya konacaktır, aynı gayelerle getirilmiştir. Burada bu kürsüde bendeniz ifade ettim bunu; banka kurmak hüner değildir.

Devlet Yatırım Bankası kurulmuştur. Aynı tarzda, 1965 yılında seçilip geldiğim zaman burada izah ettim; aynı şartlar altında bankacılık levha değildir; banka halinde teşekkül etmek, bir potansiyel yaratıp meseleye hal çaresi bulmak kolay değildir. Yani, prosedürün meseleyi çözeceği hususundaki kanaate iştirak etmiyorum.

Yine misal vermeye devam ediyorum: Bugün başlangıçta çok iyi gayelerle kurulmuş, belki de o günün şartlarına intibak ederek başarı sağlamış Sümerbank'ı nazarı itibara alınız, Etibank'ı nazarı itibara alınız. Daha size bir sürü banka sayabilirim. Önemli olan Türk iktisadiyatında, kalkınma hamlesinde tutunacağımız dalın ne olduğudur. Yoksa elimizde dal da var, tutunabiliriz. Fakat tutunacağımız dal nedir?..

Bu mesele, önemle üzerinde durulması lâzım gelen bütün parlamentonun üzerinde durması lâzım gelen bir meseledir. Benim kanaatim her meselenin bir banka kurmak yoluyla halledileceği fikrinin doğru olmadığıdır.

Fakat bütün buna rağmen esprisinde mutabık olduğumu söylüyorum. Evet, bir şey yapmak lâzımdır. Neden? Çünkü ortada problem var, Türkiye'de küçük tasarruflar var. Bunlar birikirse büyük potansiyel olur. Yurt içinde, yurt dışında işçilerimizin tasarrufları ki, Sayın Bakanın burada ifade ettikleri veçhile (gerçi miktarlar o kadar değil) bunların hepsi tasarrufa kalbediliyor değil, biz Devlet Planlama Teşkilâtında yaptığımız etütler neticesinde gördük ki, Merkez Bankasına aktarılan paralar aslında tasarruf değildir. Görünüşü, başlangıcı öyledir ama, bunların istikâmeti doğrudan doğruya ailelerine yardım v.s. şeklinde Türk parasına dönüştürülen havalelerden ibarettir. Eğer bu böyle olmamış olsaydı, bugünkü Türk piyasasının para durumu bu tarzda olmaz, enflasyonist olmazdı. Meseleye yanlış teşhis koyar, başka açılardan bakarsanız bunun içinden çıkamazsınız. Heyecan her şeyi halletmez; iyi niyet de halletmez. Heyecan ve iyi niyeti birleştirip netice verecek bir prosedüre bağlamak lâzımdır.

Bugün Türkiye'de Devlet bankacılığı, samimî söylüyorum, bir memleket evlâdı olarak söylüyorum, teftiş heyetlerinde bulunmuş kişi olarak söylüyorum, önümüzde

misalleri var, devlet bankacılığı; sermayesinin % 51'i Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına aidolacak % 49'u dışardaki işçilerimize, içerdeki tahvil alacak, hisse senedi alacak özel şahıslara, hasseten emekçi kitleye aidolacak ve siz bu bankayı yurt kalkınmasında rantabl olarak çalıştıracaksınız... Bu kelimenin üzerinde duruyorum, çünkü rantabl olarak çalıştıramazsınız, işçinin size bıraktığı tasarrufu da heder etmiş olursunuz. Mesele budur. Eline tahvil vereceksiniz, hisse senedi bırakacaksınız, ondan sonra diyeceksiniz ki: “Dur bakalım arkadaş, daha henüz yatırımlar gerçekleşmedi,” Bugün Türkiye’de bir realite var, “Dur bakalım iki sene, üç sene sonra” veya “Ancak bu sene % 5 veriyoruz” veya “Bu sene kaynağa ihtiyaç oldu, kâr dağıtılmayacaktır” gibi o pragmatist zihniyetin getirdiği tasarrufları geri çevirmeniz ve onları küskün duruma düşürmeniz de mümkündür. Bugünkü tecrübeler bunu göstermiştir. Gayet tabii tasarrufların değerlendirilmesi, kalkınma hamlesi içerisinde olan memleketimiz için tasarruf ve yatırım dengesinin kurulması lâzım, buna kimsenin itiraz ettiği yok. Kaldı ki bugün Türkiye’de ortak teşebbüs fikri henüz sermaye piyasasının düzenlenmediği, disipline edilemediği ve plan proje gibi birtakım ilişkilerin henüz istenilen düzeyde bulunmadığı bir memlekette bunu yürütmek herhalde kolay değildir.

Bu bakımdan bunları niçin söylüyorum. Muhterem arkadaşlar bunları şunun, için söylüyorum: Bu bir kararnamedir. Kararname ile siz banka kuracaksınız ve diyorsunuz ki bu banka özel hukuk hükümlerine tabi olacak, peki sonra % 51'i devlete ait olacak diyorsunuz, peki sonra İktisadî Devlet Teşekküllerinin muafiyetlerinden istifade edecek fakat 440 sayılı Kanuna tabi olmayacak diyorsunuz. Arkadaşlar bu Yüce Meclisten böyle birbirini nakzeden ve yepyeni alışılmamış bir müessese ortaya koymak, yarın bizi çok müşkül durumda bırakır. Bunu iyice tarif ediniz; bu, çelişkilerden ibarettir. Özel hukuk hükümlerine tabi olacak, İktisadî Devlet Teşekkülü haklarından istifade edecek sermaye yönünden, gayet tabii sermayesinin % 51'i Devlete, Hazineye ait olunca, tabii bunların teftişi de, kontrolü de, başındaki adamların tayini de, bilmem neyi de bunlara ait olacak. Çok istirham ediyorum, bu çalışmaz arkadaşlar. Çok tenkitler gelir başımıza, bunu, hukukî statüsünü çok iyi, günün şartlarına uygun düzenlememizle kuracaksak fayda var.

Buradan şuraya gelmek istiyorum: Bu, yetki kanunu ile düzenlenmez. Bankacılıkta esaslar önemli olmakla beraber, teferruat bazan esasları yıkar. Misal Turizm Bankası, teferruat esasları yıkar, yıkmıştır da. Size uzun uzadıya anlatmak istemiyorum.

BAŞKAN- Sayın Kırbaşı bir dakikanız kaldı.

FAİK KIRBAŞLI (Devamla)- Topluyorum.

Bu bakımdan, büyük problemler vardır aslında bu işin içinde. Fon nasıl yaratılacaktır? % 51'i şöyle olacak, % 49'u böyle olacak... Bu, fon yaratma değildir. Bu tabirin içinde bu mütalâa edilemez. Çünkü bankacılıkta fon yaratma tâbiri başka bir şeydir.

Döviz kaynakları nasıl transfer edilecektir, hangi şartlarla transfer edilecektir? Bunlara verilecek öncelik, teminat ne olacaktır, bu da belli değildir. Bu, kararname ile olmaz; bu, devamlılık isteyen bir şeydir. Siz bugün Hükümet olarak kararname çıkarırsınız. Kararname ile kanun arasında büyük fark var. Sermaye ve tasarruf çelik kanatlıdır. Siz bunları kalkıp da bu gibi şeylerle bağlayamazsınız. “Yarın ne olacaktır?” sualı, yarın gelecek başka bir Hükümetin ne diyeceği önemlidir. Sonra, bu banka mevduat toplayacak mıdır, toplamayacak mıdır? Toplayacaksa nasıl toplayacaktır? Bu da yok. Adına banka demişsiniz; eğer Devlet Yatırım Bankası gibi olacaksanız bunu da açıkça burada belli edin.

Sonra gerek kaynak bakımından ve gerekse yatırım yönü bakımından birtakım menfaatler sağlanacaksa, yani alıştığımız bankacılığın dışında birtakım menfaatler sağlanacaksa bugünkü bankacılık sistemi ile, diğer bankalarla serbest rekabet, hürriyetçi rejim içerisinde bunu nasıl kabili telif hale koyacaksınız? Bunlar karanlık. Biz, “Kurulmasın” demiyoruz; ama bunlar detaylı olarak gelmeliydi ve bunlar burada münakaşa ve müzakere edilmeliydi.

BAŞKAN- Sayın Kırbaşı, vaktiniz dolmuştur efendim, konuşmanızı lütfen bağlayınız.

FAİK KIRBAŞLI (Devamla)- Bitiriyorum efendim.

Bu bakımdan, sermaye yönünden de bir noktayı hemen belirtip konuşmayı bırakmak istiyorum.

Tasarıya sermaye olarak 1 milyar lira konulmuş. Arkadaşlar, büyük Türkiye kalkınması, hamlesi içerisinde 1 milyar liralık sermaye -ki, bu banka bir anonim şirket olarak kurulacak ve yarın ancak % 25'i ödenecektir- kıymetli arkadaşlarım bunlar olmaz; 250 milyon lira ile halkın karşısına çıkılmaz. Siz buraya hiç olmazsa 5 milyar lira sermaye getirseydiniz ve bütçe ile filan bunun %25'i defaten ödenecek olsaydı, o zaman 1 milyar lirayı geçerdi ve insan belki bir şey düşünebilirdi. Bugün öyle anonim şirketler vardır ki, zaten bunların ödenmiş sermayesi 250 milyon liradır, onlar bile piyasada bu kadar rekabet içerisinde çalışırken, siz 1 milyar lira ile çıkacaksınız ve bunun % 25'i olan 200-250 milyon lirayı yatırıp, ondan sonra da; “Büyük kalkınma içerisinde girdik, şöyle yapacağız, böyle yapacağız” diyeceksiniz. Yok arkadaşlar. Banka bir itibar müessesesidir. Bunlar ciddi surette araştırmaya değer hususlardır. Bunlar iyice etüt edilmeden, tetkik edilmeden, detaylandırılmadan sadece heyecanımıza, hislerimize aldanarak bir kararnameye istinat ettirmek, kanaatimizce yerinde değildir. Espriye evet, geliş tarzına hayır diyoruz.

Hürmetlerimle.”⁹⁹⁵

Kırbaşı'nın konuşmasıyla birlikte tasarısı hakkındaki görüşmeler tamamlanmış ve maddelere geçilmiştir. Amaç başlığını taşıyan 1. Madde şu hükümleri içermiştir: “Halkımızın ve yurt dışında çalışan vatandaşlarımızın tasarruflarını: a) Ekonomik bir güç halinde birleştirerek kârlılık ve verimlilik anlayışı içinde değerlendirmek, b) Kalkınma planlarının temel ilkelerine uygun ve yurt sathına yaygın teşebbüslere, özellikle sınaî yatırımlara yöneltmek, amacı ile Bakanlar Kuruluna “Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası” kurulması için kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verilmiştir.”⁹⁹⁶

1. Madde üzerinde MSP Grubu adına Mardin Milletvekili Fehim Adak, şahsı adına Ankara Milletvekili İsmail Hakkı Köylüoğlu, Eskişehir Milletvekili Orhan Oğuz, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Ali Nejat Ölçen, Adalet Partisi Grubu adına Burdur Milletvekili Faik Kırbaşı ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Gölhan⁹⁹⁷ birer konuşma yapmışlardır. Bu konuşmalardan sonra madde oylanmış ve aynen kabul edilmiştir.

⁹⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 24, 9.1.1975, ss. 502-504.

⁹⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 24, 9.1.1975, s. 505.

⁹⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 24, 9.1.1975, ss. 505-511.

Kapsam başlığını taşıyan 2. Madde ise şöyledir: “Bu yetki kanununa göre çıkarılacak kararnameler bankaya, a) Tasarrufu teşvik etmek ve fon sağlamak, b) Yatırım teşebbüslerine her türlü teknik yardımda bulunmak, c) Sanayi yatırımlarını ve işletmelerini finanse etmek, d) Yatırımcı ve işletmeci teşebbüslerin kurulmasına öncülük etmek ve sermayelerine iştirak etmek, e) Kaynakları uzun vadeli kalkınma planı ve yıllık programlarının hedefine ve toplum yararına uygun yatırımlara yöneltmek ve gelişmişlik farklarını azaltıcı faaliyetlerde bulunmak ve halkın kalkınma gayretlerini desteklemek, f) Kurulacak bankanın teşkilât ve çalışma esaslarını tespit etmek, Görev ve yetkilerini veren esasları kapsar.”⁹⁹⁸ Bu madde üzerinde söz alan Milletvekili bulunmamış, madde oylanarak kabul edilmiştir.

Görüşmelerde en yoğun tartışmaların yaşandığı madde “İlkeler” başlığını taşıyan 3. Madde olmuştur. Bu madde üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına Ankara Milletvekili Oğuzhan Asiltürk, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına, Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı, Adalet Partisi Grubu adına Burdur Milletvekili Faik Kırbaşı, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Ali Nejat Ölçen, şahsı adına Mardin Milletvekili Fehim Adak, Demokratik Parti Grubu adına İstanbul Milletvekili Sadettin Bilgiç ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Gölhan⁹⁹⁹ birer konuşma yapmışlar; Bakanının konuşmasından sonra, görüşmelere bir sonraki birleşimde devam etmek üzere son verilmiştir. Ancak 14 Ocak 1975 tarihli 25. birleşimde komisyon hazır bulunamadığından görüşmeler ertelenmiştir¹⁰⁰⁰. Görüşmelere 16 Ocak 1975 tarihli 27. Birleşimde yeniden başlanmıştır.¹⁰⁰¹ Bu görüşmelerde 3. Madde üzerinde Erzurum Milletvekili Korkut Özal söz almıştır.¹⁰⁰² Bu konuşmadan sonra 3. Maddeyle ilgili verilen önergeler okunmuştur; Komisyon verilen önergeler doğrultusunda maddeyi yeniden düzenlemek için geri almıştır.¹⁰⁰³

Yetki süresini belirleyen Madde 4 “Bu kanun yürürlüğe giriş tarihinden itibaren 2 yıl içinde geçerlidir” hükmünü taşımıştır. Bu madde üzerinde Tokat Milletvekili Feyzullah Değerli¹⁰⁰⁴, Samsun Milletvekili Doğan Kitaplı¹⁰⁰⁵, MSP Grubu adına Erzurum Milletvekili Korkut Özal¹⁰⁰⁶, AP Grubu adına Burdur Milletvekili Faik Kırbaşı¹⁰⁰⁷ ve CGP Grubu adına Kastamonu Milletvekili

⁹⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 24, 9.1.1975, ss. 511-512.

⁹⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 24, 9.1.1975, ss. 512-522.

¹⁰⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 25, 14.1.1975, s. 538.

¹⁰⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, ss. 8-13.

¹⁰⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, ss. 8-9.

¹⁰⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, ss. 9-11.

¹⁰⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 11.

¹⁰⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, ss. 11-12.

¹⁰⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 12.

¹⁰⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 12.

Hasan Tosyalı¹⁰⁰⁸ konuşmuşlar, bu konuşmalardan sonra 4. Madde oylanmış ve kabul edilmiştir. Plan Komisyonu 3. Maddeyi hazırlayıp Meclis Başkanlığına vermediği için görüşmeler ertelenmiştir.¹⁰⁰⁹

21 Ocak 1975 tarihli 28. Birleşimde Komisyon 3. Madde ile ilgili düzenlemeyi Meclis Genel Kuruluna getirmiştir; ancak yapılan görüşmelerde Komisyonun İçtüzüğe uygun olarak toplanmaksızın bu maddeyi hazırladığı sonucuna varıldığı için, Komisyonun 3. Madde ile ilgili hazırlığını usulüne uygun yapması amacıyla görüşmeler süre sınırı olmaksızın ertelenmiştir.¹⁰¹⁰

6 Şubat 1975'te Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası kurulmasıyla ilgili Yetki Kanunu Tasarısının Genel Kurulun 16.1.1975 tarihli ve 27. Birleşiminde Plan Komisyonunca geri alınan 3. maddesi tekrar görüşülmeye başlanmıştır.¹⁰¹¹ Madde aşağıdaki şekliyle oylanmış ve kabul edilmiştir:

“Madde 3.- Bakanlar Kurulu, 1 ve 2. maddelerde verilen yetkileri kullanırken aşağıdaki ilkeleri göz önünde bulundurur:

a) Banka, tüzelkişiliğe sahip, özel hukuk hükümlerine tabi, Kalkınma ve Yatırım Bankacılığının gerektirdiği her türlü faaliyette bulunan bir anonim şirket olarak kurulacaktır. Banka, Türk Ticaret Kanunu ve Bankalar Kanunu kuruluş muamelelerine ilişkin vergi, resim ve harçlarla her türlü şart ve hükümlerinden muaf tutulacaktır.

b) Bankanın merkezi Ankara, bağlı bulunduğu bakanlık ise Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı olacaktır.

c) Bankanın sermayesi 1 000 000 000 TL.'dir.

Sermayesinin % 85'i Hazine tarafından, % 15'i de Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile ilgili Kamu İktisadi Teşebbüsleri tarafından taahhüt edilecektir.

d) Hisse senetlerinin en çok % 49'u öncelikle yurt dışında çalışanlara olmak üzere, halka ve diğer tüzel kişilere devredilecektir. Kamu hisseleri Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından temsil olunur.

Banka ve sermayesine iştirak ettiği şirketler 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye, 2490 sayılı Artırma, Eksiltme, ve İhale, 3659 sayılı Bankalar ve Devlet Müesseseleri Memurları ve

¹⁰⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 12.

¹⁰⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 27, 16.1.1975, s. 13.

¹⁰¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 28, 21.1.1975, s. 95-97.

¹⁰¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 36, 6.2.1975, ss. 417-424.

Aylıklarının Tevhid ve Teadülü hakkında, 6245 sayılı Harcırah, 440 sayılı İktisadi Devlet Teşekkülleri ile Müesseseleri ve İştirakleri hakkında 657, 1327 sayılı Devlet Memurları kanunları ile bunların ek ve tadillerine, 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanununun 40. maddesine tabi olmayacaktır. Banka, 7129 sayılı Bankalar Kanununun gerekli görülen maddelerine tabi tutulmayabilecektir.

Ancak banka kamu kuruluşlarına ve Kamu İktisadi Teşebbüslerine kanunlarla tanınmış her türlü hak, imtiyaz, istisna ve muafiyetlerden yararlanabilecek; Maliye Bakanlığının izniyle Devlet Tahvillerinin haiz olduğu her türlü hak ve imtiyazlardan istifade eden tahviller çıkarmaya yetkili olacaktır.

f) Banka, programda öngörülen sanayi yatırımlarına uzun ve orta vadeli kredi verir. Uzun vadeli kredilerde vade 10 yıla kadar olabilir. Yıllık programlarda geri kalmış bölge olarak gösterilen yerlerde vade 15 yıla kadar uzatılabilir ve diğer bölgelere kıyasla 2 katı ödemesiz süre tanınabilir. Geri kalmış bölgelerde faiz en az % 50 eksiği ile uygulanır.

Banka Kalkınma planlarında öngörülmüş olup sermayesine katıldığı yatırım teşebbüslerine kâr ortaklığı esasları dahilinde kredi verebilir. Banka hisse senetleri, hisse senedi sahibi özel kişilerin talebi üzerine, asgarî nominal kıymet üzerinden derhal nakde çevrilir. Yurt dışında çalışmış ve çalışan vatandaşlarımızın hisselerine % 12 kâr garantisi tanınır. Ödenmiş sermayesinin % 5'inden fazlasına hiçbir ortağın sahip olmadığı en az 250 ortaklı girişimci kuruluşlar, banka kredi ve hizmetlerinden öncelikle yararlanırlar.

g) Banka, kaynaklarının % 75'ini yıllık programlardan geri kalmış bölge olarak gösterilen yerlerde yapılacak yatırımlara tahsis eder.”¹⁰¹²

3. Maddenin oylanmasından sonra yürürlük ve yürütmeye ilgili 5 ve 6. Maddeler de oylanmış ve kabul edilmiş; tasarının tümü üzerinde son sözü Ankara Milletvekili İsmail Hakkı Köylüoğlu almıştır. Köylüoğlu “aleyhte” konuşacağını belirtmiştir:

¹⁰¹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 36, 6.2.1975, s. 422.

“Sayın Başkan, sayın arkadaşlar;

Ben bu kanunun esasına karşı değilim (CHP sıralarından “Hangi kanunun” sesleri) Bu İşçi Yatırım Bankası Kanununun. Yetki Kanununun geliş şekline karşı olduğumu söylemişim ve bu kanun görüşülmeye başlandığı sırada, bu hususta görüşlerimi arz etmişim. Şimdi onları sizlere tekrar arz etmek istiyorum.

İşçi Yatırım Bankası Kanunu, senelerle mukayyet olmaksızın, hal ve takibi icap eden bir konuyu düzenlemek gayesini taşımaktadır. Gerçi bir sorunun halli değildir. Konumuzu Anayasa hukuku ortamında değerlendirebilmek için, milletin egemenliğinde olan yetkilerinin nasıl ve hangi organlar tarafından kullanılabilceği hususunu incelemek gerekiyor. Anayasanın 4. maddesinin 2. fıkrasında; “Millet, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır” hükmü bulunmaktadır. 5. maddesinde ise, yasama yetkisinin Türkiye Büyük Millet Meclisine ait olduğunu ve bu yetkinin devredilmezliğini tespit etmektedir.

Bu esasa göre, yürütmenin yasamadaki rolü, sadece kanun tasarısını teklif etmekten ibaret kalmaktadır. Yürütme görevini tayin eden 6. madde, “Yürütme görevi, kanunlar çerçevesinde, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirilir” hükmünü taşımaktadır.

Bu esasa göre yürütmenin görevi, aslî değil; kanunlar çerçevesinde yerine getirilebilir.

Anayasanın değiştirilmiş olan 64. maddesinin 2. fıkrası; “Türkiye Büyük Millet Meclisi kanunla, belli konularda, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararnameler çıkarmak yetkisi verebilir” şeklinde istisnai bir hüküm getirmiştir. Bu hükme göre yürütme, genel olarak yasama niteliğinde kararnama çıkarma yetkisiyle teçhiz edilemez. Ancak belli konuda Bakanlar Kuruluna düzenleme yetkisi verilebilir. İkinci fıkra bununla da iktifa etmemiş “yetki veren kanunda, çıkarılacak kararnamelerin amacı, kapsamı ve ilkeleriyle bu yetkiyi kullanma süresinin... belirtilmesi lâzımdır.” şartlarını koymuştur.

Anayasanın 64. maddesinin 2. fıkrası, “yetki veren kanunda yürürlükten kaldırılacak kanun hükümlerinin açıkça gösterilmesi lâzımdır” hükmünü taşımaktadır.

Anayasanın 64. maddesinin yukarıdaki sarahatine göre, yetki kanununda, ancak yürürlükten kaldırılacak kanun hükümlerinin açıkça gösterilmesi mümkündür ve lâzımdır. Yetki Kanunuyla yürütme organına kanunların değiştirilmesi yetkisi verilemez. Çünkü 64. maddenin 1. fıkrasında; “Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak,... Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkilerindendir.” hükmü yazılıdır. Bu fıkra da kanun koyma ayrı, değiştirme ayrı ve kaldırma ayrı bir yasama tasarrufudur.

İşçi ve halk tasarrufları; alınteri, el emeği ve göz nuru olduğu için haklı olarak kârlı ve teminatlı yatırımlar aramaktadır. Bu bankanın bu bakımdan aranan bir banka olmasını temenni ediyorum.

Mevcut bankaların tutumları ve masrafları nazara alınırsa, bu bankanın da hisse sahiplerine kâr getireceğini ve yatırım yapacağını zannetmem. Bu banka da sahillerde kamp kuracak, mensuplarına türlü imkânlar sağlayacak ve eşantıyon dağıtacak ve böylece kendini idare edip gidecektir.

Sırası gelmişken ifade edeyim; Anayasanın 36. maddesi; “Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.” diyor.

Büyük şehirlerin bulvarlarındaki gayrimenkullerin ve kiraların artmasına sebep olan bu bankaların, gayrimenkul alışlarının ve kiralarının, Anayasanın bu maddesine göre sınırlandırılması lâzım geldiği kanaatindeyim.

Bu bankanın yeni bir görüş ve bankacılık zihniyetiyle hareket etmesini umar, hepinize saygılarımı sunarım.”¹⁰¹³

Köylüoğlu’ndan sonra Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mehmet Gölhan da aşağıdaki teşekkür konuşmasını yapmıştır:

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin sayın üyeleri;

Bizim için büyük bir değer ifade eden, müspet oylarınızla, hakikaten, senelerden beri gönül verdiğimiz, emek verdiğimiz, ülkenin kalkınmasına, ülkenin sanayileşmesinde yarar olacağına inandığımız, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankasının kurulmasına müsaade etmiş oldunuz. Yurt dışındaki işçilerimize güvence vermiş oldunuz. Anadolumuzun geri kalmış bölgelerinde yaşayan vatandaşlarımıza ümit ışığı vermiş oldunuz. Sanayi Bakanlığı teşkilâtına hız verdiniz, enerji verdiniz. Bize yetki ve sorumluluk verdiniz.

¹⁰¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 36, 6.2.1975, ss. 423-424.

Bu itibarla Yüce Meclise şükranlarımı ve saygılarımı
sunuyorum.”¹⁰¹⁴

Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası kurulması ile ilgili Yetki kanunu
tasarısının açık oylamasına 300 Milletvekili katılmış; 228 kabul, 66 ret ve 6
çekimser oy ile kanun Meclis tarafından kabul edilmiştir.¹⁰¹⁵

¹⁰¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 36, 6.2.1975, s. 424.

¹⁰¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 36, 6.2.1975, s. 440.

13.2. Madencilikte Kapsamlı Değişiklik: Devletçe İşletilecek Madenler Üzerindeki Hakların Geri Alınması

Devletçe İşletilecek Madenler üzerindeki hakların geri alınması ve hak sahiplerine ödenecek tazminat hakkında Kanun tasarısı 14 Mayıs 1974 tarihinde Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret ve Plan komisyonlarına havale edilmiştir.¹⁰¹⁶ Komisyon raporları 3 Temmuz 1974'te Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.¹⁰¹⁷

Başbakan Bülent Ecevit imzasıyla Meclis Başkanlığı'na sunulan tasarının gerekçesinde şu ifadeler yer verilmiştir:

“1954 yılından beri yürürlükte bulunan 6309 sayılı Maden Kanunu, madenlerin devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu esasını getirmiştir. 1961 Anayasasının 130. maddesi, bu hükmün teyidini teşkil etmekle beraber, daha ileri gidip arama ve işletme hakkının Devlete ait bulunduğunu kaydederek, bu hakkın kullanılmasının, özel kişilere yalnızca veya Devlele ortaklık halinde verilebileceğine işaret etmiştir.

Gerek Maden Kanununun gerekse Anayasanın açıklanan hükümlerine rağmen bugüne kadar maden arama ve işletmeciliğinde kamu sektörü ile özel sektör karma ekonomi esaslarına ve hukuk eşitliği prensibine dayalı olarak yan yana faaliyet gösteregelmişlerdir.

1941 yılında Ereğli Kömür Havzasında kurulan inhisar rejimi bu tarihî gelişimin ve hukukî durumun istisnasını teşkil etmiştir.

Son Hükümet Programında, linyit ve borasit madenlerinin Devlet eliyle işletilmesi ilkesi kabul edilmiş bu amacı teminen 6309 sayılı Maden Kanununa ek hükümler getirilmek suretiyle adı geçen kanunun tadili yoluna gidilmiştir.

Maden Kanununda yapılan tadillerle linyit ve borasit için yalnız geleceğe geçerli olmak üzere Devlet işletmeciliği benimsenmekle kalmamış, bu madenler üzerinde bugüne kadar kazanılmış maden haklarının da geri alınması ve Devlete intikali öngörülmüştür.

Bu suretle maden hakkı geri alınacak kimselere bir tazminat ödenmesi meselesi ortaya çıkmıştır. Ancak geri

¹⁰¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 74, 14.5.1974, s. 511.

¹⁰¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 106, 4.7.1974, ss. 448-449.

almanın esas ve usulleri özellikle ödenecek tazminat hakkında halen yürüyen bir yasa bulunmadığı için bu tasarının hazırlanması gerekmiştir.

Tasarıda güdülen amaca, devlete intikali kararlaştırılan her maden için ayrı bir kanun yapılması yoluyla ulaşılabileceği hatıra gelebilir ise de; Hükümet Programında, birtüzu madenlerinin tamamının ve linyit madenlerinden pek çoğunun hemen Devlete intikaline karar verilmiş bulunması, her defasında kanun yoluna gitmenin ağır yürüyecek bir mekanizma teşkil etmesi, çeşitli madenlerin kendilerine has özellikleri var ise de; devlete intikal ve tazminat ödenmesi hususlarında ortak esasların mevcut bulunması, istimlâk kanunu gibi, halde ve gelecekte bütün işlemlere uygulanacak sürekli bir kanun yapılmasının mümkün ve faydalı görülmesi nedenleriyle bu nitelikte bir tasarı hazırlanması tercih olunmuştur.

Tasarıda düzenlenen hususlar; Devlete geçecek madenlerin intikali usulü, tazminata esas olacak tesisat ve malların tespiti ve değerlerinin takdiri, tazminatın ödenmesi esas ve usulleri ihtilâfların hal mercileri, bu gibi madenler üzerindeki takyitlerin (İhtiyatî tedbir, ihtiyatî haciz, icraî haciz, ipotek... vb.) akıbetinin ne olacağına dair hükümler tesisinden ibarettir.

Şüphesiz tasarının üzerinde önemle durulması gereken hükümleri, tazminata ilişkin olanlarıdır. Madenlerin devlete intikaline dair tasarrufun tanımlanması ödenecek tazminatın kapsamını da tayin edecektir. Filhakika gerek kanunlarımızda gerekse uygulamada sözü geçen devletleştirme, kamulaştırma, millîleştirme, imtiyazın satın alınması (RACHA), istimval... gibi müesseseler farklı hukuk ilkelerine dayalı ve ayrı tazmin esaslarına bağlanan tasarruflardır.

Bu sebeple önce, madenler ile maden haklarının niteliklerini sonra da bu hakların yukarıda işaret olunan müesseselerle benzerliğini münakaşa etmek gerekli görölmektedir.

Madenler, bir taraftan tanıdıkları önem, tükenince yerine konamaması diğer taraftan, oluşum ve tabiatları icabı hukuk sistemlerinin mülkiyete konu yapmadıkları doğal servet kaynaklarındandır. Anayasamız ve yasalarımız da, madenler üzerinde mülkiyeti değil, Devletin hüküm ve tasarrufunu kabul etmekle genel olarak dünya hukuk uygulamasına paralel düşmüştür.

Filhakika Maden Kanunu ile kişilere tanınan haklar, madenlerin aranıp işletilmesi, çıkartılıp yararlanılmasına dair yetkilerden ibarettir. Devletin bu konudaki tasarruflarında (ruhsatname, imtiyaz) idarî müsaadelerden başka bir şey değildir.

Bu tasarıya konu olan tasarruf yukarıda işaret olunan müesseselerden en çok (RACHA) imtiyazın satın alınmasına benzetilebilir.

İdare Hukukunda bu tasarruf, genellikle, amme hizmeti imtiyazlarının süresinden önce, mukavelesindeki şartlara göre veya şartları devletçe tayin edilmek suretiyle satın alınıp imtiyaza son vermeyi amaç alır.

Evvelâ bu tasarı yalnız maden imtiyazlarını değil, işletme ve arama ruhsatnameleri, öncelik hakları ve işletme hakkı talebi hukukunun da devlete intikalini kapsamaktadır.

Daha sonra amme hizmeti imtiyazlarında; Devletin ve imtiyazcının karşılıklı hak ve vecibeleri bulunduğunu, Devlet tarafından imtiyazcının kârının garanti zararının deruhte edildiğini kaydetmek gerekir. Maden imtiyazlarında; Devletin herhangi bir mükellefiyeti veya taahhüdü söz konusu değildir. Madencilik rizikolu bir faaliyet olup kâr etmek kadar zarar edilmesi de ihtimal dahilindedir, Maden imtiyazlarının bu özelliği dolayısıyla klasik anlamdaki (RACHA) deyimine ve bu müessesenin tanzim esaslarına tasarıda yer verilmemiştir.

Anayasamızın 38. maddesinde sözü geçen kamulaştırmaya gelince; Bilindiği üzere kamulaştırma, özel mülkiyetin amme hizmetine tahsis için zor alımıdır. Maden haklarının geri alınmasıyla kamulaştırmanın yekdiğerine benzemediği açıktır. Zira madenler mülkiyet konusu olmadığı gibi geri alınıp kamu hizmetine tahsis de bahis konusu değildir.

Anayasanın 39. maddesi devletleştirmeden bahsetmektedir. Bu maddeye nazaran kamu niteliği kazanan özel teşebbüslerin Devlet yönetimine intikali amaç alınmıştır. Mer'î mevzuata göre serbest teşebbüs sahasına giren özel teşebbüslerin bu maddeye konu teşkil etmesi tabiidir. Ancak madencilik hiç bir kayda tabi olmadan serbestçe icra edilen bir teşebbüs alanına dahil olmayıp, Devlet müsaadeleriyle (İmtiyaz, ruhsatname) icra edilebilen bir faaliyettir.

Bazı memleketlerde, o memleketlerin hukukî rejimi ve gelenekleri icabı millileştirme adıyla anılan müessesede esasen büyük ölçüde devletleştirmeye benzediği için bu konuda fazla açıklamaya lüzum ve zaruret görülmemiştir.

Olağanüstü hallerde ve geçici olarak, toplumun kolektif ihtiyaçlarının karşılanması maksadıyla müracaat edilen “İSTİMHVAL”e gelince; bu tasarruf ile devlet özel mülk konusu gayrimenkullerin kullanılması, menkullerin kullanılması veya mülkiyetinin zor alımı yetkisine sahiptir.

Madenlerin mülkiyete konu olmadığını yukarı da açıklamıştık. Mülkiyete konu olmayan, işletilmekle tükenen madenlerin kullanmaya müsait olmayacağı da izaha lüzum olmayacak kadar açıktır.

Nihayet bir ceza müessesesi olan müsadere ile, genellikle rejim değişikliklerinde veya savaş sonlarında, eski rejimin yahut düşmanın emellerine hizmet edenlerin, mallarına el koyma şeklinde uygulama gören idarî veya teşriî anlamdaki müsadere, esas itibarıyla mallara bedelsiz elkoyma ve cezalandırmayı hedef alırlar. Tasarının amacı şüphesiz bu değildir.

Tasarının amacını biraz daha belirtebilmek bakımından, maden işletmesi deyiminden ne anlaşıldığını açıklamakta yarar vardır.

Maden deyimini birbirini tamamlayan dört faktörden meydana gelir.

a) Yeraltında mevcut maden rezervi,

b) Bu rezervin yeryüzüne çıkarılması için yapılmış yeraltı ve yerüstü tesisat (yollar, kuyular, galeriler, makineler, alet, edevat, teçhizat... gibi),

c) Cevherin aranıp işletilmesi ve bundan yararlanılması için Devletçe verilmiş haklar (İşletme imtiyazı, işletme ruhsatı, arama ruhsatı),

d) Maden hakkının sahibi.

Maden cevherleri yatağından koparılıp yeryüzüne çıkarılmadıkça madencinin mamelekine dahil olmazlar.

Maden, yatak halinde Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bu nedenle tasarıda rezerve tazminat ödemek yolu seçilmemiştir.

Ayrıca, madencilikte kâr etme garantisi mevcudolmadığından, tazminat unsurları ötesinde kâr mahrumiyetine yer verilmemiştir.

Maden hakkına gelince; bu hakkın Maden Kanununa göre idarece verilmiş bir müsaadeden ibaret olduğunu açıklamıştık. Kanunla verildiği için Kanunun idareye tanıdığı yetkiye istinaden idarenin tasarruflarıyla geri alınması gerektiği cihetle bu husus ayrı bir kanunda düzenlenmiştir. Anayasamızda kanunla geri almağa mani bir hüküm mevcut değildir. Hatta Anayasamızın 130. maddesine göre madenlerin aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aid olup kişilere verilen, bu hakkın kullanılmasıdır. Hal böyle olunca geri almanın cevazı da bu madde hükmünde mevcuttur.

Maddenin önemli faktörlerinden biri de tesisattır. Arama ve işletme hakkı geri alınınca tesisatın yalnız başına bir fonksiyonu kalmayacağı gibi maden hakkı sahibinin bu tesisatı tamamen alıp götürmesi ve değerlendirmesi mümkün değildir. İşte bu özellik dolayısıyla tasarıda tesisata tazminat ödenmesi gerekli görülmüş ve bu husus düzenlenmiştir.

Tasarı, 4. faktör olan, maden hakkı sahibi ile meşgul olmamıştır. Bazı ahvalde amme hizmeti imtiyazlarında olduğu veya devletleştirmede düşünüldüğü gibi hak sahibi şirketin hisse senetlerinin alınması suretiyle tüzel kişiliğe son vermek, memleketimizde hisse senetlerinin bedellerini gösterir borsa ve cote sistemi olmadığı için kabili tatbik görülmemiştir.

Özetlenirse tasarı, yukarıdaki dört faktörden ikisini teşkil eden maden hakkı ile tesisatı kapsamına almış, hakkın geri alınmasını ve tesisat bedelinin tazmininin esas ve usullerine dair hükümleri ihtiva etmektedir.

İşletmede çalışan personelin akıbetinin ne olacağı hatıra gelebilir. Gerek İş Kanunu gerekse Sosyal Sigortalar Kanunu, bir işyerinde işverenin değişmesi halinde işçilerin müktesep hakları ile yeni işverenin emrinde çalışmaya devamları öngörüldüğü için bu konu tasarıda lüzumu ölçüsünde yer almıştır.

Hülâsa, nev’i şahsına münhasır bir işlem teşkil eden maden haklarının geri alınmasında, maden hakkı sahibinin mal varlığında hâsıl olan eksilme kadar tazminat ödenmesi hukuk devleti ilkesine ve devletin malî imkânlarına uygun düşmüştür.

Madencinin mal varlığından hâsıl olan eksilme de madendeki taşınır ve taşınmaz mallar ve tesisatın devir günündeki rayiç değerinden ibarettir.”¹⁰¹⁸

Tasarının görüşülmesine 30 Ocak 1975’te başlanmıştır.¹⁰¹⁹ Görüşmelerde kanun tasarısının tümü üzerinde söz isteyen Milletvekili olmamış ve maddelere geçilmiştir. Maddeler görüşülürken de madde üzerinde konuşan Milletvekili olmamıştır. Bu nedenle aşağıda önce maddelere, daha sonra ise tasarının maddeleri üzerindeki görüşmeler tamamlandıktan sonra lehte ve aleyhe yapılan konuşmalara yer verilecektir:

Devletçe İşletilecek Madenler üzerindeki hakların geri alınması ve hak sahiplerine ödenecek tazminat hakkında Kanun¹⁰²⁰:

Konu:

Madde 1.- Devletçe aranacak ve işletilecek madenler üzerinde kazanılmış haklardan geri alınmaları kararlaştırılmış olanların; geri alınması, kamu tüzel kişisine devir ve intikali, hak sahiplerine ödenecek tazminatın tespit ve ödenmesi ile ilgili işlemler bu kanuna göre yapılır.

Madenin korunması için ön tedbirler:

Madde 2.- Devletçe geri alınması kararlaştırılan madenlerde, geri almanın kararlaştırılması tarihinden madenin devir teslim tarihine kadar:

A) İşletme hakkı ve 6309 sayılı Maden Kanununun 57. maddesinden yararlanılan madenlerde:

İşletme faaliyeti, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca tayin ve maden hakkı sahibine tebliğ edilecek bir maden mühendisinin gözetimi altında, her türlü kanunî yükümlülük ve sorumluluklar maden hakkı sahibine ait olmak üzere devam ettirilebilir.

¹⁰¹⁸ Devletçe İşletilecek Madenler Üzerindeki Hakların Geri Alınması ve Hâk Sahiplerine Ödenecek Tazminat Hakkında Kanun Tasarısı ve Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret ve Plan Komisyonları Raporları, S. Sayısı: 96, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 33, 30.1.1975 sonuna ekli basmayazı, ss. 1-4.

¹⁰¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 33, 30.1.1975, ss. 324-333.

¹⁰²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 33, 30.1.1975, ss. 324-328.

Maden hakkı sahibi bu geçici sürede, madeni tahrip ve cevheri israf edici, tesisleri bozucu davranışlarda bulunamaz. Taşınır malları işletme maksadının dışında kullanamaz ve elden çıkaramaz. Aksi halde gözetici mühendisin teklifi, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının kararı ile madende faaliyet durdurulabilir. Bu gibi hallerde husule gelebilecek zararların sorumluluğu maden hakkı sahibine aittir.

Maden hakkı sahibi, gözetici mühendise, görevini tam olarak yapabilmesi için gerekli her türlü olanağı sağlamakla yükümlüdür.

B) 6309 sayılı Maden Kanununun 57. maddesinden yararlanmayan işletme hakkı talepli madenlerde:

İşletme faaliyetine girilemez.

C) Arama ruhsatnameli madenlerde:

Hakkın geri alınması tarihinden itibaren faaliyet tatil edilir.

Fon:

Madde 3.- Gözetim, tespit, takdir, devir ve teslim işleriyle ilgili her türlü gider, bu amaçla tesis edilecek ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı emrine verilecek fondan karşılanır, Fon için lüzumlu olan paralar; maden haklarını devralacak kamu kuruluşlarınca karşılanır.

Kamu kuruluşlarının fona ödeyecekleri paraların miktarı fondan yapılacak harcamalar ve bunların mahsupları Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca yürürlüğe konulacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Bu fondan yapılacak sarfiyat, Umumî Muhasebe, Artırma ve Eksiltme kanunlarıyla Sayıştay'ın vizesine tabi değildir.

Devir Komisyonu:

Madde 4.- Maden haklarının geri alınması ve madende yapılacak tespit, takdir, devir ve teslim işleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı temsilcisi başkanlığında Maliye Bakanlığı, maden hakkı sahibi ve madeni devir alacak kurumun tayin edeceği birer temsilcinin katılması ile oluşan komisyonlar eliyle yürütülür.

Kurul üyeleri bu konuda her türlü incelemeyi yapabileceği gibi gerektiğinde uzmanlardan yararlanabilir.

Komisyonun kuruluşu:

Madde 5.- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca, ilgililerden 15 gün içinde tam yetkili temsilcilerin tayin ve isimlerini bildirmeleri istenir.

Bu husustaki yazıda; komisyon başkanı ve ilk toplantı yeri açıklanır. Ayrıca, temsilcilerin özürleri veya çekilmeleri halinde de hiçbir ihbara gerek kalmadan yerlerine yenilerinin tayini lüzumu belirtilir.

Maden hakkı sahibi dilediği takdirde, ayrıca temsilci tayinine gerek kalmaksızın, komisyona bizzat kendisi katılabilir.

İlgililerin komisyona temsilci tayin etmemeleri, temsilcilerin çalışmalara katılmamaları, çekilmeleri veya özürlü olmaları hallerinde yeni temsilcinin gösterilmemesi takdirinde, komisyon mevcut üyeleriyle çalışmalarını yürütür. Ancak, Komisyon en az başkan ile iki üyenin katılmasıyla çalışabilir. Aksi halde hiçbir işlem yapamaz.

Madde 6.- Komisyon; geri alınacak hakkın niteliğine, madenin özelliklerine ve işin gereğine göre çalışma esaslarını ve programının ayrıntılarını kendisi düzenler.

Kararlar çoğunlukla verilir, oyların eşitliği halinde başkanın bulunduğu taraf tercih olunur.

Temsilcisi komisyona katılmayan ilgililer, yokluklarında yapılan işlemlerin hükümsüz sayılmasını veya yenilenmesini isteyemezler.

Tespit ve takdir işleri:

Madde 7.- Komisyon, tespit ve takdir işlerini aşağıdaki sıraya göre yürütür ve tamamlar:

- 1.- Mevcutların tespiti;
- 2.- Mevcutlardan, devralınacakların ayrılması;
- 3.- Ayrılanların değerlerinin takdiri.

Birinci aşamada: Madende mevcut yeraltı ve yerüstü sınaî ve sosyal tesisler, araç ve gereçler, teçhizat, malzeme gibi taşınmaz ve taşınır mallar ve tesisler ile çıkarılmış cevher stokları yerleri itibarıyla ve halihazır durumlarıyla bir tutanakla tespit olunur.

İkinci aşamada: Yukarıdaki mal ve tesislerden, arama ve işletme faaliyetlerinin emniyeti ve devamlılığı için zorunlu görülenler ayrılarak ikinci bir tutanakla tespit olunur.

Üçüncü aşamada: Ayrılan mal ve tesislerin 12. maddede açıklanan esas ve usullere göre değerleri hesaplanmak suretiyle üçüncü bir tutanakla tespit olunur.

Madenin devir ve teslimi:

Madde 8.- Komisyon; madende tespit, ayırma ve takdir işlerini yaptıktan ve intikali uygun görülen personel hakkında uygulanmakta olan statüyü tespit ettikten sonra düzenleyeceği bir tutanakla, madenin taraflar arasında devir ve teslimini yapar.

Teslim ve tesellüm tarihinden itibaren ayrıca bir işleme gerek kalmaksızın maden hakkı sahibinin maden ile ilişkisi kesilmiş sayılır. Maden ile ilgili mevzuatın madenciye tanıdığı haklar ve yüklediği sorumluluklar, taahhüt ve yükümlülükler bu tarihten itibaren madeni devralana geçer ve durum madenin kayıt ve sicillerine işlenir.

Madende çalışan personel:

Madde 9.- Devir ve intikal konusu madende çalışan işçiler hakkında iş mevzuatı hükümleri uygulanır.

Şu kadar ki, işçilerin devir sırasındaki hizmet sürelerinin ücret ve diğer özlük haklarının tespitinde Sosyal Sigortalar Kurumu gibi resmî daire ve kurumların kayıtları esas alınır.

Madde 10.- Bu Kanuna göre herhangi bir madeni devralan kamu hükmî şahsı hakkında 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 82. maddesi hükmü uygulanmaz.

Ancak maden hakkı sahibine ödenecek tazminat, aynı Kanunun 83. maddesi gereğince prim ve gecikme zammı borçlarına karşılık tutulur.

Tutanaklar ve tevdi:

Madde 11.- Komisyon, bu kanunda gösterilen tutanakları 4'er nüsha halinde düzenler ve hemen Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına verir, bu tutanaklardan birer nüshası da Maliye Bakanlığı, maden hakkı sahibi ve madeni devir alan kamu tüzelkişisine verilir.

Tazminat:

Madde 12.- Devletçe geri alınacak maden hakkı sahiplerine ödenecek tazminat, 7. madde gereğince düzenlenen tutanakta tespit ve devri öngörülen taşınır ve taşınmaz mallar ile tesisat bedellerinden ibarettir.

Bu bedellerin tayininde:

A) İşletme hakkına konu madenlerde;

a) Taşınır ve taşınmaz malların devir günündeki rayiç değeri,

b) Tesisatın; kullanma durumu ve sağlayacağı fayda oranı gözönünde tutulmak suretiyle tespit olunacak rayiç değeri,

B) Maden Kanununa göre, bulunmuş maden niteliğine ulaştırılmış işletme hakkı talepli madenler ile arama ruhsatnameli madenlerde;

(A) bendi gereğince tayin olunacak tazminat tutarından, varsa, maden hakkı sahibinin sattığı cevher bedelinin düşülmesi suretiyle bulunacak miktar,

C) Öncelik hakkına konu madenlerde;

Harç teminatıyla varsa diğer kanunî ödemeler toplamı, esas alınır.

Bulunmuşluk niteliğine ulaştırılmamış, işletme hakkı talepli ve arama ruhsatnameli madenler için sahiplerine herhangi bir ödeme yapılmaz.

Tazminatın tayininde geçerli belgeler:

Madde 13.- Tazminatın hesap ve tayininde; maden hakkı sahibini; Türk Ticaret Kanununa göre tutmaya zorunlu olduğu defter kayıtları ve bunlara dayanak olan satış, mubayaa senetleri, fatura ve bordro, gibi ticari geçerli belgelerle Maden Dairesi kayıt ve belgelerine ilgilinin vergi beyannamelerine ve vergi idarelerinin bu konudaki tespit ve incelemelerine müracaat olunabilir.

Maden hakkı sahibinin yukarda sözü edilen kaydı veya belgeleri ibraz etmemesi veya edememesi halinde, tazminatın tayinine dair esaslar gözönünde tutulmak suretiyle Komisyonca takdir edilerek tespit yoluna gidilir.

Tazminatın ödenmesi:

Madde 14.- Maden hakkını devralacak kamu tüzel kişisi, maden hakkı sahibine verilecek tazminatı ödemekle yükümlüdür.

Madenin devir ve teslimi tarihinden itibaren 1 ay içinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ödenmesi lâzım gelen tazminat miktarını ilgilere bildirir. Bu bildiriden itibaren 1 yıl içinde maden hakkını devir alan kamu tüzel kişisi tazminatın tamamını maden hakkı sahibine öder. (15. madde hükümleri saklıdır.)

Ancak bu süre içinde ödenmeyen paralara yıllık % 9 faiz yürütülür.

Maden üzerindeki takyitler:

Madde 15.- Devlet eliyle işletilmek üzere geri alınan maden hakları üzerinde bulunan, ihtiyati tedbir, ihtiyatî ve icraî haciz ve ipotek takyitler madenin devir teslim tarihinde kalkar.

Şu kadar ki; Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının talebi üzerine maden hakkı sahibine ödenecek tazminat, madeni devir alan kamu tüzel kişisi tarafından bu takyitlere karşılık olarak Bakanlık emrine millî bir bankaya yatırılır.

Bu gibi hallerde durum ayrıca Bakanlıkça takyidi koyan merci, makam ve kişilere duyurulur.

Takyitlerin kalkması halinde bu paralar maden hakkı sahibine tediye edilir veya yetkili merciden tebellüğ edilecek kararlara göre işleme tabi tutulur.

Takyitler karşılığı tevdi edilecek olan meblağ, takyit miktarı ile sınırlıdır. Artanı maden hakkı sahibine ödenir.

İşletme ile ilgili taşınmaz mallar:

Madde 16.- Devletçe geri alınan maden hakkı sahalarındaki, muvakkat işgal, istimlâk ve tahsise konu olmuş gayrimenkullerin, madeni devir alan kamu tüzelkişisine intikali aşağıdaki hükümlere tabidir.

A) Muvakkat işgal konusu taşınmaz mallar:

Bunlar üzerinde maden hakkı sahibinin sahip bulunduğu haklar ve tâbi bulunduğu vecibeler, madeni devir alan kamu tüzelkişisine geçer; devir işlemi, muvakkat işgal konusu taşınmaz malların sahiplerinin hak ve vecibelerinde her hangi bir değişiklik yapmaz.

B) İstimlâke konu olmuş taşınmaz mallar:

Bu gibi taşınmazların mülkiyeti aynı şartlarla madeni devir alan kamu tüzelkişisine geçer.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının isteği üzerine, ayrıca bir karar ve işleme gerek kalmaksızın ilgili tapu sicil muhafızlığınca intikal işlemi yapılır.

C) Tahsis konusu taşınmaz mallar:

Bu gibi taşınmazlar ayrıca bir işleme gerek kalmaksızın madeni devir alan kamu tüzelkişisine geçer, durum Bakanlıkça Maliye Bakanlığına bildirilir.

MTA masrafları:

Madde 17.- Geri alınan maden hakkı üzerinde, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünün kendi hesabına yapmış olduğu aramalar dolayısıyla doğmuş olan masraflar hakkındaki talep hakları düşer.

Devlete tahsis edilen maden haklarının takyit edilemeyeceği:

Madde 18.- Devlet eliyle aranması ve işletilmesi kararlaştırılan maden cinsleri için, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren doğacak maden hakları üzerinde, her hangi bir kanunî takyit konamaz ve bu madenler hakkında devir işlemleri yapılamaz.

Aynı cins madenlerin müktesep hâk taalluk edenleri geri alınıp kamu tüzelkişilerine tahsis edilir ise, bunlar da birinci fıkra hükmüne tabidir.

Bu kanun yürürlüğe konulmasından önce elde edilmiş olup, geri alınması kararlaştırılmamış maden hakları yukardaki hükümlere tabi değildir.

Uyuşmazlıkların çözüm yeri:

Madde 19.- Bu kanunun uygulanmasından doğan uyuşmazlıkların çözüm yeri Danıştay'dır.

Davada husumet Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile madeni devralan kamu tüzel kişisine yöneltilir. (4353 sayılı Kanun hükümleri saklıdır.)

Bilirkişi incelemesine gerek görülen hallerde; bu inceleme en az üç kişilik bir bilirkişi kuruluna yaptırılır. Bu kurul, davaya bakan dairenin talep ve tebligatı üzerine, tebliğ tarihinden itibaren en geç bir ay içerisinde. a) Ankara Ticaret Odası Başkanlığı, b) Maden Mühendisleri Odası Başkanlığı, c) Maliye Bakanlığı tarafından gösterilecek beşer kişilik aday arasından seçilecek kişilerden oluşur.

Aday gösterilmemesi, bilirkişi seçilenlerin göreve gelmemesi veya gelememesi hallerinde, kurul aynı esas ve usule göre seçilecek üyelerle tamamlanır. Seçilecek adayın da bulunmaması halinde genel hükümler uygulanır.

Kaza mercilerinden ve icra dairelerinden, bu kanuna göre yapılacak devir ve intikal işlemlerini durduracak, yavaşlatacak veya aksatacak nitelikte tedbiri ihtiyatî veya tehiri icra kararı verilemez.

Maden hakkı anlaşmazlıkları:

Madde 20.- Bu kanuna göre yapılan geri alma işlemleri; geri alınma konusu madenlerle ilgili olarak Maden Kanunundan doğan ve doğacak olan idarî anlaşmazlıkların Danıştay'da bakılıp sonuçlandırılmalarına engel değildir.

Bu tür anlaşmazlıklar tazminata müessir şekilde sonuçlanır ise, maden hakkı sahibine ödenecek tazminat hakkında 15. madde hükümleri uygulanır.

Madde 21.- Bu kanunun uygulanmasında; ayrıntılar Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca yürürlüğe konacak Yönetmelikle düzenlenir ve bu Yönetmelik en geç üç ay içerisinde yürürlüğe konur.

Yürürlük ve yürütme:

Madde 22.- Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 23.- Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

Maddeler kabul edildikten sonra, kanunun tümü üzerinde aleyhte Tokat Milletvekili Ali Şevki Erek aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Muhterem arkadaşlarım; Geçici Hükümetin ivedilikle görüşülme talepleri her Meclisin açılışında birbirine inzimam eden kanunlarla gündemimizi tamamen ters-yüz etmiş bir duruma getirmektedir. Dolayısıyla, Yüce Mecliste etraflica ve lâayıkı veçhile görüşülmesi iktiza eden birçok tasarılar, bu gündem değışikliğı sebebiyle, ta 1974 Haziran ayında dağıtılan kanun tasarısının bugün görüşölüp görüşölmeveceğı hususunda muhterem üyelerin kesin bir fikre sahip olmaması nedeniyle, konunun ehemmiyetini tam mânasıyle anlayamadan Yüce Meclisten geçme durumuna gelmiş bulunmaktadır.

Muhterem arkadaşlarım; bu tasarılardan bir tanesi de, Devletçe işletilecek madenler üzerindeki hakların geri alınması ve hak sahiplerine ödenecek tazminat hakkında kanun tasarısı bulunmaktadır.

Muhterem arkadaşlarım; bu kanun tasarısının 1. maddesine göz attığımızda, devletleştirilecek madenlerin sureti katiyede tasrih edilmemiş olduğunu görüyoruz. Biz burada, % 100 mahiyetini haiz bir devletleştirme kanunu getirmiş bulunuyoruz, öyle ki, eğer bu kanun çıktığı takdirde, bugün için Devletin eline, Devletin işletmesi gerekli olan veya olmayan, stratejik ehemmiyeti olan veya olmayan, kamu yararına bulunan veya bulunmayan, tüm özel teşebbüslerin Devlet kararıyle her an devletleştirme kılıcı altında bulunmak gibi, gayet sakin bir yola sapmış bulunuyoruz. Bugün stratejik maddesi olmayan bir madende özel teşebbüsün verimli bir işletmesini bu kanunla “Acaba hükümet benim işletilmekte olan madenimi ne zaman devletleştirecektir? Ne zaman el koyacaktır?” Kaygısına sürüklüyoruz; dolayısıyla hem özel teşebbüsü tam mânasıyle ürkütüyoruz, hem o vatandaşı korkuya itiyoruz, dolayısıyla ondaki verimliliğı baltalıyoruz muhterem arkadaşlarım.

Arkadaşlar; Sayın Ecevit Hükümeti tarafından sevk edilen bu tasarının, ne Sayın Ecevit Hükümetinin Programına uygunluğu vardır, ne kesinleşen ve kabul edilen 3. Beş Yıllık Plana uygunluğu vardır, ne Reisicumhur tarafından veto edilen Maden Reform Kanununa uygunluğu vardır, ne de Anayasaya uygunluğu vardır. 4 kalemde bu devletleştirme tasarısının bizzat Ecevit Hükümetinin Programına uygunluğu bulunmamaktadır. Nitekim, Sayın Ecevit Hükümetinin Programında, 17. sayfasının

1. paragrafında aynen şöyle denmektedir: “Yeraltı kaynaklarımızın işletilmesinin devletçe tanzimini sağlayacak, bu arada stratejik nitelik taşıyan bor mineralleri, hukuk kuralları çerçevesinde devletleştirilecektir.”

Şu halde muhterem arkadaşlarım, Sayın Ecevit imzasıyla Yüce Meclise sevk edilen Hükümet tasarısı, bizatihi Ecevit’in Hükümet Programına aykırı düşmektedir, çünkü, Ecevit Programında devletleştirilecek olan madenler tadat ve tasrih edilmiştir, açıkça belirlenmiştir. Bu belirlenen madenler bor mineralleridir. Bu bakımdan bu kanun evveleminde, sevk eden imza sahibinin Hükümet Programına ters düşmektedir.

Muhterem arkadaşlarım, Yüce Meclislerce kabul edilen ve kesinleşen Üçüncü Beş Yıllık Planın 295. sayfasının 601 numaralı bendinde, “Bor tuzları, tungsten ve radyoaktif minerallerin işletilmesi kamu tekelinde olacaktır.” denmekle, hangi madenlerin devletleştirilmesi lâzım geldiği, bu kesinleşen Üçüncü Beş Yıllık Planla tespit edilmiş bulunmaktadır.

Üçüncü Beş Yıllık Planın bağlayıcılığı göz önünde bulundurulduğunda, bizim bu tasarıyı hiç görüşmeden, hiç bir üye bu tasarı hakkında müspet veya menfi söz almadan geçirmemiz, doğrusu hem Üçüncü Beş Yıllık Plana, hem Ecevit Hükümeti Programına aykırı düşmektedir. Nitekim, Üçüncü Beş Yıllık Planın (şimdi sırasını bulamayacağım) 2203 ve 2206 numaralı bendlerinde de hangi madenlerin devletleştirilmeye tabi tutulacağı, daha doğrusu kamu tekeline bırakılacağı açıkça zikredilmiş, sınırlanmış ve tespit edilmiştir.

Üçüncü Beş Yıllık Plan, devletleştirmeye muhatap olan madenleri;

1. İşletilmesinde kamu yararı bulunan stratejik madenler,
2. Bor mineralleri,

olarak tespit ve tayin etmiştir. Biz bunları bırakıyoruz, bütün madenleri “devletleştirme” gibi bir kılıcın altına sokuyoruz. Yarın şu veya bu şekilde, stratejik maden olmayan sair madenleri işleten ve bunda gerçek mânası ile verimlilik sağlayan bir özel teşebbüsü, “Acaba benim madenim ne zaman devletleştirilecek?” gibi bir kaygının altına sokuyoruz.

Muhterem arkadaşlarım, eğer devlet tekeline işletilmesinde yarar olacak stratejik bir maden varsa, bunun devletleştirilmesinde hep beraber olalım. Nitekim, bor mineralleri haklı olarak Üçüncü Beş Yıllık Planda bu kapsama alınmıştır.

Muhterem arkadaşlarım, sade bununla bitmiyor: Yüce Meclisin 7.5.1973 tarihinde kabul ettiği ve 1713 sayı ile neşredilen Madencilik Reform Kanunu, malûm olduğu üzere Sayın Reisicumhur tarafından, bir kere daha görüşülmek üzere geri gönderilmiş bulunmaktadır. Halen bu bahsettiğim Kanun yürürlükte değil; ama Muhterem Meclisin oylarıyla kabul edilmiş, ikinci bir defa Reisicumhura gönderilme şansı olan bir Kanundur ve bu Kanun Üçüncü Beş Yıllık Planın hükümlerine uyduğu gibi öyle bir tesadüfle Sayın Ecevit'in programına da uymaktadır.

Bu getirilen kanun tasarısı, Sayın Ecevit'in Programında tatad edilen kanun kapsamlarını da aşmaktadır. Nitekim, tarih ve numarasını Yüce Meclise arz ettiğim bu Maden Reformu Kanununun ek 3. maddesinde aynen şöyle denmektedir: “Elektrik enerjisi için kullanılmasının zorunlu olduğunu ve yurt ekonomisine uygun ve verimli biçimde işletilmediğine, ilgili Bakanlığın ve Devlet Planlama Teşkilâtının görüşü alınarak Bakanlar Kurulunca karar verilen linyit yatakları Devlet tarafından doğrudan doğruya veya özel sektörle ortaklaşa işletilir”.

Şu halde, Maden Reformu Kanun tasarısında dahi hangi maden kesiminin Devlet tekeline alınabileceği açıkça zikredilmiş bulunmaktadır.

Aynı Maden Reformu kanun tasarısının ek 4. maddesinde, “İlgili Bakanlığın ve Devlet Planlama Teşkilâtının görüşü alınarak, Bakanlar Kurulu kararı ile, Devletçe işletilmesi ekonomik değerde bulunmayanlar dışında kalan bor tuzu madenleri Devlet tarafından doğrudan doğruya veya özel sektörle ortaklaşa işletilir” deniyor.

Muhterem arkadaşlarım, şu kanunda da görülüyor ki, bizim maden mevzuatımız Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, hatta Ecevit Programı, hatta Anayasamız kamu tekeline verilecek olan madenleri hem tasrih etmiş, hem de bunun

üzerine ayrıca bir kayıt getirmiştir. Meselâ bu kayıtlardan birisi, “Devletçe işletilmesi ekonomik değerde bulunmayanlar...” Bir madenin devletçe işletilmesi ekonomik değerde bulunmuyor ise, o maden bu kanunun kapsamı dışında kalacaktır.

Yeni getirilen tasarıda böyle bir kayıt da düşünülmemiştir. Yani, devletçe işletilmesi ekonomik olmayan bir maden dahi, yeni sevk edilen kanuna göre eğer idaresinin eline düşerse kamulaştırılmış olacaktır.

Diğer taraftan, ek 3. maddede ilgili Bakanlığın Devlet Planlama Teşkilâtının görüşü alınarak, “elektrik enerjisi için kullanılması zorunlu olan madenler” diye hangi kayda bağlandığı da açıkça zikredilmiş olmaktadır muhterem arkadaşlarım. Anayasamızın bu konuya ait 130. maddesi: “Tabîî servetler ve kaynaklar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır...” Esasında bu hususta bir tereddüt yoktur. Gerek eski Maden Kanununda, gerek getirilen Maden Reformu tasarısında, gerek Üçüncü Beş Yıllık Planda, gerek Ecevit Programında, velhasıl bütün mevzuatımızda, madenlerin devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunduğu şek ve şüphe yok. Anayasamız da zaten, bu hususu kesinlikle ifade etmiştir. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir. Arama ve işletmenin, devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması kanunun açık iznine bağlıdır. Anayasa devlete demiş ki: “Devlet! Bu madenler tamamen senin hüküm ve tasarrufun altında. Bunu ya sen işlet, veyahut işletmek için özel teşebbüsle ortaklık yap veyahut işletmek için özel teşebbüse izin ver..”

Şimdi, mevzuatımıza göre vatandaş bize müracaat etmiş, “Ben şu madeni işleteceğim” diye, arama ruhsatnamesini almış, imtiyazını almış, koridorunu açmış, galerisini açmış, oraya yatırım yapmış. Bütün bu izin verdiğimiz vatandaşlara ve bundan sonra izin vereceğimiz vatandaşlara biz diyoruz ki, “Her ne kadar sen buraya yatırım yaptıysan, emek döktüysen, bilâkayduşart devletçe işletilmesi zorunlu olsun veya olmasın, kamu yararına olsun veya olmasın, elektrik üretiminde yararlı olsun veya olmasın, (sayısız ve kitapsız olarak) istediğimiz anda, istediğimiz madene istediğimiz şekilde el koyabiliriz.” Bu takdirde muhterem arkadaşlarım, bekçiyi, dövmekle üzüm çalmak arasında bir fark kalmadığı kanaatindeyim. Biz yeraltı kaynaklarımızı değerlendirip yeryüzüne çıkarıp, memlekete

millete yararlı bir hale getirmek kavgasında mıyız? Evet. Buna bugün devletimizin maddî gücü tam manasıyla kifayetli midir; kabil midir tam manasıyla yatkın olmaya? Kanaatimizce, hayır. Bugün bu duruma, esasında yeraltında yatan bütün kaynaklarımızı tam manasıyla işletemediğimizden geliyoruz.

O halde, bir özel teşebbüs, stratejik mahiyeti haiz olmayan bir madeni veyahut devletçe kamu yararına işletilmesine lüzum duyulmayan bir madeni layıkı veçhile işletiyorsa, biz onun başına, “Demoklesin Kılıcı” gibi, “Seni yarın veya öbür gün devletleştiririz haa...” tehdidini asmayı, onu tedirgin etmeyi, dolayısıyla millî ekonomiye zarar vermeyi ve böyle bir yola gitmeye düşünmeyi bir tarafa bırakmamız icap ediyor muhterem arkadaşlarım.

Bu gelen maddelerde, bu gelen maddelerin teferruatında, yapılan masrafların şu veya bu şekilde muhataba tam manasıyla ödenmemesini amir hükümler de vardır; fakat ben onlar üzerinde durmuyorum; ben, kanunun genel mahiyeti üzerinde duruyorum.

Eğer biz bu kanunu buradan çıkarırsak, bu kanun meriyete girerse muhterem arkadaşlarım, Üçüncü Beş Yıllık Plana aykırı hareket etmiş oluruz, bir; Anayasa hükmüne aykırı hareket etmiş oluruz, iki; Ecevit Programının açık hükmüne aykırı hareket etmiş oluruz, üç; Reiscumhur tarafından veto edilen Maden Reformu kanun tasarısının (kanunlaşmıştır, ikinci defa görüşülmek üzere gönderilmiştir, tasarı kelimesini kullanmak zait olur) açık hükümlerine aykırı hareket etmiş oluruz, dört.

Muhterem Yüce Heyeti, haddim olmayarak, bu önemli kanun üzerinde teemmülle hareket etmeğe çağırıyorum naçizane. Bu kanunu çıkardığımız takdirde, şu veya bu şekilde izin verilmiş olsun veya bundan sonra izin verelim, Türkiyemizde yeraltında yatan çok geniş madenlerimizin yerüstüne çıkarılmasına, yani millî ekonomi hizmeti verilmesine katkıda bulunmayız. Bilâkis, bu hevesleri daha şimdiden baltalamış oluruz.

Genel mahiyette maruzatımı şahsım adına Yüce Meclise arz ettim.

Saygılarımı sunarım.”¹⁰²¹

¹⁰²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 33, 30.1.1975, ss. 328-330.

Kanun tasarısının lehinde ise Ankara Milletvekili Cahit Kayra bir konuşma yapmıştır:

“Sayın Başkan, sayın arkadaşlar;

Üzerinde tartışma yapılan kanun tasarısı, bir başka kanun tasarısının yahutta henüz kanunlaşmış olmayan bir başka mevzuatın usul taraflarını kapsayan bir çerçeve kanunu mahiyetindedir.

Aslında, bu bakımdan ele alındığı zaman üzerinde durulması gereken nokta, madenlerin Türkiye’de nasıl işletilmesi gerektiği konusu olarak belirir. Benden önce konuşan sayın konuşmacı, bu getirilen, tasarının Üçüncü Beş Yıllık Plana, Anayasaya, Ecevit programına ve Sayın Cumhurbaşkanı tarafından veto edilen tasarıya da aykırı olduğunu söyledi.

Benim görüşüm bunun böyle olmadığıdır. Fakat bunu anlatmaya geçmeden evvel size bir küçük tasvir yapmak mecburiyetindeyim:

Türkiye’nin şimdiye kadar tespit edilmiş olan petrol kaynakları, Türkiye ihtiyacını karşılayacak durumda değildir. Buna karşılık, Türkiye’nin linyit kaynakları, gerçekten, Türkiye’nin ihtiyacını büyük ölçüde karşılayacak vaziyettedir. Bu linyit kaynaklarının yarısı Devletin elindedir, yarısı özel kişilerin elindedir.

Devlet, bu linyit kaynaklarından yılda 8 milyon ton üretir, özel sektör bundan yılda 2 milyon ton üretir. 2 milyon ton üretmekle kalmaz, bu madenleri tahrip eder. Öyle madenlerimiz vardır ki, 40 milyon ton rezerv vardır bunlarda; buradan, ilgili müesseseler, şahıslar ancak 5 bin, 10 bin, 25 bin ton, bunların en kabadayısı 150 bin ton kömür üretirler.

Türkiye’de hepimizin bildiği gibi gerek sanayi, gerekse şehirlinin ihtiyacı bakımından ciddî bir sıkışıklık içinde bulunuyoruz. Devlet aynı miktardaki rezervden yılda 8 milyon ton üretiyor, özel kişiler yalnız 2 milyon ton üretiyor. Bunun çeşitli misallerini, örneklerini, istedikleri takdirde arkadaşlara teker teker verebilirim.

Şimdi, konunun Üçüncü Beş Yıllık Planla olan aykırılığına bakalım. Her Beş Yıllık Plan, esas itibariyle bir kadro planıdır. Her yıl bunun üzerinde gerekli değişiklikler yapılır. Eğer bu değişikliklerin yapılmasına imkân olmasa, o

zaman hükümetlerin programlarının manası da kalmaz. Şüphesiz ki, herhangi bir zamanda yapılan bir beş yıllık planın, bir başka zamanda bir hükümet tarafından yıllık planlar üzerinde değişikliklere tabi tutulması tabiidir. Binaenaleyh, Üçüncü Beş Yıllık Planla irtibatı ancak bu kadardır.

Anayasaya olan ilişkisi bakımından da bir aykırılık görmeye imkân yoktur; Anayasa çok açıktır. Her şeyden evvel bir nokta üzerinde ciddiyetle durmamız lâzım. Anlamlar artık değişmiş bulunuyor. 19. yüzyılın standardına, 19. yüzyılın anlamına ve davranışına göre tespit edilmiş maden mevzuatının, artık bugünkü dünyada, çağdaş dünyada, çağdaş ihtiyaçlar karşısında geçerliliği kalmamıştır. Herhangi bir müesseseye, herhangi bir şahsa bir ruhsat vereceksiniz; ilk yapılan araştırmada, “Burada 500 bin ton kömür var” denecek; “Öyleyse, sen de yılda 5 bin ton kömür çıkar” diyeceksiniz. Türkiye’nin ihtiyaçları namütenahi olacak, dışarıya milyarlarla dolar döviz vereceksiniz; ama o zatın elinde on sene evvel, yirmi sene evvel ruhsatını almış olduğu toprakların altında elli milyon, yüz milyon ton kömür olacak; siz bu kişilere, “Hayır, daha fazla kömür çıkar, “bize ver” diyeceksiniz. Böyle şey olmaz. Bunun tümüyle bu haliyle devamı aslında Anayasaya tamamen aykırı bir durum yaratmaktadır.

Asıl mesele, bugünkü dünyada, bugünkü dünyanın ve Türkiye’nin ihtiyaçlarına göre eskimiş, tamamıyla, ötede beride bir avuç insanın menfaatini sağlamaya matuf mevzuatı devam ettirmektir. Asıl aykırılık buradadır.

ALİ ŞEVKİ EREK (Tokat)- Beyefendi, yanlış konuşuyorsunuz.

CAHİT KAYRA (Devamla)- Ecevit programına gelince: Ecevit programında da biz, stratejik madenlerin devletleştirilmesinden bahsettik. Bugün, enerji üretilecek olan kömürden daha stratejik hangi madde var?..

ALİ ŞEVKİ EREK (Tokat)- Tasarıya bak.

CAHİT KAYRA (Devamla)- Hangisi var, gösterin bana..

BAŞKAN- Rica ederim, müdahale etmeyin.

CAHİT KAYRA (Devamla)- Sayın Cumhurbaşkanı tarafından veto edilen tasarıya gelince; bu tasarı üzerinde esasen tekrar duracağız. Bu tasarının, bundan evvelki Meclis zamanında çoğunluğa hâkim olan gruplar tarafından ne hale getirildiğini ve bu yüzden Cumhurbaşkanı tarafından veto edildiğini biliyoruz.

Şimdi konu, şu elimizdeki usul kanununun, bütün ötekileri aşıp aşmadığıdır. Bu bir usul kanunudur. Bugün ihtiyaçlar (Bizim anlayışımıza, bizim isteklerimize, bizim görüşümüze göre bugünkü ihtiyaçlar) bor madenleri ve kömür madenleri üzerinde kendisini gösteriyor. Yarın bir başka türlü madende kendisini gösterebilir. Size örnekler vereceğim: Barit denilen bir maden var. Barit denilen maden, bir tür topraktır. Biz bunu toprak fiyatından, yıllardan beri tonunu 13 dolardan satıyorduk; bu maden ihracatını durdurduk; “Bunları ancak kavurmak suretiyle, yani mamul hale getirmek suretiyle ihraç edersiniz” dedik. Evvelâ 36 dolara çıktı; ben ayrılırken de, sanıyorum 65 dolara yükseldi.

Barit, dünyanın en stratejik maddelerinden birisidir. Petrol aramak için en lüzumlu maddedir. Bütün dünya petrol aramak için bu büyük gayretin içine düştüğü zaman, gayet tabîî ki, Türkiye’deki barit rezervlerini de sömürmeye gayret edecektir.

Ben bir Bakan olarak veya bir devlet adamı olarak, beş tane özel kişinin servetini artırmak için Türkiye’deki barit kaynaklarının yabancı sömürüye açılmasına tabîî ki muhalefet edeceğim.. (CHP sıralarından alkışlar) Siz öyle yapmayınız...

ALİ ŞEVKİ EREK (Tokat)- Beyefendi, tahrif ediyorsunuz.

CAHİT KAYRA (Devamla)- Şimdi, haliyle bu bir usul kanunu... Bugün, isterseniz barite tatbik edersiniz, yarın belki baritten çıkarırsınız; ama bu kanunda, “Şu madene tatbik edilecek, bu madene tatbik edilecek” diye bir hüküm yok. Bugün için önemli olan madenler, kömürdür, bordur. Bunun dışında, bariti bu gruba sokmayı ben şahsan isterim. Baritte de kalmaz, baritin dışında da başka madenler var. Evvelâ dünyadaki değişikliği anlamak lâzım arkadaşlar.

Tabiî kaynaklar dünyada gittikçe azalıyor. Bütün milletler tabiî kaynakların üzerine çullanmış vaziyettedirler. Türkiye'nin elinde de bir miktar tabiî kaynak var. Neden, bunları illâ ki, şahısların servetleri artsın diye oralardan söküp de gemilerle Almanya'ya, Amerika'ya gönderiyorsunuz, ne lüzumu var? İcabederse bunlar durur, bunları devletleştiririz; çalıştırır mıyız, çalıştırmaz mıyız, o zaman düşüneceğimiz hususlardır. Ama bunlar için, elimizde, hükümetlere, bizden sonra gelen ve daha da sonra gelecek olan hükümetlere yetki verecek olan bir kanun lâzımdır. Niye bu kanunun öbür tarafını kesip, kısıp da daraltmak istiyorsunuz? Yarın öbür gün tekrar gelecekler size; “Efendim, kömür madeni meselesini hallettik, bor madeni meselesini hallettik; şimdi de barit madeni meselesini halledelim” diyecekler; iki sene de, üç sene de onun için uğraşacaksınız.

Bu tasarıyla hiçbir madeni devletleştirmiyoruz; ama devletleştirecek ise, nasıl bir yöntem kurulacağını, nasıl bir yöntem tespit edileceğini söylüyoruz. Bunun dışında başka bir şey yok ki.

Bunun ne Anayasaya, ne Üçüncü Beş Yıllık Plana ve hele ne de bizim Ecevit programına aykırı düşen hiçbir tarafı yok.

İstemiyor musunuz?... Madenlerimizin, şurada burada kalmış şu kadar ton mağnezit madeninin, şu kadar ton bor madeninin, bu kadar ton bilmem ne madeninin özel ellerde, bu ocakların tahribi pahasına elden çıkarılmasını mı istiyorsunuz? Yoksa hükümetlere demoklesin kılıcı, gerçekten bir demoklesin kılıcı; ama toplumun yararına yarayacak, toplum yararına olan bir demoklesin kılıcı vermeyi istemiyor musunuz?

Saygılarımı sunarım.”¹⁰²²

¹⁰²² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 33, 30.1.1975, ss. 330-332.

Kayra'nın konuşmasından sonra, Ali Şevki Erek, Kayra'ya “esasinda bize izafe etmek istediği fikir, bize yakıştırmak istediği fikir, bize yaftalamak istediği fikirle bizim alâkamız yoktur...Biz millî menfaatlerimize hangisi gerekiyorsa o yandayız” diyerek karşılık vermiştir.¹⁰²³

Görüşmelerden sonra, tasarının tümü oylanmış; oylamaya 76 Milletvekili katılmış, 76 kabul ve 2 ret oyu kullanılmıştır.¹⁰²⁴ Çoğunluk sağlanamadığı için oylama 35. Birleşimde tekrarlanmış; oylamaya 310 Milletvekili katılmış, 194 kabul, 112 ret ve 4 çekinse oy ile tasarı Meclis tarafından kabul edilmiştir.¹⁰²⁵

¹⁰²³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 33, 30.1.1975, s. 332.

¹⁰²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 33, 30.1.1975, s. 342.

¹⁰²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 35, 5.2.1975, s. 393.

14. SOSYAL SİĞORTALAR VE EMEKLİ SANDIĞI İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

14.1. Sosyal Sigortalar Kanunu'nda Değişiklik: İşçi ve Emeklilerin Maaş ve Sosyal Haklarının Yeniden Düzenlenmesi

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun bazı madde ve fıkralarının değiştirilmesine ve bu Kanuna ek ve geçici maddeler eklenmesine ilişkin kanun tasarısı 28 Ocak 1975 tarihinde Sağlık ve Sosyal İşler ve Plan komisyonlarına sevk edilmiştir.¹⁰²⁶ Tasarı aynı konuda verilen Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Samsun Milletvekili Fuat Uysal'ın, Eskişehir Milletvekili Ayşe Aliye Köksal ve 21 arkadaşının, Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve 5 arkadaşının, Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve 4 arkadaşının, Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu ve 7 arkadaşının, Ankara Milletvekili Hayrettin Turgut Toker ve 4 arkadaşının, İstanbul Milletvekili Reşit Ülker ile Kastamonu Milletvekili Sabri Tıghı ve 2 arkadaşının ve İstanbul Milletvekili Fatma Gülhis Mankut'un 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu Kanuna bazı geçici ve ek maddeler eklenmesine dair kanun teklifleri ile birleştirilmiş; ilgili tasarı, teklifler ve raporlar 30 Mayıs 1975 tarihinde Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.¹⁰²⁷

Başbakan Sadi İrmak imzasıyla Meclis Başkanlığına sunulan tasarının gerekçesinde aşağıdaki görüşlere yer verilmiştir:

“Sosyal Sigortalar Kurumundan halen sürekli iş göremezlik geliri, malullük veya yaşlılık aylığı almakta olanlar ile sigortalılık niteliğini yitirenler (6 ay içinde) hastalıkları halinde, herhangi bir süre ile sınırlı olmaksızın gerekli sağlık yardımlarından yararlandırılmaktadırlar. Ancak, Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri yapılmış Ülkelerin uygulamalarıyla paralellik sağlanması, Uluslararası asgarî normlara yaklaşılmaması ve dar gelirli grupların sosyal güvenlik haklarından daha geniş ölçüde yararlanmalarını sağlamak bakımından, söz konusu kimselerin geçindirmekle yükümlü oldukları eş ve çocukları ile Sosyal Sigortalar Kurumundan gelir veya aylık alan eş ve çocukların hastalıkları halinde, sağlık yardımlarından yararlandırılmalarının uygun olacağı düşünülmüştür.

Gerek sözü edilen olanağı sağlamak ve gerekse bu nedenle artacak giderleri karşılamak amacıyla, 506 sayılı Kanunun 73. maddesinin Hastalık Sigortası primiyle ilgili (B) bendinin, ilişik metinde belirtilen şekilde değiştirilmesi gerekmektedir.

¹⁰²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 8, Birleşim: 31, 28.1.1975, s. 194.

¹⁰²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 83, , 3.6.1975, s. 381.

Sosyal Sigortalardan bağlanan aylık ve gelirlerde aranan en önemli koşullardan biri bunların ekonomik konjonktürdeki değişimleri izleyebilmesidir. Gerçekten, bağlanmış olan bir aylığın bağlandığı tarihteki satın alma gücünü koruma, sigortanın sosyallik niteliğinin bir gereğidir. Bu suretle, aynı zamanda, eski yıllarda düşük ücretler üzerinden aylık bağlanmış olan kimselerle yeni aylık bağlanmış olanlar arasında sosyal adalet ilkelerine aykırı düşen farklılıklara da meydan verilmemiş olacaktır.

Sosyal Sigortalarımızdan bağlanan malullük, yaşlılık ve ölüm aylıklarıyla iş kazası veya meslek hastalığı sonucu bağlanan gelirlerde, bu prensibe uyularak, çeşitli tarihlerde ayarlamalar yapılmıştır. Ancak bu ayarlamalar bir sisteme bağlanmamış ve her defasında, duyulan ihtiyaca göre hazırlanan tasarılar üzerine Kanun yoluyla gerçekleştirilmiştir. Hazırlanan tasarıda, ise sigorta aylık ve gelirlerinin ayarlanmasında göz önünde tutulacak kriterler ile izlenecek yönetimin kanunda belirtilmesi ve uygulamanın Bakanlar Kurulu Kararına bırakılması öngörülmüştür.

Tasarı ile getirilen sistematik ayarlama, geçim endeksleri ile genel ücret düzeylerindeki değişimler kriter olarak kabul edilmiştir. Aylıkların geçim endekslerindeki yükselişi izlemesi aylığın satın alma gücünün devam ettirilmesini sağlayacaktır. Ücret değişimlerinin göz önünde bulundurulması ise sigortanın gelir gider dengesinin korunması için zorunludur. Bu nedenle, ayrıca aylık ayarlamalarıyla birlikte prime esas kazançların alt ve üst sınırlarının yeniden saptanabileceği de tasarıda yer almıştır.

Tasarıda, aylık veya gelir ayarlamaları ile prim ve ödeneklerin hesabına esas olarak günlük kazanç sınırlarında yapılacak artırırdan, kurumun üç aylık gelir-gider tahminlerinin de göz önüne alınarak Çalışma Bakanlığının gerekçeli önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca yapılması öngörülmüştür.”¹⁰²⁸

¹⁰²⁸ “506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Madde ve Fıkralarının Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesine İlişkin Kanun Tasarısı ile C. Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker’in, Samsun Milletvekili Fuat Uysal’ın, Eskişehir Milletvekili Ayşe Aliye Köksal ve 21 Arkadaşının, Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve 5 Arkadaşının, Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve 4 Arkadaşının, Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu ve 7 Arkadaşının, Ankara Milletvekili Hayrettin Turgut Toker ve 4 Arkadaşının, İstanbul Milletvekili Reşit Ülker, Kastamonu Milletvekili Sabri Tıgh ve 2 Arkadaşının ve İstanbul Milletvekili Fatma Gülhis Mankut’un, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Geçici ve Ek Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Teklifleri ve Sağlık ve Sosyal İşler ve Plan Komisyonları Raporları”, S. Sayısı: 168, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975 sonuna ekli basmayazı, ss. 1-2.

Danışma Kurulu'nun öncelik önerisinin kabul edilmesiyle, tasarı ve teklifler 5 Haziran 1975 tarihinde görüşülmüştür.¹⁰²⁹ Tasarı ve tekliflerin tümü üzerinde ilk konuşmayı DP Grubu adına Konya Milletvekili Muzaffer Demirtaş yapmıştır:

“Değerli milletvekilleri, Sosyal Sigortalar Kanununda sürekli iş görememezlik gelir, malullük ve yaşlılık aylığı almakta olan işçi emeklilerine 506 sayılı Kanunda bazı değişiklikler yapılarak yeni imkânlar getirilmektedir. Teklif gerekçesinde de açıklandığı gibi, sosyal güvenlik sözleşmeleri yapılmış ülkelerin uygulamalarıyla paralellik sağlanması, uluslararası asgarî normlara yaklaşılmaması ve dar gelirli grupların sosyal güvenlik haklarından daha geniş ölçüde yararlanmasını ve bu hakları emekli işçiye ve bakmakla yükümlü olduğu aile fertlerine tanımakta büyük yarar gördüğümüzü arz etmek isteriz.

Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonunda Hükümet ve muhtelif siyasî partiye mensup milletvekillerine ait tekliflerin müzakeresi esnasında, kanunda yapılacak değişikliklerden bir kısmını yeterli, bir kısmını da yetersiz bulduğumuzu belirtmiştik. Emekli işçi ailelerinin ve çocuklarının, hastalıkları halinde, sağlık yardımlarından istifade etmesi en tabîî hakkı olmasına rağmen, bugüne kadar gecikmiştir. Devletin, memur kesiminden emekliye ayrılmış bir kimsenin aile fertlerini hiçbir kısıtlamaya tabi tutmadan tedavi etmesi, ilâçlarını karşılaması, kanunla Sosyal Sigortalar Kurumuna bağlı işçi emeklisine ve ailesine de bu hakkın verilmesi, hak eşitliğini ortadan kaldırmış olacaktır. Bu hususta, 506 sayılı Kanunun 36-40-42-73 ve 78. maddelerindeki Sağlık Sosyal Komisyonunda yapılan değişikliği benimsediğimizi, Plan Komisyonunda da tanzim edilen 90. maddeye uygun bulduğumuzu belirtmek isterim.

Emekli işçi aylıklarının, bugün artan geçim endeksleri, Türk parasının alım gücünün büyük miktar-yasta azalması karşısında, yetmeyeceği tabîîdir. Yıllarını işyerine vermiş binlerce işçi bugün ıstırap çekmekte, yaşama kavgası

¹⁰²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, s. 456.

vermektedir. Artan hayat pahalılığı, başıboş fiyat yükselmeleri ve bunun karşısında sabit kalan emekli maaşı aileyi perişan etmiştir. Çalışmakta olan işçi belirli toplu sözleşme müddetleri içerisinde, anlaşmalar gereğince yeni imkânlar kazanmakta, asgarî ücretler kanunlarla düzenlenmektedir. Keza, devlet memurları asgarî ücretin üzerinde aylık alırken, katsayıları uygulanarak günün şartları içerisinde yükselmeler kaydetmektedir. Emekli işçilerin yıllar önce tespit edilen 540 lira taban aylıkla geçinmesi imkânsızlıklarını görmemek, kulakları tıkamak büyük haksızlıktır. Anayasamızın insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması ilkesini yerine getirerek, Devletin emekli ailelerini bu perişan durumdan kurtarması şarttır.

Burada mühim bir konuya daha temas etmek isterim, memur emekli olduktan sonra, Devletin herhangi bir kesiminden hem emekli maaşını Emekli Sandığından alabilmekte, hem de herhangi bir işyerinde çalışabilmekte, gücünü değerlendirebilmektedir. Sosyal Sigortalar Kanununa bağlı bir emekli bu haktan mahrum bırakılmaktadır. Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı bir durum mevcuttur. 506 sayılı Kanuna göre emekli olanların çalışma hürriyeti, kazancı, işgücü kısıtlanmış olmaktadır. Genç yaşta emekli olan bir işçi ataletle sevk edilmekte, kalifiye bir elemandan, istihsal gücünden, tecrübesinden istifade edilememektedir. Bugün birçok işyeri vasıflı işçi sıkıntısı çekmektedir, bulamamaktadır. Kaçak işçi istihdamı iş kazalarında problem yaratmakta, şikâyetlere yol açmaktadır.

Sosyal Sigortalar Kurumu, emekli primi haricinde gelir kaynağından da mahrum edilmektedir. Bu hususta, kanunun ilgili maddelerinde değişiklik yapmak şarttır. Meseleye yalnız istihdam açısından bakılamaz.

Emekli işçi maaşlarının artırılması bir esasa bağlanmalıdır. Hazırlanan tasarıda, sigorta aylık ve gelirlerinin ayarlanmasında göz önünde tutulacak kriterlerin ve uygulanacak yöntemlerin kanunda belirtilmesi ve uygulamanın Bakanlar Kuruluna bırakılmasını olumlu buluyoruz. Ancak, yıldan yıla değişen hayat şartları, bu ayarlamamanın, diğer çalışan kesimlerde olduğu gibi, bir zaman birimine bağlanmasını gerektirmektedir.

Emekli maaşlarında yapılacak zam uygulamasının, Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonunda benimsenen 90. maddede belirtildiği gibi, alt sınırının, 78. maddeye göre tespit edilmiş olan asgarî günlük ücretin 360 katı olması hak ve adalet kaidelerine daha uygundur.

Hükümet teklifi ve Plan Komisyonunun değiştirisi işçi emeklileri aleyhine bir durum doğurmaktadır. Biz bu noktada Yüce Meclisin, Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu değişikliğine iltifat etmesinde işçi emeklileri yönünden yarar görüyoruz.

Geçici 1. madde hakkında Plan Komisyonu bir cetvel tanzim etmiştir. Tanzim edilen cetvelin gösterdiği miktarları işçi emeklilerinin menfaatine aykırı bulmaktayız.

Ancak, Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonunun bu hususta kabul ettiği 1.7.1974 tarihinden itibaren başlayan % 40 artırma teklifine de katılmıyoruz. Çünkü bu % 40'ın hesabında asgarî ücret 1200 TL. Kabul edildiği takdirde bu nispet doğru olacaktır; fakat Plan Komisyonunun teklifi olan 1 000 TL'lik asgarî aylık kabul edilince bu % 40 oranı, işçi emeklileri aleyhine düşüş gösterecektir.

Bu sebeple, kanunun bu maddesinin müzakeresi sırasında gerekçesini açıklayacağımız bir değişiklik önergesi vermiş bulunuyoruz. Yüce Meclisin değiştirme teklifine iltifat edeceğini ümit ediyoruz.

Geçici 2. madde hakkında da yukarıda izah ettiğimiz nedenlerle Hükümet teklifine ve Plan Komisyonu değiştirmesine katılmıyoruz. Bu hususta ayrıca bir önergemiz olacaktır. Önerenin gerekçesini maddenin müzakeresinde arz edeceğiz.

Plan Komisyonunda, Hükümet teklifine ek olarak geçici 5. madde tedvin edilmiştir. Bu madde, kanunun yayın tarihinden önceki malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalılarına borçlanma hakkı tanımaktadır. Demokratik Parti Grubu olarak, bu maddede getirilmiş olan hakka, memur emeklilerine tanınan bazı haklarla eşitliği sağlaması bakımından katılıyoruz.

Genel olarak işçi emeklilerinin yeni birtakım haklara kavuşturulmasına medar olacak bu değişiklik tasarısının, bir kamu hizmetini yerine getirmek ve adaleti, kısmen de olsa, temin etmek görevini yapacağı kanaatindeyiz.

Bu nedenle Grup olarak kanun tasarısının lehinde oy kullanacağız. Ancak, aksak ve kifayetsiz gördüğümüz bazı madde ve değiştirilmesi hususunda bu maddelerin müzakeresi

anında çaba sarf edeceğiz. Yüce Meclise, bizim tekliflerimizi benimsediği takdirde kanunun daha mükemmel hale gelmiş olacağını belirtmek isteriz.”¹⁰³⁰

Demirtaş’tan sonra Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Kayseri Milletvekili Mehmet Altmışyedioğlu konuşmuştur:

“Bundan takriben bir yıl kadar evvel, Cumhuriyetçi Güven Partisi milletvekilleri ve senatörleri olarak işçi emeklilerinin aylıklarının artırılmasını temin edecek kanun teklifimizin, nihayet aynı konuyla ilgili Hükümet tasarısı ve başka milletvekillerinin teklifleri ile birleştirilerek neticelendirilmesinden derin bir mutluluk duyduğumuzu belirterek, sözlerime başlamak istiyorum.

Memur, emekli, dul ve yetim maaşlarının ağırlaşan hayat şartlarına göre yükseltilmesini emniyet altına alan kanundan sonra, işçi emeklilerinin düşünülmemesi hepimizi üzen, hak ve nasafet duygularımızı inciten açık bir adaletsizlik idi. Gerçekten bütün zarurî gıda ve ihtiyaç maddeleri yükselirken, emekli işçilerin gelirlerinin dondurulmuş olması, vaktiyle çalışarak memleketin ekonomik kalkınmasında katkısı olan emekli işçi ve ailelerini sıkıntı içerisinde görmek insana ıstırap veriyordu. Geç de olsa, bu adaletsiz durumun bugün giderilmekte olması elbette hepimiz için sevindiricidir. 1971 yılından beri hayat şartları karşısında işçi emeklilerinin maruz kaldığı geçim sıkıntısı yürekler acısı idi. Vita yağının tenekesi 400 liraya satıldığı zamanlarda, emekli işçilerin çoğu ayda 540 lira maaş almakta idi. Bu kanun tasarısı emekli işçilerin mağduriyetini kısmen giderecektir. İşte bu sebeptendir ki, yıllardan beri işçi emeklilerinin ıstıraplarına son vermek, çok açık adaletsizliği önlemek için kanun teklifimizi hazırlayarak Yüce Meclise verdik ve devamlı takipçisi olduk.

Ülkede memleket ekonomisine büyük katkıda bulunan işçi emeklilerimizin haklarının, bugün Yüce Meclisçe müzakere edilerek karara bağlanıp, maaşlarının artırılması ve geçim sıkıntısından kurtarılması, Grubumuzu son derece memnun edecektir.

¹⁰³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, ss. 456-458.

Bu sebeple Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu olarak bu kanuna müspet oy vereceğimizi arz eder, Yüce Meclise saygılar sunarım.”¹⁰³¹

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına İstanbul Milletvekili Orhan Birgit konuşmuştur:

“Bu yasa, 93 927 yurttaşımızın yaşlılık, 21 384 yurttaşımızın da malullük yüzünden Sosyal Sigortalar Kurumundan aldıkları ücretleri ayarlamak amacı ile hazırlanmıştır. Kimlerdir bu 115 301 yurttaşımız? Sayın arkadaşlarım, bunları, ülkemizi sanayileştirmek için yıllarca fabrikalarda, tezgâhlarda, maden ocaklarında çalışmış, bir kısmı yaşça yıpranarak, bir kısmı iş kazasına uğrayıp sürekli iş göremezlik haline gelen kimselerdir. Gene bunlar. Devletin ya da özel girişimcilerin işyerlerinde, onların sermayelerine emeklerini katarak sağladıkları artı değerleri ile ülkemizin kalkınmasını, millî gelirimizin yükselmesini sağlayan kişilerdir. Bunlar ülkemizde sanayiî emekleme çağında tezgâhlara yeni tezgâhlar, fabrikalara, ocaklara yeni fabrika ve ocaklar ekleyen, yollarımızı yapanlardır; bugün çalışmakta olan ve sayıları milyonu geçen işçilerimizi, ustalarımızı yetiştirenlerdir.

Sayın milletvekilleri, bu saydığım kişiler çalışabilir halde iken ülkemizde ekonomik ve sınai demokrasi henüz kuruluş halinde idi. O nedenlerle de yasalar, yeterince, çalışanlardan yana değildi ve bu kişilerin aldıkları ücretler, hele bugünün ekonomik koşullarına göre çok azdı. 506 sayılı Yasada yapılması istenilen değişiklik ile, Hükümet ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin çeşitli üyeleri işte bu kişilerin emekli aylıklarında bir artışı öngörmektedirler. Ayrıca, bakmakla yükümlü oldukları anne ve babalarının da Sigorta Kurumlarında tedavi edilmelerini sağlamayı amaçlamaktadırlar.

Sayın milletvekilleri, hemen söyleyeyim ki, Cumhuriyet Halk Partisi Millet Meclisi Grubu olarak biz, Hükümetin bu yoldaki girişimini yetersiz bulmaktayız, adaletsiz bulmaktayız, hatta aldatıcı bulmaktayız. Şayet Hükümetin ve onu oluşturan siyasal güçlerin amacı, sadece “işçi emeklilerinin ücretlerini artıran yasa kabul edildi” şeklinde bir haberi, Yalçıntaş’ın işgali altındaki TRT’den ve ihtimamla desteklenen cephe basınından verdirmekten ibaret ise, bir diyeceğimiz yoktur. Hayır, bu Yasa,

¹⁰³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, s. 458.

168 Sıra Sayılı gerekçede ve cephenin kuruluşu öncesinde ileri sürüldüğü, hükümet programında belirtildiği şekilde emekli işçileri insanca bir yaşama düzeyinin alt basamaklarına olsun yaklaştırma amacını kapsıyorsa, maddelerde bu amaçtan eser bulamadığımızı söylemek zorundayız. Örneğin; gerekçenin 9. sayfasında, bu Yasada 35, 36 ve 63. maddelerin değiştirilmesini isteyen kanun teklifleri için Isparta Milletvekili Sayın Süleyman Demirel ve arkadaşları şunları söylemektedirler: “İşçi emeklilerinin bakımıyla mükellef olduğu kişilerin, muayene ve tedavilerinin yapılmaması emekli işçileri mağdur duruma düşürmektedir. Artan hayat şartları karşısında emekli işçiler çekilmesi zor bir yükün altındadırlar. Çalışan kimselerin toplu pazarlık yoluyla ücret ve diğer sosyal hakları düzenlenirken emekli işçilerin maaş artışları çok kez düşünülmemekte veya çok geç seneler sonra ele alabilmektedir. Hak sahiplerinin arasında tefrik yapmanın adalete aykırı olacağı açıktır. Bu sebeple maddede tadilat yapılmış eş ve çocuklar gibi geçimiyle mükellef olduğu belgelenmiş, ana ve babası da tedaviden istifadesi sağlanmıştır. İhtiyaçlar ve fiyatlar her gün biraz daha artmakta olduğu cümlece kabul edilecektir. Emekli işçilerin, memurlar misali çalışması eşitlik getirecektir.”

Yine aynı tasarının gerekçeleri arasında 11. sayfada Kayseri Milletvekili Sayın Turhan Feyzioğlu ve 7 arkadaşı da şöyle diyorlardı. “Artan hayat pahalılığı ve paranın satın alma gücünün düşmesi sebebiyle ıstırap çeken zümrelerin başında emekli işçiler gelmektedir. Çünkü yaşlılık aylığı dondurulmuş bir aylıktır. Çalışan işçiler, hem asgarî ücret teminatından, hem toplu sözleşmelerle alabilecekleri zamlardan yararlanırken, emekli işçilerin gerçek aylığı yıldan yıla eriyip gitmektedir. Memurların aylıklarının, asgarî ücretin aylık tutarından az olmayacağı kanunlarımızda öngörülmüştür. İşçi emeklileri bu teminattan yoksundur. İşçiler çalıştıkları yıllarda, değerli bir para ile prim ödeyip, yaşlandıkları zaman satın alma gücü kaybolmuş bir para ile, her yıl fiili değeri azalan bir aylık alırlarsa, bunu insafla, adaletle bağdaştırmak kabil değildir.”

Gerekçenin 13. sayfasında, Adalet Partisinin eski ve yeni Sayın Grup Başkan vekilleri Menteşe ile Aygün’ün değişiklik öneren yasa tekliflerinde de şunlara yer veriliyor. “Yine, çalışanların bir kısmını temin eden memurlar, aylıklarının, asgarî ücretin aylık tutarından aşağı olamayacağı şeklindeki kanunî teminat ve her yıl, yıllık bütçe ile değiştirilebilen katsayılar yoluyla, artan hayat pahalılığını bir nispet dahilinde karşılayabilecek biçimde yararlanabilmektedir.”

Demek ki Sayın milletvekilleri, iktidara gelmeden önce Sayın Demirel ve arkadaşları, Sayın Feyzioğlu ve arkadaşları işçi emeklilerinin alacakları ücretin tabanını asgarî ücrete dayamayı öngörmektedirler. Bunların toplu sözleşmelerin getirdiği haklardan uzak oluşunu hatırlatarak, bunda ısrar etmektedirler ve memurları da örnek göstermektedirler.

Cumhuriyetçi Güven Partisinin sayın Genel Başkanı 4-5 Kasım 1974 günleri Ankara’da toplanan İşçi Emeklileri Konfederasyonu Genel Kurulunda konuştu ve şunları söyledi: “Türkiye’deki ekonomik durumun ve enflasyonist baskının en çok etkilendiği, hayat pahalılığının belini büktüğü dar gelirli vatandaşların başında işçi emeklileri gelmektedir. Asgarî ücret memurlarda 1 200 liraya çıkartılmışken, işçi emeklisinin asgarî ücretini 540 lirada dondurmak insafsızlıktır.”

Sayın Feyzioğlu -kendisini o gün dinleyenler hatırlarlar- iki elini yana açarak: “Size hizmet vermek istiyoruz, ne yapalım 13 kişiyyiz, sayımız yetmiyor ki” diye sözlerini bağlıyordu.

Değerli arkadaşlarım, Cumhuriyetçi Güven Partisi gerçi bugün 13 kişi de değildir, ama Hükümet içerisinde yer almıştır; üstelik Sayın Feyzioğlu Başbakan Yardımcısı olarak sosyal konularda da Hükümetin sorumlu üyesidir.

Adalet Partisinin Sayın Genel Sekreteri ve bugünkü Ulaştırma Bakanı Nahit Menteşe de beraberinde bazı sendikacılar olduğu halde İşçi Emeklileri Derneğinin Genel Merkezini ziyaret ediyor; asgarî 1 200 lira üzerinden emeklilik gerektiğini savunuyor, bunu basına ve radyoya da demeç olarak veriyordu.

Sayın milletvekilleri, bugün elimizde olan tasarıda ise, Hükümeti oluşturan siyasal güçlerin çoğunluğunu teşkil ettiği Bütçe ve Plan Komisyonu emekli işçinin taban ücretini 1000 lira olarak dondurmıştır.

Oysa, asgarî ücret, 1974 yılında, Ecevit Hükümeti tarafından 40 lira olarak saptanmıştır. Bir taraftan muhalefetteyken hazırlanan tasarılar işçi emekliliğinin taban ücretinin asgarî ücretten aşağı olmaması savunulmaktadır; gerekçeler buradadır, konuşmalar arşivlerdedir; öbür taraftan, getirilen tasarıda işçi emeklilik ücretinin taban ücreti 1 000 lira olarak dondurulmaktadır.

Bakınız, Sayın Demirel Hükümeti Programında bu konudaki bağıt nasıldı: “Emekli, işçi, dul ve yetim aylıklarının asgarî geçim şartlarının üstünde olması sağlanacak; memur maaş göstergelerindeki değişikliklerin, emekli aylıklarına süratle uygulanmasına itina edilecektir. Bütün emeklilerin dilek ve ihtiyaçlarıyla daha yakından ilgilenilmesini mümkün kılacak organizasyon tedbirleri alınacaktır.”

Sayın arkadaşlarım, bu, 60 gün önce bu kürsüden okundu ve Adalet Partili, Cumhuriyetçi Güven Partili, Millî Selâmet Partili ve birçok bağımsız arkadaşım bu programa rey verdi. 60 gün içerisinde söylediklerinizi, fiiliyata getirdiğiniz zaman, bir kenarda bıraktınız. Amacınız sadece; “İşçi emeklilik kanununu çıkarttık” demek ise, sözlerimin başında da söylediğim gibi, hiçbir diyeceğimiz yok. Yok, eğer işçi ücretlerinin asgarî tabanını Hükümet Programında olduğu şekilde, liderlerin tekliflerinde olduğu şekilde, demeçlerinde olduğu şekilde bir noktaya getirmek ise, bunu sayın milletvekillerinin -hangi partiye mensup olursa olsun- düzelterceğini tahmin etmek ve ummak istiyorum.

1 000 lira aylık; yani günde 35, 33 lira ediyor arkadaşlarım. 73 000 yaşlı, 19 500 malul işçiye aylık olarak al ve geçin diye verilmek istenilen para, işte budur. Günde 35, 33 lira.

Oysa, dünkü muhalefet, bugünkü iktidar organlarından Son Havadis Gazetesi, 2 Ekim 1974 günü, 5 nüfuslu bir ailenin 1974 Ağustosunda günlük geçim masrafı olarak 50, 52 lira gerektiğini yazıyor ve “Tanrım bizi Ecevit’ten kurtar” diyordu. Dua kabul olunmuştur, Ecevit’in yerinde Sayın Demirel vardır, hem de 3 liderle ittifak ederek; fakat sayın milletvekilleri, hayat ucuzlanmamıştır.

Sayın milletvekilleri, paranın değeri yükselmemiştir. Ucuzlamak şöyle dursun artmıştır, artmaktadır da. 1974 Eylülünde Ankara’da 286,8 olan pahalılık artışı, 1975 Nisanında 326,3’e çıkmıştır bütün demeçlere rağmen. İstanbul’da ise aynı dönemlerin geçim endeksleri % 15,05’lik bir artış göstermektedir. Bu artışlara göre, Son Havadis Gazetesinin 1974 Nisanında 5 kişilik aile için biçtiği günlük 50, 52 liralık geçim parası, 1975 Nisanında, yani Milliyetçi Cephenin iktidara ayak bastığının hemen ertesinde. Ankara için 57, 44 lira İstanbul için ise 58,12 lira olmaktadır Devletin resmî belgelerine göre.

Emekli işçiye ise yükseltiyoruz diye verdiğiniz brüt -o da brüt- sadece 33 liradan ibarettir. “Geliyoruz, geldik, gelince şöyle yapacağız, böyle yapacağız, emekli işçileri refaha kavuşturacağız.” Ajanslar, radyolar, haberler, “Emekli işçilerin kanunu geldi, geliyor, hemen bunun üzerinde anlaştık.” Ne oldu? 33 lira. Bu nedenlerle.

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu taban ücretin 40 lira olmasında ısrarlıdır.

Bir değerli arkadaşım, “Siz niye getirmediniz?” diyor. Biz getirdik arkadaşlarım. 1.7.1974’te o zamanki Çalışma Bakanı Sayın Önder Sav’ın hazırladığı kanun geldi, işçiden yana olduğunu söyleyip, işçi ile uzaktan yakından ne ölçüde ilgisi olduğunu bir de bu kanunla saptayan -kıdem tazminatındaki marifetleri ayrı- sayın Millî Selâmet Partili ortaklarımızdan sadece değerli arkadaşım, -bir vicdan borcu ile ifade ediyorum- Abdülkerim Doğru bu yasayı imzaladı. Diğer bütün Halk Partisi kanadı üyeleri imzaladığı halde bu yasa, 1.7.1974’ten 23.8.1974’e kadar Önder Sav’ın çantasında; o bakana rica, bu sayın bakana rica, Sayın Erbakan’a istirham, dolaştı durdu; “Bir tetkik edelim efendim, bir görelim efendim. Olmadı. Kıdem tazminatı gibi bunun da gerisinde sigorta primlerini oraya buraya yükleyecek birtakım şeyler aradı belki bazı arkadaşlarım; 23.8.1974’te zamanın Çalışma Bakanı bu oyunu bozmak için tasarısını geriye aldı. Hükümetin, Başbakanlığın imzası ile geri verildi.

Biz getirdik, darısı başınıza..

İnşallah şimdi, çok iyi kıdem tazminatları ve diğer işçi kanunlarını değerli arkadaşlarımla, Sanayi Bankası oyunları içerisinde çıkartırsınız.

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu, tasarının tabandan tavana yürütülen artışlarının oranlarını da yetersiz bulmaktadır. Bütçe Plan Komisyonunda oluşturulan şekliyle tasarıya göre artış 450, 400 ve 300 lira olarak öngörülmüştür. Cumhuriyet Halk Partisi olarak biz, bu öneriyi, ücretlere % 40 artış olmasını isteyerek değiştirmeyi amaçlıyoruz. Yani 2 bin lira olan emekli işçiye 2450 değil, 2 800 lira verilsin istiyoruz. Tavan ücretlerinin ayarlanmasında tutulan yol, birinci derecede memur emeklisinin düzeyine yaklaştırılmaz ise, özellikle teknik hizmetler bakımından işçi memur ayırımı ilkesinde büyük kargaşalıklar ve

sıkıntılar doğacaktır. Siyasal iktidarın bu düzeydeki kimseler için önerdiği 300 liralık ek, bu kargaşalıkları hızlandıracaktır, % 40'lık bir artışı bu yüzden, tıpkı Sosyal İşler Komisyonunda olduğu gibi öneriyoruz.

Değerli arkadaşlarım, bir başka konu da, ücret artışlarının en az iki yılda bir Bakanlar Kurulunca saptanması için yasadaki hükümlere açıklık ve zorunluluk getirilmesidir. Bu önergelerimiz emekli işçiler için bir atıfet değildir. Sosyal Sigortalar Kurumu, aslında bütün aktifini işçilerden kesilen primlere borçludur. Böyle bir kurum varsa, işçi olduğu için vardır. O halde zaman zaman bu kurum mensuplarının, -bu kurum mensuplarının derken, kurumun yönetim sözcülerinin- sayın Hükümet üyelerinin, bu sabah Adalet Gazetesinde de Sayın Bakanın bir demecini okuduğum için Sayın Ablum'un da düştüğü bir yanılgıyı, izin verirsiniz tashih etmek istiyorum. Devlet, işçiye, emekli işçiye daha çok para vermek istiyor elbet. Kimse kasten karşısında değil. Niye vermiyor? “Efendim işte aktuarya hesapları şöyle oluyor, böyle oluyor. Onun için vermiyor. Sigorta güçlensin. Yeterince güçlü değildir. Malî olanaklar bulamıyor”, filan. Bunlar bir ölçüde doğru gibi görünmektedir arkadaşlarım. Fakat, neden bir ölçüde doğru gibi görünür de, tam doğru değildir? Söylediğim gibi, bir kere Sosyal Sigortalar Kurumu işçisine emekli maaşı bağlıyorsa bu bir atıfetten doğmuyor. İşçinin yatırdığı primi alıyor, işletiyor, döndürüyor. Eğer basiretli bir işletmeci gibi işletse, basiretli bir sigortacı gibi işletse, diğer sigortacıların kazancı ölçüsünde kazanacaktır, daha fazla kazanacaktır. Dolayısıyla aldığı vermiş olacaktır, aldığı bir kısmını vermiş olacaktır, kalanı kendisine kalacaktır. Fakat, gelmiş geçmiş dönemlerde çok görülmüştür; sigortaların üzerinden, politik birtakım yanlış baskılar eksilmemiştir...

“Filan yerde, filan arsayı al, filan yerde şunu yap, filan yerde bunu yap” denmiştir.

Bugün Sosyal Sigortalar Kurumunun, işverenlerden 2 milyar lira alacağı vardır arkadaşlar. Bu 2 milyar liranın, global olarak hesaplayalım, asgarî 1 milyar lirası işçiden kesilmiş % 1 primlerden doğuyorsa ki, bunu ödememektedir işveren, sigortaya ödememektedir; işçiden kestiği halde kendi kasasında tutmaktadır; oraya buraya yatırarak işletmektedir, faizini almaktadır. Ayrıca paranın değerinin düştüğünü

hesaplayınız, düşününüz. 1967'deki 2 milyarın, 1975'te 2 milyar olarak ne ifade ettiğini, 1975'teki 2 milyarın, 1980'lerde ne olacağını düşününüz. Borçlu olmanın, zamanımızdaki enflasyonist, ekonomik anlayışlar içerisinde, borçlu olana bir şey kaybettirmekten ziyade, kazanç getireceğini düşününüz.

O halde Sayın Bakandan rica ediyorum; daha işe yeni başlamıştır, bu ölçüde kendisini eleştirmek hakkım değildir, İşçi Sigortalarının bu 2-2,5 milyar lira alacağını zaman geçirmeden -belki daha fazladır, yanlış rakam söyleyebilirim- akıllı borçluların yakasına yapışarak almalıdır. Bunlar yetim, malul işçilerin parasıdır...

Değerli arkadaşlarım, Bütçe ve Plan Komisyonunda borçlanma ile ilgili hüküm konmasını, İçtüzüğü'nün 36. maddesine aykırı bulmaktayız. Komisyon, bu usulsüzlüğü, bu müzakere sırasında gidermelidir. Şunu da belirtelim ki, borçlanma hakkındaki boşluğun bir an evvel doldurulmasını istemekteyiz, fakat, bu İçtüzük hükümlerine uygun olmalıdır. Bu tasarı hakkında Demokratik Partinin bizimle birlikte olumlu bir tutum aldığını, sayın sözcünün görüşmelerinden izledim. Umudum, Adalet Partili değerli arkadaşlarımdadır. Adalet Partisi Grubunun, şu anda, Bütçe Plan Komisyonundan gelen şekle göre bağlayıcı bir kararı yoktur. Aksine sayın Genel Başkanlarının, sayın grup başkanvekillerinin, 1 200 lira asgarî ücreti bağıtlayan sözleri vardır. Adalet Partisi yetkili organlarının bağlayıcı kararları vardır. Sayın Pehlivanlı'nın da, şimdi mütebessim çehresini görüyorum, onun da imzasını taşıyan gerekçeleri biraz önce okudum. Adalet Partisi Grubunu, buradaki değerli üyelerini, hiçbir art niyete kapılmadan, gerçekten işçiden yana olmaya, 1 200 lira tabanda birleşmeye çağırıyorum, Adalet Partisinin bu yolda hareket edeceği umudu ile; diğer arkadaşların görüşleri belli olduğu için.

Hepinizi, beni dinlediğiniz için saygıyla selâmlıyorum. Maddeler hakkında Grubumuzun görüşleri belirtilecek ve değiştirme önergeleri de sunulacaktır..¹⁰³²

Orhan Birgit'ten sonra Adalet Partisi Grubu adına Çorum Milletvekili Yakup Çağlayan konuşmuştur:

¹⁰³² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, ss. 458-462.

“...Biraz önce huzurlarınızda Cumhuriyet Halk Partisinin görüşünü belirten Sayın Orhan Birgit Beyefendinin birkaç cümlesine değineceğim. Bu kanunun yanıltıcı, bu kanunun yetersiz ve hattâ aldatıcı olduğunu ifade buyurdular. Kendi beyanları ile biraz önce eski Çalışma Bakanlarından Sayın Önder Sav’ın zamanında getirmiş oldukları teklifte, artışın % 25 oranında olduğunu size söyleyip ve biraz sonra da arz edeceğim oranları ve rakamları huzurunuzda okuduğum zaman, bu getirilen kanunun yanıltıcı tarafı olmadığını, mümkün olduğu oranda sosyal adalet ilkelerine yakınlığımızı çekinmeden söyleyebiliriz.

Kaldı ki, Türkiye’imizde orman köylülerimizin, tarım işçilerimizin dertlerinde bu verdiğimiz rakamların, oranların adının bile geçmediğini hatırlatmak, böyle bir kanunun getirilmesiyle aldatıcı ifadeyi kullanmamanın zaruretini bize gösterir.

Malumlarınız olduğu gibi sosyal güvenlik, şümulü geniş bir ifadedir. Sosyal Sigortalar, bu hakkı temin vasıtasıdır. Daha önceki ve 18. asırdaki devlet anlayışı, emeği ile geçinen insanları ezmeye, köleliğe kadar indirmeye gitmiş. Birinci Dünya Savaşından sonra devletler cemiyetlerinde ezilen, mağdur olan sınıfları himaye ile insanca yaşamaya kavuşturma ve beynelmilel teşkilâtlara hâkimiyete başlamışlardır.

Malûmlarınız olduğu gibi, Batı dünyası milletleri, bu insan haklarının koruma şerefini daha erken tatmışlardır. 1919’da İngiltere Başbakanının nutukları yeni görüşler getirmiş ve gene İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı Roosevelt’in Kongreye beyan ve mesajları, insanların dört ana hakkından birini ihtiyaçtan azade kalmak hürriyeti olarak ifade eden beyanları, insanlık âleminde cidden yeni ufuklar açıyordu.

1948 tarihli İnsan Hakları Beyannamesi, sosyal hak ve güvenliğin temeli olmuştur. 19. yüzyılda sanayileşen veya bu çabada olan ülkelerde sosyal güvenlik davası ön planda kendisini göstermiştir.

Her yerde, çalışanlar; işsizlik, kaza, ihtiyarlık, iş görmezlik, ölüm gibi hallerde ne olacaklarını düşünmeye ve gerekli tedbirleri almaya ve aldırtmaya ve böylece yarınından emin olma düşünce ve çabalarına çare aramaya çalışmışlar ve bulmuşlardır.

20. yüzyılda, pek çok ülkede bu savaşta muvaffak olunmuştur. 1952 yılında, Milletlerarası Çalışmalar Teşkilât Konferansında, “Sosyal Güvenlik Nizamının Asgari Normları” adı altında bir sözleşme imzalanmış ve 1956 yılında da Avrupa Konseyi meseleye el koymuştur.

Bu tarihten sonra Türkiye’imizde, sosyal adalet ve sosyal güvenlik sahalarında büyük ve hızlı gelişmeler olmuştur.

Nihayet, bu husus Anayasamızda yer almış ve kalkınma planımızın 15 yıllık devresi içinde, sosyal güvenlik tedbirlerinin alınması öngörülmüştür. Daha önceleri Türkiye’imizdeki memurlarımızın, malumlarınız olan ağır şartlarına rağmen, Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinde, Ereğli Havzai Fahmiyesi maden işçilerinin haklarına mütedair, 10 Eylül 1921 tarih ve 121 sayılı -iptidai de olsa-ilk mecburî sigorta sistemi getirilmiştir.

Muhterem milletvekilleri, bunları kısaca arz etmemin nedeni, meseleyi bir noktaya getirmek için oluyor; bugün dünle ölçülerekten, biraz önce arz ettiğim, yanıltıcı ifadeden uzak olduğunu belirtmeye de çare olacaktır.

Sosyal güvenlikle ilgili olarak, işçilerin bir kısmını içine alan 3008 sayılı İş Kanunu 1936’da yürürlüğe girmiş ve bununla ilgili teşekküller, 1946’da, yani 10 yıl sonra hizmete girmişlerdir.

Ülkelerin zenginlikleri, yani fert başına düşen millî hâsıla ile oranlı olarak ölçüler, bildiğiniz gibi, bununla o millet fertleri refah ve huzura kavuşurlar.

Meslekî ve sosyal riskleri kapsayan 4772, 5502, 6900 ve bunları tek metin haline getiren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile teminatlar işçi lehine gelişmeler göstermiştir.

3008 sayılı İş Kanununa tabi yerlerde çalışan işçiler, basın mesleğinde çalışanlar arasındaki münasebetlerin düzenlenmesi hakkındaki 5953 sayılı Kanun ve 6379 sayılı Deniz İş Kanununa tabi gemi adamları, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunundan faydalanmışlardır.

Emekli Sandığı, İşçi Sigortaları Kurumu, Bağ-Kur, halen ayrı organlara bağlı, birbirlerinden ayrı sistemler tatbik eden kuruluşlarımızdır.

Gene bildiğiniz gibi, daha evvelden mevcut olan Askerî Fabrikalar Tekaüt ve Muavenet Sandığı, İşçi Sigortaları, Devlet Demiryolları ve Limanları İşletmeleri Sandığı mensupları da, durumlarına göre, bir kısmı İşçi Sigortalarına, bir kısmı da Emekli Sandığına ithal edilerek, üç sosyal güvenlik kurumu durumunda olup; bu kuruluşlardan başka, Cemiyetler Kanununa göre kurulmuş sandık ve dernekler de var; fakat bunların sağladıkları haklar hem farklı, hem de yetersizdir.

Daha önce de arz ve ifade ettiğimiz gibi, Türkiye’de fert başına düşen millî gelir arttıkça, Anayasa ve planlarımızın hedeflerine ulaşma hızı da artacak ve artmaktadır.

17.7.1964 tarih ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa kadar 3008, 3953, 6379 sayılı kanunların şümulü içindeki işçiler, tatminkâr olmayan sosyal sigorta teminatı altındaydılar.

Bu 506 sayılı Kanun ve bu Kanunda değişiklikler yapan 672, 899 ve 1186 sayılı kanunlarla, Anayasamızın 48. maddesinde ifadesini bulan, bütün vatandaşların sosyal güvenlik tedbirlerinden faydalanmalarını âmir olan hükmünün tam olarak yerine getirilebilmesi gayretine girişilmiş ve böylece hastanelerimizde yatak sayıları artırılmış, işçilerimizin eş ve çocuklarının tedavileri sağlanmış, emekli yaş hadleri indirilmiş, aylıklarında artışlar olmuş, iş kazaları ve meslek hastalıklarında 20 aylık sınır kaldırılmış; işçilerin, kaldıkları yerlerden işyerlerine nakillerinde çıkabilecek kazalar iş kazası sayılarak büyük gelişmeler kaydetmiştir, işçi emekli, dul, yetim ve mensuplarının yarınlardan endişesiz olmaları için, ne bu gelişmeleri ve ne de huzuruza getirilmiş olan tasarıdaki işçi emekli ve yakınları lehine olan önemli değişiklik ve ek teklifleri yeterli bulmuyoruz. Ancak, Devletimiz imkânlarının azamisini lehte büyük bir inkişaf olarak ele aldığımızı müjdelemek ve ifade etmek isteriz.

Elbette ki genel bir sosyal güvenliğin tesisi, bütün sosyal kuruluş ve hizmetlerin bir elde toplanması, tarım ve orman işçilerinin bir an önce sosyal güvenliğe kavuşmaları, işsizlik sigortası kurulması, sosyal sigortaların işçi ve işveren primlerinden oluşan meblağın nakit fazlasının, işçi ve yakınlarının gelecekteki refahlarını sağlayacak biçimde değerlendirilmeleri, kıdem tazminatının çıkarılması gibi birçok işçi sorunlarının da halli ile “Ne olacağız?” gibi yarından

cidden endişesiz sosyal güvenliğe bir büyük adım daha yaklaşılaçağı kanaatini taşıyoruz. Halen yaklaşık olarak sosyal güvenlik kapsamına giren üç kuruluştta 3,5 milyon civarında insanımızın miktarının çok daha artacağı tabiidir.

Muhterem milletvekilleri, huzurunuzda olan bu tasarının güvenlik alanında neler getirdiğini hülâsa ederek, Adalet Partisi Grubu adına görüş ve ifadelerimize son vereceğim.

Bu tasarı, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ve onu tadil eden 1186 sayılı Kanunun 36, 40, 42, 73, 78, 96 ve 97'nci madde ve fıkralarında değişiklikler ile ek ve geçici maddeler getirmektedir. Sürekli iş görmezlik geliri, malûllük ve yaşlılık maaşı alanlarının eş ve çocuk, ana ve babalarına ve gene sigortalılık niteliğini kaybedenlerin, altı ay sonra eş ve çocukları ile anne ve babalarının tedavi olmaları imkânını getiriyor bu kanun. Maaşlar önemli derecede artırma göstermektedir. Taban sınırları değişiyor. Cumhuriyet Halk Partisinin sayın sözcüsünün buyurdıkları gibi, buradaki artışın tabanla tavan arasında umumî bir artıştan ziyade, uygun görülen adalet ilkelerine uygun olarak hazırlandığını şimdi rakamlarla arza çalışacağım.

Yaşlılık, malûllük, dul ve yetim maaşlarında önemli sayılacak artışlar getiriyor, bu kanun tasarısı. 105 177 yaşlıdan 71 570 vatandaş ki % 85'i bundan faydalıyor, 21 384 malullük aylığı alanların 18 136'sı, yani % 85'i yine bu kanundan faydalıyor. 90 880 dul ve yetimden 77 250'si yani % 88 oranında olanı istifade ediyor. Nasıl ediyor muhterem arkadaşlar? % 53 ilâ % 85 oranında maaş artışı ile istifade etmektedir. Bu; tavanda olan, yüksek maaş alanlarda bu rakam tabii olarak düşmektedir.

Öteden beri şikâyet konusu olan işçilerimizin yanlarında oturmayan eş ve çocuklarının anında sağlık yardımlarından faydalanmalarını getiriyor bu tasarı... En önemlisi de; Anayasa Mahkemesinin daha önce iptal ettiği borçlandırmalarla yani borçlandırılarak emekliliğe sayılma mevzuunu iptal gerekçeleri ışığı altında yeniden değerlendirerek getirmiş olmaktadır.

Bugün Devlet gücünü aşan tarafları ile kabil olmayıp, mutlaka yakın yıllarda bu insanlara maddî ve manevî güç vererek, yarınlardan emin, mesut ve müreffeh insanların mutluluğuna işaret olarak gördüğümüz bu kanun tasarısına Adalet Partisi Grubu olarak müspet oy kullanacağımızı bildirir, Yüce Meclisin muhterem üyelerini grubumuz adına saygı ile selâmlarım.¹⁰³³

¹⁰³³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, ss. 462-464.

Çağlayan'ın AP Grubu adına konuşmasından sonra, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Konya Milletvekili Şener Battal konuşmuştur:

“Muhterem arkadaşlarım, böyle önemli, ciddî bir kanun teklifi yapılırken, bazı sözcülerin meseleyi polemik haline getirmelerini üzüntü ile karşılıyoruz. Esasen bu kürsü “horoz düğüşü kürsüsü” değil, millet kürsüsüdür, millet meselelerinin görüşülme kürsüsüdür.

Millî Selâmet Partisi ile vaktiyle Koalisyon yapmış olabilirsiniz, bu koalisyonun hesabını siyasî kürsülerde verirsiniz; ama her vesile ile kalkar da Millî Selâmet Partisini iğnelemek isterseniz bunun cevabını aldığınızda mahcup olursunuz.

Muhterem arkadaşlarım, Millî Selâmet Partisine karşı kompleksi olanlara acıyarak bakıyoruz. “Neden” dersiniz; kendi kurultaylarında “Millî Selâmet Partili yedi bakan bizim 17 bakanımızdan daha üstündü, daha becerikliydî” diye itirafları vardır. İşte bu kompleksten dolayı bu kürsüde birtakım iğneli sözleri getirirlerse biz onlara bu komplekslerinden dolayı acıdığımızı ifade ederiz.

Şimdi, bu hücumlardan dolayı üzüntü duymuyoruz. Elbette meyveli ağaca taş atan çok olur. Millî Selâmet Partisi büyük çınar ağacı gibi dal budak salıyor, vatan, memleket sathında genişliyor, bundan dolayı da endişeye kapılanlar elbette ki taş atacaklardır. Ancak muhterem arkadaşlarım; iğnelemek istedikleri husus da ciddî olsa, aslı olsa bir noktaya kadar kendilerine hak verelim. İşçilerle ilgili herhangi bir tasarı Çalışma Bakanı tarafından hazırlanmış olabilir. Bakanlar Kuruluna böyle bir tasarı getirilmemiştir. Belki kendisi emrivaki olarak elden dolaştırmak istemiştir ve bulabildiği bir bakan, Abdülkerim Doğru Bey iyi niyet göstermiştir, işçilere karşı duyduğu sevgi ve saygı icabı imzalamıştır. Diğer bakanları bulabilseydi, sayın Erbakan'ı bulabilseydi, Bakanlar Kurulunda görüşülmesi icap eden bir mesele olduğu halde, işçi meselesi olduğu halde, işçi meselesi olduğu için, tetkikten sonra belki imzalatırlardı. Hatta hatta, Meclis tatildeyken, Kıbrıs Harbinin en heyecanlı günlerinde bu tasarımı getirdiklerini Abdülkerim Doğru Beyden öğreniyorum. Onun için, birtakım meseleleri getirip de bu kürsüden “İşçiden yana biziz, işçiden yana gözüken şudur” demek yanlış. Biz bu memleketin işçisini oy makinesi olarak, oy olarak görmeyiz; kalp gözüyle görürüz. Ona muhabbet duyarız, saygı duyarız; oy hâdisesinin istismarı olarak görmeyiz. Bunu böylece bilersiniz.

İşçi Kıdem tazminatına gelince:

Buna gelmiyorum, zira sadet harici bir mesele. Ama şunu bilesiniz ki, bu memlekette işçiyi işverene boğazlatmak, işvereni işçiye saldırtmak veya birbirine ezdirmek isteyen birtakım hevesler daima akim kalacaktır. İşçi ve işveren memleketin en iyi, en hürmete lâyık unsurlarıdır. Bunların kavgasını değil, bunların sosyal barışını, haklarını dengeleyen, bunları memnun eden sistemle gelmek lâzımdır. İşçi kıdem tazminatının 30 güne çıkarılmasına en fazla taraftar olan parti biz olduğumuzu ifade etmişizdir. Ama birtakım kavgatekliflerini elbette kabul etmeyeceğiz. Onun için Cumhuriyet Halk Partisinin benimsemiş olduğu o kavgalı maddelere hayır, işçi kıdem tazminatının otuz güne çıkarılmasına evet, hem de üç defa, hızla, kalbimiz çarparak evet diyoruz ve inşallah bu Meclisten bunu da geçireceğiz...

Muhterem arkadaşlarım, bakınız bu mesele ile ilgili kanun teklifi de 27 Nisan 1974'te verilmiş ve 5 Mart 1975'te ancak Komisyondan çıkmış. Bu Komisyonun yapısını tetkik etmekte büyük zaruret görüyorum. Komisyonlarda bir sene oyalayın, ondan sonra da "Biz işçi haklarını savunuyoruz" deyin; bu mümkün değil.

Sonra, emeklilere Hükümet % 25 zam getirmiş; Sosyal İşler Komisyonu % 40'a çıkarmış ve bunun % 70'ten ziyade hale gelmesi son çalışmalarda...

Son çalışmalarda % 70'ten ziyade duruma getirilmiştir. O halde muhterem arkadaşlarım, "Bu tasarı bir şey getirmiyor" demek de insafla bağdaşmıyor.

Bendeniz konuşmamın sistematığı içine girmeden evvel, bu kürsüyü polemik kürsüsü haline getirenlerin akıbetini sizlere göstermek için bu kadar konuştum. Şimdi müsaade buyurursanız meseleyi kendi muhtevası içinde ele alalım.

Muhterem arkadaşlarım, halen 285 000 emekli işçi ve 215 000 de emekliliğini bekleyen, emekliliğe hazır işçi bulunmaktadır. Bu kanun bu bakımdan büyük önemi haizdir. Meclisimizin büyük bir gayretle bu kanuna alâka göstermesini ve biran evvel büyük bir süratle çıkarmasını temenni ediyoruz.

İşçi kardeşlerimiz el emeği ve alın teriyle geçimini temin eden, yurt kalkınmasında fedakârlığın ve feragatin örneğini veren kitledir; saygıya değer büyük bir kitledir.

Çalışarak, alın teri dökerek temiz para kazananların, ömürlerini yurt kalkınmasına adayanların haklarını korumak için Millî Selâmet Partisi olarak her türlü samimî ve iyi niyetli çalışma ve tekliflerin yanında olduğumuzu derhal ifade etmek isterim.

Bu sebeple, işçi meselelerini ele alırken, işçilerimizin kutsal alın teri üzerine istismar âbidesi kurmak isteyen menfilerin veya politika bezirganlarının karşısında olacağız.

Muhterem milletvekilleri, Millî Selâmet Partimizin programında işçilerimizle alâkalı bölümünde açıklanan hususların, çeşitli vesilelerle ele alınması ve tahakkukunu gördükçe büyük memnuniyet duyuyoruz.

Bu temenni ve tekliflerimizin bazıların görüşülmekte olan konuyla alâkası nispetinde tekrarlamak istiyorum.

Enflasyonist para politikası yüzünden işçilerimizin aldıkları ücret de satın alma gücü bakımından devamlı olarak azalmaktadır. Para kıymetinin düşmesi, fiyatların hızla artması; haksız olarak dar gelirli işçilerimizi sıkıntıya sevk etmektedir. Artan fiyatlara muvazi olarak ücretlerin artışı ayarlanamadığından, işçilerimizin uğradıkları zarar ve haksızlık da devam etmektedir.

Paranın kıymetini düşüren aşırı faizci, israfçı ve enflasyonist para politikasını kaldırmak suretiyle, paramızın değerinin istikrara kavuşması, dar gelirli kardeşlerimizin haksızlığa uğramasını önlemiş olacaktır.

Ayrıca, yurdun her tarafında kurulacak fabrikalar ve emsali yatırımlara işçilerimizin, esnafımızın, bölge halkımızın hissedar olması sağlanacaktır.

İşçi ücretlerinin tespit ve tanziminde, insaf ve adaletin esas tutulmasını, fiyat ve geçinme endekslerine ve zamanla artan hayat pahalılığına göre ayarlanacak bir asgarî ücret baremi uygulanmasını zarurî görüyoruz.

İşyerlerinde, sağlık ve emniyet şartlarını sağlama, eşit işe eşit ücret kaidesini gerçekleştirmeye, Devlet sektörüyle, hususî işyerleri arasındaki iş emniyeti farkını gidermeye çalışacağız.

Ziraat sahasındaki işçilerimizin meşru haklarına kavuşmasını ve yarınlарının emniyet altına alınmasını sağlayacağız.

Siyasî tesirlerden uzak bir sendikacılık faaliyetinin teessüsü için gereken tedbirleri alacağız, işçilerimiz ile işverenlerimiz arasında karşılıklı saygı, sevgi ve vicdan ölçülerine dayanan bir işbirliği kuracağız.

İşçilerin, emeklilik haklarının yeterli olmasını temin için gereken tedbirleri alacağız. Kadın işçilerden, ağır işlerde çalışanların emeklilik haddinin 20 yıl olmasını uygun görüyoruz.

İşçilerimize ucuz ve sıhhi mesken, işyerlerinde sağlığa zararlı durumları giderme ve iş kazalarına yeterli tazminat ve işçilerin kârdan prim almalarına taraftarız.

Bunlar, bugünkü görüşülmekte olan kanuna uyan nispetlerde bazı tekliflerimizdir; bunları böylece arz etmek istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, işçiyi proletarya diktası aldatmacasının saf figüranları olarak görenlerle, tefeci, sömürücü, onun hayat hakkını civatanın göz aydınlığından gören kapitalist ekonominin çarklarında eritenlerle bizim sonuna kadar mücadelemiz vardır.

...

Muhterem milletvekilleri, görüldüğü gibi 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun bazı madde ve fıkralarının değiştirilmesine ait bu kanun teklifi, işçilerimize pek faydalı yeni haklar getirmektedir. Bu bakandan Millî Selâmet Partisi Grubu olarak bunları destekliyoruz.

Biz iş hayatında işçinin alın terini mübarek sayarız, işçimize en mâkul, en iyi hakların getirilmesini isteriz. İşçilerimizin çalıştığı yerlere ortak olmasını, işçilerimizin yönetime iştirakini isteyen bir partiyiz. Bu bakımdan işçi haklarını, meseleyi çiklet olarak değil, ilmî, ciddî ölçülerde ele almak suretiyle biz gözetiyoruz. Bu manada bazı arkadaşlarımıza da ve yanlış yolda olanlara da tavsiyelerde bulunuyoruz.”¹⁰³⁴

¹⁰³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, ss. 464-467.

Battal'dan sonra, Hükümet adına Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu konuşmuştur:

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Türkiye’de güçleşen hayat şartlarının yükünün altında en çok ezilmiş olan bir zümrenin kaderini düzeltecek, son derecede yararlı bir kanunu, ümit ediyorum sonuçlandırmak için bugün toplanmış bulunuyoruz.

En çok mağdur olan, dedim. Bunun gerekçesi açıktır. Emekli işçilerin aylığı dondurulmuş vaziyetteydi. Memurların katsayıları değişir, memurların katsayıları değişince memur emeklilerinin emekli aylıkları artar, çalışan işçilerin asgarî ücret ayarlamaları veya toplu sözleşmelerle aylıkları artar, fakat halen yürürlükte olan ve bugün değiştirmeye uğraştığımız kanuna göre, emekli işçilerin aylığı belli bir noktada donmuştur ve gerçek şudur ki, emekli işçilerin büyük bir çoğunluğunun aylığı 540 lirada uzun yıllardan beri dondurulmuş bulunmaktadır.

İşte bu kanun, bu adaletsizliği düzeltmek ve son derecede mağdur durumda olan bu yurttaşlarımızı mümkün olan ölçüde -arz edeceğim rakamları- rahatlığa, huzura kavuşturmak için hazırlamış bir kanundur. Bu kanunun getirdiği yenilikler nelerdir, bunu da arz etmek istiyorum. Bu kanun yalnız emekli işçiler için değil, bazı hükümleriyle halen çalışmakta olan yüz binlerce işçimize de çok önemli haklar ve imkânlar getirmektedir.

Evvelâ emekli işçiler bakımından en mağdur durumda olan, ayda 540 lira alan tabandaki zümreye, Bütçe Plan Komisyonundan çıkmış olan ve şimdi huzurunuzda sunulmuş olan son metni esas alırsak, % 85 net zam getirmektedir. 540 lira yerine % 85 zamlı bir taban ücreti getirmektedir,

Diğer kademelerde yapılan zamların ortalaması alındığı zaman ortalama zam oranı, hepsi birden % 33’ü bulmaktadır. En altta bulunanlara % 85 ve giderek azalan bir oran dahilinde bütün emekli işçilere zam getirmektedir.

Fakat bu kanunun getirdiği en büyük yenilik, en büyük fayda, bir defaya mahsus olmak üzere bir zam yapmak yerine, emekli işçilerin durumunu ilerde, yeni bir kanun çıkmadı diye perişanlığa sürüklenmekten kurtarıp, sistematik bir ayarlama imkânını getirmesidir, ilk defadır ki, bu kanunla emekli işçiler

de, memur emeklileri gibi hayat şartları değıştikçe, durumlarını ayarlamak imkânına kavuşturulmaktadır. 540 lirada donduğu gibi 1 000’de, hatta 1 500’de, 2 000’de de dondursanız günün birinde işçi, emekli işçi aynı sıkıntıya sürüklenebilir. Donma kalkmakta, bunun yerine, Bakanlar Kurulu kararıyla Devlet Planlama Teşkilâtının mütalaası alınarak, Sosyal Sigortalar Kurumu Yönetim Kurulunun teklifi hareket noktası teşkil ederek, sistematik surette şartlar değıştikçe, taban aylıklarını da, tabanın üstündeki bütün emekli aylıklarını da değışen şartlara uydurmak imkânı getirilmektedir.

Getirdiği büyük yeniliklerden biri, ilk defa olarak emekli işçilerin eşlerinin ve çocuklarının sağlık sigortası kapsamına alınmasıdır.

Yine bu kanunun getirdiği bir yenilik; emekli işçilerin ana-babalarının da sağlık sigortası kapsamına alınmasıdır.

Bu kanunun getirdiği bir beşinci veya altıncı yenilik; halen çalışan işçilerin, ana ve babaları sağlık hizmetlerinin dışında bulunduğu halde, bu kanun emekli işçilere, yüz binlerce emekli işçiye getirdiği hizmetin yanında, bu sayıyı kat kat aşan, faal çalışan işçilerin ana ve babalarını da sağlık sigortası kapsamına almaktadır.

Yine bu kanun, ailelerinden uzak yaşayan işçilerin çocuklarının bakımında sağlık sigortasından yararlanmasında uğranılan güçlükleri kaldırmaktadır. Mutlaka bir vizite kağıdını çalıştığı yerden almasına ihtiyaç olmadan (çünkü, bu vizite kağıdı belki de Ankara’da çalışan bir işçiye Ankara’daki fabrikadan verilecek; fakat bunun eşi ve çocuğu Ankara’da değildir, başka yerededir) böyle vizite kağıdı mecburiyeti olmadan çalışan işçilerin eş ve çocuklarının sağlık hizmetlerinden yararlanması imkânını getirmektedir. Bu kanun, çalışan işçi nüfusumuzun uzun yıllardan beri hasretini çektiği bir konuyu, halledilmesini istediği bir konuyu çözmekte, borçlanma usulünü getirmekte, bu suretle işçilerin çalıştıkları, fakat emeklilikleri bakımından bugüne kadar değerlenmemiş olan sürelerinin borçlanma suretiyle değerlenmesine imkân vermekte, yüz binlerce insanının mağduriyetine son verecek yenilik getirmektedir.

Nihayet, bu kanunun Bütçe Plan Komisyonundan çıkan metin müzakereye esas olduğu için arz ediyorum; Bütçe Plan Komisyonundan çıkan şekline göre, adaletsizliği geriye doğru düzeltme anlamında makale şâmil getirdiği hükümler dolayısı ile, Bütçe Plan Komisyonundan çıkan şekliyle 1.7.1974 tarihinden itibaren bu artmış aylıkların ödenmesi söz konusudur. Bunun emekli işçilere 950 milyon lira bir ödemeyi tazammun ettiğini ifade edersem, ne kadar büyük bir imkân sağlandığını, sadece geriye ödemenin yükünü söylüyorum, ne kadar büyük yenilik getirdiğini ifade etmiş olurum.

Şimdi, arkadaşlarım, burada konuşan bir değerli arkadaşım adımdan da bahsederek bazı beyanlarda bulundu. İzin verirsiniz belgelerle gerçeği tespit edelim, kimseye tarizde bulunmak istemiyorum. Emekli işçilere yardım etmek arzusu umumî olmak lâzımdır. Herkes bir şey yapmak istemiştir. Bu konuda uzun zaman mücadele verdik, kanun teklifleri verdik, beyanlarda bulunduk, uğraştık; Irmak Hükümeti kurulduğu zaman böyle bir tasarı sevk etmesi için, yazılı olarak Başbakana müracaat yaptık, birçok safhalardan geçti, birçok arkadaşlarımız da benzer çabalar gösterdi. Fakat mühim olan, “vaktiyle şunu söylemiştik, bunu söylemiştik” den önemli olan, bir şey yapmaktır. Bugün bu Meclis bir şey yapmak için toplandı. Konuşmakla bir şey hallolmuyor.

Cumhuriyet Halk Partisi diyor ki: “Sizin yaptığımız yeterli değil.” Arkadaşlar, gönlünüzün istediği kadar değildir dese, kabul edeceğim. Çünkü, gönlümüz imkânlar el verse, arz edeceğim, çok daha fazlasını vermek isteriz; ama on ay iktidarda kalmış olan bir siyasî partinin sözcüsü, bu on ay müddetle emekli işçilere hiç bir şey vermemiş, bir kuruş zam yapmamış emekli işçilerin 540 lirada donmuş aylığına, bir tasarıyı dahi Meclise sevk etmek imkânını bulmamış, kanun çıkarma bir yana, Bakanlar Kurulundan geçirip de, Bakanlara imzalatıp da buraya getirememiş, şimdi bir kanunu çıkarma noktasındayız bugün, Senatoya gidip tatilden evvel çıksın diye uğraşıyoruz, mutlaka Türkiye Büyük Millet Meclisi tatile girmeden evvel bu mağduriyet ortadan kalksın diye uğraşıyoruz, hiç değilse bir miktar satışma kabilinden tarizlerden uzak durulsa, insaf içinde davranılsa, yerinde olurdu sanırım.

Bu Hükümet, daha iki ayını doldurmadı. İki ayını doldurmadan, bu kadar zaman sürüncemede kalmış ve on ay zarfındaki iktidarında halledilmemiş bir konuyu iki ayını doldurmadan bu iktidar Meclisten geçirirse, bu bir başarıdır. Kaldı ki, arkadaşımız burada, Sayın Önder Sav arkadaşımızın bir teklifini, taslağını göstererek; “Bakınız bu taslak vardı.” dedi. Şimdi, elimizde bu taslak var, gerekçesini ve maddelerini biliyordum ya, bir defa daha kontrol ettim. Sayın Önder Sav’ın, Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsünün burada gösterdiği tasarısı buraya gelse, şimdi emekli işçilere verdiğimiz yarısını da vermiyorsunuz. Belki, bazı hallerde ondan çok daha azını veriyorsunuz diye kıyameti koparmakta haklı olurdunuz. Bu gelen metin ondan çok çok ileri: Madde gerekçesinde yazılı, % 20 zam getiriyordu arkadaşlar. Taban aylığı olarak getirilen de net 1 000 lira değildi; 1 200’ün % 70’i. Emeklilik prensibi, çalışan nüfusa verilenle çalışmayan nüfusa verilen bakımından bazı orantılar tespit ettiğinden bahisle, yani Bütçe Plan Komisyonunun da ileri sürdüğü gerekçe ile % 70’i uygulamak suretiyle, Cumhuriyet Halk Partisinin Meclise bile getirmediği, çıkardığı değil Meclise bile sunmadığı; ama tasarladığı, taslak halinde kalmış olan, Bakanlar Kurulundan bile geçirmediği, burada övünme vesilesi olarak gösterilen metinde, emekli işçi olarak taban aylığı, net verilecek miktar 840 liradan ibaretti; 1 000 lira şimdi net aylık. Bu, ‘% 70’in üstünde. Bu, aslında 14 300 liranın % 70’ne tekabül eder. Neden 840 veya 870 lira ile yetinmemiştir. Komisyon? Eminim ki şundan dolayı: ileride asgarî ücretler nasıl olsa artacaktır, asgarî ücretler arttığı zaman % 70 prensibi uygulanacak ve bu istisnâî durum, prensibe istisna teşkil eden bu durumun ömrü, nihayet 1-2 sene olacaktır. Tabanda en mağdur durumda olan, 540 lira ile yıllarca mağdur olmuş insanlara, bu 840 lira, 870 lira yetmez, ne yapabiliriz? Yapalım biraz daha fazlasını demiş ve 1 000 lira noktasına böyle varmıştır. Bu 1 000 rakamı dahi, düşündükleri, Cumhuriyet Halk Partisinin, bırakın gerçekleştirmeyi, bırakın Meclise tasarı getirmeyi, tasarladığının çok ilerisindedir. Unutmamak lâzımdır ki, çalışan nüfusa 1 200 lira asgarî ücret dediğimiz zaman, çalışan nüfus 1 200 lirayı almıyor arkadaşlar, çalışan nüfusun eline bu brüt 1 200 liradan net olarak geçen 840 liradır. Bu Komisyondan gelen metin, net olarak 1 000 lira veriyor. Yani, emekliye gene de verdiği miktar itibariyle önemli bir rakamdır; ama bundan daha fazlasını da; arz edeceğim rakamları, Sosyal Sigortalar Kurumunun durumunu arz edeceğim; gönlümüz istemez mi? Gönlümüz bundan çok daha fazlasını ister. Bir de imkânlar meselesi var.

Bir noktayı daha arz edeyim:

Bütçe ve Plan Komisyonundan çıkan metin müzakere edilirken, Sayın Cumhuriyet Halk Partili üye vardı Alt Komisyonunda, bu net 1 000 lirayı, prensibi bozmamak için, % 70 ilkesini bozmamak için; fakat bir ölçüde ve geçici olarak % 70'in üstünde; 840'ın, 870'in üstünde 1 000 verelim diye bir tespit yapıldığında, Millî Selâmet Partili, Adalet Partili arkadaşımızla birlikte Alt Komisyonun Cumhuriyet Halk Partili üyesi de buna rey vermiştir. Bırakın onu, üst komisyona, Komisyonun Genel Kuruluna gelmiş Bütçe ve Plan Komisyonu raporuna baktım, Bütçe ve Plan Komisyonunda da bu konuda ittifakla, yani Cumhuriyet Halk Partili arkadaşların da ittifakı ile bu rakam tespit edilmiştir. Şimdi, Komisyondaki Cumhuriyet Halk Partili kardeşlerimizin, arkadaşlarımızın “Evet” dediklerini, Komisyon buraya getirdi diye bu kadar ileri tarizlerde bulunmanın anlamı yok. O zaman aynı tarizleri kendi arkadaşlarınıza da yapın. Neden buna razı olmuşlardır? “Burada, çalışan nüfusla emekli nüfus arasında, memurlarda ve işçilerde, toplu halde faal olabilecek nüfusun emekliliğe koşmasını, çalışmadan daha çok para alma gibi durumların doğmasını önlemek için bir limit tespit ettik” diyor uzman arkadaşlar. Bu mevzuu ben de tartışırken bende tıpkı burada konuşan arkadaşım gibi, burada bulunan sayın uzmanlara, Genel Müdürlere “Net 1 200 veremez miyiz?” diye saatlerce ve günlerce yoruldum ve uğraştım. Ama, neticede arkadaşlar önüme rakamları koydular, mukayeseleri yaptık ve bunun aslında ne Sosyal Sigortalar Kurumuna, işçilerin malı olan kuruma, ne de aslında korumak istediğimiz zümrelere fayda .getirmeyeceği, bazı zararlar doğuracağı ortaya konduğu için bu noktada ittifak olmuştur. Kötü bir şey olsaydı her halde bütün partiler üzerinde ittifak etmezdi.

Kaldı ki, arkadaşlar diyorlar ki, “Programınıza koymuştunuz.” Biz, programımıza koyduk. Biz size, “programınıza koymadınız bunu, emekli işçilere dair bir kelime koymadınız, 10 ay iktidarda kaldınız bir şey yapmadınız” diye tarizde bulunmuyoruz da, siz bize, “Bunu programınıza aldınız ve 2 ay dolmadan da bunu gerçekleştiriyorsunuz” diye tarizde bulunuyorsunuz?

Değerli arkadaşlarım, kanun teklifleri verdik, kovaladık, mücadele verdik, ama bunu çıkarmaya çalışıyoruz, komisyonlarda ne kanunlar takılmıştır. Gayret ediyoruz, tatilden evvel bunu çıkaracağız diye karar verdik. Öncelik sağlamaya

çalıştık, özel gündem tespitine çalıştık. Emeği geçen bütün arkadaşlara da şükran borcumu ifade edeyim. Bu mevzuda birçok arkadaşımız çalıştı. Bu tekliflerin arasında her partiye mensup birçok arkadaşların teklifleri var. Ama lütfen birbirimize tarizde bulunmayalım ve bir işi beraber halledelim. Engellemenin birkaç yolu vardır. Bir hayırlı işi engellemenin bir yolu vardır: Düpedüz karşısına çıkılmaz. Bir hayırlı işi engellemenin bir yolu vardır, işi müzayedeye çıkarmaktır. Müzayede yoluyla bunu engellemeyelim...

Değerli arkadaşlarım, Sayın Önder Sav, % 2 prim artışını % 20 zam yapmak için zarurî gördüğünü, aktuarya hesaplarının bunu zarurî kıldığını hazırladığı metinde yazmıştır. Bugün % 20'nin çok üstünde bir zam söz konusudur, çok çok üstünde bir zam söz konusudur. Arz ettim ve 85 tabanda, ortalaması % 20'nin çok üstünde % 33 ortalama bir zam söz konusu tabandaki büyük zamdan başka. Yine de % 2 primle bu karşılanıyor. Fakat bunun ötesinde geriye doğru ödeme dolayısıyla olan rakama bakınız efendim.

Sayın CHP sözcüsü buradan bir metin gösterdi, “Hazırlamıştık, ama Meclise sunamadık diye” ifade buyurdular. Arkadaşlarım, o metnin emekli işçilere sağladığı neydi? Yüklendiği yük meydanda, hesapları meydanda, resmî hesapları yapılmış. Bu, o taslağın Meclise bile gelmeyen o taslağın Sosyal Sigortalar Kurumuna, emekli işçilere ödenmek üzere yüklediği yük 460 milyon Türk Lirası idi. Nedir bu Bütçe Plan Komisyonundan geçen ve beğenilmeyen metin? Bu beğenilmeyen metin, emekli işçilere geriye doğru, “1.7.1974” dolayısıyla geriye doğru 1 yılda 953 milyon lira ekler, ileriye doğru 1 yılda 953 milyon lira ekler. Bunun 2 yılını tam alırsınız 1 milyar 9 milyon, ama bunun bir kaç ayını eksiltirseniz 2 yıl üst üste geliyor diye, her halde 460 milyonla kıyas edilemeyecek kadar, onun en az 4 misli, 1 yıl içinde Sosyal Sigortalar Kurumuna yük yüklediği meydanda.

Çalışma Bakanlığı mesuliyetini taşıırken Cumhuriyet Halk Partili Bakan, “% 2 prim artışıyla ancak 460 milyon lira fedakârlığa katlanabilir” diyecek, bunun 4 misli yükü ilk sene, 2 misli yükü devamlı olarak getiren bir metin ortada olacak ve “Bu, emekli işçilere bir şey vermiyor” denecek. Bu, kabili müdafaa bir görüş değildir. Rakamlar meydandadır. Gerçekten yalnız emekli işçilere değil, çalışan işçilere de çok büyük haklar

getiren, son derecede hayırlı bir metin ortadadır ve bu metnin en güzel tarafı, işçilerin aylığının donmaktan kurtarılmasıdır; gelecek yıllarda daha güzel imkânlar sağlandıkça, bütün emekli işçilere devletin ve sigortanın imkânları nispetinde daha ileri ölçüde aylık ödemek imkânının getirilmesidir.

Değerli arkadaşlarım, önemli olan bu kanunun tatilden önce çıkmasıdır. Hükümet olarak Yüce Meclisten bu kanunun gecikmeden çıkmasına yardımcı olunmasını rica ediyorum.

Emekli işçilerin temsilcileriyle, derneklerinin, birliklerinin, federasyonlarının mensuplarıyla, Türkiye'nin her tarafına yayılmış ve son derecede mağdur ve mustarip olan bu insanların temsilcileriyle konuştuğumuz zaman, bir an evvel çıkması ve bir miktar toplu ödemeyle, birikmiş borçlarının geçmiş aylara mahsuben yapılacak ödemeyle karşılanması arzusu, umumî arzu halindedir. İş yapılabilen ölçüler içinde en güzel şekilde çıkarmak hususunda, Yüce Meclisin bütün kanatları ile, Hükümete yardımcı olacağı ümidini tekrarlıyorum ve bu kanun bu şekilde son derecede büyük yararlar sağlamaktadır, bunu arz ediyorum.

Bir çok teklifler vardır; bu arada bizim de teklifimiz vardır, benim de imzayı taşıyan; bazı noktalarda ondan farklıdır, teknik incelemeler yapılmıştır, o zaman bizim hayal etmediğimiz, düşünmediğimiz, işçinin çok daha lehine, emekli işçinin çok daha lehine bir çok tedbirler eklenmiştir; bir iki noktada bazı prensip konuları karşımıza dikildiği için bazı değişiklikler yapılmıştır; ama netice itibarı ile şu gelen şekil, arz edeyim ki, benim muhalefetteyken verdiğim tasarıdakinden daha ileride imkânları sağlamaktadır, toplu ödeme imkânını sağlamaktadır. Ve hiç şüphe etmeyiniz ki, bir şeyin sadece düşünülmesi değil, bir şeyin yapılması önem taşır. Bu tasarının faydası ve güzelliği bir şeyin yapılmasına nihayet imkân vermesidir. Çok uzun yıllar sürmüş olan mağduriyete son verelim. Türkiye'de hiçbir zümre emekli işçiler kadar ezilmemiştir ve bu kanun bir miktar da geriye dönerek bu adaletsizliği tashih etmek imkânını verecektir. Bu kanunun gecikmeden bugün Meclisten geçmesini ve tatilden önce Yüce Senatodan geçerek kanunlaşmasını bir defa daha istirham ediyorum, Yüce Meclise saygılar sunuyorum.”¹⁰³⁵

¹⁰³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, ss. 467-470.

Feyzioğlu'nun ardından şahsı adına İstanbul Milletvekili Reşit Ülker görüşlerini açıklamıştır:

“Değerli arkadaşlarım, bu kanunda teklif sahibi olan arkadaşlarınızdan biri olarak konuşmak istiyorum.

Evvelâ bir usul meselesine değinmek istiyorum. Borçlanma ile ilgili bir madde var, Anayasa Mahkemesi borçlanma ile ilgili maddeyi iptal etti; primlerde adaletsizlik olduğunu saptadı, onun yerine bir yasa çıkmadı. Bir yıl evvel, aşağı-yukarı 1.7.1974'te bu konuda borçlanma ile ilgili bir teklif vermiş arkadaşlarınızdan biriyim, belki başka teklifler de olabilir, o teklif Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonunda bir senedir yata dursun, bu tarafta bu kanun, ki tasarıdır esas, tasarı ya da teklifler birleşmiştir; bu kanunun içerisinde borçlanma ile ilgili bir hüküm olmadığı halde, orada bir teklifle, borçlanma ile ilgili bir madde konuldu. Borçlanma ile ilgili hükmün çıkarılmasında elbette ki beraberiz, bu ihtiyacı çok evvel de görmüşüz; ama Sayın Komisyon Başkanına gittim rica ettim, “Yapamazsınız bunu, Komisyon da itiraz etmiş arkadaşlarımız, yapamazsınız. Bir Mecliste bir konu bir defa görüşülür, hangi komisyonda, nerede bir konu varsa hepsi bir araya getirilir, görüşülür.” dedim. İçtüzüğün 36. maddesi sarihtir, komisyonlar kendilerine havale edilen kanun tasarı veya tekliflerini aynen veya değiştirerek kabul veya reddedebilirler, birbirleriyle ilgili gördüklerini birleştirerek görüşebilirler. Şimdi burada yapılan şey, bizim teklifimizi o Komisyonunda, bir yıl evvel verilmiş teklif o Komisyonunda bırakılıyor. İçtüzüğün 36. maddesi çiğnenmek suretiyle çünkü bu işin esas komisyonu Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonudur, orada görüşülmeksizin, mütalaası alınmadan Plan Komisyonundan geçiriliyor.

Ben rica ediyorum, bu, kesin olarak İçtüzüğe aykırıdır; çıkacak kanun da eksik ve maluldür. Biz borçlanmanın çıkmasına taraftarız; ama Komisyon lütfetsin Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonundaki metni getirsinler, borçlanma ile ilgili maddeyi alsınlar, burada birleştirsinler beraber görüşülsün. Bu bakımdan evvelâ itiraz ediyorum.

Değerli arkadaşlarım, yine üzülerek ifade edeyim, ayrıca, teklif sahibiyim buna rağmen belki de Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonunda işe itiraz ederim düşüncesiyle -büyük bir ihtimalle- bana tebligat yapılmadı. Yani çağrılmadım. Halbuki İçtüzüğün 27. maddesi, teklif sahiplerinin davet edilmesini emreder. Bu da bir tarafa bırakılmıştır.

Değerli arkadaşlarım Meclisi bu şekilde götüremeyiz. Bugün kârlı gibi gözüken bir iş yarın başka bir olayda zararlı şekle dönüşebilir. Bugün siz iktidar olursunuz, yarın başkaları iktidar haline gelebilirler ve bu Meclis keşmekeşe gider. Onun için Komisyondan rica ediyorum, lütfetsinler borçlanma ile ilgili maddeyi geri alsınlar, Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonundaki metinle birleştirsınlar, burada ikisi birden çıksın; engelleme olmasın.

Değerli arkadaşlarım, esas kanuna gelince: Ben Sayın Turhan Feyzioğlu'nun fikrine iştirak edemiyorum. Ben de bir başka açıdan burada politik hareket edildiği kanısını taşıyorum.

İşçi emeklileri konusunda Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonumuz, başta Cumhuriyet Halk Partili Başkanı Sabri Tıgılı arkadaşım olmak üzere, bütün üyeleriyle mükemmel bir çalışma verdiler. Gece gündüz çalıştılar. Bütün ilgilileri dinlediler ve Mart ayında tasarının müzakeresini bitirdiler.

Tasarıyı getiren Irmak Hükümetidir. Teklif sahipleri olarak ayrı ayrı partilere mensup arkadaşlarımız var. Şimdi ne beklenirdi? Irmak Hükümeti zamanında getirilmiş ve komisyondan çıkmış olan bu tasarının, 540 lira ile bir ay yaşamak durumunda olan ve feryat eden, hastane kapılarında ölen bu işçi emeklileri göz önüne alınarak biran evvel kanunlaşması lâzım gelirdi.

Değerli arkadaşlarım, (bir fotoğraf göstererek) şu gördüğünüz zat...

Bu bir gazete fotoğrafıdır. Burada bir işçi emekli hastane kapısında ölmüş ve üzerine çarşaf örtmüşler.

Şimdi, 540 lira ile açız diye inim inim inerlerken, toplantılar yapıldı, her partiden arkadaşlarım bu toplantılara katıldılar “Cephe Hükümetini biz kurarız bizim zamanımızda çıkar, biz bundan politik olarak yararlanırsınız” düşüncesini tasvip etmediğimi burada huzurunuzda söylemeyi borç bilirim...

Değerli arkadaşlarım, bu tasarının getirdiği ve bir başka politik sömürüyü önleyecek mekanizmayı -ki, biz de teklif ettik- Hükümet de getirmiş. Burada ne oluyordu? Meclisten işçiler için bir kanun çıkıyordu, o kanun bir süre sonra yetersiz hale geliyordu. Alın terine saygı duyduğumuz, “Kutsal alın teri” dediğimiz o insanlar başlıyorlardı sağda solda toplantılar yapmaya, ricacılar, heyetler vesaire... Niye?.. Niçin bir defada

bu mesele çözümlenmiyordu, bir mekanizma ile getirilmiyordu iki senede bir, üç senede bir ele alınır diye?.. Benim inancım, bu da bir politik mülâhazaya dayanıyordu; yavaş yavaş vermek, kıdem kıdem vermek politikasına dayanıyordu. İşte bu tasarı ve bizim tekliflerimiz -biraz evvel de burada yetkili ağızlardan da ifade edildiği gibi- bu oyuna son vermiştir arkadaşlar. Artık bundan böyle asgari ücretler değiştikçe taban değişecektir, tavan da her iki senede bir artırılabilecektir. Burada metindeki “Artırılabilir” deyimine Komisyonunda itiraz etmiş bir arkadaşınızım, “Arttırılabilir” değil, “Arttırılır” veyahut “İncelenir” demek lâzım, 2 senede bir. “Arttırılabilir” dediğiniz zaman “Arttırılmayabilir de” anlamını içinde taşır, tamamen takdiri bir yetki anlamını muhafaza etmektedir.

Bu bakımdan bu metnin de benimsenmesine imkân yoktur.

Değerli arkadaşlarım, şunu da ifade edeyim:

O Komisyonunda, yani çalışmalarını beğenmediklerini ifade ettikleri Komisyonunda, ana-babalar ilâve edilmiştir, % 25 oranı % 40’a çıkarmıştır. Ben Komisyonun çalışmasını övüyorum, gerçekten ciddi ve övünç verici bir çalışma yapmıştır.”¹⁰³⁶

Ülker’den sonra, Plan Komisyonu Başkanı Aydın Milletvekili İsmet Sezgin söz almıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım,

Biraz önce konuşan Sayın Reşit Ülker arkadaşımız, görüşmekte olduğumuz kanun tasarısına Komisyonunda üyelerin verdiği önerenin İçtüzüğü’nün 36. maddesine aykırı olarak verildiğini ileri sürdüler ve gerekçe olarak da, İçtüzüğü’nün 36. maddesinin 1. fıkrasını okumakla yetindiler. Aynı fıkrayı bendeniz okuyorum şimdi değerli arkadaşlarım. 36. madde başlığı, “Komisyonların yetkisi toplantı yeri ve zamanı” başlığını taşımaktadır değerli arkadaşlarım, aynen şöyle: “Komisyonlar kendilerine havale edilen kanun tasarı veya tekliflerini aynen veya değiştirerek kabul veya reddedebilirler. Birbirleri ile ilgili gördüklerini birleştirerek görüşebilirler”.

¹⁰³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, ss. 470-472.

Şimdi değerli arkadaşlarım, 36. madde, bazen diğer maddelerde görüldüğü gibi muğlak bir madde değil, çok açık bir madde ve ilk okunduğu zaman gayet açık anlaşılıyor değerli arkadaşlarım. Bütçe ve Plan Komisyonu kendisine havale edilen kanun tasarısını almıştır. Bunu aynen kabul edebilir, reddedebilir, değiştirebilir. Komisyonumuz bunu değiştirerek kabul etmiştir.

...

Şimdi değerli arkadaşlarım, gayet açık, ortada 506 sayılı Kanun görüşülüyor. 506 sayılı Kanun görüşülürken İçtüzükteki usule uygun olarak 5 Komisyon üyesinin imzası ile 506 sayılı Kanunun bir diğer maddesini değiştiren bir önerge veriliyor, bu önerge görüşülüyor, tartışılıyor, kabul ediliyor ve böylelikle 36. maddenin amir hükmü yani, “Komisyonlar kendilerine havale edilen kanun tasarısı veya tekliflerini aynen veya değiştirerek kabul veya reddedebilirler...” Ne oluyor değerli arkadaşlarım? Komisyonunuz değiştirerek kabul etmiş oluyor. Ayrı bir kanun değil, aynı kanunun bir başka maddesini, Hükümet tasarısındaki maddeler içerisine alıyor, bunu getiriyor ve getirmekle de isabetli bir iş yapıyor.

Biraz evvelki konuşmacı arkadaşım da tahmin ediyorum onu ifade buyurdular. Anayasa Mahkemesinin, benim kanaatime göre, kanaatimize göre haklı olarak iptal ettiği bir hükmü değiştirmek suretiyle binlerce işçinin borçlanabilmesine ve emekli olabilmesine imkân hazırlıyor. Böylesine Türk işçisinin yararına olan bir önergenin aynı kanun maddesi içerisine girmesini; “Benim Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonunda bekleyen kanun teklifim ne olacak?” endişesi içerisinde reddetsek idik, o zaman Sayın Ülker’in gelip bizi muaheze etmesi, ayıplaması icap ederdi. “Binlerce işçinin aleyhine olarak emekliliği geciktiriyorsunuz” diye değerli arkadaşlarım.

Bu birinci husus Sayın Başkanım.

İkinci husus da; işçi emeklisi 1 000 lira mı, 1 200 lira mı olsun meselesi tartışılıyor.

Değerli arkadaşlarım, Bütçe ve Plan Komisyonunuzda önünüze gelen metindeki bu hadleri parti farkı gözetmeksizin bütün üyelerin oybirliği ile aldık. Bütün üyeler ile ellerinizde bulunan metindeki miktarlar üzerinde anlaştık ve oylarımızı o şekilde kullandık. Eğer iddia edildiği gibi, % 40 seyyanen zam

yapılmış olsaydı değerli arkadaşlarım, çok daha az ücret alan emeklilerin ellerine geçen miktar daha az olacaktı. Yukarıya doğru giden gelir gruplarında daha yüksek bir miktar alınabilecekti. Bir sistem içerisinde bu düzenlenmiştir.

Şimdi, elimizde miktarlar var ve bunları teker teker okumak suretiyle zamanlarınızı almak istemiyorum, Komisyon olarak konunun biran önce kanunlaşmasında fayda da görüyoruz.

Meselâ, 3 aylık gelir grubunun 2 520 liraya kadar olanların sayısı 52 296 adettir. 3 601 ile 4 000 lira olanların sayısı 4 759'dur. 7 001 ile 8 000 lira olanların sayısı 1 370'dir.

Eğer arkadaşlarımızın kabul ettikleri bu % 40'ı kabul etmiş olsaydık değerli arkadaşlarım, gelir grupları sayısı 1 370 olan 7 001 ile 8 000 lira arasında 3 aylık gelir alanlara daha fazla verilecek ve 3 ayda 2 520 lira alan 52 296 emekli işçi vatandaşımız da bugünkünden çok daha az maaş alabilecekti. Bu yanlışlığı düzeltmeyi öngören, amaç edinen Komisyonunuz oybirliği ile bu kararı almış, bu sistem içerisinde yeni bir adaletli düzen, dengeli bir düzen getirmiştir. Onu arz ediyorum.

Teşekkür ederim.”¹⁰³⁷

İsmet Sezgin'in konuşmasından sonra şahsı adına Kayseri Milletvekili Tufan Doğan Avşargil bir konuşma yapmıştır:

“Değerli arkadaşlarım, siyasî partilere mensup bir kısım arkadaşlarımızın, Sosyal Sigortalar Kanununda değişiklik yapılması amacı ile yaptıkları yasa teklifleri, gecikerek de olsa görüşülmek üzere huzurumuza gelmiş bulunmaktadır.

Hayatlarının büyük bir kısmını alın teri dökerek, güç koşullar altında değer yaratmak suretiyle geçiren emekli işçilere, onların ana-babalarına, dul ve yetimlerine bir ölçüde de geçim olanağı sağlayacak olan bu tasarı ve tekliflerde katkısı olan arkadaşlara, hükümetlere ancak saygı duyarım.

Değerli arkadaşlarım, bugün çalışan işçiler asgarî ücretten toplu sözleşmelerin kendilerine sağladığı haklardan faydalıyorlar. Eş ve çocuklarına Sosyal Sigortalar Kurumu hastanelerinde parasız bakılıyor. Memurların özlük ve emeklilik işlerini, Emekli Sandığı düzenliyor. Hayatın ağırlaşan yükü

¹⁰³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, ss. 472-473.

karşısında bütçe yasalarıyla katsayı artıyor, kararnamelerle yan ödenekler değişiyor, haklı olarak memurlar, çalışan işçiler korunmaya, gider ve gelir arasında bir denge kurulmaya çalışılıyor. Buna rağmen emekli işçiler, onların dul ve yetimleri piyasa fiyatları, geçim endeksi ne olursa olsun 540 lira ile yaşamalarını sürdürme çabası ile baş başa bırakılıyor. Elbette bunda adalet yoktur. Bu tasarı, bu adaletsizliği az da olsa gidermek için hazırlanmış bir tasarıdır.

1964 yılında kabul edilen 506 sayılı Yasanın bazı maddelerinin yanında, bilhassa 36'ncı maddesi ile yapılan değişiklik sağlık yardımlarını yeniden düzenlemektedir. Sigorta aylık ve gelirlerinin ayarlanması, göz önünde tutulacak kriterler ve uygulanacak yöntemler Bakanlar Kuruluna bırakılmıştır. Böylece geçim endeksi genel ücret düzeyindeki değişimler dikkate alınarak emekli işçilerin gelir problemleri yeni yasalar çıkarmaya lüzum kalmadan halledilmeye çalışılacaktır. Ancak Bütçe-Plan Komisyonu, izahatları ne olursa olsun, emekli işçiler için bugünkü şartlar içerisinde fazla lehinde olmayan bazı kısıtlamalar getirmiştir. Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu, tabanı, asgarî ücret düzeyi olan 1200 lira olarak tespit etmiş iken Hükümeti oluşturan partilerin çoğunlukta bulunduğu Bütçe Komisyonu bunu 1000 liraya indirmiştir. % 40 artırmayı da bırakarak bazı sabit rakamlar getirmiştir ki, tasarıda bu rakamlar mevcuttur. Meselâ, 0-3 600 lira arasında ücret alanlara 450 lira, 1601 ilâ 6000 lira arasında ücret alanlara 400 lira, 6001 ilâ daha yukarı alanlara da 350 lira bir artış getirmektedir.

Şimdi, Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonunun önerisi kabul edilse idi, 1200 aylık tutarın % 40'ı, 480 edeceğine göre, ayda 1680 lira gibi bir miktar ellerine geçecekti işçilerin ve böylece yılda 20160 lira tutuyordu en az alan işçinin ücreti. Halbuki Bütçe Plan Komisyonunun bize getirdiği 1 450 liradır, 12 ayda 17400 liradır ve bu en az alan işçinin eline geçen miktar olmaktadır.

Muhalefette iken Sayın Hükümete mensup olan siyasî kuruluşlar emekli işçilere ayda 1 200 liradan az, % 40'tan aşağı zam getirecek bir tasarıya oy vermeyeceklerini çeşitli vesilelerle açıklamışlardır. Acaba şimdi sayıları; emeklisi, anası, babası, dulu, yetimi ile 1,5 milyona ulaşan işçilerimize “bugünkü koşullar içerisinde sizi olduğundan fazla tatmin edecek geçim şartlarını düzeltecek bir kanun çıkarabildik” diyebilecek midir

Yüce Meclis? Gerek Hükümetin getirdiği tasarı, gerek yapılan tekliflerle bugünkü koşullar altında işçilerimizin, emekli işçilerimizin geçimlerini normal şartlar altında sağlama imkânına sahip değiliz.

Elbette Sosyal Sigortalar Kurumunun imkânları seferber edilmiştir, elbette işçinin dünkü aldığı 540 lira ile bugünkü gerek komisyonun gerekse, Bütçe-Plan Komisyonunun getirdiği teklifler bir araya getirilmiş ve düşünülmüştür; ama şunu kesinlikle kabul etmek gerekir ki, bugün burada çıkacak yasa ile dahi emekli işçilerin eline geçecek miktar bu şartlar altında işçilerimizin normal şartlar altında insan gibi yaşama imkânlarına kavuşmasını sağlayacaktır.

Gelişen koşullar, gelişen şartlar altında her ne kadar Hükümete bazı yetkiler verilmiş, her yıl yeni kanunlarla ücretleri düzenleme imkânları, yeni kanunlar çıkarmak suretiyle ücretlere yeniden istikamet verecek imkânları kalmamış ise de, Hükümetin elindeki şartlar bugün bu kanunun çerçevesi içerisinde yine işçilerimizi tatmin etmeyecektir.

Bu açıdan, hazırlanmış, bazı önergeler vardır. Önergeler görüşüldüğü zaman sayın milletvekilleri itibar ederlerse, bugünkü şartlar altında işçilerimize bir miktar daha, yaşamlarını daha çok kolaylaştıracak imkânları sağlayacak miktarı kabul etmiş olurlar.”¹⁰³⁸

Avşargil’in konuşmasıyla birlikte tasarı ve tekliflerin tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış ve maddelere geçilmiştir.

Maddelerin görüşülmesi sırasında yoğun tartışmalar yaşanmıştır; hem maddeler üzerinde uzun görüşmeler olmuş hem de her bir madde ile ilgili birçok önerge verilmiştir. Ancak çoğunlukla önergeler kabul edilmemiştir. Ek ve geçici maddelere dair verilen önergeler, asıl maddelerin değiştirilmesi yönünde verilen önergelere göre daha fazla kabul görmüştür.

1. Madde üzerinde, CHP Grubu adına İstanbul Milletvekili Orhan Birgit ve 1. ve 2. Maddeler üzerinde, şahsı adına Kastamonu Milletvekili Sabri Tıgılı konuşmuştur¹⁰³⁹. 3 ve 4. Maddeler üzerinde söz isteyen Milletvekili olmamıştır. Çerçeve 5. Maddenin 78. Maddesi üzerinde Reşit Ülker konuşmuş¹⁰⁴⁰; 90. Madde üzerinde ise söz isteyen Milletvekili olmamıştır. 6. Madde üzerinde Sabri

¹⁰³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, ss. 473-474.

¹⁰³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, ss. 474-475, 477.

¹⁰⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, s. 478.

Tıǒlı, CHP Grubu adına İstanbul Milletvekili Orhan Birgit; Plan Komisyonu Sözcüsü Kayseri Milletvekili Hayrettin Nakiboǒlu, Adalet Partisi Grubu adına Samsun Milletvekili Doǒan Kitaplı ve Sakarya Milletvekili Kenan Durukan konuşmuştur.¹⁰⁴¹ 7. Madde içinde geçen, Ek Madde 1 üzerinde Reşit Ülker, Sabri Tıǒlı, Plan Komisyonu adına Komisyon Başkanı İsmet Sezgin, Doǒan Kitaplı,¹⁰⁴² Ek Madde 4 üzerinde, Reşit Ülker, CHP Grubu adına Ankara Milletvekili Önder Sav ve İstanbul Milletvekili Orhan Birgit konuşmuştur.¹⁰⁴³ Yine 7. Madde içinde yer alan Geçici Madde 1 üzerinde, Sabri Tıǒlı ve Konya Milletvekili Muzaffer Demirtaş ve Sakarya Milletvekili Kenan Durukan konuşmuşlar¹⁰⁴⁴; Geçici 2. Madde üzerinde, Ankara Milletvekili İsmail Hakkı Köylüoǒlu ve İstanbul Milletvekili Reşit Ülker konuşmuştur.¹⁰⁴⁵ Geçici 3 ve 4. Maddeler üzerinde söz isteyen Milletvekili olmamıştır. Geçici 5. ve 6. Madde üzerinde AP Grubu adına Sedat Akay, CHP Grubu adına Önder Sav, Antalya Milletvekili Fahri Özçelik, Kastamonu Milletvekili Sabri Tıǒlı, Zonguldak Milletvekili Cahit Karakaş ve İstanbul Milletvekili Fatma Gülhis Mankut, konuşmuşlardır.¹⁰⁴⁶

Tasarının tümü Meclis'te oylanıp kabul edildikten sonra Sosyal Güvenlik Bakanı Kütahya Milletvekili Ahmet Mahir Ablum aşıǒıda yer alan konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, deǒerli Milletvekili arkadaşlarım;

Bugün, Hükümetim adına, programımızda önemle yer verilen konulardan birini teşkil eden, işçi emeklilerinin aylıklarının günün şartlarına uydurulmasıyla ilgili bir tasarının görüşülerek kabul edilmiş bulunması hasebiyle memnuniyetimi belirtmekle sözlerime başlamak istiyorum.

Bu vesile ile, Hükümetimizin güvenoyu almasını müteakip teşkil olunan Plan Komisyonunun, Hükümetimizin arzu ve ricalarına uyarak, beklemekte olan tasarılar arasında bulunan ve binlerce işçi emeklileriyle, onların dul, yetim, eş, çocuk ve yakınlarını ilgilendiren bu tasarımı süratle gündemine alan ve aynı süratle müzakere ettikten sonra Genel Kurula sevk eden Başkanı ile, her partiden oluşan üyelerine bu tutumlarından dolayı şükranlarımı arz etmek istiyorum.

¹⁰⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, ss. 479-484.

¹⁰⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, ss. 485-489.

¹⁰⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, s. 492.

¹⁰⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, ss. 494-496.

¹⁰⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, ss. 499-500.

¹⁰⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, ss. 500-509.

Keza, konunun önem ve hassasiyetine uygun bir tutumla tasarı için özel gündem tespit ederek görüşülmesini sağlayan Başkanlık Divanına da Hükümetim adına teşekkürlerimi bildiriyorum.

Hemen ifade edeyim ki, Hükümetimiz, programında yer verdiği hususlardan, özellikle geniş ve desteğe muhtaç vatandaş kitlelerini ilgilendiren konularla ilgili olarak, işbaşına geldiği tarihte Parlamentoda bulunan tasarılarla, işbaşına geçtikten sonra Parlamenteoya sevk edilen tasarıların süratle kanunlaşması hususunda gereken çabayı göstereceğini keza programında belirtmişti.

Bu nedenledir ki, bir taraftan Genel Sağlık Sigortası Kanun tasarısını, tarımda tabîî âfetlere karşı sigorta tasarısını, çalışan kadınların 20 yılda emekli hakkına kavuşabilmelerini mümkün kılan kanun tasarısını Meclislere sevk ettiği gibi,

Memurlarla ilgili 12 sayılı Kanun Hükümündeki Kararnameyi, işçilerimizin kıdem tazminatı ile ilgili kanun tasarısını, işçi emeklileriyle ilgili kanun tasarılarını, komisyon ve Meclislerden süratle geçirilmesi hususunda ricacı ve takipçisi olagelmıştır.

Şimdi müzakeresi tamamlanan tasarı da, - tekrar arz edeyim - bunlardan biridir ve en mühimidir.

İşte o sebepledir ki, kabul buyurmuş olduğunuz tasarıyı ve bu tasarıda getirilen iyileştirme tedbirlerini hayırhahlıkla karşılamaktadır. Bu hususta tehalük ve heyecanla, kanunun en iyi şekilde geçmesine ve süratle neticelenmesine gayret eden her partiden arkadaşlarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Kabul buyurduğunuz bu tasarı ile, 95 000 yaşlı emekli, 22 000 malul, 91 000 dul - yetim, 40 bin civarında iş kazası ve meslek hastalığından çalışamaz hale gelenler, ki ceman 250 000 civarındaki vatandaşımız, bunların bakmakla zorunlu bulunduğu kimseler de nazarı itibara alındığı takdirde, Kanunun önemi kendiliğinden anlaşılmaktadır.

Şimdi kabul buyurduğunuz tasarının getirdiği hususlar açıktır. Aylık ve ödeneklere % 33 civarında bir artış getirmiştir, üstelik bir yıl geriye dönmek suretiyle. Hastalık yardımının kapsamı artırılmıştır; eşe, çocuklara ve bakmakla yükümlü oldukları ana - babalara teşmil edilmiştir. Aylık ve ödeneklerin

artırılması zorunluluğu hâsıl oldukça yeni bir kanun çıkarılmasına lüzum kalmaksızın, bir ayarlama yetkisini Hükümete vermek suretiyle, yeni bir sistematik getirmektedir. Borçlanma hükmü getirilmek suretiyle, şimdiye kadar bu hususta kurumumuza müracaat eden binlerce vatandaşımızın bu müracaatına cevap verme imkânı getirilmiştir.

Bu şekilde, yeni kabul buyurmuş olduğunuz tasarı ile getirilen yenilikleri arz ettikten sonra, hemen ifade edeyim ki, elbette ki, bu büyük millet, imkânlar elverdiği takdirde, alın teri ile yurt kalkınmasına katkıda bulunanlara daha büyüklerini, daha çoğunu vermekte tereddüt etmeyecektir. Mükemmeldir demiyoruz; ama bugünkü imkânlara göre, verilebileceğinin en çoğunu vermiş bulunuyorsunuz. Tekrar, Hükümetim adına teşekkürlerimi arz ederken, bu kanunun bütün yurttaşlarımıza, özellikle bu kanundan yararlanacak yurttaşlarımıza ve milletimize hayırlı, uğurlu olmasını diler, Yüce Meclise saygılarımı sunarım.”¹⁰⁴⁷

¹⁰⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 85, 5.6.1975, ss. 510-511.

14.2. Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik: Kadınlara 20 Yılda Erkeklere 25 Yılda Emekli Olma Hakkı Sağlanması

5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununun değişik 39. maddesine bir fıkra eklenmesi hakkında Kanun tasarısı 15 Mayıs 1975 tarihinde Plan Komisyonuna sevk edilmiştir.¹⁰⁴⁸

Başbakan Süleyman Demirel imzasıyla Meclis Bakanlığına sunulan tasarının gerekçesinde aşağıdaki ifadeler yer almıştır:

“Çalışan kadınlar, hem Devlet dairelerinde, hem de evlerinde çalışmaktadır. Bu çalışma, kadın iştirakçileri diğer iştirakçilerden daha önce yıpratmaktadır.

Kadın, evde çocuklarının anası ve onları yetiştirmekle yükümlüdür. Ayrıca evde diğer fertler de kadından ilgi ve iş beklemektedir.

Çalışan kadın, günün uzun bir kısmını çalıştığı işyerinde harcamakta, evde kendisinden iş ve ilgi bekleyenlere ayıracak zaman azalmakta, dinlenmek için yeterli vakit bulamamakta, bu yorgunluk zamanla erkek iştirakçilerden daha fazla kadının işgücünü azaltmakta, bazen tamamen ortadan kaldırmaktadır.

Bu kanunla çalışan kadınların istedikleri takdirde, 20 fiilî hizmet yılını doldurmaları üzerine emekliye ayrılmaları, kendilerine aylık bağlanması ve emeklilik ikramiyesi ödenmesi sağlanmaktadır.

Her 20 yılı dolduran kadın iştirakçi, emekli olma mecburiyetinde olmadığı gibi, isterse 30 yıllarını dolduruncaya veya 65 yaşına kadar çalışabileceklerdir.

Bu Kanun ile Türk kadınına yuvasında daha faydalı olma imkânı verilecektir.

Ayrıca 20 yılda emekliye ayrılan kadın iştirakçilerin yerine yeni ve genç nesilden atama yapmak ve bir ölçüde de olsa işsizliği azaltmak mümkün olacaktır.”¹⁰⁴⁹

Tasarının görüşmelerine 27 Haziran 1975 günü başlanmış,¹⁰⁵⁰ tümü üzerinde Trabzon Milletvekili Ahmet Şener söz istemiş ve şöyle konuşmuştur:

¹⁰⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 77, 15.5.1975, s. 127.

¹⁰⁴⁹ “5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun Değişik 39. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Plan Komisyonu Raporu”, S. Sayısı: 193, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.6.1975 sonuna ekli basmayazı, s. 1.

¹⁰⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.6.1975, ss. 338-347.

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Görüşülmekte olan 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununun değişik 39. maddesine bir fıkra eklenmesi hususunda -Komisyonda bu iki fıkra haline getirilmiştir- şahsî fikrimi ifade etmek için söz almış bulunuyorum.

1963 yılında arkadaşlarımızla beraber böyle bir kanun teklif ettik ve benim anlayışıma göre müspet bir kanundur. Çünkü, ben evvelâ bayanların, bayan memurelerin bir anne olduklarını kabul eden kişilerdenim. Memuriyetleri sırasında 8 saat çalıştıktan sonra evlerine döndüklerinde, Türk örf ve âdetlerine göre yine ev hizmetlerini yapmaya mecbur olan bayanların yıpranma payları erkekten çok daha fazladır. Onun için, 20 senede bir memurenin emekli olması taraftarıyım. Ancak, bu konuda Sayın Komisyondan ve Hükümetten gönlüm arzu ederdi ki, gerekçesinde bu kanundan istifade edecek olan memurelerin kaç kişi olduğu belirtilsin. Bunun bilinmesinde fayda vardır.

Muhterem arkadaşlarım; birim olarak bir erkek 100 puvanda çalışırsa, kadın çalışırken % 75 puvanla çalışır. Çünkü kadın, kondüsyonu itibariyle, çalışma sürecinde, çalışma imkânlarında ve kuvvetinde daima erkekten noksan çalışma zorundadır. Bu, bünye itibariyle de böyledir, fizyolojik yapı itibariyle de böyledir ve gördüğü iş noktasından, çocuk bakımından, ev işlerinden mütevellit mutlaka böyledir. Bunu bayan arkadaşlarım, kendileri için, “çalışmalarında erkekten daha az çalışıyor manasında” almasınlar; her ne olursa olsun bayanların çalışma tarzları veyahutta Türkiye’deki hizmetlerinin erkeklerinki kadar olduğu da bir gerçektir.

Ancak, bu kanunun kabul edilmesi, benim görüşüme göre kadın haklarının gerçekleşmesi için de bir gerektir. Bu kanun 20 seneyi dolduran ve arzu ettiği takdirde emekli olanlar hakkında mutlaka faydalı olacaktır. Onun için, bayanların 20 sene zarfında emekli olmalarının zorunlu olduğunu gördüğüm için, bu konuda verecek olduğum rey de müspettir; bunu getiren Hükümete de teşekkür ederim.

Saygılar sunarım.”¹⁰⁵¹

¹⁰⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.6.1975, s. 339.

Şener'den sonra AP Grubu adına İstanbul Milletvekili Fatma Gülhis Mankut konuşmuştur:

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun değişik 39. maddesine bir fıkra eklenmesi hakkındaki kanun tasarısı hakkında, Adalet Partisi Grubu olarak görüşlerimizi açıklamak isteriz.

Evvelâ şu hususu açıklıkla belirtmek isterim ki; Türkiye’de siyasî partiler seçim meydanlarına çıktıkları zamanda, daima vatandaşımıza birtakım şeylerin yapılacağı hususunda hem ümit verirler ve bu ümidin sonucu da birtakım taahhütlerde bulunurlar. Her siyasî partinin programı, her siyasî partinin bildirisi, sayın vatandaşlarımıza açıklanır ve demokratik ülkelerde tatbik edilen usuller, Türkiye’de de tatbik edilerek, değerli vatandaşlarımız kendilerine en çok hizmeti getirecek, kendilerine en iyi imkânları sağlayacak, Türk halkını refaha, huzura, kardeşliğe ve birliğe kavuşturacak olan siyasî partilere sandık başlarına giderek oylarını verirler.

Ancak şunu ifade etmek isterim ki; yapamayacağımız şeyi meydanlarda söylemenin ne siyasî partilere, ne de Türk milletine faydası olur. Ancak Türkiye’de, siyasî partiler va’dettikleri şeyleri behemehal yerine getirebilme imkânına sahip olmalıydılar; eğer getirebilme imkânına sahip olamayacaklarsa va’detmemelidirler.

Evvelâ şunu ifade edeyim ki değerli arkadaşlarım; Cumhuriyet Halk Partisi seçim meydanlarında Türk kadınlarının, çalışan işçi memur kadınların 20 senede emekli olmaları hususunu büyük bir güçle va’detmişti. Ancak, 1973 seçimleri hiçbir siyasî partiye iktidar olabilme imkânını vermemesi sonucu, Cumhuriyet Halk Partisiyle Millî Selâmet Partisinin ortaklığı neticesinde ortaya çıkan Hükümetimizin, çıktığı günden itibaren büyük bir dikkatle izlediğim konu olan, çalışan Türk kadınlarının, işçi kadınlarımızın 20 senede emekli olmaları hususunda taahhüt ettikleri, va’dettikleri bu kanun tasarısının ivedilikle Türkiye Büyük Millet Meclisine getirmeleriyle. Ancak, şu hususu açıklıkla belirtiyorum ki, bu kanun tasarısının Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı devrinde gelmemiş olması ki, o kadar mühim bir kanun da değildi, bugün

Adalet Partisinin, ortaklarıyla beraber kurduğu Koalisyon Hükümetince Türkiye Büyük Millet Meclisine getirilmiş olması ve bu tasarının burada AP Hükümeti yapabilen, söz verdiği şeyi mutlaka başarabilen bir partinin mensubu olmanın da huzuru içerisinde bulunuyorum.

HÜSEYİN DENİZ (Malatya)- Bu Hükümet Adalet Partisi Hükümeti değil.

FATMA GÜLHİS MANKUT (Devamla)- Evvelâ şunu ifade edeyim ki, Türkiye Cumhuriyetinin ilk partisi, Cumhuriyet Halk Partisidir, Atatürk'ün partisi, Cumhuriyet Halk Partisidir. Bunu söylüyorum. Ancak, kadın haklarına, Büyük Atatürk'ün yapmış olduğu inkılapların en önünde gelen, kadınlara erkeklerle eşit haklar tanınması, kadınlarımızın profesör, doktor, dişçi, işçi ve saire gibi sahalarda çalışmalarına imkân tanınması ve bu görüşü de senelerden beri savunaduran Cumhuriyet Halk Partisinin böyle bir kanun tasarısını Türkiye Büyük Millet Meclisine getirmemiş olmasından üzüntü duymaktayım. Sadece bu üzüntümü ifade etmek için söylüyorum...

1973 seçimlerinin arifesinde taahhüdedilen bir husustu. Şunu da söyleyeyim, o zaman gazetecilerin yaptığı röportajlar sırasında, Adalet Partisinin kadın Milletvekili olarak benimle yaptıkları röportajda, “Partimin program ve tüzüğü neyi gerektiriyorsa, eğer partimin programı kadınların 20 senede emekli olmasını öngörüyorsa, evet budur ve programımızda bu vardır, bunu gerçekleştireceğiz” demişimdir. Direkt olarak dahi böyle bir taahhüdün içine şahsan girmemişimdir.

Değerli arkadaşlarım, hep beraber bu kanun tasarısını görüşüyoruz ve birlikte oy vereceğiz. Türkiye Cumhuriyetinde bu Parlamentodan kadınların 20 senede emekli olmasını sağlayacak kanunun çıkmış olması da ciddi bir bütün Parlamentoyu ilzam eden ve ona gurur veren bir durum olacaktır.

Şimdi, kadının 20 senede emekli olması gibi bir ayrıcalığın Türk toplumunda tanınmasını da ben şahsan, Türkiye’de yaşayan Türk vatandaşı olan ve Türk kadını temsil ederek Parlamente’ye gelmiş bir arkadaşınız olarak üzülmek ifade ediyorum. “Kadın yılı” diye bir yılın ortaya çıkmış olmasının, “Kadınların 20 yılda emekli olmaları” gibi bir durumun ortaya çıkmış olmasının nedenleri, kadının evde kapalı

kalması ve kadının ev işleriyle behemehal meşgul olmasının sonucu değil; Türkiye’de, kadın olsun, erkek olsun, ayrıcalık tanımadan, çalışanlara gerekli imkânların sağlanmamasının neticesidir.

Eğer Türkiye’imizde bugüne değin kreşler açılabilmiş olsaydı, bugüne değin çalışan kadınlarımıza her türlü imkânlar tanınıp da çalışma imkânı böyle 20 senede elinden alınma gibi bir durum olmamış olsaydı, dünya toplumları içerisinde medenî ülkeler olan Avrupa toplumları gibi, Türk kadınları erkekleriyle bir arada çalışır; hem aile kalkınır, hem de cemiyet kalkınır. Binaenaleyh, ailenin kalkındığı toplumlarda toplum da kalkınır. Bir ailenin kalkınabilmesi için de mutlaka iki taraflı çalışmaya, bugünün iktisadî şartları içerisinde zaruret vardır. Bu zarureti açık açık ifade ediyorum. Zaruret vardır; ama kadınlarımızın böylesine birtakım mükellefiyetlerle dolu olması, evine gittiği zaman evinde işini yapacak kimsenin bulunmamış olmasının, çocuğuna bakacak kimsenin bulunmamış olmasının, evlât yetiştirmek en büyük hasleti olan kadının bu hasletten mahrum olmasının sonucudur. Kreşlerin açılamamış olması, çocuklarımıza bakacak yuvaların bulunmamış olması, ihtiyaca cevap vermemiş olması sonucudur ki, bugün kadınlarımızın bu istekleri doğrudan doğruya, “Çocuklarımıza bakamıyoruz, yararlı olamıyoruz; bunun sonucunda emekli olmak istiyoruz; ama aslında emekli olmayı da istemiyoruz” diye birçok hanım arkadaşlarımızı ve Türk kadınlarını da görmekteyim; gerek memurlarımız olsun, gerek işçilerimiz olsun.

Binaenaleyh, her zaman savunduğumuz ve Adalet Partisi Grubu olarak da programımıza aldığımız, Türk kadınlarının sosyal güvenceye, Türk kadınlarının her şeyden önce iktisadî özgürlüğe kavuşması yolundaki çalışmalarımıza, bu çalışmalarımız da bir ilâve olacaktır. Türkiye’de Büyük Atatürk, Yüce Önder Atatürk 1923 senesinde ilk kız lisesini İzmir’de açmıştır, sonra da getirmiş kız liselerini Ankara’da açmıştır. Neden açmıştır kız liselerini? Kızlar ve kadınlar kültürlü olacaktır, iktisadî hürriyete sahibolacaktır, sadece ekmek parası için kocalarına bağlı olmayacaktır. Kendi düşlerini kuracaktır. Çalışan kadın, çalışmayan kadın tefriki olmayacaktır Türkiye’de. Çalışan kadın namussuz, çalışmayan kadın namuslu diye bir şey yoktur. Her ikisi de aynı pozisyon içerisinde mütalaa edilir. Bizler namusumuzla, şerefimizle, Türk kadını olarak, her türlü imkânlarla sahip, çalışıyoruz, gücümüzle

mesleğimizi ifa ediyoruz, erkek arkadaşlarımızın yanında şerefimizle vazifemizi yapıyoruz. Bu şeref ve bu bahtiyarlığın içerisinde bütün Türk kadınlarını, tüm Türk kadınlarını görüyorum. Ancak, gönlüm, şu Parlamentoda profesörlerimiz, doktorlarımız, doçentlerimiz, avukatlarımızın olduğu çoğunlukta kadınlarımızın da yer almasını arzu ediyor. Lütfen değerli arkadaşlar, değerli milletvekillerimiz, kafası olan, gücü olan namusu ile, şerefi ile siyasî hayata atılmış olan kadınlarımızı baltalamayınız, kadınlarımızın karşısına çıkmayınız, kadınlarımızla beraber olunuz, birlikte yürütelim bu meseleyi. Türkiye'nin kalkınması, kadın gücünün devlete iştiraki ile mümkün olacaktır. Ben, Adalet Partisi görüşünü ve kendi görüşlerimizi bildiriyorum.

Değerli arkadaşlarım, gerek kadın memurlarımızın ve gerek kadın işçilerimizin, bu şekli ile, bugünkü şartlar içerisinde Türkiye'de 20 senede emekli olmasında zaruret vardır. (Gönül arzu eder ki, Türkiye'mizde, Parlamento içerisinde büyük bir birliğin içerisinde kardeşlik havasını estirerek, birbirimize sevgi ve saygıyla bakarak, gözlerimizle birbirimizi severek bu meseleleri yürütelim; kardeşi kardeşe vurdurmama davranışlarının içerisinde bulunursak, kardeşi kardeşe vurduran kişilerin karşısına çıkarsak, bunu temin edebiliriz, işte Türkiye'de Türk anaları evlâtlarının, sokaklarda ölmesini istemiyor. Türkiye'de Türk anaları, kız çocuklarının ona buna muhtaç olmasını istemiyor. Türk anaları, kız çocuklarının okumasını istiyor. Müspet ilim tahsil etmesini istiyor kız çocuklarının.

Binaenaleyh, aziz arkadaşlarım, değerli arkadaşlarım, inşaallah önümüzdeki günler, Parlamentomuz için çok parlak günler olacaktır, önümüzdeki günler daha aydınlık günler olacaktır ve bu aydınlık günlerin umudu içerisinde bugün, 20 senede emekli olmayı isteyen kadın işçilerimizin ve kadın memurlarımızın, yarın, “Biz 20 senede emekli olmayacağız, çocuklarımız bakılıyor, evimiz derleniyor, toplanıyor, Türkiye'de iş bölümü olmuştur, Türkiye'de herkes kendi işini biliyor, ev temizleyen vardır, çocuğuma bakan vardır, ben de kendi şahsiyetime göre görevimi yapıp katkıda bulunacağım” diyeceği zamanları görmenin huzuru ve bahtiyarlığı içinde Yüce Büyük Millet Meclisine saygılarımı sunarım efendim.”¹⁰⁵²

¹⁰⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.6.1975, ss. 339-341.

Mankut'tan sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Giresun Milletvekili Orhan Yılmaz konuşmuştur:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

1975 yılı, bilindiği gibi, dünyada ve Türkiye’de “Kadın yılı” olarak ilân ve kabul edilmiştir. Şimdi, Yüce Heyetinizde, kadınların emeklilik süresini 20 yıla indiren tasarının görüşülmesi ve temenni ederiz ki, kabul edilmesi, 1975 yılının, dünyaca, “Kadın yılı” olarak kabul edilmesine ülkemizden yeni bir katkıda bulunmuş olma olanağını da bizlere vermiş olacaktır.

Değerli milletvekilleri, sosyal yapımızın tarihî gelişimi içinde Türk kadınının yerini ve iş, çalışma hayatına katkısının gözden geçirirsek, diğer ülkelerden farklı bir durumla karşılaşırız.

Türk kadını, iş hayatına, diğer ülkelerin koşullarından daha ağır bir koşul altında başlamış ve bunu günümüze kadar ve daha da ileriye kadar sürdürögelmiş ve devam ettirecektir.

Bu nedenle, biz, görüşülmekte olan bu tasarıda, kadınların emeklilik süresinin 20 yıla indirilmesini uygun olarak görmekteyiz. Zira, bugün Türkiye’de erkeklerle kadınlar arasındaki ayrımın da ortadan kaldırılması için, bu tasarının yasalaşmasında zorunluluk görölmektedir.

Değerli milletvekilleri, ülkemizde geçerli olan bir durum, çalışan kadının ev işlerini de üzerine almasıdır. Bilindiği gibi, Türkiye’de, çalışan kadınlar ev işlerini de bizzat kendileri üzerine alırlar ve Türkiye’de bir gerçektir ki, erkekler ev işlerine pek yaklaşmazlar. Bu nedenle, kadının dışarıda iş ve çalışma hayatında harcamış olduğu ağır emekler ve yorgunluklar karşısında bir de ev işlerini üzerine almış olması, onun daha çok yıpranmasına âmil olan bir etkidir.

Değerli arkadaşlarım, kadınlarla erkekler arasında fizikî güç ayrımı bakımından bir de kadının doğurgan oluşu yine kadınlar aleyhine bir durum ve sonuç yaratmaktadır.

Bu nedenlerle, erkekle kadının aynı süreye tabi tutularak emekliliğe kavuşturulmasını beklemek ve bunu devam ettirmek gerçekten ayrıcalık olur, haksızlık olurdu.

Sayın milletvekilleri, biz bu nedenlerle Türkiye’de ulusun esas çekirdeğini teşkil eden ailenin sağlam bir yapıya kavuşturulması ve ailenin korunması, devamlılığı bakımından da 20 yılda kadınların emekliye ayrılmasında yine yarar görmekteyiz. Zira, bu nedenle, kadınlar daha çok aile işlerine zaman ayırma olanağına kavuşmuş olacaklardır.

Sayın milletvekilleri, Atatürkçü bir görüşün öteden beri savunucusu olan Cumhuriyet Halk Partisi, bu yasa önerisi ile de yine, Cumhuriyet Halk Partisinin bütün meslek kesimlerinde, kadın-erkek eşitliğinin sağlanmış olması gereği karşısında bu tasarıyı benimsemektedir ve Cumhuriyet Halk Partisinin bu tasarıyı benimsemesinden de doğal bir şey olamayacaktır.

Bu tasarı ile, kadınlar için 20 fiilî hizmet yılının emeklilik için yeterli sayılması zorunluluğu, ailedeki yeni gelişmeleri ve çağın koşullarına göre daha olumlu yönde etkileyecektir.

Bu tasarı kabul edilmekle, iş hayatı kadınlar için daha da cazip hale getirilecektir. İş hayatının kadınlar için daha cazip hale getirilmiş olması çağımızın gereğidir. Kadın-erkek ayrımının ortadan kaldırılmasında da, yine iş hayatının kadınlar için cazip hale getirilmiş olmasının etkisi büyük olacaktır. Biz, bu nedenlerle, çağın gereğine uyması bakımından, bu tasarıyı Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak benimsemekteyiz.

Bu tasarı yasalaştığı takdirde, gerçekten Türkiye’de ileri bir adım atılmış olacaktır. Bu, sosyal ve ekonomik, siyasal yaşantımız için iyi ve gelecekte daha umutlu bir çalışma hayatının başlangıcı anlamını da taşıyacağından, Cumhuriyet Halk Partisi grubu olarak bu yasa önerisine olumlu oy vereceğimizi beyan eder, saygılar sunarım.”¹⁰⁵³

Yılmaz’dan sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Konya Milletvekili Şener Battal konuşmuştur:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;

Türk kadını, “1975 yılı Kadın Yılı” diye hatırlamak yerine, “Cennet annelerin ayağı altındadır” inancıyla, onu devamlı baş tacı eden zihniyeti temsil etmek üzere ve bu zihniyeti temsil eden arkadaşlarım adına, grubum adına sizleri hürmetlerimle selâmlıyorum.

¹⁰⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.6.1975, ss. 341-342.

Kanaatimiz odur ki, Türk annesi her türlü hürmete lâyık, faziletli bir varlıktır. O faziletli varlığa Parlamento olarak veya ferdî münasebetlerimizde her türlü saygıyı göstermek en büyük vazifemizdir. Esasen, Anayasamızın 35. maddesinde, “Aile, Türk toplumunun temelidir” demek suretiyle aileye büyük önem atfetmektedir. Ailenin aslî unsuru da annedir. Anne, “Dişi kuş yuvayı yapar” misalince, evin bereketini temsil eder; anne, çocuğun terbiyesinde sorumludur; anne, evin saadetine başlıca unsurdur. O halde, böylesine büyük fazilet abidesi olan Türk annesine elbette, her türlü hürmeti göstermek, Parlamento olarak elimizden gelen her türlü imkânları vermek zorundayız, mecburiyetindeyiz.

Muhterem arkadaşlarım, Millî Selâmet Partisi grubu olarak bizim, Türk annesine hürmetimiz; ahlâk ve maneviyat prensibimiz icabı, sadece bundan ibaret değildir. Öylesine ona saygı duyarız ki, evin erkeği dışarıda yemek yediyse, evine döndüğünde ailesi efradıyla helâllaşmak, farz edelim “Ben şu kebaptan yedim, hakkını helâl et” veya “Ben sana bundan getirdim” demek mecburiyetindedir. Onun için, kokteyl partilerde evini ihmal eden kardeşlerimize, arkadaşlarımıza deriz ki, “dışarıda yediğiniz güzel yiyeceklerden dahi evinize götürünüz veya onun hakkına hürmet ediniz. Böylesine kadın hakkına hürmetkar olunuz” diyoruz. Şimdi...

Yine, evin kadını, hatta hatta çocuğuna süt vermeyeceğini ifade ederse, süt annesi tutmak mecburiyeti bile vardır bizim inancımıza göre. Kadın haklarına böylesine büyük saygı duyuyoruz.

Partimizin beyannamesinde, kadınlara 20 yılda emeklilik hakkını vaat etmişiz, taahhüt etmişiz.

Geçenlerde 10 Haziranda buradaki 506 sayılı Kanun görüşülürken demin Sayın Önder Sav'ın birtakım iddialarına karşı bizim, “bundan evvel size bu kürsüden cevabımız vardı” dediğimiz konuşmanın 75. sayfasında, kadın haklarına ne derece önem verdiğimiz ve 20 yılda onlara emeklilik hakkı tanımamızı parti olarak taahhüt etmiş olduğumuzu ifade etmiştik. Bugün bu kanun teklifi ile, seçim beyannamemizdeki bir vaadimizin taahhüdünü görüyoruz. Bundan memnun oluyoruz.

Ruh sağığı doktorları, “alışan kadın evine sadece yorgunluk götürmemelidir” derler. Türkiye’de, bilhassa büyük şehirlerde çalışan kadınlarımız, itiraf etmek lâzımdır ki, evine sadece yorgunluk götürmektedirler. Vasıta sıkıntısı, otobüs ihtiyaı, mesafelerin işyerine uzak oluşu gibi sıkıntılara ilâveten, kadının aldığı maaş ev kirasını karşılamamaktadır. Bundan dolayı, Türkiye’de, çalışan kadın evine maalesef sadece yorgunluk götürebilmektedir. Onun için...

şimdi, “alışan kadın yorgunluk g t rmemeli evine, biraz da çalışmasının karşılığını görebilmeli, kazancı kira parasına ėitmemeli” diye, meselenin ekonomik yönlerine işaret etmek istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, biraz evvel çok duygulu, güzel bir konuşma yapan Sayın Mankut’u zevkle dinledik. Fikirlerinden bir hayli memnuniyet duyduk. Ancak, kanunun ikinci fıkrasındaki bir kelime sanıyorum k rs  heyecanı ile, hepimizde olur her halde, dikkatlerinden kaçmış veya zühul neticesi ifade etmişlerdir; “fiilî hizmet süresi 20 yılı doldurmuş kadın iştirakçiler istekleri üzerine” diyor. Demek oluyor ki, 20 yılını dolduran kadın istekte bulunursa emeklilik hakkı verilecek. Mecburi emeklilik hakkı getirilmiyor; bu bakımdan herhangi bir takyit edici hüküm görmüyoruz.

Millî Selâmet Partisi Grubu olarak bu kanuna müspet oy kullanacağımızı arz eder, saygılar sunarım. Millî Selâmet Partisinin kadın hakları konusundaki görüşlerini bazı arkadaşlarımızın tetkik etmeden ve sokakta söylenen birtakım kanaatlerle ele alması çok yanlıştır....

Eğer, İşl mda evlenme hukukunu kastediyorsanız, İşl mda evlenme prensip olarak birdir. Onun için, prensip olarak birdir, onun diğer unsurlarını inceleyin. Biz kadını birtakım müstehcen yayınların malzemesi yapan zihnietle mücadele ediyoruz ve birtakım “dolcaita” yaşayışı içinde, barlarda, pavyonlarda şurda burda çok kadınlılığı fiilen yaşayanları ayrıca tasvip etmiyoruz. Kadına böylesine saygılıyız ve kadın yılı vesilesiyle biz kadına bu saygıyı duymuyoruz, bu saygımız ezelden ebeye kadardır.

Saygılar sunarım.”¹⁰⁵⁴

¹⁰⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.6.1975, ss. 342-343.

Battal'ın konuşmasından sonra Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı konuşmuştur:

“Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım; Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu olarak bu 2 maddelik kanun hakkındaki görüşlerimizi bildireceğiz.

Memnuniyetle müşahede ediyoruz ki, memleketimizin sosyal hayatında çok büyük ve önemli bir yeri olan bu kanun hakkında bütün Meclisimiz ittifak etmiştir. Bu kanun, Hükümet teklifi olarak, kadınlarımızın 20 senede istekleri üzerine emekli olmasını getiriyor idi. Sayın Bütçe Plan Komisyonu 2. bir madde ilâve ederek, erkeklerin de 25 yılını doldurduktan sonra istekleri üzerine, emekli olmalarını getirmiş bulunuyor.

Kadınlarımıza 20 yılda, erkeklerimize 25 yılda emekli olma hakkını veren bu kanundan dolayı hem Hükümeti, hem de Bütçe Plan Komisyonunu grubum adına tebrik ve takdir ederim.

Kanunun önemi malûm. Bütün Meclisimiz ittifak halinde olduğuna göre, ancak, grubum adına memnuniyetimizi beyan ediyoruz. Grup olarak da kanuna müspet oy vereceğimizi beyan ederek, Yüce Meclise saygılar sunuyorum.”¹⁰⁵⁵

Tosyalı'nın ardından şahsı adına Ankara Milletvekili Osman Ceran bir konuşma yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Cumhuriyet Halk Partisinin, kadın haklarını tanımakta, Avrupa'nın birçok ülkelerinden ileride bir mesafe almış olmasının bugün güzel örneklerini gördük. Cumhuriyet Halk Partisi, -partilim olmamakla beraber- kadın haklarının bütün hukukî yönlerinden ve kadına tanınan büyük haklardan istifade ederek Parlamente'ye kadar gelmiş Sayın Mankut'un burada kadın haklarını savunmuş olmasından memnuniyet duymuştur. Bu konuşmanın beni ve grubuma mensup değerli arkadaşlarımı memnun etmemiş olması mümkün değildir.

Kadın haklarına sonuna kadar saygılı olduğunu iddia eden Millî Selâmet Partili arkadaşlarıma da iştirak ediyorum. Onlar kadına o kadar saygılı ki, yorulduğu için 3-4 tane yardımcı daha çağırmak lüzumu duymaktadırlar.

¹⁰⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.6.1975, ss. 343-344.

Kadının Türkiye'deki önemini Türkler Orta Asya'dan beri takdir ederler. Kadın, erkeğinin en büyük yardımcısıdır. Erkeğinin düşmanına karşı yanındadır, işine karşı yanındadır, gece yorgun gelen; fakat fizikî kuvveti üstün erkeğinin yorgun olmasına rağmen her türlü derdine tahammül eden kadın, çok büyük ve önemli bir mevkidedir. Müslümanlık dininde de en büyük önemi kadın kazanmıştır...

Kadının 20 yıl içinde emekli olması çok normal bir hadisedir. Bizim ezelî fikrimiz budur. Yıllardır Mecliste azınlıkta olan Cumhuriyet Halk Partisinin bu meseleyi gün yüzüne çıkaramayışının sebebi azınlıkta kalışıdır. Cumhuriyet Halk Partisinin kadından ve işçiden yana olan fikrini bugün taklit edenler, hiç bir zaman ne kadının yanında, ne işçinin yanında itibar görecekler. Kanımca, kadını peçe altında inim inim ineten, inletmek isteyen zihniyetle her halde kadınlarımız alay etmektedir. Peçe altına kadını koyanlar tarihi eleştirmemişlerdir. Türk kadını, ırgatlıkta, yığının dibinde çocuğunun memesini emzirebilmiştir. Kadın hürriyetine gönülden inanmamışların kadını savunmuş olmaları beni üzmüştür.

Kadına saygımız sonsuzdur.

Bu kanunun kabul edilmesinde Cumhuriyet Halk Partisi ezelden beri müştaktır ve inançlıdır.

Hepinizi saygı ile selâmlarım.”¹⁰⁵⁶

Kanun tasarısının tümü üzerindeki görüşmeler Osman Ceran'ın konuşmasıyla tamamlanmış ve maddelerin görüşülmesine geçilmiştir:

1. Madde ile, 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununun değişik 39. maddesine aşağıdaki (h) ve (i) fıkraları eklenmiştir:

h) Fiilî hizmet süresi 20 yılı doldurmuş kadın iştirakçiler istekleri üzerine,

i) İştirakçilerden 25 fiilî hizmet yılını dolduranlar istekleri üzerine,

Madde üzerinde Demokratik Parti Grubu adına Niğde Milletvekili Mehmet Altınsoy aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

¹⁰⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.6.1975, s. 344.

“Muhterem Başkan, değerli arkadaşlarım;

Çalışan kadınların 20 yılda emekli olmalarına ilişkin bu kanunun kabulünde zaruret olduğu kanaatindeyiz. Kadınların, yaradılışı icabı, yıpranmalarının çabuk olması bir tabii hadisedir. Ancak, ikinci fıkrada, erkek iştirakçilerin 25 yılda, istekleri üzerine emekli olmaları meselesi de şimdiye kadar hep muvakkat kanunlarla idare edilmiş olan ve birkaç defa tekrar tekrar muvakkat kanun çıkarılmasını gerektiren bir hususu ortadan kaldırmaktadır.

25 yıl hizmet görmüş kişinin -erkek de olsa- kendi isteği ile çalışma hayatından ayrılması tabii telâkki edilmek lâzım gelir. Bu zaruret öteden beri hissedilmiş, ancak, devamlı bir kanuna her nedense bağlanmamış; 5'er senelik müddet üç defa, 25 yılda istekle emekli olmasına dair muvakkat kanunlar getirilmiştir.

Bu kanunla, tekrar muvakkat kanunlar getirilme lüzumu ortadan kalkmış olacak. Bu bakımdan, bilhassa ikinci fıkranın gelmesinde de büyük isabet olduğu kanaatindeyiz. Maddenin bu şekliyle kabulünde fayda mülahaza ediyoruz.

Teşekkür ederim.”¹⁰⁵⁷

Altınsoy'dan sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Adana Milletvekili Mehmet Hulusi Özkul konuşmuştur:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununun değişik 39. maddesine fıkra eklenmesiyle ilgili kanun üzerinde ve 1. madde üzerinde grubum adına görüşlerimizi arz ediyorum.

Muhterem arkadaşlar, çalışan kadınların birbirinden eksik olmayan iki büyük mesuliyet taşıdıklarını, iki büyük ağır yükün altında bulunduklarını münakaşasız kabul etmek mecburiyetindeyiz. Bunlardan birisi, bilindiği gibi, evine, çocuklarına, eşine karşı yuvanın içindeki mesuliyeti; diğeri de, çalıştığı yerdeki mesuliyetidir, iki mesuliyeti birden omuzlarında taşıyan kadının, normal sürenin dışında daha süratle yıpranacağı gayet tabiidir. Biyolojik yapısı da esasen kadının, erkeğe nispetle daha çabuk yıpranmasını gerektirmektedir.

¹⁰⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.6.1975, ss. 344-345.

Muhterem arkadaşlar, ailenin esas unsuru annedir. Eğer, çocuklarımızın istikbalinden emin olmak istiyorsak, onların anne şefkatinden mahrum olmamalarını istiyorsak, onların millî örf, âdet, ananelerimize, millî ahlâkımıza göre yetişmesini istiyorsak, onların anarşist olmamalarını istiyorsak, kadınlara kanunla birtakım haklar vermeye mecburuz.

Esasen, bütün dünyada, çalışan kadınlar kanunlarla himaye edilmiştir. Biz yeni bir orijinal hüküm de getirmiş olmuyoruz bununla. Hatırimda kaldığına göre, Avustralya’da saat 15.00’ten sonra çalıştırılmamaktadır kadınlar. Zira kadının evdeki mesuliyeti, hiç değilse saat 15.00’ten sonra çalışmamasını gerektirmektedir.

Muhterem arkadaşlarım, 2. fıkra, 25 yılını doldurmuş olan erkek iştirakçilerin, istedikleri takdirde emekli olabilmeleri imkânını getirmektedir. 25 yıl bir insan ömründe küçümsenmeyecek bir merhalelerdir. Bu merhaleye erişmiş olan bir kişinin bundan sonra artık istikbalinden emin olması ve emeklilik hakkını kazanmış olması lâzım gelir. Esasen, benden evvel konuşan arkadaşlarımın da ifade ettikleri gibi, 25 yılda emeklilik birkaç senede bir getirilen tadil teklifleriyle tahakkuk etmektedir. Bu defa uzun süre devam edecek bir kanun hükmü haline gelmiştir.

Muhterem arkadaşlar, bu kanunu bu şekilde sevk eden Hükûmete, bu kanunun hazırlanmasında emeği geçen komisyon üyelerine ve gayri ciddî addettiğim bazı konuşmalar bir tarafa, burada kanunun lehinde konuşan herkese, bendeniz şahsım ve grubum adına teşekkür ederim. Sanıyorum bütün çalışan kadınlar ve çalışan erkekler bu kanundan dolayı benim gibi müteşekkir olacaklardır.

Saygılar sunarım.”¹⁰⁵⁸

Başka söz isteyen Milletvekili olmadığı için 1. madde oylanmış ve kabul edilmiştir. Bu sırada, 2. bir madde olarak yeni bir metin teklif edilmiştir. Adana Milletvekili Mehmet Can ve arkadaşları tarafından verilen önerge ile, görüşülmekte olan 193 Sıra Sayılı kanun tasarısının 1. maddesinden sonra metne aşağıda sunulan maddenin 2. madde olarak eklenmesi teklif edilmiştir.¹⁰⁵⁹

¹⁰⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.6.1975, s. 345.

¹⁰⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.6.1975, s. 345.

Madde 2.- 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 8.7.1971 günlü ve 1425 sayılı Kanunla eklenen 6. ek maddenin 1. fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Emekli, adi malûllük, vazife malûllüğü aylığı bağlanan veyahut toptan ödeme yapılan iştirakçilere, her tam fiilî hizmet yılı için ek 4. maddeye göre hesaplanacak aylık bağlanmaya esas tutarın bir aylık miktarı kadar emekli ikramiyesi verilir.

Bu önergeye komisyon katılmamış, önergenin oylanacağı sırada ise, komisyon önerge ve tasarıyı geri istemiştir. Önerge oylanarak komisyona geri iade edilmiştir; ancak daha sonra önergenin komisyona geri verilmesi konusunda oylama yapılıp yapılmayacağı konusunda usul tartışması yapılmıştır.¹⁰⁶⁰

30 Haziran 1975'te tasarının görüşmelerine devam edilmiştir.¹⁰⁶¹ Önerge ve Komisyon'un bu önergeye katılmadığını belirten raporu okunmuştur. Bunun üzerine önerge sahibi olarak İstanbul Milletvekili Reşit Ülker söz istemiş ve şunları konuşmuştur:

“Değerli arkadaşlarım; epey önce çıkmış bir kanun gereğince, memurlara çalıştıkları her yıla karşılık 15 gün tutarında, daha doğrusu kanunun deyimiyle yarım ay tutarında ikramiye verilmekte idi. Yani şu anda bu şekilde ikramiye verilmektedir.

Değerli arkadaşlarım; bu ikramiyeler, bir memurun, memuriyet hayatından ayrıldığı sırada eline geçecek toplu bir paradır. Bu para kanunun çıktığı tarih ile şu andaki hayat pahalılığı ve fiyat artışları karşısında hemen hemen değerini yitirmiştir. Bunun yanında aynı, çalışanlar zümresinden olan - çalışanların bir kanadı memurlar ve onların emeklileri, malulleri vesaire, bir kanadı da işçilerimizdir- İşçilerimizin de benzer bir kurumu olan kıdem tazminatı bir süre önce, burada 15 günden 30 güne çıkarılmış bulunmaktadır. Böylece memurların, yarım aylık ikramiyelerini de bir aya çıkarmak suretiyle, tüm çalışanlar arasında bir eşitlik sağlanmış olacaktır. Şu anda Komisyonun ret gerekçesini ben anlayamadım. Yani ciddî bir gerekçe gösterilmiş değildir. Bu gerekçenin de böyle açıkça gösterilmemiş olması, önergemizin ne kadar haklı olduğunu ortaya koyacak bir delil niteliğini taşımaktadır. Lütfediniz, bu eşitliği sağlayalım ve memurların da ikramiyelerini yarım maaştan bir maaş tutarına çıkaralım.

Teşekkür ederim.”¹⁰⁶²

¹⁰⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 95, 27.6.1975, ss. 346-349.

¹⁰⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 96, 30.6.1975, ss. 366-370.

¹⁰⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 96, 30.6.1975, s. 367.

Bu konuşmadan sonra önerge oylanmış ve reddedilmiştir. Bu sırada 2. bir önerge verilmiştir. Bu önergede ise, 5434 sayılı Kanunun 39. maddesine 2 yeni fıkra eklenmesi hakkındaki kanun tasarısına emeklilik gösterge tablolarını 1.3.1975 tarihi itibarıyla değiştiren bir maddenin 2. madde olarak eklenmesi teklif edilmiştir¹⁰⁶³. Komisyon bu önergeye katılmış; önerge oylanmış ve 2. madde olarak kabul edilmiştir.

Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ve arkadaşları diğer bir önerge vermiştir. Bu önerge ile, görüşülmekte olan tasarıya, aşağıdaki metnin 3. madde olarak eklenmesi teklif edilmiştir:¹⁰⁶⁴

Madde 3.- 5434 sayılı Kanuna 1425 sayılı Kanunla eklenen, ek 5. madde aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Ek Madde 5.- Bu kanuna göre bağlanacak emekli âdî malûllük ve vazife malûllüğü aylıklarının alt sınırı; Bu Kanuna bağlı gösterge tablosunun 15. derecesinin 5. kademesi üzerinden 30 fiilî hizmet yılı için bağlanacak emekli aylığıdır.

Dul ve yetimlere ödenecek aylıkların alt sınırı;

a) Dul ve yetim adeti 3 veya daha fazla bulunduğu takdirde 15. derecenin 5.,

b) Dul ve yetim adeti 2 kişiden ibaret bulunuyorsa 15. derecenin 3.,

c) Dul ve yetim adeti 1 kişi olduğu takdirde, 15. derecenin 1.,

kademesi üzerinden, 1. fıkra esasları gereğince hesap edilecek emekli aylığıdır.

Vazife malûlü erlerle, bunların dul ve yetimleri hakkında da yukarıdaki hükümler uygulanır. Harp malûllüğü zammı ayrıca nazara alınır.

Plan Komisyonu Başkanı İsmet Sezgin bu önergeye komisyonun katıldığını ifade etmiştir. Niğde Milletvekili Mehmet Altınsoy DP Grubu adına söz istemiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

¹⁰⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 96, 30.6.1975, ss. 367-368.

¹⁰⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 96, 30.6.1975, ss. 368-369.

“Muhterem Başkan, değerli arkadaşlarım;

Görüşmekte olduğumuz kanun, bir evvelki oturumda, Plan Komisyonunun bir defaya mahsus olmak üzere geriye aldığı bir maddelik bir kanundur. Bunun birinci fıkrasında kadınların 20 yılda emekli olabilme hakları; ikinci fıkrasında da erkeklerin, istekleri üzerine 25 yılda emekli olabilmelerinden ibaretti. Ancak kanunun tam görüşüldüğü sırada, Cumhuriyet Halk Partisine mensup bazı arkadaşların verdiği bir önerge ile bir 2. madde eklenmek istendi. Bunun üzerine Plan Komisyonu tasarıyı geri aldı. Arkadaşlarımızın vermiş olduğu önerge Komisyonca kabul edilmeyerek buraya geldi; burada da muhterem heyetin reyleriyle reddedildi. Ama hemen akasından görüyoruz ki, başka maddeler eklenmek için önergeler veriliyor ve işin garibi bu önergelere de Komisyon iltihak ediyor.

Şimdi Komisyondan sormak istiyoruz. Bu ek önergelerle ilâve edilen maddeler, şu anda Plan Komisyonunun alt komisyonunda görüşülen, esaslıca 5434 sayılı Kanunda yapılacak çok esaslı bir değişikliğin, daha geniş bir kanunun maddeleri değil midir? Bu kanun Meclise gelmeyecek midir? Şimdi hemen gümrükten mal kaçırırcasına çabuk çabuk önergelerle, Komisyon da katılıyor diye bir aceleye getirip buradan iki üç maddeyi daha çıkarmaktan ne fayda mülâhaza ediyorlar anlayamadık. Aslında bu gelenlerin biz parti olarak karşısında değiliz; fakat bunlar şu anda Plan Komisyonunda görüşülen meselelerdir ve bütün mesele yalnız burada verilen iki önergeden de ibaret değildir. Bunun tamamının Yüce Meclise getirilip, kül olarak görüşülüp kanun olarak çıkması dururken, “Siz çıkardınız; biz çıkardık” gayretine getirip, bir seçim yatırımı haline getirip önerge vermenin manasını anlamıyoruz. Bu hususu ikaz etmek isteriz.

Teşekkür ederiz.”¹⁰⁶⁵

Altınsoy’un konuşmasından sonra önerge oylamaya konmuş ve kabul edilmiştir. Bu sırada, Bolu Milletvekili Müfit Bayraktar ve arkadaşlarınca metne bir geçici madde eklenmesine dair önerge verilmiştir. Önergeyle, görüşülmekte olan, 5434 sayılı Kanunun 39. maddesine (h) ve (ı) fıkrası eklenmesine dair kanun tasarısına aşağıdaki geçici maddenin eklenmesi teklif edilmiştir:¹⁰⁶⁶

Geçici Madde- 15.5.1975 gün ve 1897 sayılı Kanunla değiştirilen 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun intibak hükümlerinin uygulanarak 1.3.1970 - 28.2.1975 tarihleri arasında emekli, âdî malul, vazife malulü olanlarla,

¹⁰⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 96, 30.6.1975, s. 369.

¹⁰⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 96, 30.6.1975, s. 369.

ölenlerin intibaklarının yapılması, bu kanunla getirilen emekli aylığı bağlanmasına esas gösterge tablosunun değiştirilmesi nedeniyle, tüm emekli ve dul-yetim aylıklarının yeniden düzeltilmesi ve kadın iştirakçilerden (20) yılda emekli olma isteğinin kanunlaşmasından doğan işlerin zamanında yetiştirilmesi amacıyla T. C. Emekli Sandığı personeli (1, 2 ve 3. derece yönetici kadrosunda bulunanlar dahil) ayda (80) saati geçmemek üzere ve 2 yıl için fazla çalışma yaparlar.

Fazla çalışmanın ücret ve yapılma şekli T. C. Emekli Sandığı Müdürler Kurulunca düzenlenir.

Plan Komisyonu bu önergeye de katıldığını ifade etmiş, önerge yeni bir madde önerisi niteliğinde olduğu için görüşmeye açılmıştır. Trabzon Milletvekili Ahmet Şener şahsı adına söz isteyerek aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; bu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Bütçe ve Plan Komisyonunun, Tüzükte ismini değiştirmeye mecbur olacağız gibime geliyor. Çünkü, bu sene sadece gider anlamında sarfiyat yapıyoruz. Bundan evvel bayan memurelerin emekliliğine iki madde eklenmiş; bir tanesi zannedersen 350 -450 milyon lira, ondan daha evvel kabul edilen madde ise 1 milyara yakın bir meblağ, fakat şimdi yenisi geliyor. Aslında ben bu kanunun tümü üzerinde yaptığım görüşmede müspet olarak rey kullanacağımı ve müspet olarak da bunun mütalâa edilmesini sayın Meclis üyelerinden rica etmiştim, ama o hale getiriliyor ki, kanunun altında yeni yeni maddeler ve yeni yeni geçici maddeler eklenmek suretiyle bu kanun dev bir kanun haline getirilmektedir.

Şimdi Bütçe ve Plan Komisyonu, ben bilmiyorum, elbetteki bunların vazifesidir, ben orada üye değilim, ancak bizim adımıza da vazife gördüğüne göre, istirahat edeceğim kendilerinden, bu üç önerenin bugün Bütçeye yüklediği maddî yük nedir bilmek isteriz. Hiç olmazsa reyimizi müspet olarak, rahat olarak kullanmak için. Aslında ben bu kanunun aleyhinde değildim, ama o hale getiriliyor ki, nerdeyse aleyhte olmak gereğini duyuyorum, çünkü sadece gider veriyoruz, gelir bakımından her halde yeni bir komisyon kurulması, bir arkadaşımızın söylediği gibi, yeni bir komisyon kurulması ve bir de gelir komisyonu olması lâzım geliyor. Halbuki hem gider hem gelir komisyonu olduğuna göre, Bütçenin neresinden, ne şekilde bunun verilmesi lâzım geldiğini de Sayın Bütçe ve Plan Komisyonunun Sözcüsü veya Başkanı veya Hükümet lütfetsin,

burada bu maddelere vereceğimiz paraların nereden bulunacağını da bilelim. 12 Sayılı Kararnameyle verilen paralar için Maliyenin bir uzmanı 14 milyar, Vekili 22 milyar, başka bir arkadaş 20 milyar der. Ondan sonra geliniyor şimdi, bir kanun daha. “Küçük bir kanun, bir maddelik, kabul edelim, ne olur.” Tamam beraberim, ama lütfediniz bunun malî portresinin ne olduğunu bilelim. Çünkü muhterem arkadaşlarım, bunun neticeleri elbetteki hiç maaşı bulunmayan, hiç bir geliri bulunmayan, fakat kendi imkânlarıyla devlet bütçesine katkıda bulunan kişileri etkiliyor. Bu konuda Sayın Bütçe ve Plan Komisyonunun izahat vermesi uygun görülürse memnun olurum. Saygılarımla.”¹⁰⁶⁷

Şener’in konuşmasından sonra önerge oylanarak kabul edilmiştir. Yürürlük ve yürütmeye ilgili 4. ve 5. maddeler de oylandıktan sonra, tasarının başlığı da “5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bir geçici madde eklenmesi hakkında kanun tasarısı” şeklinde değiştirilmiş ve kabul edilmiştir. Tasarının tümü üzerinde söz alan Milletvekili olmamış, tümü oylanarak kabul edilmiştir.¹⁰⁶⁸

¹⁰⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 96, 30.6.1975, s. 370.

¹⁰⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 96, 30.6.1975, s. 370.

14.3. 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik: Erlerin ve Yedek Subay Öğrencilerin Görev Malulü Maaşlarının Yeniden Düzenlenmesi

Aydın Milletvekili Nahit Menteşe ve 2 arkadaşının, 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununun 56. maddesinin tadiline dair kanun teklifi 30 Nisan 1974 tarihinde Plan Komisyonuna sevk edilmiş¹⁰⁶⁹; komisyon raporu 1 Temmuz 1975 tarihinde Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.¹⁰⁷⁰

Teklif 2 Mart 1976'da görüşülmüş ve kabul edilmiştir¹⁰⁷¹. Teklifin tümü veya maddeler üzerinde söz isteyen Milletvekili bulunmadığından sırasıyla aşağıdaki maddeler kabul edilmiştir.

1. Madde ile, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun 56. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve bu Kanuna aşağıdaki 2 Geçici Madde ilâve edilmiştir.

Madde 56- Muvazzaf, yedek ve gönüllü erlerin silâh altında bulundukları esnada veya celp ve terhislerinde (serbest sevkler dahil) sevkleri sırasında, Yedek Subay Okulu öğrencilerinin gerek okulda, gerek okuldan evvelki hazırlık kıtasında vazife malulü olmaları halinde, kendilerine, öğrenim durumlarına göre, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36. maddesinde tespit edilen giriş derece ve kademe tutarlarının, daha önce Devlet Memuriyetinde bulunmuş olanlardan kazanılmış hak aylıkları veya emekli keseneğine esas aylıkları, sözü edilen giriş derece ve kademe tutarının üzerinde olanlara bu aylıkları emeklilik gösterge tablosunda karşılığı olan derece ve kademe tutarının, % 70'i üzerinden aylık bağlanır.

Bu suretle bağlanacak aylıklarına, maluliyet derecelerine göre, 55. maddede gösterilen nispetlerde zam yapılır.

Askerlik vazifesini veya yedek subaylık hizmetini başkasının yerine yaptığı anlaşılanlara aylık bağlanmaz.

Geçici madde 1.- 1.1.1959 tarihinden evvel bağlanan vazife malullüğü aylığı alan erlerle, 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununa göre vazife malullüğü aylığı bağlanan erler de bu kanun hükümlerinden istifade ederler.

Geçici madde 2.- 5434 sayılı Kanunun 49. maddesinde belirtilen süreler içerisinde müracaat edememiş olmaları nedeniyle aylık bağlanamamış bulunan muvazzaf, yedek ve gönüllü erler ile, Yedek Subay Okulu öğrencilerine veya bunların dul ve yetimlerine vazife malullüklerinin 5434 sayılı Kanunun ilgili maddesine göre tevsik edilmesi ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 1 yıl içinde T.C. Emekli Sandığına müracaat etmeleri halinde, müracaat tarihini takip eden aybaşından itibaren aylık bağlanır.

Bu maddelerden sonra, yürürlük tarihi ve yürütmeyeyle ilgili 2. ve 3. Maddeler de kabul edilmiş ve teklif kanunlaşmıştır.

¹⁰⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 3, Birleşim: 69, 30.4.1974, s. 241.

¹⁰⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, s. 413.

¹⁰⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, s. 28-29.

14.4. Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik: Milletvekillerine ve Bazı Diğer Meslek Gruplarına Emeklilik için Borçlanma Hakkı Sağlanması

C. Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner ve 57 arkadaşının, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa bir geçici madde eklenmesi hakkında kanun teklifi 11 Haziran 1974 tarihinde Plan Komisyonuna sevk edilmiş¹⁰⁷²; rapor 1 Temmuz 1974 tarihinde Genel Kurul’da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.¹⁰⁷³

Öner ve arkadaşlarının gerekçesinde aşağıdaki ifadelere yer verilmiştir:

“Bazı mesleklerde geçen sürelerin borçlanmak suretiyle bir kısmının fiili hizmet sürelerine eklenmesi 1136 ve 1238 sayılı kanunlarla kabul edilmiş ve bu hakkın kullanılması için altı aylık borçlanma süresi kabul edilmiştir.

T.C. Emekli Sandığı Kanunu hükümlerinin çok girift ve teknik nitelikte olmasından dolayı birçok hak sahibi bu süreyi geçirmiş, ve Yüce Meclis 5.3.1970 gün ve 1453 sayılı Kanun ve 8.7.1971 gün ve 14-25 sayılı Kanun ve 2.6.1972 gün ve 1592 sayılı kanunlarla altışar ay bu süreyi uzatmıştır. Bu uzatmaya rağmen de durumdan haberdar olamayıp hakkını kaybeden çok az sayıda vatandaş vardır. Bunların da sosyal güvenliğe sahip olmaları amacı ile bu kanun teklifi hazırlanmıştır. Esasen Emekli Sandığı Kanununa 545 sayılı Kanunla eklenen maddelerle borçlanma hükümlerinde hizmet borçlanması müracaatı için tanınan süreler hemen hemen hiç yok denecek kadar geniş tutulmuş bulunmaktadır.”¹⁰⁷⁴

Teklifin görüşülmesine 18 Mart 1975’te başlanmış ancak hükümet hazır bulunmadığından görüşmeler ertelenmiştir.¹⁰⁷⁵ 25 Mart 1975’te ise, Plan Komisyonu Başkanı Vahit Bozatlının “12 sayılı Kararname ile bir gösterge tablosu değişikliği getirdik. Bu değişikliğin Emekli Sandığı Kanunundaki gösterge tablosuna da intikali zorunlu. Bu itibarla, müsaade ederseniz, 12 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin görüşülmesi Mecliste bittikten sonra, aynı değişikliği Emekli Sandığı Kanununda da süratle yapmak arzusundayız. Bu değişikliği o zaman isteme imkânını vermek istiyoruz. O itibarla şimdi bu görüşmeyi takip etmek istemiyoruz” talebi üzerine oylama yapılmış ve kanun teklifinin görüşülmesi ertelenmiştir.¹⁰⁷⁶

¹⁰⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 94, 11.6.1974, s. 58.

¹⁰⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 104, 2.7.1974, s. 346.

¹⁰⁷⁴ Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi Süreyya Öner ve 57 arkadaşının 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa bir geçici madde eklenmesi hakkında Kanun teklifi ve Plan Komisyonu raporu, S. Sayısı: 87, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 86, 10.6.1975 sonuna ekli basmayazı, s. 2.

¹⁰⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 52, 18.3.1975, s. 57.

¹⁰⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 11, Birleşim: 55, 25.3.1975, s. 196.

Görüşmelere 10 Haziran 1975'te yeniden başlanmıştır.¹⁰⁷⁷ Teklifin tümü üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Çorum Milletvekili Yakup Çağlayan ilk sözü istemiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Muhterem Başkan, aziz milletvekilleri;

Cumhuriyet Senatosu Siirt üyesi Sayın Süreyya Öner ve sayın 57 arkadaşı, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa bir geçici madde eklenmesi teklifinde bulunmuşlardır. 19 Mart 1969 tarihinde kabul edilmiş olan 1136 sayılı Kanun, bunu tadil eden Avukatlık Kanunu ve 1238 sayılı kanunun bazı maddeleri ile borçlanmak suretiyle, geçen sürelerin bir kısmının, fiilî hizmet süresine eklenmesi uygun görülmüştür. Bu hakkın kullanılması için de, 6 aylık borçlanma süreleri kabul edilmiştir.

8 Temmuz 1949 tarihli, 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu hükümlerinin girift oluşu, bu girift oluşu mazeret görülmese bile bir kısım hak sahiplerinin belirli süreyi geçirmiş olması ve yeni hak sahiplerinin ortaya çıkmaları sebebiyle, 5 Mart 1970 tarih ve 1453 sayılı Kanunla ilk defa, 8 Temmuz 1971 tarih ve 1425 sayılı Kanunla ikinci defa ve yine 2 Haziran 1973 gün ve 1592 sayılı kanunlarla üçüncü defa olmak üzere, altışar ay daha bu süreler uzatılmış bulunmaktadır.

Buna rağmen, yani değişik tarihlerde üç defa altışar aylık borçlanma süresi imkânı tanınmasına rağmen, çeşitli nedenlerle durumdan haberdar olamayan ve yeni ortaklar sebebiyle, az da olsa haklarını, kaybeden vatandaşlarımız ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bu gibilerin sosyal güvenliğe sahip olmaları için, bir defa daha 6 aylık yararlanma sürelerinin tanınmasının uygun olduğu kanaatindeyiz. Ancak, huzurunuzda, yine bu Kanunda hatırlanmayan veya düşünülemeyen bazı hususlara, bu gibi adaletsiz veyahut da haklarını alamayan kişilere ait, önerge ile eklenmesini lüzumlu gördüğümüz bir iki temennimiz olacaktır.

Adalet Partisi grubu görüşü olarak huzurunuzda ifadeye çalıştığım bu konu, sadece uygun oluşundan değil, Anayasa hükmü icabıdır da. Anayasamızın sosyal ve iktisadî haklar bölümünün 41, 42, 45, 48 ve 53. maddelerinde ifadelerini bulan bu hususu şöyle ifade edebiliriz. Anayasamız, tüm çalışanların

¹⁰⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 86, 10.6.1975, ss. 537-544.

güvenliğe kavuşturulması, emekliliğe esas olacak fiilî hizmet sürelerinin, âdil ölçü ve esaslara göre yapılmasını devlete bir görev olarak yüklemektedir. Böylece, haklarını kaybeden vatandaşlarımızın, kaybettikleri haklarını almalarını veya haklarına kavuşturulmalarını Anayasa hükmü olarak görüyor ve inanıyoruz.

Bundan dolayı, bu teklife Adalet Partisi grubu olarak müspet oy kullanacağımızı arz ediyoruz. Ayrıca, Emekli Sandığı Kanununun 66. maddesine bir fıkra, diğer bir başka maddesine yine, bir fıkra eklenmesi de bir önerge ile huzuruza getirilmiş bulunmaktadır. Müspet oy kullanmanızı diliyor ve grubumuz adına sizleri saygı ve hürmetle selâmlıyorum.”¹⁰⁷⁸

Yakup Çağlayan’dan sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Konya Milletvekili Şener Battal bir konuşma yapmıştır:

“Anayasamızın 48. maddesi, “Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için Sosyal Sigortalar ve sosyal yardım teşkilâtı kurmak ve kurdurtmak devletin ödevlerindendir.” şeklinde hükmüyle, sosyal güvenlik müessesesini tanzim etmekte ve bu hususta devlete mükellefiyetler tahmil etmektedir.

5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu ile ve diğer sosyal güvenlik kurumlarıyla, Anayasamızın 48. maddesine uygun çalışmalar yapılmaktadır. Vatandaşlarımızın, bu müesseselerden istifade etmeleri hususunda, bazen, kanunların duyurulması, maalesef tam mümkün olmamaktadır. Bunun örneği, 428 sayılı Kanun, 1136 ve 1238 sayılı kanunlardır. “Kanun biliniyor sayılır” diyerek Resmî Gazetede ilân etmekle, bütün vatandaşlarımızın kanunları bildiğini farazi olarak kabul etsek bile, fiilen kabul etmemiz mümkün değildir.

Zaman zaman, Emekli Sandığı Kanunundan istifade edeceklerin miktarını, istifade edecek olan grupları artırıcı, lehte kanun hükümleri çıkarılmıştır. Demin de arz ettiğim gibi, bunlar, 428 sayılı kanun, 1136 ve 1238 sayılı kanunlar gibi kanunlardır. Ancak, bu kanunlarda geçici süreler tanınmaktadır, bu süreleri her zaman ilgililerin duyabilmesi, bilebilmesi mümkün olamamaktadır.

¹⁰⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 86, 10.6.1975, s. 537.

Onun için muhterem Cumhuriyet Senatosu Üyesi Süreyya Öner ve arkadaşlarının verdiği bu kanun tadili teklifine grup olarak katılıyoruz ve faydalı buluyoruz.

Emekli Sandığı Kanunu hükümleri, itiraf etmek lâzımdır ki, son derece girift ve teknik niteliktedir. Birçok hak sahibi, bu süreleri, kanunlarla tanınan geçici süreleri kaybetmekte ve istifade edememektedir. Altı aylık sürelerde dahi, bu haklarını ileri süremeyen vatandaşlarımız olduğunu arz etmiştim.

İşte, bu teklif tekrar, aynı durumda olan hak sahiplerini haberdar etmek suretiyle, yeni haklar getirmektedir.

Grubumuzun katıldığını ifade ve Milletvekili arkadaşlarımızın da bu teklife iltifat etmelerini temenni ediyoruz.”¹⁰⁷⁹

Tasarının tümü üzerinde Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu’nun görüşlerini Mardin Milletvekili Talât Oğuz ifade etmiştir:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sosyal devlet anlayışı, bir ülkede tüm çalışanların istikbalini teminat altına alabilecek sosyal ve iktisadî tedbirlerin alınmasını öngörmektedir. Sosyal devlet anlayışının esprisi içinde, Cumhuriyet Senatosu Siirt üyesi Süreyya Öner ve arkadaşlarının teklifi, Komisyondan geçmek suretiyle Yüce Parlamente’nin huzuruna gelmiş bulunmaktadır.

Değerli arkadaşlarım, benden evvel konuşan arkadaşlarımızın ifade ettiği gibi, Anayasamızın 48 ve müteakip maddeleri, sosyal güvenlik müesseselerini hüküm altına almış bulunmaktadır.

Emekli Sandığı Umum Müdürlüğü, memurların istikbale muzaaf hayatlarını ve değişen ve gelişen hayat koşulları karşısında menfaatlerini teminat altına almış bir müessesedir.

BAĞ-KUR, Esnaf ve sanatkârların istikbale muzaaf menfaatlerini teminat altına almış bir müessesedir.

Sosyal Sigortalar Kurumu Umum Müdürlüğü, işçilerle ilgili menfaati ve hukuku, hakları, istikbale muzaaf olarak teminat altına almış müessesedir.

¹⁰⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 86, 10.6.1975, ss. 537-538.

Bu durum karşısında, tüm çalışanlar bazen sosyal hayatta karşılaşmış oldukları bazı müşküller, bazı nedenler sebebiyle, hizmetlerini, çalışmış oldukları müddete aktarmamak suretiyle birçok hakların kaybedilmesine maruz kalmakta ve bu haklarını kazanabilmeleri için toplum hayatında birçok yasalar önerilmektedir.

İşte, bu teklif ile, sosyal hayatta çalışanlar, kaybettikleri bazı müddetlerini, muayyen bir müddet tanınmak ve bağlı oldukları kuruma muayyen bir meblâğı ödemek suretiyle hesap ettirme imkânına kavuşmaktadırlar. Nitekim, bu tekliften evvel çıkarılan birçok yasalar toplum hayatına mal edilmiştir ve çalışan memur-işçi kitlesi, yasalardan faydalanmak suretiyle haklarını kazanmışlardır.

Yasa, topluma fayda getirecektir. Tüm çalışanlara gerekli menfaat temin edecek, haklarını koruyacaktır.

Grup olarak biz, bu yasaya müspet oy kullanacağımızı ifade eder, saygılarımı sunarım.”¹⁰⁸⁰

Oğuz’un konuşmasından sonra, Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy şahsı adına bir konuşma yapmıştır:

“Sayın Başkan, çok değerli arkadaşlarım;

Genel olarak, 58 arkadaşımın Yüce Heyetinize kadar getirmiş bulunduğu bu kanun teklifine yürekten katılıyorum. Teklif, esasen bir ana maddeden ibaret olduğu için, elbette üzerindeki görüşmeler de o madde ile ilgili olacaktır. Bu espri içerisinde, değerli arkadaşlarıma kısaca arz edeceğim bir iki husus var.

Çok değerli arkadaşlarım, bunlardan bir tanesi, bu tekliften anlaşılıyor ki, daha çok avukat arkadaşlarımız ve bir de doktor arkadaşlarımız başvurma süresini geçirmişlerdir. Bu, bir vakıa. Hukuk ilminin içinde yetişen avukatlarımızın, hukukçularımızın süresini geçirdiği bir memlekette, diğer meslek erbabını, hukukla ilgisi olmayanları düşünmemek, zannediyorum ki, eşitlik prensipleriyle hiç de bağdaşmayacak bir konu olsa gerektir.

¹⁰⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 86, 10.6.1975, s. 538.

Bir ikinci konu ise; biz özellikle bu tip kanunlarda, memurları, emeklileri, işçileri ilgilendiren kanunlarda, genellikle 6 aylık bir süre tanıyoruz. Bu kanun teklifi de göstermiştir ki, 6 aylık baş vurma süresi çok kere kâfi gelmemektedir. Şu halde bundan böyle çıkaracağımız kanunlardan mümkün olduğu kadar yeterli bir süreye itibar etmemiz her halde faydalı olacaktır değerli arkadaşlarım.

Anayasanın eşitlik ve kanunların genellik prensiplerini rencide etmemesi kayıt ve şartıyla, sırasıyla aklıma getirebildiğim kadarıyla 1136, 1238, 1377, 1425, 1592 ve 1623 sayılı kanunların, aynı mealdeki kanunların hemen hemen hepsinde baş vurma süresi olduğuna ve bunların hepsinin de süresinin geçirilebileceğine göre, bu kanunları da kapsayan bir metin haline getirilmesi halinde, bütün meslek mensuplarını bu kanunlardan faydalanacaktır. Baş vurma süresini geçirmiş bütün mensuplarının baş vurma süresini aynı derecede uzatmak kayıt ve şartıyla kanun teklifinin lehinde olduğumu arz ederim.”¹⁰⁸¹

Burdur Milletvekili Faik Kırbaşlı da şahsı adına konu üzerindeki görüşlerini açıklamıştır:

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununa bir geçici madde ile müracaat süresine ait bir ek maddenin ilâvesini teklif eden Cumhuriyet Senatosu Üyesi Süreyya Öner ve diğer arkadaşlarıma huzurunuzda teşekkür ederek sözlerime başlamak istiyorum.

Hakikaten Emekli Sandığı Kanunu, çıkışından bugüne kadar, bununla birlikte 118 defa değiştirilmiş oluyor. Yani demek istiyorum ki, Emekli Sandığı Kanunu, çıkışındaki statükoyu aşağı yukarı kayıp etmiş, ilâvelerle yepyeni bir kanun haline gelmiştir. Bunu söylemekteki maksadım şudur: Bu kadar geniş çapta değişikliğe uğramış olan bir kanunu okuyup anlamak da mümkün olamamaktadır. Bir memur 30 sene Devlete hizmet eder; nasıl, hangi şartlarla ve hangi neticeleri doğuran bir statüyle emekli olacağını bilemez. Çünkü bu kanunu anlamak mümkün değildir; o kadar çok değişikliğe uğramıştır ki...

Bu bakımdan buraya getirilen teklif de, bütün bu değişikliklere rağmen, boşluklarının giderilmediği neticesine varılarak huzurunuzda getirilmiş bulunmaktadır.

¹⁰⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 86, 10.6.1975, ss. 538-539.

Yalnız burada çok önemli bir espri var. Meclis olarak biz bunu derinden derine düşünmek mecburiyetindeyiz. Hukukta bir sukutu hak müddeti vardır. Eğer, çalışanların durumlarını da bu sukutu hak müddeti, yani anlamı içerisinde mütalaa edersek, bugün verdiğimiz 6 aylık bir müddeti, yarın tekrar uzatmak durumuyla karşı karşıya geliriz. Gönül isterdi ki, bunu bu müddetle takyit etmeyelim. Eğer bir hak mevzubahis ise, çalışan kimse memur olsun, işçi olsun her zaman, çalıştığı müddetçe müracaat edebilmeli ve geçmiş haklarını ihya edebilmelidir. Yoksa, “6 ay tanıdık, sen 6 ayı geçirdin bunu ihya edemezsin.” demek hukuk prensibi ile kabili telif bir şey değildir. Bunu Büyük Meclis mutlaka halletmelidir. Burada sadece birkaç mesleği tatad etmiş bulunmaktadır kanun teklifi. Biz huzurunuzda, bundan böyle tekrar değişikliğe uğramaması, aynı konuda tekrar müracaatların olmaması için, iki tane geniş kapsamlı önerge sunduk. Bunlardan kastımız şudur: Sosyal güvenlik müessesesi bir bütündür; bu bütünlük hem mevzuat bakımından idealize edilmesi lâzım gelen bir bütünlük hem de hak sahipleri bakımından bir bütünlüktür. Bu, tüm çalışanların haklarını ihtilafsız, nizasız bir esasa ve bir hakka bağlanmasını temin etmek gayesine matuftur. 1961 Anayasası da bunu gayet güzel ifade etmiştir, “fiilî hizmet sürelerini” demiş; fiilî hizmet derken, fiilen yapılmış, çalışılmış; ama bu kanunun, girift koridorları içerisinde bu hakkın tanınıp tanınamayacağını bilinememesi sebebiyle ihya edilememiş. Meselâ; avukatlık stajında geçmiş olan müddetler, serbest tabiplikte geçmiş olan müddetler, mühendislikte geçmiş olan müddetler, kendi namları ve hesaplarına içerde ve dışarıda doktora yapmış olanların geçirmiş oldukları müddetler, 4489 sayılı Kanuna göre bilgi ve görüşlerini artırmak maksadıyla dışarıya gidip de maaşsız izinli olarak orada fiilen bu işi yapmış olup yurda döndüğünde Emekli Sandığı ile irtibatını kaybetmiş olanlar gibi fiilî hizmeti sebketmiş. Bizim, Emekli Sandığı ile bağlılık kuramamış olan kişilerin hizmetlerini, ceplerinden ödeyecekleri para ile ihya etmek gibi bir gayeye matuf önergelerimiz vardır. Bunlar da bu kanun teklifini itmam eden, boşluklarını dolduran mahiyettedir. Bunların da huzurunuzda kabule şayan görüleceğini ümit eder, hepinize saygılar sunarım.”¹⁰⁸²

Kırbaşı'nın konuşmasıyla teklifin tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış ve maddelere geçilmiştir. Teklif edilen aşağıdaki 1. Madde okunmuş ve daha sonra önergelerle bu madde aşağıda görüleceği gibi kapsamlı biçimde değiştirilmiştir:

¹⁰⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 86, 10.6.1975, ss. 539-540.

Madde 1.- 8 Haziran 1949 gün ve 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa aşağıdaki geçici madde eklenmiştir:

Geçici Madde:

İştirakçilerden 1136 ve 1238 sayılı kanunlar uyarınca serbest avukatlıkta geçen hizmet sürelerinin borçlanmak suretiyle fiilî hizmetlerine eklenmesi için, zamanında müracaat edememiş olanlarla bu kanunların yürürlük tarihinden sonra iştirakçi olanlar dahil olmak üzere 5.3.1970 gün ve 1243 sayılı Kanunun geçici 1 ve geçici 2. ve 8 . 7 . 1971 gün ve 1425 sayılı Kanunun geçici 18. maddelerine göre, süresinde müracaat edememiş bulunanlara bu kanunun yayımlandığı tarihten itibaren yeniden altı aylık müracaat süresi tanınmıştır.

Bu madde üzerinde söz isteyen olmamış; ancak çok sayıda önerge verilmiş, bu önergelerin kabul edilmesiyle, teklif metni aşağıdaki biçimi almıştır:

5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa üç geçici madde ile bir ek madde eklenmesi hakkında kanun teklifi:

Madde 1.- 8 Haziran 1949 gün ve 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa aşağıdaki üç geçici madde eklenmiştir:

Geçici Madde 1.- İştirakçilerden 1136 ve 1238 sayılı kanunlar uyarınca serbest avukatlıkta geçen hizmet sürelerinin borçlanmak suretiyle fiilî hizmetlerine eklenmesi için zamanında müracaat etmemiş olanlara ve bu kanunların yürürlük tarihinden sonra ve bu kanundan yararlanarak iştirakçi olanlar dahil olmak üzere 5.3.1970 gün ve 1243 sayılı Kanunun geçici 1 ve geçici 2. ve 8.7.1971 gün ve 1425 sayılı Kanunun geçici 18. maddelerine göre müracaat etmemiş bulunanlarla 1.3.1971 gün ve 1377 sayılı Kanunla 5434 sayılı Kanunun 12. maddesinin (II) işaretli fıkrasına eklenen (n) bendi ve geçici 1 ve geçici 2., 26.8.1971 gün ve 1476 sayılı Kanunun geçici 4., 8.1.1972 gün ve 1512 sayılı Kanunun geçici 15 ve geçici 16., 22.9.1972 gün ve 1623 sayılı Kanunun geçici 1. maddelerine göre başvurma sürelerini geçirmiş olanlara bu kanunun yayımı tarihinden itibaren yeniden altı aylık müracaat süresi tanınmıştır.

1623 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte iştirakçi olanlardan, muvazzaf ve ihtiyat askerlikte er, 1.1.1950 tarihinden sonra yedek subay okulunda öğrenci olarak geçen sürelerinin borçlandırılması için 31.12.1973 tarihinden sonra ve bu kanunun yürürlüğünden önce müracaatta bulunmuş olanların borçlarının hesabında 1623 sayılı Kanunun geçici 1. maddesi hükmü uygulanır.

Yukarıdaki fıkralara göre müracaat edenlerin borçlandırılmaları 1136 ve 1238 sayılı kanunların borçlandırılma hükümlerine göre yapılır.

Geçici Madde 2.- Durumları 5434 sayılı Kanunun 12. maddesinin (II) işaretli fıkrasına 5951 sayılı Kanunla eklenen (L) bendi şümulüne girenlerden, halen emeklilik hakkı tanınan görevlerde veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinde bulunanlardan tanınan altı aylık süre içinde müracaat etmemiş olanlar için bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yeniden bir yıllık süre tanınmıştır.

Geçici Madde 3.- Emekliliğe tabi görevlerinden 5434 sayılı Kanunun 87. maddesinde yazılı nedenlerle ayrılanlarla, yasama organı üyeliği sona eren ve tekrar seçilemeyenlerden, 88. maddede yazılı durumlarda bulunup da geçici 66. maddede yazılı 1 aylık süre içerisinde yazı ile sandığa müracaat etmemiş olanlara yeniden 6 aylık müracaat süresi tanınmıştır.

Madde 2.- 5434 sayılı T. C, Emekli Sandığı Kanununa aşağıdaki ek madde eklenmiştir:

Ek Madde: İştirakçilerden 102. maddede yazılı süreler içerisinde yazı ile Sandığa müracaat edeceklerin;

a) Emekliliğe tabi olmaksızın doktora öğrenimi veya tıpta uzmanlık için yurt içinde veya yurt dışında geçirdikleri normal doktora veya uzmanlık öğrenimi süreleri,

b) Avukatlık stajını açıkta iken yapanların, normal staj süreleri,

c) 4489 sayılı Kanuna veya 657 sayılı Kanunun 77 ve 78. maddelerine göre yabancı memleketlerde veya uluslararası kuruluşlarda görev alan veya bilgi ve görgülerini artırmak, staj yapmak üzere yurt dışına gönderilenlerden, aylıksız geçen izin müddetlerine ait emeklilik keseneklerini 5434 sayılı Kanunun 31. maddesine göre zamanında ödememiş olanların, bu suretle geçen süreleri,

d) Esas mesleği teknik ve sağlık hizmeti olanlardan, 1.1.1961 tarihinden sonra Kurucu Meclis veya Yasama Organı üyeliğinde bulunup da, yeniden seçilememiş ve halen Yasama Organı üyesi olanların 1.1.1961 tarihinden sonra serbest mesleğe geçmiş süreleri,

23.2.1965 gün ve 545 sayılı Kanun esasları dahilinde borçlandırılarak fiilî hizmet sürelerine eklenir.

Teklifin tümü oylanmış ve kabul edilmiştir. Ancak Cumhuriyet Senatosu teklifi değiştirerek geri göndermiştir.

Senato'nun değiştirdiği metin 30 Haziran 1975 tarihinde yeniden Plan Komisyonuna sevk edilmiş,¹⁰⁸³ Plan Komisyonu raporu 2 Temmuz 1975 tarihinde Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.¹⁰⁸⁴ Teklif değişikliğinin ve raporun görüşülmesine 29 Ocak 1976'da başlanmış ancak komisyon hazır bulunmadığı için görüşme ertelenmiştir.¹⁰⁸⁵ 5 şubat 1976 tarihinde ise Plan Komisyonu ilgili kanun teklifini   t z ğ n 45. Maddesi gereğince komisyona geri almıştır.¹⁰⁸⁶ Raporun yeniden görüşülmesine 2 Mart 1976 günü başlanmıştır.¹⁰⁸⁷

Öncelikle, B t   Plan Komisyonu'nun aşağıdaki raporu okunmuştur:

“5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa    geçici madde ile bir ek madde eklenmesi hakkında Kanun teklifi” Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 27.6.1975 tarihli, 70. Birleşiminde değiştirilerek kabulünden sonra Millet Meclisi Plan Komisyonuna havale edilmiş, Komisyon yapılan değişikliği benimseyerek bir rapora bağlamış ve Millet Meclisi Başkanlığına sunmuştur.

Ancak, yeni seçilen Plan Komisyonunca teklif,   t z ğ n 45. maddesi uyarınca görüşünü bildirmek üzere gündemden geri alınmıştır.

Anılan teklif, Plan Komisyonunda yeniden görüşülerek, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca geçici madde 1'in son fıkrasında ve ek maddenin (d) fıkrasında yapılan değişiklikler yerinde görülmediğinden,  er eve 1. madde içinde yer alan (Geçici madde 1) ve  er eve 2. madde ile getirilen (Ek madde) benimsenmemiştir.”¹⁰⁸⁸

Rapor  zerinde Bingöl Milletvekili Hasan Celalettin Ezman söz istemiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

¹⁰⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 96, 30.6.1975, s. 364.

¹⁰⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 98, 2.7.1975, s. 448.

¹⁰⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 47, 29.1.1976, s. 748.

¹⁰⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 51, 5.2.1976, s. 879.

¹⁰⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, ss. 19-22.

¹⁰⁸⁸ C. Senatosu Siirt  yesi Süreyya  ner ve 57 Arkadaşının, 5434 Sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifine Dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı Tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosunca Yapılan Değişiklik Hakkında Millet Meclisi Plan Komisyonu   t z ğ n 45. Maddesine Göre 2. Raporu, S. Sayısı: 87'ye 2. Ek, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976 sonuna ekli basmayazı, s. 1.

“Sayın Başkan, değerli üyeler;

Burada tetkik etmekte bulunduğumuz kanun metni, Meclisten geçerken hakkaniyet ölçüleri içinde düşünülerek bütün geçmişe ait borçlanmaları eşit şekilde borçlandırma müeyyidesi altına alarak o şekilde Millet Meclisimizden geçirilmiştir.

Mesele şudur: Birtakım avukatlar, doktorlar, mühendisler, teknisyenler şu veya bu, bunların geçmişte borçlanma hakları doğuyor. Şimdi Meclisten geçen şekli ise bu borçlanma aynı esas üzerinden yapılacaktır, avukat için de, doktor için de, öğretmen için de; her kimin geçmişe ait borçlanma hakkı varsa, bunun eşit şartlar altında, başlangıç derecesi üzerinden veya zamanında tekabül ettiği derece üzerinden borçlanması olacaktır; avukat için doktor için, teknik elemanlar için, kimin geçmişe ait bundan borçlanma hakkı doğuyorsa.

Bu şekliyle Millet Meclisinden geçmişti. Bu, haklı olarak bahsettiğimiz ikide bir nutuk çektiğimiz sosyal adaletin gerekleri içinde idi. Fakat maalesef, Senato Komisyonu da bizim tespit ettiğimiz şekilde oy verdiği halde, Senatodan değişerek dönmüştür. Şimdi, bugünkü haliyle, bir avukat başlangıç derecesi üzerinden borçlandırılacaktır.

Bugün Senatamızda oturan bir avukat arkadaşımız 1. derecede ise, bu arkadaşımızın borçlandırılması, ilk başlangıç derecesi üzerinden yapılacaktır veya başlangıç derecesi; 10 sene serbest çalışmışsa her 3 senesi, 2 senesi bir terfi sayılarak tekabül ettiği derece üzerinden. Halbuki, bir doktor -misal söylüyorum- veya başka bir meslek grubu, değişen şu fıkra tatbik edildiği takdirde, bugün oturmakta olduğu dereceler üzerinden borçlandırılacaktır.

Hesap gerçeği şudur: Hesap yapılmıştır, bir doktor bugün 5 senesini 100 bin liraya, 150 bin liraya borçlanıyorsa, bir avukat arkadaşımız aynı zaman için, aynı sene için 30 bin lira borçlandırılmaktadır. Bu açık, gerçek, net bir haksızlıktır. Buna kalkıp oy verecek arkadaşlarımızın -benim kendi görüşüme göre-bundan sonra kalkıp da şu kürsüde sosyal adaletten, eşitlikten, şundan bundan, insan haklarından bahsetmeye hiç de hakları olmayacaktır.

Evvelce bir yanlışlık yapılmış olabilir; doktor, öğretmen veya diğer meslek mensupları şimdiki başlangıç noktası üzerinden, avukatlar ise başlangıç derecesi üzerinden. Şimdi bu geçmişteki hatayı mutlaka düzeltmek zorundayız.

Millet Meclisinde kabul edilen şekil şudur; “Yukarıdaki fıkralara göre müracaat edenlerin borçlandırılmaları 1136 ve 1238 sayılı kanunların borçlandırılma hükümlerine göre yapılır.” Bu, öğretmen olsun; bu doktor olsun; bu, avukat olsun..

Senatoda değiştirilen şekli de şudur: “Yukarıdaki fıkralara göre müracaat edenlerin borçlandırılmaları kendi kanunlarındaki borçlandırılma formüllerine göre yapılır”. İşte bu, insaf ölçülerini aşan huduttan buluyor.

Şimdi, avukat arkadaşlarımız acele olsun diyorlar; acele olmasın haklı olsun. Müşterek karma komisyona gitsin, haddi şekli ile, hakkaniyetle dönsün gelişin, gerçeğe, sosyal adalete, vicdana uygun, akla yatkın aynı ölçüler içerisinde, hepsi beraber bu hakkı kazansınlar veya hiç biri kazanmasın. Bir taraf için Devlet Hazinesi var da öbür taraf için bunun mahzuru yok mudur? Ya hep, ya hiç. Ya beraber, ya öyle, ya böyle. Bunun tecviz edilir tarafı yoktur.

Millet Meclisi Komisyonu tekrar kendi metnini tasvip etmiştir. Arkadaşlarımızdan bazıları kanun tekniğinden bahsediyorlar. Bunu maalesef kapatmaya, örtmeye çalışıyorlar. Millet Meclisi Komisyonu şimdi havale edilmiş şekli ile kendi metninde ısrar etmiştir. Senato Komisyonu -şimdi yanımda değil, kanunun geleceğini bilmiyordum, benim buraya çıkışım ani oldu- Yüce Senato Komisyonu da, Millet Meclisi metnini hakkaniyete ve eşitliğe uygun bulup tasvip ederek kabul etmiş; fakat Senatoda nasılsa aceleye gelmiş ve bu değişiklik yapılmıştır. Senato Komisyonu da Meclis metniyle beraberdir, Meclis Komisyonu da Millet Meclisi metniyle beraber; bu da halk ve adalet ölçüleri içindedir. Binaenaleyh, Senato metninin hiç bir süratle savunulur tarafı yoktur. Sade aceleye getirilip, birtakım oylarla aceleye getirilip yeniden bu hak sahipleri bir haksızlığa itilmiş olacaktır. Bunun önlenmesini ümit ederim. Bunun katiyen savunulur tarafı yoktur. Edebiyatla veya kanun tekniği oyalamasıyla bunun tecviz edilir tarafı yoktur. Geri gitsin, tetkik edilsin; bütün sınıflar için bu hak neyse, ister son derece ister ilk derece üzerinden, ama mutlaka ve mutlaka tek esas üzerinden bu borçlandırılma hakkı tanınsın veya

tanınmasın. Biz, arz ettiğim gibi, ya hep ya hiç diyoruz. Geçmişte bir haksızlık yapılmışsa bunun tekrarlanmasını -20 sene evvelki Vicdanlar kabul etmiş- bugün kabul edemeyiz. Bugün bu ayrıcalığı, bu imtiyazı herhangi bir meslek grubu için tanımaya hakkımız yoktur.

Binaenaleyh, yüksek vicdanlarınıza, adalet duygularınıza havale ediyorum ve bunun başka türlü savunulur tarafı yoktur. Kanun tekniği, yoluyla, avukat olmayan, kanunu bilmeyen arkadaşlarımız bu şekilde aldatılma tarafına gidilebilir. Bunu arz ederim. Kanun tekniği müsaittir, çünkü Senato Komisyonu ve Meclis Komisyonu bunu tasvip etmiştir ve bu haliyle gelmiştir. Kanun tekniğinde bir şey yok. Teknik hatası varsa, Karma Komisyona gitsin, birleştirilsin ve adaletli şekilde çıksın. Bunun dışında oy vermek haksızlıktır. Arkadaşlarımızı dikkate, uyanıklığa, adalet duygularına davet ediyorum. Millet Meclisi metninde, yani kendi metnimizde ısrar etmemiz lâzımdır. Senatoda yanılma olmuştur. Komisyonun raporu bu yoldadır. Zannedersem grupların da haberi yok, grup yöneticilerinin de iradeleri bu yoldaydı. Maalesef kimse yok. Kanun aniden geldi. Bu boşluktan istifade edilmemesini rica ediyorum. Adalet, eşitlik diyoruz; imtiyaz yok, ayrıcalık yok. Hepimizin bu kürsüde istediğimiz budur. Şimdi bunun aksini savunmaya kalkarsak, arz ettiğim gibi, bundan sonra ayrıcalıktan, imtiyazdan, şundan bundan bahsetmeye herhangi bir arkadaşımızın hakkı olamaz. Göz göre göre en münevver insanlarımız böyle haksızlığa teşebbüs ederlerse, o halde samimiyet bunun neresinde kalır.

Teşekkür eder, saygılarımı sunarım.”¹⁰⁸⁹

Ezman’dan sonra Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy söz almış ve şöyle konuşmuştur:

“Sayın Başkan, çok değerli arkadaşlarım;

Cumhuriyet Senatosu Siirt Üyesi değerli arkadaşımız Süreyya Öner ve 57 arkadaşının ilk defa Millet Meclisine gelmiş olan kanun teklifleri burada görüşülürken bendeniz de dahil pek çok arkadaşlarımız söz almak suretiyle bir haksızlığın giderilmesi yolunda tekliflerde bulunmuştuk.

¹⁰⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, ss. 19-20.

Değerli arkadaşlarımın teklifi Emekli Sandığıyla ilgili borçlandırma hükümlerine zamanında riayet edemeyen, zamanını geçirmiş olan avukatların geçirmiş oldukları bu süreleri telafi etmek maksadıyla yeni baştan kendilerine altı ay süre verilmesini derpiş ediyordu.

O gün Yüce Meclisteki görüşmeler sırasında bütün arkadaşlarım çok iyi hatırlayacaklardır, bir hukuk adamı olan avukatın her gün karşı karşıya kaldığı kanunda kendisine verilmiş başvurma süresini geçirmesi halinde, diğer bütün devlet memurlarının Siirt'in filanca kazasında, Pervari'nin filanca nahiyesinde devlet memurunun hayli hayli bu borçlanma süresini geçirebileceğini ileri sürerek bunun teşmil edilmesini, bütün memurlara şümullendirilmesini, kapsamının genişletilmesini talep etmiştik.

Nitekim Yüce Meclis taleplerimizi uygun görerek gayet uzun bir metin haline getirdi madde metnini ve dolayısıyla o zamanki teklifi çok daha geniş kapsamlı, bütün devlet memurlarını içine alır bir şekilde hatta staj yapan avukatları da kapsayacak şekilde yeni baştan düzenlemeyi kararlaştırmayı uygun görmüştü. Millet Meclisince kabul edilen metinde, herkes, bütün borçlandırmaya tabi tutulacak mükellefler, borçlandırma ile ilgili olan tarihlerdeki rakamlar, miktarlar esas alınmak suretiyle borçlandırılacak idi, Millet Meclisi Genel Kurulunda kabul edilmiş metinde.

Hakikaten benden önce konuşan çok değerli arkadaşımın da izah buyurdıkları gibi, Cumhuriyet Senatosuna gittiğinde bu teklif, Cumhuriyet Senatosu Komisyonu da arz ettik konuyu tetkik etmiş, Millet Meclisinden gelen metni hakkaniyet prensiplerine uygun görmüş ve aynıyle kabul etmiş idi. Nihayet bu teklif Cumhuriyet Senatosu Genel Kuruluna geldiğinde, orada yapılan bir değişiklikle sadece ve sadece avukat arkadaşlarımızın kendilerine has kanunun maddei mahsusundan istifade ederek, borçlandıkları devreye ait rayiçler esas tutulmak suretiyle borçlandırılmaları ve fakat diğer bütün meslek mensuplarının bugünkü rayiçlere göre, yani arkadaşımın verdiği misaller gibi 10 - 15 - 20 misline göre borçlandırılmaları derpiş ediliyor Cumhuriyet Senatosundan gelen metinde.

Muhterem arkadaşlar, bu bundan önceki Bütçe Plan Komisyonuna gelmişti Millet Meclisinin; fakat bu defa Komisyon değiştiğinde, bendeniz naçiz arkadaşınız bu hatayı

görmüş ve bu hatanın düzeltilmesi için, İçtüzüğün verdiği hükümden istifade edilerek, yararlanılarak, bu teklifin yeni baştan Bütçe ve Plan Komisyonunda görüşülmesini, yani daha evvel Cumhuriyet Senatosundan gelen metnin benimsenmesi yolundaki temenni kararının, benimsenmemesi yolunda düzeltilmesini teklif etmiştim. Bütçe Plan Komisyonundaki çok değerli arkadaşlarım, oybirliği ile bu teklifimi kabul buyurdular, bu defa yine oybirliği ile bu hatanın giderilmesi için Bütçe Plan Komisyonu, Cumhuriyet Senatosunda kabul edilmiş metnin reddini ve Millet Meclisinden gelen metnin kabulünün daha uygun olacağını, benimsenmesi lâzım geldiği hususunu derpiş etmiş bulunmaktadır.

Değerli arkadaşlarım, yine benden evvel konuşan arkadaşımın temas ettiği gibi, ortada bir hakkaniyet, bir adalet bahis konusu ise, hangi meslek mensubu olursa olsun, bugünkü rayice göre evet; bugünkü rayice göre borçlansınlar. O günkü rayice göre yine evet; o günkü rayice göre borçlansınlar; ama hiç bir farklı tatbikat yapılmaz.

Denilebilir ki, bu kanun teklifi özellikle avukatların, borçlandırılması ile alakalı. Hayır arkadaşlar, Yüce Meclis bunu böyle kabul etmedi, daha evvel görüşmeler sırasında kabul ettiği zaman, bunun kapsamını genişletmek suretiyle, bütün memurları, bütün memur vatandaşları içine alır şekilde düzeltti. Bu itibarla, bugün artık bu hakkaniyeti, bu hakkaniyet prensibini burada korumaya, haksızlığı, adaletsizliği gidermeye mecburuz. Esas itibarıyla benim şahsî kanaatim, bütün devlet memurlarının borçlandıkları zamandaki rayiç üzerinden borçlanmalarını temin etmek, bugünkü rayiç üzerinden altından kalkamayacakları rayiçle değil, hakkaniyet prensiplerine uygun olarak, borçlandıkları devirdeki miktarlar esas alınarak borçlanmalarını temin etmektir. Bu itibarla, bu konuları tetkik etmek üzere, Karma Komisyona gitmesinde çok büyük yarar, fayda ve hatta zaruret vardır.

Çok değerli arkadaşlarım, eğer lütuf buyururlar, iltifat ederlerse teklifime, teklif Karma Komisyona gidecek, büyük bir haksızlığın yapılmasına engel olunacaktır.

Saygılar sunarım efendim.”¹⁰⁹⁰

Ersoy’un konuşmasından sonra, Cumhuriyet Senatosu’nun aşağıdaki değişikliği okunmuştur:

¹⁰⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, ss. 20-21.

5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa Üç geçici madde ile bir ek madde eklenmesi hakkında kanun teklifi

Madde 1.- 8 Haziran 1949 gün ve 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa aşağıdaki üç geçici madde eklenmiştir.

Geçici Madde 1.- İştirakçilerden 1136 ve 1238 sayılı kanunlar uyarınca serbest avukatlıkta geçen hizmet sürelerinin borçlanmak suretiyle fiili hizmetlerine eklenmesi için zamanında müracaat etmemiş olanlara ve bu kanunların yürürlük tarihinden sonra ve bu kanundan yararlanacak iştirakçi olanlar dahil olmak üzere 5.3.1970 gün ve 1243 sayılı Kanunun geçici 1 ve 2. ve 8.7.1971 gün ve 1425 sayılı Kanunun geçici 18. maddelerine göre müracaat etmemiş bulunanlarla 1.3.1971 gün ve 1377 sayılı Kanunla 5434 sayılı Kanunun 12. maddesinin (II) işaretli fıkrasına eklenen (n) bendi ve geçici 1, geçici 2., 26.8.1971 gün ve 1476 sayılı Kanunun geçici 4., 8.1.1972 gün ve 1512 sayılı Kanunun geçici 15 ve geçici 16., 22.9.1972 gün ve 1623 sayılı Kanunun geçici 1. maddelerine göre başvurma sürelerini geçirmiş olanlara bu kanunun yayımı tarihinden itibaren yeniden altı aylık müracaat süresi tanınmıştır.

1623 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte iştirakçi olanlardan, muvazzaf ve ihtiyat askerlikte er, 1.1.1950 tarihinden sonra yedek subay okulunda öğrenci olarak geçen sürelerinin borçlandırılması için 31.12.1973 tarihinden sonra ve bu kanunun yürürlüğünden önce müracaatta bulunmuş olanların borçlarının hesabında 1623 sayılı Kanunun geçici 1. maddesi hükmü uygulanır.

Yukarıdaki fıkralara göre müracaat edenlerin borçlandırılmaları kendi kanunlarındaki borçlandırılma hükümlerine göre yapılır.

Madde okunduktan sonra, Komisyonun bu değişikliği benimsemediği ifade edilmiş ve Komisyonun benimsememe kararı oya sunulmuştur. Oylama sonucuna göre, Komisyonun benimsememe kararı kabul edilmiştir. Bu sonuca göre, maddenin Anayasanın 92., İktüzüğün 24. maddesine göre kurulacak olan Karma Komisyona sevki öngörülmüştür.¹⁰⁹¹

Daha sonra 2. madde okunmuştur. Buna göre;¹⁰⁹²

Madde 2.- 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununa aşağıdaki ek madde eklenmiştir.

Ek Madde- İştirakçilerden 102. maddede yazılı süreler içerisinde yazı ile sandığa müracaat edeceklerin;

¹⁰⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, ss. 21-22.

¹⁰⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, s. 22.

a) Emekliliğe tabi olmaksızın doktora öğrenimi veya tıpta uzmanlık için yurt içinde veya yurt dışında geciktikleri, normal doktora veya uzmanlık öğrenimi süreleri,

b) Avukatlık stajını açıkta iken yapanların, normal staj süreleri,

c) 4489 sayılı Kanuna veya 657 sayılı Kanunun 77 ve 78. maddelerine göre yabancı memleketlerde veya uluslararası kuruluşlarda görev alan veya bilgi ve görgülerini artırmak, staj yapmak üzere yurtdışına gönderilenlerden, aylıksız geçen izin müddetlerine ait emeklilik keseneklerini 5434 sayılı Kanunun 31. maddesine göre zamanında ödememiş olanların, bu suretle geçen süreleri,

d) 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununa tabi olarak halen hizmette bulunanlardan, evvelce, (E) cetveli veya yevmiyeli olarak geçen ve borçlandırılmayan süreleri,

23.2.1965 gün ve 545 sayılı Kanun esasları dahilinde borçlandırılarak fiilî hizmet sürelerine eklenir.

Bu madde de aynı şekilde Komisyon tarafından benimsenmemiş, Meclis tarafından bu benimsememe kararı kabul edilmiştir. Dolayısıyla Karma Komisyona sevki uygun görülmüştür.¹⁰⁹³

Karma Komisyonun İçtüzüğü'nün 24. maddesi uyarınca; 8 Cumhuriyet Senatosu, 8 Millet Meclisi üyesinden kurulması hususu da oylanmış ve kabul edilmiştir.¹⁰⁹⁴

5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa üç geçici madde ile bir ek madde eklenmesi hakkında kanun teklifinin Cumhuriyet Senatosunca değiştirilen ve Millet Meclisince benimsenmeyen metni hakkında Karma Komisyon raporu ile M. Meclisi, C. Senatosu ve Karma Komisyon metinlerinin görüşmelerine 29 Nisan 1976'da başlanmıştır. Ancak Karma Komisyon ve Hükümet hazır bulunmadığı için görüşme ertelenmiştir.¹⁰⁹⁵ 6 Mayıs 1976 tarihinde yine Karma Komisyon hazır bulunmadığı için görüşme ertelenmiş;¹⁰⁹⁶ 11 Mayıs tarihinde ise Hükümet hazır bulunmadığı için görüşmeler bir defaya mahsus olmak üzere ertelenmiştir.¹⁰⁹⁷ 20 Mayıs 1976 tarihinde yapılan görüşmelerde Hükümet bulunmamış ancak görüşmelere geçilmiştir.¹⁰⁹⁸

¹⁰⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, s. 22.

¹⁰⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, s. 22.

¹⁰⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 95, 29.4.1976, s. 181.

¹⁰⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, s. 289.

¹⁰⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 99, 11.5, 1976, s. 379.

¹⁰⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 103, 20.5.1976, ss. 599-613.

Görüşmelerde öncelikle Karma Komisyon'un raporu ve kabul ettiği metin okunmuştur. Karma Komisyon'un kabul ettiği metin şöyledir:¹⁰⁹⁹

Madde 1.- 8.6.1949 gün ve 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa aşağıdaki üç geçici madde eklenmiştir.

Geçici madde 1.- İştirakçilerden 1136 ve 1238 sayılı kanunlar uyarınca serbest avukatlıkta geçen hizmet sürelerinin borçlanmak suretiyle fiili hizmetlerine eklenmesi için zamanında müracaat etmemiş olanlara ve bu kanunların yürürlük tarihinden sonra ve bu kanundan yararlanarak iştirakçi olanlar dahil olmak üzere 5.3.1970 gün ve 1243 sayılı Kanunun geçici 1 ve geçici 2. ve 8.7.1971 gün ve 1425 sayılı Kanunun geçici 18. maddesine göre müracaat etmemiş bulunanlarla 1.3.1971 gün ve 1377 sayılı Kanunla 5434 sayılı Kanunun 12. maddesinin (II) işaretli fıkrasına eklenen (n) bendi ve geçici 1, geçici 2., 26.8.1971 gün ve 1476 sayılı Kanunun geçici 4., 8.1.1972 gün ve 1512 sayılı Kanunun geçici 15 ve 16., 22.9.1972 gün ve 1623 sayılı Kanunun geçici 1. maddelerine göre başvurma sürelerini geçirmiş olanlara bu kanunun yayımı tarihinden itibaren yeniden altı aylık müracaat süresi tanınmıştır.

1623 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte iştirakçi olanlardan, muvazzaf ve ihtiyat askerlikte er, 1.1.1950 tarihinden sonra yedek subay okulunda öğrenci olarak geçen sürelerin borçlandırılması için 31.12.1973 tarihinden sonra ve bu kanunun yürürlüğünden önce müracaatta bulunmuş olanların borçlarının hesabında 1623 sayılı Kanunun geçici 1. maddesi hükmü uygulanır.

Yukarıdaki fıkralara göre müracaat edenlerin borçlandırılmaları bu kanunun ek maddesindeki esaslara göre yapılır.

Madde 2.- 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa aşağıdaki ek madde eklenmiştir.

Ek Madde- İştirakçilerden veya dul ve yetimlerden 102. maddede yazılı süreler içerisinde yazı ile Sandığa müracaat edeceklerin;

a) Emekliliğe tabi olmaksızın doktora öğrenimi veya tıpta uzmanlık için yurt içinde veya yurt dışında geçirdikleri normal doktora veya uzmanlık öğrenim süreleri.

b) Avukatlık stajını açıkta iken yapanların, normal staj süreleri.

c) 4489 sayılı Kanuna veya 657 sayılı Kanunun 77 ve 78. maddelerine göre yabancı memleketlerde veya uluslararası kuruluşlarda görev alan veya bilgi ve görgülerini artırmak, staj yapmak üzere yurtdışına gönderilenlerden, aylıksız geçen izin müddetlerine ait emeklilik keseneklerini 5434 sayılı Kanunun 31. maddesine göre zamanında ödememiş olanların, bu suretle geçen süreleri.

¹⁰⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 103, 20.5.1976, ss. 599-600.

d) 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa tabi olarak halen hizmette bulunanlardan, evvelce (E) cetveli veya yevmiyeli olarak geçen ve borçlandırılmayan süreleri.

T. C. Emekli Sandığına yazılı olarak başvurdukları tarihteki öğrenim durumlarına göre 657 sayılı Kanunun 1897 sayılı Kanunla değişik 36. maddesine göre belirlenecek giriş derece ve kademeleri göstergelerinin o tarihte yürürlükte olan katsayı ile çarpımı sonunda bulunacak tutarlar esas alınarak, yine o tarihteki kesenek ve karşılık oranlarına göre tespit olunur. Bu hüküm 5434 sayılı Kanun ve değişiklikleri ile getirilen bütün borçlanma tahakkuklarına da aynen uygulanır.

Ancak, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar yapılmış olan borçlanma talepleri hakkında bu hüküm uygulanmaz.

Aylıklarını 22 Ocak 1962 tarihli ve 1 sayılı Kanun ile ek ve tadillerine göre alan ve almış olan Emekli Sandığı iştirakçilerinin, Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu veya Bağ-Kur Kanunu veya Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun geçici 20. maddesinde sözü edilen sandıkların kanunlarının kapsamındaki serbest meslekte geçmiş ve değerlendirilmemiş hizmet sürelerinin 15 yılı, bu hizmetlerin adı geçen kanunların hükümleri uyarınca belgelenmeleri halinde, öğrenim durumları itibarıyla memuriyete giriş derecesi esas alınarak, hizmetin geçtiği kurum tarafından borçlandırılır.

e) 3.7.1975 tarihli ve 1922 sayılı Kanunun 2. maddesindeki en yüksek gösterge 1.8.1975 tarihinden geçerli olmak üzere 1905 sayılı Kanuna tabi olanlardan emeklilik müktesepi 1. dereceye gelmiş bulunanlar hakkında da uygulanır.

Ancak bunlardan kesilen kesenek ve karşılıklar, aynı derecede görevde olanlardan kesilen, miktardan az olamaz.

İlgililer ve kurumları, noksan kesilen kesenek ve karşılıkları 6 ay içinde T.C. Emekli Sandığına öderler.

Cumhuriyet Senatosu'nun ve Millet Meclisinin kabul ettiği metinler de¹¹⁰⁰ okunduktan sonra raporlar üzerinde görüşmeye geçilmiştir. İlk konuşmayı MSP Grubu adına Konya Milletvekili Şener Battal yapmıştır:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;

Millî Selâmet Partisi Grubu adına peşinen ifade etmek isteriz ki, görüştüğümüz kanun milletvekillerine zam kanunu değildir. Böylece bir tespit yaptıktan sonra, günlerdir basında

¹¹⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 103, 20.5.1976, ss. 601-602.

milletvekilleriine 50 bin lira toptan ödeme, 5 bin lira aylık ödeme gibi yayınlar yapılmaktadır. Bazı yüksek siyasi şahsiyetler, parti sorumluları da, milletvekilleriine böyle bir zam kanunu varmış gibi, büyük büyük beyanatlar vermişlerdir.

Bendeniz, bu yanlışları son derece normal bulmakla beraber, Millet Meclisi Başkanlığımızın bir basınla münasebetler ekibinin olması lâzım geldiğine de inanıyorum. Basın aldığı haberlerde değerlendirme hatasına düşebilir; ama bu değerlendirme hatasını Millet Meclisinin itibarı bakımından, parlamentelerin itibarı bakımından basına, Millet Meclisi Başkanımızın intikal ettirmesi ve Parlamentonun itibarını koruması lâzımdır.

Bu kanunu görüşürken öncelikle bu hususu ifade etmekte büyük bir zaruret görüyoruz.

Şimdi, bu kanun hakkında tahlillerime girmeden önce, bu kanunun aleyhinde oy kullanacağımızı da ayrıca ifade etmek istiyorum; nedenlerini arz edeceğim.

Muhterem arkadaşlarım, bu kanun teklifinde bulunanların iradeleri sadece muayyen hususlara mütealliktir. Bu, iştirakçilerden dul ve yetimlerin, 5434 sayılı Kanunun 102. maddesinde yazılı süre içerisinde, Sandığa müracaat etmemesi halinde, onun kaybını telâfi etmek için getirilen bir irade beyanıdır.

Diğer husus; dışarıda, yabancı ülkelerde doktora öğrenimi yapmış; ama bu öğrenim sırasındaki hizmetlerini Emekli Sandığına intibakını yaptırmamış olanların haklarını korumak içindir.

Bir diğer husus; avukatlık stajını yapıp da, bunu emekli hizmetine, sosyal sigorta hizmetine saydırmayanlarla ilgilidir.

Bu hususlar beş bent olarak Millet Meclisi metninde gözükmektedir.

Şimdi, İctüzüğün 88. maddesi muvacehesinde bir kanun teklifi verilir, bu kanun teklifinde bulunanın iradesi, o verdiği teklifin çizgileri ile irtibatlı olmak lâzımdır, onunla hudutlandırılması lâzımdır; ama komisyonlar alır da, verilen kanun teklifinin iradesini aşan ilâveler, hatta Senato, hatta Karma Komisyon iradeyi aşan böyle ilâveler yaparsa, İctüzüğün 88. maddesinin büyük zorlaması olur ve bu zorlamanın sıkıntılarını elbirliği ile bir başka kanunda çekeriz.

Siz, sözgelimi Bursa'ya bir üniversite kurulması ile ilgili bir kanun teklifi getiriyorsunuz, Karma Komisyon üç vilâyet daha ilâve ediverir. Ondan sonra İctüzüğün 88. maddesinin zorlaması ile kanunlarda acelecilik olur, kanunlarda teknik inceleme olmaz.

Bu bakımdan, Sayın Grup Başkanvekilimizin ifade ettiği gibi Karma Komisyon metnini Anayasanın 98. maddesine aykırı olmakla beraber, İctüzüğün 88. maddesine de aykırı buluyoruz. Bunun için kanuna karşı oy kullanmak lâzım.

Muhterem arkadaşlarım, bir diğer hususu da ilâve etmek isteriz. Şimdi bu kanunla ne getiriliyor? Milletvekillerine, daha doğrusu parlamenterlere zam mı getiriliyor? Bendeniz şu kadarını ifade edeyim ki bu kanun milletvekillerine zam kanunu değil. Ya?.. Bilakis milletvekillerinin emekli keseneklerinin artırılmasını teklif eden bir kanun. Ama şuna inanıyoruz ki Karma Komisyonunda bazı üyeler Millet Meclisi Karma Komisyon metnindeki (e) bendi ile (e) bendi üstündeki fıkra ile acaba şöyle bir kurnazlığa mı düştüler diye içimizde bir şüphe vardır. “Milletvekillerinden şu kadar lira emekli keseneği kesiliyor, biz onlardan kesilen bu keseneği, sözgelimi milletvekillerinden kesilen keseneği 3 liraya 5 liraya çıkardığımız zaman ilerde parlamenterlere bir itiraz hakkı doğar.” Esas, basınımızın da ele alması gerekli olan husus budur.

Bizden 5 lira kesiliyor, 5 liranın kesilmesi lâzım gelen para şimdi aldığımız para değil, 5 bin lira fazlasından kesilmiş olacaktı diye bir basamak, bir yol açılması için bir kurnazlık mı var diye içimizde bir şüphe var. Onun için biz (e) bendini ve (e) bendinin üstündeki fıkrayı tasvip etmiyoruz, onun için Millet Meclisi metnini kâmil buluyoruz.

Muhterem arkadaşlarım, basınımız bu hatalara düşerken, temenni ederiz ki, Parlamantonun itibarını bazen zedeleyeceğini de hesaplamalı. Bu temennimizi, basınımızın sorumluluğundan emin olmakla beraber ısrarla tekrarlıyoruz. Ancak, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu Başkanları da bu uyanıklığı göstermelidir.

Eski Anayasanın 82. maddesi 1421 sayılı Kanunla değişmişti Eski Anayasanın 82. maddesi mükemmel bir madde idi; “Milletvekillerine kendi zamanlarında yapılacak zam kanunları gelecek dönem milletvekillerine ait olur” diye Millet

Meclisinin itibarını koruyucu bir madde idi. Maalesef 1971 sonrasında 1421 sayılı Kanunla bu madde değiştirilmiş ve bunun değişikliğinin sıkıntılarını bugün Parlamentonun itibarı yönünden çekmekteyiz.

Şimdi, hulâsatân ifade etmek isteriz ki, biz, Anayasanın eski 82. maddesinin 1421 sayılı Kanundan önceki şeklinin ideal olduğuna inanıyoruz. Millet Meclisi zam kararı alırsa, bu kendi devresini tazammun etmemeli, müteakip devreye ait olmalıdır. Biz, Millî Selâmet Partisi Grubu olarak, eğer bu kanun bir zam kanunu olsa idi ve bunda birtakım siyasî hesaplar peşinde olanlar gibi düşünse idik, çoktan karşı olurduk. Ama, bu kanun ciddi şekilde tahlil edilmeli ve birtakım gazete manşetlerini işgal etme kanunu olmamalıdır sayın milletvekilleri.

Muhterem arkadaşlarım, Millet Meclisi metnine Millî Selâmet Partisi olarak oy vereceğiz. Karma Komisyon metnini basındaki tartışmalardan sonra Parlamentonun itibarını zedeleyici bir metin olarak hissî planda da mütalaa ediyoruz. Onun için bizim bu görüşümüze diğer arkadaşlarımızın da iltifat etmesini istiyoruz. Değilse bir zam kanunu olsa, daha evvelki zam kanunlarında olduğu gibi Millî Selâmet Partisi Grubu herkesten önce bunun karşısına çıkar ve “madem milletin çektiği ızdırabı Parlamento olarak çekeceğiz diye bunun çilesine talip oluyoruz, buyurun” diye bunun imtihanını verirdik Allah’ın inayetiyle.

Cümlenize saygılar sunarım.”¹¹⁰¹

Battal’dan sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Hayrettin Uysal konuşmuştur:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Uzun bir süreden beri kamuoyunda tartışması yapılan bir kanun teklifinin Karma Komisyon Raporu ile karşı karşıya bulunuyoruz. Gerçekte, bugün bu kanun teklifinin burada görüşülmek üzere Komisyonun görev alması bence bir talihsizlik olmuştur. Şu anda Türkiye’nin çeşitli yerlerinde; Hukuk Fakültesinde ve Siyasal Bilgilerde muharebe alanı vardır, dışarıda gençler kurşunlanmaktadır, öldürülmektedir; bir tırmanma, alabildiğine planlı bir tırmanma Devleti tehdit etmektedir. Biz burada meleklerin dişi mi, erkek mi olduğunu

¹¹⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 103, 20.5.1976, ss. 603-604.

tartışır duruma gelen bir ortamı yaşar duruma itilmeye başladık artık Türkiye’de. Parlamento, ülkemizde artık meselelere kamu oyunun dikkatini, etkisini gözden ırak tutarak görev yapma durumundan kurtulmalıdır, buna zorunluluk vardır.

Ne olursa olsun; haklı olsun; haksız olsun (1) sayılı Yasanın 1905 sayılı Yasaya dönüştürülen tavanda birinci derecenin dördüncü kademesinden (200+600) toplam şu kadar miktarın Parlamento üyelerine de verilmesi noktası yasa ile tespit edilmiş olmasına rağmen, Türkiye’de bu konuda bu, dönemde bugün ve gelecek günler Parlamento üyeleri üzerinde spekülasyonu yapılacak, tartışması yapılacak olumsuz birtakım sözlerle bağlı politikaların yürürlüğe sokulduğu anda, bu yasa görüşülmemeli idi.

İçtüzüğün 44. maddesine göre; Karma Komisyon bu raporu geriye çekmeli, arındırmak, tekrar görüşmeli ve ondan sonra biz bu yasa teklifini burada tartışmalıyız.

Şimdi değerli arkadaşlarım, kamuoyundan günlerdir basına yansıyan haberler çıktı, çıkıyor. Hatta demin burada yerinden usul hakkında konuşan bir sayın partinin bir sayın grup başkan vekili; usulün çerçevesi dışında parti görüşünü ifade ederken dahi; meseleyi dışarıda, basında, halkta ortaya konan ölçüler içerisinde “Ben bu konuda daha hassasım, bu konuda daha dikkatliyim, bu konuda ben böyle düşünüyorum” tarzıyla verdiği ifadede dahi bir politik çıkar yatıyordu. Açıkça bir politik çıkar ve mesaj bulunuyordu bu konuşmada.

Meseleyi böyle bir ortamda mütalaa ettiğimiz zaman, hiç şüphesiz konunun üzerine bütün Parlamento olarak gitmek zorundayız. Bütün Parlamento olarak, parti farkı gözetmeden bu yasanın (e) fıkrasının içerisinde bulunan; ister ustalıkla yerleştirilmiş, ister iyi niyetle yerleştirilmiş, ister doğru yerleştirilmiş, ister yanlış yerleştirilmiş olan o (e) fıkrasının Kamuoyunda meydana getireceği yaralayıcı silâhı, topyekün Parlamento olarak reddetmeliyiz; böyle bir davranış içerisine girmeliyiz.

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak meseleye böyle bakıyoruz. Bu konuda bir yarışma içerisine girilmemesi konusu üzerinde ısrarla duruyoruz. Çünkü bugün Türkiye’nin sorunları, “Milletvekilleri 16 bin lira net maaşın üzerine 5 200 lira daha ilâve edecekler. Bunu şu oyunla, şu tertiple yapmak istiyorlar”

sözü Parlamentoyu yaralamaktadır; daha ileriye gidiyorum değerli arkadaşlarım, bu dönemde bu yasa çıkıp, biz ceplerimize 5 200 lira daha fazla para aldık mı, bu, Parlamentonun sonu olur.

Değerli arkadaşlarım, tartışmayı bütün iyi niyet ölçüleri içerisinde yapıyorum, kimseyi suçlamıyorum, kimseye taarruz etmiyorum, meseleyi açık yüreklilikle ortaya koyuyorum. Meseleyi dışarıda polemiği yapılan, tartışması yapılan noktadan ayrı olarak Türk Parlamentosu düşünemez.

Ne kadar güçlü çalışma, yıpranmaya maruz kalarak, yaparsa yapsın; Türkiye’de bugünkü ortamda rakamlarını vermek istemiyorum, millî gelir rakamlarını, maaş durumlarını... En yüksek alan Genelkurmay Başkanı 22 bin lira, profesörler 18 bin lira, 19 bin lira vesaire, bunların tartışmasını yapmıyorum. Gazetelere, basına “Milletvekilleri 28 bin lira alıyor” diye sürekli olarak yansıyan, her gittiğimiz köyde karşımıza çıkan rakamın doğru olmadığı durumunu da söyleyerek ifade ediyorum ki, net 16 bin lira olarak mütalaa etmiyorlar. Hiç kimse 16 bin lira demiyor 28 bin lira alıyor, diyor.

Bunun içerisine yolluk hesabı da dahil olarak bu rakamı ortaya koyuyorlar, böyle söylüyorlar. Bütün bunların doğruluğunu, yanlışlığını tartışmıyorum; bir doğru fikri ortaya koyuyorum: Parlamento üyeleri hangi biçimde olursa olsun, bugün maaşlarına zam yapamazlar, yapmamak durumundadırlar ve bu (e) bendini bu kanun teklifinden çıkartmak durumundadırlar, reddetmek durumundadırlar.

Bunun için Karma Komisyon bu raporu geriye almalıdır. Mesele bu kadar açıktır. Bütün bunlara rağmen eğer bu oylanırsa, bir kısım arkadaşlarımız dışarıda, bir kısım arkadaşlarımız Parlamenteoya gelmeyerek, oyunu kullanmayarak, bir kısım arkadaşlarımız kırmızı oy vererek, bir kısım arkadaşlarımız beyaz oy vererek davranışlarını elbette özgürce ifade edecekler; ama bütün bunlar sonunda bir noktada düğümlenecek, Parlamento büyük yara alacak. Oy vermeyenler de sonra tıpış tıpış gidip, eğer bu 5 200 liraya dönüşürse, çeklerini yukarıdan alacaklar, ceplerine koyacaklar; ama bütün bunlara rağmen Parlamento yara alacak.

Konuyu bu kadar açık bir yürekle ortaya koyuyorum.

HASAN ÖZÇELİK (Ankara)- Siz almayacak mısınız?

BAŞKAN- Rica ederim müdahale etmeyin efendim, rica ederim.

HAYRETTİN UYSAL (Devamla)- Ben almayacağım; kabul edilse de almayacağım, siz takip ediniz. Takip ediniz siz, kabul edilse de almayacağım. Siz bana bunu sorduğunuz için ben de cevap veriyorum.

Şimdi değerli arkadaşlarım, mesele bu kadar açık. Bir yarışmaya sokmadan, Parlamantonun itibarını yaralamadan. Parlamantonun onurunu kurtararak, akılcı bir politikayla bu meselenin üzerine yürümeliyiz ve Karma Komisyon; İçtüzüğü'nün 44. maddesine göre, raporunu bir daha görüşmek üzere geriye çekmelidir. Orada tartışmalı, konuşmalı, arındırmalı, Parlamantoyu yaralayıcı, zedeleyici unsurlardan temizlemeli öyle getirmeli.

Teşekkür ederim, saygılar sunarım.”¹¹⁰²

Uysal'dan sonra Karma Komisyon Başkanı C. Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker “Sayın Başkanım, zannediyorum ki, bir açıklama yaptıktan sonra bu türlü konuşmalara lüzum kalmayacaktır. Müsaade eder misiniz?” diyerek konuşma talebinde bulunmuş ve şunları söylemiştir:

“Sayın Başkan, Millet Meclisinin çok muhterem üyeleri;

Evvelâ, hemen şunu ifade etmek istiyorum ve tahmin ediyorum ki, bir sürçü lisan olarak ifade buyurdular sayın Uysal arkadaşımız; Komisyonunda herhangi bir metin, bir açıklığözlük neticesi veya bir art düşünceyle buraya eklenmiş değildir.

Şunu ifade etmek istiyorum:

Değerli arkadaşlarım, Türkiye’de her şeyi herkesin bilmesinin, artık, lâzım geldiği bir döneme girdiğimiz için ifade etmek istiyorum. Komisyonun 16 üyesinden 5 tanesi, Komisyon Başkanvekili ve Sözcüsü CHP’li arkadaşlarımızdır. Komisyonun 16 üyesinden 4 tanesi, Başkanı ben olmak üzere, AP’lidir. Bir tane Millî Selâmet Partili arkadaşımız vardır, bir Cumhuriyetçi Güven Partili arkadaşımız vardır, bir Demokratik Partili arkadaşımız vardır. Cumhurbaşkanlığı Kontenjanından seçilmiş. Eski Devlet Bakanı ve Maliye Bakanlığı yapmış sayın Baykara Komisyon Üyesi olarak rapora imza koymuştur ve Millî Birlik Grubundan da Sayın Tunçkanat raporu imzalamıştır.

¹¹⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 103, 20.5.1976, ss. 604-606.

Değerli arkadaşlarım, görüşmekte olduğumuz kanun tasarısı birtakım çevrelerin ve birtakım basının iddia ve ifade ettikleri gibi, parlamenter aylıklarına zam getiren bir kanun değildir. Bunun aksini ispat eden olursa, şu kürsüden ve millet huzurunda ifade ediyorum: Parlamenterlik vazifesinden şurada istifa ederek ayrılacağım. Aksine, zam olduğunu iddia edenlere şunu ifade etmek istiyorum: Bu kanun ve “e” fıkrası kabul edildiği takdirde, birinci derecenin son kademesi üzerinden aylık almakta bulunan parlamenter arkadaşlarımız, ayda 288 lira noksan maaş alacaklardır. Hesabını da vermek, zabıtlara tescil ettirmek için söylüyorum. Bugün 10 800 liranın yüzde 8’ini emekli keseneği olarak ödeyen parlamenter arkadaşlarımız, “e” fıkrası kabul edildiği takdirde, 14 400 liranın yüzde 8’ini emekli keseneği olarak, Emekli Sandığına ödeyeceklerdir. Bunun zamları ne alâkası var? Bunun parlamenter maaşlarıyla ne alâkası var? Bugün Siyasal Bilgiler Fakültesinde, Hukuk Fakültesinde meydana gelen hadiselerle ne alâkası var?

Değerli arkadaşlarım, parlamenter aylıklarına yapılacak zamlar için yeni kanun çıkarmaya ihtiyaç yok. Geçen dönem bütün siyasi partilerin ittifakiyle, Anayasanın 82. maddesine paralel şekilde 1 sayılı Kanunun 1.maddesini 1905 sayılı Kanunla, bütün partilerin ittifakiyle değiştirdiniz.

Memur maaşlarına yapılacak her zammın otomatikman parlamenter maaşlarına inikasını temin eden hükümler ortada. O vazifede salâhiyet, bu kürsüde oturan Millet Meclisi Başkanıyla, bitişik salonun kürsüsünde oturan Cumhuriyet Senatosu Başkanına ait; amiri ita onlar.

Parlamenter maaşlarını artırmak için ayrı bir kanuna da ihtiyaç yok. Emekli Sandığına verilen primleri artırmak suretiyle, 1. derecenin son kademesini almış parlamenterlerin ayda 288 lira fazla ödemek suretiyle emekli aylıklarına yapılacak zam; istikbale, muzaf zammın parlamenter aylıklarıyla alâkası ne? Bunun izahı lâzım ve şunu ifade ediyorum; Millî Selâmet Partisi Grubu Sözcüsü değerli arkadaşım ve Kazan arkadaşım da ithaf ederek söylüyorum: Bu raporda, uzun senelerden beri, Bütçe Komisyonlarında beraber çalışmak şerefine nail olduğum sayın Akbaş arkadaşımın da imzası var; kendi şerefim kadar itibar ettiğim sayın Durakoğlu arkadaşımın da bu raporun altında imzası var. Niçin, çıkıp bu kürsüde, “Mebus maaşlarına zam yapılıyor” şeklinde polemik yapılarak Parlamentonun itibarı zedeleniyor? Yok, değerli arkadaşlarım, böyle bir şey; ama takdir Yüce Heyetlinizin.”¹¹⁰³

¹¹⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 103, 20.5.1976, s. 606.

Köker'den sonra Demokratik Parti Grubu adına Konya Milletvekili Özer Ölçmen partisinin konuya yaklaşımını açıklamıştır:

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Sayın Başkanım, müracaatımı her halde usule uygun değerlendirdiğiniz için, diğer, gruplardan soracağım sualler benden önce tevcih edildi. Sayın Komisyon Başkanına da daha önce söz verince, bazı şeyler vuzuha varmış oldu, bizim söz hakkımız geriye atılmasına rağmen; mühim değil, meselelerin açıklığa çıkması mühim.

Sayın Köker'in izahatından sonra bazı şeyler vuzuha vardı; fakat Demokratik Parti olarak, akılda kalan bir istifhamın daha açıklanması için, sayın Komisyon Başkanından bir bilgi daha rica edeceğiz. O da şudur: Evet, bu metindeki (e) fırkası, hakikaten, “Emeklilik meselesini tanzim eden bir maddedir” görüşündeler Komisyon. Görüştüğümüz Maliye memurları da, Bakanlık yetkilileri de bu görüşteler; fakat zihinlerde bir sual var. Acaba, mefhumu muhalifinden çıkararak; yani, 1. derece, 1 000 + 600'e emeklilikten hak kazandığına göre, öyleyse bu maaşı almayı da iktisap etmiş olur mu zihniyetiyle, yani buna atıf yapmak suretiyle - evet, bu bir emeklilik maddesidir; ama bunu atıf yapılarak – “Bu maaşı almayı biz hakettik, bundan sonra maaşlarımız 1 000 + 600'den verilsin” diye bir iddiayı geçerli kılar mı bu maddenin kabul edilişi Mecliste, diye bir istifhamımız var. Bunun da çözümlenmesini ve buna da cevap verilmesini sayın Komisyondan rica ediyoruz.

Bunun dışında söyleyeceklerimizi diğer grup sözcüleri arkadaşlar söylediler. Kıymetli basınımız, tabî ki, demokratik rejimde Parlamentonun çalışışını halka yansıtacaktır, millete yansıtacaktır ki, onlar da seçtiklerini tercihte yanılıp, yanılmadıklarını anlayabilsinler. Yalnız, kıymetli basınımızın gösterdiği bu hassasiyeti, “Dandy, dandy; 28 000, 50 000”, diye manşetlerin aynı şekilde, burada ciddî konuşmalar yapıldığı zaman da, Mecliste ciddî müzakereler yapıldığı zaman da göstermesini diliyoruz. Sadece cebinde sigara yakan mebusları manşete atıp da, aylarca çalışılmış Hariciye bütçelerine bir satır vermeyen basını da, ciddî ve Türk kamuoyuna doğru bilgi veren bir basın olarak nitelendirmek imkânsızdır. Ama, eğer bir eksiklik varsa, sadece basının değildir. Nerededir bizim Meclislerimizin Başkanları? Günlerdir bize ithamlar yöneltiliyor, küfür mektupları alıyoruz 5 000 lira daha fazla mı

indiriyorsunuz cebinize?” diye. Nerededir bizim Meclis Başkanımız, nerededir Senato Başkanımız? Eğer bu iddia doğru değilse, sayın Komisyon Başkanının açıkladığı gibi ise, sayın Maliye yetkililerinin açıkladığı gibi ise, niçin Meclis Başkanımız ve Senato Başkanımız basına ve TRT’ye “Aslı yoktur” diye bir demeç vermezler; aslı varsa Parlamento’yu niçin uyarmazlar; Parlamento’ya yöneltilen bu ithamlara seyirci kalırlar?

Sayın Köker, yaptığı bu açıklamayı, yurda avdetinden sonra bir basın toplantısı düzenleyerek niçin yapmamıştır? Basın toplantılarını sadece birbirimizi suçlamak için mi düzenleyeceğiz? Demokratik rejime yönelmiş olan bu ağır ithamı karşılamak için niçin elbirliği yapmadık?

Arkadaşlarımız gruplarda, komisyonlarda rey verdiler; sonra grup sözcüleri olarak, akşam, “Meclis saati”nda 22.05’te köylere uzanacağı için grupları adına hamaset konuşmaları yapıp bu maddeyi reddedeceklerini ilân ettiler.

Arkadaşlar, komisyonlarda rey verip sonra da 22.05’te “Meclis Saati”nda vatandaş duysun diye aksini beyan etmek, parlamenterlikle, dürüstlikle bağdaşmaz. Lütfen, ya olduğumuz gibi görünelim, ya da göründüğümüz gibi olalım.”¹⁰⁴

Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına ise Mardin Milletvekili Talât Oğuz konuşmuştur:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Günlerdir kamuoyunu ve Türk basınına işgal eden bir mesele, kanun halinde Yüksek Parlamento huzuruna getirilmiş bulunmaktadır.

Değerli arkadaşlarım, kanunlar, müzakere edildikten sonra Türk kamuoyunun malı olmak suretiyle tarihe intikal ederler ve Meclisin arşivlerine intikal etmek suretiyle ilerideki nesillere, karar vermek bakımından, emsal teşkil ederler.

Değerli arkadaşlarım, bir yasa Millet Meclisine geldikten sonra Millet Meclisinde müzakere edilir; kabulü müteakip Cumhuriyet **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.** Senatosuna gider. Cumhuriyet Senatosunda Millet Meclisi metni benimsendiği takdirde yasa kanunlaşır, benimsenmediği takdirde, Anayasanın 92. maddesine göre, karma komisyon

¹⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 103, 20.5.1976, ss. 606-607.

kurulması suretiyle 3 metin halinde Yüce Parlamentonun huzuruna gelir.

Kanıma göre, Karma Komisyonun metni, bilhassa (d) bendi Anayasanın 91. maddesine aykırıdır ve (d) bendi, gerek emeklilik ödeneği yönünden, gerekse kesenekler yönünden doğrudan doğruya bir fazlalığı ihtiva edecek şekilde bir meblâğı ihtiva etmektedir.

Değerli arkadaşlarım, Anayasanın 92. maddesinin sarahati tetkik edildiği takdirde, Millet Meclisinde müzakere edilen bir yasa, zabıtlara intikal eden suretiyle Cumhuriyet Senatosunda müzakere edilir. Cumhuriyet Senatosuna intikal eden şekli zabıtlara geçtikten sonra 2 metin meydana gelmiş olur. Karma Komisyon, Anayasanın 92. maddesine göre, Millet Meclisinin metni ve Cumhuriyet Senatosunun metninin hudutları içerisinde kalmak suretiyle bir metin hazırlamak mecburiyetindedir. Yani, Millet Meclisinde müzakere konusu olan meseleler zabıtlara intikal ettikten sonra, bu zabıtlara intikal eden sorunların dışında, meselelerin dışında herhangi bir metni. Karma Komisyon, ele almak suretiyle, bir metin haline getiremez. Cumhuriyet Senatosuna intikal eden şekli ile zabıtlara intikal ettikten sonra hâsıl olan metin dışında, gerek Millet Meclisi metni dışında, gerek Cumhuriyet Senatosunun metni dışında, Anayasanın 92. maddesinin sarahati karşısında, Karma Komisyon, (e) fıkrasını ilâve etmek suretiyle yeni bir metin oluşturma salâhiyetini ve vazifesini haiz değildir. Bu, Anayasanın 92. maddesine ters düşmektedir. Değerli arkadaşlarım, yasalar hazırlandığı zaman, yasaların temeli bulunan Anayasa ilkelerinin ışığı altında hazırlanması ve bu şekilde oluşturulması gerekmektedir.

(d) fıkrası, Karma Komisyonda aldığı şekliyle, Anayasanın 92. maddesine aykırıdır. Bu bakımdan, Yüce Meclisin, ya Millet Meclisi metnini veyahut da Cumhuriyet Senatosu metnini benimsemesinde siyasî ve hukukî zaruret mevcuttur. Çünkü, (d) fıkrası, doğrudan doğruya Millet Meclisinde olan müzakerelerden ve fikir teatilerinden sonra Meclis zabıtlarına intikal eden metnin dışında kalan bir metindir. Cumhuriyet Senatosunda olan müzakerelerin dışında ve Cumhuriyet Senatosu zabıtlarına intikal eden metnin dışında, Karma Komisyon metni (d) fıkrası olarak kabul etmiştir ve bunun kabul edilmesi Anayasa hukuku kurallarına aykırı bulunmaktadır.

Biz, Cumhuriyetçi Güven Partisi Millet Meclisi Grubu olarak, Millet Meclisi metnine oy vereceğiz. Nitekim, Millet Meclisi metnindeki müddet, elde olmayan sebeplerden dolayı müddetini kaçıran, müddetini geçiren avukatlar için, mühendisler için, serbest meslek sahipleri için, emekli keseneklerini yatırmak suretiyle tanınmış bir müddettir. Nitekim, Cumhuriyet Senatosu bunu genişletmiş bulunmaktadır. Biz Grup olarak Millet Meclisi metnine oy vereceğiz. Görüşlerimiz bundan ibarettir.”¹¹⁰⁵

Oğuz’dan sonra Adalet Partisi Grubu adına Ankara Milletvekili Oğuz Aygün konuşmuştur:

“Muhterem Başkan, muhterem Milletvekili arkadaşlarım;

Burada ne zaman bir kanun görüşülse, ne zaman bir kanun üzerinde siyasî parti grupları fikirlerini beyan buyursalar, daima, şu kürsüde konuşurken, kendileri hakkında kamuoyu ne karar verecektir endişesi ve telâşı içinde bulunmaktadırlar. Ve, bu da, bu hareket tarzı da, daima, burada konuşan hatibin kanaatini ve fikriyatını, vicdanının sesini ve mantığının kararını yanıltmakta, başka istikamete çekmektedir.

Şimdi, muhterem arkadaşlarım, bugüne kadar her kanunda işlediğimiz bu yanlış tutumu bu kere de görmenin ve hazır, bir fırsat düşmüşken, bu hususa işaret etmenin düşüncesi ve duygusu içerisinde huzurlarınızda bulunmaktayım.

Burada çıkarılan kanunlarda, eğer bu kanunlar, bilhassa muayyen meslek gruplarını ilgilendiriyorsa, kamuoyunun, birtakım siyasî hesaplar içersinde, kendilerinin yanında olmasını isteyen siyasî düşüncelerle hareket ediliyor ise, burada konuşan hatip arkadaşım bu fikirlerini beyan ederken, vicdanını ve mantığını dile getirirken bu tesirin altında kalıyor ise, naçiz kanaatimizce, görevini yapmıyor demektir.

Değerli arkadaşlarım, burada âdeta seçmene selâm veren eda içersinde kamuoyunun muayyen kesimlerine de selâm veren hatip arkadaşlarımızı çok dinledik. Kanunlar üzerindeki mütalaalarını bu istikamette değerlendiren arkadaşlarımızı çok dinledik.

¹¹⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 103, 20.5.1976, ss. 607-608.

Sevgili arkadaşlarım, kamuoyu çok değerlidir; ama kamuoyu sizi buraya akıllı adam diye, sizi buraya, kendisi toptan gelemediği için, zannediyorum -yanlışlık yoksa hesabımda- 70 bin kişiyi temsilen bir parlamenter buraya kendisinin sesini duyurabilmesi için göndermiştir. 70 bin kişinin mütalaasını almanız mümkün olmayacağına göre, “İçimizde akıllı adam, bu Parlamente’ye giden kişidir; o bizim haklarımızı korur ve memleketin birçok gerçeklerini nazarı itibara alarak en iyi şekilde kanunları çıkarır” diye göndermiştir.

Ben üzüntü ile ifade edeyim, kürsüye çıkan, arkadaşlarımızda, kendilerine, kamuoyu diye nitelendirilen vatandaş kitlesinin vermiş olduğu bu hakkı ve bu salâhiyeti kullanmak yerine, âdeta kamuoyundan endişe eder, kaçır, korkar gibi bir eda ile kamuoyunda puan toplamanın çabasını ve garip çalışmasını görmüşümdür.

Değerli arkadaşlarım, kamuoyundan evvel, değerli parlamenter arkadaşlarım kendi vicdanlarından mesuldürler. Kamuoyundan önce, vicdanlarından korkmak mecburiyetindedirler. Eğer vicdanlarında yaptıkları muhasebenin sonucu vardıkları neticeyi değil de, şu veya bu düşünce ile birtakım siyasî yatırımları bu kürsüye getiriyorlar ise, o parlamenter en azından kendisine tevdi edilmiş olan görevi yapmıyor demektir. Görevini yapmayan parlamenterin burada puan toplamak edası ile konuşmalar yapmasını bir bakıma yüksek huzurlarınızda tel’in etmek istiyorum.

Sevgili arkadaşlarım, bu tip kanunlardan sonra da, bu kere huzurunuzda, Parlamente’yu ve daha doğrusu parlamenter ilgilendiren bir kanun geldi. Kanunun teknik bilgisini yüksek huzurlarınızda biraz önce Komisyon Başkanı arkadaşımız açık ve seçik dile getirdi.

Şimdi, Komisyon Başkanının bu teknik izahatı üzerinde bir mütalaada bulunmam mümkün değil; kanaat izhar etmem de mümkün değil. Çünkü, bu mesele, bu teknik izahattan sonra, buna inanan veya inanmayan her aziz ve değerli parlamenter arkadaşımın başka düşünceye saplanmadan, kendi vicdanında yapacağı muhasebe ile varacağı neticeye göre oyunu değerlendirmesi icap eder kanaatimi yüksek huzurlarınızda kuvvetle ve ısrarla arz ve ifade etmek istiyorum.

Burada salâhiyet taşıyan arkadaşlarım gibi, bazı siyasî parti grup başkanvekilleri gibi, burada kalkıp siyasî ortamı tahrik edici birtakım beyanlarda bulunmamız mümkündür; ama ben o yolu seçmeyeceğim. Kanun hakkındaki kanaati, değerli parlamenterlerin yegân yegân mantık ve vicdan süzgeçlerinden geçirerek oylarını kullanmalarını her siyasî partinin değerli üyesinden arz ve rica edeceğim. Ama, bunun yanı başında bir hususu belirtmek istiyorum. Kendimizi, şahsiyetli olarak, kamuoyu önünde, hakikaten içimizde taşıdığımız fikirlerle mücadele eder kılmadığımız müddetçe, parlamenterlik vasıflarımızı kaybederiz. Neyi arıyorsanız, neyi düşünüyorsanız, hangi kanaati besliyorsanız, Yüce Türk Parlamentosunun haysiyetini ancak onu savunmakla koruyabilirsiniz. Yoksa, bu kürsüde her zaman kamuoyuna birtakım tahriklerle, sempatik görünmek için yapılan konuşmalar fevkalâde kolaydır. Dünyada en kolay konuşmalar, inanınız ki, sadece ve sadece bu türlü konuşmalardır.

Sevgili arkadaşlarım, kendisini güçlü gören parlamenter arkadaşım fikrini açıkça ifade edebilmelidir. Kulislerde başka türlü, özel toplantılarda başka türlü, bu kürsülerde başka türlü konuşan arkadaşlarım, en azından, parlamenterlik vasfını kaybetmeye hak kazanan insanlardır.

Onun için, ben, aziz parlamenter arkadaşlarımın bu noktada fikri ile vicdanı ile hür ve cesur olarak hareket etmesini huzurlarınızda ifade etmek düşüncesi ile geldim ve bu hususu belirttikten sonra, kanunun hangi şekilde olursa olsun çıkarılışında arkadaşlarımın böyle hareket etmelerini beklediğimi, Parlamentonun yüksek haysiyeti ve şahsiyeti için düşündüğümüzü ifade etmek istiyorum.

Bu konuda zamanınızı işgal ettiğim için hepinizden özür dileyerek sevgi ve saygılarımı sunuyorum efendim.”¹¹⁰⁶

Aygün'den sonra şahsı adına İzmir Milletvekili Süleyman Genç bir konuşma yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Görüşmekte olduğumuz yasa teklifi her üç metin ile haksızdır, adaletsizdir, hakkaniyet ölçüleri ile bağdaşır yanı yoktur. Millet Meclisi metni, sadece avukat, doktor ve mühendis

¹¹⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 103, 20.5.1976, ss. 608-609.

gibi üç meslek grubunun serbest çalışanına borçlanmak hakkı tanımaktadır. Bu ülkede çalışan başka kamu görevlilerinden veya emeğini kiralayan insanlardan, borçlanma ve haksız şekilde geçmişte borçlanma imkânını kaybeden başka meslek grubu yok mudur? Bir kere, kanun teklifi, teklif olarak haksızdır, adaletsizdir.

İkincisi; Senato metni biraz daha haksız, biraz daha adaletsizdir. Şöyle ki: Bu mevcut haksız ve adaletsiz ilkeleri getiren teklif, yalnız hukukçuların işe başladığı tarihten itibaren borçlanmasına olanak tanıyor, diğer meslek gruplarına ise sadece müktesepleri üzerinden borçlanma imkânı vermektedir. Yani, iki sosyal hak merdiveninde olan insandan hukukçu olanı 18-20 bin lira öderken; doktor ve mühendis, durumuna göre, 180-200 bin lira borçlanma imkânına kavuşmuş olacaktır. Senato metni de haksızdır, adaletsizdir, adalet ilkelerine uygun bir teklif değildir.

Gelelim Karma Komisyon metnine: Karma Komisyon metni direkt mebus maaşını artırmıyorsa, endirekt olarak mebus maaşını artıracaktır. Milletvekili ve senatörlerden başka, kamu görevi yapıp da hem emekli maaşını alıp, hem de kamu görevi karşılığı maaş alan başka bir sosyal grup var mıdır? Yoktur. Bunu yerine getirerek borçlandığında, farzedelim ki, dört sene daha senatörlüğe devam edecek, 1 000 + 200'den 280 küsur lira (sayın Başkan söyledi) kesenek kesilecek; buna karşılık, derhal emekli olacak, bir taraftan mevcut 16 bin küsur lirayı alacak, diğer taraftan da ayrıca emekli maaşı olarak 10 bin lira net ilâve almış olacaktır.

Şimdi, değerli arkadaşlarım, bu kanun bunu da getiriyor ve bunu aramızda tartıştık biliyorsunuz. Bu yasa, birinci metni ile haksızdır, yani Millet Meclisinde kabul olunan metni ile haksızdır, adaletsizdir. Sosyal gruplar arasında ayırııcıdır, bölücüdür, hak dağıtmamaktadır, belli hakları zan altında bırakmaktadır. Sadece belli meslek grubunun hakkını korumaktadır.

Senato metninde çok daha adaletsizdir. Sadece avukatlara, işe başladıkları tarihten itibaren başlama olanağını vermektedir ki, bu çok daha haksız, adaletsiz ve bu Parlamente'nin kişiliğine, haysiyetine, onuruna gölge düşürücü bir nitelik taşımaktadır.

O nedenle, sayın Komisyona özellikle istirham ediyorum: Parlamentomuzu, günümüzün Türkiye'sinde, herkesin gözleri bu Mecliste olduğu bir dönemde, Silâhlı Kuvvetlerin içinden alın da, ta toplumun diğer sosyal gruplarına kadar çalkantının ve yaygınlığın devam ettiği, tartışmaların sürdüğü bu ortamda Parlamento üyeleri, haysiyetlerini, onurlarını, kendilerinin imkânlarına yeni imkân katarak korumaları mümkün değildir.

Parlamento üyeleri, mevcut imkânlarına yeni imkânlar katıp onurlu olmanın yolunu bulamazlar. Parlamentonun üyeleri, Türk ulusunun yararına, onun bölünmezliğine, onun geleceğine doğru ne kadar tutarlı olurlarsa, ne kadar halktan yana olurlarsa, ne kadar halkın -kendi haklarını korumaya çalıştıkları gibi- emekçi halkın haklarını korumaya çalışırlarsa, o zaman tutarlı olurlar, halkın gönlünde, halkın nezdinde itibar kazanmış olurlar.

Sayın Komisyonu göreve çağırıyorum. Bu haksız, adaletsiz teklifi geri almasını öneriyorum.”¹¹⁰⁷

Genç'in konuşmasından sonra, Muğla Milletvekili Ünat Demir söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Değerli arkadaşlarım, grup adına yapılan konuşmaları ve kişisel olarak yapılan konuşmayı dikkatle dinledim. Bazı sözcülerin, Parlamentonun sonunu davet eder bir jurnal edası içerisinde, bazı mihraklara çanak tutar üslubu ile konuştuğunu da bizatihi müşahade ettim. Şayet, bu Parlamentonun haysiyetini, vekarını ve millet iradesinin üstünlüğünü bir kere daha tescil ve kurtarmak istiyorsanız, basında ve çeşitli mihraklarda istismar edilen parlamenter maaşları üzerine ve Parlamento üzerine koparılmak istenen spekülasyonun, bugün hâlâ omuzunda parlamenterlik mesuliyetini taşıyan şerefli, en az kendi şerefime inandığım kadar şerefli tüm Parlamento üyelerinin bir şey yapması, açıkça ve mertçe, kamuya bu kadar Parlamentoyu kötü göstermek üzere kâh içinde, kâh basın mihrakiyle bu kadar spekülasyon yapıldıktan sonra, şayet bu tehditler mevcut parlamenterlerin yegân yegân seçilmemelerini temin zımnında ve bir seçim tehdidi ise; benim anlayabildiğim seçkin adam, demokrasinin gerçek ruh ve lafzına inanmış adam, seçilmeme pahasına bu işin neticeye, Komisyondan geldiği gibi neticelendirilmesine oy verir. Kişisel kanaatimi söylüyorum.

¹¹⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 103, 20.5.1976, ss. 609-610.

Değerli arkadaşlarım, niçin bunu söylüyorum? Tabii, lafımın önünü arkasını biraz açacağım:

Şahsen taaccüp ederek, özür dileyerek söylüyorum: Parlamento maaşından başka, yan geliri olan orta halli bir çiftçi çocuğuyum, içimizde memurluktan “ip Allah, sivri külah” gelmiş insanlar var, arkasından dayanacak bir dayanağı yok. Aldığı 16 bin lira maaşla, şayet bir antikonte iş peşinde, üçkâğıtçılık peşinde -ki tenzih ederim hepinizi- dolaşmıyorsa, -ki dolaşmaz her Parlamenter arkadaşım, o dilek ve temennideyim- gelen ziyaretçilerinizin içtiği çay, çorba ve kahve helâl olsun ve altındaki dönen arabanın tekerleğinden, şayet şahsî araban yoksa piyasa rayiçlerine göre kiraladığın arabaya kadar, bir Parlamenterin nasıl bir maddî külfet altında olduğunu takdir etmemeniz için gayrı meşru kazanç peşinde olmanız lâzım.

Değerli arkadaşlarım, yetsin artık. Seçmenine göre seçilen adam, vicdanının ve aklının arasındaki köprüden geçer. Seçilmek senin tapunda değil. Seçmen seni beğenirse seçer, beğenmezse dış tutar. Bu kadar güdük demokrasi anlayışına sahip olmak demek, zaten esasında bu düşüncenin psikozuna kapılmış insanı seçerken, seçen yanlış seçmiş demektir. Bu nedenle, hiç kimse sözümü, öyle gülücüklerle karşılayarak değil, gülücüklerle bunu karşılamak isteyenlerin en az taşıdığı sıfatı müdafaa ediyorum, kendi şahsım değilse bile...

Muhterem arkadaşlarım, sayın milletvekilleri; konuşmam tamamen kişiseldir. Demokrasinin ruh ve lafzına ve gerçek demokrasiye göre seçilmiş adam, en iyi adam veya en az hatalı adam demektir.

Türkiye'nin mukadderatını elinde tutan Parlamento, Türkiye'nin, harp ve sulh kaderine kadar imza koyan Parlamento, büyüyen ve daha da büyüyecek olan Türkiye'nin 150 küsur milyar liralık bütçesine imza koyan Parlamento, en tabii bir kanun tashihinde burada çok güzel söyledi sayın Köker, şayet iki Meclisin saygı değer Başkanları bu dirayeti göstermiş olsalardı, hem Senatonun hem Millet Meclisinin Başkanları bu dirayeti göstermiş olsalardı - bugün bazı ağızlara bu kürsüden, Parlamento kürsüsünden spekülasyon yapma fırsatını vermeyecekti...

Bu iki saygı değer Başkanı da, bu kanun bugün burada ne şekilde neticelenirse neticelensin, sadede davet ediyorum.

Bir müessese önce kendi şahsiyetini korumakla mükelleftir; kimse bunun aksini iddia edemez; aksini iddia edenin, taşıdığı fikrin altından başka bir mâna -istedikleri kadar îtiraz etsinler- çıkar ve bunların demokrasiciliğine, Parlamentoculuğuna inanmam.

Saygıdeğer arkadaşlarım; hakikaten bu maaş şu olmuş bu olmuş, bu para artmış artmamış meselesi değil; grubu adına veya şahsı adına lâf edip de, hele hele Komisyonunda bunun altına çeşitli partilere mensup değerli üyeler imza koyduktan sonra; grubu adına edilen bu lâfları partisinin grubunda müzakere edip bir karara bağlamadan buraya gelişleri ve kendi şahsiyetlerini de küçük düşürecek bu kürsüdeki sözlere muhatap oluşlarını yadırgadım. İnşallah bir daha herhangi bir kanunun çıkışında böyle bir hadiseye vesile verecek tutum içerisine girilmez.

Bu düşünce ve bu duygular içerisinde Parlamento üzerine, parlamenter üzerine yürütülmüş olan gerek basında yürütülmüş olan, gerek, birçok çevrelerden uzatılmış dili toptan reddediyorum, şahsım adına reddediyorum, nehyediyorum..”¹¹⁰⁸

Demir’in konuşmasından sonra, Kayseri Milletvekili Mehmet Altımyedioğlu kendisinin 4. Ek Raporda imzasının bulunmadığını tespit ettirmiş, Konya Milletvekili Özer Ölçmen de bir soru sormuştur. Bunun üzerine Karma Komisyon Başkanı Köker bulunduğu yerden yanıtlamıştır. Köker’in yanıtı şöyledir:

“Sayın Ölçmen’in ifade ettikleri mahzur kanunla gelmeyecektir, (e) fıkrasının ikinci satırında “1905 sayılı Kanuna tabi olanlardan emeklilik mükteseppleri 1. dereceye gelmiş bulunanlar hakkında 1000 + 600 göstergesinin uygulanacağı” hakkındaki hüküm, sadece 1. derecenin son kademesini müktesep hak aylığı olarak alanlara 1000 + 600’ün uygulanacağı; bilfarz 2. dereceden, 3. dereceden, 4. dereceden maaş alan bir parlamenterin, emeklilik müktesebinin 1. derecenin son kademesine gelmeden, 1000 + 600 göstergesinden istifade etmesinin mümkün olamayacağını hükme bağlamaktadır. Kürsüde de ifade ettiğim gibi, bu kanun emeklilik borçlanmasını getiren bir kanundur; buna atıf

¹¹⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 103, 20.5.1976, ss. 610-611.

yapılmak suretiyle, Sosyal Sigortalara prim ödeyen bir arkadaşımızın, Emekli Sandığına iştirakçi veya tevdiatçı olarak 1000 + 600 üzerinden emekli keseneği kestirmesi mümkün değildir.

Bu arada müsaade buyurursanız Sayın Başkan,

Sayın Genç de bir sual sormuşlardı ona da cevap vermek istiyorum.

Türkiye'deki 5434 sayılı Kanuna göre ve diğer mevzuata göre, 10 bin lira emekli maaşı bağlanan kimse yoktur. Bu muhaldir, hilafı hakikat bir miktardır. En yüksek dereceden 30 sene 35 sene hizmet etmiş bulunan bir devlet memurunun eline dahi, 6 bin lira civarında emekli maaşı geçmektedir.

Yine Sayın Genç arkadaşım ifade ettiler, tavgizini istedikleri için söylüyorum; bu kanun kabul edildikten sonra herhangi bir parlamenter arkadaşımızın (kendi tabirleriyle) damdan düşer gibi derhal Emekli Sandığına müracaat ederek emekli olması da mümkün değildir. Emekli olabilmek için, kânunlarımıza göre, erkekse asgarî 25 yıl hizmet etmesi, kadınsa 20 yıl süre ile Emekli Sandığına prim ödemiş olması gerekmektedir.

Yine şunu da ifade ediyorum: Sayın Genç arkadaşım “Var mıdır?” dediler; “Bu kanun adaletsizdir” dediler; (d) fıkrasında Sayın Genç arkadaşımın kürsüde iddia ettiklerinin hilâfına sadece doktorlara, sadece avukatlara, sadece mühendislere değil; -çok beğenmediğim kendi tabirleriyle ifade ediyorum- tüm emekçilerin bu kanundan yararlanmasına mütedair (d) fıkrasını okurlarsa, tüm emekçilerin geçmiş hizmetlerini borçlanabilecek olanaklar da getirilmiştir.”¹¹⁰⁹

Karma Komisyon raporlarının görüşülmesiyle metin üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır. Çerçeve 1. maddeye bağlı geçici 1. madde ve çerçeve 2. maddeye bağlı ek 1. madde hakkındaki Karma Komisyon, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinin kabul ettiği metinlerin, Anayasanın 92. maddesindeki sıraya göre, yani önce Karma Komisyonun kabul ettiği metnin, sonra Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metnin ve daha sonra da Millet Meclisinin kabul ettiği metnin oylamasına geçilmiştir.

¹¹⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 103, 20.5.1976, ss. 612-613.

Önce, Karma Komisyonun kabul ettiği metin yeniden okunmuş ve oylamaya sunulmuştur. Oylama sonucunda bu metin kabul edilmiş, yani kanunlaşmıştır. Bu nedenle diğerk iki metin yeniden oylanmamıştır. Söz konusu oylamaya 269 Milletvekili katılmış, 259 Milletvekili kabul, 5 Milletvekili ret, 4 Milletvekili çekinir ve 1 Milletvekili de geçersiz oy kullanmıştır.¹¹¹⁰

¹¹¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 103, 20.5.1976, s. 641.

14.5. Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik: Memurların Emeklilik İkramesinin 30 Güne Çıkarılması

5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa 1425 sayılı Kanunla eklenen ek 6. maddenin değiştirilmesine, bu Kanuna 4 ek ve bir geçici madde eklenmesine dair Kanun tasarısı 9 Mart 1976 tarihinde Plan Komisyonuna havale edilmiş¹¹¹¹, tasarı aynı kanunla ilgili verilen C. Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, C. Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker'in, Kocaeli Milletvekili Sedat Akay'ın, Konya Milletvekili Şener Battal'ın, Gaziantep Milletvekili Orhan Tokuz'un, Kocaeli Milletvekili Sedat Akay ve 2 arkadaşının, İstanbul Milletvekili Reşit Ülker'in, Kars Milletvekili Yasin Bozkurt'un, Rize Milletvekili Osman Yılmaz Karaosmanoğlu'nun, İçel Milletvekili Süleyman Şimşek ve 28 arkadaşının, Sakarya Milletvekili Kenan Durukan ile C. Senatosu Cumhurbaşkanınca Seçilen Üyesi Halil Tunç'un ve Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy ve 10 arkadaşının kanun teklifleri ile birlikte ele alınmış ve komisyon raporu 31 Mart 1976 tarihinde Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.¹¹¹²

Danışma Kurulu'nun öncelikle görüşülme kararının 6 Nisan 1976'da kabul edilmesiyle¹¹¹³, görüşmelere 8 Nisan'da başlanmış ancak Hükümetin hazır bulunmaması nedeniyle görüşmeler ertelenmiş ve Meclis'te Hükümetin bulunmayışı nedeniyle tartışmalar yaşanmıştır.¹¹¹⁴

Tasarı üzerindeki görüşmeler 13 Nisan'da yeniden başlamış; Trabzon Milletvekili Ahmet Şener ve İstanbul Milletvekili Ferruh Bozbeyli ve Plan Komisyonu Sözcüsü Gümüşhane Milletvekili Turgut Yücel tasarı ve tekliflerin komisyonda görüşülmesi ve Genel Kurul'a sunulması konusunda usul üzerinde birer konuşma yapmışlar; bu konuşmalardan sonra tasarı ve tekliflerin görüşülmesine geçilmiştir.¹¹¹⁵

Tasarı ve teklifler üzerinde ilk konuşmayı Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sivas Milletvekili Ahmet Durakoğlu yapmıştır:

“Anayasamıza göre, herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu güvenceyi sağlamak devletin ödevlerindendir. Yine, devlet sosyal yaşamı, insan haysiyetine yaraşır bir yaşam seviyesi sağlanması amacına göre düzenlemekle yükümlüdür. Sosyal devlet olma niteliğinin de doğal sonucu budur. Ömrünün en verimli 30 yılını devletine hizmet için vermiş kişilere devlet, koruyuculuğunu esirgeyemez.

¹¹¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, s. 65.

¹¹¹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 83, 31.3.1976, ss. 49-50.

¹¹¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 85, 6.4.1976, s. 486.

¹¹¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 87, 8.4.1976, ss. 533-536.

¹¹¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 88, 13. 4. 1976, ss. 565-567.

Yine Anayasamıza göre devlet, çalışanları korumak için sosyal, ekonomik ve malî tedbirlerin alınmasını da yüklenmiştir. Emekliler eski çalışanlardır, sosyal güvenceye yasal olarak hak kazanmışlardır. Ancak, bu hakkın sosyal adalet ilkeleri içerisinde onlara tanınması da yine Anayasamızın gereğidir. Yine bu hakkın eşitlik ilkesine uygun olarak tanınması da Anayasal bir zorunluluktur.

Tasarıyı bu görüşlerin ışığı altında tetkik ettiğimiz zaman -üzülerek ifade edelim ki- içerdiği hükümler yönünden, açıkladığımız Anayasal gereklere uymadığını görüyoruz. Tasarı, ayrıntıları dışında 3 önemli hususu yeniden düzenlemeyi esas tutmuştur.

Bu 3 önemli husustan birisi emeklilik ikramiyesidir. Emeklilik ikramiyesinin her tam yıl için emekli aylığı bağlanmasına esas tutulan aylık tutarı ürerinden 15 gün olan miktarının 30 güne, yani 1 aya çıkarılması hedef tutulmaktadır. Birinci önemli husus budur ve öncelikle ifade edelim ki, sosyal adalet açısından atılan bu adım olumludur, geç de kalmış olsa gene olumludur; ancak noksanıdır. Aslında, tasarının gerekçesini tetkik ettiğimiz zaman, noksanlığın nerede olduğunu saptamak mümkündür.

Tasarının gerekçesini tetkik ettiğimiz zaman gördüğümüz şey şudur:

1927 sayılı Kanunla işçilere tanınan kıdem hakkının 1 aya çıkarılmasının tabîi sonucu olarak, memurlar aleyhine doğan farklılığın bertaraf edilmesi amacı birinci planda hedef olarak alınmıştır. Bu amaca varmak istenildiği zaman, memurlar aleyhine doğan bu farklılığı bertaraf etmek için, işçilerin durumundaki hal ne ise, memurlar için de aynı halin doğmasının eşitlik ilkesinin gereği olduğunu nazardan uzak tutmamak zorunluğu vardır. Tasarı, bu eşitlik ilkesine uygun şekilde hazırlanacağını gerekçesinde ifade ediyor. Ancak gerekçesinde ifade ettiği hususların, maddelere dönüştürüldüğü zaman gördüğümüz durumu başkadır. Niçin başkadır? Bunu açık bir şekilde gösterebilmek için, işçiler kıdem tazminatını ne üzerinden alırlar, nasıl alırlar; memurlar için tanınan ikramiye artırımında esas olarak neler getirilmiştir, tasarı neyi vermek istemektedir, bunları karşılaştırmamız lâzımdır. Bu iki karşılaştırmayı yaptığımız zaman gördüğümüz durum şudur:

İşçiler için, kıdem tazminatı ödenmesine esas olan, 30 günlük ücrettir ve bu, en son alınan ücrettir. Yalnız bu ücretle de bağlı kalınmamaktadır; bu 30 günlük ücrete, 1 yıl içerisinde en az iki defa aldıkları ikramiyeler, sosyal yardımlar ilâve edilerek yani kuruluşların, çocuk paralarından tutunuz da, elbise parasına kadar ödedikleri paraların aya isabet eden miktarı da nazara alınmak suretiyle işçilerin 30 günlük ücretinin ne olduğu saptandıktan sonra, bu, hizmet süresine göre değerlendirilerek, kendilerine ikramiye olarak verilir. Ayrıca, Kıdem Tazminatı Kanunu çok iyi hatırlayacağınız gibi, 30 günlük ücrete bağlı kalmamayı da kabul etmiştir. 1927 sayılı Kanun, bu kıdem tazminatı olarak her yıl başına ödenecek 30 günlük ücreti, - arz ettiğim şekilde hesaplanan 30 günlük ücretin- toplu iş akitleriyle artırılabilceği esasını da getirmiştir. Nitekim bugün Türkiye’de, toplu iş akitleriyle 42 güne kadar çıkarılmış olan kıdem tazminatları vardır. Yani işçiler için önemli olan, birinci planda savunulan, kabul edilen 1927 sayılı Kanunun gereği olarak, işçi ücretinin en son eline geçeninden ibaret de değildir; (en son eline geçer 30 günlük işçi ücreti + sosyal yardımlar, ikramiyeler) tutarı budur ve bu tutar 30 güne bölündüğü zaman çıkacak miktar ne ise, kıdem tazminatını her yıl başına onun üzerinden ödeme esası getirilmiştir. Öte yandan, 30 günle de bağlı kalınmamıştır, 30 gün sınırı da yoktur; toplu iş akitleriyle bu miktar daha yüksekler 30, 35, 40’a çıkabilmektedir. Nitekim bugün Türkiye’de 42 günlük üzerinden yapılmış toplu iş akitleri vardır.

Şimdi durum böyle olduğu zaman, memurlar için getirilenlere baktığımız zaman, gördüğümüz esasların tamamıyla ayrı olduğunu görüyoruz. 1971 yılına kadar memurlar ikramiyelerini, her yıl için 15 gün olmak üzere, son aldıkları maaş üzerinden alırlardı. Ama 1425 sayılı Kanun, emekli aylığının hesaplanmasına esas tutulan aylık üzerinden kendilerine ödeneceği hükmünü getirdi. Bu, barem sisteminden gösterge-katsayı sistemine geçişin zorunluğu olarak gösterildi. Ama ikramiye ayrı şeydir, emekli aylığı tamamıyla bir başka şeydir, iki şeyi birbirine karıştırmamak lâzım. Mademki işçilerin kıdem tazminatını esas tutarak memurların ikramiyesinin artırılmasını amaçlıyoruz, ki doğru bir yoldur, biz de bunu Cumhuriyet Halk Partisi olarak doğru buluyoruz bu eşitlik ilkesini gerçekleştirme bakımından. Noksanları telâfi etmek zorunluluğundan, aynı doğruya bir başka doğru olarak iiâvesi

zorunlu gördüğümüz husustur. Nedir noksan olan? Memurlara tanınan emekli aylığına esas olan miktar. Bunu daha somut bir şekilde ifade etmek istersem, 1. derecenin son kademesinin göstergesi 1 000'dir, 9 ile çarpılır 9 000'dir. Eğer eskiden olsaydı, 1425 sayılı Kanundan önce olsaydı, 9 000 üzerinden her hizmet yılı için ikramiye ödenmesi gerekirdi. 1425 sayılı Kanundan sonra bu miktar 6 300 olarak ortaya çıkıyor ve emekli göstergesinin katsayı ile çarpılması sonucu ortaya çıkıyor.

Şimdi 9 000'den 6 300'e bir iniş var; yani 600'ün 9 ile çarpımından doğan bir iniş var ve böylelikle eşitsizliğin 1. noktası burada başlıyor.

Ama şimdi karşınıza gelen bu tasarıyı savunan partinin sözcüleri şunu ileri sürecektir: "Efendim, biz mevcut mevzuatın gereği olan ikramiye artırımına geçiyoruz". Ama, gerekçe öyle demiyor. Gerekçe, mevcut mevzuatın gereği olan ikramiyeyi artıracam demiyor; gerekçe, memurlarla işçiler arasında eşitliği sağlayan bir ikramiye artışı yapacağım, diyor ve bu ikramiye artışının zorunluluğunu da, işçiler için tanınan kıdem tazminatının artırılmasının memurlar aleyhine bir durum yaratması nedeniyle yapacağını söylüyor. Bunun, eşitlik ilkesini sağlamak yönünden zorunlu olduğunu ifade ediyor.

Halbuki, getirdiği hükümler maalesef ikramiye için esas olan ölçüler içerisinde mütalaa ettiğiniz zaman, 1425 sayılı Kanunun hükmünü değiştirmek şöyle dursun; tamamiyle emekli aylığına esas olan aylığın ikramiye olarak ödenmesini öneriyor. Bu halde, eşitlik ilkesi maalesef çiğnenmektedir, ortadan kaldırılmaktadır, gözönünde tutulmamaktadır. Yine memurlar aleyhine işçilerle memurlar arasındaki ayrım kalkmadığı gibi, yine memurlar aleyhine olan durum sürüp gidecektir. Ne tarafından bakarsanız bakınız, eşitlik ilkeleri dışında sosyal adalet bakımından getirilen hükmü gerekçeye uydurmanıza imkân yoktur. Buna uyması yolunda önergelerimizi Başkanlığa tevdi etmiş bulunuyoruz. Daha önce Millet Meclisi bu konuda gayet güzel örnekler vermişti. Haksızlığın mevzubahis olduğu yerlerde, komisyonların getirdiği hükümleri değiştirmek ve haklılığa dönüştürmek gibi örnekler vermişti ve bunu 1897 sayılı Kanununun bugün kabul edilen şekli içerisinde görmek mümkündür.

Yüce Meclisten biz bu değişikliklerin yapılacağına inanıyoruz. Aslında Meclislerin ve Meclislere niyabeten görev yapan komisyonların, kanun tasarı ve tekliflerinin gerekçeleriyle maddeleri arasında mutabakatın sağlanması yolunda çaba göstermeleri görevlerindendir.

Ama maalesef, Hükümeti oluşturan partilerin mensupları Bütçe Komisyonunda, Hükümet tarafından getirilen tasarının aynen geçirilmesi yolunda gayret göstermişler, fakat o tasarının gerekçesiyle maddeleri arasındaki çelişkileri bertaraf etme yolunda tek adım atma yoluna girmemişlerdir. Çünkü, bu konuda ikramiyenin 1425 sayılı Kanunun getirdiği ilkeler üzerinden değil, 1971'den önceki durumunda, hiç bir sakıncası görülmemiş olan durumda ödenmesine dair önerimizi bir önerge olarak Başkanlığa tevdi etmiştik, komisyonda reddedildi.

Şimdi biz Yüce Meclisten ikramiyelerin 1971'de 1425 sayılı Kanun çıkmadan önce olduğu gibi, mademki işçilerle memurlar arasında eşitlik ilkesinin gerçekleştirilmesi isteniyor, aynı şekilde düzeltilmesi yolunda önergemizi verdik. 1425 sayılı Kanun esasları nazara alınmayacaktır, o kanunla ilgili olan hükümler değiştirilecektir, bunlara ait önergelerimizi tevdi etmiş bulunuyoruz.

Önergelerimiz kabul edilirse ne olur: Önergelerimiz kabul edilirse, işçilerle memurlar arasında ikramiyenin ödenmesi konusunda zerre kadar memur aleyhine farklılık kalmaz.

Önergelerimiz reddedilirse ne olur? Farklılık, memur aleyhine devam eder gider, eşitlik ilkesi gerçekleştirilmez ve Yüce Meclis, Anayasanın gereği olan eşitlik ilkesini gözönünde tutmadan kanun yapmış duruma gelir.

Tasarının ikinci önemli maddesine geçiyorum: Tasarı ile getirilen ikinci önemli husus; 1970 öncesi emeklileriyle 1970 sonrası emeklileri arasındaki farklılığın giderilmesidir. Tasarının bu maddesi son derece ilginçtir. Diyebilirim ki, bunca yıldır mesleği hukuk olan bir kimse olarak ve bunca yıl da Parlamentoda bulunan bir insan olarak açıkça söyleyebilirim ki, bu derece gizli-kapalı bir kanun hükmünün, şimdiye kadar hiç bir tasarı ve teklifle geldiği görülmemiştir. Biraz sonra açıklayacağım nedenlere dikkat buyurduğunuz takdirde göreceksiniz ki, bu hükümde bir aldatmaca vardır. Her şeye hakkı olduğunu söyler 1970 öncesi emeklilerinin; fakat vermeye

geldiği zaman bir tavanla sınırlar; o tavan, ona tanınan hakların kendisine verilmesini engelleyen koskoca bir sınırdır. Hatta, zamana sınır çekmek vardır burada. Zamana 1970 çizgisi çekiliyor; “Bu çizginin altında bulunan emeklilere 1897 sayılı Kanunun tanıdığı hakları tanıyoruz” dedikleri halde, bu tavanla tanımadıkları için de onları aynı düzeye getirmek imkânı hâsıl olmuyor.

Biliyorsunuz, 1327 sayılı Kanunla 657 sayılı Kanunun malî hükümleri yürürlüğe girdikten sonra, emekli olanlar için tatbik edilecek hükümler, devamlı surette 1327 sayılı Kanunun çıktığı tarihten sonra emekli olanlar veya görevde bulunanları ilgilendiriyordu. Bu nedenle, bir çok haklar 1.3.1970 tarihinden sonra emekli olan veya çalışanlar için tanındı; 1970 tarihinin altında olan emekliler ve çalışanlar için tanınmadı. Bu tanınamamanın tabii sonucu olarak ne oldu? Ortaya büyük farklılıklar çıktı. 1897 sayılı Kanun; göreve başladığınız zaman başlama dereceleri, öğrenim durumlarına göre yükselme dereceleri tespit etti; ama 12 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamenin kanunlaştığı 1897 sayılı Kanun, sadece bu öğrenim durumuna göre başlama ve yükselme derecelerini tespitle de kalmadı; muayyen meslek mensuplarının başlama derecelerini yükseltti, yükselebilmeye derecelerini yükseltti, muayyen haklar tanıdı. Her mesleğin özelliğine göre, hatta 5 yıllık planlarımızın gereği olarak bazı mesleklere öncelik tanınması ve o mesleklere yönelişi sağlama yolundan hareketle, bazı meslek mensuplarına üst dereceler verildi.

Bütün bunların hepsini 2. maddeyi tetkik ettiğiniz zaman görebilirsiniz. Ama, tanıdığı bütün hakları bir yerde, bir kaim çizgi ile sınıra tabi tutmak suretiyle, “bunu geçemez” diyecek bir hükmün de varlığını görürsünüz. Daha somut bir ifade ile şöyle söyleyeyim:

Devlet, çalıştırdıklarından 1970 öncesi emeklilerine üvey evlât muamelesi yapıyor; 1970 sonrasına ise öz evlât muamelesi yapıyor.

1897 sayılı Kanunun kabul ettiği bir ilke vardı, bu ilke çok önemli bir ilke idi. Haddizatında “bir defaya mahsus olmak” kaydı söylenir; ama Kanunda öyle bir hüküm de yoktur: her 3 yılın bir dereceye, her yılın bir kademeye tekabül edecek şekilde yükseltilmesi esası getirilmişti. Bu yılların mağduriyetini bertaraf ediyordu. Biliyorsunuz, devamlı surette; memur

ehliyetlidir, terfiye hak kazanmıştır; fakat kadro yokluğundan dolayı kadro alamamanın sonucu olarak da muayyen bir derecede çakılıp kalmıştır. Dikkat buyurulursa, burada kusur memurda değildir. Memur, zaten tezkiyesini almıştır, terfiye lâayık görölmüştür, ama devlet ona lâayık gördüğü terfiin gerektirdiğı kadroyu verememiş ve bu yüzden de aynı kadroda yıllarca maaş almak durumunda kalmıştır. Bu durumda olan memurların, yılların birbirleriyle ilâve ederek getirdiğı, katmerleştirdiğı konularda mağduriyetini bertaraf etmek için bir ilke kabul etti; dedi ki; “Her üç yıl hizmet etmiş olana bir derece verilecektir, her yıl için de bir kademe verilecektir. Hizmet süresi ne olursa olsun, öğrenim durumu ne olursa olsun, bu esaslar dahilinde yükselebileceğı dereceye intibak ettirilerek oradan maaş verilecektir ve o dereceden de emekli olacaktır.”

Şimdi, aynı esası burada tanımıyoruz. Bunu 1970 yılı sonrası emeklilerine tanıdık, 1897 sayılı Kanunla tanıdık, ama şimdi getirilen bu kanun, “1970 yılı öncesi emeklileri ile 1970 yılı sonrası emeklileri arasındaki farklılığı bertaraf edeceğim” diyen, gerekçesinde bertaraf edeceğini söyleyen bu kanun, bu farklılığı devam ettirmeyi hedef tutuyor.

Biraz önce arz ettiğim, “her hizmet yılı için bir kademe, her üç hizmet yılı için bir derece” esasını 1970 yılı öncesi emeklilerine tanımıyor. Tanımayınca ne oluyor? Öğrenim durumları esas tutulmak suretiyle 657 sayılı Kanunun 1897 sayılı Kanunla değışik olan 36. maddesindeki (a) bendindeki tabloyu esas tutuyor, bu tabloyu tavan olarak kabul ediyor, “İster 40 yıllık hizmeti olsun, öğrenim derecesi onu ancak hangi dereceye getirebiliyorsa o dereceye kadar yükselecektir, onun üstüne çıkamayacaktır.” Bu ne demektir? 1970 yılı öncesi emeklileri ile 1970 yılı sonrası emeklileri arasındaki farklılığı, ayrıcalığı devam ettirmek demektir. Yapılması lâzım gelen şey, aslında 1970 yılı sonrası emeklileri için bu hak nasıl tanınmışsa, 1970 yılı öncesi emeklileri için de tanınmış olmasıdır.

Benden sonra konuşacak olan ve tasarayı savunma amacı ile konuşacak olan sayın üyeler, şimdi size bir başka şey söyleyecekler, diyecekler ki; Getirilen 1897 sayılı Kanunun bu hükmüyle ortaya neler çıktı biliyor musunuz? Bir hademe 40 yılı aşkın hizmetinden dolayı birinci derecenin son kademesine kadar yükseldi ve böyle acaip durumlar ortaya çıktı. Şimdi bir kanunu kabul edip onun hükümlerini ilgililere, muhataplarına

uyguladıktan sonra ortaya çıkan durumu eleştirmek kolaydır, ama tanıdığınız hakkı eşitlik ilkesi içerisinde, bu memlekete ömrünün 30 yılını vermiş olan insanlara, zamana bir çizgi çekerek “1970 yılı öncesinde de aynı durumlar böyle çıkacaktır” diye esirgemek haksızlıktır.

Bu nedenle, bunların ortaya çıkmasından daha doğal bir şey yoktur. Bir kaç enteresan örnek gösterilebilir, fakat bunlar istisnadır. Tanıdığınız hakkı eşitlik ilkeleri içerisinde zamana sınır çekmeden, memlekete hizmet edenlerin isimlerine nasıl bakmıyorsak, hizmet etmelerine ve kanunun aradığı unsurlara bakarak onlara daha sonrakiler için tanıdığımız hakkı daha öncekiler için de tanımak yoluna gitmek zorunluluğundayız.

Bu konuda çok enteresan beyanlar oldu. Sayın Başbakan, “1970 yılı öncesi emeklileriyle 1970 yılı sonrası emeklileri arasındaki farklılık giderilecektir” diye, açık beyanda bulundular.

T. C. Emekli Sandığı emekli derneklerinin bir büyük grubu Başbakanı ziyaret etmek ister. Sivil Emekliler, Emekli öğretmenler, Devlet Demiryolları ve Emniyet mensupları derneklerinin yönetici ve temsilcileri Başbakanı ziyaret etmek isterler. Başbakan da, dertlerini bir devlet bakanı marifetiyle dinlenmesini sağlar ve bu devlet bakanı bakınız bu emeklilere neler söyler. (Bana gönderilen bir metinden okuyorum aynen):

“Siz emekliler elleri öpülmeye lâyık kimselersiniz. Paramız da var, Allahımız da var, vicdanımız da var. Müsterih olun 1970 yılı önce ve sonraki emekliler arasında her türlü eşitlik sağlanacaktır, bu bizim görevimizdir, vicdan borcumuzdur” diyor.

SABRİ TİĞLİ (Kastamonu)- Bir de, “size hizmet ibadettir” diye ilâve etti.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla)- Şimdi arz ettim, görüyorsunuz 1970 yılı öncesi emeklilerini üvey evlât muamelesine tabi tutarak, 1970 yılı sonrası emeklilerinin 1897 sayılı Kanunla elde ettiklerini onlardan esirgeyerek, zamana bir çizgi çekerek. “Bu tavanı geçemezsin; ne kadar ehliyetli olursan ol, öğrenim durumun seni ancak buraya kadar yükseltiyor. Öyleyse bunun üstüne geçemezsin” demek suretiyle...

BAŞKAN- Sayın Durakoğlu, vaktiniz dolmuştur efendim. Lütfen sözlerinizi bağlayın.

AHMET DURAKOĞLU (Devamla)- 1970 yılı öncesi emeklileriyle sonrası arasındaki farkı devam ettirenler ne diyor? Ettirmeyeceklerini söylemelerine rağmen bu tasarımı getiriyorlar ve “Allahımız var, vicdanımız var, paramız var” diyorlar.

Getirdikleri hükümlere göre bu sözlerini değerlendirdiğiniz zaman iddia ettikleri hususlarda pek ısrarlı olacaklarını tahmin etmek güçlüğüyle karşı karşıya bulunuyoruz.

Tasarının 3. maddesi üzerinde çok kısa beyanda bulunmak istiyorum. Çünkü vaktim dolmuş olduğundan Sayın Başkanın ikazlarına uyacağım.

Tasarının 3. maddesi, demin anlattığım ikramiyelere taalluk eden 1. maddenin 1.3.1976 tarihinden itibaren, diğer hükümlerini ise kanunun neşri tarihinden itibaren yürürlüğe gireceğini söylüyor.

İşçilerle memurlar arasındaki ayrıcalığın giderilmesini esas tuttuğumuza göre, işçiler için bir hakkın doğduğu tarih olan 1.2.1974 tarihini, aynı ayrıcalığı gidermek için memurlara ödenecek ikramiyelerde niçin başlangıç tutmayız ve niçin “1.3.1976” deriz. Bunu ancak malî yılla izah etmenin dışında hangi gerekçeye bağlayabiliriz, hangi sağlam mantıkî ve aklı bir gerekçeyle sağlayabiliriz? Bu mümkün değil. Çünkü, işçiler için kıdem tazminatı daha sonraki aylarda çıkmıştır; ama yürürlük tarihi 1.2.1974 dür ve o tarihten itibaren meri olmuştur. Kıdem tazminatı onlara böyle tanınmıştır.

Hakkın doğduğu tarih, ayrıcalığın başladığı tarihtir, Onun için 1.3.1976 tarihi değil, 1.2.1974 tarihinden başlaması gerekir.

Bu nedenle 1970 öncesi ve sonrası emeklileri için arz ettiğim mahzurları gidermek için, gerekli ayrıcalığın başladığı tarih olan ikramiyelerin tediyesine esas olacak yürürlük maddesinin değiştirilmesi için ve bunun dışında bazı ayrıntılara taalluk eden hususlarda önergelerimizi Başkanlığa arz ettik. Yüce Meclis iltifat buyurduğu takdirde. Hükümetin beyanlarına rağmen getirmeye cesaret edemediklerini Yüce Meclis hak için, adalet için, sosyal adalet için ve sosyal devlet ilkesini gerçekleştirmek için, Anayasanın gereği sosyal teminatın,

güvencenin eşitlik ilkesi içerisinde verilmesi zorunluğunu tanıdığı için. Anayasa hükümlerini yerine getirmekte Yüce Meclisin hayır hah davranacağına inanıyor, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına hepinizi saygıyla selâmlıyorum.”¹¹¹⁶

Durakoğlu’dan sonra Demokratik Parti Grubu adına Trabzon Milletvekili Ekrem Dikmen konuşmuştur:

“Muhterem milletvekilleri, sosyal güvenlik müessesesi Anayasada ve Anayasamızın icabı Beş Yıllık Planlarımızda devamlı olarak zikredilmektedir ve muhtelif Başvekillerin de imzalarıyla bizlere takdim edilmektedir; yani Türk insanı, insan unsuru planlar itibarıyla birinci derecede ele alınmış ve insanımızın sosyal güvenliği üzerinde titizlikle durulmuştur. Bu açıdan hareket edilerek sosyal sigorta kanunlarında ve Emekli Sandığı Kanununda muhtelif tarihlerde bu güvenceye biraz daha sağlam bir teminat haline getirmek için değişiklikler yapılmış ve muhtelif Hükümet devrelerinde, her Hükümet devresinde - hakşinas olmak lâzım- her Hükümet devresinde, çalışanların bu sosyal güvenliği açısından imkânlar nispetinde mümkün olanların yapılmasına gayret edilmiştir.

Nitekim, bu cümleden olarak, 4 Temmuz 1975 tarihinde, 1927 sayılı Kanunla işçilere verilecek kıdem tazminatı tespit edilmiş ve burada esas, işçilerimizin 30 günlük ücreti tutarı kabul edilmiş ve aynı zamanda da bu 30 gün, hizmet akitleriyle veya toplu sözleşmelerle değiştirilebileceği, yükseltilebileceği de kabul edilmiş, bir serbestiyet tanınmıştır.

Emekli Sandığı Kanununa tabi memur olarak çalışanların durumu ile mukayese ettiğimiz zaman tatbikatta bir farklılık ortaya çıkmış. Bakılmış ki ikramiye olarak memurlarımıza emekliliğe esas olan aylık tutarlarının yarısı kadar veriyoruz ve bu suretle de işçi ve memur sınıfları arasında bir farklılık meydana geliyor. Bu farklılığı bertaraf etmek maksadıyla Hükümet, tasarısının gerekçesinde, “Bu farklılığı bertaraf etmek maksadıyla bir tasarı getiriyorum.” diyor.

Şimdi muhterem milletvekilleri, işçilerle memurlar arasındaki bu farklılığı tabiidir ki gidermek lâzım. Ancak, bu suretle üst kademelerde de sıkışıklıkları önlemek imkânı doğacak. Fakat, Hükümet tasarısında, her tam hizmet yılı için,

¹¹¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 88, 13. 4. 1976, ss. 567-571.

memurlarımızla ilgili olarak, emekliliklerine esas aylık tutarının esas alınması kabul ediliyor. Halbuki, tasarıdaki bu esas kabul edildiği takdirde, “farklılığı bertaraf edeceğim” diyerek, “O maksatla bu tasarımı getirdim” diyen Hükümet, yine kendi getirdiği, şu anda görüşme imkânı olan bir tasarı ile tam bir eşitlik getireceği yerde, gene bir eşitsizlik, bir farklılığın sebebi olmaktadır.

O itibarla, buradaki bu farklılığı, işçi ile memur arasındaki eşitsizliği bihakkın bertaraf edebilmenin yollarını aramak lâzım gelir kanaatindeyiz.

Muhterem arkadaşlarım, işçi sınıfı bir ayrı kesim, memur sınıfı bir ayrı kesim. Bu son senelerde ve bilhassa son günlerde de memur işçi ayırımı ortadan kalksın diye çok lâflar da ediliyor. Şimdi hizmetlerin mukayesesini yapmak istemiyorum ama, koca bir Türk Devletidir bu. Bu Devlette hizmet gören memurun hakkını, hukukunu başka hiçbir imkânı olmadığı, patron olarak Devleti kabul ettiği için Devletin bizzat koruması, memurunun hakkını bizzat Devletin vermesi icabeder.

Kaldı ki, işçiler bakımından memurlar karşısında meydana gelen eşitsizlikleri meydana getirenler Hükümet azalarıdır, Devlettir. Hükümet azaları, kendilerine bağlı müesseselerde senelerce evvel toplu sözleşmeler imzalamışlardır. İmzaladıkları bu toplu Sözleşmelerle memur işçi arasındaki farklılaşmanın büyümesine sebep olmuşlardır. Bu farklılığın meydana gelmesine sebep olan Devlet, Devleti yöneten Hükümet mensupları, fiilen patronu oldukları memurlarının durumunu da, hele hele kendilerinin meydana getirdikleri farklılıklardan doğan eşitsizlikleri de bertaraf etmekle yükümlüdürler. Devletin sosyal adalet anlayışı, ancak bu suretle tecelli ederse memuru ve halkı memnun edebilir.

Şimdi, zaten bugüne kadar Emekli Sandığına tabi olan memurlar, emekliler, âdi malul, vazife malullüğü, dul, yetim olarak emekli maaşı bağlananlar, 1950’den evvel 1950’den sonrası itibariyle, 1965’ten evvel 1969’dan sonrası itibariyle zaten bir eşit zemine getirilmek için Hükümetler tarafından muhtelif zamanlarda kanun tasarıları Meclise sevk edilmiş ve gayretler gösterilmişti. Nitekim Hükümet tasarısının gerekçesinde de bu resmini buluyor, 1950 öncesi emeklilerini 1950’lerden sonra, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun çıktığı tarihten sonra emekliye ayrılanlarla bir araya

getirebilmek için kanunlar sevk edilmiş; ayrıca kadro, rütbe, unvan, derece bakımından da yine kanunlar sevk edilmiş, (tarihlerini ve numaralarını ayrı ayrı zikretmeye lüzum görmüyorum) ve nihayet kadro unvanı, derecesi, fiilî ve itibarî hizmet süresi aynı olanlara bağlaması lâzım gelen aylık miktarlarının yükseltilmesi suretiyle de farklılıklar bertaraf edilmiş; nihayet emekli, âdi malul, vazife malulü, dul ve yetim aylıkları arasındaki farklılıklar 1 Mart 1969’da aşağı yukarı giderilmiş bu arada çıkan kanun tasarılarıyla, muhtelif tarihlerde.

Şimdi, bunun yanında ayrıca görev aylıklarıyla emekli aylıkları arasındaki organik ilişki de dikkate alınarak yine birtakım ayarlamalar yapılmış ve yine bu muhtelif kadro unvanı ve dereceden bağlanmış bulunan muhtelif emekli aylıkları bir seviyeye getirilmiş. Aynı tatbikata askerî personel kanununda da gidilmiş, onlarda daha kolaylık var. Rütbeleri her dereceye tekabül etmiş, ilgili kanunda maddesi zikredilmiş, hangi rütbede ise o dereceyi müktesep hak kabul etmiş Hükümetimiz ve fiilen Bakanlar Kurulu kararlarıyla askerî personelin emeklilikten doğan haksız farklılıklarının bertaraf edilmesi mümkün olmuş; fakat sivil ile ilgili hele bilhassa 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 1970’de 1327 sayılı Kanunla değiştirilen hükümleri yürürlüğe girince; bu defa derece, kademe, gösterge ve katsayı sistemine geçmişiz. Yani eski barem sistemini terk etmişiz. Fakat burada sivillerle ilgili olarak dereceler müktesep hak durumunu temin edememiş, unvan kullanılmış, kullanılan unvandaki dereceyi almış; fakat emekliliğe esas sayılması bakımından müktesep hakkı alamamış, kararnamelerle de bunu bertaraf etmek imkânı, halletmek, imkânı olmadığı için Hükümet tasarı sevk etmek mecburiyetinde kalmış. Hükümet sevk ettiği tasarıda diyor ki: “Eski emeklilerin mağduriyetlerinin giderilmesi ve yeni personel rejimine intikal ve intibaklarının yapılması suretiyle aylıklarının günün şartlarına uygun seviyeye yükseltilmesini teminen bir kanun çıkarılması zaruretiyle karşı karşıya kaldık onun için getirdik” diyor. Peki eski emeklilerin mağduriyetlerinin giderilmesi ve yeni rejime intikal ve intibaklarının yapılmasını bu tasarıda zikreden Hükümet, fiilen, bu sevk ettiği tasarı ile -hiç hendesî hesaplara da lüzum yok, mesele gayet basit- bunu zikretmesine rağmen, “Bu intibakları temin etmek, haksızlıkları gidermek maksadıyla bu tasarıyı getiriyorum” demesine rağmen, 1970’ten sonra emekli olacaklar için tavan koymamış, ama tavanı delmiş, 1970’ten evvelkiler

için tavan deliniyor. Bu haksızlığı bertaraf etmek lâzım, bu tavanı tümü için delmek lâzım. Mağduriyetleri ancak bu suretle önleme imkânını bulmuş oluruz. Yüce Meclisin bu duyguyu her halde terennüm edeceğini Demokratik Parti Grubu olarak düşünüyoruz.

Bunun gibi, yine, işçilerin 30 günlük ücreti tutarı işçi kıdem tazminatına esas sayılmasına rağmen, memurlara emekli maaşı bağlanmasında niçin brüt aylık esas değil? Biz Demokratik Parti Grubu olarak brüt aylığını hesap edelim ve 24 maaşını vergiden muaf tutalım diyoruz. Yani, tamamen işçininkine benzetirsek, imkânlarımız fazla, bu tarzda tatmin etmeye yetmiyor diye bir şikâyet varsa, hiç olmasın. Brüt maaşını işçilerde olduğu gibi, memurlarda da esas alalım. Son maaşını brüt olarak esas alalım ve hiç olmazsa 24 maaşını vergiden muaf tutalım diyoruz.

Başka ne diyoruz?

Hükümet, “bu tasarımı, bizatihi intibakların temini ve eski emeklilerin de uğradığı haksızlığın giderilmesi için getiriyorum” diyor. Öyle ise bu tasarıyla yeni bir haksızlığa, yeni bir farklılığa hükümet sebep olmasın. Yani memur bekliyor, emekli olmuş veya emekli olacak memur bekliyor, onunla ilgili bir kanun çıkıyor ve hükümet tasarı sevk ediyor, mebuslar teklifler gönderiyor. Milletin Meclisi millete niyabeten vazife görüyor. Gözünü buna dikmiş olan devlet memuru bu müesseseden hakka, insafa sığın bir kanunun çıkmasını ve kendisine tatbik edilmesini bekliyor. Yani, bu müesseseden çıkacak bir kanun, bir tatbikat memurları ayrı ayrı durumlara sokacak, farklılık yaratacaksa o zaman Yüce Meclislere, Devlete, memurlarımız başta olmak üzere Türk insanının itimadını temin etmek biraz zor olur. Evvelâ bu müessesenin, hükümetin, devletin ve Büyük Millet Meclisi müessesesinin hakşinaslığı bakımından zerre kadar Türk memurunun, Türk vatandaşının tereddütü olmaması lâzım gelir. Bu tereddütü bizzat Hükümet veya Meclis yaratırsa, muhterem arkadaşlarım bu pek güzel bir görüntü olmaz kanaatindeyiz. O sebeple mevzuu uzatmadan, bu kanunun tümü üzerindeki bu konuşmamız münasebetiyle bizce mühim gördüğümüz üç noktayı kısaca özetliyorum:

Demokratik Parti Grubu olarak; bu haksızlıkların giderilmesi ve intibakların temininde yalnız 1970 sonrası emeklileri için tavanı delmek değil, bütün emekliler için, 1970'ten önce de emekli olmuşlar için de tavanı delmenin adaletli bir hareket olacağını söylüyoruz, bu bir. Bununla haksızlıkları önlemiş olacağız.

İkincisi, muhterem arkadaşlarım, işçi ile memur arasındaki farklılığı bertaraf edelim gayesiyle getirilen tasarı, gayesine uygun olarak kendi maddesindeki gibi değil, brüt maaş üzerinden emekliliği kabul etmek ve asgarî 24 maaşı da vergiden muaf tutmak suretiyle memurlara bu madde hükmü yerine getirilmelidir.

Üçüncüsü de kanunun yürürlük tarihidir. İşçilerle ilgili getirilen emeklilik tekliflerinin ve tasarıların yürürlük tarihi 1 Şubat 1974'tür. Vekilleri, Başvekil ve Hükümeti emekliler ziyaret etmişler elleri öpülecek insanlardır, gayet tabîi devlete hizmet ediyorlar. Dün mektebe girip bugün üstad olayım dememişler ki, 30 sene, 40 sene hizmet etmişler Devlete ve millete.

Binaenaleyh, Türk işçisiyle ilgili çıkan kanunda bulunan 1 Şubat 1974 tarihinin de Türk Devletinin yüceliği ile mütenasip olarak, Türk Devletinin büyüklüğü ile mütenasip olarak Türk memuruna da aynen meriyet tarihi olarak uygulanmasında hakşinaslık vardır, adalet vardır. Bu husustaki önergelerimizi de Riyasete vermiş bulunuyoruz. İnşallah Yüce Meclisin de kabulüne iktiran eder ve memur emeklilerimiz de bir kısım haksızlıklara uğramaktan kurtulmuş olurlar.”¹¹¹⁷

Dikmen'den sonra, Adalet Partisi Grubu adına Sivas Milletvekili Vahit Bozatlı aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Değerli arkadaşlarım evvelâ bir hususa sözlerimin başında kesinlikle işaret etmeye mecburum. Parlamento hayatı ne kadar süre olursa olsun veya Parlamento çalışmalarını dışarıdan imkânlarınız tahtında tetkik etme çaresine vasıl olduğumuz takdirde bir gerçeğin değişmediğini göreceğiz. O gerçek şudur: Bazı yasalar devamlı değişiklik talepleri karşısındadır. Hassas konulardır; kısa sürede yıpranmaya namzettir; kısa sürede kifayetsiz kalmaya namzettir. Bunlardan

¹¹¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 88, 13. 4. 1976, ss. 571-573

birisi emeklilik, bir diğeri personel rejimi ile ilgili yasalardır. Şüphesiz bunların sayısını artırmak mümkün; ama, şu anda gördüğümüz bir konu ile ilgili olduğu için, bilhassa emeklilik ile ilgili yasanın birçok maddelerinin kifayetsiz, birçok yeni maddeler ilâve edilmesi gerektiği, birçok değişikliklerin gerektiği hususu rakamlarla sabit. Plan Komisyonunda birçok sayın üyenin teklifleri vardır, Hükümetin tasarıları vardır; ama, bunların bir dökümünü yapıp incelemeye tabi tuttuğumuz takdirde göreceğiz ki, büyük çoğunluğu emeklilikle ilgili yasaların değişikliğine taallûk, eder. Bununla şunu ifade etmek istiyorum: Yüce Meclisin huzuruna gelmiş olan, iki önemli hususu halleden bu tasarının emeklilik yasaları ile ilgili tüm sorunlara hitap etmesi mümkün değil ve edemiyor. Bir tercih yapmak durumundayız. Bu tercih şu: Ya tüm emeklilik yasasını yukarıdan aşağıya alıp bütün teklifleri değerlendirerek ihtisas komisyonu olan Plan Komisyonunu size niyabeten bütün bunları değerlendirip, bir sonuca bağlayıp tümünü buraya getirecek ve dilerim kısa sürede çıkacak, çünkü burada uzaması halinde hemen o teklif ve tasarıların eskimesi durumu, kifayetsizliği durumu ortaya çıkıyor. Plan Komisyonu bu yolu tercih etmedi. Şuna inandığı için tercih etmedi. Plan Komisyonu ve orada bu istikamette oy verdiğimiz için bunu ifade etmek ihtiyacını duyuyorum. Bu tasarının halletmek istediği konunun süratle halledilmesi gerekir. Geciktirilmeye tahammülü yok. Biraz evvel ifade ettiğim gibi, etraflıca bir inceleme yapıp emeklilikle ilgili yasaların tümü ile halledilmesi gibi zaman isteyen, tetkik isteyen bir süreyi tahsis etmeye kalktığımız takdirde bu tasarının önceliği, bu tasarının süratle çıkarılması arzusu ortadan kalkmış olur. İşte bunu düşündüğümüz için bu tasarının süratle çıkmasını temin maksadıyledir ki, arkadaşlarımızın çeşitli biçimde belki bu münasebetle ileri sürecekleri önergelerle dile getirecekleri çok önemli konuları bu tasarı metni içerisine dahil etme yolunu seçmedik. Çünkü, bu, burada kalmayacak. Birtakım ilâveleri iyi tetkik etmeden, bu tasarının metnine ilâve ettiğiniz takdirde, birtakım değişiklikler yaptığınız takdirde çok iyi bildiğiniz gibi Senato bunun üzerinde yeni bir görüşme açacak. Hiç şüphesiz yeterince çalışma yapmadığımız ilâve ve değişiklikler muhtemelen Senatoda bazı değişikliklere uğrayacak ve biraz evvel, bu yasanın görüşülmesinden evvel görüştüğünüz konuda olduğu gibi, konunun süratle hallini engelleyen, muhtemeldir ki, iki Meclis arasında bir ihtilâfla günler, aylar belki de seneler sonra bu sorunun halledilmiş olması gibi bir sonuçla karşı

karşıya kalacağımızı kesinlikle tahmin ettiğimiz ve muhakkak olan bir sonuç telâkki ettiğimiz için herhangi bir konunun çok önemli dahi olsa bunun içerisine sokulması istikametinde oy kullanmadık ve şu anda da bu kanaati taşıyoruz. Bunun süratle halledilmesi için muhtemel değişiklik önerileri, ister bu maddelere taallük etsin, ister birtakım eksiklikleri bu tasarı metnine ilâve etmek suretiyle kapsamını genişletmek veya birtakım yeni değişiklikleri bu tasarı münasebetiyle gerçekleştirmek yolu, kanaatimizce konunun biran evvel çıkmasını engelleyici olduğu için itibar edilmemesi düşüncesindeyiz.

Benden evvel konuşan arkadaşlarımızın iki maddeden ibaret bu yasada, memur ikramiyelerinin 30 maaş tutarında olması konusunda ve bir de 1970 öncesi emeklilerin de 1970 sonrası emeklilerin sahip olduğu şartlara ve imkânlarla sahip kılınması konusundaki görüşlerine geliyorum.

Değerli arkadaşlarım, 30 maaş ikramiye mevzuunu Sayın Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsü arkadaşım izah ettiler, tahlil ettiler; 30 maaşın, halen alınmakta olan maaş üzerinden 30 maaş etmediğini, Emeklilik Kanunu göstergesindeki rakamın katsayı ile çarpımından elde edilen maaşın 30 katının doğru olmadığını izah ettiler. Doğrudur. Ben, hiç şüphesiz bir doğru sonuca itiraz edecek değilim; ancak, bir gerçeği rakamla ortaya koymaya mecburum.

Şu anda elimizdeki tasarı (1000 + 200) rakamı üzerinden 30 seneyi ikmal ederek, emekliliğini talep eden kimseye, bu tasarı çıkmadan şu anda yürürlükte olan kanunlara göre ödenecek olan maaş 15 ikramiye tutarı 107 bin lira tutuyor. Bu yasa aynen Plan Komisyonundan geldiği biçimde veya Hükümet tasarısı biçiminde çıktığı takdirde (rakam olarak veriyorum ve zabıtlara geçiyor, bu rakamlara da her yerde, her zaman sahip çıkacağımızı ifade etmek istiyorum; esasen bu kürsünün mehabeti de bunu gerektirir) bu yasayı kabul ettiğimiz takdirde aynen, (1 000 + 200) maaşı olan, 30 seneyi ikmal eden, biraz evvelki söylediğim aynı şartlara haiz olan kimsenin eline geçecek miktar 107 000 lira yerine 214 000 lira. Tam % 100 ilâve.

Arkadaşlarımızın savunduğuna gelemim. Biz de çok isteriz, kamu personeli ömrünü devlet hizmetinde yıpratmış kişilerdir, aramızda bunun aksini isteyecek arkadaş ben

tasavvur edemiyorum. Kim istemez bunu. 30 maaş değil, işçilerde olduğu gibi 40 maaş, 45 maaş, 50 maaş tutarında ikramiye alsın. Bu çok arzu edilen bir husus.

Benden evvel bu kürsüden fikirlerini ileri süren değerli arkadaşlarımızın söyledikleri gibi, emekliliğe esas olan brüt maaşını hesab ederek, kendilerine ikramiye ödememiz gerektiği takdirde, dikkat edin halen 107000 lira, bu yasa'yı aynen çıkarırsak 214000 lira, maddeyi arkadaşlarımızın ifade ettiği biçimde değiştirirsek (1000 + 200) maaş alan bir arkadaşın, 30 yılı ikmal ederek emekli olduğunda kendisine verilecek para 214000 lira yerine 320000 lira oluyor.

Peki, bu 106000 lirayı hangi gerekçe ile, Hükümetin getirdiği tasarı, Komisyonun kabul ettiği metin veya biraz evvel arkadaşımızın ifade ettiği gibi, Hükümet Başkanının veya Hükümet programının onun taahhüdünün dışında 106000 lirayı hangi gerekçe ile bu metne ilâve edip, 214000 lira yerine 320000 lira ödeme yolunu kabul edeceğiz? Bunu neye dayayacağız, bunun haklılığını kamuoyuna nasıl kabul ettireceğiz? Hukukla bunun izahını nasıl yapacağız? Ben güçlük çekiyorum, izah edeceğim...

Verilen şey ikramiye. İkramiyenin kriteri maaş. Maaşı günün hayat şartlarına göre -Yüce Meclisin yetkisi var- kifayetsiz bulursunuz, artırılırsınız; onun 30 katını veriyorsunuz. Maaşı daha yükseltirsiniz, hayat şartlarını ağır bulursunuz, satınalma gücünü kifayetsiz bulursunuz, bir katsayı artırıyoruz; katsayıyı 15'ten 30'a çıkarıyoruz...

Netice itibariyle katsayı oluyor. Emeklilik göstergesini, 30 yılı ikmal etmişse, 30 maaşla çarpıyorsunuz. Bir rakam değiştiriyorsunuz. Bu belli bir sayıyı esas alıyor; bir ayda bir kişiye vereceğiniz paranın miktarını az bulur, değiştirirsiniz. Hayatı pahalı bulursunuz, yasa getirirsiniz, o Yüce Meclisin takdirine taallük eden bir husus.

Şimdi ben, "Bunun ilmî izahını yapamayız, hukukî dayanağını bulamayız" dedim. 1969'dan önce bu rakam 15 de değildi, 12 idi. 12'den 15 maaşa çıkarılmış, bugün memur ikramiyesi 30 maaşa çıkarılıyor. 30 maaş için neyi esas alıyoruz? Şu anda yürürlükteki yasaları esas alıyoruz. Arkadaşlarımız diyorlar ki: Yürürlükteki yasaları esas almayalım. Neyi esas alalım? Şu anda kriter olarak ne alınmışsa

onun dışında yeni kriterleri alalım, yeni kriterleri esas alalım. Ben, böyle bir taahhüdü hiç kimseden duymadım. Ne dün Hükümet olan Sayın Ecevit Hükümeti zamanında, ne de bugün Hükümet olan Sayın Demirel Hükümeti zamanında “Biz, emeklilik ikramiyesinin dayandığı hukukî ilkeleri de değiştireceğiz, yeni ilkelere dayayacağız; emeklilik göstergesini değil, 657 sayılı Personel Kanunundaki göstergeyi esas alacağız” diye, hiç kimsenin böyle bir taahhütü olmadı; dün de olmadı, bugün de olmadı.

Bir şey daha olmadı. İşçiler hakkında kıdem tazminatı konusunda daha evvelki Sayın Ecevit Hükümetinin de taahhütleri vardı, uzun süreden beri beyan ettikleri bir husustu; ama ne sebeple, kendilerine 10 ay kâfi gelmedi mi veya 7 ay içinde buna imkân bulamadılar mı; fakat hiç olmazsa kıdem tazminatı konusundaki yasa dahi kendi zamanlarında çıkarılmadı. Kıdem tazminatının dışında, memur ikramiyesinin 30’a çıkması noktasında, ben, o devirde 30’u da az bulan arkadaşımızın sözlerinin hilâfına, “Memura bu ikramiye dahi, 30 maaş ikramiye dahi azdır veya 13-15 maaş azdır, biz bunu 30’a çıkaracağız” şeklinde ima tarzında dahi herhangi bir beyan duymadım.

Arkadaşlarım, şimdi emeklilik maaşı olsun, emeklilik ikramiyesi olsun, bir sosyal güvenlik müessesesidir. Sosyal güvenlik müessesesi oldum olası prim, oldum olası ikramiye ödeyemez. Kabul buyursunuz ki, bunun bir ilmî dayanağı var, istatistik diye bir ilim var. Aksi halde, ödediğiniz o primlerle, devletseniz, Devlet hazinesini müşkül duruma sokarsınız; özel müessese iseniz...

M. VEDAT ÖNSAL (Sakarya)- Yahya Demirel sokuyor.

VAHİT BOZATLI (Devamla)- Özel müessese iseniz, kısa sürede iflâsın yolunu boylarsınız. Birçok sigorta şirketlerinin düştüğü akıbeteye düşer. Bunun bir ilmî izahı olması gerekir. Rastgele kestiğiniz primlerde bir değişiklik yok, Emekli Sandığının gelirinde bir değişiklik yok, o 15’e çıkarılmış, “15 de kâfi değil” deyip, bunu daha yukarıya çıkarma yolunu ben izah edemiyorum. Bunun hiç bir hukukî dayanağı yoktur.

Eşitlik mevzuuna değinmek istiyorum:

“İşçi ile memur arasında eşitlik sağlanmalıymış.”...

Arkadaşlar, ben bu iddiayı sağlam bulmuyorum. Daha başka bir tabir kullanmak istemiyorum, sağlam bulmuyorum. Bir defa, arkadaşlarımızın, burada zorlayarak sosyal bir konuda matematiksel eşitlik aradığı intibainı verdi bana. Sosyal bir konuda ayrı ayrı iki müessesese; biri kamu personeli müessesesi, biri işçi müessesesi; bu ikisinin arasında eşitlik kurma çabası. Bu abes bir iddia, abes bir savunma; bunu yapamazsınız. Bunların statüleri tamamen ayrı, gördükleri hizmet ayrı, kendilerini düzenleyen yasalar ayrı, o yasaların amaçları, bunlardan bekledikleri ayrı; burada eşitlik mevzuubahis olmaz. Ama, “Hayat şartları bakımından birbirine yakın olsun” sözü sarf edilse idi, bu beyanda bulunmayacaktım. Doğru, birbirine yakın olmasını biz de dileriz. Birisi, tabi olacağı statü, Devlet tarafından düzenlenen bir kuruluş; bir diğeri, işverenle işçi arasında, mukaveleye dayalı bir hukukî münasebet. “Eşitliği sağlayalım diyorsunuz” ama, bir taraftan da eşitsizliğin halen mevcut olduğunu arkadaşlarım ifade etmekte.

İşçi ikramiyesinde asgarî miktar 30 olarak belirlenmiştir, azamî miktar için bir şey yok. Bunu nasıl sağlayacaksınız? Yarın toplu sözleşme ile işçiler oturacaklar -nitekim bugün dahi oluyor- 30 rakamı yerine 40 yevmiyeyi veya 45 veya 60 yevmiyeyi esas alan kıdem tazminatını tahakkuk ettirip alacaklar. Nerede kaldı memurla işçi arasındaki eşitlik iddiası? “Eşitliği sağlayacağız” diyorsunuz, bu yok. Bir defa, bunu koyamazsınız. İkisinin arasındaki müesseseyi, toplu sözleşme dediğimiz mukavele tanzim ediyor. Bunların arasında eşitliğe dayalı bir mukayese bizi büyük hataya düşürür.

Biz çok isteriz, arkadaşlarımızın netice olarak talep ettikleri hususun tahakkuk etmesini. Ama, dayandıkları gerekçe doğru değil, yanlıştır...

Dayanmıyor, yoktur bir mesnediniz; bulamıyoruz. Oldum olası, kalkıp, Hazine imkânlarını, hesap kitap dışında artırırsanız, o zaman bir başka durum karşısında kalırız. O zaman, karşısında kalacağımız durum şu olacaktır: Biraz evvel sayın arkadaşımın yerinden ifade ettiği gibi, o zaman, istikrarsızlığın; o zaman, hayat pahalılığının; o zaman, bugünkü para yerine daha kötü paranın; o zaman, enflasyon tazyikinin başgöstereceği hususundaki bir neticeyi şimdiden kabul etmeniz gerekir...

O sorumluluğa katılmama arzusu, o sorumluluğa iştirak etmeme duygusudur ki, birtakım hesapları, birtakım incelemeleri yaparak hareket etmek zorunda kaldığımızı ifade etmek isterim.

Değerli arkadaşlarım...

Tavan konusuna da bir iki cümle ile değinmek istiyorum müsaade ederseniz Sayın Başkan.

Arkadaşlarım, tavan konusunda, burada verilmiş bir önerge ile, 1.3.1970 ile 1.3.1975 arasındaki kamu personeli hakkında tavan kaldırılmış ve o tarihler arasında kim istifade etmişse, onlar yararlanmış, o tarihlerin dışında kalan tüm kamu personeli şu anda tavana tabidir. Aslında, biz onu kabul etmekle, o tarihe kadar tavanı geçme imkânını kazanmış kimselere, belli bir kesime bu imkânı verdik; diğerlerinden şu anda esirgemiş durumdayız. Zaten, bir haksızlığı onunla getirdik; şimdi, arkadaşlarımız, o zaman, önergeyi çok iyi hatırlar arkadaşlarımız, istisnaen, bir defaya mahsus olmak kaydıyla, Genel Kurulda kabul edilmiş olan bir önerge sebebiyle tavanın kaldırılmış olmasını bir prensip, bir ilke imiş gibi kabul edip kaldırdığımız takdirde, o zaman...

...657 sayılı Kanunun tavanla ilgili maddesini tümüyle kaldırıp... ..tavana hiç itibar etmemek, tavan müessesesini tümüyle kaldırmak yolunu seçmeliyiz.

Değerli arkadaşlarım, vicdanımız var...

“Allahımız var, paramız var. Eşitliği sağlayacağız” sözü doğrudur, ama bir şey daha var; sorumluluğumuz var, adaletimiz var. Sorumluluk duygusu ve adalet neyi gerektiriyorsa onu yapmaya mecburuz.”¹¹¹⁸

Bozatlı’dan sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Konya Milletvekili Şener Battal konuşmuştur:

“Muhterem arkadaşlarım, memurlar Devlete hizmet eden insanlardır. Devlete hizmet edenlerin en iyi şekilde rızıklandırılması, bizim inancımıza göre, esastır. Hele, bunca yıllık hizmetten sonra, onun, ömrümün sonbaharında tatmin edilmesi, meskene kavuşması, birtakım sıkıntılardan uzak kalması elbette zarurî bir ihtiyaçtır.

¹¹¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 88, 13. 4. 1976, ss. 573-577.

Bu bakımdan, Millî Selâmet Partisi Grubu olarak, bu meseleyi ele alırken, memurların, Devlete hizmet eden insanlar olarak en iyi şekilde tatmin edilmeleri gereğinin önemine inanıyoruz. Onun için bu memur ikramiyesini, emekli ikramiyesini artırıcı ve diğer, 1970 öncesi emeklilerin durumlarını düzeltici hükümleri muhtevi tasarımı memnuniyetle karşılıyoruz.

Muhterem arkadaşlarım, esasen, Türkiye’imizde mevcut memur statülerinde, çalışanların statülerinde, biraz evvelki kanun görüşmesinde de arz ettiğim gibi, paralellik yoktur.

Şöyle ki; 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda eşel mobil sistemini benimsiyorsunuz; eşel mobili tam tatbik edemiyorsunuz, bütçe imkânlarıyla; ondan sonra, emekli statülerinde katı statüler, katı teklifler getiriyorsunuz. O halde, Türkiye’de, memur statüleri bakımından, emekli statüleri bakımından birbirine paralellik ve bir sistem getirmeye mecburuz. Parlamantonun böyle ek kanun maddelerini devamlı görüştüğünü 1973’ten beri bilhassa müşahade ediyorum; ama meseleyi sistem meselesi olarak ele almadığımız müddetçe, devamlı madde görüşmeleri neticeye gitmez.

Fransa’da Napolyon, Code Napolyon ile, Fransız Hukuk Sistemini yeni baştan ele almış ve Avrupa’da bir çığır açmıştır.

Türkiye’nin bugün kodifikasyon bakımından böyle köklü kanunları birbirine sistem bağlantısı haline getirici çalışmalara ihtiyacı vardır. Bendeniz, Emekli Kanunu görüşülürken, Memur Kanunuyla ilgili, arasındaki tenakuzları böylece işaret etmiş oluyorum. Bu beyanıyla Devlet Memurları Kanunu ve emeklilik kanunları arasındaki tenakuzu ve irtibatsızlığı ifade etmiş oldum.

Emeklilik kanunlarının kendi arasındaki irtibatsızlıklara gelince: Muhterem arkadaşlarım, o çok daha fazladır. Meselâ, bir 1970 öncesi emeklilerinin durumu vardır. Burada daha evvel gündem dışı bir konuşmamda ifade etmiştim; daha evvel verdiğimiz, tarafımızdan verilen bir kanun teklifiyle, durumlarının ıslahını temenni etmiştim ve “1970 öncesi emekliler-1970 sonrası emekliler” problemleri de ayrı bir derttir. İşte, böyle yama kanunlar, ek kanunlar çıkardıkça, neticeye gidemiyoruz arkadaşlarım.

Üstelik, Türk para sistemi, enflasyonlar, faiz sisteminin getirdiği para değerinden kayıplar, hayat pahalılığının artışı gibi meseleler, görüşmekte olduğumuz kanunu ve bizim beyanlarımızın haklılığını teyit edici müşahedelerdir, vetirelerdir, vakialardır. Onun için, muhterem milletvekilleri, artık, memur emekli olduğunda, başını sokacak bir ev alabilmeli, evlâtlarını evlendirebilme imkânına kavuşmalı. Bu bakımdan, biz bu kanuna, son derece faydalı ve müspet bir kanun olarak bakıyoruz.

Muhterem arkadaşlarım, Grubumuz, bendenizi daha evvel bu mevzuda çalışmalarla görevlendirmişti. Bu vazife cümlesinden olarak, 1970 öncesi emeklilerinin ikramiyeleri mevzuunda, 2/230'da kayıtlı ve Mayıs 1974'te verdiğimiz kanun teklifiyle, 1970 öncesi emeklilerinin sıkıntılarını ele almıştık. Bu teklifimizin gerekçesinde ezcümle şunları ifade etmiştik, bugün aynı görüşleri muhafaza ediyoruz: Eşitlik prensibini tam olarak tahakkuk ettirmek gayesiyle çıkarılan 1101 sayılı Kanunla, 1.3.1969 tarihinde yürürlüğe girmesini müteakip, 1 sene zarfında, pek çoğu sivil, çok azı da asker olmak üzere 14 345 Devlet memuru, bu kanunun kesin teminatı ve emekliliği teşvik edici hükümlerin tesiri ile bizzat kendileri emekliliklerini istemiştir.

Muhterem arkadaşlarım, 1101 sayılı Kanunla, Devlet, memurlara bir vaatte bulunmuş, “Bundan sonra çıkacak emeklilik kanunlarının lehte hükümleri sizlere de tatbik edilecek”, diye. Ama, bütçe imkânları, Devletimizin verdiği bu sözün yerine gelmesini temin edememiştir. “Devlet sözünün 24 ayar altın olması” inancı, maalesef sarsılmıştır. Onun için, biz ifade ediyoruz ki, emeklilik statülerinde istikrar, memurun kanunlarında istikrar şarttır ve devlet sözünün 24 ayar altın gibi muteber olması esası getirilmelidir. Bu gerekçede yine ifade etmişiz...

Gerek bu kanunun ilgili maddeleri, gerekse Meclis tutanaklarındaki esaslar, hizmete devam edenlerin maaşlarına yapılacak artışların kendilerinin maaşlarına da aynen uygulanacağını kesin hükme bağlanmış olmasından ötürü, bilahare emekli olacaklarla, kendileri arasında bir fark olmayacağı inanç ve kanaatine vararak, emekli olmalarında bir mahzur görmemişlerdir. Diğer bir ifadeyle, Personel Kanununun uygulanmasından mütevellit tahaddüs edecek faydalardan

kendilerinin de, emsallerinin yararlandığı veçhile aynı şekilde müstefit olacaklarına kani olmuşlardır. Bu sebeple ve inançladır ki, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde eşine rastlanmayan bir şekilde, 14 345 memur birden emekli olmuştur.

Muhterem arkadaşlarım, geçen yılki Hükümet beyanlarına göre, memurlar da, hükümet kuruluşunda, onlara 30 maaş emekli ikramiyesinin tanınacağı vaadini idrak etmişler ve onların bir kısmı da bu vaat ve kanaatle emekli olmuşlardır. Onun için, bendeniz, bu emekli ikramiyesini 30 maaşa çıkaran kanun teklifi münasebetiyle, müsaade ederseniz, burada küçük bir hususa işaret edeceğim:

Memur emekli ikramiyelerinin 30 maaşa çıkarılması hususundaki kanun teklifi ilk defa tarafımızdan Parlamente'ye verilmiştir ve memurların bu sıkıntılarını Millî Selâmet Partisi Konya Üyesi olarak bendeniz ilk işaret eden bir Milletvekili olarak, bu hususu huzurlarınızda, tevazuu bir tarafa bırakmamış olarak ifade edeyim, bendeniz bu kanun teklifini vermiştim. Onun için, memurlarımızın sıkıntısını ilk ele alan bir üye olarak huzurlarınızda görüşüyorum ve kanun teklifini verirken, Hükümetin 1975'te kurulduğunu ve Hükümetimize ümit bağlayan emeklilerin durumunu düşünerek kanunun 1.1.1975'ten itibaren yürürlük kazanmasını ifade etmiştim.

Emekli statülerinde anlaşılmayan bir husus da, "Emekli olmuş, tekrar devlet memuriyetine talip olmuş bir kimsenin, teknik ifadeyle yeniden iştirakçi olanın, emekliliğini ihya etmesi halinde ne olacak?" sorusu da, mevcut kanunlarda cevabını bulamamaktadır.

Bendeniz, bu hususta verdiğim kanun teklifiyle - Grubumun talimatı üzerine- memuriyete yeniden intisap edenlerin, yeniden iştirakçi olanların, emeklilik haklarını ihya etmeleri hususunu teklif etmiş oldum ve 2/557'de kayıtlı olan bu teklifimizle şu hususları arz etmiş olduk:

"Emekli olup, emekli ikramiyesini almış bulunan personelden, emekliliği iptal edilip yeniden iştirakçi durumuna girenlerin tekrar emekli olmaları halinde alacakları emekli ikramiye farkları, Sayıştay Başkanlığının 2.4.1964 tarih ve 8939 sayılı kararına göre emekliye ayrılıp, bilahare emekliliklerinin iptal edilmesi üzerine tekrar vazifeye alınanların almış oldukları emekli ikramiyelerinin geri alınmayarak, sonradan emekliye

ayrılmaları halinde, evvelce almış oldukları ikramiyelerin son defa tahakkuk ettirilecek ikramiyelerinden mahsup olunması ve farkın kendilerine ayrıca ödenmesi suretiyle muamele yapılması; bilahare, yükselen maaş ve hizmet seneleri nazara alınmak suretiyle hesap edilen emekli ikramiyesinden, evvelce almış olduğu ikramiye miktarı çıkarılarak, geri kalan kısmı kendisine ödenmek suretiyle son hizmetleri tam olarak değerlendirilmektedir. Yine, emekli ikramiyesini almış olan personelden, yeniden iştirakçi olarak hizmete giren ve bilahare maaş ve hizmet seneleri yükselenlerin tekrar emekli olmaları halinde, emekli ikramiyeleri, 1425 sayılı Kanunun ek 6. maddesi 4. fıkrasına göre son maaş üzerinden hesap edilen emekli aylığına göre, sonradan geçen hizmet senelerinin her yılı için yarım maaş tahakkuk ettirilmek suretiyle ödenmektedir. İkinci devredeki hizmetinin 30 seneden fazlası için hiç bir şey ödenmemektedir” diye, gerekçemizde, mevcut durumu ifade etmişiz ve yeniden iştirakçi olanların haklarını 11.3.1976 tarihli kanun teklifimizle Yüce Meclise takdim etmişiz.

Muhterem arkadaşlarım, 5474 sayılı Kanuna ek 1425 sayılı Kanunun 6. maddesinin değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifini ilk veren Milletvekili olarak, Emekli Sandığı Kanununun sistematüğını bilhassa bozmamaya çalıştık. Muhterem arkadaşlarımız, “Brütten ödensin veya bir kısmı vergiden muaf olsun” şeklinde son derece muhterem görüşlerini ifade ettiler. Ancak, bendeniz, bu ek kanun tekliflerinde, kanunun sistematüğının ehemmiyetine son derece önem veriyorum. Çünkü, getireceğimiz bir ek kanun, diğer sistematüğe aykırı olursa, o zaman. Parlamento, getirdiği kanunlara önce kendisi gerekli saygıyı tam olarak göstermemiş duruma düşer diye endişe ediyorum da, onun için...

Muhterem arkadaşlarım, bu bakımdan, yaptığımız kanun teklifinde, 1425 sayılı Kanunun 6. maddesinin değiştirilmesine müteallik kanun teklifimizde, ısrarla bu sistematüğe sadık kalalım, kanunun anlayışına sadık kalalım istedik ve bu emekli ikramiyesinin 30 maaşa çıkarılması esasını, kısaca, bir cümle değiştirmek suretiyle getirdik. Aynı 1425 sayılı Kanunun 6. maddesini aldık; orada, “Her hizmet yılı için yarım maaş emekli ikramiyesi verilir” hükmünü “bir maaş ikramiye verilir” şeklinde getirdik. Böylelikle, kanunun ifadesine, üslubuna ve sistematüğine sadık kaldığımızı sanıyoruz.

Bu anlayış içinde, diğer sözcülerin son derece saygı duyduğumuz temennilerini, kanunun sistematığına uygun bulmadığımızı üzümlere ifade etmek isterim.

Muhterem arkadaşlarım, sözlerimizin başında da ifade ettiğimiz gibi, Hükümetimiz 1975 yılında kuruldu ve bu Hükümet dar gelirli, işçiden, memurdan yana olduğunu ifade eden ciddi ve kesin bir programla, efkârı umumiyeye, Türk kamuoyunun karşısına çıktı ve 1975 yılında temenni ettiğimiz memur ikramiyelerinin ele alınması mümkün olmadı.

O halde, Hükümetimizin kuruluşunu göz önüne alarak, Hükümet Programındaki bu hedefleri düşünerek, bendeniz tarafından verilen 30 maaş ikramiye teklifinin 1 Ocak 1975 tarihinden itibaren muteber olması hususunu bu samimî beyanım muvacehesinde muhterem arkadaşlarımızın tekabül etmesini temenni ediyorum.

Muhterem arkadaşlarım, Hükümetimiz ciddi, işçiye, memura, dar gelirliye dönük çalışmalar içindedir. Bu bakımdan, son derece tebrike şayandır.

Getirilen bu tasarı elbetteki mükemmel değildir; ama bir merhaledir, önemli bir merhaledir; önemli bir memur kesimini, vatandaş kitlesini alâkadar etmektedir; ayrıca, memur kadrolarında gençleşme ve işyeri açılma imkânlarını da getirmesi bakımından son derece faydalıdır. Hükümetimizin büyük fedakârlıkla ve büyük yatırımları bünyesinde taşıyan 37 milyarlık genel yatırımın bütçesi içinde memurlarımıza emekli ikramiyesi konusunda 3,5 milyarlık yaptığı bu fedakârlığı tebrike şayan buluyorum ve Hükümetimiz hakikaten son derece faydalı bir kanunu, bu yılki yatırımcı bütçe içinde vatandaş böylesine düşünen bir anlayış ve fedakârlıkla getirdiği için tebrike şayan buluyorum.

Memurlarımıza, çalışanlara, emekli olmak isteyenlere, bu kanun teklifinin, Meclisimizden bir an evvel çıkması temennisiyle, hayırlı, uğurlu olmasını diliyorum.”¹¹¹⁹

Battal’dan sonra Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Mardin Milletvekili Talât Oğuz konuşmuştur:

¹¹¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 88, 13.4.1976, ss. 577-579.

“Değerli arkadaşlarım, bir ülkenin ve bir toplumun sosyal, iktisadî ve kültürel yönden gelişmesi, kalkınması ne kadar önemli ise, bu gelişmelere katkıda bulunacak, bu gelişmelere hizmeti dokunacak insanların da mutlu olmaları, mesut ve müreffeh bir hayat yaşamaları, istikballerinin teminat altına alınması, garanti altına alınması, sosyal devletin amaçlarındandır. Bunun için, 1961 Anayasası, gerek 41. madde ve gerekse 48. madde, sosyal adaleti ve sosyal güvenlik tedbirlerini içeren, ihtiva eden hükümleri getirmiş bulunmaktadır.

Değerli arkadaşlarım, 20. asır dünyasında, artık sosyal gelişme, iktisadî kalkınma bir kıstas olarak kabul edilmemektedir. 20. asır dünyasında, her ülke, her toplum kendi ferdine ne veriyorsa, kendi ferdini insanca yaşama düzeyine getirecek tedbirleri getiriyorsa, işte, medeniyet kıstası oradadır. İşte, sosyal güvenlik müesseseleri bütün Batı dünyasında, bütün gelişmiş ülkelerde bu mülâhaza ile getirilen yasalarla kurulmuş ve vatandaşları istikbale muzaf tedbirlerle mücehhez kılmıştır.

Değerli arkadaşlarım, Anayasamızın 41. maddesini tetkike tabi tuttuğumuz takdirde, “İktisadî ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına, herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşam seviyesi sağlamak amacına göre düzenlenir”, hükmünü muhtevi bulunmaktadır. 48. maddeyi de tetkike tabi tuttuğumuz takdirde, “Herkes, sosyal güvenlik hakkını haizdir.” Bu sosyal güvenliği ülkede geliştirecek, toplumda ileri seviyeye getirecek Devlete önemli vazifeler yüklemiş bulunmaktadır.

Bugün Türkiye’de, sosyal güvenliği sınıflar yönünden teminat altına alan, garanti altına alan 3 müessese mevcuttur. Müesseselerden birisi; âmme hizmeti gören memurların haklarını teminat altına alan, sosyal güvence yönünden birtakım haklar bahşeden Emekli Sandığı Umum Müdürlüğü, dolayısıyla buna tabi olan Emekli Sandığı Kanunu; Bağ-Kur (Esnaf ve sanatkârların, tüccarların sosyal güvencelerini, sosyal teminatlarını hüküm altına alan bir umum müdürlüktür), bir de, işçilerle ilgili Sosyal Sigortalar Kurumu Umum Müdürlüğü.

İrmak Hükümeti zamanında, Sosyal Güvenlik Bakanlığının kurulmasını, Türk iktisadî ve sosyal hayatı için bir merhale, bir aşama olarak saymaktayız.

Değerli arkadaşlarım, müzakere konusu olan, yıllarca hayatını ve varlığını Devletin uğruna hasreden, âmme hizmeti gören, Devlet mekanizmasının işleminde büyük katkısı olan memurlara ait ikramiyelerin 30 maaşa çıkarılması tasarısıdır. Bu tasarımı tetkike ve eleştiriye tabi tuttuğumuz takdirde, Anayasamızın 12. maddesindeki eşitlik ilkesine uygun olarak hazırlanmış, memleketin gerçeklerine uygun olarak Yüce Parlamente'ye sunulmuş ve memurlarımızın durumu nazarı itibara alınmak suretiyle de, iyi bir şekilde hazırlanmış, süzgeçten geçirilmiş hükümleri muhtevi bir tasarıdır.

Bir müddet evvel Yüce Parlamente'den çıkarılan ve işçilerle ilgili kıdem tazminatının 30 günlük ücrete çıkarılmasını öngören ve yasalaşan kanun karşısında, eşitliğin sağlanması bakımından bu tasarı Yüce Parlamente'nin huzuruna getirilmiş bulunmaktadır.

Değerli arkadaşlarım, memurlar, hakikaten, Devlet mekanizmasının işleminde, âmme hizmetinin görülmesinde, vatandaşlarımıza ait iktisadî, sosyal, bilûmum işlerin görülmesinde, gece gündüz göz nuru döken, alinteri döken bir zümreden ibarettir.

Gönül arzu eder ki, toplum hayatında her yönden katkısı olan memura, işçiye, esnafa, sanatkâra, her yönden katkısı olan bu insanlara, Devlet, gerekli maddî imkânları tanısin. Ama, hazırlanan yasalar, Yüce Parlamente huzuruna getirilen tasarılar veya teklifler, mevcut ihtiyacın karşılanması, Devletin malî imkânları nazarı itibara alınmak suretiyle hazırlanan tasarılar veyahut da Yüce Parlamente'nin huzuruna getirilen tekliflerdir.

Tasarı 3 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler tetkike tabi tutulduğu takdirde, işçilere tanınan haklar istikametinde, memurlarımıza da 30 maaş üzerinden emekliye ayrılma hakkı tanınmış bulunmaktadır. Bu, sosyal adaletin ve sosyal güvenliğin bir gereğidir.

İşçilerle ilgili kıdem tazminatı kabul edildiği zaman 30 günlük yevmiye üzerinde emekliye ayrılma durumu kabul edildiği halde, ayrıca kıdem tazminatının tetkikinde bu tazminat, toplu sözleşmelerle veyahut da yapılan anlaşmalarla değiştirilebileceği esas kabul edilmişti.

1970'ten evvel emekli olanlarla, 1970'ten sonra emekli olanlar arasındaki eşitsizliği gidermek; bunlara tanınan imkânı 1970'ten evvel emekli olanlara tanımak, sosyal adaletin bir gereğidir, hukuk prensiplerinin bir icabıdır. Binnetice, tasarının umumî hükümlerini tetkike tabi tuttuğumuz takdirde, tasarı iyi hazırlanmıştır.

Türk Milletine ve memur kitlesine hayırlı ve uğurlu olmasını diler, saygılar sunarım.”¹¹²⁰

Talât Oğuz'dan sonra şahsı adına Kars Milletvekili Hasan Yıldırım konuşmuştur:

“Değerli arkadaşlarım, Anayasamıza göre, herkes huzur içinde yaşama, maddî ve manevî varlığını geliştirme hakkına sahiptir. Ferdin, huzur içinde yaşama hakkının, varlığını geliştirme hakkının güvence altında olmasını sağlamak Devletin başta gelen görevlerindendir. Devlet, bu görevlerini, organları kanalıyla, organları vasıtasıyla yapar ve yaptırır. Devletin organlarından biri olan Hükümet, ferdin maddî huzurunu ve yaşama güvenliğini sağlayabilmiş midir? Bugün, bana göre, üzerinde durulacak en önemli konu budur. Bunu hemen belirteyim ki, aklı başında, vicdan sahibi hiç kimsenin, buna. “evet” diyeceğini sanmıyorum.

İşte, arkadaşlarım, bu güvensizlik ortamı içinde, memur ikramiyeleri ile ilgili tasarıyı görüşüyoruz. Can güvenliği olmadıktan sonra...

Kaç para eder ikramiye, kaç para eder para ve pul? Bununla beraber, arkadaşlarım, memurların geleceği ile ilgili bu tasarının en iyi biçimde yasalaşması için, Meclis olarak, çaba göstermek zorundayız. Yasalar görüşülürken, günün ihtiyaçlarının ötesinde, geleceğe matuf ihtiyaçlara cevap verebilecek biçimde çıkarılmasına çalışılmalıdır. Yasalar bu biçimde çıktığı takdirde, araştırmada kolaylık sağlanacağı gibi, kütüphaneleri, cilt cilt kitaplarla doldurmaktan da kurtarmış oluruz.

Bunu, şunun için söylüyorum değerli arkadaşlarım; Bu yasa tasarısı üç önemli hususu kapsamaktadır; Birincisi, memur ikramiyelerinin otuz maaşa göre ayarlanması; ikincisi, yürürlük tarihi; üçüncüsü ise, 1970 öncesi emekli memurların durumudur.

¹¹²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 88, 13. 4. 1976, ss. 579-580.

Bilindiği üzere, 1971’de yürürlüğe giren 1425 sayılı Kanuna göre, “emekli ikramiyesi, emekli aylığı bağlanmasına esas tutarın yarısının hizmet süresi ile çarpımı halinde elde edilen meblağ memura ödenirdi. Bugünün hayat koşulları, fiyat artışları, para değerinin her gün “ayarlar” adı altında devalüe edilerek satınalma gücünün düşürülmesi gibi nedenlerle, memurun ikramiye durumu ile ilgili tasarının geç de olsa Yüce Meclise sevk edilmesini olumlu olarak karşılıyorum.

Değerli arkadaşlarım, Hükümet Başkanı; “zam yapılmayacaktır; fiyatları sabit tutacağız” diyerek halkı uyutadursun; ötede, 16 lira yerine 20 liraya çıkan Filiz çayı, 65 liradan 90 liraya çıkan Kamelya çayı, çimento ve demir fiyatlarının artışı karşısında, elbetteki memurun durumu ele alınacaktır.

Ancak, tasarının 1. maddesinde, ikramiye için, emekli aylığı bağlamaya esas tutarların hizmet süresi ile çarpımı önerilmiştir. Bu, 1425 sayılı Kanunla tespit edilen emekli göstergesinin hizmet süresi ile çarpımı demektir. Şu duruma göre, birinci dereceye gelmiş bir memurun, 25 yıllık hizmetinden sonra, eline geçen emekli ikramiyesi 180 000 lira civarında olmaktadır. Küçük derecede ise, örneğin dokuzuncu dereceden emekli memurun eline 50 000 lira civarında ikramiye geçmiş olacaktır.

İşte, ben buna katılmıyorum. Yıllarını Devletin hizmetine vermiş, sağlığını ve çalışma gücünü yitirmiş memurlarımıza daha iyi olanak sağlamak zorundayız. Onun için, grubumuz adına konuşan arkadaşımızın ve Demokratik Parti Grubu adına konuşan arkadaşımın önerdiği gibi, ben de şu hususu öneriyorum: Emekli ikramiyesinin, emekli aylığı bağlanmaya esas tutarı değil, 657 sayılı Kanunun, memur maaşı göstergesinin esas alınması olmalıdır. O zaman memur, derin ve rahat nefes alma olanağına kavuşabilir. Memurdan yana olduğunu söyleyen Hükümeti teşkil eden partilerin gerçek niyetlerini bu kanunun oylamasında hepiniz ve emekli olanla, halen çalışan Türk memurları görmüş olacaktır.

Değerli arkadaşlarım, vergiyi memurdan maaşı üzerinden alırsınız, emekli keseneğini keza maaşı üzerinden alırsınız ve otuz yılını şu memlekete vermiş, çalışma gücünü yitirmiş memurlarımıza memur maaşı üzerinden emekli maaşı bağlamak zorundayız günün koşulları karşısında; bu zorunludur ve gereklidir kanısındayım.

Değerli arkadaşlarım, kanunun 1. maddesinin yürürlük tarihi hakkında da düşüncelerimi, kısaca Yüce Kurulunuza arz etmek istiyorum.

1. maddesi, yürürlük tarihini, 1.3.1976 olarak saptamıştır. Bunun anlamını, bir hukukçu olarak, bir türlü anlayamadım, çıkaramadım. Sebep ne? Acaba, niçin, 1.3.1976 oluyor? Bir türlü çıkaramadım. Meselâ, yürürlük tarihi, yayın tarihi de olabilir. Niçin yayın tarihi değil?

Eğer, Anayasadaki adalet ve eşitlik ilkesi düşünülürse, yürürlük tarihinin, işçilerde olduğu gibi, 1.2.1974 olarak saptanması zorunluğu kendiliğinden ortaya çıkar. Özel ve devlet sektöründe çalışan işçilerimiz için, Kıdem Tazminatı Kanununun yürürlük tarihi 1.2.1974 tarihidir.

Memur ve işçi emeklileri arasındaki farklılığı ancak bu şekilde giderebiliriz. Anayasadaki adalet ve eşitlik kuralı da bunu emretmektedir kanısındayım. Tasarıdaki amaç, sosyal refahı sağlamak ise, işçi için ayrı bir tarih, memur emeklisi için ayrı bir tarihin başlangıç olarak saptanması, hukuken izahı kabil olmayan büyük bir ayrıcalığı ortaya çıkarır.

Milletvekili arkadaşlarımın, bu konu üzerinde ellerini vicdanlarına koyarak titizlikle düşüneceklerine inancım tamdır.

Değerli arkadaşlarım, bazı grup sözcüsü arkadaşlarım, artışın, özellikle memur emeklisi ikramiyesinin, memur maaşı göstergesi üzerinde değil de, emekli göstergesi üzerinde düşüncelerini arz ederken, memur maaşı göstergesi üzerinde düşüncelerini bildiren arkadaşlarım, düşüncelerinin hukukî dayanağının, ilmî izahının bulunmadığını ileri sürdüler.

Ben bu konudaki düşüncelerimi Kurula arz edeyim: “Zam yok” dersin, -demin de ilâve ettim, arz ettim- getirirsin, cayır cayır zam yaparsın. Zammı yaptıktan sonra, öte yandan, çalışan ve çalışmayan memurun durumunu da elbette ki, düşünmek zorundasın. Çimentoya zam yaparsın, demire zam yaparsın, gecekondu emsali bir daireyi, 250-300 000 liraya temin edemezsin; yarın, 30 yılını vermiş bir emekli memura da, 250 000 lira ile 300 000 lira emekli ikramiyesini çok görürsünüz.

Arkadaşlarım, bu, sosyal refahı düşünen iktidarların, hükümetin düşüncesine ters düşer kanısındayım; ama, bugün işbaşında bulunan Hükümet, eğer bunu kendisine yaraştırıyorsa, yakıştırıyorsa, ona da bir diyeceğim yoktur arkadaşlarım.

Değerli arkadaşlarım, görüş ve düşüncelerimi, Grubum adına konuşan arkadaşım, Demokratik Parti Grubu adına konuşan arkadaşım, ortaya attılar, belirttiler; ben, görüş ve düşüncelerimi kısaca toparlıyor ve Yüce Kurulunuza arz etmek istiyorum :

1. Emekli ikramiyesi, emekli göstergesi üzerinden değil, maaş göstergesi üzerinden olmalıdır. Vergiyi kaçtırmazsak ve herkes gücüne göre vergi verirse, yolsuzlukları önlersek, bu husustaki artışın Hazine için ağır bir yük olmasına imkân yoktur.

2. 1.3.1970 tarihinden önce emekli olan memurların durumunu düzeltmek zorundayız. Bir defaya mahsus olmak üzere 1.3.1974'ten sonra, tahsil derecesi ne olursa olsun, memurlar gibi bunların da yükselmesinin, ayarlaması için tavanı delmeye müsaade etmeliyiz.

3. Yürürlük tarihi, işçilerde olduğu gibi, 1.2.1974 tarihi olmalıdır. Anayasadaki eşitlik kaidesi ve sosyal adalet de bunu gerektirir. Sanıyorum bunu da bütün Milletvekili arkadaşlarım elbette ki, meseleyi vicdanlarının en üstün yerine vuracaklar ve çalışan, emekli olan memurlarımızın lehine olan teklif ne ise, o hususta oylarını kullanacaklardır, bunda inancım tamdır.”¹¹²¹

Yıldırım'dan sonra Maliye Bakanı İzmir Milletvekili Yılmaz Ergenekon konuşmuştur:

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri;

Bugün görüşmekte olduğumuz kanun tasarısı, bir seneden beri, çalışanlar lehine getirilen seri tedbirlerin en müessirlerinden biridir. Hükümetiniz, bir seneden beri, işçi ve memur kesiminde, gerek çalışan, gerek emekli olanların hayat şartlarını düzeltmek, gelirlerini artırmak, gelirlerini günün şartlarına uyduracak otomatik mekanizmaları getirmek için çeşitli kanun tasarılarını getirmiş, mühim bir kısmını da kanunlaştırmıştır.

¹¹²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 88, 13. 4. 1976, ss. 580-582.

Bugün, eski ve yeni, yani emekli olan ve olacakların durumunu ilgilendiren kanun tasarısı üzerinde değerli grup sözcüleri ve şahsı adına konuşanlar, kıymetli görüşlerini ifade ettiler.

Genellikle edindiğim intiba şudur: Muhterem arkadaşlarım, konuşmalarında, böyle bir tasarının getirilmesini olumlu karşıladıklarını; gerçekten, emeklilerin durumunu tashih edici, işçilerle, özellikle ikramiye bakımından, aralarında paralelliği sağlayıcı hükümleri, bu tasarının ihtiva ettiğini beyan ettiler. Ancak, tasarının üç noktası üzerinde yeni teklifte bulunacaklarını ve üç noktasında da, hakkaniyete uymayan tanzim tarzının mevcut olduğunu ifade ettiler.

Bu itibarla, ben, çok kısa bir şekilde, bu tasarı neyi getirmek istemiştir ve itiraz konusu olan veya tashih edilmesi istenilen üç nokta hakkında Hükümetin görüşü nedir, bunları ifade etmeye çalışacağım.

Tasarı, öncelikle, 1. maddesinde, emekli ikramiyelerini bir misline çıkarmaktadır, işçi kıdem tazminatlarının yükselişine paralel olarak işçi kıdem tazminatı 15 gün üzerinden hesaplandığı tarihte, memur ikramiyeleri 15 maaş şeklinde tanzim edilmiş idi. İşçi kıdem tazminatları yıl başına bir gün hesabıyla 30 güne çıkarıldı ve bu tasarıyla da memur emekli ikramiyeleri, yıl başına bir maaş hesabıyla 30 maaşa çıkarıldı. 1971 yılından, işçi kıdem tazminatlarının 30 güne çıkarıldığı tarihe kadar, işçi ile memur arasında mevcut kıdem tazminatı ve emekli ikramiyesi konusundaki paralellik, bu şekilde, işçi lehine olan inkişafa uygun olarak, memur lehine de gerçekleştirilmiş oldu. İşçi kıdem tazminatı 15 gün iken, hangi rejim altında memura ikramiye ödeniyorsa, hangi hesaplama tarzına göre ödeniyor ise, şimdi de o rejim altında ve o hesaplama tarzına göre ödenecektir, tasarıya göre.

Bu itibarla, şayet 15 gün üzerinden hesaplanan kıdem tazminatı ile, 15 maaş şeklinde hesaplanan emekli ikramiyeleri arasında bir haksızlık, bir uygunsuzluk iddia edilebiliyorsa ki, bu iddia şimdiye kadar serdedilmemiştir, şimdi de aynı iddiayı ileriye sürmek mümkündür. Ama, yeniden meydana getirilmiş bir haksızlık gibi meseleyi ortaya koymakta isabet olmadığı kanaatindeyim.

Getirilen bir 2. yenilik: Özellikle, 1970 yılı öncesinde emekli olan memurlarımızın, 1970 yılı sonrasında emekli olan memurlarımızla aynı malî imkânlarla kavuşmasını sağlayan intibak hükmüdür. Bu hükümde de bir itiraz vardır. Bir de yürürlük tarihi üzerinde münakaşa yapılmaktadır. Öyle zannediyorum ki, tespit edebildiğim 3 temel nokta bunlardan ibarettir.

30 maaş ikramiye konusundan başlamak istiyorum.

30 maaş ikramiyede, değerli arkadaşlarımın ileriye sürdükleri, ikramiyenin hangi maaşa göre hesap edileceğidir. İkramiye, emekli göstergesine göre emekliliğe esas olan maaş üzerinden mi hesap edilmelidir, yoksa, son alınan fiilî maaş üzerinden mi hesap edilmelidir? Getirilen tasarıda, şimdiye kadar olduğu gibi, 1425 sayılı Kanunla getirilen esaslara uygun olarak, emekli maaşı üzerinden bu 30 maaş ikramiyenin hesap edilmesi öngörülmüştür.

Burada, değerli arkadaşlarıma birtakım rakamlar vermek isterim. Acaba, Devlet, bu tanzim tarzlarıyla, memurlarına neyi getirmektedir, neyi vermek istemektedir, neyi verebilmektedir? Bu rakamları zikretmeden evvel şunu ifade edeyim ki, çalışanların haklarını kendisine vermek, mevcut yaşama şartlarını her gün daha iyi hale getirebilmek için bir seneden beri sarf edilen gayret ve tahsis edilen kaynak, şimdiye kadar diğer hükümetlerin, bizden önceki hükümetlerin sarf etmiş olduğu gayret ve tahsis etmiş olduğu kaynakların kat kat üstündedir. Sadece 12 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamenin uygulanması ile, 1975 yılı içinde 15 milyar civarında bir ilâve ödeme yapılmıştır, kamu personeline ve kamu personelinin maaş ve ücretlerinde % 40'ın üstünde bir artış sağlanmıştır. Bunları, sadece bir yıl içinde kamu personeline sağlanmış olan bir imkânı belirtmek için ifade ettim.

Halen emekli olanların -takriben 1975 ve 1976 yıllarında 20 bin kişi kadar olacağını tahmin etmekteyiz emekli olacakların- 1975 yılında almış oldukları emekli ikramiyesinin tutarı, rakamları takribi olarak ifade ediyorum, 963 000 000 lira civarındadır. Bu rakam bir parça değişebilir, ama büyük bir farklılık göstermez.

1976 yılında bu miktarın 1 200 000 000 liraya varacağı tahmin olunmaktadır, herhangi bir emekli ikramiyesi artışı sağlanmadığı takdirde.

Bunun yanında yine, Emekli Sandığımızın yapmış olduğu faturalı ödemeler vardır. Faturalı ödemelerden kastımız emekli ikramiyesi, ölüm yardımı, vatanî hizmet tertibi ve madalya aylıkları gibi, Emekli Sandığı tarafından değil; fakat Emekli Sandığı tarafından ödenip, ilgili kurumlara fatura edilen harcamalardır. Şayet bu 15 maaşlık ikramiye, demin söylemiş olduğum hesaplama tarzı içinde 30 maaşa çıkarılırsa, yine yapmış olduğumuz bir tahmine göre, 1976 yılı içinde emekli olacak personel adedinin 20 bin kadar artabileceğini düşünmekteyiz. Bu takdirde 40 bin kişinin emekli olabileceği ve alacakları ikramiyenin, geçen yılın 963 milyonuna karşılık, 5 milyar olacağı hesaplanmaktadır. Şayet bu ikramiye artışı getirilmeseydi, bu faturalı ödeme, ikramiye ödemesi 1 200 000 000 civarında kalacaktı, şimdi 5 milyar liraya balığ olacaktır.

Yine değerli arkadaşlarıma fikir vermek için, acaba muhtelif derecelerdeki kamu personeli ne kadar ikramiye alacaktır veya alabilir, bunu ifade etmek isterim :

1. derecenin 1. kademesindeki kamu personeli 176 850 lira ikramiye alacaktır,

1. derecenin 4. kademesindeki kamu personeli 189 000 lira ikramiye alacaktır,

(1+200) den emekli olan kamu personeli 216 000 lira ikramiye alacaktır,

(1+600) üzerinden emekli olacak kamu personeli 268 000 lira ikramiye alacaktır,

2. derecenin 1. kademesindeki kamu personeli 150 000 lira -rakamları yuvarlatıyorum- ikramiye alacaktır,

3. derecenin 1. kademesinde olan kamu personeli 134 000 lira ikramiye alacaktır,

4. derecedeki kamu personel 120 000 lira ikramiye alacaktır,

5. derecedeki kamu personeli 109 000 lira ikramiye alacaktır,

6. derecedeki kamu personeli 98 000 lira ikramiye alacaktır.

Şayet, değerli arkadaşlarımın bahsetmiş olduğu son görev aylığı üzerinden ikramiye verilmesi hesaplanırsa, bu takdirde:

1. derecenin 4. kademesindeki kamu personeli 249 000 lira ikramiye alacaktır,

1. derecenin 4. kademesindeki kamu personeli 270 000 lira ikramiye alacaktır,

(1+200) göstergede bulunan kamu personeli 324 000 lira ikramiye alacaktır,

(1+600) göstergede bulunan kamu personeli 432 000 lira ikramiye alacaktır.

Tabiatıyla diğer derecelerde, buna paralel olarak, ikramiye miktarları değişmektedir.

Şayet ikramiye son alınmakta olan aylık üzerinden hesaplanırsa -demin Yüce Heyete arz etmiş olduğum 1976 yılı tutarı olan 5 milyar ödeme gereği- 7 milyara çıkacaktır.

Bu itibarla ikramiyelerin hesaplanış tarzı, personelimize daha fazla ödeme yapmak, hayat şartlarını daha yüksek seviyelere çıkarmak, bunu mümkün olduğu kadar süratli yapmak gayelerini ifade etmemekle beraber, bütçe imkânları, genel gelir dengesi içinde düşünülmelidir. Tabiatıyla Türkiye’de, çalışanların hakkını almaya kimse muhalefet etmemektedir. Yalnız, hakkın tespitinde uygulayacağımız esaslar üzerinde münakaşa yapılmaktadır. Bu esasları, Türkiye’nin genel gelir seviyesi, Türkiye’de işsiz sayısı Türkiye’nin sosyal garantilerden mahrum milyonlarca kişiyi düşünerek tespit etmekte yarar vardır.

Bu itibarla kamu görevlilerinin ikramiye tutarı 15’ten 30’a çıkarken yapılmış olan tevcih, öyle zannediyorum ki, kamu görevlilerinin kendilerinin gerçekten hak edildiğinin Devlet tarafından verildiği inancına götürecek nispette ve seviyede bulunmaktadır.

Bir ikinci itiraz konusunu cevaplandırmak isterim. Bu da, 1970 öncesi emeklilerin intibakları yapılırken, bu intibakın tavanı delerek, yani her sene bir kademe, her 3 sene bir derece

olarak fiilî hizmet süreleri dikkate alınıp hangi noktaya varabiliyorsa, tahsil şartı aranmaksızın hangi noktaya, varabiliyorsa o noktaya kadar çıkarılması ve emekli intibakının, 1970 öncesi emekli intibakının o noktadan yapılması şeklinde ileriye sürülen tekliftir.

Değerli arkadaşlarımı bir noktada düşünmeye davet ederim. Bugün çalışmakta olan Devlet memuru, muhtelif tahsil seviyesindeki Devlet memuru, kendisinin ne kadar sene çalışırsa, kaç liradan ve hangi dereceden emekli olacağını bilmektedir, ilkökul, ortaokul, veya lise mezunu olan Devlet memuru, kendisinin 1. dereceye yükseltilemeyeceğini bilmektedir. Bugün 20 veya 25 sene fiilî hizmet süresi olan, bundan sonra da 5-10 sene çalışacak olan ortaokul mezunu bir Devlet memuru, 5. dereceden emekli olacağını bilmektedir; halen de bu sene emekliliğini isteyen muamelesi bu şekilde yapılmaktadır. Bundan sonraki senelerde emekliliğini isteyen muamelesi de, şayet Yüce Meclisler bir başka yasama tarzı getirmezlerse, aynı şekilde yapılacaktır.

Şimdi bu gerçek karşısında, fiilen çalışmakta olan kamu personeline vermiş olduğunuz imkânı, bundan evvel emekli olmuş kamu personeline verirken, eşitlik prensibi zedelenmemekte midir? Bunu düşünmeye değerli arkadaşlarımı davet ederim. Bu anda fiilen Devlet kadrolarında çalışmakta olan 800 bin memura verilecek cevabı bulmaya arkadaşlarımı davet ederim. Bu takdirde, kamu personelinin tümüne “Artık 1. derecede emekli olacaktır, herkes 1. derecede emekli olacaktır” şeklinde bir yeni tanzim getirmek icap eder. Bu yeni tanzim getirilmedikçe, yapılacak istisnalar fiilen çalışmakta olanların aleyhine olacaktır.

Yine değerli arkadaşlarımı bir şeyi düşünmeye davet ederim. 12 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamenin içerisinde 36. maddeyi biz getirmedik, bu 36. maddeyi bulduk ve ıslah ettik. 36. madde, terfi süreleri bakımından farklı tanzim tarzları getirmişti; İlkokul mezunu için 5 sene, ortaokul mezunu için 4 sene, lise mezunu için 4 sene, üniversite mezunu için 3 sene. 1897 sayılı Kanun ile 12 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname Meclislerde kanunlaşırken, kamu personelinin tahsil derecesi ne olursa olsun, 3 senede bir terfi edeceği esası getirilmiştir; 3 senede bir terfi edecektir ve intibaklarda bu esasa göre yapılmıştır.

Bu itibarla, kamu personelinin haklarını kendilerine vermek ve onların hayat şartlarını yükseltmek bakımından yapılmış olan gayretlerin, geçen seneden beri ne kadar yoğunluk kesbettiğini yine arkadaşlarıma hatırlatmak isterim.

Özellikle personel rejimimizin bugün mevcut ve hepimiz tarafından kabul edilen şekliyle, mademki bir lise mezunu 3. derecenin üzerinde emekli olamayacaktır, çalışan bir kişiyi 30 sene de çalışsa, 40 sene de çalışsa 36. maddenin tespit etmiş olduğu tavanla bağlı tutmaktasınız, o halde 1970'ten önce emekli olanları "Siz tavanı delebilirsiniz" diye nasıl izah edebiliriz?

1897 sayılı Kanunun tanzimi sırasında, yapılmış olanın -o zamanki zabıtlar ortadadır- yapılmış olanın bir istisna olduğu, bunu teklif edenler tarafından da ifade edilmiştir; bir defaya mahsus olması istendiği teklif edenler tarafından da ifade edilmiştir. Aksi olsaydı eğer, tavan derecelerinin, tavan takyidinin tamamen kaldırılması icap ederdi; yapılmış olan teklifin halen çalışmakta olan memurların da bundan böyle terfilerinde herhangi bir tavan takyidinin aranmayacağını derpiş edilmiş olması icap ederdi. Halen terfi edecek Devlet memurları tahsil seviyelerine göre bir tabana tabidirler, bu bakımdan emeklilik rejimi bakımından da bir tabana tabidirler, 800 bin Devlet memuru bu rejime tabidir. Halbuki bugün, çeşitli şekillerde emekli olan Devlet memurlarının sayısı, daha doğrusu emeklilik rejimine bağlı personelin sayısı 380 bin civarındadır. Bu 380 bin kişinin de pek az bir kısmı 1970 öncesi emeklilik rejiminden istifade edecek kısımdır. Bu itibarla; geçen sene yapmış olduğumuz bir istisnanın, bu sene devam ettirilmeye kalkılmasıyla 800 bin memurun tabi olduğu rejimi bir arada görmek, bağdaştırmak ve haklı olarak müdafaa etmeyi mümkün göremiyoruz.

Kaldı iki; bundan sonra Yüce Meclislerin yapacakları tanzimlerde, yani Yüce Meclisler tahsil seviyesi ne olursa olsun "36. maddedeki tavan takyidi kalkmıştır" diye bir kanunu kabul ederse; bu değişikliğin, otomatikman emeklilere de intikalini sağlayacak olan "Ek madde 2" bu tasarı içinde derpiş edilmiştir. Bu itibarla; 1970 öncesi emeklilerin intibakları bakımından getirilmiş olan tanzim tarzının haklılığına inanıyoruz. Aksi halin, 800 bin kamu personeli huzurunda savunulmasının da pek mümkün olduğuna inanmıyoruz...

Bunun malî yükünün ne olduğunu değerli arkadaşlarım merak edebilirler, ifade edeyim:

Şayet, tavan takyidi dikkate alınmazsa, ödenmesi gereken miktar 1970 öncesi emekliler için 3 400 000 00 lira olacaktır; 1,5 milyarlık bir fark gerekmektedir.

Tavan takyidi dikkate alınırsa, 1970 öncesi emeklilerine ödenen fark 900 milyon olacaktır. Yani, tavanı dikkate almak ve almamak arasında munzam bir 600 milyon lira vardır. Bu, beher maaş yılı için derpiş olunan miktardır.

Son olarak yürürlük tarihinden bahsetmek isterim:

Değerli arkadaşlarım, hukukun genel kaidesidir; hukuk, bir objektif, genel, herkes tarafından uyulması mecburî bir kaide getirdiği zaman, bu kaidenin getirildiği tarihten sonraki hâdiseler için bunun uygulanması genel esastır. Kaldı ki, malî yükümlülüğü olan tasarıların geriye yürümesini ve bir tarihte dondurulmasını savunmak da pek kolay değildir. 1974 veya 1975 tarihini teklif eden arkadaşlarımızın, acaba 1973 ve 1972 tarihlerinde emekli olanların aynı husustaki iddia edebilecekleri haklılığa ne şekilde cevap vereceklerini merak ederim. Onlarda da aynı iddia var çünkü; 1970'ten itibaren aynı iddia var, hattâ Maliye Bakanlığına almış olduğumuz çeşitli müracaatlarda; şimdiye kadar hangi rejim içinde hangi tarihte olursa olsun yapılmış olan bütün emeklilik muamelelerinde özellikle ikramiye hesaplamasının yeni intibaklar sonucu bir fark ödemesi şeklinde kendilerine bazı tevcihler doğurması gerektiği vatandaşların müracaatları olarak bize gelmektedir. Bu itibarla, hukukun genel tanziminden ayrılmamak icap eder. Kaldı ki, hukukun genel tanziminden ayrılırken, bir de bunun malî külfetini, aynı zamanda hakkaniyetle olan irtibatını dikkate almak icap eder.

Bu konuları Yüce Meclisin dikkate alacağını, hakkaniyete ve Devletin malî gücüne uygun olarak getirilmiş tasarıya iltifat edeceğini ümit ediyorum.”¹¹²²

Bakan, daha sonra Milletvekillerinin konuyla ilgili sorularını yanıtlamıştır.¹¹²³ Ardından şahsı adına İstanbul Milletvekili Reşit Ülker görüşlerini açıklamıştır:

¹¹²² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 88, 13. 4. 1976, ss. 582-585.

¹¹²³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 88, 13. 4. 1976, ss. 585-588

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; ben de kanunun tümü üzerinde birkaç noktaya değinmek istiyorum.

Tamamına, esasına girmeden evvel bir yöntem, bir usul meselesini sayın Şener arkadaşım gibi önünüze getirmek istiyorum. Bu kanun, Emekli Sandığı Kanununda değişiklik yapan bir kanun olduğu halde; Bütçe Komisyonunda ve diğer komisyonlarda Emekli Kanunu ile ilgili diğer teklifler, çok evvel verilmiş teklifler de olduğu halde, bu teklifler komisyonlarda, diğer komisyonlarda ve Bütçe Plan Komisyonunda bırakılarak bu kanun alıp getirilmiştir. Bu tamamen usulsüz bir iştir, içtüzüğün 36. maddesine aykırıdır ve Parlamantonun ta kurulduğundan bugüne kadarki usullerine aykırıdır ve Anayasanın 91. maddesinde milletvekillerinin ve senatörlerin kanun teklifi yapma haklarını yok eden bir uygulamadır. Nitekim, benim 2/23 sayıda 9.1.1974’te Bütçe Plan Komisyonuna sevk edilen 1101 sayılı Kanunla ilgili bir kanun teklifim orada bırakılmıştır, ama Emekli Sandığı Kanunu huzurunuzda getirilmiştir. Elbette ki, Parlamento çeşitli komisyonlarda, çeşitli Milletvekili ve senatör arkadaşlarımıza reva görülen bu muameleye mutlaka bir gün el koymak mecburiyetinde kalacaktır.

Esasa gelince: Evvelâ bir şeyi ifade etmek istiyorum; Adalet Partisinin kullandığı bir politikayı huzurunuzda ortaya koymak istiyorum. Emekli ikramiyesi meselesinde Komisyon arkadaşlarımıza ne diyor? Sayın Şener de burada ifade etti; Çok aceledir, diğerlerini bir araya getirirsek bu iş büyür, biz onları sonra getiririz.”

Değerli arkadaşlarım, bu gerekçeye iltifat etmeye imkân yoktur. Çünkü, 27.6.1970 cuma günü Yüce Mecliste bu emekli ikramiyesinin 1 aya çıkarılmasını teklif ettik Cumhuriyet Halk Partili üyeler olarak, burada Bütçe Plan Komisyonu geri aldı. Komisyona götürdü; Komisyondan buraya getirdi “katılmıyoruz” dedi, reddetti. Eğer kendilerine ait bir politika, dışa dönük bir politika yapmamış olsa idiler, o gün Cumhuriyet Halk Partililerin 27.6.1975’te ve 30.6.1975’te konuşulan aynı mahiyetteki tekliflerini kabul edecekler. Ama satış yapmak istiyorlar, kanun çıkarmak değil. Satış yapmak istedikleri için, gösteri yapmak istedikleri için onu burada çıkarttırmadılar. Sonra heyetler Başbakana gitti, Başbakan Yardımcısına gitti, Devlet Bakanına gitti burada dinledik. “Hiç merak etmeyin âdil

bir şekilde onlar halledilecektir, içimiz sızlandı” dendi. Sonra 27.6.1970’ten bugüne kadar geçen bir süreden sonra bu kanun buraya getirildi. Bunun iler tutar bir tarafı yoktur; bunu huzurunuzda belirtmek isterim değerli arkadaşlarım.

Şimdi, burada Adalet Partisi sözcüsü arkadaşım bir şeyi ifade etti, aşağı yukarı mealen söylüyorum.

“Biz istemedik, ama, burada tavan delindi” dediler.

Tavanı kim deldi? Değerli arkadaşlarım, ben başka bir şey söylemek istiyorum. O tavanı da siz delmediniz. “Tavan delme diye tabir kullanılıyor, herkes de böyle bildiği için söylüyorum. Burada yine Cumhuriyet Halk Partili üyeler önerge verdiler. Başkan tereddüde düştü, birkaç Cumhuriyet Halk Partili arkadaşımız bağırdılar, “Say, yeniden say Başkan” dediler. Sayıldı ve tavan delindi. Tavan delindi de yanlış bir şey mi yapıldı? Adalet yerine getirildi. Ondan evvel yapılan bir adaletsizlik ortadan kaldırılmak suretiyle tavan delindi. Demek ki, ne tavan delmede ne ikramiyede sizin fazla söyleyeceğiniz bir şey olmaması gerekir.

Değerli arkadaşlarım, buna bir şeyi daha ilâve etmek istiyorum: 1101 sayılı Kanun var. 1101 sayılı Kanunda, herhangi bir değişiklik yapıldığı zaman, memurlarla ilgili esasta herhangi bir değişiklik yapıldığı zaman, -emekliler tarafından “altın kanun” diye ifade ediliyor- otomatik olarak emeklilere de uygulanması lâzım gelirdi. Yani bunu şöyle ifade etmek istiyorum: Eğer Hükümet bir gösteri yapmak, bir şey yapıyormuş gibi gözükmek istememiş olsaydı, 1101 sayılı Kanunun 2. maddesine göre bu meseleyi çözebilirdi. Bunu yalnız ben söylemiyorum, burada elimin altında gazetelerde çıkmış yetkililerin beyanları var, onlar da aynı şeyi söylüyorlar. Diyorlar ki: “Kanuna bile hacet yoktur, 1101 sayılı Kanunun 2. maddesine göre, çıkarılacak bir Bakanlar Kurulu kararıyla bu mesele çözüldü”...

İşte değerli arkadaşlarım, burada “Emekli ikramiyesi çıkarıyoruz, vicdanlarımız sızladı, işin içyüzü budur” diye söylenilen durumun içyüzü budur. Yani, aslında kanun bile çıkarılmasına lüzum olmayan bir konuda “Kanun çıkarıyoruz. Türkiye’de MC iktidarı memurlara kanun çıkarıyor” deniyor.

Değerli arkadaşlarım, tavana gelince; Bir defa bu tavan, 1970'ten evvelkilere konuyor. Yani bir tarafta 1970'ten sonra emekli olanlar için tavan; delik. 1970'ten evvelkileri tavanlı. Bu hem 1101 sayılı Kanunun esprisine aykırı, maddesine aykırı, açıkça aykırı, hem de Anayasanın eşitlik ilkesine aykırıdır. Eğer Hükümet olarak yanlış da olsa, bir eşitsizlik yapılmışsa o eşitsizliği gidermek için evvelâ eşitlik sağlanır, sonra bir yerde o kesilir ve yenilere belki yeni bir durum hukuk açısından uygulanabilir.

Şimdi bir şeyi burada ifade etmek istiyorum: Sayın Bakan ve AP sözcüsü arkadaşım milyarlar söyledi, bizim kafamız bulandı; yani “milyarlar gidiyor” diye ifade edildi. Değerli arkadaşlarım, memur arkadaşlarımızı bu gözle görmemek lâzım gelir. Memur arkadaşlarımıza biz bir şey bahsetmiyoruz. Bir Emekli Sandığı var; Emekli Sandığına maaşından para kesilmiş, işveren olarak da Devlet karşılığını yatırmış; bir sigorta müessesesinden karşılık istiyor.

Şimdi, karşılığında ben 100 bin liraya sigorta yaptırmışım, “Efendim bunu 100 bin lira saymayalım, 60 bin lira sayalım, 60 bin lira üzerinden size para ödeyelim” demek mümkün müdür, onu söylesinler. Evet 2 500 000 000 olur, 3 500 000 000 olur. Ama bu milyarları oraya kim verdi? Bu milyarları emekçi memur kitlesi dışından, tırnağından artırdı verdi. Oradan kendi verdiklerini alıyor. Bu tez, ileri sürülecek, savunulacak bir tez değildir.

Değerli arkadaşlarım, böylece bu kanun tasarısı aslında, vaktiyle Halk Partililerin önergesiyle gerçekleşmesi lâzım gelirken gerçekleştirilmemiş; 1101 sayılı Kanuna göre kararname ile gerçekleştirilmesi lâzım gelirken gerçekleştirilmemiş, şimdi yarım yamalak gerçekleştirilmeğe çalışılan bir kanundur. Elbirliği ile bütün kanatlar olarak, bunun adil bir şekilde çıkmasını sağlayacağınızı ummak ve istemek hakkımızdır.”¹¹²⁴

Ülker'in konuşmasından sonra Komisyon söz istemiş, süre dolduğu için birleşim kapatılmıştır. Görüşmelere 15 Nisan 1976 tarihli 90. birleşimde devam edilmiştir. Plan Komisyonu Sözcüsü Gümüşhane Milletvekili Turgut Yücel daha önce yapılan konuşmalar üzerine, aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

¹¹²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 88, 13. 4. 1976, ss. 589-590.

“Sayın Başkan, Sayın üyeler;

Geçen Birleşimde görüşülmekte olan 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa 1425 sayılı Kanunla eklenen ek 6. maddenin değiştirilmesine ait kanun tasarısının görüşülmesi sırasında, bazı sayın üyeler, bu tasarının daha önce değerli milletvekilleri tarafından verilmiş olan çeşitli teklifler nazara alınmadan yalnız Hükümet tasarısı esas alınmak suretiyle hazırlanmış olduğunu ifade buyurdular. O sebeple ben de, bu tasarının Plan Komisyonunda ne şekilde ele alındığını ve diğer tasarı ve tekliflerin de ne şekilde değerlendirildiğini ifade etmek üzere huzurunuzda bulunuyorum.

Değerli üyeler, bu kanun tasarısı yani Türkiye’de bütün memurları ilgilendiren emekli işlemleriyle alâkalı 80’e yakın kanun tasarı ve teklifi mevcut bulunmaktadır ve bunların hepsi Plan Komisyonunda tümüyle ele alınmış, bir tasnife tabi tutulmuş; önce geçen sene kurulmuş olan bir alt komisyon marifetiyle bunların tümü değerlendirilmiş ve bu defa yine Komisyonumuzda kurulmuş olan 5 kişilik bir alt komisyonla bu tasarı ve teklifler tekrar süzgeçten geçirilmek suretiyle, değerlendirilmek suretiyle ve görüşülmesinde müstaceliyeti olan, müstaceliyeti olduğu kabul edilen ve daha çok önemli görüldüğü düşünülen, komisyonda tartışılan ve neticede 30 maaş ikramiyenin, yani emekli ikramiyesinin 30 maaşa çıkarılması konusuyla 1970 öncesi emeklileri için ortaya çıkan adaletsiz durumu düzeltmek bakımından, özellikle bu iki konunun müstaceliyetle Genel Kurula sevki esas alınmış ve o düşünce ışığında bu tasarı Komisyonumuzda görüşülmek suretiyle Genel Kurulda huzurunuzda sevk edilmiş bulunmaktadır.

Bu tasarı, yani 1970 öncesi emeklilerinin durumu ve ikramiyenin 30 maaşa çıkarılması konusunda, yine değerli sayın üyeler tarafından verilmiş olan tasarı ve teklifler içerisinde yer alan bu hususlar, bu hükümler ayrıca bu kanun tasarısı içerisinde tekrar ismi de zikredilmek suretiyle bir değerlendirmeye tabi tutulmuş ve huzurunuzda getirilmiş bulunmaktadır.

O bakımdan huzurlarınızda bu tasarının müstakilen yalnız son Hükümet tasarısındaki hususları içine almadığını, onunla beraber hükümet tasarısının esas amaç edindiği 30 maaş ikramiyesiyle 1970 öncesi emeklilerinin durumunu, daha önce yapılmış olan teklif ve tasarılar da beraberce mütalâa edilmek suretiyle huzurunuzda getirilmiştir. Plan Komisyonu çalışmasını

bu esaslar içerisinde yürütmüştür, böyle bir tefrik yapmamıştır. Ancak konunun öneminin Komisyonunda tartışılması sırasında özellikle bu iki hususun öncelikle Genel Kurula sevkî kararlaştırılmış bulunduğundan, tasarı bu hususlar üzerinde ağırlık taşımak suretiyle buraya getirilmiş bulunmaktadır.

Ben bu çalışmalarda Plan Komisyonunun, diğer tasarı ve teklifleri de nazara aldığını böylece ifade etmek üzere huzurunuzda söz almış bulunuyorum. Hepinize teşekkür eder, saygılar sunarım.”¹¹²⁵

Tasarının tümü üzerindeki görüşmeler Yücel’in konuşmasıyla tamamlanmış ve maddelere geçilmiştir. Maddeler üzerinde uzun görüşmeler yapılmış ve birçok önerge verilmiştir.

Maddelere geçildikten sonra, 1. Madde üzerinde söz alan Milletvekili olmamış ancak 6 değişiklik önergesi verilmiştir. Komisyon bunun üzerine maddeyi önergelerle birlikte bir daha görüşmek üzere geri almıştır.¹¹²⁶ 2. Madde üzerine söz alan Milletvekili olmamış, madde oylanmış ve kabul edilmiştir.¹¹²⁷

3. Madde ile 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununa 2 ek madde eklenmiştir. Ek 1. Madde üzerinde CHP Grubu adına Sivas Milletvekili Ahmet Durakoğlu, Adalet Partisi Grubu adına Sivas Milletvekili Vahit Bozatlî, Demokratik Parti Grubu adına Trabzon Milletvekili Ekrem Dikmen, şahısları adına İstanbul Milletvekili Reşit Ülker ve Kars Milletvekili Hasan Yıldırım birer konuşma yapmışlardır.¹¹²⁸ Böylece 3. Maddenin Ek 1. maddesi üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır. Bu madde ile ilgili çok sayıda değişiklik önergesi verildiğinden Komisyon madde ile birlikte önergeleri bir daha görüşmek üzere geri almıştır.¹¹²⁹

Ek Madde 2 üzerinde, AP Grubu adına Sivas Milletvekili Vahit Bozatlî, İzmir Milletvekili A. Kemal Önder ve Maliye Bakanı Yılmaz Ergenekon konuşmuştur. Daha sonra Bakan’a sorular yöneltilmiştir. Ek 2. Madde ile ilgili verilen önergeler okunmuş ve Komisyon bu maddeyi de yeniden görüşmek üzere önergelerle birlikte geri almıştır.¹¹³⁰

¹¹²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 90, 15.4.1976, s. 653.

¹¹²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 90, 15.4.1976, ss. 653-656.

¹¹²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 90, 15.4.1976, s. 656.

¹¹²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 90, 15.4.1976, ss. 657-667.

¹¹²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 90, 15.4.1976, ss. 668-669.

¹¹³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 90, 15.4.1976, ss. 669-674.

4. Madde ile, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa geçici bir madde eklenmiştir. Madde üzerinde söz alan Milletvekili olmamış ve aynen kabul edilmiştir.¹¹³¹ Bu maddenin kabulünden sonra 4. Maddeye ek maddeler önerilmiştir. Bu görüşmelerden bir sonuç alınamamış ve oturuma ara verilmiş¹¹³², ancak kısa bir süre sonra da birleşim kapatılmıştır.¹¹³³

6 Mayıs 1976 tarihli 98. Birleşimde Komisyon henüz çalışmalarını tamamlayamadığı için görüşmelere devam edilememiştir.¹¹³⁴ 18 Mayıs 1976 tarihli 102. Birleşimde tasarı yeniden görüşülmeye başlanmıştır.¹¹³⁵ Komisyon geri alınan 1. Maddeye dair önergelere katılmadığı için önergeler yeniden oylanmış ve kabul edilmemiştir; bu sırada oylama usulüne dair tartışmalar yaşanmıştır.¹¹³⁶ 1. Çerçeve Madde ve Ek 6. Madde yeniden okunmuş; değiştirilmeden kabul edilmiştir.¹¹³⁷

1. Madde'den sonra 3. Madde ile değiştirilen Ek Madde 1 için verilen önergeler görüşülmüş, ancak kabul edilmemiştir.¹¹³⁸ Ek Madde 1 ve Ek Madde 2 ayrı ayrı oylanmış ve kabul edilmiştir.¹¹³⁹ Ek Madde 2'nin kabulünden sonra verilmiş olan değişiklik önergeleri görüşülmüş ve kabul edilmemiştir. Böylece yürürlükle ilgili 5. Maddenin görüşülmesine geçilmiştir.¹¹⁴⁰

5. Madde üzerinde CHP Grubu adına Sivas Milletvekili Ahmet Durakoğlu, MSP Grubu adına Konya Milletvekili Şener Battal, AP Grubu adına İzmir Milletvekili Yücel Dirik, DP Grubu adına Trabzon Milletvekili Ekrem Dikmen ve CGP Grubu adına Mardin Milletvekili Talât Oğuz birer konuşma yapmışlardır.¹¹⁴¹ Daha sonra verilen önergelerin kabul edilmesiyle metin değiştirilerek kabul edilmiştir.

Yürütmeye ilgili 6. Madde'nin de kabul edilmesinden sonra, tasarının tümü üzerinde Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal son konuşmayı yapmıştır.¹¹⁴² Bu konuşmadan sonra tasarının tümü oylanmış; açık oylamaya 192 Milletvekili katılmış, 179 kabul, 7 ret ve 3 çekinse oy kullanılmıştır.¹¹⁴³ Dolayısıyla, çoğunluk sağlanamamıştır. Oylama 20 Mayıs 1976 günü tekrarlanmıştır; bu oylamaya 269 Milletvekili katılmış, 259 kabul, 5 ret ve 4 çekinse oyla¹¹⁴⁴ tasarı kanunlaşmıştır.

¹¹³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 90, 15.4.1976, s. 679.

¹¹³² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 90, 15.4.1976, ss. 679-682.

¹¹³³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 90, 15.4.1976, ss. 684.

¹¹³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 98, 6.5.1976, s. 283.

¹¹³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 102, 18.5.1976, ss. 533-573.

¹¹³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 102, 18.5.1976, ss. 535-547.

¹¹³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 102, 18.5.1976, ss. 547-548..

¹¹³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 102, 18.5.1976, ss. 548-554.

¹¹³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 102, 18.5.1976, ss. 554-555.

¹¹⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 102, 18.5.1976, s. 560.

¹¹⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 102, 18.5.1976, ss. 561-568.

¹¹⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 102, 18.5.1976, ss. 572-573.

¹¹⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 102, 18.5.1976, s. 573.

¹¹⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 103, 20.5.1976, ss. 590-591, 614.

Kanunlaşan metnin maddeleri şöyledir:

Madde 1.- 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununa 8.7.1971 gün ve 1425 sayılı Kanunla eklenen ek 6. madde aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Ek Madde 6.- Emekli, adi malullük, vazife malullüğü aylığı bağlanan veyahut toptan ödeme yapılan; asker, sivil tüm iştirakçilere, her tam fiilî hizmet yılı için, ek 4. maddeye göre hesap edilecek aylık bağlamaya esas tutarların bir aylığı emekli ikramiyesi olarak verilir.

Verilecek emekli ikramiyesinin hesabında, 30 fiilî hizmet yılından fazla süreler nazara alınmaz.

Emekli, adi malullük veya vazife malullüğü aylığı bağlanmadan veyahut toptan ödeme yapılmadan ölen iştirakçiler için yukarıdaki esaslara göre hesaplanacak ikramiyenin tamamı, aylığa veya toptan ödemeye hak kazanan dul ve yetimlere 5434 sayılı Kanunun 68. maddesinde gösterilen hisseleriyle orantılı olarak ödenir.

Emekli ikramiyesini aldıktan sonra yeniden iştirakçi durumuna girenlerin tekrar emekliye ayrılmalarında, yalnız sonradan geçen hizmetlerine karşılık yukarıdaki esaslara göre emekli ikramiyesi ödenir.

Şu kadar ki, evvelce verilmiş olan ikramiye ile sonradan geçen hizmetler için ayrıca tahakkuk ettirilecek ikramiyenin hesabına esas alınan fiilî hizmet süreleri toplamı 30 yıldan fazla olamaz ve evvelce 30 hizmet yılı için emekli ikramiyesi ödenmiş olanlara hiçbir şekilde ikramiye farkı ödenmez.

5434 sayılı Kanunun 88. maddesi kapsamına girenlerin emeklilik ikramiyeleri hakkında da yukarıdaki hükümlere göre işlem yapılır.

Sandıkça tahakkuk ettirilecek emeklilik ikramiyelerini almadan ölenlerin ikramiyeleri, kanunî mirasçılarına ödenir.

Bu madde gereğince ödenecek emeklilik ikramiyesi ödendikçe onayı veren kurumca, Sayıştay ve Danıştay Başkanlarının ise kendi kurumlarınca, yazı ile istenilmesi üzerine en çok iki ay içinde faturası karşılığında Sandığa ödenir.

Ölenlerin hak sahiplerine ödenecek emeklilik ikramiyesinin tahsili hakkında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

Madde 2.- 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun 3.3.1954 tarihli ve 6311 sayılı Kanunla değişik 6. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 6.- Sandığın bir genel müdürü ile sayısı üçten az olmamak ve Bakanlar Kurulunca tespit edilmek üzere yeteri kadar genel müdür yardımcısı bulunur. 17.6.1938 tarih ve 3460 sayılı Kanunun 18. maddesi hükmü mahfuz

kalmak şartıyla 4. ve daha yukarı derecedeki memurlarla bunların aylıklarına muadil ücret alan hizmetliler genel müdürlüğün teklifi üzerine Müdürler Kurulu, bunların dışında kalanlar genel müdür tarafından tayin edilir.

Madde 3.- 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa aşağıdaki 2 ek madde eklenmiştir:

Ek Madde 1.- 27.7.1967 tarih ve 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununa tabi olmayan görevlerden 1.3.1970 tarihinden önce emekli, adi malul veya vazife malulü olanlara, ölenlerin dul ve yetimlerine bağlanan aylıklar;

Görevlerinden ayrıldıkları tarihteki öğrenim durumlarına göre 657 sayılı Kanunun 1897 sayılı Kanunla değişik 36. maddesinin ortak hükümleri kısmının (A) bölümündeki tabloda gösterilen hizmete giriş derece ve kademesi başlangıç alınmak,

Emekli aylığı bağlanmasına esas alınan fiilî hizmetin (Fiilî hizmet zammı, itibarî hizmet süresi ve tamamlayıcı emeklilik keseneği tahakkuk ettirilen süreler hariç) her yılı için bir kademe ve her üç yılı için bir derece verilmek,

Suretiyle öğrenim durumları itibariyle 36. maddede belirtilen yükselebilecekleri derece ve kademeleri geçmemek üzere bulunacak derece ve kademelerin emekli aylığı bağlanmasına esas aylıkları üzerinden ve 1.3.1975 tarihinden geçerli olarak yükseltilir. Şu kadar ki, bu yükseltmeler sırasında;

657 sayılı Kanunun 1897 sayılı Kanunla değişik ek geçici 4. maddesinin başlangıç ve tavan dereceleri ile ilgili hükümleri göz önünde tutulmak,

Hizmete girdikleri tarihteki kazanılmış hak aylık dereceleri yukarıdaki hükümlere göre alınacak başlangıç derecesinden daha yukarı olan hallerde bu dereceler esas alınmak,

Barem veya emeklilikte kazanılmış hak aylığının yükseltilmesinde sayılmış kıdemler, derece ve kademenin tespitinde değerlendirilmek,

Hazırlık kıtası ile okul dönemi dahil yedek subaylıkta (Muvazzaflık dışında geçen süreler de dahil) yedek subay öğretmenlikte, muvazzaf ve ihtiyat erlikte geçen süreler değerlendirilmede göz önünde bulundurulmak,

Suretiyle işlem yapılır.

Aynı süre ve aynı neden hiçbir şekilde mükerrer değerlendirilemez.

Yukarıdaki hükümlere göre bulunacak derece ve kademe, halen kazanılmış bulunan derece ve kademelerden aşağı olanların aylıkları, yüksek olan eski derece ve kademeleri üzerinden ödenmeye devam edilir.

Yükseltme sonunda 1. derecenin 4. kademesine gelinmesi ve son görev için ek gösterge verilmiş olması halinde ek göstergeler de göz önünde bulundurulmak suretiyle işlem yapılır.

Bu madde gereğince yapılacak yükseltmeler nedeniyle ikramiye farkı ve 1.3.1975 tarihine kadar geçen süre için aylık farkı ödenmez.

Ek Madde 2.- 657 sayılı Kanunun 1897 sayılı Kanunla değişik 36. maddesinin ortak hükümler kısmının (A) bendindeki tabloda ve aynı kanunun ek geçici 4. maddesinde yapılacak değişiklikler bu kanun kapsamına girenler hakkında da değişiklik tarihinden geçerli olmak üzere uygulanır.

Madde 4.- 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununa aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

Geçici madde 1.- 3.7.1975 gün ve 1922 sayılı Kanunun geçici maddesinde yer alan süre bu kanunla getirilen intibak hükümleri uygulanmak suretiyle yapılacak yükseltme işlemlerinin zamanında yetiştirebilmesi için, bitiminden itibaren 1 yıl uzatılmıştır.

Madde 5.- Bu Kanunun 1. maddesi 1.3.1974 tarihinde, diğer maddeleri yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 6.- Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

14.6. 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik: 1950-1970 Yıllarında Emekli veya Malul Olanlara Emekli İkramesi Ödenmesi

Yozgat Milletvekili İlhami Çetin'in 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa geçici bir madde eklenmesi hakkında kanun teklifi 17 Ocak 1974'te Plan Komisyonuna sevk edilmiş¹¹⁴⁵, teklifle ilgili komisyon raporu 30 Haziran 1975'te Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.¹¹⁴⁶

Teklif'in maddeleri 2 Mart 1976'da, üzerinde hiçbir tartışma veya görüşme olmadan aşağıdaki gibi benimsenerek kabul edilmiştir.¹¹⁴⁷

Madde 1.- 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununa aşağıdaki geçici dört madde eklenmiştir.

Geçici Madde 1.- Daha önce herhangi bir sebeple emekli ikramiyesi ödenmemiş olmak şartıyla, 1.1.1950-1.3.1971 tarihleri arasında yaş haddi veya malullük sebepleri ile görevlerinden ayrılıp emekli veya malullük aylığı bağlanmış olanlardan halen bu aylıkları alanların kendilerine, bunlardan aylık bağlandıktan sonra ölmüş olanlar ile 1.1.1950-1.3.1971 tarihleri arasında iştirakçi iken ölenlerin, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte aylığa müstehak durumda olan dul ve yetimlerine, 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununa, 8.7.1971 tarihli ve 1425 sayılı Kanunla eklenen ek 6. madde hükmüne göre hesap edilecek emekli ikramiyesi ödenir.

Emekli ikramiyeleri, ilgililerin yaş haddine uğradıkları, malul kaldıkları veya vefat ettikleri tarihlerdeki emeklilik keseneğine esas aylık tutarları üzerinden hesap edilir.

Geçici Madde 2.- 1.1.1950 tarihinden önce, fiilî hizmet süreleri 25 yılı doldurduktan sonra:

A) Ölenlerin, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte aylığa müstehak olan dul ve yetimlerine,

B) Emekli veya malul olanlardan halen aylık almakta olanların kendilerine,

C) Emekli veya malul olup aylık bağlandıktan sonra ölenlerin bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte aylığa müstehak olan dul ve yetimlerine,

Daha önce, kendilerine veya dul ve yetimlerine, emeklilik ikramiyesi ödenmemiş olmak şartıyla, geçici birinci madde hükümlerine göre hesap edilecek emeklilik ikramiyesi ödenir.

¹¹⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 31, 17.1.1974, s. 214.

¹¹⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1995, s. 413.

¹¹⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, ss. 26-27.

Geçici Madde 3.- Bu kanuna göre hiçbir şekilde emekli ikramiyesi farkı verilmeyeceği gibi, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte aylık almakta olan (Müstehak olup da alamayan veya alamayanlar dahil) dul ve yetimi bulunmayanlar için kanunî mirasçılarına veya sonradan aylığa hak kazanacak dul ve yetimlerine emekli ikramiyesi ödenmez.

Geçici Madde 4.- Malullük, dul ve yetim aylığı ile ilgili olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Karma Komisyonunca alınmış ve bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar kesinleşmiş kararlar, başkaca bir hüküm aranmaksızın uygulanır.

Madde 2.- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3.- Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

15. SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM

15.1. Sağlık Kurumları ile Rehabilitasyon Tesislerinin Döner Sermaye Artırımı

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı sağlık kurumları ile esenleştirme (Rehabilitasyon) tesislerine verilecek döner sermaye hakkındaki 4.1.1961 tarihli ve 209 sayılı Kanunun 25.6.1965 tarihli ve 641 sayılı Kanunun 7. maddesi ile değişik 1. maddesinin değiştirilmesine ilişkin kanun tasarısı 1 Kasım 1974 tarihinde Sağlık ve Sosyal İşler ve Plan komisyonlarına sevk edilmiş¹¹⁴⁸, 4 Temmuz 1975 tarihinde Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.¹¹⁴⁹

Tasarının görüşmelerine Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemal Demir'in verdiği öncelikle görüşülme önergesinin kabul edilmesiyle, 20 Ocak 1976 tarihinde geçilmiştir.¹¹⁵⁰

Tasarının tümü üzerinde Adalet Partisi Grubu adına Afyonkarahisar Milletvekili Mete Tan ilk sözü almış ve şöyle konuşmuştur:

“Sayın Başkan ve değerli milletvekilleri;

Döner sermaye limitinin artırılması hakkındaki bu kanun tasarısının AP olarak bütün hastanelerimizde çok yararlı bir netice doğuracağına inanıyoruz.

Kaldı ki, bu döner sermayenin artırılması, Devlet Bütçesinde ve Hazineye hiç bir zarara yol açmayacaktır. O bakımdan, son zamanlarda bazı hastanelerimiz bir test dahi alamaz duruma gelmiştir. Başhekimlerimizin, bu kanun muvacehesinde istediklerini alabilmek ve sağlık hizmetlerine daha yararlı olabilmek için, kanun tasarısının lehinde oy kullanacağımızı arz eder, hepinizi saygı ve sevgiyle selâmlarım.”¹¹⁵¹

Tan'dan sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Konya Milletvekili Şener Battal konuşmuştur:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri; Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı sağlık kurumları veya rehabilitasyon müesseselerinin döner sermayelerinin artırılması hususundaki işbu kanun tasarısına Grubumuz adına müspet oy kullanacağız.

¹¹⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 1, 1.11.1974, s. 6.

¹¹⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 100, 4.7.1975, s. 543.

¹¹⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, s. 452-453, 460-463.

¹¹⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, s. 461.

Muhterem arkadaşlarım, sağlık kurumlarının takviye edilmesi elbette son derece önemlidir. Bir diğer husus da, Türkiye’de henüz tatbikatı yeni sayılabilecek olan rehabilitasyon merkezlerinin çalışmalarını en iyi şekilde geliştirmeye mecburuz. “Hasta insan, umudu kara insan” demek değildir. Hasta insan, geleceğe güvenle bakan, ruh ve moral bakımından üstün değerlere sahip olabilmeli ki, kendisinin o ruhî sıkıntısı idefiks haline gelip devamlılık teşkil etmesin. O halde, rehabilitasyon merkezlerinin geliştirilmesi son derece önemlidir.

Günümüzde “meşguliyetle tedavi”, bu rehabilitasyon çalışmalarının değişik bir yoludur. Bu bakımdan muhterem arkadaşlarım, döner sermayenin bu hususa müteallik olarak tezyidi hususu son derece önemlidir.

Grup olarak iştirak ediyoruz ve böyle samimi, faydalı bir teklif getirildiği için teşekkürlerimizi arz ediyoruz.”¹¹⁵²

Battal’ın konuşmasından sonra, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Kastamonu Milletvekili Sabri Tıǧlı konuşmuştur:

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Görüştüğümüz bu kanun Türk sosyal hayatı ve Türk sağlık hayatı için son derece önemli bir kanundur.

Yıllardan beri sağlık hayatımızın, sağlık müesseselerimizin kısır bir faaliyet içinde bulunması, halka hizmet getirememesi, sağlık kuruluşlarımızın çok küçük bir sermaye ile iş yapmasının nedenidir.

Nüfusumuz arttıkça, vatandaşlarımızın sağlık problemleri arttıkça, Sağlık Bakanlığına bağlı rehabilitasyon merkezlerinin döner sermayeleri çok evvelden tespit edilmiş olan 150 milyon lira sermayesi ihtiyaca kâfi gelmediği için ve artırma imkânı da bulunamadığı için, tıptaki yeni gelişmeler, yeni cihazları alamama durumunu meydana getirmiş ve bu yüzden de vatandaşlarımız sağlık tesislerinde tedavi olamaz hale gelmiş, yeni sağlık müesseseleri hizmete giremez duruma gelmiştir.

¹¹⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, s. 461.

Geçen devre -benim de içinde bulunduğum- bir komisyona Hükümet tasarısı olarak bu geldi. 150 milyon sermayenin 300 milyona çıkması hükümetin teklifi idi. Meselenin çok önemli olduğunu bilen değerli komisyon üyeleri, bu 300 milyonun da bu iş için kâfi olmadığını, buna kâfi gelemeyeceğini, bir müddet sonra yeniden sermaye artımı teklifi ile karşı karşıya kalacağımızı o bakımdan bunun çok iyi etüt edilerek temelinden halledilmesi gerektiğini arkadaşlarımız söylediler. O anda komisyonumuzda bulunan Hükümet temsilcileri, bu işin yetkili uzmanları “Biz bu 300 milyonu korkarak teklif ettik, aslında hakikaten bu kâfi gelmez, ama görüyoruz ki, Komisyonunda büyük anlayış var, biz bunun artmasına karşı değiliz. Eğer, artırırsanız seviniriz, halka daha geniş hizmetler getiririz” dediler. Bunun üzerine 300 milyonun 700 milyona çıkartılmasını kabul ettik ve böylece de Bütçe Komisyonundan geçtiği için, şimdi bu görüşmelerden sonra bu kanunlaşacak. Çünkü, memnuniyetle görüyoruz ki, konuşan partilerin grup sözcüleri bunu benimsemişler. Bu, sağlık hayatımız için çok rahatlatıcı bir kanun olacaktır. Sağlık müesseselerimiz bunun sayesinde süratle modernleşecek ve Sağlık Bakanlığında döner sermaye içine girebilmek için sırasını bekleyen iki yüz küsur yeni sağlık müessesesi de döner sermayeli müessese haline gelecek ve daha geniş hizmetler yapılabilecektir.

Bu bakımdan, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak bu kanunu benimsiyoruz. Emeği geçenlere teşekkür ediyoruz ve süratle kanunlaşmasını temenni ediyoruz. Çok teşekkür ederim efendim.”¹¹⁵³

Şahsı adına ise Ankara Milletvekili Yusuf Ziya Yağcı bir konuşma yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Hiç şüphesiz, önemli bir tasarıyı görüşüyoruz. Gönül isterdi ki, verilen sermayenin miktarı daha da artırılabilirdi. Elbetteki, bu tasarı üzerindeki görüşlerimiz müspet olacak ve

¹¹⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, s. 461-462.

reyimiz de müspet olacaktır. Bu tasarı vesilesiyle bazı görüşlerimi Yüce Heyetinize arz etmek için söz almış bulunuyorum.

Tedavi kurumlarında bu tasarı ile döner sermaye miktarı da artırılmaktadır. Fakat yine de tedavi kurumları, fakir-fukara vatandaşları her geçen yıl artan ücretlerle tedavi olmak yoluna gitmektedirler. Sayın Sağlık Bakanımızın ve geçmişte bakanlık yapan arkadaşlarımızın kamuoyuna her defasında açıklamalarına ve teminatlarına rağmen; bugün tedavi kurumlarında fakirlerden, ödeme gücü olmayan köylülerden para alınmadıkça tedavisi yapılmamakta ve bu vatandaşlarımız tedavi kurumlarının önünden gerisin geriye dönmekte ve kendi haline ve belki de bir çok defalar ölüme terk edilmektedirler.

Ben bu vesile ile, tedavi kurumlarının döner sermaye miktarının artırılmasının düşünüldüğü şu sırada; Sağlık Bakanlığından fakir vatandaşlara, çaresiz vatandaşlara verdiği sözü yerine getirmesini ve tedavilerinin ücretsiz olarak teminini ve bu yolda kendilerine gerekli kolaylığın gösterilmesi lâzım geldiğini arz etmek istiyorum.

Değerli arkadaşlarım, biz döner sermaye miktarını ne kadar artırırsak artıralım, bugünkü düzen Sağlık Bakanlığında da devam ettiği müddetçe gerekli hedefe varamayacağız. Bunu şöylece izah etmek isterim: Türkiye'nin her yerinden Ankara'ya özellikle Numune Hastanesine hasta gelir. Bunun sebebi bir gün olsun Sağlık Bakanlığınca araştırılmaz değerli arkadaşlarım. Çevre illerde ve çevre ilçelerde tedavi kurumlarında bir röntgen makinesi, diğer bir sağlık aletinin bir küçük parçasının noksan olması yüzünden, oralarda operatörler ve diğer mütehassıs hekimler vazife göremez durumda olurlar ve o çevrelerin bütün hastaları Ankara'ya akın eder ve dolayısıyla Ankara, İstanbul, İzmir gibi merkezlerdeki hastanelerde vatandaşları tedavi etme imkânından mahrum kalırlar, buradaki doktorlar da yetişemez. Bunun ötesinde, bugün Ankara Numune Hastanesine, Ankara'nın diğer hastanelerine gidin değerli arkadaşlarım; bir mide filmini aldırabilmek için vatandaş üç ay ile altı ay arasında randevu almak zorundadır. Numune Hastanesinin yatak sayısı

bu kadar tevsi edilmesine rağmen, röntgen sayısında değişme yoktur. 25-30 yıllık cihazlarla ihtiyaç karşılanmaya çalışılır. Ama öbür taraftan, bakarsınız, Sağlık Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığının yetkilileriyle iyi geçinen bir doktorun, bir başhekimin müracaatı üzerine, hiç de o gün için lâzım olmayan ve o hastane için lüks kabul edilebilecek bir başka cihaz için, bir film makinesinin, bir röntgen makinesinin iki üç katı bedel derhal ödenir ve bu da sağlık hizmetleri yönünden nakısa teşkil edecek bir netice hâsıl eder. Bunun ben şahsen eğer Sağlık Bakanlığındaki yetkili arkadaşlarım isterlerse örneklerini verebilirim.

Bugün Ankara’da bazı hastanelerde ayda bir, belki yılda bir lâzım olmayan bir cihaz için milyonlarca lira tahsisat verilmiştir. Buna mukabil, vatandaşın her an ihtiyacı olan bir röntgen makinesi için lâzım gelen tahsisatlar esirgenmektedir.

Değerli arkadaşlarım; bundan başka, sağlık tesislerimizin açılmasıyla ve kurulmasıyla iş bitmiyor. Doktorun ötesinde, sağlık hizmetlilerinin tatmin edilmesi ve bu sağlık hizmetlilerinin gerekli ilgiyi görmesi lâzımdır. Bugün Ankara’da üniversite hastanesi durumunda bulunan Tıp Fakültesinde doktor var, ama hemşire, hademe yoktur. Burası bir üniversite hastanesidir, tatbikat hastanesidir; belki Sağlık Bakanlığına bağlı bir hastane değildir, ama vatandaşın sağlık hizmetleriyle ilgilenen hastanelerden birisidir. Ben tahsisatın, ödeneğin yükseltilmesi, hatta daha da fazla yükseltilmek imkânı olsa, daha da fazla verilmesine taraftarım. Bu tasarıya olumlu oy vereceğim. Ancak, Sağlık Bakanlığında görevli arkadaşlarımızdan da ricam şudur: Sağlık hizmetlerinin, çevreler, bölgeler ve hastaneler itibariyle, en âcilinden başlamak suretiyle gerekli tahsisatın ayrılmasını ve vatandaşın sağlık hizmetlerinin ayağına götürülmesini ve bu arada özellikle fakir vatandaşların müşkülâta maruz bırakılmadan ücretsiz tedavilerinin, kendilerine verilen söz yerine getirilmek suretiyle sağlanmasını rica eder, saygılar sunarım.”¹¹⁵⁴

¹¹⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, ss. 462-463.

Yağcı'dan sonra tasarının tümü üzerinde söz isteyen olmadığından, maddelere geçilmiş ve tasarı aşağıdaki gibi oylanarak kabul edilmiştir.¹¹⁵⁵

Madde 1.- Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı sağlık kurumlarıyla esenleştirme (Rehabilitasyon) tesislerine verilecek döner sermaye hakkındaki 4.1.1961 tarih ve 209 sayılı Kanunun 25.6.1965 tarih ve 641 sayılı Kanunun 7. maddesiyle değişik 1. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 1.- 209 sayılı Kanunla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı kurum ve hastaneleriyle esenleştirme (Rehabilitasyon) müesseselerine verilen döner sermaye miktarı 700 milyon liraya çıkarılmıştır.

Bu miktar her bütçe yılı içerisinde Bakanlar Kurulunca ihtiyaca göre artırılabilir.

Madde 2.- Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3.- Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

¹¹⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 41, 20.1.1976, s. 463.

15.2. 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması

65 yaşını doldurmuş muhtaç-güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkında Kanun tasarısı 14 Ocak 1976 tarihinde Plan Komisyonuna havale edilmiş¹¹⁵⁶; Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve 7 arkadaşının, C. Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer'in, Konya Milletvekili Necmettin Erbakan ve 13 arkadaşının, C. Senatosu Diyarbakır Üyesi Sebahattin Savcı ve 4 arkadaşının aynı konudaki teklifleri ve Plan Komisyonu raporu Danışma Kurulu'nun "48 saat beklemeden gündeme alınması ve öncelikle görüşülmesi" önerisinin kabul edilmesiyle, gündeme alınarak görüşülmeye başlanmıştır.¹¹⁵⁷

Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve 7 arkadaşının 25 Ekim 1973 tarihli 65 yaşını doldurmuş muhtaç kimselere aylık bağlanması hakkındaki kanun teklifinin ve Başbakan Süleyman Demirel imzasını taşıyan ve 5 Ocak 1976 tarihli 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç ve Çalışma Gücünü Yitirmiş Kimselere Aylık Bağlanması Hakkında Kanun Tasarısının gerekçesinde şu görüşlere yer verilmiştir:

"Anayasamızın 2. maddesinde ifadesini bulan Sosyal Hukuk Devleti, 41. madde gereğince herkese insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesinin sağlanması görevini yüklenmiştir.

Yine, Anayasamızın 48. maddesi ile herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu açıkça belirtilmiş ancak, Devletin sosyal ödevlerinin yapılması 53. madde ile malî kaynakların yeterli ölçüsüne bağlanmış bulunmaktadır.

Bugün, kendilerine hiçbir yardım eli uzanmamış kimsesiz, yaşlı ve âdeta kaderlerine terkedilmiş muhtaç kimseler bulunmaktadır.

Bu durum, insanlık açısından üzücü ve yüz kızartıcı olmaktan öte genç nesillerin istikbâl hakkında yanlış düşüncelere saplanmalarına ve bu endişe içinde gönül rahatlığı ile çalışmalarına imkân bırakmamaktadır.

Teklif edilen Kanun tasarısı, bu anlayıştan hareketle Devletimizin malî kaynakları da gözönünde tutularak hazırlanmış bulunmaktadır.

¹¹⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 14, Birleşim: 39, 14.1.1976, s. 379.

¹¹⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, s. 659.

Tasarının kanunlaşması ile Sosyal Hukuk Devletini gerçekleştirmede önemli bir adım atılmış olacaktır.”¹¹⁵⁸

C. Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer’in 2 Kasım 1973 tarihli, Korunmaya ve Bakıma Muhtaç Yetişkinlere Sosyal Yardım Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun Teklifi’nin gerekçesi ise şöyledir:

“Türk toplumu, millî gelenek, dinî inanç ve insanî ahlâk bakımından sosyal yardımı ve dayanışmayı seven vicdanlı bir toplumdur.

Tarih boyunca kendi cinsine ve hatta her canlıya yardım etmeyi ibadet kabul etmiştir. Ancak bu yardımların organize edilerek yerlerine sarfı konusunda tam bir inanca sahip olmanın ihtiyacını giderememiştir.

Her insanda merhamet duygusu vardır. Bu duyguyu insanî/millî, dinî, sosyal ve kültürel eğitimle geliştirip fertlerdeki sosyal yardım ve dayanışma şuurunu güçlendirmekle sosyal refah devleti olmak mümkündür.

Merhamet, kendisini onun durumunda hissetmektir. O halde bu kanun teklifi ile bir fert, yalnız topluma değil, kendisinin ve yakınlarının yarınki durumlarına da yardım etmiş olacaktır.

Bugün, sağlam, güçlü, genç ve zengin bir kimse, yarın sakat, düşkün, yaşlı ve muhtaç duruma düşebilecektir.

Yarın hasta, bakımsız, aç ve çıplak avuçlarla dilenmekten kendisini ve yakınlarını kurtarmak isteyenler, bugünden kendi eliyle sosyal güvenliğini sağlayacak olan bu yardım primlerini seve seve ve güvenle ödemelidir.

İçkisini içerken, seyahatini yaparken sıhhat ve zevkle eğlencelere dalarken o anda aç, çıplak, hasta, kör ve kötürüm insanların iniltilerini duyarak onlardan bir sadakayı esirgememelidirler. Yarın o insanlardan biri olabileceğini düşünmelidirler, işte bu düşünceden hareketle sosyal yardım ve dayanışmaya genellik kazandırmak ve sosyal hizmetleri sosyal refahı sağlayacak güce kavuşturmak amaç alınmıştır.

¹¹⁵⁸ “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun Tasarısı ile Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve 7 Arkadaşının, C. Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer’in, Konya Milletvekili Necmettin Erbakan ve 13 Arkadaşının, C. Senatosu Diyarbakır Üyesi Sebahattin Savcı ve 4 Arkadaşının Aynı Konudaki Teklifleri ve Plan Komisyonu Raporu”, S. Sayısı: 348, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976 sonuna ekli basmayazı, ss. 1-2.

Bugünkü Anayasamız, Devlete sosyal bir görev yüklemiş ve fertlere de sosyal güvenlik içinde insanca yaşama hakkını tanımıştır.

Sosyal hizmetlerin kaynağı olan sosyal dayanışmayı kalkınma planının bir araç ve sosyal refahı da kalkınma planının bir amacı olarak kabul etmiştir.

Anayasamızın başlangıç bölümünde ifadesini bulan, 2, 10, 14, 35, 42, 43, 48, 49, 50 ve 53. maddelerinde açıklığa kavuşturulan fert, toplum ve Devlet arasındaki karşılıklı hak ve vazife münasebetleri bu kanunla uygulamaya girecektir.

Sosyal bir Devlet, bünyesindeki fert, aile, grup ve toplumu dengeli ve ahenkli bulundurduğu ölçüde sosyal refah Devleti olabilir.

Bunun için Devlet müessir bir teşkilâtla düzenli bir sistem kurmalıdır.

Resmî ve gönüllü kurumlarla, halkın yardımlarını bir elde toplayan, onu kanalizere ederek sosyal refah hizmetlerini bilinçli ve koordineli şekilde dengeli bir hizmet ağı halinde yurt sathına kuran, güven vererek yardımları teşvik ve destekleyen, israfı giderip verimi artıran bir sosyal hizmetler kurumunun teşkiline acilen ihtiyaç duyulmaktadır.

Sosyal hizmetlerin ekonomik, sosyal ve kültürel alanda kalkınmaya yardımcı olan çok çeşitli dallarını sağlam bir gövdeye bağlamak başarısının ilk şartı olacaktır.

Bu teşkilâtın bir Sosyal Yardım Bakanlığı mı veya bir Sosyal Hizmetler Kurumu mu olacağını ihtiyaçlar gösterecektir.

Bu kanunla sağlanacak yardımlar iyi bir organizenin sosyal refah hizmetleri alanındaki araştırma, inceleme, teşhis, tedavi ve değerlendirmeyi içine alan plânlı ve düzenli çalışması sonucunda büyük ölçüde artacaktır.

Bilinçli ve güvenli bağışlar yarış halinde çoğalacaktır. Toplumun içinde fert, aile ve grup kendine yeterli ve dengeli bir güce getirilerek millî kalkınma plânına katkı yeteneğine ulaşacak bir mutluluğa eriştirilecektir.

Kişileri kula kul olmaktan kurtarmak suretiyle, sosyal refahın özü olan insan haysiyetini toplumun ortak haysiyeti içinde dengede tutmak sağlanmış olacaktır.

Türk Milleti, insanlık tarihine getirdiği sosyal hizmetlerdeki önderliğine bu kanunla yeniden sahip olacaktır. İmkân gücüne oranla, yardım faziletindeki büyüklük onu çağımızın da örnek bir sosyal refah devleti haline getirecektir.

Zengin yurttaşlar ve rejim taraftarı olan herkes, kendi mallarının ve rejimin teminatı olarak bu kanuna gönül bağlayacak ve bu kanun sosyal bir reform olacaktır.”¹¹⁵⁹

Konya Milletvekili Necmettin Erbakan ve 13 arkadaşının Korunmaya Muhtaç Kimsesiz Maluller, Fakirler, Acizler ile Murislerinden İntikal Eden Serveti ve Bakacak Kimseleri Bulunmayan Yetimlere ve Sakatlara Devletçe Aylık Bağlanması Amacıyla 6760 Sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü Vazife ve Teşkilâtı Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Teklifi’nin gerekçesinde aşağıdaki görüşlere yer verilmiştir:

“Medenî bir milleti temsil eden sosyal devletin, sosyal adaleti beşerî imkânlar çerçevesinde gerçekleştirdiği ölçüde başarılı olur. Toplumun fertleri arasında bulunan güçsüzlerin ihtiyaçları giderilemediği, ıstırapları dindirilemediği takdirde o toplumu temsil eden devletin sosyal adaleti sağladığı müdafaa edilemez.

Milletimizin büyük ve ileri seviyede medenî bir toplum olduğunun delili, şerefle dolu olan tarihimizdir.

Milletimizin tarihinde yaşadığı sosyal hayat incelendiğinde gerek toplumun ve gerekse cemiyet içindeki fertlerin çaresizlik içinde bulunanların ıstıraplarının giderildiği, kimsesizlerin korunduğu millî bir haslet olarak sabit olduğu görülür. Bu durum toplumumuzda öyle olgun ve insanî duygu halinde bulunuyordu ki, yanında komşusu aç ise bir ekmeğinin yarısını gönül rızası ile komşusuna ikram edip böylece yoksul ve güçsüzlerin ihtiyacını giderdikten sonra kendi ihtiyaçlarını karşılayan örnek insanların toplumumuzda sayılarının milyonlara balığ olduğunu tespit etmek mümkündür. Bu gün de aynı hizmeti yerine getirmeye çalışan özel ve Vakıflar gibi resmî kuruluşlarımız vardır. Ancak bu kuruluşların yurdumuzda mevcut bütün güçsüzlerin ihtiyaçlarını karşılayamadıkları bir vakıadır.

¹¹⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976 sonuna ekli basmayazı, ss. 3-4.

Yüksek seciyeli bir millet ve büyük bir devlet olmanın ağır ve ağır olduğu ölçüde de şerefli görevlerinin bulunması tabiidir. Güçsüzlerin korunması da bu şerefli ve ağır görevler arasındadır.

Yurdumuzda bu ihtiyacın sosyal adalet esaslarına uygun olarak devletçe karşılanması bir zarurettir.

Bu ihtiyaç daha şümullü olarak devletçe karşılanmak için böyle bir kanunun Büyük Millet Meclisimizce çıkarılmasında zaruret vardır. Konu ile ilgili bir kısım mevzuat var olsa bile bunlar çok cüzî kalmakta ve mahdud kimselerin ihtiyaçları belirli bir zaman için karşılanmaktadır. Örnek olarak 1941 yılında çıkarılmış 4109 Sayılı Kanun zikredilebilir.

Yurdumuzda bu ihtiyacın daha şümullü olarak ihtiyaca cevap verecek şekilde karşılanması için Meclislerimizin takdirlerine sunulmak üzere bu Kanun teklifini hazırlamış bulunuyoruz. Konu mahiyeti itibariyle Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde yer alması uygun olduğundan ve aslında bu genel müdürlük cüzî de olsa bir dereceye kadar benzeri bir hizmet ifa ettiğinden 6760 Sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü Vazife ve Teşkilâtı Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu Kanuna bazı maddeler eklenmesi suretiyle kanunlaşmasını uygun görmekteyiz.

Hazırlanmış olan bu Kanun teklifi 14 esas ve geçici maddeden ibarettir.

Bu gerekçe ile birlikte bu teklif ilgili komisyonlarda ve Meclislerimizde müzakere edilirken her madde ile alâkalı gerçekler ve açıklamalar da ayrıca yapılacaktır.”¹¹⁶⁰

C. Senatosu Diyarbakır Üyesi Sebahattin Savcı ve 4 arkadaşının 1 Nisan 1976 tarihli Kimsesiz ve Güçsüz Vatandaşlara Yardım Hakkında Kanun teklifinin gerekçesi ise şöyledir:

“Malûm olduğu üzere zamanımızda modern devlet anlayışı, milletleri teşkil eden fertlerin refah seviyesini yükselterek onları insan haysiyetine yaraşır bir ortamda görmekle mümkün olur. Gerçekten fertlerin geleceklerini teminat altına almak, çalışanları sosyal güvenliğe kavuşturmak bir Anayasa kuralı olup, 49. maddesi devlete, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesi ve tıbbî bakım görmesini sağlama ödevini yüklemiş bulunmaktadır.

¹¹⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976 sonuna ekli basmayazı, ss. 6-7.

1961 Anayasasının yukarda hükmünü belirtmiş bulunduğumuz 49. maddesinin gerekçesinde “zamanımızın refah devletinde ferdin sağlığını gerek doğrudan doğruya gerek özel teşebbüsle ve mahallî idarelerle işbirliği yaparak temin etmek, devletin başta gelen görevleri arasında yer almaktadır.” denmektedir.

Tabiatıyla her yurttaşın devletten tıbbî bakım istemesi zarureti de düşünülemez; ancak bu durum dar gelirli ve fakir olanlar için bahis konusu olabilir ve bunların tespiti de idarî makamlarca belirlenebilir.

Memleketimizde memur, işçi ve esnaf ile serbest meslek sahiplerinin genel manada sosyal güvenlikleri sağlanmıştır. Bu güvenlikten mahrum olan halen tarım kesimidir. Onlar için de devletin gerekli yasaları çıkaracağı veya mevcut yasalarda günün ihtiyaçlarına cevap verecek tadil tasarıları hazırlayacağı ve bunların hükümetlerce özellikle ele alınmaları tabiidir.

Biz milletimizin maddî ve manevî kalkınmasında, bütün vatandaşların sıhhatli bir şekilde devletçe gerekli yardım görmelerini millî birlik ve beraberliğin teminiyle huzura kavuşmalarının zaruretine inanıyoruz. İşte bu temel fikir ve görüşlere dayanarak ve Hükümet Programına da uygun olarak kimsesiz ve hiçbir yerden geliri olmayan yaşlı vatandaşlarımıza Hükümetin aylık bağlayarak gerekli yardım yapmak amacıyla bu kanun teklifimizi hazırlamış ve Yüce Meclislerin takdirine sunmuş bulunmaktayız.”¹¹⁶¹

20 Mayıs 1976 tarihli Bütçe Plan Komisyonu raporunda, Komisyonun tasarısı esas aldığı belirtilmiştir:

“Komisyonumuza havale buyurulan “65 yaşını doldurmuş muhtaç-güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkında Kanun tasarısı ile Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve 7 arkadaşının 65 yaşını doldurmuş, muhtaç, kimsesizlere aylık bağlanması hakkında Kanun teklifi; C. Senatosu Malatya Üyesi Hamdi Özer’in korunmaya ve bakıma muhtaç yetişkinlere sosyal yardım aylığı bağlanması hakkında Kanun teklifi; Konya Milletvekili Necmettin Erbakan ve 13 arkadaşının korunmaya muhtaç kimsesiz maluller, fakirler, âcizler ile murislerinden intikal eden serveti ve bakacak

¹¹⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976 sonuna ekli basmayazı, s. 9.

kimseleri bulunmayan yetimlere ve sakatlara Devletçe aylık bağlanması amacıyla 6760 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü vazife ve teşkilât hakkındaki Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair Kanun teklifi; C. Senatosu Diyarbakır Üyesi Sebahattin Savcı ve 4 arkadaşının, kimsesiz ve güçsüz vatandaşlara yardım hakkında Kanun Teklifini Sosyal Güvenlik Bakanı ve ilgili Hükümet temsilcileri bulunduğu halde Komisyonumuzda görüşüldü ve incelendi:

Anayasamızın 2. maddesinde ifadesini bulan Sosyal Hukuk Devleti, 41. madde gereğince herkese insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesinin sağlanmasını görevini yüklenmiştir.

Yine, Anayasamızın 48. maddesiyle herkesin Sosyal Güvenlik hakkına sahip olduğu açıkça belirtilmiş ancak, Devletin sosyal ödevlerinin yapılması 53. madde ile malî kaynakların yeterliği ölçüsüne bağlanmış bulunmaktadır. Bugün, kendilerine hiç bir yardım eli uzanmamış kimsesiz, yaşlı ve âdeta kaderlerine terkedilmiş muhtaç kimseler bulunmaktadır. Bu durum, insanlık açısından üzücü ve yüz kızartıcı olmaktan öte genç nesillerin istikbal hakkında yanlış düşüncelere saplanmalarına ve bu endişe içinde gönül rahatlığı ile çalışmalarına imkân bırakmamaktadır.

Yukarıdaki açıklanan gerekçelerin ışığında hazırlanan bu teklif ve tasarılar Komisyonumuza havale olunmuş ve olumlu mütalaa edilerek maddelerin müzakeresine geçilmiştir. Ancak, görüşmelerde Tasarı metni esas alınmıştır.

Tasarının;

Birinci maddesi verilen önergeler doğrultusunda, aylık bağlanmaya esas olacak miktarın tespitinde, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunundaki kat sayı esası dikkate alınarak (60) gösterge rakkamının her yıl Bütçe Kanunu ile tespit edilecek kat sayı ile çarpımından elde edilecek miktarın verilmesi hususu konuya esneklik getireceği görüşüyle değiştirilerek ayrıca 65 yaşını doldurmadığı halde iş görme ve çalışma gücünden mahrum olduğunu Sağlık Kurulu raporuyla belgelendiren ve Kanunun aradığı diğer şartlara haiz olan Türk vatandaşlarına da aynı ölçülere göre aylık bağlanması ve yaş tashihleri hususlarını kapsayan iki yeni fıkra madde metnine eklenmiş ve madde bu değişiklikler neticesinde tümü itibarıyla yeniden redaksiyona tabi tutulmak suretiyle değiştirilmiştir.

İkinci ve üçüncü maddesi aynen, dördüncü maddesi, hazırlanacak yönetmeliğin tespitinde Sosyal Güvenlik Bakanlığının da katkısını sağlamak amacıyla “Maliye ve Sosyal Güvenlik bakanlıklarınca müşterek hazırlanacak bir yönetmelikle tespit olunur” şeklinde değiştirilerek; 5, 6, 7. ve yürürlük ve yürütme ile ilgili 8 ve 9. maddeleri aynen kabul edilmiştir.

Bu Tasarının amaçladığı konunun önemi ve yeri dikkate alınarak Genel Kurullarda öncelikle görüşülmek üzere, Yüksek Başkanlığa saygı ile arz olunur.”¹¹⁶²

Aynı gün tasarı ve tekliflerin görüşülmesine geçilmiştir. Tasarının tümü üzerinde ilk konuşmayı Trabzon Milletvekili Ahmet Şener yapmıştır. Şener, tasarı ve tekliflerin Komisyonunda birleştirilmesiyle ilgili bir usul yanlılığı yapıldığını belirttikten sonra konuşmasını şöyle sürdürmüştür:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım, bu kanunun çıkarılmasına şahsen taraftarım. Anayasanın 41-48 ve 53. maddeleri esas olarak bunu alır ve der ki Anayasanın 41. Maddesinin 2. fıkrası: “İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla, millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planlarını yapmak Devletin ödevidir.” Bunun 1. fıkrasında da yine: “İktisadî ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış...” düzeyinde onları Türkiye Devletinin ve bu Devletin hükümetleri yaşatmaya mecburdur.

48 inci maddesi: “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.”

Bu güçsüz, kimsesiz, fakir ve hiçbir geçimi kaynağı bulunmayan kişilerin elbette sosyal güvenliğe sahip olmaları zorunluğu vardır.

Anayasanın 53. maddesinde de “Devlet, bu bölümde belirtilen iktisadî ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini, ancak iktisadî gelişme ile malî kaynaklarının yeterliği ölçüsünde yerine getirir” denilmektedir.

¹¹⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976 sonuna ekli basmayazı, ss. 10-11.

Pek tabii ki Devlet, Hükümet, bu yukarıda saydığımız Anayasa maddelerinde belirtilen vecibeleri yerine getirmek için, malî gücünü de dikkate alarak kanun çıkarmaya mecburdur.

Muhterem arkadaşlarım, bu konuda getirilmiş olan bu kanun fakir, kimsesiz ve güçsüz vatandaşlara, Devletimizin malî imkânlarına göre verebileceği imkânları birçok faktörlerle bağlamış bulunmaktadır.

Sayın Başkan, bu konu önemli bir konu olmakla beraber, tatbikatta çok önemli hususları da ortaya çıkaracağına kaniyim.

Hatırlarsınız, 1095 sayılı bir madalya Kanunu yapmıştık. O kanun burada görüşülürken zamanın sayın Maliye Bakanına sormuştum; “Rey verebilmem için bunun malî gücü nedir, maaş bağlamaya mecbur olduğumuz kişilerin adedi nedir?” demiştim. Çok iyi hatırlıyorum; “13-15 bin kişi kadar olabilir” demişlerdi. Ben de o kanuna müspet oy vermiştim. Ancak o 1095 sayılı Yasanın getirdiği hükümlere göre 15 bin kişiye maaş bağlanması mümkün iken, madalya maaşı bağlanması için 130-150 bin kişi müracaat etti, birçok hadiseler oldu ve verdiğimiz maaşlarla da onları tatmin edemedik.

Şimdiki geçim sıkıntıları, hayat pahalılığı ve artan fiyatlarda en zengin, en yüksek düzeyde maaş alanla bu fakirlerin gittiği fırın aynıdır, gittiği kasap, gittiği manav ve bakkal aynıdır. O halde, satın alma gücüne sahip olmayan bu fakirleri, hiç olmazsa mutlaka bir satın alma gücüne sahip kılmak, yaşantılarına bir imkân tanımak için bu kanun önemli bir kanundur. Bu kanuna müspet oy vermek zorundayız; şahsen ben bu kanuna müspet oy vereceğim. Bu, sosyal adaleti temin eden güzel bir kanundur.

Ancak bazı hususları belirtmek istiyorum: Kanunda zikredilen 65 yaşı tespit etmek elbette mümkündür: nüfus kütüğünden bunu tespit etmek mümkündür. Fakat, güçsüz, fakir, kimsesiz ve bakıma muhtaç olan kimselerin tespitinde hangi faktörler kullanılacaktır? Bu hususların tespiti için, bu hususlar memleketimizde henüz standart hale getirilememiştir. Güçsüzler, hangi faktörlere göre güçsüz sayılacaklardır? Fakir kişilerin fakirliğini kimler tespit edecektir? Maddeler geldiğinde bunlar üzerinde konuşacağız.

Bugün birçoklarımızın “muhtaçtır” dediklerimiz, birçok şeylerde yapıldığı gibi, “muhtaçtır” diye bir vesika alıyorlar; fakat bunlar hiç de muhtaç olmayabiliyor. Onun için bu konuları standart hale getirilmeyen Türkiye’de bu kanunun tatbikatı güç olacaktır. Güç olmasına rağmen mutlaka çıkarılmasında da zaruret görüyorum.

Anayasanın 41, 48 ve 53. maddelerinde derpiş ettiği hususları, yani Anayasanın emirlerini Türkiye Büyük Millet Meclisi yerine getirmeye mecburdur.

Şimdi, bu konunun üzerinde çok durmuş olduğunu tahmin ettiğim sayın Komisyondan ve Hükümetten bu konuyu istirham ediyorum. Yani, bizim, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çıkartmak istediğimiz bu kanun, iyi bir kanun; ancak güçsüzleri, kimsesizleri, fakirleri hangi şartlarla, nasıl tespit edecek? Bunu tespit ederken, Hükümet bu konuda “yönetmeliklerle tespit edilecek” demiyor; görmedim. Olmadığına göre, kimlerin tespit edileceğini, belirtmek gerekir. Korkarım ki, -yine zabıtlara geçmesi için söylüyorum, bunda darılmak yok, her parti için söylüyorum- korkarım ki yarın öbür gün, “bu bizden olduğu için güçsüzdür, fakirdir, buna maaş bağlayalım; bu sizden olduğu için maaş bağlamayalım” şekline girmesin.

Sayın arkadaşlarım, hiç tedirgin olmayın; ben biliyorum, burada ne kanunlar çıkardık da bunun altından sonra birçok mesele çıktı ve hepimize, sana da geldi bana da. Böyledir, Türkiye’de bunlar varit olmaktadır. Bu kürsüden her şeyi söyleyelim, zabıtlara geçsin, yarın öbür gün bunları ortaya koyduğumuz zaman şahidimiz zabıt olsun. Mesele bu. Yoksa, “yapılacaktır” demeye dilim varmıyor; “olacaktır” da demeye dilim varmıyor ama, böyle ihtimallerin dikkate alınması için maddelere esaslar koymalıyız. Yarın öbür gün “fakir”i tarif ederken bu memlekette kimsesizi, güçsüzü tarif ediyorsunuz, ekonomik yönden güçsüz diyeceksiniz, bedenen güçsüz diyeceksiniz, doktorlara göndereceksiniz, rapor aldıracaksınız ve hatta size ve bendenize de gelecek ve o arkadaşımız bana bir rapor al demeye kadar gelecek ve o zaman belki de biz de yardımcı olmaya başlayacağız.

Olmaz arkadaşlarım; bu, sosyal adaleti temin edecek bir kanundur, bu kanunun üzerinde çok iyi durulmasında zaruret olduğuna işaret etmek istiyorum. Getiren arkadaşlara teşekkür

ediyorum, çünkü lüzumlu idi. Anayasanın bu hükümlerini yerine getirdiğinden lüzumlu idi ve onun için diyorum ki, bu kanunun tümü üzerinde konuşmalar yapılırken, maddeler üzerinde de yapılması gereken değişiklikleri, varsa sayın Hükümet ve Plan Komisyonu Başkanı veya Sözcüsü bu konuda bize bilgi verirse, bu konuda daha faydalı olabileceğiniz kanısındayım.

Saygılar sunarım.”¹¹⁶³

Şener’den sonra, CGP Grubu adına Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı konuşmuştur:

“Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

50 yıllık Cumhuriyet tarihimizde, milletimizin sosyal adalet ve sosyal güvenlik konularında mazhar olduğu en mühim kanunlardan bir tanesi de, Hükümetimizin Yüce Meclisimize sevk ettiği bu kanundur.

Milletimizin yaşlı ve güçsüz kesimini, dünya devletleri içerisinde eşine hiç rastlanmayan bir atıfletle düşünmüş olan Hükümetimizi, bu tasarımı sevk etmiş olmasından dolayı hararetle tebrik ederim.

Bütün dünyanın sosyal güvenlik kanunlarını tetkik ettiğimiz zaman görüyoruz ki, bu kanunla milletimizin 65 yaşını doldurmuş olan güçsüz, çalışma imkânı olmayan, geliri olmayan, bakımsız kimseleri bizim Türkiye’imiz kadar, bizim Meclisimiz kadar, bizim Hükümetimiz kadar ele almış ikinci bir millete, ikinci bir devlete, ikinci bir parlamentoya rastlanmayacaktır, rastlanmamaktadır. İnşallah Yüce Meclisimiz bu kanunu, Hükümetin sevk ettiği tasarıda olduğu gibi kabul ederse, dünya üzerinde en mutlu, en ileri bir sosyal güvenlik kanununu milletimizin faydasına arz etmiş olacağız.

Sevgili arkadaşlarım, Türkiye’imiz kalkınmaktadır, milletimiz kalkınmaktadır; fakat böyle olmakla beraber 65 yaşından yukarı olan kimseler Balkan Harbinden, Birinci Dünya Harbinden ve bu vatani bize vatan edinmek için kan ve can dökmüş olan gazilerden geride kalmış olan kimselerdir. Bize vatan bağışlayan, vatan kazandıran bu yaşlılara ve bunların içerisinde bulunan fakir ve kimsesizlere, bu kanunu bu şekilde kabul ederek, Hükümetimizin ve Meclisimizin en büyük atıfeti olacaktır.

¹¹⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, ss. 664-666.

Burada, bir hususun daha bu kanuna ilâve edilmesini lüzumlu görüyoruz. O da şu:

65 yaşını herhangi bir vatandaşımız doldurmamıştır; ama bu kanunda tavsif edildiği şekilde çalışma gücü yoktur, fakirdir, sakattır, hiç bir şekilde çalışma imkânı bulunmayabilir. Gözü kör olabilir, kolu sakat olabilir, bacağı sakat olabilir, felçli olabilir, kulakları sağır olabilir, dilsiz olabilir, hiç çalışma imkânı bulunmayabilir. Bunun yaşı da 65 yaşından aşağıda olabilir. Bu gibi vatandaşlara bugünkü mer'i mevzuatımıza göre hemen hemen hiçbir şey yapamıyoruz demektir, iş Kanunumuz, işçi çalıştıran müesseselerde bu gibi sakat ve güçsüzlere çalıştırdığının yüzde ikisi oranında çalışma imkânı vermeyi öngörmüştür ama, bunların adedi çok olduğu için bunları barındırmamız, çalıştırmamız imkânı olmuyor.

Ayrıca, Vakıflar Genel Müdürlüğümüz ve diğer yardım tesislerimiz de, bütün Türkiye’de, 40 milyon nüfus içerisinde, bu gibilere yapabildiği yardım binin ötesine geçmiyor. O halde muhterem arkadaşlarım, önümüzde 65 yaşını doldurmuş, güçsüz, fakir, kimsesizlere maaş bağlanmayı müzakere ettiğimiz bu kanunun içerisinde, 65 yaşını doldurmamış, fakat aynı şekilde güçsüz, çalışma imkânı olmayan, perişan durumda olan vatandaşlarımızı da düşünerek bir fıkra da onlar için ilâve etmemizi ve altmışbeş yaşından sonrakilere sağladığımız imkânı, altmışbeş yaşından daha küçük olan güçsüz, sakat, çalışma imkânı olmayan kişilere de sağlamamızın yerinde olacağını ve böylece en küçük yaştan en büyük yaşa kadar güçsüz, fakir, kimsesiz, çalışmaya takati olmayan ve bu hususu yetkili kurumların vereceği raporlarla ispatlayan kimselere bu kanunda derpiş edilen yardımı sağlamamızın çok yerinde olacağını uygun buluyoruz.

Bu hususta da imzaladığımız önerge kabul buyurulursa, hakikaten kanun dört başı mamur bir kanun olacaktır.

Böylece, milletimize hiç bir milletin vermediği sosyal güvenlik hakkını vermiş olacağız.

İnşallah kanun değerli katkılarınızla kabul edilir. Millete hayırlı olmasını peşinen diliyorum.

Teşekkür ederim, saygılar sunarım.”¹¹⁶⁴

¹¹⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, ss. 666-667.

Üçüncü olarak, Demokratik Parti Grubu adına Niğde Milletvekili Mehmet Altınsoy konuşmuştur:

“Muhterem arkadaşlar, Devletin karakterini tespit eden Anayasa maddesinin, Devletin özelliklerinden saydığı birisi de sosyal devlet olmasıdır.

Sosyal devlet, sosyal adaleti ve sosyal güvenliği gerçekleştirecek devlet demektir.

Sosyal güvenlik ise, bütün vatandaşların sosyal güvenliğe kavuşması demektir.

65 yaşını bitirmiş olan, herhangi bir geçim kaynağı bulunmayan güçsüz ve bîkes kalmış kişilere Devletin elini uzatması, modern devlet telâkkisinin başta gelen özelliklerinden olması gerekir. Bu bakımdan, bütün kalbimizle bu kanunun çıkmasına taraftar olduğumuza işaret etmek isteriz.

Ancak, kanun tekniği bakımından aksaklıklara ve noksanlıklara işaret etmek isteriz.

Sayın Ahmet Şener’in de biraz evvel işaret buyurduğu gibi son metin olarak komisyon metninde “Belli bir geçim kaynağı bulunmayan, nafaka almamış olan veya alma imkânı bulunmayan, herhangi bir Sosyal Sigorta ve benzeri müesseseden kendisine maaş bağlanmamış olan” diye amme ve şamil manada bazı kayıtlar getirilmiş olmasına rağmen, yine de 65 yaşını bitirmiş olduğu halde herhangi bir geçiminin bulunup bulunmadığını tespitte müşkülât çekilecek şekilde kanun tedvin edilmiştir, kesin ve keskin hatlarla ayrılmamıştır. Onun için, kanaatimiz odur ki, ileride, müstahaklara verileceği yerde, müstahak olmayanların bu kanundan istifade etmesi ihtimali belirmektedir. Bu bakımdan, kanunun daha keskin ve kesin hatlarla, kimlere, hangi şartlar altında verileceğini tespit etmiş olmasında fayda mülâhaza ederdik. Bunun şimdiye kadar çıkmış bazı kanunlarda suimisali görülmüştür, onun için endişe duyuyoruz. Gerçi, kanunda bu tatbikatın nasıl olacağı bir yönetmeliğe havale edilmektedir. İleride, ilgili dairelerin bir yönetmelik çıkaracağı ve bu yönetmeliğe göre tayin edileceği söylenmektedir. Ancak, bu husus, maalesef çok suiistimal edilmiş bir husustur. Bazı kanunlarda yönetmelikler, tüzükler çıkacağı beyan edilmiştir; bazı ahvalde, seneler geçtiği halde ve hatta bazı kanunlarda şu kadar müddet içerisinde yönetmelik ve tüzük çıkacağı emredilmiş olmasına rağmen, seneler geçtiği

halde bu yönetmeliklerin, tüzüklerin çıkmadığı bir vakıadır. Ayrıca, havale edilen yönetmeliğin bir bakıma tatbikatta kanunu aşan veya kanunun esprisini geçen bazı tatbikatları da görülmektedir.

Onun için, kanımızca, bazı meseleleri yönetmeliklere veya tüzüklere tatbik etmek ters tatbikata vesile olmaktadır; bu kanun da bu hata ile maluldür.

Ayrıca bir hususa işaret etmek istiyoruz: Tespit edilen 60 liranın, her yıl bütçede tespit edilecek katsayı rakamıyla çarpılmasından doğacak rakam karşılığı paranın 65 yaşını geçmiş güçsüzlere verileceği kanunda tedvin edilmiştir. Bugünkü tatbikatta katsayı 9'dur, 60 ile çarptığınızda 540 lira eder. Bugünün ekonomik şartlarında bir kişiye 540 lira verdiğinizde, ona tam bir geçim temin etme imkânından mahrum olacağız. Bu bakımdan, 60 rakamının, katsayı 9 olduğuna ve bu günün ekonomik şartları da çok ağır olduğuna göre, yükseltilmesinde, ileride değişecek şartlar da katsayıya bağlandığına göre, gelecek ekonomik şartlara uyum bakımından fayda olacağı kanaatindeyiz.

Bir taraftan, “Sosyal devlet telâkkisi” diyoruz, “Güçsüzlere yardım edeceğiz” diyoruz, diğer taraftan da, verdiğimiz para yetmezse, yeniden onları imkânsızlıklar içine itmiş olacağız. Bir de, üstelik herhangi bir yerden bir talepte bulunursa, “Devlet sana bakıyor” diye önüne bir mani koymuş olacağız. 540 lira ile ki, o insan 65 yaşında da olsa, asgari şartlarla geçinme imkânına sahip değildir. Sanıyorum ki, muhterem Komisyon bu 60 rakamını tespit ederken asgari geçim şartları ile ilgili büyük şehirlerde elde edilen rakamları tetkik etmemiş olacak. Bugün 4 nüfuslu bir aile için tespit edilen asgarî geçinme endeksi, kişi başına hesap edildiği takdirde, 540 liranın çok üzerindedir. Bu nazarı itibara alınsa idi, 60 rakamında ısrar edilmezdi kanaatindeyim.

Bir de, muhterem arkadaşlar, bir başka hususa işaret etmek istiyoruz. Hazır bu kanun bu yönde sosyal bir meseleyi halletmek üzere Yüce Meclise gelmişken arz edelim ki, noksan iki yönü vardır: Birisine Sayın Hasan Tosyalı arkadaşımız işaret etti; 65 yaşına gelmemiş olmasına rağmen, sakatlığı, maluliyeti dolayısıyla geçiminden aciz ve başka yerden geçim imkânı olmayan kişiler de Türkiye’de mevcuttur. Gerçi, bazı müesseselerde sakatların mecburen istihdam edilmesine dair

kanunlar var; ancak, öyle kişiler var ki, kendilerine böyle bir imkân tanındığı halde dahi bedenlen çalışma imkânından mahrum. Bunlara, “Siz 65 yaşınızı doldurmadınız, Devlet size herhangi bir yardımda bulunamaz” demek, kanımızca pek adaletli olmayacaktır. Böyle bir önerge hazırladıklarını söyledi Sayın Tosyalı, bu önergeye biz de katılırız.

Ayrıca, Türkiye’deki küçük yaşta ki kimsesiz çocukların da himayesi için kurulmuş müesseseler gayri kâfidir. Yetiştirme yurtları ve benzeri müesseseler, kendilerine müracaat edenlerin yüzde birini, hatta mübalâğalı saymazsanız, binde birini dahi karşılayamamaktadır. Bunun için, kimsesiz küçük çocuklar da bakıma muhtaç kalmaktadır. 65 yaşındaki muhtaç kişilerin bakılmaları için Devlet kesesinden bunca yardımcı yapıyoruz, bir insanî muameledir, bunun için bir diyeceğimiz yok. Ancak, 65 yaşını geçmiş olanların akıbetleri de belli değildir. Hiç değilse, normal ömür bakımından ölümleri yakındır, ama gelecekte belki de Devlete, millete büyük hizmetler yapması mümkün olan küçük yaşta ki çocukların bu vesileyle himayeden mahrum kalmaları, sanıyorum ki, adaletle uygun olmayacak.

“Mevcut müesseseler var” denebilir. Mevcut müesseseler, kimsesiz, küçük yaşta ki çocukları himaye etmekten acizdir, binde bir ihtiyacı dahi karşılayamamaktadır. Böyle bir fon olursa, küçük yaşta ki çocuklara bakma imkânı olacaktır. Bunun da kanunun noksanlıklarından birisi olduğu kanaatindeyiz. Bu hususta da bir önerge hazırlayıp Yüce Başkanlığa sunacağız.

Bunun dışında, kül itibariyle ve espri itibariyle, kanunun lehinde olduğumuzu ve müspet oy kullanacağımızı arz, ederiz.

Teşekkür ederim.”¹¹⁶⁵

Millî Selâmet Partisi Grubu adına Adıyaman Milletvekili Abdurrahman Ünsal konuşmuştur:

“Değerli arkadaşlarım, toplumun fertleri arasında bulunan güçsüzlerin, muhtaçların, her türlü ihtiyaç sahiplerinin korunması en mühim sosyal adaletin icabıdır. Gerek Hükümet tasarısında ve gerekse bu mevzuda verilmiş bulunan 4 kanun teklifinden 2 tanesi aynı mahiyette olup, 65 yaşını doldurmuş, geçimine medar olabilecek her türlü maddî imkânlarından

¹¹⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, ss. 667-668.

mahrum olan veya yeteri derecede kendisini geçindirecek bir şeyi bulunmayan vatandaşlara 60 gösterge üzerinden maaş bağlanmasını öngörmektedir; bunu memnuniyetle karşılıyoruz. Ancak, cemiyette, Türk toplumunda aynı derecede, Devletin himayesine muhtaç başka kimseler de var. Meselâ her türlü çalışma gücünü kaybetmiş körler, sakatlar, topal kimseler veya aklını kaybetmiş veya vücudunun büyük bir kısmına bir arıza vâki olmuş ve dolayısıyla çalışma gücünü kaybetmiş ve hiç bir maddî imkânı olmayan veya maddî imkânı kendisini geçindiremeyecek miktarda bulunan kimselere de bu yardımın sağlanması lüzumludur kanaatindeyiz. Ayrıca, bunlara ilâveten, yine maddî imkânlardan mahrum bulunan -hasta olmasa da- fakir vatandaşlara, yetimlere, dullara da bu yardımın teşmil edilmesinin lüzumuna kani bulunuyoruz.

Bu bakımdan, müzakereye esas olan komisyon raporunda bunların bütününe görmemiz mümkün değildir.

Komisyon raporunu okuduğumuz zaman, komisyonda redakte edilen metin ve bu metni izah eden komisyon raporunda, 65 yaşını doldurmadığı halde, iş görme ve çalışma gücünden mahrum olduğunu sağlık kurulu raporuyla belgelendiren ve kanunun aradığı diğer şartları haiz olan Türk vatandaşlarına da aynı ölçülere göre aylık bağlanması hususu dercedilmiş bulunmaktadır. Fakat, bir zühul eseri olsa gerek, komisyonun redakte ettiği madde metninde bunu görmemekteyiz. Bu ahengi temin etmek üzere bir de önerge hazırlamış bulunmaktayız. Bu önerge kabul edildiği takdirde, 65 yaşını doldurmuş muhtaç ve güçsüzlere ilâveten, 65 yaşını doldurmadığı halde, sağlık kurullarından alacağı raporla iş görme kabiliyetini kaybetmiş olan her türlü sakat ve malul kimselerin de maaş almasına yardım edecek olan bir fıkra teklif etmiş bulunmaktayız. Bu fıkraya da iltifat buyurduğunuz takdirde, buradan çıkacak olan bu kanun, daha çok, sosyal tarafı ile, daha da genişletilmiş olarak, şümulü genişletilmiş olarak çıkmış bulunacaktır.

Bu itibarla, bu kanun tasarısını parti olarak olumlu karşıladığımızı ve olumlu rey vereceğimizi arz eder. Yüce Meclise saygılar sunarım.”¹¹⁶⁶

¹¹⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, s. 668

Ünsal'dan sonra, Plan Komisyonu adına Komisyon Sözcüsü Gümüşhane Milletvekili Turgut Yücel şu açıklamayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli üyeler;

Önce bir sayın üyenin temas etmiş olduğu konu hakkında çok kısa bir açıklamada bulunacağım.

Sayın Şener Bütçe Plan Komisyonunda birbiriyle ilişkisi olmayan tasarıların bir arada ele alınmak suretiyle, kanun tasarısı metnine de dercedilmek suretiyle, burada görüşülme imkânının sağlandığını ifade buyurdular.

Aslında, Plan Komisyonu, kendisine gelen bütün tasarı ve teklifleri, eğer birbiriyle bir noktada irtibatlı görüyorsa ki, burada da öyle olmuştur, sosyal güvenlik kapsamı içerisinde mütalaa edildiği için, kanunun başlığında, Hükümet tasarısı ve diğer teklif beraberce mütalaa edilmiş ve mutabakat sağlanabilecek olan noktalar görüşülmek suretiyle, kanun tasarısına son şekli verilmiştir.

O sebeple, birbiriyle irtibatı olmayan tasarı ve tekliflerin bir arada mütalaa edilmesi ve görüşülmesi gibi bir durumun Bütçe Plan Komisyonunda düşünülmediğini, ele alınmadığını belirtmek isterim.

Diğer bir nokta: Yine, sayın üyelerin, tasarı metninde bahsedilen birtakım tariflerin tam açıklıkla ifade edilmediği noktasında, zannediyorum, bu konuda Hükümet de daha açıklayıcı bilgi verecektir, bizim tasarıda esas aldığımız tarifler, aslında muhtelif sosyal güvenlik kapsamı içerisine giren kanunlarda yer alan tariflerdir. Gerek Emekli Sandığı Kanununda, gerek Sosyal Sigortalar Kurumu kanunlarında bu tarifler yer almış bulunmaktadır. Esasen, tasarının 4. maddesinde de, bütün bunları içerisine alacak ve herhangi bir yanlışlığı, bir usulsüzlüğü de bertaraf edecek şekilde bir yönetmelik ki, o yönetmelik Maliye Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile müştereken tanzim edileceği cihetle, böyle, akla gelebilecek birtakım ve daha önceki tatbikatlardan da tecrübe ile ortaya konmuş birtakım yanlışlıkları da bertaraf edecek hükümlerin bu yönetmelikte yer alacağı hususunu kabullenmiş olarak, Komisyon, bir madde ile tasarıya eklemiş bulunmaktadır.

Bir değerli arkadaşım, yine tasarı içerisinde 60 gösterge rakamının bugünkü geçim şartları ile pek uygun düşmediği konusunda mütalaada bulundular.

Esasen, Hükümet tasarısında bu 500 lira olarak, maktu bir rakam olarak ifade edilmiş ve derpiş edilmişti. Ancak, bundan önceki madalya kanununda da, yine Komisyonca -ki burada da görüşüldü- önergeler verilmişti; bir esneklik getirmek ve gelecek yıllar içerisinde biraz daha bir esneklik getirmek amacı ile bu katsayı esası üzerinden yeniden tespit edilmiş bulunmaktadır. Aslında bunlar, bu amaçla yapılan yardımlar, sosyal yardım amacı altında ve o hedefle tespit edilen, düşünülen ve bugüne kadar da uygulanan maktu yardımlardır; ama biz Komisyon olarak bunu daha esnek bir şekle getirmek için ve zannediyorum bu bir başlangıç da olur, bundan sonraki tasarılar ve tekliflerde bu bir başlangıç olur, emsal olur, o sebeple böylece bunu genişlettiğimizi düşünüyoruz.

Bir diğer konu: Bir arkadaşımızın bahsettiği, 65 yaşını doldurmadığı halde, iş görme ve çalışma gücünden mahrum olduğunun sağlık kurulu raporu ile belgelenmesi halinde de yardım yapılmasını hedef alan ve Komisyonca kabul edilen tasarının metnine de geçmiş olan bir durum vardır. Burada zannediyorum bir zühul olmuş olacaktır. Aslında, görüşülmüştür ve tasarının gerekçesinde, metninde açıkça da ifade edilmiş bulunmaktadır. Aynen şöyle de yazılmaktadır: “65 yaşını doldurmadığı halde, iş görme ve çalışma gücünden mahrum olduğunu sağlık kurulu raporu ile belgelendiren ve kanunun aradığı diğer şartları haiz olan Türk vatandaşlarına da...” ibaresi ile yer almış bulunan ifade ile, zannediyorum, teklif edilen husus böylece düşünülmüştü. Ancak, bir zühul eseri olarak zannediyorum madde metninde konulmamıştır. Her halde tashihi mümkün olacaktır.

Teşekkür eder, saygılar sunarım.”¹¹⁶⁷

Yücel'den sonra, Adalet Partisi Grubu adına Sivas Milletvekili Enver Akova konuşmuştur:

“Sayın milletvekilleri, Cumhuriyet tarihinde ilk defa bir uygulamanın yapılması için Yüce Parlamenta bir kanun tasarısı ve bu kanun tasarısının içinde mündemiç, değerli milletvekillerimizin teklifleri de bulunmaktadır. Kanunlaştığı takdirde, uygulamada belki bazı pürüzlerle karşılanabilir.

¹¹⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, ss. 669-670.

Şunu söylemek icabeder ki, Parlamentomuzdan çıkarılan kanun teklif ve tasarılarının yüzde yüz olarak kesin bir ifadeyle, tam manasıyla çıktığını söylemek elbette hatalı olur. Yarın, uygulama neticesinde çıkacak pürüzler, değişik maddelerin istenmesiyle, tasarılarla ve tekliflerle giderilmeye çalışılacaktır.

Burada bir şükran borcunu ifade etmek lâzımdır ki, Hükümetimiz böyle bir ihtiyacın karşısında, Bakanlar Kurulu olarak, Yüce Parlamenta bu tasarıyı 9 madde halinde sevk etmiş, komisyonlarımızdan geçmek suretiyle Yüce Heyetimizde şu anda görüşülmektedir.

Değerli milletvekilleri, bu 9 maddenin ihtiva ettiği hükümler üzerinde eğer açıklamak ve bazı hususları aydınlatmamız gerekirse, şöylece sıralamakta yarar addederim:

Anayasanın 53. maddesinde, kanun tasarısında yer aldığı gibi, Devlet, gelir kaynakları karşısında sosyal dengeyi sağlamak için, bazı hususları, Anayasanın denetimi, ışığı altında sağlamakla yükümlüdür. Hükümet bu zorunluluğu duymuş; 65 yaşını doldurmuş güçsüz, kimsesiz, maddi yönden çalışamayacak, kendi bünyesi, vücudu elvermeyecek durumda, çocukları bulunmayan, torunları bulunmayan, hiç akrabası bulunmayan, bakacak kimsesi bulunmayan bir kimseye, bir aylık bağlamak için Parlamenta gelmiş bulunuyor.

Bu, bir nimettir, bu bir yardımdır, bu bir faydadır. İslâm dininde gayet güzel bir kaide vardır: Sosyal hukuk esaslarının gerçekleştirilmesi için Cenabı Allah bile, zenginlerin mallarından, oran nispetinde, zekât alınmak suretiyle fakirlere verilmesini emretmektedir. Yüce Peygamberimiz Hz. Muhammed'in sünnetinde dahi, zekât müessesesi tamamen işlenmiş ve İslâm Hukukunda bu gerçekler yer almıştır. Binaenaleyh, Cumhuriyet tarihinde böyle bir kanun tasarısının gelmiş olması elbette bizleri sevindirmektedir.

Değerli arkadaşlarım, şu hususu da arz etmeme müsaade buyurunuz: İstanbul'un çeşitli camilerinde, avlularda, hatta Ankara'da günlük olaylar arasında zincir olarak sıralanan bir husus var: Kapılarımız dövülmek, zillere basılmak suretiyle, maalesef muhtaç olanlar gelmekte ve dilenmekte. Hatta, bu dilencilik şebekesinin başı elemanları ve ayrı ayrı hücreleri bulunmak suretiyle, günlük kazançlarını büyük bir miktarda sağlayanlar dahi vardır; ama bu şebekeyi yönetenler ayrıdır.

Bunlara müsaade etmemek, bunları bu durumdan kurtarmak ve başka kişilerin yararlanmalarına mani olmak için, böyle bir kanun tasarısının kabul edilmesinde büyük bir fayda vardır. O halde cami avlularında ve ziller basılmak suretiyle rahatsız edilen evlerin, özel şebekelerin önüne geçilmek için, bu kanun tasarısının elbette faydası olacaktır.

Ayrı bir husus: Bu kanun çıktığı takdirde, sorumlu kurum olarak Emekli Sandığı muhatap kılınmaktadır. Bu tediyeyi Emekli Sandığı yapacaktır. Nasıl yapacaktır? Maliye Bakanlığının hazırladığı yönetmelik esaslarına göre, kanunun ilgili maddesine göre, bütün teferruatı siz izah edemezsiniz; ama yönetmelik esaslarına göre elbette Hükümet bu tedbirlerini alacaktır.

Aziz milletvekilleri, acaba, bu kanunun ışığı altında, gazilere bağlanan aylık gibi, hepsini söylemiyorum askerlik şubelerine ve dairelerine müracaat edilmek suretiyle, yanlışlıkla tanzim edilen dosyalar vardır. Maaş bağlanmış ve fakat bir müddet sonra, gerçek kayıtlar ortaya çıktıktan sonra, bu gazilere bağlanan maaşın iptali cihetine gidilmiştir. Bunda da yapılacak mıdır? Yapılabilir, fakat bunlara şiddetle karşı koymak gerekir. Eğer, bunu yapan, yapacak olan ve tespit edildiği takdirde, yine tasarının bir maddesinde yer alan, bu şekilde vasıta olanların tecziye edileceği, maaş alanlardan, % 50 fazlası ile verilen ödeneklerin geri alınacağına dair madde konmuştur; ama ben şunu söylemek istiyorum ki, bu durumda olan vatandaşımızdan hiç birinin böyle bir duruma gireceğini ve vesile olacağını zannetmiyorum; kendilerini tenzih etmek isterim.

Değerli milletvekilleri, Bu kanun, tasarısının bir an önce Yüce Meclisimizde kanunlaşmasını Adalet Partisi Grubu olarak arzu etmekteyiz.

Tasarı metninin, maddelerinin iyi tedvin edilmiş olduğunu görmekteyiz ve bu tasarıya Adalet Partisi Grubu olarak müspet oy kullanacağımızı arz eder, Yüce Meclise saygılarımı sunarım.”¹¹⁶⁸

Bingöl Milletvekili Hasan Celalettin Ezman şahsı adına görüşlerini dile getirmiş ve böyle bir kanunun çıkarılmasında geç kalındığını ifade etmiştir:

¹¹⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, ss. 670-671.

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

65 yaşını bitirmiş kimsesizlere, güçsüzlere, yoksullara bir imkân bağışlayan kanun tasarısının çıkması için bütün partilerimizin ve arkadaşlarımızın fikir birliği içinde görmüş olmakla gurur ve sevinç duyuyorum.

Aslında, bu mevzuda biz gecikmişiz. Sayın Topyalı arkadaşımın ifade ettiğinin aksine olarak, bugün ilerlemiş milletler, kapitalist ölkelerden sosyalist ölkelere kadar hemen hepsi, 65 yaşını geçmiş, muhtaç insanların sokaklarda dilencilige bırakmamışlardır. Yurdumuzda dilenciler çoktur, ortada bırakılmış insanlar çoktur ve bugüne kadar bunun üzerine eğilinmemiştir. Bu sebeple de, bugün bu mevzua eğilindiğini görmekle insanlığım adına, Türklüğüm adına, yurttaşlığım adına gurur duyuyorum, sevinç duyuyorum.

Aslında, Almanya, Amerika, Rusya, İngiltere, Japonya gibi ileri milletler, çeşitli sosyal güvenlik kurumları ile, bu yaşa gelmiş insanların tümünü sosyal güvenlik altına almışlardır. Aslında, 540 lira ile değil, belki 1 540 lira ile, belki 2 540 lira ile, belki 10 540 lira ile teminat altına almışlardır bunların sosyal güvenliklerini. Bu hususta biz maalesef söylemek zorundayız ki, geri kalmışızdır. Ama, bugün bunu telâfi etmenin imkânını kazanmış olmakla gene gurur duyuyorum, sevinç duyuyorum.

65 yaşına gelmiş insanlarımızı sokaklarda şahısların merhametine terk edemeyiz, sokakların merhametine terk edemeyiz; bunu devlet güvenliği altına almak bizim için insanî bir görevdir ve aynı zamanda Anayasamızın da bu işle ilgili hükümlerinin mecburiyetidir. Biz, bugün, Türk milletinin temsilcileri olarak bu mecburiyeti idrak etmeye ve bunu yerine getirmeye mecburuz.

Yarın, halkımızın çeşitli sınıfları, çeşitli iş grupları çeşitli yollardan sosyal güvenliğe kavuşuncaya kadar bu bir çıkış noktası olacaktır; fakirlerimiz, düşkünlerimiz için bir çıkış noktası, bir himaye olacaktır. Aslında, 540 lira az bir miktardır, fakat tabii, Devletimizin imkânlarını düşünmeye mecburuz ve her halde bu nazarı itibare alınmıştır, düşünülmüştür; ileride inşallah daha büyük rakam üzerinde durabileceğiz.

Üzerinde durulacak ikinci bir nokta: Çalışamayacak derecede sakat olanlarla, akıl hastalarının da - zaten geçim darlığı içinde olan aile fertlerinin başına felâket olan akıl

hastaları, veya ileri derecede sakatların- bu kanun kapsamı içine alınması ve değerli arkadaşlarımızın bu nokta üzerinde durmaları; gerek parti mensuplarının ve gerekse Komisyon Temsilcisinin bu hususa olumlu davranması da beni ayrıca sevindirmiştir.

Bizler, yaşlılarımıza karşı hasis değil, hassas olmaya mecburuz. Üç beş tane 65 yaşını bitirmiş vatandaşımız fazladan para alsın; fakat her halde her muhtaç insanımızın alması önemlidir. Belki az derecede muhtaç olan insanın alması o kadar önemli değildir; önemli olan, her muhtaç insanın bu kanun kapsamına girmiş olmasıdır. İnsanlarımızdan, Devletimizin imkânlarını, vatandaşlığımızın icaplarını esirgemememiz lâzımdır.

Üzerinde durmak istediğim ve arkadaşlarımızın imzalayıp takdim edecekleri bir önergeye de katılarak, bunun yürürlük tarihinin kanunun çıkış tarihi olarak kabul edilmesini istirham ediyorum, bu şekilde onaylanmasını istirham ediyorum. Bu hususta arkadaşlarımızın hazırladığı önerge Yüksek Başkanlığa takdim edilecektir.

Bu kanunun yüksek tasviplerinizden geçeceğine şüphem yoktur; bundan, demin de arz ettiğim gibi, tekrar tekrar gurur ve mutluluk duyuyorum. Özellikle, hiç bir sosyal güvence imkânı olmayan doğu halkının bir temsilcisi olarak, henüz sanayiın yerleşmediği, henüz sosyal güvenliğin, sigortalı işçiliğin girmediği bir mıntıkanın da temsilcisi olarak, ayrıca bu beni daha çok sevindirmektedir. Bütün Türk halkı ile beraber, doğu halkının da buna ihtiyacı vardır, bundan da ayrıca mutluluk duymaktayım.

Türk halkının, Türk vatandaşlarının böyle güzel imkânlara, daha geniş nispetler içinde ileride kavuşması dileğiyle, hepinize saygılarımı ve sevgilerimi sunarım.”¹¹⁶⁹

Ezman’ın konuşmasından sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Gaziantep Milletvekili Mustafa Güneş konuşmuştur:

“Gerçekten, Yüce Parlamentomuz bugün çok önemli bir yasanın üzerinde durmaktadır. Cumhuriyet kurulduğu günden bu yana bu konu hemen hemen belki de Yüce Parlamenteoya getirilmemişti. Cumhuriyet Halk Partisi, 1973 seçim

¹¹⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, ss. 671-672.

bildirgelerinde “Eğer iktidar olursa, gücü yeterse, 65 yaşını bitirmiş, güçsüz, bakıma muhtaç, iş yapamayacak kadar sakat kişilere Devletçe maaş ödeneceği” vaadinde bulunmuş, bunu Türk kamuoyuna açıklamıştı.

Ayrıca, Hükümet Programına da bu konuyu almıştı, ama şimdiki Hükümet bu konuyu Yüce Parlamenteoya getirmekle önemli bir görev yapmış, Cumhuriyet Halk Partisinin, gerek seçim bildirgesinde, gerekse Hükümet Programına almış olduğu bu konuyu bugün Yüce Parlamentodan çıkarır, gerçekten, kimsesiz, 65 yaşını bitirmiş güçsüz vatandaşlarımızın hizmetine yöneltirse, önemli bir görev yapmış olur.

Bu nedenle, hakikaten bugün çok önemli bir görev yapıyoruz ve inşallah bu yasanın çıkacağından inançlıyım. Ancak, Cumhuriyet Halk Partisi Bütçe Plan Komisyonu üyeleri arkadaşlarımız bir teklifte bulunmuşlar; 60 gösterge üzerinden katsayıyla çarpılarak, artan hayat ağırlığı karşısında, bağlanan maaşın yükselmesi imkânını sağlamakla, Hükümet tasarısının âdil olmasını temin etmişlerdir. Çünkü, Hükümet tasarısında bağlanacak aylık 750 lira, Cephe Hükümetinin fiyat zamlarıyla bir kişinin yaşama olanağı zaten ortadan kaldırılmıştır. Zira, bugün bir çift ayakkabının fiyatı 450 liradır. Yarın 750 lira olmayacağını kimse garanti edemez.

Her yasanın bir uygulama güclüğü, malî kaynakların nereden sağlanacağı konusudur. 1976 malî yılı bütçesine hiçbir ödenek konmadığına göre, yasanın nasıl uygulanacağı belli değildir. 8. madde, önümüzdeki malî yılbaşından itibaren uygulanması karşısında, 750 liralık aylık hiç mesabesine inecekti. Bu nedenle, bütçenin tadili çok uygun olmuştur. Ancak, yasanın uygulanması sırasında bazı yolsuzlukların, güçlüklerin ortaya çıkacağı endişesindeyiz.

Endişelerimiz şunlara inhisar etmektedir: Muhtaç ve güçsüzlerin tespiti nasıl olacaktır? Bu konu üzerinde çok dikkatli durmak gerekir. Gerçekten, bugün ülkemizde 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz, kör, sakat, hiç iş yapamayacak kadar çok binlerce vatandaşımız sokağa atılmış dilencilik yapmaktadırlar. Daha dünkü pazar, 30 kadar kör genç vatandaşımız, Sıhhiye'deki Zafer Çarşısının üzerinde bir direnişe geçmişlerdi. Bu 30 kişi, yalnız kendileri için değil, Türkiye'deki binlerce kör vatandaşlarımızın seslerini duyuruyordu Yüce Türk Milletine. “Biz ne olacağız?”

diyorlardı. “Hükümet bizim elimizden tutsun, Devlet bize yapabileceğimiz işleri versin, seve seve yaparız; ama iş vermiyor. Kanun çıkarmış, işgücünü kaybetmişlere devlet sektöründe veya özel sektöre alınacak işçilere % 2, % 4 öncelik tanınması gerekirken, bu hakkı bile tanımıyorlar” diye feryat ediyorlardı.

İşte, bu kanun kapsamına, yalnız, 65 yaşını bitirmiş, güçsüz, bakıma muhtaç kimsesizlerin yanında, bir de sakatlar, yani, körler, topallar, tamamen işgücünü kaybetmiş vatandaşlarımız da alınırsa, Parlamentomuz çok önemli bir görevi yerine getirmiş olur. Kanunun uygulanması sırasında bu konu üzerinde çok dikkatli durmamız gerekecek.

Gerçekte, bugün ülkemizde, 65 yaşını doldurmuş binlerce muhtaç, güçsüz ve kimsesizler vardır. Devlet olarak, bu gibi kimsesizlerin elinden tutmaz, onları kaderleri ile baş başa bırakırsak, Devlet, Anayasamızın bu konudaki belirgin hükümlerini yerine getirmemiş olur. Onları dilenci olarak sokağa atmaya hiçbirimizin hakkı yoktur. Dinimiz de bunu emreder: Yakınlarında aç insanlar varken, iş yapamaz güçsüz insanlar varken, sen mutlu olmuştun; hatta benim cemaatime gelmeye hakkın yoktur” demiştir Peygamberimiz.

Bu nedenle, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak, bu yasaya olumlu oy kullanacağımızı bildirir; yasanın, 65 yaşını doldurmuş güçsüz ve bakıma muhtaç vatandaşlarımıza hayırlı olmasını diler, Yüce Parlamentoyu saygıyla selâmlarım.”¹¹⁷⁰

Hükümet adına ise Sosyal Güvenlik Bakanı Kütahya Milletvekili Ahmet Mahir Ablum konuşmuştur:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Evvelâ burada gerek grupları adına, gerek şahısları adına konuşan bütün arkadaşlarıma Hükümetin namına şükranlarımı sunmak isterim.

Görülüyor ki; tasarıyla getirilmek istenen bu tedbir, bu konuşmayı yapan arkadaşlarım tarafından olumlu karşılanmıştır. Yalnız tasarının müzakeresi sırasında; gerek kapsamı itibarıyla, gerekse tatbikatı dolayısıyla verilmesi buradan ifade edilen önergelerle, tasarıyla amaçlanan hususun, nispeten de olsa

¹¹⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, ss. 672-673.

amacından saptırılmamasına bir imkân ve kolaylık sağlamak için, huzurunuzda bazı noktalarda açıklamalarda bulunmak istiyorum.

Evvelâ tasarı, hakikaten Anayasamızın Devlete tevcih etmiş olduğu bir görevin yerine getirilmesi sadediyle hazırlanmış ve getirilmiş bulunmaktadır. Sosyal devlet ilkesinin bir tatbik şekli olarak tezahür etmiştir. Sosyal devlet; ülke üzerinde yaşayan vatandaşlarına insanca yaşama şartları sağlayan, vatandaşların bugününden ve yarınından endişeleri olmamasını sağlayacak tedbirler zümresini getiren devlettir. Tasarı işte bu amaçla, bu ilke esasına,göre hazırlanarak huzurlarınıza getirilmiş bir tasarıdır.

Bugün Parlamentonun çeşitli komisyonlarında ve Genel Kurullarında bulunan, çeşitli sosyal güvenlik tedbirlerine taallûk eden tasarılar keza bu cümleden bulunmaktadır. Hükümetimizin de programında yer almıştır -biraz evvel buradan ifade edildiği gibi- çeşitli partilerimizin programlarında, seçim beyannamelerinde yer almıştır ve daha evvelki tarihlerde çeşitli partilere mensup bir çok Milletvekili arkadaşlarımız bu zarureti hissettikleri için Parlamenteoya değişik tarihlerde tekliflerde bulunmuşlardır; kanun teklifi vermişlerdir. Hükümetimizin Programında yer almış hususların başında sosyal güvenlik tedbirleri gelmektedir. Meselâ, tarım sektöründe çalışanları da Sosyal Sigorta kapsamına alacak bir tasarı; meselâ, ev hizmetlerinde çalışan kadınların Sosyal Sigorta kapsamına alınmasını öngören tasarı bu cümledendir. Hükümetimizin Programında sosyal yardımla ilgili birtakım vaatler de yer almıştır. Bunlar, evveleminde huzurunuzda bulunan tasarinın kapsamını teşkil eden yaşlılara yardım, sakatlara yardım, kimsesiz çocuklara yardım, geri zekâlılara yardım, hükümlülere yardım şeklinde hülâsa edebilecek Sosyal yardım manzumesi vaatleri bulunmaktadır ve yine Anayasamızda da yer aldığı gibi; Devlet, Anayasanın kendisine verdiği bu kabil görevleri yerine getirirken, kendi maddî imkânlarını da gözönünde bulundurmak zorunluluğundadır.

Böyle kısaca bir girişten sonra, sizlere şunu arz etmek isterim Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım: Huzurunuzdaki kanun tasarısı, Hükümetin Anayasa hükmü, uyarınca Programında da yer verdiği, keza Programında ifadesini bulan sosyal devlet ve sosyal güvenlik politikası çerçevesi içerisinde,

daha ziyade asıl niteliği sosyal yardım olan yaşlılara kimsesiz ve yoksul yaşlılara muayyen aylık yardımı yapmayı amaçlayan bir tasarıdır. Arz ettim, sosyal yardıma muhtaç diğer vatandaşlarımız da vardır: Sakatlar, körler, dilsizler, kimsesiz çocuklar, geri zekâlılar ve hatta bir ölçüde hükümlüler... Bunlar ayrı bir bakımı gerektiği ve lüzumu halinde eğitimi icabettiği, bir rehabilitasyon tedbirlerini gerektirdiği, usulüne göre bir tedaviyi icabettirdiği için, bu huzurunuzda getirilmiş olan tasarıda bunlara yer verilmemiş, bunlar ayrıca ele alınmıştır. Bunun için de Parlamentoya sunulmuş bir kanun tasarısı bulunmaktadır: Sosyal Yardım Kurumu Kanunu tasarısı. Bu tasarı halen İçişleri Komisyonundadır. Bu tasarının amacı, demin bir çok arkadaşlarımın “Keşke 65 yaşıyla ilgili huzurunuzdaki şu tasarıya ithal edilseydi” diye içten gelen, hakiki bir arzuyla ifade ettikleri sakatlar, körler, dilsizler, bakıma muhtaç kimsesiz çocuklar, işte İçişleri Komisyonunda bulunan Sosyal Yardım Kurumu tasarısıyla birlikte ele alınmış bulunmaktadır. O itibarla, huzurunuzdaki tasarıda o zümre, o yardıma muhtaç vatandaşlarımız unutulmuş değildir. Bilâkis, özel bir itina, özel bir kuruluş, özel bir ilgiyi gerektirdiği için ayrıca getirilmesi düşünülmüş ve demin de arz ettiğim gibi, onunla ilgili bir tasarı Parlamentoya sunulmuş, halen İçişleri Komisyonunda bulunmaktadır.

Şimdi huzurunuzda bulunan tasarı neyi getiriyor? İki husus amaçlanmıştır:

Birincisi, maddî yardım getirmektedir.

İkincisi de, bu tasarı kapsamına giren vatandaşlarımızın hastalıkları halinde parasız tedavi, bakım ve ilâç yardımını getirmektedir.

Tasarı ne gibi şartlar derpiş etmiştir? Evveleminde 65 yaşını doldurmuş olma, kimsesiz olma, iş görme ve çalışma gücünden mahrum olma, geçim kaynağı bulunmama, sosyal güvenlik kuruluşlarından birinden veya kanunların bahsettiği hükümlerden herhangi bir şekilde devamlı bir gelire sahip olmama, nafaka almama veya alma durumunda bulunmama, mahkeme kararıyla devamlı bir gelirden mahrum olma gibi şartları getirmiş bulunmaktadır.

Yardım miktarı: Tekrar ifade edeyim, bu bir sosyal güvenlik hakkı değildir; bir hizmet mukabilinde verilen maaş değildir; vaktiyle yapılmış olan hizmetin ifası sırasında kendi cebinden de prim veya sair şekillerde ödeme suretiyle yapılmış olan bir katkı neticesinde tahakkuk eden bir hak da değildir. Nihayet, arz ettim, Devletin kendi bütçe imkânlarıyla bu fakir ve muhtaç vatandaşlarımıza yapmayı arzuladığı bir sosyal yardımdır. O itibarla, “Bu miktar para geçimlerine kâfi gelir mi, gelmez mi” şeklinden daha ziyade, burada getirilmek istenen hususun mahiyeti, yani bir sosyal güvenlik tedbiri midir -bir maaş gibi, ihtiyarlık halindeki bir tekaüdiye gibi, ölüm halinde dul ve yetimlere bağlanan yardım gibi- yoksa sosyal yardım mıdır? Bunu tekrar arz ve ifade edeyim, mahiyeti itibariyle bir sosyal yardımdır.

Biz Hükümet tasarısında bunu, bütçe imkânlarımızın o nispette elverebileceği düşüncesiyle 500 lira olarak tespit etmiştik; fakat Komisyonda buna daha kabili tatbik bir şekil, bir usul getirilmiş bulunuyor; 60 göstergenin, her yıl bütçeyle kabul edilen katsayıyla çarpımından elde edilecek miktar olarak ifade edilmiştir. Bu değişikliği iyi, olumlu bir geliştirme olarak görmekteyiz.

Bu şekildeki şartları haiz olan vatandaşlarımız karı-koca iseler, bu takdirde de bu bağlanacak miktar % 50 artırmak suretiyle bunlara verilir hükmü de tasarıda yer almış bulunmaktadır.

Bunu kim tatbik edecek? Tasarının hazırlanması sırasında bu husus da enine boyuna incelenmiş, münakaşa edilmiş. Karcımızda bu konuda tecrübe sahibi, organize olmuş, elinde mekanik imkânları bulunan iki sosyal güvenlik teşekkülü bulunmaktadır: Birisi Emekli Sandığıdır, diğeri Sosyal Sigortalar Kurumudur.

Sosyal Sigortalar Kurumu, bildiğiniz veçhile, işçi vatandaşlarımızın ücretlerinden ve işverenden kesilen primlerle kaynağı oluşan ve kanununa göre idarî ve malî bakımdan özerk bir müessesedir. Bu müessesenin genel kurul toplantılarında temsilciler umumiyetle bu Kuruma herhangi bir amaç dışında görev yükletilememesini, yükletildiği takdirde mukabilinde bir bedel alınmasını daima şart koştukları, öne sürdükleri için; burada biz, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığına, şu tasarı kanunlaştığı takdirde, tasarı ile öngörülecek yardımın yapılması görevinin verilmesini Hükümet olarak daha uygun gördük.

Neden Yönetmelik? Tasarının 4. maddesi, bu tasarı kanunlaştığı takdirde tatbikatını, bağlanacak aylıkların verilmesini ve ne şekilde bağlanıp tevzi edilebileceği hususlarını bir yönetmeliğe tabi tutmuştur.

Demin burada konuşan çok değerli arkadaşlarım ifade ettiler; şu şartları sayıyorsunuz: Kimsesiz olma, çalışma gücünden mahrum bulunma, herhangi bir yerden gelir almama, nafakası olmama gibi şartlar, ne şekilde, nasıl tespit edilecektir? Hemen ifade edeyim; bunlar şimdiye kadar çeşitli kanunlarımızda yer almış ve tatbikatına geçilmiş olan birtakım şartlardır. Meselâ: “Kimsesiz”, kanunen kendisine bakmakla yükümlü kimsesi bulunmayan kimse, tabir edilmektedir. 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 106. maddesinde bu tabirin tatbikatı vardır. Medenî Kanunumuzun nafaka ile ilgili 315. maddesinde bununla neyin ifade edildiği açıklanmıştır: “iş görme ve çalışma gücünden mahrum olma”. Keza, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 53. maddesinde bunun bir tatbikatı vardır. Emekli Sandığı Kanununun çeşitli; 1239, 5434 sayılı kanunların 44. maddesinde bu yer almıştır; 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda yer almış bulunmaktadır. Keza “geçim kaynağı bulunmayan...” Emekli Sandığı Kanununun 180. maddesi, Gelir Vergisi ve Vergi Usul Kanunlarında buna yer veren hükümler vardır. Yani arz etmek istediğim husus şu: Görülüyor ki, burada kullanmış olduğumuz tabirler, halen yürürlükte bulunan bir çok kanunlarımızda kullanılan ve tarifî yapılmış olan tabirlerdir. Ancak, bunların ne şekilde, kimlere, nasıl tatbik edileceğini, zaman zaman tatbikattaki güçlükler de gözönüne alınmak suretiyle sık sık bir kanun değişikliğine cevaz vermemek üzere, bir yönetmelikte tespit edilmesinin daha uygun olacağı düşünülmüş ve kanunun 4. maddesiyle bu hüküm huzurunuzda getirilmiş bulunmaktadır.

Değerli arkadaşlarım, böylece kısaca kanunun amacı, kapsamı hakkında sizlere bilgi arz etmiş bulunuyorum. Tekrar huzurlarınızda, bütün konuşmacı arkadaşlarım burada olumlu konuştukları için şükranlarımı bildirmek istiyorum. İtimat ediniz, bu kanun Parlamentomuzun malı olacaktır. Hiçbir parti, hiçbir hükümet bunu kendisine herhangi bir şekilde, bu fakir, bu yoksul vatandaşlarımıza bir cemile olarak, bir şey vasıtası olarak kullanmayacaktır. Lütfediniz, bu kanunu elbirliğiyle, süratle çıkaralım.

Tekrar istirham ediyorum; demin değerli arkadaşlarımın burada bahsetmiş olduğu sakatlar, kimsesiz çocuklar, körler, âmâlar ve hatta hatta hükümlüler ayrıca nazarı itibara alınmış, mahiyeti ve tatbik edilecek yöntem ve bunların ele alınış şekilleri değişik olduğu için bu tasarı içine sokulmamıştır. Lütfediniz tasarımı bu şekliyle kanunlaştıralım. Öbür kanun tasarısı da yakında huzurlarınıza gelecektir. Şimdiden yapacağınız, yardım için teşekkür ederim.”¹¹⁷¹

Son olarak tasarının tümü üzerinde Tokat Milletvekili Hüseyin Abbas konuşmuştur:

“Peşinen bu teklifin çıkarılması lehindeyim ve getirenlere teşekkür ederim. Ancak temenni babında bunun daha iyiye götürülmesi, geliştirilmesi için kısaca düşüncelerimi arz edeceğim.

Değerli arkadaşlarım; içtimaî yardımlaşma konusundan bahsolunca, bu hususta en güzel örnekleri veren ecdadımızı rahmetle anmamak mümkün değildir. Vakıf müesseseleri kurulduğunda, bu duygular altında doğmuş; gelişmiş ve bu sayede asırlarca birçok muhtaç ve kimsesizler açıkta kalmamıştır. Yine bu büyük müessesenin dışında ecdadımız, “Darüleytam” diye yetimlerevi, “Darülaceze” diye düşkünlerevi, “Darüşafaka” diye şefkat yuvası, “Darüşîfa” diye hastaneler, imarethaneler, “Darülilim el amel” gibi birçok müesseseler kurmuşlardır. Bütün bu içtimaî müesseselerin gayesi toplumdaki aşırı dengesizlikleri önleyerek, bir ölçüde zengin-fakir arasındaki uçurumu da kapatmak suretiyle muhtaçların ıstırabını dindirmektedir. Böylece hem maddî ve hem manevî yönden huzura kavuşmuş ve Cenabı Hak’kın rızasına nail olma düşüncesiyle bu müesseseleri kurmuşlardır. Yine bunun dışında, zamanımızda Kızılay, yetiştirme yurtları, Çocuk Esirgeme Kurumu vesair; yine inancımızdan, insanî ve millî duygularımızdan doğan çeşitli hayır müesseselerinin de gayesi, bu gibi muhtaçların ıstıraplarını gidermek arzusundan doğmuştur.

Değerli arkadaşlarım, bugün fiilen böyle bir şeyin ele alınmış olması, hakikaten takdire şayandır. Ancak gönlümüzün arzu ettiği şey, böyle birbirinden kopuk, ayrı parça parça mevzuatlar halinde bu mühim davayı ele almak yerine; bunları

¹¹⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, ss. 673-675.

birleştirmek ve tek bir bakanlık adı altında toplamak suretiyle bu işe daha iyi bir çekidüzen vermek de mümkün olacaktır. İnşallah bu bir başlangıçtır. Uygulama neticesinde doğacak aksaklıklar, esasen ilgilileri bu hususta daha iyi bir tedbir almaya sevk edecektir.

Değerli arkadaşlarım, bugün bu tasarı ile yüzbinlerin içinde bir muhtaç düşünülüyor. Esasen bizce bugün Türkiye'nin şartları göz önüne alınırsa, ki sanayimizin tam manası ile gerçekleşmemiş olmasından dolayı mevcut işsizlik karşısında bizim, muhtacı, yaş gibi bir katı kayıtlı sınırlamamız mümkün değildir. Bugün 26 yaşında vasıfsız düz bir işçiye iş veremiyorsak gücü, kuvveti yerindeki insana, bu insan da muhtaçtır. 35 yaşını aşmış, elinden her türlü maharet gelen bir ustaya, sen 35 yaşını aşmışsın artık Devlet sektöründe sana verecek işimiz yoktur diyorsak, 36 yaşındaki bir sanatkâr bugün efradı ailesi ile muhtaçtır. Demek ki yarın bu uygulama ortaya çıktığı zaman, bu değil yüzbinleri, bir çırpıda milyonları bulacaktır. Bunlara da en asgarî ücretin yarısı üzerinden bir hesap yapıp da bunlara ödeme yapmaya kalktığımız zaman, ben öyle görüyorum ki, mevcut bütçemizin sosyal yardım fonları ile bu ihtiyacı karşılamak mümkün olamayacaktır. Birtakım zorlamalar o zaman daha başka tedbirleri almaya mecbur edecektir, işte ben onun için şimdi kısaca sözümün sonunda şunu arz etmek istiyorum.

Değerli arkadaşlarım; bugüne kadar toplumumuzda meydana gelen farklılıkların esasında, elbette uygulamadaki hataların büyük payı vardır. Geçmişin hatalarından ibret almak ve onları dikkate alarak gelecekte daha iyi bir düzen kurmak için toplum yapımızı yabana atmamaya mecburuz. İnsanların inançları ile dünyevî görüşlerini birbirinden ayırmak mümkün değildir. Bugüne kadar aslında bu sosyal kanunun yükleneceği finansman kaynağını yalnız Devlet bütçesinden ayırmakla gerçekleştirmeyi düşünüyoruz. Bu, kâfi gelmeyeceğine göre, bunu mecburî vergi haline getirmek de mümkün değildir. Bunun en güzel yolu, en kolay yolu, en iyi tahsil yolu; toplumumuzun Müslüman olması dolayısıyla, İslâmın inanç duygularının bir emri olan zekâtın ve ziraî mahsullerdeki öşürün -ki bunu yıllarca köylümüzün sırtından kaldırdık diye övünüyoruz- 1/10'unu her vatandaş daha harmanından ambarına koymadan muhtacına vermek suretiyle köyünde sosyal adaleti gerçekleştiriyordu.

Zekât müessesesini; fitresi, kurbanı ve sairesi ile bu dinî yardım müesseseleri hiç kimseyi zorlamadan, muhtaçların bu ihtiyaçlarını karşılamak için işler hale getirmek ve o biçimde anlamak lâzımdır.

Aziz kardeşlerim, iş tutma gücü olan insanlara biz hazır maaş vermek suretiyle bunun altından kalkamayız. Bu öyle bir müessese haline getirilmelidir ki; bir defa bugün işsizlikten dolayı muhtaç olanları devamlı tembel halde tutmak ve onlara hiç yoktan 300-500 lira vermek suretiyle onları iş tutmadan yatırmak yerine; esasen bunlara birikecek meblâğlarla tesisler kurmak, fabrikalar kurmak ve böylece devamlı işsiz ordusunu arttırma yerine, onları buralarda çalıştırmak, bu kanunu uygulayan Hükümetin birinci gayesi olması lâzımdır ki, yaşlananların ve muhtaç duruma düşenlerin bu topluluğa katılmasıyla artacak muhtaç sayısını azaltalım. Yoksa, memleket baştan başa bir gün gelecek darülaceze olacak ve herkes 600-700-1000 lira maaş almak suretiyle kendi arazisinde dahi çalışmaya razı olmamak suretiyle hazır maaşa konacaktır ki, bu hem milleti atalete sevk eder, hem insanın gururunu zedeler.

Onun için, biz bu duygulardan da toplumumuzu uzaklaştırarak, toplum fertlerinin haysiyetini korumayı ona öğretmek için Hazreti Muhammed Aleyhüsselâmın: “Veren el, alan elden üstündür”, veya “Üstteki el, alttaki elden hayırlıdır” düsturu içinde insanları, çalışma imkânları varken, dilenme duygusundan vazgeçirmekle bunu önleriz.

Sayın Şener arkadaşımızın da söylediği gibi, yoksa yarın bizleri dahi araya koymak suretiyle çeşitli vesilelerle herkes buradan maaş almaya kalkacak ve hepimiz de bunlara çeşitli vesilelerle âlet olacağız ve Hükümeti de müşkül durumda bırakacağız; sadece kaynağı belli olmayan cüzi Devlet bütçesi ile âcizleri tatmin etmekle uğraşacağız.

Değerli arkadaşlarım, beş dakikalık kısa konuşmamda bu görüşlerimi böylece arz ederken, Hükümetin bu kanunu uyguladığı sırada finansman kaynağını bu şekilde çoğaltmaya ve daha kolay kıstaslara bağlamaya mecbur olduğunu bir daha hatırlatarak, kanunun muhtaçlarımıza hayırlı ve uğurlu olmasını diler, teşekkürlerimi arz ederim.”¹¹⁷²

¹¹⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, ss. 675-676.

Abbas'ın konuşmasıyla tasarının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış ve maddelerin görüşülmesine ve oylanmasına geçilmiştir. 1. Madde üzerinde Kars Milletvekili Hasan Yıldırım ve İzmir Milletvekili Coşkun Karagözoğlu konuşmuşlar¹¹⁷³, verilen önergeler doğrultusunda 1. Madde redakte edilmek üzere Komisyona iade edilmiştir¹¹⁷⁴. 2, 3 ve 4. Maddeler üzerinde konuşan Milletvekili olmamış ve Maddeler aşağıdaki gibi oylanmış ve kabul edilmiştir:

Madde 2.- Bu aylıklar ve kanunda yazılı diğer ödemeler için her yıl Devlet bütçesine gerekli ve yeterli ödenek konur ve aylıklar hak sahiplerine Emekli Sandığı aracılığı ile bağlanır ve ödenir.

Madde 3.- Bu aylıkların başlangıç tarihi, ilgililerin Emekli Sandığına yapacakları yazılı müracaatlarını takip eden aybaşıdır.

Hak sahiplerine bağlanan aylıklar 3 ayda bir peşin olarak verilir. Aylığın bağlanış tarihi ile dönem arasındaki haklar ayrıca ödenir.

Peşin verilen gelir ve aylıklar durum değiştiği veya ölüm halinde geri alınmaz. Ancak, aylık bağlama ile ilgili geçim şartının kalkması halinde, aylıklar bu şartın kalktığı tarihi takibeden dönem başından itibaren kesilir.

Madde 4.- Bu Kanuna göre aylık bağlanmada veya ödenmesinde uygulanacak usul ve kullanılacak belgeler, Maliye ve Sosyal Güvenlik Bakanlıklarınca müşterek hazırlanacak bir yönetmelikle tespit olunur.¹¹⁷⁵

Madde 5.- Bu Kanuna göre aylığa hak kazanmak üzere düzenlenen belgelerin gerçeğe uymadığı tespit edildiği takdirde, ödenen aylıklar % 50 fazlası ile geri alındığı gibi, belgeleri düzenleyen ve kullananlar hakkında ayrıca genel hükümlere göre ceza kovuşturması yapılır.

Madde 6.- Bu aylıklar ile bağlanmasında ve ödenmesinde kullanılacak belgeler her türlü vergi ve resimden muaftır.

¹¹⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, ss. 677-679.

¹¹⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, ss. 679-680.

¹¹⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, s. 680.

Madde 7.- Bu Kanundan yararlananlar Devlet hastanelerinde ücretsiz tedavi edilirler.¹¹⁷⁶

1. Maddenin redakte edilmesi tamamlanamadığı için tasarının görüşülmesi ertelenmiş ve 3 Haziran 1976 günü görüşmelere devam edilmiştir¹¹⁷⁷. Komisyon tarafından yeniden düzenlenen 1. Madde üzerinde Giresun Milletvekili Orhan Yılmaz, Zonguldak Milletvekili Sebati Ataman, Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı konuşmuşlar¹¹⁷⁸, değişiklik önermeleri doğrultusunda 1. Madde aşağıdaki şekilde değiştirilerek kabul edilmiştir:

Madde 1.- 65 yaşını doldurmuş, kendisine kanunen bakmakla mükellef kimsesi bulunmayan, iş görme ve çalışma gücünden mahrum olduğunu tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurulu raporuyla belgeleyen ve muhtaçlığını il veya ilçe idare heyetlerinden alacakları belgeyle kanıtlayan, sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne nam altında olursa olsun, bir gelir veya aylık hakkından yararlanmayan, nafaka bağlanmamış veya bağlanması mümkün olmayan mahkeme kararıyla veya doğrudan doğruya kanunla bağlanmış herhangi devamlı bir gelire sahip olmayan Türk vatandaşlarına hayatta bulundukları sürece 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu esaslarına göre 60 gösterge rakamının her yıl Bütçe Kanunu ile tespit edilecek katsayı ile çarpımından bulunacak miktarda aylık bağlanır.

Bunlardan evli olup eşleri yukarıdaki şartları haiz olanların aile reislerine ise bu aylık % 50 artırılarak bağlanır.

Herhangi bir şekilde bu maddede yazılı miktardan fazla, devamlı gelir sağlayan veya sağlanması mümkün olan kimselerin geçim kaynağı var sayılır ve kendilerine aylık bağlanmaz.

65 yaşını doldurmamış halde başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek şekilde malul olduklarını tam teşekküllü hastanelerden alacakları sağlık kurulu raporu ile kanıtlayanlarla durumlarına uygun bir işe yerleştirilemeyen sakatlardan, yukarıdaki şartları taşıyan Türk vatandaşlarına da bu Kanun hükümlerine göre aynı ölçüde aylık bağlanır.

¹¹⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, s. 682.

¹¹⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 20, Birleşim: 107, 3.6.1976, ss. 69-88.

¹¹⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, ss. 69-71.

65 yaşın bitiminin tespitinde, ilgililerin, bu kanun yayımlandığı tarihte, nüfus kütük kayıtlarındaki doğum tarihleri esas alınır. Doğum tarihlerinde yapılacak düzeltmeler ile bu kanunun yayımlandığı tarihten geriye doğru bir yıl içinde yapılmış düzeltmeler nazara alınmaz.¹¹⁷⁹

8. Madde üzerinde Trabzon Milletvekili Ahmet Şener, Plan Komisyonu Sözcüsü Gümüşhane Milletvekili Turgut Yücel ve Giresun Milletvekili Orhan Yılmaz konuşmuşlar¹¹⁸⁰, verilen değişiklik önergelerinin kabul edilmemesi ile madde aşağıdaki ilk haliyle oylanmış ve kabul edilmiştir:

Madde 8.- T. C. Emekli Sandığı il veya ilçe idare heyetlerinin soruşturma ve kararları dışında gerektiğinde, ilgililerin gelir, kazanç ve malları hakkında, çeşitli soruşturma yaptırmaya, resmî ve özel idare müessese ve ortaklarından ve şahıslardan bilgi istemeye yetkilidir.

Bu kanun uyarınca tam teşekküllü hastanelerden alınan sağlık kurulu raporları, merkezde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve T. C. Emekli Sandığı tarafından görevlendirilecek üç uzman hekimden oluşan bir sağlık kurulunca karara bağlanır.¹¹⁸¹

“Bu Kanun yayımlandığı tarihi takibeden malî yıl başında yürürlüğe girer” hükmünü taşıyan yürürlükle ilgili 9. Madde üzerinde Kars Milletvekili Hasan Yıldırım, İzmir Milletvekili Coşkun Karagözoğlu, Sosyal Güvenlik Bakanı Ahmet Mahir Ablum, Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı ve AP Grubu adına Edirne Milletvekili İlhami Ertem birer konuşma yapmışlardır¹¹⁸². Önergeler görüşüldükten sonra madde ilk haliyle oylanmış ve kabul edilmiştir. Yürütmeye ilgili 10. Madde üzerinde söz alan Milletvekili olmamış ve madde oylanarak kabul edilmiştir¹¹⁸³. Daha sonra metnin tümü üzerinde lehte Kayseri Milletvekili Mehmet Yüceler ve aleyhte ise Bitlis Milletvekili Abidin İnanc Gaydalı birer konuşma yapmışlardır¹¹⁸⁴.

8 Haziran 1976 günü Kanun tasarısının açık oylaması yapılmış; oylamaya 229 Milletvekili katılmış, 225 kabul, 1 ret ve 1 çekinse oyla tasarısı Meclis tarafından kabul edilmiştir¹¹⁸⁵.

¹¹⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, ss. 77-78.

¹¹⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, ss. 73-75.

¹¹⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, s. 73.

¹¹⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, ss. 78-83.

¹¹⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, s. 85.

¹¹⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 19, Birleşim: 104, 25.5.1976, ss. 86-87.

¹¹⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 20, Birleşim: 108, 8.6.1976, s. 149.

16. TOPRAK VE TARIM REFORMU KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK:
BELEDİYE VEYA KÖY SINIRLARI İÇİNDEKİ TOPRAKLARDA
YERLEŞİM UYGULAMALARINDA TOPRAK VE TARIM
REFORMU MÜSTEŞARLIĞININ İZNİNİ ALMA KOŞULUNUN
KALDIRILMASI

Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy'un 25.6.1973 gün ve 1767 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanununun 212. maddesinde değişiklik yapılması hakkında kanun teklifi 7 Şubat 1974'te İçişleri, Bayındırlık, İmar, Ulaştırma, Turizm ve Plân komisyonlarına havale edilmiş¹¹⁸⁶; teklif ve komisyon raporları 1 Temmuz 1974'te Genel Kurul'da dağıtılmış ve gündeme alınmıştır.¹¹⁸⁷

Teklifin gerekçesinde 1757 Sayılı Toprak Reformu kanununa değinilmiş ve devamında teklifin amacını yansıtan şu ifadelerle yer verilmiştir:

“Belde (yani belediye) hudutları içindeki alanlarla mücavir sahaların tarım kesimindeki ihtiyaçlar için değil, şehirselleşmelerin ve yerleşmenin icaplarına göre değerlendirilmesi daha yerinde olacaktır. Bu itibarla, toprak ve tarım reformu bölgesi olarak tespit edilen yerler dışında, özel kanunları ve planlamaya dayanılarak yapılacak olan şehirleşme, sanayileşme, çeşitli şekillerde yerleşme hareketleri ile gecekondulu âfet uygulamalarını yeni bazı formalitelerle geciktirmek, olayların alınması gereken tedbirlerden önce gelişmesi ve dolayısıyla ahenkli tedbirlerin daha da güçleşmesi sonucunu doğuracaktır”¹¹⁸⁸

Plan Bütçe Komisyonu Başkanı'nın verdiği öncelikle görüşülme önergesinin kabul edilmesiyle teklif 29 Mayıs 1975 günü görüşülmeye başlanmıştır.¹¹⁸⁹ Teklifin tümü üzerinde ilk sözü Millî Selâmet Partisi Grubu adına Urfa Milletvekili Abdülkadir Öncel almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;

¹¹⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 38, 7.2.1974, s. 548.

¹¹⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Birleşim: 104, 2.7.1974, s. 346.

¹¹⁸⁸ “Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy'un, 25.6.1973 gün ve 1757 Sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanununun 212. maddesinde değişiklik yapılması hakkında Kanun teklifi ve İçişleri, Bayındırlık, İmar, Ulaştırma, Turizm ve Plan Komisyonları raporları”, S. Sayısı: 84, TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 82, 29.5.1975 sonuna ekli basmayazı, s. 1-2.

¹¹⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 82, 29.5.1975, ss. 362-365.

25.6.1973 gün ve 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanununun 212. maddesinde değişiklik yapılmasına dair kanun teklifi hakkında Millî Selâmet Partisinin görüşlerini arz etmek üzere söz almış bulunuyorum.

Belediyelerimizin büyük ölçüde aksayan imar faaliyetlerinin yürütülmesine imkân sağlayacak olan bu teklife grup olarak beyaz oy kullanacağımızı ve en kısa zamanda kanunlaşmasını temenni ettiğimizi peşinen arz ediyoruz.

Mezkûr kanun çıkarıldığı zaman, Millî Selâmet Partisi Mecliste bulunmadığı için, bu vesile ile Toprak ve Tarım Reformu Kanununun tümüne kısaca temas etmek istiyorum.

Muhterem arkadaşlar, Toprak ve Tarım Reformu Kanunu madde madde incelendiğinde, tamamen teorik ve doktriner bir zihniyetle hareket edildiği, çözümlerin bu açıdan değerlendirilerek tanzim olunduğu kolaylıkla müşahade edilmektedir. Memleket gerçekleri gereği gibi nazarı itibara alınmamış, yurt ekonomisinde ziraî istihsalin yeri ve önemi dikkat nazardan uzak tutularak, ziraî istihsalin devamlı olarak artırılması gayesi maalesef gerçekleşme imkânından mahrum kalmıştır. Ayrıca, maddeler tefsir ve tevile yol açacak şekilde çok kapalı olarak kaleme alınmış, vazıh bir şekil verilememiştir. Bu sebeple, icraya, teşriî organı gibi hareket imkânı sağlanmış ve ideolojik bir tatbikat pilot bölge olan Urfa'da yapılmıştır. Ezcümle, norm, kuru arazide 1 030 dönüm olduğu halde, İstiklâl Harbinde babası şehit olan dul bir kadının 180 dönümlük arazisi kamulaştırılmış ve geçim imkânından mahrum bırakılmıştır. Ekolojik şartlar nazara alınmadan normlar tespit edilmiştir. Yüce Meclis takdir buyururlar ki, Urfa'daki 300 dönüm, Adana, Aydın, veya çay ziraatı yapılan Karadeniz Bölgesindeki 300 dönüm araziye eşdeğerde kabul edilemez. Edilirse haksızlık olur.

Değerli milletvekilleri, beşerin yaptığı kanunlarda noksanlık veya yanlışlık gayet tabîî bir haldir. Zira, insan, noksan sıfatlardan arınmış değildir. Noksan sıfatlardan münezzehtir, ancak Cenabı Allah'tır. İnsanoğlu iyiyi, güzeli ve mükemmeli bulma gayreti içindedir. Parlamento çalışmalarımızda vazı kanun olarak her türlü peşin hükümden, hissî ve fevrî hareketlerden uzak, akla ve mantığa uygun hareket etmeye mecburuz. Hatadan dönmenin meziyet olduğunu unutmamak lâzımdır. Çıkarılan kanunlar teorik olarak

mükemmel görülebilir. Ancak, tatbikat sahasında ortaya çıkan aksaklıkları da kabul edip yanlışlıkları da düzeltmek, yine Parlamenteoya düşen bir görevdir. Şu anda böyle bir görevle karşı karşıya bulunuyoruz.

1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanununun 212. maddesi gereğince, belediye hudutları içinde veya imar planı dahilinde olan tarım arazilerinin tarımdan başka bir maksatla, meselâ iskân sahası, gecekondü bölgesi veya sanayi sahası olarak kullanılabilmesi, Bakanlar Kurulu kararı veya izne bağlıdır. Mezkûr kanun, ilmî verilerden uzak bir biçimde hazırlandığı için, toprakla geçinenleri mağdur etmekle beraber, topraksız kimseleri de memnun etme vasfından uzak olduğu gibi, belediyelerin şehirleşme ve sanayileşme hareketlerini de ters yönden etkilemiştir. Peşin hükümlerden uzak, iyi niyetli ve objektif bir tatbikat esnasında, görüşmekte olduğumuz noksanlık gibi nice eksiklikler ortaya çıkacaktır ve çıkmıştır.

Pilot bölge olan Urfa'daki tatbikatı gözden uzak tutmamak lâzımdır. Bâzı yönleriyle zulme yol açıyorsa, normal geçim imkânına sahip olanları sıfıra müncer kılıyorsa, hiç çekinmeden, iyi niyetle ve cesaretle meselenin üzerine gitmek, yanlışlıkları düzeltmek, böylece topraksız çiftçiyi de, toprak sahibi çiftçiyi de memnun etmek Parlamenteonun ve Hükümetin görevidir. Her konuyu olduğu gibi, politik yönden istismara müsait ve bazı yönleriyle de kritik olan bu meseleyi, diğer memleket meseleleri gibi açık kalplilikle millet kürsüsüne getirmek gerektiğine inanıyoruz.

1757 sayılı Kanunun bu maddesi, geçim şartları itibariyle gecekonduda oturmaya mecbur olan kardeşlerimizi de mağdur etmiştir. Bu sebeple, mağduriyetin önlenmesi, teklifin kabulü süratiyle olacaktır.

Belediyelerimiz elbette, normal nüfus artışlarına, değişen ve gelişen şart ve imkânlarla paralel olarak bir gelişme gösterecektir. Belediye hudutları içindeki alanlarla, mücavir sahalara tarım kesimindeki ihtiyaçlar için değil, şehirselleşmelerin ve yerleşmenin icaplarına göre değerlendirilmesi daha yerinde olacaktır. Bu itibarla, yapılacak olan şehirleşme, sanayileşme, çeşitli şekillerde yerleşme karakterleri hareketleriyle, gecekondü âfet uygulamalarını yeni bâzı formalitelerle geciktirmek, olayların, alınması lâzım gelen tedbirlerinden önce gelişmesi ve dolayısıyla alınacak tedbirlerin

daha da güçleşmesi sonucunu doğuracaktır. Nitekim, son zamanlardaki çok sayıda örnek bu hususu teyit etmektedir.

Yukardan beri arz ve izahına çalıştığımız sebeplerden dolayı, bu teklifi, Millî Selâmet Partisi olarak benimsediğimizi bir kere daha tekrar eder, şahsım ve grubum adına Yüce Meclisi hürmetle selâmlarım.”¹¹⁹⁰

Öncel’den sonra başka söz alan olmamış ve maddelerin görüşülmesine geçilmiştir. 1. Madde ile, 25.6.1973 günlü ve 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanununun 212. maddesine aşağıdaki fıkralar eklenmiştir:

“Belediye sınırları içinde veya 6785 sayılı İmar Kanununun 47. maddesine göre kabul edilen mücavir sahalarda veya 6785 sayılı Kanuna 17.7.1972 günlü ve 1605 sayılı Kanunla eklenen 8. ek maddede belirtilen yerlerde bulunup da, İmar ve İskân Bakanlığınca gecekondü veya tabii âfetlerle ilgili kanunların uygulanması için ayrılan alanlar veya İmar planlarında belirli bir amaca ayrılması uygun görülen yerlerin planlamasında, plan ve değişikliklerin onanmasında ve bu yerlerde, ifraz ve tevhit işleri dâhil olmak üzere, yapılacak her türlü uygulamada, ayrıca Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığının iznine ve Bakanlar Kurulu Kararı alınmasına lüzum yoktur.

Toprak ve Tarım Reformu uygulamasına başlanmayan bölgelerde, yukarıda belirtilen yerler dışında olmakla beraber, köy sınırları içinde bulunan ve konut veya turizm veya sanayi tesisleri veya köy kalkınması amacını güden diğer tesislerin yapılmasında ve bunların yapılacağı alanların lüzumu halinde ve tapudaki vasıfları arsa olarak değiştirilmek şartıyla, parçalara bölünmesinde de yukarıdaki fıkralarda sözü geçen izin ve kararın alınması gerekmez.”¹¹⁹¹

Yürürlük ve yürütmeye ilgili 2. ve 3. Maddelerin de kabul edilmesinden sonra tümü oylanmış ve kabul edilmiştir. Daha sonra kanunun Meclis tarafından kabul edilmesi dolayısıyla teklif sahibi Ersoy söz istemiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, çok değerli arkadaşlarım; çok kısa olmakla beraber, yıllardan beri çekilegelmekte olan dertleri bir

¹¹⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 82, 29.5.1975, ss. 363-364.

¹¹⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 82, 29.5.1975, s. 364.

çarpıda yok edecek olan bir kanun teklifini kabul etmiş bulunuyorsunuz.

Yüce Heyetinize gelinceye kadar görüşülmüş bulunduğu 3 komisyonda da, parti farkı gözetilmeksizin, çok değerli arkadaşlarım tarafından oy birliği ile kabul edilmiş ve huzurunuzla kadar gelmiş olan bu kanun teklifinin, Yüce Heyette de iltifat görmüş olmasından ve belediyelerimizin hizmetlerini aksatan, engelleyen pek çok formalitenin, yerinden kaldırılmasına vesile teşkil etmiş olmasından dolayı bütün arkadaşlarıma şükranlarımı arz ediyorum efendim.”¹¹⁹²

Bu konuşmadan sonra ise oturum başkanı usul konusunda aşağıdaki hatırlatmada bulunmuştur:

Muhterem arkadaşlarım, bir hususu düzeltmeye mecbur kaldım. Arkadaşlarımızın, tümünün oylanmasından önce oyunu hangi istikamette kullanacağını ifade ile söz talebinde bulunmuş olması, İçtüzüğümüze daha uygun düşerdi. Bundan sonra, kanun tasarı ve tekliflerinin kabulünden sonra teşekkür etmek gibi bir usul ve örf yaratmama bakımından bu açıklamayı yapmak durumunda kalıyorum. Ben de Heyeti Umumiyyeden özür dilerim efendim.”¹¹⁹³

¹¹⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 82, 29.5.1975, s. 365.

¹¹⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 82, 29.5.1975, s. 365.

17. GECEKONDU KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK: BELEDİYELERİN
GECEKONDULAŞMAYA KARŞI AYIRMAKLA YÜKÜMLÜ
OLDUĞU FONLARIN KALDIRILMASI VE GECEKONDU
YIKIMLARININ DURDURULMASI

Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy ve 10 arkadaşının, Gecekondu Kanununda bazı değişiklikler yapılması hakkında kanun teklifi 8 Mayıs 1975 tarihinde İçişleri, Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm ve Plan komisyonlarına havale edilmiş¹¹⁹⁴; ancak komisyonlardan rapor çıkmayınca Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy teklifinin gündeme alınması yönünde bir önerge vermiş ve bu önergenin kabul edilmesiyle teklif 1 Temmuz 1975'te gündeme alınmıştır.¹¹⁹⁵

Ersoy'un teklifi görüşülürken İstanbul Milletvekili Reşit Ülker'in de gecekondu konusunda verdiği tekliflerin aynı usulle Meclis gündemine alınması yönünde verdiği önergeler üzerinde yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Ayrıca tekliflerin komisyonlarda sonuca kavuşturulup rapor haline getirilmemesi bu tartışmalarda etkili olmuştur.

Söz konusu teklifin görüşmelerine 2 Mart 1976 tarihinde başlanmıştır. Tümü üzerinde Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy bir konuşma yapmıştır:

“Sayın Başkan, çok değerli arkadaşlarım;

1966 yılında çıkarılıp yürürlüğe giren Gecekondu Kanununun, Türkiye’de gecekonduyu ilk defa bir vakıa olarak kabullendiği ve gecekondu yapımını üç ayrı koldan önleyici çeşitli tedbirler getirdiği arkadaşlarımin malumudur.

Bu kanun getirilirken, o günkü şartlar altında gecekondu daha çok bir beledi hizmet, daha doğrusu belediyeler tarafından çözülecek bir hizmet, bir problem olduğu düşünüldüğünden, kanunun finansmanla ilgili maddelerine, belediye bütçelerine bazı ödenekler konulması mecburiyeti yerleştirilmek suretiyle belediyelerimiz, hatta hiç gecekondu problemi ile meşgul olmayan, beldesinde hiç gecekondu problemi bulunmayan belediyelerimiz dahi büyük bir yükün altına sokulmuş bulunmaktaydı.

Getirmiş olduğumuz, kanun teklifi evveleminde belediyelerin, özellikle, demin de söylediğim gibi gecekondu problemi bulunmayan belediyelerin bütçelerine lüzumsuz yere

¹¹⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 12, Birleşim: 74, 8.5.1975, s. 18.

¹¹⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Birleşim: 97, 1.7.1975, s. 413.

bir fon ayırmalarını önleyen hükümler getirmekte, şimdiye kadar bu ödeneği koyamamış belediyeler hakkında takibat yapılmaması hükmünü derpiş etmekte ve özellikle gecekondu , problemini, bir devlet problemi olarak kabullenmektedir.

Bunun dışında, 1966 yılında yürürlüğe giren Gecekondu Kanunu, yürürlük gününe kadar yapılmış olan gecekonduların yıkılmamasını, bazı şartlarla, yıkılacak yerde bunların hukukîleştirilmesini hükme bağlamış; ancak, 1966 yılından, yani Gecekondu Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten bu yana yapılagelmekte olan, yapılmış olan gecekonduların yıkılması mevzuat icabı olmuştur.

Çok değerli arkadaşlarım, sebepleri üzerinde durmuyorum; ama Türkiye’de bir vakıa vardır. Türkiye’de 1966’dan bu yana, 775 sayılı Kanunun kesin hükümlerine rağmen gecekondu yapımının durduğu iddia edilemez. Büyük şehirlerimizde, hatta gecekondu probleminin yeni yeni girmeye başladığı orta çapta şehirlerimizde dahi gecekondu yapımı uzun süre, hele hele bazı devirlerde müsait bulunduğu zamanlarda devam edegelmiş ve şu anda yurdumuzda binlerce, onbinlerce, belki yüzbinlerce gecekondu yapılmış bulunmaktadır.

Bu gecekonduları yıkamadığımıza, yıkma imkânına sahip bulunamadığımıza, bunların da düzeltilmesi imkânlarına sahip olacağımıza göre, yanında yapılmış olan gecekonduyu hukukî görüp de, bitişindeki bir başka gecekonduyu yıkmanın güçlüğü de göz önünde tutulacak olursa, bunların yıkımından, hiç değilse bu kanunun yayımı tarihine kadar yıkımından sarfınazar edilmesinin yerinde olacağı kanaatindeyiz. Kanun teklifini hazırlarken bir tarih üzerinde durmuştuk. Bu teklif, elbette ki bir taraftan gecekondu yıkımını önlerken, gecekondu yapımını teşvik unsuru taşımamalıydı. Bu itibarla, geçmiş bir tarih üzerinde durmuş idik.

Bugünkü şartlar altında -yürürlük maddesine geldiği zaman söz alıp muhterem arkadaşlarıma durumu arz edeceğim-gecekonduların, yani bugüne kadar yapılmış olan ve fakat yıkma imkânına maalesef kavuşamadığımız, imkânını bulamadığımız gecekonduların yıkımının, -eğer başka mahzurları, başka sakıncaları yok ise- durdurulmasını derpiş eden bir hüküm silsilesi de getirmektedir bu kanun teklifimiz.

Özellikle, iki konuda değerlendirdiğim, iki konuda grupladığım kanun teklifinin amacı, tekraren arz ediyorum muhterem arkadaşlarıma; devlet bütçesinden karşılanması lâzım gelen bir hizmetin, bu hizmetle uzaktan yakından bir ilgisi bulunmayan bazı belediyelere de yüklenmek suretiyle, diğer belediye hizmetlerinin aksamasına meydan verilmemesini temin babında, belediyelerimizin bütçesine, “gecekondu fonu” namı adı altında, kendi bütçelerinin yüzde muayyen bir nispetini koymak mecburiyetini kaldırıyor; buna mukabil beldesinde gecekondu problemi olan belediyelere de bu imkânı sağlıyor, getirmiş olduğumuz değişiklik.

İkinci ana değişiklik: Bu kanunun yayımı tarihine kadar Türkiye’de yapılmış olan yüzbinlerce gecekonduyun yıkım işini de kaldırıyor; gecekondu oturan bir çok fakir fukara vatandaşımızın, her Allahın günü “ne zaman yıkılacaktır gecekondu” diye endişe içerisinde yaşamalarını önleyici bir hüküm getiriyor.

Bunun yanı sıra, şimdiye kadar yapılmış olan tatbikattan, uygulamadan dolayı ilgililer hakkında yapılan takibatın da durdurulması derpiş olunuyor.

Kanun teklifimizin esası bundan ibarettir. Bu sosyal davaya her zaman bütün gruplar müştereken el atmak istediklerine, bütün arkadaşlarım bu sosyal davanın hallinde bir ve beraber olduklarına göre bu kanun teklifimizin de Yüce Meclisçe, çok değerli arkadaşlarımca, grup farkı gözetilmeksizin benimseneceğine, kabul edileceğine, iltifat göreceğine inanıyor, hepimize saygılar sunuyorum.”¹¹⁹⁶

Ersoy’dan sonra teklifin tümü üzerinde Cumhuriyetçi Güven Partisi Grubu adına Kastamonu Milletvekili Hasan Tosyalı konuşmuştur:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Cumhuriyetçi Güven Partisi de bu teklifin Meclisimizce kabul edilmesini özlemektedir. Buna grup olarak müspet rey vereceğiz.

Yalnız bu hususta iki temennimiz olacak. Bunlardan bir tanesi şudur: Memleketimiz büyük bir sanayileşmeye doğru gitmektedir. Bu sanayileşme dolayısıyla de şehirleşme olmakta,

¹¹⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, ss. 29-30.

köyden, küçük kasabalarımızdan büyük şehirlerimize akın vardır, bunu istiap edebilmek için, bu kanun teklifinin getirdiği hükümlerin, sanayileşmeyi de dikkate alarak yerine getirilmesi lâzımdır. Bu bakımdan, kanun teklifi yerindedir.

İkinci temennimiz ise şöyledir: Gecekondu yapıyoruz diye, modern şehirlerin etrafında çok gayri muntazam bir şekilde gecekondulaşmanın da iyi olmayacağı kanaatindeyiz. Gecekondu, köyden şehre inen vatandaşlarımızın takati nispetinde olabilir; fakat bu gecekondulaşma başıboş olmamalıdır, müstakbel şehrin ana nâzım planına ve kadastrolaşmış şehirleşme planına uygun olmalıdır. Caddelerin, yeşil sahaların, sosyal tesislerin, okulların, ve camilerin de yerlerini belirtmek suretiyle bu gecekondulaşma tatbik edilmemelidir. Aksi takdirde, 5-10 sene sonra, veya 20 sene sonra gecekonducularla büyümüş olan şehrin caddelerini açmak için, belediye hizmetlerini yerine getirmek için, o şehre modern bir şehir vechesi vermek için, devletin, belediyelere, gücünün çok ötesindeki istimlâk yaptırmasına sebep olmaması lâzım. Bu hususun gecekondulaşmada dikkat nazara alınmasını Cumhuriyetçi Güven Partisi olarak hatırlatmayı ve zapta geçmesini, tatbikatta da buna önem verilmesini diler, kanun teklifinin memleketimize hayırlı olmasını temenni ederiz.”¹¹⁹⁷

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu’nun gecekondu sorunu ile ilgili görüşünü ise İstanbul Milletvekili Ali Nejat Ölçen açıklamıştır:

“Sayın Başkan, saygıdeğer üyeler;

Gecekondu konusuna sadece teknik bir mesele olarak bakmak ve yaklaşmak gerçekten son derece hatalı olur. Sadece sosyal bir mesele olarak da bakmak hatalı olur. Gecekondu meselesini bir yeni yerleşme birimi olarak, bir şehirleşme hareketi olarak düşünmek de hatalı olur. Ama hepsini bir kül halinde ele almak gerekir ve ülkenin sanayileşmesiyle, ekonomik kalkınmasıyla, tarım ve sanayi arasındaki farklılaşma ile, tarımdan sanayie geçiş hareketiyle ilgili, tam manasıyla mudil, kompleks bir harekettir.

Burada getirilmiş olan yasa teklifinin, içtüzüğün 38. maddesi uyarınca doğrudan doğruya Genel Kurulumuzda görüşülmesi, bu kadar karmaşık olan ve ülke çapında bu kadar

¹¹⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, s. 30.

önemli olan bir yasanın, komisyonların teknik kademelerinde müzakere edilmeden kurulumuzda karara bağlanması, gerçekten sakıncalı olabilir. İçtüzüğün 38. maddesi, bu yasanın her ne kadar Genel Kurulumuzda görüşülmesine imkân veriyor ise de, aslında bu meseleye ülke çapında yaklaşmak, daha gerçekçi çözüm bulmak ve gecekondulu yapan nüfusun daha sağlıklı yerleşme birimlerinde yaşamasını sağlamak ve bu sağlıklı yerleşme birimlerine belediye hizmetlerinin yeter standartta ulaşmasını temin etmek bakımından, alınması gereken tedbirlerin önce Meclisimizin teknik komisyonlarından geçmesi ve ekonomiye, hatta malî meselelere, teknik meselelere tam anlamıyla intibak etmesinin sağlanması son derece yararlı olacaktır.

Biz Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak, burada gecekondulu meselesinin, sadece bir yasanın bir veya iki maddesini değiştirmek suretiyle halledilebileceğine kani değiliz. Bu bir bütündür. Bu bütünü çeşitli yönleriyle ele almak ve sağlam bir zemine, yasa bakımından, teknik bakımdan, sanayileşme ve tarımdan sanayie geçiş süreci bakımından ele almakta yarar var.

Bendeniz, bu yasa teklifinin, İçtüzüğümüzün 88. maddesi gereğince, Cumhuriyet Halk Partisinin grubu olarak, tekrar Plan Komisyonuna sevkini ve Komisyonunda çeşitli yönlerden tetkik edilmesini ve Grubumuza Komisyon raporuyla birlikte intikal etmesini son derece yararlı görmekteyim.

Eğer böyle yapılmaz ise, eğer sadece 38. madde uyarınca mesele burada teknik yönleriyle, malî yönleriyle program ve bütçe tekniklerinden arındırılmış olarak incelenecek olursa, birkaç husus sakınca olarak, önemli sakınca olarak karşımıza çıkabilir.

Bunlardan bir tanesi, fon teşkili ile ilgili konudur. Her ne kadar gerekçe raporunda fonun nasıl teşekkül edeceği, fondan nasıl aktarma yapılacağı ve milyarlarca lirayı bulan Türkiye çapındaki gecekondulu meselesini hem önleyici, frenleyici, hem de frenlenemeyecek ise, o takdirde nasıl sağlıklı yerleşme birimlerine kavuşturulacağı ve gecekonduların ne tür altyapı hizmetleriyle takviye edileceği hususunun, fon ile çarelendirilmesi son derece güç olacaktır, imkânsız olacaktır ve zaman zaman sakıncalı olacaktır.

Bir diğerk husus: Aslında gecekondumeselelerindeki toprak mülkiyetini, yeterince toprak sahibi olan kişilere sağlıklı oturma, yerleşme birimleri ve konutlarını tahsis edebilmek için, evveleminde kentlerin sahasında ya gecekondum önleme bölgeleri veya gecekondum tesis yerleri ve bu yerlerde uygulanacak gecekondum yapıtlarının plan ve projeleriyle, teknik hizmetlerin emre amade bir biçimde kamu yönetimi tarafından takdim edilmesi hususlarını bu madde ile, birkaç madde ile tamir etmek veya tedavi etmek mümkün olamayacaktır.

Bu nedenle, aslında içtüzüğün 88. maddesini uygulayarak bir önerge takdim etmekteyiz. Bu önerge ile, üzerinde konuşmakta olduğumuz kanun teklifinin komisyona havale edilmesi, komisyonda müzakere edilmesi ve ihtisas komisyonunun mütalaasıyla birlikte Genel Kurulumuza gelmesi isabetli olacaktır. Eğer önergemize iltifat buyurulursa, bu mesele bir miktar daha rahatlıkla Genel Kurulumuzun müzakeresine mazhar olabilecektir.

Teşekkür eder, saygılar sunarım.”¹¹⁹⁸

Ölçen’den sonra Millî Selâmet Partisi Grubu’nun görüşlerini Tokat Milletvekili Hüseyin Abbas ifade etmiştir:

Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Sayın Ersoy arkadaşımızın getirmiş olduğu teklifin, müddeti içerisinde komisyonlarda görüşülememesi sebebiyle, İçtüzüğün 38. maddesine dayanarak gündeme alınmış olan Gecekondum Kanunundaki bazı değişiklikler üzerinde, Grubumun görüşlerini kısaca arz etmek üzere söz almış bulunuyorum.

Değerli arkadaşlarım, esasen kanun tekliflerinin komisyonlarda, kanun tekniğine uygun olarak dört-başı mamur hale getirilmesi Meclisimizin görevidir ama, maalesef bazı zaruretler karşısında bu teklifler müddeti içerisinde komisyonlarda görüşülemediği takdirde, yine kendi İçtüzüğümüz, bunların doğrudan doğruya Yüce Meclisin Genel Kurulunda görüşülebilmesi yetkisini tanımıştır. Zaten bu kanunlarımızın tamamı, hemen hemen acele çıkarmalar sebebiyle, bilahare yamalarla doldurulmuştur, fakat bu kusurlar, milletimizin fakir halkının karşılaştığı güçlüklerin önlenmesini geciktirmeye sebep olmamalıdır. Komisyonlar, vaktinde

¹¹⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, ss. 30-31.

çalışarak görüşlerini Yüce Meclislere aksettirmelidir. Zira, bugünkü mevcut aksaklıklar yüzünden bir çok vatandaşlar, içerisinde oturduğu halde yıktırma kararı verilerek mağdur ediliyorlar. Bu bakımdan, biz bu ek maddelerin kanunlaşması taraftarıyız. Kanun yürürlüğe girinceye kadar da, mevcutların yıktırılma işleminin durdurulmasına katılıyoruz.

Muhterem arkadaşlarım, Türkiye'deki şehirleşme hareketleri, devletin ve hükümetin icraatından önce gitmektedir. Bu da, Türkiye'de dengeli bir kalkınma olmadığındandır. Bazı şehirlerimizde mahdut veya hızlı bir sanayileşme vardır. Bir çok bölgede de işsizlik olduğundan dolayı, buradaki işsiz vatandaşlarımız bu mahdut veya hızla gelişen sanayi bölgelerine hücum ettiği için, buralarda şehirleşme çok sürat kaydetmekte ve normal imar planı tatbikatının dışında, bugün gecekondu tabir edilen binalarda, namütenahi sahalar meskûn saha haline getirilmektedir.

Bu bakımdan, şehirleşme hareketlerinde hükümetler önden gitmeli, yahut önden gidecek sistemleri getirerek meseleye yaklaşmalıdır.

Yerleşme hareketlerine fakir halkın malî durumuna uygun olarak ucuz, sıhhi ve kısa zamanda vatandaşı mesken sahibi yapacak bir tutum ve davranışın içine girmeli ve devlet bu meseleyi hal için birtakım pratik sistemler getirmelidir. İmar mevzuatı da geliştirilerek, kolay ve ucuz mesken politikasına uygun olarak düzenlenmelidir.

Biz, kısaca görüşlerimizi bu şekilde arz ederek, mevcut metinlerin kanunlaşması, bir an evvel çıkması taraftarıyız. Teşekkür ederim.”¹¹⁹⁹

Adalet Partisi Grubu adına ise Ankara Milletvekili Oğuz Aygün konuşmuştur:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri; yüksek huzurlarınızda, Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy ve 10 arkadaşının, Gecekondu Kanununda bazı değişiklikler yapılması hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle, Adalet Partisi Grubunun görüşünü arz etmek üzere bulunuyorum.

¹¹⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, ss. 31-32.

Sayın teklif sahibi arkadaşımız yüksek huzurlarınızda geniş malumat arz ettiler. Adalet Partisi Grubu olarak bu malumata katılıyoruz. Esasında kanunun, bugün mevcut olan sıkışıklığı ortadan kaldırmak ve bir mesele haline gelmiş, bir problem haline gelmiş olan bir durumu düzeltmek gibi bir gaye ile getirilmiş olan bir kanun olduğu gerçektir.

Zaten bu bilinen bir mevzudur; bugüne kadar hemen her yerde ele alınan, birtakım ortaya konan şikâyetlerin halledilebilmesi için, bu kanun teklifi yapılmış, yalnız türlü sebeplerden komisyonlardan geçirilememiş, bu sefer İçtüzüğün 38. maddesine istinaden burada görüşülmesi istenmektedir. Bu bir taraftan, “toplumumuzun beklediği birtakım kanunları çıkaralım” diye uğraşırken, böylesine bir İçtüzüğün cevaz verdiği bir husustan istifade ile getirilmiş olan bir kanun teklifini, “biraz daha tetkike tabi tutalım” diye geriye bırakmak kanaatimizce uygun olmayacaktır. Çünkü, zaten Meclisimizin gündemine gelmiş, sıraya girmiş olan bütün kanun tasarı ve teklifleri, tarafımızdan ve bütün Parlamentodaki gruplar tarafından gözden geçirilmiştir ve bilinmektedir.

Kaldı ki, bunlar içerisinde gecekondulu mevzuu fevkalâde popüler bir meseledir. Bununla, belediyelerin rahat hizmet yapması temin edilecektir. Bununla, gecekondularda her gün bir yıkım tehlikesiyle, başında Demokles’in kılıcı gibi, birtakım yıkım memurlarının gelebileceği korkusu ile yaşayan, gecekonduda yaşamaya mecbur bulunan aziz vatandaşlarımız da bir huzura bir rahata kavuşmuş olacaktır.

Bu kanunla, gecekonduda yaşayanlara fevkalâde bir şey sağlanmış olmuyor; bir sosyal adalet getirilmiş oluyor ve sosyal adalet içerisinde, gecekonduda yaşamaya mecbur olan vatandaşın huzuru temin edilmiş bulunuyor.

Değerli arkadaşlarım, bu kanun tetkik edilecek olursa görülür ki, belediyelerimizin, özellikle gecekondulu probleminin hiç görülmediği beldelerimizin belediyelerinin esasen çok dar ve kifayetsiz olan bütçelerinin zorlanması ve kullanılmayan bir fon teşkili dolayısıyla diğer belde hizmetlerinin büyük ölçüde aksamasını meydana getiren bir mecburiyeti kaldırmak gayesi güdülmüştür.

Yine bu tetkik edildiğinde görülecektir ki, belediyeler kendi bölgelerindeki gecekondulu probleminin ciddiyetine ve malî

imkânlarına göre bu konu ile ilgili fona para ayırmakta serbest bırakılmaktadır.

Ayrıca, mükellefiyetlerini yerine getirememiş belediyelerin durumu hükme bağlanmaktadır. Bundan başka, çeşitli sebeplerle yapımı önlenememiş olan bazı gecekonduların bir nevi affı söz konusu olmaktadır. Anayasamızda teminat altına alınmış bulunan mülkiyet hakkına tecavüze imkân vermemek üzere, aynen 775 sayılı Kanundaki espiye sadık kalınarak, özel mülkiyete konu teşkil eden arazi ve arsalar üzerinde yapılan gecekondu da bu affın kapsamı dışında bırakılmak suretiyle bir adalet de yerine getirilmiş bulunmaktadır.

Bu ve buna mümasil sebeplerle ve herkesçe bilinen durum muvacehesinde, Adalet Partisi Grubu olarak bu kanun teklifinin bir an evvel Yüce Heyetinizce kanunlaştırılmasının getireceği ferahlık esprisine bağlanarak; kanunun burada süratle görüşülerek çıkarılmasını saygı ile Yüce Heyetinizden arz ve talep ediyoruz.”¹²⁰⁰

Aygün’ün konuşmasından sonra Ali Nejat Ölçen ve arkadaşlarının teklifin komisyona iadesi yönünde verdikleri önerge reddedilmiştir. Maddelere geçilmesi hakkında oylama yapılırken bazı Milletvekillerinin toplantıda çoğunluğun bulunmadığını ifade etmeleri üzerine, yoklama yapılmış; salonda görüşmeler için gerekli çoğunluğun bulunmadığı saptandığı için birleşime son verilmiştir.¹²⁰¹

9 Mart 1976’da teklifin görüşmelerine devam edilmiştir.¹²⁰² Ancak görüşmeye geçilmeden önce İstanbul Milletvekili Reşit Ülker’in verdiği önergeler görüşülmüştür. Ülker’in verdiği ilk önerge şöyledir:

“Gecekondu eciri misillerinin bir süre durdurulmasına dair Kanun teklifim 11.12.1974 tarihinde İçişleri Komisyonuna havale edilmiştir. Teklifim Komisyonca 45 gün zarfında ele alınmamış bulunmaktadır. İçtüzüğü 38. maddesi gereğince Genel Kurul gündemine alınmasını öneririm.”¹²⁰³

Önergenin lehinde konuşmak üzere Ülker söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

¹²⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, ss. 32-33.

¹²⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 70, 2.3.1976, s. 33.

¹²⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 76-90.

¹²⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 76-77.

“Değerli arkadaşlarım, epey bir süre önce 11.2.1974 tarihinde, seçim bölgem olan İstanbul’da geniş ölçüde ecrimisil uygulamasına geçildiğini ve bu uygulamanın durdurulmasının da mümkün olmadığını gördüm. Yani, gecekondular bölgelerinde, aslında bütün siyasî partilerin bundan önceki seçim bildirgelerinde “gecekonduları meşrulaştıracamız” dedikleri bölgelerin içinde olup, eğer, gerekli kanun çıkarılsa idi, kendilerinden ecrimisil, yani Hazine, belediye, özel idare arsaları, daha doğrusu bunlara ait olduğu halde, 775 sayılı Gecekondular Kanunu gereğince belediyeye devredilmiş ve gecekondular önleme, ıslah ve tasfiye bölgeleri içinde bulunan vatandaşlara, meblâğları da çok büyük olan kira (ecrimisil eski hukuktan gelme bir tabir, kira değil de bir yere kanunsuz girilmişse, yani mukavele yapılmadan girilmişse, alınan paraya ecrimisil deniyor); yani, bir nevi kira olan paralar için vatandaşlara tebligatlar yapıldı, davalar açıldı; bir kısmından da tahsil edilmektedir. Bunların içinde 50 bin, 80 bin ve 100 bine dava edilen miktara varan paralar vardır.

İşte bunları Gecekondular Kanunu içinde önlemek bakımından, Gecekondular Kanununda değişiklik yapılarak bütün siyasî partilerin “meşrulaştıracamız” dediği gecekondular bölgesindeki vatandaşları ecrimisil tehdidinden ve eziyetinden kurtarmak bakımından bir kanun teklifi yaptım. Bu, Komisyonunda aşağı yukarı bir seneyi geçkin bir zamandan beri durmaktadır. Bu arada, bu kanun teklifimden çok sonra Sayın İlhan Ersoy ve 10 arkadaşı bir gecekondular kanunu teklifi vermişler; ama bizim kanun teklifimizden pek çok sonra verilmiş. O teklif Yüce Genel Kurulun bir kararı ile gündeme alınmış, konuşulmaya başlanmış. Bu konuda, o konu ile aynı niteliktedir, istirham ediyorum, gecekonduda yaşayan ezilmiş vatandaşları koruyan bütün siyasî partilerin buna oy vereceklerini ve Genel Kurulun gündemine alıp öbürü ile birleştirileceği inancını taşıyorum ve hepinizin yardımını diliyorum.

Saygılar sunarım.”¹²⁰⁴

Ülker’in önergesinin aleyhinde konuşmak üzere Ersoy söz almıştır:

¹²⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, s. 77.

“Sayın Başkan, çok değerli arkadaşlarım;

Değerli arkadaşım, İstanbul Milletvekili Reşit Ülker beyefendinin, 11.12.1974’te, bendenizin de takip edip defaatle okuduğu ve bir an evvel Komisyondan çıkarıp, Bütçe Plan Komisyonuna intikalini sağlamasına gayret sarfettiğim kanun tekliflerinde, özellikle İstanbul’da gecekondu sakinlerini büyük ölçüde müşkül durumda bırakan “ecrimisil” konusunun halli düşünülmekte, hükme bağlanmaktadır.

Haddizatında, bu kanun teklifinin sureti katiyede karşısında değilim ve zannediyorum ki hiçbir arkadaşım da değildir.

Ancak, muhterem arkadaşlarım bilirler ki, bendenizin bundan, yani 11.2.1974 tarihinden çok daha sonra 25.6.1975’te vermiş olduğum kanun teklifi, özel olarak gecekonduların affı ve Gecekondu Kanunu gereğince belediyelerin görmek istedikleri, fakat hükümlerin engel teşkil ettiği bir vakıayı dile getirerek, belediyeler tarafından yapılması istenen hizmetlerin yapılmasını, İmar ve İskân Bakanlığı bütçesine koymuş olduğumuz paraların sarfına imkân verilmesini derpiş ediyor. Bu arada bazı lüzumsuz formaliteleri de yerinden kaldırıyor. Ancak, arkadaşımın teklifi, sadece havale edilmiş bulunduğu İçişleri Komisyonunu değil, hem devlet ve belediyeleri, hem de özel mülkiyet prensiplerine bağlı olduğunu kabullendiğimiz Vakıflar idaresini de büyük ölçüde ilgilendiren bir ecrimisil müessesesinin yeni baştan tetkikini öngörüyor.

Bendeniz kanun teklifime, nasıl olsa böyle bir kanun teklifi vardır, bu da gelecektir, lüzumsuz yere ben de teklifte bulunmayayım diye bu konuyu dahil etmedim. Yoksa bendeniz, 775 sayılı Kanunu hazırlayan bir arkadaşınız sıfatıyla bunu düşünmüştüm.

Ancak, demin de arz ettiğim gibi, arkadaşımın getirmiş olduğu bu kanun teklifi, sureti katiyede Bütçe Plan Komisyonunda görüşülmesi lâzım gelen kanun tekliflerinden bir tanesidir. Bu itibarla, bu kanun teklifi ile birlikte müzakeresi bahis konusu olamaz. Kaldı ki, şu anda o kanun teklifinin de gündeme alınması halinde, kendilerinin de bir kanun teklifi daha var, Kasım Önadım arkadaşımızın da arkadaşları ile beraber bir kanun teklifi daha var, bunların buraya ayrı ayrı getirilmesi halinde bugün görüşülmesi mümkün olmaz muhterem arkadaşlar.

Çok değerli arkadaşlarım bilirler ki, İttüzük gereğince, Genel Kurulda kanunları birleştirmek mümkün değildir. Bunun yeni baştan komisyona havalesi bahis konusudur. Komisyona havale edilen bir işin en azından bir hafta, belki de aylarca daha süruncemede kalması, dolayısıyla yaralarının sarılmasını bekleyen binlerce, onbinlerce, yüzbinlerce gecekondudaki oturan vatandaşımızın yaralarının sarılmasının aksatılması bahis konusudur.

Bu yönden aykırı görüşteyim, reddini rica eder, saygılar sunarım.”¹²⁰⁵

Bu konuşmalardan sonra Ülker’in önergesi oylamaya sunulmuş ve kabul edilmemiştir. Hemen ardından, yine Ülker’in verdiği bir önerge okunmuştur. Ülker bu önerge’de “775 sayılı Gecekondular Kanunundan sonra yapılan gecekonduların yıkılmaması ve cezalarının affı hakkındaki kanun teklifim 9 Ocak 1974 gününde İçişleri Komisyonuna havale edilmiş bulunmaktadır. Benden 1,5 yıl sonra (5.5.1975’de) verilen (2/388) sayılı Sayın İlhan Ersoy ve arkadaşlarınca sunulan aynı konudaki kanun teklifi 26.6.1975 günü gündeme alınmış bulunmaktadır. Havale edilmiş bulunduğu İçişleri Komisyonunda 45 gün geçmesine rağmen gündeme alınmayan kanun teklifimin, İttüzüğün 38. maddesi gereğinde Genel Kurul gündemine alınmasını ve 2/388 sayılı İlhan Ersoy’un teklifiyle birleştirilmesini saygı ile öneririm”¹²⁰⁶ ifadelerine yer vermiştir. Önergesini açıklamak üzere söz almıştır:

“Değerli arkadaşlarım;

Biraz evvelkine benzer, fakat ondan daha belirgin bir kanun ve İttüzük ihlâli ile karşı karşıyayız. 2/27 sırasını alan, 1.11.1973 tarihinde, gecekonduların affı, yani meşrulaştırılmasıyla ilgili bir kanun teklifini arkadaşlarımızla birlikte Meclise sunduk, sene 1973, Sıra Sayısı 2/37. Geliş sırasına göre bu numaraları alıyor.

Bundan çok sonra, 5.5. 1975’te, aşağı yukarı iki seneden fazla, (Bizimki 2/27, öbürü 2/388) Sayın İlhan Ersoy ve 10 arkadaşı aynı konuda bir kanun teklifini (2/388) vermişler ve 45 gün geçti, İçişleri Komisyonundan çıkmadı diye, Genel Kurula başvurmuşlar, Sayın Genel Kurul bunun gündeme alınmasına karar vermiş ve bu konu burada tümüyle konuşulmuş durumda.

¹²⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 77-78.

¹²⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, s. 78.

Şimdi, benim arkadaşlarımla birlikte verdiğim, 1973'te verdiğim kanun teklifi Komisyonunda bırakılıyor, diğer bir kanun teklifi Genel Kurul gündemine alınmış. Sanki milletvekillerinin arasında bir ayrıcalık varmış, bazıları üstün, bazıları daha dünmüş gibi, bizim kanun teklifimiz Komisyonunda duruyor. Aslında yapılacak iş, otomatikman aynı konudaki bütün kanun tekliflerinin bir araya getirilmesidir. Meclisin kurulduğundan beri usul böyledir. Bir Mecliste muhtelif komisyonlarda veya aynı komisyonda aynı konuya ait kanunlar varsa, bunlar birleştirilirler.

Şimdi değerli arkadaşlarım, hakemliğinize başvuruyorum. Burada eğer şu önerge kabul edilmezse, yani benim arkadaşlarımla verdiğim kanun teklifinin gündeme alınması ve öbür teklif ile birleştirilmesi kabul edilmezse, olacak durum şu:

Halk Partili Reşit Ülker ve arkadaşlarının gecekondü affına dair kanunu 1973'te verildiği halde Komisyonunda duracak, Adalet Partili İlhan Ersoy ve arkadaşlarının 1975 mayısında verdikleri kanun teklifi burada konuşulacak. Beni milletvekilliğinden çıkarmaya karar mı verdiniz arkadaşlar? Eğer vermedinizse, eğer Anayasanın 91. maddesine göre milletvekillerinin kanun teklif etme hakları duruyor ise, bu kanun teklifinin de gündeme alınıp beraberce konuşulması lâzımdır. Adalet budur, usul budur. Aksi halde efendim, o konuşulur... Hayır konuşulamaz. Çünkü, aynı konunun - Meclisimizde tekriri müzakere yoktur- bir sene içerisinde tekrar buraya getirilmesi mümkün değildir. Konuşulmaya kalkılsa bile, ilgililerin ve yetkililerin buraya, kürsüye gelip verecekleri cevap; "Bu konu konuşuldu bitti; sizinkinin de hükmü kalmamıştır" olacaktır.

Bu adaletsizliğe imkân vermeyeceğinize inanıyorum ve yardımınızı diliyorum.

Saygılarımla."¹²⁰⁷

Bu önerge üzerinde Ülker'den sonra Ersoy aleyhte konuşmak üzere söz almıştır:

¹²⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 78-79.

“Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

İkinci defa huzurunuzda çıktığım için cidden üzgünüm. İkinci bir konuda gene üzgünüm, Gecekondu Kanununun bir an evvel çıkarılması için hepimizin gönül birliği yapması lâzım gelen bir anda, bunun bir diğer kanunla, demin de arz ettiğim gibi, Millet Meclisi Genel Kurulunda birleştirilmesi bahis konusu olamayacağına göre, yeni baştan komisyonlara havalesinin bu memlekete, gecekondu sakinlerine ve özellikle büyük belediyelere -tekrar ediyorum, özellikle büyük belediyelere- hizmet bakımından büyük aksaklıklar getireceğini, bu aksaklıkları çok daha uzatacağını, herhalde çok değerli arkadaşlarım, en az benim kadar biliyorlar.

REŞİT ÜLKER (İstanbul)- Bugün konuşulacak İlhan Bey, bugün konuşulacak.

HAYRETTİN UYSAL (Sakarya)- Parti hesapları var, parti hesapları.

BAŞKAN- Rica ediyorum efendim, müsaade buyurun.

İLHAN ERSOY (Devamla)- Ben cevap vermeyeceğim Sayın Başkanım, çünkü konu başka.

BAŞKAN- Siz devam edin efendim, konu ile ilgili olarak.

İLHAN ERSOY (Devamla)- Ben nihayet bir arkadaşınız sıfatıyla, Gecekondu Kanunu ile ilgili oldukça geniş kapsamlı bir teklif getirmişim. Arkadaşımın kanun teklifi önümde: “775 sayılı Gecekondu Kanununun 18. maddesinin birinci fıkrasına uyan ve 10 Haziran 1970 tarihine kadar yapılmış olan bütün izinsiz yapılar yıkılmaz” diyor sayın arkadaşım.

Değerli arkadaşlarım, 10 Haziran 1970 tarihine kadar yapılan yapıları şimdi hangi usulle kim tespit edebilecektir? Mantıken bunu bağdaştırmak mümkün değildir bugün artık.

İLHAN ÖZBAY (İstanbul)- Sair kanunlarla veya tekliflerle mukayese etmeyin, bu burada görüşülür mü görüşülmez mi, onu ifade edin.

İLHAN ERSOY (Devamla)- Müsaade buyurunuz efendim,

BAŞKAN- Müsaade edin efendim, rica ediyorum.

REŞİT ÜLKER (İstanbul)- Hangisini mukayese ediyorsunuz?

İLHAN ERSOY (Devamla)- Efendim, konuşmalar bittiği zaman devam edeceğim.

Değerli arkadaşlarım, bendenizin getirmiş olduğu kanun teklifi, esas itibariyle arkadaşımın getirdiği şeylerin hepsini kapsıyor, daha da geniş kapsamlı.

Değerli arkadaşlar, ben şahsen bu kanunu getirmekle bir vazife yaptığımı kaniyim. Ama gecekonduların affı, gecekondu bölgelerine hizmetin götürülmesi, gecekondu fonuna para ayıramayan belediyelerin bu külfetten kurtarılması, eğer bugün gerçekleşirse, bunun şerefi naçiz arkadaşınız bendenize ait olmayacak, Yüce Meclise ait olacaktır.

Saygılar sunarım.”¹²⁰⁸

Ersoy’un konuşmasından sonra Oturum Başkanı ile Milletvekilleri arasında Meclis’te değişik partilere üye Milletvekilleri arasında yaşanabilecek gerilimlerin bir işareti sayılabilecek diyaloglarlar geçmiştir:

“ALİ NEJAT ÖLÇEN (İstanbul)- Sayın Başkan, Sayın Bakana bir soru sormak istiyorum.

BAŞKAN- Hayır efendim, bu safhada mümkün değil. Önerge üzerinde bir lehte, bir aleyhte söz verdim; önergeyi şimdi Yüce Heyetin oyuna sunacağım.

ALİ NEJAT ÖLÇEN (İstanbul)- Yalnız, her iki konuşma önergenin lehinde ve aleyhinde şeklinde vukubulmuyor, dikkatlerinize arz ederim Sayın Başkan.

BAŞKAN- Efendim, dikkatle dinledim; “kapsam itibariyle” dedi; sonra, “geciktirmesi sebebiyle” dedi; “katılmıyorum arkadaşın önergesine” dedi.

ALİ NEJAT ÖLÇEN (İstanbul)- Bir başka gecekondu yasasının Mecliste görüşülmesine karşı olduğunu ifade ettiler Sayın Başkan.

BAŞKAN- Hayır efendim, gayet açık ifade ettiler Sayın Ölçen. Eğer başka türlü bir şey olsa müdahale ederdim efendim.

¹²⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, s. 79.

O. YILMAZ KARAOSMANOĞLU (Rize)- Bizim kanun tekliflerimiz hiç görüşülmeyecek mi?”¹²⁰⁹

Bu konuşmalardan sonra Ülker’in önergesi oylanmış ve kabul edilmemiştir. Ersoy’un teklifi üzerinde görüşmelere başlandığı sırada, Ülker ve arkadaşları başka önergeler de vermişler ancak bu önergeler oylamaya konmamıştır. Bu görüşmeler sırasında, Genel Kurul’un farklı teklifleri birleştirip birleştiremeyeceği konusu üzerinde usul tartışmaları yapılmış¹²¹⁰ ve daha sonra Ersoy’un verdiği teklifin görüşülmesine devam edilmiştir.

İlgili teklifin ilk maddesiyle, 20.7.1966 günlü ve 775 sayılı Gecekondu Kanununun 12. maddesinin (c) bendi “Belediye Meclislerince gerekli görülen hallerde, belediye bütçelerine konacak ödenekler” şeklinde değiştirilmiştir.

Madde üzerinde ilk konuşmayı şahsı adına Ülker yapmıştır:

“Değerli arkadaşlarım.

Burada getirilen değişiklik şu: 12. maddenin halen yürürlükte olan (c) fıkrası şöyle: “Belediye bütçelerine, yıllık bütçelerindeki toplam giderlerin yüzde birinden az olmamak üzere, konacak ödenekler”. Maddenin başlığı da “Fonların teşkili ve kullanılması.” 12. madde ise şöyledir: “Bu kanundaki hizmetlerin yürütülebilmesi için aşağıdaki kaynaklardan sağlanacak gelirler, Türkiye Emlâk Kredi Bankasında, ilgili belediyeler adına açılacak özel hesaplarda toplanarak birer fon teşkil edilir.”

Şimdi, yapılan değişiklik ise şu şekilde: “Belediye Meclislerince gerekli görülen hallerde, belediye bütçelerine konacak ödenekler”. Birisinde, yani bugünkü gecekondu kanununda, fon mecburî olarak en az % 1 olarak tespit edilmiş, diğeri serbest bırakılmış. Bunun neticesi ne olacaktır, onu bilmemiz lâzım. Bir defa bu, Türkiye’deki bütün belediyelerle ilgilidir ve bugün hemen hemen Türkiye’nin her bölgesinde, her ilinde gecekondu meselesi yani mesken meselesi vardır ve aslında gecekondu meselesinin temeli konut meselesidir. Bu maddede akla gelebilir ki, bir çok fıkralar vardır: (a) fıkrası vardır, (b) fıkrası vardır “katılma payları” diyor, (d) fıkrası vardır, devlet bütçesinden yardım vardır; taksit ve faizler vardır, yani fonun diğer kaynakları, fona bağlı diğer kaynaklar bu fonu sağlar; öyle ise bu ihmal edilebilir. Gerçek bu değildir,

¹²⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, s. 79.

¹²¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 79-83.

arkadaşlar. Bu fonun içerisinde işler olan, işlemekte olan iki kanat vardır. Bir tanesi; bu (c) fıkrası, bir tanesi de; hükümet yardımıdır.

Şimdi, belediyeleri gecekondular için tahsisat ayırma işinde serbest bıraktığınız takdirde, bu fon büyük bir darbe yiyecektir. Belediyeler ister istemez böyle şehrin arkasında, kasabanın arkasında kalmış güç şartları olan, yapılan hizmetleri gözükmeyen gecekondulara genellikle para harcamayı tercih etmezler. Önlerinde seçim vardır. Daha gözönünde, şehrin merkezinde, daha mutlu insanların, daha rahat insanların oturduğu yerlere bunları kaydıracaklardır ve arka sokaklarda; seçim platformlarında “Biz arka sokaktakileri, çamurlu sokaktakileri düşünceğiz” diye söylenen söz burada tam tersine çevrilecektir. Çünkü, bugünkü uygulama içinde bu % 1’den az olmamak üzere tayin edilen fondan, milyonlarca liralık gecekondulara İmar İskân Bakanlığının da tasvibiyle yardım yapılmaktadır. Meselâ, 20-25 belediyeye geçen yıl aşağı yukarı 25 milyon, 30 milyon yardım yapılmıştır, rakamda yanılmış olabilirim. Yani bu kanalla tasvip edilen hizmetler yapılmıştır.

Netice itibarıyla şu olacaktır: Kasabanın arkasında yoksul, konutsuz insanlar, gecekondular ihmal edilmiş olacak; bir netice, sonuç bu. İkinci bir sonuç da, bugün zaten merkezî idare gecekondular üzerinde sultasını, verdiği ödenekle kullanmaktadır, İmar ve İskân Bakanlığı bu fona yardım etmektedir; yardım ettikçe de İmar ve İskân Bakanlığının eline, avucuna bakılır durum vardır. O zaman bu maddeyi, bu fıkrayı, bu değişikliği kabul ettiğimiz zaman, daha çok merkezî idarenin eline bakılır bir duruma gelmiş olacak ve belediyeler daha büyük bir cenderenin, -bugün Belediye Gelirleri Kanununun çıkarılmaması dolayısıyla daha büyük cendere içindedirler- daha büyük bir baskının içine gireceklerdir.

BAŞKAN- Lütfen tamamlayın efendim,

REŞİT ÜLKER (Devamla)- Tamamladım efendim.

Benim istirhamım, eğer Gecekondular Kanununun bu fonunun işlenmesini ve gecekondularda yaşayan yoksul vatandaşları düşünüyorsak bu getirilen öneriyi reddetmek gerekir inancındayım.

Saygılar sunarım.”¹²¹¹

¹²¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 83-84.

Ülker'den sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Konya Milletvekili Şener Battal konuşmuştur:

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri; Sayın Adalet Partisi Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy ve 10 arkadaşının teklif ettikleri Gecekondu Kanununda bazı değişiklikler yapılması hakkındaki kanun teklifinin 1. maddesine müteallik Millî Selâmet Partisi Grubunun görüşlerini arz etmeye çalışacağım.

Muhterem arkadaşlarım, önce bir hususu tebarüz ettirmeme yüksek müsaadelerinizi rica ediyorum. Millî Selâmet Partisi olarak biz memleket hayrına, millet hayrına çeşitli fakir fukaranın, vatandaş kesiminin hayrına teklif nereden gelirse gelsin, bu siyasî istismar hâdisesi yapılacakmış, şu parti bunu oy meselesi haline getirecekmiş gibi birtakım mütalâalardan son derece uzak olarak, o teklif hayırlı ise, bilirsiniz ki, o teklife hiçbir politik kavga yarışının içinde olmadan oy kullanırız, düşüncemize uygunsa müspet görüşümüzü söyleriz.

Böyle olunca Parlamento daha fazla itibar kazanıyor, meselelerin halli daha kolay oluyor, vatan millet hayrına daha iyi neticeler ve merhaleler elde etmek mümkün oluyor. Bunun için bütün arkadaşlarımıza ısrarla ifade ediyoruz, hangi hayırlı teklifleri varsa, bütün hayırlı tekliflerini getirsinler, onların siyasî kanaatlerine bakmadan bu hayırlı teklife Millî Selâmet Partisi Grubu olarak parmak kaldırırız, destek oluruz, yardımcı oluruz; önerge ile katılırız, fikirle katılırız ve teşvik ederiz.

Onun için bu kanunu bir parti rekabeti kanunu olarak görmüyoruz. Diğer partilerin de böyle görmemesini temenni ederiz; hayırda, iyilikte yarış edilmesi gereğine inanırız.

Muhterem arkadaşlarım, biz Millî Selâmet Partisi Grubu olarak, bendenize grup daha evvel vazife vermişti, gecekondu meselelerini geniş bir şekilde içine alan hazırlık çalışması içindeydik. Hazırlığımızın son safhasına gelmiş durumdayken, bu kanun teklifini Mecliste görmüş olmaktan memnun olduk. Bu hazırlığımızın bir kısmını böylelikle tenzil etmiş olacağız, diğer gecekondu meselelerini tazammun eden görüşlerimizi kanun teklifi veya bir diğer yolla halletmenin araştırması içinde olacağız.

Türkiye'nin bugün hakikaten en ıstıraplı halk kesiminin barındığı bölgelerdir, gecekondular bölgeleri.

Bendeniz, rahmetli babamızın 450 liraya satınaldığı gecekonduda vaktiyle ömrü geçen bir kimse olarak, gecekondular meselelerine Parlamentomuzun daha büyük bir dikkatle alâka göstermesini hususen, ayrıca ifade etmek istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, teklifin 1. maddesi olan (c) bendinin değiştirilmesine müteallik görüşü müspet mütalâa etmekteyiz. Belediyelere % 1 olarak ayrılması mecburi tutulan fonun az olduğu kanaatindeyiz.

Bir diğer husus da, her belediyenin imkânları aynı değildir, her belediyenin bulunduğu mahaldeki gecekondular problemi, gecekondular kesafeti de aynı değildir; belediyelere bu manada seyyaliyet getirmek, belediye bütçelerinin kendi imkânlarına göre tespitini yapabilmeleri bakımından bu (c) bendini müspet mütalâa ediyoruz.

Ayrıca, belediyeler gecekondular meselelerine, bilhassa daha çok eğilme imkânını bulacaklar ve bu bir manada siyasî rekabeti hızlandıracak ise de, gecekondular meselelerinin hallini getirici bir maddedir. Belediyeler bu meselelerinin sözünü etmek yerine, bütçelerindeki daha geniş imkânlarla yapacakları fedakârlık sebebiyle, siyasî rekabetle de olsa, gecekondular meselelerinin sözlü tartışmasından çok netice alıcı çözüm yollarına gitmiş olacaktırlar. Bu bakımdan, son derece faydalı buluyoruz mevcut teklifi ve Millî Selâmet Partisi Grubu olarak buna katılıyoruz.

1974 yılında ayağımızın tozuyla şu Meclise geldiğimizde bu kürsüden ifade ettik. Belediye Meclisi Kanunu çok önemlidir. Bunu ilk defa ifade eden dördüncü dönem milletvekillerinden biri naçizane bendenizim. “Belediye Gelirleri Kanunu ivedilikle çıkarılmalıdır, önemlidir” diye İçişleri Bakanlığı bütçesinde ifade etmiştik. Bugün bu gecekondular meselesi gündemimize, kürsüye geldiğinde biz o günkü konuşmamızı hatırladık ve bu meseleyi hallederken, Belediye Gelirleri Kanununun da ehemmiyetini ifade etmekte zaruret görüyorum. Bu kanunu biran evvel Meclisimiz çıkarmalıdır, Belediye Gelirleri Kanunu çok önemlidir. 1974'te bunu ifade ettik, müteakiben ifade ettik ve bu yılki İçişleri Bakanlığı bütçesi üzerindeki görüşmelerde de ifade ettik.

Gecekondu meselesinin hallinde bu Belediye Gelirleri Kanununun halli ve fonların seyyal bırakılması son derece faydalıdır, ancak bu kanunun diğer maddelerde belki söz almayı zait addederiz, mevcut ayrılan fonların belediyelerin istediklerinde geri alması hükmünü taşıyan maddelerini tasvip etmiyoruz; bu fonlar dondurulmalı, gecekondu meseleleri çözümlenmeli. Bu sene belediye gecekondu fonuna şu kadar ayırır, para sıkıntısı müzayaka durumunda olur, “o fondaki parayı geri aldım, kullanıyorum, borçlanıyorum” der. Bu hiçbir mesafe alma imkânını temin etmez. Onun için fonlar dondurulmalı, geri alınmamalı. “Fon” kelimesinde de esasen bu mana bulunmaktadır. Onun için muhterem arkadaşlarım, 1. maddeye biz bu dediğimiz endişeleri de ifade ederek müspet oy kullanacağımızı ifade ediyoruz.

Saygılar sunarız, teşekkür ederim.”¹²¹²

Battal’ın konuşmasından sonra 1. Madde oylanmış ve kabul edilmiştir. Teklifin ikinci maddesi ile Geçici 6. Madde’nin eklenmesi öngörülmüştür:

“Geçici Madde 6.- 12. madde ile teşkil edilmiş bulunan Fon’a 12.4.1975 gününden önce, adı geçen maddenin (c) bendi gereğince belediye bütçesinden intikal eden ödenekten henüz harcanmamış olanları, belediye meclisi kararı ile ve belediyenin diğer hizmetlerinde kullanılmak üzere fon’dan geri alınabilir.”¹²¹³

Teklifin esas amaçlarından birini içeren Geçici 6. Madde üzerine Battal yeniden söz almıştır:

“Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Biraz evvelki 1. maddedeki beyanlarımız sırasında geçici 6. maddedeki tanzim tarzına karşı olduğumuzu ifade etmiştim. Kanun teklifi sahibi arkadaşımıza bu endişemi şifahen ayrıca belirttim. Kendileri bir önerge hazırladıklarını, bizim bu görüşümüze katıldıklarını söylediler. Ben de bu önergeye imza atacağımı ifade ettim.

Şimdi zaman kazanmak bakımından, önergenin görüşülmesine zaman kazanmak bakımından ve bu görüşlerimizin tekrarında fayda mülâhaza ettiğimiz için tekrar söz aldım. Bu önergemizin ehemmiyetine tekrar işaret ediyorum.

¹²¹² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 84-85.

¹²¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, s. 85.

Yüksek Heyetin önergeye iltifat etmesini ve fonun dondurulmasının teminini rica ediyorum. Aksi takdirde, gecekondur fonu diye belli bir miktar belediye bütçesinde ayrılır, sonra paraya sıkıldım tekrar bu parayı geri çekiyorum der, gecekondur meselesi halledilmez.

Onun için istikrar temin edelim, bu fonu katı hale getirelim ve katı hale geldikten sonra gecekondur meselesinin üzerine daha fazla gitmek mümkün olacaktır.

Cümlenize saygılar sunarım, teşekkür ederim.”¹²¹⁴

Battal’ın konuşmasından sonra, Reşit Ülker, İlhan Özbay, Mehmet Kâzım Özeke, Abdurrahman Köksaloğlu, Mustafa Kemal Çilesiz, Mehmet Emin Sungur ve Engin Ünsal’ın verdiği bir değişiklik önergesi okunmuştur. Önergenin kabulüyle, Gecekondur Kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun teklifinin Geçici 6. maddesindeki 12.4.1975 tarihi 1.3.1976 olarak değiştirilmiştir.¹²¹⁵ Geçici 7. madde ise aşağıdaki hükmü getirmiştir:

Geçici Madde 7.- 12. maddenin (c) bendi gereğince, belediye bütçelerinden fon’a aktarılması gerekli görülen ödenekleri intikal ettirememiş belediyeler hakkında herhangi bir işlem yapılmaz.

Ayrıca, Gecekondur Kanununun çeşitli maddelerinde sözü geçen yükümlülükleri 1.3.1976 gününe kadar yerine getirememiş olan Belediye sorumluları hakkında ceza hükümleri uygulanmaz.

Teklifin Geçici 8.maddesi aşağıdaki hükmü taşımıştır:

Belediyelere ait olan veya Gecekondur Kanunu uyarınca belediyelerin mülkiyetine geçmesi gereken arazi ve arsalar üzerinde 12.4.1975 gününden önce yapıldıkları tespit edilen gecekondular hakkında da sözü geçen Kanunun 21. maddesi hükümleri uygulanır.

Bu gecekondulardan haklarında yıkım kararı alınmış ve fakat karar henüz yerine getirilmemiş olanlarının yıkımı durdurulur.

Haklarındaki yıkım kararları daha önce yerine getirilmiş bulunan gecekondur sahipleri, bundan dolayı herhangi bir hak talep edemezler.

Bu madde üzerinde CHP Grubu adına Ülker söz istemiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

¹²¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, s. 85.

¹²¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, s. 86.

“Değerli arkadaşlarım;

Bu madde gecekondur affı veyahut gecekonduların meşrulaştırılmasıyla ilgili maddedir, esas maddedir.

Biraz evvel şahsım adına konuşurken ifade ettiğim gibi, bu konuda Cumhuriyet Halk Partisi Milletvekili Reşit Ülker 1970’te ilk teklifi yapmıştır. 1973’e kadar bu teklif gündeme alınmamış; 1973’te Cumhuriyet Halk Partisi Reşit Ülker 38. madde gereğince bu gecekondur affının yapılmasını, yani gündeme doğrudan doğruya alınmasını ve seçimden evvel halledilmesini istemiştir. Ama, o gün de bugünkü gibi, Cumhuriyet Halk Partisinin bir Milletvekili tarafından yapılan -ki, o partinin demektir, onun grubundan geçmiştir, onun felsefesini, görüşünü ifade etmektedir- bu kanunun gündeme alınması o zaman da Adalet Parti oylarıyla reddedilmiştir.

Bir süre sonra hemen hemen aynı olan Cumhuriyet Halk Partisi Milletvekili Reşit Ülker’in teklifinin aynı olan bir teklifi Bursa Milletvekili Sayın Kasım Önadım arkadaşımız getirmiş, komisyona vermiş, 45 gün beklemiş ve 38. madde gereğince gündeme alınmasını istemiş; ben de o zaman Halk Partisi Milletvekili Reşit Ülker olarak, kürsüye gelip bunu desteklediğimi daha evvel verilmiş olan teklifle birleştirilmesini istediğimiz halde, bu teklif reddedilmiş, Kasım Önadım arkadaşımızın teklifi gündeme alınmıştır.

Değerli arkadaşlarım, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına bunu niçin anlatıyorum? Çünkü, gecekonduların affedilmemesi vatandaş üzerinde siyasî bir seçim baskısı olarak kullanılmıştır. Onun için bu tür kanunlar, şişkinlikleri gideren, hakları yerine getiren, gecekonduda yaşayan vatandaşın kapısında kendisini çeşitli yollarla sıkıştıran görevlileri, geceleyin rüyasında sığındığı yuvacığını yıkan kazmalı heyulaları görmekten kurtarıcı bir yoldan kaçınılmıştır. Bu yol muhafaza edildikçe orada yaşayan vatandaşların oyları alınır zannedilmiştir. Ne zamana kadar? 1973 seçimlerine kadar.

Cumhuriyet Halk Partisi 1973 seçimlerinde “Ak-günler” bildirisiyle bütün sömürülere son verdiği gibi, gecekondur sömürüsüne de son verileceğini belirtmiş, Cumhuriyet Halk Partisinin Genel Başkanı Sayın Ecevit ilk seçim konuşmasını İstanbul’da bir gecekondur bölgesinde yaparak başlamış; “Artık bu gecekondur sömürüsünü yıkacağım, yıktıracağım. Eğer

gecekonduyu ayakta tutmak istiyorsan mahallendeki sandığından bize oy çıkarmaya mecbursun” görüşünün üzerine yürümüş ve seçimde sonucu almıştır.

BAŞKAN- Sayın Ülker, teknik bir konu, rica ediyorum biraz madde ile ilgili beyanda bulunun, istirham ediyorum.

REŞİT ÜLKER (Devamla)- Bitiriyorum efendim.

Değerli arkadaşlarım, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına bu maddenin ruhunu, özünü anlatmak istiyorum.

Değerli arkadaşlarım, seçimden sonra Cumhuriyet Halk Partisinin başında bulunduğu bir Koalisyon Hükümeti kurulmuştur. Bu Hükümet, gecekondu sorununun kökünü ve kökenini bilmekte idi. Bir taraftan, gecekonduların affı için o partinin bir eri olan milletvekillerinden Reşit Ülker ve arkadaşları Af Yasasını 1.11.1973’te Meclise getirmiştir. Diğer taraftan da, işbaşında olan Koalisyon Hükümeti meselelerin temeline inmiş ve konut meselesini temelden ele almış ve bunun çözümü için bir yetki kanunu hazırlayarak -bunun hazırlıkları uzun sürmüştür, çünkü, bunda toprak meselesi vardır, bunda artık değerlerin değerlendirilmesi meselesi vardır, imar meselesi vardır, konut meselesi vardır- Yüce Meclisin huzuruna gelmiştir. Hep birden hatırlayacaksınız, bu yetki kanunlarına da Adalet Partili arkadaşlarımız karşı çıkmışlardır. Bu yetki kanunundan birkaç tane daha vardı, Adalet Partili arkadaşlar karşı oldukları için çıkmamıştır. Yani, böylelikle gerçekten gecekondu meselesini kökten çözecek, temelden çözecek çözüm yolunu sizler burada engellediniz ve şimdiki MC Hükümeti de işbaşına geldiği zaman -yanılmıyorsa- bu kanunu Komisyona aldı, bugüne kadar getirmedi. Şimdi tek yapılan şey, böyle bir Af Kanununu gene seçmenin önüne sermektir.

Değerli arkadaşlarım, bu Af Kanunu ile mesele çözümlenmez. Bu, âdeta aspirin gibi bir şeydir; temel hastalığı geçirmez, arazları bir süre geçirir yahut geçmiş zannettirir. Aspirinin tesiri geçtiği zaman nasıl ağrılar ortaya çıkarsa; sosyal ağrılar, ekonomik ağrılar ortaya çıkarsa, burada da sosyal ve ekonomik ağrılar çıkacaktır. Çünkü bunu biz getirirken, bir tedbir olarak bir aspirin gibi, bugünkü ıstırapına bir çare olarak görmüşüzdür. Asıl gecekondu meselesinin temeli finansmana dayanır. Gecekondu Kanununun ilkeleri genel olarak iyidir. Bu Gecekondu Kanunu nasıl bir sistemi kabul etmiş? Şöyle bir

sistemi kabul etmiş: Önleme bölgesi yapılacak, burada vatandaşlara, mesken ihtiyacı olan yoksul vatandaşlara yer gösterilecek, plan verilecek, kredi yardımı yapılacak ve böylece konut sorunu çözümlenecek ve yeniden 18. maddeye göre gecekondular yapılmayacak, yapılan gecekondular yıkılacak. Ne zaman yıkılacak?

BAŞKAN- Lütfen tamamlayın efendim.

REŞİT ÜLKER (Devamla)- 20 dakika oldu mu?

BAŞKAN- Hayır, ama maddeler üzerinde görüşmeler 10 dakika malumuâliniz.

REŞİT ÜLKER (Devamla)- Değerli arkadaşlarım, ne zaman yapılacak, ne zaman olacak bu iş? Eğer siz önleme için yeterli finansmanı sağlamamış iseniz, eğer sizin ekonomik görüşleriniz madenlerimize, vergi kaynaklarımıza, tarım gelirlerine ve diğer reform yapacağımız kesimlere yönelmemişse, gecekondular sorununun çözümlenmesine imkân yoktur. Çünkü, önleyemezsiniz, yer gösteremezsiniz, plan veremezsiniz, toprak veremezsiniz; toprak veremedikçe de gecekondular sorunu devam edecektir. Onun içindir ki, “Bunu biz çözebiliriz” diyoruz. Cumhuriyet Halk Partisinin programı, görüşü; sömürüyü önleyen ve kaynakları değerlendiren görüşü çözümlenebilir.

Şimdi değerli arkadaşlarım, bütün bunlara rağmen bu madde kanaatimce -soruyorum burada oturan uzman arkadaşlara- teklif edildiği şekliyle katiyen işlemez. Çünkü ne deniyor. “Belediyelere ait olan veya Gecekondular Kanunu uyarınca belediyelerin mülkiyetine geçmesi gereken arazi ve arsalar üzerinde -biz değiştiriyoruz- 1.3.1976 gününden önce yapıldıkları tespit edilen gecekondular hakkında da sözü geçen kanunun 21. maddesi hükümleri uygulanır.”

Değerli arkadaşlarım, bu maddenin kabulü halinde katiyen kanunun işlemesine teknik olarak imkân yoktur. Çünkü, 21. maddenin başlığı “Gecekonduların ıslah ve tasfiyesi”dir; burada yalnızca bazı gecekonduların yıkamamasından -zamanım olduğu için kısa kısa arz ediyorum-...

BAŞKAN- Taştı Sayın Ülker.

REŞİT ÜLKER (Devamla)- Bağlıyorum Sayın Başkanım.

Yalnızca “yıkırılamaz”. hükmü vardır. Eğer bizim teklifimiz birleştirilmiş olsa idi, orada görülecekti ki; 21. maddeden biz bahsetmiyoruz; geçici 1, 2 ve 5. maddelerden bahsediyoruz ve verdiğimiz bir önerge ile de “ilgili maddeler” diyoruz. Bu düzeltme yapılmadığı takdirde, bu maddenin işlemesi mümkün değildir. Onun için bir önerge sundum; bunun Komisyona havale edilmesi lâzımdır, Komisyonda incelenmesi lâzımdır, hangi maddelerin monte edilmesi lâzım gelirse o maddelerin getirilmesi lâzımdır. Bu önergemizi kabul etmediğiniz takdirde, o zaman başka önergelerimiz var, onları burada izah edeceğiz.

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına hepinizi saygıyla selâmlarım.”¹²¹⁶

Ülker’den sonra Ersoy konuşmuştur:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Gerçekten bu madde diğer maddelerde getirilen yeniliklerden daha büyük bir yenilik getirmek suretiyle, kanun teklifimizin ağırlığını teşkil ediyor.

Ancak, vaktiyle Hükümet tarafından hazırlanarak Yüce Meclise sevk edilmiş, zamanında usulüne uygun veya uygun olmayan bir şekilde, görüşülmüş veya görüşülememiş; hatta çok gariptir Meclis tarihinde görülmeyecek şekilde aynı günde, aynı saatte iki ayrı komisyona birden havale edilmiş olduğu için, görüşülmemesi lâzım geldiği, bazı belediye hudutlarının değiştirilmesiyle alâkalı İçişleri Komisyonunu yakından ilgilendiren bir kanun teklifi olmakla beraber, İçişleri Komisyonuna havale edilmemiş olması dolayısıyla bendeniz bunları vaktiyle tenkit etmiş, geri alınmasını rica etmiştim. Komisyonumuz geri aldılar. İsabetli mi yaptılar, isabetsiz mi yaptılar onu Yüce Meclis her halde takdir buyuracaktır.

Değerli arkadaşlarım, bendenizin bu kanun teklifinin Yetki Kanunu ile alâkası yok. Nasıl ki Sayın Reşit Ülker arkadaşımın demin illâki bu kanunla birlikte müzakere edelim dediği kanunun Yetki Kanunu ile nasıl alâkası yoksa, bu kanunun da o işle alâkası uzaktan, yakından yok.

¹²¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 86-88.

Bu itibarla, bendeniz naçiz bir arkadaşınız olarak, politik yatırım yapmayı düşünmeyen bir arkadaşınız olarak, bölgesinde gecekondlu problemi olmayan bir arkadaşınız olarak, bir İstanbul Milletvekili değil, bir Kütahya Milletvekili arkadaşınız olarak bir kanun teklifi getirmişim; zannediyorum ki, bunda bazı art niyetler aramaya lüzum yoktur, zaruret yoktur, zorlamaya gitmemek lâzım gelir.

Saygılar sunarım.”¹²¹⁷

Ersoy’dan sonra Ülker bu kez de şahsı adına konuşmuştur:

“Değerli arkadaşlarım, şahsım adına konuşuyorum.

Bir defa İlhan Ersoy arkadaşımın “yatırım” sözüne katılamayacağım, özür dilerim. İlhan Ersoy arkadaşım belki yatırım yapmış olmak istemez, ama tam anlamıyla bir yatırım yaptıkları şey. Deminden beri anlattığımız şey, yatırımın -affedersiniz bu Meclis kürsüsünden söylenmez- ballısı. Kendilerinin yaptıkları şey, on arkadaşı ile birlikte vermişlerdir; Adalet Partisinin Genel Başkan Vekilleri en yüksek mevkilerde bulunan arkadaşlarıyla Sayın Kasım Önadım arkadaşımız, Sayın Tekinel arkadaşımız da imza sahipleri arasındadırlar ve bütün şu ana kadar geçen şeyde, beni affetsinler, kendisine çok saygım ve sevgim var, fakat yatırımın ballısı olarak yapılmıştır.

Ben teknik bir hususu arz etmek istiyorum. Şimdi...

(AP sıralarından “Siz de yatırım yapıyorsunuz” sesleri)

Hayır kanaat bu, siz de yatırım dediniz, ben de yatırım diyorum.

BAŞKAN- Rica ediyorum arkadaşlar.

REŞİT ÜLKER (Devamla)- Halk verir kararını.

Şimdi değerli arkadaşlarım, burada tek bir 21. madde var. 21. maddeyi arz ediyorum:

“Gecekonduların ıslah ve tasfiyesi...

Belediyelere ait olan veya bu kanun uyarınca belediyelerin mülkiyetine geçmesi gereken arazi ve arsalar üzerinde, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce yapıp 16. ve 17. maddelere göre tespit edilmiş bulunan gecekondulardan konut olarak kullanılanları; içinde oturanlar 25. maddedeki şartları haiz oldukları takdirde;

¹²¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, s. 88.

a) Gecekonduyun sahibi ise, borçlanma suretiyle veya sair şekillerde konut temin edilinceye veya konut yapmak üzere arsa tahsis edilip, lüzumu halinde kredisi sağlanmak suretiyle, 27. maddedeki süre ve şartlara uygun olarak konutunu yapıncaya kadar, (Kimler? Gecekondu sahibiyse konutunu yapıncaya kadar; gecekonduyun sahibi değil ise... 27. maddedeki süre ve şartlara uygun olarak konutunu yapıncaya kadar) yıktırılmaz.”

Bu madde yalnız yıktırılmama ile ilgilidir. 16., 17. madde içinde geçmektedir, fakat 16., 17. maddenin, bu madde kabul edildiği takdirde uygulanmasına imkân yoktur. 16. maddenin 1. fıkrası; “Gecekondu ıslah ve tasfiye bölgeleri ve bunların sınırları belediyelerce, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren -bu Kanun dediği 775 sayılı Kanun- en geç 6 ay içinde her türlü imkân ve araçtan faydalanılarak tespit olunur” şeklindedir. Böyle bir atfı yok, gönderme yok, katıyen işlemesi mümkün değil. Bu gecekonduların, bu Kanunla 1 Mart 1976 tarihini kabul ettiniz, Meclisten çıktığı takdirde, ayrıca tıpkı 16 ve 17. maddelerde olduğu gibi, yeni bir tespitin yapılması lâzım gelir. Ve tapular filan da verilmez. Geçici maddeleri okuduğumuz zaman şunu görüyoruz: Meselâ, bir defa tarih bakımından dar sınırın içine giriyor, hepsini kapsamıyor. Bizim teklifimizde 18. maddeden bahsettik, 18. maddenin birinci fıkrasından bahsettik, bu çıkan kanun nereye tatbik edilecek diye. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği, tarihten sonra, “Belediye sınırları içinde veya dışında, belediyelere, Hazineye, özel idarelere, katma bütçeli dairelere ait arazi ve arsalarda veya devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerde yapılacak daimî ve geçici bütün izinsiz yapılar.” diye tarif vardı. Halbuki orada gördünüz ki, iki çeşit, kendisinin veya kendisinin olmayanlardan ibarettir, gayet dar kapsamlıdır ve tatbik kabiliyeti yoktur. Geçici maddeye gelince; bilhassa geçici 5. madde, “30. madde gereğince gecekonduyunu tamir veya ıslah ettiği takdirde, yapılacak imar planlarına ve hazırlanacak parselasyona uygun olarak, bedeli mukabilinde tapuları verilir” şeklindedir. Tapu filan verilmiyor, yani bu getirilen teklifte tapu verilmesi vesaire imkânı yok. Yani vatandaşa, “aspirin” dedik ya, bu sefer aspirin de değil, aspirinin kırıntısını getirmiş olacağız ki, hiç bir işe yaramayacak. Onun için, bir önerge

verdim, Komisyona havale edilmesi lâzımdır, doğru yol olarak. Eğer, “Hayır efendim; biz evvelce buna peşin bağlandık” diye bir görüş varsa, o zaman, bizim kanun teklifimizin, (Reşit Ülker ve arkadaşlarının kanun teklifi) içindeki maddeyi buraya monte ettik; eğer o maddeyi o şekilde kabul buyurursanız, bu Kanun belki işleyebilir.

Saygılar sunarım.”¹²¹⁸

Bu konuşmadan sonra Ülker ve arkadaşları tarafından 3 önerge verilmiş, bunlardan, “görüşülen kanun teklifinin Geçici 8. maddesindeki 12.4.1975 tarihinin 1.3.1976 olarak değiştirilmesi” şeklindeki önerge kabul edilmiştir.¹²¹⁹ Aynı şekilde Ersoy ve arkadaşları tarafından verilen bir önergede de, Ülker’in dile getirdiği sakıncaları gidermek amacıyla, Geçici 8. maddenin sonuna, uygulamada tereddüt bırakılmaması için “Bu madde kapsamına giren gecekondular hakkında 775 sayılı Gecekondular Kanununun ilgili diğer bütün hükümleri uygulanır” ibaresinin eklenmesi önerilmiştir. Bu önerge de kabul edilmiştir. Daha sonra, 2. Madde, kabul edilen Geçici 6, 7 ve 8. maddelerle birlikte okunarak oylanmış ve kabul edilmiştir. Yürürlükle ilgili 3. ve 4. Maddelerin de oylanması sonucunda teklif Meclis tarafından benimsenmiş ve kanunlaşmıştır.

¹²¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, ss. 88-89.

¹²¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 18, Birleşim: 73, 9.3.1976, s. 90.

EKLER

Ek 1: İncelenen Kanunların Numaraları ve Adları

Başlık No	Başlık Adı	Kanun No	Kanun Adı
5	Anayasa Değişikliği: Milletvekili Seçilme Yeterliğinin Yeniden Düzenlenmesi ve Eski Demokrat Parti Üyelerinin Siyasal Haklarının İade Edilmesi	1801	Anayasanın 68. Maddesinin Değiştirilmesine ve Halkoyu ile Kabul edilen Geçici 11. maddesinin kaldırılmasına dair Anayasa değişikliği
6	TBMM ve Milletvekilleri ile İlgili Düzenlemeler		
6.1	TBMM Eski Üyelerine Bazı Haklar Tanınması	1824	TBMM Eski Üyeleri Hakkında Kanun
6.2	TBMM Üyelerinin Yolluk ve Ödeneklerinin Yeniden Düzenlenmesi	1905	22 Ocak 1962 Tarih ve 1 Sayılı Yasanın Değişik 1. Maddesinin Değiştirilmesine Ait Yasa
6.3	TBMM Kitaplığı Kanunu	1934	Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplığı Kanunu
6.4	TBMM Kitaplığı Kanununda Değişiklik: Kitaplık Karma Komisyonu’nun Yeniden Yapılandırılması	2084	Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplığı Kanununun 3. Maddesinin 1. Fıkrasının Değiştirilmesine İlişkin Kanun
7	Siyasî Partiler ve Seçim Kanunlarında Değişiklikler		
7.1	Siyasi Partilere Yardımın Yeniden Düzenlenmesi	1802	648 Sayılı Siyasî Partiler Kanuna bir madde ve bir geçidi madde eklenmesine dair kanun

7.2	Anayasa Değişikliği Doğrultusunda Milletvekili Seçimi Kanunu'nda ve Siyasî Partiler Kanunu'nda Değişiklik Yapılması	1834	25.5.1961 Tarih ve 306 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 9. Maddesinin 9. Bendi ile 13.7.1965 Tarih ve 648 Sayılı Siyasî Partiler Kanununun 8. Maddesinin 2. Fıkrasının ve 104. Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun
8	Sosyal Barış Arayışı: Cumhuriyet'in 50. Yılı Nedeniyle Af Kanunu Çıkarılması	1803	Cumhuriyetin 50. Yılı Nedeniyle Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun
9	Üniversitelerle İlgili Düzenlemeler		
9.1	İnönü Üniversitesi Kuruluş Kanunu	1872	İnönü Üniversitesi Kanunu
9.2	Fırat, 19 Mayıs, Bursa ve Selçuk Üniversiteleri Kuruluş Kanunu	1873	Dört Üniversite Kurulması Hakkında Kanun
9.3	Dört Üniversite Kuruluşu Hakkındaki Kanunda Değişiklik: Selçuk Üniversitesi'nin Kuruluşunda Karşılaşılan Sorunların Aşılması	1971	1.4.1975 Tarih ve 1873 Sayılı Dört Üniversite Kurulması Hakkında Kanuna Ek Kanun
9.4	1750 Sayılı Üniversiteler Kanununda Değişiklik: Meslek Lisesi Mezunlarının Üniversiteye Alınması	1929	20.6.1973 Tarih ve 1750 Sayılı Üniversiteler Kanununun 52. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun

9.5	1765 Sayılı Üniversite Personel Kanununda Değişiklik: Öğretim Elemanlarının Özlük Haklarında İyileştirme Yapılması	1991	25.6.1973 Tarih ve 1765 Sayılı Üniversite Personel Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Bazı Maddelerinin Kaldırılması ve Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun
9.6	Üniversite ve Akademi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları için Kadro Kanunları Çıkarılması	1993	19 Mayıs Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu
” ”	” ”	1994	Cumhuriyet Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu
” ”	” ”	1995	İstanbul Teknik Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu
” ”	” ”	1996	Selçuk Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu
” ”	” ”	1997	Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu
” ”	” ”	1998	İnönü Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu
” ”	” ”	1999	22.11.1973 Tarih ve 1787 Sayılı Kanuna Ek Anadolu Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu

9.6	Üniversite ve Akademi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları için Kadro Kanunları Çıkarılması	2000	Atatürk Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu
” ”	” ”	2001	Karadeniz Teknik Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu
” ”	” ”	2002	Fırat Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu
” ”	” ”	2003	Diyarbakır Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu
” ”	” ”	2004	Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademileri Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu
” ”	” ”	2005	Çukurova Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu
” ”	” ”	2006	Ankara Hata! Yer işareti tanımlanmamış. Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu
” ”	” ”	2007	İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu
” ”	” ”	2008	Bursa Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu
” ”	” ”	2010	Ege Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim Yardımcıları Kadro Kanunu
” ”	” ”	2011	İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyeleri ve Öğretim

			Yardımcıları Kadro Kanunu
10	Türk Silâhlı Kuvvetleri ile İlgili Düzenlemeler		
10.1	21 Haziran 1927 Tarihli ve 1111 Sayılı Askerlik Kanununun 59. Maddesinde Değişiklik: Seferberlikte Şubelere Katılma Süresinin 24 Saatten 6 Saate İndirilmesi	1825	21 Haziran 1927 Tarihli ve 1111 Sayılı Askerlik Kanununun 59. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun
10.2	Jet Pilotlarının ve Silah Sistem Operatörlerinin Uçuş Tazminatlarının Artırılması	1827	27.7.1967 Tarihli ve 926 Sayılı Kanuna 1323 Sayılı Kanunla Eklenen Ek 5. Maddenin Değiştirilmesine İlişkin Kanun
10.3	Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununda Değişiklik: Hava Kuvvetleri Komutanlığı Personeli'nin TSK'dan Ayrılmasının Önlenmesi İçin Düzenleme	1828	17 Ocak 1963 Tarih ve 144 Sayılı Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bir Geçici Madde Eklenmesine İlişkin Kanun
10.4	Yedek Subay Adaylarının Kısa Süreli Askerlik Hizmetine Tabi Tutulmasına İlişkin Kanun: Yedek Subaylık Süresinin Geçici Olarak 4 Aya İndirilmesi	1833	Yedek Subay Adaylarının Kısa Süreli Askerlik Hizmetine Tabi Tutulmasına İlişkin Kanun
10.5	TSK Mensuplarının Eğitim Kıdemlerinin Düzenlenmesi	1875	926 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması ve Bu Kanuna Bir Ek Geçici Madde

			Eklenmesi Hakkında Kanun
10.6	TSK Personelinin Terfî Sisteminde Değişiklik Yapılması	1876	926 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun
10.7	Er ve Erbaş Harçlıkları Kanununda Değişiklik Yapılması	1890	23.2.1961 Gün ve 257 Sayılı Er ve Erbaş Harçlıkları Kanununun 2. ve 6. Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun
10.8	1111 Sayılı Askerlik Kanununda Değişiklik: Yedek Erat'ın İki Yıldan Önce Yeniden Celp Edilebilmesi İçin Düzenleme	1892	21 Haziran 1927 Tarih ve 1111 Sayılı Askerlik Kanununun 58. Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun
10.9	REMO Planı ve Millî Savunma Bakanlığına Yetki Verilmesi: Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin Yeniden Teşkilâtlandırılması, Silah, Araç ve Gereçlerinin Yenileştirilmesi	1904	Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Yeniden Teşkilatlanması, Silah, Araç ve Gereçlerinin Yenileştirilmesi Amacıyla Millî Savunma Bakanlığına Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişme Yetkisi Verilmesi Hakkında 1601 Sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun
10.10	Kıbrıs'a Gönderilecek Türk Askerî Birliği Mensuplarının ve Yardım Heyetinde Görev Alacak Sivil Personelin Maaş ve Ücretlerinin İyileştirilmesi	1908	14.7.1964 Gün ve 500 Sayılı Kıbrıs'a Gönderilecek Türk Askerî Birliği Mensuplarının Aylık ve Ücretleriyle Çeşitli İstihkakları ve Birliğin Başka Giderleri Hakkındaki Kanunun 1. Maddesinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Üç Geçici Madde

			Eklenmesine Dair Kanun
10.11	Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununda Değişiklik: TSK Mensuplarının ve Öğrencilerinin Yükümlülük Sürelerinin Yeniden Belirlenmesi	1919	27.7.1967 Tarih ve 926 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun Geçici 22. Maddesi ile Aynı Kanunu Değiştiren 7.7.1971 Tarih ve 1424 Sayılı Kanunun 36. Maddesi ile Eklenen Ek Geçici 19. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun
” ”	” ”	2028	27.7.1967 Tarih ve 926 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun Geçici 22. Maddesi ile Aynı Kanunu Değiştiren 7.7.1971 Tarih ve 1424 Sayılı Kanunun 36. Maddesi ile Eklenen Ek Geçici 19. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun
10.12	Türk Silâhlı Kuvvetlerini Güçlendirme Çabaları: Kullanılmayan Silah ve Mühimmatın Satış veya Hibe Yoluyla Değerlendirilmesi	1921	Silahlı Kuvvetlerde Kadro Dışı Edilen veya İhtiyaç Fazlası Bulunan Malzemelerin Satılması, Devredilmesi veya Hibe Edilmesi ve Eğitim Görecek Yabancı Silahlı Kuvvetler Personeli Hakkında Kanunun 1 ve 2. Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesine İlişkin

			Kanun
10.13	Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununda Kapsamlı Değişiklikler Yapılması	1923	926 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması ve Bu Kanuna Ek ve Ek Geçici Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun
10.14	Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu'nda Değişiklik: Çalışma-Tatil Zamanları ve Ücretlerin Yeniden Düzenlenmesi	1933	926 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununa 31/7/1970 Tarih ve 1323 Sayılı Kanunla Eklenen Ek 2. ve Ek 3. Maddeleriyle 136. Maddesine Eklenen (E) Bendinin Değiştirilmesi ve Kanuna Ek Geçici Bir Madde Eklenmesi Hakkında Kanun
10.15	1111 Sayılı Askerlik Kanununda Değişiklik: Yurt Dışındaki İşçilere 29 Yaşına Kadar Askerlik Tecili Hakkı Tanınması	1983	21.6.1927 Tarihli ve 1111 Sayılı Askerlik Kanununun 35. Maddesine (G) Fıkrası Eklenmesi Hakkında Kanun
10.16	İstiklâl Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatanî Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik: Kore Gazilerine Aylık Bağlanması	1985	20.2.1968 Tarihli ve 1005 Sayılı Kanunun 1 ve 2. Maddelerinde Değişiklik Yapılması ve Kore Gazilerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun
10.17	211 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununda Değişiklik: Personel ve Yakınlarının Hava Araçlarından Yararlanması	2016	211 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 108. Maddesinin 1. Fıkrasının Sonuna (E) Bendi ile İki Fıkra Eklenmesi Hakkında

			Kanun
10.18	Uzman Jandarma Kanununda Değişiklik: Uzman Jandarma Ailelerine Özel Kanunlarla Tanınan Muayene ve Tedavi Hakları	2017	24 Haziran 1965 Tarihli ve 635 Sayılı Uzman Jandarma Kanununun 17. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun
10.19	Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Yeniden Teşkilatlanması, Silâh, Araç ve Gereçlerinin Yenileştirilmesi için Yapılacak Harcamaların Yeniden Düzenlenmesi	2020	Türk Silâhlı Kuvvetlerinin Yeniden Teşkilatlanması, Silah, Araç ve Gereçlerinin Yenileştirilmesi Amacıyla Millî Savunma Bakanlığına Gelecek Yıllara Geçici Yüklenmelere Girişme Yetkisi Verilmesi Hakkındaki 27 Haziran 1972 Tarihli ve 1601 Sayılı Kanunun 3 Haziran 1975 Tarihli ve 1904 sayılı Kanunla Değişik 1 ve 2. Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun
10.20	Askerî Hastanelerdeki Hastaların Beslenme ve Bakımları Hakkındaki Kanunda Değişiklik: Süt Çocuklarının Tedavisi Sırasında Annelerinin Refakatçi Kalması ve Beslenmesi	2021	15.12.1934 Tarih ve 2615 Sayılı Askerî Hastaneler ile Hastane gibi Kullanılacak Revirlerde Hastaların Beslenme ve Bakımları Hakkındaki Kanunun 2. Maddesinin Birinci Fıkrasına (E) Bendi Eklenmesine İlişkin Kanun
10.21	Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununda Değişiklik: TSK Mensuplarının Kız Çocuklarının Sağlık Hizmetlerinden Yararlanması	2083	4.1.1961 Tarihli ve 211 Sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun 6.7.1971 Tarihli ve 1423 Sayılı Kanun ile Değiştirilmiş Olan 69. Maddesinin (B) Fıkrasının 3. Bendinin Değiştirilmesine

			İlişkin Kanun
11	Millî Eğitim ile İlgili Düzenlemeler		
11.1	Millî Eğitim Temel Kanununda Değişiklik: Meslek Okullarının Orta Kısımlarının Yeniden Açılması	1930	14.6.1973 Tarih ve 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 25. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun
11.2	İlköğretim ve Eğitim Kanununda Değişiklik: Geçici Öğretmenlere Emeklilik Hakkı Tanınması	2087	222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 16.7.1965 Tarihli ve 693 Sayılı Kanunla Değişik Geçici 2. Maddesinin Değiştirilmesi ve Bu Maddeye Bir Fıkra Eklenmesine Dair Kanun
12	Diyanet İşleri Başkanlığı ile İlgili Düzenlemeler		
12.1	Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kuruluş ve Görevlerinde Kapsamlı Değişiklikler Yapılması	1893	633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna 5 Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun
12.2	Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderilmesi Sonucu Kanunda Değişiklik	1982	633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna 4 Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun
12.3	Diyanet İşleri Başkanlığı Kanununda Değişiklik: Vekil İmamların Devlet Memurluğu Kadrosuna Atanması	2088	633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun 36. Maddesinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna 3 Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun

13	Ekonomi Alanıyla İlgili Düzenlemeler		
13.1	Küçük Tasarrufları Sanayiye Aktarma Çabası: İşçi Yatırım Bankası'nın Kurulması	1877	Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası Kurulması ile İlgili Yetki Kanunu
13.2	Madencilikte Kapsamlı Değişiklik: Devletçe İşletilecek Madenler Üzerindeki Hakların Geri Alınması	1895	Devletçe İşletilecek Madenler Üzerindeki Hakların Geri Alınması ve Hak Sahiplerine Ödenecek Tazminat Hakkında Kanun
14	Sosyal Sigortalar ve Emekli Sandığı ile İlgili Düzenlemeler		
14.1	Sosyal Sigortalar Kanunu'nda Değişiklik: İşçi ve Emeklilerin Maaş ve Sosyal Haklarının Yeniden Düzenlenmesi	1912	506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Madde ve Fıkralarının Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun
14.2	Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik: Kadınlara 20 Yılda Erkeklerle 25 Yılda Emekli Olma Hakkı Sağlanması	1922	5434 Sayılı T.C.Emekli Sandığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun
14.3	5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik: Erlerin ve Yedek Subay Öğrencilerin Görev Malulü Maaşlarının Yeniden Düzenlenmesi	1976	5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun 56. Maddesinin Tadiline ve Bu Kanuna 2 Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun
14.4	Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik: Milletvekillerine ve Bazı Diğer Meslek Gruplarına Emeklilik için Borçlanma Hakkı Sağlanması	2012	5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa Üç Geçici Madde ile Bir Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun

14.5	Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik: Memurların Emeklilik İkramesinin 30 Güne Çıkarılması	2013	5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununun 6. Maddesi ile Bu Kanuna 1425 Sayılı Kanunla Eklenen Ek 6. Maddenin Değiştirilmesine ve Ayrıca 2 Ek ve 1 Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun
14.6	5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik: 1950-1970 Yıllarında Emekli veya Malul Olanlara Emekli İkramesi Ödenmesi	2014	5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanununa Geçici Dört Madde Eklenmesi Hakkında Kanun
15	Sağlık ve Sosyal Yardım		
15.1	Sağlık Kurumları ile Rehabilitasyon Tesislerinin Döner Sermaye Artırımı	1975	Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına Bağlı Sağlık Kurumları ile Esenleştirme (Rehabilitasyon) Tesislerine Verilecek Döner Sermaye Hakkındaki 4.1.1961 Tarihli ve 209 Sayılı Kanunun 25.6.1965 Tarihli ve 641 Sayılı Kanunun 7. Maddesi ile Değişik 1. Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun
15.2	65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması	2022	65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun

16	Toprak ve Tarım Reformu Kanununda Değişiklik: Belediye veya Köy Sınırları İçindeki Topraklarda Yerleşim Uygulamalarında Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığının İznini Alma Koşulunun Kaldırılması	1918	25.6.1973 Günlü 1757 Sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanununun 212. Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
17	Gecekondu Kanununda Değişiklik: Belediyelerin Gecekondulaşmaya Karşı Ayırmakla Yükümlü Olduğu Fonlar Kaldırılması ve Gecekondu Yıkımlarının Durdurulması	1990	Gecekondu Kanununda Bazı Değişiklikler Yapılması Hakkında Kanun

Ek 2: 1973-1977 Yasama Dönemi Bütçe Kanunları

Kanun No	Bütçe Kanunu Başlığı
1790	1973 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A) işaretli cetvelde değişiklik yapılması hakkında Kanun
1791	28.2.1973 gün ve 1694 sayılı 1973 yılı Bütçe Kanununda değişiklik yapılması hakkında Kanun
1792	1973 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A) işaretli cetvelde değişiklik yapılması hakkında Kanun
1793	Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1973 yılı Bütçe Kanununa bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkında Kanun
1794	Karayolları Genel Müdürlüğü 1973 yılı Bütçe Kanununa bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkında Kanun
1795	Petrol Dairesi Başkanlığı 1973 yılı Bütçe Kanununa bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkında Kanun
1796	Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1973 yılı Bütçe Kanununa bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkında Kanun
1797	1973 yılı Bütçe Kanunu ile bu kanuna bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkında Kanun
1798	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 1973 yılı Bütçe Kanununa bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkında Kanun
1799	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 1973 yılı Bütçe Kanununa bağlı cetvellerde değişiklik yapılması hakkında Kanun

1800	926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 1323 sayılı Kanunla değiştirilen 137. maddesiyle düzenlenen gösterge tablolarında değişiklik yapılması ve ek geçici madde eklenmesi hakkında Kanun
1804	Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı 1974 yılı Bütçe Kanunu
1805	Vakıflar Genel Müdürlüğü 1974 yılı Bütçe Kanunu
1806	Karayolları Genel Müdürlüğü 1974 yılı Bütçe Kanunu
1807	Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1974 yılı Bütçe Kanunu
1808	Tekel Genel Müdürlüğü 1974 yılı Bütçe Kanunu
1809	Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1974 yılı Bütçe Kanunu
1810	Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü 1974 yılı Bütçe Kanunu
1811	Ankara Üniversitesi 1974 yılı Bütçe Kanunu
1812	Ege Üniversitesi 1974 Yılı Bütçe Kanunu
1813	İstanbul Üniversitesi 1974 Yılı Bütçe Kanunu
1814	İstanbul Teknik Üniversitesi 1974 Yılı Bütçe Kanunu
1815	Hacettepe Üniversitesi 1974 Yılı Bütçe Kanunu
1816	İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri 1974 Yılı Bütçe Kanunu
1817	Çukurova Üniversitesi 1974 Yılı Bütçe Kanunu
1818	Diyarbakır Üniversitesi 1974 Yılı Bütçe Kanunu
1819	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 1974 Yılı Bütçe Kanunu

1820	Petrol İşleri Genel Müdürlüğü 1974 Yılı Bütçe Kanunu
1821	Orman Genel Müdürlüğü 1974 Yılı Bütçe Kanunu
1822	Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1974 Yılı Bütçe Kanunu
1823	1974 Yılı Bütçe Kanunu
1837	1974 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1838	1974 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1839	1974 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1840	1974 Yılı Bütçe Kanununun 49. Maddesi ile Bağlı (A) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1841	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 1974 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1842	Ankara Üniversitesi 1974 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1843	Çukurova Üniversitesi 1974 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1844	Ege Üniversitesi 1974 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1845	İstanbul Üniversitesi 1974 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (R) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1846	Karayolları Genel Müdürlüğü 1974 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

1847	Orman Genel Müdürlüğü 1974 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1848	Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1849	Vakıflar Genel Müdürlüğü 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1850	Vakıflar Genel Müdürlüğü 1974 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1851	Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1852	Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1853	Tekel Genel Müdürlüğü 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1854	Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1855	Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1856	Ankara Üniversitesi 1975 Mali Yılı Bütçe Kanunu
1857	Ege Üniversitesi 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1858	İstanbul Üniversitesi 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1859	İstanbul Teknik Üniversitesi 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1860	Hacettepe Üniversitesi 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1861	İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1862	Çukurova Üniversitesi 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1863	Diyarbakır Üniversitesi 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1864	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 1975 Yılı Bütçe Kanunu

1865	Petrol İşleri Genel Müdürlüğü 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1866	Orman Genel Müdürlüğü 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1867	Karayolları Genel Müdürlüğü 1975 Yılı Bütçe Kanunu
1868	1975 Yılı Bütçe Kanunu
1910	1868 Sayılı 1975 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) ve (R) İşaretli Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1911	1868 Sayılı 1975 Yılı Bütçe Kanunu ile Bu Kanuna Bağlı (A) ve (R) İşaretli Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1928	1868 Sayılı 1975 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) ve (R) İşaretli Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1939	Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1940	Vakıflar Genel Müdürlüğü 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1941	Ankara Üniversitesi 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1942	Ege Üniversitesi 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1943	İstanbul Üniversitesi 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1944	İstanbul Teknik Üniversitesi 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1945	Hacettepe Üniversitesi 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1946	İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1947	Çukurova Üniversitesi 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1948	Diyarbakır Üniversitesi 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1949	Cumhuriyet Üniversitesi 1976 Yılı Bütçe Kanunu

1950	19 Mayıs Üniversitesi 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1951	Bursa Üniversitesi 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1952	Fırat Üniversitesi 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1953	Anadolu Üniversitesi 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1954	Karayolları Genel Müdürlüğü 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1955	Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1956	Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1957	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1958	Petrol İşleri Genel Müdürlüğü 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1959	Tekel Genel Müdürlüğü 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1960	Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1961	Orman Genel Müdürlüğü 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1962	Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1976 Yılı Bütçe Kanunu
1963	1975 Yılı Bütçe Kanununda ve Kanuna Bağlı (A) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1964	1868 Sayılı 1975 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelin Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına Ait Kısımında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1965	İstanbul Üniversitesi 1975 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (R) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1966	Orman Genel Müdürlüğü 1975 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

1967	Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1975 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1968	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 1975 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1969	1975 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
1970	1976 Yılı Bütçe Kanunu
2035	Vakıflar Genel Müdürlüğü 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2036	1970 Sayılı 1976 Yılı Bütçe Kanunu ile Bu Kanuna Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
2037	1970 Sayılı 1976 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
2038	Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı 1976 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
2039	Ankara Üniversitesi 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2040	İstanbul Üniversitesi 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2041	İstanbul Teknik Üniversitesi 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2042	Hacettepe Üniversitesi 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2043	İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2044	Çukurova Üniversitesi 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2045	Diyarbakır Üniversitesi 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2046	Cumhuriyet Üniversitesi 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2047	19 Mayıs Üniversitesi 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2048	Bursa Üniversitesi 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2049	Fırat Üniversitesi 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2050	Anadolu Üniversitesi 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2051	Atatürk Üniversitesi 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2052	İnönü Üniversitesi 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2053	Selçuk Üniversitesi 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2054	Karayolları Genel Müdürlüğü 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2055	Orman Genel Müdürlüğü 1977 Yılı Bütçe Kanunu

2056	Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2057	Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2058	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2059	Petrol İşleri Genel Müdürlüğü 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2060	Tekel Genel Müdürlüğü 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2061	Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2062	Bursa Üniversitesi 1976 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
2063	1970 Sayılı 1976 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
2064	Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2065	Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2066	Ege Üniversitesi 1977 Yılı Bütçe Kanunu
2067	1977 Yılı Bütçe Kanunu

Ek 3: 1973-1977 Yasama Döneminde Onaylanan Uluslararası Antlaşmalar

Kanun No	Uluslararası Antlaşma Adı
1829	Milli Sınırlar Dışındaki İstasyonlar Tarafından Yapılan Radyo Yayınlarının Önlenmesine Dair Avrupa Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun
1830	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Hükümeti Arasında Karadeniz’de Türk ve Sovyet Karasuları Arasındaki Deniz Hudut Hattının Tespiti Hakkında Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1831	Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti Arasında İmzalanan Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1832	Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti Arasında İmzalanan Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1835	27 Ağustos 1973 Tarihinde Ankara’da İmzalanan Türkiye-İrak Hampetrol Boru Hattı Anlaşması ve Onay Süresinin Uzatılmasına Dair İşbu Anlaşmaya Ek Olarak Türkiye ile Irak Arasında Teati Edilen Sırasıyle 26 Aralık 1973 ve 20 Nisan 1974 Tarihli Mektupların Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1836	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Hükümeti Arasında İmzalanmış Olan, İki Ülke Arasındaki Devlet Hudut Hattının Geçişine Ait Tarif Protokolü, Devlet Hududu Haritası, Hudut İşaretleri Protokolleri ve Hudut İşaretleri Kontrolü, Bakımı, Onarımı ve İhyası ile Hudut Orman Kesim Şeritlerinin Muhafazası Hakkındaki Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun

1878	Türkiye Cumhuriyeti ile Haşimî Ürdün Krallığı Arasında Hukuki ve Ticari Konularda Adli İlişkileri Düzenleyen Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1879	Türkiye Cumhuriyeti ile Haşimî Ürdün Krallığı Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1880	Türkiye Cumhuriyeti ile Belçika Krallığı Arasında İmzalanan Konsolosluk Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1881	Ad ve Soyadlarının Nüfus Kütüklerine Yazılış Şekline İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun
1882	Evlenme ile Nesep Düzeltilmesi Hakkında Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1883	Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun
1884	Evlilik Bağına İlişkin Kararların Tanınması Hakkında Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1885	Vasiyetnamelerin Tescili Konusunda Bir Usul Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun
1886	Hayvanların Uluslararası Nakliyat Sırasında Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun
1887	Cenazelerin Nakli Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1888	“Sivil Havacılık Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin” 23 Eylül 1971 Tarihli Montreal Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun

1889	“Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Bazı Eylemlere İlişkin” 14 Eylül 1963 Tarihli Tokyo Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun
1898	Televizyon Yayınlarının Korunmasına Dair Avrupa Anlaşması ile Ek Protokollerinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1899	Yabancı Hukuk Hakkında Bilgi Edinilmesine Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun
1900	Türkiye-Tunus Dostluk Andlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1901	24 Nisan 1963 Tarihinde Viyana’da İmzalanan Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesine Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1916	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Hükümeti Arasında Sınırdaki Arpaçay (Ahuryan) Nehrinde Baraj İnşası ve Baraj Gölünün Teşekkülü Konusunda İşbirliğine Dair Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun
1917	Türkiye Cumhuriyeti ile Norveç Krallığı Arasında Gelir ve Servet Vergilerinde Çifte Vergilendirmenin Önlenmesine ve Diğer Bazı Hususların Düzenlenmesine İlişkin Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1920	Türkiye Cumhuriyeti ile Federal Avusturya Cumhuriyeti Arasındaki Sosyal Güvenlik Anlaşmasına Ek Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun
1924	7 Şubat 1970 Tarihinde Bern’de İmzalanan Demiryoluyla Yolcu ve Bagaj Taşınmasına İlişkin Uluslararası Antlaşma (CIV) ve Ekleri ile Demiryoluyla Eşya Taşınmasına İlişkin Uluslararası Antlaşma (CİM) ve Eklerinin, Ek Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun

1925	Dünya Posta Birliği Kuruluş Yasası ile Son Protokolü ve Bunlara Bağlı Birleşmiş Milletler Teşkilatı ile Dünya Posta Birliği Arasındaki Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair 1131 Sayılı Kanuna Ek Kanun
1931	Küçüklerin Vatana İadesine Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun
1937	Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Arasında Emlak Sorunlarının Çözülmesine Dair Sözleşme ve Eki Ödeme Protokolünün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1972	Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesinde Yapılan Değişikliklere İlişkin Protokolların Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1973	Avrupa Sosyal ve Tıbbi Yardım Sözleşmesi ve Ek Protokolünün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
1974	Türkiye Cumhuriyeti ile Büyük Britanya Arasında Adli Müzaheret Mukavelenamesinin Türkiye Cumhuriyeti ile Fiji Devleti Arasında Uygulanmasına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
2023	Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
2024	Milletlerarası Çalışma Örgütü Anayasası Tadil Belgesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
2025	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Fransa Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İmzalanmış Bulunan Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin 37. Maddesinin Son Paragrafının Sözleşme Metninden Çıkarılmasına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
2027	İstihdam Politikasıyla İlgili 122 Sayılı Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun

2029	Küçüklerin Korunması Konusunda Makamların Yetkisine ve Uygulanacak Kanuna Dair Sözleşmeye Katılmamızın Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun
2030	1131 Sayılı Kanunla Onaylanan Dünya Posta Birliği Kuruluş Yasasının İkinci Ek Protokolünün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
2031	Türkiye Cumhuriyeti ile Danimarka Krallığı Arasında Sosyal Güvenlik Sözleşmesi ile Bu Sözleşmeye Ek Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
2068	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Kültür ve Tanıtma Anlaşması'nın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna İlişkin Kanun
2069	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Endonezya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İmzalanmış Olan Kültür Anlaşması'nın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
2070	28 Temmuz 1973 Tarihinde İmzalanmış Bulunan Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Arasında Kültür Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
2071	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Finlandiya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Ulaştırmasına İlişkin Olarak İmzalanan Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
2072	19 Temmuz 1975 Tarihinde İmzalanmış Bulunan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kuveyt Devleti Hükümeti Arasında Kültür Anlaşması”nın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
2073	12 Ekim 1929 Tarihinde Varşova’da İmzalanan Uluslararası Hava Taşımalarına İlişkin Bazı Kurulların Birleştirilmesi Hakkındaki Sözleşmeye ve Bu Sözleşmeyi Değiştiren 28 Eylül 1955 Tarihli Lahey Protokolüne Katılmanın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun

2074	10 Temmuz 1967 Tarihinde Paris’te İmzalanan Tarifeli Hava Servisleri İçin Ücret Tarifeleri Saptanmasına İlişkin Yöntemler Hususunda Uluslararası Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
2075	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Pakistan İslâm Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Ulaştırması Hakkında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
2076	Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında 14 Eylül 1972 Tarihinde İmzalanan Hava Ulaştırma Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
2077	Uluslararası Soğutma Enstitüsü Sözleşmesine Katılınmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
2078	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suudi Arabistan Krallığı Hükümeti Arasında İmzalanmış Bulunan Kültür Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
2079	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İmzalanan Hukuki ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun
2080	Ceza Kovuşturmalarının Aktarılmasına Dair Avrupa Sözleşmesinin Onaylanması ve Uygulanması Hakkında Kanun
2081	Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesinin Onaylanması ve Uygulanması Hakkında Kanun
2086	Türkiye Cumhuriyeti ile Irak Cumhuriyeti Arasında Kültürel ve Bilimsel Yardımlaşma Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun

DİZİN

- 12 Mart, 147, 493
19 Mayıs, 226, 232, 405
19 Mayıs Üniversitesi, 213, 215, 219,
220, 221, 225, 226, 236, 270, 289,
836, 837, 853, 854
1961 Anayasası, 93, 104, 152, 593,
679, 736, 772
20-21 Mayıs olayları, 97
27 Mayıs, 93, 98, 104, 117, 308
Abbas, 495, 798, *Bkz.* Hüseyin Abbas
ABD, 2, 440, *Bkz.* Amerika, *Bkz.*
Amerika Birleşik Devletleri
ABD Kongresi, 440, *Bkz.* Amerikan
Kongresi
Abdi Özkök, 36, 63, 71, 81, 359, *Bkz.*
Özkök
Abdulkerim Zilan, 15, 48, 63
Abdullah Baştürk, 23, 68
Abdullah Bazencir, 15, 53, 70, 81
Abdullah Çilli, 18, 19
Abdullatif Ensarioğlu, 35, 55, 56
Abdurrahim Erdem, 15, 52, 64, 319
Abdurrahman Köksaloğlu, 35, 55, 56,
827
Abdurrahman Ünsal, 30, 31, 33, 67,
225, 781
Abdülbaki Cartı, 11, 48
Abdülkadir Öncel, 14, 49, 51, 801
Abdülkerim Doğru, 9, 75, 79, 361, 572,
625, 632
Abidin İnan Gaydalı, 20, 58, 800
Ablum, 626, *Bkz.* Ahmet Mahir Ablum
Acıpayam, 466
Adalet Bakanlığı, 181, 186
Adalet Gazetesi, 626
Adalet Komisyonu, 10, 11, 46, 48, 49,
159, 166, 167, 168, 169, 172, 177,
179, 184, 187, 189
Adalet Partisi, 1, 5, 43, 47, 78, 93, 124,
146, 148, 151, 156, 166, 167, 168,
169, 171, 172, 173, 174, 177, 178,
179, 181, 183, 184, 185, 197, 215,
218, 219, 225, 246, 247, 253, 255,
292, 305, 331, 340, 368, 375, 405,
408, 410, 427, 450, 451, 452, 466,
487, 496, 497, 498, 503, 504, 507,
522, 563, 564, 565, 586, 587, 622,
623, 624, 627, 631, 640, 650, 655,
656, 657, 674, 675, 702, 724, 749,
750, 753, 761, 784, 786, 813, 814,
815, 819, 824, 828, 829, 832, *Bkz.*
AP
Adana, 6, 10, 12, 14, 20, 21, 25, 26, 28,
29, 35, 50, 51, 52, 57, 58, 59, 60, 62,
63, 64, 66, 71, 73, 75, 76, 78, 79,
205, 239, 433, 527, 528, 665, 666,
802
Aday Tespit Kurulu, 486, 500, 508,
509, 528, 529, 532, 541
Adıyaman, 11, 14, 23, 30, 31, 33, 55,
56, 62, 67, 68, 225, 781
Adil Ali Cinel, 50
Adil Demir, 15, 53, 65
Adli Müzaheret Mukavelenamesi, 859
Adli Yardımlaşma Sözleşmesi, 856,
857, 861
Adnan Akarca, 29, 55, 72
Af Kanunu, 3, 87, 99, 100, 104, 159,
160, 161, 162, 163, 165, 166, 167,
173, 182, 186, 187, 829, 836
Afrika, 336
Afyonkarahisar, 9, 18, 19, 21, 22, 23,
24, 34, 44, 45, 49, 56, 57, 59, 61, 64,
69, 112, 300, 761
Afyonlu Ali Bey, 405
Ağır Ceza Mahkemesi, 171, 188
ağır sanayi, 342, 349, 358, 359
Ağrı, 9, 19, 20, 27, 29, 30, 38, 45, 48,
58, 63, 70, 72, 458
Ağrı dağı, 280
Ahmet Akçeel, 25, 62, 64
Ahmet Arıkan, 18, 19, 56, 57
Ahmet Balkan, 12, 17, 54, 58, 186
Ahmet Buldanlı, 22, 24, 65, 305, 308,
318, 322, *Bkz.* Buldanlı
Ahmet Çakmak, 9, 44
Ahmet Durakoğlu, 29, 30, 32, 66, 140,
300, 396, 711, 718, 719, 753, 754,
Bkz. Durakoğlu
Ahmet Hamdi Çelebi, 25, 55, 56
Ahmet Haşim Benli, 21, 23, 59, 60, 68
Ahmet İhsan Kırımlı, 34, 54, 69, 74

Ahmet Karaaslan, 20, 32, 67, 154, 197, 205, 413, 414, 415, *Bkz.* Karaaslan
Ahmet Mahir Ablum, 29, 31, 80, 174, 177, 178, 650, 790, 800, *Bkz.* Ablum
Ahmet Nihat Akın, 28, 53
Ahmet Nusret Tuna, 73
Ahmet Sabahattin Özbek, 73, 77, 79
Ahmet Şener, 65, 75, 128, 272, 549, 550, 653, 670, 711, 774, 779, 800, *Bkz.* Şener
Ahmet Topaloğlu, 20, 50, 58
Ahmet Türk, 20, 38, 57, 71
Ahmet Türkel, 36, 59, 61, 70, 73
Ahmet Yılmaz, 26, 52, 149
Akbaş, 698
Akdeniz, 337, 400
Ak-günler, 828
Akif (Mehmet Akif Ersoy), 433
Akova, 499, 504, 505, 539, 541, *Bkz.* Enver Akova
Alâattin Keykubat, 221
Alev Coşkun, 21, 62, 177
Ali Acar, 27, 55, 64, 453, 543
Ali Celalettin Coşkun, 74
Ali Döğerli, 14, 54, 177
Ali Elverdi, 58, 65
Ali İhsan Balım, 32, 34, 68
Ali İhsan Ulubahşi, 18, 19, 49
Ali Kökbudak, 16, 54
Ali Kurt, 20, 57
Ali Naili Erdem, 74, 79, 237, 249, 462, 465
Ali Nejat Ölçen, 29, 30, 32, 35, 39, 81, 416, 554, 558, 568, 586, 587, 810, 815, 821, *Bkz.* Ölçen
Ali Sanlı, 5, 12, 50, 54, 497
Ali Şevki Erek, 13, 26, 80, 225, 229, 292, 605, 611, 612, 614
Ali Topuz, 75
Ali Yılmaz, 28, 45
Ali Zülfikâr oğlu, 36, 38, 58, 72, 81
Alman bankaları, 571, 572
Alman Koleji, 217
Alman Meclisi, 118
Alman partisi, 284
Almanca, 119, 128, 132, 473, 539
Almanlar, 571

Almanya, 162, 288, 461, 521, 566, 567, 571, 613, 787
Alp Doğan Öztunç, 11, 48
Alparslan, 234
Alparslan Türkeş, 78, *Bkz.* Türkeş
Altınsoy, 371, 665, 669, *Bkz.* Mehmet Altınsoy
Amasya, 24, 36, 38, 52, 62, 64, 69, 71, 72, 231, 410, 492
Amerika, 162, 613, 787, *Bkz.* ABD, *Bkz.* Amerika Birleşik Devletleri
Amerika Birleşik Devletleri, 296, 354, 628, *Bkz.* ABD, *Bkz.* Amerika
Amerikan, 334
Amerikan Fırat Koleji, 217
Amerikan Kongre Kitaplığı, 123
Amerikan Kongresi, 334, 335, 337, *Bkz.* ABD Kongresi
Amerikan Parlamentosu, 118
Amerikan Senatosu, 522
Anadolu Üniversitesi, 197, 270, 289, 837, 853, 854
anarşi, 105, 203, 230, 287, 288, 289, 456, 462, 666
anarşizm, 105
Anayasa, 5, 7, 13, 14, 41, 42, 49, 50, 75, 77, 78, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 133, 135, 137, 139, 140, 143, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 156, 157, 158, 160, 166, 168, 204, 216, 218, 222, 241, 246, 247, 258, 276, 277, 279, 280, 287, 289, 305, 306, 309, 310, 311, 312, 314, 315, 317, 319, 320, 341, 342, 376, 377, 384, 385, 409, 461, 473, 475, 498, 508, 509, 515, 518, 519, 520, 522, 523, 531, 532, 533, 534, 549, 550, 562, 567, 590, 591, 593, 594, 595, 597, 605, 607, 608, 609, 610, 611, 613, 618, 629, 630, 661, 674, 675, 676, 678, 688, 693, 694, 698, 700, 701, 709, 711, 712, 715, 719, 720, 736, 737, 738, 749, 751, 767, 769, 771, 773, 774, 775, 776, 777, 779, 785, 787, 790, 791, 815, 819, 835

Anayasa değişikliği, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 100, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 145, 146, 147, 148, 149, 152, 153, 154, 165, 835, 836

Anayasa Komisyonu, 10, 12, 13, 14, 46, 48, 50, 80, 85, 86, 88, 89, 90, 92, 96, 97, 101, 106, 108, 111, 112, 114, 133, 134, 151, 152, 153, 154, 155, 157

Anayasa Mahkemesi, 86, 87, 88, 91, 93, 96, 135, 145, 147, 151, 156, 157, 253, 256, 258, 271, 286, 498, 531, 631, 643, 646

Ankara, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 27, 28, 29, 32, 34, 35, 37, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 68, 69, 72, 75, 79, 81, 159, 165, 166, 167, 178, 183, 201, 221, 224, 233, 234, 255, 272, 273, 281, 284, 311, 319, 354, 375, 384, 396, 409, 410, 416, 420, 424, 427, 432, 435, 466, 467, 510, 515, 524, 528, 529, 550, 586, 587, 588, 589, 604, 610, 615, 616, 623, 624, 637, 650, 657, 663, 696, 697, 702, 711, 763, 764, 765, 785, 813, 856

Ankara Üniversitesi, 76, 77, 199, 208, 227, 228, 232, 236, 270, 273, 290, 838, 849, 850, 851, 852, 854

Antalya, 15, 25, 26, 36, 52, 53, 57, 63, 64, 71, 75, 141, 142, 167, 168, 179, 319, 372, 483, 650

AP, 1, 5, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 25, 26, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 37, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 52, 54, 55, 56, 58, 59, 61, 62, 63, 65, 66, 68, 70, 72, 73, 74, 78, 79, 80, 98, 104, 106, 108, 152, 157, 170, 202, 253, 308, 318, 322, 335, 356, 367, 465, 467, 473, 484, 493, 496, 509, 587, 632, 650, 655, 656, 697, 751, 753, 754, 761, 800, 832, *Bkz.* Adalet Partisi

Arapça, 235, 467, 469, 472, 474, 501, 502, 539

Arap-İsrail Harbi, 333, 334, 337, 368

Araştırma Plan Proje Dairesi, 573, 574, 575

Ardahan, 400

Arif Tosyalıoğlu, 25, 62

Arpaçay (Ahuryan) Nehri, 858

Artvin, 14, 21, 29, 37, 48, 59, 60, 63, 71

Asar-ı Atika Nizamnamesi, 171, 188

Askerî Ceza Kanunu, 169, 171, 172, 188

Askerî Fabrikalar Tekaüt ve Muavenet Sandığı, 630

Askerî hastaneler, 443, 444, 445, 843

Askerî Mahkeme, 171

Askerî Tatbikat Anlaşması, 364

Askerî yardımlaşma, 440

Askerî Yargıtay, 185

Askerî Yüksek Mahkeme, 420

Askerlik Kanunu, 291, 292, 329, 331, 393, 394, 395, 839, 840, 842

Asya, 336, 664

Ata Bodur, 22, 24, 64

Ataöv, 141, 142, 495, *Bkz.* İhsan Ataöv

Atatürk, 159, 186, 195, 196, 198, 199, 200, 201, 213, 226, 353, 388, 398, 405, 406, 410, 412, 533, 534, 656, 657

Atatürk Üniversitesi, 196, 201, 207, 217, 228, 248, 270, 273, 289, 838, 854

Atatürkçü, 660

Atatürkçüler, 145

Atilla Atila, 35, 70, 71, 359

Avrupa, 244, 334, 336, 348, 349, 553, 577, 657, 663, 731

Avrupa Anlaşması, 856, 858

Avrupa Konseyi, 118, 629

Avrupa Parlamentosu, 118

Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi, 859

Avrupa Sosyal ve Tıbbi Yardım Sözleşmesi, 859

Avrupa Sözleşmesi, 857, 858, 859, 861

Avşargil, 426, 649, *Bkz.* Tufan Doğan

Avukatlık Kanunu, 181, 674

Avustralya, 666

Aydın, 9, 17, 26, 29, 30, 31, 32, 37, 40,
41, 54, 59, 61, 63, 66, 72, 79, 128,
483, 645, 672, 802
Aygün, 313, 321, 428, 622, 704, 815,
Bkz. Oğuz Aygün
ayrıcalık, 114, 257, 316, 319, 557, 657,
659, 685, 819
Ayşe Aliye Köksal, 29, 33, 36, 65, 372,
615, 616
Ayvacık Barajı, 225
Ayvalık, 405
Azmi Yavuzalp, 16, 28, 65, 68, 385
Bağımsızlar, 5, 47, 57, 60, 61
Bağ-Kur, 176, 191, 629, 676, 736
Bağ-Kur Kanunu, 191, 691
Bahaettin Velet, 221
Bahattin Karakoç, 27, 50, 93, 170
Bahri Dağdaş, 22, 24
Bahriye Üçok, 253
Balıkesir, 11, 25, 26, 34, 35, 37, 52, 54,
57, 62, 63, 64, 69, 70, 72, 74, 140,
300, 308, 466
Balkan Harbi, 412, 422, 777
Balkan Savaşı, 330
Balkanlar, 330
Bankalar Kanunu, 589
Baran Tuncer, 77
Barış Harekâtı, 371, *Bkz.* Kıbrıs Barış
Harekâtı, *Bkz.* Kıbrıs Harekâtı
Barış ve Özgürlük Mitingi, 278
barit, 612, 613
Baro Yönetim Kurulu, 181
Barzani meselesi, 307
basın, 8, 42, 118, 164, 206, 351, 376,
621, 623, 629, 691, 692, 693, 694,
695, 696, 698, 699, 700, 706, 708
Basmayazı ve Resimleri Derleme
Kanunu, 131
Başkanlık Divanı, 7, 8, 9, 39, 42, 43,
44, 81, 82
Başkumandan, 406
Battal, 248, 260, 423, 481, 663, 735,
762, 826, 827, *Bkz.* Şener Battal
Battal Köksal, 6, 12, 50, 62
Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm
Komisyonu, 10, 14, 15, 46, 48, 52
Baykara, 697, *Bkz.* Zeyyat Baykara

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü,
161, 848, 850, 851, 853, 854, 855
Bedri Gürsoy, 76
Behçet Kemal Çağlar, 411
Behiç Tozkoparan, 37, 59, 61, 72
Belçika Krallığı, 857
Belediye Gelirleri Kanunu, 823, 825,
826
Belediye Meclisi Kanunu, 825
Bern, 858
Beş Yıllık Kalkınma Planı, 607, *Bkz.*
Kalkınma Planı, *Bkz.* Beş Yıllık Plan
Beş Yıllık Plan, 211, 216, 229, 352,
355, 581, 605, 606, 607, 608, 609,
610, 611, 613, 720, *Bkz.* Kalkınma
Planı, *Bkz.* Beş Yıllık Kalkınma
Planı
Bilâl Taranoğlu, 30, 31, 32, 34, 67, 68
Bilecik, 22, 24, 25, 45, 59, 61
bilim, 130, 195, 220, 221, 249, 260,
262, 263, 265, 287, 288, 459
Bingöl, 15, 33, 53, 69, 70, 74, 223, 224,
682, 786
Birinci Cihan Harbi, 399, 400, 408, 422
Birinci Dünya Savaşı, 330, 336, 628,
777
Birleşmiş Milletler, 118, 398, 401, 859
Birleşmiş Milletler Şartı, 398
Bismark, 280
Bitlis, 20, 58, 74, 800
Boğaziçi Üniversitesi, 234
Boğazlar, 336
Bolu, 9, 27, 30, 36, 37, 44, 63, 64, 71,
72, 74, 76, 79, 359, 480, 669
bor, 606, 607, 612, 613
borasit, 593
bortuzu, 594, 606
Bozatlı, 154, 282, 317, 319, 730, *Bkz.*
Vahit Bozatlı
Bozbeyli, 82, 83, 113, *Bkz.* Ferruh
Bozbeyli
Bölge Ceza Kurulları, 161, 162
Bölge kalkınma şirketleri, 573, 575
Bölükbaşı, 119
Brezilya, 162
Buldanlı, 308, 309, 318, 323, *Bkz.*
Ahmet Buldanlı
Bulgaristan, 334

- Bulgaristan Halk Cumhuriyeti, 861
Burdur, 5, 12, 22, 23, 26, 50, 54, 59, 61, 174, 177, 178, 179, 184, 206, 221, 300, 322, 351, 354, 419, 478, 479, 497, 582, 586, 587, 678
Bursa, 12, 16, 26, 27, 28, 34, 35, 36, 45, 54, 58, 59, 61, 63, 65, 66, 69, 70, 73, 75, 79, 159, 161, 212, 213, 216, 219, 220, 221, 223, 224, 229, 231, 232, 284, 285, 300, 360, 367, 514, 537, 557, 693, 828
Bursa Tıp Fakültesi, 225, 227
Bursa Üniversitesi, 219, 220, 221, 224, 225, 226, 227, 229, 236, 270, 282, 284, 285, 290, 836, 838, 853, 854, 855
Bülent Ecevit, 39, 74, 75, 85, 87, 88, 89, 106, 159, 166, 202, 294, 364, 438, 593, *Bkz.* Ecevit
bütçe, 141, 142, 264, 267, 518, 522, 796, 809, 822, 826
Bütçe Kanunu, vii, 131, 429, 442, 773, 799, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855
Bütçe Karma Komisyonu, 14, 16, 27, 31, 35, 37, 270
Bütçe Komisyonu, 13, 15, 34, 426, 564, 648, *Bkz.* Bütçe Plan Komisyonu, *Bkz.* Plan Komisyonu
Bütçe Plan Komisyonu, 135, 136, 137, 138, 142, 351, 377, 388, 527, 532, 576, 577, 623, 625, 627, 636, 638, 639, 640, 641, 646, 648, 649, 663, 670, 671, 682, 686, 687, 749, 772, 783, 789, 801, 817, *Bkz.* Plan Komisyonu, *Bkz.* Bütçe Komisyonu
Büyük Britanya, 859
C. Senatosu, 111, 112, 142, 253, 396, 478, 479, 483, 616, 673, 682, 689, 697, 711, 767, 768, 771, 772, *Bkz.* Cumhuriyet Senatosu
Cahit Angın, 18, 54, 375
Cahit Karakaş, 16, 54, 81, 650, *Bkz.* Karakaş
Cahit Kayra, 23, 59, 60, 75, 610, 611, 612, *Bkz.* Kayra
Can, 82, *Bkz.* Mehmet Can
Celal Paydaş, 11, 49, 57
Celal Ünver, 50, 205, 209, 210
Cemaati İslâmiye Teşkilâtı, 533
Cemal Cebeci, 30, 31, 33, 67
Cemal Külahlı, 16, 54, 70
Cemal Süer, 17, 54
Cemal Tercan, 35, 70
Cemil Birsen, 217
Cemil Erhan, 9, 19, 29, 30, 45, 458, 460
Cemil Ünal, 25, 72
Cemil Yavaş, 11, 49, 166
Cemiyetler Kanunu, 630
Cenazelerin Nakli Anlaşması, 857
CENTO, 401
Cephe Hükümeti, 283, 644, 789, *Bkz.* Milliyetçi Cephe Hükümeti, *Bkz.* MC Hükümeti
Cesur, 453, 473, 475, *Bkz.* Mustafa Cesur
Cevat Atılğan, 36, 59, 61
Cevat Önder, 29, 51, 167, 234, 429
Cevat Yalçın, 13, 51, 65
Ceza hukuku, 102
CGP, 1, 2, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 25, 27, 29, 30, 31, 33, 34, 36, 38, 44, 45, 48, 50, 52, 53, 55, 56, 59, 60, 62, 64, 66, 67, 69, 71, 72, 73, 74, 78, 79, 98, 106, 144, 455, 487, 587, 754, 777, *Bkz.* Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHP, 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 21, 23, 24, 25, 27, 29, 30, 32, 33, 35, 36, 43, 44, 45, 46, 48, 50, 52, 53, 55, 56, 57, 59, 60, 62, 63, 64, 66, 68, 69, 74, 75, 138, 139, 167, 196, 211, 275, 286, 289, 358, 359, 360, 365, 402, 477, 492, 493, 516, 540, 590, 612, 641, 649, 650, 697, 753, 754, 827, *Bkz.* Cumhuriyet Halk Partisi
CHP-MSP ittifakı, 2
CHP-MSP Koalisyon Hükümeti, 74
CHP-MSP Koalisyonu, 75, 358, 360
CIV, 858
Cihat Bilgehan, 11, 54, 106, 140
CİM, 858
Code Napolyon, 731
Coşkun Karagözoğlu, 29, 30, 32, 66, 177, 798, 800

Cumalioglu, 237, 243, 244, 247, 305, 449, *Bkz.* Fehmi Cumalioglu
Cumhurbaşkanlığı, 5, 73, 78, 114, 372, 373, 375, 376, 377, 508, 509, 528, 529, 530, 697
Cumhuriyet, 88, 89, 92, 98, 99, 105, 128, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 186, 187, 196, 201, 207, 211, 212, 217, 219, 278, 282, 286, 341, 347, 349, 404, 410, 431, 521, 534, 673, 682, 777, 784, 785, 788, 836
Cumhuriyet Halk Partisi, 1, 5, 47, 101, 103, 104, 120, 140, 149, 150, 167, 171, 172, 173, 179, 182, 183, 195, 202, 211, 213, 219, 243, 260, 277, 278, 279, 282, 283, 284, 287, 313, 315, 346, 349, 350, 357, 358, 360, 367, 375, 385, 386, 388, 403, 405, 450, 458, 460, 493, 515, 516, 522, 568, 586, 587, 621, 625, 628, 631, 633, 638, 639, 640, 641, 644, 655, 656, 659, 660, 663, 664, 669, 694, 695, 711, 713, 720, 726, 750, 762, 763, 788, 789, 790, 810, 811, 828, 829, 830, 831, *Bkz.* CHP
Cumhuriyet Lisesi, 276
Cumhuriyet Senatosu, 2, 74, 83, 84, 86, 109, 111, 112, 113, 128, 129, 131, 133, 134, 142, 146, 147, 158, 187, 188, 189, 263, 264, 266, 267, 270, 390, 391, 392, 395, 446, 447, 490, 515, 615, 673, 674, 676, 678, 681, 682, 685, 686, 687, 689, 691, 693, 698, 700, 701, 702, 709, *Bkz.* C. Senatosu
Cumhuriyet Üniversitesi, 196, 197, 201, 207, 270, 289, 837, 852, 854
Cumhuriyetçi Güven Partisi, 1, 5, 43, 44, 46, 47, 93, 98, 99, 105, 144, 146, 167, 168, 171, 174, 179, 182, 183, 184, 215, 255, 256, 257, 408, 409, 487, 522, 562, 563, 586, 587, 620, 621, 623, 624, 663, 676, 697, 700, 702, 735, 800, 809, 810, *Bkz.* CGP
Çalışma Bakanlığı, 76, 491, 530, 536, 616, 641

Çanakkale, 13, 15, 17, 26, 27, 29, 30, 35, 51, 52, 54, 63, 70, 124, 128, 167, 168, 186, 354, 365, 475, 493
Çanakkale Savaşı, 399, 400
Çankaya, 77, 145
Çankırı, 6, 11, 17, 25, 31, 62, 67, 73, 79, 81
Çay Kanunu, 179
Çay Kurumu Kanunu, 179
Çerkez Ethem, 406
Çetin Yılmaz, 25, 62
Çifte Vergilendirme, 858
Çin, 400
Çin Halk Cumhuriyeti, 861
Çocuk Esirgeme Kurumu, 795
çok partili rejim, 200
Çorum, 5, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 34, 36, 49, 51, 54, 55, 59, 60, 68, 70, 71, 95, 100, 107, 159, 166, 167, 171, 309, 375, 399, 471, 497, 627, 674
Çukurova, 286
Çukurova Üniversitesi, 197, 270, 290, 838, 849, 850, 851, 852, 854
Danışma Kurulu, 8, 10, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 82, 92, 112, 133, 144, 167, 187, 233, 237, 253, 372, 425, 449, 481, 549, 617, 711, 767
Danışman, 499, 566, *Bkz.* Rıfki Danışman
Danıştay, 421, 492, 516, 529, 531, 533, 538, 604, 755
Danimarka Krallığı, 860
Darül Muallimin, 217
Darülaceze, 795
Darüleytam, 795
Darülfunun, 519
Darülim el amel, 795
Darüşafaka, 795
Darüşîfa, 795
Davut Aksu, 21, 23, 26
Değerli, 204, 487, 496, 509, 514, 515, 548, 554, 555, *Bkz.* Feyzullah Değerli
Deli Petro, 336
Demir, 282, 355, 708, *Bkz.* Ünat Demir
Demirel, 74, 78, 80, 85, 86, 87, 93, 94, 95, 98, 623, 624, *Bkz.* Süleyman Demirel

Demirel Hükümeti, 1, 73, 80, 239, 624, 728
Demiryolu Meslek Okulu, 247
demokrasi, 42, 94, 95, 99, 103, 105, 108, 138, 139, 145, 148, 150, 200, 202, 274, 286, 289, 385, 511, 523, 621, 706, 707
Demokrat Parti, 95, 97, 100, 145, 146, 155, 835
Demokrat Partililer, 100, 144
Demokratik Parti, 1, 5, 47, 93, 95, 105, 127, 148, 149, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 173, 174, 178, 180, 182, 234, 333, 334, 335, 370, 371, 396, 398, 399, 426, 430, 449, 450, 520, 576, 587, 619, 627, 664, 697, 699, 720, 723, 724, 739, 741, 753, 779, *Bkz.* DP
demokratik rejim, 94, 96, 97, 98, 99, 102, 103, 137, 145, 161, 164, 200, 581, 700
Deniz Baykal, 75
Deniz İş Kanunu, 629
Denizcilik Bankası, 114, 414, 427, 432
Denizli, 7, 13, 15, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 35, 49, 58, 59, 61, 64, 66, 70, 101, 280, 319, 450, 465, 466, 473, 476, 520, 550
Denizyolları, 418
Dere, 262, *Bkz.* Halil Dere
Derleme Kanunu, 123
Dernekler Kanunu, 192
Devlet Demiryolları, 114, 414, 418, 427, 432, 718
Devlet Demiryolları Okulu, 244
Devlet Demiryolları ve Limanları İşletmeleri Sandığı, 630
Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, 280
Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü, 849, 851, 853, 855
Devlet İstatistik Enstitüsü, 403
Devlet Memurları Kanunu, 115, 116, 174, 257, 262, 264, 267, 325, 383, 389, 408, 429, 508, 518, 589, 669, 672, 722, 731, 773, 799, *Bkz.* Devlet Personel Kanunu, *Bkz.* Personel Kanunu

Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi, 217, 270, 276, 290, 838
Devlet Personel Dairesi, 180
Devlet Personel Kanunu, 392, 486, *Bkz.* Devlet Memurları Kanunu, *Bkz.* Personel Kanunu
Devlet Planlama Teşkilâtı, 212, 215, 216, 343, 582, 583, 607, 608, 637
Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası, 568, 572, 573, 575, 580, 581, 588, 591, 592, 845, *Bkz.* İşçi Yatırım Bankası
Devlet Su İşleri, 530, 575, 848, 849, 850, 851, 853, 854, 855
Devlet Üretim Çiftlikleri, 848, 849, 851, 853, 855
Devlet Yatırım Bankası, 583, 585
devletleştirme, 594, 595, 596, 597, 605, 606
dış ödemeler dengesi, 580
dış tasarruflar, 574, 580, *Bkz.* işçi tasarrufları
Dışişleri Komisyonu, 10, 16, 46, 48, 53
Dilekçe Karma Komisyonu, 10, 17, 18, 19, 46, 47, 55, 56, 759
Din Eğitimi Genel Müdürlüğü, 537
Din İşleri Yüksek Kurulu, 483, 486, 496, 500, 501, 502, 506, 509, 516, 519, 520, 528, 541, 542, 544
Din Kurulu, 486, 494, 500, 536
din ve vicdan hürriyeti, 514, 515
Dinî Hizmetler Dairesi, 496, 500, 501
diplomatik pasaport, 114
Diyanet İşleri Başkanlığı, 2, 483, 485, 486, 487, 489, 491, 492, 493, 494, 496, 500, 501, 503, 504, 506, 508, 509, 516, 517, 518, 519, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 530, 533, 536, 537, 540, 541, 542, 543, 546, 548, 549, 552, 555, 556, 844
Diyanet İşleri Teşkilât Kanunu, 484, 487, 489, 494, 499, 534
Diyanet İşleri Teşkilâtı, 484, 487, 488, 489, 499, 506, 512, 513, 515, 535, 539
Diyarbakır, 12, 15, 18, 19, 22, 24, 27, 35, 36, 37, 50, 55, 56, 60, 61, 65, 71,

72, 75, 93, 170, 201, 286, 495, 767, 768, 771, 773
Diyarbakır Üniversitesi, 206, 270, 290, 838, 849, 851, 852, 854
Doğan Araslı, 13, 50, 313
Doğan Kitaplı, 32, 51, 587, 650
Doğu Anadolu, 565
dokunulmazlık, 111, 114
döner sermaye, 265, 268, 761, 762, 763, 764, 766, 846
DP, 1, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 22, 24, 25, 27, 28, 30, 31, 33, 34, 36, 38, 43, 44, 45, 46, 48, 50, 51, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 64, 66, 67, 69, 71, 72, 85, 166, 233, 237, 333, 420, 426, 449, 617, 668, 754, *Bkz.* Demokratik Parti
Duçe, 287
Durakoğlu, 698, 719, 720, *Bkz.* Ahmet Durakoğlu
Durmuş Yaşar, 356
Dünya Posta Birliği, 859, 860
düşünce özgürlüğü, 103
düşünce suçu, 103
düşünce ve inanç özgürlüğü, 104
Ecevit, 74, 75, 76, 215, 229, 366, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 613, 624, 828, *Bkz.* Bülent Ecevit
Ecevit Hükümeti, 1, 73, 74, 75, 216, 229, 240, 360, 605, 606, 623, 728
Edirne, 16, 29, 37, 53, 54, 72, 277, 356, 533, 540, 800
Ege, 337
Ege Üniversitesi, 270, 286, 290, 838, 849, 850, 851, 852, 855
egemenlik, 385
ekonomik bağımlılık, 356
Ekrem Dikmen, 22, 24, 66, 67, 71, 720, 753, 754
Ekrem Kabay, 478, 479
Ekrem Kangal, 28, 66, 209
Ekrem Şadi Erdem, 14, 37, 48, 63, 71, *Bkz.* Şadi Erdem
El Müncit, 540
Elazığ, 5, 12, 13, 29, 30, 31, 33, 35, 36, 38, 50, 51, 67, 70, 71, 72, 206, 212, 213, 216, 217, 219, 220, 221, 223, 224, 226, 228, 359

Elazığ Fen Fakültesi, 225
Elazığ Üniversitesi, 217, *Bkz.* Fırat Üniversitesi
Elazığ Veteriner Fakültesi, 217, 225, 227
Emekli Sandığı, 2, 397, 404, 414, 415, 416, 525, 618, 629, 630, 647, 653, 670, 672, 673, 676, 679, 682, 686, 691, 692, 698, 709, 718, 721, 728, 736, 744, 751, 786, 793, 798, 800, 845
Emekli Sandığı Kanunu, 327, 415, 478, 653, 654, 655, 664, 665, 667, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 678, 680, 681, 682, 688, 689, 690, 691, 711, 720, 721, 731, 734, 736, 749, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 783, 794, 845, 846
Emin Acar, 34, 69, 225
Emin Bilen Tümer, 12, 63, 71
Emre, 151, 492, *Bkz.* Süleyman Arif Emre
Endonezya Cumhuriyeti, 860
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 598, 599, 601, 602, 603, 604
Engin Ünsal, 33, 66, 827
Enver Akova, 9, 45, 182, 186, 206, 207, 224, 496, 503, 539, 540, 546, 784, *Bkz.* Akova
Er ve Erbaş Harçlıkları Kanunu, 328, 840
Erbakan, 625, 632, *Bkz.* Necmettin Erbakan
Erçelik, 282, 465, 466, 468, 471, 472, 475, 552, *Bkz.* Hüseyin Erçelik
Ereğli Havzai Fahmiyesi, 629
Ereğli Kömür Havzası, 593
Erhan Işıl, 77
Erim Hükümetleri, 449
erken seçim, 2, 80, 81
Erol Çevikçe, 52, 75
Erol Tuncer, 14, 81
Ersoy, 219, 687, 804, 807, 809, 812, 816, 819, 821, 822, 831, 832, 834, *Bkz.* İlhan Ersoy
Erzincan, 21, 23, 25, 28, 52, 59, 60, 65, 384

Erzurum, 5, 7, 9, 13, 14, 22, 24, 27, 29,
31, 37, 45, 53, 60, 61, 65, 72, 75, 79,
80, 116, 171, 186, 196, 201, 241,
416, 498, 563, 587
Eski Eserler Kanunu, 171, 188
Eskişehir, 13, 20, 26, 29, 31, 33, 36, 37,
54, 57, 63, 65, 66, 78, 201, 253, 372,
586, 615, 616
eşel mobil sistemi, 731
eşitlik, 87, 91, 102, 104, 106, 151, 160,
237, 311, 312, 313, 314, 316, 317,
318, 390, 439, 557, 618, 622, 667,
677, 678, 685, 712, 713, 714, 715,
718, 720, 721, 728, 729, 730, 732,
737, 740, 741, 746, 751
Etem Eken, 19, 59, 60, 71, 497
Ethem Kılıçoğlu, 9, 396, *Bkz.* İbrahim
Ethem Kılıçoğlu
Etibank, 583
Etiler, 336
Eyüp Sultan Cami, 539
Ezher, 456
Ezman, 685, 788, *Bkz.* Hasan Celalettin
Ezman
Fahri Birer, 14, 71, 177
Fahri Korutürk, 5, 74, *Bkz.* Korutürk
Fahri Özçelik, 25, 57, 63, 372, 650
Faik Kırbaşı, 22, 23, 59, 61, 174, 177,
178, 179, 184, 206, 221, 230, 300,
322, 351, 353, 354, 582, 585, 586,
587, 678, *Bkz.* Kırbaşı
Faiz Sarlar, 15, 53, 64, 429
Fantom, 296, 297
Farsça, 235, 474
Faruk Sükan, 17, 55, 66, 396, 414, 426,
429, 431, *Bkz.* Sükan
Fatih Üniversitesi, 234
Fatma Feriha Öztürk, 21, 23, 59, 60
Fatma Gülhis Mankut, 12, 22, 23, 49,
61, 68, 615, 616, 650, 655, 656, *Bkz.*
Mankut
Federal Avusturya Cumhuriyeti, 858
Fehim Adak, 22, 36, 75, 79, 586, 587
Fehmi Cumalıoğlu, 28, 55, 65, 69, 141,
237, 246, 305, 449, 451, 453, 458,
Bkz. Cumalıoğlu
Ferda Güley, 6, 65, 435, *Bkz.* Hasan
Ferda Güley

Ferit Melen, 79, 365, 384, 393
Ferruh Bozbeyli, 81, 83, 113, 144, 148,
711, *Bkz.* Bozbeyli
Fethi Çelikbaş, 73
Fevzi Fırat, 25, 62
Feyzioğlu, 144, 146, 623, 643, *Bkz.*
Turhan Feyzioğlu
Feyzullah Değerli, 26, 64, 203, 225,
484, 506, 509, 514, 552, 554, 555,
587, *Bkz.* Değerli
Fırat Üniversitesi, 207, 216, 217, 218,
219, 220, 221, 225, 227, 228, 232,
236, 270, 290, 836, 838, 853, 854
fırsat eşitliği, 216, 219, 222, 223, 237,
239, 244, 247, 459
Fiji Devleti, 859
fikir özgürlüğü, 103
fikir suçu, 102
Fikret Saatçioğlu, 77
Fikri Pehlivanlı, 34, 68, 466, *Bkz.*
Pehlivanlı
Finlandiya Cumhuriyeti, 860
fotokopi, 119, 122, 125, 130
Fransa, 113, 207, 222, 223, 334, 335,
461, 521, 731
Fransa Cumhuriyeti, 859
Fransız Hukuk Sistemi, 731
Fransız Koleji, 217
Fransız Meclisi, 118
Fransızca, 102, 119, 128, 132, 473, 539
Fuat Avcı, 13, 26, 49
Fuat Uysal, 33, 68, 211, 615, 616
Führer, 288
Galatasaray Lisesi, 473
gazete, 97, 122, 123, 130, 239, 644, 694
Gaziantep, 11, 16, 20, 21, 23, 25, 26,
28, 29, 30, 34, 36, 37, 45, 48, 53, 56,
57, 59, 60, 63, 65, 70, 71, 72, 532,
711, 788
gecekondu, 2, 740, 801, 803, 804, 807,
808, 809, 810, 811, 812, 813, 814,
815, 816, 817, 818, 819, 820, 821,
823, 824, 825, 826, 827, 828, 829,
830, 832, 833, 834, 847
Gecekondu Fonu, 809
Gecekondu Kanunu, 807, 808, 812,
813, 816, 817, 818, 820, 822, 823,
824, 827, 829, 830, 834, 847

gecekondulaşma, 810, 847
geçici öğretmen, 478, 479, 480, 481,
844, *Bkz.* vekil öğretmen
Gelir Vergisi Kanunu, 794
Genç, 706, 709, *Bkz.* Süleyman Genç
Gençlik ve Spor Akademileri, 269
Gençlik ve Spor Bakanlığı, 161
genel af, 87, 92, 101, 102, 103, 104,
159, 160, 163, 167, 174, 404, 522
Genel Af Kanunu, 105, 159, 176, 192
Genel Bütçe Kanunu, 137, 138, 141,
142, 143
Genel Sağlık Sigortası, 438, 651
Genelkurmay Başkanı, 435, 436, 696
Genelkurmay Başkanlığı, 322, 380,
391, 392, 523
Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı,
320
Gıyasettin Karaca, 13, 37, 79, 416, *Bkz.*
Karaca
Giresun, 9, 14, 20, 27, 28, 29, 30, 31,
32, 37, 45, 50, 52, 62, 72, 73, 282,
396, 556, 659, 799, 800
gizli işsiz, 394, *Bkz.* işsizlik
göç, 201, 212
Gökakın, 82, 304, 331, 340, *Bkz.*
Kemâlettin Gökakın
Gökçe, 199, 202, *Bkz.* Hakkı Gökçe
Göncüoğlu, 82, *Bkz.* Orhan Göncüoğlu
Gülhane Askerî Tıp Akademisi, 444
Gülşen, 124, 354, 477, *Bkz.* Zekiye
Gülşen
Gümrük Kanunu, 179, 190
Gümüşhane, 9, 13, 14, 29, 31, 32, 45,
49, 51, 58, 66, 186, 368, 426, 711,
751, 783, 800
Güneydoğu Anadolu, 565
güvenoyu, 1, 75, 76, 77, 80, 376, 417,
650
Hac İşleri Genel Müdürlüğü, 491
Hacettepe Üniversitesi, 208, 225, 228,
236, 270, 289, 837, 849, 851, 852,
854
Haçlılar, 400
hafta tatili, 389
Hâkimler Kanunu, 171, 188
Hakkâri, 20, 52, 57, 540

Hakkı Gökçe, 16, 29, 30, 32, 59, 61,
199, 205, *Bkz.* Gökçe
Halil Ağar, 11, 23, 62
Halil Başol, 22, 79
Halil Dere, 26, 28, 63, 260, *Bkz.* Dere
Halil Karaatlı, 12, 26, 45, 224, 284,
537, 557, 558, *Bkz.* Karaatlı
Halil Milli, 64, 70
Halil Tunç, 711
Halit Evliya, 34, 49, 68
Halit Kahraman, 22, 24, 60, 61, 65, 81
Halit Narin, 356
halkoyu, 88, 91, 92, 106, 107, 835
Haluk Cillov, 76
Haluk Ülman, 16, 27, 54
Hamdi Özer, 711, 767, 768, 772
Harp Akademileri, 324, 325
Harp Okulu, 387, 388
harp sanayi, 335, 340, 342, 343, 344,
345, 352, 353, 358, 359, 378, 380,
Bkz. savaş sanayi, *Bkz.* silâh sanayi
Harpüt, 216, 217
Harun Aytaç, 27, 64
Hasan Aksay, 7, 17, 78, 534, 537, 538,
539
Hasan Basri Akgiray, 13, 50, 167, 171,
172, 173, 179
Hasan Buz, 5, 30, 31, 33, 67
Hasan Bütüner, 36, 52, 71
Hasan Celalettin Ezman, 33, 69, 223,
682, 786, *Bkz.* Ezman
Hasan Cerit, 28, 57, 64
Hasan Çetinkaya, 25, 52, 384
Hasan Değer, 15, 37, 71, 495
Hasan Esat Işık, 16, 54, 75, 297, 299,
300, 305, 318, 360, 361, *Bkz.* Işık
Hasan Ferda Güley, 75, 436, *Bkz.* Ferda
Güley
Hasan Korkmazcan, 7, 27, 28, 58, 64
Hasan Özçelik, 37, 72, 416, 467, 550,
696
Hasan Sever, 35, 70
Hasan Tosyalı, 9, 31, 36, 38, 45, 93,
105, 106, 115, 179, 182, 183, 248,
297, 317, 322, 355, 460, 483, 487,
488, 562, 586, 587, 588, 663, 777,
780, 799, 800, 809, *Bkz.* Tosyalı
Hasan Vamık Tekin, 14, 20

Hasan Yıldırım, 13, 48, 138, 172, 423, 424, 738, 753, 798, 800
Hasan Zengin, 14, 52
Hastalık Sigortası, 615
haşhaş, 2, 366
Haşimî Ürdün Krallığı, 857
Hatay, 11, 17, 18, 19, 26, 28, 35, 37, 45, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 63, 70, 400
Hatiboğlu, 100, 104, 403, 471, 473, *Bkz.* Yasin Hatiboğlu
Hava Kuvvetleri, 294, 295, 297, 298, 299, 303, 304, 437, 839, *Bkz.* Türk Hava Kuvvetleri
Hayati Savaşçı, 20, 28, 65, 69
Haydar Özalp, 31, 32, 67
Haydar Ulusoy, 28, 65
Haymana, 409, 410
Hayrettin Nakiboğlu, 29, 31, 32, 49, 58, 128, 650
Hayrettin Turgut Toker, 32, 66, 615, 616
Hayrettin Uysal, 26, 39, 81, 83, 133, 167, 168, 171, 173, 174, 179, 182, 183, 253, 286, 478, 479, 514, 694, 697, 754, 820, *Bkz.* Uysal
Hayri Mumcuoğlu, 73, 76
Hazine, 114, 137, 138, 139, 141, 184, 190, 577, 588, 729, 741, 816
Hazreti Muhammed, 539, 785, 797
Hazreti Ömer, 235
Hidematı Vataniye Tertibi, 405, 407, *Bkz.* Vatanî Hizmet Tertibi
Hikmet Baloğlu, 20, 57, 173
Hilmi Okçu, 30, 31, 32, 62
Hilmi Öztürk, 20, 49, 58
Hilmi Türkmen, 15, 24, 71, 171, 483
Hindistan, 347
Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü, 849, 851, 853, 855
hukuk devleti, 93, 104, 161, 598, 767, 768, 773
Hukuk Fakültesi, 502, 694, 698
Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, 185
Hulusi Özkul, 26, 239, 243, 527, *Bkz.* Mehmet Hulusi Özkul
Humus, 235

Hüdai Oral, 29, 30, 32, 66, 101, 104, *Bkz.* Oral
Hükümet Programı, 75, 77
hürriyet, 7, 98, 99, 105, 150, 151, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 174, 430, 454, 461, 553, 585, 618, 628, 657, 664, *Bkz.* özgürlük
Hürriyet Gazetesi, 215
Hüsameddin Akmumcu, 20, 58, 61
Hüsametdin Atabeyli, 28, 65
Hüsametdin Tiyanşan, 35, 53, 70
Hüseyin Abbas, 30, 31, 33, 67, 225, 436, 493, 795, 812, *Bkz.* Abbas
Hüseyin Avni Kavurmacıoğlu, 68
Hüseyin Cahit Koçkar, 38, 69, 72, 81
Hüseyin Cavit Erdemir, 13, 15, 59, 61, 225
Hüseyin Deniz, 26, 45, 195, 656
Hüseyin Erçelik, 35, 70, 280, 465, 466, 467, 473, 476, 550, *Bkz.* Erçelik
Hüseyin İncioğlu, 25, 36, 71, *Bkz.* İmam Hüseyin İncioğlu
Hüseyin Kadri Eyüboğlu, 16, 50, 68, 523
Hüseyin Keçeli, 57
Hüseyin Özalp, 11, 166
Hüseyin Özdemir, 34, 68, 225
Hüseyin Suat Sungur, 35, 66
Irak, 334
Irak Cumhuriyeti, 861
Irmak, 77, 78, 148, *Bkz.* Sadi Irmak, *Bkz.* Mahmut Sadi Irmak
Irmak Hükümeti, 1, 73, 76, 77, 78, 638, 644, 736
Isparta, 13, 15, 26, 32, 34, 51, 63, 68, 78, 85, 89, 144, 146, 159, 160, 167, 172, 246, 450, 473, 615, 616, 622, 767, 768, 772
Işık, 300, 318, *Bkz.* Hasan Esat Işık
İbrahim Akdoğan, 35, 70, 100
İbrahim Aysoy, 79
İbrahim Behram Eker, 37, 72
İbrahim Elmalı, 21, 56, 57, 429
İbrahim Etem Güngör, 37
İbrahim Ethem Kılıçoğlu, 9, 30, 31, 45, 396, *Bkz.* Ethem Kılıçoğlu
İbrahim Göktepe, 20, 32, 67, 168, 505
İbrahim Hortoğlu, 37, 70

İbrahim Saffet Omay, 27, 64, 515, 520, 524
İbrahim Tekin, 12, 14, 50
iç barış, 103, 106, 109, 145, 150, 159, 160, 165
İç Hizmet Kanunu, 390, 434, 436, 437, 439, 446, 447, 842, 843
İçel, 5, 6, 9, 18, 19, 20, 25, 32, 34, 35, 36, 55, 56, 57, 62, 67, 69, 70, 72, 167, 168, 171, 173, 177, 182, 396, 403, 505, 711
İçişleri Bakanlığı, 276
İçişleri Komisyonu, 10, 19, 20, 21, 46, 48, 57, 58, 155, 156, 495, 792, 815, 817, 818, 831
İdare Mahkemesi, 402
ideoloji, 1, 3, 99, 105, 274, 279, 285, 802
İdris Arıkan, 9, 51, 58
İhsan Arslan, 36, 60, 61
İhsan Ataöv, 25, 63, 141, 142, 143, 167, 168, 179, 483, *Bkz.* Ataöv
İhsan Bedirhanoglu, 20, 21, 35, 70
İhsan Karaçam, 20, 28, 58, 65
İhsan Sabri Çağlayangil, 79
İhsan Toksarı, 26, 51, 64
İhsan Tombuş, 14, 51, 93, 95, 105, 107, *Bkz.* Tombuş
İkinci Dünya Harbi, 199
İkinci Dünya Savaşı, 288, 336, 628
İkinci İnönü Zaferi, 201
İkinci Meşrutiyet, 532, 534, *Bkz.* Meşrutiyet
İktisadî Devlet Teşekkülleri, 577, 582, 584
İktisadî ve Ticarî İlimler Akademileri, 849, 851, 852, 854
İlahiyat Fakültesi, 472, 519, 537, 540, 542
İlhami Çetin, 9, 758
İlhami Ertem, 29, 54, 277, 356, 800
İlhami Sancar, 16, 29, 54, 73, 76, 329
İlhan Aytekin, 26, 63
İlhan Ersoy, 15, 32, 67, 204, 205, 218, 677, 685, 711, 801, 807, 813, 816, 818, 819, 820, 821, 824, 832, *Bkz.* Ersoy
İlhan Evliyaoğlu, 77
874

İlhan Işık, 16, 54
İlhan Özbay, 11, 50, 820, 827
İlhan Öztrak, 73
İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 459, 478, 479, 844
İlter Çubukçu, 21, 35, 52, 205
İlyas Kılıç, 21, 23, 66, 177, 183
İlyas Seçkin, 52
İmam Hüseyin İncioğlu, 72, *Bkz.* Hüseyin İncioğlu
İmam-Hatip Lisesi, 239, 248, 250, 251, 450, 461, 476, 542
imam-hatip okulu, 244, 250, 251, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 502, 503, 506, 547, 549, 558
İmar Kanunu, 804
İmar ve İskân Bakanlığı, 804, 817, 823
imtiyaz, 306, 315, 316, 317, 319, 589, 595, 685
imtiyazlı sınıf, 113
İngiliz Fransız ittifakı, 336
İngiliz Parlamentosu, 118
İngiliz Sterlini, 364, 366, 370
İngilizce, 119, 128, 132, 471, 473
İngiltere, 207, 461, 628, 787
inhisar rejimi, 593
İnönü, 196, 200, 201, 202, *Bkz.* İsmet İnönü
İnönü muharebeleri, 406
İnönü Üniversitesi, 195, 196, 199, 200, 202, 204, 205, 210, 221, 229, 270, 289, 836, 837, 854
insan hakları, 94, 628
İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 86, 628
İran, 334
İrfan Yankutan, 15, 59, 61, 178, 225
İsa Ayhan, 26, 63
İskandinav ülkeleri, 359
İslâm, 469, 471, 474, 501, 508, 511, 512, 513, 520, 522, 524, 525, 530, 540, 554, 662, 785, 796
İslâm Enstitüsü, 537, 542, *Bkz.* Yüksek İslâm Enstitüsü
İslâm Hukuku, 785

İslâm ülkeleri, 536
İslâmiyet, 281, 495, 510, 511
İsmail Hakkı Aydınoglu, 77
İsmail Hakkı Birler, 6, 74
İsmail Hakkı Ketenoğlu, 13, 50, 319,
 Bkz. Ketenoğlu
İsmail Hakkı Köylüoğlu, 11, 49, 69,
 166, 167, 183, 273, 354, 384, 409,
 410, 411, 424, 432, 433, 586, 589,
 650, *Bkz.* Köylüoğlu
İsmail Hakkı Tekinel, 73, *Bkz.* Tekinel
İsmail Hakkı Yıldırım, 13, 171
İsmail Müftüoğlu, 12, 17, 79
İsmail Taşlı, 15, 53, 253
İsmet Ağaoğlu, 18, 19, 70
İsmet Büyükyaylacı, 20, 57, 219, 243
İsmet İnönü, 199, *Bkz.* İnönü
İsmet Sezgin, 31, 32, 66, 128, 237, 645,
 647, 650, 668
İspirto ve İspirtolu İçkiler Kanunu, 179
İsrail, 347
İstanbul, 7, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 20,
 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32,
 33, 34, 35, 37, 39, 48, 49, 50, 51, 52,
 53, 54, 55, 56, 57, 58, 61, 63, 64, 65,
 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76,
 78, 79, 83, 113, 117, 121, 127, 128,
 140, 144, 148, 150, 166, 167, 171,
 173, 179, 201, 202, 205, 207, 208,
 217, 221, 225, 234, 237, 246, 255,
 284, 305, 346, 416, 435, 449, 453,
 458, 489, 524, 531, 534, 554, 558,
 566, 568, 576, 586, 587, 615, 616,
 621, 624, 643, 649, 655, 667, 711,
 748, 753, 764, 785, 807, 810, 815,
 816, 817, 820, 821, 828, 832
İstanbul Devlet Güzel Sanatlar
 Akademisi, 270, 275, 290, 838
İstanbul Teknik Üniversitesi, 270, 289,
 837, 849, 851, 852, 854
İstanbul Üniversitesi, 76, 77, 207, 217,
 227, 228, 230, 236, 270, 285, 290,
 838, 849, 850, 851, 852, 853, 854
İstiklâl Harbi, 165, 399, 400, 401, 402,
 407, 408, 421, 422, 425, 428, 430,
 802
İstiklâl Madalyası, 183, 396, 397, 399,
 401, 406, 407, 413, 414, 415, 416,
 417, 418, 419, 420, 422, 426, 427,
 428, 429, 430, 432, 842
İstiklâl Mücadelesi, 398, 405, 406, 414
İstiklâl Savaşı, 183, 330, 336, 399, 416,
 421, 425
İş güclüğü zammı, 391
İş Kanunu, 597, 629
İş ve İşçi Bulma Kurumu, 77
İşçi Emeklileri Derneği, 623
İşçi Emeklileri Konfederasyonu, 623
işçi hakları, 139
İşçi Sigortaları Kurumu, 629
işçi tasarrufları, 561, 562, 564, 565,
 580, *Bkz.* dış tasarruflar
İşçi Yatırım Bankası, 561, 562, 566,
 570, 573, 576, 578, 586, 590, *Bkz.*
 Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım
 Bankası
işsizlik, 563, 628, 653, 796, 797, 813,
 Bkz. gizli işsiz
işsizlik sigortası, 630
İtalya, 287, 288, 461
İzmir, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23,
 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 48,
 50, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62,
 65, 66, 67, 68, 70, 71, 74, 75, 79,
 116, 171, 177, 188, 201, 221, 225,
 249, 253, 255, 275, 282, 319, 353,
 405, 406, 435, 462, 657, 704, 741,
 753, 754, 764, 798, 800
Jandarma Genel Komutanlığı, 434
Japonya, 162, 787
Jhering, 256
Kaçakçılığın Men ve Takibi, 173, 179
kadın hakları, 654, 656, 661, 662, 663
kadın yılı, 656, 659, 660, 662
Kadir Özpak, 35, 52, 63
Kafkaslar, 411
Kahramanmaraş, 18, 19, 22, 24, 25, 33,
 34, 36, 38, 49, 53, 58, 62, 68, 70, 72,
 79
Kalkınma Planı, 215, *Bkz.* Beş Yıllık
 Kalkınma Planı, *Bkz.* Beş Yıllık Plan
Kâmil Kırıkoğlu, 16, 53
Kâmil Özsarıyıldız, 36, 65, 70
Kamu İktisadi Teşebbüsleri, 589

Kamu İktisadî Teşebbüsleri Karma Komisyonu, 10, 21, 23, 46, 47, 59, 60
kamulaştırma, 594, 595
kapitalist ülkeler, 787
Karaaslan, 155, 198, 205, 416, *Bkz.* Ahmet Karaaslan
Karaatlı, 284, 286, 537, 559, *Bkz.* Halil Karaatlı
Karaca, 419, *Bkz.* Gıyasettin Karaca
Karadeniz, 201, 212, 214, 216, 225, 400, 802, 856
Karadeniz Teknik Üniversitesi, 207, 270, 272, 273, 289, 838
Karaş, 82, *Bkz.* Cahit Karaş
Karamanoğlu Mehmet Bey, 235
Karatay, 221
Karayolları Genel Müdürlüğü, 848, 849, 850, 852, 853, 854
Karma Komisyon, 128, 130, 133, 187, 188, 189, 192, 193, 685, 687, 688, 689, 690, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 700, 701, 705, 708, 709, 710
Kars, 7, 9, 12, 13, 21, 23, 25, 26, 29, 30, 32, 35, 39, 48, 50, 66, 72, 75, 79, 138, 167, 168, 172, 178, 313, 361, 423, 424, 435, 572, 711, 738, 753, 798, 800
Kasım Emre, 70
Kasım Önadım, 35, 70, 159, 161, 224, 817, 828, 832
Kasım Parlar, 5, 14
Kastamonu, 9, 11, 20, 31, 33, 36, 38, 45, 49, 58, 68, 73, 93, 104, 105, 115, 166, 179, 182, 183, 184, 248, 297, 317, 322, 355, 412, 414, 460, 483, 487, 488, 537, 562, 586, 587, 615, 616, 649, 663, 718, 762, 777, 799, 800, 809
Kaya Bengisu, 13, 28, 48, 71, 177
Kayra, 614, *Bkz.* Cahit Kayra
Kayseri, 9, 11, 17, 21, 22, 24, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 37, 49, 51, 58, 63, 65, 67, 70, 71, 78, 128, 166, 171, 410, 425, 615, 616, 620, 622, 636, 647, 650, 708, 800
Kazan, 698, *Bkz.* Şevket Kazan
Kâzım Karabekir Paşa, 406
876

Kemal Anadol, 33, 50, 59, 61, 384
Kemal Ataman, 21, 23, 62
Kemal Demir, 30, 74, 76, 79, 761
Kemal Erkovan, 22, 24, 79, *Bkz.* Mustafa Kemal Erkovan
Kemal Güven, 7, 39, 40, 41, 42, 81, 82, 84
Kemal Okyay, 29, 30, 32, 35, 66
Kemal Önder, 29, 70, 177, 275, 282, 353, 354, 355, 356, 753, *Bkz.* Önder
Kemal Satır, 73
Kemal Şensoy, 13, 49
Kemal Tabak, 33, 68
Kemal Ziya Öztürk, 9, 40, 41, 42
Kemâlettin Gökakın, 28, 49, 65, 81, 303, 329, 335, 405, *Bkz.* Gökakın
Kenan Durukan, 33, 68, 650, 711
Kerem Şahin, 20, 58, 70, 81, *Bkz.* Şahin
Keskin, 104, 105, *Bkz.* Mehdi Keskin
Ketenoglu, 82, *Bkz.* İsmail Hakkı Ketenoglu
Kıbrıs, 335, 337, 338, 354, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 404, 405, 407, 415, 419, 420, 423, 428, 840
Kıbrıs Barış Harekâtı, 2, 366, 368, *Bkz.* Barış Harekâtı, *Bkz.* Kıbrıs Harekâtı
Kıbrıs gazileri, 431
Kıbrıs hâdisesi, 304
Kıbrıs Harbi, 632
Kıbrıs Harekâtı, 2, 334, 337, 338, 342, 344, 345, 351, 353, 367, *Bkz.* Barış Harekâtı, *Bkz.* Kıbrıs Barış Harekâtı
Kıbrıs Lirası, 364, 366, 370
Kıbrıs meselesi, 307, 338, 351, 407
Kıbrıs müdahalesi, 335
Kıbrıs Savaşı, 416
Kıbrıs Türk Federe Devleti, 371
Kıbrıs Yunan Birliği, 364, 365
Kıdem Tazminatı Kanunu, 713, 740
Kırbaşı, 206, 208, 223, 230, 352, 353, 585, 586, 679, *Bkz.* Faik Kırbaşı
Kırklareli, 11, 21, 23, 37, 48, 49, 50, 65, 70, 166, 169, 172, 173, 185, 318, 424
kırmızı pasaport, 113
Kırşehir, 13, 15, 19, 49, 52, 58, 375
Kız Lisesi, 657

- Kız Teknik Öğretmen Okulu, 280
Kızılay, 795
Kızılırmak, 225
Kilise, 520
Kinyas Kartal, 5, 6, 18, 19, 56, 57, 73
Kitaplık Kanunu, 131
Kitaplık Karma Komisyonu, 128, 129, 131, 133, 134, 835
Kitaplık Komisyonu, 117, 122
Kitaplık Yönetmeliği, 131
Koalisyon Hükümeti, 572, 829
Koalisyon Protokolü, 103
Kocaeli, 6, 12, 22, 23, 32, 35, 49, 51, 54, 64, 67, 70, 75, 79, 100, 167, 168, 186, 225, 477, 668, 711
Koç (Holding), 356
komünist, 164, 286, 522
komünistlik, 107
komünizm, 105, 166, 186
konsolosluk, 394
Konsolosluk Sözleşmesi, 857
konut meselesi, 829
Konya, 6, 7, 12, 16, 17, 20, 22, 24, 25, 26, 28, 30, 31, 33, 34, 37, 40, 49, 51, 54, 55, 57, 58, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 112, 116, 159, 162, 163, 166, 167, 170, 173, 180, 212, 213, 216, 219, 220, 221, 223, 231, 232, 233, 234, 237, 243, 248, 258, 270, 271, 303, 329, 333, 335, 372, 375, 391, 394, 396, 405, 414, 426, 429, 449, 480, 617, 632, 650, 660, 675, 691, 699, 708, 711, 730, 733, 754, 761, 767, 768, 770, 772, 824
Konya Fen Fakültesi, 225
Kooperatifler Kanunu, 176, 192
Kore, 351, 398, 399, 400, 401, 404, 405, 407, 415, 416, 418, 419, 420, 427, 428, 429, 431, 432
Kore gazileri, 398, 399, 400, 420, 426, 430, 431, 433, 842
Kore Harbi, 423
Kore Savaşı, 419
Korkut Özal, 75, 79, 587
Korutürk, 73, 74, 76, 78, 113, *Bkz.* Fahri Korutürk
Köker, 699, 700, 707, 708, *Bkz.* Yiğit Köker
kömür, 610, 611, 612, 613
Köroğlu, 351
Köy Enstitüleri, 465
Köylüoğlu, 275, 410, 411, 412, 433, 589, 591, *Bkz.* İsmail Hakkı Köylüoğlu
Kur'an Kursu, 250, 476, 494, 501, 502, 542, 549, 556
Kur'an-ı Kerim, 456, 469, 470, 474, 477, 503, 511, 525, 554
Kurtuluş Savaşı, 199, 403, 404, 405, 419
Kurucu Meclis, 99, 534, 681
Kuruluş ve Gelişme Güçlüğü Ödeneği, 267
Kuveyt Devleti, 860
küçük tasarruflar, 571, 574, 583
Küçüklerin Korunması, 860
Kültür Anlaşması, 860, 861
Kültür ve Tanıtma Anlaşması, 860
Kültürel ve Bilimsel Yardımlaşma Anlaşması, 861
Kütahya, 13, 15, 21, 23, 29, 31, 32, 33, 54, 59, 60, 61, 62, 67, 68, 79, 80, 174, 177, 178, 204, 205, 218, 225, 406, 650, 677, 685, 711, 790, 801, 807, 813, 824, 832
Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, 131
Lahey Protokolü, 860
laik, 161, 550
laiklik, 511, 512, 513, 514, 515, 522, 531, 553, 558
Lâtif Çavuş, 410
Leninciler, 145
Libya, 244
Libya Arap Cumhuriyeti, 860
liniyit, 593, 594, 607, 610
Londra (Anlaşması), 364, 365
Lozan Barışı, 199
Lübnan, 540
Lütfi Doğan, 538
Lütfi Köktaş, 18, 19, 49, 58
Lütfi Tokoğlu, 79
M. Gündüz Sevilgen, 15, 33, 36, 67, 340, 349, 350, 357, 359, 396, *Bkz.* Sevilgen

M. Sait Reşa, 11, 37, 51
M. Şükrü Koç, 29, 30, 32, 66
M. Turhan Akyol, 36, 60, 71
M. Zeki Okur, 17, 55, 67, 225
M. Zeki Tekiner, 11, 48
Maarif Vekâleti, 519
Macaristan, 484
Maden Kanunu, 593, 595, 597, 598,
599, 602, 604, 608
Maden Mühendisleri Odası, 604
Maden Reformu Kanunu, 605, 607
Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü, 603
madencilik, 595, 597, 845
mağnezit, 613
mahalle mektebi, 217
Mahmut Kepolu, 18, 19, 37, 72
Mahmut Sadi Irmak, 76, *Bkz.* Irmak,
Bkz. Mahmut Sadi Irmak
Mahmut Türkmenoğlu, 37, 59, 60, 75
Mahmut Uyanık, 12, 50
Makine Kimya Endüstrisi Kurumu,
343, 344
Malatya, 16, 20, 26, 29, 30, 32, 36, 45,
50, 59, 60, 61, 67, 71, 154, 195, 196,
197, 198, 199, 200, 201, 202, 203,
205, 208, 209, 210, 229, 413, 435,
656, 711, 767, 768, 772
malî disiplin, 561
malî sorumluluk tazminatı, 391
Malik Yılman, 35, 52, 70
Maliye Bakanlığı, 136, 265, 268, 338,
358, 380, 391, 392, 509, 589, 599,
601, 603, 604, 697, 748, 783, 786
Maliye Meslek Okulu, 244
Manisa, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22,
23, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 36, 37, 52,
53, 54, 55, 56, 58, 59, 61, 62, 65, 67,
71, 75, 186, 340, 349, 350, 357, 396
Mankut, 659, 662, 663, *Bkz.* Fatma
Gülhis Mankut
Mardin, 12, 14, 20, 22, 36, 38, 50, 57,
59, 62, 71, 75, 79, 98, 167, 179, 182,
184, 187, 255, 408, 586, 587, 676,
700, 735, 754
Mark Kanunu, 571, 572
Marksistler, 145

MC Hükümeti, 829, *Bkz.* Milliyetçi
Cephe Hükümeti, *Bkz.* Cephe
Hükümeti
MC iktidarı, 750
Meclis Hesaplarını İnceleme
Komisyonu, 46, 48
Meclis Saati, 700
Medenî Kanun, 794
medrese, 217
Megalo-İdea, 406
Mehdi Keskin, 9, 45, 93, 104, 179, 183,
184, 537, *Bkz.* Keskin
Mehmet Aksoy, 28, 65
Mehmet Ali Arsan, 6, 17, 31, 67, 81
Mehmet Altınsoy, 30, 31, 45, 69, 127,
370, 429, 664, 668, 779, *Bkz.*
Altınsoy
Mehmet Altmışyedioğlu, 21, 22, 24, 27,
67, 620, 708
Mehmet Atagün, 11, 49, 65, 166, 169,
170, 172, 173, 185, 318, 424
Mehmet Bıyık, 21, 38
Mehmet Bozgeyik, 28, 56, 57, 65, 532
Mehmet Can, 59, 60, 81, 666, *Bkz.* Can
Mehmet Celâl Bucak, 18, 19, 72
Mehmet Dedeoğlu, 21, 23, 37, 48, 70
Mehmet Delikaya, 29, 30, 32, 59, 61,
195, 198
Mehmet Emekli, 16, 27, 514
Mehmet Emin Sungur, 14, 52, 205, 827
Mehmet Emin Turgutalp, 28, 37, 72
Mehmet Ergül, 25, 45
Mehmet Ersoy, 21, 33, 54, 62, 67
Mehmet Fuat Fırat, 24, 60, 61, 72
Mehmet Gölhan, 77, 578, 582, 586,
587, 591
Mehmet Hulusi Özkul, 64, 665, *Bkz.*
Hulusi Özkul
Mehmet İsmet Angı, 66
Mehmet Kâzım Özeke, 20, 57, 827
Mehmet Naim Talu, 73, *Bkz.* Naim
Talu, *Bkz.* Talu
Mehmet Nebil Oktay, 7, 16, 50, 74,
167, 168
Mehmet Oğuz Atalay, 37, 72
Mehmet Orhan Akkoyunlu, 13, 45, 49,
51, 368
Mehmet Özdal, 25, 62

Mehmet Özgüneş, 76, 483, 484, 488
Mehmet Özgür, 22, 24, 53, 60, 61
Mehmet Özkaya, 20, 53, 70
Mehmet Özmen, 21, 23, 45
Mehmet Pamuk, 34, 53
Mehmet Sabri Dörtkol, 12, 34, 69
Mehmet Said Erbil, 28, 33, 213
Mehmet Salih Yıldız, 14, 52, 55, 184
Mehmet Sönmez, 18, 26, 57, 63
Mehmet Yüceler, 37, 71, 800
Melih Esenbel, 76
Melikşah, 234
Memduh Ekşi, 9, 44
Memduh Erdemir, 15, 58
Memurin Muhakemat Kanunu, 492, 535
Menteşe, 622, *Bkz.* Nahit Menteşe
Merkez Bankası, 178, 568, 583, 589
Merkez Ceza Kurulu, 161
Meşhur, 493, *Bkz.* Vehbi Meşhur
Meşrutiyet, 410, *Bkz.* İkinci Meşrutiyet
Mete Tan, 22, 23, 45, 112, 761
Metin Tüzün, 25, 29, 30, 32, 66
Mevlana, 221, 235
MHP, 1, 2, 5, 78, 79, *Bkz.* Milliyetçi Hareket Partisi
Mısır, 347
Mısır-İsrail Harbi, 351
Mısırlılar, 336
Mikail İlçin, 20, 52, 57
mikrofilm, 122, 130, 132
Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu, 10, 24, 25, 62
Milletlerarası Çalışma Örgütü Anayasası, 859
Milletlerarası Çalışmalar Teşkilât Konferansı, 629
milletlerarası hukuk, 118
Milletvekili Seçimi Kanunu, 83, 84, 144, 151, 152, 154, 156, 836
Millî Mücadele, 426
Millî Birlik Komitesi, 101, 697
Millî Eğitim Bakanlığı, 77, 131, 211, 215, 240, 250, 251, 259, 272, 275, 288, 320, 449, 462, 470, 480, 487, 530

Millî Eğitim Komisyonu, 10, 25, 26, 27, 46, 48, 63, 232, 480, 486, 498, 544
Millî Eğitim Şûrası, 245, 450, 451, 452
Millî Eğitim Temel Kanunu, 241, 244, 250, 449, 453, 457, 458, 460, 468, 479, 844, *Bkz.* Temel Eğitim Kanunu
Millî Güvenlik Kurulu, 303, 307
Millî Kütüphane, 123
Millî Mücadele, 226, 396, 397, 408, 409, 411, 412, 413, 422, 427, 428, 429, 430, 432
Millî Savunma Bakanlığı, 183, 307, 322, 332, 333, 340, 343, 357, 358, 362, 363, 378, 380, 391, 392, 394, 395, 401, 403, 413, 440, 441, 442, 444, 840, 843
Millî Savunma Komisyonu, 10, 27, 28, 46, 48, 64, 291, 305, 329, 338, 388, 393, 395, 434, 443
Millî Selâmet Partisi, 1, 5, 47, 93, 100, 121, 150, 151, 171, 239, 258, 309, 310, 340, 341, 346, 347, 357, 358, 368, 370, 375, 391, 394, 399, 402, 421, 436, 453, 471, 492, 527, 572, 573, 587, 624, 625, 632, 634, 635, 640, 655, 660, 661, 662, 663, 665, 675, 691, 694, 697, 698, 730, 731, 733, 761, 781, 801, 802, 804, 812, 824, 825, *Bkz.* MSP
Milliyetçi Cephe, 1, 624
Milliyetçi Cephe Hükümeti, 78, 538, *Bkz.* Cephe Hükümeti, *Bkz.* MC Hükümeti
Milliyetçi Hareket Partisi, 1, 5, 165, 215, *Bkz.* MHP
Milliyetçiler, 145
Mir Bahattin Yardımcı, 38, 72
Mirage uçağı, 335
Montreal Sözleşmesi, 857
MSP, 1, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 28, 30, 31, 33, 34, 36, 38, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 51, 53, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 64, 65, 67, 69, 70, 72, 74, 75, 78, 79, 93, 101, 167, 202, 232, 239, 251, 340,

357, 358, 359, 360, 461, 465, 489,
516, 538, 586, 587, 691, 754, *Bkz.*
Millî Selâmet Partisi
Muammer Alıcı, 11, 48, 57
Muğla, 14, 15, 22, 24, 26, 28, 29, 54,
55, 63, 65, 68, 72, 177, 260, 282,
305, 318, 322, 355, 356, 525, 706
Muhasebe-i Umumiye Kanunu, 177
Muhittin Arabî, 221
Mukadder Öztekin, 73, 76
Murat Bayrak, 17, 54
Murat Kâhyaoğlu, 26, 63
Mushafları İnceleme Kurulu, 500, 501,
502
Muslih Fer, 76
Muslih Görentaş, 9, 24, 29, 62, 66
Muslihittin Yılmaz Mete, 75
Mustafa Aksoy, 19, 52
Mustafa Asri Ünsür, 20, 43, 53, 60,
151, 497, 498, 504, *Bkz.* Ünsür
Mustafa Asrî Ünsür, 156
Mustafa Cesur, 13, 26, 51, 63, 246,
450, 473, *Bkz.* cesur
Mustafa Dağıstanlı, 34, 53
Mustafa Güneş, 26, 63, 788
Mustafa İmirzalıoğlu, 17, 18, 55, 56
Mustafa Kaptan, 28, 65
Mustafa Kara, 35, 58, 70
Mustafa Karaman, 9, 51, 58
Mustafa Kemal Alver, 35, 70, 300
Mustafa Kemal Çilesiz, 27, 62, 827
Mustafa Kemal Erkovan, 159, 165, *Bkz.*
Kemal Erkovan
Mustafa Kemal Gönül, 60, 61, 81, 372
Mustafa Kılıç, 36, 56, 57
Mustafa Kubilay İmer, 12, 56, 159,
163, 166, 167, 170, 173, 180
Mustafa Necati, 199
Mustafa Ok, 16, 54, 65, 75
Mustafa Parlar, 31, 32, 54, 63, 67, 81,
Bkz. Parlar
Mustafa Tayyar, 28, 63, 65, 367, *Bkz.*
Tayyar
Mustafa Timisi, 93, 105
Mustafa Üstündağ, 26, 75, 215
Muş, 11, 25, 54, 55, 56, 70, 74, 77, 224
Mutlu Menderes, 17, 54

Muzaffer Demirtaş, 6, 34, 60, 617, 650
Muzaffer Erdem, 22, 24, 59, 61
Muzaffer Paşa, 410
Müfit Bayraktar, 37, 72, 480, 669
Mülkiye, 472
Müslüman, 400, 485, 489, 491, 498,
512, 518, 520, 529, 558, 796
Müslümanlık, 498, 512, 550
Nadir Lâtif İslâm, 13, 49, 51, 69, 108
Nafia Fen Mektebi, 217
Nahit Menteşe, 79, 106, 483, 623, 672,
Bkz. Menteşe
Naim Talu, 74, 291, 561, *Bkz.* Mehmet
Naim Talu, *Bkz.* Talu
Napolyon, 731
Nasuh Nazif Arslan, 23, 54
NATO, 334, 335, 351, 401
Nazım Baş, 5, 6, 34, 36, 69, 167, 171,
177, 182
Nazmi Yavuzalp, 333
Nazmi Yıldız, 195, 211
Necati Aksoy, 16
Necati Cebe, 26, 57, 63, 466
Necati Kalaycıoğlu, 25, 62
Neccar Türkcân, 18, 19, 55, 56, 177
Necdet Evliyagil, 15, 17, 27, 52
Necdet Ökmen, 13, 50
Necdet Uğur, 7, 117, 121, 127, 128,
140, 141, 167, 171, 346, 349, 350,
Bkz. Uğur
Necmettin Cevheri, 11, 56, 166
Necmettin Erbakan, 74, 78, 159, 162,
324, 389, 767, 768, 770, 772, *Bkz.*
Erbakan
Necmi Özgür, 17, 53, 58
Nedim Korkmaz, 13
Nermin Neftçi, 77
Nevşehir, 11, 12, 17, 34, 48, 58, 68, 69
Niğde, 11, 16, 21, 28, 30, 31, 32, 38,
45, 49, 65, 67, 68, 69, 127, 166, 179,
370, 385, 664, 668, 779
Nihan İlgün, 37, 60, 61
Nihat Erim, 215
Nihat Erim Hükümeti, 522
Nihat Saltık, 35, 65, 68, 81, 83, *Bkz.*
Saltık
Nilüfer Gürsoy, 27, 54, 64
Niyazi Onal, 20, 57

Nizamettin Erkmen, 14, 73
Nizamiye Medreseleri, 234
Nizamülmülk, 234, 235
Norveç Krallığı, 858
Numune Hastanesi, 764
Nuremberg Mahkemesi, 284
Nurettin Karsu, 21, 23, 59, 60
Nurettin Ok, 11, 73, 79
Nurettin Yılmaz, 20, 57, 182, 187
Nuri Kemal Bayar, 17, 31, 74
nüfus sayımı, 403
Oğuz, 99, 100, 409, 677, 702, *Bkz.*
Talât Oğuz
Oğuz Aygün, 34, 81, 311, 319, 321,
375, 427, 702, 813, *Bkz.* Aygün
Oğuz Söğütlü, 33, 62
Oğuzhan Asiltürk, 17, 28, 75, 79, 93,
587
Olgunlaştırma Dairesi, 496, 500, 501,
541
OPEC, 118
Oral, 101, 103, 104, *Bkz.* Hüdayi Oral
Oral Mavioglu, 5, 9, 55, 56, 396
Ordu, 6, 9, 13, 21, 22, 24, 28, 30, 31,
32, 33, 34, 38, 44, 49, 60, 61, 64, 65,
67, 68, 75, 213, 329, 338, 367, 372,
435
Orhan Alp, 16, 53, 54
Orhan Birgit, 52, 75, 621, 627, 628, 649
Orhan Demir Sorguç, 34
Orhan Dengiz, 19, 51, 73, 468
Orhan Eren, 18, 19, 55, 56
Orhan Ferruh Eyüboğlu, 74
Orhan Göncüoğlu, 15, 53, 81, *Bkz.*
Göncüoğlu
Orhan Kayıhan, 64
Orhan Kürümoğlu, 74
Orhan Oğuz, 26, 54, 253, 255, 451, 586
Orhan Öztrak, 79, 378
Orhan Senemoğlu, 12, 50, 216, 226
Orhan Tokuz, 16, 34, 711
Orhan Üretmen, 35, 69, 308
Orhan Yılmaz, 14, 29, 30, 32, 50, 52,
282, 556, 659, 799, 800
Orman Bakanlığı, 320
Orman Genel Müdürlüğü, 850, 851,
852, 853, 854
Orman Kanunu, 179
Orta Anadolu, 221, 233, 565
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 241,
248
Ortadoğu, 337, 344, 347
Ortak Pazar, 566
Osman Albayrak, 79
Osman Aykul, 26, 419, 478, 479
Osman Ceran, 35, 52, 69, 663, 664
Osman Çıtırık, 10, 66
Osman Gazi Üniversitesi, 224, 229
Osman Orhan Çaneri, 15, 27, 29, 30,
70, 365
Osman Özer, 34, 72
Osman Yılmaz Karaosmanoğlu, 37, 71,
711, 822
Osmanlı, 165, 216
Osmanlı İmparatorluğu, 540
otoriter rejim, 102
Oyun Kâğıtları İhisarı, 179
ödenek, 111, 114, 115, 116, 136, 137,
138, 211, 262, 332, 333, 337, 338,
339, 341, 362, 363, 379, 380, 384,
385, 440, 442, 616, 651, 786, 789,
798, 835
Öğretmen Okulu, 240, 244, 455, 470,
478
Ölçen, 82, 812, 821, *Bkz.* Ali Nejat
Ölçen
Ölçmen, 82, 239, 450, 708, *Bkz.* Özer
Ölçmen
Ömer Buyrukçu, 36, 71, 372
Ömer Çakıroğlu, 28, 32, 58, 65
Ömer Kahraman, 18, 19, 63
Ömer Lütfi Zararsız, 15, 53, 58, 483,
546, 548, 555
Ömer Naimi Barım, 36, 38, 72
Önder, 278, 279, 354, 357, *Bkz.* Kemal
Önder
Önder Sav, 12, 68, 75, 625, 628, 639,
641, 650, 661
Önol Şakar, 18, 19, 55, 56
Özer Ölçmen, 30, 31, 61, 233, 237,
245, 333, 429, 449, 699, 708, *Bkz.*
Ölçmen
Özgür, 82
özgürlük, 42, 102, 103, 199, 278, 338,
Bkz. hürriyet
Özkök, 82, *Bkz.* Abdi Özkök

Pakistan İslâm Cumhuriyeti, 861
Pan-munjon Ateşkes Anlaşması, 427, 429, 432
Paris, 861
Parlar, 82, *Bkz.* Mustafa Parlar
pedagoji, 475
pedagojik formasyon, 467
Pehlivanlı, 627, *Bkz.* Fikri Pehlivanlı
Personel Kanunu, 257, 494, 550, 728, 732, *Bkz.* Devlet Memurları Kanunu, *Bkz.* Devlet Personel Kanunu
Pervari, 686
petrol, 334, 336, 355, 580, 610, 612
petrol bunalımı, 118, 337
Petrol Dairesi Başkanlığı, 848
Petrol İşleri Genel Müdürlüğü, 850, 852, 853, 855
petrol üreticileri, 118
Plan Komisyonu, 19, 28, 29, 30, 32, 46, 47, 66, 68, 115, 117, 128, 135, 136, 137, 138, 140, 142, 195, 225, 228, 237, 253, 266, 299, 300, 324, 325, 328, 332, 342, 364, 365, 372, 375, 381, 391, 396, 413, 426, 428, 440, 443, 446, 447, 449, 478, 483, 508, 509, 546, 561, 588, 593, 615, 619, 645, 650, 653, 668, 669, 670, 672, 673, 682, 711, 725, 726, 751, 752, 753, 758, 761, 767, 768, 777, 783, 800, 807, 811, *Bkz.* Bütçe Plan Komisyonu, *Bkz.* Bütçe Komisyonu
proletarya diktası, 635
RACHA, 594, 595
radyoaktif mineraller, 606
Ragıp Üner, 17, 58, 68
Ramazan Yıldırım, 14, 55, 56
Rasim Cinisli, 14, 27, 60, 174
Rasim Gürsoy, 35, 70, 72
Rasim Hancıoğlu, 9, 34, 39, 44, 81
Rasim Küçükkel, 13, 29, 51
Rauf Kandemir, 21, 23, 28, 63
Recai İskenderoğlu, 36, 65
refah devleti, 105, 768, 769, 770, 772
Refet Sezgin, 13, 51, 167, 168
REMO Planı, 333, 337, 339, 340, 840
Remzi Özen, 20, 50, 57, 177
Remzi Yılmaz, 26, 63
Reşat Aksoy, 22, 24, 71
882

Reşat Aktan, 77
Reşit Ülker, 16, 54, 121, 127, 202, 524, 531, 532, 566, 580, 615, 616, 643, 645, 649, 667, 711, 748, 753, 807, 815, 817, 819, 820, 821, 823, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 834, *Bkz.* Ülker
Rıfkı Danışman, 29, 31, 80, 186, 498, 563
Rıza Çerçel, 22, 23, 59, 61
Rıza Gençoğlu, 15, 59, 61, 319
Rıza Polat, 27, 48, 63
Rize, 9, 13, 14, 37, 51, 59, 61, 65, 68, 71, 108, 117, 128, 711, 822
Roosevelt, 628
Ruhban sınıfı, 520
Rumeli, 330
Rusya, 336, 787
Rüştiye mektebi, 217
Sabahattin Adalı, 17, 54, 70
Sabahattin Selek, 16, 64
Sabancı, 356
Sabri İnce, 18, 55, 56
Sabri Keskin, 11, 49, 166
Sabri Tıgılı, 33, 68, 412, 414, 615, 616, 644, 649, 718, 762
Sabri Yahşi, 22, 23, 64, 225
Sadettin Bilgiç, 69, 576, 587
Sadık Şide, 77
Sadık Tekin Müftüoğlu, 73
Sadi Irmak, 76, 78, 146, 158, 332, 378, 443, 446, 572, 615, *Bkz.* Irmak, *Bkz.* Mahmut Sadi Irmak
Sadrettin Çanga, 27
Sadullah Usumi, 52
Safa Reisoğlu, 76, 195
sağlık kurulu, 302, 782, 784, 799, 800
sağlık kurumları, 761, 762, 846
Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu, 10, 33, 34, 46, 48, 68, 69, 617, 619, 643, 644, 646, 648
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, 320, 761, 766, 800, 846
Sahib-i Ata Camii, 221
Sait Saylam, 13, 49, 375

Sakarya, 7, 12, 13, 17, 18, 19, 26, 31,
33, 39, 49, 51, 53, 68, 69, 74, 79, 83,
108, 133, 167, 168, 171, 173, 174,
179, 182, 183, 253, 286, 478, 479,
514, 650, 711, 728, 754, 820
Sakarya Muharebeleri, 406
Salih Yıldız, 76
Saltık, 82, *Bkz.* Nihat Saltık
Sami Arslan, 27, 33, 450, 466, 520,
523, 524, 525, 526, 527
Sami Kumbasar, 9, 59, 61, 68, 117, 128
Samsun, 11, 14, 15, 20, 21, 23, 24, 27,
28, 32, 33, 34, 51, 53, 55, 59, 61, 64,
65, 66, 68, 69, 71, 166, 171, 177,
178, 183, 201, 211, 212, 213, 214,
215, 216, 219, 220, 221, 223, 225,
226, 230, 231, 286, 405, 453, 483,
543, 587, 615, 616, 650
Samsun Tıp Fakültesi, 225
San Fransisko, 398
Sanat Enstitüsü, 247, 248, 456, 461,
465, 466, 467
sanat okulu, 237, 238, 455, 456, 463,
465, 469, 470, 471
Sanayi Bakanlığı, 77, 358, 359, 573,
575, 577, 581, 591
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 77, 584,
588
Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret
Komisyonu, 10, 35, 46, 48, 69
sanayileşme, 196, 220, 225, 355, 356,
569, 571, 573, 575, 579, 580, 591,
801, 803, 809, 810, 811, 813
sanayileşme modeli, 355, 356
savaş sanayi, 291, 361, *Bkz.* harp
sanayi, *Bkz.* silâh sanayi
Sayıştay, 177, 391, 531, 599, 733, 755
Sebahattin Savcı, 767, 768, 771, 773
Sebati Ataman, 67, 799
seçilme hakkı, 88, 89, 90, 91, 101, 105,
106, 107, 155, 500
seçilme yasağı, 88, 90, 92
seçilme yeterliği, 85, 88, 89, 90, 92,
106, 107, 112, 835

seçim, vii, 1, 3, 5, 6, 7, 40, 41, 80, 82,
83, 84, 98, 99, 100, 101, 125, 135,
136, 138, 140, 141, 142, 143, 144,
145, 163, 164, 165, 209, 211, 227,
362, 475, 476, 486, 490, 493, 494,
497, 500, 506, 510, 511, 516, 517,
518, 519, 520, 521, 523, 524, 527,
528, 530, 531, 532, 534, 536, 537,
538, 540, 542, 544, 545, 556, 655,
661, 669, 706, 788, 789, 791, 816,
823, 828, 829
seçim bölgesi, 125
Seçim Kanunu, 146, 147, 835
seçim sistemi, 2, 516, 517, 518, 520,
536, 537
seçme ve seçilme hakkı, 87, 96, 100,
103, 104, 105, 109, 149, 153, 155,
511
Sedat Akay, 22, 23, 32, 67, 186, 650,
711
Selahattin Babüroğlu, 77
Selahattin Cizrelioğlu, 75
Selâhattin Kılıç, 29, 79
Selçuk Erverdi, 7, 65, 116
Selçuk İmamoğlu, 11, 51, 166
Selçuk Üniversitesi, 219, 220, 221, 225,
226, 229, 232, 233, 234, 235, 236,
270, 271, 289, 836, 837, 854
Selçuklu İmparatorluğu, 221, 233
Selçuklu Medeniyeti, 216
Senai Yazıcı, 21, 38, 60, 61
sendika, 139
Servet Bayramoğlu, 26, 67
Sevilgen, 346, 350, 360, *Bkz.* M.
Gündüz Sevilgen
Seyfi Güneşan, 20, 62
Seyfi Öztürk, 13, 31, 78
Sıhhiye, 789
Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi, 164,
188
Sırçalı Mescit, 221
Siirt, 7, 9, 11, 15, 16, 48, 50, 51, 58, 63,
74, 167, 168, 174, 673, 674, 676,
682, 685, 686
silâh ambargosu, 334, 522
silâh sanayi, 2, 348, 349, 441, *Bkz.* harp
sanayi, *Bkz.* savaş sanayi

Silâhlı Kuvvetler, 99, 296, 301, 309,
310, 320, 324, 325, 332, 335, 336,
337, 339, 343, 346, 351, 354, 355,
362, 368, 373, 374, 378, 379, 381,
383, 386, 387, 388, 389, 390, 441,
442, 447, 448, 706, *Bkz.* Türk Silâhlı
Kuvvetleri, *Bkz.* TSK
Sinop, 11, 21, 23, 28, 48, 65, 71, 167,
168, 179, 184, 526
Sivas, 9, 11, 18, 19, 20, 23, 25, 28, 29,
30, 31, 32, 45, 54, 56, 57, 58, 62, 65,
66, 67, 93, 105, 121, 140, 152, 157,
166, 167, 170, 172, 173, 181, 182,
186, 187, 196, 201, 206, 207, 208,
209, 224, 230, 231, 282, 300, 315,
396, 496, 503, 539, 540, 546, 711,
724, 753, 754, 784
Siyasal Bilgiler Fakültesi, 694, 698
Siyasetname, 234, 235
siyasî hakların iadesi, 88, 94, 96, 98,
99, 100, 101, 102, 103, 105, 144,
146, 150, 151, 165
siyasî parti, 1, 2, 7, 8, 10, 41, 43, 45,
46, 47, 83, 84, 88, 89, 90, 97, 99,
133, 134, 135, 136, 137, 138, 139,
140, 143, 145, 155, 157, 158, 165,
283, 286, 413, 414, 537, 617, 638,
647, 655, 698, 702, 704, 816
Siyasî Partiler Kanunu, 135, 136, 137,
138, 141, 142, 144, 146, 147, 156,
157, 158, 533, 835, 836
siyasî partilere yardım, 135, 140, 835
siyasî suç, 101, 102, 104
Soğuk Savaş, 1
Son Havadis Gazetesi, 624
sosyal adalet, 99, 256, 409, 459, 462,
525, 581, 616, 628, 629, 683, 684,
712, 714, 719, 721, 736, 737, 738,
741, 770, 771, 775, 776, 777, 779,
781, 796, 814
sosyal barış, 101, 158, 836
sosyal devlet, 246, 409, 579, 676, 711,
719, 736, 769, 770, 779, 780, 791
sosyal güvence, 557, 559, 657, 712,
736, 788

sosyal güvenlik, 409, 483, 493, 615,
617, 628, 629, 630, 631, 673, 674,
675, 676, 679, 711, 720, 728, 736,
737, 767, 768, 769, 771, 772, 773,
774, 777, 778, 779, 783, 787, 788,
791, 792, 793, 799
Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 736, 774,
783, 798, 800
Sosyal Güvenlik Nizamının Asgari
Normları, 629
Sosyal Güvenlik Sözleşmesi, 615, 858,
859, 860
sosyal haklar, 485, 493, 503, 504, 515,
539, 540, 552, 554, 555, 558, 622,
628, 705, 845
Sosyal İşler Komisyonu, 626, 633
Sosyal Sigortalar, 2, 616, 628, 675,
709, 845
Sosyal Sigortalar Kanunu, 438, 597,
601, 615, 616, 617, 618, 629, 630,
631, 647, 794, 845
Sosyal Sigortalar Kurumu, 601, 615,
617, 618, 621, 626, 635, 637, 639,
640, 641, 647, 649, 676, 691, 736,
783, 793
Sosyal Yardım Kurumu, 792
sosyalist, 522
sosyalist ülkeler, 787
sosyalizm, 164
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri
Birliği, 856, 858
Stratejik Hedef Planı, 333
Subay Sicil Yönetmeliği, 327
Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmesi,
856
Sudi Reşat Saruhan, 14, 51, 108
Sulh Ceza Mahkemesi, 171, 188
Sultan Ahmet Camii, 539
Suriye, 334
Suriye Arap Cumhuriyeti, 859, 860
Suudi Arabistan Krallığı, 861
Sükan, 399, 400, 427, 428, 431, *Bkz.*
Faruk Sükan
Süleyman Arif Emre, 7, 14, 65, 74, 150,
489, *Bkz.* Emre
Süleyman Çağlar, 22, 23, 59, 61

Süleyman Demirel, 1, 74, 76, 78, 85,
89, 93, 106, 144, 146, 153, 155, 159,
160, 167, 172, 276, 381, 393, 434,
440, 615, 616, 622, 653, 767, 768,
772, *Bkz.* Demirel
Süleyman Genç, 21, 23, 66, 177, 704,
Bkz. Genç
Süleyman Mutlu, 24, 64, 300
Süleyman Şimşek, 18, 19, 55, 56, 403,
711
Süleyman Tuncel, 27, 28, 67
Süleyman Yıldırım, 11, 49
Sümerbank, 583
Süreyya Öner, 673, 674, 676, 678, 682,
685
Şadi Erdem, 82, *Bkz.* Ekrem Şadi
Erdem
Şahin, 82, *Bkz.* Kerem Şahin
şehirleşme, 801, 803, 809, 810, 813
Şemsi Tebrizi, 235
Şener, 550, 551, 655, 671, 749, 774,
777, 783, 797, *Bkz.* Ahmet Şener
Şener Battal, 17, 20, 40, 51, 55, 58,
116, 232, 233, 248, 258, 270, 372,
375, 391, 394, 395, 421, 480, 632,
660, 675, 691, 711, 730, 754, 761,
824, *Bkz.* Battal
şeref aylığı, 183, 397, 399, 404, 420,
426, 842
Şevket Kazan, 12, 49, 51, 75, 79, 167,
168, 170, 477, 668, *Bkz.* Kazan
Şinasi Orel, 449, 450
Şinasi Osma, 17, 54
Şükriye Tok, 37, 68
Şükrü Yüzbaşıoğlu, 19, 69
Taksim Mitingi, 278
Talât Asal, 58
Talât Oğuz, 12, 14, 50, 59, 93, 98, 105,
106, 167, 179, 184, 255, 258, 408,
676, 700, 735, 738, 754, *Bkz.* Oğuz
Tahim Terbiye Dairesi, 451
Tahim ve Terbiye Kurulu, 77
Talu, 74, *Bkz.* Mehmet Naim Talu, *Bkz.*
Naim Talu
Talu Hükümeti, 1, 73, 74, 576
Tankut Akalın, 50
Tapu ve Kadastro Okulu, 244

Tarım, Orman ve Köyışleri Komisyonu,
10, 36, 37, 46, 48, 71
Tayyar, 367, 368, *Bkz.* Mustafa Tayyar
TBMM Kitaplığı, 117, 121, 123, 127,
128, 129, 131, 133, 835
TBP, 105, *Bkz.* Türkiye Birlik Partisi
TCK, 173, *Bkz.* Türk Ceza Kanunu
tek dereceli seçim, 98
tek parti sistemi, 121
Tekel Genel Müdürlüğü, 849, 851, 853,
855
Tekin İleri Dikmen, 11, 54
Tekinel, 832, *Bkz.* İsmail Hakkı Tekinel
Tekirdağ, 18, 19, 22, 29, 30, 32, 37, 60,
61, 63, 66, 73, 76, 79, 135, 538
Temel Eğitim Kanunu, 247, 249, 250,
251, 252, 451, 454, 458, 459, 463,
468, 474, *Bkz.* Millî Eğitim Temel
Kanunu
Temel Eğitim Okulları, 468
Temsilciler Meclisi, 112, 114
Tevfik Fikret Övret, 21, 23, 71, 526
Tevfik Paksu, 22, 24, 49, 79
Tevhidi Tedrisat Kanunu, 519
Ticaret Odası, 604
TİP, 145
Tokat, 6, 13, 20, 26, 28, 30, 31, 33, 36,
57, 59, 61, 64, 65, 67, 74, 80, 203,
224, 229, 231, 292, 436, 484, 493,
506, 509, 552, 587, 605, 611, 612,
795, 812
Tokat Yurdu, 276
Tokyo Sözleşmesi, 858
Tombuş, 95, 97, 98, *Bkz.* İhan Tombuş
toprak meselesi, 829
Toprak ve Tarım Reformu Kanunu,
801, 802, 803, 804, 847
Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı,
804, 847, 849, 851, 852, 854, 855
Tosyalı, 105, 106, 249, 251, 298, 317,
462, 489, 563, 663, 781, 787, *Bkz.*
Hasan Tosyalı
totaliter, 99, 103
Trabzon, 16, 18, 19, 22, 24, 28, 32, 49,
50, 53, 58, 60, 61, 65, 66, 67, 68, 71,
75, 128, 206, 208, 272, 284, 286,
523, 549, 550, 653, 670, 711, 720,
753, 754, 774, 800

TRT, 2, 323, 342, 621, 700
TSK, 3, 299, 324, 326, 372, 446, 839,
840, 841, 843, *Bkz.* Silâhlı
Kuvvetler, *Bkz.* Türk Silâhlı
Kuvvetleri
Tufan Doğan Avşargil, 9, 63, 425, 647,
Bkz. Avşargil
Tunceli, 11, 35, 49, 65, 68, 83, 224
Tunçkanat, 697
tungsten, 606
Turan Güneş, 6, 54, 75
Turgut Altunkaya, 21, 29, 59, 60, 81
Turgut Yücel, 29, 31, 32, 66, 186, 426,
711, 751, 783, 800, *Bkz.* Yücel
Turhan Esener, 77
Turhan Feyzioğlu, 17, 78, 144, 171,
615, 616, 622, 636, 644, *Bkz.*
Feyzioğlu
Turhan Utku, 15, 36, 70
Turizm Bankası, 77, 582, 585
TÜMOSAN, 358
Türk Askerî Birliği, 364, 365, 368, 840
Türk Ceza Kanunu, 101, 105, 168, 169,
170, 171, 172, 188, 189, *Bkz.* TCK
Türk dış politikası, 349
Türk dili, 127, 235, 474
Türk edebiyatı, 474
Türk Hava Kuvvetleri, 296, 303, *Bkz.*
Hava Kuvvetleri
Türk Hava Yolları, 114, 294, 295, 303,
304, 435
Türk kültürü, 474
Türk milleti, 98, 99, 104, 159, 163, 196,
200, 201, 258, 280, 286, 304, 344,
349, 354, 369, 398, 399, 400, 405,
406, 407, 408, 409, 461, 485, 488,
539, 545, 558, 579, 655, 738, 770,
787, 789
Türk Motor Sanayi, 358
Türk Ordusu, 164, 349
Türk parası, 294, 364, 366, 370
Türk Parasının Kıymetini Koruma
Kanunu, 172, 173

Türk Silâhlı Kuvvetleri, 2, 180, 183,
291, 297, 298, 299, 300, 304, 324,
326, 332, 333, 335, 340, 341, 345,
346, 351, 353, 354, 356, 357, 360,
368, 373, 374, 378, 379, 380, 384,
389, 390, 407, 434, 435, 436, 437,
439, 440, 441, 444, 446, 447, 839,
840, 841, 842, 843, *Bkz.* Silâhlı
Kuvvetler, *Bkz.* TSK
Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel
Kanunu, 324, 325, 326, 327, 328,
372, 373, 375, 381, 386, 387, 389,
390, 391, 392, 756, 839, 840, 841,
842, 849
Türk Ticaret Kanunu, 602
Türk Tugayı, 398, 427, 429, 432
Türkçe, 85, 107, 127, 154, 204, 474
Türkeş, 276, *Bkz.* Alparslan Türkeş
Türk-İş, 77
Türkiye, 1, 95, 96, 97, 98, 99, 105, 113,
118, 122, 123, 136, 138, 139, 144,
145, 162, 172, 189, 196, 198, 199,
200, 201, 202, 207, 208, 210, 218,
219, 221, 225, 237, 247, 248, 249,
252, 254, 258, 259, 272, 273, 276,
277, 279, 280, 282, 283, 284, 285,
317, 318, 321, 330, 334, 335, 336,
337, 346, 348, 349, 351, 353, 354,
355, 356, 365, 366, 379, 394, 398,
400, 405, 406, 435, 440, 444, 458,
461, 464, 465, 466, 496, 515, 521,
532, 536, 550, 553, 557, 558, 564,
565, 566, 567, 568, 569, 570, 571,
572, 573, 574, 577, 578, 580, 581,
582, 583, 584, 586, 610, 611, 612,
613, 623, 628, 629, 630, 636, 642,
654, 655, 656, 657, 658, 659, 660,
662, 664, 694, 695, 696, 697, 706,
707, 709, 713, 731, 736, 745, 750,
752, 762, 764, 774, 776, 777, 778,
780, 781, 789, 796, 807, 808, 809,
811, 813, 822, 825, 857
Türkiye Birlik Partisi, 1, 5, *Bkz.* TBP
Türkiye Cumhuriyeti, 315, 379, 398,
414, 476, 532, 656, 733, 856, 857,
858, 859, 860, 861
Türkiye Cumhuriyeti Yardım Heyeti,
371

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, 192
Türkiye Emlâk Kredi Bankası, 822
Türkiye Radyoları, 83, 84
Türkiye-Irak Hampetrol Boru Hattı Anlaşması, 856
Türkiye-Tunus Dostluk Andlaşması, 858
Tütün ve Tütün Tekeli Kanunu, 178, 192
Uçuş Hizmetleri Tazminat Kanunu, 294, 297, 298, 299, 301, 302, 303, 839
Uğur, 121, 127, 351, *Bkz.* Necdet Uğur
Uludağ, 285
Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesi, 859
Uluslararası Soğutma Enstitüsü, 861
Urfa, 11, 14, 16, 18, 19, 28, 36, 49, 51, 56, 57, 64, 65, 70, 72, 166, 801, 802, 803
Uşak, 19, 26, 35, 51, 52, 63, 73, 149, 468
Uysal, 82, 697, *Bkz.* Hayrettin Uysal
Uzman Jandarma Kanunu, 438, 439, 843
Ülker, 82, 124, 203, 534, 568, 645, 646, 650, 751, 815, 816, 818, 819, 822, 824, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 834, *Bkz.* Reşit Ülker
Ümit Haluk Bayülken, 73
Ünat Demir, 15, 68, 72, 282, 355, 356, 525, 706, *Bkz.* Demir
Üniversite Personel Kanunu, 207, 208, 253, 256, 258, 259, 260, 286, 837
Üniversite Yönetim Kurulu, 209, 227, 228, 268
Üniversiteler Kanunu, 205, 207, 208, 209, 213, 219, 227, 228, 236, 237, 239, 240, 242, 243, 244, 246, 248, 249, 253, 258, 266, 271, 279, 836
Üniversitelerarası Kurul, 209, 227, 236, 249, 251, 268
Ünsür, 497, 498, 499, 505, *Bkz.* Mustafa Asri Ünsür
Vahdettin, 404
Vahdettin Karaçorlu, 25, 62, 121

Vahit Bozatlı, 11, 31, 32, 67, 152, 157, 166, 167, 170, 172, 173, 181, 187, 282, 315, 318, 322, 324, 325, 396, 673, 724, 728, 753, *Bkz.* Bozatlı
Vahit Yaşar Çalın, 65
Vakıflar Genel Müdürlüğü, 486, 506, 552, 555, 770, 771, 773, 778, 849, 851, 852, 854
Van, 5, 9, 14, 18, 19, 20, 21, 24, 29, 35, 52, 55, 56, 57, 62, 66, 70, 73, 76, 79, 184
Varşova, 401, 860
vatana ihanet, 103
vatandaş, 114, 149, 813
Vatani Hizmet Tertibi, 396, 415, 420, 426, 428, 429, 744, 842, *Bkz.* Hidematı Vataniye Tertibi
vatansızlık, 857
Vecdi İlhan, 33, 68
Vedat Önsal, 7, 18, 19, 53, 429, 728
Vefa Poyraz, 79
Vefa Tanır, 7, 33, 34, 64, 69, 73, 76, 79, 112
Vehbi Meşhur, 24, 62, 410, 492, *Bkz.* Meşhur
vekil imam-hatip, 483, 486, 488, 490, 491, 492, 493, 495, 503, 505, 506, 526, 535, 540, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 558, 559, 844
vekil öğretmen, 480, *Bkz.* geçici öğretmen
Veli Bakırlı, 37, 71
Veli Gülkan, 37, 53, 72
Vergi Usul Kanunu, 176, 191, 794
VIP, 435
Viyana, 858
Viyana Sözleşmesi, 858
Washington, 76
yabancı sermaye, 566, 567
Yahya Akdağ, 22, 24, 53, 60, 61
Yahya Demirel, 728
Yakup Çağlayan, 34, 68, 627, 674, 675
Yalçın Oğuz, 11, 48, 167, 168, 179, 184
Yalçıntaş, 621
Yargıtay, 102, 185, 422
yasama, 2, 3, 7, 8, 9, 87, 102, 104, 111, 114, 115, 118, 292, 375, 376, 544, 590, 591, 681, 746

Yasin Bozkurt, 12, 167, 168, 172, 178, 711
Yasin Hatiboğlu, 12, 17, 49, 51, 55, 93, 100, 159, 166, 167, 171, 309, 399, 402, 471, *Bkz.* Hatiboğlu
Yassıada, 152, 165
Yaşar Arıbaş, 11, 49, 166, 179
yatılı bölge okulları, 460, 462, 468
YAY-KUR, 269
Yedek Subay Okulu, 307, 308, 672, 680, 688, 690
Yedek Subay ve Yedek Askerî Memurlar Kanunu, 291, 292, 322
Yeni İstanbul Gazetesi, 465
Yılmaz Alparslan, 29, 30, 32, 66, 135, 136, 137, 538
Yılmaz Ergenekon, 29, 31, 79, 741, 753
Yılmaz Hocaoglu, 25, 51, 63
Yiğit Köker, 396, 615, 616, 697, 711, *Bkz.* Köker
yoksulluk, 103, 212, 225
Yol Su Elektrik, 575
yolluk, 111, 114, 115, 116, 178, 257, 528, 529, 696, 835
Yozgat, 9, 13, 15, 20, 36, 43, 45, 53, 58, 60, 61, 151, 156, 483, 497, 504, 546, 548, 758
Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti, 856
Yunan, 402, 409
Yunan askerî personeli, 370, 371
Yunan kuvvetleri, 369
Yunan meselesi, 307
Yunanistan, 335, 345, 365
Yunanlılar, 338, 406
Yunus Emre, 235

Yusuf Öztürkmen, 11, 29, 30, 48, 59, 60
Yusuf Uysal, 13, 15, 51
Yusuf Ziya Yağcı, 21, 23, 62, 178, 763
Yücel, 753, 784, *Bkz.* Turgut Yücel
Yücel Dirik, 22, 23, 67, 116, 225, 319, 754
Yüksek Adalet Divanı, 88, 91, 92, 101, 106, 152, 153, 155, 156, 165, 168, 172
Yüksek Askerî Şûra, 326
Yüksek Din İşleri Kurulu, 489, 490
Yüksek Din Kurulu, 536, 537
Yüksek İslâm Enstitüsü, 472, 540, *Bkz.* İslâm Enstitüsü
Yüksek Öğretim Kurulu, 249, 251
Yüksek Planlama Kurulu, 217
Yüksek Seçim Kurulu, 83, 84
Yüksel Çakmur, 33, 68, 177
Zafer Çarşısı, 789
Zekâî Altınay, 26, 68, 81
Zekâî Baloglu, 77, 451
Zekâî Yaylalı, 5, 9, 45
Zekât müessesesi, 785, 797
Zekiye Gülsen, 26, 52, 63, 124, 128, 186, 354, 475, 476, 493, *Bkz.* Gülsen
Zeyyat Baykara, 76, 79, *Bkz.* Baykara
Ziraat Fakültesi, 231
Ziraat Lisesi, 463
ziraat okulu, 463, 465, 469, 471
Ziya Gökalp, 532, 533
Zonguldak, 15, 16, 17, 25, 26, 28, 33, 39, 50, 53, 54, 55, 59, 61, 62, 67, 68, 73, 74, 85, 89, 159, 166, 225, 384, 650, 799
Zürih (Anlaşması), 364, 365

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 09 - 7 (Tk. No.)

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 10 - 3 (1. Cilt)

**TBMM BASIMEVİ
ANKARA - 2012**